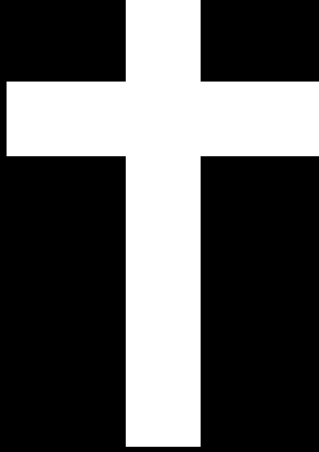

Ra 'Ra'yo
Testamento

New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

Ra 'Ra'yo Testamento

New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
c6437f19-566b-5232-8b2a-5c88e5a5622b

Contents

NSAN MATEO	1
NSAN MARCO	37
NSAN LUCA	60
NSANJUA	99
RA ECHO	127
RA ROMANU	163
RÁ MŪDI RA CORINTIO . . .	179
RÁ ŃOHO RA CORINTIO . . .	195
RA GALATA	206
RA EFESIO	212
RA FILIPENSE	218
RA COLOSENSE	222
RÁ MŪDI RA TESALONICENSE	226
RÁ ŃOHO RA TESALONICENSE	229
RÁ MŪDI RA TIMOTEO . . .	231
RÁ ŃOHO RA TIMOTEO . . .	235
RA TITO	238
RA FILEMÓN	240
RA EBREO	241
RA SANTIAGO	253
RÁ MŪDI RA PEDRO	257
RÁ ŃOHO RA PEDRO	262
RÁ MŪDI RA XUUA	265
RÁ ŃOHO RA XUUA	269
RÁ HŃU RA XUUA	270
RA JUDA	271
RA APOCALIPSI	273

NSAN MATEO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MATEO

*Yá mudi ja'i de ra Jesucristo
(Lc. 3:23-38)*

¹ Nurá mudi nuna t'ofoná ma da ma to'lo gue'u yá mbøxita ra Jesucristo. 'Na de gue'u ndu ra Davi ne ndu ra Abrá.

² Ra Abrá bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Isaac, y ra Isaac bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Cobo, y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Judá co ma'ra yá cu. ³ Ra Judá co rá 'behñá rá thuhu ra Tamar bi me'tsa yoho yá t'u yá thuhu ra Fare ne ra Sara. Y ra Fare bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Esrom, y ra Esrom bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Aram. ⁴ Y ra Aram bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Aminadab, y ra Aminadab bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Naasón, y ra Naasón bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Salmón. ⁵ Y ra Salmón co rá 'behñá rá thuhu ra Raab bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Boos, y ra Boos co rá 'behñá rá thuhu ra Rut bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Obed, y ra Obed bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Isái. ⁶ Y ra Isái bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Davi nú'a bi ndá de ya me Israel. Y ra ndá Davi bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Salomó, y nurá nañá ra Salomó go gue'a mrá 'behñá hmañá ndu ra Uría.

⁷ Y ra Salomó bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Roboam, y ra Roboam bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Abías, y ra Abías bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Asa. ⁸ Y ra Asa bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Josafa, y ra Josafa bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Joram, y ra Joram bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Usía. ⁹ Y ra Usía bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Jotam, y ra Jotam bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Acás, y ra Acás bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Esequía. ¹⁰ Y ra Esequía bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Manase, y ra Manase bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Amón, y ra Amón bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Josía. ¹¹ Y ra Josía bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Jeconía co ma'ra yá cu. Y nuya pa'u mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia.

¹² Ha nuya pa'u ra Jeconía bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Salatiel, y ra Salatiel bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Sorobabel. ¹³ Y ra Sorobabel bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Abiu, y ra Abiu bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Eliaquim, y ra Eliaquim bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Asor. ¹⁴ Y ra Asor bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Sadoc, y ra Sadoc bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Aquim, y ra Aquim bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Eliud. ¹⁵ Y ra Eliud bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Eleasar, y ra Eleasar bi me'tsa 'nará t'u rá

thuhu ra Matán, y ra Matán bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Cobo. ¹⁶ Y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Jose nú'a to'lo rá dame ra Maria. Y ra Maria go gue'a rá nañá ra Jesu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa e da ndá.

¹⁷ Y de gatho yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Abrá asta ra Davi mi 'ret'amagoho'u. Nepu yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Davi asta nu mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia mi 'ret'amagoho ya xita. Y yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde mi ts'ixa nts'ahni asta bi 'mai ra Jesucristo mi 'ret'amagoho ya xita.

*Rá 'bui ra Jesucristo
(Lc. 2:1-7)*

¹⁸ Y nunabya go guehna ra 'bede de rá 'bui ra Jesucristo: Ra Maria xqui t'adi pa da nthatui ra Jose, pe himbi 'muhui 'bestho. Nepu nu'a bi nda'thi co rá ts'edi rá Maça Ndahi Ajuá. ¹⁹ Pe ra Jose mrá hoja'i hangue himbi ne da 'betua rá tsa ra Maria co ya ja'i, mi ne da hycpu mant'aguitho pa ya hinxa nthatuihma. ²⁰ Nu'a bi beni gue ya hinda nthatui ngue'a bi bađi gue ya mi da'thi'a. Pe Ajuá bi mehna 'nará enxé pa bi zofa dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'i nugue Jose rá t'u'i ra ndá Davi, ogui beni gui hycpu. Ogui tsu gui nthatui ra Maria, ngue'a nu'a da'thi pe co rá ts'edi ra Maça Ndahi. ²¹ Nu'a ma da me'tsa 'nara zi bati, y nura zi bati'a gui hñu'mbabi drá thuhu ra JESU, ngue'a go gue'a ma da pøhø yá ja'i de yá ts'oqui.

²² Bi njabu pa bi nja ngu nú'a xqui manga 'na de nuyá 'mehni Ajuá maya'bu gue bi 'ñena:

²³ 'Nara nxutsi ma da nda'thi da 'mu rá bati ne da thu'mbabi rá thuhu Emanuel. Nú'a ra thuhu'a ri bøni da 'ñena, Ajuá 'bui con guecju.

²⁴ Nepu bi nuhu ra Jose, ne bi nthatui ra Maria ngu nú'a xqui xipa rá enxé Ajuá. ²⁵ Pe himbi hñuxui asta himbi 'mai rá mudi t'u, ne bi hñu'mbabi rá thuhu ra Jesu.

2

'Raya bađi e bi c'a'tsa ra zi bati

¹ Nú'u ya pa mrá ndá ra Erode, gue'bu bi 'mai ra Jesu ja ra hnini Belé de ra hai Judea. Ne de nuya pa'u 'raya hoga bađi bi 'ñehe de yabu ya hai ngue mbøxyadi. Bi 'ñehe'u ne bi zøhø ja ra hnini Jerusale. ² Nepu bi 'ñani'u bi 'ñena:

—Z'habu de guecua di 'bui rá ndá ya xodyo nú'a ja guehya xa 'mui? Ngue'a stá hanthe 'nara tsø de bøxyadi y dí pahe gue go gue'a 'nara nt'udi gue xa 'mai 'nara ndá, hangue stá ehehe pa ga nsundahe'a.

³ Y nu mi 'yode ra nda Erode njaba, xi bi ntsu ne bi durá mai, ne gatho ya me Jerusale bi ntsu nehe, ne bi du yá mai. ⁴ Ra nda Erode 'bestho bi zohna ya nda gá macja ne ya xahnate de rá ley ra Moise pa bi 'yambabi'u te mi manga yá he'mi, habu dí 'mui ra Cristo nú'a ma da nda. ⁵ Y nu'ú bi 'ñembi:

—Ma da 'mui Belé de ra hai Judea, ngue'a njaba bi 'yofo rá 'mehni Ajuá gue bi 'ñena: ⁶ Nú'ahú gyá menguhú Belé de ra hai Judá, ma'na xa t'e'tsa'ri ri nsuhu de gatho ma'ra ya hnini de ra hai Judá, ngue'a de gue'ahú ma da bonga 'nara nda nú'a da supa rá hnini Ajuá nú'a rá thuhu Israel.

⁷ Nu'ú bi Erode bi ñaseui 'ramats'u ya badi ne bi 'yambabi'u ha'mu xqui hyanda ra tsø. ⁸ Nepu bi 'ñembi:

—Rí maha Belé, 'yohú gui 'ñanihu xá hño habu dí 'bui ra bati, y nu xcri tshu güi penju gui xicaguihu pa ga ma ga nsundaga nehe.

⁹ Y nu mi 'yode nú'a bi manga ra nda, nu'ú bi ma. Nepu nú'a ra tsø xqui hyant'u mbøxhyadi mi 'bet'o de gue'u mi utua ra 'ñu asta himbi tsøni habu mi 'bui ra zi bati ja bi 'maini ra tsø. ¹⁰ Nepu ya badi bi hyanda ra tsø bi 'mai ja 'nara zi ngu, ne xi bi joha'u. ¹¹ Y bi yut'i'u ja ra ngu ne bi hyanda ra zi bati co ra Maria nurá nana'a, ne bi ndandiñahmu'u pa bi nsunda ra zi bati, ne bi xo'tsa yá 'me'tsi mi hña, ne bi umba ya 'baha dega oro ne ra t'uts'i ne 'nara ñuni mi yuni xá cahi mrá thuhu ra mirra. ¹² Ha nuya badi bi xipabi Ajuá dega t'i gue hinda mengui'u pa da xipabi ra Erode habu xqui zadi ra zi bati. Hangu nu'ú bi pacua ra 'ñu pa bi mengui ja yá hai.

Ra Jose bi zixa ra bati co rá nana pa Egipto

¹³ Nu mi menga ya badi, Ajuá bi mehna 'nará enxé pa bi zofa ra Jose dega t'i ne bi 'ñembi:

—Nangui ne tsixa ra zi bati co rá nana, poñhu yabu de guecua. Rí maha ja ra hai Egipto gui 'ba'tuahú ra nda Erode ngue'a nú'a ma da hyonga ra zi bati pa da hyo, y ja bá 'buhuni asta hinga xi'a'i güi penju.

¹⁴ Nu'ú bi Jose bi nangui 'bestho ra xuui'a ne bi zixa ra zi bati co rá nana pa bi ma Egipto. ¹⁵ Y ja bá 'buhni'u asta himbi du ra Erode. Hangu bi nja ngu nú'a xqui manga rá 'mehni Ajuá gue Ajuá bi 'ñena: "Dá penpa ra noya ma T'u pa da bõni de Egipto."

Ra nda Erode bi manda da tho ya t'uca ts'unt'u nú'a mi 'bu Belé

¹⁶ Nepu ra Erode xi bi bõ rá cue nts'edi ngue'a xqui hyat'a ya badi. Hangu bi manda da tho gatho ya zi bati nú'u mi 'bui gatho rá ngani Belé, nú'u mi pe'tsa yo njeya pa ri gai, ngue'a xqui xipa ya badi gue ya mi pe'tsa ngu yo njeya de xqui hyanda ra tsø.

¹⁷ Y bi njabu ngu nú'a xqui manga ra Jeremía rá 'mehni Ajuá ne bi 'ñena:

¹⁸ Bi nt'ode ya danga ts'oni ja ra hai de Ramá ne ya hmafi,

ngue'a ra Raque xqui thopabi gatho yá zi bati,

hangu mi zoni ne himbi za to bi hyo'ti.

¹⁹ Nepu ya de bi du ra Erode, nu'ú bi Ajuá bi mehna ma'na'qui 'nará enxé pa bi zofa ra Jose dega t'i nuni Egipto, ne bi 'ñembi:

²⁰ —Nangui ne tsixa ra zi bati co rá nana ne rí maha ja ri haihu Israel ngue'a ya xa du nú'a to'o mi hongá ra zi bati pa xa hyo hmaha.

²¹ Nu'ú bi nangui bi zixa ra zi bati co rá nana y bi mengui pa ja yá hai Israel.

²² Pe ra Jose bi 'yode gue ra Arquelao rá t'u ra Erode go mri Egipto, ne bi 'ñembi: ²³ Y bi zõni'u bi 'mehni ja 'nara hnini rá thuhu Nasare, pa bi njabu ngu nú'a xqui manga 'rayá 'mehni Ajuá gue ra Jesu ma da t'embabi gue ra me Nasare.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofa ya ja'i ja ra mbonthi

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ 'Mefa bi mudi ra Xuua Xi'tsate bi zofa ya ja'i ja 'nara mbonthi nuni Judea. ² Ne mi xipa ya ja'i mi ena:

—Ntsø'mhu ne ñobrihu ngue'a ra nda de mahets'i ya 'bestho xa 'ñepu pa da nda.

³ Nura Xuua go gue'a ra ja'i xqui manga ra badi Isaiá maya'bu gue ma da 'ñehe, ne bi 'ñena:

'Nara ja'i ma da ña nts'edi ja ra mbonthi ne ma da 'ñena:

"Hocuahú xá hño rá 'ñu ra zi Hmu, juañhu gatho ya ts'aca'ñu."

⁴ Y nu'a mrá he ra Xuua, mri hñe dega xicameyo, ne mri ngut'a 'nara ngut'i dega xifri. Y numrá hñuni'a, mi tsi ya hoga nc'oto ne ya t'afi dega sefi. ⁵ Y xi mi tsøni ndunthi ya ja'i habu mi 'bu'a pa da 'yode nú'a mi mañ'a, nuya me Jerusale ne gatho ya me Judea, ne gatho nuya ja'i mi 'bui ja rá nthets'i ra dæthe Jordá. ⁶ Nepu ra Xuua mi xi'tsa ya ja'i ja ra dæthe Jordá nú'u mi njuani de yá ts'oqui.

⁷ Y ndunthi ya fariseo ne ya saduceo mi tsøni habu mi xi'tsate ra Xuua. Nu'ú mi t'embi gue ya fariseo ne ya saduceo po nú'a ra jamfri mi pe'tsi'u. Ora bi hyanda ra Xuua mi tsøni'u bi 'ñembabi:

—iNú'ahú gyá ts'o'maihu guí njahu ngu ya zate qu'eña! ¿Hanja xcá ehehuua? ¿Ha guí ne guí 'ba'tuabihu hmaha rá cue Ajuá xa 'ñepu? ⁸ Mahyoni gui 'yøthu nú'a xá hño pa da hnequi gue xi majuaní ya xcá ntsø'mhu

de ri ts'oquihu. ⁹ Ogrí 'ñets'ihũ gui 'ñeñhu gue ngue'a yá t'u'a'ihũ ra Abrá hinda ma da za'ahũ rá cue Ajuá. Ngue'a nuga dí xi'ahũ gue Ajuá tsa da 'yøt'e asta nuya ya do nehe da nja'i y da nt'u de ra Abrá. ¹⁰ Y dí xi'ahũ gue nuyá ya 'bui 'na to'o hã ra t'égui pa da zæcua yá 'yu ya za. Gatho nú'u ya za hingui unga yá hoga fruta da ts'equi pa da thøt'a ja ra tsibi. ¹¹ Nuga dí xi'ts'a'ihũ co ra dehe ngue'a ya gá ntsø'mhũ de ri ts'oquihu, pe xa 'ñepũ ma'na bra 'befa de gueque nú'a to'o ma da xi'ts'a'ihũ co ra Maça Ndahi nú'a ma da 'mũi ja ri corasohũ ne xi dí ja rá ts'edi ngu ra tsibi. Nú'a bra 'befa de guecagui xi ma'na ja rá ts'edi y hindí 'ñepcagui nixi ga hã'tsuabi yá thiza. ¹² Y nu'á hã, go gue'a tsa da mica ra trigo ne da munts'a nú'a xá hño pa da mæ'tsi, y nura paha da 'uegue pa da tsat'a ja ra tsibi nú'a hinhya'mũ ma da huet'i.

Rá sistehe ra Jesu

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ 'Mæfa ra Jesu xqui 'ñehe de Galilea pa mri ma ja ra dathe Jordá habũ mi 'bũ ra Xuua pa da nxistehe'a. ¹⁴ Pe ra Xuua himi ne da xi'tsa ra Jesu, ne bi 'ñembí:

—¿Ha xcá ehe pa go ga xi'ts'a'i? Nu'i go rí 'ñepi gui xiscagui.

¹⁵ Nepũ ra Jesu bi dadi bi 'ñembí:

—Go da xiscaguigue pa njabũ ga øtuabihũ gatho yá hmanda Ajuá.

Nu'bũ ra Xuua bi xi'tsa ra Jesu. ¹⁶ Y nu mi uadi bi nxistehe, bi bøts'e de ja ra dehe, nepũ bi xogui mahets'i ne bi hyanda rá Maça Ndahi Ajuá bá cai ngu 'nara zi domitsu ne bi 'ñe bi zøhø ja gue'a. ¹⁷ Y bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmæca T'u, ne xi dí hopa rá 'mũi.

4

Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹ Nepũ rá Maça Ndahi Ajuá bi zixa ra Jesu ja ra 'yo'mtha pa ja da nthuini ra ts'ondahi pa da japi hmaha da 'yøt'a 'nara ts'ot'øt'e.

² Nuni ja bi beheni ra Jesu hinte bi zi ñote ma pa ne ñote xuui, ne 'mæfa bi zũ ra thuhu.

³ Nepũ de gue'a bi zøni ra ts'ondahi há mi 'bui'a, ne bi mudi bi xaxi ne bi 'ñembabi:

—'Bũ go gue'e rá T'u'i Ajuá, japa nuya ya do da nthuhme xã.

⁴ Pe nu'á bi dati ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'øfo ja ra Maça T'øfo gue ra ja'i hingue hønse po ra thuhme da 'mũi, gatho nú'a ma Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i.

⁵ Nepũ ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra maça hnini Jerusale, ne bi øt'sa maña ja ra ndanija. ⁶ Ne bi 'ñembabi:

—'Bũ xi majuani rá T'u'i Ajuá, 'yenga ra sagui pa nja'ti, ngue'a xa nt'øfo ja ra Maça T'øfo ne ena njaua:

Ajuá da pehna yá enxæ pa da su'a'i

ne da mip'a ri 'yæ

pa njabũ hingui tsama'ñũ ri ua nu xcri tsønga ja ra hai.

⁷ Nepũ ra Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xa nt'øfo nehe ja ra Maça T'øfo: “Ogui xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'a'i.”

⁸ Nepũ ma'na'qui ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi mra hñets'i pa bi yopa xaxi, ne bi 'ñutuabi gatho ya hnini de rá nguini ra ximhai con gatho yá hño nú'a mi ja. ⁹ Y bi 'ñembí:

—Gatho nuyá ya hnini gui handi ga 'ra'i 'bũ gui ndandiñahmu ne gui nsundagui.

¹⁰ Nepũ ra Jesu bi 'ñembí:

—'Uegue de gueque Satá. Xa nt'øfo ja ra Maça T'øfo gue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hønse'a gui pepabi.

¹¹ Nepũ ra ts'ondahi 'bestho bi 'uegue de ra Jesu, ne bi zø yá enxæ Ajuá bi umbabi te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea

(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² 'Mæfa bi 'yøde ra Jesu gue ra Xuua Xi'tsate mi ofadi. Nu'bũ nu'á 'bestho bi mengui pa ja ra hai Galilea. ¹³ Y ja bá 'buhni ja ra hnini Nasare. Nepũ de guehni bi ma bá 'bũ Ncapernau guetbũ ja rá ñani ra ndehe habũ mi ja yá hai ra Sabulø ne ra Neftalí. ¹⁴ Y bi njabũ ngu nú'a xqui mænga ra badi Isaía de nú'a ra hai'a ne bi 'ñena:

¹⁵ De yuhyadi de ra dathe Jordá ja jani rá hai ra Sabulø ne rá hai ra Neftalí,

ja thohnitho ra 'ñu rí ma pa ja ra ndehe, ja guehni ra hai Galilea habũ 'bui ndunthi ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹⁶ Y nuya mengu de nú'a ra hai'a xqui 'mædi hmaha

ja 'nara dangã 'bæxuui,

pe nubyá hã, ya bi nja ra hyats'i ja nú'a ra hai'a.

Njabũ gue'a xqui mænga ra badi Isaía.

¹⁷ Desde ya pa'u ra Jesu bi mudi bi zøfo ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Ntsø'mhũ ne ñobrihu ngue'a ya xa zøhø ra Ndã de mahets'i pa da ndã.

Ra Jesu bi zøfo goho ya mæhua pa dyá nxadi'a

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Y ra Jesu mi 'yo ja ra ñanga ndehe Galilea y bi hyandi mi 'yoni yoho ya 'ñhø mri ncu, 'na de gue'u rá thuhu ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro, ha nu'a ma'na rá thuhu ra Andre, nú'u mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe ngue'a myá mæhua. ¹⁹ Nepũ ra Jesu bi zøfo'u ne bi 'ñembí:

—Bá ehũ tengaguihũ y ga ut't'a'ihũ gui mpehuahũ dega ja'i.

²⁰ Nu'bũ 'bestho nu'á bi zopũ yá xit'a nepũ bi deni.

²¹ Y bi 'ñõ 'na tui'u nepu bi hyandi mi 'yoni má yoho ya 'ñõhø mri ncu, 'na rá thuhu ra Cobo y nu ma'na rá thuhu ra Xuua yá t'u ra Sebedeo, mi o mbo ra motsa co yá dada mi pø'ta yá xit'a. De guehni ra Jesu bi zof'o'u.
²² Nepu 'bestho bi zohni'u yá motsa ne yá dada ne bi dena ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i
 (Lc. 6:17-19)

²³ Nu'bú ra Jesu bi ma bá gat'i gatho rá nguni Galilea y mi cut'a ja yá nija ya mengu de guehni pa mi xahni, y mi haçuabi gatho nu'araza ra hñeni mi pe'tsi'u, y mi 'yo mi zof'o'u mi embi gue ya xqui zøhø ra Ndá de mahets'i pa da ndá. ²⁴ Y bi ntanga ra noya gatho ja ra hai Siria, y bá ts'impabi gatho ya da'thi nú'u mi pe'tsa nu'araza ra hñeni ne nú'u mi pe'tsa ya ts'ondahi ne nú'u xqui 'be yá mfeni ne nú'u mi doua, y gatho mi øthe'a.
²⁵ Y ndunthi ya ja'i bi dena ra Jesu, ya me Galilea, ya me Decapoli, ya me Jerusale, ya me Judea, ne ya me ri'nandi ra ðathe Jordá.

5

Ra Jesu bi nxahnte ja 'nara t'øhø

¹ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ndunthi ya ja'i mi 'ñoui, nu'bú nú'á bi 'uegue de gue'u ne bi bøxa ja 'nara t'øhø ne ja bá hudini'a. Nepu bi zønga yá nxadi ne ja bi munts'iuiini. ² Y ra Jesu bi mudí bi xahni'u ne bi 'ñembi:

Nú'u to'o di johya
 (Lc. 6:20-23)

³ —Njapi nú'u to'o hingui 'ñets'i ja yá mfeni; nú'ú go gue'u ma da 'múi habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

⁴ Njapi nú'u to'o tu yá mui; nú'ú go gue'u ma da thu'mba yá mui.

⁵ Njapi nú'u to'o tsetatho gatho nú'a te epabi; nú'ú go gue'u ma da t'umbabi ra ximhai pa go dyá meti'u.

⁶ Njapi nú'u to'o ne da 'yøt'e nú'a xá hño con gatho yá mui; nú'ú go gue'u da umba Ajuá ngu nú'a ne'u.

⁷ Njapi nú'u to'o ja yá nthecate; nú'ú ma da zutua rá nthecate Ajuá nehe.

⁸ Njapi nú'u to'o xá nt'axi yá mfeni; nú'ú ma da hyanda Ajuá.

⁹ Njapi nú'u to'o utua yá miq'u'eiuu hanja da 'mui te rá entho; nú'ú go gue'u ma da thu'mbabi dyá batsi Ajuá.

¹⁰ Njapi nú'u to'o thogui ya nt'atsate ngue'a øt'e nú'a xá hño; nú'ú go gue'u ma da 'múi habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

¹¹ Ha nu'ahú Ajuá da jap'a'ihu ora tsañ'ahu ya ja'i ne utsa'ihu ne ju'ts'ahu ya nc'uamba ngue'a guí tengaguihu. ¹² Xi da johyahú ngue'a Ajuá ma da 'ra'ahu 'nara ðanga tháha nuni mahets'i. Njabu nehe bi

t'utsa yá 'mehni Ajuá nú'u mi 'bui ante de gue'ahu.

Nu'ahu guí njahu ngu ra u ne ra ñot'i paya meximhai

(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³ Nu'ahu guí njahu ngu ra u ri caqui habu t'u'tsi, ngue'a guí utuahú ra hoga nt'udi ri miq'u'eihu. Ha nu'bú ra u di otho rá 'ñu, nu'bú çhanja strá çahi 'bu? Nu'a ga øthu, ga føthubu pa da net'a ya ja'i ngue'a hinte ri muui.

¹⁴ Nu'ahu guí njahu ngu 'nara ñot'i grí yo'tuahú ri miq'u'eihu. Nja ngu 'nara hnini bí tø maña de 'nara t'øhø hinda za da t'agui, njabu nu'ahu nehe, hinda za gui 'ñaguihu ra hoga'mui. ¹⁵ Nehe 'bu ga tsøgehu 'nara ñot'i ne ga co'mhu co 'nara caho, nu'bú hinte da yot'i. Pe nu'bu ga tøtehu habu ga tøtehu, nu'bú ha, da yot'i gatho mbo ra ngu. ¹⁶ Nehe njahubu guí udihu 'nara hoga'mui ja yá thandi ri miq'u'eihu pa da hyant'a ri hoga'muihu, ne njabu nu'ú da nsunda Ajuá ra Dada nú'a bí 'bui mahets'i.

Ra Jesu bi ma de rá ley ra Moise

¹⁷ Oguí beñhu gue stá ehe pa ga huata ra ley nú'a bí zogui ra Moise, nixi pa ga huata nú'a bí 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá ma Dada. Nuga stá ehe pa ga øt'e gatho nú'a bí 'yofo'u, ne pa ga xi'ahu te rí bønga nú'a bí 'yofo'u. ¹⁸ Xi majuani dí xi'ahu gue hinda nhuata mahets'i ni ra ximhai asta gue'bu hinda t'øt'e gatho nú'a mंगा ra Maça T'ofu, ni 'nara noya ni 'nara letra hinda ma da gotho. ¹⁹ Nu'a tó'o hinda 'yøt'a gatho nuya hmanda mंगा ra Maça T'ofu, masque nú'u xi ya t'uca hmanda, ne njabu nehe da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa hinda 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a hinte ma da muui ja rá hmanda Ajuá. Pe nu'a tó'o da 'yøt'a gatho nuya ya hmanda ne njabu da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa da 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a ma da muui ja rá hmanda Ajuá. ²⁰ Dí xi'ahu, oxqui ma guí øthu ngu øt'a ya fariseo ne ya xahnte de ra ley, nú'ú hu yá mui gue øt'a gatho nú'a mंगा ra ley pe ya yohmi, ngue'a njabu hinda za gui 'buhu ja rá hmanda Ajuá.

Ra Jesu bi ma de ra cue
 (Lc. 12:57-59)

²¹ Ya xa t'u't'ahu ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahu maya'bu, gue oxqui hñotehu, ngue'a nu'a tó'o hote ma da duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðadi. ²² Pe nuga dí xi'ahu gue nu'a tó'o da bø rá cue co rá miq'u'eiuu, nú'a ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðadi. Ne nu'a tó'o da zanga rá miq'u'eiuu ne da 'ñembi gue ra 'bemfeni, nú'a ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðadi ja ra ts'utbi. Y nu'a tó'o ri utsa rá miq'u'eiuu ne ni pa dí hyandi ne da 'ñembi gue hinte rá fadi, nú'a má dí gut'i ja ra nidu habu bí zø ra tsibi pa nzantho.

²³ 'Bu 'na de gue'ahu gui hampahu 'nara 'baha Ajuá ja ra nija ne ja gui beñhuni gue xcá tsò'tuahá rá múi 'nari miqú'eihu, ²⁴ ja da tsohuni hmahá ri 'bahahá ne penjá ri máha gui 'yaphá ra pumbate ri miqú'eihu, ne nu'bú há, bá e gui umfá ri 'bahahá Ajuá.

²⁵ Nu'bu 'nari ncontrahá da ñap'ahá ne da zix'ahá ja ra ts'utbi, cohá 'nara cohi ja ra 'ñu pa ya hingui tsòñhú ja ra nzaya, ngue'a nu'bu gui tsòñhúni da manda'a da jo'ahá fadi. ²⁶ Majuáni dí xi'ahá gue hinda za gui pòñhú de ra fadi asta hingui juthá gatho ra thai nú'a guí tuhá.

Ra Jesu bi ma de ra nts'inga medintháti

²⁷ Ya xa t'u't'ahá ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahá maya'bu, gue oxqui nzinga medintháti. ²⁸ Pe nuga dí xi'ahá gue nu'a tó'o da hyanda 'nara 'behñá ne da hyòque, ya bi duxa ra ts'oqui, ja ra uenda ya bi zinga 'nara medintháti masque hòñse te bi beni de gue'a.

²⁹ 'Bu nuri dahá ra 'ñei da ja'ahá gui 'yòthú 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hñáihu ne gui fòthabá pa hingui 'yòthú 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'medí 'na xeni de ri ndo'yohá que da t'ent'a gatho ri ndo'yohá ja ra nidu. ³⁰ 'Bu nuri 'yehá ra 'ñei da ja'ahá gui 'yòthú 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hycéja ne gui fòthabá pa hingui 'yòthú 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'medí 'na xeni de ri ndo'yohá que da t'ent'a gatho ri ndo'yohá ja ra nidu.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ Ya xa t'u't'ahá ngu nú'a xqui t'utuá ndu ri xitahá maya'bu, gue nu'a tó'o da hyepá rá 'behñá mahyoni da hoca 'nara he'mi dega nxuni. ³² Pe nuga dí xi'ahá gue nu'a tó'o da hyepá rá 'behñá ne hinxa dimba 'nara ts'oqui xa 'yòt'e co ma'na ra ja'i, nu'bú nurá dame'a ri japi da 'yòt'a 'nara ts'oqui 'bu da hñuxui ma'na ra 'ñòhò. Nehe nura 'ñòhò to'o da ntháti nura 'behñá'a, ya ra zinga medintháti.

Ra Jesu bi ma de nú'u ri jura

³³ Nehe ya xa t'u't'ahá ngu nú'a xqui t'utuá ndu ri xitahá maya'bu, gue oxqui jurahá nú'a hingo majuáni, ngue'a nú'a guí jurahá ja rá thandi Ajuá pe'tsi te gui 'yòthú. ³⁴ Pe nuga dí xi'ahá, oxqui jurahá de 'na ni de ma'na, nixi por mahets'i ngue'a ja bí 'buhni Ajuá, ³⁵ nixi po ra ximhai ngue'a ja guecua net'a Ajuá, nixi por Jerusale ngue'a go gue'a rá maça hñini ra Ndá de mahets'i. ³⁶ Nixi guí jurahá po ri ñaxuhá, ngue'a hinda za guí japhá ni 'nari stahá da t'axqui o da po'tsi. ³⁷ Hingue mahyoni guí jurahá. 'Bu guí mañhú ra hñá há, nu'bu hina hina, ngue'a 'bu guí jurahá go bí ehe de ra ts'ondáhi.

Ra Jesu bi ma gue hingui ho to da 'ñecate (Lc. 6:29-30)

³⁸ Ya xa t'u't'ahá ngu nú'a xqui t'utuá ndu ri xitahá maya'bu, gue nu'a tó'o da zemba rá da 'na, nehe'a da ts'emba rá da, y nu'a tó'o da do'tua 'nará ts'i 'na, nehe'a da tho'tua 'nará ts'i. ³⁹ Pe nuga dí xi'ahá, oxqui nò'tuabihá ya ts'o'mú. Nu'bu da me't'ahá ri hmihá ra 'ñei, umfá nehe ra ngahá da me't'ahá. ⁴⁰ 'Bu 'nara ja'i da ne da ñap'a'i pa da hñan'a ri pahnihá, umfá ri pat'ihá nehe. ⁴¹ 'Bu 'nara ja'i da ne da tu't'ahá 'nara 'bats'i pa guí 'yohú 'na kilometro, hñá'tsua'há ma'na kilometro. ⁴² 'Bu 'nara ja'i te da 'ya'ahá, umfá, ne 'bu 'nara ja'i da ne te guí hmiphá, oxqui còmbahá, hmiphá.

Mañihá nú'u to'o ri utsa'ihá

(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ Ya xa t'u't'ahá ngu nú'a xqui t'utuá ndu ri xitahá maya'bu, gue guí mañihá ri miqú'eihu ne guí utsahá nú'u to'o ri utsa'ihá. ⁴⁴ Pe nuga dí xi'ahá gue guí mañihá nú'u to'o ri utsa'ihá. 'Yaphá Ajuá da japi nú'u to'o tsañ'ahá. 'Yò'tuahá ra hño nú'u to'o utsa'ihá, ne 'yapabihá Ajuá po nu'ú to'o nòñ'ahá ne ec'ahá. ⁴⁵ Ngue'a nu'bu guí òthú njabú, nu'bú há, grí hñats'ihá Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i nú'a to'o ri japi da bòxa ra hyadi pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'mú, ne ri japi da 'uá pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'mú. ⁴⁶ 'Bu grí mañihá hòñse nú'u to'o ri ma'ahá, ne nu ma'ra ra ja'i hingrí mañihá, hinte ma tháha ma guí hñáñihá. ¿Ha gue hingui òt'a njabú ya ts'o'mú gá ja'i nehe? ⁴⁷ 'Bu hòñse ri cuhá guí zenguahá ne nu ma'ra ya ja'i hingui umfá ra nzengua, ¿te ma hño guí òthú 'bu? ¿Ha gue hingui òt'a njabú nehe nú'u hingyá gamfri? ⁴⁸ Mahyoni guí hñoja'ihá con gatho ri miqú'eihu, ngu Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i ra hoja'i con gathoguihá.

6

Ra Jesu bi ma de ya hoga 'befi

¹ 'Yòthú ya hoga 'befi, pe ogú òthú pa guí pònga ri hmihá, ngue'a 'bu guí òthú njabú, hinte ma tháha da 'ra'ahá Ajuá ra Dada nú'a bí 'bui mahets'i. ² Hangue ora guí uñhú 'nara mfats'i pa ya hyoya, ogú xiphá ma'ra te xcá òthú ngu òt'a ya 'ñets'i. Nú'ú ne dra zant'ua ra trompeta ja yá thandi, ja ya nija ne ja ya tai pa da pònga yá hmi. Xi majuáni dí xi'ahá gue nu'ú òt'a njabú ya bí hñanga yá tháha, hangue ya hinte ma tháha tó'mi. ³ Pe nu'ahá, 'bu guí uñhú 'nara mfats'i pa ya hyoya, osti padi ri 'yehá ra ngahá te pe ri 'ñei'há. Páschehá, oto xqui petuahá. ⁴ Ha masque mant'agui guí unga ri mfats'ihá, pahá gue Ajuá ra Dada handi te xcá òt'ehá mant'agui, y nu'a ma da gu't'ahá, pe hinda gu't'ahá mant'agui.

*Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Ajuq
(Lc. 11:2-4)*

⁵ Ora guí aphu Ajuq, oxqui 'yaphu ja yá thandi ya ja'i ngu øt'a ya 'ñets'i pa da pønga yá hmi. Nu'ú ri ho da 'yapa Ajuq má 'bai ja ya nija ne ja ya tai. Xi majuani dí xi'ahú, ya bi hñanga yá thaha, hangue ya hinte ma thaha tømí. ⁶ Pe nu'ahú, ora guí aphu Ajuq, cuthu mbo ri nguñu ne guí cot'a ri gostihú, ne njabu ha, guí 'yaphu Ajuq ra Dada nú'a 'bui habu hindi hnequi. Y nu'á da 'yøde nú'a guí aphu mant'agui, ne ma da gu't'ahu, pe hinda ma da gu't'ahu mant'agui.

⁷ Ora guí aphu Ajuq, oxi xqui yoptahu ya noya ngu øt'a nú'u ma'ra ya ja'i hinyá gamfri, ngue'a nu'ú hu yá mui gue 'bu da 'yøt'a njabu, Ajuq da 'yøde ne da umbabi nú'a adi'u. ⁸ Pe nu'ahú oxqui ma guí njahubu ngu øt'e'u, ngue'a Ajuq ra Dada ya padi te øt'ahu ra 'bedi. ⁹ Nu'ahú 'yaphu Ajuq njaua: Ma zi Dada'ihe guí 'bui mahets'i, drá nsunda ri maca thuhu.

¹⁰ Bá ehe guí nda, ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu bí t'øt'e nubu mahets'i.

¹¹ Racje te ga tsihe nubya rapaya.

¹² Ne pungaguihe ma thaihe ngu dí pumbahe nehe nú'u to'o tucje.

¹³ Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui. Ñangaguihe de ra nts'o, ngue'a go gue'e grá nda, ne ja ri ts'edi ne ri nsunda pa nzantho. Njabu gue'a.

¹⁴ Nu'bu guí pumbahu nú'u to'o øt'ahu ra nts'o'mui, Ajuq ra Dada bí 'bui mahets'i nehe ma da pun'a ri ts'oquihu. ¹⁵ Pe 'bu hinguí pumbahu nú'u to'o øt'ahu ra nts'o'mui, nu'bu nixi Ajuq ra Dada hinda pun'a'ihu ri ts'oquihu nehe.

Ra Jesu bi ma de ra ayuno

¹⁶ Ora grí ayunahu, ogui øt'ehu co ra dumai ngu øt'a ya 'ñets'i pa da fadi gue ri ayuna. Majuani dí xi'ahú gue ya bi hñanga yá thaha, hangue ya hinte ma thaha tømí. ¹⁷ Pe nu'ahú, ora grí ayunahu, eca ri ñaxuhu ne xuca ri hmiñu ngu xcá nzaihu, ¹⁸ pa hinda fadi ua grí ayunahu. Hønsø Ajuq ra Dada nú'a 'bui habu hindi hnequi, go gue'a da badi nú'a guí øt'asøhehu. Nu'á go handi nú'a guí øthu mant'agui, y ma da gu't'ahu, pe hinda ma da gu't'ahu mant'agui.

*Pe'tsa ri hñohu nuni mahets'i
(Lc. 12:33-34)*

¹⁹ Ogui nehu guí pe'tshu ndunthi ya hñohu nuua ja ra ximhai habu da zip'ahu ya zu'ue ne da dec'ahu ra mboxcua ne da bep'ahu ya be. ²⁰ Pe'tsa ri hñohu nuni mahets'i habu bí jo'o ya zu'ue, ne otho ra mboxcua, nixi ya be hinda za da yat'ini da bep'ahu. ²¹ Ngue'a habu guí pe'tsa ri hñohu, ja guehni oda ri mfenihu.

*Ra ñot'i de ma ndo'yohu
(Lc. 11:34-36)*

²² Nuri dahú go gue'u di yot'a gatho ri ndo'yohu. Hangue nu'bu ri dahú 'bui xá hño, nu'bu di yot'a xá hño gatho ri ndo'yohu. ²³ Pe nu'bu ri dahú hinguí 'bui xá hño, nu'bu gatho ri ndo'yohu 'bui ja ra 'bexuui. Nehe guí njahubu guí 'buhu ja ra 'bexuui 'bu hinguí huxa ri thandihu xá hño ja Ajuq.

*Hinguí tsa to da mepa yoho ya hmu
(Lc. 16:13)*

²⁴ Hinda za guí pøphu yoho ya hmu, ngue'a njabu 'na grí øtsahu ha nu ma'na guí madihu, y 'na de gue'u guí pøphu xá hño ha nu ma'na hina. Njabu nehe hinda za guí pøphu Ajuq 'bu hønsø oda ri mfenihu ya hño de ra ximhai.

*Ajuq su gatho yá bats'ia
(Lc. 12:22-31)*

²⁵ Hangue dí xi'ahú ogui tu ri muihu 'bu otho te guí tsihu ne 'bu otho te guí hyehu, ngue'a ma'na ri muui da 'yoda ri mfenihu Ajuq que da 'yoda ri mfenihu nú'a te guí tsihu ne nú'a te guí hyehu. ²⁶ Hyanthmahu ya zi ts'int'su, nu'ú hinguí pot'i nixi xofo ni pe'tsa yá 'me'tsi, pe Ajuq ra Dada go gue'a umbi te da zi'u. Xihma'ihu, ¿ha gue hingue ma'na gyá hmadihu que gue'u? ²⁷ ¿To'o 'na de gue'ahu tsa guí japhu ma'na strá hñets'i ri ndo'yohu co ri mfenisøhehu? Jo'o ni 'na.

²⁸ Nu'bu, ¿hanja guí tu ri muihu 'bu otho te guí hyehu? Hyanthu hanja gra nhye ya zi døni 'bai ja ra mbonthi y jo'o to'o ri jamasu. Nu'ú hindi mpefi nixi tu yá mui. ²⁹ Dí xi'ahú gue nixi ra nda Salomó masque mi he ya hoga he ne xi mi jababi, pe hints'u mi hnequi mahotho'á ngu ya zi døni. ³⁰ 'Bu Ajuq heta ya døni de ra mbonthi nú'u xá nc'amibya pe dixudi ya da 'yot'i nepu da ts'at'i, xi nu'ahu, ¿hanja hinguí camfrihu gue Ajuq ma'na da jamasu'ihu que ya døni?

³¹ Hangue odi tu ri muihu guí 'ñeñhu: "¿Te ga tsihabya? o ¿te ga hehabya?" ³² Ngue'a nuya 'ñagamfri nzantho tu yá mui 'bu othobi te da zi ne te da hye. Pe nu'ahu odi tu ri muihu, ngue'a Ajuq ra Dada bí 'bu mahets'i ya go pa'a te gatho øt'ahu ra 'bedi. ³³ Hyoñhu 'met'o hanja da za guí 'buhu xá hño ja rá hmanda Ajuq ne guí 'yohu ngu nú'a ri ho'a, y njabu Ajuq hinda 'be't'ahu gatho nú'a te guí hoñhu. ³⁴ Hangue ogui tu ri muihu de nú'a te da 'ñe'ahu dixudi, nguetho nu'bu guí pahmahu te 'be guí thohu dixudi, nu'bu ma'na da du ri muihu, ngue'a hyastho dí thohu te dí thohu.

7

*Ogui 'yøhu ri miqu'eihu
(Lc. 6:37-38, 41-42)*

¹ Ogui 'yøhu ri miqu'eihu pa njabu hinto da 'yø'a'ihu nehe. ² Ngue'a 'bu guí 'yøhu

ri miq'u'eih_u, nu'bú Ajuá ma da hñap'ah_u nguenda de gatho nú'a ri ñòt_h ne hinda yo rá ma'i'a de gue'ah_u. ³ Nu'ahú guí 'yòh_u de nú'a òt'a ri miq'u'eih_u, ¿hanja hingo guí jamasuh_u nú'a te guí òtq'u'eih_u? Nu'ahú go guí hanth_u nura t'uca paxi o ja rá da ri miq'u'eih_u, ¿hanja hingo guí hanth_u nú'a ra xeca za o ja ri dahú? ⁴ ¿Hanja da za guí ñiemfu ri miq'u'eih_u: “Hoqui ga hap'ra pa xaxi o ja ri da,” ‘b_u hingo xca hah_u 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dahú? ⁵ Nu'ahú gyá 'ñets'i'ih_u, go da hñai'ih_u 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dah_u, pa njab_u ma'na guí hyanth_u xá hño pa guí hñamfu nú'a ra paxi o ja rá da ri miq'u'eih_u.

⁶ Oxqui umfu ra maça noya nú'a ya ja'i hingui pa da su, ngue'a nú'a nja ngu ya zate tsat'yo ne da 'yòt't'ah_u ra nts'o'mai, nehe nja ngu ya ts'adi ts'ontho nú'a t'umbi.

'Yadih_u ne da t'a'ah_u
(*Lc. 11:9-13; 6:31*)

⁷ 'Yadih_u ne da t'a'ah_u. Hyonih_u ne guí tsudi'ih_u. Oxqui tsaya guí 'yapabi'ih_u Ajuá y nu'á ma da 'yòde ri nt'adih_u. ⁸ Ngue'a nu'á tó'o adi da t'umbabi, ne nu'á tó'o honi da zadi, y nu'á tó'o apabi Ajuá da 'yòtua rá nt'adi.

⁹ ¿Tó'o 'na de gue'ah_u nú'ah_u gyá dadah_u 'b_u ri bñsih_u da 'ya'ah_u 'nara thuhme y go guí umfu 'nara do? Jo'o. ¹⁰ ¿O 'b_u da 'ya'ah_u 'nara huá y go guí umfu 'nara qu'eñá? Hina ¿ngue ha? ¹¹ Tsatho nu'ahú xi gyá ts'o'muih_u pe guí pah_u guí umfu te da zi xá hño ri bñsih_u, xihma Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i, ¿ha gue hinda 'ra'ah_u gatho nú'a xá hño 'b_u guí apabi'ih_u?

¹² Nu'á guí nehu da 'yòt't'ah_u ya ja'i, 'yòt't'ah_u njab_u nehe'uh. Guehna mąnga njab_u nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo nú'a ma'ra yá 'mehni Ajuá.

Cuth_u ja ra ts'i'ma gosthi
(*Lc. 13:24*)

¹³ Cuth_u ja ra gosthi nú'a xá nts'i'mi pa grí maha hab_u ja ra te pa nzantho. Ngue'a nu'uh tó'o cut'a ja ra gosthi xá ngani gue'uh rí ma ja ra nidu, y nura 'ñu de nú'a ra gosthi'a xi rá ngani, y ndunthi to'o cut'a ja nura gosthi'a. ¹⁴ Pe xi rá nts'i'mi nura gosthi hab_u cut'i nú'uh to'o ri ma ja ra te, y nura 'ñu de nú'a ra gosthi'a xi rá nts'i'mi, ha ts'atho nú'uh to'o cut'a ja nura gosthi'a.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta
(*Lc. 6:43-44*)

¹⁵ Jamasuh_u hinda ts'oc'a ri mfenih_u nú'uh ri 'ñet'a mfi de Ajuá, nú'uh ma da 'ñer_u pa da ne da hya'ah_u, ngue'a nu'uh ri 'ñet'a hoja'i ne ri 'yo ngu ya zi deti, pe de mbo yá mfeni nja ngu ra dumanthuhu gá mi'ño. ¹⁶ Nu'ah_u ma guí pah_u to'o'uh ngue'a da hnequi ja yá ts'o'b_ufi òt'e'uh. Ngue'a nuya ts'o'mai hingui tsa da 'ñudi ya hoga 'b_ufi, nja ngu ya xin'mini

hingui tsa da unga ya obxi, ne ya 'bint'o hingui tsa da unga ya igo. ¹⁷ Gatho ya hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, pe nuya ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁸ Y 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga nú'a hingrá hoga fruta, nixi nú'a hingrá hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁹ Y gatho nuya 'bai gá za hingui unga ya hoga fruta ma da ts'et'i ne da ts'at'i. ²⁰ Y njab_u ma guí pah_u to'o gue'uh ri 'ñet'a mfi de Ajuá co nuyá ts'o'b_ufi di òt'e'uh.

Hinga gatho ya ja'i ma da yut'a hab_u bí manda Ajuá

(*Lc. 13:25-27*)

²¹ 'Bui ndunthi to'o engagui: “Ma zi Hmu'i, ma zi Hmu'i”, pe nu'á hinda za da yut'a mahets'i hab_u bí manda Ajuá ma Dada 'b_u hinda 'yòt't'ua rá paha'a. ²² Nu sta zò rá ngats'i ra pa ndunthi ma da 'ñengagui: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe, nuje dá xañhe ri noya, ne co ri ts'edigue dá eñhe ya ts'ondahi, ne co ri ts'edigue dá òt_he ndunthi ya danga nt'udi.” ²³ Pe nuga ma ga thatuabi'uh ne ga embabi: “Hinstá pa'agah_u, 'uehu de gueque nú'ah_u gyá ts'o'ja'i'ih_u.”

Ra 'bede de yoho ya 'ñòhò bi hyoca 'ra nayá ngu

(*Lc. 6:47-49; Mr. 1:22*)

²⁴ Nu'á tó'o da 'yòde nuya ya noya di xi'ah_u ne da 'yòt'e njab_u, nú'a ri nhyecuauí 'nara ja'i xi bi nja rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra medo. ²⁵ Ne 'mefa bi da ndunthi ya dá'ye, bi zò ya nzòthe, bi nja ndunthi ya bunthi, pe nurá ngu'a himbi yòt'e ngue'a xqui hyoca ja ra medo. ²⁶ Pe nu'á tó'o da 'yòde nuya ya noya ne hinda 'yòt'e, nú'a ri nhyecuauí 'nara ja'i nú'a bí 'ñotho rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra 'bomu. ²⁷ Ne 'mefa bi da ndunthi ya dá'ye, bi zò ya nzòthe, bi nja ndunthi ya bunthi, nep_u nurá ngu'a bi yòt'e ne bi 'm_udi gatho.

²⁸ Ha nu mi uadi ra Jesu bi mąnga nuya ya noya, nuya ja'i xi bi 'yò nts'edi de nú'a xqui xipabi'uh, ²⁹ ngue'a mi zofu'uh co rá ts'edi Ajuá, hingue ngu mi òt'a ya xahnate de ra ley.

8

Ra Jesu bi 'yòt_he 'na mi henga ra lepra
(*Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16*)

¹ Nu mi gaj_u ra Jesu de ja ra t'òhò hab_u mi utuate, xi bi ñena ndunthi ya ja'i. ² Ne bi nth_ui 'nara ja'i mi ts_u 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngò. Nura ja'i'a bi ndandi'ahmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'b_u guí nehma, da za guí 'yòt_hegui.

³ Nu'bú ra Jesu bi hñuxa rá 'ye ne bi 'ñembi:

—Hahá dí ne ga òt_he'i, y ya gá ñani.

Y ngu bi uadi bi mąnga njab_u, 'bestho bi ñani ra da'thi. ⁴ Nep_u ra Jesu bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xipi. Rí ma ja ra nija ha, pa da hyant'a ra macja, ne gui unga ri 'baha nú'a bi mंगा ra Moise, pa njabu da badi ya ja'i gue ya xcá ñani.

Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bego 'nara nda gá soldado me Nroma

(Lc. 7:1-10)

⁵ Nepu ra Jesu bi yut'i ja ra hnini Ncaper-nau y ja bi nthuini 'nara nda gá soldado de ra hai Nroma. ⁶ Y nura nda'a bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'nama 'bego bi nts'onate ne hin-gui tsa da 'ñani, ne xi ts'i'ti.

⁷ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Maha, ma ga øthe.

⁸ Nu'bú nura nda gá soldado bi datui ne bi 'ñembi:

—Hina, hiní 'ñepcagui gui cat'a mbo ma ngu. Nugui nu'a dí paði gue hønse co ri noya gui ma, numa 'bego da ñani. ⁹ Ngue'a nugui 'bui to'o ri mandagui nehe, ne nequi dí manda. Dí pe'tsa ya soldado ja ma hmanda, y 'bu ga emba 'na de gue'u: “Rí mani”, da ma, o 'bu ga emba ma'na: “Bá ehe”, nu'a da 'ñehe. Ha nu'bu ma 'bego ga embi: “Pe nuna 'befina”, nu'a da mefi.

¹⁰ Mi 'yøde njabu ra Jesu xi bi 'yø ndunthi ne bi 'ñembabi nú'a mri deni:

—Majuani dí xi'ahu, nugui hinstá tsudi ni 'nara me Israel nú'a xi di ja rá jamfri ngu nura jamfri pe'tsa nuna 'ñøhøni.

¹¹ Dí xi'ahu gue ndunthi ya ja'i maxøgue ra ximhai nú'a hinga yé me Israel ma da yut'a mahets'i habu bí manda Ajuá ne da hñu ja ra mexa mahyegui co ra Abrá, co ra Isaac, ne co ra Cobo. ¹² Pe ya me Israel nú'u ri 'ñepa hmaha da hñu ja ra mexa, Ajuá hinda ma da hopi da yut'a mahets'i. Nu'a ma da nja, ma da mehni'u ja ra 'bexuui, y nuni ja di zohmani ne ja di gushmani yá ts'i.

¹³ Nepu ra Jesu bi 'ñemba ra nda gá soldado:

—Rí ma ri ngu ngue'a nuri jamfri xa muu ndunthi, ne xa njabu ngu xcá ne.

Y nura 'bego ra nda gá soldado 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Pedro

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

¹⁴ 'Mefa de gue'a ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Pedro, y ja mi 'benini rá to ra Pedro mi umba ra nzø. ¹⁵ Nepu ra Jesu bi hñu'tsua rá 'ye y 'bestho bi tsaya ra nzø mi tsudi. Nepu 'bestho bi nangui ra 'bexña ne bi hyocui te bi zi'u.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Ya de mi put'a nde ra Jesu bá ts'impabi ndunthi ya da'thi, 'ra mi pe'tsa ya ts'ondahi. Y co 'nada ra noya bi ma bi 'yenga nú'u ya ts'ondahi mi pe'tsi'u, ne bi 'yøthe gatho nú'u

to'o mi hñeni. ¹⁷ Gatho nuya bi 'yø'ta ra Jesu pa bi nja ngu nú'a xqui mंगा maya'bu ra badi Isaiá ja ra Maca T'ofu bi 'ñena: “Nu'a go gue'a bi hña ga ma hñeniha, ne bi hña sca gatho ma uguiha.”

Yoho ya ja'i to'o mi ne da dena ra Jesu

(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Ne 'mefa bi hyanda ra Jesu ndunthi ya ja'i xqui the'tsi'a. Nu'bú nu'a bi 'ñemba yá nxadi:

—Maha ri'nandi ra ndehe.

¹⁹ Y ante da ma'u, 'nara xahnate de ra ley bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nugui dí ne ga ten'a'i pa habu gatho gui ma ga ma nehe.

²⁰ Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Ya haho ja yá hña do, ne ya ts'intsu ja yá 'bafi, pe Nú'a To'o bi e bi Nja'i otho ni habu da me rá ñaxu.

²¹ Nepu 'na de yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, 'raca nsequi ga ma ga agui ma dada, nepu ga pengui ga ten'a'i.

²² Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Bá ehe tengagui, tsopu nú'u xa du go dá 'yagui nú'u yá mi'ñagamfriui.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Nepu de gue'a ra Jesu bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi pa bi ma ri'nandi ra ndehe. ²⁴ Ne de mi 'yo'u ja ra ndehe mi damfri'u bi nja 'nara danga bunthi xi nts'edi asta mi ne da punts'a ra motsa ne mi tonts'a ra dehe pa mbo. Ha nura Jesu mi aha. ²⁵ Nu'bú yá nxadi 'bestho bi ma bá ats'i ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, ñagaguihe ngue'a ya ma da mpunts'a ra motsa mbo ra dehe.

²⁶ Y nu'a bi 'ñembabi'u:

—¿Pa te guí tsuhu? ¿Ha gue otho ri jamfrihu?

Nu'bú ra Jesu bi 'mai pa bi zui ra bunthi ne ra ndehe. Y 'bestho ra ora'a bi ntsaya.

²⁷ Nu mi hyanda njabu yá nxadi xi bi 'yø ne mi 'ñembi'u:

—¿Te ma ts'edi haní gue asta ra ndahi ne ra dehe øtua rá noya!

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi yoho ya 'ñøhø myá me Gadara

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Nepu bi zønga ra Jesu ri'nandi ra ndehe co yá nxadi ja 'nara hai rá thuhu Gadara, y ja bi nthuini yoho ya 'ñøhø bi bønga habu mi ja ya nt'agui. Nú'u ya 'ñøhø'u mi pe'tsa ya ts'ondahi xi xmá nts'o, ha xi mi pite ndunthi, nixi mi tsa to da 'ranga nú'a ra 'ñu'a habu mi 'bu'u. ²⁹ Nuya 'ñøhø'u bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Te guí hongua habu dí 'bahe nú'i Jesu rá T'u'i Ajuá? Hingui tsøta ra ora pa gui huatcahe, nu'bú ¿hanja xcá ehe gui xaxcahe?

³⁰ Guehni de guehni mi 'yoni 'na tax'o ya ts'udi mi ñuni. ³¹ Y ya ts'ondahi bi 'yapa nsequi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'B^u ma gui 'yenje de guecua, 'racje nsequi ga c^uthe ja nuy^u ya ts'udi bi 'yoni.

³² Nu'bu' ra Jesu bi 'ñembi:

—Haha, ri maha, ja da bá c^uthani.

Nu'bu' 'bestho ya ts'ondahi bi b^oni de nú'u yoho ya 'ñoh^o ne bi ma bá c^ut'a ja ya ts'udi. Nep^u nura ora'a gatho ya ts'udi bi nest'ihⁱ bi hñ^ot'a ja 'nara ma'ye pa bi ma bá zo ja ra ndehe y gatho bi jat'i.

³³ Y nuya m^apts'udi bi nest'ihⁱ co ra ntsu asta bi z^onga ja ra hnini ne bi xipa ya ja'i te bi 'y^otua ra Jesu nú'bu' yoho ya 'ñoh^o xqui 'yembabi' u ya ts'ondahi. ³⁴ Nu'bu' gatho ya mengu de nú'a ra hnini' a bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa bi 'yapa ra favo da ma de guehni pa da ma ma'na ra hnini.

9

Ra Jesu bi 'y^othe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Nu'bu' ra Jesu bi yopa b^ox^a ja ra motsa ne bi 'raxa ri'nandi ra ndehe pa bi yopa menga ja rá hai. ² Mi z^onga rá hai bi ts'ie'tsua 'nara 'ñoh^o mrá ts'onate himi tsa da 'ñani ne xqui t'e'nts'a ja 'nara 'bebo. Y nu mi hyanda ra Jesu gue xi mi ja yá jamfri nú'u ya ja'i to'o mi ndude ra da'thi, nu'bu' bi 'ñembabi ra da'thi:

—Ma zi t'u'i, johyabya ngue'a ya stá pun'a'i ri ts'oqui.

³ Nu'bu' nu 'raya xahnate de ra ley mi 'b^uhni bi m^udi bi beng^a ya ts'omfeni ne mi 'ñ^em^bi 'na ngu ma'na: “Nuna 'ñoh^oni ri 'ñe't'a Aju^a.” ⁴ Ra Jesu bi ba^otho nú'a mi beñ'u y bi 'ñembabi:

—¿Hanja gui beñ'u nú'u ya ts'omfeni de guequi? ⁵ Pa guequi hinte rá hñei ga pumba yá ts'oqui nuna 'ñoh^o nixi pa ga embi: “Nangui ne 'ño”. ⁶ Pe pa gui pah^u gue Nú'a To'o e bi Nja'i ja rá ts'edi nuua ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga ø't'a njaua pa gui pah^u.

Nep^u bi 'ñemba nú'a ra da'thi:

—Nangui, juxa ri m^fdi ri ma ri ngu.

⁷ Nu'bu' ra da'thi 'bestho bi nangui bi ma rá ngu. ⁸ Y mi hyanda ya ja'i nú'a bi nja, nu'á xi bi 'y^o, ne bi x^ocambeni Aju^a ngue'a nú'a xqui umba ra ts'edi 'nara ja'i pa bi 'y^ot'e njabu.

Ra Jesu bi z^ofo ra Mateo pa drá nxadi

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Nep^u ra Jesu bi ma de guehni y bi hyanda 'nara 'ñoh^o rá thuhu ra Teo mrá nguxboja mi hudi ja rá mexa. Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui.

Nep^u ra Teo 'bestho bi 'mai ne bi deni'a.

¹⁰ Nep^u ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Teo ne ja bi hñudini bi ñuniui yá nxadi co ma'ra

ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i xqui z^oni. ¹¹ Y mi hyanda ya fariseo gue ra Jesu bi hñuhui bi ñuniui ya ts'oja'i, nu'bu' nuya fariseo' u bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xi ri xahnateh^u ¿hanja ri ñuniui gatho nuy^u ya ts'oja'i?

¹² Nu mi 'y^ode ra Jesu bi m^anga njabu ya fariseo, nu'bu' bi 'ñembabi:

—Nura ja'i hinte ma hñeni pe'tsi hingui ø't'a ra thoni pa ra 'ñethi, pe nu'u t^o'o ri hñeni ha, hong^a ra 'ñethi. ¹³ Rí ma gui nxadih^u pa gui pah^u te m^anga ja ra Maça T'of^o nu hab^u bi 'ñena Aju^a: “Nugui ma'na dí ne gui mpe'tsuah^u ra nthecate 'na ngu 'na que gui tsinch^u ya mbo'ni pa gui hyoh^u gui 'bahaguih^u.” Nugui hinstuá ehe pa ga z^ofo ya hoja'i, nugui stuá ehe pa ga z^ofo ya 'y^ot'ats'oqui pa da ñobri'u.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Nep^u de gue'a yá nxadi ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuje ne ya fariseo dí ayunahe ndunthi ya i'qui, ha nuri nxadigie hin-hya'm^u ri ayuna'u?

¹⁵ Y ra Jesu bi 'ñembi:

—'B^u da nja 'nara nth^ati ne ra ñavio da mbitabi yá amigo, nuyá amigo rí 'ñepi da johyauⁱ ra ñavio ne hinda du yá m^ui. Nehe numa nxadi nja ngu nuyá amigo ra ñavio. Pe sta z^o ra pa ga ma de guecua, nu'bu' ha, da za da ayuna ma amigo co ya dumai.

¹⁶ Hinxá hño da 'b^ot'a 'nara z^edu^tu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a 'mefa da nunts'a ra 'ra'yo dutu ne da gut'a ra z^edu^tu, nep^u njabu ma'na da ntanga ra z^edu^tu. ¹⁷ Nehe hinxá hño da sit'a ra vinu ja 'nara z^ebota, ngue'a nu'bu' di tsedi ra vinu, nu'bu' da ntánga ra z^ebota ne nú'a te di po da mfani ne ma'na da ts'oca ra z^ebota. Hangu mahyoni da sit'a ra vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu masque xi di ja rá ts'edi ra vinu, hinda ntánga ra bota.

Bi 'ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi 'ñani nú'a ra 'behña bi danba rá he ra Jesu

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Ngu bi uadi bi m^anga njabu ra Jesu, bi z^oh^o hab^u mi 'bu'a 'nara ndá de ja yá ni^ua ya xodyo, ne bi ndandiñahmu ne bi 'ñembi:

—Dá e ga xi'i gue ja ts'u rí du ma t'ixu. Hangu di b^ante'i gui ma gui hñu'tsua ts'u ri 'ye pa da yopa nte.

¹⁹ Nu'bu' ra Jesu 'bestho bi ma co yá nxadi ne bi m^eui nú'a ra nda'a. ²⁰ Y de mi 'yo'u ja ra 'ñu mi pani 'nara 'behña mi hena 'nara hñeni mi xo'tua ya ji y ja mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi njabu. Nu'á bi joni ja rá x^utha ra Jesu pa bi danbabi rá he. ²¹ Ngue'a mi bense ja rá mfeni nura 'behña'a ne mi ena: “Dí camfri gue 'bu h^onse ga thunbabi rá 'ñani rá

he ga ñani 'bestho de ma hñeni." 22 Ha ra Jesu bi mpunts'i bi hyandi ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, johyabya ngue'a co ri jam-fri xca ñani.

Y nura 'behña 'bestho bi ñani ra ora'a.

23 Nepu bi zonga ra Jesu co yá nxadi ja rá ngu nú'a ra ndá ja xqui du rá t'ixu. Y mi 'buhni ya me'mda mi pe'mda, ne ndunthi ya ja'i xi mi zoni. 24 Y ra Jesu bi 'ñemba ya ja'i:

—Põñhu ts'ua pa thi. Nura nxutsi aha, hingue xa du.

Pe ya ja'i mi thentho ra Jesu. 25 Pe ngu bi bøni'ua pa thi, ra Jesu bi yat'i habu mi 'benga ra nxutsi ne bi mipa rá 'ye, nepu nu'a 'bestho bi nangui. 26 Y gatho nú'a ra hai de guehni bi ntanga ra noya de nú'a ra nxutsi xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda

27 Nepu nu mi ma ra Jesu de guehni, yoho ya goda bi deni'a ne bi ña nts'edi'ua bi 'ñena:

—iNú'i rá T'ua'i ra ndá Davi, pescahe ra nthecat!

28 Pe ra Jesu bi thotho ne bi ma bá cut'a ja 'nara ngu, ha nuya goda bi deni'a y bi yat'i'ua nehe. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—¿Ha gui camfrihu gue da za ga øthe'ihu? Nu'á bi 'ñembi:

—Haha, Ndada, da za.

29 Nu'bá ra Jesu bi hñu'tsua rá 'ye ja yá da'ua ne bi 'ñembi:

—Dá njabu ngu nú'a xca camfrihu.

30 Y 'bestho ra ora'a bi xogui yá da'ua. Nepu ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui mañhu to'o bi 'yøthe'ihu.

31 Pe nu mi bøni de guehni'ua bi xipa gatho nuya mengu de guehni gue go ra Jesu xqui 'yøthe'ua.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gone

32 Y ngu bi bonga ya goda de guehni, bá ts'impa ra Jesu 'nara gone mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. 33 Nepu ra Jesu bi 'yemba nú'a ra ts'ondahi mi pe'tsa nura gone, ne nu'a 'bestho bi za bi ña. Nuya ja'i xi bi 'yø, ne mi 'ñembi'ua 'na ngu ma'na:

—Masque núu go guecju rá hniniguihu Ajuá, pe hinhya'mu stá hanthu 'nara nt'udi xi ra dangui ngu nú'a stá hanthabya.

34 Pe nuya fariseo bi 'ñena'ua:

—Nuní hanpa rá ts'edi ra ndá de ya ts'ondahi pa engu ya ts'ondahi.

Ra Jesu xi bi hueca ya ja'i

35 Nura Jesu mi 'yo gatho ja ya danga hnini ne ya t'uca hnini, ne mi cut'a ja ya nija pa ja mi utuateni, ne mi øthe gatho ya da'thi, ne mi zofo ya ja'i mi embi gue ya xqui zohø ra Ndá de mahets'i pa da nda. 36 Y mi hyanda ra Jesu gatho nuya ja'i, xi bi huequi'ua ngue'a 'ñena ya zi deti jo'o to'o da su y mi tu yá mui ngue'a himi padi to'o da deni'ua. 37 Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Majuani dí xi'ahu, nuua xi ja ndunthi ra sofo pe jo'o ya mefi. 38 Hangu'e 'yapabihu Ajuá nú'a to'o rá mefi nuna ra 'b'efi pa da mehna ya mefi da gaxa nuna sofoña.

10

Ra Jesu bi zohna nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

1 Nu'bá ra Jesu bi zohna nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni, ne bi umba ra ts'edi'ua pa da 'yenga ya ts'ondahi ne da 'yøthe gatho ya hñeni.

2 Nuya guehya yá thuhu nú'ua 'ret'amayoho yá apostol xqui hñuts'i: rá mudi ra Simu nú'a bi hñu'mbabi drá thuhu ra Pedro, ne ra Andre rá cu, ne ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, di yoho'ua yá t'ua ra Sebedeo. 3 Nepu ra Lipe, ne ra Tolo, ra Toma, ne ra Teo nú'a mrá ngxboja, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'ua ra Alfeo, ne ra Lebeo nú'a bi thu'mbabi nehe ra Tadeo. 4 Nepu nú'a ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista, ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofo ya ja'i

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

5 Nu'bá gatho nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu bi mehni ne bi 'ñembi'ua:

—Nubyá oxqui ma gui zohu nú'ua hingyá me Israel, nixi ya me Nsamaria. 6 Rí maha go da bá zohu ya me Israel nú'ua go gue'ua rá hnini Ajuá xa 'm'edi ngu ya zi deti. 7 Rí maha gui umfu nt'øde gue ya xa zohø ra Ndá de mahets'i pa da nda. 8 'Yøthehu nú'ua to'o di tsu ra lepra, ne nú'ua di pe'tsa ma'ra ya hñeni, ne japhu da nte ma'na'qui nú'ua xa du, ne 'yembahu ya ts'ondahi nú'ua to'o di pe'tsi. Ngu stá 'ra'athohu nuna ts'edina, njabu nehe ma gui fats'ithohohu ya ja'i.

9 Oxqui ma gui haxhu ra boja pa ja ra 'ñu, nixi ra t'axi nixi ra oro nixi ra cobre. 10 Ne oxqui haxhu ni 'nara 'bats'i, ni ri mponga dutuhu ni ri mponga zexthihu nixi ri bordohu, ngue'a ra mefi ri 'ñepi da t'umbabi nú'a te ø'tua ra 'bedi.

11 Ne nu xcri tsøñhu ja 'nara danga hnini o 'nara t'uca hnini, gui hyoñhu 'nara ja'i nú'a dra hoja'i, ne ja gui 'buhni ja rá ngu'a asta hingui pøñhu de nú'a ra hnini'a. 12 Y nu xcri cøthu ja nú'a ra ngu'a, gui 'yapabihu Ajuá da japi nuya mengu de nú'a ra ngu'a. 13 'Bu nuya mengu de nura ngu'a da 'ra'ahu ntsaya, nu'bá Ajuá ma da japi'ua. Pe nu'bu hinda 'ra'ahu ntsaya, Ajuá hinda ma da japi'ua. 14 'Bu ni 'nara mengu de nú'a ra hnini'a hinda gamfri nú'a gui xiphu ne hinda hñuxa nt'øde, nu'bá pøñhu de nú'a ra ngu'a o de nú'a ra hnini'a ne gui f'ema ri uahu pa da hyø nú'a ra hai xa nthu'ti de nú'a ra hnini'a. 15 Majuani dí xi'ahu, ra pa

de ra ngaxhmai nú'a ra hnini hinda hñuxa nt'øde nú'a gui xiphu, ma'na ma da ndangui yá ts'oquí nura hnini'a que ra hnini Sodoma ne Gomorra.

Ya nt'utsate ne ya nts'o'mai

¹⁶ Nubyá dí pahn'a'ihú gui maha gui 'yohu ngu ya zi deti madetho ja ya zate. Hangué xi da nsuhú ngu 'nara qu'eña, pe oguí øthu ra nts'o'mai, njahú ngu 'nara zi domitsu hingui øt'a ra nts'o'mai. ¹⁷ Ne xi da nsuhú, ngue'a ya ja'i ma da zix'ahú ja ya ts'utbi, ne ma da zix'ahú ja yá nija'u pa ja dí nap'a'ihani. ¹⁸ Nú'ú ma da zix'ahú ja ya ts'utbi y asta ja ya danga ndá po rá nguecagui. Hangué njahú da za gui damajuanihú de guecagui ja yá thandi ya ndá ne nú'ú hingyá me Israel. ¹⁹ Nu sta ts'ix'ahú nts'ahni, osta ma da du ri máihu de nú'a te ma gui mañhú, nixi gui beñhú 'met'o nú'a ma gui mañhú, ngue'a nura ora ma gui ñahú, Ajuá go da 'ra'ahú ya noya. ²⁰ Nu'ahú hingo ma gui ñashú; nurá Maca Ndahi Ajuá ra Dada go gue'a ma da xi'ahú te ma gui mañhú.

²¹ Nuya pa'u nuya ja'i ma da 'ñutsaséui yá cu ne da da pa da tho. Ya dada ma da da yá batsi y ya batsi ma da nø'tua yá dada, ne da da pa da tho nehe. ²² Gatho ya meximhai ma da utsa'ihú ngue'a gui mañhú ma noya. Pe nu'a tó'o da zeti asta rá ngats'i, nú'a go gue'a da mpøhø. ²³ Nu'bu da t'utsa'ihú ja 'nara hnini, pøñhú de guehni, ri maha ma'na ra hnini. Majuani dí xi'ahú, hingri juatho gui 'yohu gatho ya hnini de ra hai Israel ha Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya da yopa zøhø ma'na'gui.

²⁴ 'Nara xahnate ma'na ja rá nsu que rá nxadi; 'nara hmu ma'na ja rá nsu que rá 'bego. ²⁵ Nura nxadi mahyoni da thogui ngu tho rá xahnate, nehe ra 'bego mahyoni da thogui ngu tho rá hmu. Nja ngu 'nara dada 'bu da t'embabi gue go ra Beelsebú, nu'bu ya mengu rá ngu da t'embabi'u mahyegui nehe.

To'o mahyoni gui tsuhú

(Lc. 12:2-9)

²⁶ Hangué dí xi'ahú oxqui tsuhú nú'a ma gui thoguihú. Masque 'bu te da t'øt'a'ihú mant'agui, pe rá ngats'i ra pa ja ma da hnequini gatho nú'a te xa t'øt'ahú, ngue'a gatho nú'a te t'øt'e mant'agui ma da fadi. ²⁷ Nú'a dí u't'a'ihú sehe mant'agui ma gui utuahú gatho ya ja'i. Nehe nú'a dí xi'asehú zi njante ma gui mañhú nts'edi pa da 'yøde gatho ya ja'i. ²⁸ Oxqui tsuhú to'o da hyo'ahú, ngue'a nuri almahú hinda za to da hyop'ahú. Nu'a tó'o mahyoni gui tsuhú, nu Ajuá, ngue'a nú'a ha, tsa da mehn'a ri almahú ne ri ngøqu'eihú ja ra nidu.

²⁹ Nuya zi ts'int's'u hints'u ri muui asta 'ba yoho por ñodmi, ne hingui tagui tuse'u 'bu hingo rá paha Ajuá ra Dada. ³⁰ ¿Xihma'ihú? Nu'ahú ma'na grí muuihú ja rá thandi Ajuá,

ngue'a asta nuri stahú 'mede. ³¹ Hangué oxqui ma gui tsuhú, ngue'a ma'na grí muuihú que ya zi ts'int's'u.

Nú'ú to'o damajuani de ra Jesu ja yá thandi ya ja'i

(Lc. 12:8-9)

³² Nu'a tó'o ma da damajuani de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga damajuani de gue'a ja rá thandi ma Dada bí 'bai mahets'i. ³³ Pe nu'a tó'o da ncøni de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga xipa ma Dada nú'a bí 'bai mahets'i gue himbi ne bi gamfrigui.

Ma da hegue ya ja'i po rá ngue ra Jesu

(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Oguí hu ri máihu gue ngue'a stá ehe ya hinda nja ra tuhni ja ra ximhai; nu'ú ma da nja ngue'a stá ehe. ³⁵ Nuya t'u da nø'tua yá dada, ne ya t'ixu da nø'tua yá nana, ha nuya ts'ihue da nø'tua yá suegra. ³⁶ Y njahú nuyá ncontra ya ja'i ma da bønse de ja yá ngu'u.

³⁷ Nu'a tó'o ma'na go ri mađi rá dada o rá nana que guecagui, nú'a hinda za da dengagui. Nehe nu'a tó'o ma'na go ri mađi rá t'u o rá t'ixu que guecagui, ne'a hinda za da dengagui. ³⁸ Nehe nu'a tó'o hinda 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa, nú'a hinda za da dengagui. ³⁹ Nu'a tó'o ri mađi rá te nuua ja ra ximhai, ma da 'bedi rá te pa nzantho, pe nu'a tó'o da dengagui masque da du po rá nguequi, ma da zadi rá te pa nzantho.

Ya hoga thahá de mahets'i

(Mr. 9:41)

⁴⁰ Nu'u tó'o da 'ra'ahú ntsaya, go guequi ri 'raca ntsaya. Ha nu'u tó'o da 'raca ntsaya, go ri umba ntsaya ma Dada nú'a to'o bá pengagui. ⁴¹ Nu'a tó'o da umba ntsaya 'nara 'mehni Ajuá, ma da hñanga ra thahá nehe ngu ma da hñani 'nara 'mehni Ajuá. Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'nara ja'i ngue'a øte Ajuá, ne'a ma da hñanga ra thahá ngu nú'a ma da hñani nú'a øte Ajuá. ⁴² Nú'ahú ma nxadi'ihú, 'bu tó'o da 'ra'ahú mađi ts'u ra dehe gui tsihú ngue'a ma nxadi'ihú, majuani dí xi'ahú gue nura ja'i'a hinda ma da 'bedi rá thahá.

11

Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá nxadi pa bá c'q'tsa ra Jesu

(Lc. 7:18-35)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi xipabi te ma da mefi nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, nú'a bi ma ja ya hnini de nú'a ra hai'a pa da manga ra maca noya.

² Y de mi ofadi nura Xuua Xi'tsate bi 'yøde de nú'a mi øt'a ra Jesu. Nu'bu bi mehna yoho yá nxadi nú'u mri 'ñoui pa da 'yambabi'a, ³ ne bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'i rá 'mehni'i Ajuá nú'a dí t'omhe, o ga t'omhe ma'na da 'ñepu?

⁴ Ra Jesu bi d'adi ne bi 'ñembi:

—Rí maha gui xiphu ra Xuua de nú'a gui òdehu ne nú'a gui hanthu. ⁵ Bá xiphu gue ya goda xo yá da, ya doua ri 'yo, ya gogu òde, nu'u tsu ra lepra ñani, nu'u xa du ri yopa nte, ha nuya zi hyoya nehe òde ra maça noya. ⁶ Njapi nú'a to'o camfri gue go guecagui rá 'mehngui Ajuá.

⁷ De mi menga yá nxadi ra Xuua Xi'tsate, ra Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i de rá 'befi ra Xuua, ne bi 'yot'ua ya nt'ani bi 'ñembabi:

—Xi de gá maha ja ra mbonthi, ¿te rá 'be uá hanthuni? ¿Ha gue uá hanthu 'nara 'ñohò mi otho rá ts'edi 'ñena 'nara dox'o ri ndudetho ra ndahi? Hina ¿ngue ha? ⁸ Nu'bú, ¿te rá 'be ma uá hanthu? ¿Ha gue uá hanthu 'nara 'ñohò xqui hye 'raya dutu mahotho? Hina ¿ngue ha? Ngue'a nu'u tó'o pepa ya ndá nuua ja ra ximhai, go gue'u 'bui ja yá danga ngu ya ndá ne go gue'u ri nhye xi xá hño. ⁹ Nu'bú, ¿te rá 'be gá ma uá hanthu? ¿Ha gue hingue 'nará 'mehni Ajuá? Haha, 'nará 'mehni Ajuá. Y hingue hõnse gue'a rá 'befi'a. ¹⁰ Nura Xuua Xi'tsate go gue'a bá ehe bá 'bet'o de guequi, ne gue'a xqui má Ajuá ma Dada ja ra Maça T'ofó ne bi 'ñena:

Nugui dí p'ehna 'na to'o ri 'bet'o de gue'i pa da hyoc'a ri 'ñu.

¹¹ Xi majugani dí xi'ahu de gatho nuya ja'i xa 'muiua ja ra ximhai xa njo'o ni 'na di ja rá nsu ngu ra Xuua Xi'tsate, pe nu'a tó'o xa yat'a ja rá hmanda Ajuá, ma'na xa njapi que ra Xuua.

¹² Nu mi mudi bi nxi'tsate ra Xuua, nú'a bi dáma nupa yá mfeni ya ja'i pa da dáma ñobri pa da yuthma'u ja rá hmanda Ajuá. Y nu'u tó'o ot'a ra ts'edi pa da yat'i, cat'i ja rá hmanda Ajuá. ¹³ Ngue'a nu mi zohò ra Xuua, gue'u bi nja ngu nú'a xqui m'anga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'bui mi ma gue da 'ñehe ra Ndá de mahets'i pa da ndá. ¹⁴ Nehe bi mañ'u gue ra baði Elía mi pe'tsi da yopa mengui, y ya bi njabu ngu nú'a xqui mañ'u ngue'a ra Xuua go gue'a rá mpote ra Elía. Camfrihu nú'a dí xi'ahu. ¹⁵ Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da gamfri nuya ya noya dí xi'ahu, dá gamfri.

¹⁶ ¿Ngu to'o ga hyecuabihu nú'u ya ja'i hingui camfrigui? Nu'ú ri nhyecuauí ya batsi nú'u hu ja ra tai 'ñeni ne pe'mda, ne ri nts'ahuí ma'ra yá mibatsiui. ¹⁷ Ne embabi: "Nuje dá mpe'mdahe ne hingá ne gá neihi. Dá maha ja ra nt'agui dá nzonihe, pe nu'ahu nixi himbi du ri mañ'u. Nu'bú ¿te gui nehú?" Njabutho nehe nú'u ya danga ja'i'bya, nú'ú ni 'nara t'ot'e hingui ho. ¹⁸ Nura Xuua Xi'tsate mi t'embi gue mi pe'tsa ra ts'ondahi ngue'a hinto mri ñuniui nixi mri ntsiui ya tixfani. ¹⁹ Nepu 'mefa de ra Xuua bi zò Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á ha, to'oraza ri ñuniui ne ri

ntsiui, hangue ya ja'i bi 'ñena: "Ndi, nuni ra 'ñohò xi ra ts'o'yo ya ra tixfani, xi ri ñuniui ne xi ri ntsiui ya tixfani ne ya ts'o'ja'i." Pe nugui dí xi'ahu gue nuya ja'i beni njabu, hinte yá fadi'u, ngue'a ri hnequitho nú'u to'o pe'tsa ra mfadi, ngue'a ri hnequitho ja yá 'befi.

Ya hnini dega ts'o'yode

(Lc. 10:13-15)

²⁰ Nepu ra Jesu bi ma nehe de nú'u ya hnini habu xqui thogui xqui 'yot'a ya danga nt'udi. Y bi zui nú'u ya ja'i de nuya hnini'u ngue'a himbi nts'omi de yá ts'o'qui masque bi hyanthma'u rá ts'edi Ajuá. Bi 'ñembi:

²¹ —¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Corasi ne gyá me Betsaidahu! Ma xi dra castiga'ihu ngue'a masque xcá hyanduahu rá ts'edi Ajuá pe hincá ñobrihu de ri ts'o'quihu. 'Bu nuya me Tiro ne ya me Sidó xqui hyanthma'u gatho nú'a xcá hyanthabya, nú'ú xa nts'oma hmaha de yá ts'o'qui, ne xa hñehma'u dega dumai ne xa ncoxa ra 'bospi. ²² Hangué dí xi'ahu gue nú'a ra pa de ra ngaxhmai ma'na dya dangui ri ts'o'quihu que ra hnini Tiro ne ra hnini Sidó. ²³ ¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Ncapernau! Guí hu ri mañ'u gue ra dangui ri nsuhu, pe hina, ngue'a ma gui nhuathu ngue'a hincá ñobrihu de ri ts'o'quihu. 'Bu nuya me Sodoma xqui hyanthma'ha nuya ya danga nt'udi ngu nú'a xcá hyanthabya, nu'bú hinxra huathima, dí jatho nú'a ra hninihma. ²⁴ Hangué dí xi'ahu gue nú'a ra pa yá ngats'i ya pa ma'na dya dangui ri ts'o'quihu que ra hnini Sodoma.

Bá ehu pa gui tsayahu

(Lc. 10:21-22)

²⁵ Nepu ra Jesu bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñena:

—Dí xocambeni'ima Dada'i nú'i grá Ndá de mahets'i ne de ra ximhai. Dí 'ra'a njamadi ngue'a xcá utua ri noya nú'u to'o hingyá bamhya, y nu'u tó'o ya bamhya ne ya 'ñets'i himbi zo yá mfeni. ²⁶ Y gatho nú'a xcá ot'e go gue'a ri paha, ma Dada'i.

²⁷ 'Mefa ra Jesu bi 'ñemba yá nxadi:

—Ma Dada bi 'racagui gatho ra mfadi. Jo'o to'o patca ma mfeni, hõnse ma Dada bí 'bui mahets'i, nú'á ha, go gue'a patca ma mfeni. Nehe jo'o to'o xa batua rá mfeni ma Dada, hõnse nuga ha, ngue'a go gueque rá T'ugui, nehe nú'u to'o stá huahni, ne'u patuabi rá mfeni ma Dada ngue'a go stá utuabi'u. ²⁸ Bá ehu gatho nú'ahu grí mpeñihu ne xi grí nduhu pa ga tsuc'a ri 'bats'ihu pa gui tsayahu. ²⁹ Ngu 'nara nt'ei dega ndamfri thu'tsua ra yugo pa da t'ei, njabu nehe nu'ahu gui hñañhu nú'a ra yugo ga hu'ts'ahu pa da za ga u't'ahu ma hoga'mui, pa da za gui nhyoja'ihu nehe ngugui, ngue'a nuga drá hoja'i y hindrá 'ñets'i, y njabu ya hinda zabi'ihu nixi da du ri mañ'u. ³⁰ Ngue'a

nura yugo dí hu'ts'ahú hinda uñ'ahú, y nú'a ra 'bats'i dí tu't'ahú hingui ma gui tsamahúhú.

12

Ya nxadi bi doca ya ngahá gá trigo ra pa dega tsaya

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ 'Nara pa ra Jesu co yá nxadi bi 'ranga ja 'nara uatriga. Y nura pa'á mi nsabdo, y gue'á ra pa dega tsaya. Ne nuya nxadi mi tsu ra thuhu hangue bi mudi bi docua yá ngahá ya trigo pa bi z'i'ú. ² Y mi hyanda njabu ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja ø't'a njabu ri nxadi? Nuyá hindi 'ñepi da 'yø't'a njabu nú'a ra pa dega tsaya.

³ Pe ra Jesu bi datuabi'ú bi 'ñembi:

—¿Ha hinxcá hñe'thú habu má de nú'a bi 'yø't'a ra Davi nú'bu mi tsu ra thuhu co nú'ú mri 'ñoui? ⁴ Nu'á bi yat'a mbo rá nija Ajuá ne bi zi nú'ú ya thuhme xqui njapi. Ha nú'á ne nú'ú mri 'ñoui hingo mri 'ñepa hmahá xa zi nura thuhme'a, hõnse ya macjá há. ⁵ ¿Ha hinxcá hñe'tihú nehe ja rá ley ra Moise gue nuya macjá di mpefi ja ra ndanija masque ya pa dega tsaya pe hinte ma ts'oqui ø't'e?

⁶ Ha nuga dí xi'ahú gue 'bucua nú'a to'o ma'na ja rá nsu que ra ndanija. ⁷ Mahyoni gui pahú te rí bõnga nuya ya noya bi mangu Ajuá ma Dada ja ra Macá T'ofó ne bi 'ñena: "Nuga ma'na dí ne gui mpe'tsua hú ra nthe-cate 'na ngu 'na que gui tsincáhu ya mbo'oni pa gui hyohú gui 'bahaguihú." 'Bu gri pahmahú te rí bõnga nuya ya noya, nu'bú hinxcá ñapahmahú nú'ú hinte ma ts'oqui tu. ⁸ Nú'a To'o bi e bi Nja'i go gue'á pe'tsa ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Y ra Jesu bi thogui de guehni ne bi ma bá cut'a ja ra nija. ¹⁰ Y ja mi 'buhni 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye. Y nuya fariseo mi 'buhni bi 'yamba ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue rí 'ñepi gui 'yøthe 'nara ja'i nura pa dega tsaya?

Nu'ú mi ambabi njabu pa da ñapahmá'a.

¹¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—¿To'o 'na de gue'ahú gri pe'tshú 'nara zi deti, nepu da zo ja 'nara o'tsi ne hingui hñáihú ngue'a ra pa dega tsaya? Pe'tsi gui hñáihú. ¹² ¿Ha gue hingue ma'na di muui 'nara ja'i que 'nara deti? Hangué mahyoni ga øthú ya hoga 'befi masque ra pa dega tsaya.

¹³ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø to'o xqui 'yot'a rá 'ye:

—Haua ri 'ye.

Nu'bú nu'á bi tanga rá 'ye, nepu 'bestho bi ñani ne bi gohi ngu mi nja nú'a ma'na rá 'ye. ¹⁴ Nu'bú ya fariseo bi bõni de guehni pa bi 'ñu'ti hanja da za da hyohmá ra Jesu.

Ra badi Isaia xqui má de ra Jesu

¹⁵ Pe nu'á bi ba'tho te mi beni'ú ne bi ma de guehni y bi dena ndunthi ya ja'i. Y mi øthebi gatho nú'ú to'o mi hñeni. ¹⁶ Ne bi hñu'mba ra hñá ya da'thi nú'ú xqui 'yøthe gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yø'tuabi'ú. ¹⁷ Bi mangu ra Jesu njabu pa bi nja ngu nú'a xqui mangu ra badi Isaia gue Ajuá bi 'ñena:

¹⁸ Guehna ma hoga 'mehni stá pehni ne guehna ma hmadi ne xi dí hoga rá 'mui. Ga umbabi ma Macá Ndahi pa da zofó gatho ya ja'i 'bu ja rá ngani ra ximhai, pa da badi'ú gue ma ga há'mba nguenda.

¹⁹ Nu'á hinto ma da ntsanoyau,

nixi to'o ma da ma'tiui ja ya 'ñu.

²⁰ Ma hoga 'mehni ma da nupa yá mfeni nú'ú to'o hints'ú tsedi yá jamfri, ngu 'ñena 'nara dox'o xa dehmi,

ne ma da me'tsua ra nthe-cate nú'ú to'o ja xa gamfri, ngu 'ñena 'nara t'uca ñot'i hints'ú di yot'atho.

Ne ma da 'ñudi ra hoga'mui asta hinda 'medi ra nts'o'mui.

²¹ Y ya ja'i de gatho rá ngani ra ximhai ma da gamfribi rá noya'a.

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Nepu ra Jesu bá ts'impabi 'nara ja'i mrá gone ne mrá goda ngue'a mi pe'tsa 'nara ts'ondahi, y nu'á bi 'yembabi. Y 'bestho ra ora'a bi za bi ñá ne bi hyandi. ²³ Hangué gatho ya ja'i mi 'bahni xi bi 'yø ne bi 'ñembabi'ú 'na ngu ma'na:

—¿Ha go guehni rá t'ú ra ndá Davi nú'a to'o xqui mehni Ajuá pa da ndá 'bu?

²⁴ Y nu mi 'yode ya fariseo bi mangu ya ja'i njabu, nu'bú nu'ú bi 'ñemse'ú:

—Nuní hingue co rá ts'edise engu ya ts'ondahi, nuní hanpa rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra ndá de ya ts'ondahi.

²⁵ Pe ra Jesu bi batuatho yá mfeni'ú ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú 'nara hnini da hyegue ne da ntunsehe, nu'bú da 'metho nú'a xa mefi'ú. Ha nu'bú 'nara 'mui da ntunsehe, hinda za da 'mui xá hño, da nhuata ra 'mui.

²⁶ Xi ra ts'ondahi, ¿hanja da za da 'yenga rá mits'ondahiui? Hinda za, ngue'a nu'bú njabu da 'ñotho yá ts'edi 'na ngu 'na ne da nhuati gatho. ²⁷ Gui eñhú gue nuga dí engu ya ts'ondahi co rá ts'edi ra ndá de ya ts'ondahi. Xi ri 'mehnihu, ¿con to'o rá ts'edi engu ya ts'ondahi 'bu? Go dá xi'ahú'ú.

²⁸ Nuga dí engu ya ts'ondahi co rá ts'edi rá Macá Ndahi Ajuá ma Dada, hangué njabu pahú gue ya xa zøhø ra Ndá de mahets'i pa da ndá.

²⁹ Hinda za da yat'a 'nara be ja rá ngu 'nara ja'i nú'a xi dí o rá ts'edi 'bu hingue

'met'o da mihi ne da du'ti pa da bepi nú'a te pe'tsi.

³⁰ Nu'u tó'o hingui 'yo con gueque, nú'ú di utsagui. Nehe nu'u tó'o hingui faxqui ga munts'a ma sofo, nú'ú go xantho.

³¹ Dí xi'ahú gue gatho ya ts'oqui ot'a ya ja'i ne gatho ya ts'one mañ'u, ma dra pumbabi'u. Pe nu'a tó'o da zamba rá Maça Ndañi Ajuá, nura ja'i'a hindra pumbabi. ³² Nu'a tó'o da zani Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á dra pumbabi, pe nu'a tó'o da zanga ra Maça Ndañi hindra pumbabi nixi nubyá ni pa nzantho.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta
(Lc. 6:43-45)

³³ 'Nara hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, ha 'nara ts'o 'bai gá za unga ya ts'o fruta. Hangué njabu da za gui padihu nda'a ra hoga 'bai gá za y nda'a hingatá hoga 'bai gá za. ³⁴ Nu'ahú xi gyá ts'o'maihu gui njahu ngu ya qu'eñá tsate. ¿Hanja da za gui mañihu ya hoga noya 'bú gui beñihu ya ts'omfeni? Ngue'a nú'a gui beñihu ja ri mfenihu go gue'a guí mañihu nehe. ³⁵ Nu'a tó'o benga ya hoga mfeni mąnga ya hoga noya, ha nu'a tó'o benga ya ts'omfeni mąnga ya ts'onoya. ³⁶ Nuga dí xi'ahú gue gatho nú'a te gui mañihu ne hingui jamasuhú, pe'tsi te gui thadihu nura pa'a ma da thap'ahú nguenda. ³⁷ Ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ahú nguenda de gatho nú'a guí mañihu, ne ja ma da hnequini tengu ri hñoja'ihu ne tengu ri nts'o'maihu.

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Nepu 'raya xahate de ra ley ne ya fariseo mi 'buhni bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahate, dí nehe gui 'ñutcahe 'raya nt'udi pa ga pahe ua xi majuani go xpá meñ'la'i Ajuá.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:
—Nu'ahú gyá ts'oja'ihu ne gyá 'ñagamfrihu hangué gui adihu 'nara nt'udi gui hyanthu pa gui camfrihu. Pe nuga, hinga ma ga u't'a'ihu ni 'nara nt'udi. Hõnse nda'a da t'u't'ahú, nú'a ra nt'udi de ra Joná rá 'meñni Ajuá. ⁴⁰ Nu'á bi 'yo hñu pa ne hñu xuui mbo rá mai 'nara dąnga huá. Njabu nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'múi hñu pa ne hñu xuui mbo ra hai. ⁴¹ Ha 'mefa bi ma ra Joná bá zofo ya ja'i de ra hnini Ninive, ha nu'á 'bestho bi nts'omi de yá ts'oqui. Ha nubyá 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Joná, pe nu'ahú hinxcá camfrihu. Hangué ja rá ngats'i ra pa ma xi da ñap'a'ihu ya me Ninive, ngue'a masque xcá hyanduabihu rá ts'edi Ajuá pe hinxcá camfrihu. ⁴² Nehe nú'a ra 'beñña mrá nda de ra hai Arabia mi 'yode gue ra Salomó xi mi ja ndunthi rá mfadi. Nú'á bá ehe bi c'a'tsi'a masque xi nts'edi mi yabú rá hai, pa

da 'yode nú'a mi mañ'a. Pe nubyá 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Salomó, pe nu'ahú hinxcá camfrihu. Hangué ja rá ngats'i ra pa ma da ñap'ahú nú'a ra 'beñña'a ngue'a masque xcá hyanduabihu rá ts'edi Ajuá pe hinxcá camfrihu.

Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui

(Lc. 11:24-26)

⁴³ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bú 'nara ts'ondahi da bõnga de ja 'nara ja'i, nura ts'ondahi'a 'yo haburaza ja ya mbonthi honi hmąhą habu da 'múi, pe hingui tsudi. Nu'bú ma da manse'a ne da 'ñena: ⁴⁴ “Pode ma ga pengui habu dá põni pa ja ga yopa 'buhni.” Ha nu stí mengui'a da zudi nú'a ra 'ñõhõ ne guet'atho rá mfeni ngu bi zogui ra ts'ondahi, nu'bú nja ngu 'nara ngu xa 'bast'i ne xá nt'axi pe hinto 'bui. ⁴⁵ Nu'bú nú'a ra ts'ondahi'a da ma da tsi má yoto ya ts'ondahi nú'u ma'na xi strá nts'o que gue'a, nepu da yat'a ja nú'a ra 'ñõhõ nú'a mi guet'atho rá mfeni. Nu'bú nu'á ma'na strá nts'o rá mfeni que rá mudi. Hangué nú'ahú gyá ts'oja'ihu ma gui njahubu nehe 'bú hingui ñobrihu.

Rá naną ne yá cu ra Jesu
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Y de mi utuate ra Jesu, bi zõhõ rá naną ne yá cu mi 'bai mote ra ngu habu mi utuate'a ne mi ne da ñau'a. ⁴⁷ Nu'bú 'nara ja'i bi 'ñemba ra Jesu:

—Bacua mote ri naną co ri cu hoñ'i gui ñau'i na.

⁴⁸ Pe nura Jesu bi datuabi nú'a to'o bi xipabi njabu ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma nanąga, ne to'o ma cuga?

⁴⁹ Nepu co rá 'ye bi 'ñudi yá nxadi ne bi 'ñena:

—Nuya go guehya ma naną ne ma cu.

⁵⁰ Nu'a tó'o ot'tua rá paha ma Dada bí 'bui mahets'i, go gue'a ma cu ne ma nju ne ma naną.

13

Ra 'bede de ra mot'i
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Nepu ra pa'a ra Jesu bi bõni de nú'a ra ngu habu mi 'bui, ne bi ma bá hudi ja ra ñanga ndehe. ² Nepu bi ma ndunthi ya ja'i bá c'a'tsi'a, nu'bú nu'á bi bõxa ja 'nara motsa ne ja bi hñudini, ne gatho ya ja'i bi gohini ja ra ñanga ndehe. ³ Nepu bi metuabi'u 'raya 'bede pa bi 'ñutuabi. Nurá mudi ra 'bede bi mede, bi ma de 'nara mot'i ne bi 'ñena:

—'Nara mot'i bi ma da mpot'a ja rá huahi.

⁴ Y nu mi mudi bi mpot'i, bi dagui 'raya zi nda ja ra 'ñu. Y nuya nda'u bi zi ya ts'int'su.

⁵ Y nu ma'ra ya nda bi dagui ja ya 'bodo habu mi otho ndunthi ra hai, y nuya nda'u 'bestho bi fõts'e ngue'a hinxmá pidi ra hai. ⁶ Y nu mi

pat'a ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i ngue'a mi otho yá 'yá. ⁷ Nu ma'ra ya nda bi dagui mbo ja ya 'mini, ne mi te ya 'mini bi xumi ne bi hyo nú'a xqui 'bot'i. ⁸ Ha nu ma'ra ya nda bi dagui ja ra hoga hai, y nú'u ya nda'u xi bi c'onts'i xá hño ne bi hogui, 'raya 'bai bi unga 'na nthebe ya nda, nu ma'ra ya 'bai bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra ya 'bai bi unga 'natema'ret'a ya nda. ⁹ Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí mā, dá 'yøde.

Hanja ra Jesu bi zofu ya ja'i dega 'bede
(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Nepu yá nxadi bi joni habu mi hudi ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí zofu ya ja'i njabu co nú'u ya 'bede?

¹¹ Ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Nuga dí mąnga njabu ngue'a nuyá hingui tsa da zo yá mfeni nú'a dí mā de hanja ri ndá Ajuá, nú'a hinxqui fadi ma'met'o. Ngue'a nuyá hinxá t'umba ra mfađi pa da bađi, pe nu'ahu hą, xa t'a'ahu ra mfađi pa gui pahu. ¹² Y nu'ahu ma'na ma gui pahu ngue'a xa t'a'ahu ra mfađi, nja ngu xa hma gue nu'a tó'o jababi, ma'na ma da me'tsi, ha nu'a tó'o othobi, ma da thačuabi nú'a ts'u pe'tsi. ¹³ Nuyá dí petuabi njabu ngue'a ja yá thandi pe hingui handi, ja yá nt'ode pe hingui øde, ne ja yá mfeni pe hinte yá fadi. ¹⁴ Hangué bi njabu ngu nú'a xqui mąnga ra bađi Isaía maya'bu ne bi 'ñena: Ma gui 'yødehu pe hinda zo ri mfenihu. Ma gui hyanthu pe hingui ma gui pađihu te ri bəni nú'a guí hanthu.

¹⁵ Ngue'a xi xa megui ri mfenihu, ne hingui ne gui hñuxhu nt'ode nú'a guí ødehu,

ne hingui ne gui pahu nú'a guí hanthu.

Nu'ahu hingui ne gui hanthu,

nixi gui 'yødehu,

nixi gui pahu,

ngue'a hingui ne gui ntš'omhu pa ga pun'a ri ts'oquihu.

Nuna guehna bi mąnga ra bađi Isaía de ya 'ñagamfri ja'i.

¹⁶ Pe nu'ahu xa jap'ahu Ajuá, ngue'a xcá hyanthu co ri thandihu, ne xcá 'yøhu co ri nt'odehu. ¹⁷ Xi majuađi dí xi'ahu gue ndunthi yá 'mehni Ajuá nú'u mi 'bui maya'bu ne ma'ra ya hoja'i mi nehma'u xa hyandi ngu nú'a guí hanthubya, pe himbi za bi hyandi'u. Ne mi nehma da 'yøde nuya ya noya guí ødehubya, pe himbi za bi 'yøde'u.

Ra Jesu bi mā te ri bənga nura 'bede de ra mot'i

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Nubyá 'yøhu xá hño te ri bənga nú'a ra 'bede stá xi'ahu de ra mot'i. ¹⁹ Nu'u ya nda bi dagui ja ra 'ñu go gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra noya de hanja ri ndá Ajuá ne himbi zo yá mfeni. Nu'bú bi yat'a ra ts'ondahi

ja yá mfeni pa bi pu'tua gatho nú'a xqui bahma'u. ²⁰ Nu'u ya nda bi dagui ja ra 'bodo go gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra mača noya ne 'bestho bi gamfrihma co 'nara johya, ²¹ pe hinxqui ze yá jamfri, hangue nu mi tho ya ts'othogu ne ya nt'atsate po rá nge ra mača noya, nu'u 'bestho bi 'uegue. ²² Nu'u ya nda bi dagui ja ya 'mini go gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra mača noya pe 'bestho bi 'be yá jamfri ne bi 'uegue ngue'a nsøtho mi oda yá mfeni ra boja ne ma'ra ya t'øt'e de ra ximhai. ²³ Pe nu'u ya nda bi dagui ja ra hoga hai go gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra mača noya ne bi zo yá mfeni, ne xi bi zeđi yá jamfri. Nu'bú go gue'u xi bi unga ra sofo nja ngu ya nda, 'ra bi unga 'na nthebe, ha nu ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra bi unga 'natema'ret'a.

Ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra huąhi dega trigo

²⁴ Nepu ra Jesu bi metuabi'u ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Nurá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu 'nara mot'i bi mot'a ra trigo ja rá huąhi. ²⁵ Pe nu mi 'ñahą yá mfi, bi zø 'nará ncontra'a ne bi mo'tua 'raya ts'ondapo ja rá huąhi. Nepu de gue'a 'bestho bi ma. ²⁶ Ha nu mi fəxa ra trigo, nehe bi fəxa ya ts'ondapo. ²⁷ Nepu ya 'bego bi ma bá ambabi ra mehuąhi ne bi 'ñembi: “Ndada, ¿ha gue hingo ra trigo gá pot'a ja ri huąhi? ¿Hanja go bi c'onts'a nehe 'raya ts'ondapo?” ²⁸ Nu'bú ra mehuąhi bi datuabi yá 'bego bi 'ñembabi: “Zai 'nama ncontra to'o bi mot'a nú'u ya ts'ondapo.” Nu'bú ya 'bego bi 'ñemba ra mehuąhi: “¿Ha guí ne ga ma ga c'u'tshe nú'u ya ts'ondapo?” ²⁹ Nu'bú bi dađi ra mehuąhi bi 'ñena: “Hina, oxqui ma gui c'u'tshu ya ts'ondapo, ngue'a nu'bu gui c'u'tshu ya ts'ondapo, ¿xi'bu gui c'u'tshu nehe ra trigo? ³⁰ Hophu da te mahyeđui, cabo gue nú'a ra pa de ra sofo ga 'bepa ya xofo da hycs'i 'met'o nú'u ya ts'ondapo, ne da du'ti pa da tsat'i, ha nura trigo da munts'i pa da me'tsa ja ra troha.”

Ra 'bede de ra nda gá mostasa

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Nepu ra Jesu bi metuabi'u ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Rá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara nda dega mostasa nú'a bi mot'a 'nara ja'i ja rá huąhi. ³² Nú'a ra nda'a ma'na xi ra zi lotsi de gatho ma'ra yá nda ya ndapo, pe nu sta nte'a, ma'na ra dangui de gatho ma'ra ya ndapo, ne da nte xi ra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int's'u.

Ra 'bede de ra nzoi

(Lc. 13:20-21)

³³ Nepu bi xipa ma'na ra 'bede bi 'ñembi:

—Nurá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara 'bɛhñá bi hyoca ra thuhme ne bi 'yents'ua ra nzoi nú'á ri japi da nets'i ra thuhme, ne mi ngu 'nate kilo ra arina bi mant'i, ne masque 'na zi tɛqui bi japi, pe bi nets'i gatho.

Ra Jesu bi zofu ya ja'i dega 'bede
(Mr. 4:33-34)

³⁴ Gatho nú'á mi xipa ya ja'i ra Jesu bi xipabi dega 'bede. ³⁵ Hangue bi njabũ ngu nú'á xqui mǎnga 'nará 'mehni Ajuá maya 'bũ bi 'ñena:

Ma ga petuabi 'raya 'bede ya ja'i, pa ga utuabi nú'á hinto xa badi desde bi mudu ra ximhai.

Ra Jesu bi mǎ te rí bɔnga ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra huahi dega trigo

³⁶ Nepũ ra Jesu bi 'ñedi ya ja'i pa da ma ja yá ngu, y nehe'a bi ma ja nú'á ra ngu habũ mi 'bui. Nepũ yá nxadi bi ma bá tsudi ne bi 'ñembabi:

—Xi da xicje xá hño te rí bɔnga nú'á ra 'bede de ya ts'ondapo bi fɔxa ja ra huahi.

³⁷ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ũ: —Nú'á ra mehuahi bi mot'a ra trigo ja rá huahi go gue'a Nú'á To'o bi e bi Nja'i. ³⁸ Ha nura huahi go gue'a ra ximhai, ha nura trigo go gue'u nú'ũ 'bui ja rá hmanda Ajuá, ha nuya ts'ondapo go gue'u nú'ũ ɔtua rá hmanda ra ts'ondahi. ³⁹ Nura ncontra to'o bi mot'a ya ts'ondapo go gue'a ra ts'ondahi. Ha nura pa de ra sofo go gue'a rá ngats'i ra ximhai, ha nu'ũ ya xofu go yá enxɛ Ajuá. ⁴⁰ Nja ngu ya xofu da 'ueca ya ts'ondapo pa da tsat'i, njabũ nehe ja rá ngats'i ra ximhai ya enxɛ da 'ueca nú'ũ ya ja'i ɔtua rá hmanda ra ts'ondahi. ⁴¹ Nú'á To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enxɛ pa da 'ueca gatho ya 'yɔt'ats'oqui ne gatho ya ts'o'mui gá ja'i pa hinda yat'a mahets'i. ⁴² Nu'ú ma da t'eque pa da thɔt'a ja ra tsibi mǎni ma da nzɔ pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di gushmani yá ts'i. ⁴³ Nepũ nu'ũ tó'o 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá ma da yot'i'ũ ngu 'nara danga ñot'i nuni mahets'i habũ bi manda'a. Nu'á tó'o pɛ'tsa ra paha da 'yɔde nuya ya noya dí mǎ, dá 'yɔde.

Ra 'bede de ra boja t'agui

⁴⁴ Rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu ra boja xa t'agui mbo ja ra hai, y nura boja'a bi dini 'nara ja'i ne bi yopa go'mithoni ma'na'qui. Nu'bú nú'á co ra johya bi dama pa gatho nú'á te mi pɛ'tsi pa da danga nú'á ra hai habũ xqui dinga ra boja.

Ra 'bede de 'nara perhla xi di muui ndunthi

⁴⁵ Nehe rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu 'nara duqui nú'á mi tuca ya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. ⁴⁶ Nu mi zudi 'nara hoga perhla xi mi muui ndunthi, nu'bú nú'á

bi dama pa gatho nú'á te mi pɛ'tsi pa bi danga nú'á ra perhla'a.

Ra 'bede de ya hua ja ra xit'a

⁴⁷ Nehe rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu 'nara xit'a bi t'ent'a ja ra ndehe ne bi gu 'rama'na'ño ya hua. ⁴⁸ Y nu mi ñuts'i ra xit'a, ya mehua bi hñai pa ja ra ñanthe. Ne bi hñudi'ũ pa bi huahna ya hoga hua pa bi yat'a ja ra 'bɔts'e; ha nu'ũ himyá hoga hua bi fɔtbu. ⁴⁹ Ma da njabũ nehe ja rá ngats'i ra ximhai, ma da 'ñehe ya enxɛ pa da 'ueca ya ts'o'mui de ja ya hoja'i. ⁵⁰ Ne nú'ũ ya ts'o'mui ma da thɔt'a ja ra tsibi nú'á ma da nzɔ pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di gushmani yá ts'i.

Ya ndaxjua t'ɔt'e ne ya 'ra'yo t'ɔt'e

⁵¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Ha gue xa zo ri mfenihũ gatho nú'á stá xi'ahũ?

Nu'bú nú'á bi dātuabi ne bi 'ñemi:

—Haha, ma zi Hmu'ihe.

⁵² Nu'bú nú'á bi 'ñembabi'ũ:

—Xá hño 'bũ. Nubyá da za gui 'ñudihũ hingue hɔnɛ nú'á bi mǎnga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, pe nehe da za gui 'ñudihũ ma 'ra'yo nt'utuute dí u't'a'ihũ de hanja ri ndá Ajuá, gui njahũ ngu 'nara dada de 'nara ngu jɛqui nura ora honi gatho nú'á te xa mɛ'tsa maya'ũ ne ja guehya.

Ra Jesu mi 'buhni Nasare

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Ha nu mi uadi ra Jesu bi mǎnga nuya ya zi 'bede, bi ma de guehni. ⁵⁴ Ne bi ma pa ja rá hai'a, y de mi 'buhni mi pa ja ra nija de guehni pa mi xahna ya ja'i. Y nu'á xi bi 'yɔ ne bi 'ñena:

—¿Habũ xuá padi nú'á ra mfadi pahni? ¿Ne há xqui bahni 'bũ nuya ya danga nt'udi ɔt'e? ⁵⁵ ¿Ha gue hingo guehni rá t'ũ nú'á ra yaxi? ¿Ha gue hingo guehni rá t'ũ ra Maria? ¿Ha gue hingo guehni rá cu ra Cobo ne ra Jose, ne ra Simu ne ra Juda? ⁵⁶ ¿Ha gue hingyá manguua yá nju nehe? ¿Habũ xuá badi gatho nú'á mǎ ne gatho nú'á ɔt'e?

⁵⁷ Y ya ja'i de guehni mi pɔ yá cue con gue'a ne himbi ne bi gamfri. Hangue nura Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—'Nará 'mehni Ajuá haburaza ri 'yo ri hnumansu, pe ja rá haise hina, nixi ja rá ngu.

⁵⁸ Hangue ra Jesu himbi 'yɔt'a ndunthi ya danga nt'udi de guehni ngue'a ya ja'i himbi ne bi gamfri.

14

Ra Xuua Xi'tsate bi thɛcua rá ñaxu

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Ha nuya pa'ũ ra ndá Erode bi 'yɔde de gatho nú'á te mi ɔt'a ra Jesu. ² Ne bi 'ñembabi yá mfats'i:

—Nura 'ñhø'a go gue'a ra Xuua Xi'tsate xa yopa nte, hangue pe'tsa ra ts'edi pa da 'yot'a nuya ya nt'udi.

³ Ra Erode bi benga njabu ngue'a 'na'qui bi gu ra Xuua bi du'ti ne bi got'a fadi ngue'a ra Xuua mi haçua hmaha ra Erode gue hinda zimba rá 'behña rá cu nú'a rá thuhu ra Lipe, ha nura 'behña rá thuhu ra Erodía.

⁴ Ngue'a ra Xuua xqui 'ñemba ra Erode:

—Hindi 'ñepi gui 'buhui ra Erodía.

⁵ Hangue ra Erode bi bø rá cue ne mi nehma da hyo ra Xuua, pe himbi za bi hyo'a ngue'a mi tsu ya ja'i ngue'a mi cam-fri'a gue ra Xuua go 'nara hoga badi. ⁶ Pe 'na'qui bi t'umba rá pa ra Erode, ne nurá t'ixu ra Erodía bi nei ja yá thandi gatho nú'a mi 'buhni, y ra Erode xi bi hoga rá hnei. ⁷ Hangue bi ñatuabi da umbabi gatho nú'a go da 'yadi. ⁸ Nu'bá nú'a ra nxutsi bi 'ñembabi ra Erode:

—Dí ne gui 'racagui rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

Gue'a bi 'yadi'a ngue'a njabu ya xqui xi-pabi rá nana nú'a ra nxutsi.

⁹ Nu'bá ra Erode xi bi du rá mai, pe himbi za bi gombi ngue'a njabu xqui ñatuabi ne xqui 'yøde nú'a mi huhuini ja ra mexa. ¹⁰ Nu'bá bi manda da thecua rá ñaxu ra Xuua nú'a mi jot'a fadi. ¹¹ Nepu bá tha ra ñaxu ja 'nara manza pa bi t'umbabi nú'a ra nxutsi, ne nu'á bi hña'tsuabi rá nana.

¹² Nepu yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi habu mi jot'i hmaha'a pa bi du'tsuabi rá ngøqu'ei pa bi ma bá agui. Nepu bi ma'u bá xipa ra Jesu.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'mo ya ja'i
(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Ha nu mi 'yøde ra Jesu de nú'a xqui nja, nu'á bi bøxa ja 'nara motsa bi 'ranga ja ra ndehe pa gá ma ja 'nara mbonhi habu mi jo'o ra ja'i. Pe ya ja'i bi 'yøde gue xqui ma ra Jesu, hangue nu'á bi ma 'ñoua desde ja ya hnini pa bi ma bá c'a'tsi'a. ¹⁴ Ha mi zonga ja ra mbonhi ra Jesu bi hyanda xica ja'i ya mi 'buhni, hangue nu'á bi huequi'u ne bi 'yøthe gatho nú'a mi hñeni. ¹⁵ Y nu mi nde bi joni yá nxadi ra Jesu habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Pehna nuy'a ya ja'i da ma ja ya hnini pa da dai te da zi, ngue'a nuua habu dí 'buhu go ra mbonhi, ¿te ga umfu da ziyu? ne ya 'yo ri nde nehe.

¹⁶ Nu'bá ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Hingo mahyoni ga pehni da dai te da ziyu. Go da umfu te da zi.

¹⁷ Nu'bá nuya nxadi bi dadi ne bi 'ñena:

—Høñse cut'a ya thuhme ne yoho ya hua dí hahe, hinda uadi pa gathoyu.

¹⁸ Nu'bá ra Jesu bi 'ñembi'u:

—Bá hancahuua.

¹⁹ Nepu bi japabi ya ja'i da hñudi ja ya zi 'bot'ei. Ne mri hña nú'a cut'a ya thuhme

ne nú'a yoho ya hua, bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapabi Ajuá da japi. Ne bi hyeca ya thuhme, ne bi umba ya nxadi pa bi hyecua ya ja'i. ²⁰ Gatho ya ja'i bi ñuni ne bi ñña'u. Y gatho nuya zi xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e. ²¹ Mi ngu cut'a 'mo ya 'ñhø nú'a bi ñuni, y nuya 'behña ne ya bati himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

²² Nepu ra Jesu bi 'bepa yá nxadi da yat'a ja ra motsa pa da 'met'o'u pa ri'nandi, ha nu'á bi gohni pa bi 'ñedi ya ja'i. ²³ Y nu mi uadi bi 'ñehui ya ja'i bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuá 'nambuse. Y ya bi nxuui mi 'buhniho sehe'a. ²⁴ Ha nura motsa habu mi pa yá nxadi ya mi pa madetho ra ndehe, ne xi mi fet'a nts'edi ra bant'hi ja ra ndehe, ne mi ne da mpants'i'u. ²⁵ Ne himi hats'iho ra Jesu mi 'yo maña ja ra dehe pa bi ma bá tsadi yá nxadi. ²⁶ Ne nu mi hyanda ya nxadi ra Jesu mi 'yo maña ja ra dehe, nu'á xi bi ntsu ne bi 'ñena:

—¡Ay! ¡Ndi hyanthu 'nara pite!

²⁷ Pe ra Jesu 'bestho bi 'ñembabi'u:

—Ogu' tsuha, go guecagui.

²⁸ Nu'bá ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu xi go gue'a'i, 'bepcagui ga 'yo maña ja ra dehe pa ga mabu habu gui 'yo.

²⁹ Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe 'bu.

Ra Pedro bi gai de ra motsa ne bi mudi bi 'ño maña ja ra dehe pa bi ma hmaha habu mi 'yo ra Jesu. ³⁰ Pe nu mi hyanda ra bant'hi bi ntsu, nepu bi mudi bi yui ja ra dehe, nu'bá bi mafi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, faxcagui pa hinga jat'i.

³¹ Nu'bá ra Jesu 'bestho bi mipa rá 'ye ne bi 'ñembabi:

—Xi ts'utho ri jamfri. ¿Pa te gá ntsu?

³² Nepu nu'á bi bøxa ja ra motsa ne 'bestho bi tsaya ra bant'hi. ³³ Ne de ya mi 'bui mbo ra motsa, ya nxadi bi nsunda ra Jesu, bi ndandiñahmu ne bi 'ñena'u:

—Xi majuañi go gue'i rá T'u'i Ajuá.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare
(Mr. 6:53-56)

³⁴ Nepu bi zøñ'u ja ra hai Genesare ri'nandi de ra ndehe. ³⁵ Ha nu mi hyanda ya mengu de guehni gue bi zonga ra Jesu ja yá hai'u, nu'bá nu'á bi dama xanga ra noya pa bi sipa gatho ya ja'i de nú'a ra hai'a. Nepu bá ts'impabi ra Jesu ndunthi ya da'thi. ³⁶ Ne nuya da'thi mi adi høñse qué da danbabi rá he, y gatho nú'a to'o bi 'yot'a njabu 'bestho bi ñani.

15

Hanja gra nts'oca ya ja'i
(Mr. 7:1-23)

1 Nu'bu'á 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo xqui 'ñehe de Jerusale pa da c'a'tsa ra Jesu, ne bi 'yambabi 'nara nt'ani bi 'ñembi:

2 —¿Hanja nuyá ri nxadi hingui øt'e ngu mi øt'a ndu ma xitahá? Ngue'a nuyá hingui xu'yé 'met'o pa da ñuni.

3 Y ra Jesu bi ðatuabi'á ne bi 'ñembi:

—Nequi ma ga an'ahú 'nara nt'ani. ¿Hanja go guí øthú nú'á ri nzáihu ne hingo guí øtuabihu yá hmanda Ajuá? 4 Ngue'a Ajuá bi manda njaua ne bi 'ñena: “Umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri ñana ne su'á.” Nehe bi 'ñena: “Nu'á tó'o da zanga rá dada ne rá ñana, nu'á pe'tsi da du.” 5 Pe nu'ahú guí eñhu gue xá hño to'o da 'ñemba rá dada o rá ñana: “Ya hinda za ga fax'a'i, ngue'a nú'á ma stá 'ra'ahmá, ya stá ñá'tuabi Ajuá ga umbi.” 6 Hangué guí eñhu gue njabu hinguá hyoni da jamasu rá dada o rá ñana 'na. Hangué hingui øthú nú'á ri manda Ajuá, go guí øt'asehú nú'á go ri nzáihu. 7 Nu'ahú xi gyá yohmihu. Hangué majuaní nú'á xqui mǎnga ra baði Isaía de gue'ahú ne bi 'ñena:

8 Nuna ra hninina ri xøcambenigui dega netho,

pe nuyá mfeni go bi 'yo yabú de guequi.

9 Hinte ri muui yá søcambeni nú'á øt'e, ngue'a nú'á yá nt'utuatué udi'á go de yá mfenise, ne mañ'á gue go stá utua'á.

10 Nepu ra Jesu bi zofu ra hmuntsja'i ne bi 'ñembi:

—Hñuxhú nt'øde xá hño ne dá zo ri mfenihu nú'á ma ga xi'ahú: 11 Hingue co nú'á te cat'a ja rá ne ra ja'i ri nts'oqui, pe co nú'á te pønga ja rá ne, con gue'a há, ri nts'oqui.

12 'Mefa yá nxadi bi joni habú mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hingui paði gue xi bi bø yá cue ya fariseo co nuya noya gá ma?

13 Pe ra Jesu bi ðatuabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Gathu nú'á ya ndapo hingo bi mot'a numa Dada bi 'bui mahets'i, ma dra c'u'tsi. 14 Hyeñhú ya fariseo dí 'yobu co yá ngoda, nu'á ri zi yá migodau. Nu'bu 'nara goda da gahna rá migodau, da ma ri yohu'á da zoui mahyegui ja ra o'tsi.

15 Ra Pedro bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xicje te rí bønga nú'á ra 'bede gá ma de hanja ri nts'oca 'na.

16 Ra Jesu bi ðadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ni gue'ahú hingui tsoda ri mfenihu? 17 ¿Ha hingui pahú gue gathu nú'á guí tsihú ri ma ja ri mañihu ne thoguitho? 18 Pe nu'bu guí beñhu ya ts'omfeni, go gue'á da bønga ja ri nehú, y nú'á go gue'a da ja'ahú guí nts'oquihu. 19 Ngue'a ja yá ne ya ja'i ja guehni pønga yá ts'omfeni, ngu ra nthote, ra nzinga medinthati, ra nt'eja'i, ra mfe, ra nt'e'tsate, ra nts'ante. 20 Gathu nuyá há, go

guehya ri japi da nts'oca ra ja'i. Pe nu'á tó'o hingui xu'yé 'met'o pa da ñuni, hingo gue'a 'nara ts'oqui øt'e.

'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu

(Mr. 7:24-30)

21 Nepu ra Jesu bi ma de guehni pa ja ra hai guetbu ra hñini Tiro ne Sidó. 22 Ne ja bá nthuini 'nara 'behña mrá me Canaan y himrá me Israel. Mi mafi ne mi ena:

—Huegagui nú'i Ndada, rá T'u'i ra nda Davi. 'Nama t'ixu pe'tsa 'nara ts'ondahi ne xi nts'edi.

23 Pe ra Jesu hinte bi ðadi. Nu'bu'á ya nxadi bi joni habú mi 'bai ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Pehni dá ma, ngue'a xi mafiuá møte ja ma xúthahe.

24 Ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñembi'á:

—Nuga xpá 'bencagui hønse pa ga munts'a ya me Israel nja ngu ya zi deti xa 'medí.

25 Nepu nú'á ra zi 'behña bi ndandñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Faxcagui, Ndada.

26 Nu'bu'á ra Jesu bi ðatuabi bi 'ñembi:

—Hindí 'ñepi da thamba yá thuhme ya ba'tsi pa go da t'umbá ya tsat'yo.

27 Nu'bu'á ra 'behña bi ðadi ne bi 'ñena:

—Majuani guí ma, Ndada, pe nuya tsat'yo tsi ya xeca thuhme nú'á tagui de ja yá mexa yá hmu.

28 Nu'bu'á ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i ñaná, xi ra dangui ri jamfri, dá njabu ngu nú'á xcá 'yadi.

Nu'bu'á nurá t'ixu nura 'behña'á 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

29 Ra Jesu bi ma de guehni ne bi zøni ja rá ñani ra ndehe Galilea. De guehni bi bøxa maña ra t'øhø ne ja bá hudini'a. 30 Y bi mani ndunthi ya ja'i mi zi ya doua, ya do'yé, ya goda, ya gone, ne ndunthi ma'ra ya da'thi. Gathu'á bi t'egui ja rá ua ra Jesu ne nu'á bi 'yøthe'á. 31 Hangué nura hmuntsja'i mi 'bøhni xi bi 'yø nu mi 'yøde bi ña ya gone, ne mi hyandi bi nxøge yá 'ye ya do'yé, ne bi 'ño ya doua, y ya goda bi hyandi. Hangué ra hmuntsja'i bi xøcambeni Ajuá nú'á xøcambeni ya me Israel.

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i

(Mr. 8:1-10)

32 Nepu ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi dri hueca nuyá ya ja'i ngue'a pe'tsa hñu pa drí 'ñoñu ha hinte xa ziyu. Hindí ne da mayá co ra thuhu, ngue'a xi'bu da uent'a má 'ñu.

33 Nepu yá nxadi bi 'ñemba ra Jesu:

—Xi nuua ja ra mbonthi ḡhabu ga tshuua ra thuhme pa ga 'uiñhu gatho nuyū ya ja'i xi ri ndunthi?

³⁴ Nu'bu ra Jesu bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi: —ḡHangu ya thuhme guí pe'tshu?

Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Honda yoto ya thuhme dí pe'tshe ne 'raya t'uhua.

³⁵ Nu'bu ra Jesu bi japa ya ja'i da hñudi. ³⁶ Ne mri hñā nú'u yoto ya thuhme ne nú'u ya t'uhua, nepu bi umba njamadi Ajuā, nepu bi heque bi umba yá nxadi pa da hyecua ya ja'i. ³⁷ Gatho bi ñuni ne bi niña, y gatho nuya xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa yoto ya 'bòts'e. ³⁸ Mi ngu goho 'mo ya 'ñòhò nú'u bi ñuni, y nuya 'behñā ne ya bātsi himbi ma 'mede. ³⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñehui ya ja'i, ne bi bōxa ja ra motsa pa bi ma ja ra hai Magdala.

16

Ya fariseo ne ya saduceo mi adi da t'utua 'nara danga nt'udi

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Ya fariseo ne ya saduceo bi ma'u bá hongra ra Jesu pa da xaxi. Ha nu mi zudi bi xipabi da 'ñutuabi 'nara nt'udi pa da gamfri'u ua xi xqui 'ñehē'a de mahets'i. ² Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi'u:

—Nu'ahu 'bu guí hanthu xa thenga mahets'i dega nde, nu'bu guí eñhu: “Xudi ma da hñoga pa.” ³ Y nu'bu guí hanthu dega xudi xa thenga ya guui, nu'bu guí eñhu gue ma da nja ra bant'hi 'ye. 'Nagyá yohmihu, ḡhanja go guí pa guí hyanthu mahets'i pa guí pahu te 'bē ma da nja hyastho, y hanja hingo guí huxhu nguenda de ya nt'udi nú'u xqui 'ñehē de mahets'i pa guí pahu gue ra Ndā de mahets'i ya xa zòhò? ⁴ Nu'ahu gyá ts'oja'ihu xcá 'ueguehu de Ajuā, hangue guí adihu 'nara nt'udi guí hyanthu pa guí camfrihu. Pe nuga hinga ma ga u't'a'ihu 'nara nt'udi ngu nú'a guí adihu. Nura nt'udi ma guí hyanthu, hōnse de ra Joná rá 'mehni Ajuā.

Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangu njabu, nu'á bi 'uegue de gue'u ne bi ma de guehni.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mr. 8:14-21)

⁵ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi 'raxa ja ra ndehe pa ri'nandi, y yá nxadi bi pumfri da hñats'i te da zi'u. ⁶ Ne ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Jamasuha de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

⁷ Nu'bu nu'ú bi 'ñémse'u 'na ngu 'na:

—Nuni bi mangu njabu ngue'a hindá hahu ra thuhme pa ga tsihu.

⁸ Ha nura Jesu bi badi nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahu xi ts'utho ri jamfrihu. ḡHanja guí tu ri mañhu de nú'a te guí tsihu? ⁹ ḡHanja hingo tso ri mfenihu nú'a dá xi'ahu? ḡHa hingu beñhu nú'u cat'a ya thuhme dá hecuabi

nú'u cat'a 'mo ya 'ñòhò, ne hangu bi bongui xa? ¹⁰ Nehe ḡha gue hingui beñhu nú'u má yoto ya thuhme dá hecuabi nú'u má goho 'mo ya 'ñòhò, ne hangu bi bongui xa?

¹¹ ḡHanja hingo bi zo ri mfenihu de ra nzoi dá xi'ahu? Hindá xi'ahu de ra thuhme ngu guí beñhu. Dá xi'ahu gue guí jamasuhu de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

¹² Nu'bu há, ja bi zo yá mfeni'u gue ra Jesu mi xipabi da jamasu de yá nt'utuete ya fariseo ne ya saduceo, hingo mi xipabi de yá nzoi ya thuhme.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Mi zongui yá nxadi ja ra hai guethu Cesarea de Filipino, ra Jesu bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Xi ya ja'i ḡte ma de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, to'o gue'a ena?

¹⁴ Nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'a'i grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena gue go gue'a'i grá badi Elia, ha nu ma'ra ena gue go gue'a'i grá Jeremia o 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuā.

¹⁵ Nepu bi yopa 'yambabi'u ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Xi'ahu, ḡto'o guí beñhu go gueque?

¹⁶ Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'a'i grá Cristo nú'i bá peñ'a'i Ajuā pa guí nda, ne go rá T'u'i Ajuā nú'a te.

¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i Simu rá t'u'i ra Joná, xa jap'a'i ma Dada bi 'bai mahets'i, ngue'a go bi xi'ashe'a to'ogui, hingo bi xi'a'i 'nara ja'i. ¹⁸ Nubyá dí xi'i gue grá Pedro, ne nuri thuhu ri bōni da 'ñena 'nara do. Ne nu'i guí nja ngu ra do habu ma ga hoca ma nija. Y numa nija ma'na ma da nja rá ts'edi que ra du. ¹⁹ Nu'i go ma ga hux'a'i ngu grá hñansoqui pa guí xocua ra gosthi to'o da yat'a ja rá hmanda Ajuā, pa njabu nu'a guí 'yot'a nuua ja ra ximhai, gue'a ri t'òt'e mahets'i, ne nu'a guí ma gue hinda t'òt'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'òt'e nehe nuni mahets'i.

²⁰ Nu'bu nu'á bi hñu'mba ra hñā yá nxadi gue hinda mañ'u gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuā pa da nda.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Desde gue'bu ra Jesu bi mudi bi xipabi yá nxadi gue mi mahyoni da ma'a pa Jerusale nuni habu mi pe'tsi da sufri ja yá 'ye ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnete de ra ley. Nehe bi xip'u gue mi pe'tsi da du'a, pe rá hñupa mi pe'tsi te da yopa nte. ²² Nu'bu ra Pedro bi njuquiuu ra Jesu 'nambu, ne bi mudi bi zai ne bi 'ñembi:

—Hina, ma zi Hmu'i, Ajuā hinda ne guí thogui njabu.

²³ Nu'ú ra Jesu bi mpants'i ne bi 'ñemba ra Pedro:

—¡Uegue de gueque nu'i Satá! Ngue'a nu'i guí ne gui hñagagui ga ø'tua rá paha ma Dada. Nura mfeni gui beni go yá meti ya ja'i, hingo rá meti Ajuá.

²⁴ Nu'ú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nu'á tó'o ne da dengui pa dua nxadi, hingui tsa da 'yøt'a rá paha sehe. Nú'á mahyoni da 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'atsate ne ya 'betsa. ²⁵ Ngue'a nu'á tó'o madi rá te ne hinda zeta ya nt'atsate, nú'á da 'bedi rá te pa nzantho, ha nu'á tó'o da zeta ya nt'atsate po rá ngueque, nu'á ma da zudi rá te pa nzantho. ²⁶ ¿Ne te di muui 'nara ja'i 'bu drá meti gatho nú'á te ja ja ra ximhai ne nu'á go da 'madi? Ngue'a ni 'na de nuya hñø'u hinda za da pøhøbi rá te. ²⁷ Nu'á Tó'o bi e bi Nja'i ma da yopa 'ñehe co rá nsunda rá Dada, ne ma da tsi yá enxe. Y nú'á ra pa'a ma da gu'tuabi 'na ngu 'na ngu tengu nú'á xa 'yøt'e. ²⁸ Xi majuañi dí xi'ahu gue 'ra de gue'ahu hingui ma gui tuhu asta hingui hyanduahu rá nsunda ra Ndá de mahets'i Nú'á bi e bi Nja'i.

17

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Nurá 'rato ma pa ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, ne bi ma ja 'nara t'øhø xá hñets'i pa da 'mæsuini. ² Nu'ú nu'á bi hyanda ra Jesu bi mpadi, nurá hmi'a xi bi yot'i ngu ra hyadi y rá he xi xmá nt'axi ngu 'nara ñot'i. ³ Ne 'bestho ra ora'a ya nxadi bi hyandi bi zøhø ndu ra Moise ne ndu ra Elía nú'u myá 'mehni Ajuá ne bi ñaui ra Jesu. ⁴ Nu'ú ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi xá hñø ga 'bøhuua. 'Bu gui nehma, ga hoca hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, 'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁵ Y de mi ñá ra Pedro bi go'mi'u 'nara t'axaguui mri huexqui, y nu ja ra guui'a bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmaca T'u, ne xi dí hopa rá 'mai. 'Yødehu nú'á da mañi.

⁶ Y nu mi 'yøde ya nxadi nuna noyaná xi bi ntsu, ne co ra ntsu bi dagui ma'memfo. ⁷ Nu'ú ra Jesu bi joni pa bi dani'u ne bi 'ñembi:

—Nanjø, ogui tshu.

⁸ Y nu mi guxa yá da ya nxadi, ya hønse ra Jesu bi hyandi mi 'bahni sehe.

⁹ Ha nu mi gai'u de ja ra t'øhø ra Jesu bi hñu'mba ra hñá yá nxadi bi 'ñembi:

—Oto ma gui xiphu de nú'a gá hyanthu bi nja, asta nú'a ra pa da yopa nte Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'ú hã, gue'bu gui mañhu.

¹⁰ Nu'ú yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'mæt'o ma da 'ñehe ra Elía ne 'mefa da 'ñehe Nú'a To'o ma da 'ñe da Nja'iuu?

¹¹ Nu'ú ra Jesu bi ðadi:

—Xi majuañi ra Elía ma da 'ñehe pa da hyocua yá mfeni ya ja'i. ¹² Pe nubyá dí xi'ahu gue ra Elía ya bi 'ñehe, pe himbi gamfri ya ja'i ua go mi gue'a, y nu'á bi 'yø'tuabi gatho nú'a go bi ne ya ja'i. Nehe ya ja'i ma da jabu Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ngue'a nu'á ma da 'yø'tuabi ra 'ñu'a.

¹³ Nu'ú yá nxadi bi ðadi gue mi xipabi de ra Xuua Xi'tsate.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara basja'i mrándusche
(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Nepu mi zønga ra Jesu co yá nxadi habu mi 'bu ra hmuntsja'i, bá ehe 'nara 'ñøhø bi ndandiñahmu habu mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembi:

¹⁵ —Ndada, huega ma t'u ngue'a ra ndusehe ne xi nts'edi. Nduñthi ya 'mi'qui tso ja ra tsibi ne tso ja ra dehe. ¹⁶ Hangué por gue'a stá tsimpabi ri nxadi pa da 'yøthe hmaha, pe nuyá hinxá za xa 'yøthe.

¹⁷ Nu'ú ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñena:

—¡Nu'ahu 'nagyá 'ñagamfrihu ne 'nagyá ts'oja'ihu! ¡Asta ha'mu gui camfrihu! ¡Asta ha'mu ma ga tse't'a'ihu ri 'mæihu! Bá tsincahuua xa.

¹⁸ Nu'ú ra Jesu bi zai ra ts'ondahi, ne 'bestho bi bøni de nú'a ra ts'ant'u'a, ne nu'á bi ñani 'bestho.

¹⁹ Mefa ya nxadi bi ñaseui ra Jesu 'nambu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuje himbi za dá eñhe nú'a ra ts'ondahi?

²⁰ Ra Jesu bi ðadi bi 'ñembi:

—Ngue'a 'na taqui ri jamfrihu. Xi majuañi dí xi'ahu gue nu'bu gri pe'tshmañu ri jamfrihu masque ngu drá ndangui 'nara zi nda gá mostasa, nu'ú asta da za gui 'ñembahmañu nuna t'øhø da mponi de guecua pa rí ma ma'na lado, y 'bestho da mponi de habu ja. 'Bu di ja ri jamfrihu, da za gui 'yøthu gatho nú'a go gui nehø. ²¹ Pe pa da bønga ya ts'ondahi ngu nú'a dá eni, mahyoni gui 'yaphu Ajuá ne gui ayunahu.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Ne de ya mi 'buhni ra Jesu nuni Galilea bi 'ñemba yá nxadi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, ²³ nepu nu'ú ma da hyo. Pe rá hñupa'a ma da yopa nte.

Pe mi 'yøpya'u xi bi du yá mai nts'edi.

Ra Jesu bi gut'a ra boja pa ja ra nija

²⁴ Nu mi zønga ra Jesu co yá nxadi ja ra hnini Ncapernau, nú'u to'o mi cobra ra boja de ra nija bi 'ñe bi 'yamba ra Pedro bi 'ñembi:

—Xi ri xahnateha, ¿ha gue hingui jut'a ra boja pa ra nija?

²⁵ Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Haha, jut'i.

Nepu ra Jesu co ya nxadi bi yut'a mbo ra ngu habu mi nzai mi oxí'u. Y ra Jesu bi 'yambabi ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i Pedro, xi nú'a ra boja ri cobra nú'u ya nda de ya hnini, ¿ha gue go ri cobrabi nú'u ja te ya njauí o nú'u hinte ya njauí?

²⁶ Ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nú'u hinte ya njauí go gue'u ri cobrabi.

Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'bá nú'u ja te ya njauí ya nda hingui jut'i. ²⁷ Pe pa hinda bô ya cue nú'u to'o cobra ra boja, gri ma ja ra ndehe, hñaxa ri ansuelo ne 'yent'a ja ra dehe, y nurá mudí ra huá gui ju, xocua rá ne, y ja gui hñahni nú'a ra boja ri 'ñepi ga juthu.

18

*Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu
(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)*

¹ Ha nuya pa'u ya nxadi bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá?

² Nu'bá ra Jesu bi ma'ta 'nara zi batsi ne bi 'ba'ma madetho de gue'u, ³ ne bi 'ñembabi ya nxadi:

—'Bu hingui pata ri 'mũihu ne gui njahu ngu nuna ra zi batsi, nu'bá hinda za gui catha mahets'i habu bí manda Ajuá ma Dada. ⁴ Nu'a tó'o ne dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá, mahyoni da nt'equi ngu nuna ra zi batsi hingrá 'ñets'i. ⁵ Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'na ngu nuna ra zi batsi de ma thuhuga, ja ra uenda go guecagui ri 'raca ntsaya.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuhu pa hinga othu ya ts'oqui

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ Nu'a tó'o da 'yu'ta 'na de gue nuya ya zi batsi camfrigui, nura ja'i'a ma'na xá hño dra ts'utua 'nara do strá hñu ja rá 'yuga ne da thot'a ja ra dehe. ⁷ ¡Huecate ra meximhai ngue'a xi ja ya nt'utate! Nzantho ma da nja ya nt'utate, pe ¡huecate ya 'yu'tate!

⁸ Hangué nu'bu 'nari ua o 'nari 'ye da ja'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño gri doua o gri do'ye gui tsonga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xogue gatho ri ndo'yo ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zô ra tsibi nú'a hinhya'mu da huet'i. ⁹ Nehe nu'bu 'nari da da ja'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño dri 'bedi 'nari da gui tsonga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xogue ri da ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zô ra tsibi.

*Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi
(Lc. 15:3-7)*

¹⁰ Jamasuhu hingui utsahu nuyu ya zi batsi, ngue'a nzantho 'bui yá enxeyu ja rá thandi ma Dada bí 'bu mahets'i. ¹¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i bá ehe pa da pøhø nú'u xa 'medi.

¹² Te gui beñhu 'bu 'nara ma'yo pe'tsa 'na nthebe ya deti ne da 'medi 'na de gue'u, ¿ha gue hingue da zohmani ja ra t'øhø nú'u goho'rate ne 'ret'amagato ya deti pa da ma da hyonga nú'a ma'na xa 'medi? ¹³ Y nu sta zudi, nu'bú nú'a ra ma'yo xi da johya ngue'a bi zudi nú'a 'nará deti xqui 'medi, y nixi hingui oda rá mfeni nú'u goho'rate ne 'ret'amagato hinxá 'medi. ¹⁴ Njabu nehe nuri Dadahu bí 'bui mahets'i hingui ne da 'medi ni 'na de gue nuya ya zi batsi.

*Ra mpunbi de ya cu
(Lc. 17:3)*

¹⁵ Nubyá ma ga xi'ahu, nu'bu 'nari cu da 'yot't'a'i 'nara ts'ocate, gri ma gui c'a'tsi ne gui ñascui. 'Bu da 'yøde nú'a gui xipi, nu'bá ya xcá yopa máhui ri cu. ¹⁶ Pe nu'bu hinda 'yot't'a'i, nu'bú tsixa yoho o hñu ya cu pa da 'yøde nú'a ma gui mañhu, pa njabu nú'u go gue'u da za da damajuani. ¹⁷ Ha nu'bu nú'a ra cu'a hinda 'yøte nú'u yoho o hñu gui tsits'i, nu'bú xipabi gatho ya gamfri ja ra nija. Y nu'bu nixi con gue'u hinda 'yøte'a, nu'bú dá t'øt'a ra uenda gue ya hingrá gamfri ne dá thandi ngu 'nara daga 'yot'ats'oqui.

¹⁸ Xi majuani dí xi'ahu gue nu'a gui 'yøthu nuua ja ra ximhai, gue'a rá t'øt'e mahets'i, ne nu'a gui mañhu gue hinda t'øt'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'øt'e nehe nuni mahets'i.

¹⁹ Nehe ma ga xi'ahu gue nu'bu yoho de gue'ahu gui 'yøthu 'nara cohi nuua ja ra ximhai de nú'a ma gui 'yadihu, nu'bú da 'ra'ahu ma Dada bí 'bui mahets'i nú'a gui 'yadihu. ²⁰ Ngue'a nu habu di 'bu yoho o hñu di xocambenigui, nuni ja dí 'bahni madetho de gue'u.

²¹ Nu'bá ra Pedro bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hangu ya 'mi'qui mahyoni ga pumbabi 'nama miqu'e'i'be 'bu da 'yotca 'nara ts'ocate? ¿Ha gue asta rá yoto 'mi'qui?

²² Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—Hindi eñ'i gue hønse yoto 'mi'qui gui pumba ri miqu'e'ui, nuga dí eñ'i gue asta hñu'rate ma 'ret'a 'mi'qui ya yoto pe'tsi gui pumbi, ne ya nixi gui 'yøthu ra uenda rá ndunthi ya 'mi'qui gui mpumbahu.

Ra 'bede de ra ts'o'bego himbi me'tsa ra nthecate

²³ Nubyá ma ga xi'ahu 'nara 'bede. Nura Ndá de mahets'i nja ngu 'nara hmu bi 'ñu't'ændauí yá 'bego. ²⁴ Y nu mi mudí ra hmu da 'yot'a ra uenda, bi zonga 'nará 'bego xi mi tupabi ndunthi ra boja. ²⁵ Ha

nura 'bego'a himi tsa da gu'tuabi nú'a mi tupabi rá hmu, hangue ra hmu bi manda da 'ba nura 'bego co rá 'behñá ne yá batsi ne gatho nú'a te mi pe'tsi pa dra jo'tsuabi rá boja. ²⁶ Nu'bu nura 'bego'a bi ndandiñahmu ja rá ua rá hmu ne bi bantebi bi 'ñemi: "Yotca ra mate gui tóbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i." ²⁷ Nu'bu ra hmu bi yo rá mai de rá 'bego, bi pumba gatho nú'a mi tupi, ne bi hyegui bi ma. ²⁸ Ha nu mi ma de guehni nura 'bego'a bi nthēui 'nará mi'begoui nú'a mi tupa 'na zi tūquitho ra boja. Bi dama mihi ne bi madi bi mi'tua rá 'yuga ne bi 'ñemi: "Nubyá ma gui jutqui gatho nú'a guí tuqui." ²⁹ Nu'bu nú'a rá mi'begoui mi tupabi, bi ndandiñahmu ja rá ua'a ne bi bantebi bi 'ñemi: "Yotca ra mate gui tóbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i." ³⁰ Pe nu'a himbi ne, bi zixa fadi asta himbi gu'tua gatho rá boja nú'a mi tupi. ³¹ Nu'bu nu mi hyanda ma'ra yá mi'begoui xi bi u yá mfeni'u ne bi ma bá xipabi yá hmu de gatho nú'a xqui hyandi'u. ³² Nu'bu ra hmu bi zohna nú'a ra nduthai xqui pumbabi ne bi 'ñemi: "Nu'i, 'na xi grá ts'ojá'i. Gatho nú'a ra boja nguí tucagui go dá pun'a'i ngue'a gá bantegui ga tōp'a'i. ³³ ¿Ha gue himri 'ñep'a'i nehe xcá yo ri mai co ri mi'begoui ngu dá yo ma maiga con gue'e?" ³⁴ Nu'bu nura hmu co rá cue bi manda da ts'ixa fadi nú'a ra ts'o'mai gá 'bego pa da hna'mbabi asta hinda gu'tua gatho nú'a mi tupa rá hmu.

³⁵ Nehe njabu ma Dada bí 'bu mahets'i ma da 'yot'e con gue'ahú 'bu hingui pumbabihú nuri miqu'eihú 'bu da 'yot'a'ihú 'nara ts'ocate.

19

Ra Jesu bi ma de ra nxuni (Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi mǎnga nuya noy-aya, bi bōni de guehni Galilea ne bi ma ri'nandi ra dǎthe Jordá pa habú mi o 'na xeni rá hai Judea. ² Ne xi bi dēni ndunthi ya ja'i ne ja bá ótheni ndunthi ya da'thi.

³ Nepu ya fariseo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da xaxi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue po nu'araza ra t'ot'e da za da nxungüi rá 'behñá 'nara 'ñohø?

⁴ Ne ra Jesu bi ðatuabi ne bi 'ñemi:

—¿Ha gue hincá hñe'thu ja ri leyhu gue Ajuá go gue'a bi hyoca ra 'ñohø ne ra 'behñá desde rá mudi? ⁵ Nehe ma gue ra 'ñohø da 'uegue de rá dada ne rá naná pa go da 'mahui rá 'behñá, y de ri yoho'u da 'natho. ⁶ Hangue dí xi'ahú gue nu'ú di 'natho, hingue di yoho. Hangue nu'a da pēhna Ajuá, hinda za go da 'ueca 'nara ja'i.

⁷ Ya fariseo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bu ¿hanja ra Moise bi manda da thoca 'nara t'ofó dega nxuni pa da za da hyepu rá 'behñá 'nara 'ñohø?

⁸ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ra Moise bi unga nsequi da njabu ngue'a xi xá me ri corasohú, pe Ajuá desde rá mudi hingá njabu mi ne'a. ⁹ Nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da nxungüi rá 'behñá ne hinxa dimba 'nara ts'oqui xa 'yot'e co ma'na ra ja'i, nu'bu nurá dame nú'a ra 'behñá 'bu da nthatui ma'na ra 'behñá, nu'bu ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui. Nehe nú'a to'o da nthatui nú'a ra 'behñá xa thepu, nú'a ra 'ñohø ya ra zinga medinthati.

¹⁰ Nu'bu yá nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bu njabu, ma'na xá hño hinda nthata 'na 'bu.

¹¹ Bi ðadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Pe hinda za gatho da 'yot'a njabu, hōnse nú'u to'o xa 'mai pa hinda nthati. ¹² 'Bui 'raya 'ñohø hingui tsa da nthati ngue'a desde bi 'mai ya mi njabu. Nehe 'bui ma'ra ya 'ñohø hingui tsa da nthati ngue'a nu'ú 'mefa ja xa njabu. Ne 'bui ma'ra ya 'ñohø hingui nthati ngue'a ma'na ri ho da mēpabi Ajuá to'o ra Ndá de mahets'i. Nu'a tó'o tsa da hñani nuna ts'ofona, dá hñani.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Nepu bá ts'impabi 'raya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'ye ja gue'u ne da 'yapa Ajuá da jap'u. Pe nuyá nxadi bi zwi nú'u to'o mri zi ya zi batsi. ¹⁴ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Hophu da 'ñehe ya zi batsi, oguí hācuabihú da 'ñe da zucagui, ngue'a gatho nú'u to'o 'bui ja rá hmanda Ajuá go gue'u nja ngu nuya ya zi batsi.

¹⁵ Y nu mi uadi ra Jesu bi hñuxa yá 'ye ja ya zi batsi, nu'a bi ma de guehni.

'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ 'Mefa bi 'ñe 'nara basja'i pa da 'yot'ua 'nara nt'ani ra Jesu ne bi 'ñemi:

—Nu'i Xahmate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'be da za ga ø't'e pa da za ga pe'tsa ra te pa nzantho?

¹⁷ Bi ðadi ra Jesu ne bi 'ñemi:

—¿Hanja guí engui gue drá hoja'i? Hōnse Ajuá go gue'a ra hoja'i. Pe nu'bu guí ne guí pe'tsa ra te pa nzantho, 'yot'a gatho nú'a ri manda Ajuá.

¹⁸ Bi ðadi ra basja'i ne bi 'ñena:

—¿Te ma hmandu'a?

Ra Jesu bi 'ñemi:

—Oxqui hñote, oxqui nzinga medinthati, oxqui mpe, oxqui juxa ya nc'uamba. ¹⁹ Umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri naná ne su'u, madi ri miqu'eiu ne guí su ngu grí nsu sehe.

²⁰ Bi ðadi ra basja'i ne bi 'ñemi:

—Desde stá mbatsi stá ø't'a gatho núya guí xiqui. Xibya, ¿te ma'na ri 'bedi ga ø't'ebya?

²¹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu guí ne gui 'b'ai xá hño, grí ma bá pa gatho nú'a guí pe'tsi ne hecua ya hyoya, pa njabu da za gui hñanga 'nari danga thaha nuni mahets'i. Nepu bá ehe gui tengagui.

²² Nu mi 'yøde njabu nú'a ra basja'i bi ma xi mi tu rá mui ngue'a xi mrá rico.

²³ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xi majuani xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá. ²⁴ Xi majuani dí xi'ahu gue ma'na xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá que da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri.

²⁵ Y nu mi 'yøde njabu ya nxadi xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

²⁶ Ha ra Jesu bi nhyandui yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Co yá mfenise ya ja'i hingui tsa da mpøhø, pe co rá ts'edi Ajuá ha, hinte rá hñei.

²⁷ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Nu'i guí paði gue nuje stá tsoguihe gatho nú'a te ndí pe'tsue pa ga ten'ahe. Nu'bu ¿te ma thaha ma ga hañhe 'mefa?

²⁸ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ahu gue nurá ñoho ra 'mui nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa da manda co rá nsunda, nu'bu gue'bu nú'ahu xcá tengaguihu ma da thux'ahu gui mandahu nehe nú'u 'ret'amayoho ya 'mui de Israel. ²⁹ Y gatho nú'u to'o xa zogui yá ngu o yá cu o yá nju o yá dada o yá nana o yá 'behña o yá bñsi o yá hai po rá nguecagui, nu'ú ma da hñanga ma'na nthebe rá ndunthi de nú'a xa zogui, ne ma da 'mui pa nzantho. ³⁰ Ha nu'u tó'o ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, nura pa'a ma da ndangui'u.

20

Ra 'bede de 'raya mēfi bi yut'a mi xudi, ma'ra mi nde ma pa, ha nu ma'ra mi nde

¹ Nurá hmanda Ajuá ma ga hyecuah ngu 'nara me uq'obxi. Nura me uq'obxi'a xi mi pe'tsa ndunthi ya uq'obxi. Ne 'nara pa xi 'niitho bi ma bi hyonga 'raya mēfi. ² Y bi gohui ra cohi nuya mēfi gue da gu'tuabi nú'a taha 'nara mēmapa. Nepu bi mēhni da mpēfi ja yá uq'obxi. ³ Y mi nzunga gufo bi ma ma'na'qui bá hong ma'ra ya mēfi ne bi zadi 'raya ja'i mi 'bahni ja ra tai mi otho yá 'befi. ⁴ Ne bi 'ñembabi: “¿Ha hingui ne gui faxcahu ra 'befi ne ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui tahu?” Nepu nu'ú bi mēui 'bestho. ⁵ Nepu mi nde ma pa nura 'ñøhø bi ma ma'na'qui bá hong ma'ra ya mēfi, nepu ngu nzunga hñu bi yopa ma ma'na'qui bá tsi ma'ra ya mēfi ne bi ncohui da gu'tui nú'a rí 'ñepi. ⁶ Ngu nzunga cut'a bi ma ma'na'qui ne bi nthēui ma'ra ya ja'i mi otho yá 'befi ne bi 'ñembabi: “¿Hanja guí 'bathua gatho ra pa? ¿Ha gue otho rí 'befi hu?” ⁷ Nu'ú bi dadi ne

bi 'ñembabi: “Ngue'a hinto xa 'racje ra 'befi.” Nura hmu bi 'ñembabi: “Nu'bu faxcahu ra 'befi nepu ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui tahu.”

⁸ Ha nu mi ya ra hyadi nura hmu bi 'ñemba ra 'betri: “Zohna gatho ya mēfi, ne gatho gui ju'tuabi maxøgue 'na pa. Ju'tuabi mē'to nú'u bi yut'a 'mefa, nepu 'mefa gui ju'tuabi nú'u bi yut'a rá mēdi.” ⁹ Ha nu mi zøhø nú'u xqui yut'a ra 'befi nzunga cut'a nde, nu'ú bri ju'tuabi maxøgue 'na pa. ¹⁰ Ne mi zøhø nú'u xqui yut'a ra 'befi desde mi xudi, nu'ú mi hu yá mui gue ma xa dāha ma'na ndunthi, pe nu'ú bri ju'tuabi mahyegui ngu nú'u xqui yut'a mi nde. ¹¹ Y nu mi hñanga yá thaha, xi bi bø yá cue co ra hmu, ¹² ne bi 'ñembabi: “Núyá bi yut'a 'mefa ne hønse 'na ora bi mpēfi ne gá ju'tuabi ngu nú'a dí tahe, ha nuje xi stá mpehe gatho ra pa co ra pahyadi.” ¹³ Nu'bu ra hmu bi 'ñembabi 'na de gue'u: “Xi'ague, ¿ha gue dí ø't'a 'nara nts'o'mui? ¿Ha gue hindá cohū ra cohi gue ga ju't'a nú'a taha 'nara mēmapa? ¹⁴ Hñaxa nú'a rí 'ñe'a'i y grí ma. Nuga dá ju'tuabi núyū bi yut'a 'mefa ngu nú'a gá taha ngue'a dá ne dá ø't'e njabu. ¹⁵ ¿Ha go ma guí hñagaguigie nú'a ga ne ga ø't'e co ma boja? ¿Hanja grí hyøcuabi rá thaha rí mimēfui ngue'a nuga drá hoja'i con guehu?” ¹⁶ Ngue'a nu'u dri 'befa go gue'u dya mēdi, y nu'u ya mēdi go gue'u da 'mefa. Ndunthi da ts'ofø, pe ts'utho nú'u xa thahni.

*Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)*

¹⁷ Nepu ra Jesu bi ma pa Jerusalem, ne de má 'ñu bi 'ueque 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba nt'øde ne bi 'ñembabi:

¹⁸ —Pahu gue nu xcrá tsøñhu Jerusalem, ja ma dra juni Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne dra t'ent'ua ja yá 'ye ya ndá ga macja ne ya xahnat de ra ley, ne nu'ú ma da hyøxa ra thai pa da tho. ¹⁹ Nepu ma da 'yent'ua ja yá 'ye nuya ja'i hingyá xodyo pa da 'yø'tua ra nt'eni ne da 'na'mbi, ne da pont'i, ne ja da duni, pe rá hñupa ma da yopa nte'a ma'na'qui.

*Rá nana ra Cobo ne ra Xuua bi iyapa 'nara favo ra Jesu
(Mr. 10:35-45)*

²⁰ Nepu rá nana ra Cobo ne ra Xuua yá t'u ra Sebedeo, bá 'ñoui yá t'u habu mi 'bai ra Jesu ne bi ndandiñhmu pa da 'yadi nú'a mi beni da 'yadi nú'a ra 'behña. ²¹ Nu'bu ra Jesu bi 'ñemba nura 'behña:

—¿Te rá 'be guí ne gui 'yadi?

Nepu ra 'behña bi dadi bi 'ñena:

—Dí ne gue nuya yoho ma t'u da hñudi con gue'e nu xcrí ndá, 'na da hñudi ja rí 'ñei ha nu ma'na ja ri ngaha.

²² Nu'bu ra Jesu bi datuabi nú'a ra 'behña ne bi 'ñemba ra Cobo ne ra Xuua:

—Nixi guí pahú nú'a guí ahu. ¿Ha guí hanthú guí tsethú ya ts'othogui ngu nú'a ma ga tsetiga?

Nu'ú bi dadi:

—Hahá, da za ga tsethe nehe.

²³ Nu'ú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuñi ma guí thohú nehe ya ts'othogui ngu nú'a ma ga thoguiga, pe nu'a guí nehú gue guí hñudihú ja ma 'ñei ne ja ma ngahá, hingo tsa ga mangá. Numa Dada há, go gue'a tsa da ma ne padi to'o ma da umbabi nuya hudi'u.

²⁴ Nu mi badi nú'u má 'ret'a ya nxadi de nú'a te xqui 'yadi nú'u má yohu ya nxadi mri ncu, nu'ú bi bə yá cue'u co nú'u yoho mri ncu. ²⁵ Nepu ra Jesu bi zofo yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Guí pahú gue nuya ndá de ja ya hnini, nu'ú go ri dama 'ñexase pa da manda gatho ya ja'i, nehe nuyá mfsats'i'u ot'e njabu nehe. ²⁶ Pe nu'ahu oxqui njahabu. Ngue'a 'bu 'na de gue'ahu guí nehú guí ndanguihú, mahyoni guí 'megohú. ²⁷ Ha nu'a tó'o ne gue go dra mudi de gue'ahu, nu'á go gue'a mahyoni da 'mego. ²⁸ Gui njahu ngu Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á himbá ehe pa da 'ñe ya 'bego, nu'á bá ehe pa go bi 'mego, ne pa da unga rá te pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i.

Ra Jesu bi yot'e yoho ya goda

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Y de mi bonga de Jericó ra Jesu co yá nxadi, xi ndunthi ya ja'i bi deni'u. ³⁰ Y de má 'ñu mi huhni yoho ya zi goda. Ha nu mi 'yode'u gue mi pani ra Jesu, bi mafi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Ndada, rá T'u'i ra ndá Davi, huegaguihe.

³¹ Ya ja'i bi go'tuabi yá ne pa ya hinda sigui da mafi hmahá. Pe nu'ú ma'na xi mi mafi ne mi ena:

—Nu'i Ndada, rá T'u'i ra ndá Davi, huegaguihe.

³² Nu'ú ra Jesu bi 'mai ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'be guí ne ga ot'ahu?

³³ Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne guí xoga ma dahe, Ndada.

³⁴ Nu'ú ra Jesu xi bi huequi'u, ne bi hñu'tsua yá 'ye ja yá da, ne nu'á 'bestho bi xo yá da ne bi hyandi. Nepu nu'ú bi deni'a.

21

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Nu mi zoni ra Jesu co yá nxadi nuni Betfagué ja rá ua ra t'ohó 'bo Olivo ya mi guetbu pa Jerusale, nú'á bi mehna yoho yá nxadi da 'met'o, ² ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha pa nuna t'uca hnini bí jani. Ha nu xcrí tsóñhuni ma guí tshuhni 'nara zi burru di thatni ne dri zi rá batsi. Xcrí tshuú güi xo'thu ne güi tsincahu gatho

yoho. ³ 'Bu di 'buru 'na, ne da nja te da xi'ahu, 'ñembabi'u njaua: “Ra zi Hmu bí honi.” Nu'ú nura ja'i 'bestho da ho'ahu güi tsincahu.

⁴ Gatho bi njabu pa bi nja ngu xqui manganá rá 'mehni Ajuá bi 'ñena:

⁵ Rí maha Jerusale nú'a ra hnini thu'mbabi nehe gue rá thuhu Sion, ne xiphú ya mengu de guehni:

“Ndi hyanthu bra 'ñehni ri Ndáhu, e da zu'ahu,

ne hingrá 'ñets'i ngue'a bra tógue 'nara zi t'ubru rá batsi 'nara burru nú'a ya pa ra ndu.”

⁶ Nu'ú yá nxadi bi ma ne bi 'yot'a nú'a xqui 'bepabi. ⁷ Nepu bá tsimpabi nú'a ra zi burru mri 'ñouí rá batsi. De guehni ya nxadi bi xi'tsua yá pat'i'u, nepu ra Jesu bi tógue. ⁸ Y nura hmuntsja'i, 'ra mi hanca yá pat'i pa mi pógue ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi tot'a ya 'yeza pa mi pógue nehe ja ra 'ñu. ⁹ Ne ndunthi mri 'bet'o ne ndunthi mi 'befa, mi mafi'u ne mi ena:

—¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'u ra ndá Davi! ¡Ajuá da japi núni xpá mehni pa da ndá ja guecju! ¡Xá nsunda Ajuá bi 'bai mahets'i!

¹⁰ Y ngu bi yut'a ja ra hnini Jerusale xi bi nthoxni ya ja'i ne mri 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—¿To'oni 'bu?

¹¹ Nu'ú nú'u to'o mi deni, bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ra Jesu rá 'mehni Ajuá ne ra me Nasare de Galilea.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Nepu ra Jesu bi yut'a ja ra ndanija, ne bi 'yeni gatho nú'u to'o mri mpa ne mri ntai, ne bi pants'ua yá mexa ya mpataboja, ne bi pants'ua yá thuhni ya ma domitsu. ¹³ Y bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofu gue ma ngu ra ngu dega sɔcambeni, pe nu'ahú xcá 'yot'athohu ra ngu dega mfe.

¹⁴ Ne mi 'buhni 'raya goda ne ya doua ja ra ndanija. Nú'ú bi joni habu mi 'bai ra Jesu, y nu'á bi 'yot'he'u, ne bi ñani. ¹⁵ Ha nuya ndá gá macjá ne ya xahmate de ra ley bi hyanda nuya danga 't'ot'e bi 'yot'a ra Jesu. Ne bi 'yode nuya batsi mi mafi ja ra ndanija ne mi eñ'u: “¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'u ra ndá Davi!” Nu'ú nuya ndá gá macjá ne ya xahmate de ra ley xi bi bə yá cue'u. ¹⁶ Ne bi xipabi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha gue hingúí ode nú'a te manganá nuyú ya batsi?

Nu'ú ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Hahá, dí ode. Xi nu'ahu ¿ha gue hinxcá hñe'thu ja ra Mäca T'ofu habu ena njaua?: Asta ya batsi ne ya 'uene nú'u tsutho, Ajuá bi 'yot'e pa bi xɔcambeni'a xi xá hño.

¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi zoguini ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne bi ma Betania pa ja bá oxini.

Ra Jesu bi japi bi 'yot'a 'nara 'bai gá igo
(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Rá hyax'a bi menga pa Jerusale, ne de má 'ñu bi zu ra thuhu. ¹⁹ Y ja rá hyo ra 'ñu bi hyandi mi 'bahni 'nara 'bai gá igo, ne bi ma pa habu mi 'bai pa bi hyonga 'raya igo pa da zihma, pe hinte mi togue ni 'na, hõnse yá xi mi c'amtho. Nu'bu bi 'ñembabi ra 'bai gá igo: —Hinhya'mu ma da nogue ri igo.

Y 'bestho nura ora'a bi 'yot'a nú'a ra 'bai gá igo. ²⁰ Y nu mi hyanda ya nxadi nú'a xqui nja, xi bi 'yõ ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja 'bestho bi 'yot'a nuna 'bai gá igo?
²¹ Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi majuani dí xi'ahu, 'bu xi gri pe'tshu ndunthi ra jamfri ne hingri dahuhu, nu'bu da za gui 'yõthu ya t'õ'te ngu núna dá õ'te. Nehe da za gui 'ñemfu nuna ra t'õhõ da mponi rí ma pa ja ra ndehe, ne da mponi. ²² Gatho nú'a gui 'yadihu ne gui camfrihu, gatho da za gui hñãhu.

Ra Jesu bi t'ambabi te ma nsequi mi ha
(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Nepu ra Jesu bi yat'a ma'na'qui ja ra ndanija Jerusale, ne bi nxahnate. Y nura ora mi xahnate, bi joni habu mi 'bai'a yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja, ne bi 'yambabi:

—¿To'o rá 'mehni'i pa gui 'yot'a nuya ya t'õ'teya? ¿To'o bi 'ra'a nsequi pa gui 'yot'a njabu?

²⁴ Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nequi ma ga õ't'ahu 'nara nt'ani. Nu'bu gui xicju, nequi ga xi'ahu to'o rá 'mehnigui pa dí õ't'a njaua. ²⁵ Xi nú'a ra sistehe mi õ't'a ra Xuua Xi'tsate, xi'a ¿to'o go bá pehn'a, Ajuu o ya ja'i?

Nu'bu nu'ú bi mudi bi 'ñãbase'u ne mri 'ñembabi:

—¿Te ga tha'tuahuba? Nu'bu ga emfu gue Ajuu go bá pehni, nu'bu nu'á da 'ñengaguihu: “Nu'bu ¿hanja hingá camfrihu nú'a mi mañ'a?” ²⁶ Ha nu'bu xi ga emfu gue ra Xuua go bá pehna ya ja'i, nu'bu nu'ú da nja te da 'yõtcahu, ngue'a gatho'u beni gue ra Xuua go mrá 'mehni Ajuu.

²⁷ Nu'bu ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi datuabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Hindí pahe.

Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi hingá xi'ahu to'o bá pencagui pa dí õ't'a nuya ya t'õ'te.

Ra 'bede de yoho ya t'u bi 'behna 'befi

²⁸ Nepu ra Jesu bi yopa 'ñembabi ya nda gá macja:

—¿Te gui nuhmaguehu? 'Nara 'ñõhõ mi pe'tsa yoho yá t'u, ne bi 'ñemba 'na de gue'u:

“Rí ma ra 'befibya ja ra uá'obxi.” ²⁹ Nu'bu nura t'u'a bi dadi ne bi 'ñena: “Hina, papá, hingá ma.” Pe 'mefa bi ntsõ'mse ne bi ma ra 'befi. ³⁰ Nepu ra dada bi 'ñembabi nú'a ma'na rá t'u: “Rí ma ra 'befibya ja ra uá'obxi.” “Haha, papá, ga ma”, bi 'ñembi. Pe nixi himbi ma. ³¹ Hangu de ri yoho ya t'u, ¿nda'g gue'a bi 'yõtua nú'a bi 'bepabi rá dada?

Bi dadi ya nda gá macja ne bi 'ñena:

—Nú'a ra t'u bi mehna rá mudi.

Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu gue ya daga 'yõt'ats'oqui ne ya ts'oja'i go gue'u ri 'bet'o que gue'ahu pa da yat'a ja rá hmanda Ajuu. ³² Ngue'a ra Xuua Xi'tsate bi 'hehe bi 'ñu't'ahu ra hñõja'i, pe nu'ahú hingá ne gá camfrihu nú'a bi mañ'a. Pe nuya daga 'yõt'ats'oqui ne ya ts'oja'i, nu'ú ha, bi gamfri nú'a bi mangá ra Xuua ne bi 'ñobri'u. Pe nu'ahú masque gá hyanthu bi 'ñobri'u, pe hingá ne gá 'ñobrihu y nixi gá camfrihu nú'a bi mañ'a.

Ra 'bede de ya ts'omafi

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Nepu ra Jesu bi yopa 'ñemba ya nda gá macja:

—'Yõhu ma'na ra 'bede ma ga xi'ahu: Mi 'bu 'nara 'ñõhõ xi mi pe'tsa ndunthi ya hai, y nuya hai'u ja bi gaxni ndunthi ya obxi ne bi guts'i. Nepu ja bi hyocni yoho ya ngu, 'na pa habu da the'ma ra ngui gá obxi, ha nu'a ma'na pa ra dõ'ma huãhi.

Y nepu bi umba hñandi yá uá'obxi 'rayá mafi. Nepu nu'á bi ma yabu. ³⁴ Ha nu mi nja ra nthuqui, nura me uá'obxi bi mehna 'rayá 'bego pa da c'a'tsa ya hyanthuãhi pa da hñanga nú'a made mri 'ñepabi. ³⁵ Pe nú'u ya hyanthuãhi bi gumpa yá 'bego ra me uá'obxi, 'na bi na'mbabi, nu ma'na bi hyo, ha nu ma'na bi tedo. ³⁶ Nepu rá ñõ'qui, ra me uá'obxi bi mehna ma'na ndunthi yá 'bego, pe nehe'u bri jabu ngu bi t'õ'tuabi nú'u yá mudi.

³⁷ Rá ngats'i ra me uá'obxi bi mehnase rá t'u ne bi 'ñena: “Numa t'u ha, ma da t'õ'te.”

³⁸ Pe nu mi hyanda ya hyanthuãhi nura t'u, nu'ú bi 'ñembi 'na ngu 'na: “Nuni go guehni ma da ts'ocuabi ya hai. Maha ga hõhu pa go ga cohú nuya hai.” ³⁹ Nu'bu yá hyanthuãhi bi gu ra t'u ne bi guqui de ra uá'obxi, ne bi hyo.

⁴⁰ Xi nura me uá'obxi, ¿te ma da 'yõt'uaabi nú'u ya hyanthuãhi nu sta yopa mengui ja rá hai?

⁴¹ Nu'bu ya nda gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Ra me uá'obxi hinda hueca nuya ts'oja'i. Ma da hyo'u, y nuya uá'obxi ma da umba hñandi ma'ra yá mafi. Ne nu'ú ha, ma da umba ra me uá'obxi made nú'a rí 'ñepabi.

42 Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi ya nda gá macja:

—Ha gue hinxá hñe'thu ja ra Maca T'ofu núa mi manganá rá 'mehni Ajuá ma'met'o ne bi 'ñena:

Núa ra do bi fothmabu 'na lado nuya hyøngu, nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

Y nuse'a go bi megui nura do'a pa da hyø rá nija,

ne dí hanthú gue xi rá nsunda núa bi 'yø'te.

43 Hangué dí xi'ahu gue ma da than'ahu núa ra ts'edi guí pe'tshu pa guí cuthmahu ja rá hmanda Ajuá, ne ma go da t'umbabi ma'ra ya ja'i núa to'o ma da 'yø'tua núa da 'bepabi Ajuá. 44 Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a da cuent'ua yá ndo'yo, y nu'a tó'o da ze'mi da qu'e'ti.

45 Y nu mi 'yøde ya nda gá macja ne ya fariseo nuya ya noyaya, nu'ú bi unga nguenda gue go mi sipabi'ú. 46 Hangué nu'ú mi ne da gahma ra Jesu, pe mi tsu ya ja'i ngue'a nuya ja'i mi beni gue ra Jesu go 'nará 'mehni Ajuá.

22

Ra 'bede de ra nthati

1 Ra Jesu bi yopa zofo ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda, ne bi xipa ma'na ra 'bede, ne bi 'ñembi:

2 —Ra Nda de mahets'i ma ga hyecuahu ngu 'nara nda bi 'yø'ta 'nara ngo ngue'a bi nthata rá t'u. 3 Bi mehna yá 'bego pa da tsi núa mi thø'mi da 'ma ja ra ngo. Pe nu'ú himbi ne bi 'mahni. 4 Nepu núa ra nda bi mehna ma'na'qui ma'ra yá 'bego ne bi 'ñembi: “Bá xipha núa to'o dí tømhe gue ya stá hñocje, ne ya stá hohe ya ndamfri ne ma'ra ya hnoca mbo'oni. Ya gatho xa nthoqui, 'ñemfu da 'ñehe ra ngo.” 5 Pe núa to'o mi thø'mi hingo bi jamasu núa bi xipa nuya 'mehni, 'na bi mada ra 'befi ja yá huahi, ha nu ma'na bi ma da nu rá 'befi ja ra hnini, 6 ha nu ma'ra bi gampa yá 'mehni ra nda, bi na'mbi nepu bi hyo.

7 Ha nu mi badi ra nda núa te xqui t'ø'tuabi yá 'mehni, xi bi bø rá cue. Hangué nu'á bi mehna yá soldado pa bi hyo núa ya hyote, nepu bi ts'a'tuabi yá hnini'ú. 8 Nepu ra nda bi 'ñembabi yá 'bego: “Ya ja gatho pa ra ngo, pe núa to'o ndí tøm'i himbi ne bi 'ñehe, bi nts'oc'baha. 9 Hangué nubya grí maha ja ya da'ñu, ne bá tsihu gatho núa guí tshuhbu.” 10 Nu'bu bi ma ya 'bego bá munts'a gatho núa bi zadi ja ya 'ñu, ya ts'o'mai ne ya hoja'i. Njabu bi fluxa nura dangá ngu habu bi nja ra ngo.

11 Nu'bu ra nda bi yat'a mbo habu mi ja ra ngo pa bi zengua núa xqui zøhø. Ne bi hyanda 'na mi 'buhni núa hinxqui hye ra he dega ngo. 12 Hangué nu'á bi 'ñembabi: “Amigo, ¿hanja gá cat'iuá hingá he núa ra he

dega ngo?” Pe nu'á hinte bi dadi. 13 Nu'bu ra nda bi 'ñembabi yá 'bego: “Tha'tuahú yá ua ne yá 'ye nuna ja'i, ne bá fothuhú møte ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.”

14 Nu mi uadi ra Jesu bi metuabi ra 'bede'ú bi 'ñembi:

—Ngue'a ndunthi da ts'ofu, pe ts'utho núa xa thahni.

Ra Jesu bi ma de ra boja núa adi ya nda de ya hnini

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Nu'bu nu mi 'yøde ya fariseo nuya noyaya, nu'ú bi njøqui pa bi mambi hanja da za da xaxa ra Jesu dega noya. 16 Nu'bu bi mehna yá mfats'i'ú mahyegui co 'rayá mfats'i ra nda Erode pa bá ø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

—Xahnate, dí pahe gue nu'i guí manganá núa majuaní, ne guí udi xi xá hño rá noya Ajuá, ne hinto guí tsu, nixi guí huahna ya ja'i. 17 Hangué dá e ga an'ahé te guí xicje, ¿ha gue xá hño ga juthe núa ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

18 Pe ra Jesu bi batuatho yá ts'omfeni'ú, hangué bi 'ñembi:

—Nu'ahú 'nagrá yohmihú, ¿pa te guí xaxcahu? 19 'Ñutcahuá núa ra boja adi ra nda Cesa.

Nu'bu nu'ú bi 'ñituabi núa ra boja mi adi. 20 Ha ra Jesu bi hyandi bi 'ñembabi:

—¿To'o rá c'oi nuna huxcuá ja ra boja, ne te rá 'be mangua?

21 Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra nda Cesa.

Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Umfu ra nda Cesa núa rí 'ñepabi'a, y nehe umfu Ajuá núa rí 'ñepabi.

22 Nu mi 'yøde njabu'ú, xi bi 'yø nts'edi. Nepu bi zohni ra Jesu, bi ma'ú.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23 Núa ra pa'a, bi zøhø habu mi 'bu ra Jesu 'raya saduceo núa mi camfri gue hinda yopa nte núa xa du. Nu'ú bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

24 —Xahnate, ra Moise bi ma gue 'bu 'nara 'ñøhø da du ne hinda zogui ni 'nará batši, nu'bu 'na de gue núa yá cu núa ra 'ñøhø bi du da nthatui núa ra 'behña bi gohi sehe pa da øtua rá 'bai ndu rá cu, ne da me'tsua ya batši pa da 'thummbabi rá thuhu ndu rá cu. 25 Nuje dá pahe yoto ya 'ñøhø mri ncu, nu'á rá mudi bi nthati pe 'mefa bi du, ne himbi zocuabi ni 'nara batši. Nepu 'mefa nura 'behña bi nthatui 'nará cu ndu rá dame.

26 Nehe bi du núa rá ñoho ra 'ñøhø, nehe núa rá hñu, ne bi njabu gatho núa yoto ya 'ñøhø bi nthatui 'nadra 'behña, ne 'mefa bi uadi bi du 'rama'na gatho núa yoto. 27 Y rá

ngats'i bi du ra 'behñā nehe. ²⁸ Nu'bu' xi sta yopa nte gatho nú'u xa du, ζto'o xi majuaní drá 'behñā nú'a ra 'behñā bi nthatui gatho nú'u yoto ya 'ñhø mri nu?

²⁹ Nu'bu' ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi xá nts'o ri mfenihū ngue'a hingui pahū ra Maça T'ofu nixi rá ts'edi Ajuā.

³⁰ Ngue'a nura pa da yopa nte nú'u xa du, ya hinda ma da nthati ya ja'i, ngue'a nu'ú ma da nja ngu ya εnxε nú'u bí 'bui mahets'i.

³¹ Pe de nú'a rá ñoho ra 'mūi, ζha gue hinxcá hñe'thū nú'a bi mangu Ajuā ne bi 'ñena?:

³² “Nuga go rá Ajuāgui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Ajuā go gue'a ra Ajuā de nú'u te, hingue de nú'u xa du. Hangué ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuā.

³³ Ne nu mi 'yøde ya ja'i nurá nt'utuante ra Jesu, xi bi 'yø.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui

(Mr. 12:28-34)

³⁴ Nu mi badi ya fariseo gue ra Jesu xqui go'tua yá ne ya saduceo, nu'bu' bi munts'i'u pa da nu te da 'yø't'e. ³⁵ Nepu 'na de gue'u mrá xahnate de ra ley bi ma bá xaxa ra Jesu, bi 'yø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

³⁶ —Xahnate, ζnda'a gue'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho nú'u ya hmanda huxa ja ra ley?

³⁷ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—“Maði Ajuā ri Hmu con gatho ri mui, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri mfeni.”

³⁸ Nuna go guehna xi ra dangui ne ra mudi hmanda. ³⁹ Y nurá ñoho ra hmanda ngut'atho, nú'a ena gui maði ri miqu'eiuí ne gui su ngu grí nsu sche. ⁴⁰ Ne gatho nú'a bi mangu ra Moise ja ra ley, ne nu'a bi mangu ma'ra yá 'mehni Ajuā, ne nuya yoho ya danga hmanda, go ri 'natho.

ζHa gue ra Cristo go rá t'u ra nda Davi?

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹ De mi 'buhnitho ya fariseo, ra Jesu bi 'yø'tuabi 'nara nt'ani nehe, ⁴² ne bi 'ñembabi:

—Xi'ahu, ζte xi gui mañihū de ra Cristo rá 'mehni Ajuā nú'a ma da nda? ζTo'o gui emfu gue rá t'u'a?

Ya fariseo bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá t'u ra nda Davi.

⁴³ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'hu:

—Nu'bu' ζhanja ra Davi po rá ts'edi ra Maça Ndañi bi ma gue ra Cristo go gue'a rá Hmu? Ngue'a ra Davi bi 'ñena:

⁴⁴ Ajuā ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudua ja ma 'ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'u de nja'ti ri ua.”

⁴⁵ Ha nu'bu' go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'bu' ζhanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

⁴⁶ Nu'bu' ya fariseo himbi za te bi dadi, y desde ra pa'a ya ni 'na de gue'u himbi za bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

23

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

¹ Nepu ra Jesu bi zofu yá nxadi ne ra hmunts'ja'i ne bi 'ñembabi:

² —Nubya ya fariseo ne ya xahnate de ra ley u't'a'ihu te ri bøni da mangu ra ley nú'a bi 'yofu ra Moise. ³ Hangué gatho nú'a da xi'ahu'u 'yø't'ehu, ne osti ma da zabi'ihu gui 'yø'thu. Pe nehe oxqui tēnbahu yá ts'o'befi'u.

Nu'a udi'u gue'a xá hño, pe nu'ú hingo ø't'e nú'a udi'u. ⁴ Nu'ú tsutua ya ja'i ya 'bats'i xi xá hñu, pe nu'ú ni t'ua yá mfats'i. ⁵ Nu'ú ø't'a yá 'befi ja yá thandi ya ja'i pa da pønga yá hmi, asta cueta ya t'ofu ja yá de ne tsata ya pants'a xifri ja yá 'ye y ja xa nt'ofoni 'raya xeni de ra Maça T'ofu, ne nuyá he ma'na xá ma de yá he ma'ra ya ja'i pe yá nt'ets'itho.

⁶ Nu'ú de ja 'nara ngo ri ho da hñudi ja ya mudi hudi pa da ñuni, ne ri ho da hñudi ja ya hoga hudi nuni ja yá nija pa da t'e'tsua yá nsu. ⁷ Nu'ú ri ho dra zenjua ja ra tai co ndunthi ra t'egu'e'i, ne ri ho da t'embabi gue go gue'u xi ya hoga xahnate.

⁸ Pe nu'ahu oxqui hohu to'o da 'ñe'ts'a ri nsuhu da 'ñeñ'ahu gue go gyá xahnatehu, ngue'a gatho'ihu grí ncuhu, ne 'natho ri xahnatehu 'bui, y nú'a go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pēhna Ajuā pa da nda. ⁹ Y nixi nú'u to'o xahn'a'ihu nuua ja ra ximhai, oxqui emfu gue go gue'u ri dadahu, ngue'a 'natho ri Dadahu 'bui, y nú'a go gue'a bi 'bui mahets'i. ¹⁰ Y nixi oxqui ma gui hohu da t'eñ'ahu gue go gyá ndahu, ngue'a 'natho ri ndahu 'bui, y nú'a go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pēhna Ajuā pa da nda. ¹¹ 'Bu 'na de gue'ahu da ne to'o pa ndangui, mahyoni go gue'a dri 'begohu. ¹² Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexasēbya, 'mefa da ua rá nt'ets'i, pe nu'a tó'o hingrá 'ñets'ibya, 'mefa go ma da t'e'tsua rá nsu ja rá thandi Ajuā.

¹³ Nu'ahu xahnatehu de ra ley ne nú'ahu gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huocate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Xcá co'thu ra gosthi pa hinto da yut'a ja rá hmanda Ajuā, nixi gui cethu, ha nixi gui hophu to'o da yut'i.

¹⁴ Nu'ahu xahnatehu de ra ley ne nú'ahu gyá fariseohu, huocate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Xi grí xadihmanu ja ri nijahu ja yá thandi ya ja'i 'ñena hinte gui ø'thu, pe 'nagya yohmihu ngue'a gui hanbahu yá ngu ya 'bente viuda, hangué Ajuā ma'na ma da castiga'ihu.

¹⁵ Nu'ahu xahnatehu de ra ley ne nú'ahu gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huocate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Nu'ahu grí mahua grí mahuni gui hoñhu ya ja'i pa gui 'ñutuabihu nú'a ri jamfrihu, y nu'bu ya bi gamfri'ihu, nu'bu ma'na gui ts'ocuahū yá

mfeni, ne ma'na ya gá 'yenthu ja ra nidu ngu nú'a habu gri maha nehe.

¹⁶ ¡Nu'ahú guí ne gui 'ñuhmahu ra 'ñu, pe nixi guí pahú habu gri maha nehe, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a guí eñhu gue 'bu 'nara ja'i da jura po ra nija, hinte ri muui nú'a bi jura. Pe 'bu da jura po ra oro nú'a ja mbo ra nija, nu'bú ha, guí eñhu gue ri muui nú'a bi jura. ¹⁷ ¡Nagyá 'bemfenihu, ya xcá 'behú ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra nija o nú'a ra oro ja mbo ra nija? Ra nija gue'a ma'na ri muui, ngue'a ja xra japini ra oro. ¹⁸ Nehe guí eñhu gue 'bu to'o da jura po ra ata hinte ri muui nú'a bi jura. Pe nu'bu da jura por nú'a ra 'baha xa thuxa ja ra ata, nu'bú ha guí eñhu gue ri muui nú'a bi jura. ¹⁹ ¡Nagyá 'bemfenihu, ya ma'na xcá 'behú ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra ata o nú'a ra 'baha xa thuxni ja ra ata? Ra ata gue'a ma'na ri muui ngue'a ja bri japini nú'a ra 'baha'a. ²⁰ Hangué nu'a tó'o ri jura po ra ata, hingue hõnse po ra ata ri jura, nehe ri jura po gatho nú'a ra 'baha xa thuxni nehe. ²¹ Ne nu'a tó'o ri jura po ra nija, hingue hõnse po ra nija ri jura, nehe ri jura po Ajuá ngue'a nú'a ja 'buhni'a. ²² Nu'a tó'o ri jura po mahets'i, hingue hõnse po mahets'i ri jura, nehe ri jura po rá hudi Ajuá ne por guesé Ajuá ngue'a go gue'a rá hudi'a.

²³ ¡Nú'ahú xahnatehu de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Nu'ahú guí 'uecju 'ret'a de ra bexo pa Ajuá de nú'a guí tãhu 'bu guí pahú ra zi xac'ri, o ra zi ani, o ra zi cominu. Pe hingo guí øthu nú'a ma'na mahyoni ngu mangan ra ley, hingui udihu ra hoga'mui, nixi otho ri nthecatehu, ne hingui øthu nú'a guí mañhu. ²⁴ Nu'ahú guí ne gui 'ñuhmahu ra 'ñu, pe nixi guí pahú habu gri maha nehe. Nu'ahú guí njahu ngu 'nara ja'i nú'a faxa ra t'afi pa hinda tho ya t'uca zu'ue, pe sta zi, tut'atho ya danga zu'ue, y nixi bi za te 'be bi dut'i.

²⁵ ¡Nú'ahú xahnatehu de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Guí njahu ngu ra xut'a vaso ne ra xut'a manza, xucui hõnse de thi ha nu de mbo xi rá nts'o. Njahu mbo ri mfenihu nehe hinxá nt'axi ngue'a gyá ndustehu ne gyá ts'o'yohu. ²⁶ Nagyá godahu. Hye'hubu 'met'o ya ts'omfeni pa njabu strá nt'axi'ihu ne pa da za guí 'yøthu nú'a xá hño.

²⁷ ¡Nú'ahú xahnatehu de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Guí njahu ngu ya pantyo xi xá nt'axi de thi ne ri hnequi mahotho, pe mbo xi rá dama nts'o. ²⁸ Hangué nu'ahú guí njahubu nehe ngue'a guí 'ñet'a hoja'ihu pe guí beñhu ya ts'omfeni ne gyá yohmihu.

²⁹ ¡Nú'ahú xahnatehu de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Guí jama-subihu yá pantyo nú'u yá 'mehni Ajuá xa du, ne guí cãhu mahotho nuyá pantyo nu ma'ra ya hoja'i xa du. ³⁰ Ne guí eñhu: "Nu'bu ya gra 'buhmahe nuya pa'u, nu'bú hinstá faxhe ndu ma xitahe pa xa hyopa nú'u yá 'mehni Ajuá." ³¹ Hangué nu'ahú guí mansehu gue go gue'a'ihu gyá t'uhá de nú'u to'o bi hyopa yá 'mehni Ajuá. ³² Hangué nú'a hingo bi juata ndu ri xitahu, ma go guí juadí guí 'yøthubu.

³³ ¡Nu'ahú guí njahu ngu ya qu'eña, hingui ma guí c'othu de ya danga uguí nú'u ma guí thohu ja ra nidu! ³⁴ Ma ga pehn'ahu ma'ra ya 'mehni ne ma'ra ya bamhya ne ma'ra ya xahnate. 'Ra de gue'u ma guí hyohu, nu ma'ra ma guí tsøthu ja ra pont'i, ha nu ma'ra ma guí na'mbabihu ja ri nijahu, ne hinhyabu ma guí hophu da 'múi'u. ³⁵ Y njahu ma go guí juthu nehe de nú'u ya hoja'i xa tho, bi mudi co ra Abé asta ra Sacaría nú'a mrá t'u ra Berequia. Nura Sacaría go gue'a gá hyohu mbo ri njahu guetbu ja ra ata. ³⁶ Xi majuaní dí xi'ahu gue nu'ahú ma go guí tuxhu gatho nuya thaiya.

*Ra Jesu bi du rá mui po ya me Jerusale
(Lc. 13:34-35)*

³⁷ Nu'ahú me Jerusale, guí tedohu ne guí hophu yá 'mehni Ajuá nú'u bi pehn'ahu. ¡Hangu ya i'qui dá ne ga munts'ahma'ihu ngu 'nara zi øni huixa yá zi t'u'ni, pe nu'ahú hingá nehu! ³⁸ Nu'bú nuri ngu'u ma da gose. ³⁹ Ngue'a dí xi'ahu gue ya hingui ma guí yopa hyandgaguihu asta hinga yopa pengui. Nu'bú ha, nu'ahú ma guí 'ñeñhu: "Xá nsunda nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da ndá ja guecju."

24

*Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)*

¹ Nepu ra Jesu bi bøni de ra ndanija, ne ya mi 'ba'ñu'a yá nxadi bi e bi zudi pa bi 'ñutuabi gatho nuya ngu de ra ndanija. ² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahu, gatho nuya ngu'u ma da nhuati ne hinda ma da gohi ni 'nara do mañá co ma'na rá midoui.

*Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai
(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)*

³ De guehni bi ma ra Jesu co ya nxadi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo, ne ja bá huñni ra Jesu. Nepu bi joni yá nxadi pa bi 'yamba sehe'a ne bi 'ñembi:

—Dí ne xi guí xicje ha'mu ma da nja nú'a gá ma, ne te ma nt'udi ma ga hanthe pa ga pahe gue ya ma guí yopa penguiua ma'na'qui, ne pa ga pahe ha'mu rá uadi ra ximhai.

⁴ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Jamasuhú oto sti ma da hya'ahú.
 5 Ngue'a ma da 'ñehe ndunthi nú'u to'o di ña de ma thuhu ne di eñ'u: “Nugui go drá Cristo bá pencagui Ajuá pa ga ndá.” Y njabú ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. 6 Nehe ma gui 'yødehú da hmá de ya tuhni nú'u ya ja, ne nú'u hingui jatho. Pe nu'ahú osti ma da du ri maíhú, ngue'a p'e'tsi te da njabú. Pe hingo gue'a rá uadi ra ximhai ngue'a ri 'bètho ma'ra te da nja. 7 Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra ya hnini. Ma da nja ra dangá thuhu ne ya dangá hñeni, ne ma da nja ya mbimhai haburaza. 8 Y gatho nuya dumúya, guehya ya mudí ugú.

9 Nú'u hingyá gamfri ma da gu'ahú da nap'ahú o da hyo'ahú, ne toraza da utsa'ihú ngue'a xcá camfribuihú. 10 Ha nuya pa'u ndunthi ma da 'bedi yá gamfri, ne ma da 'ñutsa 'na ngu ma'na, ne ndunthi ma da da yá miq'u'eíui. 11 Y ma da 'mú ndunthi ya hyate badi, da 'ñena gue go xuá mehna Ajuá, ne ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. 12 Ndunthi ya ja'i ma da 'bedi ra hmáte ngue'a ma'na xi ma da ndangui ra ts'oqui gatho ja ra ximhai. 13 Pe nu'a tó'o hinda 'uegue de Ajuá, nú'á go gue'a ma da mpøhø. 14 Ma da nt'øde ra noya gue ra Ndá de mahets'i ma da 'ñehe pa da ndá. Nuná ma da nt'øde ja gatho rá nguni ra ximhai pa njabú da 'yøde gatho ya ja'i de gatho ya hnini. Nepú de gue'a ja dí uadi ra ximhai.

15 Ra Dañe nú'a mrá 'mehni Ajuá bi 'yofó de nú'a ra ts'ot'øt'e ma da nja mbo ja ra ndanjá de Jerusale pa da nts'onga ra ndanjá. —Nu'a tó'o da hñe'ta nuna t'ofoná mahyoni da badi xá hño te ma.— Ha nu xcri hyanthú da t'ø't'a njabú mbo ra ndanjá, nu'bú njabú gui pahú gue ya bi zø ra ora. 16 Nu'bú nu'ahú me Judeahú, ma gui 'bathú gri maha ja ya t'øhø. 17 Y 'bú gri 'yohú ja rá patio ri nguhú, oxqui ma gui cøthú 'met'ó pa te gui hñaxhú, ngue'a mahyoni gui dáma maha. 18 'Bú gri 'yohú ra 'befi ja ya huáhi, oxqui penjú ja ri nguhú pa gui hñaxa ri hehú. 19 Huecazite nú'u ya 'behñá di da'thi ne dya nzu nuya pa'u. 20 Yaphu Ajuá gue nú'a ra pa xcri 'bathú, hindi ta ya tse nixi dra pa dega tsaya. 21 Ngue'a nuya pa'u ma da nja ndunthi ya ts'othogui nú'u hinhya'mú xa hnequi desde bi mudí ra ximhai, ne nixi hinda ma da yopa nja ma'na'qui. 22 Ajuá ma da 'yøt'e pa hinda njabú ndunthi ya pa, ngue'a nu'bú da njabú ndunthi ya pa, nu'bú da du gatho. Pe po rá ngue ya gamfri, Ajuá ma da 'yøt'e pa da thogui 'bestho nú'u ya pa dega ts'othogui.

23 Nu'bú 'na to'o da 'ñeñ'ahú gue nuua ja 'bucua ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá, o bí 'bú ringuehni, oxqui ma gui camfribuihú. 24 Ngue'a ma da 'mú 'raya ja'i da 'ñena gue go di gue'u ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá, ne ma da 'mú ma'ra

ya hyate badi. Nú'ú ma da 'ñudi ndunthi ya dangá nt'udi ne da 'yøt'a ya t'øt'e 'ñena xi majuani pa da hyat'a ya ja'i, ne da nehma'u da hyat'a ya gamfri nehe. 25 Ya stá 'bet'ó'ihú ra noya de nú'a ma da nja, hangue ostí ma da tha'ahú. 26 Hangue 'bú da t'eñ'ahú gue ra Cristo bí 'bú ja ra mbonthi, oxqui ma gui mahani. O 'bú da t'eñ'ahú: “Ndi bá ehú ja 'bucua mbo ra ngu”, oxqui ma gui camfribuihú. 27 Ngue'a nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i xcrá thamfrihú da dáma zøhø ne da hnequi gatho ja ra ximhai nja ngu 'nara huéi ri yot'a mbøxyhadi ne asta yuyhadi. 28 Nuya pa'u ma da nja ngu ya pada ri munts'i habú 'beni nú'a te xa du.

Ra Jesu bi má hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

29 Ngu da thogui nuya pa'u dega ts'othogui, 'bestho ma da 'mexuui ra hyadi, ne ra zañá hinda ma da yot'i. Ya tsø ma da dagui de mahets'i, y mahets'i ma da huat'i nts'edi. 30 Nepú ma da hnequi 'nara nt'udi nuni mahets'i de rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne gatho ya ja'i de ra ximhai ma da nzoni nu stí hyandi da zøhø, nu sta 'ñehe ja 'nara guui con gatho rá ts'edi ne co rá nsunda pa da e da ndá. 31 Ma da nt'øde 'nara trompeta, nepú Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enxé gatho ja rá nguni ra ximhai pa da munts'a gatho nú'u xa huahni'a.

32 'Yøhú nuna ra 'bede de ra igo: Nu xcri hyanthú gue ya ja yá 'roho ne ya ja yá xi, nu'bú gui pahú gue ya ma da zøhø ya pa dega pahyadi. 33 Hangue nu xcri hyanthú da nja gatho ngu nú'a di xi'ahú, pahú gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya ma dua yopa pengui. 34 Xi majuani di xi'ahú gue gatho nuya ma da mudí da nja ante da du nuya ja'i 'buibya ja ra ximhai. 35 Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'mú da uadi, ma da nja pa zñanθο.

36 Ni 'na hinto padi ra pa nixi ra ora nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nixi nú'á, nixi ya enxé bí 'bú mahets'i hingui padi, hønse ma Dada ha, go padi ha'mú da 'ñehe.

37 Ha nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da nja ngu nú'u ya pa de ra Noé. 38 Nuya pa'u ante da ñuxa ra dehe ja ra ximhai, ya ja'i mi ñuni mi tsithe ne mi ø't'anthati ngu xi yá nzai. Mi ø't'a njabú asta nú'a ra pa bi yat'a ra Noé ja ra dangá motsa nú'a xqui hyoqui. 39 Nepú mi damfri'u bi ñuxa ra dehe ja ra ximhai ne bi jat'i gatho nú'u ya ts'oja'i. Ma da njabú nehe nú'a ra pa rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i. 40 Nuya pa'u, 'bú yoho ya 'ñøhø di 'yo ra 'befi 'nadbú ja ra huáhi, sta damfri da ts'ixa 'na de gue'u, ha nu ma'na da gohni. 41 'Bú yoho ya gani di

'bu 'nadb_u, sta dāmfri da ts'ixa 'na de gue'ū, ha nu ma'na da gohni.

⁴² Hangue ndø'mh_u, ngue'a hingui pah_u ha'm_u ma da zøhø ri Hmu_u. ⁴³ Ya gui pah_u, 'bu 'nara ne ngu di pah_u te ma ora da zøhø 'nara be, nu'bu hinda 'ñaha'a pa hinda hopa ra be da xocua rá ngu pa da bepabi. ⁴⁴ Hangue ne'ah_u xi da ndø'mh_u, ngue'a xcri thāmfrih_u da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

*Ra hoga 'bego ne ra ts'o'bego
(Lc. 12:41-48)*

⁴⁵ Nu'a tó'o ra hoga 'bego ne xi ra hoja'i tsa da t'ent'ua rá 'ye rá ngu rá hmu, nehe da t'ent'ua rá 'ye ya 'bego nú'u hoqui te da ts'i ora mahyoni. ⁴⁶ Nu'bu xi da johya nú'a ra hoga 'bego nu sta zøhø rá hmu da zudi di øt'a ngu nú'a rí 'ñehe. ⁴⁷ Xi majuañi dí xi'ah_u, nura hmu'a ma da hñuxa dega 'betri nú'a ra 'bego pa da supa gatho nú'a te pe'tsi. ⁴⁸ Pe xi'bu nura 'bego'a da bøni dra ts'o'mui y da beni gue rá hmu hinga 'bestho da dāma mengui, ⁴⁹ nep_u nu'á da mudí da na'mba yá mi'begoui, ne da ma da ñuniu ne da ntsiui ya tixfani. ⁵⁰ Ha sta dāmfri da zøhø rá hmu nú'a ra ora hindi tømí. ⁵¹ Nu'bu nura hmu'a ma xi da ncu_e co nurá 'bego'a, hangue da umba 'nara dānga castigo, ne da mehna hab_u 'bu ya yohmi pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.

25

Ra 'bede de 'ret'a ya nxutsi

¹ Nurá yo'ñehe ra Ndā de mahets'i ma ga hyecuah_u ngu ra 'bede de 'nara nthāti bi nja. 'Ret'a ya nxutsi bi hñaxa yá ñot'i dega aceite pa bi ma bá thādi nú'a ra 'ñøhø mi ma da nthāti. ² Ha de nú'u 'ret'a ya nxutsi, cat'a xqui hñoqui co yá ñot'i, pe nú'u má cat'a hinxqui hñoqui. ³ Ha nú'u cat'a hinxqui hñoqui, himbi hñaxa ndunthi ra aceite pa da xit'a ja yá ñot'i. ⁴ Pe nu'u má cat'a xqui hñoqui hā, bi ñu'tsa yá ñot'i co ra aceite, nehe bi hñaxa 'nara xito mi ñuts'i pa sta thegue nú'a mi po ja ra ñot'i da xit'a ma'na. ⁵ Hinga 'me bi zøhø nú'a mi ma da nthāti, hangue gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi bi z_u ra t'aha ne bi 'ñaha. ⁶ Y ngu made ra xuui bi nt'øde 'nara hmafi ne bi t'emba ya nxutsi: "¡Ya xá 'ñecua núni ma da nthāti, bá eh_u gui thādiñu!" ⁷ Nu'bu 'bestho bi nuhu gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi ne bi mudí bi tsøge yá ñot'i. ⁸ Ha nú'u cat'a hinxqui hñoqui, 'bestho bi 'ñembabi nú'u má cat'a xqui hñoqui: "Xecje ts'u ri zi aceiteh_u ngue'a ya huet'atho ma ñot'ihe." ⁹ Ne nú'u ya nxutsi xqui hñoqui bi dātuabi nú'u má cat'a ne bi 'ñembi: "Hina, hinga xø'ahe, xi'bu ga njaheb_u ngu'ah_u. Ma'na xá hño grí maha gui tañh_u hab_u bí 'ba. Bá tañh_u pa gue'ah_u." ¹⁰ Pe de bi ma'u da dānga ra aceite, nura ora'a bi zøhø nú'a mi ma da nthāti. Nu'bu

nú'u cat'a ya nxutsi xqui hñoqui bi meui ne bi yut'ui'u mbo hab_u mi ma da nja ra ngo dega nthāti. Nep_u 'bestho bi jot'a ra gosthi. ¹¹ Ha 'mefa bi zøhø nú'u ma'ra ya nxutsi ne bi 'ñeñ'u: "¡Xogaguihe ra gosthi, zi Hmu, xogaguihe!" ¹² Pe nú'a to'o mi ma da nthāti bi dātuabi'u ne bi 'ñembi: "Xi majuañi dí xi'ah_u gue hindí pa'ah_u to'o'ih_u."

¹³ Nu'bu ra Jesu bi 'ñena:

—Hangue nu'ah_u hñocju ne xi da ndø'mh_u, ngue'a hingui pah_u te ma pa ni te ma ora ma da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra 'bede de 'nara hmu bi zocua ra boja yá 'bego

¹⁴ Nehe rá yo'ñehe ra Ndā de mahets'i ma ga hyecuah_u ngu rá 'bede 'nara hmu co yá 'bego. Nú'a ra hmu ya mi 'ba'ñu da ma ja ma'na ra hai yab_u, ne bi zohna 'rayá nzai 'bego pa bi zocuabi rá boja pa da xu de da pengui.

¹⁵ Na de gue'u bi zocuabi cat'a 'mo, ma'na bi zocuabi yo 'mo, ha nu'a ma'na bi zocuabi 'na 'mo. Ngu rá ndāngui rá mñadi cada 'na, gue'a rá ndunthi ra boja bi ts'ocuai. nep_u ra hmu bi g_u rá 'ñu bi ma. ¹⁶ Nú'a ra 'bego xqui ts'ocuai cat'a 'mo, nu'á bi ma bi pñts'a nura boja'a ne bi dāhā má cat'a 'mo. ¹⁷ Ha nu'a tó'o xqui ts'ocua yo 'mo mbexo, bi pñts'a nú'a ra boja'a, ne bi dāhā má yo 'mo. ¹⁸ Pe nu'a tó'o xqui ts'ocua 'na 'mo mbexo, nu'á bi ma bá xei 'nara o'tsi ne bi 'yagui nú'a ra boja xqui zocuabi rá hmu.

¹⁹ Bi thogui ndunthi ya pa, nep_u bi zøhø ra hmu bi 'ñat'uendaui yá 'bego. ²⁰ Bi zøhø 'met'o nú'a xqui ts'ocua cat'a 'mo, ne bi umba rá hmu nú'a má cat'a 'mo xqui dāhā de nú'a xqui ts'ocuai, ne bi 'ñembabi: "Gá tsogagui cat'a 'mo, pe nubyá jaua nuna má cat'a 'mo stá taha de nú'a gá tsogagui." ²¹ Nu'bu ra hmu bi dādi ne bi 'ñena: "Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá pañi xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahu." ²² Mefa bi zøhø nú'a to'o xqui ts'ocua yo 'mo, ne bi 'ñemba rá hmu: "Gá tsogagui yo 'mo, pe nubyá jaua nuna má yo 'mo stá taha de nú'a yo 'mo gá tsogagui." ²³ Nu'bu ra hmu bi dādi ne bi 'ñembabi: "Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá pañi xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahu." ²⁴ Pe nu mi zøhø nú'a ra 'bego xqui ts'ocua 'na 'mo, nu'á bi 'ñembabi rá hmu: "Nuga dí pañi gue xi grí japa ri 'bego da mpefi nts'edi ne gui xofó hab_u hingo xcá pot'i, ne gui munts'a ra trigo hab_u hingo xcá piñi." ²⁵ Hangue nuga dá tsu'i, xi'bu ga tuxa ra thai, hangue dá ma dá agui ri boja ja ra hai. Pe nubyá jaua

núna gá tsogagui.”²⁶ Bi dadi ra hmu ne bi 'ñembabi: “Nu'i 'nagrá ts'o'mui ne 'nagrá dahñe 'bego, 'bu guí beni gue dí xofo habu hingo stá pot'i ne dí munts'i habu hingo stá piqui,²⁷ nu'bú zha gue himi tsa xcá nu te xcá 'yot'e pa xa xu ma bojá dá tsoc'a'i pa xa t'acagui rá thahá ma bojá núbya dá tsòhø?”²⁸ Nepu ra hmu bi 'ñembabi nú'u to'o mi 'ñoui: “Hñambabihú nú'a ra bojá dá tsocuabi nuni ra dahñe 'bego, ne umfu nú'a to'o pe'tsa 'ret'a 'mo.”²⁹ Ngue'a nu'a tó'o pe'tsi, ma'na ma da t'umbabi pa asta da bonguabi. Pe nu'a tó'o ts'atho pe'tsi, nu'á da thambabi nú'a ts'u pe'tsi pa ya hinte da me'tsi.³⁰ Hangue nú'a ra 'bego hinte rá 'befi, ma'na xá hño juhú ne 'yenthú ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.”

Ra Jesu ma da hñá'mba nguendaya ja'i de ra ximhai

³¹ Nu sta 'ñehe pa da ndá Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da 'ñoui gatho yá enxé, ne ma da hñudi ja rá maça hudi con gatho rá nsunda.³² Nuni ja ma da munts'ini gatho ya ja'i de gatho rá nguni ra ximhai, y nura Ndá ma da 'ueca 'na ngu 'na, ngu øt'a ya ma'yo co ya zi deti ne ya t'axi.³³ Nu'á ma da 'ba'ma ja rá 'ñei gatho ya zi deti, ne nu ja rá ngaha ja ma da 'bam'ni gatho ya t'axi.³⁴ Nu'bú ma da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá 'ñei: “Bá ehú nu'ahu xa jap'ahu ma Dada. Ma gui cuthúbya nuni mahets'i habu bi manda ma Dada nuni habu xqui thoqui pa gue'ahu de ante da thoca ra ximhai.³⁵ Di 'ñepi gui cuthuni ngue'a nú'bu mi tsuca ra thuhu, go gue'ahu gá 'racju te dá tsi. Ne nú'bu mi tsuca ra nduthe, go gue'ahu gá 'racju ra dehe dá tsi. Ne nú'bu ndí ne'ñu, go gue'ahu gá 'racju ntsaya dá oxi.³⁶ Ne nú'bu mi otho te ga he, go gue'ahu gá 'racju te dá he. Ne nú'bu ndrí hñeni ne dá ofadi, go gue'ahu gá ma gá c'ascahu.”³⁷ Nu'bú nú'u to'o xa 'yot'e xá hño ma da dadi ne da 'ñena: “Ma zi Hmu'ihe, zha'mu dá hant'ahe gue mi tsu'a ra thuhu nepu dá 'ra'ahe te gá tsi? O zha'mu dá hant'ahe gue mi tsu'a ra nduthe nepu dá 'ra'ahe ra dehe? ³⁸ O zha'mu dá hant'ahe gue ngrí ne'ñu nepu dá 'ra'ahe ntsaya gá oxi? O zha'mu dá hant'ahe gue mi otho te gui hye, nepu dá 'ra'ahe te gui hye? ³⁹ O zha'mu dá hant'ahe ngrí hñeni o nguí ofadi nepu dá ma dá c'a'ts'ahe?”⁴⁰ Nu'bú ra Ndá da datuabi ne da 'ñena: “Xi majuani dí xi'ahu gue nu'bu gá faxhu 'na de guehyu ma cu hinte mri muui ja yá thandi ya ja'i, pahú gue go guecagui gá faxcahu.”

⁴¹ Nepu ra Ndá da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá ngaha: “Nu'ahu 'uehu de gueque. Nu'ahu xa zu'ahu rá cue Ajuá, grí maha pa ja ra nidu habu zø ra tsibi pa nzantho, nuni habu xa thoqui pa ra ts'ondahi ne yá ts'o'énxé.⁴² Ngue'a mi tsuca ra thuhu pe nu'ahu hinga

'racju te dá tsi. Ne mi tsuca ra nduthe pe nu'ahu hinga 'racju ra dehe dá tsi.⁴³ Ne nú'bu ndrí ne'ñu, nu'ahu hinga 'racju ntsaya dá oxi. Ne mi otho te ga he pe nu'ahu hinga 'racju te dá he. Ne nú'bu ndrí hñeni ne ndrí ofadi, nu'ahu hinga ma gá c'ascahu.”⁴⁴ Nu'bú nú'u ya ts'o'ja'i ma da dadi ne ma da 'ñena: “Ma zi Hmu'i, zha'mu dá hant'ahe mi tsu'a ra thuhu o ra nduthe, o ngrá ne'ñu, o bi 'ñotho te gui hye o gá hñeni o gá ofadi, nepu hinda fax'ahe?”⁴⁵ Nepu ra Ndá da datuabi ne da 'ñembabi: “Xi majuani dí xi'ahu, nu'bu hinga faxhu 'na de nuyú ma zi cu hinte mri muui pa ja ri thandihu, pahú gue go guecagui hingo gá faxcahu.”⁴⁶ Nu'bú nuyá ts'o'ja'i ma da ma pa ja ra nidu habu da 'mui pa nzantho. Ha nu'u tó'o xa 'yot'e xá hño ma da yat'a mahets'i habu bi ja ra te pa nzantho.

26

Ya ndá gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gu ra Jesu

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi manga gatho nuyá noyaya, bi 'ñembabi yá nxadi:

² —Ngu guí pahú gue hñense yo pa ri 'bedi pa da t'ø't'a ra ngo dega pasua, ne nuyá pa'u gue'bu ma dra da Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa dra pont'i ne da tho.

³ Ne nura pa'a bi manga njabu ra Jesu, nuyá ndaxjua ndá ya xodyo ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, bi munts'i'u ja rá ngu ra Caifá nú'a to'o xi mrrá danga ndá gá macja.⁴ Nuni ja guehni bi 'ñu'ti'u pa hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da za da gu ne da hyo.⁵ Ne bi bense'u bi 'ñembabi:

—Nubyá hinga ma ga øthu núna dí beñhu ga øthu ngue'a ra ngo, pa hinda hñunts'a ya ja'i.

'Nara 'behñá bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu 'nara hoga ñuni

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra t'uca hñini Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø.

⁷ Ha ra Jesu mi hudi ja ra mexa, ne de gue'a bi zonga 'nara 'behñá mi ha 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara dehe xi mi yuni xá cahi ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra dehe'a.⁸ Ha nu mi hyanda ya nxadi nú'a mi øt'a nú'a ra 'behñá'a, bi bø yá cue ne bi 'ñena:

—Zhanja bri fantho nuna dehe xi rá ma'di?

⁹ Nuna deheni xa za xa 'ba hmaha, ngue'a ri muui ndunthi ra boja, ne xa t'umba hmaha 'nara mfats'i ya hyoya.

¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi:

—Zhanja guí mañhu njabu de nú'a bi 'yot'a nuni ra zi 'behñá? Nuni xa 'yot'a 'nara hño

pa guequi. ¹¹ Ogui hyoꝝcju nú'a xa goxcagui, ngue'a nuya hyoya ma gui 'buhu nzantho con gue'u, pe nugui hinga nzantho ma ga 'bui con gue'ahu. ¹² Nuni bi goxcagui nú'a ra dehe yuni xá cuhi pa nu xcrá nt'agui. ¹³ Xi majuani dí xi'ahu gue haburaza de ra ximhai da hmanga ma noya, nehe da hma de nú'a xa 'yotcagui nuni ra zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(*Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6*)

¹⁴ Nepu 'na de gue nú'u 'ret'amayoho ya nxadi mrá thuhu ra Juda Iscariote bi ma bá c'a'tsa ya ndá gá macja, ¹⁵ y nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Hangu guí 'racju pa ga da'a'ihu ja ri 'yehu ra Jesu?

Nu'bú 'bestho ra ora'a bi gohui'u 'nara cohi, ne ya ndá gá macja bi umbabi ra Juda Iscariote 'natema'ret'a ya t'axboja. ¹⁶ Y desde ra pa'a ra Juda mi honi hanja da za da da ra Jesu ja yá 'ye'u.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(*Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26*)

¹⁷ Nepu bi dat'a ya pa de 'nayá ngo ya xodyo, gue'a ra ngo de ya thuhme nsi ra nzoi. Y nú'a ra mudi pa de ra ngo, yá nxadi ra Jesu bi ma bá tsudi pa bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Habú guí ne ga hocje ra hñuni dega pascua?

¹⁸ Ha ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja ra hnini bá c'a'tshu 'nara 'ñohø ne gui 'ñembabiha: “Bá pencahe ra Xahnate gue ga xi'ahé njaua ngu nú'a bá ma: Ya ma da dat'a ma ora, ne pe'tsi te ga øthe ra hñuni dega pascua co ma nxadi ja ri ngu.”

¹⁹ Nu'bú ya nxadi bi 'yot'e ngu nú'a xqui 'bepabi ra Jesu, hangue nu'ú ja bá hocni ra hñuni dega pascua.

²⁰ Nu mi nxui ra Jesu bi hñudi ja ra mexa con gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi. ²¹ Ha de mri ñuñ'u, ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu gue 'na de gue'ahu ma gui dagaguihu.

²² Nu'bú gatho yá nxadi bi du yá mui, ne nu'ú 'na ngu 'na bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go guecagui?

²³ Y ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o drí ñu'mebya ja 'nadra manza, nú'a go gue'a ma da dagagui. ²⁴ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya 'yo ra 'ñu pa da t'ot'e ngu nú'a mangan ra Maça T'ofu, pe huecate nú'a ra ja'i to'o ma da da'a. Ma'na xá hño hinxa 'mahma nú'a ra ja'i'a.

²⁵ Nepu ra Juda nú'a to'o mi ma da da ra Jesu bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Xahnate, ¿ha gue go guecagui?

Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, go nu'i.

²⁶ Nura ora mri ñuni'u, ra Jesu bi gu ra thuhme, bi 'yapa Ajuá rá Dada da japi, ne bi heque, nepu bi umbabi yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Tsihu nuna thuhme, nuna go guehna ma ndo'yo.

²⁷ Nepu bi gu ra vaso nú'a mi po ra vinu, ne bi umba njamádi Ajuá rá Dada, nepu bi umba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Tsihu nuna vinu grí gathohu. ²⁸ Nuna go guehna ma ji ma da mfani pa da put'a yá ts'oqui gatho ya ja'i. Nehe go guehna ra seña de ra 'ra'yo cohi. ²⁹ Pe dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ma'na'qui nuna ra vinu dega obxi con gue'ahu nuua ja ra ximhai. Ma ga yopa tsi ma'na ra 'ra'yo vinu con gue'ahu, pe nuni mahets'i habu bí manda ma Dada.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(*Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38*)

³⁰ Ha nu mi uadi bi duta 'nara jahña, bi ma'u pa ja ra t'ohø 'bo Olivo. ³¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura nxuuihya gatho'ihu ma da du ri muihu ne ma gui tsogaschua. Ngue'a Ajuá ma Dada mangan njaua ja ra Maça T'ofu: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti ri su'a ma da nxani haburaza,” njabu ena. ³² Hangu nugui ma da thogagui, pe nu xcrá yopa nte, ma ga 'bet'o de gue'ahu pa Galilea.

³³ Nu'bú ra Pedro bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Masque gatho ma'ra da 'uegue de gue'a'i, pe nugui hinhya'mu ga 'uegue de gue'a'i.

³⁴ Ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Xi majuani dí xi'a'i gue núya dí nxui ma gui congagui hñu'qui ante da mafi ra me'nja.

³⁵ Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Masque ga tuui mahyegui pe hinhya'mu ga cøñ'a'i.

Y gatho ma'ra ya nxadi bi ma njabu nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani

(*Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46*)

³⁶ Nepu ra Jesu bi zøhøni co yá nxadi ja nú'a ra luga rá thuhu Getsemani, ne bi 'ñembabi'u:

—Cohua, nugui ma ga thogui má ts'u ringuehni pa ga apabi Ajuá ma Dada.

³⁷ Nu'bú nu'á bi zixa hñu yá nxadi, ra Pedro ne nú'u yoho yá t'u ra Sebedeo, bi thogui má ts'u ringuehni. De guehni ra Jesu bi mudi bi ntsø'mi ne xi bi du rá mui. ³⁸ Ne bi 'ñembabi nú'u hñu yá nxadi:

—Xi tu ma muiga asta dí ne ga tu co ra dumai. Cohua, oxqui ahaha, ma ga aphu Ajuá mahyegui.

³⁹ Y ra Jesu bi thogui má ts'u de habu bi gohi yá nxadi, nepu bi me rá hmi ja ra hai, ne bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñembi:

—Ma Dada'i, nu'bu da zahma, dá thogui-tho nuna ts'othogui ma ga thogui, pe nu'bu hina, 'yot'e nú'a go ri pahague, ingo nú'a go ga nega.

⁴⁰ Nu'bu ra Jesu bi mengui pa habu xqui gohi nú'u hñu yá nxadi, ne nu'á bi zadi mi aha, hange ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hinxa za xcá tsethu ra t'aha madi 'na ora mahyegui con guequi?

⁴¹ Nuhuhu ne 'yaphu Ajuá pa gui tsethu ya ts'othogui. Xi majuaní dí xi'ahu gue ri mfenihu ja rá ts'edi, pe nuri ndo'yohu otho rá ts'edi pa gui tsethu.

⁴² Ra Jesu bi menga ma'na'qui habu xqui 'yapa Ajuá rá mudi, ne bi 'ñena ma'na'qui njaua:

—Ma Dada'i, 'bu hinda za da thogui-tho nú'u ya ts'othogui ma ga thogui, nu'bu 'yot'e nú'a go ri pahague.

⁴³ Nepu ra Jesu bi yopa mengui ma'na'qui habu xqui zogui nú'u hñu yá nxadi, ne bi zadi mi aha ne nixi mi tsa da zot'a yá da ngue'a xi mi tseti ra t'aha. ⁴⁴ Nu'bu ra Jesu bi zoguini'u ma'na'qui, ne nu'á bi yopa menga rá hñu'qui pa habu mi apabi Ajuá, ne guet'atho ya noya bi ma ngu nú'u xqui man'a. ⁴⁵ Nepu bi yopa menga ma'na'qui pa habu xqui zogui nú'u hñu yá nxadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá ha, dá zu ri t'ahahu ne tsayahu xá hño. Ya bi zø ra ora gue ya ma dra da ja ya 'ye ya 'yot'ats'oqui Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ⁴⁶ Nanju maha, ngue'a ya xa 'ñepu nú'a to'o ma da dagagui.

Brijunts'ahni ra Jesu

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a ra ora mi mangu njabu ra Jesu, bi zøhø ra Juda 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'ñoui ndunthi ya ja'i, 'ra mbra hñá ya huai ha nu ma'ra mbra hñá ya za. Nuya ja'i'u bá pehna yá ndaxjua ndá ya xodyo ne ya ndá gá macja. ⁴⁸ Ra Juda nú'a to'o xqui pa ra Jesu ya xqui umba 'nara seña nuya ja'i ne xqui 'ñembabi:

—Nú'a gui hyanthu ga tsu'tsuabi rá hmi, nú'a go dí gue'a, ne gui dama juhu.

⁴⁹ Nu'bu ra Juda bi ma bá tsadi ra Jesu. Nepu bi zenjua ne bi 'ñembi:

—iAjuá da jap'a'i, Xahname!

Ne 'bestho bi zu'tsi. ⁵⁰ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi'ague, ¿te rá 'be xqui 'ñeque?

Nu'bu ya ja'i 'bestho bi gu ra Jesu pa bi zixants'ahni.

⁵¹ Y ngu bri ju ra Jesu, 'na de gue nú'u mri 'ñoui'a bi c'o'tsa rá mahuai ne bi hycua 'nará gu 'nará 'be go ra ndá gá macja.

⁵² Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi nú'a mi ha ra mahuai:

—Pe'tsa ri huai ja rá nt'o, ngue'a gatho nú'u to'o hote co ra huai, co ra huai dí tho nehe. ⁵³ Nguui da zahma ga apa ma Dada dua pencagui ya 'motho gá enxé, y nu'á dua pencahma 'bestho. ⁵⁴ Pe nu'bu, ya hinda za da nja ngu nú'a mangu ra Maca T'ofu nú'a ena gue mahyoni ga thogui ngu nú'a dí thoguiba.

⁵⁵ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? Hyastho ndí 'bui ja ra nija pa ndí xahn'a'ihu ne hinhya'mu gá jugaguihu. ⁵⁶ Pe pe'tsi gatho da njabu pa da nja ngu nú'a bi mangu ya 'mehni Ajuá ja ra Maca T'ofu.

Nu'bu gatho yá nxadi bi hychni ra Jesu ne bi 'bat'i'u.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a ndá gá xodyo

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Nu'bu nú'u to'o xqui gu ra Jesu bi zits'i pa habu mi 'bui ra dangá ndá gá macja nú'a mra' thuhu ra Caifá, nehe ja xqui munts'ini nuya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndá. ⁵⁸ Ha nura Pedro mi 'befatho zi yabu mri dena ra Jesu, bi zøni asta ja rá patio rá ngu ra dangá ndá gá macja. Nuni ja bi gohni'a habu mi 'bui ya gants'ahni pa da hyandi'a te da t'ø'tua ra Jesu.

⁵⁹ Ha nuya ndá gá macja ne ya ndaxjua ndá mahyegui con gatho ma'ra ya ndá gá xodyo mi honi to'o da manbabi ra Jesu masque dega nc'uamba, pa da za da tho. ⁶⁰ Pe himbi za te bi ts'utuabi, masque ndunthi ya ja'i bi gu'tsua ya nc'uamba. ⁶¹ Pe 'mefa bi 'mahni yoho ya c'uamba ja'i bi 'ñena:

—Nuna 'ñøhøni bi 'ñena gue da za da yø'tuabi rá nija Ajuá ne rá hñupa da za da yopa 'ba'ma ma'na'qui.

⁶² Nu'bu nura dangá ndá gá macja bi 'mai ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Ha gue hinte gui thadi? ¿Ha gue majuaní nú'a hma de gue'i?

⁶³ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Nu'bu nura dangá ndá gá macja bi 'ñembabi:

—De rá thuhu Ajuá nú'a te, xi da xicje, ¿ha gue go gue'i grá Cristo rá T'u'i Ajuá bá pehn'a'i pa gui ndá?

⁶⁴ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñena:

—Haha go gucagui, ngu nú'a gá ma. Nehe dí xi'ahu gue nuya pa xa 'ñepu ma gui hyanthu Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a ja rá ts'edi. Y nehe ma gui hyanthu dua ehe ja ya guui.

⁶⁵ Nu'bu nura dangá ndá gá macja bi dangá ya he ngue'a bi beni gue ra Jesu xqui ñama'ñu de Ajuá, ne bi 'ñena:

—Nuna 'ñòhòni ri 'ñet'a Ajuá. ¿Te ga 'bepñu ma'ra to'o da xicju de guehni? Ya gá 'yòsehu nú'á te bi ma. ⁶⁶ ¿Te guí maññu?

Ha nu'u ma'ra bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuní go 'nara danga nduthai, hangue rí 'ñepi da tho.

⁶⁷ Nu'bú 'ra de gue'u bi zo'tsuabi rá hmi ne bi na'mbi, ha nu ma'ra bi me'ti, ⁶⁸ ne bi 'ñembabi:

—Nu'i guí ena gue go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa guí ndá. Nu'bú, 'bu grá bađi, xicje xá, ¿to'o nú'á bi nap'a'i?

Ra Pedro bi gønga ra Jesu

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Nura ora'a, ra Pedro mi huhnitho ja ra patio, nepu 'nara nxutsi mrá 'bego bi ma bá tsudi'a ne bi 'ñembabi:

—Ne'i go gue'i nguí 'ñoui ra Jesu nú'á ra me Galilea, ¿ha ngue ha?

⁷⁰ Ha nura Pedro bi ncøni de ja yá thandi gatho ya ja'i mi 'bahni ne bi 'ñena:

—Nixi dí pađi nú'á guí ma.

⁷¹ Nepu nu'á ya mi pa ja ra gosthi, ne ma'na ra nxutsi mrá 'bego bi hyandi'a ne bi 'ñembabi nú'á ma'ra ya ja'i mi 'bahni:

—Nuna dameni mri 'ñoui ra Jesu me Nasare nehe.

⁷² Nepu ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui, ne bi jura bi 'ñena:

—Nixi stá pađi nú'á ra 'ñòhø guí ma.

⁷³ 'Mefa bi joni ya ja'i habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani ne'a'i go gue'i 'na de gue'u, ngue'a mfata ri noya gri ña.

⁷⁴ Nu'bú ra Pedro bi muđi bi jura ne bi ntsante ne bi 'ñena:

—Hindí pa nú'á ra 'ñòhø guí maññu.

Y 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja.

⁷⁵ Nu'bú ra Pedro bi zo rá mfeni de nú'á xqui xipa ra Jesu ne xqui 'ñemi: “Nu'i ma guí cøngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.” Nu'bú ra Pedro bi bøni pa thi ne xi bi nzoni con gatho rá mui.

27

Ra Jesu bi ts'ixa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Nurá hyax'a gatho yá ndaxjua ndá ya xodyo ne ya ndá gá macja bi gohi 'nara cohi pa hanja da za da hyo ra Jesu. ² Nepu bi du'ti'u pa bi zits'i bá ent'ua ja rá 'yε ra Poncio Pilato nú'á to'o mrá ndá de Judea.

Rá du ra Juda

³ Ra Juda nú'á to'o xqui da ra Jesu, nu mi hyandi'a gue ma da tho ra Jesu, xi bi du rá mui ne bi ma bá co'tsua yá boja nuya ndá gá macja ne ya ndaxjua ndá, nú'á 'natema'ret'a ya t'axboja xqui t'umbi. ⁴ Ne bi 'ñena:

—Nugui stá ø'ta 'nara danga ts'oqui, ngue'a stá da 'nara 'ñòhø nú'á hinte tu, ma da tho, da manga rá ji.

Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñemi:

—¿Nu'á te go tsa ga pacahe de gue'a? Nu'á go rí ma ri uendague.

⁵ Nu'bú ra Juda bi fòta nú'á ra boja mbo ra nija, nepu bi ma bá nzadise dega 'yuga pa bi nhyo sehe.

⁶ Nu'bú nuya ndá gá macja bi munts'a nú'á ra boja'a ne bi 'ñeñ'u:

—Nuna bojana hingui tsa ga uthu ja ra 'me'tsboja de ra nija, ngue'a guehna 'nara njut'i de rá ji 'nara ja'i.

⁷ Nepu bi go 'nara cohi gue con gue nura boja'a da dañ'u 'nara hai rá thuhu ra Hai dega Hyoca Traste, pa ja da t'aguini ya nzòhøja'i. ⁸ Hangue asta mapaya nura hai'a rá thuhu ra Hai dega Ji. ⁹⁻¹⁰ Njabu bi nja ngu nú'á xqui manga ra bađi Jeremia bi 'ñena: “Bri ju nú'á 'natema'ret'a ya t'axboja pa bi thanga 'nara hai nú'á mrá meti 'nara hyoca traste. Njabu bi 'bepcagui Ajuá ga ø'te. Ngue'a ya me Israel bi 'ñena gue nú'á ra ja'i'a da 'ba po 'natema'ret'a ya t'axboja.”

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Ra Jesu ya mi 'bahni ja rá thandi ra Pilato nú'á to'o mrá ndá de Judea. Ha ra Pilato bi 'ñani, bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá danga Ndá de ya xodyo? Ha ra Jesu bi ðatuabi:

—Haha go guecagui, ngu nú'á gá ma.

¹² Nepu ya ndá gá macja ne ya ndaxjua ndá bi ñapabi ra Jesu, pe nu'á hinte bi dadi.

¹³ Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Ha hingui øde gatho nú'á te hma de gue'i?

¹⁴ Pe ra Jesu hinte bi ðatuabi. Por guehna ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi se'cuabi gue da tho

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Nú'á ra nzai de Judea gue ra ndá pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi nú'á go da huahna ya ja'i nú'á ya pa de rá ngo ra pascua. ¹⁶ Ha nuya pa'u mi ofadi 'nara 'ñòhø mrá thuhu ra Barraba nú'á xqui t'øde ndunthi de gue'a ngue'a xi mrá ts'oja'i. ¹⁷ Y nu'bú nura ora bi munts'a ya ja'i, ra Pilato bi 'yambabi'u ne bi 'ñemi:

—¿To'o guí nehú ga hegui, ra Barraba o nuni ra Jesu t'embi ra Cristo ra ndá?

¹⁸ Ngue'a ra Pilato mi pađi hanja ya ndá gá xodyo xqui zi'tsuabi ra Jesu ngue'a mi tsu da hñanbabi'a yá nsu.

¹⁹ Ha nu de mi huhni ra Pilato ja rá hudi, nurá 'behña bá penpa ra noya ne bi 'ñemi: “Ote xqui ma guí hñø'te de gue nú'á ra hoga ja'i'a, ngue'a manxuui dá 'uipa 'nará t'i xi xá nts'o.”

²⁰ Pe ya ndā gá macja ne ya ndaxjua ndā bi 'ya'ta gatho ya ja'i pa da 'yadi'u gue go da thegui ra Barraba, ne go da tho ra Jesu.
²¹ Nu'bu'á ra Pilato bi 'yambabi ma'na'qui ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Nda'á de ri yoho guí nehu ga hegui?

Nu'bu'á ya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Barraba.

²² Hangué ra Pilato bi yopa 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—Nu'bu'á ζte ga øt'e co nuni ra Jesu xa thu'mbi ra Cristo ra ndā?

Nu'bu'á ya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—¡Manda da tho ja ra pont'í!

²³ Nu'bu'á ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—¿Pe te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nu'ú ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¡Manda da tho ja ra pont'í!

²⁴ Nu mi hyanda ra Pilato gue ma'na 'yo mri ñants'i ya ja'i ne himi tsa te da 'yøt'e'a, nu'bu'á bi manda da thampa ts'u ra dehe, ne bi nxa'yé ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi 'ñena:

—Nugui hingo ma ga thadi de nurá ji ma da manga nuna ra hoga 'ñhø nu stí du. Nu'aha ya go guí pahu te ma gui thadihu.

²⁵ Nu'bu'á bi dadi gatho ya ja'i ne bi 'ñena:

—¡Nuje ne gatho ma batsihe ma go ga thadihe de nú'a ra ji ma da mfani!

²⁶ Nu'bu'á ra Pilato bi hyegi ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepu bi 'yent'uabi'a ja yá 'yé yá soldado pa da hyo'u.

²⁷ Nu'bu'á ya soldado bi zixa ra Jesu pa habu mi 'bui ra danga ts'utbi, ne ja bá cot'athoni gatho ya soldado. ²⁸ Nepu bi møque'u ne bi hyetuabi 'nara thenga he. ²⁹ Ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu 'nara corona dega 'mini xqui 'bet'e, ne bi 'yent'ua ja rá 'yé ra 'ñei 'nara ts'ut'o. Nepu bi ndandiñghmu'u ja rá thandi'a, ne mi øtuatho ra nt'eni mi embi:

—¡'Bui pa nzantho, nu'i ri t'equ'eí rá Ndá'i ya xodyo!

³⁰ Nepu bi zots'i'u ne bi hñamba nú'a ra ts'ut'o mi o ja rá 'yé ne con gue'a bi na'mba ja rá ñaxu. ³¹ Nepu de mi uadi'u bi 'yøt'ua ra nt'eni ra Jesu, bi møcuabi nú'a ra thenga he xqui hyetuabi, nepu bi yopa hyetua nú'u yá dutu xi mi he. Nepu bi zits'i'u pa da pont'í ja ra pont'í pa ja dí duni.

Ra Jesu bri thøta ja ra pont'í

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Ne de má 'ñu bi ntheu'u 'nara 'ñhø mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene. Nepu nú'a ra 'ñhø'a bri japi bi duxa nú'a ra pont'í habu mi ma da ts'uta ra Jesu.

³³ Njabu bi zøni ja ra luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu. ³⁴ Nuni ja bá t'umbabini ra Jesu ra vinu xqui nthants'i co 'nara ndapo xi xmá nju, pe mi za gue xmá nju himbi ne bi zi.

³⁵ Nu mi uadi ya soldado bi pont'a ra Jesu, nu'bu'á nu'ú bi rifabi yá dutu pa bi hñegue'u. Njabu bi nja ngu nú'a xqui manga rá 'mehni Ajuá nú'a bi 'ñena: "Nú'ú bi rifagui ma dutu pa bi hñegue'u." ³⁶ Nepu ya soldado ja bi hñudini pa bi su ra Jesu. ³⁷ Y xqui t'ofu ja ra pont'í maña de ja rá ñaxu nda'á ra ts'oqui xqui 'yøt'e ngu mi mañ'u pa ja bi duni. Y nú'a xqui t'ofoni mi mā gue nu'á go ra Ndā de ya xodyo.

³⁸ Nehe bri pont'a yoho ya be habu bri pont'a ra Jesu, 'na ja rá 'ñei, ne nú'a ma'na ja rá ngaha. ³⁹ Y nú'u to'o mi thoguini mi but'a yá ñaxu ne mi xaxi, ⁴⁰ mi embabi:

—Nú'í xcá mā gue gui yø'ta ra nija, nepu rá hñupa gui yopa 'ba'mi, mpøhø de gue'ase, ne çai de ra pont'í 'bu xi majuañi go gue'í rá T'u'í Ajuá.

⁴¹ Nehe ya ndā gá macja ne ya xahnate de ra ley, co ya fariseo ne ya ndaxjua ndā mi nønga ra Jesu ne mi 'ñemse'u:

⁴² —Ma'ra ha, bi za bi pøhø, pe nubyani hinda za da mpøhø sehe. Nu'bu go xi guehmani yá Ndā ya me Israel, dá gaibya de ra pont'í pa ga camfrihu. ⁴³ Nuni xa hñuxa rá jamfri ja Ajuá, hangué dá ñambya Ajuá 'bu gue xi majuañi Ajuá ri mādi, cabo xa xicschani ne xa 'ñena gue go guehni rá T'u Ajuá.

⁴⁴ Nehe nú'u yoho ya be xcri pont'í mahyegui co ra Jesu bi xaxi'u nehe.

Ra Jesu bi du

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Y ngu mi 'net'yoho ra hyadi, bi mudi bi 'mexuui gatho ra ximhai ne asta mi nzanga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ⁴⁶ Ne nura ora'a ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Rí bøni da 'ñena, ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyegasua?

⁴⁷ Nu'bu'á ra de gue nú'u mi 'buhni bi 'yøde ne bi 'ñena'u:

—Nuni ra 'ñhø ma'ta ndu ra badi Elía.

⁴⁸ Nu'bu'á na de gue nú'u mi 'buhni 'bestho bi nest'íhi bá ha 'nara zi sponja ne bi pobo co ra ju'tsa vinu. De guehni bi tøta ja 'nara ts'ut'o, nepu bi go'tsuabi ja rá ne. ⁴⁹ Pe nu ma'ra bi 'ñena:

—Tsopu, ma ga nuhu ua da zø ra Elía pa da ñani.

⁵⁰ Nu'bu'á bi yopa ña nts'edi ma'na'qui ra Jesu, nepu ra ora'a 'bestho bi du. ⁵¹ Nura ora'a bi xø nú'a ra dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habu xi xmá nsunda, bi mudi de maña pa ri ga'ti. Ne xi bi nja 'nara mbimhai nts'edi y asta bi xø ya do. ⁵² (Nehe bi xoxa ya nt'agui ne bi yopa nte ndunthi ya gamfri nú'u ya xqui du. ⁵³ Ne nu de ya xqui yopa nte ra Jesu, nu'bu'á nú'u xqui bønga de ja ya nt'agui, bi 'ño ja ra hnini Jerusale habu bá handa ndunthi ya ja'i.)

⁵⁴ Ngu bi du ra Jesu, ra ndá gá soldado ne yá mfats'i nú'u mi su'a bi za'u ra mbimhai ne bi hyanda gatho nú'u te bi nja, hangue xi bi ntsu'u ne bi 'ñena:

—Xi majuani nuni ra 'ñohø go mi guehni rá T'u Ajuá.

⁵⁵ De zi yabũtho mi 'bahni ndunthi ya 'behñá mi handa nú'a te bi nja. Nuya 'behñá'u go gue'u xqui mepabi ra Jesu ne xqui 'ñoui de Galilea. ⁵⁶ 'Ra de gue'u, ra Maria Magdalena, ne ra Maria nurá nana ra Cobo ne ra Jose, ne rá nana nú'u yoho yá t'u ra Sebedeo.

Ra Jesu bi t'agui

(*Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42*)

⁵⁷ De ya mi ma da yu ra hyadi 'nará nxadi ra Jesu mrá me Arimatea mrá thuhu ra Jose ne xi mrá rico, ⁵⁸ bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bi 'yapa nsequi da ma da 'yacuabi rá ndo'yo ra Jesu. Nu'bú ra Pilato bi manda da t'umbabi nsequi pa da ma da 'yagui. ⁵⁹ Nu'bú ra Jose bi ma bá tumpa rá ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co 'nara t'axa dutu. ⁶⁰ Nepu bi ma bá agui ja ra nt'agui nú'a xqui hyoqui'a ja 'nara hñado pa go xa nt'aguini hmaha'a. Nepu bi got'a ra nt'agui co 'nara danga do, ne bi ma'a. ⁶¹ Ne guetbu ja ra nt'agui mi huhni ra Maria Magdalena ne nú'a ma'na ra Maria.

Ya nsute ja rá nt'agui ra Jesu

⁶² Rá hyax'a, ya xqui thogui nú'a ra pa de ra nthoqui, bi ma ya ndá gá macja ne ya fariseo bá c'a'tsa ra Pilato, ⁶³ ne bi 'ñemi:

—Nú'i ma ndá'ihé, dí beñhe gue nú'a ra hyate 'ñohø nú'bu mi tetho bi 'ñena gue rá hñupa mi ma da yopa nte. ⁶⁴ Hangue dí nehe gui pchna to'ò da su ra nt'agui hñu pa, pa hinda 'ñehe yá nxadi dega xuui ne da be. Nu'bú ha, nuya nxadi ma da 'ñembabi ya ja'i gue xa yopa nte'a, ne ma'na strá nts'o nuna nc'uambana de nú'a rá mudi.

⁶⁵ Bi dadi ra Pilato ne bi 'ñena:

—Ma ga 'ra'ahu ya soldado gui tsixhu pa gui suhu xá hño ra nt'agui asta habu da za.

⁶⁶ Nu'bú nuya ndá gá macja co ya fariseo bi ma bá su ra nt'agui ne bi hñu'tsua 'nara seyo ra do, ne bi zohni'u ya soldado pa bi su.

28

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(*Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10*)

¹ Rá hyax'a de ya xqui thogui ra pa dega tsaya ne ya mi fudi da hyats'i de ra mudi pa de ra semana, ra Maria Magdalena ne ma'na ra Maria bi ma da c'a'tsa ra nt'agui. ² Y nura ora'a bi nja 'nara danga mbimhai, ngue'a bá cai 'nara enxé de mahets'i, ne ngu bi zohø habu xqui t'agui ra Jesu, bi 'yent'a nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui, nepu bi hñudi'a maña de nura do'a. ³ Nura enxé'a xi mri yot'i ngu 'nara huei, ne nurá he xi

xmá nt'axi ngu ra tse. ⁴ Y nu mi hyanda ya soldado njabu, nu'ú bi umba ra nhuqt'i co ra ntsu ne bi dagui bi hødu. ⁵ Nu'bú ra enxé bi zofo nú'u ya 'behñá ne bi 'ñemi:

—Oguí tsuhu. Nuga dí padi gue gui hoñhu ra Jesu nú'a bi tho ja ra pont'i. ⁶ Nu'á ya jo'oua, ngue'a ya bi yopa nte ngu nú'a xqui mañ'a. Bá ehu gui hyanthu habu mi t'agui. ⁷ Nepu grí maha 'bestho bá xiphu yá nxadi'a gue nu'á ya bi yopa nte, ne nubya ya bi 'met'o'a pa Galilea, nuni ja ma grí hyanthani ma'na'qui. Pa gue'a dá ehe ga xi'ahu.

⁸ Nu'bú bi ma hnest'ihí nú'u yoho ya Maria, ngu ts'u mi tsu y ngu ts'u mi johya. Bi ma'u pa bá xipa ya nxadi nú'a bi mangua ra enxé. ⁹ Ne nura ora mi 'yo ra 'ñu'u mi damfri bi nthéui ra Jesu ne nu'á bi zengua'u. Nu'bú nu'ú bi joni habu mi 'bai pa bi nsunda'u, ne bi hyapabi yá ua. ¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí tsuhu. Grí maha gui xiphu nú'u ma cu da ma pa Galilea ne ja grá nth'e'beni'u ma'na'qui.

Ya soldado bi xipabi yanda gá macja nú'a xqui nja

¹¹ De ya xqui ma nú'u ya 'behñá, 'ra de gue nú'u ya soldado mri su ra nt'agui bi ma pa ja ra hnini pa bá xipa ya ndá gá macja de gatho nú'a te xqui nja. ¹² Nu'bú ya ndá gá macja bi 'ñu'tiui ya ndaxjua ndá pa da umbabi'u ndunthi ra boja ya soldado pa da mangua 'nara nc'uamba, ¹³ ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu pe'tsi te gui mañhu gue de mi nxuui gá ahahu, hangue nura ora'a nuyá nxadi ra Jesu bi zohø ne bi du'tsua'u rá ndo'yo. ¹⁴ Ha nu'bu da nja ra pa da badi ra ndá de núna xa nja, odi tu ri muihu, ngue'a nuje go ma ga ñahe con gue'a.

¹⁵ Nu'bú ya soldado bi hñanga ra boja, nepu bi ma'u bi 'yot'e ngu nú'a xqui sipabi. Hangue asta mapaya nuya xodyo camfri gue xi bi njabu ngu nú'a ra nc'uamba bi mangua ya soldado.

Ra Jesu bi umba yá 'befi yá nxadi

(*Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23*)

¹⁶ Nu'bú nú'u 'ret'ama'ra ya nxadi bi ma pa Galilea nuni ja ra t'ohø habu xqui xipabi ra Jesu da nthéui. ¹⁷ Y ngu bi hyant'u ra Jesu xi bi nsunda, masque 'ra de gue'u hints'u mi camfri. ¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi joni pa habu mi 'bui'u ne bi 'ñemi:

—Gatho ra ts'utbi xa t'endgagui ja ma 'ye pa ga ndá nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. ¹⁹ Hangue grí maha bá zofohu gatho ya ja'i nú'u 'bui ja rá nguni ra ximhai pa dua nxadi nehe'u, ne xi'tshu'u de rá thuhu ra Dada, ne de ra T'u, ne de ra Maca Ndahi. ²⁰ Nehe 'ñutuabih'u da 'yot'e gatho ngu nú'a stá 'bep'a'ihu. Y nuga nzantho ma ga 'bui con gue'ahu asta rá uadi ra ximhai. Njabu gue'a.

NSAN MARCO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MARCO

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbonthi

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ Rá maça hoga t'ode ra Jesucristo rá T'ua Ajuá bi mudi njaua:

² Ra bádi Isaía bi 'yofo nuya ya noya ya maya'bu gue Ajuá bi xipabi da 'yofo:

Ndi, nuga drá Ajuá dí pèhna ma 'mehni pa da 'met'ò de gue'e

pa da hyoc'a ri 'ñu.

³ Nuna ra 'mehni go guehna ma da ñá nts'edi ja ra mbonthi ne da 'ñembabi ya ja'i njaua:

“Hyocju ra 'ñu pa da tho ma Hmuhá, ne juáñhú ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu mi 'ñehe ra Xuua Xi'tsate bi njabú ngu nú'a xqui mąnga Ajuá, bi 'mú ja ra mbonthi ne mi xipa ya ja'i mi ena: “Ñobrihu ne nxis-tehehu y Ajuá da pun'ahú ri ts'oquihu.” ⁵ Ha gatho nuya ja'i mi 'bu ja ra hnini Jerusale ne gatho rá ngani de ra hai Judea mi pa habú mi 'bu ra Xuua pa mi øde'u nuya noya mi mañ'a ne pa mri njuani de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá. Y ra Xuua mi xi'tsi'u ja ra dáthe Jordá.

⁶ Y nú'á mi nhye dega xicameyo, ne mi ngut'a 'nara ngut'i dega xifri. Mi tsi ya hoga nc'oto ne ra t'afi dega sefi. ⁷ Y mi zofo ya ja'i ne mi embabi'u:

—Ya xa 'ñepu bra 'befa de gueque 'na to'o ma'na ja rá ts'edi de gueque nú'a hindí 'ñepagui ngugui ga xo'tua yá nthasthi yá thiza. ⁸ Xi majuani nuga dí xi'ts'a'ihu co ra dehe, pe nu'á ma da xi'ts'a'ihu co ra Maça Ndáhi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Y nú'bu mi xi'tsate ra Xuua, bi 'ñehe ra Jesu de ra hnini Nasare de ra hai Galilea ne bi ma ja ra dáthe Jordá, ne ja bá xi'tsini ra Xuua. ¹⁰ Y ngu mi bəxa ra Jesu de ja ra dehe habú xqui nxis-tehe, bi hyandi bi xogui mahets'i y bá cai rá Maça Ndáhi Ajuá ngu 'nara zi domitsu, ne bi zohə ja gue'a. ¹¹ Nepu bi nt'ode 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Go gue'e ma hmąca T'ua'i, ne xi dí hop'a ri 'mú.

Ra Satá mi xaxa ra Jesu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Nu'bu 'bestho ra Maça Ndáhi bi zixa ra Jesu ja ra mbonthi. ¹³ Y nuni ja bá 'buhni ñote ma pa habú mi 'bu ya mąnga zu'ue. Ne ra Satá mi xaxa ra Jesu pa da nts'ocjhmąha. Y nu mi uadi nú'u ñote ma pa, ya enxé bá hąmpi te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ha nú'bu mi jot'a fadi ra Xuua, ra Jesu bi zohə ja ra hai Galilea, ne mi mąnga ra hoga noya gue ya xa zohə ra Ndá de mahets'i xpá e pa da ndá de guecua ja ra ximhai. ¹⁵ Ne mi ena:

—Ya bi zə ya pa ne 'bestho ma da ndá de guecua ra Ndá de mahets'i, hangue ñobrihu ne camfrihu ra maça noya.

Ra Jesu bi zofo goho ya mēhua pa dyá nxadi'a

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ 'Nara pa mi 'yoni ra Jesu ja ra ñanga ndehe Galilea ne ja bá handri ra Simu ne ra Andre rá cu mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe pa da mpēhuaŋ gue'a nu'ú myá mēhua'á.

¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembi'u:

—Bá ehu, tengaguihu y nuga ga u't'ahu gui mpehuahú dega ja'i.

¹⁸ Hangue nu'ú 'bestho bi zohni yá xit'a ne bi dena ra Jesu.

¹⁹ Nepu ra Jesu bi thogui má ts'u ringuehni ne bi hyanda ra Cobo ne ra Xuua yá t'u ra Sebedeo mi o mbo ra motsa mi pə'ta yá xit'a. ²⁰ Nu'bu bi zofo'u, y nu'ú bi zohni yá dada ja ra motsa co yá 'bego ne bi deni'u ra Jesu.

'Nara 'ñohə mi pe'tsa 'nara ts'ondáhi

(Lc. 4:31-37)

²¹ Nepu bi ma'u ja ra hnini Ncapernau, ne nu mi dat'a nsabdo ra pa dega tsaya, ra Jesu bi yut'a ja ra nija ne mi xahna ya ja'i. ²² Ha nu'ú bi 'yø de nú'a mi maŋ gue'a mi xahni'u ngu 'na to'o mi há ra ts'edi pa da t'ø'te nú'a ma, y hingue ngu nú'u ya xahnate de yá ley'u. ²³ Ne ja xqui zohni ja yá nija'u 'nara 'ñohə mi pe'tsa 'nara ts'ondáhi, ne nu'á bi mafi bi 'ñena:

²⁴ —Nu'i Jesu grá me Nasare, ¿te ma gui 'yøtcahe? ¿Ha gue xcá ehe pa gui huatcahe? Dí pahe to'oi, nu'i go gue'e rá Maça T'ua'i Ajuá.

²⁵ Nu'bu ra Jesu bi zui nura ts'ondáhi ne bi 'ñembi:

—i'Co'ta ri ne, pəni de nuna ra 'ñohə!

²⁶ Nepu nura ts'ondáhi bi japa nú'a ra 'ñohə da nduse, ne bi mafi nts'edi, ne bi bəni de gue'a. ²⁷ Hangue gatho ya ja'i bi 'yø ne bi 'ñémse'u 'na ngu ma'na:

—¿Te rí bənga nuna? ¿Te ma 'ra'yo nt'udibyaná? ¿Te ma ts'edi hani? ¡Ngue'a nuni 'bepa ya ts'ondáhi da bəni y nu'ú øtuabi!

²⁸ Hangue haburaza ja ra hai Galilea xi bi dama 'ño ra noya de nú'a xqui 'yø't'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Y mi bənga ra Jesu de ra nija bi ma ja rá ngu ra Simu ne ra Andre nú'u mi 'ñoui, bi meui'u ra Cobo ne ra Xuua. ³⁰ Ha nurá to ra Simu mi 'bēni mi umba ra nzə, ne

nu'á 'bestho bi xipa ra Jesu gue mi hñeni'a.
³¹ Nu'á ra Jesu bi ma bi gats'i de 'nará 'ye, bi 'ba'mi, ne 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, nepu nú'a ra 'beshña bi umbabi te da zi'a.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi
 (Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Ha nura pa'a de mi nde bá ts'impabi ra Jesu gatho nú'a to'o mi hñeni ne nuto mi pe'tsa ya ts'ondahi. ³³ Y gatho ya ja'i de ra hnini bi munts'a ja ra gosthingu habu mi 'bu ra Jesu. ³⁴ Y nu'á bi 'yøthe ndunthi ya ja'i to'o mi pe'tsa 'rama'na'ño ya hñeni, ne bi 'yeni ndunthi ya ts'ondahi, ne himi hopi da ña ya ts'ondahi ngue'a nu'á mi padi to'o'a.

Ra Jesu bi zofu ya ja'i nuni Galilea
 (Lc. 4:42-44)

³⁵ Rá hyax'a ra Jesu bi nangui hamxuditho ne bi bøni bi ma ja ra mbonthi ne ja bá apabini Ajuá rá Dada. ³⁶ M'efa bi ma ra Simu ne nú'a to'o mi 'ñoui, bi ma bá honi'a. ³⁷ Y nu mi zadi'a bi 'ñembi:

—Ndunthi ya ja'i hoñ'a'i.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñena:

—Maha ja ya t'uca hnini nú'u ja nthets'i de guecua pa ga zofu'u nehe, ngue'a pa gue'a stá ehe.

³⁹ Nu'á bi ma gatho ja rá nthets'i ra hai Galilea, ne ra Jesu bi zofu ya ja'i ja yá nija, ne bi 'yenga ya ts'ondahi.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra
 (Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ 'Nara 'ñøhø mi tsu 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngø, bi 'ñehe bi ndandiñahmu ja rá thandi ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Nu'bu gui nehma, nu'í ja ri ts'edi pa gui 'yøthegui de nuna hñeni tsaqui.

⁴¹ Nu'á ra Jesu bi huequi ne bi hñu'tsuabi rá 'ye ne bi 'ñembabi:

—Haha dí ne, y ya ga ñani.

⁴² Ha nu mi mangua ra Jesu njabu, nu habu xqui 'ya, 'bestho bi 'yostho ne bi 'mú xi xá hño rá ndo'yo. ⁴³⁻⁴⁴ Nu'á ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Jamasu gue ni 'na hinto gui xipi. Hømse nu'a dí ne, grí ma ja ra nija gui 'ñudi ja ra macja ne ja guehni ma gui unga ra 'baha nú'a bi mangua ra Moise da t'uni, y njabu da fadi gue ya xcá ñani de ri hñeni.

Nepu bi 'bepa nú'a ra 'ñøhø da ma. ⁴⁵ Pe nu mi ma nú'a ra 'ñøhø bi mudi bi xipa gatho ya ja'i nú'a xqui t'øtuabi ne xi bi 'yonga ra 'bedi. Hangua ra Jesu ya himi tsa da yut'a ja ya hnini pa da zofu ya ja'i ngue'a xi xqui munts'a ndunthi. Ne hangua nu'a mi 'buihø ja ya mbonthi, y nehe mi pani ndunthi ya ja'i de habaraza pa mi c'a'tsi'a.

2

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate himi tsa da 'ñani

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹ Ne mi thogui 'raya pa ra Jesu bi mengui pa Ncapernau, y ya ja'i bi 'yøde gue xqui zøni'a ja nú'a ra ngu habu xqui mihi'a. ² Hangua 'bestho ndunthi ya ja'i bi ma habu mi 'bu'a y asta himbi 'ñeni gatho mbo ja ra ngu. Hangua 'ra mi 'baito môte ra gosthi, y ra Jesu mi xipabi ra maca noya. ³ Nepu bi zøhø 'raya ja'i y goho de gue'u mbra ndude 'nara ts'onate. ⁴ Y himbi za bi yut'i'u habu mi 'bu ra Jesu ngue'a xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. Hangua bi bøx'u maña, bi xø'tsa 'nara xeni de ra xangu pa bi ca'ma ra ts'onate co rá 'bebo asta habu mi 'bai ra Jesu. ⁵ Nu'á ra Jesu bi badi gue nu'á xi mi ja yá jamfri hangua bi 'ñemba ra ts'onate:

—Ma t'u'i, dí pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁶ Ha mi huhni 'raya xahnate de ra ley, ne mi bense njaua ja yá mfeni'u: ⁷ “¿Hanja mangua njabuni gue ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a hømse Ajuá go gue'a tsa da puna ya ts'oqui, y hinto ma'na.” ⁸ Pe ra Jesu 'bestho bi baño nú'a mi beñ'u ne bi 'ñembi'u:

—¿Hanja gui beñu njabu? ⁹ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei pa ga xipa ra ts'onate: “Dí pun'a'i ri ts'oqui”, o ga embabi: “Bai, juxa ri mfidi ne 'yo”? ¹⁰ Nde, pa gui pahu gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsa ra ts'edi ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga ø't'a njaua:

Nu'á bi 'ñemba ra ts'onate:

¹¹ —Dí xi'a'i, 'bai, juxa ri mfidi ne grí ma ri ngu.

¹² Nu'á 'bestho bi 'mai ra ts'onate, ne bi guxa rá mfidi ne bi bøni ja yá thandi gatho ya ja'i. Hangua nu'á xi bi 'yø ne bi nsunda Ajuá ne bi 'ñena'u:

—Ni 'na'qui hinstá hanthu 'nara t'ø't'e ngu núna stá hanthubya.

Ra Jesu bi zofu ra Leví pa drá nxadi
 (Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Nepu ra Jesu bi yo mengui ja ra ñanga ndehe ne ja bá munts'ini ndunthi ya ja'i ne ja guehni bi xahni'u. ¹⁴ Nepu bi ma de guehni'a, ne 'm'efa bi hyanda ra Leví rá t'u ra Alfeo mi hudi ja rá mexa mi pe rá 'befi dega nguxboja. Ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui.

Nu'á ra Leví bi 'mai bi deni'a.

¹⁵ Ne 'na'qui ra Jesu ne yá nxadi mi huhni ja rá ngu ra Leví mi ñungüi ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i to'o himi ø't'e ngu nú'a mangua rá ley ra Moise. Gatho mi huhuni'u ngue'a ndunthi de gue'u xqui deni'a. ¹⁶ Nu'á 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo nú'u ya ja'i to'o nts'edi jamasu rá ley ra Moise, bi hyanda ra Jesu mi ñungüi ya nguxboja ne nú'u ma'ra ya ts'oja'i.

Hangue nu'á bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Hanja di ñungüi núyu ya 'ñatsa nguxboja ne núyu ma'ra ya ts'ojá'i?

¹⁷ Pe ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'u tó'o 'yo má hño hingui hongra ra medico, pe nu'u tó'o di hñeni ha. Nuga stá ehe pa ga zofo ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri, hingue stá ehe ga zofo nú'u øt'e xá hño.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuna

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ 'Nara 'mi'qui mri ayuna yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, bi 'ñehe 'raya ja'i bi c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuyá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo di ayuna'u, pe nuri nxadigue hingui ayuna?

¹⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue dí 'ñepi da ayuna nuya ja'i to'o xa ts'ohna ja 'nara nthati? Hina. Nu'á da ñuni xá hño ngue'a 'bu'u co nú'a to'o ma da nthati rá 'behña. Mientras 'bu'u co ra ñavio hindí 'ñepi da ayuna. ²⁰ Pe ma da zø ra pa gue sta dãmfrí'u da ts'ixa ra ñavio, nu'bú ha, gue'bu da ayuna nú'u yá amig'o'a.

²¹ Hindí 'ñepi da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a nura 'ra'yo dutu'a da güt'a nura zedutu y ma'na da ntani.

²² Nixi hingui tsa da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zebota, ngue'a ra 'ra'yo vinu da fõca ra zebota, y njabu da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. Ma'na xá hño da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu hinte da ja.

Ya nxadi bi doca ya ngahá gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ 'Nara sabdo ra pa dega tsaya ra Jesu bi thogu co yá nxadi ja 'raya huahi, y nuyá nxadi bi maði bi doca ya ngahá dega trigo.

²⁴ Hangue ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—Ndi, ri nxadi thoca ya ngahá gá trigo, y nubyá go ra pa dega tsaya, y ra ley ma gue hinda t'øt'e njabu.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—¿Ha hinxá hñe'thu nú'a bi 'yøt'a ra Davi ne nú'u mi 'ñoui nú'bu mi za ra thuhu y mi otho te da zi'u? ²⁶ Nu'á bi yut'a ja rá nija Ajuá ne bi zi nuya thuhme xqui thuxni ja rá thandi Ajuá, ne bi umba nú'u to'o mi 'ñoui pa da ziu. Y nuya thuhme'u himrí 'ñepi to'oraza da zi, hõns ya macja. Bi t'øt'a njabu nuya pa'u nú'bu mrá ndamacja ra Abiatar. Y hingerá ts'oqui nú'a bi 'yøt'a ra Davi.

²⁷ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ra pa dega tsaya bi thuts'i pa rá hño ya ja'i, hingo bi thoca ya ja'i pa da 'mái ja rá hmanda ra pa dega tsaya. ²⁸ Hangue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

3

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Ra Jesu bi yut'a ma'na'qui ja ra nija, ne xqui zøhini 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye.

² Y ya fariseo mi aca ra Jesu ua da 'yøthebi rá 'ye nura pa dega tsaya, pa da za da ñapabi.

³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nú'a ra 'ñøhø xqui 'yot'a rá 'ye:

—Bá ecua, 'bai ja yá thandi ya ja'i.

⁴ Nepu bi 'yamba ya fariseo ne bi 'ñembi:

—¿Ha dí 'ñepi 'nara ja'i da 'yøt'a 'nara hño ra pa dega tsaya, o da 'yøt'a nú'a hinxá hño? ¿Ha gue xá hño da ñamba rá te 'nara ja'i, o da hyo'a?

Pe ya fariseo hinte bi ðatuabi. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi bø rá cue, ne bi du rá mui ndunthi ngue'a nuya fariseo'u himi ja yá nthecate. Hangue bi 'ñemba ra da'thi:

—Tunga ri 'ye.

Y nu'á bi 'yøt'a njabu ne 'bestho bi ñanga rá 'ye. ⁶ Nu'bú bi bõnga ya fariseo ne bi ma bá c'a'tsua yá mfats'i ra ndá Erode pa bi 'ñu'ti'u hanja da za da hyohma'u ra Jesu.

Ndunthi ya ja'i mi 'bui ja ra ñanga ndehe

⁷ Pe nura Jesu bi ma ja ra ñanga ndehe co yá nxadi, ne bi ðeni'a ndunthi ya ja'i me Galilea. ⁸ Nehe mi ðeni'a ya me Judea, ne ya me Jerusale, ne ya me Idumea, ne ya me Tiro, ne ya me Sidó co nú'u ya me ri'nandi ra ðathe Jordá. Mi ehe da c'a'tsi'a ngue'a xqui 'yøde'u de nú'u ya ðanga nt'udi mi øt'e. ⁹ Ha ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da ðat'a 'nara motsa guetbu ja ra ñanga ndehe, ngue'a xi xmá nts'i'mi ja ra hmunts'i co rá ndunthi ya ja'i. ¹⁰ Ra Jesu xqui 'yøthe ndunthi ya da'thi, hangue ringue'a gatho nú'u to'o mri hñeni mri 'ñent'i pa da zwi da dani'a. ¹¹ Y nu'u tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu'u ja rá thandi, ne mi mafi mi ena'u:

—Nu'i go gue'e rá T'u'i Ajuá.

¹² Nu'bú ra Jesu bi 'bepabi nú'u ya ts'ondahi gue hinda xipa ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Nepu ra Jesu bi bõxa ja 'nara t'øhø ne bi zohna nú'u to'o xqui huahni, ne nu'á bi ma bá munts'ini con gue'a. ¹⁴ Y nu'á bi hñuxa 'ret'amayoho ya nxadi pa da 'ñoui, ne pa da mehni da zofo ya ja'i. ¹⁵ Ne bi umba ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi ne da 'yenga ya ts'ondahi. ¹⁶ Y nuya guehya yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi: ra Simu nú'a 'mefa bi thu'mbabi ra Pedro; ¹⁷ ra Cobo ne ra Xuua yá t'u ra Sebedeo nú'u bi thu'mbabi ya Boanerge nú'a ne da 'ñena xi ja yá ts'edi ngu ra ngani. ¹⁸ Bi thuts'i nehe ra Andre, ra Lipe, ra Tolo, ra Teo, ra Toma, ra Cobo rá t'u ra Alfeo,

ra Tadeo, ne ra Simu nú'a xqui 'ñoui nú'a ra hmunts'i rá thuhu ya cananista, ¹⁹ ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi t'embabi gue mi hampa rá ts'edi ra ndá de ya ts'ondáhi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

Nu mi gai ja ra t'øhø ra Jesu ne yá nxadi bi yut'i'u ja nú'a ra ngu xqui mihi. ²⁰ Nu'bu bi yopa munts'a ma'na'qui ndunthi ya ja'i asta himi tsa da ñunga ra Jesu ne yá nxadi. ²¹ Nepu bi 'yøde nuya mengu rá ngu ra Jesu gue hinte xqui zi'a, hangue bi 'ñehe'u pa da zits'i'a ngue'a mi eñ'u gue xqui 'be rá mfeni.

²² Nehe 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale mi 'ñembi'u:

—Nuni ra Jesu pe'tsa ra Beelsebú nú'a ra ndá de ya ts'ondáhi, ne hampa rá ts'edi'a pa da 'yenga nú'a ma'ra yá mits'ondáhiui.

²³ Hangue ra Jesu bi ma'ta nuya xahnate'u pa bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue da za ra ts'ondáhi da 'yenga yá mits'ondáhiui? ²⁴ Nu'bu 'nara hnini da hegue sehe, da nhuata gatho ra ts'utbi. ²⁵ Y nu'bu 'nara 'múi da 'ñetsa 'na ngu ma'na, hinda za da 'múi 'nadb'u. ²⁶ Y nu'bu ra ts'ondáhi da ntuhni co yá mits'ondáhiui, nu'bu da nhuata yá ts'utbi'u.

²⁷ Nixi hinto da za da yut'a ja rá ngu 'nara 'ñhø nú'a xi o rá ts'edi, ne da bepabi nú'a te pe'tsi nu'bu hingue 'met'o da du'ti. Njabu ha, da za da bepabi.

²⁸ Majuani dí xi'ahú, gatho ya ts'oqui ne ya ts'one da za dra punbabi ya ja'i, ²⁹ pe nu'a tó'o da ñama'ñu de nú'a ø't'a ra Maça Ndáhi, otho rá pumbate, ne da duxa rá ts'oqui pa nzantho.

³⁰ Bi ma njabu ngue'a ya xahnate de ra ley ya mi ñama'ñu de rá 'befi ra Maça Ndáhi, ngue'a xqui mañ'u gue ra Jesu mi pe'tsa 'nara ts'ondáhi.

Rá naná ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Ne 'mefa bi zøhø rá naná ra Jesu co yá høcu, bi 'mai'u møte ne bi mehni to da ts'i'a.

³² Ne ndunthi ya ja'i xqui munts'i ja ra ngu ne mi huhni ja rá nthets'i ra Jesu. Nepu ra 'mehni bi xipabi ne bi 'ñembi:

—'Bahni ri naná ne ri cu møte bí tøp'a'i.

³³ Ha nu'á bi dádi:

—¿To'o ma naná, ne to'o ma cuga?

³⁴ Nu'bu bi nhyani ne bi hyanda gatho nú'u mi huhni ja rá nthets'i ne bi 'ñena:

—Nuyú go guehuy ma naná ne ma cu.

³⁵ Ngue'a nu'u tó'o da 'yøtua rá paha Ajuá, go gue'u ma cu, ma nju ne ma naná.

4

Ra 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Ra Jesu bi yopa mudí da xahna ya ja'i ja ra ñanga ndehe, ne ja bi thets'ini ndunthi ya

ja'i, hangue nu'a bi 'yøt'e, bi bøts'e bi hñudi ja 'nara motsa mbo ja ra dehe, ne gatho ra hmuntsja'i bi gohi ja ra ñanga ndehe. ² Ne mi utua ya ja'i ndunthi ya t'øt'e co ya 'bede, ne bi 'ñembabi'u:

³ —'Yødehú núna ma ga xi'ahú de 'nara mot'i. ⁴ De nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y ya ts'int's'u bi 'ñehe bi gondi. ⁵ Ma'ra ya nda bi zo ja ra 'bodo habu xmá nxini ra hai hangue bi dáma fòts'e. ⁶ Pe nu mi nzo ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i'u ngue'a mi otho ndunthi yá 'yu. ⁷ Ma'ra ya nda bi zo ja ya 'bo'bini, y ya 'bini bi dáma nte ne bi xumi nú'u ya nda xqui fòts'e, hangue bi 'yot'i ne himbi hogui. ⁸ Pe nu ma'ra ya nda bi zo ja ra hoga hai, bi fòts'e ne bi nte, ne bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'ret'a ya nda, ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra asta bi unga 'na nthebe ya nda.

⁹ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembi'u:

—Nu'a tó'o ja rá nt'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

Te ri bøni nuya nt'udi

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Y nu de ya xqui ma ra hmuntsja'i, nu'bu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne nú'u ma'ra xqui gohi, bi 'yambabi'u ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Te ne da ma nú'a ra 'bede gá xicje?

¹¹ Y nu'á bi 'ñembi'u:

—Go rá paha Ajuá gui pahú nú'a himi fadi maya'bu de hanja ri manda Ajuá, pe nu'u ma'ra ya ja'i nú'u hingui dena Ajuá ma da 'yøde co ya 'bedetho. ¹² Ma da nja ngu manga ra Maça T'ofu, gue masque da hyandi'u, pe hinda zo yá mfeni, masque xi da 'yøde, pe hinda bad'i'u, hangue hinda ma da ñobri pa hindra punbabi yá ts'oqui.

Ra Jesu bi ma te ri bønga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Nehe bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue himbi zo ri mfenihú nuna ra 'bede de ra mot'i? Nu'bu ¿hanja da za gui pahú ma'ra ya 'bede nú'u ma ga xi'ahú?

¹⁴ Nu'a ra mot'i go gue'a to'o manga ra maça noya. ¹⁵ Y nu'u ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'u to'o bi 'yøde ra maça noya, y ra Satá 'bestho bi 'ñehe bi patua yá mfeni pa da pumfri nú'a

ra maça noya xqui sipabi. ¹⁶ Ha nu'u ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'u to'o bi 'yøde ra maça noya y 'bestho bi dáma gamfri y ne xi bi johya. ¹⁷ Pe ngu nú'u bi 'ñotho yá 'yu,

go gue'u to'o camfri 'raya zi patho, ne sta tho ya nt'atsate o ya ts'othogui po rá ngue

ra maça noya, nu'bu 'bestho da 'uegue'u. ¹⁸ Ha nu'u ya nda bi zo ja ya 'bo'bini go gue'u

to'o bi 'yøde ra maça noya, ¹⁹ pe nu'á ri ho ndunthi ya ts'ojohya de ra ximhai, ne beni

hanja da za da me'tsa ndunthi ya t'øt'e ne da dáha ndunthi ra boja. Hangue nuya ya

ts'onc'at'i hingui hopi da te yá jamfri, ne

nú'a bi 'yođe da 'meditho. ²⁰ Ha nu'u ya nda bi zo ja ra hoga hai bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'ret'a ya nda, ne ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra 'na nthebe, nu'á go gue'u to'o bi gamfri ra maça noya ne xi bi hnequi yá hoga 'b'efi.

*Ra 'bede de ra ñot'i
(Lc. 8:16-18)*

²¹ Ra Jesu bi yopa zofa ra hmuntsja'i ne bi ñembabi:

—Hinto da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara 'bøts'e o da ja nja'ti de ra fidi. Hina, dra tøte habu da nøgue pa da yot'i xá hño. ²² Njabu nehe nú'a ja mant'aguibya, 'mefa ma da hnequi, ne nú'a hingui tsa da fadibya, 'mefa ma da fadi. ²³ Nu'á tó'o ja rá nt'øde pa da 'yođe, dá 'yođe núna dí ma.

²⁴ Nehe bi 'ñembi'u:

—Ngu t'ena, co nura t'eni guí eñhu, con guet'atho ma da t'eñ'ahu, y asta ma'na da thu'ts'a'ihu ri t'enihu. Hangué dí xi'ahu, jamasuhu hanja gui 'yoðehu nú'a dí ma, ngue'á nu'bu gui jamasuhu, ma da zo ri mfenihu, pe nu'bu hingui jamasuhu, hinda za gui pahu. ²⁵ Ngue'á nu'á tó'o da badi nú'a dí ma, ma'na da t'umbabi ra mfadi, pe nu'á tó'o hinxa badi, nú'a ma da thaçuabi nú'a ra mfadi pe'tsi.

Ra 'bede de ra nda nú'a 'yo rá te

²⁶ Nehe bi xipabi'u:

—Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara 'ñøhø pot'a ya nda. ²⁷ Y nú'a ra mot'anda'á aha dega xuui ne nangui dega xudi bí c'a'tsa rá 'bot'i. Ne nú'a ra 'bot'i'á da fòts'e ne da nte, pe nú'a ra 'ñøhø hingui padi hanja xa njabu. ²⁸ Ra hai øt'e pa da fòts'e, da nte, da hneca rá 'bai, ne 'mefa da bø yé daxi. ²⁹ Ne ya sta ñats'i, 'bestho nura mot'i'á da ma da xofa ngue'á ya bi zø ra pa dega sofo.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Ma ga xi'ahu ma'na ra 'bede ri nhyecuaui rá hmanda Ajuá. ³¹ Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara nda dega mostasa, nú'a ma'na go ra zi notsi de gatho ma'ra ya nda. ³² Pe nu sta 'bot'a nú'a ra nda, ma'na da nte ne da ntangui que gatho ma'ra ya ndapo, ne da nja yá danga 'yeza asta ya ts'int's'u da za da nõhni.

Ra Jesu bi zofa ya ja'i dega 'bede

(Mt. 13:34-35)

³³ Ra Jesu mi xipabi'u ra maça noya co ndunthi ya 'bede asta habu bi za bi zo yá mfeni'u. ³⁴ Mi zofa ya hmuntsja'i co ya 'bedetho nú'u ri nhyecuaui rá hmanda Ajuá, pe nu'bu mi 'bus'ui yá nxadi mi xipabi'u te ri bõni nú'u ya 'bede xqui xipabi'u.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Y nu mi put'a ra nde ra pa'a, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga 'raxhu ri'nandi ra ndehe.

³⁶ Hangué bi 'ñedi'á de ra hmuntsja'i, ne nu'á ne yá nxadi bi gu ra motsa habu mi o'a pa da 'rax'u ri'nandi, ne ma'ra ya ja'i bi ñeni'u co ya t'uca motsa. ³⁷ Y ya de mi 'yo'u ja ra ndehe, bi mu 'nara danga bunthi ne mi tont's'a ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa ñuxhma. ³⁸ Ha ra Jesu mi aha ja ra ts'at'a motsa ne xqui 'yents'a rá ñaxu ja 'nara nthuhña, ne yá nxadi bi ma bá a, ne bi 'ñembabi:

—iXahnete! 'Matho hingui tu ri mui gue ma ga cuihu ja ra dehe.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi nangui ne bi zui ra bunthi, ne bi 'ñemba ra ndehe:

—i'Butho!

Y 'Bestho bi tsaya ra bunthi ne ya himbi 'ñani ra ndehe. ⁴⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u: —¿Hanja gui tsuhu? ¿Ha gue otho ri jam-frihu?

⁴¹ Nu'bú nuyá nxadi'á bi 'yo'u, ne mi 'ñémse'u 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu? ngue'á asta ra ndahi ne ra ndehe øtuabi.

5

Ra Jesu bi 'yembaya ts'ondahi 'nara 'ñøhø me Gadara

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi zõni ja ra hai Gadara de ri'nandi ra ndehe. ² Y ra Jesu bi gai de ra motsa, y 'bestho bi nthui 'nara 'ñøhø xqui 'ñehe de habu ja ya nt'agui ne mi pe'tsa ya ts'ondahi. ³ Nura 'ñøhø'á ya xi ja mi 'buhni ja ya nt'agui, ne hinto mi tsa da zami masque dra that'i co ya cadena. ⁴ Ndunthi ya 'mi'qui xcri that'i co ya cadena ja yá 'ye ne ja yá ua, pe nu'á mi c'uctho ne mi øt'e ya xenitho, ne hinto mi ja rá ts'edi pa da zami. ⁵ Ma pa ra xuui mi 'yo ja ya t'øhø ne ja ya nt'agui ne nzantho mi mafi ne mi ntseni sehe co ya do. ⁶ Pe nú'a ra 'ñøhø mi hyanda ra Jesu de yabu, bi nest'ihí bi ma bá tsudi ne bi ndandifñahu. ⁷ Nepu bi mafi nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'u'i Ajuá de mahets'i, ¿te 'be guí ne con guecje? Dí bante'ihe ja rá thuhu Ajuá gue ote xqui ma gui 'yøtcahe.

⁸ Bi ma njabu ngue'á ra Jesu ya xqui 'ñembabi:

—iNu'ahu ts'ondahihu, pøñhu de nuna ra 'ñøhø!

⁹ Nepu ra Jesu bi 'yambi:

—¿Te rá hu'ahu?

Y nu'á bi dadi bi 'ñena:

—Xa thu'mgahe ya 'motho ngue'á xi dí ndunthi.

¹⁰ Nepu nuya ts'ondahi'u xi bi bantebi ra Jesu gue hinda 'yeni de ra hai Gadara.

11 Ne guetbu ja ra t'òhò mi 'yoni 'nara danga taxo ya ts'udi mi ñuni. 12 Hangué nú'á ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Racje nsequi ga ma ga cutheni ja ya ts'udi.

13 Nu'bu'á ra Jesu bi umba nsequi bi ma'á pa bi yut'a ja ya taxo ts'udi. Y nuya taxo ts'udi'á bi nest'ihi bi nhyot'a ja ra ndehe ne bi jat'i'á. Ne nú'á ra taxo mi ngu yo 'mo.

14 Nu'bu'á nú'á ya mapt'sá bi nest'ihi bi ma'á pa mbo ra hnini ne gatho rá nthets'i pa mi xipa ya ja'i de nú'á te xqui nja. Nepu ndunthi ya ja'i bi 'ñehe pa da hyandi te xqui nja. 15 Nú'á bi zòhò habu mi 'bui ra Jesu ne mi 'buhni nehe nú'á ra 'ñòhò to'o mi pe'tshma ya ts'ondahi, ne bi hyandi'á mi huhni, ya mi he rá dutu ne ya mi ja rá mfeni. Nu'bu'á xi bi 'yot'á ngue'á nu'á mi padi gue nura 'ñòhò'á xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi hma'á. 16 Nepu nuya ja'i to'o xqui hyandi te bi tho ya ts'udi ne ra 'ñòhò to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, bi metuabi ma'ra, ne xi bi 'ño ra 'bede. 17 Hangué ya me Gadara bi mudi bi bantebi ra Jesu gue da bõni de guehni.

18 Y nu mi yopa bõxa ra Jesu ja ra motsa, ra 'ñòhò nú'á to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi bi bantebi'á gue da hopi da meui. 19 Pe ra Jesu himbi hopi, bi 'ñembi:

—Gri ma ri ngu ne bá xipa gatho ri ja'i de gatho nú'á ya t'ot'e xa 'yot'a'á Ajuá ngue'á bi huec'a'á.

20 Hangué bi ma nú'á ra 'ñòhò nuni ja ra hai Decápoli ne ja bi 'mahni bi xipa ya ja'i de nú'á te xqui 'yot'ua'á ra Jesu, ne gatho to'o bi 'yode xi bi 'yot'á.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'á ra 'behña'á bi damba rá he ra Jesu (Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

21 Ra Jesu ne yá nxadi bi yopa 'raxa ma'na'qui pa ri'nan'ra ra ndehe, ne ja bi mani 'nara hmuntsja'i pa bá tsudi'á ja ra ñanga ndehe habu bi zòhò. 22 Nehe bi zõnini 'nara 'ñòhò mrá thuhu ra Jairo y mi gue'á 'na de nuya ndá de ja yá nija'á. Y nu mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu ja yá ua'á. 23 Nepu bi bantebi bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu ya ma da du. Maha pa gui hñu'tsua ri 'ye pa nu'á da ñani y hinda du.

24 Hangué ra Jesu bi meui'á, ne 'nara danga hmunts'i bi deni ne xi xmá nts'i'mi. 25 Nehe mi pani 'nara 'behña'á mi xot'ua ya ji, ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi tsu nura hñeni'á. 26 Xqui degue gatho rá boja ja ya medico y ni ts'u hinxqui zamahño, ma'na mi 'yo mri za'ye. 27 Nú'á ra 'behña'á xqui 'yode nú'á mi ot'a ra Jesu, hangué bi deni ja ra hmuntsja'i, bi joni ne bi dambabi rá he. 28 Ngue'á mi bense'á gue masque hõnse rá he da dambabi, nu'á da ñani. 29 Y nu mi dambabi rá he, 'bestho bi tsaya ra ji, ne bi

za gue ya xqui ñani de rá hñeni. 30 Y ra Jesu 'bestho bi batho gue co rá ts'edi xqui ñanga 'nara da'thi, hangué bi ñegui ne bi 'ñena:

—¿To'o xa dangagui ma he?

31 Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—Guí handi gue ra hmuntsja'i ri ts'ip'a'á ne guí ena gue to xa dan'á'i.

32 Nu'bu'á ra Jesu bi nhyani ja gatho ra hmuntsja'i pa da badi to'o xqui dambabi rá he. 33 Y nura 'behña'á ya mi padi te xqui nja, hangué bi joni co ndunthi ra ntsu ne mi huat'i'á, nepu bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi xipabi te xqui ja'á. 34 Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, ya guí 'bui xá hño ngue'á xi xcá camfrigui. Gri ma te rá 'ñentho ne ya hinda ma da yopa menga ri hñeni.

35 Y de mi ñauri ra Jesu nura 'behña, bi zòhò 'nara 'mehni xqui 'ñehe de rá ngu nú'á ra ndá de ra nija, ne bi 'ñembi:

—Ya bi du ri t'ixu. ¿Pa te gui xuhña ra xahnate gui tsixa ja ri ngubya?

36 Pe ra Jesu ngu mi 'yode nú'á ya noya bi mangua ra 'mehni, bi 'ñemba ra Jairo:

—Odi tu ri mui, hõnse xi da camfrigui.

37 Nepu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua rá cu ra Cobo, ne himbi hopa ma'ra ya ja'i da deni. 38 Y nu mi zõni'á ja rá ngu nú'á ra ndá, bi hyandi mi 'buhni ndunthi ya ja'i mi mantho ne xi mi zoñ'á. 39 Nu'bu'á ra Jesu bi yut'a ja ra ngu ne bi 'ñemba ya ja'i:

—¿Hanja gui zoñhu ne guí manthohu? Nura nxutsi ahatho, hingue xa du.

40 Pe ya ja'i bi denthò. Nu'bu'á ra Jesu bi 'bepa gatho ya ja'i da bõni de ra ngu, nepu bi zixa rá naná ne rá dada ra nxutsi, ne co nú'á mi 'ñoui bi yut'a habu mi 'beni. 41 Y bi mipa rá 'ye, ne bi 'ñembi:

—Talitha, cumi. —Nura noya'á ne da 'ñena: Ma zi t'ixu'i, dí xi'a'á gui nangui.

42 Nepu 'bestho bi nangui ne bi 'ño. Hangué ya ja'i xi bi 'yot' nts'edi. Y nú'á ra nxutsi'á mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya. 43 Pe ra Jesu bi hñu'mba ra hña gatho nú'á mi 'buhni gue ni 'na hinto da xipi de nú'á xqui 'yot'á. Nepu bi manda gue da t'umba te da zi nú'á ra nxutsi.

6

Ra Jesu mi 'buhni Nasare

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

1 Ra Jesu bi bõni de guehni bi ma ja rá hai, bi meui yá nxadi. 2 Ne ja ra pa dega tsaya bi yut'a ja ra nija pa bi nxahnate, ne ndunthi nú'á to'o mi ode, mi 'yot' ne mi ena:

—¿Habu xa badi nú'á mani? ¿To'o xa umbabi ra danga mfadi? ¿Habu xpá hña nú'á ra ts'edi pa da 'yot'a nú'á ya danga nt'udi ot'e?

3 Nuni go guehni ra yaxi, nurá t'u ra Maria, ne go yá cu ra Cobo, ra Jose, ra Juda ne ra Simu, ne yá nju 'bucua con guecju.

Ne nu'á mri 'yótho, himbi gamfri.
 4 Hangué ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Nará 'mehni Ajuá da t'umba ra t'equ'ei habu hingo rá hai, ha nu go rá hai hinto umba ra t'equ'ei, nixi ya mengu rá ngu.

5 Ra Jesu himbi za bi 'yó't'a ndunthi ya nt'udi ja rá hai ngue'a hinto mi ne da gamfri. Hõnse bi hñuxa yá 'ye ja ts'utho ya da'thi pa bi ñani'u. 6 Y nu'á bi 'yó' ngue'a ni 'na tãqui himbi ne bi gamfri nuya ja'i, ne bi bõni de guehni bi ma ja ma'ra ya t'uca hnini pa da xahna ya ja'i.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofo ya ja'i

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

7 'Mefa ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi umba ra ts'edi pa da 'yemba ya ts'ondahi to'o di pe'tsi. Nepu bi mehni'u dega yoho. 8 Ne bi xipabi'u gue hinte da hñats'i pa ja ra 'ñu, nixi yá 'rõza, nixi nú'a te da zi, ni ra boja, hõnse yá bordo ha. 9 Nehe bi xipi gue da di'ta yá thiza ne da hñaxa 'nada ra pat'i. 10 Nehe bi 'ñembabi:

—Nu xcri tsõñhu ja 'nara ngu, ja gui 'buthani asta hingui põñhu de nú'a ra hnini'a. 11 Y nu'bu gui tsõñhu ja 'nara hnini ne hinto da 'ra'ahu ntsaya nixi da 'yóde nú'a gui mañhu, nu'bu põñhu de guehni. Y de xcri põñhu, gui huat'a ri thizahu pa hingui hñaxhu nixi ra hai de nura hnini'a, y njabu da badi'u de nú'a xa 'yó't'u. Majuani di xi'ahu gue nu sta zõ ra pa da nja ra nsuca uenda, nura pa'a ya mengu de guehni ma'na ma da ncastiga Gome ya mengu de ra ts'ohnni Sodoma ne Gomorra.

12 Mi uadi bi mangua ra Jesu njabu, yá nxadi bi ma de guehni pa da zo ya ja'i pa da ñibri'u de yá ts'oqui. 13 Ne mi eni ndunthi ya ts'ondahi, ne mi co'tsua ra aceite ya da'thi ne mi ñani'u.

Ra Xuua Xi'tsate bi thacua rá ñaxu

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

14 Ha nuya pa'u haburaza xi xqui nt'óde de nú'u ya danga t'ó't'e mi ó't'a ra Jesu, asta ra ndá Erode bi zo rá gu nehe. Hangué bi 'ñena:

—Go gue'a ra Xuua Xi'tsate ya xa yopa nte de ra du, hangue nubyá ma'na ja rá ts'edi pa da za da 'yó't'a nuya danga nt'udi.

15 Ma'ra ya ja'i mi ena:

—Go gue'a ra badi Elía.

Y nu ma'ra mi ena:

—Go gue'a 'nará 'mehni Ajuá ngu nú'u mi 'bui maya'bu.

16 Ha nu mi 'yóde ra ndá Erode njabu, bi 'ñena:

—Gue'a ra Xuua nú'a dá tacua rá ñaxu ne ya xa yopa nte ma'na'gui.

17 Bi beni njabu ngue'a xqui mehni to bi gu ra Xuua pa bi got'a fadi, ngue'a xqui hñacuabi hmahá gue hinda 'yó't'e drá 'behñá ra Erodía, ngue'a ra Erodía mra' 'behñá ra

Lipe nú'a to'o mra' cu ra Erode. 18 Ra Xuua xqui hñacuahma' ra Erode ne xqui 'ñemi:

—Hingui ho gui tsimba rá 'behñá ri cu.

19 Hangué ra Erodía xi bi ótsa ra Xuua ne mi ne to da gats'i pa da hyo, pe himi tsa, 20 ngue'a ra Erode mi su ra Xuua pa hinte da t'ó'tuabi, ngue'a mi padi gue mra' hoja'i ne xmá nt'axi rá mfeni hangue mi pe'tsua ra t'equ'ei. Ne mi ho da 'yóde nú'a mi ma, pe himi tso rá mfeni nú'a mi óde hangue himi padi te da beni. 21 Pe bi zõ ra pa bi nja ngu nú'a mi ne ra Erodía. Nu mi da rá pa ra Erode bi 'yó't'a 'nara ngo ne bi 'ñehe gatho yá mfats'i ne ya nzaya ne ya t'uca ndá to'o mi manda ra hai Galílea. 22 Nuni ja ra ngo bi yut'a rá t'ixu ra Erodía ne bi nei ja yá thandi'u. Ha ra ndá Erode ne nú'u to'o mi huhui ja ra mexa bi hopa rá hnei. Hangué ra Erode bi 'ñemba ra nxutsi:

—'Yacagui gatho nú'a gui ne y ga 'ra'a'i.

23 Ne bi jurabi ne bi ña'tuabi da umbi asta made de habu gatho mri manda 'bu da 'yadi.

24 Nepu bi bõnga ra nxutsi ne bá amba ra Erodía nurá nana'a ne bi 'ñemi:

—¿Te ga adi 'bu?

Y rá nana' bi 'ñemi:

—Xipi da 'ra'i rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate.

25 Nu'bu nu'á bi dama mengui ja ra ndá ne bi 'ñemi:

—Dí ne gui 'racagui nubyá 'bestho rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

26 Nu'bu ra ndá bi du rá mui nts'edi. Pe ya xqui jurabi nú'a ra nxutsi ne xqui 'yóde gatho to'o mi huhuini ja ra mexa, hangue mi pe'tsi te da 'yó't'e nú'a xqui ma. 27 Hangué bi dama mehna 'nara soldado pa da hñampa rá ñaxu ra Xuua. 28 Nepu nú'a ra soldado bi ma ja ra fadi bá tacua rá ñaxu ra Xuua, ne bi 'yents'a ja 'nara manza pa bá hampa ra nxutsi, nepu ra nxutsi bi hñá'tsua rá nana.

29 Y nu mi 'yóde yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi pa bi du'tsua rá ndo'yo pa bá agui'u.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'mo ya ja'i

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30 Nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu xqui mehni da ma da zofo ya ja'i, 'mefa bá pengui de habu xqui ma, ne bi munts'i'u habu mi 'bui ra Jesu, ne bi xipi gatho te xqui 'yó't'e'u ne nú'a xqui 'ñudi'u. 31 Nu'bu ra Jesu bi xipabi'u:

—Maha ga 'ueguehu 'nambu sehe pa ga ntsayahu.

Mi mangua njabu ngue'a ndunthi ya ja'i mi pa y mi tsõhõ habu mi 'bui'u ne mi otho ra pongui pa da ntsaya nixi pa da ñuni. 32 Hangué bi ma'u co 'nara motsa pa bi 'rani ri'nandi habu hinto mi 'bui. 33 Pe ndunthi ya ja'i bi hyandi mi ma'u ne bi hyandatho'u ra Jesu habu ri zõni, hangue nu'ú ne ndunthi de nú'u mi 'bu ja ya t'ahnini bi nest'ihí bá gat'i ja rá hyo ra ndehe ne go rá mudi bi

zõñ'u. ³⁴ Y nu mi zõnga ra motsa ja ra ñanga ndehe, bi gai ra Jesu ne bi hyanda nú'a ra hmuntsja'i xqui zõnini, ne xi bi huequi'u ngue'a mi ngu ya deti jo'lo yá ma'yo, hangue nu'á bi mudí bi xahni'u ndunthi ya t'òt'e. ³⁵ Ha nu de ya mi nde, ya nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi ñembabi:

—Ya bi nde ne nuua habu dí 'bahu go ra mbonthi. ³⁶ Xipa ya ja'i da ma da dai te da zi ja ya ngu ne ja ya hnini nú'u ja guetbu de guecua, ngue'a otho te da ziuayú.

³⁷ Pe ra Jesu bi ñadi:

—Go da umfa te da ziyu.

Nu'bú ya nxadi bi ñembi:

—¿Ha gue ga mahe ga tañhe yo nthebe denario dega thuhme pa ga 'uiñheyu?

³⁸ Pe ra Jesu bi 'yambabi'u ne bi ñembi:

—¿Hangu ya thuhme gui hahu? Nuhu xa.

Y nu mi hyandi'u bi ñembabi:

—Nsõcta cut'a ya thuhme ne yoho ya zi huá dí hahe.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi xipa ya ja'i da 'yot'a ya t'uca hmunts'i ne da hñudi'u ja ra 'bot'ei.

⁴⁰ Hangue bi 'yot'a ya t'uca hmunts'i dega nthebe ne dega ndenthebe, ne bi hñudi'u.

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi gu nú'u cut'a ya thuhme ne nú'u yoho ya huá, ne bi nõts'e mahets'i ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nepu bi hyeca ya thuhme ne bi hyecua yá nxadi pa da umba ya ja'i, ne bi xeni nú'u yoho ya huá pa bi thecua gatho nú'u ya hmuntsja'i.

⁴² Y gatho bi ñuni asta bi niñá'u. ⁴³ Nepu bi hmunts'a gatho ya xca thuhme ne ya xca huá nú'u bi bongui, ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bõts'e.

⁴⁴ Ha mi ngu cut'a 'mo ya 'ñõhõ nú'u bi ñuni, y nuya 'behñá ne ya batsi himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi ño mañá ra ndehe

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Nepu ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da 'met'õ'u co ra motsa pa ri'nandi pa ri mani ja ra hnini Betsaida, y nu'á bi gohini mi edi ya ja'i pa da ma ja yá ngu. ⁴⁶ Y mi uadi bi 'ñedi'a, bi bõxa ja ra t'õhõ pa bá apabi Ajuá rá Dada. ⁴⁷ Y ya mi 'mexuui ra pa'a ra motsa ya mi 'yo madetho ra ndehe, ha nura Jesu mi 'buthi'riho ja ra t'õhõ sehe. ⁴⁸ Y bi hyanda yá nxadi gue ya xqui zabi'u de mi 'yonga ra motsa ngue'a mi tsedi ra bunthi ne himi hopi da 'ño. Y nurá hyax'a hamxuditho ra Jesu bi ma pa ri'nandi mi 'yotho mañá ja ra dehe, ne mi ma da tho'tshma yá nxadi. ⁴⁹ Pe yá nxadi bi hyandi mi 'yo mañá ja ra dehe ne xi bi mafi'u ngue'a mi hu yá mui gue mi 'nara pite. ⁵⁰ Ri gatho'u bi hyandi ne xi mi tsu'u. Pe ra Jesu 'bestho bi zofe ne bi ñembi'u:

—¡Oguí tsuhu, go gueque, ogú tu ri muihu!

⁵¹ Nepu bi bõxa ja ra motsa con gue'u ne 'bestho bi ntsaya ra bunthi, hangue yá nxadi xi bi 'yõ nts'edi. ⁵² Himi padi'u te ma ts'edi mi ha, nixi xqui zoda yá mfeni hanja xqui

japi da xu ya thuhme, ngue'a xmá me yá coraso'u.

Ra Jesu bi 'yõthe ya da'thi nuni Genesare
(Mt. 14:34-36)

⁵³ Nu mi 'rats'i'u pa ri'nandi bi zõni ja ra hai Genesare ne ja bi ñat'ni yá motsa. ⁵⁴ Y ngu bi gai'u de ra motsa, ya ja'i 'bestho bi baði gue go mi gue'a ra Jesu. ⁵⁵ Nepu nu'á bi dama ma ja ya ngu gatho rá nthets'i nura hai'a pa bá tsi ya da'thi co yá 'bebo ne bi ts'its'i pa habu xqui t'õde mi 'bu ra Jesu. ⁵⁶ Y haburaza mi pa'a ja ya danga hnini o ja ya t'uca hnini, ya ja'i mi tsi ya da'thi mi pegui ja ya 'ñu, ne ora mi thohni ra Jesu mi bantebi ya ja'i gue da hopa ya da'thi da dambabi masque hõnse rá ñani rá he. Ne toraza mi thambabi, 'bestho mi ñani de yá hñeni.

7

Hanja gra nts'oca ya ja'i
(Mt. 15:1-20)

¹ Raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'u xqui 'ñehe de Jerusale bi munts'i ne bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. ² Ne bi hyandi gue 'rayá nxadi ra Jesu bi ñuni nsinque xqui nxu'yé ngu yá nzai'u, hangue bi ñama'ñ'u.

³ (Ngue'a ya fariseo ne gatho ma'ra ya xodyo xi xqui nzai da nxu'yé ante da ñuni ngue'a njabu yá nzai ndu yá xita, y nu'bu hinda nxu'yé ngu yá nzai hinda ñuni. ⁴ Ne 'bu ora da menga tai'u, 'bu hinda nxu'yé hinda ñuni. Nehe mi ja ma'ra yá nzai nú'u xqui 'ñutui ndu yá xita: da xut'a yá ntsi, nuya 'bada ne nuya ts'õe dega bõja, ne da me'tsa yá mfidí pa da gohi strá nt'axi. Ngue'a mi hu yá mui'u gue co nú'u ya t'òt'e mi òt'e da t'axca yá mfeni ja rá thandi Ajuá.)

⁵ Hangue nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley bi 'yambabi ra Jesu ne bi ñembi:

—¿Hanja nuyi ri nxadi hingui òt'e ngu yá nzai ndu ma xitahu maya'bu? Nuyá ri ñuni masque hinxá nxu'yé.

⁶ Nu'bú ra Jesu bi ñatuabi'u:

—Nu'ahu gyá yohmihu. Ra baði Isaia bi ma de gue'ahu maya'bu gue Ajuá bi 'ñena njaua:

Nuna hninina ri nsundagui hõnse dega nyo-atho,

pe nuyá mfeni go bí 'yo yabu de gueque.

⁷ Nu'ú xõcambenigui pe hinte ri muui yá sõcambeni,

nguetho nu'u yá hmanda ri manda'u go yá hmandase, ne mañ'u gue go stá 'bepca'u.

⁸ Xi majuaní ngu bi mangu ra Isaia de gue'ahu, ngue'a nu'ahu xcá tsocuahá yá hmanda Ajuá pa go grí denbahu yá hmanda ndu ri xitahu. Nu'ahu nu'a ri 'bëfihu, hõnse ra nsu'ta 'bada ne ma'ra ya ntsi, y ma'ra ya t'òt'e de ra nt'axqui.

⁹ Nehe bi ñembabi'u:

—Guí hu ri maíhu gue xá hño nú'a xcá tsocuaháhu yá hmada Ajuá pa go guí ø'tuahá yá nzaí ndu ri xitahu. ¹⁰ Nura Moise bi 'ñena: “Umba ra t'equ'eí ri dada ne ri nana ne guí su'á”, ne “nú'a tó'o da zanga rá dada o rá nana dá tho.” ¹¹ Pe nu'áhu guí eñhu gue xá hño to'o da xipa rá nana ne rá dada njaua: “Nuna ra boja ndí 'ra'áhu hmaha, nubya go ma ga umba Ajuá ngue'a ra Corbán.” (Ra Corbán ri bøni da 'ñena 'nara 'baha xa t'equé pa Ajuá.) ¹² Y njabú guí emfú ya ja'i gue ya hinte da umba yá dada ne yá nana, ne ya hinda su'á. ¹³ Njabú guí pumfrithohú nú'a bi má Ajuá, ne hønse go guí ø'tuahá yá nzaí ndu ri xitahu, y nehe njabú guí utua ri bātsihú. Ne ndunthi ma'ra ya t'ø't'e guí ø'thu mahyegui ngu nuna.

¹⁴ Nu'á ra Jesu bi yo zofu ra hmuntsja'i ma'na'qui ne bi 'ñembi'á:

—'Yødehu guí gathohú ne dá zo ri mfenihú núna ma ga má. ¹⁵ Nu'á cut'a ja rá ne ra ja'i hingo gue'a japi da nts'oqui, pe nú'a pøni de rá mfeni há, go gue'a japi da nts'oqui. ¹⁶ Nu'á tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí má.

¹⁷ Nepu bi 'uegue'a de ra hmuntsja'i, ne bi yat'a ja ra ngu nú'a xqui mihi, y nuni ja bi 'yambani sehe yá nxadi te rí bonga nú'a xqui xipa ya ja'i. ¹⁸ Nu'á ra Jesu bi 'ñembabi'á:

—¿Ha gue ne'áhu hinte ri fadihu? ¿Ha hingui páhu gue hingue nú'a da zi ra ja'i go gue'a da japi da nts'oqui? ¹⁹ Ngue'a nú'a ts'i cut'atho ja rá maí 'na, ne pøni ne hingui ts'ocua rá mfeni.

Njabú bi mangua ra Jesu gue xá hño da ts'i gatho ya nzaqui. ²⁰ Nepu bi 'ñena:

—Nu'á ri japi da nts'ocá ra ja'i, nú'á ya ts'omfeni bení. ²¹ Ngue'a de ja rá ts'omfeni 'na, ja bí ehni gatho nuya ya ts'ot'ø't'e: ra nts'ingá medinthati, ra nt'e'behña, ra nthote, ²² ra mfe, ra ts'onc'at'i, ra nts'o'mai, ra nthate, ra nts'o'yo, ra nts'ante, ra nt'ets'i, ne nú'á to'o ri hyøcua nú'a te pe'tsa ma'na, ne nú'á hingui pádi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ²³ Gatho nuya ya ts'oqui bi ehe de yá ts'omfeni ya ja'i, ne go guehya japi da nts'oqui.

'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu

(Mt. 15:21-28)

²⁴ Nepu ra Jesu bi bøni de guehni ne bi ma ja ra hai guetbu ra hnini Tiro ne Sidó. Ne ja bá cut'ini ja 'nara ngu, y himi ne to xa badi hmaha, pe 'bestho bi fatho. ²⁵ Ha guetbu de guehni mi 'bahni 'nara 'behña nú'a mi pe'tsa 'nará t'ixu gue mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. Ne bi 'yøde gue xqui zøhni ra Jesu, hangue nu'á 'bestho bi ma bá c'a'tsi ne bi ndandiñghmu ja yá ua'a. ²⁶ Nura 'behña'a himrá me Israel ngue'a mrá me Sirofenicia. Nu'á bi bantebi

ra Jesu pa da 'yemba ra ts'ondahi nú'a mi pe'tsa rá t'ixu. ²⁷ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—'Met'o mahyoni ga ø'tua ra hño ya me Israel, ngue'a nu'bu 'met'o ga ø'tua ra hño ya 'ra'ñoja'i ngu'i, nu'bú ga nja ngu nú'a to'o hamba yá hñuni ya bātsi pa da umba ya tsat'yo.

²⁸ Nu'á ra 'behña bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Majuani nú'a guí má Ndada, pe ya tsat'yo tømtho nja'ti de ra mexa pa da guxa ya hangui nú'á da dagui de habu ri ñuni ya bātsi.

²⁹ Nu'á ra Jesu bi datuabi:

—Xcá thadi xá hño, hangue pengui, grí ma ri ngu ne bá nu ri t'ixu gue ya xa bonga ra ts'ondahi de gue'a.

³⁰ Y nu mi zonga rá ngu nú'a ra 'behña, bi zadi rá t'ixu mi 'benga ja rá fidi ne ya xqui bonga ra ts'ondahi de gue'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gogu

³¹ Nepu ra Jesu bi ma de guehni habu mi 'bu guetbu ra hnini Tiro, ne bi gat'a ja ra hnini Sidó ne bi thogui ja ra hai Decapoli pa bi yo menga ja ra ndehe Galilea. ³² Ne nuni ja bá ts'impani 'nara 'ñøhø mrá gogu ne mrá 'bane, y nú'á to'o mri zi'a bi bantebi ra Jesu da hñuxa rá 'ye ja gue'a pa da ñani. ³³ Nu'á ra Jesu bi guxa nú'a ra da'thi 'nambu de ra hmuntsja'i, ne bi dint'ua yá dedo ja yá gu, nepu bi zots'i yá dedo ne bi damba rá jane nú'a ra 'ñøhø. ³⁴ Nepu bi nøts'e pa mahets'i bi 'yenga rá nga'tsi ne bi 'ñembi:

—¡Efata! —nú'á ne da 'ñena: ¡Dá xogui ri gu ne ri ne!

³⁵ Y 'bestho bi xo yá gu ne bi za bi 'yøde xá hño, ne bi tuqui rá jane ne bi za bi ña xá hño.

³⁶ Ha ra Jesu bi hñu'mba ra hña ya ja'i gue hinto da xipi, pe nu'á ma'na bi ma bá 'yonga ra 'bede. ³⁷ Y ma'na xi mri 'yø ya ja'i ne bi 'ñena'á:

—Gatho nú'a ø't'e xi xá hño, asta japi ya gogu da 'yøde, ne ya gone da ña.

8

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i

(Mt. 15:32-39)

¹ Ja nuya pa'á xi bi munts'a ndunthi ya ja'i ma'na'qui, ne mi otho te da zi'á, hangue ra Jesu bi zofu yá nxadi ne bi 'ñembabi:

² —Xi dí hueca nuya ya ja'i ngue'a ya xa 'mai hñu pa con gueque ne otho te da zi. ³ Bu ga pèhni da ma yá ngu njabutho co ra thuhu, xi'bu rí umba ra hødu má 'ñu ngue'a 'ra xqui 'ñehe de yabu.

⁴ Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za ga 'uiñhu nuyá ya ja'i gue nuua habu dí 'bahu go ra mbonthi?

⁵ Nu'á ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí hahu?

Nu'á bi dǎtbi ne bi 'ñiemi:

—Hõnse yoto.

⁶ Nu'á ra Jesu bi xipa ya ja'i da hñudi. Nepu bi gu nú'u yoto ya thuhme ne bi umba njamaði Ajuá rá Dada. Nepu bi hyeque ne bi umba yá nxadi pa da xenbabi ya hmuntsja'i. ⁷ Nehe mi ha'á 'raya t'uca huá ne bi umba ra Jesu. Nepu nu'á bi 'yapa Ajuá da japi, ne bi xipa yá nxadi da umba ya ja'i ya zi xeca huá. ⁸ Y gatho ya ja'i bi ñuni asta xi bi niña. Nepu ya nxadi bi munts'a ya xeni nú'u bi bongui y bi ñuxa yoto ya 'bõts'e. ⁹ Ha mi ngu goho 'mo ya 'ñiõhó nú'u bi ñuni, y nuya 'behña ne ya bañsi himbi ma 'mede. Nepu ra Jesu bi 'ñedi'u. ¹⁰ Ne nu'á 'bestho bi bõxa ja ra motsa co yá nxadi ne bi 'rats'i bi ma ja ra hai Dalmanuta.

Ya fariseo mi adi da t'utua 'nara nt'udi dega milagro

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Nepu 'raya fariseo bi ma bá tsudi ra Jesu ne bi mudi bi xaxi, ne bi xipi gue da 'yõ'e pa da hnequi 'nara nt'udi de mahets'i pa da hyandi'u ua xi majuani mrá 'mehni Ajuá. ¹² Nu'á ra Jesu xi bi 'yenga 'nara nga'tsi ne bi 'ñena:

—¿Hanja nú'ahu guí 'bahu mapaya guí ahu ga ø'a 'nara nt'udi? Xi majuani dí xi'ahu gue nuga hinga u't'ahu ni 'nara nt'udi.

¹³ Nu'á nu'á 'bestho bi zohni'u ne bi yopa bõxa ja ra motsa pa bi ma ri'nandi ra ndehe.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Ha nuyá nxadi xqui pumfri da hñaxa 'raya thuhme, hõnse 'natho mi hñá'u ja ra motsa. ¹⁵ Nepu ra Jesu bi zofu'u ne bi 'ñemi:

—Jamassuh de yá nzoi ya fariseo ne rá nzoi ra Erode.

¹⁶ Nu'á yá nxadi bi 'ñémse'u 'na ngu 'na:

—Nuní xicju njabu ngue'a hindí hahu ra thuhme.

¹⁷ Pe ra Jesu bi batho te mi beñ'u ne bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja guí 'ñémfu gue otho ra thuhme? ¿Ha gue nsõtho'a oda ri mfenihá? ¿Ha gue hingui tsoda ri mfenihá de nú'a ra ts'edi dí pe'tsi? Xi xá me ri corasohu. ¹⁸ Ja ri dahu pe hingui hanthu, ne ja ri guhu pe hingui øhu, nixi guí beñhu nú'a stá ø'e co nú'u ya thuhme. ¹⁹ Xi nú'bu ndá xeni nú'u cat'a ya thuhme ne dá 'uinga cat'a 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bõts'e gá xeca thuhme bi bongui xá?

Y nu'á bi dǎdi bi 'ñena:

—'Ret'amayoho 'bõts'e.

²⁰ Nepu bi 'ñena:

—Nehe xi nú'bu ndá xeni nú'u yoto ya thuhme ne dá 'uinga goho 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bõts'e gá xeca thuhme bi bongui xá?

Y nu'á bi 'ñena:

—Yoto 'bõts'e.

²¹ Nu'á ra Jesu bi 'ñemi'u:

—¿Y ne njabu hinxa zoda ri mfenihá de nuna ra ts'edi dí hñá?

Ra Jesu bi 'yõthe 'nara goda nuni Betsaida

²² Nu'á ra Jesu ne yá nxadi bi zõni ja ra hai Betsaida, ne ja guehni bá ts'impabi 'nara goda, y nú'u to'o bá tsi bi bantebi gue da hñuxa rá 'ye ja gue'a pa da ñani. ²³ Nu'á ra Jesu bi cuhna ra goda pa bi guca mõte de ra hnini, ne bi go'tsuabi rá jini ja yá da, ne bi hñuxa yá 'ye ja gue'a, ne bi 'ñemi:

—¿Ha gue ja te guí handi?

²⁴ Y nu'á bi zõ'a yá da ne bi 'ñena:

—Dí handa ya ja'i dí 'yo pe di hnequi ngu ya za.

²⁵ Nu'á ra Jesu bi yopa hñu'tsua yá 'ye ja yá da nú'a ra goda, ne nu'á bi ñani ne xi bi hyandi xá hño gatho. ²⁶ Nepu ra Jesu bi mehni da ma rá ngu, ne bi hñacuabi gue hinda yat'a ja ra hnini pa hinda xipa ya ja'i de guehni.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Mefa ra Jesu bi ma co yá nxadi ja ya t'uca hnini nú'u mi ja guetbu ra dahni Ce-sarea de Filipino. Y de má 'ñu nú'á bi 'yamba yá nxadi ne bi 'ñemi:

—¿Ha hingá øhu ya ja'i ma to'oguiga?

²⁸ Nu'á nu'á bi dǎdi ne bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'e grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena grá baði Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'e 'na de nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'u mi 'bai maya'bu.

²⁹ Nu'á ra Jesu bi 'yambi'u ne bi 'ñemi:

—Xi'ahu, ¿te guí mañhu de gueque?

Y ra Pedro bi dǎdi ne bi 'ñemi:

—Nu'i go gue'e grá Cristo xpá meñ'a'i Ajuá pa guí nda.

³⁰ Nu'á ra Jesu bi hñu'mba ra hñá gue hinda xipa ma'ra ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Nepu ra Jesu bi mudi bi xipabi yá nxadi nú'a ma da t'õtuabi, ne bi 'ñemi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi ma da sufri ndunthi. Ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ma da utsa asta da hñu yá mai da hyo, pe rá hñupa da yopa nte de rá du.

³² Bi xipi'u co ya noya hinxá hñei, hangue ra Pedro bi guqui 'nambu ne bi mudi bi zui pa hinda 'yõ'e njabu. ³³ Nu'á ra Jesu bi mpants'i ne bi hyanda gatho yá nxadi ne bi zui ra Pedro bi 'ñemi:

—¡'Uegue de gueque, nu'i guí hampa rá ts'edi ra Satá hangue guí xica njabu! Ngue'a nu'í hingui má ngu nú'a mangu Ajuá, nu'í guí ø'a nú'a go yá paha ya ja'i.

³⁴ Nepu bi zohna yá nxadi ne ya ja'i ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui, hinda za da 'yòt'e nú'a go rá paha sché. Mahyoni da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa asta rá du. ³⁵ Nu'a tó'o da ñanga rá te por hinda dengagui, nú'a ma da 'bedi rá te. Pe nu'a tó'o da 'ñei pa da du po rá ngueque ne po ra maça noya, nú'a da za rá te pa nzantho. ³⁶ ¿Te rá 'be da dāha 'nara ja'i 'bu da me'tsa gatho ya hño de ra ximhai, y ne da 'medi rá te? Otho. ³⁷ Ngue'a ni 'na de nuya hño'u hinda za da pòhòbi rá te. ³⁸ Nu'a tó'o da gongagui ne da ntsa da mंगा ma noya ja yá thandi ya 'yòt'ats'oqui gá ja'i ne ya 'ñagamfri, 'mefa necagui ma ga ma gue hindí padi'a nehe nu xcrá yopa pengaua. Nura pa'a ma ga 'ño'be ya enxé, ne ga hnequi co rá nsunda Ajuá ma Dada.

9

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, 'ra de gue'ahu guí 'buhua gri tethohu ma guí hyanduahu rá ts'edi ra Ndá de mahets'i sta 'ñehe.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Rá 'rato ma pa, ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua, ne bi ma sché'u ja 'nara t'òhò xá hñets'i. Y ne de guehni ja bi mpadini rá 'bai ra Jesu ja yá thandi'u. ³ Nurá he xi bi huexqui ne xi bi t'axqui ngu ra tse, y jo'o ni 'nara meni nuua ja ra ximhai da japi da t'axca 'nara he ngu'a. ⁴ Nepu de guehni nuyá nxadi bi hyandi'u gue mi ñau'i'a ndu ra Elía ne ndu ra Moise nú'u myá 'mehni Ajuá. ⁵ Hangu nura Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, ipòde xá hño ga 'buhua! Xi'bu ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, ma'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁶ Nuya nxadi xi bi ntsu, hangu ra Pedro ngu bi 'be rá mfeni ne himi pa nú'a mi ma. ⁷ Nepu bi go'mi'u 'nara guui, ne de guehni ja ra guui bi nt'òde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuna guehna ma hmāca T'u. 'Yòhu nú'a ma.

⁸ Y 'mefa ya nxadi bi hyandi gue ya mi jo'oni nú'u ma'ra, hõnse ra Jesu mi 'baseni.

⁹ Y nu mi gai'u de ra t'òhò, ra Jesu bi hñu'mba ra hñá nú'u hñu yá nxadi, ne bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xiphu de nú'a xcá hyanthu asta hinda yopa nte de rá du Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

¹⁰ Hangu nú'u hñu ya nxadi hinto bi xipabi de nú'a xqui hyant'u. Pe nu'ú mri 'ñambi 'na ngu ma'na, ne mi eñ'u:

—¿Te rí bõnga nú'a ra noya bi 'ñena gue asta hinda yopa nte'a de rá du?

¹¹ Nu'ú nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja engu ya xahnate de ra ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía nepu ja da 'ñehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da e da ndá?

¹² Nu'ú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Haha, go rá mudi ma da 'ñehe ra Elía pa da zofo ya ja'i da ñobri de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá, nepu ja da 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ¿Xi te mंगा ja ra Maça T'ofò de Nú'a To'o bi e bi Nja'i? Nu'a ma, ma gue ma da tho ya uguí ne da t'utsa. ¹³ Pe de nú'a gá 'yangahu de ra Elía, dí xi'ahu gue ya xa zòhò'a, y nuya ja'i bi 'yò'tuabi nú'a go bi ne'u, ngu xa nt'òfo ja ra Maça T'ofò njabu bi t'ò'tuabi'a.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondāhi 'nara ts'unt'u

(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Nu de ya xqui menc'u de ja ra t'òhò y ya mi ma da zòhò habu mi 'bai nú'u ma'ra ya nxadi, bi hyanda 'nara danga hmuntsja'i xqui got'atho nú'u ma'ra ya nxadi, ne mi 'bahuini ya xahnate de ra ley mri ntsanoy-ai'u. ¹⁵ Ha nu mi hyanda ya ja'i bi zõnga ra Jesu, himi padi te da beñ'u, ne bi nest'ihi bi ma bá zengua. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Te ma noya nguí mañhu con guehyu?

¹⁷ Nepu 'nara ja'i nú'a mi 'ba ja ra hmuntsja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma Xahnate'i, dra zin'aua 'nama t'u pe'tsa 'nara ts'ondāhi xa japi xa ngone. ¹⁸ Y nura ora da 'ñambabi ri japi da dagui habaraza, ne asta ri gust'a yá ts'i ne ents'a ra fugui ja rá ne, y ya xi xa papa rá mui. Ya stá xipa ri nxadi pa da 'yembahma nura ts'ondāhi'a, pe nuyu hinxu xa xa 'yembabi.

¹⁹ Nu'ú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Gyá 'ñagamfrihu! ¿Asta ha'mu gui camfrihu? ¿Asta ha'mu ma ts'e't'a ri 'mũhu? Bá tsincahuu nú'a ra ts'unt'u.

²⁰ Nu'ú nu'ú bi zi'tsuabi nú'a ra ts'unt'u, ha nura ts'ondāhi nu mi hyanda ra Jesu mi 'bahi, bi japa nú'a ra ts'unt'u bi dagui ne mi tani ne mi ents'a ra fugui ja rá ne. ²¹ Nu'ú ra Jesu bi 'yamba rá dada nú'a ra ts'unt'u ne bi 'ñembi:

—¿Hangu pe'tsi de xa mudi njani?

Ha nu'á bi 'ñena:

—Desde mi notsi ya mi njani. ²² Nduñthi ya 'mi'qui ra ts'ondāhi hõ't'a ja ra tsibi o ja ya mothe pa da ho hmaha. Hangu 'bu da za te gui 'yò'tuahma, huegahe gui faxcahe.

²³ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i guí ena: 'Bu da za. 'Bu ja ri jamfri ha, gatho da za.

²⁴ Nu'ú rá dada nú'a ra ts'unt'u bi dadi nts'edi ne bi 'ñena:

—¿Dí camfri, pe faxcagui pa ma'na ga camfri!

²⁵ Nu'ú ra Jesu bi hyandi gue ra hmuntsja'i mi 'yo rí ts'i'mi'a, hangu nu'á 'bestho bi 'ñembabi ra ts'ondāhi:

—Nú'i ts'ondāhi go xcá japi xa ngone ne xa ngogu nuna ts'unt'u, pe nubyá nuga dí

'bep'a'i gui pōni de guehni ne hinhya'mu gui yopa cut'a ma'na'gui.

²⁶ Nepu nú'a ra ts'ondahi bi mafi, ha nú'a ra ts'unt'u bi 'ñamba ra nduse ma'na'gui, y ra ora'a bi bōnga ra ts'ondahi. Ha nú'a ra ts'unt'u mi 'bēni 'ñena xqui du. Ne ndunthi ya ja'i bi 'ñena gue xqui du. ²⁷ Pe ra Jesu bi mipa rá 'ye pa bi gats'i'a, nepu nura ts'unt'u 'bestho bi 'mai.

²⁸ Y nu mi yut'a ra Jesu ja ra ngu nú'a xqui mihi, yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja himbi za dá eñhe nú'a ra ts'ondahi?

²⁹ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'u:

—Ya ts'ondahi ngu nú'a dá enibya, nu'ú da za da 'yeni 'na, pe mahyoni da ayuna 'na ne da 'yapabi Ajuá con gatho rá mui.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Nepu nu'ú bi bōni de guehni, bi gat'i ja ra hai Galilea, y ra Jesu himi ne to xa badi ua mi 'yoni, ³¹ ngue'a mi xahna yá nxadi, mi embabi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, ha nu'ú ma da hyo, pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

³² Pe nuyá nxadi himbi badi te mri bōnga nuya noya bi xipabi'u, ne mi tsu da 'yambabi.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Nepu bi yopa mengui'u pa Ncapernau ne bi yut'i mbo ja ra ngu nú'a xqui mihi. Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'be ngui mañhu má 'ñu?

³⁴ Pe nu'ú hinte bi dadi, ngue'a de má 'ñu mi ntsanoyas'e ne mri 'ñambi to'o 'na de gue'u da ua'a da ma. ³⁵ Nu'bú ra Jesu bi hñudi ne bi zofu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da ndangui, osta ma da 'ñets'i. Nu'a da 'yot'e, dá mēpa nú'u ma'ra.

³⁶ Nepu bi 'ba'ma 'nara zi bātsi madetho de yá nxadi, nepu bi dets'i ne bi 'ñembabi'u:

³⁷ —Nu'a tó'o da umba ntsaya de ja ma thuhu 'nara zi bātsi ngu nuna dri dets'i, ja ra uenda go 'raca ntsaya. Y nu'a tó'o 'raca ntsaya, ja ra uenda go umba ntsaya Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pencaguiua.

Nu'u tó'o hingui utsaguihu, go gue'u 'bui con guecju

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Nu'bú ra Xuua bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i, stá hanthe 'nara ja'i gue de ri thuhu mi engu ya ts'ondahi, y nuje dá haçuae gue ya hinda 'yot'a njabu, ngue'a nura ja'i'a hingui 'yo 'nabbu con guecju.

³⁹ Pe ra Jesu bi dadi:

—Ogú haçuahe, ngue'a nu'a tó'o da 'yot'a 'nara nt'udi de ma thuhuga, nu'á hinga 'bestho ma da pata rá mfeni nixi da ñama'ñu de gueque. ⁴⁰ Ngue'a nú'u hingui utsaguihu, go gue'u 'bui con guecju. ⁴¹ Ha nu'a tó'o da 'ra'ahu madi ts'u ra zi dehe de ja ma thuhu ngue'a guí tengahu, nura ja'i'a ma da hñanga rá thaha.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuhu pa hinga othu ya ts'oqui

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² Nu'a tó'o da ts'ocua rá mfeni 'na de gue nuya ya zi bātsi xa gamfrigui, nú'a ra ja'i'a ma'na xá hño da ts'utua ja rá 'yuga 'nara do strá hñu ne dra thot'a ja ra ndehe. ⁴³ Nu'bu 'nari 'ye ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hycqui, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri 'ye, que di ja yoho ri 'ye ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁴ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zōnini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁵ Ha nu'bu 'nari ua ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hycqui, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri ua, que di ja yoho ri ua ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁶ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zōnini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁷ Ha nu'bu 'nari da ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñaj, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí manda Ajuá co 'nada ri da, que di ja yoho ri da ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁸ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zōnini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho.

⁴⁹ Ngue'a gathoi'hu mahyoni gui tsethu ya ts'othogui ne hingui 'yothu nú'a go ri hneschu, pa njabu gui pōñhu xá hño ja rá thandi Ajuá. Ma gui njahu nehe ngu ya 'baha nú'u t'umbabi Ajuá, nú'ú pe'tsi da da ja ra tsibi pa da hogui ne t'u'tsua ra u. ⁵⁰ Xá hño ra u, pe nu'bu ya da 'be rá hño, çhanja da za da caqui? Hingui tsa. Nu'ahu njahu ngu ra hoga u, 'yothu xá hño, ne 'buhu co 'nara hoga'mui 'na ngu 'na.

10

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nepu ra Jesu bi bōnga de Ncapernau, ne bi 'ño ja ra hai Judea ne ja ra hai ri'nandi ra dathe Jordá. Y nehe ja guehni bi munts'ni ndunthi ya ja'i, ne ra Jesu bi madi bi xahni ngu mrá nzai'a. ² Nu'bú bi jonga 'raya fariseo pa da xaxi, hangue bi 'yamba 'nara nt'ani bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ja ra nsequi da hycpu rá 'behña 'nara 'ñohø?

³ Nu'bu ra Jesu bi 'yambabi'u nehe, ne bi 'ñembabi:

—Xi ra Moise, ¿te bi xi'ahu de gue'a?

⁴ Y ya fariseo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da thoca 'nara t'ofu dega nxuni, ne njabu ha, da za da nxungui rá 'behña 'nara 'ñohø.

⁵ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da t'ot'a njabu ngue'a nu'ahu xi xa megui ri corasohu. ⁶ Pe desde rá mudi himi njabu, ngue'a ra Maca T'ofu ena gue Ajuá “bi hyoca ra 'ñohø ne ra 'behña”. ⁷ “Hangue 'nara 'ñohø da zopu rá dada ne rá nana pa go da 'muhui rá 'behña, ⁸ y de ri yoho, ya da 'natho.” Njabu mangua ra Maca T'ofu. Hangue nú'a ra 'ñohø ne nú'a ra 'behña ya ri 'natho, hingue ri yoho. ⁹ Hangue nú'u xa p'ehna Ajuá, ni 'nara ja'i hinda za da 'ueque'u.

¹⁰ Y nu mi menc'u pa ja ra ngu habu xqui mihi, yá nxadi ra Jesu bi 'yambi'u nehe de ra nxuni. ¹¹ Hangue nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'á t'óo da hyepu rá 'behña ne da nthatui ma'na, ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepu nú'a rá mudi 'behña xa nthatui. ¹² Ha nu'bu 'nara 'behña da hyepu rá dame ne da nthatui ma'na ra 'ñohø, ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepu nú'a rá mudi dame xa nthatui.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ 'Mefa, bi ts'i'tsua ya batsi ra Jesu pa da hñuxa rá 'ye ja gue'u pa da japi. Pe nuyá nxadi bi mudi bi guui nú'u to'o mri zi ya batsi. ¹⁴ Pe nu mi hyanda ra Jesu gue mi ot'a njabu yá nxadi, nu'á bi bø rá cue ne bi 'ñembabi'u:

—Oguí hacuahu ya zi batsi da 'ñe da zucagui, ngue'a nu'u t'óo da 'mui ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. ¹⁵ Xi majuañi dí xi'ahu, nu'a t'óo hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

¹⁶ Nepu ra Jesu bi dexa ya zi batsi ne bi hñuxa yá 'ye ja gue'u ne bi 'yapabi Ajuá rá Dada da japi'u.

'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Y de ya mi 'ba'ñu ra Jesu, bi zøhø 'nara 'ñohø mbra nest'ihi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Xahmate, 'nagra hoja'i, ¿te 'be da za ga ot'e pa da za ga tsu ra te pa nzantho?

¹⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui rá hoja'i? Hønse 'natho to'o ra hoja'i, y nú'a go gue'a Ajuá. ¹⁹ Ya guí padi nda'u gue'u ya hmanda: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui ja'tsua ya nc'uamba ri

miqu'eiu, oxqui hat'a ri miqu'eiu, umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri nana ne su'u.”

²⁰ Nu'bu nú'a ra 'ñohø bi dadi ne bi 'ñena:

—Xahmate, gatho nuya hmandaya stá ot'e desde stá mbatsi.

²¹ Nu'bu ra Jesu bi hyandi dega hmate ne bi 'ñembabi:

—'Natho nú'a gri 'bedi gui 'yot'e. Guí ma gui pa gatho nú'a gui pe'tsi ne gui hyecuabi ya hyoya. Njabu ha, da za guí hñanga ya hoga hño de mahets'i. Nepu gui ehe gui tengagui ne gui tseta gatho nú'a da 'ñe'a'i asta ri du.

²² Pe nu mi 'yøde'a nú'u ya noya bi xipa ra Jesu, xi bi du rá mui y bi ma njabu co ra dumui, ngue'a xi mrá rico.

²³ Nu'bu ra Jesu bi mpants'i ne bi hyanda yá nxadi, nepu bi 'ñembabi'u:

—¿Xi rá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá!

²⁴ Ha nuyá nxadi himi padi te da beni de nú'a xqui mañ'a. Hangue nu'á bi yopa xipa ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'u'ihi, ¿xi rá hñei da yut'a ja rá hmanda Ajuá nú'u to'o hu yá mui gue co nú'a te pe'tsi ma da mpøhø? ²⁵ Ma'na hinxá hñei da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofrie que 'nara rico da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

²⁶ Hangue nuyá nxadi'a ma'na himi padi te da beni, ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

²⁷ Nu'bu ra Jesu bi nhyandui'u ne bi 'ñembi:

—Ya ja'i hingui tsa da mpøhø sehe, pe co rá mfats'i Ajuá ha, ngue'a pa Ajuá hinte rá hñei.

²⁸ Nepu de gue'a bi dadi ra Pedro ne bi 'ñembabi:

—Nuje stá tsohebu gatho nú'a te ndí pe'tshe pa dá ten'ahe.

²⁹ Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi dí xi'ahu, nu'u t'óo da zogui yá ngu, yá cu, yá nju, yá dada, yá nana, yá batsi, ne yá hai po rá ngueque ne po rá ngue ra maca noya, ³⁰ nu'u ma da hñanga núbya mapaya 'na nthebe de nú'a te xa zogui, ngu yá ngu, yá cu, yá nju, yá nana, yá batsi, yá hai, masque co ndunthi ra nt'atsate, y nepu rá ñoho ra 'mui ma da hñanga 'nara hoga te pa nzantho. ³¹ Pe nu'u t'óo ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u t'óo ya notsibya, nura pa'a ma da ndangui'u.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Nura Jesu bi ne ra 'ñu co yá nxadi pa bi ma Jerusale. Y nú'a go bi 'met'o'a de gue'u, y nu'ú himi padi te da beni de gue'a. Hangue nu'ú ngu mi tsu, ne mri 'befatho de gue'a. Nepu nura Jesu bi 'ueca 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi yopa xipabi

gatho nú'a mi ma da thogui'a. ³³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nubya drá maha Jerusale, ne dí ne ga 'ra'ahu nt'ode de Nú'a To'o bi e bi Nja'i. Nú'a ma dra da de guehni ja yá 'ye ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da 'ye'mbi da hyo, ne ma da 'yent'uabi ja yá 'ye nú'u hingyá xodyo pa da hyo'a. ³⁴ Nu'ú ma da 'yot'ua ra buhla ne da na'mbi ne da zots'i, nepu ja da hyo'a. Pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

Ra Cobo ne ra Xuua bi 'yadi 'nara favo
(Mt. 20:20-28)

³⁵ Nepu nura Cobo ne ra Xuua nú'u yá t'u ra Sebeteo bi joni ja ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí ne gui otcahe ra mate gui 'racje nú'a ma ga a'a'ihe.

³⁶ Nu'bu'á nu'á bi datuabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'be gui ne ga ot't'ahu?

³⁷ Y nu'ú bi 'ñena:

—Dí nehe ga hudihe 'na ja ri 'ñei, 'na ja ri ngaha, nu xcri hñudi ja ri hudi de ri ts'utbi.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nixi hingui pahu nú'a gui ahú. 'Bu gui ahú njabu, ¿ha gui hanthu gui tsethu ya ts'othogui ngu nú'u ma ga thoguiga, ne gui tsethu ya ugu ngu nú'u ma ga tsetca?

³⁹ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Haha, ga tsethe.

Nu'bu'á ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Majuani ma gui tsethu ya ts'othogui ne ma gui tsethu ya ugu ngu nú'u ma ga tsetca. ⁴⁰ Pe nuga hingo ma ga huancá to'o ma da hñudi ja ma 'ñei ne ja ma ngaha. Numa Dada go gue'a padi to'o ma da hñudini.

⁴¹ Pe nu mi 'yode nú'u má 'ret'a ya nxadi gue ra Cobo ne ra Xuua mi adi da hñuhui ra Jesu, nu'ú bi bə yá cuc'ngue'a hanja go mi adi da hñuhni'u. ⁴² Nu'bu'á ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Gui pahú xá hño gue nuya danga ndá de guecua ja ra ximhai ri manda gatho yá hnini, ne nu'á go da mañ'u go gue'a da t'ot'e.

⁴³ Pe nu'ahu oxqui ma gui 'yothu njabu. 'Bu 'na de gue'ahu gui ne gui ndanguihu, mahyoni go gui pepu nuyú ma'ra. ⁴⁴ Ne nu'bu'á 'na de gue'ahu gui ne gui ndahu de nuyú ma'ra, mahyoni go gui 'megohu. ⁴⁵ Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á hinxpá 'ñehe pa go da 'bepabi, nu'á xpá 'ñehe pa go da 'mego ne pa da unga rá te pa da gu'tua gatho yá ts'oqui ya ja'i.

Ra Jesu bi 'yothu ra Bartimeo mrá goda
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Nepu ra Jesu bi zonga Jericó co yá nxadi, ne 'bestho bi bəni de guehni ne bi dēni 'nara hmuntsja'i. Y nuni ja ra ñanga 'ñu mi huhn 'nara goda mrá thuhu ra Bartimeo mrá t'u ra Timeo, mi huhn mi peti. ⁴⁷ Y nu mi 'yode gue go mi gue'a ra Jesu me Nasare nú'a ya mi ma da thohni, nu'bu'á nu'á bi mudi bi mafi ne bi 'ñena:

—¡Nu'i Jesu, rá T'u'i ndu ra ndá Davi, huegagui!

⁴⁸ Pe ndunthi ya ja'i bi zui ne bi 'ñembabi da go'ta rá ne. Pe nu'á ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¡Nu'i rá T'u'i ndu ra ndá Davi, huegagui!

⁴⁹ Mi 'yode ra Jesu 'bestho bi 'mai, ne bi mehni to da tsimpa nú'a ra goda. Y nu'ú bá ma'ti'a ne bi 'ñembabi:

—'Bai bá ehe, ogú tu ri mai, bí təp'a'i 'na.

⁵⁰ Nu'bu'á nu'á 'bestho bi hñaca rá pat'i ne bi dama 'mai bi ma bá tsu ra Jesu. ⁵¹ Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'be gui ne ga ot't'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i, dí ne ga yopa handi ma'na'qui.

⁵² Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, co ri jamfri ya xcá ñani.

Y 'bestho ra ora'a bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu.

11

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ra Jesu ne yá nxadi ya mi ma da zonga Jerusale, ne mi 'yo guetbu de Betfage ne Betania, nehe guetbu ra t'ohə 'bo Olivo, hangue ra Jesu bi mehna yoho yá nxadi pa da 'met'o, ² ne bi 'ñembabi'u:

—Grí maha ja nuni ra t'uca hnini bí jani, ne nu xcri tsəñhuni gui tsuhu 'nara zi burru di that'i nú'a hinto xa təguetho. Bá xo'thu ne bá tsincahuua. ³ Ha nu'bu'á to'o da 'yañ'ahu ne da 'ñei'ahu hanja gui othu njabu, 'ñembabi'u: "Ra zi Hmu bí honi, nepu 'mefa ma ga yopa tsin'ahe ma'na'qui," gui 'ñembabi'u njabu.

⁴ Nu'bu'á nu'á yoho yá nxadi bi ma ja nú'a ra t'uca hnini, ne ja bá tsuhni 'nara zi burru mi that'a mte ja 'nara gosthi ja rá hyo ra 'ñu, ne bá xo'ti'u. ⁵ Y mi 'bahni 'raya ja'i bi 'ñembabi'u:

—¿Te gui japhu nú'a ra burru gui xo'thu?

⁶ Ha nuya nxadi bi dadi ngu xqui xipa ra Jesu, hangue nú'u ya ja'i bi hyopi bi zits'i. ⁷ Nepu nu'á bá tsimpa ra Jesu nú'a ra burru, y bi hñaca yá pat'i'u pa bi xi'tsua ra burru pa bi təgue'a. ⁸ Nepu ra hmuntsja'i bi hñaca yá pat'i pa bi mə ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi toca ya 'yeza pa mi pəge nehe ja ra 'ñu.

⁹ Y nu'ú to'o mri 'befa ne mri 'bet'o mi thə ya hmafi mi ena:

—¡Xá nsunda núni xpá mencahu Ajuá! ¡Ajuá da japni! ¹⁰ ¡Ajuá da japi núni ma da ndá! Nuni go guehni ra ndá xqui hñá'tuabi ndu ma dadahu ra ndá Davi. ¡Xá nsunda Ajuá bí 'bai mahets'i!

¹¹ Nepu ra Jesu bi yut'a Jerusale ne gá yut'a ja ra ndanija, ne bi hyanda xá hño gatho nú'a mi jani mbo ra ndanija. Y coñ'a ya bi

nde, nu'á bi b̄oni de guehni bi ma Betania co nú'u 'ret'amayoho yá nxadi.

Ra Jesu bi zui 'nara 'bai gá igo
(Mt. 21:18-19)

¹² Y rá hyax'a ra Jesu ne yá nxadi bi b̄onga de Betania, y de má 'ñu bi zú ra thuhu'a. ¹³ Ne dega yabú bi hyanda 'nara 'bai gá igo mi c'amtho, hangue bi ma bá c'a'tshma ua mi t̄o yá igo. Pe nu mi z̄onini hinte bi z̄adi, mi 'ra'ta yá xi ngue'a mri 'b̄etho da n̄ogwe. ¹⁴ Hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra 'bai gá igo: —Hinhya'mu ma da yopa n̄ogwe ri igo. Ha yá nxadi bi 'ȳode nú'a bi ma.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Nepu bi yopa z̄on'hu Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija ne bi mudi bi 'yenga gatho nú'u mi 'b̄ahni mri mpa ne mri ntai mbo ra nija. Bi p̄ants'ua yá mexa nú'u ya mpatboja ne yá thuhni nú'u to'o mi pa ya domitsu. ¹⁶ Ne ya himbi hopi to bi thoguini pa da h̄naxa ya t'̄ot'e. ¹⁷ Nepu nu'á bi xipabi ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hingui p̄ahu gue xa nt'ofa ja ra Maça T'ofu ne ena: “Numa ngu rá thuhu ra ngu dega nsadi pa gatho ya hnini”? Ha nu'ahú gu xcá 'ȳot'athohu ra ngu dega mfe.

¹⁸ Nu'bú ya xahnate de ra ley ne ya ndá gá macja bi 'ȳode nú'a bi m̄anga ra Jesu, hangue nu'á bi 'ñu'ti pa da hyohma'a, ngue'a mi tsu'u da h̄n̄anba yá nsu, ngue'a gatho ya ja'i xi mri ho nú'u ya noya mi udi'a. ¹⁹ Ha nu mi put'a ra nde, ra Jesu ne yá nxadi bi b̄onga de guehni Jerusale.

Ra 'bai gá igo bi 'yot'i
(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ha nurá hyax'a de mi xudi bi thoguini ma'na'qui habu mi 'bai nú'a ra igo xqui zui ra Jesu, ne bi hyandi'gu gue ya xqui 'yot'i gatho, asta yá 'yu. ²¹ Ra ora'a ra Pedro bi benga nú'u ya noya xqui m̄anga ra Jesu, ne bi 'ñembabi'a:

—Ma Xahnate'i, handi, nuna 'bai gá igo gá xipi gue ya hinhya'mu ma da yopa n̄ogwe yá igo, ya xa 'yot'i.

²² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Camfrihu Ajuá. ²³ Xi majuani dí xi'ahu gue 'bu to'o ja ndunthi rá jamfri ne hinda duhu, da za da 'ñembabi nuna ra t'̄oh̄o gue da mponi dí ma ja ra ndehe, ne da njabu ngu nú'a da 'yadi. ²⁴ Hangue nuga dí xi'ahu gue nu'a gatho gui 'yaphu Ajuá ra Dada, camfrihu gue nu'a xa 'ȳot't'ahu ri t'adihu, y nú'a gui 'yaphu da 'ra'ahu. ²⁵ Pe ora gui 'yaphu'a, 'bu to xa 'ȳot't'ahu 'nara nts'o'mui, pumbahu, pa njabu Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i da pun'a ri ts'oquihu nehe nú'a xcá 'ȳothu. ²⁶ Ngue'a nu'bu hingui pumbahu nú'u to'o xa 'ȳot't'ahu 'nara nts'o'mui,

Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i hinda pun'a ri ts'oquihu nehe.

Bi t'ambabi ra Jesu te ma nsequi mi hq
(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Nepu bi yopa mengui'u pa Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija, ne bi joni habu mi 'bai'a ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. ²⁸ Nepu nu'á bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o rá hmanda'a pa gui 'ȳot'a nuya ya t'̄ot'eya? ¿O to'o xa 'ra'a nsequi?

²⁹ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Di ne ga an'ahu 'nara nt'ani nehe. Nu'bu gui xicaguihu, necagui ga xi'ahu to'o rá hmanda'a pa dá ot'a njabu. ³⁰ ¿Xi to'o bi h̄nuxa ra Xuua pa bi nxi'tsate? ¿Ha gue Ajuá o ya ja'i?

³¹ Nu'bú nu'á mri 'ñemse 'na ngu ma'na:

—Nu'bu ga emfu gue go Ajuá bi h̄nuxa ra Xuua, nu'bu nuni dá 'ñenju gue hanja hindá camfrihu nú'a mi mañ'a. ³² Ha nu'bu ga emfu gue go ya ja'i xa h̄nuts'i, xi'bu da b̄o rá cue ra hnini.

Mi mañ'u njabu ngue'a mi tsu ya ja'i, ngue'a gatho'hu mi ena gue nura Xuua go mi gue'a 'nará 'mehni Ajuá. ³³ Hangue nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Hina hindí p̄ahe.

Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'bú nixi gueque hinga xi'ahu nehe to'o rá hmanda pa dá ot'a njabu.

12

Ra 'bede de ya ts'om̄fi
(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Ra Jesu bi sigui bi ñaui ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda, ne bi mudi bi xipa 'raya 'bede, ne bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñoh̄o bi gaxa 'raya 'bai gá obxi, ne bi guts'i xá h̄no. Ne bi hyoqui habu da sit'a ra ngui gá obxi nú'a da the'mi, ne bi hyoca 'nara nth̄oma uq'obxi xi rá h̄nets'i.

Nepu nú'a ra uq'obxi'a bi umba nhyandi 'raya ja'i, ha nú'a ra me uq'obxi bi b̄oni bi ma yabu ya hai. ² Ha nu mi z̄oh̄o ra pa de ya xqui dá ya obxi, ra me uq'obxi bi mehna 'nara 'bego pa ma da c'a'tsa nú'u to mi h̄a nhyandi ra uq'obxi pa da hyeca nú'a ra sofo ya xqui guts'i. ³ Pe nú'u to'o mi h̄a nhyandi ra uq'obxi bi gu nú'a ra 'bego bi na'mbi ne bi co'tsi bi mengui, hinte bi umbabi de ra sofo.

⁴ Nu'bú nura me uq'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi mfats'i bi t̄edo nú'a ra 'bego asta bi z̄emba rá ñaxu, ne bi xipa ndunthi ya ts'onoya, ne himbi umba nú'a mri 'ñepabi rá hmu. ⁵ Nepu ra me uq'obxi bi yopa mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu nú'a ra 'bego ne bi hyo. Nepu 'mefa ra me uq'obxi bi mehna

má ndunthi ya 'bego. Pe 'ra de gue'u bi hna'mbabi, ha nu ma'ra bi tho.

⁶ Y ya xi rá ngats'i bi mense rá hmáca 'ra t'u, ne bi 'ñena: "Nuga dí pađi gue nu'bu ga pense ma t'u, nuya hyanthuahi ma da me'tsua ra t'equei." ⁷ Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi gue bi zonga rá t'u ra me ua'obxi, nu'ú bi 'ñu'ti ne bi 'ñémse'u: "Go guehni ma da gohui yá hai rá dada. Pe ma ga hohu pa njabu go da gocju ya hai." ⁸ Hangue nu'ú bi gumpa rá t'u nú'a ra me ua'obxi bi hyo'u ne bá fota môte de ra ua'obxi.

⁹ ¿Pe te guí beñhu ma da 'yot'a nú'a ra me ua'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? Nu'á 'nara pa ma da zohò ne ma da hyo gatho nú'u ya ts'o hyanthuahi ne go ma da umba nhyandi ma'ra ya ja'i nura ua'obxi'a.

¹⁰ ¿Ha gue hinxá hñe'thu ja ra Mácá T'ofó habu enga njaua? Nú'a ra do bi fõtuhma 'na lado nuya hyongu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nijá Ajuá.

¹¹ Y nuse'a go bi megui nura do'a pa da hyó rá nijá, ne dí hanthu gue xi rá nsunda nú'a bi 'yot'e.

¹² Nepu nuya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndá bi beñ'u gue da guhma ra Jesu pa da got'a fadi ngue'a bi bađi'u gue nu'á mi ñá de gue'u ora mi xipa ra 'bede de ya ts'o hyanthuahi. Pe nu'ú mi tsu te da 'yot'uaibi'u nú'u ya hmuntsja'i mi 'bahni, hangue bi zohni ra Jesu ne bi ma'u.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya ndá de ya hnini

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Nepu nu'ú bá pehna 'raya fariseo ne 'rayá mfats'i ra ndá Erode pa da xaxa ra Jesu pa da nu ua te da zutuabi pa njabu da za da ñapabi. ¹⁴ Nepu nuya 'mehni bi zohò habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue go gue'e guí mąnga majuañi ne hingui ø'tua ncaso nú'a mąnga ya ja'i ne hingui pata ri noya pa da ma'a'i ya ja'i, ngue'a nu'i guí udi xá hño nú'a ri ho Ajuá de t'ot'e. Dí ne guí xicaguñe, ¿ha gue xá hño ga ju'tuabi ra boja ra ndá Cesa o hina? ¿Ha gue ga ju'tuae o hina?

¹⁵ Pe ra Jesu 'bestho bi baťa ya ts'omfeni nuya ja'i'u, hangue bi 'ñembabi'u:

—Nuga dí pađi te rá 'be guí beñhu con gueque. Bá hancahuua 'nara boja pa ga handi.

¹⁶ Nu'bu nú'ú bá hanpabi'a nú'a ra boja mi adi. Y nu mi hyandi nú'a ra boja bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿To'o rá c'oi ne to'o rá thuhu núna tócuu ja ra boja?

Y nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra ndá Cesa ne go rá thuhu'a.

¹⁷ Nu'bu bi dađi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a rá uenda ra ndá Cesa gui umbabihu ra ndá Cesa, ha nu'a rá uenda Ajuá go da umbabihu Ajuá.

Y nu mi 'yode'u gue bi dađi njabu, xi bi 'yot'u.

Ya saduceo bi 'yambara Jesu de rá ñoho ra te

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Nepu nu mi uadi ra Jesu bi ñaui ya fariseo ne yá mfats'i ra ndá Erode, bi zohò 'raya saduceo nú'u to'o camfri gue hinto ma da yopa nte de ra du. Bi 'ñehe pa bi 'yamba 'nara nt'ani'a, ne bi 'ñembabi:

¹⁹ —Xahnate, ra Moise bi zogui nt'ofó gue 'bu 'nara 'ñohò da du ne da zogui rá 'behña, pe 'bu ni 'nara bađi hinda zocuabi, nu'bu nurá cu de nú'a ra 'ñohò bi du mahyoni da nthatui rá 'bepo, pa nu'bu da me'tsa 'nara bađi, da thu'mbabi rá thuhu ngu rá thuhu nú'a ndu rá mudi dame nú'u yoto ya cu bi du pe ni 'na de gue'u himbi zocuabi ni 'nara bađi. ²⁰ Nde nu'bu, 'na'quí mi 'bui yoto ya 'ñohò mri ncu. Nepu nú'a mada bi nthati, pe bi du ne himbi zocuabi ni 'nara bađi.

²¹ Nepu nú'a rá ñoho ra cu bi nthatui rá 'bepo, nepu ne'a bi du ha nixi gue'a ni 'nara bađi himbi zocuabi nehe. Y rá hñu bi njabu nehe. ²² Ne bi njabu gatho nú'u yoto ya cu bi du pe ni 'na de gue'u himbi zocuabi ni 'nara bađi. Nepu rá ngats'i, bi du ra 'behña nehe. ²³ ¿Xi de stí yopa nte de ra du nú'u yoto ya 'ñohò, nda'a de gue'u xi drá dame nú'a ra 'behña'a? ngue'a gatho nú'u yoto bi nthatui de guecuu ja ra ximhai.

²⁴ Ha nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembi'u:

—Nixi guí pahu nú'a guí mahñu ngue'a hingui pahu nú'a mąnga ja ra Mácá T'ofó ne nda'a rá ts'edi Ajuá. ²⁵ Ngue'a nu sta yopa nte gatho nú'u ya ja'i xa du, ya hinda ma da nthata ya 'ñohò nixi ya 'behña, ngue'a nuni mahets'i gatho ya ja'i ma da 'mu ngu ya enxé.

²⁶ Nehe, pa guí camfrihu gue ma da yopa nte nú'u xa du, ma ga ben'ahu nú'a bi 'yofó ra Moise ja nú'a ra xeni habu ma de nú'a ra ndapo mi zò, ne ja guehni Ajuá bi zofó ne bi 'ñembi: "Nuga go guecagui rá Ajuagui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo." Njabu xa nt'ofó. ²⁷ Pe Ajuá go gue'a ra Ajuá de nú'u te, hingo ra Ajuá de nú'u xa du. Hangue dí pahu gue nura Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo masque ya jo'oua'u pe bi ja yá te'u. Hangue nu'ahu hinte ri fađihu.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui

(Mt. 22:34-40)

²⁸ Nehe xqui zohni 'nara xahnate de ra ley ne bi 'yode mi ñaui ra Jesu ya saduceo, ne bi 'yode gue ra Jesu xqui dađi xá hño nú'u ya nt'ani xqui t'ot'uaibi. Hangue ne'a bi uat'i pa bi 'yamba 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—¿Nda'a ra hmanda ma'na ra dangui de gathó?

²⁹ Nu'bu nura Jesu bi dātuabi ne bi 'ñembi: —Ma ga xi'i nú'a ra hmanda ma'na ra dāngui de gatho ne ena: “Hñuxhu nt'ode nú'ahú me Israelhú, Ajuá ma Zidadahú hõnse 'natho. ³⁰ Y nú'á gue'a mahyoni gui mādihú con gatho ri muihú ne con gatho ri mfenihú ne con gatho ri ts'edihú.” Nuna guehna ra mudi hmanda ma'na ra dāngui de gatho. ³¹ Ha nuna ma'na ngú'atho ena njaua: “Madi ri miq'u'eiu ne gui su ngu grí nsusehe.” Otho ma'ra ya hmanda ma'na ya dāngui de núya di xi'a'i.

³² Nepu nú'a ra xahnate de ra ley bi 'ñena: —Xahnate, majuañi nú'a gá ma gue Ajuá hõnse 'natho ne jo'o ma'na. ³³ Haha xá hño to da madi Ajuá con gatho rá mui, con gatho rá mfeni, con gatho rá ts'edi, ne da madi rá miq'u'eiu da su ngu ri nsuse 'na. Gue'a ma'na xá hño que nú'a da hyo ya mbo'oni 'na ne da tsat'i pa da 'bahabi Ajuá.

³⁴ Nu'bu ra Jesu bi 'yøde gue nú'a ra 'ñhø xqui dadi co 'nara hoga mfeni, hangue bi 'ñembi:

—Ya ts'utho grí 'bedi pa gui cut'a ja rá hmanda Ajuá.

Y ya hinto bi rezga bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

¿Ha gue ra Cristo go rá T'u ra nda Davi?
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ha nu de mi xahnate ra Jesu ja ra ndañija bi 'ñena:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue ra Cristo ma dí 'ñehe de ja yá ja'i ndu ra nda Davi? ³⁶ Nura Maça Ndahi bi 'bepa ndu ra nda Davi bi 'yofu nuya ya noya ja ra Maça T'ofu habu ena njaua:

Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudia ja ma 'ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'u de nja'ti ri ua.”

³⁷ Ha nu'bu go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'bu ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Y nura hmuntsja'i xi bi ho nú'a te mi mangan ra Jesu.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ha nu de mi xahna ya ja'i ra Jesu bi 'ñembabi:

—Jamashu pa hingui 'yøthu ngu nú'a ø't'a ya xahnate de ra ley. Nu'ú ri ho da hye yá he xi xá ma, ne ri ho'u da zengua ya ja'i co ra t'equ'e'i ora 'yo'u ja ra tai. ³⁹ Ha nu ja yá nija'u ri ho da hñudi ja ya mudi hudi, ne ri ho da t'ini rá mudi ja ya ngo. ⁴⁰ Nehe xi ø't'a yá nsadi co ndunthi ya noya, qué pa da hñamba yá ngu ya viuda nsinque da zo yá mfeni ya ja'i. Nuya xahnate'u ma da hñanga yá castigo ma'na ra dāngui.

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi uni 'nara 'bahaja ra ndañija
(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Nepu ra Jesu bi hñudi habu mi ja ya 'me'tsboja ja ra ndañija pa mi handa nú'u ya ja'i to'o mi ent'ini yá ofrenda. Ha mi handa ndunthi ya rico mi unga yá dānga ofrenda. ⁴² Nepu bi zøhø 'nara viuda xi mrá zi hyoya, ne bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre nú'u hints'u mri muui. ⁴³ Hangue nura Jesu bi ma'ta yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuañi di xi'ahu gue nuna zi hyoya viuda ma'na xa unga 'nara ofrenda xi ra dāngui ja rá thandi Ajuá que gatho nú'u to'o ma'na xa 'yent'a ndunthi yá ofrenda ja ya 'me'tsboja. ⁴⁴ Ngue'a gatho nú'u ma'ra to'o xa unga yá ofrenda xa uni de nú'a ya xa bonguabi, pe nuna zi hyoya viuda thogui 'nara dānga hñoya pe xa unga gatho nú'a xqui me'tsi pa da dai te da zi hñaha.

13

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndañija
(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Ha nu mi bonga ra Jesu de ja ra ndañija, 'na de nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—iMa zi Xahnate'i, hyanthmague hangu rá hño nuyu ya dānga ngu xa thoqui co nuyu ya dāta do!

² Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nubya gui hanthú hangu yá ndāngui nuyú ya ngu, pe nuga dí xi'ahu gue ma da zø ra pa da yø'te gatho, ne ni 'nara do hinda ma da gohi di ntøque co rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai
(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Nepu ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo nú'a ri nhyandui ra ndañija, ne ja bi hñuhni'a. Ha nura Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne ra Andre bi ñaseui 'nambu ne bi 'ñembabi:

⁴ —Dí ne gui xicje ha'mu ma da yø'te nuna nija y te ma nt'udi ma da hnequi nu sta nja nú'a gui ma.

⁵ Hangue nura Jesu bi mudi bi xipabi'u ne bi 'ñembabi:

—Jamashu hinda ma da hya'ahu ya c'uamba ja'i de nú'a ma da xi'ahu. ⁶ Ngue'a ndunthi de gue'u ma da 'ñehe y da bepa ma thuhu ne da 'ñena: “Nuga go gueque drá Cristo xpá mencagui Ajuá pa ga nda.” Njabu nu'ú ma da hyat'a ndunthi ya ja'i pa da gamfribi'u nú'a da mañ'u.

⁷ Ma gui 'yøhu nehe de nú'u ya dānga tuhni ya di ja, ne de nú'u ma da nja. Pe nu'ahu nu xcri 'yøhu, oxqui ma gui tsuhu, ngue'a mahyoni da njabu, pe hingo di gue'a ya rá ngats'i ra pa. ⁸ Ngue'a ma da ntuhna ya hñini co ma'ra yá mihñiniui, ne ya nda co ma'ra yá mindaui, ne ma da nja ya mbimhai habaraza, ne da nja ra dānga thuhu, ne xi

da nja ya ñants'i. Nuya go guehya ya mudi ts'othogui ma da nja.

⁹ Hangue nsuhu, ngue'a ma da hnap'ahu mbo ja ya nija, ne da ts'ix'ahu ja ya ts'utbi ne ja ya gobierhnu ne ja ya danga nda ngue'a gui camfriguihu. Y ja ya thandi'u ma gui dahu majuani de gueque. ¹⁰ Y mahoyoni da nt'ode ma noya gatho ja rá nguni ra ximhai, nepu ja da nja ra ngaxhmai. ¹¹ Pe nu sta zø ra ora da ts'ix'ahu pa dra da'ahu ja yá 'ye ya ts'utbi, oxqui ma gui tu ri muihu nú'a te rá 'be gui thadihu, nixi gui beñhu 'met'o nú'a te ma gui mañhu, ngue'a nura ora'a go Ajuu ma da xi'ahu hanja gui thahu, ne gue'a gui mañhu. Ngue'a hingo ma gui ñasehu, nura Maca Ndañi ma go da ña'a. ¹² Nu'u tó'o 'bu yá cu ma da da pa da tho, ha nuya dada ma da da yá batsi, ha nuya batsi asta ma da ñapa yá dada nehe pa da tho. ¹³ Gatho ya ja'i ma da utsa'ihu ngue'a gui camfriguihu. Pe nu'u tó'o da zeta gatho nuya ya ts'othogui asta rá ngats'i, go gue'u da mpøhø.

¹⁴ Ma da njabu ngu nú'a bi manga maya'bu ra Dañe rá 'mehni Ajuu. Ma da hnequi nú'a xi strá nts'o ne dra ts'omba rá ndanija Ajuu. (Dá zo ri mfenihu nú'a gui he'thabya.) Ha nu xcri hyanthu nú'a ra ts'oja'i sta 'mai habu hindi 'ñepi da 'mai, nú'ahu gri 'buhu Judea gui 'bathu 'bestho ja ya t'øhø. ¹⁵ Nura pa'a sta njabu, nu'a tó'o di 'yo ja rá patio de rá ngu odi cut'a mbo pa da hñaxa nú'a te mahoyoni ja ra 'ñu. ¹⁶ Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahí dri mpefi nú'a ra ora'a, odi pa ja rá ngu pa da hñaxa rá pat'i. ¹⁷ ¡Huecate nú'u ya 'behñá di da'thi ne nú'u dya nzu nuya pa'u, ngue'a pa gue'u xi strá hñei pa da 'bat'í! ¹⁸ 'Yaphu Ajuu gue nura pa'a hindya pa dega tse. ¹⁹ Ngue'a nuya pa'u ma da nja ya danga ts'othogui nú'u hinhya'mu xa nja desde bi hyoca ra ximhai Ajuu, ne de gue'a ya hinhya'mu ma da yopa nja ma'na'qui ngu nú'u ma da nja ya pa'u. ²⁰ Hangue Ajuu bi beni gue hingá ndunthi ya pa ma da njabu, ngue'a nu'bu hina, hinto da zeti. Pe po rá ngue nú'u xa huahni, nu'a bi beni gue ma'na xá hño ts'utho ya pa ma da njabu.

²¹ Ha nuya pa'u 'bu to da 'ñeñ'ahu: "Bá e gui hyanthu 'bucau ra Cristo bá pehna Ajuu pa da nda", o 'bu to da 'ñeñ'ahu: "Maha ringuehni habu bi 'bu ra Cristo", oxqui camfribihu. ²² Ngue'a ma da 'múi ndunthi ya hyate ja'i, 'ra da 'ñena gue go di gue'u dya Cristo bá pehna Ajuu pa da nda, nu ma'ra da 'ñena gue dyá 'mehni Ajuu pa da ña de gue'a. Nu'u ma da 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi ne da nehma da hyat'a nú'u xa huahna Ajuu nehe. ²³ Pe nu'ahú beñhu xá hño de nú'a dí xi'ahu ne nsuhu. Oxqui hophu to da hya'ahu.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui

ja ra ximhai

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ Nú'u ya pa sta thogui nuya ya ts'othogui, ra hyadi ma da 'mexuui, ne ra zana ya hinda ma da yot'i. ²⁵ Ya tsø ma da dagui de mahets'i y gatho nú'a te bi ja mahets'i da mbi. ²⁶ Nepu Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thandi da 'ñehe xi strá nsunda ja ya guui con gatho rá danga ts'edi. ²⁷ Nepu da mehna yá enxé pa da munts'a gatho nú'u to'o xa thahni nú'u di 'bui gatho rá nguni ra ximhai.

²⁸ Nu'ahu ora gui hanthu ra 'bai gá igo ya da bøhø yá 'roho, nu'bu gui pahú gue ya xa 'ñepu 'bestho ra pahyadi. ²⁹ Njabu nehe nu xcri hyanthu sta nja nuya ya ts'othogui, pahú gue rá ngats'i ra ximhai ya 'bui guetbu. ³⁰ Xi majuani dí xi'ahu, gue nuya ja'i 'buihya hinda ma da du asta hinda mudi da nja gatho ngu nú'a dí xi'ahu. ³¹ Mahets'i ne ra ximhai da uadi da thogui, pe numa noya hinda uadi da thogui, pe'tsi da njabu ngu nú'a stá ma.

³² Hinto padi ra pa nixi ra ora ha'mu da nja ra ngaxhmai, nixi ya enxé de mahets'i hingui padi, nixi rá T'u Ajuu, hønse Ajuu ra Dada go gue'a pase.

³³ Hangue ndø'mhu nzantho ne 'yaphu Ajuu, ngue'a hingui pahú ha'mu da zø ra ora. ³⁴ Nuga dí nja ngu 'nara 'ñøhø ma da ma yabu ya hai, pe ante da ma, da 'yent'ua ja yá 'ye yá 'bego gatho nú'a te pe'tsi, ne cada 'na de gue'u da xipabi te da mefi, ha nura nsugosthi da t'umbabi ra 'befi pa da ndø'mi nu sta mengui'a. ³⁵ Hangue nu'ahu nzantho ndø'mhu nehe, ngue'a hingui pahú ha'mu ga pengui, ua dega xudi o dega nde o made ra xuui o 'na hmafi ra dega. ³⁶ Ngue'a xi'bu xcri thamfrihu ga tsøhø ne ga tsu'ahu gri ahahu. ³⁷ Nuna di xi'ahabya, guehna dí xipabi nehe gatho ma'ra pa da ndø'mi'u.

14

Ra nt'uti pa dra ju ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Mri 'bedi nsøca yo pa pa ra ngo nú'a rá thuhu ra pascua, ne nú'a ra ngo dega ts'ithuhme nsinque rá nzoi. Ha ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ya mi nu hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da gu da hyo. ² Ne bi 'ñémbabi'u:

—Hinga øthu núna dí beñhu de ra pa dega ngo, xi'bu da bø yá cue ya ja'i ne da ñants'i'u.

'Nara 'behñá bi go'tsua 'nara hoga ñuni ja rá ñaxu ra Jesu

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Ha nuya pa'u ra Jesu bi 'mahni Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø. Mi huhni ra Jesu ja ra mexa mri ñuni, nepu bi zøhø 'nara 'behñá bra hñá 'na ngu ra zi

xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara hoga ñuni xi xmá mađi mrá thuhu ra nardo. Ha nú'a ra 'behña bi do'tsua rá 'yuga nú'a ngu ra zi xito, ne bi xi'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra ñuni'a. ⁴ Nepu 'ra de nú'u mi 'buhni bi bô yá cue ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—¿Hanja bi 'yot'a njabu nuna 'behña hõse bi manitho nuna hoga ñuni? ⁵ Nu'bu xa 'ba hmaha xa muui ngu hñu nthebe denario, y nú'a ra boja'a xa za xa thecuahma ya hyoya.

Njabu bi manganá nú'u to'o mi ñama'ñu de nú'a ra 'behña.

⁶ Nu'bu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ote guí xiphu. ¿Pa te guí ñama'ñuhu de guehni? Xá hño nú'a xa 'yotcagui. ⁷ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'mui con gue'ahu, ne nu'araza ra pa gui ne gui umfu 'nara mfats'i, da za ra gui umfu. Pe nuga hinga nzantho ma ga 'bucua con gue'ahu pa gui 'yotcahu ra hño. ⁸ Nuna zi 'behña bi 'yot'e nú'a xa zapa rá ts'edi, xa goscagui ja ma ndo'yo nuna ra hoga ñuni pa ma nt'agui.

Bi 'ñenga ra Jesu njabu ngue'a nu'ú ya myá nzai mi jo'tsua nuna hoga ñuni nú'u xa du. ⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Xi majuaní dí xi'ahu, haburaza da hmanga ra maça noya, da hma de nuna xa 'yotca nuna zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu
(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Nepu nura Juda Iscariote 'na de nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu, bi ma bá ñaui ya nda gá macja pa da dapabi'u ra Jesu. ¹¹ Ha nu mi 'yode ya nda gá macja njabu, xi bi johya'u ne 'bestho bi ña'tuabi ra boja. Hangue nu'á xi mi 'yo rá mfeni hanja da 'yot'e'a pa da da ra Jesu.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹² Ra mudi pa de ra ngo dega ts'ithuhme nsi rá nzoi gue'bu mi tho ya t'uca deti pa ra ngo dega pascua. Ha nura pa'a ya nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Habu guí ne grá hñocje pa ga tsihu ra nt'oxi de ra pascua?

¹³ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi yoho yá nxadi: —Grí maha ja ra hnini ne ja ma grí nthehni 'nara 'ñohø di ha 'na xõni ra dehe, ne nú'a go gue'a gui tñhu'a. ¹⁴ Ne nura ngu habu da yot'i'a, gui 'ñemfu nú'a ra me ngu: “Bá pencehe ra Xahnate ne bi xicje ga xi'ahé njaua: ¿Habu ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi de ra pascua co ma nxadi?”

¹⁵ Y nu ja rá tõngu'a ma da 'ñu't'ahu 'nara dangá ngu. Nuni ja jani gatho nú'a te ma ga hoñhu, ne ja gui hyocjani nú'a te ga tsihu.

¹⁶ Hangue nú'u yoho ya nxadi bi ma de guehni pa ja ra hnini y bi zudi'u ngu xqui xipabi ra Jesu. Y ja bi hyocni'u ra nt'oxi de ra pascua.

¹⁷ Y ya de mi put'a ra nde bi zõnga ra Jesu con gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ja nú'a ra tõngu'a. ¹⁸ Nepu ya de mi huhni mri ñuni mahyegui co yá nxadi, bi 'ñena:

—Majuani dí xi'ahu, nú'ahu guí 'buhuaa guí nt'oxihu con gueque, 'na de gue'ahu ma guí dagaguihu.

¹⁹ Ha nuyá nxadi xi bi du yá mui, ne 'rama'na de gue'u mi ambabi ra Jesu ne mi embabi:

—¿Ha gue go guecagui?

²⁰ Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Na de gue nú'ahu guí 'ret'amayohoho ma nxadi'ihu guí tñhuhbya habu di tñhuga, 'na de gue'ahu ma guí dagaguihu. ²¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thogui gatho ngu nú'a xa t'ofu ja ra Maça T'ofu, pe ñhucate nú'a ra 'ñohø to'o ma da da'a! Ma'na xá hño nixi xa 'muhma.

²² Ha nu de mri ñuni'u, ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada, bi hyeque ne bi umba yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Na, tsihu, nuna go guehna ma ndo'yo.

²³ Nepu bi gu 'nara vaso mi po ra vinu, bi umba njamadi Ajuá ma'na'qui ne bi umbabi yá nxadi pa bi zi gatho'u. ²⁴ Ne bi 'ñembabi'u.

—Nuna go guehna ma ji ma ga fani pa da mudi ra 'ra'yo cohi, nú'a ma da mfani pa gatho ya ja'i. ²⁵ Majuaní dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi de guecua. Nu'a ma ga yopa tsi ma'na'qui asta nú'a ra pa grá 'buhu nuni habu bí manda Ajuá ma Dada, gue'bu grá yopa tsi, pe ma'na'ño.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gõni'a

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Nepu nu'ú bi duta 'nara jahña, y de guehni bi ma pa ja ra t'ohø 'bo Olivo. ²⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura nxuuihya gatho'ihu ma da du ri muihu ne ma guí 'uehu de gueque. Ma da nja ngu bi manganá Ajuá ma Dada ja ra Maça T'ofu habu ena: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti da nxani,” njabu bi 'ñena. ²⁸ Pe nu xcrá yopa nte de ra du, nuga ma ga 'bet'o de gue'ahu pa grá ma Galilea.

²⁹ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Masque gatho nuyá ma'ra da 'uegue, pe nuga hinga 'uegue de gue'e.

³⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Majuani dí xi'a'i, nuyá dí nxuui ma guí cõngagui hñu'qui ante rá yo hmafi ra menja.

³¹ Nepu ra Pedro xi bi nja rá nõt'e bi 'ñena:

—Masque da thogagui, pe nuga hinga cõñ'a'i.

Y gatho nú'u ma'ra ya nxadi guet'atho mi mañ'u nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuá nuni Getsemani
(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Nepu bi ma'u ja 'nara luga rá thuhu Getsemani, ne ra Jesu bi 'ñembabi 'ra de yá nxadi:

—Ja da hñuhua, nuga grá maua ga apabi Ajuá ma Dada.

³³ Y bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua pa bi meui. Nu'bu nú'á bi mudi xi bi du rá mui de nú'á ma da thogui. ³⁴ Ne bi 'ñembabi nú'u yá nxadi bi zits'i:

—Xi dí tu ma muiga asta dí ne ga tagui ga tu. Ja da tømhuua ne oxqui ma gui áhu.

³⁵ Ha nu'á bi thogui má ts'u de habu bi gohi'u, ne bi ndandiñahmu, ne bi megui rá hmi ja ra hai pa bi 'yapabi Ajuá gue nu'bu xa zahma hinxa thoguihma nuya ya ts'othogui. ³⁶ Y bi 'ñena:

—Ma Dada'i, hinte xá hñei pa nú'a gui ne gui 'yot'e. 'Yot'e pa hinga thogui nuya ya ts'othogui. Pe oxqui ot'a ngu nú'a go dí nega, 'yot'a ngu nú'a ri maça pahague.

³⁷ Nepu mi mengui bi zadi nú'u hñu yá nxadi xqui do'ma ra t'ahá, ne bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'i nogue Simu, ¿hanja xcá ahá? ¿Ha gue hinxa za xcá 'yapa Ajuá 'na ora con gueque? ³⁸ Oxqui ahahu, 'yaphu ndunthi Ajuá pa sti 'ñepu ya ts'othogui gui tsethu. Ngue'a gui behmahu ne ja ri pahahu pe nuri ndo'yohu otho rá ts'edi.

³⁹ Nepu bi yopa ma ma'na'qui pa bá apabi Ajuá co nú'u ya noya bi mangu ra mudi.

⁴⁰ Nepu de mi yopa mengui bi zadi yá nxadi xqui yopa do'ma ra t'ahá, ne nixi himi tsa da zot'a yá da, ne ya himi paði te da daði'u. ⁴¹ Ha nu mbá penga rá hñu'qui bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá ha, ahahu xá hño, ne tsayahu, ngue'a ya bi zø ra ora gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i dra da ja yá 'ye ya 'yot'ats'oqui. ⁴² Ya nanju, maha. Ya xa 'ñepu nú'a to'o ma da dagagui.

Briju nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Ts'a ra ora mi mangu njabu ra Jesu, 'bestho bi zøhø ra Juda, 'na de nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne mbra 'ñoui 'nara hmuntsja'i, 'ra mi ha ya mahuai, ne nu ma'ra mi ha ya za, xqui mehna ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda pa da gu ra Jesu. ⁴⁴ De má 'ñu ra Juda xqui 'ñembabi nú'u ya ja'i mbra 'ñoui:

—Ma ga 'ra'ahu 'nara seña. Nú'a ra 'ñiøhø ga tsu'tsua rá hmi go di gue'a ra Jesu. 'Bestho gui juhu, ne gui tsixhu, oxqui thøhu.

⁴⁵ Y ngu bi zøhø ra Juda habu mi 'bai ra Jesu, 'bestho bi joni ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i.

Y nura ora'a bi zu'tsua rá hmi. ⁴⁶ Nepu nú'a ra hmuntsja'i 'bestho bi gu nts'ahni ra Jesu.

⁴⁷ Ra ora'a 'na de gue nú'u mi 'ñoui ra Jesu bi guca rá mahuai ne bi dacuabi rá gu 'nará 'bego ra ndá gá macja. ⁴⁸ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya ja'i to'lo xqui gu'a:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? ⁴⁹ Nuga hyastho ndí 'bui ja ra ndanija con gue'ahu ndí utuate ne hinga jugaguihu. Pe pa da njabu ngu nú'a xa to'fo maya'bu ja ra Maça T'ofu hangue gue'a guí øthu njabuya.

⁵⁰ Nepu gatho yá nxadi bi ma hnest'ihhi bi zopue ra Jesu.

'Nara ts'unt'u bi nest'ihhi nsinque rá he

⁵¹ Pe 'nara ts'unt'u xqui tét'atho 'nara dutu mi dena ra Jesu. Nepu ya ja'i mi nehma da gu'a, pe hina ngue'a hønse rá dutu bi mipabi.

⁵² Hangue nú'a bi zopu rá dutu ne bi ma hnest'ihhi nsinque rá dutu.

Ra Jesu ya yá thandi ra hmunts'a ndá gá xodyo

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Nepu ra Jesu bi tsits'i habu mbi 'bu ra danga ndá gá macja, ne bá munts'ni gatho ma'ra ya ndá gá macja ne ya ndaxjua nda ne ya xahnate de ra ley. ⁵⁴ Ha nura Pedro mri dena ra Jesu dega yabutho, nepu bi yut'i'a ja rá patio rá ngu ra danga ndá gá macja, ne ja bi hñuhni co ya gants'ahni mi mpa'ta ja ra tsibi.

⁵⁵ Ha nuya ndá gá macja ne gatho ra hmunts'a ndá gá xodyo mi ne da hyo ra Jesu, hangue nu'á mi hongu yoho ya testigo nú'u 'nat'a da ma pa da ñapabi pa ya da 'ye'mbi da hyo, pe himbi nthe yá noya nú'u ya testigo. ⁵⁶ Ndundhi ya ja'i mi ju'tsua ya nc'uamba ra Jesu, pe 'rama'na'ño nú'a mi mañ'u. ⁵⁷ Ra bi 'mai ja yá thandi ya ndá ne mi mañ'u 'nara nc'uamba bi 'ñena:

⁵⁸ —Nuje stá øhe xa mangu njaua: “Ma ga yot'a nuna ra ndanija bi hyoca ya ja'i, pe rá hñupa ya stá 'ba'ma ma'na nú'a hinga nthoqui co yá 'ye ya ja'i.”

⁵⁹ Pe nixi nú'u to'o mi mangu njabu himbi nthe yá noya.

⁶⁰ Nu'bu ra danga ndá gá macja bi 'mai ne bi 'yambabi ra Jesu:

—¿Ha hinte guí thadi de nú'a gá øde bi hma de gue'e? ¿Ha gue majuani nú'a bi hma?

⁶¹ Pe ra Jesu ni 'nara noya hinte bi daði. Hangue ra danga ndá gá macja bi yopa 'yambi bi 'ñemi:

—¿Ha gue go gue'e grá Cristo rá T'u'i Ajuá nú'a xá nsunda xpá meñ'a'i pa gui ndá?

⁶² Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha go gueque. Ne ma gui hyanthu Nú'a To'o bi e bi Nja'i da hñudi ja rá 'ñei Ajua nú'a ja rá ts'edi. Nepu ma gui hyanthu da yopa menguiua ja ya guui.

⁶³ Hangue nu mi 'yøde njabu ra danga nda gá macja bi danga yá he ngue'a go gue'a 'nara seña gue pa gue'a ra Jesu xqui ñama'ñu de Ajuá. Nepu bi 'ñena:

—¿Pa te ga 'bephubya ma'ra to'o da e da mambabi? ⁶⁴ Nu'ahú ya gá 'yøhu nú'a bi ma gue nuní ri 'ñet'a Ajuá. Xibya, ¿te guí beñhu de nú'a xa mañi?

Ne gatho nú'u mi 'buhni bi 'ñena:

—Rí 'ñepi da tho.

⁶⁵ Nepu 'ra de gue'u bi mudi bi zots'i ra Jesu. Ne bi go'mbabi rá hmi ne xi mi na'mbi, ne bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Nú'i grá badi, xicjeyba to'o bi nap'a'i!

Nehe ya gunts'ahni mi faste mi na'mbabi.

Ra Pedro bi gonga ra Jesu

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Ha nura Pedro mi 'bu nja'ti ja ra patio. Nepu bi zøhø 'nara nxutsi mrá 'bego ra danga nda gá macja, ne bi uat'a ja ra tsibi. ⁶⁷ Nepu bi hyandi gue mi 'bahni ra Pedro mri mpa'ti, xi bi nu'ti xá hño, nepu bi 'ñembabi:

—A, go gue'e nehe nguú 'ñoui ra Jesu me Nasare, ¿ha ngue ha?

⁶⁸ Pe ra Pedro bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nixi dí padi to'o'a, ne nixi dí padi nú'a guí ma.

Nepu bi bøni bá 'ba ja ra gosthi. Y nura ora'a bi mafi ra menja. ⁶⁹ Ha nú'a ra nxutsi bi yopa nu'ta ma'na'qui ra Pedro, nepu bi yopa 'ñemba nú'u ya ja'i mi 'bahni:

—Nuni ra 'ñøhø go guehni 'na de nú'u mri 'ñoui ra Jesu.

⁷⁰ Ra ora'a ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui. Ne 'mefa nú'u ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—Xi majuani go gue'e 'na de nú'u mri 'ñoui ra Jesu, ngue'a ne'i grá me Galilea ngue'a mfatho ora guí ña.

⁷¹ Nepu ra Pedro bi mudi bi ntsante ne bi jura bi 'ñena:

—Hindi padi to'o nú'a ra 'ñøhø guí mañhu.

⁷² Y 'bestho ra ora'a bi mafi ra menja rá ño'qui. Nu'bu ra Pedro 'bestho bi beni de nú'a xqui xipabi ra Jesu gue xqui 'ñembi: “Ante rá yo hmafi ra menja, ya xcá cøngagui hñu'qui.” Nu'bu ra Pedro xi bi du rá mui ne bi nzoni.

15

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Nurá hyax'a xi 'nitho ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda ne ya xahnate de ra ley, ne gatho ra hmunts'a nda gá xodyo bi munts'i 'nadbü pa bi go 'nara cohi'u te da 'yø'te co ra Jesu. Nepu bi dat'i'u bi zits'i bá ent'ua ja rá 'ye ra nda Pilato. ² Nu'bu ra nda Pilato bi 'yamba ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'e grá Nda de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dadi:

—Haha, gue'a ngu nú'a xcá ma.

³ Ha nuya nda gá macja xi mi ñapabi'a.

⁴ Hangue ra Pilato bi yopa 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinte guí thadi de gatho nú'a xcá 'yøde xa mañ'u?

⁵ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Hangue ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Tat'a jeya ra Pilato mri nzai da hyegui 'nara 'yofadi pa nú'u ya pa de ra ngo, y nzanthon hi egui nú'a go da 'yadi nú'u ya ja'i mi 'yo ja ra ngo. ⁷ Ha xqui njot'a fadi 'raya ja'i ngue'a xqui 'ñø'tatuhni pa da 'yenga ya nda de ra hmuni ne xqui nhyote'u. Y 'na de gue'u mrá thuhu ra Barraba. ⁸ Nu'bu bi munts'a ya ja'i habu mi hu ra Pilato pa da 'yadi da thøgue 'nara 'yofadi ngu yá nzai. ⁹ Nu'bu ra Pilato bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿Ha guí ne ga hec'a'ihu núni t'embi ra Nda de ya xodyo?

¹⁰ Bi 'ñani njabu ra Pilato ngue'a mi padi gue co yá cue ya nda gá macja bi ga ra Jesu ne bi dapabi, ngue'a nú'a xi ya mi deni dunthi ya ja'i. ¹¹ Pe nuya nda gá macja bi 'yu'ta ya ja'i pa bi 'yadi dra thegui ra Barraba. ¹² Nu'bu nura Pilato bi yopa 'yamba ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu, ¿te 'be guí adihu ga ø'tua ra Jesu núni guí emfu ra Nda de ya xodyo?

¹³ Nu'bu ya ja'i 'ra gá mafitho bi 'ñena:

—¡Dá 'bont'i pa ja da duni!

¹⁴ Nu'bu ra Pilato bi yopa 'yambabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ts'oqui xa 'yø'tni?

Pe nuya ja'i ma'na xi mri mantho ne mi eñ'u:

—¡Dí ahe dra 'bont'i!

¹⁵ Nu'bu ra Pilato pa da pønga rá hmi co yá ja'i, bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepu bi 'yent'ua ja yá 'ye yá soldado pa da zits'i ma da pont'a ja ra ponza.

¹⁶ Hangue ya soldado bi zixa ra Jesu ja ra patio de ra ts'utbi, y ja bi munts'ni gatho ya soldado. ¹⁷ Nepu nu'á bi hyete ra Jesu co 'nara thenga he ngu nú'u he ya nda, ne bi met'a ya 'bini pa bi hoca 'nara corona, ne bi hñu'tsua ja rá ñaxu. ¹⁸ Ha mi ø'tua ra nt'eni'a ne mi zengua mi embabi:

—j'Bwi pa nzantho, nú'i ri t'equ'e'i rá Ndá'i ya xodyo!

¹⁹ Ne mi na'mbabi rá ñaxu co 'nara ts'ut'o ne mi tsots'i. Nepu mri ndandiñahmu pa mri ndane'u, 'ñena xi majuani mi numansu. ²⁰ Nepu mi uadi bi 'yot'ua ra nt'eni bi mœcuabi ra thenga he, ne bi yo hyetuabi nú'u xi myá he. Nepu bi zits'i'u pa da pont'i.

Ra Jesu bri pont'i

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ De mi bonga de ja ra hnini bi nthœui'u má 'ñu 'nara 'ñohø xqui 'ñe ja ra mbonthi. Nura 'ñohø'a mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene ne go mrá dada ra Jandro ne ra Rufo. Ha nuya soldado bi japa nú'a ra 'ñohø da ndudebí rá ponza ra Jesu.

²² De guehni bi ts'ixa ra Jesu ja 'nara luga rá thuhu Golgota nú'a rí bœni da 'ñena Ñaxmadu. ²³ Nepu ya soldado bi umbahma ra vinu xqui nthants'ui ra mirra, pe nu'a himbi ne bi zi. ²⁴ Nepu nu'ú bi pont'a ja ra ponza. Nepu bi nhyegue 'ra 'na nú'u yá he, ne nu ma'na rá he bi ma ra tahá to'o da daha.

²⁵ Ne ngu mi nzunga guto xudi nura ora bri pont'i'a. ²⁶ Nuyá nzai'u, da thœta 'nara t'ofu ja ra ponza de nú'a xa 'yot'a nú'a ra ja'i pa hanja bi t'œmbi bi tho. Hange ja rá ponza ra Jesu bi thœte gue go ra Ndá de ya xodyo. ²⁷ Nehe ja bri pont'ni mahyegui con gue'a yoho ya be, 'na ja rá 'ñei, nu ma'na ja rá ngaha. ²⁸ Hange bi njabu ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena: "Nu'á bi thandi ngu 'nara daga 'yot'ats'oqui."

²⁹ Ha nuya ja'i nú'u mi thohni nu'araza mi xipa ra Jesu, ne mi bat'a yá ñaxu ne mi embi: —jHaha! ne gue nu'i gá ena gue ma gui yot'ta ra ndanija nepu rá hñupa gá ena gue xcá yopa 'ba'ma ma'na'qui, ³⁰ mpohø sehe ne cai de nú'a ra pont'i xa.

³¹ Ne ya ndá gá macja mi œt'a buhlatho de ra Jesu mi 'ñémbi'u:

—Nuní mi ena gue mi pøhø ya ja'i, pe nubýá hingui tsa go da mpøhø sehe. ³² 'Bw xi majuani go guehni ra Cristo nú'a go rá Ndá ya me Israel, dá gaibya de ra pont'i xa. Nu'bu ga hanthe da gai, nu'bú ha, ga camfrihu nú'a mi maní.

Ne nú'u xqui mpont'uini mahyegui mi ñama'ñu'u nehe de gue'a.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Nepu ngu nde ma pa bi 'mœxuui maxøgue ra ximhai, ne asta ngu nzunga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ³⁴ Y nura ora'a, ra Jesu bi ñá xi nts'edi ne bi 'ñena:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nú'a rí bœni da 'ñena: Ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyegasheua?

³⁵ Ne 'raya ja'i mi 'bahni bi 'yøde nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—'Yøhu, nuní ma'ta ndu ra baði Elía.

³⁶ Nepu 'nara 'ñohø bi nest'ihi bi pobu 'nara esponja co ra ju'tsa vinu ne bi tœta ja 'nara ts'ut'o, ne bi umba ra Jesu pa da zat'i. Y nura 'ñohø'a bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ga tømhu ga nuhu ua da zø ra Elía da ca'mi de ja ra pont'i.

³⁷ Nepu ra Jesu bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ne bi du. ³⁸ Y nura ora'a bi xø nú'a ra danga dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi juti nú'a habu ma'na xi xmá nsunda, ne bi xøgue maña asta bi zønga nja'ti. ³⁹ Ha nú'a ra ndá gá soldado mi 'bahni guetbu habu xqui 'bont'a ra Jesu bi hyanda xá hño hanja bi du'a, ne bi 'ñena:

—Xi majuani go mi guehni rá T'u Ajuá.

⁴⁰ Ne mi 'bahni nehe 'raya 'behña mi handatho de yabu, 'ra de gue'u go mi gue'a ra Maria Magdalena, ne ra Salomé, ne ma'na ra Maria rá naña ra Jose ne ra Cobo nú'a mbatsi de nú'a ma'na ra Cobo. ⁴¹ Nú'u ya 'behña'u xqui dna ra Jesu nu'bu mbi 'bu Galilea, ne go gue'u mi pepi. Nehe mi 'bahni ndunthi ma'ra ya 'behña nú'u xqui 'ñou ra Jesu pa Jerusale.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Nura pa'a bri pont'a ra Jesu, go mi 'nara pa dega nthoqui, ngue'a rá hyax'a go ra sabdo ra pa dega tsaya. ⁴³ Hange 'bestho nura pa'a, ya mi ma da ya ra hyadi, bi ma ra Jose nú'a mrá me Arimatea bá nu ra ndá Pilato, ne bi yat'i nsinque ra ntsu pa bi 'yapa nsequi da zœcua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza pa da duts'i ma da 'yagui. Nú'a ra 'ñohø'a mi ja rá nsu ne xi mrá fadi ngue'a go mrá ndá nehe de ra hmunts'a ndá gá xodyo. Ne'a nehe mi tømtho ha'mu da zøhø rá 'mehni Ajuá pa da ndá. ⁴⁴ Pe ra Pilato mi hu rá mui gue hinxqui dutho, hange nu'á bi zohna ra ndá gá soldado pa bi 'yambi ua ya xqui du. ⁴⁵ Y nu mi xipi gue ya xqui du, nu'bú ra Pilato bi umba nsequi ra Jose da duts'i. ⁴⁶ Nu'bú ra Jose bi danga 'nara hoga t'axa dutu. Nepu bi zœcua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza, ne bi mant'a ja nú'a ra dutu, ne bi duts'i ma bá agui ja 'nara nt'agui nú'a xqui se'ti ja 'nara medo. Nepu bi got'i co 'nara danga xingdo. ⁴⁷ Y ra Maria Magdalena y ma'na ra Maria rá naña ra Jose bi hyandatho'u habu bi t'acuabi rá ndo'yo ra Jesu.

16

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Y de mi nde nú'a nsabdo, ya xqui thogui nú'a ra pa dega tsaya, ra Maria Magdalena ne ra Salomé ne nú'a ma'na ra Maria rá naña ra Jose bi danga 'raya hoga ñuni pa xa go'tsua hma ja rá ndo'yo ra Jesu. ² Y nurá

hyax'a ndomingo xi 'nitho nú'a ra mudi pa de ra semana, bi ma'u pa da c'a'tsa ra nt'agui, ne bi zõñ'u pøxhyadi. ³ Ne de má 'ñu mri 'ñambabi 'na ngu ma'na mi eñ'u:

—¿Ha hindi 'buhni 'bu to'o da pants'a ra do pa da xogahu ra gosthi nt'agui?

⁴ Pe nu mi zõni'u bi hyandi gue ya xqui t'ent'a nú'a ra danga do xqui jot'a ra gosthi nt'agui. ⁵ Nepu nu'ú bi yut'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda 'nará enxé Ajuá mi hnequi ngu 'nara basja'i mi huhni ngue yá 'ñei'u, ne mi he 'nara t'axa he xi xmá ma. Nu'bu nu'ú xi bi ntsu. ⁶ Ha nura enxé bi 'ñembabi'u:

—Oguí tsuhu. Nuga dí padi gue guí hoñhu ra Jesu me Nasare nú'a bri pont'i. Xi jaua habu bi 'bégui, pe ya jo'oua ngue'a ya xa yopa nte ma'na'qui. ⁷ Rí maha bá xipabihu ra Pedro ne nú'u ma'ra yá nxadi gue nu'á ma da 'met'o pa Galilea, ne ja ma dí nthéuini'u ngu bi xipi.

⁸ Nepu nú'u ya 'behña bi bøni de guehni ja ra nt'agui bi ma hnest'ihi, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne hinto bi xipabi nú'a xqui hyandi ngue'a xi mi 'ñouitho ra ntsu.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du

(Jn. 20:11-18)

⁹ Xudi'a ndomingo ya xqui yopa nte ra Jesu de ra du, go rá mudi bi nthéui ra Maria Magdalena nú'a to'o xqui 'yambabi yoto ya ts'ondahi. ¹⁰ Nepu nura Maria bi ma bá c'a'tsa ya nxadi ne bi zadi mi tu yá mui mi zoni, ne bi xipabi'u gue ya xqui hyanda ra Jesu. ¹¹ Pe mi 'yøde ya nxadi bi mąnga ra Maria Magdalena gue ra Jesu ya xqui yopa nte ne ya xqui nthéui, pe nu'ú himbi gamfri.

Ra Jesu bi ñgui yoho yá nxadi

(Lc. 24:13-35)

¹² Nepu 'mefa ra Jesu xqui mpata rá 'bai bá nthéui yoho yá nxadi nú'u mri ma pa ja ra mbonthi. ¹³ Nepu nú'u yoho ya nxadi bi dąma mengui pa bá xipa nú'u ma'ra gue nu'ú xqui nthéui ra Jesu. Pe nixi njabu himbi gamfri'u.

Ra Jesu bi umba yá 'befi yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Nepu 'mefa ra Jesu bi zõni habu mi 'bui nú'u 'ret'ama'ra yá nxadi ora mri ñuni'u. Ne bi zai'u ngue'a hinxqui gamfribi nú'u to'o xqui xipi gue nu'á ya xqui yopa nte ne xqui ñgui'u. ¹⁵ Nepu bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ja gatho rá nguni ra ximhai bá xiphu gatho ya ja'i nuna ra mąca noya.

¹⁶ Nu'a tó'o da gamfri ne da nxistehe da mpøhø, pe nu'a tó'o hinda gamfri hinda mpøhø, da 'mēdi pa nzantho. ¹⁷ Y nu habu di 'bui ya gamfri, ma da 'yøt'e'u nuya ya nt'udi: De ma thuhu da 'yenga thi ya ts'ondahi; ma da ña'u ma'ra ya 'ra'yo hñagui; ¹⁸ ne nu'bu da mihi 'nara qu'eña, o da zi 'nara 'ñethi nú'a

hote, hinte da ja'u; nu'ú da hñuxa yá 'yε ja ya da'thi ne da ñani.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Mi uadi bi ñgui yá nxadi ra Zidada Jesu, nu'á bi ts'ixa pa mahets'i, ne bá hudi'a ja rá 'ñei Ajuá rá Dada. ²⁰ Ha nuyá nxadi bi nxani bi ma habaraza bi mąnga ra mąca noya. Ne ra Zidada Jesu nú'a xqui ma mahets'i go gue'a mi fats'i'u mi øt'a ya danga nt'udi pa njabu bi jamfri nú'a ra mąca noya mi mañ'u. Njabu gue'a.

NSAN LUCA RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN LUCA

Ya mudi noya bi 'yofu Nsan Luca

¹ Nu'i nda Teofilo, ya gui padi gue ndunthi to'o ya xa 'yofu de gatho nú'a te xa nja de guecjuua. ² Nú'a bi 'yofu'm mā mahyεgui ngu nú'a manga nú'u to'o mi 'ñoui ra Jesu desde ra mudi ne xa xicju de rá maça noya'a. ³ Hanguε necagui dí ofo nehe de nú'a stá padi. Stá 'ñani xá hño desde ra mudi, ne dí ofo 'ramats'u. Stá beni xá hño ga ofo pa ga pehn'abu, ⁴ pa njabu gui padi gue xi majuani nú'a xa si'a'i.

'Nara εnxe bi ma de rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵ Ha nuya pa'u mrá nda ra Erode de ja ra hai Judea, ne ja nú'a ra hai'a mi 'buhni 'nara macja mrá thuhu ra Sacaría nú'a mi mpefi co ya macja nú'u myá thuhu ya Abías ngue'a nehe'a mrá Abías. Ha nurá 'behña ra Sacaría mrá thuhu ra Sabe nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra macja nú'a mrá thuhu ra Aarón. ⁶ Nura Sacaría ne rá 'behña mi 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá ne mi øtua gatho yá hmanda'a nú'u huts'i ja ra Maça T'ofu, ne himbi thimbabi'u ni 'nara ts'oqui. ⁷ Pe ni 'nara batsi hinxqui me'tsi'u ngue'a ra Sabe himi tsa da me'tsa ra batsi, ne ya xi myá daqu'ei'u.

⁸ Ha nura Sacaría co ma'ra yá mimacjau mi nú'u mi mpchui mahyεgui, bi dat'a ra pa da yut'a ja ra ndanija pa da xocambeni Ajuá. ⁹ Ne nu'ε bi 'yot'e ngu yá nzai pa da badi to'o da zo rá thuhu pa da yut'a mbo ra nija da tsat'a ra t'uts'i, y nura Sacaría go gue'a bi zo rá thuhu. ¹⁰ Ha nura ora mi tsat'a ra t'uts'i mbo ra nija, nura hmuntsja'i mbi 'ba thi de ra nija mi apabi Ajuá ngue'a mi gue'a ra ora de ra nsadi. ¹¹ Ts'a mi tsat'a ra t'uts'i ra Sacaría, mi damfri bi hyanda 'nara εnxe mi 'bahni ja rá hyo ra ata habu t'exa ra njuspi ngue rá ngaha ra Sacaría. ¹² Ha nu mi hyandi gue mi 'bahni ra εnxe nixi mi padi te ra 'yot'e co ra ntsu. ¹³ Ha nura εnxe bi 'ñembabi'a:

—Sacaría, ogui tsu, ngue'a dá e ga xi'i gue nuri nsadi xuá 'yode Ajuá. Nubyá, nuri 'behña ma da me'ts'a'i 'nari t'u, y nu'á ma gui hñu'mbabi rá thuhu dra Xuua. ¹⁴ Ne nu'i ma xi gui johya ndunthi de ri t'u, ne ndunthi ya ja'i ma da johya nu sta 'mui'a. ¹⁵ Ngue'a nu'á ma da nja rá nsu ja rá thandi Ajuá, y hinhya'mu ma da zi ra vinu ga obxi nixi ma'ra ya vinu, ne ante da 'mui ya di hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi. ¹⁶ Y nu'á ma da zofo ya me Israel pa ndunthi de gue'u da ñobri de yá ts'oqui ne da yopa xocambeni

Ajuá ma'na'qui. ¹⁷ Ne nu'á go di gue'a ma da 'me't'o de ra Zidada, nehe ma da t'umba rá ts'εdi ngu nú'a bi t'umba ra badi Elía, pa da umba 'nara ts'ofu ya dada pa da yopa mahui yá t'u, ne da zofo ya ts'oyode gá ja'i pa da nhyoga'yode'u. Ne nu'á ma da zo ya ja'i pa stí 'ñe ra Zidada da gamfri'u.

¹⁸ Ha nura Sacaría bi 'ñembabi ra εnxe:

—¿Hanja da za ga camfri de nú'a gui xicagui, gue nugui ne ma 'behña ya dyá daqu'ei'be?

¹⁹ Ha nura εnxe bi 'ñembabi:

—Nugui drá Grabie, dui 'bui ja rá thandi Ajuá pa dí pepabi, hangue nu'á xuá mencagui pa e ga xi'a'i nuya ya hoga noya ja juadi dá xi'i. ²⁰ Hanguε nubyá dí xi'i nehe, ma gui ngone, hinda za gui ña asta hinda 'mui ri t'u pa ja da za gui yopa ña ma'na'qui, ngue'a hinxca camfrigi nú'a stá xi'a'i. Pe nu'á ma da njabu ngu nú'a stá xi'a'i, ne nú'u ya pa'u bi manga Ajuá, gue'a ra pa da njabu.

²¹ Ha nú'u ya ja'i mi 'bai thi mi tømtho da bonga ra Sacaría, ha nu'á xqui ya'a mbo ra ndanija, hangue nu'á himi pa te da beni. ²² Ha nu mi bonga ra Sacaría himi tsa da ñau nú'u mi tøm'thi. Nu'bá nu'ú bi batho gue nu'á xqui hyandua 'nará thedi Ajuá nuni mbo ra nija. Y nu'á mi ñau ya ja'i pe dega señatho ngue'a xqui ngone.

²³ Ha nu mi uadi nú'u ya pa de rá 'befi ra Sacaría ja ra ndanija, bi ma'a pa ja rá ngu. ²⁴ Ne hints'u ya'a ya pa ra Sabe bi mudi bi nda'thi, y himbi bonga de ja rá ngu cut'a zana. Nu'á mi benga ja rá mfeni ne mi ena: ²⁵ “Ajuá co rá nhyoja'i xa 'yotcagui njaua pa ya hinda nongagui ya ja'i.”

'Nara εnxe bi ma de rá 'bui ra zi Jesu

²⁶ Ha de rá 'rato zana Ajuá bá yopa pehna ra εnxe Grabie pa bá ehe ja ra t'uca hnini nú'a rá thuhu Nasare de ra hai Galilea, ²⁷ pa bá c'a'tsa 'nara nxutsi mrá thuhu ra Maria. Nú'a ra nxutsi'a ya xqui t'adi pa da nthatui 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jose nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra nda Davi. ²⁸ Ha nura εnxe bi yut'a ja rá ngu ra Maria ne bi zenjua bi 'ñembabi:

—¡Ajuá xa ma'a'i ne 'bui con gue'i, ne ma'na xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña!

²⁹ Ha nu mi hyanda ra εnxe'a ne mi 'yode bi xipa nuya ya noya, ngu bi ntsu ne himbi badi te mri bonga nú'a bi xipi. ³⁰ Ha nura εnxe bi 'ñembabi:

—Maria, ogui tsu, ngue'a Ajuá xi ri ma'a'i ne xa huahn'a'i. ³¹ Ne nubyá ma gui nda'thi ma gui pe'tsa 'nari t'u, ne gui hñu'mbabi rá thuhu dra JESU. ³² Y nu'á ma da me'tsa 'nara danga nsu, ngue'a nu'á go di gue'a drá T'u Ajuá bi 'bu mahets'i. Y nu Ajuá go gue'a ma da hñuts'i dega nda ja ra hnini Israel ngu bi nda ra Davi nú'a 'na de yá xita maya'bu.

³³ Ne nu'á ma da ndá ja ra hnini Israel pa nzantho, y hinhya'mu da ua rá hmanda.

³⁴ Nu'bu'á ra Maria bi 'ñembabi ra εηxc:

—¿Hanja da za da njabu gue nugui hinstá nthathatho?

³⁵ Ha nura εηxc bi 'ñembabi:

—Ra Maça Ndáhi da 'ñehe da zu'a'i ne rá ts'edi Ajuá bí 'bui mahets'i da 'ñehe da gop'atho ngu 'nara guui. Hangue nu sta 'mui nú'a ra zi bñtsi go di gue'a drá maça T'u Ajuá.

³⁶ Ne ri prima ra Sabe masque guí handi ya ra daqu'ei pe ma da me'tsa 'nará t'u nehe. Mi hma gue nu'á himi tsa da me'tsa ra bñtsi, pe nubya ya ø't'a 'rato zana da'thi. ³⁷ Ngue'a pa Ajuá otho ni 'nara t'ø't'e xa hñei pa gue'a.

³⁸ Nepu ra Maria bi 'ñembabi ra εηxc:

—Rá 'begogui Ajuá, dá 'yø't'a ngu xcá xi-cagui.

Mi uadi bi mangua ra Maria njabu, ra εηxc bi ma 'bestho.

Ra Maria bi c'a'tsa ra Sabe

³⁹ De nuya pa'u mi menga ra εηxc, bi dama ma ra Maria ja 'nara hnini mbi ja ja ra t'øhø de ra hai Judea, ⁴⁰ pa ri zonga ja rá ngu ra Sacaría. Y mi zoni bi yut'i bi zenjua ra Sabe. ⁴¹ Y nu mi 'yøde ra Sabe bi nzenjuate ra Maria, 'bestho ra ora'a bi 'ñanga ra bñtsi mbo rá mui ra Sabe, y ra Sabe bi hñanga ra Maça Ndahi. ⁴² Ne bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Maria:

—Ajuá xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña, nehe xa japa ri bñtsi. ⁴³ Nugui hindí 'ñepcagui e da zøngagui rá nana ma Zidadahu.

⁴⁴ Ngue'a nu ndá øde gá nzenjuate, numa bñtsi co ra johya bi dama 'ñani mbo ma mui.

⁴⁵ Ajuá da jap'a'i ngue'a xcá camfri nú'a bi xi'a'i, ngue'a ma da njabu ngu nú'a xa xi'a'i.

⁴⁶ Nepu bi 'ñena ra Maria:

Nugui xi drí xøcambeni ma zi Hmu con gatho ma mui,

⁴⁷ ne xi ri johya ma coraso de nú'a xa 'yøtcagui Ajuá ma Pøhøte.

⁴⁸ Ngue'a nugui 'nará zi hyoya 'begogui Ajuá, masque njabu pe nu'á xa huancagui.

Desde nubya ya ja'i ma da 'ñengagui gue Ajuá xa japcagui.

⁴⁹ Ajuá nú'a xi ja rá ts'edi xa 'yøtca nuya ya danga t'ø't'e, y xi rá nsunda rá thuhu'a.

⁵⁰ Nu'á nzantho ma da nja rá nthecate pa gatho nú'u to'o da 'yøte'a.

⁵¹ Ne nu'á xa 'yø't'a ya danga 'befi co rá danga ts'edi,

ne xa dapa gatho nú'u to'o mri 'ñexa sehc.

⁵² Ne xa hñacua yá nsu gatho nú'u to'o xi mi ja yá danga nsu,

ne go xa guxa ya zi hyoya.

⁵³ Ne gatho nú'u to'o mi othobi, bi t'umbabi, ha nu'u to'o mi jabi, bi 'ñothobi.

⁵⁴ Ne bi maxa ra hnini Israel nú'u pe pabi,

ne himbi pumfri da huequi'u.

⁵⁵ Xa 'yø't'a njabu ngu xqui ña'tuabi ndu ma dadahu ra Abrá ne gatho yá ja'i, gue hinhya'mu ma da pumfri da huequi'u. Gue'a gatho bi mangua ra Maria.

⁵⁶ Y ra Maria bi gohuini ra Sabe ngu hñu nzana ja rá ngu'a, ne 'mefa bi mangua pa ja rá ngu.

Rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵⁷ Nepu bi zø ra pa bi 'mui rá t'u ra Sabe.

⁵⁸ Ne nu'bu'á gatho yá 'nangu ne nú'u mi ja te yá njau bi ma bá c'a'tsi pa bi johyau ngue'a bi 'yøde'u gue Ajuá xi xqui japi'a pa bi 'mu rá bñtsi. ⁵⁹ Ha nurá hñato ma pa bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ra bñtsi ngu yá nzai'u, ne ja mi 'buhni ma'na'qui yá 'nangu ne nú'u mi ja te yá njau. Ne mi beni'u xa hñu'mbabi dra Sacaría nehe ngu rá thuhu rá dada. ⁶⁰ Pe nurá nana himbi ne, hangue bi 'ñena:

—Hina, hinga hu'mbabi hu njabu, ngue'a ma da thu'mbabi dra Xuua.

⁶¹ Ne bi t'embabi ra Sabe:

—¿Hanja ma da thu'mbabi njabu gue ni 'nari ja'ihu hingrá thuhu ra Xuua?

⁶² Nepu bi t'utua ra seña ra Sacaría nda'a ra thuhu mi ne'a da hñu'mbabi ra bñtsi.

⁶³ Nepu nu'á ngue'a xqui ngone hangue bi 'yadi 'na xeni ra xithe, ne ja bi 'yofoni gue nura bñtsi drá thuhu ra Xuua. Y gatho ya ja'i xi bi 'yø ngue'a bi hñu'mbabi njabu. ⁶⁴ Y ra ora'a 'bestho bi za bi yopa ña ra Sacaría, ne bi mudi bi xøcambeni Ajuá. ⁶⁵ Y gatho nú'u yá 'nangu xi bi ntsu, ne gatho ja ya t'øhø de Judea habu mi 'bu ya ja'i bi 'ño ra 'bede de nú'a xqui nja. ⁶⁶ Ne gatho nú'u to'o mi padi mi 'yo yá mfeni'u ne mri 'ñambabi 'na ngu ma'na, ne mi ena'u:

—¿Te ma nsu ma da t'umbabi nú'a ra bñtsi'a 'bu?

Mi mangua njabu'u ngue'a Ajuá mi japi'a co rá ts'edi.

Ra Sacaría bi nsunda Ajuá

⁶⁷ Nura Sacaría rá dada ra bñtsi mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndáhi bi mangua 'raya noya ngu Ajuá bi 'ñutuabi da ma, ne bi 'ñena:

⁶⁸ Xá nsunda Ajuá ma zi Hmu hu nú'u dyá me Israelhu,

ngue'a nuya pabya ma da 'ñehe 'na to'o da pøhøguihu nú'u go rá hminiguihu'a.

⁶⁹ Nuya pabya ma dua pencahu 'nara Pøhøte nú'a xi ja rá ts'edi.

Nu'á ma da 'ñehe desde yá ja'i ndu ra ndá Davi nú'a mrá 'bego Ajuá.

⁷⁰ Gue'a bi ñatcaguihu Ajuá ngu nú'a bi mangua yá maça 'mehni'a desde maya'bu.

⁷¹ Bi ñatcahu gue da ñangaguihu de ma ncontra hu ne de gatho nú'u to'o ri utsaguihu.

⁷² Nehe mi ma gue mi ma da me'tsua ra nthecate ndu ma xitahu,

ne hinhya'mu mi ma da pumfri nú'a ra maça cohi xqui gohui'u.

⁷³ Guehna ra cohi bi 'yot'a Ajuá co ndu ma dadahu ra Abrá,

⁷⁴ gue mi ma da ñangaguihu de ma ncon-trahu

pa ga pɛpabihu'a nsinque 'nara ntsu,

⁷⁵ ne ga 'yohu xá hño ne ga 'buhu xá nt'axi ja rá thandi'a gatho ya pa de ma tehu.

⁷⁶ Y ra Sacaría bi 'ñemba rá bātsi:

Nu'i ma zi t'u'i, go gue'i ma drá 'mehni'i Ajuá bi 'bu mahets'i,

ngue'a go ma gui 'bet'o de ra Zidada pa gui hocua rá 'ñopá.

⁷⁷ Nu'i go ma gui zopabí rá hnini Ajuá pa da bađi'u ra Pøhøte ne da mpøhø'u, ne da zudi ra pumbate de yá ts'oqui.

⁷⁸ Ngue'a Ajuá xa mescahu ra hmāte ne ra nthecate,

hangue nu'á ma da mencahu 'nara hyats'i desde mahets'i pa go gue'a da yotca ma mfenihu,

⁷⁹ nehe pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'u 'bu ja ra 'bexuui ne nú'u rí ma ja ra 'ñu dega du.

Hangue nu'á ma da 'ñehe pa da yotcahu 'nara 'ñu xá hño pa grá 'buhu te rá 'ñenthō.

Nuna guehna bi mąnga ra Sacaría.

⁸⁰ Y nura zi Xuua 'yo mri te'ą ne 'yo mi umba ra ts'edi ra Maça Ndąhi. Ne bá 'bui ja ra mbonthi asta bi zø ra pa bi mudi bi zofu ya me Israel.

2

Rá 'bui ra Jesucristo (Mt. 1:18-25)

¹ De nuya pa'u, nura dąnga ndą Augusto Cesa bi manda da t'opabi yá thuhu gatho ya ja'i de maxøgue ra hai habu mrá nda'a, pa da 'bede'u. ² Gue'bu mrá gobierhnu ra Cirenio ja ra hai Siria nú'bu bi nja nuna ra mudi padro. ³ Gatho ya ja'i mi p'e'tsi da menga ja yá hnini cada 'na habu myá mengu, pa da t'opabi yá thuhu'u. ⁴ Hangue ra Jose bi bonga de ja ra hnini Nasare de ra hai Galilea pa bi ma ja ra hnini Belé de ja ra hai Judea, ngue'a ja mrá menguni ndu ra ndą Davi, ha nura Jose ja xqui 'ñehni de ja yá ja'i ra Davi. ⁵ Bi ma ja ra hnini Belé pa da t'opabi yá thuhu'u, bi meui ra Maria nú'a xqui 'yadi pa da nthatui, ha nu'á ya mi da'thi de rá bātsi. ⁶ Ha de mbi 'bui'u ja ra hnini Belé, bi zø ra pa da 'mui rá bātsi ra Maria. ⁷ Ha de guehni bi 'mu rá mudi t'u, bi mant'i co yá 'mant'i, ne bi megui habu mi ja 'nara hñunga mbo'ni, ngue'a ya mi otho habu da t'umbā ntsaya'u.

'Raya ma'yo bi c'q'tsa ra zi Jesu

⁸ Ne de guehni guetbu de ra hnini Belé mi 'buhni 'raya ma'yo ja ra mbonthi mi su yá deti dega xuui. ⁹ Nepu nu'ú mi dąmfri

bi hyandua 'nará enxɛ Ajuá, ne 'nara dąnga hyats'i bi yot'a gatho rá nthets'i habu mi 'bui'u, y ra ora'ą xi bi ntsu'u. ¹⁰ Pe nura enxɛ bi 'ñembabi'u:

—Ogu'i tsuhu, ngue'a drá 'ñehe ga xi'ahu 'raya hoga noya nú'u pa xi gui johyahu nu'ahu ne gatho ma'ra ya ja'i. ¹¹ Ngue'a nubya xa 'mai ja rá hnini ndu ra ndą Davi 'nara Pøhøte pa gue'ahu, y nú'á go gue'a ra Cristo ra zi Hmu bá 'behni pa da ndą. ¹² Y po má nseña gui tsuhu ra bātsi xa 'bant'i co yá 'mant'i ne xa 'be'gui habu ja 'nara hñunga mbo'ni.

¹³ Y de mi uadi bi mąnga njabu nura enxɛ'a, mi dąmfri'u bi hyanda ma'ra ya enxɛ de mahets'i mi hnequi mahy'gui con gue'a, mri xøcambeni Ajuá ne mi eñ'u:

¹⁴ ¡Drá nsunda Ajuá bi 'bu mahets'i, ne dá 'mui co 'nara hoga'mui ya meximhai nú'u xa zutua rá hmāte'a!

¹⁵ Nepu nu mi menga ya enxɛ pa mahets'i ya ma'yo bi mudi bi 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—Maha Belé, ma ga c'q'tshu te xuá nja de guehni de nú'a xa xicaguihu rá enxɛ Ajuá.

¹⁶ Nepu nu'ú bi ma hnest'ihi, y bi zøni bi zudi'u ra Jose ne ra Maria co rá bātsi nú'a mi 'beni ja 'nara hñunga mbo'ni. ¹⁷ Y nú'u ya ma'yo mi hyanda ra bātsi, bi mudi bi mede gatho nú'a xqui xipabi ra enxɛ de gue'a. ¹⁸ Ha gatho nú'u bi 'yøde xi bi 'yø de nú'a mi mañ'u. ¹⁹ Pe nura Maria xi mi p'e'tstho ja mbo rá mfeni nuya ya noya pa da bentho. ²⁰ Nepu nuya ma'yo bi mengui xi mri xøcambeni Ajuá por gatho nú'a xqui 'yøde ne xqui hyandi, ngue'a nu'ú xqui zudi ngu nú'a xqui sipabi'u.

Ra zi Jesu bri dapa ja rá 'ye Ajuá

²¹ Ne rá hñato ma pa de xqui 'mu ra bātsi, bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ngu yá nzai'u. Ne bi thu'mbabi ra JESU ngue'a gue'a xqui xipabi ra enxɛ ra Maria desde ante da nda'thi de gue'a.

²² Y nu mi ua yá pa ra Maria bi nt'axqui pa da yopa yut'a ja ra nija ma'na'qui ngu xqui 'yofu ra Moise ja ra ley, nepu ra Jose ne ra Maria bi zixa ra zi bātsi pa ja ra ndanija Jerusale pa dí dapabi ja rá 'ye Ajuá. ²³ Bi 'yot'a njabu'u ngue'a xqui t'ofu ja rá ley Ajuá gue gatho nú'u ya mudi bātsi da 'mui ne 'bu dya ts'unt'u gue'u mahyoni da t'equa pa Ajuá. ²⁴ Nehe bi ma'u ja ra ndanija pa bi hñā'tsuabi ra 'baha Ajuá, ngue'a njabu ena ja rá ley Ajuá gue 'bu 'nara 'behñā da 'mu rá bātsi, mahyoni da zixa yoho ya zi joñ'o o yoho ya zi domitsu pa ja dí hyopabini Ajuá dega 'baha.

²⁵ De nuya pa'u, mi 'bu 'nara 'ñøhø nuni Jerusale mrá thuhu ra Simiu. Nú'á xi mi 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá, ne mi tø'mi da hyanda ra Ñante nú'a to'o ma da ñani ya me Israel, ne nurá Maça Ndąhi Ajuá mi 'bui

con gue'a. ²⁶ Ne go gue'a xqui xipabi Ajuā gue hinda du asta hinda hyanda ra Cristo nū'a xqui mā Ajuā ma dua pehni. ²⁷ Nu'á xqui ma ja ra ndānijā ngue'a ra Maça Ndāhi xqui tsits'i, y ra ora'a mi 'buhni mbo, bi yut'a ra Jose nehe co ra Maria mri zi ra zi t'uca Jesu pa e da 'yent'ua ja rá 'ye Ajuā ngu xqui manganá rá ley Ajuā. ²⁸ Nepu de guehni ra Simiu bi zinga ra t'uca 'uene ne bi 'yents'a ja yá 'ye ne bi xocambeni Ajuā bi 'ñena: ²⁹ Nu'i Ajuā ma Dada'i, ya da za gui tsixcagui de guecua, ya bi hñu ma mui ngue'a ya stá handi xa njabu ngu nū'a gá xicagui.

³⁰ Ya stá handi co ma da ra Pøhøte,

³¹ nūna xcuá pehni pa da pøhø gatho ya ja'i.

³² Nuna go guehna ngu 'nara ñot'i pa da yo'tua yá mfeni gatho nū'a hingyá me Israel,

y po rá guehna ma da nja rá nsu ri hnini Israel.

³³ Ha nura Jose ne ra Maria rá nana ra Jesu mi 'yøde nū'a ya noya mi manganá ra Simiu de ra t'uca 'uene, nū'á xi bi 'yø'u. ³⁴ Nepu nura Simiu bi 'yapa Ajuā da japi'u. Ne bi 'ñembabi ra Maria rá nana ra Jesu:

—Nuna 'uene xúá 'behni pa da pøhø ndunthi ya me Israel, pe ndunthi de gue'u ma da utsa ne da 'medi'u. ³⁵ Y njabu po rá ngue ri t'u ma da hnequi gatho nū'a beni ja yá mfeni cada 'nara ja'i. Y pa gue'i ma gui thogui 'nara danga dumai ngue'a ma da t'utsa'i ri t'u.

³⁶ Ne mi 'bu 'nara 'behña mrá thuhu ra Ana nū'a mi ña co rá ts'edi rá Maça Ndāhi Ajuā. Y nū'a ra 'behña'a mrá t'ixu 'nara 'ñhø mrá thuhu ra Fanuel, xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Aser. Y nu'á ya xi mrá zi daqu'ei. Nū'bu xi mrá bātsa nxutsitho bi nthati, ne nsøcta yoto njeya bi 'muhui rá dame. ³⁷ Y ya mi ø'ta goho'rate ma goho njeya xqui mviuda. Nu'á himi pøni de ja ra nija, ngue'a nzantho mi pepabi Ajuā ma pa ra xuui, mri ayuna ne xi mi apabi Ajuā. ³⁸ Ora mi 'buhni ra Jose ne ra Maria co ra t'u'uene mbo ra ndānijā, ra ora'a bi yut'a ra Ana nehe, ne bi umba njamādi Ajuā. Nepu bi mudi bi xipabi de ra zi bātsi nū'a to'o gatho mi tøm'a ra Ñante nū'a to'o da ñanga ra hnini Jerusale.

Ra zi Jesu bi menga ja ra hnini Nasare

³⁹ Nepu mi uadi ra Jose ne ra Maria bi 'yø'ta gatho ngu nū'a xqui manda ja rá ley Ajuā, bi menga pa ja yá hnini Nasare de ja ra hai Galilea. ⁴⁰ De guehni ra bātsi mri 'yo rá te, ne 'yo mri nja rá ts'edi, ne 'yo mri nja rá mfādi, y Ajuā mi japabi ndunthi'a.

Ra zi Jesu mi 'buhni ja ra ndānijā

⁴¹ Tat'a jeya mi pa ra Jose ne ra Maria pa da nu ra ngo de ra pascua nuni Jerusale. ⁴² Y de mi juata 'ret'amayoha njeya ra Jesu, bi

ma ri hñu'u pa Jerusale pa da nu ra ngo ngu myá nzai'u. ⁴³ Y nu mi ua ra ngo, bá penga ra Jose ne ra Maria, ha nura Jesu bá cohi de guehni Jerusale nsinque bi bā rá nana ne ra Jose. ⁴⁴ Nu'á mi hu yá mui gue mbra 'ñoui ma'tra ya ja'i nū'a bá pengui ja ra ngo. Bi 'ño maxøgue 'na pa ra 'ñu, asta ja 'mefa bi 'ñani'u ra bātsi, bi 'ño bi 'yambabi nū'a mi ja te yá njau ne yá mpadi. ⁴⁵ Pe himbi zādi'u de guehni, hangue bi yopa mengui'u pa Jerusale pa dua honi.

⁴⁶ Nepu rá hñupa bi zādi mi 'buhni mbo ja ra ndānijā mi huhni madetho de ya xahnate de ra lej mi østho nū'a te mi mañ'u nepu nu'á mi ø'tua ya nt'ani'u. ⁴⁷ Gatho nū'a ya ja'i to'o mi øde nū'a mi mañ'a xi mri 'yø ngue'a xi mi ja rá mfādi'a ne mi thādi xá hñu nū'a ya nt'ani mi t'ø'tuabi nehe. ⁴⁸ Y nu mi hyanda rá nana ne ra Jose gue mi huhni co ya xahnate de ra ley, himi pādi te da beñ'u. Y nurá nana bi 'ñembabi:

—Ma zi t'u'i, çhanja xcá 'yøtcahe njabu? Nguui ne ri dada go dí hoñ'ahe co ndunthi ra dumai.

⁴⁹ Pe ra Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Pa te gui jacu gui hongaguihu? ¿Ha hingui pahu gue nguui mahyoni ga pepa rá 'befi ma Dada?

⁵⁰ Pe nu'á nixi mi pādi te mri bønga nū'a ya noya bi xipabi'u.

⁵¹ Nepu de guehni bi mēui rá nana ne ra Jose bi menc'u pa ja ra hnini Nasare, ne nu'á bi sigui bi 'yøtua yá ts'of'u. Ha nurá nana mi pe'stho ja rá mfeni gatho nū'a te bi nja co rá t'u. ⁵² Y nura Jesu 'yo mri te rá mfādi ne rá ndangui, ne Ajuā xi bi hopa rá 'mui'a, ne ya ja'i nehe.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofu ya ja'i ja ra mbonthi

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ De ya xqui ndā 'ret'amacut'a njeya ra danga ndā Tiberio Cesa nū'a mi 'bu Nroma ne mrá ndā ja ndunthi ya hai de ra ximhai, nehe gue'bu mrá ndā ra Poncio Pilato nuni ja ra hai Judea, nehe mrá ndā ra Erode nuni ja ra hai Galilea, nehe mrá ndā nurá cu ra Erode nū'a mrá thuhu ra Lipe nuni ja ra hai Iturea ne ja ra hai Traconite, nehe mrá ndā ra Lisania nuni ja ra hai Abilinia. ² Gue'bu myá danga ndā gá macja ra Anás ne ra Caifá. Ha de nura jeya'a Ajuā bi umba ya noya ra Xuua nū'a mrá t'u ra Sacaría de mbi 'bu ja ra mbonthi, pa da zo ya ja'i. ³ Nu'bu ra Xuua bi ma gatho rá nthets'i ra dathe Jordá, ne mi embabi ya ja'i gue da ñobri de yá ts'oqui ne da nxistehe pa njabu Ajuā da pumbabi yá ts'oqui'u. ⁴ Nū'á njabu bi zofu ya ja'i gue da hñoqui'u ja yá mfeni pa nu sta zø ra zi Hmu da gamfri'u, hangue bi njabu ngu nū'a xqui

'yofo ra badi Isaia ja ra Maca T'ofu nu habu ena:

Ma da nt'ode 'nara ja'i da ña nts'edi ja rambonthi ne ma da 'ñena:

“Hocuahú xá hño rá 'ñu ra zi Hmu,

juanhú gathu ya ts'aca'ñu.
⁵ Gathu ya hñe dra hñu'tsi,

ne dra tunga ya ndants'i, ne dra yot'a ya t'ohó,

ne dra juana ya nonts'a'ñu,

ne da thoqui gathu habu hindi 'bui xá hño.

⁶ Y gathu ya ja'i da hyandi te xa 'yot'a Ajuapa da mpohó'u.”

⁷ Nepu mi pa ya ja'i mi c'a'tsa ra Xuua pa da xi'tsi'u, y nu'a mi embabi'u:

—¡Gyá ts'oja'ihú ngu ya zate qu'eña! ¡Ha guí hu ri muíhú gue ngue'a xcá ehúua ya xcá 'ba'tuahú rá cúe Ajuá xa 'ñepu? ⁸ Mahyoni gui 'yohú xá hño pa da hnequi gue majuaní xcá ñobrihú de ri ts'oquihú. Oxqui ma gui 'ñexhú gui 'ñeñhú: “Nuje ma dadahe ndu ra Abrá, hangue hinte ga jahe.” Ngue'a nuguí dí xi'ahú gue Ajuá da za da japi da nja'i nuya ya do pa dyá t'u ra Abrá. ⁹ Dí xi'ahú gue 'bui guetbu Ajuá, ngu 'na to'o há ra t'égui pa da zecua yá 'yu ya za. Gathu n'ú'u ya za hingui unga yá hoga fruta ma da ts'et'i ne da thot'a ja ra tsibi. Njabu Ajuá ma da hyot'ahú ja ra nidu 'bu hingui ñobrihú ne gui 'yohú xá hño.

¹⁰ Nepu nuya ja'i bi 'yamba ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú zte mahyoni ga othebya?

¹¹ Nu'bú ra Xuua bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o pe'tsa yoho yá pahni, dá umba 'na nú'a to'o othobi. Ha nu'a tó'o pe'tsa te da zi, mahyoni da ñohui nú'a to'o othobi.

¹² Nehe bi ma bá c'a'tsa ra Xuua 'raya 'ñatsa ngxboja. Nú'ú bi ma da nxistehe nehe, ne bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, xi nuje, zte mahyoni ga othe?

¹³ Ha nura Xuua bi 'ñembabi:

—Nu'a mahyoni gui 'yothu, cobrahú ngu nú'a mangua ra ley, oguí cõmbahú yá boja ya ja'i.

¹⁴ Nehe 'raya soldado bi 'ñembabi ra Xuua:

—Xi nuje, zte mahyoni ga othe?

Ha nura Xuua bi 'ñembabi:

—Oto guí pepabihú, ne oguí pihú ya ja'i co nú'a ra nsu xa t'a'ahú, nixi gui hyõxhú ra thai ya ja'i. Nu'a gui 'yothu, johyahú co nú'a guí tahahú, oguí nehú ma'na.

¹⁵ Ha nuya ja'i himi padi te da beni de ra Xuua, ua go mi gue'a ra Cristo nú'a xqui hmá da 'behni pa da nda, ua hina. ¹⁶ Nepu nura Xuua bi 'ñembabi'u:

—Nugui dí xi'ts'a'ihú co ra dehe, pe bra 'befa ma'na nú'a to'o ma da xi'ts'a'ihú co ra Maca Ndahi ne asta ngu dí faspí co rá ts'edi. Nú'a ma'na ja rá ts'edi de guequi ne hiní 'ñepcagui ngugui ga xo'tuabi yá nthasthi de yá zesthi. ¹⁷ Nu'a nja ngu 'nara mefi ya o ja rá 'ye ra pala pa da mica ra trigo, y nu

stí uadi da miqui'a, da munts'i da me'tsi, ha nura paha da gat'a ja ra tsibi. Njabutho nehe nú'a bra 'befa de guequi ma da munts'a nú'u dí 'yo xá hño pa da 'mai con gue'a, ha nu'u hindi 'yo xá hño ma da hyot'a ja ra tsibi.

¹⁸ Njabu ne co ma'ra ya hoga ts'ofu ra Xuua mi utua ya ja'i de ra maca hoga t'ode.

¹⁹ Y nú'bú gue'bu bi zui'a ra nda Erode ngue'a xqui zimbabi rá 'behñá rá cu nú'a mrá thuhu ra Lipe, ne xqui 'yot'a ma'ra ya t'ot'e xá nts'o. ²⁰ Pe nura Erode himbi ne bi ntsø'mi. Nu'a bi 'yot'e, bi 'yot'a ma'na ra t'ot'e xi xá nts'o, bi gu ra Xuua ne bi got'a fadi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Pe ante dra ju ra Xuua da jot'a fadi, bi ma ra Jesu habu mi xi'tsate'a pa da nxistehe'a nehe. Ne ts'a mi apabi Ajuá ra Jesu, bi xogui mahets'i, ²² y nurá Maca Ndahi Ajuá bá cai ngu 'nara domitsu bi zohó ja gue'a. Ne bi nt'ode 'nara noya de mahets'i bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i ma hmaca T'u'i, xi drí johya de gue'i.

Yá mudí ja'i de ra Jesucristo

(Mt. 1:1-17)

²³ Ra Jesu mi pe'tsa ngu 'natema'ret'a njeya nu mi muta rá 'befi. Ne mi t'ena gue nurá dada'a go mrá Jose. Ha nurá dada ra Jose mrá thuhu ra Elí, ²⁴ ha nurá dada ra Elí mrá thuhu ra Matat, ha nurá dada ra Matat mrá thuhu ra Leví, ha nurá dada ra Leví mrá thuhu ra Melqui, ha nurá dada ra Melqui mrá thuhu ra Jana, ha nurá dada ra Jana mrá thuhu ra Jose nehe, ²⁵ ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Matatía, ha nurá dada ra Matatía mrá thuhu ra Amós, ha nurá dada ra Amós mrá thuhu ra Naum, ha nurá dada ra Naum mrá thuhu ra Esli, ha nurá dada ra Esli mrá thuhu ra Nagai, ²⁶ ha nurá dada ra Nagai mrá thuhu ra Maat, ha nurá dada ra Maat mrá thuhu ra Matatía nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Matatía mrá thuhu ra Semei, ha nurá dada ra Semei mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Judá, ²⁷ ha nurá dada ra Judá mrá thuhu ra Joana, ha nurá dada ra Joana mrá thuhu ra Resa, ha nurá dada ra Resa mrá thuhu ra Sorobabel, ha nurá dada ra Sorababel mrá thuhu ra Salatiel, ha nurá dada ra Salatiel mrá thuhu ra Neri, ²⁸ ha nurá dada ra Neri mrá thuhu ra Melqui nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Melqui mrá thuhu ra Adi, ha nurá dada ra Adi mrá thuhu ra Cosam, ha nurá dada ra Cosam mrá thuhu ra Elmodam, ha nurá dada ra Elmodam mrá thuhu ra Er, ²⁹ ha nurá dada ra Er mrá thuhu ra Josué, ha nurá dada ra Josué mrá thuhu ra Elieser, ha nurá dada ra Elieser mrá thuhu ra Jorim, ha nurá dada ra Jorim mrá thuhu ra Matat

nehe, ³⁰ ha nurá dada nú'a ma'na ra Matat mrá thuhu ra Leví nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Leví mrá thuhu ra Simiu, ha nurá dada ra Simiu mrá thuhu ra Judá nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Jonán, ha nurá dada ra Jonán mrá thuhu ra Eliaquim, ³¹ ha nurá dada ra Eliaquim mrá thuhu ra Melea, ha nurá dada ra Melea mrá thuhu ra Mainán, ha nurá dada ra Mainán mrá thuhu ra Matata, ha nurá dada ra Matata mrá thuhu ra Natán, ³² ha nurá dada ra Natán mrá thuhu ra Davi, ha nurá dada ra Davi mrá thuhu ra Isaí, ha nurá dada ra Isaí mrá thuhu ra Obed, ha nurá dada ra Obed mrá thuhu ra Boos, ha nurá dada ra Boos mrá thuhu ra Salmón, ha nurá dada ra Salmón mrá thuhu ra Naasón, ³³ ha nurá dada ra Naasón mrá thuhu ra Aminadab, ha nurá dada ra Aminadab mrá thuhu ra Aram, ha nurá dada ra Aram mrá thuhu ra Esrom, ha nurá dada ra Esrom mrá thuhu ra Fare, ha nurá dada ra Fare mrá thuhu ra Judá nehe, ³⁴ ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Cobo, ha nurá dada ra Cobo mrá thuhu ra Isaac, ha nurá dada ra Isaac mrá thuhu ra Abrá, ha nurá dada ra Abrá mrá thuhu ra Taré, ha nurá dada ra Taré mrá thuhu ra Nacor, ³⁵ ha nurá dada ra Nacor mrá thuhu ra Serug, ha nurá dada ra Serug mrá thuhu ra Ragau, ha nurá dada ra Ragau mrá thuhu ra Peleg, ha nurá dada ra Peleg mrá thuhu ra Eber, ha nurá dada ra Eber mrá thuhu ra Sala, ³⁶ ha nurá dada ra Sala mrá thuhu ra Cainán, ha nurá dada ra Cainán mrá thuhu ra Arfaxad, ha nurá dada ra Arfaxad mrá thuhu ra Sem, ha nurá dada ra Sem mrá thuhu ra Noé, ha nurá dada ra Noé mrá thuhu ra Lamec, ³⁷ ha nurá dada ra Lamec mrá thuhu ra Matusale, ha nurá dada ra Matusale mrá thuhu ra Enoc, ha nurá dada ra Enoc mrá thuhu ra Jared, ha nurá dada ra Jared mrá thuhu ra Maalaleel, ha nurá dada ra Maalaleel mrá thuhu ra Cainán nehe, ³⁸ ha nurá dada nú'a ma'na ra Cainán mrá thuhu ra Enós, ha nurá dada ra Enós mrá thuhu ra Set, ha nurá dada ra Set mrá thuhu ra Adá, ha nurá Dada ra Adá, go gue'a Ajuá bí 'bu mahets'i, ngue'a go bi hyoqui'a.

4

*Ra ts'ondáhi mi xaxa ra Jesu
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)*

¹ Mi uadi bi nxistehe ra Jesu bi ma de guehni ja ra dæthe Jordá mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndáhi. Nepu ra Maça Ndáhi bi zits'i ja 'nara mbonthi. ² Ne ja bá 'buhni ñote ma pa. Y de guehni bi zø ra ts'ondáhi habu mi 'bui'a pa da xaxi pa xama xa ts'ocuahma rá mfeni'a. Ne nura Jesu hinte xqui zi de nú'a

ñote ma pa'u, ja 'mefa bi zu ra thuhu. ³ Nepu de mi zu ra thuhu'a, ra ts'ondáhi bi 'ñembabi: —'Bu go gue'i rá T'u'i Ajuá, japabi xa da nthuhme nuna ra do.

⁴ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu habu ena njaua: "Hingue hõnse po ra thuhme da za da 'mu ra ja'i, gathu nú'a ma Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i."

⁵ Nepu de guehni ra ts'ondáhi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi xma hñets'i pa bi 'ñutua gathu ya hnini de maxøgue ra ximhai, y 'bestho ra ora'a bi hnequi gathu ya hnini. ⁶ Y nura ts'ondáhi bi 'ñembi:

—Nugui da za ga 'ra'a gathu ra ts'edi ne gathu ra danga nsu de nuya ya hnini, ngue'a go xa t'entc'a ma 'ye gathoyu, y nugui da za ga umbabi to'o go ga nega. ⁷ Hõnse 'bu gui ndandiñahmu ne gui nsundagui, gathu go da 'yo ri 'yeyu.

⁸ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Uegue de guequi, nu'i Satá. Ngue'a xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu gue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hõnse'a gui pepabi.

⁹ Nepu de guehni ra ts'ondáhi bi zixa ra Jesu ja ra hnini Jerusale ne bi pø'tsa asta xi maña ra ndañija ne bi 'ñembabi:

—'Bu go gue'i rá T'u'i Ajuá, 'yenga ra sagui pa ri ga'ti xa. ¹⁰ Cabo xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu habu ena:

Ajuá dua pchna ya enxç pa da su'a'i.

¹¹ Ne da mip'a ri 'ye

pa njabu hingui tsama'ñu ri ua nu xcri tsønga ja ra hai.

¹² Nu'bá ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nehe xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu habu ena: "Oguí xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'i."

¹³ Y nu mi uadi ra ts'ondáhi bi 'yø't'a gathu ngu nú'a xqui 'ye'mbi pa xa hyathma ra Jesu, nu'á bi 'uegue de ra Jesu 'raya pa.

*Ra Jesu bi futa rá 'b'efi nuni Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)*

¹⁴ De guehni ra Jesu bi menga pa ja rá hai Galilea mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndáhi, y bi 'ño rá 'bede'a ja gathu rá ngani nura hai'a. ¹⁵ Y nú'a mi cut'a ja ya nija pa mi utuate, ne gathu ya ja'i mi e'tsua rá nsu'a.

*Ra Jesu mi 'buhni Nasare
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)*

¹⁶ Nepu nura Jesu bi ma pa Nasare nú'a ra hnini habu xqui nte'a. Y ra pa dega tsaya bi yat'a ja ra nija ngu mrá nzai'a, ne ja bi 'maini pa da hñe'ta ra Maça T'ofu. ¹⁷ Ne bi t'umbabi nú'a ra t'ofu xqui 'yofu ra badi Isai, y de mi tungui'a bi hyonga nú'a ra xeni habu ena njaua:

¹⁸ Nurá Maça Ndáhi Ajuá 'bui con guequi, ngue'a Ajuá xa hñuxcagui pa e ga xipa ra hoga nt'øde nú'a ya hyoya,

ne xuá pɛncagui pa ga hu'mba yá mui nú'u
to'o tu yá mui,

ne pa e ga pɔnga nú'u to'o o nts'ahni de ja ra
ts'oqui,

ne pa ga japi da xo yá da ya goda,

ne pa e ga ñanga nú'u ri sufri de nú'a
t'ɔtuabi,

¹⁹ ne pa e ga mā gue nú'ya mapaya ya xa
zò ra pa pa Ajuá da pòhò ya ja'i po rá
hmate.

²⁰ Nepu mi uadi ra Jesu bi hñe'ta nuya ya
noya, bi mants'a ra Māca T'ofò, ne bi umba
nú'a ra maste de ra nija. Y bi hñudi'a, y
gatho nú'u xqui munts'ni ja ra nija xi mi
n'eti'a. ²¹ Nepu nu'á bi madi bi zofò'u ne bi
'ñembabi'u:

—Nubyá ya bi njabu ngu nú'a ja juadi dá
he'ta ja ra Māca T'ofò.

²² Y gatho nú'u mi 'buhni xi mri 'yò de nú'u
ya hoga noya mi mānga ra Jesu, ne xi mi
ñamahño'u de gue'a. Ne mi 'ñémbabi'u 'na
ngu ma'na:

—¡Conque go guehni rá t'u ra Jose!

²³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Dí padí xá hño ngu n'ohá ma gui
'ñengaguihu: “'Bu xi majuani grá medico,
'ñòthes.” Y nehe ma gui 'ñengaguihu: “'Yò't'e
nehe de guecua ja ma haihu ngu nú'a stá øhe
xcá 'yò't'a Ncapernau.”

²⁴ Ne de gue'a bi sigui bi ña ra Jesu bi
'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu gue ni 'nará 'mehni
Ajuá hingui hmadi de ja rá haise. ²⁵ Dí xi'ahu
gue nuya pa'u mi 'bui ra badi Elía mi 'bu
ndunthi ya viuda nehe ja ra hnini de Israel.
Y nuya pa'u hinxqui 'uáí hñu njeya made,
hange xi xqui nja 'nara danga thuhu ja
gatho nuna ra hai. ²⁶ Pe nu Ajuá himbi
mehna ra Elía pa da t'ini ja yá ngu nú'u ya
viuda mi 'bu ja ya hnini de Israel. Ajuá bi
mehni'a ma'nambu ja rá ngu 'nara viuda
nú'a mi 'bu ja ra t'uca hnini Sarepta gueta ra
danga hnini Sidó. ²⁷ Nehe de nuya pa'u mi
'bui ra badi Eliseo, ndunthi ya me Israel mi
hena ra lepra, pe ni 'na de gue'u himbi ñani
de nú'a ra hñeni'a, hõnse ra Naamán nú'a
mrá me Siria, nsòc'a go gue'a bi ñani de ra
lepra mi tsadi.

²⁸ Nu mi 'yòde nuya ya noya gatho nú'u
xqui munts'ni mbo ra nija bi bò yá cue'u.
²⁹ Ne bi 'mai'u bi gaca ra Jesu de ja yá hnini'u,
ne bi zits'i ja rá hyo ra hnini habu mi ja 'nara
ma'ye, y de guehni mi nehma'u xa fòte pa rí
ga'ti. ³⁰ Pe nura Jesu bi 'rantho madetho de
ra hmunts'ja'i ne bi ma.

'Nara 'ñòhò mi pe'tsa 'nara ts'ondahi
(Mr. 1:21-28)

³¹ Nepu nura Jesu bi ma Ncapernau ma'na
ra hnini de ra hai Galilea, ne ja bá xahnani
ya ja'i nura pa dega tsaya. ³² Y gatho ya ja'i

xi mri 'yò de nú'a mi udi'a ngue'a mi zote co
'raya noya xi mi pe'tsa ndunthi ra ts'edi.

³³ Y nuni ja ra nija habu xqui munts'i'u
xqui zòhò 'nara 'ñòhò mi pe'tsa 'nara
ts'ondahi. Nepu nu'á bi dò 'nara hmafi ne bi
ña nts'edi bi 'ñena:

³⁴ —Nu'i Jesu grá me Nasare,
hyegaguiheua. ¿Hanja xcuá ehe pa hõnse e
gui juatcaguihe? Ngue'a nugui dí padi to'o'i,
go gue'i rá Māca T'u'i Ajuá.

³⁵ Nura ora'a ra Jesu bi zai nú'a ra
ts'ondahi ne bi 'ñembi:

—¡Co'ta ri ne, pòni de nuna ra 'ñòhò!

Nepu nura ts'ondahi bi fòma nú'a ra 'ñòhò
de ja yá thandi ya ja'i, nepu bi bõnga ra
ts'ondahi bi ma nsinque te bi 'yò'tuabi nú'a
ra 'ñòhò'a. ³⁶ Y gatho ya ja'i bi ntsu ne mri
'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—¡Xi te ma ora'edi hani gue co nuyá noya ri
'bepa ya ts'ondahi da bõni, y nu'á øte!

³⁷ Y gatho rá nthets'i nú'a ra hai'a bi 'ño ra
'bede de nú'a bi 'yò't'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yòthebi rá to ra Simu Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Nepu ra Jesu bi bõni de guehni ja ra nija
ne bi ma ja rá ngu ra Simu. Ne mi 'benga rá
to ra Simu xi mi umba ra nzò nts'edi. Nepu
bri bantebi ra Jesu gue da nu nura da'thi'a.
³⁹ Nu'bú ra Jesu bi ma bá nu, bi ndoqui ne bi
japa ra nzò da ntsaya. Y 'bestho ra ora'a bi
tsayabi ra nzò, ne bi nanga nú'a ra 'behña pa
bi hyocui te da zi'u.

Ra Jesu bi 'yòthe ndunthi ya da'thi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Ngu bi yu ra hyadi nú'a ra pa'a, gatho
to'o mi hena nu'araza ra hñeni bi ts'ixa habu
mbi 'bu ra Jesu. Nepu nu'á mi huxa yá 'ye ja
'rama'na ya da'thi, y gatho mi ñani 'bestho.
⁴¹ Nehe ndunthi ya da'thi nú'u mi pe'tsa ya
ts'ondahi mi embabi, ne asta mi mafi'u mi
ena:

—Nu'i go gue'i rá T'u'i Ajuá.

Pe nura Jesu mi tsai nú'u ya ts'ondahi ne
himi hopi da ña, ngue'a nu'á mi padi gue go
mi gue'a ra Cristo nú'a bá pèhna Ajuá pa da
nda.

Ra Jesu bi zofò ya ja'i nuni Galilea
(Mr. 1:35-39)

⁴² Rá hyax'a 'nitho ra Jesu bi bõni de ra
hnini Ncapernau bi ma ja 'nara mbonthi
habu hinto mi 'bui. Pe nuya ja'i xi bi 'ño bi
hyoni'a asta xi bi zõni habu mi 'bui'a, ngue'a
nu'á himi ne da hyegui da ma'a. ⁴³ Pe nura
Jesu bi 'ñembabi'u:

—Mahyoni ga ma gamba ra hoga nt'òde
ma'ra ya hnini gue ya xa zò ra Ndá de
mahets'i pa da ndá, ngue'a pa gue'a xuá
'bencagui pa ga e ga ma.

⁴⁴ Njabu mi 'yo ra Jesu ne mi cut'a ja ya nija
nuni Galilea pa mi unga ra hoga nt'òde.

5

Bi ñuxa ya motsa co ya hua
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ Nara pa ra Jesu mi 'bu ja rá hyo ra ndehe de Genesare, y nuni bi zoni ndunthi ya ja'i ne bi munts'i habu mi 'bui'a, asta mri ts'i'mi'a ngue'a nu'ú mi ne da 'yotua rá noya Ajuá. ² Nepu nura Jesu bi hyanda yoho ya motsa gueta rá hyo ra ndehe hinto mi oni, ngue'a nú'u ya mehua mi cani xqui bõni de guehni pa da menga yá xit'a ja rá hyo ra ndehe. ³ Nepu nura Jesu bi yut'a ja 'na de nú'u ya motsa nú'a mrá meti ra Simu, ne bi 'yapa ra maṭe ra Simu da 'yet'a ra motsa má ts'u mbo ra dehe, ngue'a xi mi ts'i'ma ya ja'i. Y bi hñudi ra Jesu mbo ra motsa ne desde guehni bi yopa zofo ya ja'i. ⁴ Y de mi uadi bi zofo ya ja'i bi 'ñembabi ra Simu:

—'Yet'a ra motsa pa habu ma'na strá hñe ra dehe, ne ja gui cãthuni ri xit'ãhu pa gui mpẽhuãhu.

⁵ Ha nura Simu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, stá 'yoheua gatho ra xuui, stá mpẽhuãhe pe hinte stá juhe. Pe nubya go gui xicje gue ga cãthe ma xit'ãhe ja ra dehe, ma ga cãthe.

⁶ Ha nura Simu ne nú'u ma'ra mi oui mbo ra motsa bi gat'a yá xit'a mbo ra dehe, y mi hñai xi bá ñuts'i co ya hua asta bi mudi bi ntãnihmã co yá hñu ya hua. ⁷ Nepu nu'ú bi 'ñutua ra seña nú'u ma'ra yá compa mbi o ja ma'na ra motsa pa e da mats'i. Y nu'ú bá ehe 'bestho ne bi ñu'tsa nú'u yoho ya motsa co ya hua, asta mi ne da yui ja ra dehe co yá hñu ya hua. ⁸ Y nu mi hyanda ra Simu njabu, bi ndandiñãhmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Hini 'ñepqui ga 'ñoui, ngue'a nuguí 'nadrá 'yot'ats'oqui.

⁹ Bi 'ñena njabu ngue'a ngu xi bi ntsu ngue'a bi ga ndunthi ya hua, ne gatho nú'u ma'ra mi oui mbo ra motsa ngu bi ntsu nehe'u. ¹⁰ Ne nú'u ma'ra mri mfaxui ra Simu ja ra 'behua, go ra Cobo ne ra Xuua nú'u yá t'u ra Sebedeo, gatho ne'u ngu xi bi ntsu. Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Simu:

—Oguí tsu, ngue'a desde nubya ma ga 'ra'a'i ma'na ri 'befi pa gui mpẽhua dega ja'i.

¹¹ Nu'bú nu'ú bi 'yet'a yá motsa pa asta ja rá ñani ra ndehe ne ja bi zohni yá motsa con gatho yá mpefi dega 'behua, nepu nu'ú bi dena ra Jesu bi meui.

Ra Jesu bi 'yõthe 'na mi hena ra lepra
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² Nara pa mi 'yo ra Jesu ja 'nara hnini, ne ja mi 'buhni 'nara 'ñõhõ mi hena ra lepra, ne xi mi tsi'ti. Y nu mi hyanda ra Jesu, bi ma bá tsudi ne bi ndandiñãhmu ne asta bi megui rá hmi ja ra hai, ne bi 'ñembabi:

—Nú'i ri 'equ'ei Ndada, 'bu gui nehma, da za gui 'yõthegui.

¹³ Nepu nura Jesu bi hñu'tsua rá 'ye, ne bi 'ñembabi:

—Haha, dí ne ga øthe'i. Y nubya ya xcá ñani.

Y nu mi uadi bi mangu njabu, 'bestho ra ora'a bi ñani de nú'a ra hñeni. ¹⁴ Ha nura Jesu bi hñu'mba ra hñã gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yõtuabi, ne bi 'ñembabi:

—Hõnc nu'a mahyoni gui 'yõ'e, ri ma bá 'ñudi ja ra macja pa da hyandi gue ya xcá ñani. Ne unga ri hñã'ti ngu nú'a bi manda ra Moise, gue'a 'nara seña pa da hyanda ya ja'i gue ya xcá ñani.

¹⁵ Pe ma'na mri ntanga ra 'bede de nú'a mi ø'ta ra Jesu, ne nzantho mi munts'a ya ja'i pa da 'yõde nú'a mi mañ'a ne pa da 'yõthebi yá hñeni. ¹⁶ Ha nura Jesu njat'a mi 'uesche habu mi jo'o ya ja'i pa mbi apabi Ajuá rá Dada.

Ra Jesu bi 'yõthe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ Nara pa ra Jesu mi xahna ya ja'i, ne mi huhni 'raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale ne de haburaze ma'ra ya hnini de ra hai Judea ne de Galilea. Y ra Jesu mi hanpa rá ts'edi Ajuá pa mi øthe gatho ya da'thi. ¹⁸ Nepu bi zõhø 'raya 'ñõhø mri du 'nara da'thi xqui 'yents'a ja 'nara 'bebo. Nú'a ra da'thi'a himi tsa da 'ñani ngue'a mi tuda rá ndo'yo. Y nú'u to'o mri du mi ne da cã'ta mbo ja ra ngu asta habu mi 'bu ra Jesu pa da 'yõthe'a. ¹⁹ Pe himbi zadi habu da yut'i'u ngue'a xi mi ja ra nts'i'mi. Hangue bi bõxa maña ra ngu, y bá heca 'na xeni ra techo pa bi za bi cã'ma ra da'thi co rá 'bebo pa habu mi 'bai ra Jesu mbo ra ngu madetho de ra mundo ja'i. ²⁰ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue nu'ú mi ja yá jamfri, bi 'ñembabi ra da'thi:

—'Yõde, nuri ts'oqui ya stá pun'a'i.

²¹ Nepu nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo nú'u mi huhni bi 'ñense ja yá mfeni'u: "¿Hanja nuni ra 'ñõhø ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a jo'o ma'na to'o da unga ra pumbate de ya ts'oqui, hõnc Ajuá."

²² Pe nura Jesu bi baṭua yá mfeni'u, hangue bi 'ñembabi:

—¿Hanja gui beñhu njabu? ²³ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei ga embi, ri ts'oqui ya stá pun'a'i, o ga embi, nangui ri ma? ²⁴ Pe pa gui pahu gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ja rá ts'edi de guecua ja ra ximhai pa da unga ra pumbate de ya ts'oqui, ma ga ø't'a njaua:

Nu'bú bi 'ñembabi ra da'thi:

—Nangui, juxa ri 'bebo, ri ma ri ngu.

²⁵ Hangue 'bestho nú'a ra ora'a ra da'thi bi nangui ja yá thandi gatho nú'u mi 'buhni, ne bi gaxa rá 'bebo ne bi ma rá ngu mri xõcambeni Ajuá. ²⁶ Y gatho ya ja'i xi mri 'yõ de nú'a xqui nja y mri xõcambeni Ajuá'u. Ne xi mi tsu'u de nú'a xqui hyandi ne mi ena'u:

—Nubya stá hanthú 'raya danga t'ót'e nú'a hinhya'mú stá hanthú xa nja.

Ra Jesu bi zofu ra Leví pa drá nxadi
(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ 'Mefa de gue'a ra Jesu bi bōni ne bi hyanda 'nara nguxboja rá thuhu ra Leví mi hudi ja rá mexa. Nepu bi 'ñembabi:

—Bá ehe, tengagui.

²⁸ Nu'bú ra Leví bi 'mai 'bestho ne bi zohni rá 'befi, ne bi dena ra Jesu bi meui.

²⁹ Ne 'mefa, ra Leví bi 'yót'ua 'nara danga ngo ra Jesu ja rá ngu, y bi zōhni ndunthi ma'ra ya nguxboja nehe, nehe bi zōhni ma'ra ya ja'i ne bi hñudi ja ra mexa mahyegui con gue'u. ³⁰ Nepu nuya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo nehe, bi mudí bi ñama'ñu de yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja grí ñuñhu ne grí ntsihu co nuyú ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya 'yót'ats'oqui?

³¹ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o 'bui xá hño ne hindri hñeni, hingui hongu ra 'ñethi, pe nu'u tó'o ri hñeni há, honi tó'o da 'yōthe. ³² Nugui stuá ehe pa ga zofu ya 'yót'ats'oqui pa da ñobri de yá ts'oqui, hingue stuá ehe pa ga zofu nú'u to'o bení gue 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno
(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Nepu nú'á bi 'yót'ua ma'na ra nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja ri ayuna ne ri ora ndunthi nú'u yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, ha nuri nxadigüe nzantho ri ñuni ne tsihe?

³⁴ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue da za gui japhu da ayuna nú'u 'bu ja 'nara ngo dega nthati 'bu 'buhnitho ra ñavio con gue'u? Hina, hinda za. ³⁵ Pe ma da zō ra pa da ts'i'tsuabi ra ñavio, ya hinda 'mui con gue'u, nu'bú há, gue'bu ma da ayuna'u nehe.

³⁶ Nehe bi xipabi ma'na ra 'bede bi 'ñembabi:

—Ni 'nara ja'i hingui henga rá 'ra'yo he pa da mō'ta rá zēhe. Nu'bu to'o da 'yót'a njabu, nu'bú da ts'onga rá 'ra'yo he, y nehe nura xēca 'ra'yo dutu hinda hogui xá hño ja nura zēhe. ³⁷ Nehe nixi hinto xit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zēbota, ngue'a nura 'ra'yo vinu da fōca ra zēbota, y njabu da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. ³⁸ Hangu mahyoni da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu hinte da ja ra vinu nixi ra bota. ³⁹ Nu'a tó'o tsi nú'a ra vinu ya pe'tsa ya pa xa thoqui, hinda ne da zi ra 'ra'yo vinu, ngue'a ena gue ma'na xá cahi nú'a ya pe'tsa ya pa xa thoqui.

6

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ 'Nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'ñoui yá nxadi bi 'ranga ja 'raya huahi habu xqui 'bot'a ra trigo. Ha nuyá nxadi mi tocua yá ngaha ne mi taqui mi tsi. ² Nepu 'raya fariseo bi hyandi ne bi 'yambi bi 'ñembabi:

—¿Hanja gui óthu nú'a hingui ho da t'ót'e núbya ra pa dega tsaya?

³ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha hinxá hñe'thu ja ra Maca T'ofu habu ma de nú'a bi 'yót'a ndu ra Davi co ma'ra yá compa nú'bu mi zú ra thuhu'u?

⁴ Ma gue nu'á bi yat'a ja rá nija Ajuá pa bi hñaxa nú'u ya thuhme xqui thuxa ja rá thandi Ajuá, ne bi zi'a ne bi umbi bi zi gatho nú'u ma'ra yá compa mri 'ñoui. Ha nú'u ya thuhme'u hōnse ya macja mri 'ñepi da zihma.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i há ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara 'ñohō xqui 'yot'a 'nará 'ye

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Nepu ma'na ra pa dega tsaya ra Jesu bi yat'a ja ra nija ne bi mudí bi nxahnate. Ne mi 'buhni 'nara ts'onate xqui 'yot'a rá 'ye ra 'ñei. ⁷ Ha nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi aca ra Jesu pa da hyandi ua da 'yōthe nú'a ra 'ñohō ra pa dega tsaya, pa njabu xa za hanja xa ñapabi. ⁸ Pe nu'á bi bātuatho yá mfeni'u, ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñohō xqui 'yot'a rá 'ye:

—'Bai ne bá e gui 'ba madetho habu da hyant'a'i gatho.

Ha nú'a ra 'ñohō 'bestho bi 'mai ne bi ma bá 'ba madetho habu bi za bi thandi xá hño.

⁹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya xahnate de ra ley ne ya fariseo:

—Ma ga ó't'a'ihu 'nara nt'ani: ¿Nda'a ja ra nsequi da t'ót'e ra pa dega tsaya, ra hñoja'i o ra nts'o'mai? ¿Ha gue da za da t'ōthe 'nara da'thi o da thepūtho?

¹⁰ Nepu nu'á bi nu'ta gatho nú'u mi 'bahni ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñohō:

—Tunga ri 'ye.

Y nú'a ra 'ñohō bi tunga rá 'ye nú'a xqui 'yot'i, ne 'bestho ra ora'a bi ñani nú'a rá 'ye'a. ¹¹ Nepu ya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi 'buhni xi bi bō yá cue ne bi mudí bi 'ñambi 'na ngu ma'na te da za da 'yót'ua ra Jesu.

Ra Jesu bi huahna 'ret'amayoho yá apostol

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Ja nuya pa'u bi bōxa ra Jesu ja 'nara 'tōhō pa bá apabi Ajuá rá Dada, y ja guehni bá ora'a gatho ra xuui. ¹³ Nepu rá hyax'a 'nitho bi zohna gatho yá nxadi, ne bi huahna 'ret'amayoho de gue'u pa bi hñuts'i dega apostol. ¹⁴ Ha nuya guehya yá thuhu'u: ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro; ne ra Andre rá cu ra Pedro; ra Cobo ne ra Xuua, ne ra Lipe ne ra Tolo, ¹⁵ ne ra Teo ne ra Toma, ne

nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo; ne ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista; ¹⁶ ra Juda nú'a rá cu ra Cobo; ne ra Juda Iscariote nú'a to'o 'mefa bi da ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i
(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Nepu nura Jesu bá çai de ja ra t'øhø bra 'ñoui nú'u 'ret'amayoho yá apostol, ne bi zøhø'u ja 'nara 'batha habu xqui munts'a ndunthi ma'ra yá nxadi ne ndunthi ya ja'i nú'u myá me Jerusale ne ma'ra ya hnini de ra hai Judea, ha nu ma'ra xqui 'ñehe de ra hnini Tiro ne de Sidó de ja rá hyo ra ndehe. Nuya ja'i'u bá ehe pa bi 'yøde nú'a mi mangan ra Jesu ne pa bi 'yøthebi yá hñeni. ¹⁸ Ne mi embaba ya ts'ondahi nú'u to'o mi pe'tsi. ¹⁹ Y gatho ya ja'i xi mi nehma da danga ra Jesu, ngue'a nú'a co rá ts'edi mi haça gatho ya hñeni.

Nú'u to'o ri japa Ajuá ne nú'u to'o hini japi
(Mt. 5:1-12)

²⁰ Nepu nura Jesu bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá hyoyahu, xa jap'a'ihu Ajuá ngue'a xa 'ra'ahu gatho ya japi nú'u ja habu ri manda'a.

²¹ Nú'ahu guí thohubya ra thuhu, xa jap'a'ihu Ajuá ngue'a hinte ma da 'be't'ahu.

Nú'ahu guí tu ri muibabya, xa jap'a'ihu Ajuá, ngue'a ma da hñup'a ri muihu pa xi guí johyahu.

²² Ajuá da jap'ahu nu stí utsa'ihu ya ja'i, ne nu stí 'yeñ'ahu co ya nt'atsate, ne stí zañ'a'ihu asta ni pa dí 'yø't'a ri thuhuhu, ngue'a nú'u ma da beni gue xá nts'o'ahu po rá ngue Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ²³ Nú'u ya pa xcri thohu njabu, xi da johyahu ngue'a ma guí hñañ'ahu 'nara thaha xi ra dangui nuni mahets'i. Nú'u ya ja'i ma da 'yø't'a'ihu njabu, njabu nehe bi 'yø't'a ndu yá xita co nú'u yá 'mehni Ajuá mi 'bui maya'bu.

²⁴ Pe huecate nú'u to'o xi ri johyabya co ya hño de guecua ja ra ximhai, pe rá ngats'i ya hinda ma da johya co nuya hño pe'tsi.

²⁵ Huecate nú'u to'o hingui tho ra thuhubya, ngue'a 'mefa ha, ma da tho ra thuhu.

Huecate nú'u to'o xi ri johyabya, ngue'a 'mefa ma xi da nzoni'u co ra dumai.

²⁶ Huecate nú'u to'o xi t'e'tsua yá nsu masque hingui ø't'e xá hño. Nu'u tó'o e'tsua yá nsu, njabu nehe bi 'yø't'a ndu yá xita'u co ya hyate baði maya'bu.

Maði ri ncontrahu
(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ Pe nú'ahu guí øcaguihu, dí xi'ahu gue guí maði ri ncontrahu, ne 'yø't'uaahu ra hño nú'u to'o ri utsa'ihu. ²⁸ 'Yaphu Ajuá da japi nú'u to'o tsañ'ahu, ne 'yaphu Ajuá pa nú'u to'o ñama'ñu de gue'ahu. ²⁹ Ha nu'bu to'o

da 'ra'ahu 'nara mpe'ti ja ri hmihuu, umbahu ma'na lado ri hmihuu pa da me't'ahu nehe, ogui nø't'uaahu. Ha nu'bu to'o da hñan'a ri pat'ihu, pø ri pahnihu nehe, guí umfu da hñats'i. ³⁰ Ha nu'bu to'o te da 'ya'a'ihu, umfu, o nu'bu da hñan'ahu 'nara t'ø't'e dri metihu, oxqui hambabilihu. ³¹ Nu'a guí nehü da 'yø't'ahu ya ja'i, 'yø't'uaahu njabu nehe'u.

³² Nu'bu nu'ahu grí maðihu hønse to'o ri ma'a'ihu, hinte ri muui nú'a guí øthu, ngue'a asta ya ts'o'mui gá ja'i ø't'a njabu nehe. ³³ O nu'bu guí ø't'uaahu ra hño hønse nú'u to'o ø't'ahu ra hño, nixi gue'a hinte ri muui nú'a guí øthu, ngue'a asta ya ts'o'mui gá ja'i ø't'a njabu nehe. ³⁴ Ha nu'bu guí hmiphu ri bojahu hønse nú'u to'o guí pahü da gu't'a'ihu, hinte ri muui nú'a guí øthu njabu, ngue'a asta nuya ts'o'mui gá ja'i ø't'a njabu nehe, hmiphu yá mits'o'mui nú'u to'o tøm'i'u da gu'tuabi. ³⁵ Pe nu'ahu maði ri ncontrahu, ne guí 'yø't'uaahu ra hño, ne guí hmihuu nú'a dra mi'ahu nsinque guí tømhu dra jo'ts'ahu. Ngue'a 'bu guí øthu njabu, nu'bu ha, ma guí hñanga 'nari danga thahaahu. Y njabu ha, grí hñaxhu Ajuá bi 'bui mahets'i, ngue'a nú'a ra hoja'i co ya ts'o'mui ne co nú'u otho yá jamadi. ³⁶ Hangu nu'ahu pe'tsuaahu ra nthecate gatho ya ja'i ngu ø't'a Ajuá ra Dada.

Ogui 'yøhu ri miqu'eihu
(Mt. 7:1-5)

³⁷ Ogui 'yøhu ri miqu'eihu de nú'a te ø't'e, ngue'a Ajuá handatho nú'a te guí øthu nehe. Nixi ogui nonga ri miqu'eihu, ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ahu nguenda de gatho nú'a te guí øthu. Pumbabilihu de nú'a ø't'ahu ya ja'i, y Ajuá da pun'a'ihu nehe. ³⁸ Ø't'uaahu ra hño ri miqu'eihu, ne Ajuá da 'yø't'ahu ra hño nehe. Co nú'a ra t'eni xcá 'yembahu ma'ra, con gue'a ra t'eni ma da 'yen'ahu Ajuá nehe. Hangu nu'bu guí ø't'ua ndunthi ya hño ri miqu'eihu, Ajuá ma da co'ts'ahu ma'na ndunthi.

³⁹ Nepu nú'a bi xipabi'u 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue da za 'nara goda da gahna ma'na rá migodau? ¿Ha gue hinda daguiui mahyegui?

⁴⁰ Ne bi 'ñembabi nehe:

—Ni 'nara ja'i nú'a ja ri nxadi, ma'na di paði que rá xahnate, pe nu sta uadi da nxadi xá hño, nu'bu ha, da nja rá mfaði ngu rá xahnate nehe.

⁴¹ ¿Hanja guí handua rá ts'oquu ri cu, nja ngu 'nara zi paxi o ja rá da'a, ne hanja hingo guí handa nú'a ra danga ts'oquu nja ngu 'nara xeca za o ja ri dague? ⁴² Ne ¿hanja da za guí 'ñembabi ri cu: “Hocagui ga hap'a ra paxi o ja ri da”, ne hanja hingo guí handa nú'a ra xeca za o ja ri dague? ¿Nu'i 'nagrá yohmi! hñai 'met'o nú'a ra za o mbo ri da, pa njabu

da za gui hyanda xá hño ne gui hña'mba ra paxi o mbo rá da ri cu.

*Ya 'bai gá za faditho po yá fruta
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)*

⁴³ Ni 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya ts'o fruta, nixi 'nara ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ⁴⁴ Gatho ya 'bai gá za faditho po yá fruta, nda'a xá hño, y nda'a hingui ho. Ngue'a nura 'bai gá 'mini hingui tsa da unga ya igo, nixi ya cam'yo hingui tsa da unga ya obxi. ⁴⁵ Njaba nehe 'nara hoja'i nzantho ot'a nú'a xá hño, ngue'a nzantho benga ya hoga mfeni. Ha nura ts'o'mai gá ja'i nzantho ot'a nú'a hinxá hño, ngue'a ja rá mfeni nzantho beni xá nts'o. Njaba nehe nú'a ma, bí ehe de ja rá mfeni.

*Ra 'bede de yoho ya 'ñohø bi hyoca 'ra
'nayá ngu*

(Mt. 7:24-27)

⁴⁶ ¿Hanja nzantho guí engaguihu: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe”, ne hingui øthu nú'a dí xi'aha? ⁴⁷ Nu'a tó'o da 'ñehe da 'yøde nú'a dí ma ne da 'yøt'e, ma ga xi'aha to'o ri nhyecuaui. ⁴⁸ Nu'a ri nhyecuaui 'nara 'ñohø nú'a bi xe'ta haba da hyocua rá ua rá ngu asta bi zadi ra medo, ne ja bi hyocni rá ngu. Ne nu mi 'ua ya da'ye ne bi zø ya nzøthe bi 'rani haba mi ja rá ngu, pe nú'a ra ngu'a himbi hyømi ngue'a xqui thocua rá ua ja ra medo. ⁴⁹ Pe nu'a tó'o da 'yøde nú'a dí ma ne hinda 'yøt'e nú'a dí 'bepabi, ri nhyecuaui nú'a ra 'ñohø bi tøta rá ngu maña ja ra haitho, himbi 'yacua rá ua mbo ra hai, y nu mi zøhø ya nzøthe co rá ts'edi bi hyøma nú'a ra ngu'a, y bi nhuati gatho.

7

*Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bego 'nara nda gá
soldado me Nroma*

(Mt. 8:5-13)

¹ Mi uadi ra Jesu bi zofo ya ja'i bi yopa ma ma'na'qui pa ja ra hnini Ncapernau. ² De guehni mbi 'bu 'nara nda gá soldado me Nroma, mi 'buhui 'nara ts'unt'u xi mrá hmaði 'bego, y nu'á mi tsædi 'nara hñeni asta mi nedu. ³ Pe nu mi 'yøde nú'a ra nda gá soldado mi hma de ra Jesu, bi mehna 'raya nda me Israel pa da 'yapa ra ma de da 'ñehe da 'yøthebi nú'a rá 'bego mri hñeni. ⁴ Ha nu mi zoni'u haba mi 'bui ra Jesu bi bantebi con gatho yá mai da meui'u ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra nda gá soldado bá pencahe ri 'ñepi gui fats'i, ⁵ ngue'a xi ri maði ndunthi ma ja'ihu y asta bi manda nehe bi thoga ma nijahu.

⁶ Hangue nura Jesu bi meui'u. Pe nu ya de mi ma da zonga ja ra ngu, nú'a ra nda gá soldado bi mehna 'raya amigo ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ua xipabihu ra Jesu njaua: Nú'i ri 'tequ'eí Ndada, ya ogrí xuhña, ngue'a

ngui hiní 'ñepcagui ngugui gui cat'a ja ma ngu. ⁷ Hangue nixi dá ne dá masebu pa ga ts'l'a'i. Nu'a dí a'a'ibya, hønse gui ma gue da ñanga ma 'bego y dí camfri gue da ñani. ⁸ Dí camfri gue 'bestho da njabu ngu nú'a gui ma, ngue'a ngugui dí 'bui nehe ja yá hmanda ma nda, ne dí pe'tsa ma soldado nehe ja ma hmanda. 'Bu ga embabi 'na de gue'u: “Rí ma”, nu'á da ma. Ha nu'bu ga embabi ma'na: “Bá ecua”, nu'á dua ehe. Ha nu'bu dí 'bepabi 'nara 'befi ma 'bego, nu'á da mefi.

⁹ Ha nu mi 'yøde njabu ra Jesu xi bi 'yø nú'a bi mangu nú'a ra nda gá soldado. Ne bi mpants'i ne bi xipa nú'a ra hmuntsja'i mri 'ñoui, ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi ni 'nara mengua Israel hinstá tsædi xi di ja rá jamfri ngu nú'a ra 'ñohø'a masque hingrá me Israel.

¹⁰ Ha nu mi menga nú'u ya 'mehni ja rá ngu ra nda gá soldado, bi zædi nú'a ra 'bego ya xqui ñani.

*Ra Jesu bi japi bi yopa nte rá t'u 'nara
viuda*

¹¹ Mefa de gue'a ra Jesu mri ma ja 'nara hnini ra thuhu Naín ne mri 'ñoui yá nxadi ne ndunthi ma'ra ya ja'i. ¹² Pe ante da zonga ja ra hnini bi hyandi mi pani 'nara 'behña mrá viuda xqui du rá 'ra t'u y mri ma nt'agui y nehe mi pani con gue'a 'nara hmuntsja'i. ¹³ Y nu mi hyanda ra zi 'behña nura Jesu, xi bi huequi ne bi 'ñembabi:

—Oguí zoni.

¹⁴ Nepu bi dast'i'a haba mi pa nú'u to'o mri du, ne bi hñuxa rá 'ye ja ra caha, y nú'u to'o mri du bi gohi bi 'mai. Ha nura Jesu bi 'ñembabi nú'a xqui du:

—Ts'unt'u, ngugui dí xi'a'i: ¡Nangui!

¹⁵ Nepu nú'a xqui du bi nangui ne bi hñudi ne bi maði bi ña. Y nura Jesu bi dapabi rá nana. ¹⁶ Ha nu mi hyanda njabu gatho ya ja'i, xi bi ntsu'u, ne bi maði bi nsunda Ajuá ne mi ena'u:

—'Nará danga 'mehni Ajuá xa zøhø ja guecaguihu.

Nehe mi ena'u:

—Ajuá xuá mehni pa e da maxa rá hnini.

¹⁷ Y gatho ja ra hai Judea ne gatho ma'ra ya hnini nú'u mi ja ja rá nthets'i, bi fadi nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu.

*Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá nxadi
pa bá c'a'tsa ra Jesu*

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Ha de mi ofadi ra Xuua, bi 'yøde de gatho nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu ngue'a go xqui xipabi nuyá nxadi sehe'a. Nepu bi zohna yoho de gue'u ¹⁹ pa bi mehni pa dua ambabi ra Jesu ua xi majuañi go mi gue'a ra Cristo xqui mehna Ajuá pa da nda, o mahyoni da dø'ma ma'na. ²⁰ Nu'bu nuyá 'mehni ra Xuua bi ma bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ra Xuua Xi'tsate bá pencaheua pa ga an'ahe ua xi go gue'i grá Cristo rá 'mehni'i Ajuá xcuá ehe pa gui ndá, o mahyoni ga tó'mhe ma'na.

²¹ Y nura ora mi zonga yá 'mehni ra Xuua, ts'a ra ora'á ra Jesu mi øthe ndunthi ya da'thi, ne mi enga ya ts'ondáhi, ne mi øthe ndunthi ya goda nehe. ²² Hangué nu'á bi dádi ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ne ua xipabihú ra Xuua nú'á ja juadi gá hyanthú ne gá 'yøhú. Xipabihú gue nuya goda xa yopa hyandi, nuya doua xa 'ñó, ha nú'ú hena ra lepra xa ñani, ha nuya gogu xa 'yøde, ha nú'ú xqui du xa yopa nte, ha ya hyoya xa 'yøde ra maça noya nú'á ma de ra mpøhø. ²³ Nehe xipabihú gue xi njapi nú'á to'o hinda ú rá mfeni de nú'á dí ø't'e, dá gamfri há gue Ajuá go xúá mængai.

²⁴ Ha nu mi menga nú'ú yá 'mehni ra Xuua, ra Jesu bi mádi bi 'yambabi ya ja'i de ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—¿To'o gá ma uá hanthú ja ra mbonthi? ¿Ha gue uá hanthú 'nara ja'i mi otho rá ts'edi ngu ra xithi mri ndudetho ra ndáhi? Hina ¿ngue há? ²⁵ Nu'bú, ¿to'o uá hanthú? ¿Ha gue 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu xi mahotho? Hina, ngue'á guí pahú gue nuya 'ñøhø he ya dutu xi mahotho ne pe'tsa ndunthi ya hño, nu'ú 'bú ja yá ngu ya ndá. ²⁶ Nu'bú, ¿to'o uá hanthú? ¿Ha gue 'nara 'mehni Ajuá? Haha, majuañi uá hanthú 'nara 'mehni Ajuá, pe hingue hønse gue'á rá 'bæfi'a. ²⁷ Nura Xuua go gue'á rá 'mehni Ajuá nú'á mangua ja ra Maça T'ofø gue mi ma da 'ñehe ne ena njaua: Dí pehna 'nama 'mehni pa da mangua ra 'bet'o noya de gue'i,

pa da hyoc'a'i ri 'ñu.

²⁸ Nugui dí xi'ahú gue hinxá 'mu ma'na ra ja'i ma'na ra dangui rá nsu que ra Xuua Xi'tsate. Pe nu'á to'o da yat'a ja rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai ma'na ma da njapi que ra Xuua.

²⁹ Nu mi uadi bi mangua ra Jesu njabu, nu'bú nú'ú to'o xqui hñanga ra sistehe de ra Xuua, y asta 'raya 'ñatsa nguxboja nehe, gathø'u bi ma gue nú'á ø't'a Ajuá xá hño. ³⁰ Pe nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi 'sta ja yá xutha nú'á mi ne da 'yøt'a Ajuá con gue'u pa da pumba yá ts'oqui'u, hangué nixi hinxqui ne xqui hñanga ra sistehe nú'á mi ø't'a ra Xuua. ³¹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿To'o ga hyecuaga nuya ya ja'i himbi ne bi gamfri ra Xuua ha nixi hingui ne da gamfrigui nehe? ³² Nuyú ri hñats'i nú'ú ya batsi hudí ja ra tai 'ñeni ne ma'ta yá mibatsiui ne embi: “Dá pe ma thuzaha, pe hingá neihú. Dá tute ya thuhu dega dumai, pe nixi gue'á hingá nzoniú.” ³³ Hangué nú'áhyú gyá 'ñagamfrihú grí hñaxhú nú'ú ya batsi'u ngue'á pa gue'ahú otho 'nara t'ø't'e nú'á grí hohú. Ngue'á gá hyanthú ra Xuua

bi zøhø, ne himi pa mi ñunga ja ya ngo ha nixi himi tsi ra vinu, hangué nu'ahú guí emfú gue mi pe'tsa ra ts'ondáhi. ³⁴ Nepu de ra Xuua bi zøhø Nú'á To'o bi e bi Nja'i, xi ri ntsiui to'o ri ntsiui, ne xi ri ñungüi to'o ri ñungüi, pe nu'ahú guí emfú gue xi ra ts'o'yo ne ra tixfani ne ri ntsiui nú'ú ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i. ³⁵ Pe nugui dí xi'ahú gue nu'ú to'o pe'tsa ra hoga mfadi, go gue'u padi gue gatho xá hño nú'á ø't'a Ajuá co rá dangá mfadi'a.

Ra Jesu bi ñungüi 'nara fariseo rá thuhura Simu

³⁶ 'Na de ya fariseo bi zohna ra Jesu ja rá ngu pa da ñungüi. Nu'bú ra Jesu bi ma y mi zøni'á bi hñudi ja ra mexa. ³⁷ Y ja nú'á ra hnini'á mi 'bahni 'nara 'behñá xi mrá 'yøt'ats'oqui, y nu mi bádi gue xqui zøhni ra Jesu ja rá ngu nú'á ra fariseo pa ja da ñunini, bi ma bá c'a'tsi, ne bi hñaxa 'na ngu ra xito xqui thoqui de 'nara hoga t'axa do rá thuhura alabastro, mi po 'nara ñani xi mi yuni xá cuhi. ³⁸ Nura 'behñá'á bi dast'a ja yá ua ra Jesu, bi nzoni ne bi xixa yá guida ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá sta, nepu bi za'tsuabi, ne bi go'tsuabi nú'á ra hoga ñani mi há. ³⁹ Y mi hyanda nú'á ra fariseo xqui zohna ra Jesu ja rá ngu, bi benga ja rá mfenise ne mi ena: “Bú xi majuañi dra bádi nuna ra 'ñøhø, nu'bú dí pahma gue nuni ra 'behñá tha'tua yá ua, guehni 'nara ts'o'behñá.” ⁴⁰ Ha nura ora'á ra Jesu bi 'ñembabi nú'á ra fariseo:

—Nu'i nugue Simu, dí ne ga xi'a'i 'nara noya.

Ha nura fariseo bi 'ñembabi:

—Xicagui, ma Xahnate'i.

⁴¹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mí 'bú yoho ya 'ñøhø mi tupa ra boja ma'na ra 'ñøhø to'o mi hmi ra boja, y 'na de gue'u mi tupabi cut'a nthebe ya t'axboja, ha nu ma'na mi tupabi made nthebe. ⁴² Ha nu'ú himi tsa da gu'tua rá boja nú'á to'o xqui mipabi. Hangué nú'á ra 'ñøhø mri hmi ra boja bi pumbabi'u, ya himbi cobrabi. Hangué nubýá xicagui, ¿to'o 'na de gue nú'ú yoho ya 'ñøhø bri pumbabi yá thai ma'na ma da mádi nú'á to'o mi hmi ra boja?

⁴³ Ha nura Simu bi dádi ne bi 'ñena:

—Dí enga nú'á ra 'ñøhø ma'na mi tu ndunthi.

Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuañi nú'á gá ma.

⁴⁴ Nepu ra Jesu bi hyanda nú'á ra 'behñá ne bi 'ñembabi ra Simu:

—De dá tsøcua ja ri ngu hinxcá 'raca ni ts'u ra dehe pa ga xuca ma ua, pe ndi, hyanda nuna 'behñá, bi xuga ma ua co yá guida, ne bi otcagui co yá sta. ⁴⁵ Nu'i hinxcá tsusqui, pe nuna ra 'behñá hingui tsaya tsusca ma ua. ⁴⁶ Nu'i ni ra aceite hinxcá cosca ja ma ñaxu,

pe nuna ra 'bente 'behñā xa goscagui ja ma ua 'nara ñuni yuni xi xá cūhi. ⁴⁷ Hangué dí xi'a'ibya gue nuna ra 'behñā ya xra pumbabi gatho nú'ū yá ts'oquí xi ndunthi xquí 'yòt'e, y hangue por gue'a xi ja ndunthi rá hmáte. Pe nú'a tó'o xra pumba yá ts'oquí masque beni gue hints'ū mi tu ndunthi, go gue'a otho ndunthi rá hmáte.

⁴⁸ Nepū ra ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behñā:

—Ya stá pun'a'i gatho ri ts'oquí.

⁴⁹ Ha gatho nú'ū ma'ra ya ja'i mi huhni bi mudi bi 'ñémsē'ū ne mi ena:

—¿Xi to'obya nuna ra 'ñhøø gue asta yá ts'oquí ya ja'i da za da pumbabi, ena?

⁵⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi nura 'behñā:

—Co nú'a ri jamfri guí pe'tsi ya xcá mpøhø, ha nubyá rí ma te rá 'ñentho.

8

'Raya 'behñā mi faxa ra Jesu

¹ 'Mefa de gue'a ra Jesu bá 'yo ja ndunthi ya danga hnini ne ja ndunthi ya t'ūca hnini mi zofo ya ja'i ne mi xipabi'ū ra hoga nt'øde gue ya xa zø ra Ndā de mahets'i pa da ndā. Ne mri 'ñoui nú'ū 'ret'amayoho yá nxadi. ² Ne mri 'ñoui nehe 'raya 'behñā nú'ū xquí 'yøthebi yá hñeni ne ma'ra nú'ū xquí 'yenba ya ts'ondāhi. 'Na de gue'ū mrá thuhu ra Maria Magdalena nú'a xquí t'ēnbabi yoto ya ts'ondāhi. ³ Nehe mi 'ñoui ra Juana nú'a mrá 'behñā 'nara 'ñhøø mrá thuhu ra Chusa nú'a 'namrá danga maste ra ndā Erode. Mri 'ñoui'ū nehe ra Sana ne ma'ra ya 'behñā nú'ū mi faxa ra Jesu ne yá nxadi de nú'a mi tsupa yá ts'edi'ū.

Ra 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Y ndunthi ya ja'i bi bñoni de yá hnini pa da ma dua c'a'tsa ra Jesu. Y nu mi hyandi bi munts'a ndunthi ya ja'i bi mudi bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

⁵ —'Nara pa 'nara mot'i bi ma ja rá huāhi pa da mpot'i. Y nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y bi 'rani ya ja'i bi net'i, ne bi zi ya ts'int's'ū. ⁶ Ha nu ma'ra bi zo ja ya 'bodo habu mi otho ndunthi ra hai. Y nu mi c'onts'i bi 'yot'i 'bestho ngue'a mi otho ra xaha. ⁷ Ha nu ma'ra bi zo habu mi ja ya 'mini, ha nu mi c'onts'i bi 'yot'i ngue'a bi xumi ya 'mini ne bi hñācua yá te. ⁸ Ha nu ma'ra bi zo habu xi xmá hño ra hai, ne nu mi hogui'ū bi unga 'nara hoga sofo, ne cada 'nara 'bai bi unga asta 'na nthebe ya nda.

Y nu mi uadi bi mąnga ra Jesu njabu, bi yopa ñā nts'edi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde nuna dí ma.

Hanja ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede
(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Nepū nuyá nxadi bi 'yambabi ra Jesu te mri bñonga nuna 'bede bi ma. ¹⁰ Ha nu'a bi datuabi'ū bi 'ñembabi:

—Nu'ahu xa 'ra'ahu Ajuā ra hoga mfādi pa gui pahū nú'a hinxquí fādi ma'met'o de hanja ri manda'a. Pe nuyū ma'ra ya ja'i dí zofo co ya 'bede pa da hyandi pe hinda bādi te 'be'a, y da 'yøde pe hinda zo yá mfeni te rí bñoni.

Ra Jesu bi ma te rí bñonga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Nuna 'bede ja juadi dá mā rí bñoni da 'ñena gue nura nda gue'a ra maça noya. ¹² Ha nu'ū ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, ne da 'ñehe ra ts'ondāhi da pu'tua rá mfeni pa hinda gamfri y njabu hinda za da mpøhø. ¹³ Ha nu'ū ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne hani co 'nara johya ne 'ñena xi camfri, pe hingui camfri con gatho rá mui, hangue nu sta 'ñepa ya ts'othogui da 'uegue. ¹⁴ Ha nu'ū ya nda bi zo ja ya 'mini go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, ne da mpumfri po rá ngue yá 'befi ne de nú'a te gatho pe'tsi, ne ngue'a di denda ya t'øt'e de ra ximhai, y njabu da 'bedi nú'a xquí 'yøde, nja ngu nú'ū ya nda himbi unga ra sofo. ¹⁵ Ha nu'ū ya nda bi zo ja ra hoga hai go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne da 'yøt'e con gatho rá mui ngu nú'a ri ho Ajuā, ne da zē rá jamfri, y go gue'a nja ngu nú'ū ya nda bi unga ra hoga sofo.

Ra 'bede de ra ñot'i

(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Ra Jesu bi mąnga ma'na ra 'bede ne bi 'ñena:

—Jo'o 'nara ja'i da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara caha o da hñuxa rí ga'ti de ra mfidí pa hinda yot'i. Nu'a da 'yøt'e, da tsøgue ra ñot'i ne da tøte habu da tøte pa da yot'a gatho mbo ra ngu, ne pa njabu handa ya ja'i sta yat'i. ¹⁷ Njabu nehe gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi ja ra ñot'i, ne gatho nú'a hingui fādibya, 'nara pa ma da fādi.

¹⁸ Hangué jamasuhū pa gui 'yødehū xá hño nú'a dí xi'ahu, ngue'a nu'a tó'o pe'tsa rá mfādi ne da bādi da su, nu'a ma'na ma da t'umbabi ndunthi, pe nu'a tó'o hingui su rá mfādi, da pumfri nú'a ts'ū pađi.

Rá nanā ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Nepū de mi xahna ya ja'i ra Jesu, bi zøhø rá nanā ne yá cu, pe himbi za bi thogui pa habu mbi 'bu'l'a ngue'a xi xquí munts'ini ndunthi ya ja'i. ²⁰ Ne bi t'embabi ra Jesu:

—Bi zø ri nanā ne ri cu y 'bahni thi bi tøp'a'i gui ñāui 'na.

²¹ Pe nura Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Nu'ū tó'o øde ra maça noya ne da 'yøt'a nú'a mā, nú'ū go gue'ū ma nanā ne ma cu.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra banthi

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Nara pa ra Jesu bi bōxa ja 'nara motsa co yá nxadi ne bi 'ñembabi'ú:

—Maha pa ri'nandi ra ndehe.

Yi ma'ú. ²³ Y de mi pa ja ra ndehe bi zú ra t'ahá ra Jesu ne bi 'ñahá. Y mi damfri'ú bi nja 'nara danga banthi ja ra ndehe, y bi mudi bi mo ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa yú'ú. ²⁴ Nepu nuyá nxadi bi ma bá a ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¡Ay, ma zi Xahnate'íhe, ya ma ga cuihu ja ra dehe!

Nu'bu ra Jesu 'bestho ra ora'á bi nangui ne bi zú ra banthi ne ra dehe, y 'bestho bi ntsaya gatho. ²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Te bi ja co ri jamfrihu?

Ha nu'ú xi bi ntsu ne bi 'yó de nú'a bi 'yot'a ra Jesu, ne mri 'ñémbabi'ú 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu, gue asta ra banthi ne ra dehe zofo, y nu'ú óte?

Ra Jesu bi 'yembaya ts'ondahi 'nara 'ñohó me Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Nepu de gue'á bi 'rats'i de ra ndehe ne bi zonga ja 'nara hai ja rá hyo ra ndehe habu rá thuhu Gadara nú'a ri nhyanduitho ra hai Galilea. ²⁷ Ha nu mi gai ra Jesu de ja ra motsa, 'bestho 'nara 'ñohó mrá menguni e bi zúdi. Nú'a ra 'ñohó'a ya mi ót'a ndunthi ya pa mi pe'tsa 'raya ts'ondahi, ne himi he ra dutu, nixi mi 'bui ja 'nara ngu ngue'á nzantho mi 'bui ja ya nt'agui. ²⁸ Y nu mi hyanda ra Jesu, bi e bi ndandiñahmu ja yá ua ne bi mafi nts'edi bi 'ñena:

—Nu'í Jesu, rá T'ú'í Ajua bí 'bu mahets'i, ¿hanja grí nhyot'e con guequi? Dí bante'í gue oxqui ma gui 'yengagui de guecua.

²⁹ Bi mंगा njabu ngue'á ra Jesu ya mi fudi mri 'bepabi ra ts'ondahi da bōni de nú'a ra 'ñohó. N dunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi xqui gu nú'a ra 'ñohó ne mi ót'tua nú'a go mi ne. Ha nuya ja'í ora mi handa njabu, da gu ne da dat'í co ya cadena ja yá ua ne ja yá 'ye, pe nu'á mi c'ucta nú'ú ya cadena, y ra ts'ondahi mi japi da bōnga yabu ja ya mbonthi. ³⁰ Ha ra Jesu bi 'yambabi nú'a ra 'ñohó ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá hu'í?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Dri ndunthihe.

Bi mंगा njabu ngue'á xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi. ³¹ Ha nú'ú ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue hinda mehna ja ra nidu. ³² Nu de guehni mi 'yoni 'na danga taxo ya ts'udi mri 'ñuni ja ra t'ohó, hangue ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue da umba nsequi da ma da yat'a ja nuya ts'udi'ú, y nu'á bi umba nsequi'ú. ³³ Ra ora'á ya ts'ondahi bi bōni de nú'a ra 'ñohó ne bi ma gá yat'a ja ya

ts'udi, ne gatho ya ts'udi bi nest'íhi gá ma gá hñot'a ja ra ndehe, ne bi jat'í'ú.

³⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'ú to'o mi taca ya ts'udi xi bi ntsu'ú, ne bi ma hnest'íhi bá 'yonga ra 'bede ja ra hnini ne haburaza de nú'a te xqui nja. ³⁵ Y gatho ya ja'í bi ma da hyanda nú'a xqui nja. Y nu mi zonga habu mi 'bu ra Jesu, ja bi zahni'ú nú'a ra 'ñohó mi pe'tsa ya ts'ondahi mi huhni ja yá ua ra Jesu, ya mi he yá dutu ne ya xi mi ja rá mfeni. Y gatho ya ja'í xi bi ntsu. ³⁶ Nepu nú'ú to'o xqui hyanda nú'a xqui nja bi xipabi'ú hanja xqui 'bui xá hño nú'a ra 'ñohó'a. ³⁷ Y nu mi badi njabu gatho ya me Gadara bi bantebi ra Jesu da bōni de guehni ngue'á xi xqui ntsu'ú. Hangue nura Jesu bi yopa bōxa ja ra motsa ne bi ma de guehni. ³⁸ Nepu nú'a ra 'ñohó xqui t'emba ya ts'ondahi bi bantebi xa meuihma ra Jesu, pe ra Jesu bi 'ñembabi:

³⁹ —Hina, hinga tsix'a'í, cohíua, pengui ri ma ri ngu, ne xipabi ya ja'í nú'a xa 'yot'a'í Ajua.

Hangue nu'á bi mengui ne bi mudi bi metuabi ya ja'í ja gatho nú'a ra hnini de nú'a xqui 'yot'tua ra Jesu.

Bi 'ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi 'ñani nú'a ra 'behñá bi danba rá he ra Jesu

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Nu mi yopa menga ra Jesu pa ri'nandi ra ndehe, ya ja'í xi bi johya mi hyandi'á, ngue'á nu'ú mi tó'mtho'á. ⁴¹ Nepu bi zōhni 'nara 'ñohó mrá thuhu ra Jairo mrá ndá de ra nija de guehni. Ne bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi bantebi gue da meui pa ja rá ngu, ⁴² ngue'á mi nedu rá t'ixu. Hōnse gue'á mrá t'ixu'á, ne mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya. Hangue ra Jesu bi meui, y nu mi ma, bi dana ndunthi ya ja'í asta mri ts'í'mi'á.

⁴³ Y ja nura hmuntsja'í'á mi pani nehe 'nara 'behñá ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi xo'tua ya ji, y ya xqui degue gatho nú'a mi pe'tsi pa mri 'ñóthemma, pe hinxqui za to xqui 'yot'he'á. ⁴⁴ Nura 'behñá'á gá yu ja rá xutha ra Jesu pa bi danba rá 'ñani rá he. Y nura ora'á 'bestho bi 'ñani, y ya himbi sigui bi xo'tua ya ji.

⁴⁵ Nepu nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿To'o nú'a bi danga ma he?

Gatho ya ja'í bi dadi bi 'ñena:

—Hinto xa dau'í'á.

Ha nura Pedro ne nú'ú ma'ra yá minxadii bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Xahnate'íhe, guí handi gue ndunthi ya ja'í ri ts'ip'a'í ne ent'a'í, ha guí ena gue to'o bi dau'í'á.

⁴⁶ Ha nura Jesu bi 'ñena:

—Dí padi bri thungagui, ngue'á dá tsa dá óthe 'nara ja'í co ma ts'edi.

⁴⁷ Nu mi hyanda nú'a ra 'behñá gue ra Jesu xqui batho gue xqui thamba rá he, nu'bu nú'a bá ehe bi ndandiñahmu ja yá ua'á, ne

asta mri huaṭ'i co ra ntsu. Ne de ja yá thandi nuya ja'i bi ma pa te xqui dani'a, ne bi ma gue ora mi damba rá ñani rá he, ra ora'a bi tsayabi nú'a ra hñeni mi tsudi. ⁴⁸ Nu'bu nura Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ma zi t'ixu'i, co ri jamfri xcá ñani. Y nubyá rí ma te rá 'ñentho.

⁴⁹ Y de mi ña ra Jesu, bi zohø 'nara 'mehni xqui 'ñe ja rá ngu ra Jairo nú'a mra nda ja ra nija, ne bi 'ñembabi:

—Ri t'ixu ya bi du, ya oguí xuhña ra Xah-nate.

⁵⁰ Y nu mi 'yode njabu ra Jesu bi 'ñembabi ra Jairo:

—Oguí tu ri mai, hõnse gui camfrigui y nuri t'ixu ma ga da'a'i di 'bui xá hño.

⁵¹⁻⁵³ Y nu mi zõni'a ja rá ngu ra Jairo, ndunthi ya ja'i ya xqui munts'ini mi zoni ne mri mantho ngue'a xqui du ra nxutsi. Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Oguí zoñhu, ngue'a nura nxutsi hinxa du, aḥatho.

Pe nu'ú himbi gamfri nú'a bi mangua ra Jesu, bi nthetho. Nepu ra Jesu himbi hoga ma'ra to'o bi yut'iuí habu mi 'benga ra nxutsi, hõnse ra Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne rá dada nú'a ra nxutsi ne rá nana, go gue'u bi hopi bi yut'i. ⁵⁴ Nepu nura Jesu bi mipa 'nará 'ye nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembabi nts'edi:

—Zi nxutsi, nangui.

⁵⁵ Y 'bestho ra ora'a nú'a ra nxutsi bi yopa nte ne bi nangui. Nepu ra Jesu bi manda gue da t'umbabi te da zi. ⁵⁶ Ha nura dada rá nana xi bi 'yø, y ra Jesu bi hñu'mba ra hña gue hinto da xipi de nú'a xqui nja.

9

Ra Jesu bi mehna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Ra Jesu bi munts'a nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba ra ts'edi pa da 'yemba nu'araza ra ts'ondáhi nuya ja'i, ne da 'yøthebi yá hñeni. ² De guehni bi mehni'u pa da 'yøthe gatho ya da'thi ne da mangua ra hoga nt'ode gue ya bi zø ra Nda de mahets'i pa da nda. ³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Ote xqui hañhu pa ja ra 'ñu, oxqui hañhu ri bordohu, nixi 'nara buxa, nixi nú'a te gui tsihu, nixi ra boja, nixi ri mponga dutuhu. ⁴ Y nu'a ra ngu habu da t'a'ahu ntsaya, ja gui 'buhni asta nú'a ra pa'a gui yopa ju ri 'ñuhu. ⁵ Y nu'a ra hnini habu hinda ne da t'a'ahu ntsaya, pøñhu de guehni, ne huañhu ra hai nú'a di tu ri uahu, y nú'a gue'a 'nara seña gue ya hingui thadihu de yá ts'oqui'u.

⁶ Y mi uadi bi xipa ra Jesu te da 'yøt'e'u, bi nxani'u bi ma haburaza ya hnini, bi mangua ra hoga nt'ode y mi øthebi yá hñeni ya ja'i haburaza mi ts'õñ'u.

Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Ra nda Erode bi zo rá gu nú'a mi øt'a ra Jesu, ne himi paḍi te da beni'a, ngue'a 'rama'na'ño mi mangua ya ja'i. 'Ra mi ena gue mi gue'a ra Xuua Xi'tsate xqui yopa nte de ra du, ⁸ ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a ra baḍi Elia xqui yopa nte ma'na'qui, ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bu maya'bu xqui yopa nte de ra du. ⁹ Y nura nda Erode bi 'ñena:

—Conque go nucse dá manda bi thecua rá ñaxu ra Xuua. Nu'bu z'to'o nú'a xi ja ndunthi rá 'bede?

Y ra nda Erode xi mi ne da hyandi'a.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'mo ya ja'i

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Nu mi menga yá nxadi ra Jesu, bi xipabi'a gatho nú'a xqui 'yøt'e'u. Nepu ra Jesu bi zits'i bi meui'ja ja 'nara luga habu mi jo'o ya ja'i gueta ra hnini Betsaida. ¹¹ Pe mi baḍi ya ja'i gue mi pani'a, bi deni'u. Pe ra Jesu himbi co'tsi'u, nu'a bi 'yøt'e, bi mudi bi xipabi de hanja ri manda Ajuá, ne mi øthe gatho nú'u mri hñeni.

¹² Ne de mi nde nú'a ra pa'a, nú'u 'ret'amayoho yá nxadi bi ma bá tsudi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Da za gui pehna ya ja'i da ma ja ya hnini ne ja ma'ra ya luga hinga yabu pa dua honi habu da ntsaya ne da hyoni te da zi, ngue'a nuua habu di 'buhu otho ni 'nara ngu y nixi te da ts'i.

¹³ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go da umfu te da ziyu.

Nepu nu'ú bi daḍi ne bi 'ñembabi:

—Otho te ga umfe, hõnse cut'a ya thuhme drí hñahe, ne yoho ya zi hua, o ga mahe ga tambahe te da zi ri gathoyu.

¹⁴ Xi mi ndunthi ya ja'i, sehe ya 'ñohø ngu mi cut'a 'mo. Pe nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Ñehu dá hñudi ya zi hmunts'i ngu dega nde nthebe.

¹⁵ Njabu bi 'yøt'e'u, ne bi hñudi gatho. ¹⁶ Ha nura Jesu bi gu nú'u cut'a ya thuhme ne nú'u yoho ya hua, ne bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapa Ajuá rá Dada da japi. Nepu bi hycuabi bi umbabi yá nxadi pa da hycuabi ya ja'i. ¹⁷ Gatho ya ja'i bi ñuni ne xi bi ñña. Nepu bi hmunts'a ya seca thuhme xqui bongui y bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸ 'Nara pa ra Jesu bi 'uehuisé yá nxadi ne bi 'yapabi Ajuá'a. Nepu bi 'yambabi yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Te gui øhu mangua ya ja'i de guequi? ¿Xi to'ogui, ena?

¹⁹ Ha nu'á bi ðáði ne bi 'ñembabi:

—'Ra ena go gue'i grá Xuua Xi'tsate, ha nu ma'ra ena go gue'i grá ðáði Elía, ha nu ma'ra ena go gue'i 'na de nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bú maya'bú ne xa yopa nte de ra du.

²⁰ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'á:

—Pe xi nu'ahu, ðto'lo guí mañhu gue go guequi?

Nu'bú ra Pedro bi ðáði ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i grá Cristo xuí pehn'a'i Ajuá pa gui ndá.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹ Pe nura Jesu bi hñu'mba ra hñá'u gue hinto da xipabi mi to'o'a. ²² Ne bi 'ñembabi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi da thogui ndunthi ya ts'othogui, y ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macjá ne ya xahmate de ra ley ma da útsa ne hinda ma da gamfri, ne ma da hyo'u. Pe rá hñupa ma da yopa nte ma'na'qui de ra du.

²³ Nepu 'mefa bi zofo ra hmuntsjá'i xqui munts'ni ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui pa dua nxadi, odi ø't'a nú'a go rá paha sehe, mahyoni 'nara pa ngu 'nara pa da zeta gatho nú'a da 'ñepabi asta rá du, ne dá dengagui. ²⁴ Ngue'a nú'a tó'o ne da su rá te ma da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nú'a ma da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁵ ðTe ri muui 'bú 'nara ja'i drá meti gatho ra ximhai y nura ja'i'a da 'medi pa nzantho? ²⁶ Ngue'a nú'a tó'o da ntsa da ñá de guequi ne da ntsa da mंगा ma noya, necagui nehe núgui dá e dá nja'i, ma ga ma gue hindí paça'a nu xcrá yopa pengaua pa ga ndá co rá nsunda ma Dada ne de ya maça enxe. ²⁷ Xi majuaní dí xi'ahu gue 'ra de gue'ahu guí 'buhuaa, hingui ma gui tuhu asta hingui hyanduahu rá nsunda ra Ndá de mahets'i.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Rá hñato ma pa'a de xqui mंगा ra Jesu njabu, bi bøxa ja 'nara t'øhø pa da 'yapabi Ajuá rá Dada, ne bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua. ²⁹ Y de mri ora'a, bi mpadi rá hmi, ha nuyá dutu xi bi t'axqui asta mri huexqui. ³⁰ Y de guehni bi hneca yoho ya 'ñøhø mri 'bahni mi ñaui, y go mi gue'a ndu ra Moise ne ndu ra Elía. ³¹ Ne nu'á xqui go'ma 'nara hyats'i habu mi 'bai, ne mi ñá'u de hanja mi ma da du ra Jesu de guehni ja ra hnini Jerusale. ³² Nura Pedro ne nú'u mri 'ñioui xi mi tsuhma ra t'aha'u, pe bi ma ra t'aha'u nu mi hyanda nura hyats'i mi hnequi ja ra Jesu, ne bi hyandi mi 'bahni nú'u yoho ya 'ñøhø con gue'a. ³³ Y nú'u yoho ya 'ñøhø de ya mi ma da edi ra Jesu, nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, jxá hño ga 'buhuaa! Te guí ma, ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'i, 'na pa ra Moise, ha nu'a ma'na pa ra Elía.

Pe nura Pedro himi paði nú'a mi ma. ³⁴ Y nura ora ts'a mi mंगा njabu'a, bi zø 'nara guui bi go'ma habu mi 'bai'u. Y nu mi go'ma ra guui'u, xi bi ntsu. ³⁵ Nepu de ja ra guui bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena njaua:

—Nuni go guehni ma hmaça T'u. 'Yøhu nú'a da xi'ahani.

³⁶ Y nu mi uadi bi nt'øde nú'a ra noya, bi hyandi'u gue ya hønse ra Jesu mi 'baseni, y nu'á ya hinte bi ma, y nuya pa'u hinto bi xipabi de nú'a xqui hyandi'u.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondáhi 'nara ts'unt'u

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Rá hyax'a bá çai'u de ja ra t'øhø, y de guehni bi ma ndunthi ya ja'i pa bá ç'a'tsa ra Jesu. ³⁸ Nepu 'nara 'ñøhø mi pani ja ra hmuntsjá'i bi ñá nts'edi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahmate, 'yøtca ra mate e gui nutca ts'u ma t'u, ngue'a hønseña dí pe'tsi. ³⁹ y pe'tsa 'nara ts'ondáhi ri japi da mafi, ne da ntani ne da ndu sehe, ne ri japi asta da 'yents'a ra fugui rá ne. Nts'edi xi ri ñni, y xi xá hñei da døgue. ⁴⁰ Yá dá xipahma ri nxadi da 'yembahma, pe hinxa za xa 'yembabi.

⁴¹ Nu'bú nura Jesu bi 'ñena:

—iNu'ahu 'nagya 'ñagamfrihu ne gyá ts'oja'ihu! jAsta ha'mu ma ga tse't'a ri 'ñajamfrihu!

Nepu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—Bá tsincaua ri t'u.

⁴² Pe nu mi ts'i'tsua ra Jesu nú'a ra ts'unt'u, ra ts'ondáhi bi fømi pa ja ra hai ne bi japi bi ntani ne bi ndu sehe. Pe nura Jesu bi 'yenga nú'a ra ts'ondáhi, ne 'bestho nú'a ra ora'a bi ñani nú'a ra ts'unt'u, ne bi yopa dapa rá dada. ⁴³ Y gatho ya ja'i xi bi 'yø de nú'a rá danga ts'edi Ajuá xqui hnequi.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

De nuya pa'u xi mri 'yø ya ja'i de gatho nú'a xqui 'yø't'a ra Jesu, nu'á bi 'ñembabi yá nxadi:

⁴⁴ —'Yøhu xá hño núna ma ga xi'ahu ne oxqui pumfrihu: Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma dra da ja yá 'ye ya ja'i pa da 'yø'tua nú'a go da ne'u.

⁴⁵ Pe nuyá nxadi himbi ðáði te mri bonga nú'a bi xipabi'u, ngue'a himi tsa da zo yá mfeni'u. Ne nu'á mi tsu da 'yambabi te mri bonga nú'a xqui xipabi'u.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Nepu nuya nxadi bi muði mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na to'o de gue'u mi ma da ua'a da ma. ⁴⁷ Pe nura Jesu bi baño de nú'a mi beni'u hangue nú'a bi ma'ta 'nara zi ba'tsi bi 'ba'ma ja rá hyo'a, ⁴⁸ ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'á tó'o de ma thuhu da numansu 'nara zi bātsi ngu nuna, nugui go ri numansugui, y nu'á tó'o ri numansugui, go ri numansu nú'á to'o bá pēncagui. Ngue'a nu'á tó'o hinda 'ñets'i, nú'á go gue'a da ndāngui rá nsu.

Nu'á tó'o hingui utsaguihu, gue'u 'bui con guecju

(Mt. 9:38-40)

⁴⁹ Nepu nura Xuua bi 'ñembabi'a:

—Ma zi Xahñate'i, stá hanthe 'nara 'ñöhö de ri thuhu engu ya ts'ondahi, y nuje stá hācuabihe ngue'a nu'á hingui 'yo con guecju.

⁵⁰ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Oguí hācuahu, ngue'a nu'á tó'o hingui utsaguihu, go rí maxcaguihu.

Ra Jesu bi zui ra Cobo ne ra Xuua

⁵¹ De ya mi ma da zō ra pa da yopa mengui ra Jesu pa mahets'i, 'na mfenitho bi gu ra 'ñu bi ma pa Jerusale. ⁵² Ne bi mehna to'o bi 'met'o pa da ma ja 'nara hnini de ra hai Nsamaria pa da hyoni habu da 'ñoxi'u. ⁵³ Pe nuya mengu de guehni himbi ne bi umba ntsaya'u ngue'a gri nju'a'ñu pa Jerusale. ⁵⁴ Pe nu mi badi njabu ra Cobo ne ra Xuua nú'u yoho de yá nxadi, bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihē, zha hingui ne ga adihu dua cai ya tsibi de mahets'i pa da tsat'a nuna hnini ngu nú'a bi 'yot'a ndu ra badi Elia?

⁵⁵ Mi mangu njabu'u, nura Jesu bi nu'ti ne bi zui bi 'ñembabi:

—Nu'ahú, nixi guí pahu te ma ndahi guí hanpahu rá ts'edi pa guí mañihu njabu.

⁵⁶ Nú'á To'o bá e bi Njā'i, himbá ehe pa da hñacua yá te ya ja'i, nú'á bá ehe pa da pōhōbi.

Nepu nu'á bi thogui pa ma'na ra t'uca hnini.

'Raya ja'i to'o mi ne da dena ra Jesu

(Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Y de guehni má 'ñu 'nara 'ñöhö bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, dí ne ga ten'a'i haburaza guí ma.

⁵⁸ Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nuya haho ja yá hñado, ha nuya ts'int's'u ja yá 'bafi, pe Nú'á To'o bá e bi Njā'i otho nixi rá ngu pa habu da ntsaya.

⁵⁹ Nepu bi 'ñembabi ma'na ra 'ñöhö:

—Bá ehe ga me pa dua nxadi'i.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'raca nsequi ga ma ga agui 'met'o ma dada, nepu ga pengui ga ten'a'i.

⁶⁰ Nu'á nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Tsopu nú'u xa du da 'ya yá mi'ñagamfriui, pe nu'i bá ehe pa guí ma guí mangu ra hoga noya gue ya xa zōhō ra Ndā de mahets'i pa da nda.

⁶¹ Nepu bi 'ñembabi ra Jesu ma'na ra 'ñöhö:

—Ma zi Hmu'i, necagui dí ne ga ten'a'i, pe 'raca nsequi 'met'o ma ga edi ya mengu de ja ma ngu.

⁶² Pe nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Bu 'nara uafri heca 'nara the ne da 'ñegui, nurá the ya hinda ma manjuantho. Njabu nehe nu'á tó'o ø'tua rá 'befi Ajuá ne da beni gatho nú'á bi zogui, hinte ri muui pa ja rá hmanda Ajuá.

10

Ra Jesu bi mehna má hñu'rate ne 'ret'a yá nxadi

¹ Nepu 'mefa ra Jesu bi huahna má hñu'rate ne 'ret'a yá nxadi pa bi mehni dega yoho da 'met'o'u pa ja ya hnini habu mi ma da thogui'a. ² Ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ahu, xi ndunthi ra sofo pe ts'utho ya xofu. Hangue 'yaphu Ajuá nú'a to'o rá meti ra sofo dua pēhna ndunthi ya mēfi pa da gu'tsua rá sofo. ³ Y nubya nu'ahu ma ga pēhn'a'ihu guí maha ngu ya zi deti madetho de ya mi'ño, hangue xi da nsuhu. ⁴ Ne oxqui hāxhu ni 'nari buxahu, nixi ri bojahu, nixi ri ponga zestihu. Ne oxqui 'bairu guí nzenjuatehu 'met'o ja ri 'ñuhu.

⁵ Ora guí cāthū ja 'nara ngu guí nzenjuatehu njaua: “Ajuá da jap'ahu pa guí 'buhu te rá 'ñenthō.” ⁶ Ha nu'bu ya mengu de nura ngu'a ne da 'mu 'nara hoga'mui, nu'bu Ajuá da japi'u ngu gá xiphu. Ha nu'bu hina, Ajuá hinda japi'u. ⁷ Nu habu da t'a'ahu ntsaya, ja guí cohōni ne nu'á da 'uiñ'ahu, ngue'a 'nara mēfi rí 'ñepi da t'umbabi te da zi ne gatho nú'a te honi. Y ja guí 'bēthani, oxqui 'yohu dega nengu. ⁸ 'Bu guí tsōñhu ja 'nara hnini ne da t'a'ahu ntsaya, tsihu gatho nú'a da t'a'ahu. ⁹ Yōthēhu ya da'thi nú'u di 'bēhni, ne xiphu ya mengu de guehni gue ra Ndā de mahets'i ya xa 'ñepu pa da ndā. ¹⁰ Pe nu'bu guí tsōñhu ja 'nara hnini ne hinda t'a'ahu ntsaya, 'bahu habu da 'yode'ihu ya ja'i de guehni ne guí 'ñemfu'u: ¹¹ “Ma ga huathe ma uae pa da hyō nú'a ra hai xa ncueta de nuna ri hninihu, ngue'a hinxá camfriguíhe nú'a stá xi'ahe. Pe pahu xá hño gue ra Ndā de mahets'i ya xa 'ñepu pa da nda, y nuje ya hindí thāhe de ri ts'oquihu.” ¹² Dí xi'ahu gue nura pa de ra nthanguenda ma'na ma da ndāngui rá castigo nura hnini'a que ra hnini Sodoma nú'a bi huata Ajuá.

Ya hnini dega ts'o'yode

(Mt. 11:20-24)

¹³ ¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhū Corasí, ne nu'ahu gyá me Betsaidahu! Ngue'a nu'bu ya mengu de ra hnini Tiro ne de ra hnini Sidó xa hyanthmahā nuya milagro xcá hyanthūbya, nú'á xa ñobrihma'u de yá ts'oqui ne xa hñēhma co ya he dega dumai, ne xa ncoxhma ra 'bospi dega

ntsø'mi. ¹⁴ Pe nura pa'a sta thap'ahu nguenda, ma'na ma da ndangui ri castigohu que ra hnini Tiro ne Sidó. ¹⁵ Ha nú'ahu gyá menguhú Ncapernau, guí hu ri muíhu gue ri 'ñep'ahu gui maha mahets'i, pe hina, ngue'a nu'ahu ya xa t'ep'a'íhu pa guí maha ja ra nidu.

¹⁶ Nepu bi xipabi yá 'mehni:

—Nu'a tó'o da 'yøde nú'a gui mañhu, go øtcagui, y nu'a tó'o hinda 'yøde nú'a gui mañhu, hingo øtcagui, y nu'a tó'o hingui øtcagui, hingui øta nú'a to'o bá pencagui.

Nú'u hñu'rate ne 'ret'a ya 'mehni bi men-gui co ndunthi ra johya

¹⁷ Nepu nu de bá penga nú'u hñu'rate ne 'ret'a yá 'mehni bi zøhø co ndunthi ra johya ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'íhe, asta ya ts'ondahi xa 'yøtcahe, ngue'a stá eñhe'u de ri thuhu.

¹⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Haha, majuañi dá handa ra Satá bá tagui de mahets'i ngu 'nara huéi. ¹⁹ Y nugui stá 'ra'ahu ra ts'edi pa gui nethu ya qu'eña ne ya penza, ne pa gui tapabihu gatho rá ts'edi ra ts'ondahi, nsingue te da 'yøt'ahu. ²⁰ Pe ogrí johyahu ngue'a xa 'yøt'ahu ya ts'ondahi, johyahu ngue'a nuri thuhuhu bi nt'ofu nuni mahets'i.

Ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maça Ndahi

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Ra ora'a ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maça Ndahi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, go grá Ndá de mahets'i ne de gatho ra ximhai, dí xøcambeni'i ngue'a xcá utuabi ri noya nú'u nja ngu ya zi batsi, y hingo xcá utuabi ya bamhya ne ya nimfeni. Y nu'i ma Dada'i, xcá 'yøt'a njabu ngue'a gue'a ri paha'a.

²² Mi uadi bi mangua ra Jesu njabu bi 'ñena:

—Ma Dada xa 'yentc'agui gatho ja ma 'ye. Hinto patcagui ma 'múi, hønse Ajuá ma Dada go gue'a patca ma 'múi. Ne hinto patua rá 'múi ma Dada, hønsegui go dí paði, ne nú'u to'o stá huahni pa da baði.

²³ Ne bi mpants'i bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembi 'nambu sehe'u:

—Johyahu ngue'a guí hanthu nú'a te dí øt'e. ²⁴ Ngue'a nugui dí xi'ahu gue ndunthi yá 'mehni Ajuá ne ya ndá mi 'bui maya'bu mi nehma xa hyanda ngu nú'a guí hanthubya, pe himbi za bi hyant'u, ne mi nehma xa 'yøde ngu nú'a guí øhubyu, pe himbi za bi 'yøde'u.

Ra 'bede de 'nara me Nsamaria nú'a bi nja rá nthecate co rá miq'u'eiu

²⁵ Nepu de gue'a 'nara xahnate de ra ley bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da 'yøt'ua 'nara nt'ani pa da nu te da daði'a, ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, ¿te mahyoni ga øt'e pa ga tsuði ra te pa nzantho?

²⁶ Nu'bá ra Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—¿Te mangua nú'a xa t'ofu ja ra ley? ¿Te xcá paði de guí he'ti?

²⁷ Nura xahnate de ra ley bi daði ne bi 'ñena:

—Ena njaua: Maði Ajuá ri Hmu bí 'bu mahets'i con gatho ri mfeni, con gatho ri coraso, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri mui, ne maði ri miq'u'eiu ne gui su ngu gri nsu sehe.

²⁸ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue'a majuañi nú'a xcá ma. Nu'bu gatho gue'a guí øt'e, nu'bá guí tsuði ra te pa nzantho.

²⁹ Pe nura xahnate de ra ley himi ne to da c'a'tsua rá nt'ani, hangue bi yopa 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o ma miq'u'e'i'be?

³⁰ Nepu ra Jesu bi daði ne bi 'ñembi:

—'Nara pa 'nara 'ñhø mri ne ra 'ñu, xqui 'ñe de Jerusale pa mri ma ja ra hnini Jericó, y de má 'ñu bi daca 'raya dacate, ne bi hñambabi gatho nú'a te mi ha, asta yá dutu bi møcuabi, ne xi bi hna'mbabi'a, ne bi ts'ohni ya mi nedu. ³¹ Nepu de gue'a bi toca bi 'rani 'nara macja ja nú'a ra 'ñu'a, ne nu mi hyandi mi 'beni ja ra nenga'ñu nú'a ra 'ñhø xqui hna'mbi, nu'bá nú'a bá catatho 'na lado bi thoguitho. ³² Nehe bi 'rani 'nara maste de ra nija nú'u t'embi ya levita, ne'a bi hyandatho nú'a ra 'ñhø mi 'beni, y nu'á bi cata 'nambu bi thotho nehe. ³³ Nepu ja nú'a ra 'ñu'a bi 'rani 'nara me Nsamaria. Nu mi hyanda nú'a ra 'ñhø mi 'beni, xi bi huequi.

³⁴ Nepu bi joni bá c'a'tsi, ne bi go'tsuabi ra aceite co ra vinu habu xqui ts'enbabi, ne bi du'tuabi. Nepu bi 'yents'a ja rá burru, ne bi zixa asta ja 'nara meso, ne ja guehni bi su.

³⁵ Nepu rá hyax'a ante da ma de guehni nú'a ra me Nsamaria bi hñai yoho ya t'axboja ja rá buxa, ne bi umbabi nú'a ra me meso, ne bi 'ñembabi: “Dí tsoc'aua ts'u nuna 'ñhø guí su. Y nu'bu gá gasta má ts'u ra boja, nu xcrá yopa pengui ga ju't'a'i.”

³⁶ Nu mi uadi ra Jesu bi mangua njabu, bi 'yamba ra xahnate de ra ley ne bi 'ñembi:

—De nú'u hñu ya 'ñhø, ¿to'o 'na de gue'u mrá miq'u'eiu xi majuañi nú'a ra 'ñhø xqui thaquí?

³⁷ Nepu nura xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o bi nja rá nthecate de gue'a.

Nu'bá nura Jesu bi 'ñembabi:

—Haha, gue'a mahyoni guí 'yøt'e nehe.

Ra Marta ne ra Maria bi umba ntsaya ra Jesu

³⁸ De guehni ra Jesu bi thogui rá 'ñu, nepu bi zønga ja 'nara hnini. Y nuni ja mi 'buhni 'nara 'bchña mrá thuhu ra Marta, y nu'á bi umba ntsaya ra Jesu ja rá ngu. ³⁹ Ra Marta

mi 'bu 'nará cu mrá thuhu ra Maria. Y nu'á bi hñudi de ri ga'ti yá ua ra Jesu pa da 'yøde nú'á mi mañ'a. ⁴⁰ Pe nura Marta xi mi ja ndunthi te da mafi ja ra ngu. Ne bi ðast'i habu mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ðhinguí handi gue ma cu bi zogase gatho ra 'befi? Xipabi ts'ua da e da maxcagui.

⁴¹ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—Marta, xi guí xøna ri 'befi ne guí tu ri mui ngue'a ndunthi ri 'befi, ⁴² pe hønse 'nara 'befi mahyoni guí 'yøt'e, ngu nuna hoga 'befi xa huahna ra Maria, y hinda za to'o da hñacuabi.

11

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Ajuá

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ 'Nara pa ra Jesu bi 'yapabi Ajuá rá Dada ja 'nara luga, y nu de mi uadi'a, 'nará nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne guí 'ñutcaguihe hanja ga apabihe Ajuá ngu mi nja ra Xuua mi utuabi yá nxadi hanja da 'yapabi Ajuá.

² Nura Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Nu de xcrí 'yaphu Ajuá guí 'ñeñhu njaua:

Ma zi Dada'ihe, guí 'bui mahets'i, drá nsunda ri maça thuhu.

Bá ehe guí ndá,

ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu nú'á bi t'øt'e núbu mahets'i.

³ 'Racje te ga tsihe núbya rapaya.

⁴ Ne pungaguihe ma ts'oquihe, ngue'a necje di pumbabihe nú'ua to'o xa 'yøtcahe ra nts'o'mui.

Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui, ñangaguihe de ra nts'o.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga mañhu gue 'na to'o pe'tsa 'nará 'nangu ne drá amigo, nepu ngu made ra xuui da ma ja rá ngu, ne da 'ñembabi: “Drá 'ñehe guí 'yøtca ra favo guí hmica hñu ya thuhme, ⁶ ngue'a ja núbya bi zøhø ma'na ma amigo xqui 'ñehe de yabu ha othogui te ga umbabi.” ⁷ Nepu nú'á sta ðadi mbo rá ngu da 'ñena: “Hindi honi guí zogagui, ma gosthi ya stá cot'i, ne dí huixa ma batsi, hangue hingui tsa ga nangui ga 'ra'a'i nú'á guí adi.”

⁸ Pe ngui dí xi'ahu gue hinda nangui da umbi ngue'a rá amigo, nu'á da nangui da umbi, pe ngue'a ya pa hinda sigui da 'yapa rá t'aha. ⁹ Hangue dí xi'ahu, 'yaphu Ajuá nú'á guí hoñhu ne da 'ra'ahu; hyoñhu nú'á te ri 'bep'ahu, ne guí tsudih; njahu ngu 'nara ja'i bi zøhø 'rota ra gosthi ne bi socuabi. ¹⁰ Ngue'a nu'á tó'o da 'yadi, da t'umbabi; y nu'á tó'o da hyoni, da zudi; y nu'á tó'o da 'rota ra gosthi, da socuabi.

¹¹ Nu'ahu gyá dadahu, 'bu ri batsihu da 'ya'ahu 'nara thuhme, ðha gue guí umfu

'nara do? O 'bu da 'ya'a'ihu 'nara huá, ðha gue guí umfu 'nara qu'eña? ¹² O 'bu da 'ya'a'ihu 'nara maðo, ðha gue guí umfu 'nara penzu? Hina, ðngue ha? ¹³ Nu'ahu masque gyá 'yøt'ats'oquihe, pe guí pa guí umfu 'nara hoga t'øt'e ri batsihu. ¡Xihma ra Dada bi 'bui mahets'i, nú'á dua penpabi ra Maça Ndahi to'o da 'yapabi'a, ne gatho ma'ra ya hño!

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra ndá de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:19-27)

¹⁴ 'Nara pa ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara 'ñøhø xqui japi da ngone. Ne de mi bønga nú'á ra ts'ondahi, 'bestho bi za bi ñá nú'á ra 'ñøhø. Ha nu mi hyanda ya ja'i njabu xi bi 'yø'u. ¹⁵ Pe 'ra de gue'ua bi ñama'ñu ne bi 'ñena:

—Nuni ra 'ñøhø engu ya ts'ondahi co rá ts'edi ra Beelsebú nú'á ra ndá de ya ts'ondahi.

¹⁶ Ha nu ma'ra mi xipabi da 'yøt'a 'nara nt'udi de mahets'i, pa da 'ñudi ua xi majuani mrá 'mehni Ajuá. ¹⁷ Pe nura Jesu bi baðho te mi beni'ua, hangue bi 'ñembabi:

—'Bu 'nara hnini da hyegue ne da ntuhni sehe, nu'bú da nhuata nú'á ra hmanda mi ja. O nu'bu 'nara ngu da ntuhni se ya mengu de ra ngu, hinda za da 'mu 'nadb'u.

¹⁸ Njabuðho nehe, nu'bu ra Satá da ntuhnui yá mits'ondahiui, nu'bú da nhuata gatho rá ts'edi'a. Nugui dí xi'ahu njabu ngue'a guí eñhu gue ngui dí engu ya ts'ondahi co rá ts'edi ra Beelsebú ra ndá de ya ts'ondahi. ¹⁹ Pe nu'bu gue'a gra øt'e, nu'bú xi ri 'mehnihe, ðcon te ma ts'edi engu ya ts'ondahi? Nú'ú go dá xi'ahu'ua. ²⁰ Nugui dí engu ya ts'ondahi pe co rá ts'edi Ajuá, hangue pahue gue nura Ndá de mahets'i ya xa zøhø pa da ndá.

²¹ Nu'bu 'nara 'ñøhø xi o rá ts'edi ne ri hña yá arhma pa ri su rá ngu, nu'bú 'be'tsa xá hño nú'á te pe'tsa ja rá ngu. ²² Pe nu'bu da zøhø ma'na ra 'ñøhø ma'na di o rá ts'edi que gue'a, nu'bú da ntate nú'á bi zøhø ne da hñambabi gatho yá arhma nú'ua mi hu rá mui da mats'i, ne da bepabi gatho nú'á di pe'tsa ja rá ngu pa da jamet'i'a ne da hyecuabi ma'ra.

²³ Nu'á tó'o hingui 'bui con guequi, gue'a ri contragui, ne nu'á tó'o hingui faxqui ga munts'a ya gamfri, go gue'a xani.

Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui

(Mt. 12:43-45)

²⁴ Nu'bu 'nara ts'ondahi da bønga de ja 'nara 'ñøhø da 'ño haburaza ja ra mbonthi hongu ra tsaya, pe nu'bu de guehni hindua tsadi habu, nu'bú da beni ne da 'ñena: “Pøde ga yopa pengui habu nduí 'bui.” ²⁵ Ha nu stua yopa pengui e da zudi nú'á ra 'ñøhø habu mbi 'bui, da zatua rá mfeni di nja ngu

'nara ngu nú'a xa thoqui xi xá hño, xa 'bast'i ne xi strá nt'axi da zúdi, pe hinto di 'buhni. ²⁶ Nepu nú'a ra ts'ondahi'a da ma dua tsi má yoto yá mits'ondahiui ma'na strá nts'o que gue'a, y da zòhò da yut'a gatho ja rá mfeni nú'a ra 'ñòhò y ja da 'muhni ri gatho'u, y njabu nú'a ra 'ñòhò'a ma'na da ts'ocua rá mfeni que rá mudi.

Xa njapi nú'u to'o øtuabi rá noya Ajuá

²⁷ Ts'a mi ña njabu ra Jesu, 'nara 'behña mi 'buhni bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Xi njapi nú'a ra 'behña de habu gá 'bui, ne bi tede'!

²⁸ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma'na xa njapi nú'u to'o øtuabi rá noya Ajuá ne øt'e nú'a ma!

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Ya ja'i 'yo mri munts'i gatho ja rá nthets'i ra Jesu, nepu nú'a bi 'ñembabi'u:

—Ya ja'i de nuya pabya xi ya ts'oja'i, hangue adi 'nara nt'udi ga utuabi pa da badi ua xi xúa pencagui Ajuá. Pe nú'a ra nt'udi adi'u hinga ma ga utui, hõnse nda'a da t'utuabi, nú'a ra nt'udi de ra badi Joná. ³⁰ Ngue'a nú'a bi tho ra Joná nú'bu mi dut'a 'nara dahuá ne ja bi gohni hñu pa, mi gue'a 'nara nt'udi pa ya me Ninive gue ra Joná go mrá 'mehni Ajuá. Njabu nehe Nú'a To'o bi e bi 'ñaj'i ma da 'mui hñu pa mbo ra hai, y nú'a go gue'a 'nara nt'udi da t'utuabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. ³¹ Nu stí zò ra pa de ra nsuca uenda, nura pa'a ra 'behña nú'a mrá ndá de ra hai Arabia ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o ma da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. Ngue'a nura 'behña'a masque xi mi yabu rá hai pe bá ehe e bi 'yòde nú'a ra mfaði mi pe'tsa ndu ra Salomó. Pe 'bucua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Salomó, pe masque njabu hinxa ne to'o xa 'yòde nú'a ma. ³² Nehe nura pa de ra nsuca uenda nú'u ya me Ninive ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. Ngue'a nú'u ya me Ninive ngu mi 'yòde nú'a bi mangan ra badi Joná de nú'a xqui mangan Ajuá, nu'bu nú'a bi dama ñobri 'bestho. Pe 'bucua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Joná, pe masque njabu hinxa ne to'o xa 'yòde nú'a ma.

Ra ñot'i de ma ndoyohu

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Jo'o 'nara ja'i to'o da tsøgue 'nara ñot'i ne da 'ñaguí, o da ye'mba 'nara caho. Nu'a da 'yot'e, da tøta habu da tøte, pa da yot'a gatho mbo ra ngu pa di handi nú'u to'o da yut'i. ³⁴ Nuri dahu gue'u ngu 'raya ñot'i de ri ndo'yohu. Nu'bu ri dahu xá hño, guí hanthu habu guí 'yohu, pe nu'bu ri dahu hingui ho, hingui hanthu habu guí 'yohu. Njabu ri

mfenihu nehe, 'bu 'bui xá hño, nu'bu da za guí 'yohu xá hño ja ra ñot'i, pe nu'bu hingui 'bui xá hño, hinda za guí 'yohu xá hño ngue'a guí 'buhu ja ra 'bexuui. ³⁵ Hangue 'yøthu 'nara ts'edi pa da 'mui xá hño ri mfenihu pa da za guí 'yohu xá hño ne hingui 'buhu ja ra 'bexuui. ³⁶ Nu'bu ri mfenihu 'bui xá hño, nu'bu guí 'yohu ja ra hoga ñot'i ne guí pahu habu guí 'yohu, ngue'a ri mfenihu nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ri 'ñuhu.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Nu mi uadi bi mangan njabu ra Jesu, 'nara fariseo bi zits'i pa da ñungüi ja rá ngu. Y nu mi zøni bi yut'i'u, ha nura Jesu bi hñudi 'bestho ja ra mexa. ³⁸ Ha nura fariseo xi bi 'yø mi hyandi gue ra Jesu himbi nxu'ye 'met'o pa bi ñuni ngu myá nzai'u. ³⁹ Nu'bu nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nu'ahu fariseohu guí njahu ngu ra xut'a vaso ne ra xut'a manza, xuqui hõnse møte ha nu mbo xi rá nts'o. Nu'ahú guí ne guí pønga ri hmihu ja yá thandi ya ja'i, pe oda ri mfenihu ra nthate ne ra nts'o'mui. ⁴⁰ ¡Nagyá 'bemfenihu! ¿Ha hingui pahu gue Ajuá go gue'a bi hyoca maxøgue rá 'bai ra ja'i, de thi rá ndo'yo ne de mbo rá mfeni? ⁴¹ Bá faxhu ya hyoya con gatho ri muihu, y njabu ha, da hnequi gue xá nt'axi ri mfenihu.

⁴² ¡Huecate'ihu nu'ahu fariseohu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a guí 'uecju 'ret'a de ra bexo pa Ajuá de nú'a guí pahu de ra xac'ri ne ra ruda ne gatho ma'ra ya ndapo nú'u hints'u ri muui ndunthi, pe nura hño hingui øtuahu ri miqu'eihu, nixi otho ri hmatehu co Ajuá. Xá hño guí umfu Ajuá nú'a ri 'ñepabi de ya t'øt'e guí pahu, pe ma'na mahyoni hingui pumfrihu guí 'yøthu nzantho ra hño ne guí pe'tshu ra hmate co Ajuá.

⁴³ ¡Huecate'ihu nu'ahu fariseohu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a nzantho guí ne guí hñuhu ja ya hoga hudi dega nsu ja ya nija, ne nzantho guí nehu dra zenjua'ihu co ndunthi ra t'equ'ei ja ya tai.

⁴⁴ ¡Nú'ahu gyá xahnatehu de ra ley, ne nú'ahu gyá fariseohu, 'nagyá yohmihu! ¡Huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a nu'ahu guí ts'ocuah yá mfeni ya ja'i, guí njahu ngu ya nt'agui hingui hnequi, ha 'rani ya ja'i maña de gue'u pe nixi paði'u tengu rá nts'o mbo.

⁴⁵ Nepu bi dadi 'nara xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'ihe, ora guí ma njabu, guí ñama'ñu de guecje nehe nuje dyá xahnatehe de ra ley.

⁴⁶ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—jHuecate'ihũ nu'ahũ gyá xahnatehũ de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ihũ nehe! Ngue'a guí japhũ ya ja'i da 'yø't'a 'raya t'ø't'e nú'ũ hingui tsa da 'yø't'e, pa guí eñhũ gue njabũ da za da denba rá ley Ajuã, ha nu'ahũ nixi guí øtuahũ nurá ley'a, ja ra uenda guí tutuahũ ya ja'i 'nara 'bats'i xi rá hñũ y ni ts'ũ hingui faxhũ da ndude.

⁴⁷ jHuecate'ihũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Ngue'a guí yopa hocuahũ yá pantyo ndu yá 'mehni Ajuã nú'ũ bi hyose ndu ri xitahũ. ⁴⁸ Njabũ ri hnequi gue guí tenbathohũ yá 'mwi ndu ri xitahũ, ngue'a nú'ũ go gue'ũ bi hyo nuya 'mehni'ũ, ha nu'ahũ go guí yopa hocuahũ yá pantyo, hangue ri hnequi gue 'nada ri mfenihũ co ndu ri xitahũ.

⁴⁹ Hangue sehe Ajuã go gue'a xqui 'ñena co rá danga mfadi'a: "Nú'ũ ma ga penpa ma 'mehni nú'ũ da mangan ma noya, pe 'ra de gue'ũ ma da hyo'ũ, ha nu ma'ra ma da utsa'ũ." ⁵⁰ Hangue nuya ja'i 'buihya, Ajuã ma da hñã'mba nguenda'ũ de gatho yá maça ji yá 'mehni Ajuã xa mfani desde bi mudi ra ximhai, ⁵¹ desde ra Abé asta ra Sacaría nú'ũ bi tho mbo ra ndañija guetba ja ra ata. Hangue nugui dí xi'ahũ gue Ajuã ma da 'yambabi nú'ũ ya ja'i 'bui mapaya de nú'ũ ya hoja'i xa tho.

⁵² jHuecate'ihũ nu'ahũ gyá xahnatehũ de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Ngue'a go ose ri 'yehũ rá mfadi de ra maça noya, pe nu'ahũ ni guí hophũ ma'ra to'o da nehma da badi, ha ni gue'ahũ hingui ne gui pahũ.

⁵³ Nu mi uadi bi mangan njabũ ra Jesu, ya xahnate de ra ley ne ya fariseo xi bi bø yá cue con gue'a, nepũ bi mudi'ũ xi bi 'yø'tua ndunthi ya nt'ani, ⁵⁴ ngue'a mi ne xa 'yøde'ũ da ñama'ñũ'a pa njabũ xa za xa ñapabi'ũ.

12

Jamasuhũ de ya ts'o nt'udi de ya fariseo ya yohmi

¹ Nepũ de gue'a bi munts'a ya 'motho gá ja'i, y co yá ndunthi'ũ mri net'ase 'na ngu ma'na. Y nura Jesu bi mudi bi zofo 'met'o sehe yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Jamasuhũ de yá ts'o nt'utuete ya fariseo, ngue'a nú'ũ xi ya yohmi, ne yá nt'utuete nja ngu ra nzoi tsini. ² Pe ma da zø ra pa da fãtuabi yá nt'utuete gue xá nts'o, ngue'a gatho nú'ũ t'ãguibya, 'nara pa ma da hnequi, ne gatho nú'ũ t'ø't'e mant'ãguibya, ma da zø ra pa da fãdi. ³ Hangue nugui dí xi'ahũ gue gatho nú'ũ guí mañhũ mant'ãgui, 'mefa ma da fãdi haburaza, y gatho nú'ũ guí mañhũ dega njone 'nambũ, nu'ã ma da hma nts'edi pa da nt'øde haburaza.

To'o mahyoni gui tsuhũ
(Mt. 10:28-31)

⁴ Nepũ ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Nú'ahũ guí 'yohũ con guequi, oxqui tsuhũ nú'ũ to'o da ne da hñac'a ri tehũ ne 'mefa ya hinda za te da 'yø't'a'ihũ. ⁵ Nugui dí xi'ahũ, gue nu Ajuã hõnse go gue'a mahyoni gui tsuhũ'a, ngue'a nú'ũ da za da hñac'a ri tehũ, ne pe'tsa ra ts'edi pa da mehn'ahũ ja ra nidu nehe.

⁶ Ya zi ts'intsh'ũ hints'ũ ri muui asta 'ba cõt'a por ngudmi, ¿ha ngue hã? Masque nu'ũ hini muui ndunthi, pe Ajuã hinhya'mũ ri pumfri ni 'na de gue'ũ. ⁷ Xihma'ihũ, gue asta ri stãhũ Ajuã pađi ri hangũ'ũ. Hangue oguí tsuhũ, ngue'a ma'na gri muuihũ que nuya ts'intsh'ũ.

Nú'ũ to'o damajuani de ra Jesu ja yá thandi ya ja'i

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Ne dí xi'ahũ gue gatho nú'ũ to'o ma da mangan ja yá thandi ya ja'i gue xa gamfrigui, necagui ma ga mangan ja yá thandi ya enxe Ajuã gue majuani xa gamfrigui. ⁹ Pe nu'ũ tó'o tsu ne cõngagui ja yá thandi ya ja'i, necagui ma ga mangan ja yá thandi yá enxe Ajuã gue nú'ũ hinstã pađi.

¹⁰ Nu'ã tó'o da ñama'ñũ de Nú'ã To'o bi e bi Nja'i, Ajuã da pumbabi; pe nu'ã tó'o da ñama'ñũ de ra Maça Ndãhi, nu'ã hinda pumbabi'a.

¹¹ Nu sta ts'ix'ahũ ja yá nijã'ũ o ja yá thandi ya nzaya o ja ma'ra ya ndã de ya hnini, oxqui tu ri mũlhũ nda'a ma guí thãdihũ, nixi oxqui beñhũ 'met'o nda'a ma guí mañhũ, ¹² ngue'a nura ora gui ñahũ, rá Maça Ndãhi Ajuã ma da 'ñu't'ahũ nda'a ri 'ñepi gui mañhũ.

Jamasuhũ de ra nc'at'abojã

¹³ Nepũ 'na de nú'ã ra hmuntsja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, xipa ts'ũ ma cu da 'racagui nú'ã ri 'ñepqui de nú'ã bi zogahe ndu ma dadahe.

¹⁴ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xi'a'i, ¿pa te guí xiqui njabũ? ¿Xi to'o xa hñuxcaguiga dega nzaya o dega hyeca hai?

¹⁵ Nehe bi 'ñena:

—Jamasuhũ pa hingui hyocuahũ yá hño ra ximhai ne gui ne gui pe'tshũ'ũ, ngue'a hingue po ya hño de ra ximhai ma da nja rá te ra ja'i.

¹⁶ Nepũ bi xipa 'nara 'bede nú'ã ra hmuntsja'i, ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xi mi pe'tsa ndunthi yá hño, y nuyá hai nehe bi unga 'nara danga sofo. ¹⁷ Nepũ nú'ã ra 'ñøhø bi 'ño rá mfeni ne bi 'ñena: "¿Te ga øtbya gue otho habũ ga pe'tsa gatho ma sofo?" ¹⁸ Y nu'ã bi beni ne bi 'ñense: "Ya dí pađi te ma ga øt'e, ma ga yø'ta nuyũ ma troha, ne ma ga hoca ma'ra ma'na dya dangui, ne ja ga øtni gatho ma sofo ne gatho nú'ã ma'na te dí pe'tsi. ¹⁹ Y nu xcrã juadi ga pe'tsni gatho, nu'bũ ga embabi ma te: Nubyã hã, jani gatho nú'ã te gui hyoni

pa ndunthi ya jeya da 'ñepu. Nubyá da za gui ntsaya, gui ñuni, gui ntsithe, gui johya ndunthi.”²⁰ Pe Ajuá bi 'ñembabi nú'a ra 'ñohò: “Nagrá 'bemfeni, núbya dí nxuui ma gui tu, y gatho nú'a guí pe'tsi, ma gui tsopu nixi guí padi pa to'o.”²¹ Njabutho nehe nú'a to'o xa munts'a ndunthi yá hño pa gues'e'a, pe nu sta du, ma da hño ya ja rá thandi Ajuá.

Ajuá ri su gatho yá batsi
(Mt. 6:25-34)

²² Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá dí xi'ahu, oguí tu ri muihu de nú'a te gui tsihu nixi nú'a te gui hyehu.²³ Ngue'a nuri tehu ma'na ri muui que ra hñuni, ha nuri ndo'yohu ma'na ri muui que ra he.²⁴ Hyanthu ya ca, nu'ú hingui pot'i nixi xofu, nixi otho yá troha, pe Ajuá go gue'a ri 'uini'u. ¡Pe nu'ahu ma'na grí muuihu que ya ca, ne ma'na grí muuihu que nu'araza ya ts'int'su!²⁵ ¿To'o 'na de gue'ahu nú'a da hñuxa má ts'u rá hñets'i de rá ts'edisè? Ni 'na hinda da da 'yot'a njabu.²⁶ Nu'ú'á zhanja guí tu ri muihu po ma'ra ya t'ò'e de ri tehu?

²⁷ Hyanthu ya dõni hanja gra nhye. Nu'ú hingui het'i nixi pe ma'na ra 'befi, pe ma'na ri hnequi mahotho que yá hoga he ra ndá Salomé masque mri hñe mahotho'a.²⁸ 'Bu Ajuá heta ya ndapo nú'u 'ba ja ra mbonthi da ndõmbya, ne rixudi dra c'u'tsi ne dra ts'at'i, xi nu'ahu, zhanja hingui camfrihu gue Ajuá ma'na da he't'ahu que gue'u?²⁹ Hangue odi oda ri mfenihu nú'a te gui tsihu ne nú'a te gui hyehu, ne odi tu ri muihu nú'a te ri 'be'a'ihu.³⁰ Ngue'a gatho nú'a ya ja'i hingui camfri, nzantho oda yá mfeni nú'a te da zi ne te da hye, ne tu yá mu'i'u 'bu te 'bepabi. Pe ri Dadahu nú'a bí 'bu mahets'i, nu'ú padi xá hño te gatho ø't'ahu ra 'bedi.³¹ Nu'ahu, nu'á guí 'yøth'u, 'met'o hyoñhu hanja da za gui 'buh'u xá hño ja rá hmanda Ajuá, y nu'á da 'ra'ahu gatho nú'a te gui hyoñhu.

Pe'tsa ri hño nuni mahets'i
(Mt. 6:19-21)

³² Ma zi t'uca taxo det'i'ihu, oguí tshu nu'á te da 'be'a'ihu, ngue'a Ajuá ri Dadahu go gue'a rá paha pa gui 'buh'u ja rá hmanda'a, ne nu'á ma da su'a'ihu.³³ Hangue pahu gatho nú'a guí pe'tshu, ne hyecuabihu ya hyo ya, njabu guí ø't'a ri 'me'tsihu nuni mahets'i nú'a hinhya'mu da thegue nixi da ts'oqui, ne nuni hinda da da yat'a ya be pa da bep'ahu, nixi ya zu'ue hinda zip'ahu nú'a xcá pe'tshu.³⁴ Ngue'a habu ja ri 'me'tsihu, ja guehni oda ri mfenihu.

Hñocju ne ndø'mhu ngu 'raya hoga 'bego

³⁵⁻³⁶ Hñocju ne ndø'mhu. Njahu ngu 'raya hoga 'bego dí zø yá ñot'i ne tø'ma yá hmu sta menga ja 'nara ngo dega nthati, ha nu

sta gant'a ra gosthi, nu'ú 'bestho da xocuari.³⁷ Ma da johya ndunthi nú'u ya 'bego dí nuhu sta zø yá hmu. Nugui dí xi'ahu gue nura hmu'a da mø ra mexa ne da 'ñei da 'uini.³⁸ Masque 'bu da zøhø made ra xuui o ante da hyats'i, ma da johya ya 'bego nú'a da ts'adi di nuhu.³⁹ Nehe dí xi'ahu, 'bu 'nara ja'i di pahma ha'mu da zøhø ra be ja rá ngu, nu'ú nura ja'i'a hinda 'ñaha, di su rá ngu pa hinda hyopabi ra be da yat'i da bepi.⁴⁰ Hangue ne'a'ihu ndø'mihu, ngue'a nú'a ra pa nixi gri beñhu, gue'bu xcri thamfrihu ma dua yopa pengui Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bego ne ra ts'o'bego
(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Nepu ra Pedro bi 'yambi ne bi 'ña:

—Ma zi Hmu'i, xi nuna 'bede ja juadi gá ma, zha gue hõnsè pa guecje, o pa gatho ya ja'i?

⁴² Nepu ra zi Hmu Jesu bi 'ña:

—Xi 'nara hmu de 'nara ngu, 'bu da bõni da ma, zto'o da zocuabi rá 'befi pa da su ne pa da 'uimba gatho yá mfei? Da zocuabi 'nara hoga 'bego nú'a pa da su gatho, zha ngue ha?⁴³ Xi da johya nú'a ra 'bego nu sta zø rá hmu di ø't'a gatho ngu nú'a xqui zocuabi.⁴⁴ Majuani dí xi'ahu, gue nú'a ra hmu ma da hñuxa nú'a ra hoga 'bego pa da supa gatho nú'a di pe'tsa ja rá ngu.⁴⁵ Pe nu'bu nú'a ra 'bego to'o bi ts'ogui pa da supa rá 'befi rá hmu, da beni gue hi'me dua penga rá hmu, nepu nu'á da madu da na'mbabi yá mi'begoui ne ya 'behña nú'u ri 'mego pa da 'uinga ya mfei, y nu'á go xi dri ñuni ne dri nti.⁴⁶ Ha nurá hmu da zøhø nú'a ra pa'a hindi tø'mi. Nu'ú nura 'bego'a ma da castiga rá hmu ngu ma da ncastiga nú'u ma'ra ya ts'o'bego.

⁴⁷ Nu'a ra 'bego padi xá hño nú'a rá hne rá hmu, ne hinda 'yø't'e, nú'a xi dra castiga co ya mfei.⁴⁸ Pe nu'a ra 'bego hindi padi xá hño tengu rá 'befi rá hmu, ne hinda mfei xá hño, dra castiga pe hinga ndunthi ngu nú'a ma'na. Ngue'a nu'a tó'o da t'ent'ua rá 'ye ndunthi ra 'befi, go gue'a ma'na ma da tha'mba nguenda. Ne nu'a tó'o da t'umbabi ndunthi pa da su, gue'a nehe ma da t'ambabi ndunthi.

Po rá ngue ra Jesu ma da hyegue ya ja'i
(Mt. 10:34-36)

⁴⁹ Nugui ngue'a stuá ehe nuua ja ra ximhai, ma da nja ya nt'atsate ne ya hegue po rá nguecagui, ne dí ne da njabu 'bestho.⁵⁰ Ne nugui pe'tsi ga thogui ndunthi ya uguí ne ya ts'othogui, ne dí ne da njabu 'bestho.⁵¹ Guí hu ri muihu gue ngue'a stuá ehe hinda ma da nja ra tuhni ja ra ximhai. Hina, ngue'a por guequi ma da nja ya hegue ne ya tuhni.⁵² Desde núya pa dí 'ñepu, 'bu 'nara 'mai di 'bui cat'a dya mengu, nu'ú ma da ntunse ne da hyegue po rá nguequi; 'bu dí

'bái hñu nú'u hingui camfrigui, da ʔtsa nú'u má yoho camfrigui, ha nu'bu di 'bu yoho nú'u hingui camfrigui, da ʔtsa nú'u má hñu. ⁵³ Ya dada da ʔtsa yá t'u, ha nuya t'u da ʔtsa yá dada. Ya nana da ʔtsa yá t'ixu, ha nuya t'ixu da ʔtsa yá nana. Nuya suegra da ʔtsa yá ts'ihue, ha nuya ts'ihue da ʔtsa yá suegra.

Ya nt'udi de te bra 'ñehe
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:
—Ora gui hyanthu da njaxa ya guui lado yahyadi, 'bestho guí eñhu gue ma da 'uaj, y majuani da 'uaj. ⁵⁵ Ora da mudi ya panthi, guí eñhu gue ya ma da zø ra pahyadi, y majuani ya ma da njabu. ⁵⁶ ¡Nagyá yohmihui! 'Bestho guí huxhu nguenda nú'a ma da nja ngue'a guí hanthu nú'a ri hnequi ja ra ximhai ne mahets'i, pe zhanja hingo guí huxhu nguenda de nú'u ya nt'udi ri hnequihya pa gui pahmahu to'ogui?

Cohu 'nara cohi co ri ncontrahu
(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ zhanja hinguí beñhu de sehe'ihñu nda'a xá hño guí 'yøthu y nda'a hina? ⁵⁸ Nu'bu 'na to'o da zix'a'i pa ja ra ts'atbi, nu xri 'yohu ja ra 'ñu, 'ramanu gui cohui 'nara cohi de grí yosehu, pa njabu ya hinda zix'a'i ja ra nzaya, ngue'a nu'bu guí ts'øñhu ja ra nzaya, nu'á da 'bepa ra polecia da zix'a'i, ha nú'a ra polecia ma da go'a fadi. ⁵⁹ Y de guehni hingui pøni asta hingui jut'i gatho nú'a gri tu.

13

Mahyoni gui ñobrihu de ri ts'oquihu

¹ De nuya pa'u bi zønga 'raya ja'i habu mi 'bu ra Jesu pa bi xipabi gue ra Pilato xqui hyo 'raya me Galilea. Nú'u ya me Galilea xqui zønga Jerusale pa da hyo 'raya mbo'ni dega hñ'a'ti pa Ajuá, nepu nura Pilato bi manda da tho'u, y nuyá ji'u bi nthants'ui yá ji ya mbo'ni. ² Y nura Jesu bi 'ñembabi:

—zHa guí hu ri maihu bi t'ø'tuabi njabu nú'u ya ja'i ngue'a ma'na myá 'yø'tats'oqui que ma'ra ya me Galilea? ³ Hina. Pe nu'bu nú'ahu nehe hingui ñobri de ri ts'oquihu, ne'ahu ma gui 'medihu nehe ngu bi 'medi'u. ⁴ Xi nú'u 'ret'amahñato ya ja'i bi ze'ma ra torre de Siloé, zha guí hu ri maihu gue ma'na myá 'yø'tats'oqui que gatho ma'ra ya me Jerusale? ⁵ Hina, pe nu'bu hingui ñobrihu de ri ts'oquihu, gatho ma gui 'medihu nehe ngu bi 'medi'u.

Ra 'bede de 'nara 'bai gá igo nú'a himbi
nøque yá fruta

⁶ Y ra Jesu bi xipa 'nara 'bede ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—'Nara 'ñøhø mi pe'tsa 'na 'bai ra igo ja rá ua'obxi, y 'nara pa bi ma bá c'a'tsi ua di tøgue yá fruta, pe hinte bi zudi. ⁷ Nepu nú'a ra me ua'obxi bi 'ñembabi nú'a rá mefi mi mpe ja ra

ua'obxi: “Dí ne gui tseca nuna ra 'bai gá igo, ngue'a ya hñu njeya stá ehe di handi ua di tøgue yá fruta, pe hinte stá tsædi. Hangué zpa te hønse xa hñanga ndunthi ra hai habu 'bai, ne hinte ri uni?” ⁸ Nepu bi 'ñenga nú'a ra mefi dega ua'obxi: “Pøde hina, hinga tseçju, ma ga fønba ra hai ne ga 't'i. ⁹ Xama njabu da unga yá fruta, pe nu'bu hinda uni, nu'bu há, ga tseçju.”

'Nara pa dega tsaya ra Jesu bi 'yøthe 'nara
'behñá mrá nc'ostha

¹⁰ Nepu 'nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'bu ja 'nara nija mi xahna ya ja'i. ¹¹ Ne mi 'buhni 'nara zi 'behñá mi hñeni, ya mi pe'tsa 'ret'amahñato njeya mi njabu. 'Nara ts'ondahi xqui japi da nc'ostha, nixi himi tsa da juanga rá ndo'yo ni 'na tui. ¹² Nu mi hyandi ra Jesu bi zofu ne bi 'ñembabi:

—Naná, nubyá ya xcá ñani de ri hñeni.

¹³ Nepu nú'a bi hñuxa ya 'ye ja ra zi 'behñá, y nú'a ra ora'a 'bestho bi za bi juanga rá ndo'yo xá hño, ne bi mudi bi xøcambeni Ajuá. ¹⁴ Pe nura ndá de ra nija bi bø rá cue ngue'a ra Jesu bi 'yøthe nú'a ra zi 'behñá ha mrá pa dega tsaya ra pa'a, ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Dí pe'tshu 'rato ma pa pa ga mpefihu. Y nú'u ya pa'u 'bu tsu'ahu ya hñeni, ua ehú pa da t'øthe'ihu. Oxqui ma go gui ehú nú'u ya pa dega tsaya pa da t'øthe'ihu.

¹⁵ Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Nagyá yohmihu, zha gue hinguí xo'thu ri ndámfrihu o ri burruhu pa gui tsixhu da ntsithe masque ra pa dega tsaya? ¹⁶ Ha nuna zi 'behñá xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá, ha ra Satá xa japi xa hñeni ya ø't'a 'ret'amahñato njeya, zha gue himi 'ñepabini da t'embabi nú'a pe'tsni masque ra pa dega tsaya?

¹⁷ Y nu mi mangu njabu ra Jesu, gatho nuyá ncontra mi 'buhni bi me'tsa yá tsa de nú'a bi mañ'a. Pe nu ma'ra ya ja'i mri xøcambeni Ajuá nu mi hyanda ya dangá t'ø'te mi ø't'a ra Jesu.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahu 'nara 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ¹⁹ Nu'á nja ngu 'nara zi nda dega mostasa nú'a da mot'a 'nara 'ñøhø ja rá huahi. Y nu'á da nte xi dra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'ints'u.

Ra 'bede de ra nzoi

(Mt. 13:33)

²⁰ Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahu ma'na ra 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ²¹ Nurá hmanda Ajuá ri nhyechui ra nzoi nú'a bi mant'a 'nara 'behñá co ngu 'nate kilo ra arina pa da hyoca ya thuhme. Bi mant'i

xá hño asta xi bi ntsini gatho ja ra arina, masque mi 'na zi tui ra nzoi.

Ra ts'i'ma gosthi
(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Ha nura Jesu bi sigui rá 'ñu pa rí ma Jerusale. Bi thogui ja 'raya danga hnini ne ya t'uca hnini pa mi xahna ya ja'i. ²³ Y 'nara ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ndada, ¿ha gue 'na tui ya ja'i n'ú'u ma da mpòhø?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

²⁴ —'Yò'ta ra ts'edi gui cut'a ja ra ts'i'ma gosthi nú'a rí ma pa ja ra te pa nzantho. Nugui dí xi'a'i, gue ndunthi di nehma da yut'ini, pe ya hinda za. ²⁵ Nja ngu de stí got'a ra gosthi nú'a to'o rá meti 'nara ngu, njabu nu'ahu 'mefa ja gri ganthmahu ne gri eñhu: “Ma zi Hmu'ihe, xogahe ra gosthi.” Pe nu'á ma da dadi ne ma da 'ñeñ'ahu: “Hindi pa'a'ihu, nixi dí padi habu gyá menguhu.” ²⁶ Nepu nu'ahu ma gui 'ñembabihu: “¿Hanja hingui pacje? gue ndrí ñuñhu ne ndrí ntsithehu, ne ja ma hninihe go gue'i gá 'ñutcahe ri noya.” ²⁷ Pe nu'á ma da 'ñeñ'ahu: “Dí xi'ahu gue hindi pa'a'ihu, nixi dí padi habu xqui 'ñehu. Rí maha de guecua, gatho nú'ahu gyá 'yò'tats'ozohihu.” ²⁸ Y ra ora'a ja guehni ma gui nzoniñhu ne ma xi da du ri muñhu ndunthi nu xcrí hyanthu ndu ri mudi xitahu ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo, ne gatho yá 'mehni Ajuá di 'buhni habu bí manda Ajuá, y nu'ahu hinda ma da tho'ahu gui cuthu, ma gui cohihu thi. ²⁹ Ne ma dua ehe ya ja'i de haburaza maxøgue de ra ximhai, desde bøxyadi asta yuhyadi, ne desde mahuifi asta mac'angui, y ma da yut'i'u nuni habu bí manda Ajuá ne ma dí hñudini'u ja ra mexa pa da ñuni. ³⁰ Y nura pa'a nu'u tó'o ya danguibya, ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, ma da ndangui'u.

Ra Jesu bi du rá mui po ya me Jerusale
(Mt. 23:37-39)

³¹ Y ja nú'a ra pa'a bi zø 'raya fariseo há mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembabi'a:

—Rí ma de guecua, ngue'a nura ndá Erode ec'a'i da hyo'i.

³² Y nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha bá xiphu nú'a ra c'uamba ja'i'a gue nugui nubya ne rixidi ma ga sigui ga engu ya ts'ondahi ne ga øthe ya da'thi asta hinga juata ma 'befi. ³³ Ne nu xcrá juata ma 'befi de guecua ga ju ma 'ñu ga ma pa Jerusale, ngue'a ja guehni nzantho xa thopa yá 'mehni Ajuá, hangue ja grá mani nehe.

³⁴ ¡Nú'ahu gyá menguhu Jerusale, go gue'ahu gui c'anhua co ya do gatho nuya 'mehni xuá pehn'ahu Ajuá y asta gui hohu! ¡Hangu ya 'mi'qui dá ne ga munts'ahma gatho ri batsihu, dá nja ngu 'nara zi øni munts'a yá batsi pa da huits'i ja yá hua, pe nu'ahu hinhya'mu gá ne gá 'yødehu!

³⁵ Pe desde nubya Ajuá ma da hyc'aschu ri nijahu. Ne di xi'ahu gue ya hingui yopi gui hyandgaguihu asta hinda zø nú'a ra pa gui 'ñeñhu: “Xi njapi nuni to'o xuá mehna Ajuá ma Hmuhu.”

14

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø nú'a mi neni

¹ 'Nara pa dega tsaya bi ma ra Jesu da ñunga ja rá ngu 'nara ndá gá fariseo, ha nu ma'ra ya fariseo mi sutho de nú'a mi ø'te. ² Ne ja guehni mi 'buhni 'nara 'ñøhø xi mi neni'a. ³ Nepu nura Jesu bi 'yambabi ya fariseo ne ya xahmate de ra ley ne bi 'ñembabi:

—¿Te mangu ja ra ley, ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi ja ra pa dega tsaya, o hina?

⁴ Pe nu'ú ni 'nara noya himbi dadi, bi hmetho. Nu'bu ra Jesu bi hñuxa rá 'ye ja nú'a ra 'ñøhø mi neni, ne bi 'yøthe ne bi mehni da ma. ⁵ Nepu bi 'ñembabi ya fariseo:

—¿To'o 'na de gue'ahu 'bu da zo 'nari burruhu o 'nari ndamfrihu ja 'nara poso, nepu hingui hñaihu ngue'a ra pa dega tsaya?

⁶ Y nu'ú himbi za te bi dadi.

Ya mudi hudi ja 'nara ngo dega nthati

⁷ Ha ra Jesu bi hyandi mi tsøhø nú'u xqui ts'ohni ja ra hñuni ne mi huahni'u ya mudi hudi pa da hñudi ja ra mexa, nu'bu nu'á bi umbabi'u 'nara ts'ofu ne bi 'ñembabi:

⁸ —Nu'bu dra ts'ohn'a'i ja 'nara ngo dega nthati, ogui hudi 'bestho ja ya mudi hudi, xi'bu da zøhø ma'na nú'a xa ts'ohni ne ma'na dri ts'apa mfeni que gue'i. ⁹ Nepu nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “Tsocuabu ra hudi nuni ma'na.” Y nú'a ra ora'a 'nara 'betsa pa gue'i, y gui 'bai ua hudi asta ja ra ñani. ¹⁰ Nu'a mahyoni gui 'yø'te nu'bu dra ts'ohn'a'i ja 'nara hñuni, hñudi asta ja ra ñani, pa nu sta hyant'a'i nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “¿Hanja asta ja gui hucua? Thogui rí ma nuni asta ja ya mudi hudi.” Y njabu ha, da hyanda nú'u ma'ra di huhn ja ra mexa gue xi ts'ap'a mfeni nehe'i. ¹¹ Nugui dí xi'ahu, nu'a tó'o ri 'ñexase de rá mfeni ma da 'be rá tsa, pe nu'a tó'o hini 'ñexase, da t'e'tsua rá nsu.

¹² Y bi 'ñembabi ra Jesu nú'a to'o xqui zohni:

—Nu'bu gui beni gui unga 'nara hñuni o 'nara nt'oxi nuua ja ri ngu, oxqui zohni hønse ri amigo, nixi ri cu, nixi hønse nú'u te ri njai, nixi nú'u ri 'nangu ja te pe'tsi, ngue'a nu'ú 'nara pa da zohn'a'i nehe, y njabu da co'ts'a'i ngu nú'a xcá 'yø'tuabi. ¹³ Nu'a gui 'yø'te, ora gui ø'tango, zohna ya zi hyoya, ne nú'u ya zi da'thi xa nza yá ndo'yo hingui tsa da 'ñani, ne ya zi doua, ne ya zi goda. ¹⁴ Nú'u ya zi ja'i'u hinda ma da co'ts'a'i de nú'a gui 'yø'tuabi'u, pe 'mefa de rá ñoho ra 'mui nu xcrí yopa nte con gatho nú'u ma'ra

to'o xa 'yot'e xá hño, ma gui hñanga ri thaha co ndunthi ra johya.

Ra 'bede de 'nara 'ñohø bi 'ñot'ango

¹⁵ Y nu mi 'yøde njabu nú'á ya ja'í mi huhni ja ra mexa, 'na de gue'u bi 'ñembabi ra Jesu:

—Tengu da johya nú'á to'o ma da hñudi da ñuni de guehni habu bí manda Ajuá.

¹⁶ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñohø bi 'ñot'ango ne bi mehna yá 'bego pa da zohna ya ja'í. ¹⁷ Nepu nu mi zø ra ora pa ra nt'oxi, bi menpa ra noya co 'nara 'bego pa bá embabi gatho nú'á xqui mbitabi: “Yá maha 'na, ya bí jabu ra mexa xa nthoqui pa gue'ahú.” ¹⁸ Pe gatho nú'á xqui mbitabi bi madi bi 'ya ra pumbate ngue'á bi 'ñotho yá luga. Nu'á rá madi bi sipi bi 'ñena: “Gui pungui, pøde hinda za ga ma. Ja núbya dá juadi dá tanga 'nara hai, y mahyoni ga ma ga c'á'tsi.” ¹⁹ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Stá tanga cut'a nt'ei ya ndamfri, y dí adi gui pungui, hinda za ga ma, ngue'á mahyoni ma ga nu ua da mpefi xá hño.”

²⁰ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Ja núbya dá juadi dá nthati, otho ma luga ga ma.” ²¹ Ha nu mi menga nú'á ra 'bego ja rá hmu, bi xipabi te gá dadi cada 'na nú'á xqui mbitabi. Nu'á nura hmu xi bi bø rá cue ne bi 'ñembabi rá 'bego: “Rí ma ja ra tai ne ja ya 'ñu de ra hnini ua tsincaua gatho nú'á gui tsupu, gatho ya zi hyoya ne nú'á xa nza yá ndo'yo ne hingui tsa da 'ñani, ne ya doua, ne ya goda, pa ga ñu'me'ú.” ²² Ne ya 'mefa nura 'bego bi 'ñembabi rá hmu: “Yá stá øt'a nú'á gá xicagui, pe ponguitho ya hudi de ja ra mexa.” ²³ Nepu nura hmu bi 'ñembabi rá 'bego: “Nubyá ri ma ja ya dá'ñu ne ya 't'uca 'ñu nú'á 'ranga ja ya mbonthi, y gui ja güi tsi gatho nú'á gui tsudi pa da ñuxa nuya hudi ponguitho ja ma mexa. ²⁴ Ngue'á nugui dí ma gue nú'á dá mbitabi ra madi, ni 'na de gue'u hinda ñuni con guequi.”

Nú'á to'o da za da dena ra Jesu

²⁵ Ndunthi ya ja'í mri dena ra Jesu, y nu'á bi mpants'i ne bi 'ñembabi'ú:

²⁶ —Nu'á tó'o ne dua nxadi, mahyoni ma'na da madigui que rá dada, ne rá nana, ne rá 'behña, ne yá batsi, ne yá cu, ne rá tese; pe nu'bu hina, hinda za. ²⁷ Ha nu'á tó'o hinda 'ñei da dengagui masque da 'bedi gatho, hinda za ga øt'e ma nxadi'á. ²⁸ Xi'bu 'nara ja'í da beni da hyoca 'nara danga ngu, zha gue hinda beni 'met'o te gatho mahyoni pa da uadi da hyoqui? ²⁹ Pe nu'bu hinda beni 'met'o, ne 'bu hønse bi futua rá ua rá ngu, nepu ya hinda juati, y gatho nú'á to'o da hyandi ma da nthede de gue'á, ³⁰ ne da 'ñena: “Nuna 'ñohøni hønse bi muta rá 'befi, ya himbi za bi juati.” ³¹ O xi'bu 'nara nda beni da 'ñot'atuhni co ma'na rá mindaui nú'á pe'tsa 'nate 'mo ya soldado, zha gue hinda beni 'met'o ua da za da ntate co nú'á

'ret'a 'mo yá soldado? ³² Y nu'bu da beni 'met'o gue hinda ntate, da menpa ra noya ma'na rá mindaui nú'á bra 'ñe yabatho, gue ya hinda ntunhui. ³³ Hangué nugui dí xi'ahú, toraza de gue'ahú nu'bu hingui tsogui gatho nú'á gui pe'tshu, hinda za dua nxadi'ihu.

Rá ts'edi ra u

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ Nura u xá hño, pe nu'bu ya bi 'be rá hño, zhanja da za da yopa cuqui? ³⁵ Ya hingui ho nixi pa dra thants'a ja ra hai de ya huahi, nixi pa da t'utua ja yá ua ya ndapo, nixi pa ni 'nara t'øt'e ya hinxá hño, hangué dra føtbu. Nu'á tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

15

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi

(Mt. 18:10-14)

¹ Ndunthi ya 'ñatsa ngaxboja ne ndunthi ma'ra ya ts'oja'í bi ma bá tsudi ra Jesu pa da 'yøde nú'á mi mañ'á. ² Hangué nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi ñama'ñu de gue'á, ne mi ena:

—Nuni ra 'ñohø nzantho ñaui ya ts'oja'í ne ri ñuni con gue'u.

³ Nepu ra Jesu bi xipa 'nara 'bede, ne bi 'ñembabi'ú:

⁴ —Xi'bu 'na de gue'ahú 'bu gri pe'tshu 'na nthebe ya deti pe 'bu gui 'behú 'na de gue'u, zha gue hingue gui tsohni nú'á goho'rate ne 'ret'amagato pa gui maha ja ra mbonthi pa gua hoñhu nú'á xcá 'bedihu asta hingui tshu? ⁵ Y nu xqui tsudihu'á gui 'yents'a ja ri xi'nxihu co ra johya ne gui tuxhu. ⁶ Nepu gui zoñhu gatho ri amigohu ne ri 'nanguhu ne gui 'ñembabihu: “Ma ga johyahu, ngue'á ya stá tsudi nú'á ma deti stí 'behmaha.”

⁷ Hangué dí xi'ahú, njabatho nehe 'bu 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, da nja ra johya mahets'i, que nú'á goho'rate ne 'ret'amagato ya ja'í beni gue 'bui xá hño ne hu yá mui gue hinga mahyoni da ñobri.

Ra 'bede de 'nara boja xqui 'medi

⁸ O ne 'nara 'behña pe'tsa 'ret'a ya boja ne da 'bedi 'na, da tsø ra ñot'i ne da mpaxi 'ramats'u pa da hyoni asta hinda zadi. ⁹ Ha nu sta zadi'á, da zohna gatho yá mpadi ne yá 'nangu ne da 'ñembabi: “Ma ga johyahu, ngue'á ya stá tsudi nú'á ra boja stí 'behmaha.” ¹⁰ Hangué nugui dí xi'ahú, njabatho nehe 'bu 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, nu'bu yá enxé Ajuá bí øt'ango nuni mahets'i.

Ra 'bede de ra nanat'ú

¹¹ Ra Jesu bi 'ñena nehe:

—'Nara 'ñohø mi pe'tsa yoho yá t'ú, ¹² nepu nú'á mbatsi bi 'ñembabi rá dada: “Papá, dí ne gui 'racagui nú'á ri 'ñepcagui de

nú'a guí p'e'tsi." Nu'bú nura dada bi mudi bi hecuabi yá hño, ne bi umbabi yá t'u. ¹³ Nepu de ya xqui thogui 'raya pa, nú'a ra t'u mbatsi bi munts'a gathó nú'a xqui t'umbabi ne bi hñats'i, ne bi bõni de guehni, bi gu rá 'ñu bi ma pa ma'na ra hai yabu habu bá tegue gathó rá boja ja 'nara 'múi xi xmá nts'o. ¹⁴ Pe nu mi degue gathó nú'a mi ha, bi nja 'nara danga thuhu ja nú'a ra hai'a, ne nu'á bi mudi bi sufri co ra thuhu. ¹⁵ Nepu de guehni bi ma bá apa ra 'befi 'nara 'ñhø de nú'a ra hai'a. Y nura 'ñhø'a bi umbabi ra 'befi ne bi mehni da supá yá ts'udi. ¹⁶ Y ra ora mi ñunga ya ts'udi, nú'a mi nehma da zi nú'a mi tsi'u, ngue'a xi mi tsu ra thuhu, pe hinto mi huequi pa da t'umbi te da zi. ¹⁷ Nu'bú nu'á bi beni rá ngu ne bi 'ñena: "Hangu ya mefi p'e'tsa ma dada ja rá ngu, ne bi ja ndunthi te da ts'i, asta pongui. Y nugui, go dí 'youa ya ga tu ra thuhu. ¹⁸ Ma ga yopa penga ja rá ngu ma dada, ne ga embabi: Papá, stá ø'ta 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. ¹⁹ Ya hiní 'ñepcagui gui 'ñengagui ri t'ugui. 'Yøt'agui ngu 'nadrá 'begotho de gue'i; ga embabi njabu." ²⁰ Nepu nu'á bi gu rá 'ñu ne bi menga pa ja rá ngu rá dada.

Pe ante da zõni, rá dada bi hyandi ne bi huequi, ne bi nest'ihi bá ts'udi, y ngu bi nthëui, bi hyufi ne bi zu'tsi. ²¹ Nepu nura t'u bi 'ñembabi: "Papá, stá ø'ta 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. Ya hiní 'ñepcagui gui 'ñengagui ri t'ugui." ²² Pe nura dada bi 'ñembabi yá 'bego: "Bá hahu 'raya he nú'u ma'na strá hño ne hyethu, ne hñu'tsuahu 'nara mfo'ye, ne ti'tuahu. ²³ Ne bá tsihu nú'a ra nocandamfri ga hohu ne ga tsihu. ¡Ma ga øthu 'nara ngo dega johya! ²⁴ Ngue'a nuna ma t'u ndí hu ma mui gue ya xqui duhma, pe hina, y nubyá dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Stí 'bedi, pe nubyá ya dá yopa handi." Y nu'á bi mudi bi 'ñøt'ango.

²⁵ Hinga ya'a bi zøhø nú'a ra t'u mada, mbi 'yo ja ra 'befi. Pe nu mi zøhø guetbu ja rá ngu, bi 'yøde mi ja ya 'be'mda ne ya hnei. ²⁶ Nepu nu'á bi ma'ta 'na de nuya 'bego pa bi 'yambabi te mi ja. ²⁷ Nepu nura 'bego bi 'ñembabi: "Ri cu xa zøhø y nuri dada bi manda bi tho ra nocandamfri ngue'a bi zøhø te rá 'ñentho ha hinte xqui ja." ²⁸ Pe nú'a ra cu mada xi bi bø rá cue ne himi ne da yut'i. Ha nurá dada bi bõni bi bantebi pa da yut'i. ²⁹ Ha nu'á bi 'ñembabi rá dada: "Papá, guí pase hangu ya jeya stá 'buhui ne dí pep'a'i, ha hinhu'amu stá nts'o'yøde de gue'i. Pe ni 'na'qui hinxcá 'raca ma'di 'nara zi t'axi pa ga tsi'be ma amigo. ³⁰ Pe nubyá, nú'a ri t'u xa zøhø, xua dec'a'i ri boja co ya ts'o'behña, nu'á ha, go asta ga hyopabi ra nocandamfri." ³¹ Nepu nurá dada bi 'ñembabi: "Ma zi t'u'i, nu'í nzantho guí 'bui con guequi, y gathó nú'a dí p'e'tsi, ri meti nehe. ³² Pe nubyá, mahyoni ga johyahu ne

ga øthu 'nara ngo, ngue'a ri cu ndí hu ma mui gue ya xqui duhma, pe nubyá pa guequi dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Y stí 'behmahu, pe nubyá ya dá yopa hanthu."

16

Ra 'bede de 'nara 'betri mi ju ndunthi ra boja

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Mi 'bui 'nara 'ñhø xi mrá rico ne mi 'bui 'nará 'betri. Y ra hmu xqui sipabi gue nú'a ra 'betri mi jampa ndunthi rá boja. ² Nu'bú nura hmu bi zohna nú'a ra 'betri ne bi 'ñembabi: "Xa sicagui 'raya noya de gue'i. Hangu dí ne gui dacagui ra uenda de ri 'befi, ngue'a ya hindí ne gui sigui gui pepcagui." ³ Nepu nú'a ra 'betri bi bense ja rá mfeni, ne mi ena: "Xibya, ¿te ga øt'e? Ma hmu ma da hñaga ra 'befi, ha øtho ma ts'edi pa ga pe ya hai, y ri 'raca ra 'betsa 'bu ga mpeti. ⁴ A, nubyá ha, ya dá beni te ma ga øt'e. Ma ga hongá ra modo pa da macagui nú'u to'o tupabi ma hmu, pa da 'raca nsequi ja yá ngu nura pa'a da thagagui ra 'befi de guecua." ⁵ Nepu nú'a bi zohna 'rama'na nú'u to'o mi tupabi rá hmu. Nu'a ra mudi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi: "¿Hangu guí tupabi ma hmu?" ⁶ Nu'bú nu'á bi datuabi bi 'ñena: "Dí tupabi 'na nthebe barri ra aceite." Ha nura 'betri bi 'ñembabi: "Jaua ra he'mi habu huts'i hangu guí tupa ma hmu, y dama hyoqui ma'na habu dí ma gue hõnse nde nthebe barriro guí tu." ⁷ Nepu nu'a ma'na bi 'ñembabi: "Xi'a'i, ¿hangu guí tuge?" Nu'á bi 'ñena: "Na nthebe huada ra trigo." Nepu nú'a ra 'betri bi 'ñembabi: "Nehe jaua ra he'mi habu huts'i hangu guí tupa ma hmu. Hyoca ma'na habu di ma gue hõnse goho'rate guí tu." ⁸ Nepu nura hmu bi 'ñetsua rá nsu nú'a ra ts'o'betri ngue'a bi dama nti rá mfeni pa bi gohi xá hño co nú'u to'o mi tu ya thai. Hangu njabu nuya meximhai xi ya nimfeni pa da gohi xá hño co yá mimeximhaiui, pe nú'u xa gamfri Ajuá hingui øt'e njabu.

⁹ Pe nugui, nu'a dí xi'ahu, masque ra boja da za da hyat'a 'na, pe nehe co nú'a ra boja'a ogyá mit'ihu, faxhu nú'u ja te ø'tua ra 'bedi, pa njabu guí ntsixhu'u, pa nu sta uadi ri tehu de guecua ja ra ximhai ne sta uadi da thogui ra boja, nu'bú ma da t'a'ahu 'nara hoga 'ñehe nu xcri tsøñhu mahets'i habu bí ja ya hoga 'mai pa nzantho.

¹⁰ Nu'a tó'o hingui cõni masque 'na tui ra boja xa t'umbi da su, nehe hinda gõni 'bu da t'umba ndunthi ra boja pa da su. Nu'a tó'o cõni de nú'a 'na tui xa t'umbi pa da suhma, nehe da gõni 'bu da t'umba ndunthi pa da su. ¹¹ Hangu nugui dí xi'ahu, 'bu guí cõñhu ya hño de nuua ja ra ximhai nú'u xa t'a'ahu pa guí suhmahu, ¿to'o da gamfri de

gue'ahũ pa da 'ra'ahũ ya hño de mahets'i pa gui suhmaũ? ¹²Nu'bu hinguí pahũ gui suhu nú'a hingrí metihũ, ¿hanja da za da t'a'ahũ nú'a ri 'ñep'a'ihũ pa gui suhu?

¹³Ni 'nara 'bego hinda za da mepabi yoho ya hmu, ngue'a njabu da za da t'sa 'na, ne go da mahui nú'a ma'na, o nzantho go di pepabi 'na, y nu ma'na hina. Njabũ nehe hinguí tsa gui pepabihũ Ajuã ne da 'yoda ri mfenihũ ra boja.

¹⁴Ha nuya fariseo xi mi ho da me'tsa ndunthi ra boja ne mi 'buhni mi huxa nt'ode'ũ nú'a bi manga ra Jesu ne xi mi enda yá thede'ũ. ¹⁵Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Nu'ahũ ri hnequi 'ñena 'na xi gyá hoja'ihũ, pe hõnse pa gui põnga ri hmihũ ja yá thandi ri miq'u'eihũ, pe Ajuã pat'athohũ ri mfenihũ te rá 'be'a guí beñhũ, hangue 'bũ guí ne gui põnga ri hmihũ ja yá thandi ri miq'u'eihũ, hinguí tsa gui põnga ri hmihũ ja rá thandi Ajuã.

Rá ley ra Moise ne ra hoga nt'ode de rá hmanda Ajuã

¹⁶Desde ante da zõhõ ra Xuua Xi'tsate ya nguí pe'tsuahũ rá ley ra Moise ne nú'a xqui manga ma'ra yá 'meñni Ajuã. Y desde bi zõhõ ra Xuua asta nubya xcá 'yõhũ xa si'ahũ ya noya dega hoga nt'ode de hanja go ri manda Ajuã, y njabu ndunthi xa 'yõt'a ra ts'edi da yut'i nu habũ ri manda Ajuã.

¹⁷Masque mahets'i ne ra ximhai hinguí hei pa da uadi, pe ni 'nara noya nú'a xa t'ofõ ja rá ley Ajuã hinda njabũtho, pe'tsi da njabu ngu nú'a ma.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸'Bũ 'nara 'ñõhõ da nxungüi rá 'behñã pa go da nthatui ma'na ra 'behñã, nú'a ra 'ñõhõ'a ya bi 'yõt'a 'nara ts'oqui. Y nu'a t'õ'õ da nthatui co 'nara 'behñã xa nxungüi rá dame, ne'a ya bi 'yõt'a 'nara ts'oqui.

Ra Jesu bi ma de 'nara 'ñõhõ ra rico ne ra Lasaro

¹⁹Mi 'bui 'nara 'ñõhõ xi mrá rico, ne xi mri hñe xá hño co 'raya hoga dutu xi mahotho. Y mi ø't'ango hyastho ja rá ngu co ndunthi ra nthoqui. ²⁰Ne mi 'bui 'nara zi meti mrá thuhu ra Lasaro xi mrá hyooya, xqui hñuhni ja rá gosthingu nú'a ra rico. Ne mi tsu 'nara hñeni mi 'ya maxõgue rá ndo'yo, ²¹ne asta ya tsat'yo mi te'tsuabi habũ mi 'ya. Y nú'a ra zi 'ñõhõ'a mi nehma xa zi nú'a mi tagui de ja rá mexa nú'a ra rico. ²²'Nara pa bi du ra zi hyooya, y ya enxẽ de mahets'i bá ehe e bi zits'i pa bá 'buhui ra Abrá nuni mahets'i. Nepũ 'me'fa bi du nehe nú'a ra rico, ne bi t'agui. ²³Y de mi oni nú'a ra rico ja ra nidu xi mri sufri ndunthi, nepũ nu'á bi gũxa yá da ne bi hyandi de yabũ ra Abrá ya mi 'buhui ni ra Lasaro nehe. ²⁴Nepũ nura rico bi ma'ti

ne bi 'ñembabi: “Ma dada'i Abrá, dá nja ri nthecate de guequi, bá pehna ra Lasaro da pobo qué yá dedo co 'na zi tui ra dehe pa e da pobo qué ma jane, ngue'a xi di sufri ndunthi nuua ja ra tsibi.” ²⁵Ha nura Abrá bi 'ñembabi: “Amigo, beni gue nu'i nú'bu nguí 'bui ja ra ximhai xi nguí 'bui xá hño, ha nura Lasaro mi sufri ndunthi ra hñooya. Pe nubya nuni 'bui xá hño de guecua, ha nu'i go guí sufribya nú'bu habũ guí 'bui. ²⁶Ha nixi da za da mabũ ra Lasaro, ngue'a ja 'nara hñe madetho xi xá hñe. Hangue nu'ũ 'bũcua hinda za dí mabũ, ha nu'ũ bí 'bupũ, hinda za dí 'ñecua nehe.” ²⁷Nepũ nú'a ra rico bi 'ñena: “Ma dada'i Abrá, nu'bu dí bante'i gui pehna ts'ũ ra Lasaro ja rá ngu ma dada ²⁸habũ bí 'bui má cut'a ma cu, pa da zofõ pa hinda zõhõ de guecua ja ra nidu, e da sufri ngu dí sufriga.” ²⁹Pe nura Abrá bi 'ñembabi'a: “Nu'ú ya bí pe'tsa nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'meñni Ajuã. ¡Go dá 'yõte'ũ!” ³⁰Pe nura rico bi 'ñena: “Hãhã majuañi guí ma, nú'i ma dada'i Abrá, pe nu'bu gui pehna 'na de nú'ũ xa du, nu'ú dí pa'di da 'yõte ne da ñõbri.” ³¹Pe nura Abrá bi 'ñembabi: “'Bũ hingo xa 'yõte nú'a bi manga ra Moise ne ma'ra yá 'meñni Ajuã, nixi da ne da gamfri nú'a da xipabi nú'a di yopa nte de ja ra du.”

17

Ra Jesu bi ma gue ga nsuhũ pa hinga japhũ da 'yõt'a ya ts'oqui ma'ra
(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹Ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nzantho da nja 'raya t'õt'e pa da japi da nts'oca ya ja'i, pe ¡hucate nú'a ra ja'i t'õ'õ da japi da 'yõt'a 'nara ts'oqui ma'na! ²Ma'na xá hño nú'a ra ja'i'a dra ts'atuahma 'nara do strá hñũ ja rá 'yuga ne dra fõta ja ra ndehe, pa te hõnse da japi da 'yõt'a ra ts'oqui ma'na rá miq'u'eiuí nú'a hinxã zeditho rá jamfri. ³Hangue ngui dí xi'ahũ gui nsuhũ. Nu'bu 'nari cuhũ da 'yõt'ahũ 'nara nts'o'mui, zofohũ, hñãcuaũ. Nu'bu da ñõbri, pumbabihũ. ⁴Masque da 'yõt'ahũ ra nts'o'mui yoto 'mi'qui de ra pa, ne 'bũ da 'ñehe da 'ya'ahũ ra pumbate cada ra 'mi'qui, pumbabihũ.

Ra jamfri ngu 'nara zi nda dega mostasa

⁵Ha nuyá apostol ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xupca ma jamfrihe.

⁶Nepũ ra zi Hmu Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu xi majuañi gri pe'tshũ ra jamfri masque ngu 'nara zi nda dega mostasa rá ndangui, nu'bu da za gui 'ñembabihũ nuna danga 'bai gá za: “C'uts'i de habũ guí 'bai ne rí ma gui nt'ut'a ja ra ndehe,” ha nura za'a da 'yõt'a'ihũ co nú'a ri jamfrihũ.

'Nara 'bego rí 'ñepi da mepa rá hmu, hingo dra 'bepi

7 Ra Jesu bi 'ñembabi nehe'ua:

—'Bu 'nara ja'i di 'bu 'nará 'bego xqui menga 'befi ja ra huáhi o ra 'ba'yo, ¿ha gue da 'embabi 'bestho: “Thogui hñudi gui ñuni?” 8 Hina. Nu'á da t'embabi: “Met'lo gui hoca ra nt'oxi, ne hñoquigie pa gui 'raqui te ga tsi. Nepu 'mefa gui ñunigie nehe.” 9 ¿Ha gui beñhu da t'umba njamadi ra 'bego de nú'a 'bepabi da 'yot'e? Hina. 10 Njabu nehe nu xcri juah gui pephú rá 'befi Ajuá xa 'bep'ahú, ri 'ñepi gui 'ñeñhu: “Hiní 'ñepache gui 'yacje ra jamadi ngue'a 'nadyá 'begothohe ne hõnse stá pehe nú'a mri 'ñepcaguihe ga pehe.”

Ra Jesu bi 'yothé 'ret'a ya 'ñohó mi tsudi ra lepra

11 De guehni bi thogui ra Jesu bi sigui rá 'ñu pa mri ma Jerusale, bi 'ranga madetho de yoho ya hai, 'na rá thuhu Nsamaria, ha nu ma'na Galilea.

12 Y ya de mi ma da zõnga ja 'nara zi hnini, bi bõni pa bá tsudi'a 'ret'a ya 'ñohó mi tsudi ra lepra nú'a mi tsit'atho ra ngõ, ne nu'ú bi gohi zi yabutho de gue'a, ngue'a xuá nts'uni yá hñeni. 13 Nepu bi ma'ti'ú bi 'ñembi:

—Jesu, ma zi Xahñate'ihé, dá nja ri nthe-cate de guecje.

14 Nepu nu mi hyanda ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Ri maha ua 'ñudihu ja ya macja.

Nepu nu'ú bi ma, ne de má 'ñu bi ñani de yá hñeni'ua. 15 Y 'na de gue'ua de mi za gue bi ñani, bi mengui mi xõcambeni Ajuá co ya hmafi. 16 Ne bi ndandñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi megui rá hmi asta ja ra hai pa bi umba njamadi ngue'a xqui 'yothé'a. Y nú'a ra 'ñohó'a mra me Nsamaria. 17 Y nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿Ha gue hingue mi 'ret'a bi ñani? ¿Habú bi ma nú'ua má guto? 18 ¿Ha gue hõnse núni hingrá me Israel bá pengui ri xõcambeni Ajuá?

19 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñohó:

—'Bai ri ma, ya xcá ñani ngue'a xcá cam-frigui.

Ra Jesu bi ma de rá 'ñehe rá hmanda Ajuá (Mt. 24:23-28, 36-41)

20 Nepu ya fariseo bi 'yambabi ra Jesu ha'mu mi ma da zõhó rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai. Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nurá hmanda Ajuá hinga 'nara t'ot'e pa da hnequi. 21 Nixi da za da t'eñ'ahú: “Xi jaua”, o “Bí jani”. Nurá hmanda Ajuá ya xa zõhó ne ya 'bui con gue'ahú.

22 Nepu nu'á bi 'ñembabi yá nxadi nehe:

—Ma da zõhó ra pa gui nehmañu gui hyanthu da zõhó 'bestho nú'a ra dangá pa, pa gui hyanthu da yopa 'ñehe pa da ndá Nú'a To'o e bi Nja'i, pe hindi tat'atho ya pa pa gue'a. 23 Ne ma da t'eñ'ahú: “Xi 'bucua”,

o “Xi bí 'buhni”. Pe oxqui pahú ma gui c'a'tshu, ne oxqui tenihu nú'ua to'o da xi'ahú njabu. 24 Ngue'a ngu gui hanthú 'nara huei nú'a masetho da yot'i maxogue mahets'i, ma da njabu nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i. 25 Pe mahyoni 'met'o da thogui ndunthi ya ts'othogui. Ne ma da utsa gatho ya ja'i nú'ua 'bui de nuya pabya. 26 Ngu nú'a bi nja de nuya pa'ua de mi 'bui ra Noé, ma da njabu nehe nu stua yopa ehe Nú'a To'o e bi Nja'i. 27 Nu'ú mri ñuni, mi tsithe, ne mi ot'a nthati ngu xi yá nzai, ne hinte mi jamasu'ua asta nura pa'a bi yat'a ra Noé ja ra arca, ne mi damfri'ú bi ñuxa ra dehe maxogue ra ximhai, y gatho ya ja'i bi jat'i. 28 Bi njabu nehe nuya pa'ua mi 'bu ra Lot. Ya ja'i mi ot'e ngu xi myá nzai, mi ñuni mi tsithe, mi mpa ne mi ntai, mi mpot'i ne mi hõngu. 29 Pe nu de mi bõnga ra Lot de ra hnini Sodoma, bi 'ua ya tsibi ne ra asufre, y bi du dega nzat'i gatho ya ja'i de nú'a ra hnini'a. 30 Ma da njabu nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i.

31 De nura pa'a, 'bu 'na di 'ba ja ra patio de rá ngu, hinda yat'a mbo rá ngu pa da hñats'i nú'a te di pe'tsi. Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huáhi, ya hinda yopa menga ja rá ngu. 32 Benihu de hanja bi ndo'u rá 'behñá ra Lot ngue'a bi ñegui bi hyanda nú'a ra hnini bi zopu. 33 Nu'a tó'o ne da su rá te, da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nu'á ma da me'tsa ma'na ra hoga te pa nzantho.

34 Nehe di xi'ahú gue nú'a ra xuui'a 'bu yoho di 'bonga 'nadbú ja yá aha, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. 35 'Bu yoho ya gani di cuni mahyegui, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. 36 'Bu yoho ya 'ñohó di 'yo ja yá 'befi 'nadbú ja ra huáhi, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui.

37 Nu mi 'yode njabu ya apostol bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Habú ma dua nja nú'a gá ma, ma zi Hmu'ihé?

Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Nuni habú di 'beni nú'a xa du, ja ma da munts'ni ya pada pa da zi'ua.

18

'Nara nzaya co 'nara viuda

1 Ra Jesu bi xipa 'nara 'bede yá nxadi gue mahyoni da 'yapabi Ajuá nzantho nsingue da zabi. 2 Ne bi 'ñembi:

—Mi 'bui 'nara nzaya ja 'nara hnini, himi tsu Ajuá ne ni 'nara ja'i himi tsu. 3 Ne de nú'a ra hnini'a mi 'bui 'nara viuda nehe, nzantho mi pa da c'a'tsa nú'a ra nzaya pa da ñani de rá ncontra'a. 4 Pe bi thogui ndunthi ya pa nura nzaya himbi umba ra mfats'i nú'a ra viuda. Pe 'mefa bi 'ño rá mfenise nú'a ra nzaya ne bi 'ñena: “Masque ngui hindi tsu Ajuá, nixi 'nara ja'i hindi tsu, 5 pe hingo

rá ngue'a ma ga øta nú'a xica ra viuda, pa hingue xi stí tsøtatho ma mui."

⁶ Ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Guehna bi mǎnga nú'a ra ts'o nzaya. ⁷ Xihmǎ Ajuǎ, ¿ha gue hinda ñani nú'u to'o xa huahni, nú'u apabi'a ma pa ra xuui? ¿Ha gue hinda mats'i 'bestho'u? ⁸ Dí xi'ahú gue há, 'bestho da mats'i. Xi sta yopa mengui Nú'a To'o e bi Nja'i, ¿ha gue da zúdi ndunthi to'o di camfri 'bu? Ya hina.

'Nara fariseo co 'na de nuya 'ñatsa nguxboja

⁹ Ra Jesu bi mǎnga ma'na ra 'bede pa nú'u to'o ri 'ñets'i gue ya hoja'i ne xi ya denate, ne bi 'ñena:

¹⁰ —Yoho ya 'ñøhø bi ma ja ra nija pa da 'yapabi Ajuǎ, 'na mrǎ fariseo, ha nu ma'na mrǎ 'ñatsa nguxboja. ¹¹ Ha nura fariseo bi 'yapabi Ajuǎ má 'bai ne mi ena njaua: "Dí jamǎdi ma Zidada'i, ngue'a nugui hindí nja ngu ya 'yøt'ats'oqui, ya be, ya ts'o'mui ne ya zinga medinthati, nixi dí nja ngu nuni ra 'ñatsa nguxboja 'bahni. ¹² Nugui dí ayuna yo'qui ra semana, ne nzantho dí 'ra'a 'ret'a centavo cada ra bexo nú'a dí taha," njabu bi 'ñena. ¹³ Pe nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi gohi ts'u xi yabu de ra fariseo, ne nixi bi ne bi guxa yá da pa mahets'i ngue'a mi padi gue xi mrǎ nduts'oqui, pe xi mi apabi Ajuǎ con gatho rá mui ne mi ena: "¿Ma Zidada'i, dá nja ri nthecate de guequi, ngue'a xi majuañi nugui 'nadrǎ dǎnga 'yøt'ats'oqui!"

¹⁴ Hangue bi 'ñenga ra Jesu:

—Dí xi'ahú gue nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi zúdi ra pumbate de yá ts'oqui, ne bi menga ja rá ngu ya hinte má ts'oqui mi tu. Pe nura fariseo himbi zúdi ra pumbate de yá ts'oqui. Ngue'a nú'a tó'o ri 'ñexasé, nú'a go gue'a ma da 'be rá tsa. Ha nu'a tó'o hini 'ñexasé, nú'a 'mefa ma da t'e'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Bá ts'impabi ya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'ye ne da japabi'u. Pe nu mi hyanda njabu yá nxadi bi zúdi nú'u to'o mri zi yá batsi. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Hophu ya batsi da e da zucagui, ogui haçuahú, ngue'a nu'u tó'o da 'mui ja rá hmanda Ajuǎ, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. ¹⁷ Nehe dí xi'ahú gue nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuǎ, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuǎ.

'Nara rico bi ñau ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Ne de gue'a 'nara nda de ja ra nija bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Nu'i Xahñate, 'nagrǎ hoja'i, ¿te da za ga øt'e pa ga tsúdi ra te pa nzantho?

¹⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui gue drǎ hoja'i? Jo'o ma'na ra hoja'i, hønsé Ajuǎ. ²⁰ Nu'i guí padi xá hño ya hmanda de ra ley habu ena: "Oxqui ntsinga medinthati, oxqui nhyote, oxcri mpe, ne oxqui ju'tsua ya nc'uamba ri miq'u'eui, ne umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri nana ne su'u."

²¹ Ha nú'a ra 'ñøhø bi 'ñena:

—Gatho núyá stá øt'e desde ndí batsi.

²² Ha nu mi 'yøde ra Jesu njabu, bi 'ñembabi:

—Ri 'bedi gui 'yøt'a ma'na. Rí ma gui pa gatho nú'a guí pe'tsi, ne gui hecuabi ya hyoya. Njabu há, ma gri tsúdi ya hño de mahets'i. Ne bá ehe gui tengagui.

²³ Pe nu mi 'yøde njabu nú'a ra ndǎ xi bi du rá mui ngue'a xi mrǎ dǎnga rico. ²⁴ Nu mi hyanda ra Jesu gue xi bi du rá mui, bi 'ñena:

—¿Xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuǎ! ²⁵ Ma'na hingui hei da thogui 'nara dǎnga mbo'ni ngu ra cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yut'a ja rá hmanda Ajuǎ.

²⁶ Ha nú'u to'o bi 'yøde nu mi mǎnga njabu, bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o'a da za da mpøhø?

²⁷ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'a jumpabi xá hñei ya ja'i, pa Ajuǎ otho 'nara t'øt'e strǎ hñei.

²⁸ Nepu nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, nuje stuá tsoguihe gatho nú'a ndí pe'tshe pa go stuá ten'ahe.

²⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani dí xi'ahu, nú'u tó'o da zogui rá ngu, o rá dada, o rá nana, o yá cu, o rá 'behña, o yá batsi po rá ngue ra maça noya, ³⁰ nu'a ma da hñani nuua ja ra ximhai ma'na ndunthi que nú'a xa zogui, ne 'mefa ma da hñanga ra te pa nzantho nuni mahets'i.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Y nura Jesu bi 'ueque 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Nubyá grǎ maha pa Jerusale habu ma da nja ngu nú'a xa 'yofo yá 'mehni Ajuǎ de nú'a ma da thogui Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

³² Ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i nú'u hingyá me Israel, ne nu'ú ma da 'yøt'ua ra nt'eni, ne ma da ñama'ñu de gue'a, ne ma da zots'i.

³³ Nu'ú ma da na'mbi nepu da hyo, pe nurǎ hñupa ma da yopa nte de ra du ma'na'qui.

³⁴ Pe nuya nxadi himi tso yá mfeni de nú'a mi xipabi ra Jesu, nixi himi tsa da baði'u de nú'a mi mañ'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ De ya mi ma da zønga ra Jesu ja ra hnini Jericó, mi huhni 'nara goda ja ra 'ñu, mi peti. ³⁶ Ha nu mi 'yøde'a gue mi pani ndunthi ya ja'i, nu'á bi 'ñani te rá 'be'a xqui nja. ³⁷ Nepu nu'á bi sipabi gue mi pani ra

Jesu me Nasare. ³⁸ Nu'buá nu'á bi ñá nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Nu'i Jesu, rá T'u'i ra ndá Davi, dá nja ri nthecate de guequi!

³⁹ Ha nuya ja'i mri 'bet'o mi tsai ne mi embi gue da go'ta rá ne, pe nu'á ma'na mri mafi nts'edi ne mi ena:

—¡Rá T'u'i ra Davi, huegagui!

⁴⁰ Nepu ra Jesu bi gohi bi 'mai ne bi mēhni to'o bá tsi. Y nu mi zohò habu mi 'bai'a, bi 'yambabi ne bi 'ñemi:

⁴¹ —¿Te guí ne ga øt'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne ga handi, Ndada.

⁴² Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—¡Nubya há xa njabu ngu nú'a guí ne! Xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

⁴³ Bestho ra ora'a ra goda bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu, mi xocambeni Ajuá. Y gatho nú'u ya ja'i bi hyandi njabu, ne'u bi xocambeni Ajuá nehe.

19

Ra Jesu co ra Saqueo

¹ Nepu nura Jesu bi yut'a ja ra hnini Jericó ne mri 'yo mi thogui made ra hnini. ² Ne de guehni mi 'bu 'nara 'ñohò xi mrá rico mrá thuhu ra Saqueo, gue'a mrá ndá de nuya 'ñatsa ngxboja. ³ Nura Saqueo mi ne da hyanda ra Jesu pa da badi to'o'a, pe himi tsa ngue'a himrá he'tsa ja'i y mi 'ñoui ndunthi ya ja'i ra Jesu, hangue himi tsa da hyandi'a. ⁴ Nepu nu'á bi nest'ihi bi 'met'o bi bōxa maña ja 'nara danga 'bai gá za pa da za da hyanda ra Jesu, ngue'a ja ma dí 'rani'a. ⁵ Nu mi thogui ra Jesu de guehni, bi hyandi gue ja mi tōhni'a. Ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Saqueo, bá dama cai, ngue'a nubya dí ne ga tsōñ'a'i ja ri ngu.

⁶ Nepu nura Saqueo mant'a bi dama gai ne co ndunthi ra johya bi zixa ra Jesu ja rá ngu. ⁷ Ha nu mi hyanda njabu ya ja'i, bi mudi bi nōñ'u ra Jesu ngue'a bi ma bá cut'a ja rá ngu 'nara ts'ojá'i. ⁸ Nepu nura Saqueo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ma ga hecua ya hyoya made de numa hño dí pe'tsi, ne 'bu to'o stá hat'i, ma ga ju'tua goho 'mi'qui de nú'a stá hat'i.

⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Núbya rapaya xa zohò ra mpohò nuua ja ri ngu, ngue'a ne'i xqui 'ñehe desde yá ja'í ndu ra Abrá. ¹⁰ Ngue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i, bá ehe pa da hyoni ne da pōhò nú'u xa 'mēdi.

Ra bede de nú'u 'ret'a ya 'bego co 'ret'a ya boja

¹¹ Nu mi uadi bi mangua ra Jesu njabu, bi mudi bi xipabi ya ja'i 'nara 'bede, ngue'a ya mi ma da zōnga Jerusale y nú'u ya ja'i mi hu yá maí gue mi ma da hnequi 'bestho rá

hmanda Ajuá nu stí zōni. ¹² Hangue nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñohò mrá t'u 'nara ndá. Nú'á bi ma yabu ja ma'na ra hnini pa da thuts'i dega ndá ja rá hai, nepu da yopa mengui pa da ndá. ¹³ Pe ante da ma'a, bi zohna nú'u 'ret'a yá 'bego pa da umbabi 'ra 'nara boja, y mahyēgui rá ndunthi bi umbabi cada 'na de gue'u. Nepu bi 'ñembabi: “Yōthu ra thoni co nú'a dá 'ra'ahu pa da xu ri bojahu asta hinga pengui.” Ne bi ga rá 'ñu bi ma. ¹⁴ Pe nú'u ya ja'i de rá hai nú'u to'o mi utsa, bi mehna 'raya 'mēhni pa da ma nehe habu mri ma'a pa xa mā hinxá thuts'i dega ndá de yá hai'u. ¹⁵ Pe nu'á bi t'umbabi ra ts'edi pa da ndá, ne bi menga ja rá hai. Ha nu mi zohò'a bi manda bi ts'ohna gatho nú'u to'o xqui umbabi ra boja, pa da badi hangu xqui dahá cada 'na de gue'u. ¹⁶ Nu'a rá mudi bi zohò bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'e'i Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má 'ret'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.” ¹⁷ Ha nura ndá bi 'ñembabi: “Xá hño, xi grá hoga 'bego, xcá japi xa xu nú'a 'na tui dá 'ra'i. Nubya ma ga hux'a'i dega ndá pa gui manda 'ret'a ya hnini,” bi 'ñemi. ¹⁸ Ha nu'a ma'na ra 'bego bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'e'i Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má cut'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.” ¹⁹ Nu'buá ra ndá bi 'ñembabi nehe: “Ne'i ma ga hux'a'i dega ndá pa gui manda cut'a ya hnini.” ²⁰ Nepu bi zohò nú'a ma'na bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'e'i Nda, jaura ri boja núna gá 'raqui. Dá tu'ti ne dá pe'tsi xá hño pa hindá 'bedi. ²¹ Dá ntsu xa bō ri cue ngue'a nu'i guí japi da mpefi 'na ndunthi, ne guí ju guí pe'tsi nú'a hingo xcá pefi, ne guí xofu nú'a hinxá pot'i.” ²² Nepu nura ndá bi 'ñembabi: “Nu'i 'nagrá ts'o'bego, co nú'a ri noya gá má gá nts'oquise. Nu'bu gá padi gue drí ja'ahu gui mpehu nts'edi ne dí ju dí pe'tsi nú'a hinstá pefi, ne dí xofu nú'a hinstá pot'i,” ²³ nu'buá çhanja hinga tsogui ma boja ja ra banco pa xa xu rá thaha?” ²⁴ Nepu bi 'ñembabi nú'u ma'ra ya 'bego mi 'buhni: “Hñamfu nú'a ra boja ne umbabihu nú'a to'o bi xu 'ret'a 'mi'qui rá ndunthi ra boja.” ²⁵ Pe nu'á bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'e'i Nda, pe nu'á ya pe'tsa 'ret'a ya boja.” ²⁶ Ha nura ndá bi dadi ne bi 'ñena: “Dí xi'ahu gue nu'a tó'o padi da xu nú'a t'umbi, da t'umbabi ma'na, pe nu'a hingu padi da xu nú'a t'umbi, da thambabi nú'a ts'u di pe'tsi. ²⁷ Ha nú'u ma ncontra himi ne gue go ga ndá, bá tsincahaua gatho, ne hyohu ja ma thandi.”

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ De mi uadi bi mangua njabu ra Jesu, bi thogui gá ma pa Jerusale. ²⁹ Y de ya mi ma da zōnga ja ra hnini Betfage ne ra hnini Betania, gueta ra t'ohò rá thuhu 'bo Olivo, bi mehna yoho yá nxadi, ³⁰ ne bi 'ñembabi:

—Ri maha ja nuni ra hnini bí jani, ne nu xcrí tsòñhuni ma gui tsuhú 'nara zi burru di thát'i de guehni, nú'a hinto xa tøguetho. Gui xo'thú ne ua tsincáhua. ³¹ Nu'bu to'o da 'yan'ahú hanja gui xo'thú, 'ñembabihu: “Ma zi Hmuhe bí honi.”

³² Nepu nú'u yoho yá nxadi bi ma ne bi zadi ngu xqui xipa ra Jesu. ³³ Yts'a mi xo'ti'u, nú'u to'o myá mæti bi 'ñembi:

—¿Te gui japhu ra burru gui xo'thú?

³⁴ Nepu nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmuhe bí honi.

³⁵ Nu'bu bí ts'i'tsuabi'a nura zi burru, ne nu mi zoni'u bi xi'tsua yá pat'i'u pa bi tøgue'a. ³⁶ Ne de mri ne ra 'ñu ra Jesu, ya ja'i mi haca yá pat'i' pa mi pøgue ja ra 'ñu habu mi thogui'a. ³⁷ Ne nu mi donts'a ja ra t'òhø 'bo Olivo pa da gai, gatho nú'u mri ñeni'a bi mudi bi mafi co ra johya ne mi xøcambeni Ajuá ngue'a xqui hyant'u ya danga nt'udi nú'u xqui 'yøt'a ra Jesu. ³⁸ Ne mi ena'u:

—iNjapi ra danga Nda nuni xuá mæncahu Ajuá! ¡Xi rá nsunda ra hoga'mui nuni mahets'i, ne ma da njabu de guecua ja ra ximhai nehe! ¡xi rá nsunda Ajuá!

³⁹ Nepu 'ra de nuya fariseo mi pani ja ya ja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui hñacua nuyú ya ja'i grí 'ñoui, hinda mafi.

⁴⁰ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Dí xi'ahú gue nu'bu nuyú da go'ta yá ne, nu'bu da za da mafi asta ya do.

⁴¹ Nu mi zøhø ra Jesu gueta ra hnini Jerusale, bi hyandi ne bi huequi ne bi nzoni, ⁴² bi 'ñena:

—iNu'ahú me Jerusale, 'bu di tsohma ri mfenihu gue xa zøhø ra pa pa gui mpøhøhmahu! Pe nubyá hinda za gui pahú, ngue'a xra t'ac'a ri mfenihu. ⁴³ Ma da zø ya pa xá nts'o pa gue'ahú, ngue'a nuri ncontrahu ma da go't'athohú, ne da the'ts'athohú, ne hingui c'othú de ja yá 'ye'u. ⁴⁴ Ne da huo'ahú ne gatho ri båtshu, ne ma da nhuata ri hninihu, ne hinda ma da gohi ni 'nara do maña de rá midouí. Nú'a gue'a ma gui thoguihu ngue'a hingá padi gá hñáñhu nuna ra mpøhø Ajuá bá pèhn'ahú.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanjija

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Nepu ra Jesu bi yut'a ja ra ndanjija ne bi mudi bi 'yenga gatho nú'u to'o mi 'buhni mri mpa ne mri ntai de guehni, ⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Ja ra Maça T'ofu Ajuá ena njaua: “Numa ngu ra ngu pa da søcambenigui”; pe nu'ahú xcá 'yøt'athohú ra ngu dega mfe.

⁴⁷ Hyastho ra Jesu mi 'buhni ja ra ndanjija ne mi xahna ya ja'i, pe nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya nda de ra hnini, gatho'u mi honi hanja da za da hyo'a.

⁴⁸ Pe himi tsa da 'yøt'a njabu'u ngue'a gatho ya ja'i mi huxa nt'øde de nú'a mi mañ'a.

20

Ra Jesu bi t'ambabi te ma nsequi mi ha

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ 'Nara pa ra Jesu mi 'bui ja ra ndanjija mi zofu ya ja'i de ra hoga nt'øde. Nepu bi zøhø ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. ² Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Dí ne gui xicje to'o xuá mahn'a'i pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya, ne con te ma nsequi gui øt'a njabu.

³ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi ma ga an'ahú 'nara nt'ani: ⁴ ¿To'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa bi 'yøt'a ra sistehe? ¿Ha gue Ajuá, o ya ja'i?

⁵ Nu'bu nu'ú bi mudi bri 'ñambabi 'na ngu ma'na ne bi 'ñembi:

—¿Te ga mañhubyá? Nu'bu ga emfu gue Ajuá bi umba ra ts'edi, ma da 'ñengaguihu: “Nu'bu ¿hanja hingá camfrihu?” ⁶ Ha nu'bu ga emfu gue ya ja'i, nu'bu nu'ú da bø yá cue ne da hyoju dega nc'ahni, ngue'a nu'ú beni gue ra Xuua xqui mehna Ajuá.

⁷ Nu'bu nu'ú bi 'ñembabi gue himi padi to'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa mi øt'a ra sistehe. ⁸ Hangué nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nixi guequi, hingá xi'ahú con te ma nsequi dí øt'a njaua.

Ra 'bede de ya ts'omsfi

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Nepu nura Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xqui gaxa ndunthi ya 'bai gá obxi ja yá huañi. Y de gue'a bi umba nhyandi rá ua'obxi 'raya hyanthuahi. Ha nu'á bi ma de guehni gá ma ja ma'na ra hai ndunthi ya pa. ¹⁰ Nu mi zøhø ra pa da nja ra sofo de ya obxi, bi mehna 'nará 'bego nú'a to'o mrá me ua'obxi pa da 'yapabi nú'a mri 'ñepabi'a. Pe ya hyanthuahi bi guui dega mfei nú'a ra 'bego ne hinte bi umbabi. ¹¹ Pe nura me ua'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, nehe'a bi t'øt'ua ya nts'o'mui ne bi juui dega mfei ne hinte bi 'umbabi nehe. ¹² Nepu bi mehna ma'na, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu bi na'mbi asta bi zeni ne bi guui'u.

¹³ Nepu nura me ua'obxi bi bense ja rá mfeni ne bi 'ñena: “Xibya, ¿te ga øt'e? Ma ga pèhna ma hmáca t'u, xamá nu stí hyandi'u gue go dí gue'a ma t'u, xamá da 'yøt’e.” ¹⁴ Pe nú'u ya ts'o hyanthuahi mi hyandua rá t'u ra me ua'obxi bi zøhø, bi 'ñembabi'u: “Nuni go guehni ma da gohui yá hai rá dada, pe ma ga juhú ga hohu pa go ga cohú gatho ya hai.” ¹⁵ Hangué nu'ú bi gu nú'a ra t'u ne bi pøni de ja ra huañi ne bi hyo'u.

Nu'bu ra Jesu bi 'yambabi ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Te guí beñhu ma da 'yøt'a nú'a ra me ua'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? ¹⁶ Nu'á ma da 'ñehe ne da hyo gatho'u, ne da umbabi ya hai ma'ra ya hyanthuahi.

Nu mi 'yøde njabu gatho ya ja'i bi 'ñena:

—[Xama Ajuá hinda hopi da njabu!

¹⁷ Nepu ra Jesu bi hyandi'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu, ¿te ne da ma nú'a huxa ja ra Maça T'ofu habu ena njaua?:

Nú'a ra do bi føtbu hmaha 'na lado nuya hyøngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

¹⁸ Nu'á tó'o da fe'tsa nura do'a, da 'uaca yá ndo'yo, ha nu'a tó'o da ze'mi, da qu'e'ti.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹ Ya nda gá macja ne ya xahrate de ra ley xi mi nehma xa gu ra Jesu nura ora'a, ngue'a bi zo yá mfeni'u gue nú'a ra 'bede xqui mañ'a, nu'á xqui ma pa gue'u, pe nu'á mi tsu ya ja'i da bø yá cue. ²⁰ Hangué bi mehna 'raya 'yacate nú'u mri 'ñet'a hoja'i, pa xama xa 'yøde xa ñama'ñu ra Jesu, pa njabu xa za xa ñapabi co ra gobierhnu. ²¹ Hangué nu'á bi 'yøt'ua 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahrate'ihe, dí pahe gue nú'i guí ma ne guí udi nú'a xá hño, ne hingui huahna nú'a to'o guí øt'ua ra hño, ngue'a nu'i guí udi rá 'ñu Ajuá nú'a majuaní. ²² Dí ne guí xicaguíhe, ¿ha gue rí 'ñepi ga juthe nú'a ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

²³ Pe ra Jesu mi paatuatho yá ts'omfeni'u, bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí ne guí hyacaguíhu?

²⁴ 'Ñutcahu 'nara boja xa. ¿To'o rá c'oi núna tøcua, ne to'o rá thuhuna?

Nu'bu nú'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Rá c'oi ne rá thuhu ra nda Cesa.

²⁵ Nu'bu nú'á bi 'ñembabi:

—Umfu ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi, ne umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi'a.

²⁶ Pe nu'á himbi dinba ni 'nara ts'onoya ja yá thandi ya ja'i ngu nú'a mi ne'u, asta go bi 'yø'u de nú'a gá dadi ra Jesu, ne bi go'tatho ya ne'u.

Ya saduceo bi 'yambara Jesu de rá ñohora te

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Mefa 'raya ja'i nú'u t'embi ya saduceo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. Nú'á ena gue hinda ma da yopa nte nú'u xa du. Ne nu'á bi 'ñembabi ra Jesu:

²⁸ —Ma Xahrate'ihe, ra Moise bi zogui nt'ofu gue 'bu 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behña ne himbi me'tsua ni 'nara ba'tsi, nu'bu nurá cu nú'a ra 'ñøhø bi du, mahyoni da nthatui nú'a ra 'behña bi gohise, pa 'bu da me'tsa ya ba'tsi da thu'mba rá thuhu ngu rá thuhu ndu rá 'bet'o dame. ²⁹ 'Na'qui mi 'bui yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nu'á rá mudi

bi nthati pe 'mefa bi du, ne ni 'nara ba'tsi himbi me'tsua rá 'behña. ³⁰ Y nura 'behña'a bi nthatui ma'na rá cu ndu rá dame, ne'a bi du, ne ni 'nara ba'tsi himbi zocuabi. ³¹ Nepu nurá hñu rá cu ndu rá dame bi nthatui nehe nú'a ra 'behña. Y bi njabu 'rama'na asta bi du gatho nú'u yoto, ha nu gatho'u ni 'nara ba'tsi himbi zocuabi nú'a ra 'behña. ³² Ne 'mefa bi du nehe nú'a ra 'behña. ³³ Hangué xi de stí yopa nte de ra du'u, ¿to'o 'na de gue nú'u yoto bi nthatui dí 'mahui mahets'i?

³⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuua ja ra ximhai ya 'ñøhø ne ya 'behña ri nthati. ³⁵ Pe nu sta yopa nte de ra du ne stí 'mahni mahets'i nú'u rí 'ñepi da 'mehni, ya hinda ma da nthati'u, ³⁶ ngue'a ya hinda ma da du ma'na'qui. Ne ma da 'mø ngu ya enxe, ne dyá t'u Ajuá ngue'a ya da yopa nte'u de ra du. ³⁷ Nuse ra Moise xicaguíhu ja ra Maça T'ofu gue ma da yopa nte nú'u xa du, ne ja guehnitho ma de nú'a ra ndapo mi zø, gue ja bi 'ñembabini Ajuá gue go gue'a rá Ajuá ra Abrá, ne de ra Isaac, ne de ra Cobo nú'u ya xqui du. ³⁸ Pe Ajuá hingrá Ajuá de nú'u xa du, go rá Ajuá de nú'u te. Hangué ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bi te ja rá thandi Ajuá, ne gatho ya ja'i te ja rá thandi'a.

³⁹ Nepu 'raya xahrate de ra ley bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá ma, ma Xahrate'ihe.

⁴⁰ Y de guehni ya hinte bi yopa 'yamba ma'na'qui'u.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'u ra nda Davi?

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja guí mañhu gue nú'a ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda gue rá t'u ra Davi?

⁴² Gue nura Davi bi 'ñena njaua ja ra Maça T'ofu de ya Salmo:

Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

"Bá e guí hñudíua ja ma 'ñei,

⁴³ asta hinga tsihn'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'u de rí ga'ti ri ua."

⁴⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bu ra Cristo go drá t'uhma ra Davi, nu'bu ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya xahrate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Nepu ra Jesu bi zofo yá nxadi, y gatho ya ja'i bi 'yøde. Ne bi 'ñembabi:

⁴⁶ —Nsuhe, oxqui øthu ngu nú'a øt'a ya xahrate de ra ley, ri ho da 'ño co 'raya he xá ma pa da numansu ya ja'i'u. Ne ri ho dra zenja co ndunthi ra t'equ'e'i ja ya tai, ne ri ho da gu ya mudi hudi ja ya nija, ne go gue'u huahna ya mudi hudi habu ja ra hñuni.

⁴⁷ Ne hanbabi nú'a pe'tsa ya viuda asta yá ngu nehe, ne pa hinda fatua yá ts'ot'øt'e'u, øt'a yá sadi xi xá ma, pe nú'á go gue'u ma da hñanga 'nara castigo ma'na ra dangui.

21

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi unga 'nara 'baha ja ra ndanija
(Mr. 12:41-44)

¹ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra ndanija ne mi handa gatho nú'u xi mi ja ndunthi te mi pe'tsi gue mi út'a yá bojá ja ra 'me'tsboja de ra nija. ² Nehe bi hyanda 'nara viuda xi mrá zi hyoya bi 'yent'ni yoho ya zi bojá dega cobre. ³ Nepu nura Jesu bi 'ñena:

—Xi majuañi dí xi'ahu, gue nuna zi hyoya viuda xa unga ma'na ndunthi que nú'u ma'ra, ⁴ ngue'a nu'ú bi uni pe de nú'u yá mbongui, pe nuni, masque co rá zi nhyoya, bi unga gatho nú'a mi pe'tsi pa xa zihma.

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Nepu bi 'yøde ra Jesu gue 'ra de nú'u mi 'buhni mri mpede de ra ndanija, mi mañ'u gue mri hnequi xi mahotho co 'raya hoga do xqui thoqui, ne xica t'øt'e xqui thuxni dega 'baha. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

⁶—Xi majuañi dí xi'ahu, gue ma da zø ra pa gatho nú'u gui hanthu ma da yøt'e gatho, ne hinda gohi 'nara do mañ'a de rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Nepu nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi: —Ma Xahnate'ihe, ¿ha'mu ma da nja nú'a gá ma? ¿Te ma seña ma da hnequi nu sta zø ra pa da njabu?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena: —Nsuhu, oxqui hophu to'o da hya'ahu, ngue'a ma da 'ñepu ndunthi da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Go guequi drá Cristo, ya xa zø ra pa pa ga nda.” Pe oxqui ma gui camfribih'u. ⁹ Y nehe nu xcrí 'yøhu gue dí ja ya tuhni habaraza ne ya ts'othogui habaraza ya hai, oxqui ntsuhu, ngue'a mahyoni da njabu, pe beñhu gue tobias hindi gue'a rá ngats'i ra ximhai.

¹⁰ Ne bi sigui bi 'ñembabi'u: —Ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniñi, ne ya hai co ma'ra yá mihaiui. ¹¹ Ne ma da nja ndunthi ya danga mbimhai ne ya danga thuhu, ne ma da nja ndunthi ya ts'o hñeni habaraza. Ha nu mañ'a mahets'i ma da hneca 'raya nt'udi nú'u asta dri unga ra ntsu.

¹² Pe ante da nja nú'a dí xi'ahu, ma dra t'utsa'ihu ne dra ju'ahu, ma da ts'ix'a'ihu ja ya nija, ne ma da jo'a'ihu fadi, ne ma da ts'ix'ahu ja ya danga nda ne ja ya gobierhnu po rá nguecagui. ¹³ Ne ja guehni ja ma gui mañ'hni gue majuañi xca camfriguihu. ¹⁴ Oxqui beñhu 'met'o nú'a te ma gui mañ'hu, nixi nú'a ma gui thadihu pa gui ñanga ri tehu, ¹⁵ ngue'a nuguí go ma ga 'ra'ahu ya noya gui mañ'hu, ne ra mfadi. Y njabu nuri ncontra hinda za da da'ahu. ¹⁶ Ngue'a nuse

ri dadahu, ne ri cuhu, ne nú'u ma'ra ja te ri njahu, ne ri amigohu, go gue'u ma da ñap'ahu. 'Ra de gue'ahu ma da tho'ahu, ¹⁷ ne gatho ya ja'i ma da utsa'ihu po rá nguecagui, ¹⁸ pe hinda za te da 'yøt'ahu, nixi da c'u'st'ahu ni 'nari stahu 'bu hingo rá paha Ajuá njabu. ¹⁹ Y nu'bu gui tsethu nú'a da t'øt'ahu, nu'bú gui tshu ra te pa nzantho.

²⁰ Nu xcrí hyanthu ra hnini Jerusalem di 'buhni ya soldado gatho ja rá nthets'i, nu'bú gui pahu gue 'bestho ma dra nhuati. ²¹ Ha nu'u di 'bui ja ra hai Judea mahyoni 'bestho da 'bat'i ja ya t'øhø, ha nu'u tó'o di 'bui mbo ra hnini Jerusalem, mahyoni 'bestho da bñni. Ha nu'u tó'o di 'yo thi de ra hnini, osti ma da mengui da yat'i. ²² Ngue'a nuya pa'u ma da hnequi rá cue Ajuá ne ma da nja ya ts'othogui ngu nú'a mंगा ra Maca T'ofu. ²³ ¡Huecate nú'u ya 'behñ'a di da'thi ne nú'u dya nzu nuya pa'u! Ngue'a ma da nja ndunthi ya danga uguí, go gue'a 'nará danga cue Ajuá pa nú'u ya me Jerusalem. ²⁴ Ngue'a nu 'ra ma da du ja ra tuhni, ha nu ma'ra ma dra ju ne da ts'ixa nts'ahni yabu ja ma'ra ya hai. Ne ya nzøhø ja'i ma da sigui da manda ra hnini Jerusalem, asta hinda uadi nú'u ya pa da umba nsequi Ajuá da nda'u.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai
(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ De nú'u ya pa'u ma da hneca ya nt'udi. Ma da nja te da nja ja ra hyadi ne ja ra zana ne ja ya tsø. Y gatho ya ja'i de maxøgue ra ximhai ma da mpumfri co ra danga ntsu nu sta ñani ra ndehe sta mpunts'i. ²⁶ Ha nuya ja'i asta di tu yá ts'edi co ra danga ntsu de gatho nú'a ma da nja de guecua ja ra ximhai. Ha nu mahets'i asta da mbi nehe. ²⁷ Nepu ma da thandi Nú'a To'o e bi Nja'i dua yopa pengui ja ya guui co rá danga ts'edi Ajuá strá nsunda. ²⁸ Nu xcrí hyanthu da mudi da nja nú'a dí xi'ahu, oxqui ntsuhu, juxa ri thandihu pa mahets'i, ngue'a 'bestho ja dí 'ñehni ri Ñantehu.

²⁹ Ne bi xipabi 'nara 'bede'u ne bi 'ñembabi: —Hyanthu ra 'bai gá igo o ma'ra ya ndapo, ³⁰ ora ya da bøhø yá 'roho, gui pahu gue ya ma da zøhø ra pahyadi. ³¹ Njabu nehe nu xcrí hyanthu núya stá xi'ahu, pahu gue ra Nda de mahets'i ya 'bui guetbu pa dua yopa ehe ja ra ximhai pa da nda.

³² Xi majuañi dí xi'ahu, gatho nuya ya t'øt'eya ma da mudi da nja ante da du nú'u 'buibya ja ra ximhai. ³³ Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'mu da uadi, pe'tsi da njabu ngu nú'a dá ma.

³⁴ Nsuhu, ne oxqui hophu ri mfenihu da megui po rá ngue ra nts'o'yo ne ra ntixfani ne ma'ra ya ts'ot'øt'e, ne oxqui tu ri mañhu de nú'a te da 'yøt'ahu ra 'bedi. Nsuhu pa

hingue xcrí thámfrihu da zòhò nú'a ra pa'a.
³⁵ Ngue'a ma da njabũ ndunthi nú'u 'bũi habaraza rá ngũni ra ximhai, sta dãmfri da zòhò ra pa, da nja ngu 'nara trampa da dãmra njot'i. ³⁶ Hangué ndò'mhũ ne 'yaphũ ndunthi Ajuá pa da za gui c'othũ de gatho nuya ya ts'ot'òt'e ma da nja, ne pa njabũ da za gui 'bũhũ xá hño ja rá thandi Nú'a To'o e bi Njã'i.

³⁷ Ra Jesu mi xahna ya ja'i dega pa ja ra ndanija, ha nu dega xuui mi pa ja ra t'òhò 'bo Olivo. ³⁸ Y gatho ya ja'i mi tsòhò hyastho xi 'nitho ja ra ndanija pa mi øde nú'a mi mañ'a.

22

Ra nt'u'ti pa dra ju ra Jesu

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn.

11:45-53)

¹ Ya mi ma da zòhò ra pa de ra ngo dega pascua nú'bu mi ts'i ra thuhme nsi rá nzoi. ² Ya ndã gá macjã ne ya xahnate de ra ley mri 'ñũ'ti pa hanja da za da hyo ra Jesu, pe himi tsa da gũ ngue'a mi tsu'u ya ja'i.

³ Nepũ de gue'a ra Satã bi yat'a ja rá mfeni ra Juda nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Iscariote, 'na de nú'u 'ret'amayoho yá apostol ra Jesu. ⁴ Y nu'á bi ma bá c'a'tsa ya ndã gá macjã ne ya ndã de ra nija pa bá ñũu'u hanja da za da 'yent'ua ra Jesu ja yá 'ye'u. ⁵ Ha nu'ú xi bi johya ne bi hña'tuabi ra boja'a. ⁶ Hangué nu'á 'bestho xi mi honi hanja da za da da ra Jesu, ne bi huahna 'nara ora mi jo'o ya ja'i.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷ Ne bi zò ra pa de ra ngo pa da ts'i ra thuhme nsi rá nzoi, gue'bu mi pe'tsi da tho 'nara t'udeti dega hña'ti. ⁸ Nu'bu ra Jesu bi mehna ra Pedro ne ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Ri maha 'bet'ohũ pa grí hocjũ ra hñũni de ra pascua ga tsihu.

⁹ Nepũ nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Habũ guí ne ma grá hocje'a?

¹⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Nu xcrí cuthũ ja ra hnini gui nthehũni 'nara 'ñòhò di hã 'na 'bada ra dehe. Ne gui tenhũ asta ja nú'a ra ngu habũ da yat'i'a. ¹¹ Ne 'ñembabiũ nú'a to'o ra me ngu: “Ra Xahnate bá pehn'a ra noya ga eñ'ahẽ njaua: ¿Habũ ja ra ngu xcã 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi dega pascua co ma nxadi?” ¹² Nepũ nu'á ma da 'ñũ't'ahũ 'nara danga ngu mañã ja ra tõngu, ya xa thoqui xá hño, ne ja gui hocjũni ra nt'oxi.

¹³ Nepũ nu'ú bi ma bá nthẽui gatho ngu nú'a xqui xipa ra Jesu. Ne ja bi hyocni'u ra nt'oxi.

¹⁴ Y nu mi zò ra ora da ñũni'u, ra Jesu co yá apostol bi hñũdi mahyegui ja ra mexa.

¹⁵ Nepũ nura Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—¡Xi stá ne ga tsihu mahyegui ra nt'oxi de ra pascua ngu dí 'bũihũbya, ante da zò ra ora ga tu! ¹⁶ Ngue'a nugui dí xi'ahũ gue ya hinga ma ga yopa tsi ra nt'oxi de ra pascua ma'na'qui asta hinda zòhò nú'a ra pa grá tsihu nuni mahets'i habũ brí manda Ajuá ma Dada.

¹⁷ Nepũ nu'á bi gũ ra vaso ne bi umba njamãdi Ajuá ne bi 'ñembabi'ũ:

—Nã, tsihu 'ra 'na tsiqui grí gathohũ.

¹⁸ Nugui dí xi'ahũ gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi asta nú'a ra pa grá 'bũhũ nuni mahets'i habũ brí manda Ajuá ma Dada.

¹⁹ Nepũ nu'á bi gũ ra thuhme ne bi umbabi njamãdi Ajuá ne bi hecuabi'ũ bi umbi, ne bi 'ñembabi:

—Guehna ma ndo'yo ma ga uni po rá ngue'ahũ. Ora gui tsihu, gue'a 'nara feni de ma du.

²⁰ Nepũ de ya xqui uadi ra nt'oxi'u, nu'á bi gũ ra vaso, ne bi 'ñembabi:

—Nuna vinu guehna 'nara seña de ra 'ra'yo cohi xa t'òt'e co ma ji nú'a ma ga fani po rá ngue'ahũ.

²¹ Y nubýã 'na de gue nú'ahũ guí 'bũhũua con guequi ja ra mexa, ma gui dagaguihũ.

²² Nú'a To'o e bi Njã'i, ya ri ne nuna ra 'ñũ xa t'utuabi pa rí ma ja ra du, pe ¡hucate nú'a to'o ma da da'a!

²³ Nepũ nu'ú bi mudí bi 'ñãmbabi 'na ngu 'na to'o nú'a mi ma da 'yòt'a njabũ.

To'o ma'na ma da ndãngui rá nsu

²⁴ Nepũ nu'ú bi mudí bi 'ñãmbabi to'o de gue'ũ mi ma da ua'a da ma. ²⁵ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Ya ndã ri manda yá hnini ngu ya hmu, ha nuya hnini e'tsua yá nsu yá ndã gue xi øt'e xá hño. ²⁶ Pe nu'ahũ hingue ri 'ñepi gui njahũbũ. Nu'a ri 'ñepi gui 'yòthũ, nu'a da nja rá nsu de gue'ahũ, mahyoni da notsi, ha nu'a to'o da manda, mahyoni da nja ngu 'nara 'bego. ²⁷ ¿To'o ma'na t'umba ra nsu, ha gue nú'a to'o da hñũdi ja ra mexa, o nú'a to'o pepabi? ¿Ha hingue nú'a hudi ja ra mexa? Masque njabũ, pe nugui drã 'bego de gue'ahũ.

²⁸ Nu'ahũ hinxã 'ueguehũ de guequi masque xcã hyanthũ ya ts'othogui nú'ũ stá thogui. ²⁹ Hangué nugui ma ga 'ra'ahũ ri nsuhũ dega ndã, ngu ma Dada xa 'racagui ra nsu pa ga ndã. ³⁰ Ha nu xcrã ndã, ma gui 'bũhũni nehe con guequi, ne ga ñũñhũ. Ne ja ma grã 'ra'ahũni ri hudihũ nehe dega ndã pa gui mandahũ nú'ũ 'ret'amayoho ya 'mũi de ya ja'i de Israel.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gōni'a

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ra Simu Pedro: —Nugue Simu, ra Satá xa 'yadi pa da hñac'a ri jamfrihu, ne da 'yōt'ahū ngu ra trigo ora 'biqui. ³² Pe nugui stá apabi Ajuá ma Dada por gue'i, gue hinda 'mēdi ri jamfri. Ha nu xcri yopa ju ri jamfri, gui japi da zēdi yá jamfri nehe nuyū ma'ra ri cu.

³³ Ha nura Simu bi 'ñembabi: —Ma zi Hmu'i, nugui dí 'hucua 'bū da ts'ix'a'i ra fadi, ga ma nehe, ha nu'bū da tho'i, dá thogui nehe.

³⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a: —Nugui dí xi'a'i nu'i Pedro, gue núbya dí nxuui ante da mafi ra menjá ma gui mā hñu'qui gue hinguí pācagui.

Ra Jesu bi xipa yá nxadi gue ma dra t'ōtua 'ñena 'nara yōt'ats'oqui

³⁵ Ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Xi nu'bū dá pēhn'ahū hingá hñaxa ri buxahū nixi ri ncūbojahū nixi ri mponga zeshihū, ¿ha gue bi nja te bi 'yōt'ahū ra 'bedi?

Nepū nu'á bi dādi ne bi 'ñena:

—Hina.

³⁶ Nepū nu'á bi 'ñembabi:

—Pe nubyá hā, dí xi'ahū gue nu'a tó'o pe'tsa rá buxa ne rá ncūboja, dá hñats'i. Ha nu'á tó'o hingui pe'tsa rá huai, dá pa rá pat'i pa da dai. ³⁷ Ngue'a nugui dí xi'ahū gue mahyoni da njabū ngu mānga ra Māca T'ofō de guequi habū ena: "Nu'á ja ra uēnda 'nara 'yōt'ats'oqui." Ngue'a gathō nú'a xa nt'ofō de guequi pe'tsi da njabū.

³⁸ Nepū nu'á bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, jaua yoho ya huai dí pe'tshe.

Ha nu'á bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Con sehe'u yoho.

Ra Jesu bi yapabi Ajuá rá Dada nuni Get-semāni

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Nepū nura Jesu bi bōni bi ma ngu mrá nzai pa ja ra t'ōhō 'bo Olivo. Ne gathō yá nxadi bi deni'a. ⁴⁰ Ha nu mi zōni de guehni, bi 'ñembabi'u:

—'Yaphū ndunthi Ajuá pa gui tsethū ya ts'othogui nu stí 'ñepū.

⁴¹ Nepū ra Jesu bi 'uegue de gue'u ts'u zi yabū pa bá ndandiñahmu bá apabi Ajuá rá Dada, ⁴² ne bi 'ñembabi:

—Ma Dada'i, 'bū gui nehma, gui 'ueca nuna thogui ma ga thogui, pe hindí ne gui 'yōt'e ngu nú'a ga nega, go da 'yōt'a ngu nú'a ri pahague.

⁴³ Nepū nuni habū mi apabi Ajuá'a, bi zōhni 'nara enxē xqui 'ñehe de mahets'i pa

bi umbabi ra ts'edi pa da zeta ra ts'othogui. ⁴⁴ Nu'á xi mi tu rá mui ndunthi de mi apabi Ajuá, pe ma'nā mi apabi co ndunthi ra ts'edi asta mri xanthe, ne nuyá xanthe ngu myá dānga tagui dega ji, mi tui ja ra hai.

⁴⁵ Nu mi uadi bi 'yapabi Ajuá'a, bi mengui pa habū xqui zogui yá nxadi, ne bi zādi gathō xqui 'ñahā ngue'a ya xqui uent'i'u co ra dumui. ⁴⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá ahāhū? Nanju, ne 'yapabihū Ajuá pa gui tsethū ya ts'othogui.

Ra Jesu bi ju 'ñena 'nara be

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a mi ñāui yá nxadi ra Jesu, bi zōhō xi ndunthi ya ja'i, ne nura Juda 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'bet'o de ja ya ja'i. Ne 'bestho bi uat'a habū mi 'ba ra Jesu pa bi zu'tsi'a. ⁴⁸ Nepū ra Jesu bi 'ñembabi:

—Juda, ¿ha gue co 'nara ntsu'tsi grí da Nú'a To'o e bi Nja'i?

⁴⁹ Ha nú'u mri 'ñoui ra Jesu mi hyandi te ma da nja bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha gui ne ga xithe co ya huai?

⁵⁰ Y 'na de gue'u bi menpa 'nara ntsequi 'nará 'bego ra dānga ndā gá macja ne bi dacua rá gu ra 'ñei. ⁵¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Hyehūbū, ogui ōthū njabū.

Nepū nu'á bi hñuxa rá 'ye ja rá gu nú'a ra 'bego, ne bi ñāni 'bestho. ⁵² Nepū bi zofō nuya ndā gá macja, ne ya ndā de ra ndānija, ne ya ndaxjua ndā, gathō nú'u xqui 'ñehe pa e da zits'i'a, ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue drá be pa e gui jugaguihū co ya huai ne ya za? ⁵³ Pe nú'bū ndí 'bui hyastho con gue'ahū ja ra ndānija, hinte gá 'yōtcahū. Pe xibya, go xcuá ehū masque dega xuui pa gui jugaguihū. Ngue'a nuya ya orabya go ri orahū pa gui ndāhū de guequi, ne ya orabya go ya ora pa da ndā ra 'bexuui.

Ra Pedro bi gōnga ra Jesu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Nepū de guehni bi gu nts'ahni'u ra Jesu, ne bi zits'i ja rá ngu ra dānga ndā gá macja, ha nura Pedro mi 'befa dega zi yabūtho, mri deni. ⁵⁵ Ha nu mi zōnga ra Pedro ja rá ngu ra dānga ndā gá macja, xqui t'udi 'nara faspí ja ra patio, ne ja mi huhní 'raya ja'i mri mpa'ti, nehe ra Pedro ja bi hñuhni con gue'u. ⁵⁶ Y de guehni 'nara nxutsi rá 'bego ra dānga ndā gá macja nu mi hyandi gue mi huhní ra Pedro ja ra tsibi xi bi nu'ti'a ne bi 'ñena:

—Pōde ne nuni ra dāme go mri 'ñoui ra Jesu nehe.

⁵⁷ Pe nura Pedro bi gōmbabi nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—Hina, hindí padi to'o'a.

⁵⁸ Nepū hinga ya'a bi hyanda ma'nā ne bi 'ñembabi:

—Pøde ne'i go ngrí 'ñoui ra Jesu.

Ha nura Pedro bi 'ñena:

—Hina, hinga majuani ndrí 'ño'be'a.

⁵⁹ 'Mēfa de xqui thogui ngu 'na ora bi 'ñena ma'na ra ja'i:

—Majuani nuna 'ñøhøni go mri 'ñoui'a, ngue'a nehni mfatho gue ra me Galilea.

⁶⁰ Nepu nura Pedro bi 'ñena:

—Dí xi'a'i gue nixi dí paði nú'a guí ma.

Y nú'a ra ora de ts'a mi mǎnga njabu, bi mafi ra menja. ⁶¹ Nú'a ra ora'a bi ñegui ra zi Hmu Jesu pa bi hyanda ra Pedro, ha nura Pedro 'bestho bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipabi desde rá mudi, xqui 'ñembabi: "Ante da mafi ra menja ma gui cøngagui hñu'qui."

⁶² Hangu nura Pedro bi bøni pa thi, xi bá nzoni nts'edi.

Ya ja'i mi ø'tuatho ra nt'eni ra Jesu

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Ha nuya ja'i nú'u to'o mri su ra Jesu xi mi ø'tua ra nt'eni ne mi na'mbabi'u. ⁶⁴ Y bi go'tua yá da co 'nara dutu ne mi umba ya mpe'ti, ne mi embabi'u:

—Xicaguihe xa to'o nú'a bi nap'a'i!

⁶⁵ Ne mi xipabi ndunthi ya ts'onoya.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a ndá gá xodyo

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Rá hyax'a bi munts'a ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley. Ne bi ts'ixa ra Jesu pa habu mi munts'a nú'u ya danga ndá gá xodyo, y de guehni ja bá t'ambabini ne bi t'embabi:

⁶⁷ —Xicje, ¿ha gue xi majuani go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa gui ndá?

Nepu nú'a bi daði ne bi 'ñembabi'u:

—B_u ga eñ'ahu gue go guequi, hingu camfriguihu. ⁶⁸ Ha nu'b_u ga ø't'ahu 'raya nt'ani, hingu xicaguihu, ha nixi gui hyegaguihu. ⁶⁹ Pe nuya pa xa 'ñepu, Nú'a To'o e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a to'o bi pe'tsa gatho ra ts'edi.

⁷⁰ Nepu nú'a bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'b_u, ¿ha gue go gue'i rá T'u'i Ajuá?

Ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'u:

—Haha, go guēcagui, ngu xcá mañhabya.

⁷¹ Nepu nú'a bi 'ñena:

—iPa te ma'ra ya testigo ga hoñhu gue nucsehu ya dá øhu nú'a bi ma!

23

Ra Jesu bi ts'ixa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Y de guehni gatho nuya ndá bi 'mai'u bi zixa ra Jesu ja ra Pilato. ² Y nuni ja bi mudini bi ñapabi'u ne bi 'ñena:

—Ya stá tsuhe nuna 'ñøhø mi 'yoni mi u'ta ya ja'i gue hinda gut'a yá njut'i ja ra ndá

Cesa, nehe xa 'ñense gue go guehni ra Cristo xuá mehna Ajuá pa da ndá, 'na.

³ Hangu nura Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá ndá de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—Haha, go guequi, ngu gá ma.

⁴ Ha nura Pilato bi 'ñembabi ya ndá gá macja ne gatho ya ja'i:

—Hinte ma ts'oqui dí tsatuabi nuna ra 'ñøhø.

⁵ Pe nu'u ma'na mi ñate nts'edi, ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni xa 'ño xa 'yu'ta ya ja'i haburaza de ra hai Judea, bá fudi desde Galilea asta bi zøhø de guecua Jerusale.

Ra Jesu ja rá thandi ra Erode

⁶ Nu mi 'yøde njabu ra Pilato bi 'yambabi ya ja'i ua mrá me Galilea ra Jesu. ⁷ Y nu'u bi 'ñena gue ja mrá menguni'a, hangu nura Pilato bi mehni 'bestho'a ja ra Erode, ngue'a go gue'a mrá ndá de ja ra hai Galilea, pe nú'u ya pa'u xqui zøhø ra Erode ne ja mi 'buhni Jerusale. ⁸ Nu mi hyanda ra Jesu ra ndá Erode, xi bi johya'a ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya pa xi mi ne da hyandi'a ngue'a xqui 'yøde xqui hma ndunthi de gue'a. Ne mi ne da hyandi da 'yøt'a 'nara milagro. ⁹ Y nu'u bi 'yamba ndunthi ya nt'ani, pe ra Jesu hinte bi daði. ¹⁰ Ja mi 'buhni nehe ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, y ma'na xi mi ñate'u. ¹¹ Nepu nura Erode co yá soldado bi nthedetho de gue'a. Nepu bi 'yø'tua ra nt'eni bi hyete ngu 'ñena 'nara ndá co 'nara hoga he mahotho. Nepu nura Erode bi yopa mehna ra Jesu ma'na'qui pa ja ra Pilato. ¹² Ra Pilato ne ra Erode mri 'ñatsahma'u, pe nú'a ra pa'a bi mádi'u.

Ra Jesu bri dapa ya ja'i pa da hyo

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

¹³ Nepu nura Pilato bi zohna gatho ya ndá gá macja ne gatho ya ndá de ra hnini, ne gatho ma'ra ya ja'i, ¹⁴ ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go uá tsincahuua nuna ra 'ñøhø guí eñhu gue u'ta ya ja'i, pe nugui stá ø'tua ya nt'ani ja ri thandihu, y xcá 'yøhu gue hinstá tsutua ni 'nara ts'oqui de nú'a guí mañhu xa 'yøt'e. ¹⁵ Nixi ra ndá Erode himbá tsatuabi ni 'nara ts'oqui, hangu bá yopa pehna ma'na'qui pa guecua. Ya nubyá gá pahue gue nuni hinte ma ts'oqui xa 'yøt'e pa guí ñaphu gue rí 'ñepi da tho. ¹⁶ Hangu nugui, hønse ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

¹⁷ Ra Pilato mi pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi cada ra ngo de ra pascua, ngue'a gue'a myá nzai nuya gobierhnu de Judea. ¹⁸ Pe gatho nú'u ya ja'i mi 'buhni bi mudini bi dø ya hmafi ne bi 'ñena:

—Hindí nehe gui thøgue ra Jesu, go da thøgue ra Barraba.

¹⁹ Nura Barraba xqui jot'a fadi ngue'a xqui guxa ya ja'i pa da 'ñot'atuhni ja ra hnini, ne ngue'a xqui hñote. ²⁰ Pe nura Pilato go mi ne da hyegui ra Jesu, hangue bi yopa zofu ya ja'i ma'na'qui. ²¹ Pe nu'á bi mafi ma'na nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Nu'á dí xi'ahe, gue gui pont'i, gui pont'i!

²² Nurá hñu'qui bi 'ñembabi'u ra Pilato:

—¿Hanja? ¿Te ma ts'oqui xa 'yot'ni? Nugui hindí tsatua ni 'nara ts'oqui nú'a rí 'ñepi da tho. Dí xi'ahú gue ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

²³ Pe nu'á bi dø ya hmafi ma'na'qui, ne bi ja bi 'yadi gue dra pont'i'a. Ne co yá hmafi nú'u ya ndá gá macja ne ma'ra ya ja'i, bi zu yá ts'edi ngu mi ne'u. ²⁴ Hangue nura Pilato bi 'yot'tua nú'a myá hne'u. ²⁵ Hangue go bi hyegui nú'a ra 'ñohø xqui 'yadi ya ja'i, nú'a mrá thuhu Barraba xqui jot'a fadi ngue'a mrá daga 'yot'atuhni ne mrá hyote. Ha nura Jesu bi t'ent'ua yá 'yε ya ja'i pa da hyo.

Bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

²⁶ Y de bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i, de má 'ñu bi ntheui 'nara 'ñohø mrá me Cirene mrá thuhu ra Simu xqui menga ja ra mbonthi, go gue'a bri japi bi duxa ra pont'i ne bi 'mefa de ja ra Jesu.

²⁷ Ne mri deni ndunthi ya ja'i, y ndunthi ya 'behñá xi mi zoni ne mri mantho'u por gue'a. ²⁸ Pe ra Jesu bi hyandi'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahú 'behñáhú me Jerusale, oguí zoñhu por guequi, nzoni hu de gue'aschu ne por gatho ri bñtsihú, ²⁹ ngue'a ma da zø ra pa da 'ñena ya ja'i: “Rá mat'a Ajuá nú'u to'o hinxa me'tsa ni 'nara bñtsi nixi xa nza.” ³⁰ Y nuya pa'u ya ja'i ma da mafi ne da 'ñembabi ya danga t'ohø ne ya t'uca t'ohø: “Yot'e pa gui cobgahe pa hinda zucaguihe rá cue Ajuá.” ³¹ Xi majuañi ma da thogui'u ya ts'othogui, ngue'a nu'bu nugui dí sufrí ha hinte ma ts'oqui dí tu, xihmá nú'u tu ya ts'oqui.

³² Nehe bi ts'ixa má yoho ya 'ñohø nú'u xqui t'e'mbi da tho nehe ngue'a 'namyá nduts'oqui. Bi ts'its'i pa da tho mahyegui co ra Jesu. ³³ Ha nu mi zonga ja 'nara zi t'ohø rá thuhu Ñaxmadu, ja bri pont'ini ra Jesu co nú'u má yoho ya 'ñohø, 'na bri 'ba'ma ja rá 'ñei, ha nu'a ma'na ja rá ngahá. ³⁴ Y nu de mi zahni ra Jesu ja ra pont'i, nu'á bi 'ñena:

—Ma Dada'i, pumbabi gatho nuya ya ja'i bi 'yotca njaua, ngue'a nuyá hingui padí nú'a øt'e.

Ha nú'u ya soldado mi 'bahni bi ma ra tahá'u pa da nu to'o gue'a da dahá 'na de nuyá he ra Jesu. ³⁵ Y ndunthi ya ja'i mi 'bahni bi hyandi bri pont'a ra Jesu, ne asta ya ndá gá xodyo mi øtbuhlatho de gue'a ne mi ena:

—Ma'ra há, bi pøhø, pe nu'bu xi majuañi go guehni ra Cristo xuá mehna Ajuá pa da ndá, dí ne ga hanthubya da mpøhøse.

³⁶ Nehe nuya soldado mi øtbuhlatho de gue'a, mi umbabi ra ju'tsa vinu pa da zi, ³⁷ ne mi embabi'u:

—'Bu xi majuañi go gue'i grá Ndá de ya xodyo, mpøhøse nú'ya xa.

³⁸ Ne xqui thøtua ja rá ñá ra pont'i 'nara t'ofu xqui t'ofu dega griego, ne dega lati, ne dega ebreo, mi ena njaua: “Go guehna ra Ndá de ya xodyo.”

³⁹ Nepu 'na de gue nú'u ya nduts'oqui xqui 'bont'i nehe mahyegui, bi ñama'ñu de gue'a ne bi 'ñembabi:

—'Bu xi majuañi go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa gui ndá, mpøhøse ne pøhøguihe.

⁴⁰ Pe nú'a ma'na ra nduts'oqui xqui 'bont'i nehe, bi zai nú'a bi ñama'ñu, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hingui tsu Ajuá pa gá mangan njabu?

⁴¹ Guí nu gue dí sufríhuu mahyegui, pe nujá rí 'ñepi ga sufríhu pa ga juthu nú'a stá øthú, pe nuni ra 'ñohø hinxa 'yot'a ni 'nara ts'oqui.

⁴² Nepu nu'á bi 'ñembabi ra Jesu:

—Gui bengagui nu xcri hudi ja ri hudi dega hmanda.

⁴³ Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nugui dí xi'a'i gue nú'ya 'bestho ma gui 'bui con guecagui nuni mahets'i.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Y ngu mi nde ma pa bi 'mexuui maxøgue ra ximhai, pa asta ngu nzanga hñu nde, ⁴⁵ ngue'a nura hyadi himbi yot'i, ha nura danga xuni dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habu ma'na xmá nsunda, bi xøgue desde maña asta rí ga'ti. ⁴⁶ Nepu ra Jesu bi ñá nts'edi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, nubyá dí ent'a'i ma te ja ri 'yε.

Ne mi uadi bi mangan njabu, 'bestho bi du.

⁴⁷ Ha nu mi hyanda njabu ra ndá gá soldado bi xocambeni Ajuá ne bi 'ñena:

—Xi majuañi nuna 'ñohøni hinte ma ts'oqui mi tu.

⁴⁸ Gatho nú'u ya ja'i mi 'bahni de mi uadi mi hyanda gatho nú'a xqui nja, bi ma de guehni co ndunthi ra dumui. ⁴⁹ Pe gatho nú'u ya ja'i myá mpadi ra Jesu, ne 'raya 'behñá xqui deni desde Galílea, bi gohi zi yabatho mi handa gatho nú'a bi nja.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Mi 'bu 'nara 'ñohø xi mrá hoja'i mrá thuhu ra Jose, mrá mengu de ra hnini Arimatea de ra hai Judea. Nu'á mrá ndá nehe de ra hmunts'a ndá gá xodyo. ⁵¹ Pe nu'á mi

tø'mi da hyandua rá hmanda Ajuá, hangue nu'á himbi ne bi mfaxui yá mindaui ngu nú'a xqui ncohi'u ja yá hmunts'i. ⁵² Hangue nu'á bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bá apabi ra nsqui da 'yacia rá ndo'yo ra Jesu. ⁵³ Nepu bi ca'ma ja pa pont'i, bi mant'a co 'nara hoga dutu, ne bá pëgui ja 'nara 'ra'yo nt'agui nú'a xqui thoca ja 'nara medo, y ja nú'a ra nt'agui'a hinxqui nt'aguini ni 'nara ja'i. ⁵⁴ Y nura pa'a go mrá pa dega nthoqui, ne ya mi ma da mudi ra pa dega tsaya.

⁵⁵ Ha nuya 'behña nú'u xqui ðena ra Jesu desde Galilea bi ma pa bá handa habu xqui t'agui ra Jesu ne hanja xqui 'becuabi rá ndo'yo. ⁵⁶ Ha nu mi menga ja yá ngu'u, bi hyoca 'raya hoga ñani ne 'raya njots'i. Y bi ntsaya'u nú'a nsabdo ngu mi mangua ra ley.

24

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Ra mudi pa de ra semana nú'a ndomingo mi xudi xi 'nitho nú'u ya 'behña bi ma pa ja ra nt'agui ne bi hñaxa nú'a ra hoga ñani xqui hyoqui'u, ne bi meui ma'ra yá mi 'behñau. ² Y nu mi zoni'u bi zadi xqui t'ent'a nú'a ra do xqui jothma ra nt'agui. ³ Ne bi yut'i ja ra nt'agui'u pe himbi zatuaní rá ndo'yo ra zi Hmu Jesu. ⁴ Ne nu'á xi bi du yá mui ne himi pa te da 'yot'u, ne mi damfri'u bi hyandi mi 'bahni yoho ya 'ñohø xqui hñe t'axi asta mri huexqui. ⁵ Pe nu'á co ra ntsu bi ñe'mitho, himbi guxa yá da. Ha nú'u ya 'ñohø bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja e guí hoñhuua ja ya nt'agui nú'a te? ⁶ Hinjo'oua, ya xa yopa nte. Beñhu nú'a bi xi'ahu nú'bu nguí 'buhu Galilea. ⁷ Bi 'ñeñ'ahu gue Nú'a To'o e bi Nja'i mi pe'tsi da t'ent'ua ja yá 'ye ya ts'oja'i nú'u to'o mi ma da pont'i'a, pe rá hñupa mi ma da yopa nte'a de ra du.

⁸ Hangue nu'á bi beni 'bestho de nú'u ya noya xqui xipa ra Jesu. ⁹ Ha nu mi menc'u de ja ra nt'agui bi ma bá xipa gatho nú'u 'ret'ama'ra ya apostol ne gatho ma'ra nú'u to'o mri denhma ra Jesu. ¹⁰ Nú'u to'o bi hña'tsua ra noya ya apostol go ra Maria Magdalena ne ra Juana ne ra Maria rá nana ra Cobo, ne nú'u ma'ra ya 'behña. ¹¹ Pe nuyá apostol ra Jesu himbi gamfri'u, ne bi 'ñembabi nú'u ya 'behña gue xqui 'be yá mfeni.

¹² Pe ra Pedro bi nest'ihí bá c'a'tsa ra nt'agui, y nu mi zoni'a bi ndoqui bi hyanda mbo ra nt'agui gue hõnse nú'a ra dutu xqui 'bant'a ra Jesu mi 'bonga 'na lado. Y nu'á bi menga habu mi 'bui, ne himi paði te da beni de nú'a xqui nja.

Yoho yá nxadi ra Jesu mri ma pa ja ra hnini Emaú
(Mr. 16:12-13)

¹³ Guet'a ra pa'a yoho yá nxadi ra Jesu mri ne ra 'ñu mri ma pa ja ra hnini Emaú, mi pe'tsa ngu 'ret'ama'ra kilometro rá ñabu de Jerusale. ¹⁴ De mri ne ra 'ñu mi mpetue de gatho nú'a xqui nja. ¹⁵ Ha de ts'a mri mpetue de nú'a xqui nja, ra Jesu bi zadi'u ne bi ncompau má 'ñu. ¹⁶ Ne masque mri 'ñoui'u pe himbi za bi baði'u ua go mi gue'a. ¹⁷ Ha ra Jesu bi 'yambabi'u ne bi 'ñemi:

—¿Te rá 'be guí 'yo má 'ñu guí mañhu? ¿Hanja guí tu ri muihu?

¹⁸ Na de gue'u mrá thuhu ra Cleofa bi baði ne bi 'ñembabi:

—Gatho ya ja'i paði nú'a bi nja nuni Jerusale de nuya pabya. ¿Hanja hinte xcá padigue?

¹⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'be'a xa nja?

Y nu'á bi 'ñembabi:

—Ha hincá 'yode de ra Jesu me Nasare, gue'a mi 'nará 'mehni Ajuá, ne mi hanpa rá ts'edi'a pa mi ña ne pa mi ot'a ya danga t'ot'e ja yá thandi ya ja'i ne Ajuá. ²⁰ Ha nuya ndá gá macja ne nú'u ma ndahu de ma hñinihu bi gu ne bi 'yent'ua ja yá 'ye ra Pilato pa bi manda da tho'a ja 'nara pont'i. ²¹ Nuje ndí beñhe ne ndí tømhe gue go gue'a mi ma da ñanjm nújm dyá me Israelhu, pe xi núya ya pe'tsa hñu pa xa du. ²² Ha 'raya 'behña de guecje bi ma maxudi xi 'nitho ja ra nt'agui pa bá c'a'tsi, nepu picaguihe ena gue ya himi 'beni rá ndo'yo ra Jesu. ²³ Ne ena gue xqui hyanda 'raya enxé nú'u bi xipi gue ya xqui yopa nte de ra du. ²⁴ Ne de gue'a bi ma 'rama compahe pa bá c'a'tsa ra nt'agui y eñ'u gue bi zadi ngu nú'a xqui mangua ya 'behña, ne eñ'u nehe gue nixi gue'u himbi hyanda ra Jesu.

²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja hincá beñhu nú'a xcá hñe'thu ja ra Maça T'ofu, ne hanja hincá camfrihu nú'a bi mangua yá 'mehni Ajuá? ²⁶ ¿Ha gue hingue mi mahyoni da thogui njabu ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da ndá, nepu da yopa menga mahets'i pa da t'umba rá hudi dega nsu?

²⁷ Nepu nu'á bi mudi bi xipabi'u nú'a mangua ra Maça T'ofu habu ma de ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da ndá, desde ra mudi t'ofu de ra Moise ne gatho nú'a bi mangua ma'ra yá 'mehni Ajuá.

²⁸ Ha nu mi zoni nú'a ra hnini habu mri ma'u, ra Jesu bi 'yot'e ngu mi ma da thoguitho. ²⁹ Nepu nu'á bi zami da 'ñoxi con gue'u ne bi 'ñembabi:

—Cohi con guecje, ngue'a ya bi nde ne ya ma da nxuui.

Ha nura Jesu bi yut'i ja yá ngu'u pa da gohi con gue'u. ³⁰ Ne nu'á bi hñudi ja ra mexa pa da nt'oxi. Nepu ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi japabi, ne bi heque pa bi umbabi'u. ³¹ Nú'a ra ora'a bi baði'u gue go mi gue'a ra Jesu, pe

nu'á 'bestho bi 'méditho de gue'ú. ³² Ne mri 'ñémbabi'ú:

—iNe xi majuañi ndí tsahu 'nara johya ja ma corasohu nú'bu mi xicaguihu má 'ñu de ra Măca T'ofó!

³³ Nepu nu'á 'bestho bi gu yá 'ñu bi menga pa Jerusale. Ne ja bi zudini nú'ú 'ret'ama'ra ya apostol xqui munts'i ne ma'ra ya nxadi.

³⁴ Ne bi t'embabi nú'ú yoho:

—Xi majuañi xa yopa nte ma zi Hmuhu, ngue'a ra Simu bi hyandi, ne xa xicaguihe.

³⁵ Nepu nú'ú yoho bi metuabi nú'á xqui nja ja ra 'ñu, ne hanja bi badi'ú ra Jesu nura ora mi hyeca ra thuhme.

Ra Jesu 'bahni madetho de yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Ts'a mi ñátho de nú'á xqui hyandi'ú ne nú'á xqui nja, mi damfri'ú ra Jesu mi 'bahni madetho de gue'ú, ne bi 'ñémbabi:

—'Buhu te rá 'ñenthó.

³⁷ Pe nu'ú xi bi ntsu, ne mi hu yá mai gue mi handa 'nara thedi. ³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñémbabi:

—¿Hanja guí tsuhu? ¿Pa te guí beñhu ja ri mfenihu njabu? ³⁹ Hyandga ma 'yehu ne ma ua, go guecagui drá Jesu. Thangaguihu ne hyandgahu xá hño, ngue'a 'nara ndahi hingui pe'tsa ra ngó nixi ra ndo'yo ngu guí hanthu dí pe'tsi.

⁴⁰ Y nu mi uadi bi manga njabu, bi 'ñutuabi'ú yá 'ye ne yá ua. ⁴¹ Pe nu'ú himi tsa da gamfri ngue'a ngu xqui mpumfri'ú co ra johya, ne himi padi te da beni'ú. Nu'bu nu'á bi 'ñémbabi'ú:

—¿Ha gue ja te ga tsihu?

⁴² Nepu nu'ú bi umba 'na xeni ra huá xqui hñaxi, ne 'na xeni ra t'afi dega colmena.

⁴³ Y nu'á bi hñani ne bi zi de ja yá thandi'ú.

⁴⁴ Nepu bi 'ñémbabi'ú:

—Ya stá thogui nú'á dá xi'ahu nú'bu ndí 'bui con gue'ahu, ngue'a mi mahyoni da njabu gathó nú'á xa nt'ofó ja rá ley ra Moise, ne nú'á bi manga ma'ra yá 'mehni Ajuá, ne nú'á manga ja ya Salmo.

⁴⁵ Nepu nu'á bi xipabi'ú nú'á manga ra Măca T'ofó pa bi za bi zo yá mfeni, ⁴⁶ ne bi 'ñémbabi:

—Njaua xa nt'ofó gue ra Cristo nú'á xuá mehna Ajuá pa da ndá, mi mahyoni da du, ne rá hñupa mi mahyoni da yopa nte de ra du. ⁴⁷ Y nehe ena gue co rá ts'edi de rá thuhu'á ma da hma de gue'a gathó rá ngani ra ximhai, da mudi de guecua Jerusale da ts'ofó ya ja'i gue da ñobri pa dra pumba yá ts'oqui. ⁴⁸ Y nu'ahabya, ma guí dama-juañihu de nuya ya t'ot'e xcá hyanthu. ⁴⁹ Y nugui ma ga pehn'a'ihu ra Măca Ndahi nú'á xa ña't'ahu ma Dada. Pe ja da cohua ja ra hnini Jerusale asta hingui hñañihu nú'á ra ts'edi'á ma dua ehe de mahets'i.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Nepu ra Jesu bi zixa gathó yá apostol bi bñni de ra hnini Jerusale pa rí ma'ú ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Betania, y nu'á ja bá juxni yá 'ye pa bi japabi'ú. ⁵¹ Y nu mi uadi bi japabi'ú, nu'á bi 'uegue de gue'ú, bi ts'its'i pa mahets'i. ⁵² Y nu'ú 'mefa de xqui xocambeni ra zi Hmu Jesu, bi mengui'ú pa Jerusale co ndunthi ra johya. ⁵³ De guehni nzantho mi 'bui ja ra ndanija mri xocambeni Ajuá. Njabu gue'a.

NSANJUA RA MACA HOGA T'ØDE NÚ'A BÌ 'YOFO NSANJUA

Ra Noya nú'a mi 'bahui Ajuá bi e bi nja'i

¹ Ante da nja mahets'i ne ra ximhai, nú'a to'o go ra Noya ya mi 'bui, y nu'á mi 'bahui Ajuá, ne nu'á go gues'e'a Ajuá. ² Rá mudi mi othotho gatho nú'a te ja, pe nú'a to'o go ra Noya ya mi 'bahui Ajuá. ³ Y Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'ye'a pa go bi hyoca te gatho ja; y nu'bu nú'á hinte xa hyoqui, nu'bu hinte di jahma. ⁴ Ne go gue'a to'o ri unga ra te pa nzantho, ne go gue'a ra ñot'i nú'a ri yo'tua yá mfeni ya ja'i. ⁵ Ha nura ñot'i'a, ri yot'a ja ra 'bexuui, ne nura 'bexuui hinxa za xa ntáte.

⁶ Mi 'bui 'nara 'ñohø mrá thuhu ra Xuua bá pèhna Ajuá pa da zofa ya ja'i. ⁷ Ne nu'á bá 'behni pa da damajuani de nú'a ra ñot'i, pa da gamfrihma gatho ya ja'i ngue'a go mri damajuani'a. ⁸ Ra Xuua hingo mi gue'a ra ñot'i, hõnse bá 'behni pa da damajuani de ra ñot'i. ⁹ Nú'a to'o go ra ñot'i xi majuani, bá ehe de guecua ja ra ximhai ne go gue'a ri yo'tua yá mfeni gatho ya ja'i.

¹⁰ Nú'a to'o bi hyoca ra ximhai, ja bi 'fie bi 'mucua ja ra ximhai, pe nuya ja'i himbi badi ua go mi gue'a to'o bi hyoca ra ximhai. ¹¹ Bá ehma de guecua ja rá ximhai'a, pe nuya mengu rá hai himbi numansu'a. ¹² Pe nu'bu to'o bi numansu ne bi gamfribi rá thuhu'a, nu'á bi umbabi ra ts'edi pa bi mbatsi de Ajuá. ¹³ Ha nú'bu to'o gatho xa gamfri'a, ya xa yopa 'mai ma'ra'yo, hingue dega ji, nixi dega ngø, nixi de rá paha 'nara 'ñohø, hõnse Ajuá go gue'a xa 'yot'e pa xa yopa 'mai.

¹⁴ Nú'a to'o ra Noya bá e bi nja'i, ne bi 'mai con guecju, ne xi mrá hoja'i, ne nzantho mi manganá nú'a majuani. Ne dá handuahe rá nsunda'a, go gue'a rá nsunda Ajuá ra Dada nú'a pe'tsa rá 'ra T'bu nehe. ¹⁵ Hangué nura Xuua bi damajuani de gue'a ne bi ñá nts'edi bi 'ñena:

—Go gue'a nú'a ndi xi'ahu, gue 'mefa de gueque mi ma da 'ñehe ma'na, nú'a ma'na ja rá nsu, ngue'a nú'a ya go mi 'bui rá mudi de gueque.

¹⁶ Gathoguihu stá hañhu de yá hño'a, ne hinhya'mu ri 'betcahu rá hñoja'i'a. ¹⁷ Ha nu Ajuá xqui hñuxa ra Moise pa go bi 'ñutcahu tengu rá ley'a, pe nubya bá pèhna ra Jesucristo pa bá hancahu rá hñoja'i, ne nú'a go gue'a bi 'ñudi gatho maxøgue nú'a majuani. ¹⁸ Hinhya'mu to xa hyanda Ajuá ra Dada, pe nurá hmaca 'ra T'bu'a bi 'ñutcahu tengu rá 'mai'a.

*Ra Xuua Xi'tsate bi ma de ra Jesucristo
(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)*

¹⁹ Ha nuya ndá gá xodyo mi 'bahni Jerusale bi mehna 'raya macja ne 'raya mfats'i'bu nú'bu mi t'embi ya levita, pa da c'a'tsa ra Xuua pa da 'yambabi ua go mi gue'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda. ²⁰ Ha nura Xuua bi manganá nú'a majuani, himbi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui drá Cristo.

²¹ Nepu nu'á bi 'ñembabi:

—Nu'bu á'to'o'i? ¿Ha gue go gue'e grá badi Elía?

Nu'bu ra Xuua bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui.

Ha nu'bu bi yopa 'ñembabi ma'na'qui:

—¿Ha gue go gue'e rá danga 'mehni'i Ajuá nú'a ma da 'ñehe?

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

²² Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Nu'bu á'to'o'i ne te ri 'befigue? Xi da xicje pa ma ga xiphe nehe nú'bu to'o bá pæncahe.

²³ Ha nura Xuua bi 'ñembabi'bu:

—Nuga, hõnse 'nadrá 'mehni pa ga manganá ja ra mbonthi nú'bu ya noya bi manganá ra badi Isaia ne bi 'ñena: "Juáñhu rá 'ñu ra Zidada." Hangué dí xi'ahu, ntsø'mhu, ngue'a ya xa 'ñepu pa da nda.

²⁴ Ha nuya ja'i xqui 'behni myá fariseo'bu.

²⁵ Hangué nu'á bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—'Bu hingo gue'e grá Cristo, nixi grá badi Elía, nixi rá danga 'mehni'i Ajuá nú'a ma da 'ñehe, nu'bu á'hanja gui xi'tsate?

²⁶ Ha nura Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga bá 'bencagui pa ga xi'ts'a'ihu co ra dehe. Pe 'bui 'na con gue'ahu nú'a nixi gui patua rá 'befi. ²⁷ Go gue'a bra 'befa de gueque, ne ma'na ra dangui rá nsu de gueque, nixi dí 'ñepqui ngugui ga xo'tua rá nthasthi de yá thiza'a.

²⁸ Njabu bi manganá ra Xuua nuni ri'nandi de ja ra dathe Jordá ja ra hai Betabara habu mi xi'tsate'a.

Ra T'uca Deti nú'a bá pèhna Ajuá

²⁹ Nurá hyax'ya ra Xuua bi hyanda ra Jesu mbra e da zudi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ndi, hyanthu nuni bá pèhna Ajuá, nja ngu 'nara xi t'uca deti nú'bu tho dega hña'ti, y go guehni pu'tua yá ts'oqui ya ja'i. ³⁰ Ne go guehni ndi xi'ahu mi ma da 'ñehe 'mefa de gueque ne ma'na ra dangui rá nsu, ngue'a ya go mi 'baini rá mudi de gueque. ³¹ Nuga hndi patuaha'mu tengu rá 'befini, pe bá 'bencagui ga xi'ts'a'ihu co ra dehe pa njabu gatho'ihu gyá me Israelhu da za gui pahu gue go guehni ra Cristo xpá mehna Ajuá pa da nda.

³² Nehe ra Xuua bi ma de nú'a te xqui nja ne bi 'ñena:

—Nuga dá handa ra Maca Ndahi bá cai de mahets'i ngu 'nara zi domitsu, e bi zadini.

³³ Nuga hindí patuahma tengú rá 'befini, pe nú'á to'o bá pencagui ga xi'ts'a'ihú co ra dehe go gue'á bi 'ñengagui: "Ma gui hyanda ra Maça Ndáhi dua cai de mahets'i, e da zúdi 'nara zi 'ñhø pa da 'muhui, y nu'á go gue'á ma da xi'ts'ahu dega Maça Ndáhi." ³⁴ Nuga stá handi hangue drí damajuani gue go guehni rá T'u Ajuá.

Yá mudi nxadi ra Jesu

³⁵ Ha nurá hyax'á ra Xuua mi 'bahni ma'na'qui co yoho yá nxadi. ³⁶ Nepu bi hyanda ra Jesu mi 'yoni ne bi 'ñena:

—Ndi, hyanthu nuni bá pehna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca deti nú'u tho dega hñá'ti.

³⁷ Ha nú'u yoho yá nxadi ra Xuua mi 'yøde njabu, 'bestho bi deni'u ra Jesu. ³⁸ Nepu nura Jesu bi mpants'i ne bi hyandi mri deni'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'be grí 'ñehu?

Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñemi:

—Xahnate, ¿habu gui 'buigue?

³⁹ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi:

—Maha pa gui páhu habu dí 'bui.

Y bi meui'u pa bi bádi habu mbi 'bui'á. Bi zøni ngu nzanga 'ret'a ne bi 'muhuini gatho ra pa.

⁴⁰ Ha nú'u yoho ya nxadi xqui 'yøde nú'á bi manga ra Xuua ne xqui dena ra Jesu, 'na de gue'u mrá thuhu ra Andre ne mrá cu ra Simu Pedro. ⁴¹ Nú'á ra Andre'á bi ma bá dama c'á'tsa ra Simu Pedro ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá páhe ra Cristo nú'á xpá mehna Ajuá pa da ndá.

⁴² Nepu bi zits'i'á pa habu mbi 'bu ra Jesu. Ha nura Jesu mi hyanda ra Simu bi 'ñembabi'á:

—Nu'i grá Simu rá t'u'i ra Joná. Nubyá go dí hup'a'i grá Pedro. —Nú'á ra thuhu'á ri bøni da 'ñena 'nara do.

Ra Jesu bi zofu ra Lipe ne ra Natanael pa dyá nxadi

⁴³ Ha nurá hyax'á ra Jesu mi beni da ma pa Galilea, pe 'met'o bi ma bá c'á'tsa ra Lipe ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui pa ma nxadi'i.

⁴⁴ Ha nura Lipe mrá me Betsaida habu mrá mengu ra Andre ne ra Pedro. ⁴⁵ Nepu nura Lipe bi ma bá c'á'tsa ra Natanael ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá páhebya ra Cristo nú'á mi ma da mehna Ajuá pa da ndá ngu bi 'yofu ra Moise ja ra ley ne ngu bi 'yofu ma'ra yá 'mehni Ajuá maya'bu, ne go gue'á ra Jesu rá t'u ra Jose ra me Nasare.

⁴⁶ Ha nura Natanael bi 'ñembabi:

—Pøde hinda za da bønga 'na xi di ja rá nsu nuni Nasare.

Nu'bú ra Lipe bi 'ñembabi:

—Maha pa gui hyandi 'bu hingui camfri.

⁴⁷ Ha nura Jesu mi hyanda ra Natanael bra e da zúdi bi 'ñena:

—Ndi, hyanthu go guehni 'nara me Israel, nuni xi majuani camfri Ajuá, y hingrá hyate.

⁴⁸ Nu'bú nura Natanael bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja gui pácagui?

Ha nura Jesu bi 'ñembabi'á:

—Himi xi'atho ra Lipe pa e gui c'áscagui, dá hant'a'i ngu 'bai ja rá ua 'nara 'bai gá igo.

⁴⁹ Nu'bú ra Natanael bi dádi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i go gue'e xi majuani rá T'u'i Ajuá, ne go gue'e grá Ndá de ya me Israel.

⁵⁰ Nepu nura Jesu bi dádi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gui camfrigui hønse ngue'á dá xi'a'i gue dá hant'a'i ja rá ua ra igo? Ma gui hyanda ma'ra ya t'øt'e ma'na dya dangui de nú'á dá xi'a'i.

⁵¹ Ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu gue ma gui hyanthu da xogu mahets'i, ne gui hyanduahu yá enxé Ajuá dí pøts'e ne dí cai nuua habu di 'bui Nú'á To'o e bi Nja'i.

2

'Nara nthati nuni Ncaná de ra hai Galilea

¹ Rá dat'mani bi nja 'nara nthati nuni ja ra hnini Ncaná de ra hai Galilea, ne xqui zøni de guehni rá nana ra Jesu. ² Nehe ra Jesu bi zøni de guehni co yá nxadi ngue'á bi ts'ohna ja ra nthati. ³ Ne de mi 'buhni'á, bi thegus ra vinu, ha nurá nana ra Jesu bi 'ñembabi'á:

—Ya bi thegus ra vinu.

⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi rá nana:

—¿Pa te go gui xicagui? Gue nuga ri 'beta ma ora pa da hneca ma ts'edi.

⁵ Nepu nurá nana'á bi 'ñembabi nú'u to mi faste ja ra ngo:

—Yøthu gatho nú'á da xi'ahani.

⁶ Ne mi tihni 'rato ya danga mpothe dega do xqui t'ehni pa mi øt'a ra nt'axqui ya xodyo ngu myá nzai'u. Ne cada 'na de nú'u ya mpothe mri 'ñenga yoho o hñu xøni ra dehe. ⁷ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u to'o mi 'yoni mi faste:

—Ñu'tshu ra dehe nuya ya mpothe.

Ha nu'ú bi xit'a ra dehe asta habu bi ñuts'i.

⁸ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nubyá, 'ya'tshu ts'u ne hñá'tsuahu ra ndá de nuna ra ngo.

Nu'bú nu'ú bi 'yøt'a ngu nú'á bi sipabi'u.

⁹ Ha nú'á ra ndá de ra ngo bi zamacuhi nú'á ra dehe xqui t'øt'e da mvinu, y nu'á himi pádi habu xqui 'ñehe nú'á ra vinu, hønse nú'u ya masté xqui 'ya'tsa ra dehe, go gue'u mi pádi. Hangu nura ndá de ra ngo bi zohna nú'á ra nãvio mi øt'ango, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Nzãntho nú'u to'o øt'ango, 'met'o ri unga nú'á ra vinu xá cuhi, nepu de ya sta

niña co ra vinu nú'u to'o xa ts'ohni, ja da nt'umba nú'a hingui cahi. Pe nu'i, xcá pe'tsta ra hoga vinu ne hinxcá untho asta nú'ya ja gá uni.

¹¹ Ra Jesu bi 'yøt'a nú'a rá mædi ra danga nt'udi nuni Ncaná de Galilea. Ne njabu bi 'yøt'e pa bi hnequi rá nsunda, ne yá nxadi ma'na bi gamfri gue go gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

¹² Nepu nura Jesu bi ma pa Ncapernau, ne bi meui rá nana ne yá cu ne yá nxadi, ne ja bá 'buhni'u 'raya pa.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Nepu de guehni ra Jesu bi ma pa Jerusale ngue'a mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo de ya xodyo. ¹⁴ Ne bi hyanda 'raya ma mi 'buhni ja ra patio de ra ndanija, 'ra mi pa ya ndamfri, 'ra mi pa ya deti, ha nu ma'ra mi pa ya domitsu; ne mi huhni 'ra to'o mi pata ya boja. ¹⁵ Hangué nura Jesu bi met'a 'nara nthahi pa bi 'yeni co ya mfei nuya mbo'oni de mbo ra ndanija mahyegui co ya ma, nehe bi xamba yá boja nú'u to'o mi pata ya boja, ne bi pants'ua yá mexa, ¹⁶ ne bi 'ñembabi nú'u to'o mi pa ya domitsu:

—Jucju pa thi ri domitsuhu, oja gui huxhúa ri 'mahu mbo rá ngu ma Dada!

¹⁷ Ha nuyá nxadi bi beni gue njabu xqui t'ofu ja ra Mäca T'ofu habu ena: “Xi dí te ma vida pa ga sup'a'i ri ngu.” Ne nuyá nxadi bi zo yá mfeni gue nú'u ya noya mi mä de ra Jesu.

¹⁸ Ha nuya nda gá xodyo bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Te ma danga nt'udi da za gui 'ñutcahe pa ga pahe to rá nsequi'a pa gui øt'a njabu?

¹⁹ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—'Bu gui yø'thu nuna ra nija, nuga co hñupa ga yopa 'ba'ma ma'na'qui.

²⁰ Nu'bú nu'ú bi 'ñena:

—Ñotema'rato njeya pa bri 'ba'ma nuna nijana, ¿nepu nu'i gui ena gue co hñupa ma gui yopa 'ba'ma ma'na'qui?

²¹ Pe nú'a ra nija mi manga ra Jesu, mi mä de rá ndo'yo sche'a. ²² Ha nu de mi nanga ra Jesu de ra du, nu'bú yá nxadi bi beni'u nú'u ya noya xqui maña'a. Hangué bi gamfri'u gue bi njabu ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Mäca T'ofu, ne ngu nú'a xqui manse'a gue ma da yopa nte.

Ra Jesu patuatho yá mfeni gatho ya ja'i

²³ Ha nu de mi 'buhni ra Jesu nuni Jerusale ja ra ngo de ra pascua, ndunthi ya ja'i bi gamfri gue go mi gue'a bá pehna Ajuá pa da nda, nguetho nu'ú bi hyanda ya danga nt'udi mi øt'a. ²⁴ Pe nura Jesu himi ne da 'ñou'u ngue'a mi patuatho yá mfeni'u. ²⁵ Ne

himi honi'a to'o da xipabi tengu yá 'mui ya ja'i, ngue'a nu'á mi patuase yá mfeni'u.

3

Ra Jesu ne ra Nicodemo

¹ Ha mi 'bu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Nicodemo mrá nda de ra hmunts'a nda gá xodyo, ne mrá fariseo. ² Nu'á bi ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue Ajuá xpá meñ'a'i pa gui xancaguihe, ne gui 'bui con gue'a, ngue'a 'bu hingri 'buhmä con gue'a hinda za gui 'yøthmä nuya danga nt'udi gui øt'e.

³ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuaní dí xi'a'i, nu'á tó'o hinda yopa 'mui ma'ra'yo hinda za da 'mu ja rá hmanda Ajuá.

⁴ Nu'bú ra Nicodemo bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za 'nara ndaxjua ja'i da yopa 'mui ma'ra'yo? ¿Ha gue da za da yopa yut'a ja rá mui rá nana ne da yopa 'mui?

⁵ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuaní dí xi'a'i, nu'á tó'o hinda 'mui de ra dehe ne de ra Mäca Ndahi, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá. ⁶ Nuto gatho bi mbatsi dega ja'i, gue'a 'nara ja'i, ha nu'á tó'o bi yopa 'mui ma'ra'yo dega Mäca Ndahi, gue'a 'bui dega hoga ndahi. ⁷ Ogui 'yø ngue'a dí xi'a'i gue mahyoni gui yopa 'buhmä ma'ra'yo. ⁸ Nura ndahi 'yo haburaza, ne gui øde bu, pe hingui padi habu brí 'ñehe nixi habu ri ma. Njabu nehe ra Mäca Ndahi nú'a ri mpefi ja yá mfeni nuto gatho xa 'mui ma'ra'yo de gue'a.

⁹ Nu'bú bi dadi ra Nicodemo ne bi 'ñembabi:

—¿Pe hanja da za da njabu?

¹⁰ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—¿Conque grá xahnate de Israel ne hingui padi nuya ya t'øt'e! ¹¹ Xi majuaní dí xi'a'i, dí mañhe nú'a dí pahe, ne dí damajuanihe de nú'a stá hanthe, pe nu'ahá hingui ne gui camfrihu nú'a dí damajuanihe. ¹² 'Bu hingui camfrihu nú'a dí xi'ahé de nú'a jaua ja ra ximhai, nu'bú ¿hanja da za gui camfrihu 'bu ga xi'ahé ya t'øt'e de mahets'i?

¹³ Ni 'nara meximhai hinxa ma mahets'i pa bá ha ra noya de ya t'øt'e de guehni, hønse nú'a to'o bá cai de mahets'i, go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i, go gue'a mä de ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ja ra menguni. ¹⁴ Y Nú'a To'o e bi Nja'i ma da t'øt'ua bi ngu bi 'yøt'a ra Moise bi pø'tsa ra qu'eña dega bøja maña ja 'nara za nu de mi 'bui ja ra 'yo'mtha, njabu nehe mahyoni dra 'bø'tse maña ja 'nara za Nú'a To'o e bi Nja'i. ¹⁵ Pa njabu nuto gatho da gamfri'a hinda 'medi, ma da me'tsa ra te pa nzantho.

Ajuá maði gatho ya ja'i de ra ximhai

¹⁶ Ajuá xi bi maði nts'edi gatho ya ja'i de ra ximhai, hangué bá pehna rá 'ra T'u, pa nuto

gatho da gamfri'a hinda 'medi, nú'á ma da me'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Ajuá bá pēhna rá T'ú pa guecua ja ra ximhai pa da pōhō ya ja'i, hingue pa da mehni'u ja ra nidu.

¹⁸ Nu'á tó'o camfri'a hinda 'behna ja ra nidu, pe nu'a tó'o hingui camfri'a, gue'a ya xa t'e'mbi pa dra 'behna ja ra nidu, ngue'a hinx gamfri bi rá thuhu rá 'ra T'ú Ajuá. ¹⁹ Nu'á ma dra 'behna ja ra nidu ngue'a ra ñot'i bi zōhō ja ra ximhai, pe nu'á ma'na ri ho da 'mēta ja ra 'bexuui ngue'a hingui ho nú'a øt'e'u. ²⁰ Nuto gatho øt'a ya t'øt'e hingui ho, ri ũta ra ñot'i ne hingui cuat'a ja ra ñot'i ngue'a tsu da hnequi yá ts'o'bēfi. ²¹ Pe nu'á tó'o øt'a ngu nú'a mǎnga majuani, gue'a cuat'a ja ra ñot'i pa da hnequi gue nú'a øt'e, øt'e co rá ts'edi Ajuá.

Ra Xuua Xi'tsate bi yopa ma de ra Jesu

²² Nepu 'mefa ra Jesu bi ma pa ra hai Judea co yá nxadi, ne ja bá 'bāini'u 'ra ya pa, ne bá øt'a ra sistehe de guehni. ²³ Ne nura Xuua mi øt'a ra sistehe nuni Enón gueta Salim, ngue'a xi mi ja ndunthi ra dehe de guehni, ne mi pa ya ja'i pa mri nxistehe'u. ²⁴ Ne ra Xuua hinxqui jot'atho ja ra fadi.

²⁵ Ha nuyá nxadi ra Xuua mi ntsanoy-aui 'rayá mixodyou de ra sistehe pa ra nt'axqui. ²⁶ Nepu bi ma ya nxadi bá c'a'tsa ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i gá damajuani de nú'a ra 'ñōhō gá nuui ri'nandi ra ðathe Jordá, ha nubyá dí øt'a ra sistehe nehe, y gatho ya ja'i pa ja rí mani.

²⁷ Nu'bá ra Xuua bi ðadi ne bi 'ñembabi'u: —Hinda za te da mēse 'na 'bū Ajuá hingo da 'bepa 'na. ²⁸ Nu'ahū ya xcá 'yōhū stá mǎ gue hingo guecagui drá Cristo nú'a xpá mehna Ajuá pa da nda, hōnse bá pēncagui pa go ga 'met'o de gue'a. ²⁹ Nja ngu 'nara 'ñōhō to'o ri nthatui 'nara 'behña, go gue'a rá 'behña'a. Ne nurá amigo nú'a ra 'ñōhō ra medinthati di 'bahui ne øts'e te ma, ne da johya'a nu stí 'yōtua rá noya ne sta hyandi da meui rá 'behña. Njabu nehe xi drí johya ngue'a dí øde de nú'a bí øt'a ra Jesu, ne ngue'a dí øde gue ndunthi ri ðeni'a. ³⁰ Ngue'a nu'á mahyoni ma'na go da nja rá nsu'a, ha nuga da uadi ma nsu.

Rá T'ú Ajuá nú'a bá ehe de mahets'i

³¹ Ngue'a nu'á xqui 'ñehe de mahets'i, hangue ma'na ja rá nsu de gatho, pe nu ngugui drá ja'itho de ra ximhai, hangue dí paði nsōcta nú'u ya t'øt'e jaua ja ra ximhai. ³² Y nú'á go gue'a mǎ de nú'a te xpá hyandi ne de nú'a te xpá 'yōde nuni mahets'i, pe masque njabu, hinto camfri bi nú'a mañ'a. ³³ Pe nu'a tó'o da gamfri bi nú'a mañ'a, nehe mǎ gue Ajuá mǎnga majuani. ³⁴ Ngue'a nurá T'ú Ajuá xpá mehni mǎnga nú'u ya noya bá xipabi Ajuá, ngue'a nu'á xa umba maxōgue rá ts'edi ra Maça Ndāhi. ³⁵ Ajuá ra

Dada xi di maði rá T'ú, hangue xa 'yent'ua gatho ja rá 'ye'a. ³⁶ Nu'a tó'o camfri ra T'ú, go gue'a pe'tsa ra te pa nzantho, pe nu'a tó'o hingui ne da gamfri ra T'ú, hinhya'mu da zu ra te pa nzantho, hōnse rá cue Ajuá ma da zadi'a.

4

Ra Jesu bi zofu 'nara 'behña me Nsamaria

¹ Ha nura Jesu bi baði gue nuya fariseo xqui 'yōde'u gue ma'na mi ndunthi yá nxadi'a ne ma'na mi øt'a ra sistehe'a que ra Xuua. ² Masque ra Jesu hingo mi øt'a ra sistehe'a, pe nuyá nxadi hǎ. ³ Y nu mi 'yōde ra Jesu gue mi hmǎnga njabu, bi bōni de guehni Judea pa bi mengui Galilea.

⁴ Ne mi pe'tsi da 'randa Nsamaria. ⁵ Ne bi zōnga ja ra t'uca hnini Sicar de Nsamaria guetbu habu mi o rá hai ndu ra Cobo nú'a xqui zocua ndu ra Jose rá t'u. ⁶ Ne ja mi jani 'nara poso nú'a bi gohui rá thuhu ra Cobo. Nepu nura Jesu ja bi ntsayani ngue'a xqui zabi ja ra 'ñu. Y ya mi ngu nzānga 'rato nde. ⁷ Nepu de guehni bi zōhō 'nara 'behña mrá me Nsamaria, e da 'yat'a ra dehe ja ra poso. Ha nura Jesu bi 'yadi ne bi 'ñembabi:

—'Raca ts'u ra zi dehe ga tsi.

⁸ Ha nuyá nxadi'a xqui ma tai pa da dai te da zi'u. ⁹ Y nú'a ra 'behña me Nsamaria bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí acagui ra dehe, gue nu'i grá xodyo ha nuga drá me Nsamaria?

(Bi 'ñembi njabu ngue'a ya xodyo himi tsa nixi da ñāui ya me Nsamaria.) ¹⁰ Nu'bá ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'bū gri pahmá nú'a unga Ajuá, ne 'bu gri pahmá nú'a to'o a'a'i ra dehe, nu'bú go xcá 'yacagui, ne nuga stá 'ra'a'i ra dehe dega te pa nzantho.

¹¹ Ha nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, hingrí hñā con te gui 'yat'a ra dehe, ha nura poso xá hñe. Nu'bú, ¿habu ja nú'a ra dehe dega te guí engagui? ¹² ¿Ha gue ma'na ja ri nsugue gue ndu ma dadahu ra Cobo, nú'a to'o bi zogahe nuna poso? Y nú'a ja mi tsitheua co yá t'u ne co yá mbo'oni.

¹³ Nu'bú nura Jesu bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Nuto gatho da zi nuni ra dehe da yopa zu ra nduthe. ¹⁴ Ha nu'a tó'o da zi nú'a ra dehe dí ungá, hinhya'mu da yopa zu ra nduthe, ngue'a nú'a ra dehe ga umbabi, da nja ngu 'nara pōthe ja rá coraso, di pōhō pa da umba ra te pa nzantho.

¹⁵ Nu'bú nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, 'raca ts'u de nú'a ra zi dehe pa hinhya'mu da yopa zuca ra nduthe, ne pa hinhya'mu ga eheua ma'na'qui ga 'ñai.

¹⁶ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue da rí ma ua tsi rí ðame.

¹⁷ Nu'bú nú'a ra 'behña bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Jo'o ma dame.

Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a guí ma gue jo'o ri dame.

¹⁸ Pe xá pe'tsa cut'a ri dame ne nú'a ra 'ñhø guí 'buhuiya, hingo ri dame'a. Hangué majuani nú'a guí ma gue jo'o ri dame.

¹⁹ Nu'bú nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, pøde go gue'e 'nará 'mehni'i Ajuá. ²⁰ Nu'bú te xi guí mangue de ndu ma dadahú bi xøcambeni Ajuá nuni ja ra t'øhøni, ha nu'ahú gyá xodyohú guí mañhú gue mahyoni dra søcambeni Ajuá nsøctho de guehni Jerusale.

²¹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, camfri nú'á dí xi'a'i, gue ma da zø ra pa guí xøcambeni Ajuá ra Dada pe ya hinga nuni ja ra t'øhø, nixi de guehni Jerusale. ²² Nu'ahú hingui pahú nú'a guí xøcambeni. Pe nuje há, dí pahe nú'á dí xøcambeni, ngue'a ra pøhøte bá ehe de ja ya xodyo. ²³ Mi ma da zø ra pa y ya bi zøhø gue nu'ú tó'o xi majuani da xøcambeni Ajuá ra Dada, ma da xøcambeni dega jamfri ne ngu ri 'ñehe. Ne Ajuá ra Dada ri ho dra søcambeni'á njabú. ²⁴ Ajuá go gue'a dega Ndáhi ne hingui hnequi, hangué nu'a tó'o da xøcambeni'á, mahyoni da xøcambeni dega jamfri ne ngu ri 'ñehe.

²⁵ Nu'bú nura 'behña bi 'ñembabi:

—Nuga dí padí gue ma da 'ñehe ra Mesía go ra Cristo nú'a ma da mehna Ajuá pa da nda. Ne nu stí zø'a gatho go ma da xicju'a.

²⁶ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecse dí ñauibiya.

²⁷ Y nura ora'a bi zøhø yá nxadi, ne nu'ú bi 'yø ngue'a ra Jesu mi ñauí 'nara 'behña. Pe nu'ú hinte bi 'yambabi ra Jesu te mi ambabi nixi hanja mi ñauí'a. ²⁸ Nu'bú nura 'behña bi zopú rá xøni ne bi menga ja ra hnini ne bi 'ñembabi nú'ú mi 'buhni:

²⁹ —Maha ma guí hyanthú nú'a to'o xa xictho te gatho stá ø'te. ¿Ha hingui di gue'a ra Cristo 'bú, nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda?

³⁰ Nepú nuya ja'i'ú bá ehe pa e da c'a'tsa ra Jesu. ³¹ Ha nu mi ma nú'a ra 'behña, nuyá nxadi ra Jesu bi bantebi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, bá e guí ñuni.

³² Pe nu'á bi 'ñembabi'ú:

—Dí pe'tsa 'nara hñuni ma ga tsi, nú'a nixi guí pahú.

³³ Ne nuyá nxadi bi 'ñembabi'ú 'na ngu 'na:

—¿Ua to xpá hñampi te da zi 'bú?

³⁴ Ha ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Numa hñuniga gue'a ga ø'tuabi rá paha nú'a to'o bá pencagui ne ga pepa rá 'befi asta hinga juati. ³⁵ Guí mañhú gue di 'be goho nzana pa da nja ra sofo, ¿ha ngue ha? Pe nuga dí xi'ahú: Ndi, hyanthú ya 'bot'i ya xa ñats'i pa da sofo. ³⁶ Nuya xofa hani yá thaha ne jats'i 'nara hoga sofo. Hangué nuya xofa ma da johyauí ya mot'i. Njabatho nehe nú'a

to'o da tunga ma noya, ma da hñanga yá thaha ne da munts'a ya ja'i pa da me'tsa ra te pa nzantho. ³⁷ Nja ngu engá ya ja'i: “'Na'ño to'o pot'i, 'na'ño to'o xofa.” ³⁸ Hangué nuga stá pe'ñ'a'ihú pa guí muntshú ya ja'i, ngu 'nara sofo nú'a hinxá pefihú. Ma'ra xa mpefi, ha nu'ahú guí xopabihú yá 'bot'i'ú.

³⁹ Ne ndunthi ya mengu nú'a ra hnini'á de Nsamaria bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mehna Ajuá pa da nda, ngue'a nura 'behña xqui damajuani ne xqui 'ñena gue nu'á xa xiptho gatho nú'a te xqui 'yø'te. ⁴⁰ Hangué nu mi zøhni ya me Nsamaria habú mi 'bú ra Jesu, bi bantebi gue da 'mahui'ú, hangué nu'á bi 'mahui'ú yo pa. ⁴¹ Ne xi ndunthi ma'ra bi gamfri ra Jesu ngue'a go mi zofose'a. ⁴² Ha nu'ú bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Nubyá dí camfrihe hingue hønse ngue'a go gá xicje, dí camfrihe ngue'a ya stá øshe te xa má, ne dí pahe gue xi majuani go guehni ra Pøhøte de ya ja'i gatho rá ngani ra ximhai.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá t'ú 'nará danga maste ra nda

⁴³ Ha nu mi thogui nú'ú yo pa, ra Jesu bi ma pa ja rá hai Galilea. ⁴⁴ Ne nu'á xqui manse ne xqui 'ñena: “Ni 'nará 'mehni Ajuá hingui hnumansu ja rá hai.” ⁴⁵ Ha nu mi zønga Galilea'á nuya mengu de guehni bi umba ntsaya ngue'a xqui hyandi'ú gatho ya danga nt'udi xqui 'yø'te'á nuni ja ra ngo Jerusale, ngue'a nehe nuya mengu rá hai xqui ma ja nu'á ra ngo'a.

⁴⁶ Nepú nura Jesu bi yopa zønga ma'na'qui nuni Ncaná de Galilea habú xqui 'yø'te da mvinu ra dehe. Y nuni Ncapernau mi 'buhni 'nará danga maste ra nda ne mri hñenga rá t'ú. ⁴⁷ Y nu'á bi 'yøde gue ra Jesu xqui menga de Judea ne ya xqui zønga Galilea, hangué bi ma há mi 'bú'a pa bá bantebi da meui ja rá ngu pa da 'yøthebi rá t'ú ngue'a ya mi nedu hmaha. ⁴⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'ú hingui hyanthú ya danga nt'udi ne ya danga t'ø'te, hingui camfrihe.

⁴⁹ Ha nura danga maste bi 'ñembabi:

—Ndada, maha, pa hinda du ma zi t'ú.

⁵⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, ya 'bú xá hño ri t'ú.

Ha nu'á bi gamfri nú'á bi xipa ra Jesu, ne bi gu rá 'ñu bi ma. ⁵¹ Y de mri ne ra 'ñu bi 'ñe yá 'be go bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ya 'bú xá hño ri t'ú.

⁵² Hangué nu'á bi 'yambabi'ú ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ora bi mudí bi tsayabi ra hñeni?

Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Mande ngu nzanga yoto bi tsayabi ra nzø.

⁵³ Nu'bú nura dada bi beni gue mi gue'a ra ora xqui xipabi ra Jesu gue ya mi 'bú xá hño

rá t'u. Hangué nú'á ne gatho nú'u mi 'bui ja rá ngu bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui me'hna Ajuá pa da ndá. ⁵⁴Go gue'a rá ñoho ra danga nt'udi bi 'yot'a ra Jesu nuni Galilea ne go bi 'yot'e'a de bá penga Judea.

5

Ra Jesu bi 'yothe 'nara ts'onate nuni Betesda

¹ Nepu 'mefa bi nja 'nará ngo ya xodyo nuni Jerusale, ne ra Jesu bi mani. ² Y de guehni Jerusale mi ja 'nara mothe xqui thu'mbabi rá thuhu Betesda de ra hñáqui ebreo, habu mi ja cut'a ya porta, ne mi gueta ra gosthi hñini habu mi thu'mbabi ra 'Nu gá Ma'yo. ³ Ha mi 'boni ndunthi ya da'thi, ya goda, ya doua, ne ma'ra ya ts'onate mi t'omi rá nhuat'i ra dehe. ⁴ Ngue'a ja ra ora mi çaini 'nará enxé Ajuá ja ra mothe pa mi uant'a ra dehe. Ne nu'a t'ó'o rá mudi mi cut'a mbo ra dehe ora dra huant'i, nú'á go gue'a mi ñani de nu'araza ra hñeni mi pe'tsa. ⁵ Ha mi 'buhni 'nara 'ñohø ya mi pe'tsa 'natema'ret'a ma hñato nje'ya de mri hñeni. ⁶ Ha nura Jesu bi hyandi mi 'beni ne bi badi gue ya'bu xqui njabu, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne gui ñani?

⁷ Ha nura da'thi bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ndada, jo'o to'o da cutcagui mbo ra mothe nura ora sta huat'a ra dehe, ha nura ora ga nehma ga cut'i nu ma'na da ðama 'met'ó de gueque.

⁸ Hangué ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nangui, juxa ri mfdi ne 'yo.

⁹ Nu'bú nura 'ñohø'a 'bestho bi ñani, ha bi gaxa rá mfdi ne bi 'ño. Ha nura pa'a mrá pa dega tsaya. ¹⁰ Hangué ya ndá gá xodyo bi 'ñembabi'a:

—Nú'ya rapaña go ra pa dega tsaya, ne ma leyu hingui unga nsequi gui hñaxa ri mfidibya.

¹¹ Ha nú'a ra 'ñohø xqui ñani bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a to'o bi 'yothegui go gue'a bi xicagui gue ga juxa ma mfdi ne ga 'yo.

¹² Nepu nu'ú bi 'yambabi:

—¿To'o bi xi'a'i gui juxa ri mfdi ne gui 'yo?

¹³ Ha nú'a ra 'ñohø xqui ñani himbi badi to'o xqui 'yoth'e'a, ngue'a mi 'buhni ndunthi ya ja'i y nura Jesu ya xqui ma.

¹⁴ 'Mefa ra Jesu bi hyonga nú'a ra da'thi mbo ra ndañija ne bi nthéui ma'na'qui ne bi 'ñembabi:

—Nu'i ya xcá ñani. Ya oxqui ma gui yopa 'yot'a ya ts'oqui ma'na'qui, pa hingui thogui ma'ra ya ts'othogui ma'na strá nts'ó.

¹⁵ Nepu nura 'ñohø'a bi ma bá xipa ya ndá gá xodyo gue go mi gue'a ra Jesu xqui 'yoth'e'a. ¹⁶ Hangué por gue'a ya ndá gá xodyo xi mi utsa ra Jesu, ne xi mi ne da hyohma, ngue'a nú'á mi ot'a ya danga nt'udi

de nuya pa dega tsaya. ¹⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Ajuá ma Dada hingui tsaya di mpefi, njabathogui nehe hindí tsaya.

¹⁸ Hangué nuya ndá gá xodyo ma'na xi mi 'ramanu da hyohma, ngue'a nú'á himi ot'a ra ley nú'a mi ma de ra pa dega tsaya, ne ngue'a mi ma gue Ajuá mrá Dada'a, y njabu mri nhyecuaui Ajuá.

Ra Jesu ma de rá ts'edi xa umba Ajuá rá Dada ngue'a go gue'a rá T'u'a

¹⁹ Hangué ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahu, hinda za te da 'yot'ase rá T'u Ajuá. Ngue'a nú'á handi te gatho ot'a Ajuá rá Dada, y nú'á handi gue'a ot'e nehe, ngue'a te gatho ot'a rá Dada, gue'a ot'a ra T'u nehe. ²⁰ Ajuá ra Dada xi madi rá T'u, ne utuabi te gatho ot'e'a. Ne ma da 'ñutuabi yá 'befi ma'na dya dangui que nú'u xcá hyanthu, pa xi gui 'yohu. ²¹ Ajuá ra Dada juxa gatho nú'u xa du ne umbabi'u ra te. Njabu nehe rá T'u'a umbabi ra te to'oraza nú'á go da ne'a. ²² Ajuá ra Dada hingui ha'mba nguenda ni 'nara ja'i, nguetho gatho xa 'yent'ua ja rá 'ye rá T'u pa go da hñá'mba nguenda'a, ²³ pa njabu gatho ya ja'i da numansu ra T'u ngu di numansu'u Ajuá rá Dada. 'Bu to'o hingui numansu ra T'u, nehe hingui numansubi rá Dada nú'a to'o bá pehni.

²⁴ Xi majuaní dí xi'ahu: Nu'a t'ó'o huxa nt'ode nú'a dí ma ne camfri Ajuá nú'a bá pencagui, pe'tsa ra te pa nzantho, ne hinda 'behna ja ra nidu, ngue'a nú'á ja ra uenda ya xa du ne xa yopa nte pa da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁵ Xi majuaní dí xi'ahu, ma da zø ra pa ne majuaní nubya ya ja, gue nú'u xa du da 'yode nú'a manga rá T'u Ajuá, ha nu'u t'ó'o da hñuxa nt'ode ma da nja yá te pa nzantho.

²⁶ Ngue'a Ajuá ra Dada hase ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho. Njabu nehe rá T'u bi umba ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho nehe. ²⁷ Ne xa 'yent'ua ja rá 'ye rá T'u pa go da hñá'mba nguenda gatho ya ja'i de ja ra ximhai, ngue'a go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁸ Ogui 'yohu ngue'a dí xi'a'ihu njabu. Ngue'a ma da zø ra pa nuto gatho xa du ma da 'yode sta ñá rá T'u Ajuá. ²⁹ Y nú'u to'o gatho xa 'yot'a nú'a xá hño ma da nangui pa da nja yá te pa nzantho, ha nu'u to'o xa 'yot'a nú'a hingui ho ma da nangui pa da 'behna ja ra nidu.

'Bui to'o damajuani de ra Jesu

³⁰ Nuga hingui tsa te ga ot'ase. Nú'a xicagui ma Dada, gue'a dí ot'e, ne dí ot'a ra ts'utbi ngu di 'bepqui, ne nura ts'utbi'a go gue'a xá hño ngue'a dí ot'tua rá paha ma Dada nú'a to'o bá pencagui, hingo dí ot'a nú'a go ma pahasega. ³¹ 'Bu nuga gra manse to'ogui, hinte da muui nú'a ga ma. ³² Pe 'bui 'na to'o damajuani to'ogui, ne dí padí

gue nú'a mañ'a xi di muui. ³³ Nu'ahú xá pethu ya 'mehni pa da 'yambabi ra Xuua de gueque, y nu'á bi damajuani to'ogui ne bi xi'ahú nú'a majuani. ³⁴ Pe pa gueque ni 'nara ja'i hindi honi to'o da dadi por gueque. Nuga hõnse dí ben'ahú nú'a bi mangu ra Xuua, qué pa gui mpõhõhu. ³⁵ Ra Xuua gue'a mi nja ngu 'nara ñoti, mi yo't'a ri mfenihu de nú'a mi xi'ahú. Ha nu'ahú, gá 'yõdehu co ra johya nú'a te mi ma, pe hõnse 'raya zi patho. ³⁶ Nuga dí pe ya 'befi ngu xa 'racagui Ajuá ma Dada ga juadi ga pefi, y nuya 'befi dí pefi go gue'u damajuani gue go Ajuá xpá mencagui. Y nuya 'befi'u ma'na ya dangui pa da fadi to'ogui que nú'a bi mangu ra Xuua de gueque. ³⁷ Ma Dada to'o bá pencagui go gue'a damajuani to'ogui, masque hin-hya'mú xá 'yõhu xa ña'a nixi xá hyanthú tengu'a. ³⁸ Ne nurá noya'a hinxá zoda ri mfenihu, nguetho nu'ahú hinxá camfriguíhu gue nuga go rá 'mehngui'a. 'Bú xá camfriguíhu, nu'á gri pahmáhu te ri bõnga ra Mácá T'ofó. ³⁹ Nu'ahú hinhyá'mú gui hehu ra Mácá T'ofó, xi gui he'thu pa xahma ja gui tshmahuni ra te pa nzantho, pe hingui tso ri mfenihu de nú'a gui he'thu, ngue'a ja nura T'ofó'a ja mani de gueque. ⁴⁰ Ha nu'ahú hingui ne gui camfriguíhu pa da za gui tshmahú nú'a ra te pa nzantho.

⁴¹ Nuga hindí mangu njabu pa da 'ñesca ma nsu ya ja'i. ⁴² Dí mangu njabu ngue'a dí padi gue nu'ahú hingri madihu Ajuá. ⁴³ Masque stá ehma de rá thuhu Ajuá ma Dada, pe nu'ahú hinxá numansuguihu. Pe nu'bu 'nara ja'i da 'ñehe de rá thuhuse, nu'á há, go gui numansuhú'a. ⁴⁴ Hingui ne gui camfriguíhu ngue'a go 'met'o gui 'ñe'tsua nsuschú 'na ngu ma'na, hingó gui hoñhu da 'ñe'ts'a ri nsuhú Ajuá nú'a 'natho. ⁴⁵ Ogui beñhu gue go nuga ma ga ñap'a'ihu ja rá thandi Ajuá ma Dada. Nurá ley ra Moise go gue'a ma da ñap'a'ihu, nú'a ts'a gui camfrihu da ñañ'a'ihu. ⁴⁶ 'Bú gri camfrihú nú'a bi 'yofó ra Moise, nu'á gri camfriguíhu hmáha nehe, ngue'a nu'á bi 'yofó de gueque. ⁴⁷ Ha nu'bu hingui camfrihu nú'a bi 'yofó'a, nu'á çhanja da za gui camfrihu nú'a dí mangá?

6

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'mo ya ja'i
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹ Nepu de gue'a ra Jesu bi 'ranga ri'nandi ra ndehe Galilea, nú'a rá thuhu nehe Tiberia. ² Ha mri dena ndunthi ya ja'i ngue'a mi handa ya danga nt'udi nú'u mi ø'tua ya da'thi mi ñani. ³ Nu'á ra Jesu bi bõxa ja 'nara t'õhø ne ja bá huhuini yá nxadi. ⁴ Ne ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo. ⁵ Nu'á ra Jesu bi hyanda nú'a

ya ja'i mi ndunthi xqui deni'a, nepu nu'á bi 'ñemba ra Lipe:

—çHabú ga tañhu ra thuhme 'bú, pa ga 'uifihu gatho nuya ja'iyu?

⁶ Ra Jesu xa bi ne bi manga njabu pa bi nu te xa dadi hmáha ra Lipe, ngue'a nu'á ya mi padise te mi ma da 'yõt'e. ⁷ Ha nura Lipe bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Põde nixi co yo nthebe denario ra thuhme ga tañhu, hinda uadi, ua 'ra 'na zi xeni da ziyu.

⁸ Nepu 'nará nxadi ra Jesu mrá thuhu ra Andre, go gue'a mrá cu ra Simu Pedro, bi 'ñembabi ra Jesu:

⁹ —'Bucua 'nara ts'unt'u há cut'a ya thuhme dega cebada ne yoho ya zi huá, çpe te ri maña?

¹⁰ Nu'á nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xiphú gatho ya ja'i da hñudi.

Y mi jani 'nara 'bot'ei, ne ja bi hñuhni'u, ne ngu mi cut'a 'mo she ya 'ñõhø. Ya 'behña ne ya batsi himi pa 'mede. ¹¹ Nepu nura Jesu bi gu nú'a ra thuhme, ne bi umba njamádi Ajuá de nú'a ra thuhme ma da zi'u, ne ja ngá umba yá nxadi nepu ya nxadi bi umba nuya ja'i mi huhni. Ne guet'atho bi 'yõt'e co nuya zi huá, ne bi zi'u asta xi bi niña. ¹² Ha nu mi uadi'u, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Bá muntshú gatho ya zi xeni nú'u bi bongui, pa hinte da 'medi.

¹³ Ha nu'á bi munts'a gatho ya zi xeca thuhme xqui 'bonguabi'u de nú'u cut'a ya thuhme dega cebada. Ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bõts'e co nuya xeca thuhme bi bongui. ¹⁴ Ha nu mi hyanda ya ja'i nú'a ra danga nt'udi xqui 'yõt'e ra Jesu, nu'á bi 'ñena:

—Xi majuani go guehni rá danga 'mehni Ajuá nú'a mi hma da 'ñecua ja ra ximhai.

¹⁵ Pe ra Jesu mi patho gue mi ne'u da zixhmáha pa da ndahmá'a de gue'u, hangue nu'á bi 'yõt'e, bi ma de guehni bi yopa bõxa ma'na'qui ja nú'a ra t'õhø'a ri she.

Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

¹⁶ Y de mi nde, yá nxadi'a bi ma pa ja ra ndehe. ¹⁷ Nepu de guehni bi yut'a ja 'nara motsa pa bi ma'u Ncapernaú de ri'nandi ra ndehe. Ha ya xmá 'mexuui, ha ra Jesu hinxqui mengtho de ja ra t'õhø. ¹⁸ Ne bi mudi bi 'ño 'nara bunthi xi mri anga ra dehe. ¹⁹ Y ya xqui 'ño ngu cut'a o 'rato kilometro de ja ra dehe, nepu bi hyant'u ra Jesu mbra 'yotho maña de ra dehe pa da e da zad'u, ne nu'á xi bi ntsu. ²⁰ Pe nu'á bi 'ñembabi'u:

—jNuga go guecagui, ogui tshuh!

²¹ Nepu nu'á co ra johya bi pø'tsa ja ra motsa ne bi zits'i, ne 'bestho bi zõñ'u co ra motsa ja ra hai habu mri ma'u.

Ya ja'i bi hyonga ra Jesu

²² Ha nurá hyax'a nú'u ya ja'i xqui gohni ri'nandi ra ndehe ne xqui hyandi gue 'nada ra motsa mi 'bahni, ne xqui badi gue nuyá nxadi ra Jesu bi masc'e'u ja nú'a ra motsa, ne ra Jesu himbi meui'u. ²³ Ne guetbu habu xqui zi ra thuhme'u nu mi umba njamadi Ajuá nura Jesu, ja bi zohni ma'ra ya motsa xqui 'ñehe Tiberia. ²⁴ Hangue nu mi hyandi'u gue ya mi jo'oni ra Jesu nixi yá nxadi, nu'bá nu'ú 'bestho bi yut'a ja nú'u ya motsa ne bi ma pa Ncapernau pa da hyonga ra Jesu.

Ra Jesu go ra thuhme dega te

²⁵ Y ja bá tsahni'u ra Jesu ri'nandi ra ndehe ne bi 'ñembabi'u:

—Xahnate, ¿ha'mu gá tsøhø de guecua, desde manxuii o ja nubya?

²⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ahu, gui hongaguihu ngue'a dá 'uiñ'a'ihu ne gá niñahu, hingue ngue'a gá hyanthu ya danga nt'udi. ²⁷ Gui øthu ra ts'edi pa gui tsahu nú'a te gui tsihu, pe nu'á 'bestho da thegue. Ma'na xá hño 'yøthu ra ts'edi gui tsahu nú'a ra nzaqui unga ra te pa nzantho, y nu'á hinhya'mu da thegue. Go gue'a ra nzaqui da 'ra'ahu Nú'a To'o e bi Nja'i. Ne Ajuá ra Dada xa 'ñu'ta'ihu gue xa umba ra ts'edi'a pa da 'ra'ahu nú'a ra nzaqui'a.

²⁸ Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'bú ¿te mahyoni ga øthe pa njabu da za ga øthe ngu nú'a xa 'bepcahe Ajuá, pa njabu da za ga tsuhe nú'a ra nzaqui gui engaguihe?

²⁹ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'á mahyoni gui 'yøthu pa da za gui 'yøthu ngu nú'a xa 'bep'ahu Ajuá, camfrihu nú'a to'o xpá mehni'a.

³⁰ Ha nuya ja'i bi 'ñembabi'a:

—Nu'bú ¿te ma danga nt'udi da za gui 'yøt'e pa ga hanthe ne ga camfri'he? ¿Nda'a ra danga 'øt'e ma gui 'yøt'egue? ³¹ Maya'bu ndu ma dadahu ra Moise mri zi nú'u ma'ra ndu ma dadahu ja ra 'yo'mtha, y ja bi zini'u ra thuhme rá thuhu ra maná, ngu xa t'ofu ja ra Mça T'ofu habu ena: “Nu'á bá pempabi ra thuhme de mahets'i pa bi zi'u.”

³² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu: Hingo ra Moise bi umbabi'u nú'a ra thuhme bá ehe de mahets'i nú'a bi zi'u. Numa Dada go gue'a bi mampabi'u. Y go guet'a bá pen'ahubyu ra thuhme de mahets'i nú'a unga ra te pa nzantho. ³³ Nú'a ra thuhme bá pen'ahu Ajuá, go gue'a rá T'u bá cai de mahets'i, ne go gue'a umba ra meximhai ra te pa nzantho.

³⁴ Nu'bú nuya ja'i bi 'ñembabi:

—Ndada, oxqui ma gui 'betcahe nú'a ra thuhme'a.

³⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzantho. Nu'á tó'o da 'ñe da zucagui

hinhya'mu da zu ra thuhu, ha nu'a tó'o da gamfrigui hinhya'mu da zu ra nduthe.

³⁶ Pe nuga ya stá xi'ahu gue masque ya xcá hyandgaguihu pe hingui camfriguihu.

³⁷ Gatho nú'u to'o xa 'racagui Ajuá ma Dada da 'ñehe da zucagui, ha nu'a tó'o da 'ñehe da zucagui hinga co'tsi. ³⁸ Ngue'a nuga stá cai de mahets'i pa ga ø'tua rá paha nú'a to'o bá pencagui, hingue nú'a go ma pahase. ³⁹ Nurá paha ma Dada nú'a to'o bá pencagui gue nú'u to gatho xa 'racagui ni 'na de gue'u hinga 'bedi, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga juts'i'u pa ri nja yá te pa nzantho. ⁴⁰ Ne nurá paha nú'a to'o bá pencagui gue da nja yá te pa nzantho nuto da badi to'ogui ne da gamfrigui, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga juts'i'u pa ri nja yá te pa nzantho.

⁴¹ Nu'bú nuya xodyo bi nonga ra Jesu ngue'a mi ena: “Nuga go guecagui drá thuhme stá cai de mahets'i.” ⁴² Ne mi eñ'u:

—Go guehni ra Jesu rá t'u ra Jose, ¿ha ngue ha? Nuhu dí padihu to'o rá dada ne rá nanani. Nu'bú ¿hanja ena gue bá cai de mahets'i?

⁴³ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Ogui nontehu de nú'a stá xi'ahu.

⁴⁴ Ngue'a ni 'na hinto tsa da 'ñe da zucagui 'bu hingo Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pencagui da zopa rá mfeni pa e da zucagui, ne go gue'u ma ga juts'i nura pa de ra ngaxhmai pa ri nja yá te pa nzantho.

⁴⁵ Njaua xa t'ofu ja yá t'ofu yá 'mehni Ajuá habu ena: “Ajuá ma da 'ñuta gatho ya ja'i,” ena njabu. Hangue gatho nú'u to'o da hñuxa nt'ode te mangu ma Dada ne da zo ja yá mfeni, nú'ú go gue'u da 'ñe da zucagui.

⁴⁶ Hingo dí xi'ahu gue to'o xa hyanda Ajuá ra Dada, ngue'a hñsegui stá handi'a, ngue'a stá ehe de gue'a. ⁴⁷ Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o camfrigui pe'tsa ra te pa nzantho.

⁴⁸ Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzantho. ⁴⁹ Maya'bu nú'u ndu ri dadahu bi zi ra maná nu mi 'bui ja ra 'yo'mtha, pe nu'ú bi du'u. ⁵⁰ Pe nú'a ra thuhme dí mangá, hingue ngu nú'a ra thuhme bi zi nú'u bi du. Nú'a ra thuhme dí mangá bá ehe de mahets'i pa nuto'o da zi hinhya'mu da du. ⁵¹ Nuga go guecagui drá thuhme dí te, dá ehe de mahets'i. Nu'a tó'o da zi nú'a ra thuhme dí mangá, da nja rá te pa nzantho. Ha nú'a ra thuhme dí mangá, go guehna ma ndo'yo nú'a ma ga da pa da nja yá te pa nzantho ya meximhai.

⁵² Ha nuya xodyo bi 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¿Hanja da za da 'racju rá ndo'yoseni pa ga tsihu?

⁵³ Ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, 'bu hingui tsipabihu rá ngø ne rá ji Nú'a To'o e bi Nja'i, hinda nja ri tehu pa nzantho. ⁵⁴ Nu'a tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, gue'a da nja rá

te pa nzantho, ne nura pa de ra ngaxhmai nuga ga juts'i'a pa ri nja rá te pa nzantho. ⁵⁵ Ngue'a ma ngø nja ngu ra nzaqui, ne ma ji nja ngu ra dehe nú'a ts'i pa da nte 'na. Pe numa ngø ne ma ji hingue ngu nuya nzaqui'u, ngue'a numa ngø ne ma ji unga ra te pa nzantho. ⁵⁶ Nu'a tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, go gue'a da 'múi con gueque, ha nuga ga 'búi con gue'a. ⁵⁷ Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pencagui, nu'á te, hangue nuga dí te nehe ngue'a nu'á te'a. Njabu nehe nu'á tó'o da zigágui, nu'á ma da nja rá te ngue'a dí tega. ⁵⁸ Nuga go guecagui drá thuhme stá ehe de mahets'i. Pe hingo dí nja ngu nú'a ra maná nú'a bi zi ndu ri dadahu ne bi du. Ngue'a nu'a tó'o da zigágui núga drá thuhme, da nja rá te pa nzantho.

⁵⁹ Njabu bi mąnga ra Jesu nu mi xahnate ja ra nija nuni Ncapernau.

Ya noya nú'u unga ra te pa nzantho

⁶⁰ Ha ndunthi de nú'u to'o mi 'ñoui'a ne myá nxadihma, mi 'yøde'u bi mąnga ra Jesu njabu, bi 'ñena'u:

—Xi hindrí hohu nú'a maní. ¿To ja gue'a da gamfribini?

⁶¹ Ha nura Jesu bi batho gue nu'ú mi nønte de nú'a xqui man'a, hangue nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue hingrí hohu nú'a stá ma? ⁶² ¿Xi te gui beñhu nú'bu xcrí hyanthu da yo menga pa mahets'i Nú'a To'o e bi Nja'i?

⁶³ Nú'a ra nzaqui dí ma, go gue'a ra nzaqui pa ri ndáhihu, hingo pa ri ndo'yohu. Ngue'a nú'a ra nzaqui gui tsihu pa ri ndo'yohu hinte di muui pa gui tsihu ra te pa nzantho. Y nuya noya stá xi'ahu go gue'u ra nzaqui pa ri ndáhihu, ne go gue'u di 'ra'ahu ra te pa nzantho. ⁶⁴ Pe 'ra de gue'ahu hingui camfrihu.

Ra Jesu bi mąnga njabu ngue'a desde rá mudi ya mi patho nú'u to'o himi camfri'a, ne ya mi patho to'o mi ma da da'a. ⁶⁵ Nehe bi 'ñena:

—Xa njabu ngu nú'a ya stá xi'ahu gue hinda za to da 'ñese da zuqui 'bu hingo Ajuá ma Dada da zopa rá mfeni pa da e da zucagui.

⁶⁶ Nepu ndunthi de nú'u to'o mri 'ñoui ne myá nxadihma bi 'uegue'u, ya himbi deni'a. ⁶⁷ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi nú'u 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni:

—Xi'ahu, ¿ha gue ma gui 'ueguehu nehe?

⁶⁸ Ha nura Simu Pedro bi dadi ne bi 'ñembabi'a:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿to'o ja ga teñhe? gue hønse'i gui mąnga ya noya de ra te pa nzantho. ⁶⁹ Ha nuje stá camfrihe ne stá pahe gue go gue'e grá Cristo, rá T'u'i Ajuá nú'a te, xpá men'a'i pa gui ndá.

⁷⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu guí 'ret'amayohohu stá huan'ahu, ¿ha ngue ha? Pe 'yobu 'na de gue'ahu ri 'ñoui ra ts'ondahi.

⁷¹ Nu'á bi ma de ra Juda Iscariote rá t'u ra Simu, ngue'a go mi gue'a mi ma da da'a, masque go mi gue'a 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi.

7

Yá høcu ra Jesu himbi gamfri'u gue mi gue'a rá 'mehni Ajuá

¹ Mefa ra Jesu bi 'ñonitho ja ra hai Galilea, himbi ne ma bá 'buhni Judea ngue'a nuya ndá gá xodyo de guehni mi honi hanja da za da hyo'a. ² Ha ya mi ma da dat'a 'nará ngo ya xodyo go mra ngo dega nthøja'tsi. ³ Hangue yá høcu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma pa Judea, pa nuya ja'i mri deñ'a'i de guehni da za da hyandi'u nehe nú'u ya danga nt'udi gui ø'te. ⁴ Ngue'a 'bu 'nara ja'i ne to'o da hyandua rá 'befi, nu'á hinda 'yøt'a rá 'befi mant'agui. Ya gue guí ø't'a nuya danga t'ø'te, 'yøt'e'u ja yá thandi gatho ya ja'i pa da hyanda nú'a gui ø'te.

⁵ Nuyá høcu'a bi xipabi njabu ngue'a nixi gue'u himi camfri ua go mi gue'a rá 'mehni Ajuá. ⁶ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Pa gueque hinxa zøta ma ora pa ga mani, pe nu'ahú, otho ri orahu. ⁷ Ya ja'i hingui tsa da utsa'ihu, pe nuga ha, di utsagui, ngue'a dí xipabi de yá ts'o'befi'u. ⁸ Nu'ahú, go da rí maha ra ngo. Nuga hinga ma, asta hinda zø ma ora pa ga ma.

⁹ Ha nu mi xipabi njabu, bi ma'u, ha nura Jesu bi gotriho Galilea.

Ra Jesu bi ma ra ngo dega nthøja'tsi

¹⁰ Nepu ra Jesu bi ma nehe ja ra ngo, pe asta 'mefa. Bi ma pe mant'aguitho pa hinto da hyandi. ¹¹ Ha nuya ndá gá xodyo nú'u mi ne da hyohma'a xi mi honi'u de guehni ja ra ngo ne mi eñ'u:

—¿Habu di 'youa'a 'bu?

¹² Ha ndunthi de nuya ja'i mi 'yoni ja ra ngo xi mi ñá de gue'a. 'Ra mi ena: “Nú'a ra 'ñhø'a xi ra hoja'i"; ha nu ma'ra mi ena: “Hinga majuani, hønse hat'atho ya ja'i.”

¹³ Pe nu'ú mi ñá zi njante pa hinto da 'yøde, ngue'a mi tsu yá mixodyoui nú'u myá ndá de gue'u.

¹⁴ Ts'a mi 'yo made ra ngo ra Jesu bi yat'a ja ra ndanija pa bi nxahnate. ¹⁵ Ha nuya ndá gá xodyo xi bi 'yø ne bi 'ñemse'u:

—¿Hanja nuni ra Jesu nts'edi ja rá mfadi ha hinxa nxadi?

¹⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a dí udi, hingo dí mansega. Nu'á bí ehe de Ajuá nú'a to'o bá pencagui. ¹⁷ Nu'a tó'o da ne da 'yø'tuabi rá paha Ajuá, ma da badi de nú'a ma nt'utuete ua bí ehe de Ajuá o ua go dí bensega nú'a dí ma. ¹⁸ Nu'a tó'o bense nú'a ma, nú'á go gue'a ne da t'e'tsua

rá nsu. Pe nu'á tó'o ne da 'ñe'tsuabi rá nsu nuto bá pèhni'a, nu'á mǎnga majuani ne hingui hate.

¹⁹ Ra Moise xa 'ra'a'ihũ ra ley, pe ni 'na de gue'ahũ hinxá 'yòtehu nura ley'á. Nu'bu gri òthmahũ nú'a mǎ, nu'bu'á ÷hanja guí beñũ guí hyogaguihu?

²⁰ Ha nura hmuntsja'i bi dǎdi ne bi 'ñena: —Nu'i pò guí 'ñoui ra ts'ondahi. ¿To'o xa beni da hyo'ague?

²¹ Nu'bu'á ra Jesu bi dǎdi ne bi 'ñembabi'u: —Hõnse ngue'á dá pe 'nara 'befi nú'a ra pa dega tsaya dá japi bi ñani 'nara da'thi, hõngue por gue'á gri 'yòhu. ²² Pe xi nu'ahũ nehe, nú'a ra pa dega tsaya guí hu'tsuahu ra seña ja yá ndo'yo ri bǎtsihũ ngu bi 'yòt'a ndu ri dadahu, desde rá mudí bi hñuxa nura seña ja yá ndo'yo, ne 'mefa ra Moise mi manda da t'òt'a njabũ nehe, masque hingo bi matí. Hangue ringue'á nu'ahũbya, ngu da dat'a rá hñato ma pa de xa 'mũ ri t'ubǎtsihũ guí hu'tsuahu ra seña, masque ra pa dega tsaya. ²³ 'Bu nu'ahũ guí hu'tsuahu ra seña ri bǎtsihũ ra pa dega tsaya hõnse pa hingui ts'ocuahũ rá ley ra Moise, nu'bu'á xi ÷hanja guí pò ri cùehũ con gueque ngue'á stá òthebi maxõgue rá ndo'yo 'nara 'ñõhò nura pa dega tsaya? ²⁴ Guí beñũ gue hinxá hñõ nú'a dá òt'e, ngue'á dá òt'e ra pa dega tsaya. Oguí dǎma beñũ ua hingui ho 'nara t'òt'e asta hingo 'met'o guí pahũ ua majuani hingui ho o hina, pa njabũ da za guí beñũ ngu ri 'ñepi nú'a ra t'òt'e.

Ra Jesu bi mǎ de habũ xqui 'ñehe

²⁵ Ha nu 'raya me Jerusale bi 'ñena: —¿Ha hingo guehni thoni pa da tho? ²⁶ Xini 'bahni ñǎ ja yá thandi ya ja'i ne hinte sipabi. ¿Ha gue camfri ma ndahũ gue xi majuani go guehni ra Cristo rá 'mehni Ajuá pa e da ndǎ? ²⁷ Pòde hina, ngue'á nu'á dí pahũ habũ ra menguni. Ngue'á nu stí zò ra Cristo hinto ma da bǎdi habũ dra mengu'á.

²⁸ Ra Jesu bi 'yòde te mi mǎnga ya ja'i, hangue nu mi nxahnate'á ja ra ndanija bi ñǎ nts'edi bi 'ñena:

—¿Guí pacaguihu ne guí pahũ habũ drá mengui! Nuga hinstá esche. Nú'a to'o bá pencagui go guese'á Ajuá nú'a xi majuani, ne nu'ahũ hingui pahũ'á. ²⁹ Nuga dí paca'á ngue'á stá ehe de gue'á, ne go gue'á bá pencagui.

³⁰ Hangue nu mi 'yòde ya ndǎ gǎ xodyo bi mǎnga ra Jesu njabũ, ma'na mi ne'u da gu'á pa da zixhmǎ'á nts'ahni, pe hinto bi gu'á ngue'á himi tsòta rá ora. ³¹ Pe ndunthi ya ja'i de guehni bi gamfri'á ne mi eñ'u:

—Xi nu sta zòhò nura Cristo pa da ndǎ, ¿ha gue ma da 'yòt'a ma'ra ya dǎnga nt'udi que nú'a òt'ni?

Ya fariseo bi mehna ya gunts'ahni pa da gahmǎ ra Jesu

³² Y nuya fariseo mi 'yòde bi mǎnga njabũ ya ja'i, nu'bu'á nu'ú ne ya ndǎ gǎ macja bi mehna 'raya gunts'ahni pa da gahmǎ ra Jesu. ³³ Hangue ra Jesu bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa ma ga 'bui con gue'ahũ, nepu ma ga yo pengui habũ bí 'bui nú'a to'o bá pencagui. ³⁴ Ma guí hyongaguihu pe hingui ma guí tsucaguihu, ne hinda za guí mahani habũ ma ga 'bucá.

³⁵ Nu'bu'á ya ndǎ gǎ xodyo mi 'buhni bi 'ñémbabi 'na ngu 'na:

—¿Habũ ma dí mani 'bu pa ena gue ya hinda za ga tsuhũ? ¿Ha gue ma da ma pa ja yá hai ya me Grecia habũ bí 'bui ma mixodyohũ nú'u xa nxani, ne ma dí xahna nehe ya me Grecia? ³⁶ ¿Te rí bõnga nuya noya xa mani 'bu, ena: “Ma guí hyongaguihu pe hingui ma guí tsucaguihu, ne hinda za guí mahani habũ ma ga 'bucá?”

Ra dehe dega te pa nzantho da nja ngu 'nara dǎthe

³⁷ Nurá ngats'i ra pa de ra ngo go gue'á ma'na ra dǎngo nú'a ra pa'a, ra Jesu bi 'mai bi ñǎ nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'á tó'o tsu ra nduthe dá 'ñehe da zucagui pa da ntsithe. ³⁸ Ngu mǎnga ja ra Mǎca T'ofò, nu'á tó'o da gamfrigui ma da bõhò ra dehe dega te ja rá coraso ne da nja ngu 'nara dǎthe.

³⁹ Ra Jesu bi mǎ de ra Mǎca Ndahi nú'a mi ma da t'umba nuto mi ma da gamfri'á. Pe nura Mǎca Ndahi hinxqui 'bèhniho, ngue'á ra Jesu hinxqui menguiho ja rá nsunda nuni mahets'i.

Ya ja'i 'rama'na'ño mi mǎñ'u

⁴⁰ Ha ya ja'i mi 'yòde nuya ya noya, 'ra mi ena:

—Xi majuani go guehni rá dǎnga 'mehni Ajuá nú'a mi hmǎ da 'ñehe.

⁴¹ Ha nu ma'ra mi ena:

—Go guehni ra Cristo rá 'mehni Ajuá bá e pa da ndǎ.

Ha nu ma'ra mi ena:

—¿Pe hanja? ¿Ha dra menguni Galilea ra Cristo? ⁴² Hina. Ngue'á ja ra Mǎca T'ofò mǎ gue nura Cristo ma da 'ñehe de yá ja'i ndu ra Davi, ne ma dra me Belé nuni ja ra t'uhnihi habũ mrá mengu ndu ra Davi.

⁴³ Ne njabũ ya ja'i 'rama'na'ño mi mǎñ'u de gue'á. ⁴⁴ Ha nu 'ra mi ne da zixhmǎ nts'ahni, pe hinto bi gu'á.

Ya dǎnga ndǎ gǎ xodyo himbi gamfri'á ra Jesu

⁴⁵ Ha nuya gunts'ahni xqui 'bèhni da gahmǎ ra Jesu bi mengui habũ mi 'bu ya ndǎ gǎ macja ne ya fariseo, ne bi t'embabi:

—¿Hanja hinguá tsihu?

⁴⁶ Ha nuya gunts'ahni bi dǎdi ne bi 'ñena:

—¿Hindá tsihe ngue'a dá ødehe ya hoga noya bi ma nú'a hinhya'mu stá øhe to'o xa mā njabu!

⁴⁷ Nu'bú nuya fariseo bi dadi ne bi ñembabi'u:

—¿Ha gue ne'ahu ya xa hya'ahu'a? ⁴⁸ Guí pahu gue ni 'na de guecje núje dyá ndahe de ma nijahu ne dyá fariseohe hinstá camfrihe nú'a xa mañ'a. ⁴⁹ Nú'u xa gamfri'a go gue'u nú'u hingui pa ra ley, y go gue'u ya xa t'equé pa ra ñu.

⁵⁰ Ha nura Nicodemo mi 'bahni nehe xqui munts'ui yá mifariseoui, ne go gue'a xqui ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu. Nu'bú nú'a bi ñembabi gatho nú'u mi 'bahni:

⁵¹ —Pe numa leyhu mā gue hinto tsa ga tsamhu nts'ahni 'bu hinda nja ra nthantha 'met'o pa ga pahu te 'be'a xa 'yøt'e. ¿Ha gue njabu mā, o hina?

⁵² Nepu nú'u bi datuabi ra Nicodemo ne bi ñembabi:

—¿Ha gue ne'i go grá me Galilea pa guí ne gui camfri'a? Hñe'ta ra Maça T'ofu pa guí pađi gue jo'o ni 'nará 'meñni Ajuá nú'a dra me Galilea.

'Nara 'behñā ra zinga medinthāti

⁵³ Nepu gatho ya ja'i bi ma yá ngu'u.

8

¹ Ha ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo.

² Nepu rá hyax'a bi mengui'a ma'na'gui pa ja ra ndanija, ne ja bi munts'uini gatho ya ja'i, ne bi hñuhni'a pa mi xahni'u. ³ Nepu nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo bá tsimpabi 'nara 'behñā xqui ts'udi mri hñuxui 'nara medinthāti, ne bri 'ba'ma madetho habu mi 'bu ra Jesu co ya ja'i. ⁴ Nepu nú'u bi ñembabi:

—Xahnate, nuna 'behñā bi ts'udi mri hñuxui 'nara medinthāti. ⁵ Nura Moise 'bepcahu ja rá ley gue ga hohu co ya nc'ahni nuya 'behñā ga tsahu di øt'a njabu. Xi'i, ¿te go xi guí mangué?

⁶ Nú'u bi manga njabu hønse pa xa 'yøde'u te xa dadi hmañā ra Jesu, pa njabu xa za xa ñapahma. Ha nura Jesu bi ndoqui ne bi 'yofu 'raya noya ja ra hai co rá dedo. ⁷ Pe nú'u mi sigui mi ambabi'a, nu'bú nú'a bi 'mai ne bi ñembabi'u:

—Nu'a tó'o hinxa 'yøt'a ni 'nara ts'oqui, dá føtua 'nara mudi nc'ahni nuna ra 'behñā.

⁸ Ne bi yopa ndoqui'a ne bi sigui bi 'fofo ja ra hai co rá dedo. ⁹ Ha nu mi 'yøde'u nú'a bi mañ'a, bi zose yá mfeni de yá ts'oqui'u, ne bi madi bi ma'u 'rama'na, rá madi bi ma nú'u ma'na mi tsøxa yá jeya, nepu gatho ma'ra, ne ra Jesu bi goseuini nú'a ra 'behñā mi 'bahni madetho. ¹⁰ Nepu nura Jesu bi 'mai ne bi hyandi ya mi jo'oni ni 'na, hønse nú'a ra 'behñā mi 'bahni, ne bi ñembabi'a:

—Naná, ¿habu 'ba nú'u to'o mi ñap'a'i? ¿Ha gue ya hinto ne da hyo'i dega nc'ahni?

¹¹ Ha nu'a bi dadi ne bi ñena:

—Ya jo'o, Ndada.

Nu'bú nura Jesu bi ñembabi'a:

—Nixi gueque hinte ma ga øt'a'i. Grí ma, ne ya oxqui yopa øt'a ma'ra ya ts'oqui.

Ra Jesu go ra ñot'i nú'a yøtua yá mfeni ya ja'i

¹² Nepu ra Jesu bi yopa zofu ya ja'i ne bi ñembabi'u:

—Nuga go guecagui drá ñot'i di yo'tua yá mfeni ya ja'i. Nu'a tó'o da dengagui hinda 'ño ja ra 'bexuui, nú'a da me'tsa ra ñot'i dega te pa nzantho.

¹³ Nepu nuya fariseo bi ñembabi'a:

—Nu'i guí manse gue to'o'igüe, hangue hinga majuani nú'a guí ma.

¹⁴ Nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi'u:

—Masque di manse to'ogui, pe gue'a majuani nú'a di mā, ngue'a nuga di pađi habu stí ñehe ne habu grá ma, pe nu'ahu hingui pahu habu stí ñehe ni habu grá ma.

¹⁵ Nu'ahu gyá meximhaihu, ne guí ha nguendahu ngu nú'a guí benschu. Pe nuga hinstá ehe pa to ga ha'mba nguenda. ¹⁶ Pe nu'bu to'o di ha'mba nguenda, nu'bú nú'a di mā gue'a majuani, ngue'a hingo di hanse nguenda, go di ha'be nguenda ma Dada nú'a to'o bá pencagui. ¹⁷ Nehe xa t'ofu ja ri leyhu, nu'bu yoho ya ja'i da damajuani ne 'nada nú'a da mañ'u, go gue'a majuani. ¹⁸ Nuga di manse to'ogui, ne ma Dada nú'a to'o bá pencagui, ne'a damajuani to'ogui.

¹⁹ Ha nu'u bi ñembabi:

—¿Habu bi 'bu ri Dada?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñena:

—Nu'ahu hingui paçju, hangue nixi ma Dada hingui pahu. 'Bu gri pahmahu to'ogui, nehe gri pahmahu ma Dada.

²⁰ Ra Jesu bi manga njabu nu de mi xahna ya ja'i mbo ra 'me'tsboja ja ra ndanija, pe hinto bi gu nts'ahni ngue'a mri 'beta rá ora'a.

"Hinda za gui mahani habu grá maga"

²¹ Ha nura Jesu bi yopa ñembabi'u:

—Nuga ma ga maga, ha nu'ahu ma gui hyongaguihu pe ya ga jo'o, ne ma gui tuhu gri nduda ri ts'oqui, hangue njabu hinda za gui mahani habu grá maga.

²² Ha nuya ndá gá xodyo bi ñemse'u:

—¿Ha gue ma da hñose 'bu? Hanja ena, "Hinda za gui mahani habu grá maga."

²³ Nepu nura Jesu bi ñembabi'u:

—Nu'ahu gyá meximhaihu, ha nuga drá mengu mahets'i. Nu'ahu yá meti'ihu nuna ra ximhai, ha nuga hingo rá metigui nuna ra ximhai. ²⁴ Hangue di xi'ahu gue ma gui tuhu gri nduda ri ts'oqui. Ngue'a 'bu hingui camfriguihu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu, ma gui tuhu gri nduda ri ts'oqui.

²⁵ Nepu nu'á bi 'ñembabi'a:

—Xicje, ¿to'o'igüe?

Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Ya stá xi'ahu desde rá mudi to'ogui.

²⁶ Nuga masque jahma ma'ra te ga xi'ahu de ri 'mũihu ne de ts'á xcá øthu, pe hõnse dí xi'ahu ngu nú'a bi xicagui nú'a to'o bá pencagui, y nú'a mangu majuani.

²⁷ Pe nú'u mi øde, himbi badi gue ra Jesu mi ña de Ajuá ra Dada. ²⁸ Hangué nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nu xcri pø'tshu Nú'a To'o e bi Nja'i pa gui hyohu, gue'bu ma gui pahu gue gueque ngu nú'a stá xi'ahu, ne ma gui pahu gue hingo de ma ts'edi sche nú'a dí øt'e, ngue'a ngu nú'a xa xica ma Dada gue'a dí ma. ²⁹ Ha numa Dada nú'a to'o bá pencagui 'bui con gueque, hinxa hyegase, ngue'a nzantho dí øt'a nú'a dí ho'a.

³⁰ Nu mi mangu njabu ra Jesu, bi gamfri'á ndunthi ya ja'í.

Nú'u to'o yá batsi Ajuá ne nú'u to'o o ja rá 'u ra ts'oqui

³¹ Ha nura Jesu bi xipabi nuya xodyo xqui gamfri'á, ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu gui sigui gui camfrihu ma noya, nu'bú xi majuani go ma nxadi'ihu. ³² Ne ma gui pahu nú'a majuani, ha nu'bu gui pahu nú'a majuani, ya hingui ma gui 'mēgohu.

³³ Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'a:

—Nuje go guecje yá ja'iguihe ndu ra Abrá, ha hinhya'mu stá 'mēgohe. ¿Hanja gui ena gue ya hinga ma ga 'mēgohe?

³⁴ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui go gue'a rá 'bego ra ts'oqui. ³⁵ 'Nara t'u cohi pa nzantho ja rá ngu, pe 'nara 'bego da nja ra pa da bõni da ma. ³⁶ Njabatho nehe Nú'a To'o e bi Nja'i, 'bu da pøñ'a'ihu de ja rá 'ye ra ts'oqui, nu'bú dyá batsi'ihu Ajuá ne ya hindyá 'bego'ihu ra ts'oqui. ³⁷ Nuga dí padí gue nu'ahu yá ja'í'ihu ndu ra Abrá. Pe nu'ahu gui ne gui hyogaguihu ngue'a hingrí hohu nú'a dí ma. ³⁸ Nuga dí mangu nú'a xa xicagui ma Dada, ha nu'ahu gui øthu ngu nú'a xa mangu ri dadahu.

³⁹ Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Pe nuje ma dadahe ndu ra Abrá.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—'Bu xi majuani go dri dadahmahu ndu ra Abrá, nu'bú grí øthmahu ngu mi øt'a. ⁴⁰ Pe nu'ahu gui ne gui hyogaguihu masque nuga go stá xi'ahu nú'a ra noya xa xicagui Ajuá. ¿Pe ndu ra Abrá himi øt'e ngu gui øthbya! ⁴¹ Nu'ahu gui øthu ngu nú'a øt'a ri dadahu.

Nu'bú nu'á bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nuje hingue to'oraza ma dadahe, 'nada nú'a ma dadahe, go gue'a Ajuá.

⁴² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—'Bu Ajuá go dri dadahmahu'a, nu'bú gri macjhmahu, ngue'a stá ehe de habu ndí

'bu'be'a. Ngue'a hinstá esc, nu'á go bá pencagui'a. ⁴³ ¿Hanja hingui tso ri mfenihu nú'a dí xi'ahu? Nu'ahu hingui tso ri mfenihu ngue'a hingui ne gui 'yøhu nú'a dí ma. ⁴⁴ Ra ts'ondahi go gue'a ri dadahu, ha nu'ahu go yá batsi'ihu'a, ne nu'ahu go gui nesehu gui 'yø'tuabihu nú'a dí ho'a. Ne nú'a go gue'a ra hyote desde ra mudi. Nu'á hõnse hat'a ya ja'í ne hinhya'mu xa mangu nú'a majuani. Nuya nc'uamba mañ'a go xa zanse, ngue'a nú'a xi ra c'uamba ne go gue'a ra dada de ya nc'uamba. ⁴⁵ Nu'ahu hingui camfriguihu ngue'a dí mangu nú'a majuani. ⁴⁶ ¿To'o 'na de gue'ahu da zutca 'nara ts'oqui? Jo'o. Nuga dí xi'ahu nú'a majuani. Nu'bú ¿hanja hingui ne gui camfriguihu? ⁴⁷ Nu'a tó'o rá meti Ajuá dí ho da 'yøde nú'a mangu Ajuá. Nu'ahu hingo yá meti'ihu Ajuá, hangué hingrí hohu gui 'yøhu nú'a ma.

Ra Jesu ya mi 'bui ante de ra Abrá

⁴⁸ Nepu ya xodyo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, majuani nú'a dí mañhe gue grá me Nsamaria, ne grí 'ñoui ra ts'ondahi.

⁴⁹ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hindrí 'ñobe ra ts'ondahi. Nuga dí numansu ma Dada, pe nu'ahu hingui numansuguihu. ⁵⁰ Pe nuga hindí mangu njabu pa gui esca ma nsuhu, ngue'a 'bui 'na to'o esca ma nsu, ne go ha nguenda'a. ⁵¹ Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o øtcagui nú'a dí ma, hinhya'mu da du'a.

⁵² Nu'bú ya xodyo bi 'ñembabi:

—Nubyá ha, dá pahe gue xi majuani grí 'ñoui ra ts'ondahi, ngue'a nu'í gui ena gue nu'a tó'o da 'yøt'a'í nú'a gui ma, hinhya'mu da du. Conque ra Abrá ne yá 'mehni Ajuá bi du. ⁵³ ¿Ha gue go ma'na ja ri nsugue gue ndu ma dadahe ra Abrá ne ndu yá 'mehni Ajuá? Xi'a'igüe ¿to'o go grí nhyecuauí?

⁵⁴ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'bu gra exase ma nsu, nu'bú hinte dri muui. Numa Dada go gue'a esca ma nsu, nú'a gui emfa gue go gue'a ri Ajuahu. ⁵⁵ Pe nu'ahu nixi xcá pahu'a. Nuga ha, dí paça'a. 'Bu gra ena gue hindí paça'a, nu'bú gra c'uambahma ngu nu'ahu. Nuga dí paça'a, ne dí øte nú'a ma. ⁵⁶ Ndu ri dadahu ra Abrá mi ne co 'nara johya da hyandgagui ma 'mui nuya pa de ga 'youa ja ra ximhai, ne xi bi johya mi hyandga'a.

⁵⁷ Ha nuya xodyo bi 'ñembabi'a:

—Nixi made nthebe njeya hingui pe'tstho, ¿ne gui ena gue gá hyanda ndu ra Abrá?

⁵⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xi majuani dí xi'ahu, desde ante da 'mui ra Abrá, nuga ya ndí 'bui.

⁵⁹ Hangué nu'á bi gaxa ya do pa da c'anhma'a ngue'a mi nhyecuauí Ajuá. Pe nura Jesu bi 'bampi'u bi 'ranga madetho de gue'u ne bi bõni de ra ndañija bi ma'a.

9

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñhø mrá goda ya de mi 'mui

¹ Ra Jesu mi 'yo ja 'nara 'ñu, ne de guehni bi hyanda 'nara 'ñhø ya mrá goda desde rá 'buá. ² Ha nuyá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñena:

—Xahnate, ¿to'o bi 'yøt'a 'nara ts'oqui pa bi 'mui njani, nuni o rá dada o rá nana?

³ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hingo xa 'yøt'a ra ts'oquini, ni rá dada nixi rá nana pa bi 'mui njani mrá goda. Xa njabu hønse pa da hnequi rá ts'edi Ajuá de nú'a ma da t'øtuabini. ⁴ Núbya ma patho mahyoni ga pepa rá 'befi nú'a to'o bá pencagui, ngue'a ma da zo ra xuui, ne nu'bá ya hinda za to da mpefi. ⁵ De núbya dí 'bucua ja ra ximhai go guecagui drá ñot'i dí 'yøtua ya mfeni ya ja'i.

⁶ Nu mi uadi bi manga njabu'a, bi zo rá jihni ja ra hai ne bi mant'a ts'u ra zi hai pa bi go'tsuabi ja yá da ra goda. ⁷ Ne bi 'ñembabi:

—Grí ma bá nxuca ja ra mothe Siloé.

—Nura thuhu'a pøni da 'ñena, xa 'bchni.

Nepu nú'a bi ma bá nxuqui, ha nu mi mengui ya mi handi. ⁸ Nepu yá 'nangu ne nú'u to'o xqui hyanda ma'met'o gue mrá goda'a bi 'ñembabi'u:

—Go guehni mi hudi mi peti, ¿ha ngue ha?

⁹ Ha 'ra mi ena:

—Go guehni.

Ha nu ma'ra mi ena:

—Hina. Pøde rí hñats'i ha, pe hingo guehni.

Ha nu'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Majuani go guecaguihma.

¹⁰ Nu'bá nuyá ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Hanja tsa guí handbya?

¹¹ Nu'bá nu'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'a ra 'ñhø rá thuhu ra Jesu go gue'a bi gosca ra bøhai ja ma da ne bi 'ñengagui: “Grí ma bá nxuca Siloé.” Nepu nuga dá ma dá nxuqui, hangue 'bestho ra ora'a dá handi.

¹² Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Habú bí 'bu'a?

Ne nu'a bi 'ñena:

—Hindí padi.

Ya fariseo bi 'yøtua ya nt'ani nú'a mrá goda

¹³ Nepu nuyá ja'i'u bi zi'tsua ya fariseo nú'a ra 'ñhø mrá goda. ¹⁴ Ha nu'á ra pa'a ra Jesu bi mant'a ts'u ra hai co rá jihni pa bi go'tsua yá da nú'a ra goda pa bi umba rá thandi, go mrá pa dega tsaya. ¹⁵ Nehe ya fariseo bi 'yambabi ra goda hanja xqui nja pa ya mi handi. Ne nu'a bi 'ñembabi'u:

—Nú'a ra 'ñhø rá thuhu ra Jesu bi gosca ra bøhai ja ma da, ne dá nxuqui, y hangue dí handbya.

¹⁶ Ha nu 'raya fariseo bi 'ñena:

—Nú'a ra 'ñhø'a hinxqui 'ñehe de Ajuá ngue'a hingui jamasu ra pa dega tsaya.

Pe nu ma'ra mi ena:

—Nu'bu 'nadra 'yøt'ats'oquihma, hinda za da 'yøt'a nuyá ya danga nt'udi nguna.

Ne 'rama'na'ño mi mañ'u. ¹⁷ Hangue nu'ú bi yopa 'yøt'ua ya nt'ani ra goda ne bi 'ñembabi:

—Xi'a'i, ¿te go guí mangue de nú'a to'o bi xoc'a ri da?

Nu'a bi 'ñena:

—Nuga dí ena gue go gue'a 'nará 'mehni Ajuá.

¹⁸ Pe nuyá ndá gá xodyo'u himi camfri gue go mi gue'a mrá goda ne ya xqui xo yá da, hangue nu'ú bi zompa rá dada ne rá nana.

¹⁹ Nepu bi 'yambabi'u ne bi 'ñena:

—¿Ha go gue'a ri t'uhu guí mañ'hu gue ya mrá goda desde mi 'mui? ¿Hanja handbya 'bu'?

²⁰ Ha nurá dada ne rá nana'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí pahe xá hño gue go gue'a ma t'uhe, ne desde mi 'mui ya mrá goda. ²¹ Pe hindí pahe hanja xa za xa hyandibya, nixi dí pahe to'o bi xocua yá da. Ya tsøxa yá jey'a, go da 'yamfu'a, nu'a da za da xi'aschu.

²² Gue'a bi dadi rá dada ne rá nana nguetho mi tsu yá ndá'u, ngue'a nuyá ndá'u ya xqui go 'nara cohi gue nú'a tó'o da ma gue ra Jesu go gue'a majuani ra Cristo rá 'mehni Ajuá pa e da nda, nú'a da t'eni de ja ra nija. ²³ Hangue nurá dada ne rá nana xqui 'ñena: “Ya tsøxa yá jey'a, ne da za guí 'yambaschu.”

²⁴ Ha nuyá ndá gá xodyo bi yopa zohna nú'a mrá goda ne bi 'ñembabi:

—Xøcambeni Ajuá ne xicje nú'a majuani.

Ngue'a nuje dí pahe gue nú'a 'ñhø'a to'o xa xoc'a ri da, go gue'a 'nara 'yøt'ats'oqui.

²⁵ Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga hindí padi ua ra 'yøt'ats'oqui o hina. Hønse nú'a dí padi, gue ndrá goda, ha nubyá ya dí handi.

²⁶ Ha nu'ú bi yopa 'yambabi'a ne bi 'ñembi:

—¿Te bi 'yøt'a'i nú'a ra 'ñhø mri xoc'a ri da?

²⁷ Nu'bá nu'a bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Ya stá xi'ahu ne hingui ne guí camfrihu. ¿Hanja guí ne ga yopa xi'ahu ma'na'qui? ¿Ha guí nehue gue ne'ahíu dyá nxadi'ihu'a?

²⁸ Ha nu'ú bi zani'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i go rá nxadi'i'a, ha nuje yá nxadigu-ihé ra Moise. ²⁹ Nuje dí pahe gue Ajuá mi ñaui ra Moise, pe nura 'ñhø'a guí ena, hindí pahe habu xqui 'ñehe'a.

³⁰ Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Tengu gue nu'ahu hingui pahú habu xqui 'ñehe, ha nu'á bi xoga ma da! ³¹ Ngue'a dí pahú gue Ajuá øtuabi yá t'adi nú'a to'o tsu'a ne øtuabi rá paha'a, pe nuyá t'adi ya 'yøt'ats'oqui hingui øtuabi. ³² Ngue'a hin-
hya'mu stá øhu to xa xocua yá da 'nara ja'i

nú'a ya mrá goda desde mi 'mai. ³³ 'Bú nú'a ra 'ñòhò'a hinxqui 'ñehma de Ajuá, hinda za da 'yòthma njabu'a.

³⁴ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:
—Nu'i desde ngá 'bui ya ngrá 'yòt'ats'oqui, y njabu xi ngui ne gui xancaguihe?

Nepu nu'ú bi 'yenga de ja ra nija.

Ra ngoda de rá mfeni 'na

³⁵ Ha nura Jesu bi 'yòde gue xqui t'enga de ja ra nija nú'a mrá goda, bi hyoni, y nu mi yopa zadi bi 'ñembabi:

—Nu'i, zha gui camfribi rá T'u Ajuá?

³⁶ Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Ndada, zto'o'a pa da za ga camfri?

³⁷ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Ya xcá hyandi, ne nú'a to'o gui ñauihya go guese'a.

³⁸ Nu'bú nú'a mrá goda bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, dí camfri'i.

Ne 'bestho bi ndandiñahmu pa bi nsunda'a. ³⁹ Ne ra Jesu bi 'ñena:

—Nuga stá eheua ja nuna ra ximhai pa ga ø't'a ra ts'utbi, pa nu'u tó'o xa ngoda ja yá mfeni, ga xocua yá mfeni pa da badi, ha nu'u tó'o beni gue ja yá mfadi, nja ngu nú'a to'o xo yá da, ga japi da ngoda'u.

⁴⁰ Ha 'raya fariseo nú'u mi 'bahuini'a bi 'yòde nú'a te mi mañ'a, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue necje dyá godahe?

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Bú gri godahmahahu, nu'bú hingri tuhma ri ts'oquihu. Pe nu'ahú gui eñhu gue gui hanthu, hangue grí tuhri ri ts'oquihu.

10

Ra Jesu bi mangu 'nara 'bede de 'nara ngu'ño

¹ Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o hingui cut'a ja ra gosthi ngu'ño, ne tonts'a ma'na lado pa da yat'i, go gue'a 'nara be ne 'nara dacate. ² Nú'a to'o taca ya deti, go gue'a ra ma'yo, ne go gue'a cut'a po ja ra gosthi. ³ Nura nsugosthi xoca ra gosthi pa da yat'a ra ma'yo, ha nuya deti patuatho rá noya, ha nu'á da zopa yá thuhu nú'u yá meti'a pa da pøni'u. ⁴ Ha nu stí pønga gatho nuyá meti'a, nu'á di 'bet'o ne ma'ti'u, ne nuyá deti di deni'a ngue'a patuatho rá noya. ⁵ Ngue'a nuya deti hingui tena ma'na'ño ra ma'yo, nu'á da ne'tsua ra 'rihi da ma, ngue'a hingui patua rá noya'a.

⁶ Ra Jesu bi xipabi'u nuna ra 'bede, pe nu'ú himbi zo yá mfeni te mri bonga nú'a bi xipabi'u.

Ra Jesu go ra hoga ma'yo

⁷ Nepu ra Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, nuga go guecagui drá gosthi habu thogui ya deti. ⁸ Gatho nú'u to'o bá 'bet'o de gueque go gue'u myá be ne myá dacate ngue'a mi ne da hyat'a ma deti

pa da deni'u. Pe numa deti himbi 'yøtuabi nú'a mi mañ'u, ngue'a hingo myá meti'u. ⁹ Nuga go guecagui drá gosthi. Nu'a tó'o da yat'a ja nuna ra gosthina da mpøhø, ne nu'á da nja ngu 'nara zi deti di cut'i di pøni pa da ñuni.

¹⁰ 'Nara be bí ehe hønse pa da mpe, pe pa da hñote, ne pa da huata ra taxo. Pe nuga stá ehe pa ga umba yá te ya ja'i, ne nura te'a go 'nara hoga te pa nzantho. ¹¹ Nuga go guecagui drá hoga ma'yo, ngue'a 'nara hoga ma'yo da unga rá te po rá ngue yá deti. ¹² Pe 'nara ma'yo 'mego nú'a su ya deti hønse pa da hñanga rá thaha, nu'á 'bu da hyanda 'nara mi'ño bra 'ñehe pa e da za ya deti, nu'á da ne'tsua ra 'rihi da ma ne da zopu ya deti ngue'a hingo yá meti y hingo xi majuani yá ma'yo'u. Ha nura mi'ño da pent'i 'raya deti, ha nu ma'ra haburaza da nxani'u. ¹³ Njabu nú'a ra ma'yo 'mego da nest'ihi da ma ngue'a hingui tu rá mui de ya deti ngue'a nu'á 'nara 'begotho.

¹⁴⁻¹⁵ Nuga go guecagui drá hoga ma'yo. Ngu pacagui ma Dada ne dí pac'a'a, njabu nehe dí padi ma deti ne nu'á pacagui nehe, ngue'a ma metiga'u, ne ma ga unga ma te po rá ngue'u. ¹⁶ Nehe 'bui ma'ra ma deti nú'u hingyá mengu de nuna ra ngu'ño, ne nu'ú mahyoni ga tsi nehe. Ne nu'á da 'yøscagui nu xcrá zofo, ne da 'ñehe'u, ne njabu da 'nadra taxo ne da 'nadra ma'yo, y nura ma'yo'a go guecsegui.

¹⁷ Ajuá ma Dada xi ri macagui ngue'a ma ga unga ma te pa ga tu, ha nu xcrá tu, ma ga yopa nte ma'na'qui. ¹⁸ Pe hinto ma da hñaga ma te, ma ga tuse. Dí ha ra ts'edi pa ga tuse, ne dí ha ra ts'edi pa ga yopa nte ma'na'qui. Njabu bá 'bepcagui ma Dada.

¹⁹ Ha nuya xodyo 'rama'na'ño mi mangu ma'na'qui'u ngue'a bi 'yòde te mi mangu ra Jesu. ²⁰ Ndunthi de gue'u bi 'ñena:

—Nuní 'ñoui ra ts'ondahi ne xa 'be rá mfeni. ¿Hanja gui øxhu nú'a te ma?

²¹ Ha nu ma'ra mi ena:

—Nuya noya mañi hingyá noya dega ts'ondahi. ¿Ha gue ra ts'ondahi da za da xocuahma yá da 'nara goda?

Ya ndá gá xodyo himbi ne bi gamfri ra Jesu

²² Ne nuni Jerusale ja bi t'øt'ni 'nara ngo, ne nú'a ra ngo'a gue'a 'nara feni de nú'a ra pa bi yopa 'na'yo ma'na'qui ra ndanija nú'a xqui yopa thani. Ha nuya pa'u myá pa dega tse. ²³ Ha ra Jesu mi 'yoni ja ra porta nú'a mrá thuhu Salomó, go 'namrá porta nú'a ra ndanija'a. ²⁴ Ha nuya ndá gá xodyo bi 'yent'a madetho'a ne bi 'yambabi:

—¿Ha'mu ma gui hñubga ma maihe? 'Bú xi majuani go gue'e grá Cristo rá 'mehni'i Ajuá pa gui ndá, xi da xicje majuani pa ga pahe.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembabi:

—Ya stá xi'a'ihú ne nu'ahú hinxcá camfrihu. Nuya 'befi dí pefi de rá thuhu ma Dada, go gue'u udi to'ogui. ²⁶ Pe nu'ahú hingui camfrihu nguetho hingo ma deti'ihú, ngu ya stá xi'ahú. ²⁷ Numa detiga øde nú'a dí ma, ne nuga dí paça'u, ne nu'ú tengagui. ²⁸ Nuga dí umbabi'u ra te pa nzantho, ne hinhya'mú da 'medi, nixi hinto da zingagui de ma 'ye. ²⁹ Numa Dada nú'a to'o xa 'racagui'u, ma'na ja rá ts'edi de gatho, ne hinda za to da zimbabi'u de rá 'ye'a. ³⁰ Nuga ne ma Dada dí 'natho'be.

³¹ Nu mi ña njabu nura Jesu, nuya ndá gá xodyo bi yopa guxa ya do pa xa hyohma dega nc'ahni'a. ³² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ndunthi ya hoga 'befi stá øt'e ja ri thandihú nú'x pá 'ñehe de ma Dada. ¿Nda'u de gue nú'u ya 'befi stá øt'e hinxcá hño pa gui ne gui c'ancahu?

³³ Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Hinga po rá ngue 'nara hoga 'befi dí ne ga c'an'ahé, hñsnc ngue'a gui haçuabi rá nsu Ajuá, ngue'a nu'i 'nagrá 'ñhøø nguje ne gri nhycuauí Ajuá.

³⁴ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Xa t'ofó ja ri leyhu gue Ajuá bi zofó ya nzaya nú'u xqui hñuts'i'a, ne bi 'ñembabi'u: “Nu'ahú gyá ajuáhu.” ³⁵ Y nú'a xa t'ofó ja ra Maça T'ofó hingui tsa to da ma gue hinga majuani. Ya gue Ajuá bi 'ñembabi gue go ya ajuá nú'u to'o bi hñani rá noya'a. ³⁶ xihma nú'a to'o bi hñuxa Ajuá ne bá pehniua ja ra ximhai, çhanja gui mañhu gue haçuá rá nsu Ajuá ngue'a bi 'ñena gue rá T'u'a? ³⁷ Nuga dí øt'a ya t'øt'e ngu øt'a ma Dada. Pe nu'bú hindí øt'a ngu øt'a ma Dada, oguí camfriguihu. ³⁸ Pe nuga dí øt'a ya t'øt'e nú'u bí ehe ja ma Dada, hangue masque hingo gui camfriguihu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahú, go da camfrihu gue nú'u ya t'øt'e dí øt'e bí ehe de Ajuá, pa njabu nehe xi da hñu ri maihu gui pahú gue Ajuá ma Dada 'bui con gueque ne nuga dí 'bui con gue'a.

³⁹ Nu'bú ya ndá gá xodyo ma'na'qui bi 'ramanu pa xa guhma'a, pe nu'á bi ma'a, himbi za te bi 'yø'tua'u.

⁴⁰ Nepu nura Jesu bi mengui pa ri'nandi ra ðathe Jordá habu mi øt'a ra sistehe ra Xuua ma'met'o, ne ja bá 'buhni'a. ⁴¹ Ne ndunthi ya mengu de guehni bi ma bá c'a'tsi ne mi eñ'u:

—Nura Xuua hinte ma danga nt'udi bi 'yø'te, pe gatho nú'a bi xicju de ra Jesu, majuani xa njabu.

⁴² Y ja guehni ndunthi ya ja'i bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xpá mehna Ajuá pa da ndá.

¹ Y de mi 'buhni ra Jesu ri'nandi ra ðathe Jordá, gue'bu mri hñenga 'nara 'ñhøø mrá thuhu ra Lasaro mrá me Betania nuni habu mrá mengu nehe ra Maria ne ra Marta nú'u myá nju'a. ² Nú'a ra Maria mrá nju nura Lasaro go gue'a bi go'tsuabi ra hoga ñuni ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá stá'a. ³ Nú'u ya 'behña mri ncu bi mempa ra noya ra Jesu gue da t'embi:

—Ma zi Hmu'i, nú'a ri hmaði di hñeni.

⁴ Ha nu mi sipabi ra Jesu njabu, bi 'ñena'a: —Nú'a ra hñeni'a hingue xi pa da du'a. Xa njabu pa da hnequi rá nsunda Ajuá, ne da hnequi rá nsunda rá T'u Ajuá po rá ngue'a.

⁵ Ha nura Jesu xi mri maði gatho nú'u hñu mri ncu. ⁶ Masque myá hmaði'u ne bi 'yøde gue ra Lasaro mri hñeni, pe ra Jesu hinga 'bestho bi ma, bí 'buhniho má yo pa habu mi 'bui'a. ⁷ Nepu ja 'meña nu'á bi 'ñembabi yá nxadi:

—Maha pa Judea ma'na'qui.

⁸ Ha nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Xahnate, guí nu ya ndá gá xodyo de guehni ja maha'mu mi ne xa hyo'a'i dega nc'ahni. ¿Ha nu'i guí ne gui yopa mani ma'na'qui?

⁹ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha hingui pahú pe'tsa 'ret'amayoho ora cada ra pa? Y nu'a tó'o da 'ño dega pa hinda hñaxa 'nara mfe'tse, ngue'a zø ra ñot'i ja ra ximhai, go gue'a nú'a to'o ø'tua rá paha Ajuá ne hinxa juatatho ra 'befi nú'a bi umbi. ¹⁰ Pe nu'a tó'o da 'ño dega xuui da hñaxa ra mfe'tse ngue'a otho ra ñot'i, go gue'a nú'a to'o hingui ø'tuabi rá paha Ajuá.

¹¹ Mi uadi bi manga njabu ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Ma amigohu ra Lasaro bí aha, pe nuga ma ga mani pa ga a de rá 'aha.

¹² Ha nuya nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, 'bu aha, nu'á ma da ñani.

¹³ Pe nura Jesu mi ma gue xqui du ra Lasaro, ha nu'ú mi hu yá mai gue mi ma de ra t'ahatho. ¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi xipabi'u de nú'a xqui nja ne bi 'ñena:

—Ra Lasaro xa du. ¹⁵ Ne nuga xi dri johya ngue'a dá njo'oni ora mi hñeni, ngue'a go 'nara hño pa gue'ahu, ngue'a po rá ngue'a ma'na ma gui camfriguihu. Maha, ma ga c'a'tshu'a.

¹⁶ Nepu nura Toma nú'a mi t'embi ra Go, bi 'ñemba yá minxadiui:

—Maha nehe pa grá tuhú mahyegui con guehni.

Ra Jesu da guxa nú'u xa du ne da umba ra te

¹⁷ Ha nu mi zonga ra Jesu ja ra hnini Betania, bi sipabi gue ya mi pe'tsa goho ma pa xqui t'agui ra Lasaro. ¹⁸ Ha nura zi hnini Betania mi guetbu Jerusale mi pe'tsa ngu

11

Rá du ra Lasaro

hñu kilometro rá ñabu. ¹⁹ Ha xi ndunthi yá mixodyou xi qui ma da c'a'tsa ra Marta ne ra Maria pa da hñu'mba yá mui ngue'a xqui du yá cu'u. ²⁰ Ha nu mi 'yode ra Marta gue ya mi ma da zonga ra Jesu ja yá ngu'u, bi ma bá thadi, pe nura Maria bi gotriho ja rá ngu. ²¹ Nepu ra Marta bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, nu'b'u gri 'buhmāua hinxa duhmā ma cu. ²² Pe masqué, nuga dí pađi gue gatho nú'a te gui apabi Ajuā, nu'á da 'ra'a'i.

²³ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ri cu ma da nangui de rá du.

²⁴ Nepu nura Marta bi 'ñembabi:

—Dí pađi gue ma da nangui de rá du nú'a ra pa de ra ngaxhmai stí nanga gatho nú'u ma'ra xa du.

²⁵ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga ga juxa nú'u xa du ne ga umbabi'u ra te. Nu'a tó'o da gamfrigui, masque xa du, nu'á ma da nja rá te. ²⁶ Ne nu'a tó'o 'bui ne camfrigui, hinhya'mu da du. Xi'i, ¿ha gue gui camfri njabu?

²⁷ Nepu nura Marta bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nuga dí camfri gue go gue'e grá Cristo, rá T'u'i Ajuā, go gue'e ndi tōp'a'ihe pa gui 'ñehe nuua ja ra ximhai.

Ra Jesu bi nzoni habu mi t'agui ra Lasaro

²⁸ Ha ngu mi mangu njabu ra Marta, 'bestho bi mengui pa bá umba nt'ode ra Maria rá cu, ne bi xipi zi njante pa hinto da 'yode ma'ra, ne bi 'ñembabi:

—Xa zō ra Xahnate bí tōp'a'i 'na.

²⁹ Ha nu mi 'yode'a bi dāma 'mai ne bi ma bá c'a'tsi'a. ³⁰ Ne nura Jesu hinxqui yat'atho mbo ra hñini, ja bi gotriho habu xqui ma da dađi hmahā ra Marta. ³¹ Ha nuya xodyo nú'u mi 'buhni ja rá ngu ra Maria mi hu'mba rá mui, ngu xi bi hyandi'u gue ra Maria bi dāma 'mai ne bi bōni de rá ngu, nu'ú bi deni ne mri 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—Nuni ri ma da nzoni habu bí t'agui rá cu.

³² Nepu ra Maria bi zōni habu mi 'bu ra Jesu, y ngu bi hyandi bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'b'u gri 'buhmāua hinxa duhmā ma cu.

³³ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ra Maria xi mi zoni ne nú'u ya xodyo mbra 'ñoui mi zoni'u nehe, nu'bú nu'á bi ntsō'mi ne bi du rá mui. ³⁴ Nepu bi 'ñena'a:

—¿Habu xcá aguihu'a?

Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, maha ma ga u't'ahe.

³⁵ Nepu ra Jesu bi nzoni. ³⁶ Ha nuya xodyo bi 'ñéms'e'u:

—A, xi mri mađihmā.

³⁷ Pe 'ra de gue'u bi 'ñena:

—Nuni go guehni bi xocua yá da nú'a ra goda. ¿Ha hinxa zahmā xa 'yōt'e nehe pa hinxa duhmā ra Lasaro?

Ra Jesu bi guxa ra Lasaro de rá du

³⁸ Ha nura Jesu bi yopa du rá mui, nepu bi zōni habu xqui t'agui ra Lasaro. Xqui thi'tsi ja 'nara cats'i, ne mi jot'i co 'nara xingdo.

³⁹ Ha ra Jesu bi 'ñena:

—Hñācju ra do.

Ha nura Marta nú'a mrá cu nú'a xqui du bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ya strá nxā ngue'a ya pe'tsa goho ma pa de xa du.

⁴⁰ Ha ra Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—¿Ha gue hinstá xi'a'i gue nu'b'u gui camfri ma gui hyandua rá nsunda Ajuā?

⁴¹ Nepu nuya ja'i bi hñāca nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui. Nepu nura Jesu bi nōts'e pa mahets'i ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, dí 'ra'a'i ra jamādi ngue'a xcá 'yode nú'a stá a'a'i. ⁴² Nuga dí pađi nzantho gui ode nú'a dí a'a'i. Pe dá mangu njabu po rá ngue ya ja'i 'bucua con gueque, pa njabu da za da gamfriyu gue go gue'e xcá pencagui.

⁴³ Ha mi uadi bi 'yapa Ajuā njabu, nepu bi ñā nts'edi bi 'ñena:

—¡Lasaro, bá pōni!

⁴⁴ Ha ra Lasaro 'bestho bá pōni mi 'bant'a yá 'ye ne yá ua co 'raya xani dutu, ne mi 'bant'a rá ñaxu co ma'na ra dutu. Ha ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Xo'tuahū ya xani dutu.

Ya ndā gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gu ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Nu'bú nú'u ya xodyo mri 'ñoui ra Maria mi hyanda nú'a bi 'yōt'a ra Jesu, ndunthi de gue'u bi gamfri'a. ⁴⁶ Pe 'ra bi ma bá xipabi ya fariseo nú'a te xqui 'yōt'e'a. ⁴⁷ Nu'bú nuya ndā gá macja ne ya fariseo bi 'yōt'a 'nara hmunts'i ne bi 'ñena:

—¿Te ga othu? Ngue'a nura 'ñōhō'a xi o't'a ndunthi ya dānga nt'udi. ⁴⁸ Nu'bū ga hoptahu njabu, gatho ya ja'i da gamfri'a, ne 'mefa da 'ñehe ya me Nroma da hñānga ma nijahu ne da zinga ma ja'i hu.

⁴⁹ Pe 'na de gue'u mrá thuhu ra Caifá mrá dānga ndā gá macja nú'a ra jeya'a, nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu hinte ri fađihu. ⁵⁰ ¿Ha hingui pahū gue ma'na xá hño da du 'nada ra 'ñōhō pa hinda du gatho ya ja'i, pa njabu hinda 'mēdi ya ja'i mengu ma haihu?

⁵¹ Pe nú'a ra Caifá himbi bense nú'a bi mā. Pe ngue'a mrá dānga ndā gá macja nú'a ra jeya'a, Ajuā bi umbabi nuya ya noya, hangue bi mā gue ra Jesu mi ma da du po rá ngue ya me Judea. ⁵² Y hingue hōnse po rá ngue ya menguni, pe nehe pa gatho yá bātsi Ajuā nú'u xa nxani haburaza de ra ximhai, pa da 'natho'u. ⁵³ Hangue de gue'bu bi 'ñu'ti'u pa hanja da hyohmā'u ra Jesu.

⁵⁴ Hangu ra Jesu ya himbi sigui bi 'ñio habaraza pa bi ña ja yá thandi ya xodyo, ne bi ma de guehni Judea pa ja 'nara t'uca hnini rá thuhu Efraí, guetbu habu ja 'nara 'yo'mtha, ne ja bá 'buhuni yá nxadi.

⁵⁵ Ha ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo, y ndunthi ya ja'i de habaraza ya zi t'ahnini bi ma Jerusale ante ra ngo pa da nt'axqui ngu myá nzai'u. ⁵⁶ Ne go gue'u mi 'yo mi hongra ra Jesu, y de mi 'buhni ja ra ndanija, mri 'ñéms'e'u:

—¿Te guí befñu? ¿Ha gue hinda 'ñecua ja ra ngo'a 'bu?

⁵⁷ Ha ya nda gá macja ne ya fariseo xqui manda gue nu'bu to'o da badi habu di 'yo'a da xipabi'u, pa da gu nts'ahni'a.

12

'Nara 'behñá bi go'tsua 'nara njots'i ja yá ua ra Jesu nuni Betania

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Y mri 'be 'rato ma pa pa da dat'a ra ngo de ra pascua, nura Jesu bi ma pa Betania habu mi 'bu ra Lasaro nú'a xqui gats'i de rá du. ² Y ja bi t'o'tuani 'nara nt'oxi ra Jesu. Ra Marta go mrá mōxmexa, ne nura Lasaro mi huhuini ra Jesu ja ra mexa co ma'ra ya ja'i. ³ Nepu ra Maria mri hñá nde litro ra hoga ñuni mi 'ra'ta ra nardo ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsuabi ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá stá, ne bi mfont'a nú'a ra ñuni gatho mbo ra ngu. ⁴ Nu'bá ra Juda Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu ne 'namrá nxadi ra Jesu, ne go gue'a mi ma da da'a, bi 'ñena:

⁵ —¿Hanja himbi 'ba nú'a ra hoga ñuni'a xi xá mađi? Xa za xa 'bahma po hñu nthebe denario, ne nura boja'a xa thecuahma ya zi hyoya.

⁶ Nura Juda bi ma njabu ngue'a mrá be, ne ngue'a go mi pe'tsa ra ncaboja ne mi ja nú'a go mi ne de ja ra buxa, ne hingue xi majuañi mri hueca ya hyoya'a. ⁷ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Juda:

—Ote guí xipabi. Nuni bi goscagui nuna ñuni ja ma ua pa nura pa'a de ma nt'agui.

⁸ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'maí con gue'ahu, pe nuga hinga nzantho ma ga 'buiua con gue'ahu.

Ra nt'u'ti pa dra thomq ra Lasaro

⁹ Nepu xi ndunthi ya xodyo bi sipabi gue ra Jesu mi 'buhni Betania, ne bi ma'ua pa bá c'a'tsi'a, y hingue hōnse pa da c'a'tsa ra Jesu, nehe pa bá handa ra Lasaro nú'a xqui guxa ra Jesu de rá du. ¹⁰ Nu'bá nuya nda gá macja bi 'ñu'ti pa da hyohma ra Lasaro nehe. ¹¹ Ngue'a po rá ngue ra Lasaro ndunthi ya xodyo xqui 'uegue de gue'u ne bi gamfri'u ra Jesu.

Ra Jesu bi yut'i ja ra hnini Jerusale

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Ha nurá hyax'a gatho ya ja'i nú'u xqui ma ra ngo de ra pascua nuni Jerusale bi 'yode gue ra Jesu mi ma da zōni de guehni. ¹³ Ne nu'á bi doca ya dēnthi ne bi ma bá thadi ra Jesu ne mi manta'u mi ena:

—¡Xá nsunda Ajuá! ¡Ajuá da japi nuni to'o bá ehe de rá thuhu'a! ¡Ajuá da japi nuni ma Ndahu núju dyá me Israelhu!

¹⁴ Ha nura Jesu bi zudi 'nara zi t'ubru ne bi tōgue'a pa bi nja ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena:

¹⁵ Oxqui ntsuhú, nú'ahu gyá menguhu Sión; ndi, hyanthu, xa 'ñepu ri Ndahu, bra tōgue 'nara zi t'ubru.

¹⁶ Ha nuyá nxadi hinga 'bestho ra ora'a bi zo yá mfeni hanja xqui njabu. Pe nú'bu mi yopa nte ra Jesu ne bi yopa menga mahets'i, nu'bá ha, bi beni yá nxadi gue xqui t'ofu njabu de gue'a, ne xqui njabu ngu nú'a xqui t'ofu.

¹⁷ Nú'u ya ja'i mi 'buhni nura ora'a ra Jesu bi xipa ra Lasaro da bōni de ra nt'agui ne bi gats'i de ra du, nu'á xqui 'yonga ra 'bede de nú'a xqui hyant'u. ¹⁸ Hangu ndunthi ya ja'i xqui bōni de ra hnini pa bá thadi ra Jesu ngue'a xqui 'yode de nú'a ra danga nt'udi xqui nja. ¹⁹ Nepu ya fariseo mri 'ñéms'e'u:

—¡Ha ngue di xi'ahu gue hinda za te guí 'yōthu! Ndi, gatho ya ja'i di denini, hinda za to da zamiyu.

'Raya me Grecia mi hongra ra Jesu

²⁰ Nehe 'raya me Grecia xqui ma Jerusale ja nú'a ra ngo pa da xōcambeni'u Ajuá. ²¹ Y nú'u ya me Grecia bi ma bá tsadi ra Lipe nú'a mrá me Betsaida de ra hai Galilea, ne bi 'ñembabi:

—Ndada, dí nehmahe ga ñahe co ra Jesu.

²² Nepu bi ma nura Lipe bá xipabi ra Andre, ne ri yoho'u bi ma bá xipa ra Jesu.

²³ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya bi zō ra ora pa da du Nú'a To'o e bi Nja'i ne da yopa menga pa mahets'i. ²⁴ Xi majuañi dí xi'ahu, 'bu 'nara nda dega trigo 'be'tsiitho ne hinda 'bot'a ja ra hai, hinda nxandi. Pe nu'bu xa 'bot'i, ma da unga ndunthi ra sofo. ²⁵ Nu'a t'ó'o da mađi rá te, ma da 'bedi, pe nu'a t'ó'o hingui mađi rá te nuua ja ra ximhai, nú'a go gue'a ma da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁶ Nu'a t'ó'o da mepcagui, mahyoni da dengagui, y nu habu ga 'buiga da 'mahni nehe. Ha nu'a t'ó'o da mepcagui, ma Dada ma da 'ñe'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi ma de rá du

²⁷ Nubyá xi di tu ma maí. ¿Te ma ga apa Ajuá ma Dada? ¿Ha ga xipa njaua: “Ma Dada'i, ñangagui de nú'a ma ga thogui nuna ra orabya”? Pe hinda za ga embi njabu, ngue'a pa guehna stá ehe. ²⁸ Ma Dada'i, 'yō'te nú'a go ri paha pa dra nsunda'i ri thuhu.

'Bestho ra ora'a bi nt'ode 'nara noya de mahets'i nú'a bi 'ñena:

—Ya stá øt'e ne ma ga yopa øt'a ma'na'qui.

²⁹ Ha nura hmuntsja'i mi 'bahni ra ora'a bi 'yode nú'a ra noya de mahets'i, ne 'ra bi 'ñena gue mi 'nara ngani, ha nu ma'ra mi ena gue 'nara enxe bi zofa'a.

³⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hingo po rá ngueque xa nt'ode nú'a ra noya, hønse po rá ngue'ahu. ³¹ Nubyá nú'a ya meximhai hinda ne da gamfrigui ma dra t'e'mbabi pa dra castiga'u, ne ma dra thacuabi rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a ri nda ja nuna ra ximhai. ³² Nuga ma dra ts'utacagi maña ja 'nara ponza pa da thogagui, y nu sta t'øtque njabu, ma da gamfrigui ndunthi ya ja'i po rá ngue ma du.

³³ Nu'a bi manga njabu pa da fadi te ma du mi ma da du'a. ³⁴ Nepu nuya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i guí ena gue go gue'e Nú'a To'o e bi Nja'i, ne nuje ndí hu ma muihe gue go guet'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda. Pe nu'i guí ena gue mahyoni ma dra ts'uta maña ja ra ponza Nú'a To'o e bi Nja'i. Pe nura ley ma gue ra Cristo ma da 'mui pa nzantho. Nu'bu ¿te rá 'befi Nú'a To'o e bi Nja'i? ¿Ha go gue'a nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda?

³⁵ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nuga drá ñot'i dí yo't'a ri mfenihu. Pe ya ts'utho ya pa dí 'bui con gue'ahu. Hangué mientra dí 'bui con gue'ahu, tengaguihu, pa hingui njahu ngu nú'a to'o bi za ra 'bexuui, ngue'a nu'a tó'o 'yo ja ra 'bexuui hingui padi habu rí ma. ³⁶ De dí 'buiua pa ga yo't'a'ihu, camfriguihu, pa njabu dyá met'i'ihu ra ñot'i.

Ha nu mi uadi bi manga njabu ra Jesu, bi 'uegue de gue'u bi ma bá 'bui habu hinda badi'u.

Hanja ya xodyo himbi gamfri ra Jesu

³⁷ Masque ra Jesu xqui 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi ja yá thandi nuya xodyo, pe nu'ú himbi gamfri. ³⁸ Bi njabu ngu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaia habu ena:

Ma zi Hmu'i, ¿to ja gue'a xa gamfri ma noyahú?

¿To ja gue'a xa gamfri'i ngue'a xcá 'yøt'a ya danga nt'udi?

³⁹ Nu'ú himi tsa da gamfri ngue'a bi njabu ngu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaia ja ma'na ra xeni habu ena:

⁴⁰ Ajuá bi go'tua yá da'u ne bi japi bi megui yá mfeni,

pa himbi hyandi co yá da,

nixi bi badi co yá mfeni,

pa himbi ñobri'u ne pa njabu nuga himbi za dá pøhø'u.

⁴¹ Ra Isaia bi manga njabu de ra Jesu ngue'a xqui hyandua rá nsunda'a, hangué mi ma de gue'a.

⁴² Masque njabu, pe asta 'raya nda gá xodyo nehe bi gamfri gue ra Jesu go gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda, pe nu'ú hinto bi xipabi ngue'a mi tsu ya fariseo da 'yeni'u de ra nija. ⁴³ Ngue'a nu'ú ma'na mi ne da pønga yá hmi ja yá thandi ya ja'i que ja rá thandi Ajuá.

Ya ja'i tuda yá ts'oqui ngue'a himbi gamfri nú'a bi manga ra Jesu

⁴⁴ Ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o camfrigui, hingue hønse camfriguiga, nehe camfri nú'a to'o bá pencagui.

⁴⁵ Ne nu'a tó'o handga ma 'mui, ja ra uenda handua rá 'mui nú'a to'o bá pencagui.

⁴⁶ Nuga go guécagui drá ñot'i stá eheua ja ra ximhai pa nuto gatho da gamfrigui ga pøni de ja ra 'bexuui. ⁴⁷ Nu'a tó'o øde nú'a dí ma, ne hinda ne da 'yøt'e, nuga hingo

ma ga e'mbi pa da ma ja ra nidu, ngue'a nuga stá ehe pa ga pøhø ya ja'i, hingue pa ga e'mbi da ma ja ra nidu. ⁴⁸ Nu'a tó'o hingui numansugui ne hingui ne da gamfri nú'a dí ma, go gue'a ma da t'e'mbi pa ja ra nidu, ne

numa noya go gue'a ma da 'ye'mbi nú'a ra pa de ra ngaxhmai. ⁴⁹ Ngue'a nuga hinstá bense nú'a dí ma. Ma Dada nú'a to'o bá pencagui go gue'a xa 'bepcagui pa ga xi'ahu

nú'a bi xiqui. ⁵⁰ Ne dí padi gue nu'ú ya noya xa 'bepqui ga ma go gue'u unga ra te

pa nzantho. Hangué dí xi'ahu ngu nú'a xa xicagui ma Dada.

13

Ra Jesu bi xucua yá ua yá nxadi

¹ Nura pa ante ra ngo de ra pascua, ra Jesu mi padi gue ya xqui zø ra ora pa da ma de guécua ja ra ximhai pa da yopa mengui habu bí 'bu Ajuá rá Dada. Nu'a nzantho bi madi nú'a to'o yá met'i'a, ne xi ra dangui rá hmate bi me'tsuabi'u.

² Ha ra Jesu bi nt'oxiui yá nxadi. Ha ra ts'ondahi ya xqui yat'a ja rá mfeni ra Juda

Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu, pa da da ra Jesu. ³ Ha ra Jesu mi padi gue bá ehe de habu

mi 'buhui Ajuá rá Dada pa da 'mucua ja ra ximhai, ne mi padi nehe gue ya mi ma da

yopa mengui pa da 'mahui'a. Nehe mi padi gue Ajuá rá Dada ya gatho xqui 'yent'ua ja

rá 'ye'a. ⁴ Hangué nu'ú bi 'mai de ja ra mexa habu mri nt'oxi'u ne bi hñaca rá pat'i ne bi

ngut'a 'nara nt'ot'ye. ⁵ Ne bi xit'a ra dehe ja 'nara nsu'ye, ne bi mudi bi xucua yá ua yá

nxadi. Nepu mi o'tuabi co nú'a ra nt'ot'ye mri ngut'i'a.

⁶ Ha nu mi ma da xucua yá ua ra Pedro, ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go ma gui xuga ma uaga?

⁷ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nubyá hingui tsa da zo ri mfeni nú'a dí øt'e, pe 'mefa ha, ma gui padi.

⁸ Nura Pedro bi 'ñembabi:

—Nu'i hinhya'mu ma gui xuga ma uaga.

Ha nura Jesu bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu hinga xuc'a ri ua, hinte gui pe'tsi de gueque.

⁹ Nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bú, hingue hõnse ma ua gui xugagui, xuga ma 'ye ne ma ñaxu nehe.

¹⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o ya xa nxaha, ya hinga mahyoni da yopa nt'axca ma'na'gui, hõnse da súcua yá ua, ngue'a ya xá nt'axi gatho rá ndo'yo. Ha nu'ahu ya xá nt'axi'ihu, masque hingue gatho'ihu.

¹¹ Nu'á mi padi to'o mi ma da da'a, hangue bi 'ñena gue hinxmá nt'axi gatho'hu.

¹² Ha nu mi uadi bi súcua yá ua'hu, bi yopa hñuxa rá pat'i ne bi hñudi ma'na'gui ja ra mexa ne bi 'ñembabi'hu:

—¿Ha tso ri mfenihu nú'a stá ø't'a'ihu?

¹³ Nu'ahu gui enju go gueque ri Xah-nateguihu ne ri Hmuguihu. Nú'a gui enju gue'a majuañi, ngue'a ha, go guecagui.

¹⁴ Hangue ngue'a núga ri Hmuguihu ne ri Xah-nateguihu ne stá xuc'a ri uahu, hangue nu'ahá nehe ri 'ñep'ahu gui nxucua uahu 'na ngu ma'na. ¹⁵ Dí u't'a'ihu njabu pa ne'ahu da za gui 'yøthu ngu nú'a stá ø't'a'ihu. ¹⁶ Xi majuañi dí xi'ahu, 'nara 'bego hingo ma'na ri manda'a que rá hmu, nixi 'nara 'mehni hingo ri manda'a que nú'a to'o xa mehni. ¹⁷ Nu'bu gui pahú nú'a dí xi'ahu, ne 'bu gui 'yøthu, nu'bú gui njapihu.

¹⁸ Pe hindí ma de gatho'ihu, ngue'a dí pa'a'ihu nú'ahu stá huan'a'ihu pa dua nxadi'ihu, ne stá huan'ahu pa da njabu ngu nú'a manga ra Maça T'ofò habu ena: "Xa gugui dega ncontra nu'ase to'o stá ñu'me." ¹⁹ 'Bedi da njabu ngu nú'a stá xi'ahu, pe nubyá dí xi'ahu nú'a te ma da nja, pa nu stí njabu, da za gui camfríhu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu. ²⁰ Xi majuañi dí xi'ahu, nu'a tó'o da numansu ma'mehni, go gueque numansugui; ne nu'a tó'o da numansugui, go numansu nú'a to'o bá pencagui.

Ra Jesu bi ma gue ra Juda ma da da'a

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Ha nu mi manga njabu ra Jesu, bi du rá mui, ne bi xipabi yá nxadi te mri bõnga nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—Xi majuañi dí xi'ahu, 'na de gue'ahu ma da dagagui.

²² Ha nuya nxadi bi nu'tua da'hu ngue'a himi padi to'o 'na de gue'hu nú'a mi mañ'a.

²³ Ha 'nara nxadi nú'a xi mrá hmadí ra Jesu, ja mi huhni ja rá hyo'a. ²⁴ Y nura Pedro bi 'ñutua ra seña nú'a ra hmaca nxadi pa da 'yambabi ra Jesu to'o'a. ²⁵ Nepu nu'á xqui ncahma guetbu ja rá tiña ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿To'o 'na de guecje, ma zi Hmu'íhe?

²⁶ Ha nura Jesu bi ðadi ne bi 'ñena:

—Nú'a to'o ga umba ra c'athuhme go gue'a.

Nu'bú nu'á bi po'mba ra thuhme ne bi umbabi ra Juda Iscariote nú'a mrá t'hu ra Simu. ²⁷ Ha nura Juda mi hñanga nú'a ra c'athuhme gue'a ra ora bi yat'a ra Satá ja rá mfeni'a pa da 'yø'tua rá 'befi. Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a gui beni gui 'yø'te, 'yø'te 'bestho.

²⁸ Pe ni 'na de gue nú'hu mi huhni ja ra mexa himbi zo yá mfeni hanja bi xipabi njabu'a. ²⁹ Ngue'a nura Juda go mi pe'tsa ra ncuboja, hangue 'ra de gue'hu mi hu yá mui gue ra Jesu xqui xipabi gue da ma da danga te mahyoni pa ja ra ngo, o pa da umbi te da umba ya hyoya. ³⁰ Ne ngu xi bi hñanga nura c'athuhme, 'bestho bi bõni. Ne ya xmá 'mexuui ra ora'a.

Ra 'ra'yo hmanda

³¹ Ha nu mi bõnga ra Juda, bi 'ñenga ra Jesu:

—Nubyá ma da hnequi rá nsunda Nú'a To'o e bi Nja'i po nú'a ma da thogui. Ne po rá ngue'a ma dra nsunda Ajuá. ³² Nepu Ajuá ma da umba rá nsu pa di mahyeguiui yá nsu, ne ma da 'yø'te 'bestho. ³³ Ma zi t'hu'ihu, ya hinga ma ga 'bui ndunthi con gue'ahu. Ma gui hyongaguihu, ne ngu stá xipa ya nda gá xodyo, njabu nehe dí xi'ahubya: Hinda za gui mahani habu grá maga. ³⁴ Nubyá 'nara 'ra'yo hmanda dí tsoc'ahu: Mádihu 'na ngu ma'na, nja ngu stá ma'a'ihu, njabu nehe gui mádihu 'na ngu ma'na. ³⁵ 'Bu gui mádihu 'na ngu ma'na, nu'bú njabu da ðadi gatho ya ja'i gue majuañi ma nxadi'ihu.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro ma da gõni'a

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿habu ma gui ma?

Ha nura Jesu bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Hinda za ga meuibya habu grá maga. 'Mefa ha, ma gui mani.

³⁷ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hanja hinda za ga meuibya? Nuga masque ga tu por gue'e.

³⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ma gui tugue po rá nguecagui? Xi majuañi dí xi'a'i, ma gui cõngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.

14

Ra Jesu tsixcahu pa habu bí 'bu Ajuá ra Dada

¹ Ne ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Oguí tu ri muihu. Nu'ahu gui camfríhu Ajuá ma Dada, hangue camfriguihu nehe.

² Nuni habu bí 'bu Ajuá ma Dada xi bí ja ndunthi ya ngu. Nu'bu di othohma, ya stá xi'ahmahu. Nuga ma ga ma pa ga hoc'a'ihu

habu ma gui 'bahu. ³ Ne xcrá ma pa ga hoc'a'ihu habu gui 'bahu, ma ga yopa pengui pa ga tsix'a'ihu pa gui 'bahu habu ma ga 'baca. ⁴ Ne gui pahu habu ma ga maga, ne gui pahu ra 'riu.

⁵ Nu'bú nura Toma bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, hindí pahe habu ma gui ma, ¿ne gui enje gue dí pahe ra 'riu?

⁶ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecagui drá 'riu, ne drá majuani, ne drá te. Hinda za to da zoni habu bí 'bu ma Dada 'bu hingo ga tsixca.

⁷ Bu xca paçjhmahu, xca pahmahu ma Dada nehe. Ne desde nubya gui pahua, ne xca hyanthua'á.

⁸ Ha nura Lipe bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihé, 'ñutcahe Ajuá ra Dada, ne ya con guet'a.

⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha hinxca paçaguitho, nугue Lipe? Y ya ot'a ndunthi ya pa stá 'ñohe. Nu'a tó'o xa hyandgagui xa hyanda Ajuá ma Dada nehe. Nu'bú çhanja gui engaguihe gue ga u't'a'ihu Ajuá ra Dada? ¹⁰ ¿Ha hingui camfri gue dí 'natho'be Ajuá ma Dada? Nuga hinstá bense nú'á dí xi'ahu, nixi nú'á ya 'befi dí pefi hingo dí pefi de guecse. Numa Dada to'o dí 'natho'be go gue'a ot'e gatho, ne go rá 'befise'a. ¹¹ Camfrihu gue nuga dí 'natho'be Ajuá ma Dada. Pe nu'bu hingui camfrihu nú'á dí ma gue dí 'natho'be'a, camfrihu po nú'á ya 'befi stá pefi. ¹² Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o da gamfrigui, ne'a ma da me ya 'befi ngu nú'á dí pefi, ne ma'na dya dangui ma da mefi'a nguetho nuga ma ga yopa pengui pa ga 'bu'be ma Dada. ¹³ Ne gatho nú'á te ma gui 'yapabihu ma Dada de ma thuhuga, ma ga ot'a ri nt'adihu, pa dra nsunda ma Dada po rá nгueque rá T'ugui. ¹⁴ Hangué nu'araza te gui 'yadihu ja ma thuhu, nuga ga 'ra'ahu.

Ra Jesu bi ñagui ma dua pehna ra Maça Ndahi

¹⁵ Bu grí maçaguihu, 'yothu nuya hmanda dí 'bep'a'ihu. ¹⁶ Ne nuga ma ga apabi Ajuá ma Dada da men'ahu ma'na nú'á to'o da hñup'a ri muihu, ne nu'á da men'ahu pa da 'mui nzantho con gue'ahu, y nu'á go gue'a ra Maça Ndahi nú'á to'o manga majuani. ¹⁷ Ne ya ja'i nú'á hingyá gamfri hingui tsa da hñani'a, ngue'a nu'á hingui padi to'o'a, ne hingui tso yá mfeni'u tengu'a. Pe nu'ahú gui pahua'á ngue'a nu'á 'bui con gue'ahu, ne ma da 'mui ja ri corasohu. ¹⁸ Hangué njabu nuga hinga ma ga tsoc'aschu, ma ga yopa pengui ma'na'qui pa ga 'bui con gue'ahu. ¹⁹ Ne 'bestho ma da zø ra ora ya ja'i nú'á hingyá gamfri ya hinda ma da hyandgaua ngue'a pa gue'u ma ga njo'o, pe nu'ahú ha, ma gui hyandgaguihu ngue'a ma ga 'bui con gue'ahu. Y nuga ma ga yopa nte, hangué

ne'ahu ma gui pe'tshu ra te pa nzantho ngue'a dí tega. ²⁰ Ha nu xcrá njabu, ma gui pahu gue dí 'bu'be ma Dada, ne nu'ahu gui 'buihu con gueque, ne nuga dí 'bui con gue'ahu ja ri corasohu. ²¹ Nu'a tó'o ot'a ya hmanda nú'á dí ma, nú'á go gue'a ri maçagui. Ha nu'a tó'o ri maçagui, ma Dada ri ma'di'a, nequi ga ma'di'a ne ga utuabi tengu ma 'mui.

²² Nu'bú ra Juda, pe hingue nura Juda Iscariote, bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, çhanja hõnseguihe ma gui utcaguihe tengu ri 'mui, ha nu ma'ra ya ja'i hina?

²³ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o ri maçagui ma da 'yotca nú'á dí ma, ne ma Dada da ma'di'a, ne nuga co ma Dada ga e'be ne ga 'buihe 'nadbu con gue'a.

²⁴ Nu'a tó'o hingui maçagui, hingui otca nú'á dí ma. Y nú'á gui õhu dí ma, hindí manséga, numa Dada nú'á to'o bá pncagui go gue'a mañ'a.

²⁵ Dí xi'ahu njabu nú'á de dí 'buiho con gue'ahu. ²⁶ Pe ra Maça Ndahi nú'á ma dua pehna ma Dada de ja ma thuhu pa da 'mui con gue'ahu ne da hñup'a ri muihu, nu'á ma da 'riu't'a'ihu gatho, ne ma da ben'a'ihu gatho ngu nú'á stá xi'ahu.

²⁷ Dí ne gui 'buihu te rá entho nsingue ra dumai, hangué dí 'ra'ahu ra humai, gue'a ngu 'nara tsogui dí tsoc'ahu. Y nú'á ra humai dí 'ra'ahu, hingue ngu nú'á di unga ya meximhai. Hangué oxqui tu ri muihu, nixi gui ntsuhu. ²⁸ Nu'ahu ya stá xi'ahu gue ma ga ma, ne ma ga yopa pengui pa ga 'bui con gue'ahu. 'Bu gri maçjhmahu, nu'bú xca johyahmahu nu ndá xi'ahu gue ma ga ma habu bí 'bu ma Dada, ngue'a nú'á go ma'na ha ra ts'edi de gueque. ²⁹ Nubyá dí xi'ahu nú'á di 'betho da nja, pa nu stí nja, ma gui beñhu, pa njabu ma'na gui camfriguihu.

³⁰ Ya hinga ma ga 'bui ndunthi con gue'ahu pa ga ñahu, ngue'a xa 'ñepu ra ts'ondahi nú'á ri ndá de nuna ximhai, pe nu'á hingui ha ra ts'edi pa te da 'yotcagui. ³¹ Nuga ma ga hoptho da 'yotque nú'á te xa 'ye'mgagui, pa njabu da badi gatho ya ja'i gue dí ma'di ma Dada, ne dí ot'e ngu nú'á xa 'bepcagui'a. 'Baihu, maha.

15

Ra 'bai gá obxi ne yá mai

¹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi: Nuga dí nja ngu 'nara hoga 'bai gá obxi, ha numa Dada nja ngu nú'á to'o pe ra ua'obxi. ² Nu'u tó'o 'bui con gueque go gue'u nja ngu ya mai de nura hoga 'bai gá obxi'a. Ne gatho ya mai nú'á hingui unga yá fruta, nú'á to'o pe ra ua'obxi da zequi'u. Pe nu'á di unga yá fruta, nu'á da moqui'u pa ma'na da unga yá fruta. ³ Nu'ahu ya xá nt'axi'ihu po nura noya stá

xi'ahũ. ⁴ 'Bũhũ con gueque, ne nuga ga 'bũi con gue'ahũ. Ngu 'nara mai hingui tsa da unse yá fruta 'bũ hingui tũgeue ja rá 'bai, guí njahũbũ nehe, hinda za guí uñhũ ri frutahũ 'bũ hingui 'bũhũ con gueque.

⁵ Nuga go guecagui drá 'bai gá obxi, ha nu'ahũ go gyá maihũ. Nu'á tó'o 'bũi con gueque, ne nuga con gue'a, go gue'a da unga ndunthi ya fruta, ngue'a nsinque de gueque hinda za te guí 'yøthũ. ⁶ Nu'ũ tó'o ya hingui 'bũi con gueque, nja ngu ya mai xa ts'equi, da 'yot'i, nepũ da hmunts'i gatho pa dra thø't'a ja ra tsibi, da nzø.

⁷ 'Bũ xi guí 'bũhũ con gueque, ne 'bũ ma noya da 'yoda ja ri mfenihũ, nu'bú 'yaphũ Ajuã gatho nú'ã go guí nehũ ne nu'ã da 'ra'ahũ. ⁸ 'Bũ guí uñhũ ndunthi ra fruta, nu'bú da hnequi rá nsunda ma Dada, ne njabũ ma go dua nxadi'ihũ. ⁹ Ngu ma Dada macagui, njabũ nehe dí ma'a'ihũ. Oxqui 'ueguehũ de ma hmãte. ¹⁰ Nu'bũ guí 'yøthũ nuya hmãnda dí 'bep'ahũ, nu'bú guí 'bũhũ ja ma hmãte, ngu nuga stá ø'tua yá hmãnda ma Dada ne dí 'bũ ja rá hmãte'ã.

¹¹ Dí xi'ahũ njabũ pa da nja ma johya ja ri corasohũ, ne pa hinhya'mũ da 'mẽ ri johyahũ. ¹² Nu'ã ma hmãnda dí 'bep'ahũ: Mádihũ 'na ngu ma'na ngu stá ma'a'ihũ. ¹³ Nu'ã tó'o da du po rá ngeue yá amigo, go gue'a ma'na ja rá hmãte ra dangui de gatho. ¹⁴ Ha nu'bũ guí 'yøthũ nú'ã dí 'bep'ahũ, nu'bú go ma amigo'ihũ. ¹⁵ Hanguẽ ya hindí hant'ahũ ngu 'nara 'bego, ngue'a 'nara 'bego hingui pađi te pe rá hmu. Y nubyá dí hant'ahũ ngu ma amigo'ihũ, ngue'a stá xi'ahũ gatho nú'ã xa xicagui ma Dada. ¹⁶ Nu'ahũ hingo xcã huancahũ, nuga go stá huan'a'ihũ, ne stá hux'a'ihũ pa guí maha habũ ga pen'a'ihũ, ne pa guí uñhũ ra fruta nú'ã hinhya'mũ da thegũ. Ne nú'ã te gatho guí 'yapabihũ ma Dada de ja ma thuhũ, nu'ã da 'ra'a'ihũ. ¹⁷ Hanguẽ nu'ã dí 'bep'ahũ, mádihũ 'na ngu ma'na.

Nú'ũ hingyá gamfri utsa ra Jesu, nehe utsa nú'ũ to'o camfri'ã

¹⁸ 'Bũ da utsa'ihũ ya ja'i, beñhũ gue go 'met'o bi utsaguiga'ũ. ¹⁹ Nu'bũ dyá meti'ihũ hmãha ra ximhai, nu'bú ya meximhai dí ma'a'ihũ ngu mađi yá mimeximhaiui. Pe nu'ahũ hingyá meti'ihũ ra ximhai ngue'a nuga stá huan'a'ihũ ne stá 'uec'a'ihũ de ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai. Hanguẽ por gue'a ya ja'i dí utsa'ihũ. ²⁰ Oxqui ma guí pumfrihũ nú'ã stá xi'ahũ, gue 'nara 'bego hingo ma'na ja rá nsu que rá hmu. Nu'ũ tó'o xa utsagui da utsa'ihũ nehe, ha nu'ũ tó'o xa 'yøtca nú'ã stá ma, nehe da 'yøt't'a'ihũ nú'ã guí mañhũ. ²¹ Pe nú'ũ to'o ma da utsa'ihũ ngue'a guí camfriguĩhũ, nu'ũ ma da 'yøt't'a'ihũ njabũ ngue'a hingui pađi'ũ nú'ã to'o bá pencagui.

²² 'Bũ hinstá ehehãmã ne hinstá zofohãmã ya ja'i, nu'bú nu'ũ hinte ma ts'oqui dí tuhãmã'ũ. Pe nuga dá ehe, ne dá zofo'ũ. Hanguẽ nubyá nu'ũ tu ya ts'oqui ne hinda za te ma da dađi'ũ. ²³ Nu'ã tó'o utsagui, utsa ma Dada nehe. ²⁴ Nuga dá ø't'a ya danga nt'udi ja yá thandi'ũ, nú'ũ hinhya'mũ to'o ma'na xa 'yøt'e. Pe masque njabũ nu'ũ himbi ne bi gamfrigui, hanguẽ nubyá tu yá ts'oqui. Ne masque bi hyanda nuya danga nt'udi'ũ, bi utsagui ne bi utsa ma Dada nehe. ²⁵ Bi njabũ pa da nja ngu nú'ã xqui t'ofø ya yá ndaxjua ley'ũ: "Masque hinte ma ts'oqui stá ø't'e, pe nu'ũ bi utsagui."

²⁶ Pe ma ga pen'a'ihũ ra Maça Ndãhi pa da 'mũi con gue'ahũ ne da hñup'a ri muihũ. Nu'ã ma da 'ñehe de Ajuã ra Dada, ne manga majuani, ne ma da xi'ahũ de gueque. ²⁷ Ne'ahũ ma guí xiphũ ma'ra ya ja'i de gueque ngue'a desde rá mađi xcã 'bũhũ con gueque.

16

¹ Dí xi'ahũ njabũ pa hingui 'ueguehũ de gueque nu xcrí thohũ ya nt'utsate. ² Ma da t'ẽñ'a'ihũ de ja ya nija. Nehe ma da nja ra pa gue 'bũ to'o da hyo'ahũ da beni gue supa rá 'befi Ajuã. ³ Nu'ũ ma da 'yøt't'ahũ njabũ ngue'a hinxa bacagui'ũ nixi xa bã ma Dada. ⁴ Dí xi'ahũ njabũ pa nu stí zø ra pa da njabũ, da za guí beñhũ gue ya stá xi'ahũ.

Rá 'befi ra Maça Ndãhi

Nurá mađi hindá xi'ahũ nú'ã te ma da nja ngue'a mi 'bætho pa ga ma. ⁵ Pe nubyá ma ga yopa pengui ga 'bũ'be nú'ã to'o bá pencagui, ne ni 'na de gue'ahũ hingui angahũ habũ drá ma. ⁶ Pe go guí tu ri muihũ ngue'a dí xi'ahũ njabũ. ⁷ Pe dí xi'ahũ majuani gue pa gue'ahũ ma'na xá hño ga ma, ngue'a 'bũ hinga ma, hinda 'ñe ra Maça Ndãhi pa da 'mũi con gue'ahũ ne da hñup'a ri muihũ, pe nu xcrá ma, ma ga pen'ahũua'a. ⁸ Ha nu stí zø'ã ma da zopa yá mfeni ya ja'i pa da bađi'ũ gue xi tu ya ts'oqui, ne hanja da za da 'mũ xá hño, nehe da bađi'ũ gue Ajuã ma da 'yøt'a ra ts'utbi. ⁹ Nú'ã ra Maça Ndãhi'ã ma da 'ñutuabi'ũ gue xi tu ya ts'oqui ngue'a hingui camfriguĩ'ũ. ¹⁰ Nehe nú'ã ma da 'ñutuabi'ũ hanja da 'mũ'ũ xá hño, ngue'a nuga ya ma ga ma pa ga 'bũ'be ma Dada ne nu'ahũ ya hingui ma guí hyandgahũ. ¹¹ Y nú'ã ma da 'ñutuabi'ũ gue Ajuã ma da 'yøt'a ra ts'utbi, ngue'a nú'ã ya xa hñãcua rá ts'edi ra ts'ondãhi nú'ã di ndã ja nuna ra ximhai.

¹² Ja ma'ra te ga xi'ahãmãhũ, pe nubyá hinga ma ga xi'ahũ ngue'a hinda za guí pađihũ gatho. ¹³ Pe nu stí zø ra Maça Ndãhi, ma da 'ñu't'ahũ pa guí pañhũ gatho nú'ã majuani, nguetho nu'ã manga majuani, ne hinda ma da manse nú'ã da ma, nu'ã ma da xi'ahũ gatho nú'ã da xipabi Ajuã ma

Dada, ne ma da xi'ahú nú'a te ma da nja. ¹⁴ Ne ma da 'yòt'e pa da hneca ma nsunda, ngue'a ma da xi'ahú ngu nú'a te ga xipabi. ¹⁵ Nuga, nu'a dí ma, dí ma ngu nú'a xica ma Dada, hangue dí eñ'ahú gue ra Mäca Ndähi ma da xi'ahú ngu nú'a ga xipi.

Nura dumai da mpunga johya

¹⁶ Ya ma da zò ra ora ya hingui ma gui hyandgahú, nepú hints'u ya'a ma gui yopa hyandgahú ma'na'gui, ngue'a ma ga yopa pengui habú bí 'bú ma Dada.

¹⁷ Nepú 'rayá nxadi bí 'ñéms'e'u 'na ngu 'na: —¿Te ri bõnga nú'a bí xicjani nu mi ma: “Ya ma da zò ra ora ya hingui ma gui hyandgahú, nepú hints'u ya'a ma gui yopa hyandgahú ma'na'gui, ngue'a ma ga yopa pengui habú bí 'bú ma Dada?”

¹⁸ Ne nu'á mi 'ñéms'e'u:

—¿Te ri bõnga nuya ya noya xicjani: “Ya ma da zò ra ora”, ne “hints'u ya'a”? Hingui tso ma mfenihú nú'a bí mani.

¹⁹ Ha nura Jesu bí batho gue mi ne'u da 'yambabi hmähá, hangue nú'a bí 'ñémbabi'u:

—¿Ha gue grí 'ñánbahu te ri bõnga nú'a stá eñ'ahú gue ya ma da zò ra ora ya hingui ma gui hyandgahú, nepú hints'u ya'a ma gui yopa hyandgahú ma'na'gui? ²⁰ Xi majuaní dí xi'ahú, nu'ahú ma gui nzoñhu ne ma gui tu ri muihu, pe ya ja'i nú'u hingyá gamfri da johya'u. Ma da du ri muihu, pe nuri dumuihu ma da mpunga johya nu xcri yopa hyandgahú ma'na'gui. ²¹ Ma gui njahú ngu 'nara 'behñá ma da 'mú rá batsi pe'tsa xica ugú ngue'a ya xa dat'a rá pa, pe nu stí uadi da 'mú rá batsi, nu'á ya da pumfri yá ugú ne da johya'a ngue'a ya bí dá nximhai 'nara batsi. ²² Guí njahubú nehe, guí tu ri muihu, pe nuga ma ga yopa pengui ga 'bui con gue'ahú, ne njabú ma xi gui johyahú, ne hinto da hñac'ahú nura johya'a.

²³ Ha nuya pa'u ya hinte ma nt'ani ma gui 'yangahú. Xi majuaní dí xi'ahú, nú'a te gatho gui 'yapabihú ma Dada de ja ma thuhu, nu'á ma da 'ra'ahú. ²⁴ Hinte xcá 'yapthohú Ajuá ma Dada de ja ma thuhu. 'Yaphú y nu'á da 'ra'ahú, pa njabú nzantho xi da nja ri johyahú.

Ra Jesu bi ntäte de ra ximhai

²⁵ Nú'a stá xi'ahú, stá xi'ahú ngu 'nara 'bede. Pe ma da zò ra pa gue ya hinga ma ga xi'ahú njabú, pe ma ga xi'ahú de ma Dada co ya noya nú'u 'bestho da za gui pádihu.

²⁶ Ha nuya pa'u ma gui 'yaphú ma Dada de ja ma thuhu, y hinga mathoni go ga api pa da 'ra'ahú nú'a te gui 'yaphú. ²⁷ Ngue'a ma Dada xi ma'a'ihú, ngue'a guí macaguihu ne xcá camfriguihu gue stá ehe de habú ndí 'bú'be'a. ²⁸ Ndí 'bú'be ma Dada ne stá ehe pa guecua ja ra ximhai, ne nubyá ma ga ma de guecua ja ra ximhai pa ga yopa pengui ma'na'qui nuni habú bí 'bú ma Dada.

²⁹ Nu'bu nuyá nxadi bí 'ñémbabi:

—Nubyá há, ya tso ma mfenihe xá hño nú'a guí ma, ngue'a ya hinte grí hycuabi nú'u ya noya guí ma. ³⁰ Nubyá há, dí pahe gue guí patho gatho, hangue hinga mahyoni to da 'yan'a'i 'nara nt'ani. Hangue dí camfrihe gue Ajuá bá peñ'a'i.

³¹ Ha nura Jesu bí datuabi ne bí 'ñémbabi:

—¿Ha gue ya guí camfrihu? ³² Pahú gue ma da zò ra pa ne majuaní nubyá ya xa zòhò, ma gui nxanihu ne ma gui penjá ja ri nguhú 'na ngu 'na, ne ma gui hycagashú, pe nuga hinga ma ga 'bú'sega, ngue'a dí 'bú'be ma Dada. ³³ Dí xi'ahú njabú pa da za gui 'buhú te rá 'ñentho nsi ra dumai ngue'a guí camfriguihu. Nuaa ja ra ximhai ma gui thohú ya thogui, pe oxqui tu ri muihu, dá nja ri ts'edihú pa gui tsetihú, ngue'a nuga ya stá ntäte de nuna ra ximhai.

17

Ra Jesu apa Ajuá rá Dada po yá nxadi

¹ Mi uadi bí mangu njabú ra Jesu, nepú bí nõts'e pa ma mahets'i ne bí 'yapa Ajuá rá Dada, bí 'ñena:

—Ma Dada'i, ya bí zò ra ora. 'Yòt'e pa da hnequi ma nsunda núga ri 'T'ugú, ne pa njabú necá ga øt'e pa da hnequi ri nsunda nehe. ² Ngue'a nu'i xcá 'yentc'a ja ma 'y'e gatho ya ja'i de ra ximhai, pa ga umbabi ra te nzantho nuto gatho xcá 'raqui. ³ Nú'u to'o pe'tsa ra te nzantho go gue'u pádi gue go guesc'i grá 'nat'a Ajuá majuaní, ne pacagui núga drá Jesucristo xcá pencagui.

⁴ Nuga stá øt'e pa bí hnequi ri nsunda nuua ja ra ximhai, ngue'a ya stá jua't'a ri 'befi nú'a gá 'bepcagui ga pefi. ⁵ Nubyá, ma Dada'i, 'yòt'e pa nu xcrá yopa mabú, da yopa hnequi ma nsunda ngu nú'a ndí pe'tsi nú'bu ndá 'buhuibú nú'bu mi otho tho ra ximhai.

⁶ Núyu to'o xcá huahni de ra ximhai ne xcá 'racagui, ya stá utuabiyú to'o'igúe ne tengú ri 'mui. Nuyú go ri metiyú ne xcá 'racaguiyú, ne nuyú xa 'yòt'e ngu mangu ri noya. ⁷ Nuyú ya pádi gue gatho nú'a dí pefi ne nú'a dí ma go xcá 'bepcagui. ⁸ Ngue'a stá xipabiyú nú'a xcá xicagui, ne nuyú xa gamfri, ne xa badi gue xi majuaní stá ehe de habú ndí 'buhui, ne xa gamfri gue go gue'e xcá pencagui.

⁹ Nuga dí a'a'i gui suyu, hingo dí a'a'i pa gui su nú'u ya ja'i hingyá gamfri, hõnsé dí a'a'i gui su núyu xcá 'racagui, ngue'a go ri metiyú. ¹⁰ Ne gatho nú'a xcá 'racagui go ma metiga, ne gatho nú'a ma metiga go ri meti nehe, ne gatho nú'a ri metigue go ma metiga nehe. Mahyegui ma metihu. Ne ma nsunda dí hnequi ja guehyú.

¹¹ Ngu guí pádi gue nuga ya hinga ma ga 'bucua ja ra ximhai, ngue'a ma ga mabú pa habú guí 'bui. Pe nuyú há, ma da gohi. Ma mäca Dada'i, jamasu co ri ts'edi núyu to'o

xcá 'racagui, pa njabú da 'nathoyú ngu dí 'nathoui. ¹² De stá 'bucua ja ra ximhai stá jamasugayú co ri ts'edi pa hinxa 'uegueyú. Stá su nuyú xcá 'racagui, ne hinto ma'na de guehyú xa 'mēdi, nsōtcho nú'á to'ó dí 'ñepi da 'mēdi pa da njabú ngu mǎnga ra Mǎca T'ofó.

¹³ Nubyá ma ga mabú habú guí 'bú. Pe de dí 'bucuoatho ja ra ximhai, dí a'i go guí subyayú, pa njabú nuyú da mē'tsa ra johya ja yá coraso ngu nú'á dí pē'tsca. ¹⁴ Nuga stá xipabiyú ri noya, pe nuya ja'i nú'ú hingyá gamfri dí atsayú ngue'á nuyú ya hingyá mēti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá mētigui ra ximhai. ¹⁵ Hindí a'a'i pa guí tsits'i de guecua ja ra ximhai, nu'á dí a'a'i, ñāniyú de ra ts'ondāhi. ¹⁶ Nuyú ya hingyá mēti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá mētigui ra ximhai. ¹⁷ Hangue dí a'a'i guí utuabiyú ri noya, pa njabú da 'uegueyú de gatho nú'á xá nts'o ja ra ximhai, ngue'á nuri noya gue'á majuāni. ¹⁸ Ngu xcá pēncaguiua ja ra ximhai, njabú nehe dí pēhniyú pa da ma gatho ja rá ngūni ra ximhai pa da mǎnga ri noya. ¹⁹ Nuga dí huts'i ga unga ma te po rá nguehyú ngue'á dí ø't'a'i nú'á go ri paha, pa njabú neheyú da 'yø't'a'i ri paha ngue'á nuyú pađi nú'á majuāni.

²⁰ Hindí a'a'i pa sehcyú, dí a'a'i nehe pa nuto gatho ma da 'yøde nú'á da manyú, ne da gamfrigui, ²¹ pa da 'natho'ú ngu dí 'nathoui, ngue'á nu'i ma Dada'i guí 'bú con gueque ne nuga dí 'bú con gue'e. Ne dí a'a'i pa nú'ú ne nuju ga 'natho'ú, pa njabú gatho ya ja'i ja ra ximhai da gamfri gue go gue'e xcá pēncagui. ²² Ngu xcá 'yø't'e pa bi hneca ri nsunda ja ma 'mú nua ja ra ximhai, njabú nehe stá ø't'e pa da hneca ri nsunda ja yá 'mú'ú, pa njabú da 'natho'ú nehe ngu dí 'nathoui. ²³ Nuga dí 'bú con gue'ú ne nu'i guí 'bú con gueque, y njabú da 'natho'ú, pa njabú gatho ya ja'i ja ra ximhai da za da bađi gue go gue'e xcá pēncagui ne grí mađi'ú nehe ngu grí mǎcagui.

²⁴ Ma Dada'i, ya nguí mǎcagui desde nú'ú mi othotho ra ximhai, ne 'nada ra nsunda habú ndí 'búhú. Nubyá nú'ú to'ó xcá 'racagui dí ne da mabú nú'ú habú grá ma, y nú'ú ma dí hyanda ma nsunda nú'á ya ma ga yopa hāni ma'na'qui. ²⁵ Ma hoga Dada'i, nuya ja'i hingyá gamfri hingui pađi to'ó'i, pe nuga hā, dí pađi to'ó'i, ne nuyú xcá 'racagui pađi gue go gue'e xcá pēncagui. ²⁶ Stá utuabiyú to'ó'igie ne tengu ri 'mú, ne ga sigui ga utuabi, pa njabú ngu grí mǎcagui, neheyú da mē'tsa nú'á ra hmāte'á ja yá coraso, ne nuga ga 'bú con guehyú.

18

Brijú nts'ahni ra Jesu
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Ha nu mi uadi bi mǎnga ra Jesu njabú, bi ma de guehni co yá nxadi ne bi 'rani ja 'nara hñe rá thuhu Cedró, pa bi zōni'ú ja 'nara uaza, nepú ja bi yat'ini'ú. ² Ha nura Juda nú'á bi da ra Jesu, ya mi pađi nú'á ra uaza, ngue'á ndunthi ya 'mi'qui xqui mani'á co ra Jesu ne ma'ra yá nxadi, mi munts'ini'ú. ³ Nu'bú ra Juda bi zixa 'na hmunts'i ya soldado ne 'raya gants'ahni nú'ú xqui mēhna ya ndā gá macja ne ya fariseo, ne ja bi mani'ú ja ra uaza mri hñā ya ñot'i ne con te da hñotehma. ⁴ Pe nura Jesu gatho mi patho nú'á te mi ma da t'ø'tuabi'á, hangue bá pōni de ja ra uaza pa bi nthēui'á, ne bi 'yambabi'ú:

—¿To'ó guí hoñhú?

⁵ Ha nu'ú bi pađi ne bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'á ra me Nasare.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Go guecagui.

Ne ra Juda nú'á to'ó bi da'á mi 'bahuini ya soldado ne ya gants'ahni. ⁶ Ha ngu bi uadi bi mǎnga ra Jesu gue go mi gue'á, nu'bú nu'ú bi mengui dega xátha ne bi dagui ja ra hai. ⁷ Nepú nura Jesu bi yopa 'yambabi'ú ne bi 'ñembabi:

—¿To'ó guí hoñhú?

Ha nu'ú bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'á ra me Nasare.

⁸ Ha ra Jesu bi pađi ne bi 'ñena:

—Ya stá xi'ahú gue go guecagui. 'Bú go gueque guí hongaguihú, oxqui juhú ni 'na de nuyú drí 'ño'be.

⁹ Ra Jesu bi mǎnga njabú pa da nja ngu nura noya xqui mañ'á: "Ni 'na hindá 'bēdi de nuyú xcá 'racagui." ¹⁰ Nu'bú nura Simu Pedro mri hñā 'nara mahuai, ha bi c'ò'tsi ne bi dacua rá gu de ra 'ñei rá 'bego ra dānga ndā gá macja. Y nú'á ra 'bego'á mrá thuhu ra Malco. ¹¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Oguí ø't'a njabú, pē'tsa ri huai. Majuāni ma ga tho ra thogui, ngue'á gue'á rá paha Ajuā ma Dada.

Ra Jesu bi ts'ixaja rá thandi ra dānga ndā gá macja

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹² Nepú nuya soldado co yá ndā ne co ya gants'ahni nú'ú xqui mēhna ya ndā gá xodyo bi mihí'ú ra Jesu ne bi du'ti. ¹³ Rá mudi bi ts'its'i'á habú mi 'bú ra Anás, ngue'á nu'á go mrá ndōhñā ra Caifá nú'á to'ó mrá dānga ndā gá macja de nú'á ra jeya'a. ¹⁴ Nura Caifá go gue'á xqui mā ne xqui xipa ya ndā gá xodyo gue mri 'ñepi hōnda 'na da du po rá ngue ya ja'i.

Ra Pedro bi ncōni gue himi pađi ra Jesu

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Ha nura Simu Pedro ne ma'na ra nxadi mri 'befa zi yabatho mi dānga ra Jesu. Nú'á rá ñoho ra nxadi mrá mpađi nú'á to'ó mrá

danga nda gá macja, hangue nu'á bi yut'a ja ra patio de rá ngu'a habu xqui ju'ta ra Jesu. ¹⁶ Pe nura Pedro bi gohi môte de ra gosthi. Nepu nu'á ra nxadi mrá mpadi nú'a to'o mrá danga nda gá macja bi ñoni ne bi ñau ra 'behña nú'a mrá nsugosthi pa bi thoca ra Pedro mbo. ¹⁷ Nepu nu'á ra 'behña mrá nsugosthi bi 'yambabi ra Pedro ne bi 'ñemi: —¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui dega nxadi nura dame'a?

Nepu nura Pedro bi dadi bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

¹⁸ Ha nuya 'bego ne ya gants'ahni xqui 'ñu ra tsibi ngue'a xmá tse, ne mi 'bahni mri mpa'ti, ha nehe ra Pedro mi 'bahuini'u mri mpa'ti'a.

Ra danga nda gá macja bi 'yø'tua ya nt'ani ra Jesu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Ha nu'á ra danga nda gá macja bi 'yambabi ra Jesu de yá nxadi ne de rá nt'utuata. ²⁰ Ne nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga stá ña ja yá thandi gatho ya ja'i, nzantho stá udi ma nt'utuata ja ya nija ne ja ra ndanija habu di munts'a gatho ya xodyo, ne hinstá ña mant'agui. ²¹ ¿Hanja go gui angagui? 'Yambabi to'o gatho xa 'yode te stá ma. Nú'á ha, padi xá hño te stá ma.

²² Ha nu mi mangu njabu ra Jesu, 'nara gants'ahni mi 'bahni bi umba 'nara mpe'ti'a, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njabu gui thatuabi ra danga nda gá macja?

²³ Nu'á nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'á stá ñama'ñhama, da za gui xiqui te rá 'be'a stá ma xá nts'o. Xi'a gue dá ña xá hño, ¿hanja gui nabgagui?

²⁴ Nepu de gue'a ra Anás bi mehni mi thathitho pa habu mi 'ba ra Caifá nú'a mrá danga nda gá macja.

Ra Pedro bi yopa ncøni gue himi padi ra Jesu

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Ha nura Pedro mi 'bahni mri mpa'ti bi t'ambabi ma'na'qui:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui dega nxadi nú'a ra 'ñohø'a?

Ha nu'á bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

²⁶ Ha mi 'bahni 'nará 'bego ra danga nda gá macja, ne nu'á mi ja te mrá njau nú'a xqui thacua rá gu, ne nura Pedro go xqui 'yø'ta njabu. Nura 'bego'a bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hindá hant'a'ini ja ra uza con gue'a?

²⁷ Ha nura Pedro bi ncøni ma'na'qui, ne 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja.

Ra Jesu bri 'ba'ma ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

²⁸ Hamxuditho bi ts'ixa ra Jesu de ja rá ngu ra Caifá pa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato nú'a mrá gobierhnu, ha nuya xodyo himbi yut'a mbo ra ts'utbi pa njabu hinda nts'oqui'u, ne pa njabu da za da zi ra hñuni de ra ngo dega pascua. ²⁹ Nu'á ra Pilato bi bonga môte habu mi 'bai'u pa bi 'yambabi'u ne bi 'ñemi:

—¿Te 'be guí ne gui mambabihani?

³⁰ Nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Bu hinte ma ts'oqui xa 'yøthma, nixi stá tsin'ahmahe.

³¹ Ha nura Pilato bi 'ñembabi'u:

—Tsixha ne go da 'yø'tuahu ra ts'utbi ngu nú'a mangu ri leyhu.

Ha nuya xodyo bi 'ñena:

—Núje dyá xodyohe hindí pe'tshe ra nsequi pa ga hohe 'nara ja'i.

³² Bi mangu njabu'u pa ra Jesu da 'yo ja yá 'ye ya me Nroma, ngue'a nu'á ha, mi pe'tsa ra nsequi pa da nhyote'u ja 'nara ponzá. Hangue bi njabu ngu xqui mangu ra Jesu te ma du mi ma da du'a. ³³ Nepu nura Pilato bi yopa yut'i ma'na'qui habu mi ja rá ts'utbi, ne bi zohna ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'e grá Nda de ya xodyo?

³⁴ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue to xa xi'a'i, o go gui manse?

³⁵ Ha ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha gue drá xodyoga? Nuya mengu ri hai ne ya nda gá macja go gue'u bá tsi'a'i de guecua. ¿Te xcá 'yø'te'?

³⁶ Nu'á ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma nsu dega nda hingo xa 'raca ya meximhai. Nu'bu go xa 'racjhma'u, nu'á nú'u to'o gra manda xa ñanjhmahe de ja yá 'ye ya nda gá xodyo. Pe numa hmandaga hingo mahyegui ngu nú'u jaua ja ra ximhai.

³⁷ Hangue nura Pilato bi 'ñembabi:

—Nu'á nu'i 'nagrá ndague'bu.

Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, drá nda ngu ja juadi gá ma. Pa gue'a dá e dá 'buija ra ja ximhai pa ga xipa ya ja'i nú'a majuani. Nuto gatho camfri nú'a majuani, go gue'u øde nú'a dí ma.

³⁸ Nu'á ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿To ja gue'a padi nú'a majuani?

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ha nu mi mangu njabu bi bonga môte pa bá yopa ñau ya xodyo ne bi 'ñembabi'u:

—Nuga hinte ma ts'oqui dí tsatuabi nuna ra 'ñohø. ³⁹ Numa nzaihu dí pe'tshu dí hec'ahu 'nara 'yofadi núya de ra ngo dega pascua. Nu'á, ¿ha gui nehú ga hec'ahu nuni ri Ndahe nú'ahu gyá xodyohu?

⁴⁰ Ha nu'á bi mudí bi mafi gatho ne bi 'ñena:

—jNuni hina, nura Barraba ha!
Ha nú'a ra Barraba mrá dacate'a.

19

¹ Hangué ra Pilato bi manda bri fet'a ra Jesu. ² Nepu nuya soldado mi 'bahni bi met'a 'nara corona dega 'bini, ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu ne bi hyete 'nara thenga dutu. ³ Nepu bi 'ñembabi'a:

—j'Bui pa nzantho nu'i ri t'equ'ei rá Ndá'i ya xodyo!

Nepu nu'ú mi umba ya mpe'ti'a.

⁴ Ha nura Pilato bi bonga môte ma'na'qui ne bi 'ñembabi ya xodyo:

—Ndi, dra zin'a'ihuaa pa gui pahu gue hinte ma ts'oqui dí tsutuabini.

⁵ Ha ra Jesu bi bonga môte mi hu'tsa nú'a ra corona dega 'bini ne mi he nú'a ra thenga dutu. Nepu ra Pilato bi 'ñemba ya xodyo:

—jXi 'bacua nuna 'ñohø!

⁶ Ha nuya ndá gá macjá ne ya gunts'ahni mi mantho'u nu mi hyanda ra Jesu, ne mi eñ'u:

—Nuni drá pont'i, drá pont'i pa da du.

Nu'bu ra Pilato bi 'ñembabi'a:

—Tsixhu, go dá bá ponthu, ngue'a nuga hinte ma ts'oqui dí tsutuabini.

⁷ Nepu nuya xodyo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuje dí pe'tshe 'nara ley, ne nura ley'a ma gue nuni dí 'ñepi da du, ngue'a xa 'ñet'a T'u de Ajuá.

⁸ Ha nu mi 'yode ra Pilato nú'a mi mañ'u, ma'na bi ntsu'a. ⁹ Hangué bi zixa ra Jesu ma'na'qui mbo ja ra ts'utbi ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—¿To'o rá 'mehni'?

Pe nura Jesu hinte bi dadi.

¹⁰ Hangué ra Pilato bi 'ñembabi'a:

—¿Ha gue hinte guí thadi? ¿Ha gue hingui padi gue dí ha ra ts'edi pa ga pont'a'i o pa ga hec'a'i?

¹¹ Nu'bu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ni 'nara ts'edi hingui ha pa da za te gui 'yotcagui 'bu hingo Ajuá da 'ra'a ra ts'edi. Hangué nú'a to'o xa dagagui ja ri 'ye, nú'a go gue'a ma'na tu ra ts'oqui que nu'i.

¹² Hangué desde ra ora'a, ra Pilato mi ne da hysguihma'a, pe nuya xodyo himi tsaya ra hmafi ne mi ena'u:

—jNu'bu nu'i gui hysgui nú'a ra 'ñohø'a, nu'bu hingri amigo ra danga ndá Cesa, ngue'a gatho nú'a to'o da 'ñet'a ndá gue'a rá ncontra ra Cesa!

¹³ Ha nu mi 'yode ra Pilato nú'a mi mañ'u, nu'bu nu'á bi manda da ts'ixa ra Jesu pa môte, nepu nehe'a bi bõni pa bá hudi ja rá hudi dega ts'utbi ja ra luga mrá thuhu Gabata dega ebreo, ri bõni da 'ñena rá thuhu ra T'ut'ado. ¹⁴ Y nú'a ra pa'a mrá pa dega nthoqui de ra ngo dega pascua, ne ngu mi nzanga 'rato xudi. Nepu ra Pilato bi 'ñembabi ya xodyo:

—jNdi, 'bacua ri Ndáhu!

¹⁵ Pe nu'ú bi yopa maf'u ma'na'qui ne bi 'ñena:

—jTsits'i, bá pont'i, ne ja dí duni!

Nepu ra Pilato bi 'ñembabi'a:

—¿Ha gue guí nehú ga pont'a nuna ri Ndáhu?

Nepu nuya ndá gá macjá bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Cesa hõnse go gue'a ma ndáhe, y jo'o ma'na.

¹⁶ Hangué ra Pilato bi 'yent'ua ja yá 'ye ya xodyo pa dra pont'i'a. Hangué nu'ú bi zinga ra Jesu ne bi zits'i pa da pont'i ngu mi ne'u.

Ra Jesu bri pont'a ja ra ponza

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Ne ra Jesu bi bõni mi ndude rá ponza. Ne bi ts'its'i pa ja ra t'ohø rá thuhu Ñaxmadu, dega ebreo rá thuhu Golgota. ¹⁸ Ne ja brá pont'ini'a co má yoho ya 'ñohø, 'na cada rá hyo, ha ra Jesu bi 'yoda madetho de gue'u. ¹⁹ Y ja ra ponza habu bri pont'a ra Jesu xqui thõta 'nara xithe ne mi huxni 'raya noya nú'a bi manda ra Pilato da t'ofu. Mi ena njabu: "Ra Jesu ra me Nasare, rá Ndá ya xodyo." ²⁰ Ne ndunthi ya xodyo bi hñe'ta nú'u ya noya, ngue'a habu bri pont'a ra Jesu mi guetbu ra hñini Jerusale, y nú'u ya noya'u xqui t'ofu dega ebreo, ne dega griego, ne dega lati. ²¹ Ne nuyá ndá gá macjá ya xodyo bi ma bá embabi ra Pilato:

—¿Hanja gá ofo njabu gue go gue'a rá Ndá ya xodyo? 'Yofu gue nu'á mi manse gue rá Ndá ya xodyo.

²² Ha nura Pilato bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'a stá ofo, ya stá ofo.

²³ Ha nu mi uadi bi pont'a ra Jesu nuya soldado, bi gumpa yá dutu ra Jesu nú'u xqui 'bõcuabi. Mi goho ya soldado, ne bi hñegue 'ra 'na xeni nuya dutu'u. Ne bi gumpa rá mahe nú'a himi pe'tsa ni 'nará nt'edi, mi xõge ra xuni. ²⁴ Nepu nu'ú bi 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—Hinga ma ga tñhú, ma ga rifahu pa ga nuhu to'o drá meti.

Hangué bi njabu ngu mangua ra Maça T'ofu habu ena: "Bi nhyegue 'ra 'na xeni ma dutu, ne bi rifagui nú'a ma'na ma he." Ne gue'a bi 'yot'a ya soldado.

²⁵ Y guetbu ja ra ponza mi 'bahni rá nana ra Jesu, ne 'nara 'behñá nú'a mrá cu rá nana ra Jesu, ne ra Maria rá 'behñá ra Cleofa, ne ra Maria Magdalena. ²⁶ Ha nu mi hyanda ra Jesu rá nana mi 'bahuini nú'a rá hmaça nxadi'a, nu'bu nu'á bi 'ñembabi rá nana:

—Nubyá 'yot'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuibu go gue'a dri t'abya'a.

²⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nehe nú'a rá hmaça nxadi:

—Ne'i, 'yøt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuibũ go gue'a dri nanabya'a.

Y desde gue'bu, nura hm̄aca nxadi bi zits'i'a ja rá ngu pa bi japamasu.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Y ra Jesu mi pađi gue ya bi uadi gatho, nepu pa bi nja ngu nú'a m̄anga ra Maça T'ofu, nu'á bi 'ñena:

—Ts̄aca ra nduthe.

²⁹ Ha mi jani 'nara mohi mi po ra ju'tsa vinu. Nepu bri 'bo'mba 'nara sponja co nura ju'tsa vinu ne bri th̄ota ja 'nara ts'ut'o dega isopo, nepu bi 'bøt'se asta ja rá ne ra Jesu.

³⁰ Ha nu mi zi nura ju'tsa vinu ra Jesu bi 'ñena:

—Ja xa uadiua gatho nú'a xra 'b̄epcagui.

Ne 'bestho ra ora'a bi ñe'mi ne bi du.

'Nara soldado bi umba 'nara ns̄ani ja rá hyo rá tiñ̄a ra Jesu co 'nara lansa

³¹ Ha mr̄a pa ra nthoqui de ra ngo dega pascua, hangue nuya nd̄a gá xodyo bi ma bá b̄antebi ra Pilato pa da manda dra thempa yá ua nú'u xqui 'bont'i ne da ja'mba yá ndo'yo de guehni, pa njabu ni 'nara anima hinda gohi ja ra ponza nura pa dega tsaya, ngue'a nú'a ra pa dega tsaya gue'a ra dango. ³² Hangue nuya soldado bi uat'i habu mi zadi 'na de nú'u ya be xqui 'bont'i mahȳegui co ra Jesu pa bi thempabi yá ua, nepu bri jabu nehe nú'a ma'na ra be. ³³ Pe nu mi uat'i habu xqui 'bont'a ra Jesu, nu'á ya himbi thempa yá ua ngue'a bi hyandi'u gue ya xqui du'a.

³⁴ Pe 'nara soldado bi umba 'nara ns̄ani ja rá hyo rá tiñ̄a co 'nara lansa, nepu 'bestho bi b̄onga ra ji ne ra dehe. ³⁵ Ha nú'a to'o pedena, go 'na to'o bi hyandi, y nuna ma go guehna majuani, pa gui camfrihu nehe. ³⁶ Bi njabu pa bi nja ngu m̄anga ra Maça T'ofu habu ena: "Hindra thempabi ni 'nará ndo'yo'a." ³⁷ Y nehe bi njabu ngu m̄anga ra Maça T'ofu habu ena: "Ya ja'i bi hyandi nú'a bi s̄ans̄e'u."

Ra Jesu bri t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Nepu ra Jose mr̄a me Arimatea bi ma bá b̄antebi ra Pilato pa da 'yapa n̄sequi da ca'mba rá zi ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne da duts'i'a. Ra Jose xqui gamfri ra Jesu, masque mant'aguitho ngue'a mi tsu yá mixodyoui. Ne ra Pilato bi umba n̄sequi, hangue bi ma bá ca'mba rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne bi duts'i. ³⁹ Nehe ra Nicodemo nú'a xqui ma da c'a'gtsa ra Jesu dega xuui, nehe bi mani habu xqui 'bont'i'a. Nu'á mi hñ̄a ra mirra mi nthants'i co ra aloe, mi pe'tsa 'natema'ret'a kilo rá hñ̄a. ⁴⁰ Nepu

nu'á bi du'tsua rá zi ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co ya x̄ani dutu nú'u xqui t'uxa nú'a ra mirra ne ra aloe, ngue'a mi njabu yá nzai yá nt'agui ya xodyo. ⁴¹ Y nu habu bri pont'i'a, mi j̄ampa guetbu 'nara uaza habu mi ja 'nara c̄uts'i pa ra nt'agui, ne hinto xqui nt'aguitho ja nura c̄uts'i'a. ⁴² Hangue ja bá aguini'u ra Jesu ngue'a guehni bi ḡampa guetbu'u de habu xqui 'bont'i'a, ne ngue'a ya mi ma da m̄adi ra pa dega tsaya de ya xodyo.

20

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ 'Nitho nú'a ndomingo, tobya himi hats'itho, ra Maria Magdalena bi ma habu xqui t'agui ra Jesu, ne bi hyandi gue xqui t'ent'a ra do nú'a xqui jot'a ra nt'agui. ² Hangue nu'á bi ma hnest'ihi pa habu mi 'bui ra Simu Pedro ne nú'a ma'na ra nxadi nú'a xi mr̄a hm̄adi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Xa th̄ai ra zi Hmu de habu mi t'agui ne xa thuts'i, y nubyá nixi hindí pahe habu xá ts'ogui'a.

³ Nepu nura Pedro bi ma 'bestho pa da c'a'gtsa ra nt'agui co nú'a ma'na ra nxadi.

⁴ Bi ma hnest'ihi ri yoho, pe nú'a ma'na ra nxadi ma'na bi 'met'o de ra Pedro, hangue 'met'o bi z̄onga ja ra nt'agui'a. ⁵ Ngu bi z̄oni bi ndoqui ne bi nc'ats'i, nepu bi hyanda ya x̄ani dutu mi 'b̄oni, pe nu'á himbi yat'i.

⁶ Nepu hinga ya'a 'bestho bi z̄onga ra Simu Pedro nú'a mri 'b̄efa, ne nu'á ha, bi yat'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda ya x̄ani dutu mi 'b̄oni. ⁷ Ne bi hyanda nú'a ra dutu xqui thu'tuahma rá ñ̄axu ra Jesu xqui 'bants'i ne 'nambu xqui thuts'i. ⁸ Nehe nú'a xqui z̄onga ra m̄adi, bi yat'i mbo habu bi t'agui ra Jesu pa bi hyandi, ne bi gamfri gue ra Jesu xqui yopa nte ngu xqui xipi'u. ⁹ Nu'á hinxqui zo yá mfeni de nú'a mi m̄anga ra Maça T'ofu habu ena gue mi pe'tsi da nangui de ja ra du, ne asta nura ora'a ja bi zo yá mfeni'u. ¹⁰ Nepu ri yoho bi mengui pa ja yá ngu'u.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du

(Mr. 16:9-11)

¹¹ Pe nura Maria mi 'bahni m̄ote guetbu ra nt'agui mi zoni, ne ra ora mi zoñ'a bi ndoqui pa bi nc'axa mbo ra nt'agui. ¹² Ne bi hyanda yoho ya enx̄e mri hñ̄e t'axi, 'na mi hudi habu xqui nja rá ñ̄axu, ha nu'a ma'na habu xqui nja yá ua nuni habu xqui 'b̄egui hm̄aha rá zi ndo'yo ra Jesu. ¹³ Ha nu'á bi 'ñembabi'a:

—Naná, ¿hanja guí zoni?

Nu'á bi 'ñena:

—Ngue'a xa th̄ai ma zi Hmu ne xa thuts'i, ne hindí pađi habu xá ts'ogui'a.

¹⁴ Ne nu mi m̄anga njabu'a, bi ñ̄egui nepu bi hyanda ra Jesu mi 'bahni, pe nu'á himbi

badi ua go mi gue'a ra Jesu. ¹⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, ¿hanja guí zoni? ¿To'o guí honi?

Ha nura Maria mi hu rá mui gue go mi gue'a ra nsu uza, hangue bi 'ñembabi:

—Ndada, 'bu xcá tuts'igüe, xicagui habu xcá tsogui pa ga ma ga tuts'i.

¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¡Maria!

Ra ora'a ra Maria bi mpunts'i ne bi 'ñembabi dega ebreo:

—¡Raboni! —Nú'a ra noya'a rí bñni da 'ñena Kahnate.

¹⁷ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí thangagui ngue'a hinstá matho habu bi 'bu ma Dada, pe ri ma bá xipabi nú'a ma'ra ma cu ne gui 'ñembabi'u gue ma ga ma habu bi 'bu ma Dada ne ri Dadahu, ma Ajuá ne ri Ajuáhu.

¹⁸ Nu'bú ra Maria Magdalena bi ma bá xipabi ya nxadi gue xqui hyanda ra zi Hmu, ne bi xipabi'u ngu nú'a xqui xipabi'a.

Ra Jesu bi 'mai madetho de yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Ne nura domingo'a de mi nxuui ya nxadi xqui munts'i ne xqui got'a ya gosthi ngue'a mi tsu ya ndá gá xodyo. Nepu bi zonga ra Jesu ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho.

²⁰ Ne nu mi xipabi njabu'u, bi 'ñutuabi yá 'ye ne rá hyo rá tiña. Hangue ya nxadi xi bi johya ngue'a bi yopa hyanda ra zi Hmu.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho. Ngu bá pencagui Ajuá ma Dada, njabu nehe di pen'ahu.

²² Ne nu mi manganá njabu bi hui'ti'u ne bi 'ñembabi:

—Hñagñhu ra Maça Ndáhi. ²³ Nuto gatho gui pumbahu yá ts'oqui, gue'u dra pumbabi, ne nuto gatho hingui pumbahu, gue'u di tuda yá ts'oqui.

Ra Toma bi hyanda ra zi Hmu gue xqui yopa nte de ra du

²⁴ Pe nura ora mi zonga ra Jesu mi jo'oni ra Toma 'na de nú'a ya 'ret'amayoho ya nxadi, nú'a mi t'embí ra Go. ²⁵ Hangue nu ma'ra ya nxadi bi 'ñembabi ra Toma:

—Stá hanthe ra zi Hmu.

Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—'Bu hinga handua yá 'ye habu bi mfoxa ya clavo, ne 'bu hinga thint'a ma dedo habu bi mfoxa ya clavo, ne 'bu hinga thint'a ma 'ye ja rá hyo rá tiña, hinga camfri.

²⁶ Rá hñato ma pa'a bi yopa munts'a ya nxadi ma'na'qui, ne nu'bú ha, mi 'buhni nehe ra Toma. Nepu bi zonga ra Jesu mi jot'a ya gosthi ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho.

²⁷ Nepu nu'á bi 'ñembabi ra Toma:

—Haua ri dedo ne thint'a ja ma 'ye, ne haua ri 'ye ne thint'a ja rá hyo ma tiña. Ográ 'ñagamfri, camfrigui.

²⁸ Nu'bú ra Toma bi dadi ne bi 'ñembabi:

—¡Ma zi Hmu'i, ne ma Ajuá'i!

²⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya xcá camfri ngue'a xcá hyandgagui, nuge Toma? Dá njapi nuto gatho camfrigui masque hinxa hyandgagui.

Nuna ra t'ofu bi t'ofu pa gui camfrihu

³⁰ Ndunthi ma'ra ya dangá nt'udi bi 'yot'a ra Jesu ja yá thandi yá nxadi, pe nu'á hinxa t'ofu ja nuna ra t'ofu. ³¹ Pe nuyá bi t'ofu pa da za gui camfrihu gue ma zi Hmuha ra Jesu go gue'a ra Cristo rá T'u Ajuá, ne pa 'bu gui camfrihu, da nja ri tehu pa nzantho po rá ngue'a.

21

Ra Jesu bi c'a'tsa yoto yá nxadi ja ra ñantha

¹ Mefa ra Jesu bi yopa hnequi habu mi 'bui yá nxadi ja ra ndehe rá thuhu Tiberia. Ne bi yopa hnequi njaua: ² Ra Simu Pedro mi 'buhui 'nadbú ra Toma nú'a mi t'embí ra Go, ne ra Natanael nú'a ra me Ncaná de Galilea, ne ya t'u ra Sebedeo, ne má yoho yá nxadi ra Jesu, gatho'u 'nadbú mi 'bui. ³ Ha ra Simu Pedro bi 'ñembabi'u:

—Ma ga ma ra 'behuá.

Ha nú'u ma'ra nehe bi 'ñena:

—Ga maha nehe.

Nepu bi ma'u ne bi yat'a ja 'nara motsa, pe nura xuui'a hinte bi gu'u. ⁴ Ha nu mi hyats'i mi 'bahni ra Jesu ja rá hyo ra ndehe, pe nuya nxadi himi padí ua go mi gue'a ra Jesu. ⁵ Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—Ts'unt'uhu, ¿ha hinte xcá juhu?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Otho.

⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi'u:

—Cathu ra xit'a po ja ra 'ñei de ja ra motsa ne njabu da za gui juhu.

Hangue nu'á bi gat'a ra xit'a, ne nu mi gats'i xi mi ñuxa ya huá asta himi tsedi da pø'tse'u co yá hñu ya huá mi cu. ⁷ Nu'bú nú'a rá hmáça nxadi ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¡Go guehni ma zi Hmuhu!

Ha ngu mi 'yøde ra Pedro gue go mi gue'a ra zi Hmu, nu'bú bi daga hñuxa rá he nú'a xqui hñagui, ne bi hñot'a ja ra ndehe pa bi zonga ja ra ñantha habu mi 'ba ra Jesu. ⁸ Ne nu ma'ra ya nxadi bi 'yet'a ra motsa pa ja ra ñani, mri gut'atho'u ra xit'a nú'a mi ñuxa ya huá, ngue'a himi yabu pa ja ra ñani, ngu mi 'na nthebe metro rá yabu. ⁹ Ha nu mi bñni'u de ra motsa, bi hyanda 'raya despi mi zoni, ne ja mi oxni 'nara huá mi nthaxi, nehe mi jani 'raya thuhme. ¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Bá hãhã 'raya huã nú'ũ ja juadi gá juhũ.
 11 Nu'bu'ra Simu Pedro bi yat'a ja ra motsa ne bi põnga ra xit'a ja ra ñãthe nú'a mi ñuxa ya danga huã, mi 'na nthebe made ne hñu yá ndunthi'ũ. Y masque mi ndunthi ya huã pe ra xit'a himbi ntani. 12 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Bá e gui ntacohũ.

Ha nuya nxadi mri ntsapabi da 'yambi to'o'a, ngue'a mi padi'ũ gue go mi gue'a ra zi Hmu. 13 Nepũ nura Jesu bi joni ja ra tsibi bi hñaca ya thuhme ne bi umbabi'ũ; njabũ nehe bi 'yø't'e co ra huã.

14 Ya rá hñu'qui'ã xqui 'ñudi ra Jesu ja yá nxadi nu de ya xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi ñqui ra Simu Pedro

15 Nu mi ua ntaco'ũ ra Jesu bi 'yambabi ra Simu Pedro ne bi 'ñembi:

—Nugue Simu, rá t'ũ'i ra Joná, ¿ha gue ma'na go grí macagui de guehyũ ma'ra?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Hãhã, ma zi Hmu'i, nu'i guí padi gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca ma zi t'ũca deti.

16 Nepũ rá ño'qui ra Jesu bi 'yambabi ma'na'qui, bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'ũ'i ra Joná, ¿ha grí macagui?

Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Hãhã, ma zi Hmu'i, nu'i guí padi gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi deti.

17 Nepũ rá hñu'qui bi 'yambabi ma'na'qui, ne bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'ũ'i ra Joná, ¿ha grí macagui?

Ra ora'a bi du rá mui ra Pedro ngue'a ya rá hñu'qui bi 'yambabi ua mi ma'di'a, ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'i gatho go guí padi, ne guí padi gue xi drí ma'i.

Nu'bu'ra Jesu bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi deti. 18 Xi majuañi dí xi'a'i, nú'bu'nguí nts'ant'ũ nguí hese ri he ne nguí 'yo habũ go nguí ne. Pe nu xcri ndaxjua ma guí tanga ri 'ye, ne ma'na to ma da hye't'a'i ri he, ne da zix'a'i habũ hingo gui negue.

19 Bi mangu njabu'a pa bi xipi te ma du mi ma da du ra Pedro pa da hnequi rá nsunda Ajuã. Ne nu mi mangu njabu bi 'ñembabi:

—¡Tengagui!

Ra hmãca nxadi

20 Nepũ nura Pedro bi ñegui ne bi hyandi gue mi dena nú'a rá hmãca nxadi ra Jesu, nú'a xqui hñudi ja rá hyo ra Jesu nú'bu' mi nt'oxi'ũ ne xqui 'yambabi to'o mi ma da da'a. 21 Ne nu'bu'ra Pedro nu mi hyant'a bi 'yambabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi nuni, ¿te go ma da jani?

22 Nu'bu'ra Jesu bi dadi:

—Nu'bu' go ga negá nuni da 'mui asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue? Nu'i go da tengagui.

23 Hangue nuna ra 'bedenã bi 'ño ja gatho ya gamfri, ne bi beni'ũ gue nura nxadi'a himi ma da du. Pe ra Jesu himbi 'ñena gue himi ma da du, hõnse bi 'ñena: “Nu'bu' go ga negá nuni da 'mui asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue?”

24 Nú'a ra hmãca nxadi'a go gue'a di damajuani de nuya ya t'ø't'e bi nja, ne bi 'yofo ja nuna ra t'ofõ. Ne dí pahe gue nú'a bi 'yofo gue'a majuañi.

25 Nehe ja ndunthi ma'ra ya t'ø't'e nú'ũ bi 'yø't'a ra Jesu. 'Bu to da 'yofo gatho'ũ dí beni gue nuya t'ofõ'ũ hinda 'ñeni gatho maxõgue rá ngani ra ximhai. Njabũ gue'a.

RA ECHO YA 'BĒFI NÚ'Ū BI MĒFI YA APOSTOL

*Ra Zidada Jesu bi ñatcahu da mencahu ra
Maça Ndahi*

¹ Nûga drá Luca, nura mudi t'ofó dá ofo ne dá pehn'abu, zi cu Teofilo, ja maní gathó nú'a te bi 'yót'a ma zi Hmuhá ra Jesucristo, ne nú'a bi 'ñudi desde ra pa'a bi futa rá 'bēfi, ² asta ra pa bi yopa mengui pa mahets'i. Pe ante da ma pa mahets'i, bi zofó yá apostol nú'x xqui huahni, ne po ra Maça Ndahi bi xipabi te mi ma da 'yót'e'u. ³ Mēfa de xqui du ra Jesu ja ra pont'i ne de xqui yopa nte, nú'a bi 'mācua má ñote ma pa, ne mri 'ñudi ja yá apostol pa bi gamfri'u gue ya xqui yopa nte ma'na'qui, ne pa mi xipabi'u de hanja ri manda Ajuá.

⁴ Y de mi ñaui yá apostol ante da ma'a pa mahets'i, bi 'ñembi'u:

—Oxqui ma gui pōñhu de guecua Jerusale, ja da 'būhuua asta hingui hañhu nú'a xa ña't'ahu Ajuá ra Dada, nú'a ya stá xi'ahu gue ma gui hañhu. ⁵ Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahu ya 'bestho ma da zó ra pa gui nxistehehu co ra Maça Ndahi.

Ra Zidada Jesu bi mengui pa mahets'i

⁶ Y de mi ñaui yá apostol bi 'ñani'u bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, zha gue nuya pabya ma gui umba ma'na'qui rá ts'edi ra hnini Israel pa da ndá?

⁷ Nu'bá ra Zidada Jesu bi dátuabi'u ne bi 'ñembi:

—Hingo rí 'ñep'ahu gui pahū ha'mu ma da 'yót'a Ajuá ra Dada nú'a xa bense'a da 'yót'e. ⁸ Nu'ahu, nu'a ma da nja, ma gui hañhu rá ts'edi ra Maça Ndahi sta zóhø, ne ma gui dahū majuāni de gueque nuua Jerusale, ne gathó rá ngūni Judea, ne nuni Nsamaria, ne gathó maxøgue rá ngūni ra ximhai.

⁹ Nu mi uadi bi mānga njabu ra Zidada Jesu bi njuts'i pa mañā ja yá thandi yá apostol. Nepu bi hyandi'u gue bi go'ma 'nara guui, ne ya himbi za bi yopa hyant'u ma'na'qui. ¹⁰ Nepu de mi nōts'e mi handa ra Jesu bi ma pa mahets'i, mi dāmfri'u mi 'bahni yoho ya enxē con gue'u, mri hñe dega t'axi. ¹¹ Y nú'ya ya enxē'u bi 'ñembabi ya apostol:

—Nú'ahu gyá me Galileahu, zte 'bē gui nōtshū nuni mahets'i? Nura Jesu xcá hyanthūbya xa ma pa mahets'i, go guet'atho ma da yopa menguiua ngu xcá hyanthū bi ma, njabu ma da mengui.

Bri thahna ra Matía pa rá mpøte ra Juda

¹² Nepu yá apostol ra Jesu bi gai de ja ra t'øhø 'bo Olivo pa bi ma ja ra hnini Jerusale. Nurá ñabu de ra t'øhø pa ja ra hnini pe'tsa ngu 'na kilometro. ¹³ Y nu de mi zōni'u mbo ja ra hnini, bi bōxa ja ra tōngu habu xqui mihi'u, ne ja mi 'būhni ri gatho'u, ra Pedro, ra Cobo, ra Xuua, ra Andre, ra Lipe, ra Toma, ra Tolo, ra Teo, ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo, ne ra Simu nú'a mi t'embi ra Selote, ne ra Juda rá cu ra Cobo. ¹⁴ Gatho'u nzantho mi munts'i mi apabi Ajuá co 'nada ra mfeni, mahyēgui co yá cu ra Jesu, ne ra Maria rá nānā'a, ne ma'ra ya 'bēhña.

¹⁵ Ha nuya pa'u bi munts'ini ngu 'na nthebe ne 'nate ya cu, y 'na'qui, ra cu Pedro bi 'mai madetho de gue'u ne bi 'ñembi'u:

¹⁶—Ma zi cu'ihu, pe'tsi te xi da njabu ngu nú'a xqui manga ra Davi ne bi 'yofó ngu nú'a xqui xipabi ra Maça Ndahi. Ra Davi bi má de ra Juda nú'a to'o bi zixa ya ja'i pa bá ju ma zi Hmuhá ra Jesu. ¹⁷ Y nuju dí pahū gue nu'a go gue'a nehe mrá nxadi ra Jesu, ne mahyēgui ndí pephū'a. ¹⁸ Nu'a bi pa ma zi Hmuhá ra Jesu, y co nú'a ra boja bi t'umbi, bi thanga 'nara hai. Nepu nú'a bi dagui ma'mēmfō, ne 'bestho bi fō rá mui ne bi bōnga yá xefo, y bi du. ¹⁹ Y gatho ya me Jerusale bi bađi nú'a xqui nja, hangue nu'u bi hñūmbabi nura hai'a de yá hñāqui'u Aceldama, ri bōni da 'ñena ra Hai dega ji. ²⁰ Pe'tsi te da njabu ngu nú'a xa t'ofó ja ra Maça T'ofó ja ya Salmō ne ena:

Dá nhuata rá ngu'a,

oto sti ma da 'māini.

Nehe ena:

Nu'a mrá 'bēfihmā'a, dá mē ma'na ra ja'i.

²¹ Hangue mahyoni ga huañhūbya 'na de nú'u to'o ndí 'ñohū gatho nú'u ya pa ndá 'būhu co ma zi Hmuhá ra Jesu, ²² desde mi xi'tsa ra Xuua asta mi ma mahets'i. Nu'a to'o ma ga huahnihu go gue'a ma da maxcahu ga dahū majuāni gue ma zi Hmuhá ra Jesu ya xa yopa nte de ra du.

²³ Nepu bi huahni'u 'nara cu rá thuhu ra Jose nú'a xqui thu'mbabi ra Barsabá ne mi t'embi ra Justo, ne bi huahni'u ma'na ra cu rá thuhu ra Matía. ²⁴ Nepu bi 'yapabi'u Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Dada'ihe, go gue'e guí patca gatho ma mfenihe, 'ñutcahebya de nuya yoho ya cu 'būcua to'o de guehyū xcá huahni. ²⁵ Nu'i go guí pađi ndā'ñā de guehyū xcá huahni pa da mep'a'i ne go di guehni dri apostol pa drá mpøte ra Juda nú'a to'o bi nts'oqui ne bi 'uegue bi ma habu mri 'ñepi da ma.

²⁶ Y nu'u bi rifa ne bi zo rá thuhu ra Matía, hangue ya bi ma 'mede co nú'u 'ret'ama'ra yá apostol ra Zidada Jesu, pa bi yopa nzøt'a nú'u 'ret'amayoho.

2

Xa zøhø ra Maça Ndähi

¹ Nu mi zøhø ra pa de ra Pentecoste yá ngu ya xodyo, gatho ya gamfri xqui munts'a 'nadbü co 'nada ra mfeni. ² Nepü mi ðamfri'u bi nt'øde 'nara ñuni xi nts'edi xqui 'ñe de mahets'i. Bi nt'øde gatho mbo ra ngu habü xqui munts'i'u ngu 'ñena 'nara ðanga bunthi xi nts'edi. ³ Ne 'mefa bi hnequi 'ra ngu ya t'üca faspí maña de ja yá ñaxu cada 'na de nuto gatho mi 'buhni. ⁴ Y gatho'u bi hñanga ra Maça Ndähi, ne bi mudi bi ña 'rama'na'ño ya hñagui cada 'na de gue'u ngu mi japabi ra Maça Ndähi da ña'u.

⁵ Nuya pa'u mi 'buhni Jerusale 'raya xodyo xqui 'ñehe de habaraza ya hai de ra ximhai, ne nu'ü xi mi camfri Ajuä ngu nú'a xqui t'utuabi. ⁶ Y nu de mi nt'øde nú'a ra ðanga ñuni, ndunthi ya ja'i xi bi ðama munts'i habü mi 'bui ya cu, ne bi 'yø ngue'a mi øde yá hñagui cada 'na de gue'u. ⁷ Ne himi pa te da beni, bi 'yø ne mri 'ñémabi'u:

—¿Ha gue hingo guehyu ya me Galilea núyu dí øhu ña? ⁸ Nu'bü çhanja cada 'na de guecju dí ø ma hñaguihu nú'a dá pahü desde dá 'buhü? ⁹ Ngue'a 'ra de guecju dyá menguhu Partia ne de Media, ne de Elam, ne de Mesopotamia, ne de Judea, ne de Capadocia, ne de Mponto, ne de Asia. ¹⁰ Ne nu ma'ra de guecju ya me Frigia, ne Pamfilia, ne Egipto, ne 'raya hnini de Africa gueta Cirene. Ne nu ma'ra de guecju ya me Nroma, 'ra majuani ya xodyo ha nu ma'ra bi nxodyo hønse ngue'a ri ðenga ma leyhu. ¹¹ Ne nu ma'ra de guecju ya me Creta ne Arabia. Ha gatho nugaguihu dí øhu xicju de ma hñaguihu gra ña cada 'na de guehyu, ne xicju de nuya ðanga t'øt'e xa 'yøt'a Ajuä.

¹² Nepü nú'u ya ja'i'u bi nts'ø'mi ne mi tu yá mui mri 'ñémba 'na ngu 'na:

—¿Xibya? ¿Te rí bømbyana?

¹³ Ha nu ma'ra mi øtbuhlatho mi ena:

—Nuyü xa nti.

Ra apostol Pedro bi zofo ya ja'i

¹⁴ Nu'bü ra ora'a ra apostol Pedro bi 'mai co nú'u má 'ret'ama'ra ya apostol, nepü bi ña nts'edi'a, bi 'ñena:

—Nú'ahü gyá me Judeahü ne gatho nú'ahü guí 'buhüua Jerusale, 'yøhu núna ma ga ma pa gui pahü. ¹⁵ Núyu guí øhu ña, hindi ti ngu guí beñü, ngue'a ja nzanga guto xudi. ¹⁶ Núna guí hanthü, go guehna xqui mangan ra baði Joel gue mi pe'tsi da njabu, y nubya ya gá hyanthü bi nja ngu nú'a bi mañ'a. Nu'a bi 'yofo njaua:

¹⁷ Ajuä bi 'ñena: Nuya pa da 'ñepü, ma ga pempa ra Maça Ndähi gatho ya ja'i de ra ximhai.

Nuri t'uhü ne ri t'ixuhü ma da ña co rá ts'edi ra Maça Ndähi.

Nuya basja'i ma da hyanda 'raya nt'udi,

nuya ndaxjua ma da 'ui ya t'i.

¹⁸ Ne nuya pa'u gatho nú'u pæpqui, dra 'ñøhø que dra 'bæhña, ma ga pæmpabi'u ra Maça Ndähi

pa da umba ra ts'edi da ña.

¹⁹ Ne ma ga u't'ahü 'raya ðanga nt'udi nuni mahets'i

ne nuua ra ximhai,

dega ji, ne dega tsibi, ne dega 'bifi.

²⁰ Ma gui hyanthü ra hyadi hinda ma da unga ra ñot'i, ma da 'mexuui.

Nura zanä ngu ma da nji.

Nepü de gue'a ja da zøhø nú'a ra pa de rá 'ñehe ra Zidada,

gue'a ra pa ma da hneca rá ðanga ts'edi'a strá nsunda.

²¹ Ne gatho nú'u to'lo da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a.

²² Nú'ahü gyá me Israelhü, 'yødehü nuya ya noya ma ga xi'ahü: Nu'ahü guí pahü gue ra Jesu nú'a mrá me Nasare bi 'yøt'a gatho nú'u ya t'øt'e ne gatho nú'u ya nt'udi bi 'yøt'e con gue'ahü po rá ts'edi Ajuä, ngu guí pæsehü, y njabu bi hnequi gue Ajuä xqui mehni'a. ²³ Pe nu'a bri da ja ri 'yehü, nepü nu'ahü gá daphu ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui pa bi pont'a ja 'nara pont'i asta himbi du. Pe gatho nú'a bi nja, bi njabu ngue'a Ajuä go bi bense da njabu y nú'a gue'a mrá paha'a. ²⁴ Nu'ahü gá hyohü ra Jesu, pe nu Ajuä go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui de ra du, ngue'a nura du otho rá ts'edi pa da zami'a. ²⁵ Ra ndä Davi xqui ma de gue'a ne xqui 'ñena:

Nuga dí paði gue Ajuä nzantho 'bui con gueque

pa da maxcagui ne da ñangagui.

²⁶ Hangue nuga xi dri johya ne dí ña co nura johya dí pe'tsi.

Ne dí tø'mi gue nu xcrá tu, ma ga yopa nte de ra du.

²⁷ Ngue'a nu'i, ma Dada'i, hingui ma gui hopi ja da gohni ma te ja ra du, nixi gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmäca 'begogui.

²⁸ Ngue'a nu'i xcá 'ñutca ra 'ñu dega te, ne ma gui 'raca 'nara ðanga johya nu xcrá 'bæpü mahets'i con gue'e.

Guehna bi manga ra Davi ja ra Maça T'ofø.

²⁹ Nú'ahü ma cu'ihü xcá munts'ihüua, xi majuani dí xi'ahü, xa du ma xitahü ra ndä Davi ne bi nt'agui'a, ne jaua rá nt'agui asta mapaya. ³⁰ Ra Davi mri 'mehni Ajuä hangue nú'a bi ma nú'a mri 'bædi da nja. Ne mi paði gue mi ma da 'mü 'nará t'u pa drá mpøt'e'a, ngue'a njabu xqui ña'tuabi Ajuä. Y nú'a ra t'u'a go dí gue'a ra Cristo nú'a xqui ña'tuabi da mehni pa da ndä. ³¹ Hangue nura Davi 'ñena ya xqui hyanda nú'a bi nja 'mefa, ne bi 'yofo gue mi pe'tsi da e da yopa nte ra Cristo nú'a xqui hñuts'i Ajuä pa da ndä, ne himi ma ja da gohni rá te ja ra

du, nixi rá ndo'yo nehe hinda 'ya ja ra hai. ³² Y nuna ra Jesu dí mañhe, nuje dí dahe majuañi gue Ajuá bi 'yø't'e pa bi yopa nte de ra du. ³³ Hangue nubya po rá ts'edi Ajuá ra Dada, bi ma pa mahets'i, ne ja bí huhni ja rá 'ñei ra Dada. Ne bá pchna ra Maça Ndáhi ngu nú'a xqui ñagui Ajuá ra Dada. Hangue gatho nú'a guí hanthú ne guí øhubya, go ra Maça Ndáhi ø't'a njabu. ³⁴ Pe ra ndá Davi hingo bi njats'i pa mahets'i, pe nu'á bi mañ'a bi 'ñena:

Ajuá ra Dada bi 'ñemba ma zi Hmu:

“Bá ehe guí hñudua ja ma 'ñei,

³⁵ asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'u ja nga'ti ri ua.”

³⁶ Nubyá, mahyoni da baði gatho ya me Israel gue Ajuá ra Dada xa hñuxa ra Jesu go go di gue'a dra Hmu ne da ndá ngue'a go gue'a ra Cristo xpá pchni'a. Y go gue'a gá ponthu ja ra pont'i ne asta hinga hyoha.

³⁷ Ha nu mi 'yøde nú'a bi mंगा ra apostol Pedro, nú'u ya ja'i mi 'buhni xi bi du yá mui, ne bi 'yambabi ra apostol Pedro ne nú'u ma'ra ya apostol, bi 'ñembi:

—Zi cuhu, nu'bú çxi te rá 'be mahyoni ga øthebya?

³⁸ Nepu ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ñobrihu ne guí nxistehehu gatho'ihu de rá thuhu ra Zidada Jesucristo pa njabu dra pun'a ri ts'oquihu. Ne njabu ha, Ajuá da pen'a'ihu ra Maça Ndáhi pa da 'mu ja ri corasohu. ³⁹ Ngue'a nuna hñ'a'tinga pa gue'ahu ne pa ri bañsihu ne pa gatho ma'ra ya ja'i 'bu ja rá nguni ra ximhai nú'u da zohna Ajuá ma Hmuhu.

⁴⁰ Ra apostol Pedro bi sigui bi zofu ya ja'i co ndunthi ma'ra ya noya ne bi 'ñembabi:

—Mpøhøhu pa hinda zu'ahu rá cue Ajuá nú'a ma da zudi nú'u hingui ne da mpøhø.

⁴¹ Nepu gatho nú'u to'o bi hñani nú'a ra ts'ofu'a bi nxistehe 'bestho. Hangue nura pa'a bi hñuxa ngu má hñu 'mo ya gamfri. ⁴² Y nu'ú bi 'yø't'a gatho nú'a bi xipabi ya apostol. Ne mi 'bu'u co 'nadra mfeni, ne nzantho mri munts'a mahyegui pa da zi ra Maça Nt'oxi ne pa mi apabi Ajuá.

Yá 'mui ya mudi gamfri

⁴³ Ne gatho ya mengu de guehni xi bi ntsu ngue'a xqui hyanda ya apostol mi ø't'a ndunthi ya danga nt'udi ne ya danga t'ø't'e co rá ts'edi Ajuá. ⁴⁴ Ne gatho nú'u ya gamfri mi 'bu'i 'nadbú ne mri mfax'u 'na ngu ma'na pa hinte da 'bepi'u. ⁴⁵ Ne mi pa gatho nú'a te mi pe'tsi'u ne mi hecuabi gatho nú'u ma'ra ya zi hyoya cu nú'u mi othobi. ⁴⁶ Ne hyastho 'nara pa ngu 'nara pa mri munts'a ja ra nija co 'nadra mfeni. Ne mi tsi ra Maça Nt'oxi ja yá ngu'u, ne mri ñuni'u mahyegui co ndunthi ra johya ne co 'nara hoga mfeni. ⁴⁷ Ne mri nsunda Ajuá mahyegui. Ne ma'ra ya ja'i mi handi te mi ø't'e'u, nu'bú nuya ja'i'u mi

numahño'u. Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i nú'u mi zofu Ajuá, ne mri munts'a 'nadbú'u co nú'u ya mudi gamfri.

3

Bi t'øthe 'nara zi doua

¹ 'Nara pa ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mri ma pa ja ra ndanija ngu nzunga hñu nde, ya mi gue'a ra ora pa ra søcambeni ja ra nija. ² Y nuni ja ra gosthi nija nú'a mrá thuhu Mahotho, ja xqui hñudini 'nara 'ñøhø mrá doua desde xqui 'mui. Mi ts'ixa hyastho pa ja mi t'ehni pa mi apabi ra boja gatho nú'u to'o mi thohni mi cut'a mbo ra ndanija. ³ Nu'bú nu'á bi hyanda ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua de mi ma da yat'a ja ra ndanija, bi 'yapabi ra boja. ⁴ Nepu nura Pedro ne ra Xuua bi gohi bi 'mai bi hyanda nú'a ra zi meti, ne ra Pedro bi 'ñembabi:

—Hyandgahe.

⁵ Ne nura zi doua xi bi gohi bi nu'ta nú'u yoho ya apostol, mi hu rá mui gue mi ma te da umbama'u. ⁶ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Othogui ra t'axi nixi ra oro pa ga 'ra'a'i.

Nú'a dí pe'tsi gue'a ma ga 'ra'i. De rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare dí xi'a'i guí 'bai guí 'yo.

⁷ Nepu bi mipa rá 'ye ra 'ñei ne bi 'ba'mi, ne 'bestho bi nja yá ts'edi yá ua ne yá gut'egui.

⁸ Y nura ora'a 'bestho bi 'yenga 'nara sagui ne bi 'mai xá hño, nepu bi 'ño, ne bi meui ya apostol pa mbo ra nija xi mi ensagui mi søcambeni Ajuá con gatho rá johya. ⁹ Y gatho ya ja'i bi hyanda nú'a mrá doua gue ya mi 'yo ne mi søcambeni Ajuá. ¹⁰ Nepu nu'ú 'bestho bi baði gue go mi gue'a mrá douahma nzantho mi hudi mi a ra boja ja ra gosthi nija mrá thuhu Mahotho. Ne xi bi 'yø'u de nú'a xqui nja.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja ra porta rá thuhu rá Porta ra Salomó

¹¹ 'Mefa nú'a ra 'ñøhø mrá doua himi ne da 'uegue de ra apostol Pedro nixi de ra apostol Xuua. Y gatho nuya ja'i mi 'yo de guehni xi mri 'yø de nú'a xqui hyandi, hangue bi dama munts'i'u ja ra porta rá thuhu ra Porta de ra Salomó nuni habu mi 'bai ra Pedro ne ra Xuua co nú'a mrá doua. ¹² Y nu mi hyanda ra Pedro nú'u ya ja'i xqui munts'ini, bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá me Israelhu, çhanja xi grí 'yøhu, ne hanja xi guí natcahe 'ñena gue co ma ts'edisehe go stá japhe xa 'ño nuna 'ñøhø, o 'ñena ngue'a gue por dí 'yohe xá nt'axi gue por gue'a stá japhe da ñani? ¹³ Nú'a ra Ajuá mi søcambeni ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne gatho nú'u ma'ra ndu ma xitahu, nú'a go guet'a ra Ajuá bi japi bi 'ño nuna ra 'ñøhø po rá thuhu ra Jesucristo nurá T'u'a, pa njabu da hneca rá ts'edi nura T'u'a. Nú'a

go gue'a gá daphu ya ndá, ne gá mañhu ja rá thandi ra Pilato gue hinda thegui, masque ra Pilato go mi nehma xa hyegui'a. ¹⁴Pe nu'ahú hingá nehú, masque go gue'a rá hmaça T'u Ajuá nú'a hinte ma ts'oqui xqui 'yot'e. Pe nu'ahú gá eñhu gue ma'na xá hño dra thogue 'nara hyote. ¹⁵Nepu nu'ahú gá hyohu nú'a to'o ri 'racju ra te, pe Ajuá bi 'yot'e pa da yopa nte de ra du. Nuje go dá hanthe bi yopa nte, hangue dí damajuanihe de gue'a. ¹⁶Nuna 'ñohø guí hanthu ne guí pahú gue mrá douahma, go ra Jesu bi 'yothé ngue'a dí camfrihe'a. Hangue bi njabu ngu guí hanthubya.

¹⁷Nubyá, nú'ahú ma cu'ihe, dí pahe xá hño gue gá dahú ra Jesu ngue'a hinte nguí pahú, ngu nú'u ma ndáhu nehe himbi zo yá mfeni nehe nú'a bi 'yot'e, hangue gá mfaxhu gá hyohu ra Jesu. ¹⁸Pe nu Ajuá bi 'yot'e da nja ngu nú'a xqui xipa yá 'mehni maya'bu ne xqui 'yofó'u gue nura Cristo nú'a rá 'mehni pa e da ndá mi pe'tsi da thogui ndunthi ya egui asta rá du'a. ¹⁹Hangue nubyá mahyoni guí ñobrihu ne guí yopa jonihu co Ajuá pa da pun'a ri ts'oquihu, y nu'bú há, nu'á da 'ra'a'ihu 'nara 'ra'yo mfeni ne 'nara hoga'mai. ²⁰Ne da yopa pen'a'ihu ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a xqui hñuts'i'a pa da ndá. ²¹Ne nu'á xi majuani bi yopa mengui mahets'i pa ja dua 'buhni asta hinda zø ra pa da yopa hoca Ajuá gathu, ngu nú'a xqui xipa maya'bu yá maça 'mehni da ma. ²²Ngu bi mąnga ra Moise bi xipa ndu ma xitahu bi 'ñemi: "Nú'a Ajuá ma zi Hmuhu ma da hñux'ahu 'na de gue'ahu pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe, y nú'a ma guí 'yothéhu nú'a da xi'ahu. ²³Ne gathu nú'u to'o hinda ne da gamfrihi rá naya nú'a ra 'mehni'a, nu'ú dra huati ne da 'medi de ja yá hñini."

²⁴Gathu nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá desde ra Samue pa xqui 'ñecua, xqui ma nehe de nuya pabya dí 'bahu. ²⁵Y nú'u ya hñá'ti bi mąnga nuya 'mehni'u, gue'u pa gue'ahu. Y nú'u ya japi de ra cohi xqui gohu Ajuá ndu ma xitahu, nehe gue'u pa ri hñohu. Hangue Ajuá bi 'ñembabi ra Abrá: "Po 'nari 'roho ma da 'ñehe 'mefa, ma ga japi gathu ya ja'i de rá ngani ra ximhai." ²⁶Y nu'ahú go yá mud'i'ihu bá pen'ahu rá T'u Ajuá pa bi zo'ahu guí ñobrihu de ri ts'oquihu pa njabu da jap'a'ihu.

4

Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi jot'a fadi ne bi ñau ya nda

¹Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mi 'buhniho ja ra ndanija mi zofo ya ja'i. Nepu bi zoni 'raya macja ne ra ndá de ya nsunija, ne ya saduceo nú'u himi camfri gue da yopa nte nú'u ya xa du. ²Nepu nu'ú bi bø yá cue ngue'a ra Pedro ne ra Xuua mi xipabi ya

ja'i gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, hangue mi utuabi'u gue gathu ya ja'i ma da yopa nte. ³Nu'bú nuya ja'i'u 'bestho bi gu nts'ahni ra Pedro ne ra Xuua, ne bi zits'i pa bá cot'a fadi. Y asta rá hyax'a mi ma da nhyanthya, ngue'a nú'a ra pa'a ya bi nde. ⁴Pe ya xi mi ndunthi nú'u to'o xqui 'yode ne xqui gamfri nú'a mi mąnga ra Pedro. Ya ngu mi cat'a 'mo ya 'ñohø xqui gamfri, y himi pa 'mede ya 'behña nixi ya batsi.

⁵Nurá hyax'a bi munts'a nuni Jerusale nuyá ndaxjua ndá ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gathu ma'ra ya ndá gá xodyo. ⁶Gathu'u bi munts'a mahyegui co ra Anás nú'a to'o mrá dąnga ndá gá macja, nehe mi 'buhni ra Caifá ne ra Xuua ne ra Jandro, ne gathu ma'ra ya 'ñohø nú'u mi ja te yá njau ya dąnga ndá gá macja. ⁷Nepu nu'ú bi manda bá ts'i ra apostol Pedro co ra apostol Xuua ne bri 'ba'ma madetho de gue'u pa bi t'ambabi, ne bi t'embabi:

—¿To'o yá 'mehni'ihu, ne to'o rá ts'edi guí hampahu pa guí øthu njabu?

⁸Nu'bú ra Pedro mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi pa bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahú gyá ndáhu de ma hñinihu Israel, ⁹ya gue guí angahe de nú'a ra hño bi t'otua nuni ra zi 'ñohø mrá doua, ¹⁰ma ga xi'áhe hanja bi za bi ñanini, pa guí pahú ne gathu nú'u ma'ra ya me Israel. Nuni ra zi 'ñohø guí hanthu 'bahni, nuni bi ñani de rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare nú'a gá ponthu ja 'nara pont'i, pe nu'á bi 'yot'e Ajuá pa bi yopa nte de ra du. ¹¹Nú'a go gue'a gá utsahu, nja ngu nú'u ya hyongu mi 'bui maya'bu bi øthmabu ra mudi do nú'a mi ma xa hyoca rá nija Ajuá. Pe nubyá go gue'a ra mudi do bi megui Ajuá pa bi hyø rá nija. ¹²Jo'o ma'na to'o da za da pøhøguihu, hønse ma zi Hmuhu ra Jesu, ngue'a jo'o ma'na to'o bá 'behni nuua ja ra ximhai pa da pøhøguihu, hønse ra Jesu go gue'a bá 'behni ne go gue'a tsa da pøhøguihu.

¹³Nu'bú nuya ndá mi 'buhni xi bi 'yø ngue'a bi hyandi gue ra Pedro ne ra Xuua himi tsu, ne mi pađi gue himyá 'ñohø dega dąnga mfadi ngue'a myá hyoya ja'i. Pe bi bađi'u gue mi gue'u 'raya 'ñohø xqui 'ñoui ra Jesu. ¹⁴Pe nu'ú himbi za te bi datuabi ra Pedro ngue'a bi hyandi mi 'bahni con gue'u nú'a ra zi doua xqui ñani. ¹⁵Nu'bú nú'u ya ndá bi 'bepabi ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñohø mrá doua da bøhma de habu xqui munts'i'u, ne bi 'ñu'ti'u 'na ngu 'na, ¹⁶ne bi 'ñemi:

—Xibya, ¿te ga øthu co nuyá ya 'ñohøyu? Ngue'a nú'a xa 'yot'ua nuna 'ñohø mrá doua, ya pađi gathu ya ja'i nuua ja ma hñinihu Jerusale, y hingui tsa ga cønihu. ¹⁷Ha nujá ya hindi nehú da fadi de guehna haburaza, hangue ma ga hø'tuahú ra hñá

gue ya hinte da sigui da ma, ne ya hinto da zofo de rá thuhu ra Jesu.

¹⁸ Nepu bi ts'ohna ma'na'qui ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñohø mrá doua, ne bi t'embabi'u:

—Ya ote ma xqui mañhu, ne ya oxqui ma gui zofohu ma'ra ya ja'i de rá thuhu ra Jesu.

¹⁹ Nu'bú nura Pedro ne ra Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue guí beñhu xá hño njabu ja rá thandi Ajuá gue go rí 'ñepi ga ø't'ahe ri pahahu que rá paha Ajuá? ²⁰ Ngue'a nuje hinda za to'o da hñagahe ga mañhe de nú'a stá hanthe ne nú'a stá øhe.

²¹ Nu'bú nú'u ya ndá hinte bi 'yø'tuabi ra Pedro ne ra Xuua, hõnse bi xipabi gue ya hinda sigui da zofo ya ja'i, nepu bi hysguitho. Himbi za te bi 'yø'tuabi ngue'a mi tsu ya ja'i xa bø yá cue, ngue'a gatho ya ja'i xi mi xocambeni Ajuá po rá ngue nú'a ra 'ñohø xqui ñani. ²² Ngue'a nú'a ra 'ñohø xqui ñani ya mi pe'tsa thogui ñote njeya.

Ya gamfri bi 'yapabi Ajuá mahyegui

²³ Nu mi thegui ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi ma bá c'a'tsa nú'u ma'ra ya gamfri pa bi metuabi nú'a xqui xipabi ya ndá gé macjá ne yá ndaxjua ndá ya xodyo. ²⁴ Ha nu mi 'yøde ya gamfri, bi xocambeni Ajuá co 'nadra mfeni ne bi 'ñena'u:

—Ma zi Hmu'ihe, nu'i go gue'e grá Ajuá gá hoca mahets'i ne ra ximhai ne ra ndehe ne gatho nú'a te ja. ²⁵ Ne nu'i po ra Maça Ndahi gá xipa ri 'bego ra Davi da mangu njaua:

Ya ja'i bi munts'i pa bi 'ñu'ti'u da 'yø't'a ya nts'o'mai,

pe nú'a ra nts'o'mai bi beñ'u da 'yø't'e, hinda za da 'yø't'e.

²⁶ Bi munts'a ya ndá de gatho ya hnini de ra ximhai

pa bi 'ñu'ti'u da utsa Ajuá ne ra Cristo nú'a xa hñuts'i'a pa da ndá.

²⁷ Ngue'a xi majuaní ja nuna hniniñá bi munts'a ra ndá Erode ne ra Poncio Pilato co ya me Israel ne co nú'u hingyá me Israel, pa bi utsa nuri maça T'u ra Jesu nú'a xcuá pehni pa da ndá. ²⁸ Ne bi 'yø't'e'u ngu nú'a gá beni ne gá mangu maya'bu gue mahyoni da nja. ²⁹ Nubyá ma zi Hmu'ihe, hyanda núna te øtcahe ya ja'i, ne faxcahe pa hinga ntsuhe ga ñahe de ri maça noya, ngue'a go dí pep'ahe. ³⁰ Ne nu'i go ma gui hñuxa ri 'ye ja ya da'thi pa da ñani'u ne da hyanda ya ja'i. Ne gui 'yø't'a ndunthi ya nt'udi ne ya danga t'ø't'e de rá thuhu ri maça T'u ra Jesu.

³¹ Ngu xi bi uadi'u bi xocambeni Ajuá, bi hmanga ra ngu habu xqui munts'i'u, ne gatho nú'u mi 'buhni bi hñanga rá ts'edi ra Maça Ndahi, ne bi ñá nts'edi'u de rá noya Ajuá, ne ya hinto mi tsu.

Gatho nú'a mi pe'tsa ya gamfri myá meti 'na ngu ma'na

³² Y gatho nú'u ya xqui gamfri Ajuá mi 'nada yá mfeni, ne mi 'nada yá hmáte'u. Ne mi mfax'u 'na ngu ma'na nú'a te mi ø'tua ra 'bedi, ngue'a gatho nú'a mi pe'tsi'u mrá meti mahyegui, ne ni 'nara cu himi pe'tsa ni 'nara t'ø't'e nú'a mrá metise. ³³ Ne co ndunthi ra ts'edi mi pe'tsa ya apostol bi damajuani gue xqui yopa nte de ra du ma zi Hmuhu ra Jesu, ne Ajuá xi bi mats'i'u. ³⁴ Ha ni 'na de gue'u hinte mi ø'tua ra 'bedi, ngue'a gatho nú'u to'o mi pe'tsa yá hai ne yá ngu bá pa gatho, ne bá hã gatho nú'a ra boja mi hani de yá hai ne de yá ngu, ³⁵ ne bi umbabi ya apostol. Y nuya apostol go gue'u mi hecuabi cada 'nara gamfri ngu nú'a te mi ø'tua ra 'bedi gue'a mi t'umbabi nehe. ³⁶ Ne mi 'buhni 'nara cu mrá thuhu ra Jose mrá me Chipre mrá levita. Ne bi hñu'mbabi ya apostol dra Berhna, ri bøni da 'ñena Nú'a To'o Hu'mba yá muí ya Ja'i. ³⁷ Nu'á bi pa 'nará hai'a ne bá hã gatho ra boja pa bi umbabi ya apostol.

5

Ra Ananía ne ra Safira ya hyate

¹ Pe mi 'bu ma'na ra gamfri mrá thuhu ra Ananía ha nurá 'behñá mrá thuhu ra Safira. Nú'á bi pa 'nara hai myá meti'u. ² Nepu bi beñ'u gue hinda unga gatho ra boja de nú'a xqui pa yá hai, hangue bi zama 'na tui ra boja ra cu Ananía. Ne mi pase co rá 'behñá gue xqui zama ra boja. Nu'bú ra cu Ananía bi hñaxa nú'a ra boja bi hyegue pa bá umbabi ya apostol, 'ñena gatho ra boja mi ha, pe hina. ³ Nepu ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ananía, ¿hanja xcá hopi xa hya'a'i ra Satá pa xcá hyathma ra Maça Ndahi? Ngue'a hingá unga gatho nú'a ra boja gá hani de ri hai gá pa ngu nú'a gá ma gue mi xøge ra boja. ⁴ ¿Ha gue hingo ri metihma ra hai? ¿Ha gue hingo ri metihma ra boja nehe? ¿Hanja gá beni gui 'yø't'e njabu? Ya xcá nc'uamba ja rá thandi Ajuá, hingue hõnse con gueje.

⁵ Ha nu mi 'yøde nuya ya noya ra cu Ananía 'bestho ra ora'a bi dagui bi du. Y gatho nú'u to'o mi 'buhni ne gatho nú'u ma'ra to'o bi 'yøde de nú'a xqui nja, gatho'u xi bi ntsu. ⁶ Nepu nuya bñts'ñohø mi 'buhni bi 'mai bá jats'i ne bi mant'i bi duts'i'u pa bi ma bá agui.

⁷ Nepu xqui tho ngu hñu ora bi zøhø rá 'behñá ra cu Ananía nehe habu mi 'bui ya gamfri, pe nu'á nixi mi paði te xqui nja. ⁸ Nepu ra apostol Pedro bi 'yambabi de ra boja, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gue'a bi muui nú'a ra hai gá pahu?

Nu'bú nú'a ra nju bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, gue'a bi muui.

⁹ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—¿Hanja gá cohui 'nara cohi ri dāme pa gui hyathmahū rá Maca Ndāhi Ajuā? Ndi, 'bapū mōte ja ra gosthi nū'ū to'o ja bá juadi bá ac'a ri dāme, y nubýá e da dux'a'i nehe pa da 'yac'a'i.

¹⁰ Y 'bestho nura ora'ā ra nju Safira bi dagui bi du ja yá ua ra apostol Pedro. Ha ngu mi yut'a nū'ū ya bāts'ñōhō bi hyandi gue ya xqui du nū'ā ra nju nehe, 'bestho bi duts'i'ū pa bi ma bá agui nehe habū xqui 'yacuabi'ū rá dāme. ¹¹ Nepū gatho ya gamfri xi bi hñāxa 'nara dānga tsu, nehe gatho nū'ū ma'ra to'o bi 'yōde de nū'ū ya t'ōt'e'ū, xi bi ntsu'ū.

Bi hnequi ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya dānga t'ōt'e

¹² Nuya apostol bi 'yōt'a ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya dānga t'ōt'e ja yá thandi ya ja'i. Mri munts'a gatho ya gamfri mahyēgui 'na mfenitho ja ra porta nū'ā rá thuhu ra Porta de ra Salomō. ¹³ Gatho nū'ū himyá gamfri xi mi tsu da munts'i co ya gamfri, pe nuya ja'i'ū mi e'tsua yá nsu'ū. ¹⁴ Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ndunthi ya ja'i, y 'ñōhō ne ya 'behñā. ¹⁵ Ne 'yo mi fadi, hangue asta mi thuxa ya da'thi pa mbi 'bēgui co yá mfidi ja yá hyo ya 'ñū pa nura ora da thohni ra apostol Pedro, hōnse co rá xudi'ā da go'ma nū'ū ya da'thi, nū'ū 'bestho da ñāni. ¹⁶ Gatho nū'ū ya hnini mi ja gueta Jerusale mi pa ya ja'i pa guehni mi tsixa ya da'thi ne nū'ū to'o mi pe'tsa ya ts'ondāhi, y gatho mi ñāni.

Ya apostol bri ju nts'qhni

¹⁷ Nepū bi njūxa ra dānga ndā gá macja ne ya saduceo nū'ū myá mfats'i'ā, ngue'ā xi bi bō yá cue'ū ngue'ā mi ne da nsche'ū ne ya ndunthi ya ja'i mri dēna ya apostol. ¹⁸ Nepū bi gu nts'qhni ya apostol ne bi got'a fadi. ¹⁹ Nepū nū'ā ra xuui'ā 'narā ēnxē Ajuā bá ehe pa bi xoca ra gosthi fadi, ne bi pōnga pa thi ya apostol, ne bi 'ñembabi:

²⁰ —Ri maha ja ra ndānija ua zofohūni ya ja'i, ne xipabi'ū ra hoga noya de nuna ra 'ra'yo te.

²¹ Nepū rá hyax'a xi 'nitho, nu'ū bi ma pa ja ra ndānija ngu nū'ā xqui xipabi rá ēnxē Ajuā. Y ngu mi zōni bi yut'a mbo 'bestho pa bi zofoni ya ja'i.

Y de mi zofo ya ja'i ya apostol, nura dānga ndā gá macja ne yá mfats'i bi 'yōt'a 'nara hmunts'i con gatho ya ndā de ra hnini Israel. Ne bi mehna to'o mi ma dua tsi nū'ū ya apostol mi jot'a fadi. ²² Ha nu mi zōnga nū'ū ya nzints'ahni ja ra fadi, ya mi jo'onī ya 'yofadi. Nu'ū nū'ū bá dama pengui pa bi mā gue ya mi jo'onī'ū, ²³ ne bi 'ñēna'ū:

—Dá tsuhe ra fadi xi mi jot'i xá hño, ne nuya nsufadi ja mi 'bahni ja ra gosthi, pe nu ndā xocje ra gosthi hinto dá tsuhēni mbo.

²⁴ Nu mi 'yōde njabū nura dānga ndā gá macja ne ra ndā de ya nsunija ne ma'ra ya ndā gá macja, xi bi du yá mui, ne himi padi te da beni, y mri 'ñēmbi'ū:

—Xibya zte ri bōmbya'ā?

²⁵ Nepū bi zōhō 'nara ja'i bi 'ñembabi'ū:

—Nū'ū ya 'ñōhō gá cothmahū fadi, ya bí 'bahni ja ra ndānija bí zofo ya ja'i ma'na'gui.

²⁶ Nu'ū'ā ra ndā de ya nsunija bi mēui ya gants'ahni pa bá yopa ju ya apostol. Bá ju pe hinte bi 'yō'tuabi'ū ngue'ā mi tsu xa bō yá cue ya ja'i y xa hyōxa nc'ahni. ²⁷ Nepū bi zixa ya apostol ja ra hmunts'a ndā gá xodyo, ne ja bi 'ba'mni ja yá thandi'ū. Nepū nū'ā ra dānga ndā gá macja bi 'ñembabi:

²⁸ —¿Ha gue hindá xi'āhe gue ya hinxcá zofohmahū ya ja'i ne ya hinxcá ñāhmahū de rá thuhu ra Jesu? Nu'ū'ā hinxcá 'yōhū? Ya gatho ya ja'i de guecua Jerusale xcá zofohū de ri noyahū. Ne go guí ne gui hyōxcahe ra thaiyua de rá du nū'ā ra 'ñōhō'ā.

²⁹ Nu'ū'ā ra apostol Pedro ne gatho ma'ra ya apostol bi dādi ne bi 'ñēñ'ū:

—Nuje ma'na ri 'ñēpi ga othe Ajuā que yá hmāda ya meximhai. ³⁰ Ajuā nū'ā to'o mi xōcambeni ndu ma xitahū go gue'ā bi 'yōt'e pa bi yopa nte ra Jesu de ra du, masque nu'ahū gá ponthū ja 'nara za asta himbi hñu ri muihū gá hyohū. ³¹ Y nubýá Ajuā xa 'ñēgui ja rá 'ñēi pa da ndā. Y nū'ā go gue'ā ra Pōhōte zo'ahū gatho nū'ahū gyá me Israelhū pa gui ñōbrihū de ri ts'oquihū ne da pun'ahū. ³² Nuje dí dahe majuāni de gue'ā, ne ra Maca Ndāhi ri damajuāni de gue'ā nehe. Nehe Ajuā ri umba ra Maca Ndāhi nū'ū to'o ote'ā.

³³ Ha nu mi 'yōde njabū ya ndā xi bi bō yá cue ne asta mi ne xa hyohmā ya apostol. ³⁴ Pe mi 'bahni 'nara 'ñōhō mrá fariseo mrá thuhu ra Gamalie, nū'ā mi 'nara xahnate de ra ley, y gatho ya ja'i xi mi numahñō'ā. Nu'ā bi 'mai ne bi manda dra pōnga 'na zi ora nuya apostol. ³⁵ Nepū nura Gamalie bi 'ñembabi gatho nū'ū ya ja'i xqui munts'ini:

—Nū'ahū compahū de Israel, beñihū 'met'o xá hño nū'ā guí ne gui 'yō'tuahū nuya 'ñōhō'ū. ³⁶ Beñihū gue pe'tsa 'raya pa bi nanga 'nara 'ñōhō mrá thuhu ra Teuda mi hu rá mui gue mi pe'tsa 'nara nsu ne mi ne da ndāngui de ma'ra, hangue bi dēna ngu goho nthebe ya 'ñōhō. Pe nura Teuda bi tho, ne gatho nū'ū to'o mri 'ñōui bi nx-ani ne bi nhuati gatho'ū. ³⁷ Nepū 'mefa de gue'ā bi 'mū ma'na ra 'ñōhō mrá thuhu ra Juda mrá me Galilea. Ne nū'ū ya pa dega nthuxa thuhu, nu'ā bi 'yū'ta ndunthi ya ja'i pa go bri theni'ā. Ne 'mefa nu'ā bi tho nehe, ne bi nxanga gatho yá ja'i nū'ū mri 'ñōui. ³⁸ Hangue nuga dí xi'ahū, ma'na xá hño hyehū dí 'yobū nuya 'ñōhō'ū. Nu'ū'ā nū'ā o't'e'ū go xa bensehe, pe'tsi ga hanthū da nhuati nehe. ³⁹ Pe nu'ū'ā go rá meti Ajuā nū'ā o't'e'ū, nu'ū'ā hinda za gui hñācua'ū.

Ngue'a 'bu gui 'yothu njabu, ja ra uenda go gri ntuihu co Ajua.

⁴⁰ Y nú'a mi 'buhni ja ra hmunts'i bi 'yode nú'a ra ts'ofola. Hangué bi yopa ca'ta mbo ya apostol pa hõnse bi na'mbabi ne bi yopa hyõtua ra hña gue ya hinda sígu da ña de rá thuhu ra Jesu, nepu bi hyegui bi ma'u. ⁴¹ Y de mi bõnga ya apostol de guehni, xi mri johya'u ngue'a Ajuá xqui umba nsequi da tho 'nara 'betsa po rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁴² Ha hyastho himi tsaya'u da zofu ya ja'i de ja ra ndañija, ne mi pa ja ya ngu mi mangua ra hoga nt'ode de ra Zidada Jesucristo.

6

Bri thahna yoto ya maste

¹ Nuya pa'u mri xu ma'ra ya gamfri. Ne mi 'buhni 'raya cu mi ña griego. Nepu nu'á bi 'ñembabi nú'u ya cu mi ña de yá hñaqui ya xodyo, ne mi ambi hanja himi t'umbabi te da zi xá hño nú'u yá viuda ya griego ra ora mi t'umba te da zi ya hyoya ne nú'u ma'ra ya viuda, ngue'a nu'á hyastho mi t'umbi te da zi. ² Nepu nú'u 'ret'amayoho ya apostol bi zohna gathu ya cu pa bi munts'i ne bi 'ñembabi'u:

—Ma zi cu'ihé, nuje dí 'buhe pa ga mañhe rá noya Ajua, ne hingui tsa ga tsayahe ni 'na ora pa da za go ga hecuahé nú'a te da zi nú'u hingui tsapabi. ³ Hangué mahyoni gui huañhu yoto ya cu de guecju nú'u xcá hanthú 'yo xá hño ne hampa rá ts'edi ra Maca Ndahi ne xi di ja yá mfadi. Nú'u go gue'u dyá uenda da me nuna 'befina. ⁴ Ha nuje ma ga sigui ga aphe Ajua ne ga mamfe rá noya'a.

⁵ Ha nu mi 'yode bi sipa njabu ya cu, gathu xi bi ho'u. Rá mudí, bri huahna ra cu Teba nú'a mi pe'tsa ndunthi ra jamfri ne mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndahi. Nepu bi huahna ra cu Lipe, ne ra cu Procoro, ne ra cu Nicano, ne ra cu Timu, ne ra cu Parmena, ne ra cu Cula nú'a ra ne Antioquia xqui nxodyo ngue'a xqui demba yá ley'u. ⁶ Ne bi ts'ixa pa habu mbi 'bui ya apostol pa bi 'yapabi Ajua por gue'u. Nepu ya apostol bi hñuxa yá 'ye ja nú'u ya cu xqui thahni.

⁷ Y njabu ma'na mri ntunga rá noya Ajua, ne mri xu ndunthi ya gamfri nuni Jerusalem, ne ndunthi ya macja bi gamfri rá noya Ajua nehe.

Ra Teba bri ju nts'ahni

⁸ Ha nura cu Teba xi mi hampa rá ts'edi Ajua ne mi ja rá mfadi pa mi pepa rá 'befi Ajua, mi øt'a ya dangá t'øt'e ne ya nt'udi de ja yá thandi ya ja'i. ⁹ Y nuni ja yá nija ya xodyo nú'a mrá thuhu ya Nzai 'Bego xa Thøgue, ja mi 'buhni 'raya 'ñõhõ nú'u mri 'ñoui 'raya me Cirene, 'raya me Alejandria, 'raya me Cilicia, ne 'raya me Asia, gathu bi mudí bi ntsanoyau ra cu Teba. ¹⁰ Pe nu'á himi tsa te da datuabi'a ngue'a nu'á

mi ha ra hoga mfadi ne mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndahi pa mi ña. ¹¹ Nepu nú'u ya ja'i'u bi 'yu'ta 'raya 'ñõhõ ne bi gu'tuabi pa da mangua ya nc'uamba ne da 'ñena njaua: “Nuje stá øhe gue nura 'ñõhõ'a xa ñama'ñu de ra Moise ne de Ajua.” ¹² Hangué bi bõ yá cue yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gathu ya ja'i. Nepu bri ju ra cu Teba bi ts'ixa ja ra hmunts'a nda gá xodyo. ¹³ Ne bri japabi 'raya ja'i da hyõxa ra thai ra cu Teba ne bi 'ñena'u:

—Nuna 'ñõhõni hingui tsaya ñama'ñu de nuna ra maca nija ne de rá ley ra Moise. ¹⁴ Nuje go stá øhe nú'a xa maní xa 'ñena gue nú'a ra Jesu mrá me Nasare ma da huata nuna nija ne ma da pata ma nzaihu nú'u bi 'ñutcahu ra Moise ga øthú.

¹⁵ Nepu gathu nú'u to'o mi 'buhni ja ra hmunts'i xi mi heta ra cu Teba ne mi handuabi rá hmi gue mi ngu rá hmi 'nará enxé Ajua.

7

Ra Teba bi mamba rá noya Ajua

¹ Nepu de gue'a ra dangá nda gá macja bi 'yambabi ra cu Teba ne bi 'ñemi:

—Z'ha gue xi majuañi xcá ñama'ñu de Ajua ne de ra Moise?

² Nu'bu ra cu Teba bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu ma cu'ihu, ne nú'ahu ma nda'ihu xcá muntshua 'nadbu, 'yøhu núna ma ga xi'ahu. Ajua nú'a xa nsunda bi zofu ndu ma xitahu ra Abrá nú'bu hinxqui matho pa ja ra hai Arán ne mi 'buhniño Mesopotamia. ³ Ne bi 'ñembabi: “Pøni de guecua ri hai, tsopu nú'u ja te ri njauí, ne grí ma pa ma'na ra hai nú'a ma ga u't'a'i pa ja gui 'buhni.” ⁴ Nu'bu bi bõni de guehni habu mi 'bui, habu myá hai ya Caldeo, ne bi ma pa bá 'bu ja ra hai Arán. Ha nu mi du rá dada, Ajua bá tsi pa guecua habu dí 'buhabya, ja bi 'mæcua nehe'a. ⁵ Pe nu Ajua himbi umbabiua ni 'na xeni ra hai pa drá meti'a, pe xqui ña'tuabi gue nuna hai habu dí 'buhabya go drá meti'a 'mefa ne gathu yá ja'i de rá ji'a nú'u da 'mæi 'mefa. Pe nuya pa'u ra Abrá hinxqui me'tstho ni 'nara batsi. ⁶ Y Ajua bi 'ñembabi'a: “Nuri batsi ri 'beto ne ri mbong'beto ma da 'mu ja 'nara hai habu hindyá meti'u ngue'a dya nzøhøtho de guehni. Ne ja ma da 'muhni'u ngu goho nthebe njeya, ne ma da 'megotho'u, ne ma da t'øtua ndunthi ra nts'o'mui.” ⁷ Nehe bi 'ñembabi Ajua: “Nuga go ma ga ha'mba nguenda ya ja'i de nú'a ra hnini habu ma da 'mego'u. Ne 'mefa ma ga yopa tsi de guehni pa da 'ñehe da mæpcagui de guecua.”

⁸ Nepu Ajua bi gohui 'nara cohi ra Abrá, ne bi manda gue gathu yá batsi yá 'beto ne yá mbong'beto da me'tsa 'nara seña ja yá ndo'yo de nú'a ra cohi bi gohi. Hangué

nu mi 'mɔi rá t'ɔ ra Abrá nú'a mrá thuhu ra Isaac, nurá hñato ma pa de xqui 'mɔi bi 'yɔ'tua nú'a ra seña xqui gohui Ajuá da 'yɔ't'e. Ne guet'a bi 'yɔ't'a ra Isaac có rá t'ɔ nú'a mrá thuhu ra Cobo, ne guet'a bi 'yɔ't'a ra Cobo có nú'u 'ret'amayoho yá t'ɔ, y go gue'u yá dada nú'u 'ret'amayoho ya 'mɔi de Israel.

⁹ Nepu nú'u yá t'ɔ ra Cobo xi bi ɔtsa 'na de nuyá cu nú'a mrá thuhu ra Jose. Hangué nu'á bi papabi ya me Egipto nú'a yá cu'ɔ, ne bi ts'its'i pa guehni. Pe Ajuá himbi hyese'a. ¹⁰ Hangué xi bi ñani de ja yá ts'othogui bi thogui, ne bi umba ndunthi ra mfadi ne bi mats'i pa njabu ra Faraó bi hopa rá 'mɔi. Ra Faraó go gue'a mrá nda de Egipto. Nepu ra Faraó bi umba 'nará nsu ra Jose pa bi gohi ngu rá ñoho de gue'a, ne bi manda maxogúe ja rá ngu ra Faraó.

¹¹ 'Mefa bi nja 'nara danga thuhu nuni Egipto ne nuni Canaán, ne bi nja 'raya danga dumai, ne bi 'ñotho te bi zi ndu ma xitahu. Himi tsudi habu da dai ngue'a mi otho te da dañ'u. ¹² Nepu ra Cobo bi 'yode gue me ja ra trigo nuni Egipto, hangué bi mehna yá t'ɔ pa guehni. Gue'a ra mudi 'mi'qui bi ma pa Egipto. ¹³ Nepu nurá ño'qui bi ma'ɔ, ra Jose bi xipabi'ɔ to'o mi gue'a pa bi badi'ɔ gue go mi gue'a myá cu. Hangué nura Faraó bi batuabi yá ja'i ra Jose. ¹⁴ Nepu nura Jose bá pempa ra noya rá dada pa da ma da 'mɔ Egipto con gatho ma'ra yá ja'i. Nu'á mi hñu'rate ne 'ret'amacut'a. ¹⁵ Nepu 'bestho bi ma'ɔ pa Egipto. Y nepu ja bá tuni'a, ne ja bá tuni gatho yá t'ɔ, y nú'ú go gue'u ndu ma xitahu. ¹⁶ Ne 'mefa de ya xqui thogui ndunthi ya jeya de xqui du'ɔ, bá thampa yá ndo'yo'ɔ de guehni pa e bi t'acua ja yá hai nuni Siquem 'nara hnini de Canaán. Ne bi t'acuari nuyá ndo'yo ja 'nara nt'agui xqui danga ndu ra Abrá xqui damba yá t'ɔ ra Amor nuni Siquem.

¹⁷ Y ya xqui nxanda ndunthi yá t'ɔ yá 'beto ne yá mbong'βeto ra Cobo nuni Egipto, ne ya mi ma da zø ra pa da hñanga nú'a ra hñati xqui xipabi Ajuá ra Abrá. ¹⁸ Nepu de nú'u ya pa'ɔ bi 'mɔ ma'na ra nda nú'a himi padi to'o mi gue'a ra Jose ne te xqui mɔfi'a, ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya jeya xqui du'a. ¹⁹ Nú'a ra nda'a xi bi 'yɔ'tua ra nts'o'mɔi nú'u ndu ma xitahu. Ne bi manda dra japi da 'yɛi gatho yá zi 'uene nú'u myá ts'ant'ɔ, pa njabu da du gatho'ɔ. ²⁰ Y gue'ɔ ya pa bi 'mɔ ra Moise, y Ajuá xi mri hopa rá 'mɔi. Nu'á bi tede rá dada ne rá nana hñu nzana ja yá ngu'ɔ. ²¹ Nepu bi thogui nú'u hñu nzana, nu'á bi ma bá ei ngue'a njabu xqui manda ra Faraó da t'ɔt'e. Pe 'nará t'ixu ra Faraó bá juxa ra Moise de habu xqui t'ei, nú'a mrá zi 'uɛnetho, pa bi tede, ja ra uenda go mrá bati'a. ²² Hangué ra Moise bi te ne bi batuá

yá mfadi ya me Egipto, ne xi mrá nimfeni, ne mi ha ra ts'edi pa da ña ne pa te da 'yɔ't'e.

²³ Nepu de ya mi pe'tsa ñote njeya ja bi zo rá mfeni da ma da c'a'tsa ya me Israel nuyá ja'i pa bá nu te ngra 'mɔ'ɔ. ²⁴ Nepu ngu mi zoni habu mi 'bu yá ja'i, bi hyanda 'nara me Egipto mi na'mbabi 'na de gue'u. Hangué pa bi za bi ñanga rá ja'i, ra Moise bi hyo nú'a ra me Egipto. ²⁵ Nura Moise mi beni yá ja'i'ɔ xa unga nguenda gue Ajuá xqui mehni'a pa da ñani'ɔ, pe nu'ɔ himbi zo yá mfeni ua mrá 'mehni Ajuá ra Moise. ²⁶ Nepu rá hyax'a bi yopa thohni ra Moise, ne bi hyanda yoho ya me Israel mri ntunshé. Ne mi ma da hyeque'ɔ ne bi 'ñembabi: "Nu'ahú gyá me Israel'ɔ, ne grí ncu'ɔ. ¿Hanza grí ntunshé'ɔ 'na ngu ma'na?" ²⁷ Nepu nú'a to'o mi na'mba nú'a ma'na, bi umba 'nara nt'ent'i ra Moise ne bi 'ñembabi: "¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí ɔthe?" ²⁸ ¿Ua gue guí ne gui hyogagui nehe ngu gá ɔ'tua ra me Egipto mande?" ²⁹ Nu mi 'yode njabu ra Moise xi bi ntsu, ne bi 'bat'i bi ma pa ja 'nara hai rá thuhu Madián, y ja bá 'buhni dega nzohø, y ja bá nthatini ne bi me'tsa yoho yá t'ɔ.

³⁰ Ne ya xqui thogui ñote njeya de xqui bonga ra Moise de Egipto pa bá 'bu ja ra hai Madián, nepu 'nara pa xqui bonga de rá ngu mbi 'yo asta ja rá ua 'nara t'ohø rá thuhu Sinaí. Ne de guehni bi hyanda 'nara 'bai gá ndapo mi zø 'nara faspí madetho de gue'a, ne mi 'bahni 'nará enxe Ajuá madetho de ra faspí. ³¹ Nepu nura Moise himbi badi há bi nja, pe bi uat'a ja ra faspí pa bi hyandi te rá 'be'a, ne bi 'yode bi ña Ajuá y bi 'ñembabi: ³² "Nuga go gueque rá Ajuagui ra Abrá, ra Isaac, ra Cobo, ne gatho nú'u ma'ra ndu ri xitahu." Nu'bu ra Moise asta mri huat'i co ra ntsu hangué ya himi nehma da sigui da hyanda nú'a ra faspí mi handi. ³³ Ha nu Ajuá bi 'ñembabi: "C'ɔ'ta ri zɛsthi ngue'a nuua habu guí net'i guehna 'nara maça hai xá nt'axi. ³⁴ Xi majuaní stá handa nuya ts'othogui thogui ma ja'i nuni Egipto, ne stá ɔtua yá ts'oní'ɔ, ne stá ehe pa ga ñani. Nubya ma ga peñ'a'i guí yopa penga Egipto." Njabu bi xipabi Ajuá ra Moise.

³⁵ Masque nuyá ja'i ra Moise xqui ɔtsa'a ne xqui 'ñembabi: "¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí ɔthe?", pe xi majuaní go Ajuá xqui mehna ra Moise pa da nda ne pa da zinga nú'u yá ja'i mbi o ja yá 'yɛ ya me Egipto, ngue'a njabu xqui xipa rá enxe Ajuá nú'a bi hnequi madetho de 'nara faspí nuni ja rá ua ra t'ohø Sinaí. ³⁶ Nepu ra Moise bá penga pa Egipto pa bá tsinga gatho ya me Israel nú'u mbi 'bahni. Ne bi 'yɔ't'a ndunthi ya danga t'ɔt'e ne ya nt'udi nuni Egipto ne ja ra Thenga Ndehe, nehe bá ɔt'a nuni ja ra mbonthi habu bá 'yo'ɔ ñote njeya. ³⁷ Go guet'a ra Moise nú'a

bi xipabi yá ja'i nú'á myá me Israel bi 'ñembi: "Ajuá ma da hñux'ahú 'na de gue'ahú pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe. Y nú'á ma gui 'yotehú nú'á da xi'a'ihú." Njabú bi xipa ra Moise yá ja'i. ³⁸ Nura Moise go guet'a mi 'ñoui ya me Israel nuni ja ra mbonthi, ne ja bi munts'ini'u ja ra t'òhò Sinai. Ne ja bi ñaui ni ra Moise rá enxé Ajuá. Nepú ra Moise bi xipa ndu ma xitahú ngu nú'á xqui xipa ra enxé. Njabú ra Moise bi hñanga ra noya dega te pa bi 'racjú nehe.

³⁹ Pe nú'á ndu ma xitahú himbi ne bi 'yotá ra Moise, ne himi ne go da ndá de gue'á, ne bi benga ja yá mfeni gue ma'na xá hño da mengui pa Egipto. ⁴⁰ Ha nu mi ma ra Moise bá ñaui ra enxé, nu'á nuya ja'i bi 'ñembabi ra Aarón: "Stá beñhe gue xá hño 'bú ga hocjú 'rama ajuáhu pa go gue'á dri 'bet'ò de guecú, ngue'a nura Moise hõnse bá jugaguihu de Egipto pa e bi hyegahúua ja ra mbonthi, ha nu'á, hadifa'a te xua ja'a." ⁴¹ Hangu nu'á bi hyoca 'nara t'untfani dega bõja, ne bi thopabi ya mbo'oni pa bi t'umbabi'a, ne mri nsunda'u, ne xi mri johya ngue'a bi hyandi gue mi mahotho nú'á ra c'oi xqui hyocse'u. ⁴² Hangu nu Ajuá 'bestho bi 'uegue de gue'á, ne bi hyepú da nsunda ya tsø ne ra zana ne ra hyadi. Njabú bi 'yofò maya'bu 'na de yá 'mehni Ajuá nú'á ena njaua:

Nu'ahú gyá me Israelhu, ¿ha'mú rá 'nandi gá hyohú 'raya mbo'oni pa gá ñatcahu de nú'á ñote njeya gá 'yohú ja ra mbonthi?

⁴³ Hinhya'mú gá øtcahu njabu. Nu'a ngu øthu, ngrí ndudehu nú'á ri c'oihu gá hocjú pa gui nsundahu, 'na ngu hu'mbabihu ra Moloc, ha nu'a ma'na gá hocjú ngu 'nara tsø, ngu hu'mbabihu ra Renfan.

Hangu nubya ma ga pøñ'a'ihú de ri haihu pa ga peñ'ahú asta thogui de ra hai Babilonia.

Guehna bi xipa Ajuá ya me Israel.

⁴⁴ Nú'á ra mbonthi habú bi 'ranga ndu ma xitahú, ja guehni xqui hocni'u 'nara ngu dega dutu habú mi 'bè'tsa nú'á ra xingdo habú mi nt'ofò nú'á 'ret'a ya hmanda. Nú'á ra ngu'a bi thoqui ngu xqui xipa Ajuá ra Moise da hyoqui, ne ngu nú'á xqui 'ñutuabi.

⁴⁵ Nepú 'mefa nú'á ra ngu'a bi gohui ndu ma xitahú nú'á mri zi ra Josue. Nepú bá ha'u pa nuua habú bi ntuncui ya ja'i nú'á himyá me Israel nú'á bi guui Ajuá de guecua nú'á mi zøcua nú'á ndu ma xitahú. Y ja nura ngu'a ja bi nsundani'u Ajuá asta mi 'mú ra Davi nú'á bi ndá. ⁴⁶ Y Ajuá xi bi hopa rá 'mú'a. Y ra Davi mi nehma xa hyoca 'nara ngu pa habú dra nsunda hmaha Ajuá nú'á rá Ajuá ndu ma xitahú ra Cobo. Pe himbi za bi hyoqui.

⁴⁷ Pe nu 'nará t'u ha, nú'á mrá thuhu Salomó, nu'á ha, go gue'a bi hyocua rá ngu Ajuá nú'á mi behma da hyoca rá dada. ⁴⁸ Masque nu Ajuá bi 'bú maña mahets'i, hingu 'bú ja

'nara ngu nú'á xa thoqui co yá 'yè ya ja'i, ngu bi 'ñenga ra badi Isaia gue Ajuá mi ena njaua: ⁴⁹ Nuua mahets'i ja guecua ma hudiga habú di 'bú dega ndá,

ha nu ja ra ximhai ja guehni dí tøta ma ua. Nehe ena: ¿Te ma ngu nú'á ra ngu ma da thogaga 'bú?

O ¿habu ma ga 'búca 'bú?

⁵⁰ ¿Ha gue hingu co ma ts'edi stá hocaga gatho nuya t'øt'e ja ja ra ximhai?

⁵¹ Y ra cu Teba bi sigui bi 'ñembabi ya ja'i: Pe nu'ahú nzantho xi xcá njahú, xi xá me ri mfenihu, hinguí ne gui 'yøhu. Guí njahu ngu nú'á ya ja'i hingu pa Ajuá, ngue'a nu'ahú hinguí ne gui 'yøthu nú'á xi'ahú ra Maça Ndahí ngu mi nja ndu ma xitahú nehe. ⁵² ¿Hangu hma yá 'mehni Ajuá bi t'øtua ra nts'o'mú? Y nú'á ndu ma xitahú go gue'á bi 'yøt'a njabu. Nú'á go gue'á bi hyo nú'á to'ò mi ma desde rá múdi gue mi ma da 'ñehe nú'á ra hoja'i hinda ma da 'yøt'a ni 'nara ts'oqui. Ha nu mi zøh'ò, go gue'ahú gá dahu ne gá hyohú. ⁵³ Nu'ahú gá hñañhu ya hmanda nú'á e bi zogahu yá enxé Ajuá, pe hinxá ne xcá 'yøthu ngu nú'á bi hmanda'ihú.

Rá du ra Teba

⁵⁴ Nepú mi 'yøde njabu nuya ja'i nuya noya'u, xi bi bø yá cue nts'edi co ra cu Teba.

⁵⁵ Pe nura cu Teba mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahí, ne bi nõxa pa mahets'i ne bi hyandua rá nsunda Ajuá, nehe bi hyanda ma zi Hmuhú ra Jesu mi 'bahni ja rá 'ñei Ajuá. ⁵⁶ Nepú ra cu Teba bi 'ñemba ya ja'i:

—¡Ndi! Dí handa mahets'i xogui, nehe dí handa Nú'á To'ò e bi Nja'i bi 'bai ja rá 'ñei Ajuá.

⁵⁷ Y nura ora'a gatho nú'á ya ja'i mi 'bahni bi go'ta yá gu ne bi dø ya hmafi, ne bi nest'ihí ri gatho bi mfats'i bi míhi ra cu Teba. ⁵⁸ Nepú de guehni nuya ja'i'u bi pønga ra cu Teba de ra hnini, nepú bi c'ahni. Ne mi 'bahni 'nara basja'i mrá thuhu ra Saulo, nú'á nehe go gue'a bi hyandua rá du ra cu Teba, nehe go gue'a mi supa yá he ya hyote nú'á xqui hñagui pa bi za bi hñote'u. ⁵⁹ Y nú'á ra ora mi thøxa ya nc'ahni ra cu Teba, nu'á bi 'yapabi Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i Jesu, dí a'i gui hñani ma te ja ri maça 'yebya.

⁶⁰ Nu'á nú'á bi ndandiñahmu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, oxqui ha'mba nguenda nuyá ya ja'i de nú'á øtcagui.

Y ngu bi uadi bi mangu njabu, 'bestho bi du.

8

Ra Saulo xi bi 'yøtua ndunthi ra nts'o'mú nuya gamfri

¹ Ha nura Saulo xqui dá rá hñá gue da tho ra cu Teba.

Nepu 'bestho nú'a ra pa'a bi mudi bi nja 'nara danga nt'utsate contra nú'u xqui gamfri Ajuá nuni Jerusale. Ne bi nxanga gatho ya gamfri haburaza maxøgue ra hai Judea ne Nsamaria, hønse ya apostol himbi bønnga de Jerusale. ²Y nu 'raya cu xi mi ja yá jamfri co Ajuá, go gue'u bi 'ñoni pa bi 'yagui ra cu Teba, ne xi bi nzoni ndunthi ngue'a xi mri mađi'u. ³Ha nura Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'mui ya gamfri, ne 'rama'na ra ngu mi cut'i pa mi juca ya 'ñøhø ne ya 'bchña pa da zits'i da got'a fadi.

Bi hmamba rá noya Ajuá nuni Nsamaria

⁴Ha nú'u ma'ra ya gamfri xqui 'bat'i ne xqui nxani, go gue'u mi 'yo mi mamba rá noya Ajuá haburaza. ⁵Ha 'na de gue'u mrá thuhu ra Lipe bi ma pa ja 'nara hnini nuni Nsamaria pa bá xipa ya ja'i de ra Zidada Jesucristo. ⁶Y nuya ja'i de guehni mri munts'i pa mi huxa nt'øde xá hño de nú'a mi mangan ra cu Lipe, ne mi handi'u nú'u ya nt'udi mi øt'e'a. ⁷Ngue'a nu'á mi emba ya ts'ondahi nú'u to'o mi pe'tsi, ne nuya ts'ondahi asta mi mafi da bøni. Ne ndunthi ya ts'onate mi øthe'a. ⁸Hangué njabu bi me'tsa 'nara danga johya nú'a ra hnini'a.

⁹Ne mi 'buhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu nú'a mrá 'ñete de nú'a ra hnini'a. Nura 'ñete'a xi xqui hyat'a ndunthi ya me Nsamaria, ne xi mri 'ñets'i co nú'a rá mfađi mi pađi. ¹⁰Ne gatho nuya ja'i de guehni notsi ndangui xi mi huxa nt'øde de nú'a mi mangan nú'a ra 'ñete'a, ne mi eñ'u:

—Nura 'ñøhø'a hampa rá danga ts'edi Ajuá.

¹¹Ne gatho ya ja'i xi mi huxa nt'øde ngue'a ya ya'mu xqui hyat'i'u co rá nt'ete. ¹²Pe nu mi zønga ra cu Lipe ja nú'a ra hnini'a bi mangan ra hoga nt'øde de rá hmada Ajuá ne bi ma de ra Zidada Jesucristo. Nepu gatho ya ja'i bi gamfri ne bi nxistehe, ya 'ñøhø ne ya 'bchña. ¹³Nehe nú'a ra 'ñete mrá thuhu ra Simu bi gamfribi rá noya Ajuá ne bi nxistehe. Ne nzantho bi 'ñoui ra cu Lipe, mi handa nú'u ya nt'udi ne ya danga t'øt'e mi øt'e, ne nu'á xi mri 'yø de nú'a mi handi.

¹⁴Nepu mi bađi nú'u ya apostol mi 'buhni Jerusale gue ya me Nsamaria ya xqui hñanga rá noya Ajuá, 'bestho bi mehna ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua pa guehni. ¹⁵Y ngu mi zøñ'u bi 'yapabi Ajuá po ya gamfri de guehni Nsamaria pa bi za bi hñanga ra Maça Nđahi, ¹⁶ngue'a ni 'na de gue'u hinxqui hñani thoho ra Maça Nđahi, hønse xqui nxistehe de rá thuhu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ¹⁷Hangué ra Pedro ne ra Xuua bi hñuxa yá 'ye ja ya gamfri, nepu nu'ú 'bestho ra ora'a bi hñanga ra Maça Nđahi.

¹⁸Ha nu mi hyanda ra Simu nú'a mrá 'ñetehma gue xqui hñanga ra Maça Nđahi

nú'u to'o xqui hñu'tsua yá 'ye ra Pedro ne ra Xuua, hangué nu'á asta bi ña'tuahma ra boja nú'u ya apostol, ¹⁹ne bi 'ñembabi:

—'Racaguihu nehe nú'a ra ts'edi gui hñu, pa njabu necagui da za ga huxa ma 'ye ja ya ja'i ne nu'ú da hñanga ra Maça Nđahi.

²⁰Nepu ra Pedro bi bađi ne bi 'ñembi:

—Ma'na xá hño 'mediui ri boja. ¿Hanja xcá beni gue rá ts'edi Ajuá da za da thai co ra boja? ²¹Hingui pe'tsa ra nsequi nixi ri 'ñep'a'i gui pefi nuna 'befina, ngue'a hingui ho núna xcá beni de ja rá thandi Ajuá. ²²Hangué nu'a mahyoni gui 'yøt'ebya, ntsø'mi de nú'a ri ts'oqui xcá beni, ne 'yapabi Ajuá pa xahma da pun'a'i de nú'a ra ts'omfeni xcá beni. ²³Ngue'a nuga dí handi gue xi 'nagrá ts'omfeni ne 'nagrá 'yøt'ats'oqui.

²⁴Nepu nú'a ra Simu bi bađi ne bi 'ñena:

—'Yaphu ts'u Ajuá por gueque, pa hinda njabu ngu nú'a xcá ma.

²⁵Ha nú'u ya apostol ngu bi damajuani'u de ma zi Hmuhu ra Jesu ne bi mamba rá noya Ajuá, bi bøni'u de nú'a ra hnini'a. Ne bi thohni ja ma'ra ya t'uca hnini de Nsamaria mi mangan ra hoga nt'øde de ra mpøhø. Nepu nu'ú bi yopa menga Jerusale.

Ra Lipe bi xi'tsa 'nara me Etiópia

²⁶'Mefa de gue'a 'nará enxé Ajuá bi zofo ra cu Lipe ne bi 'ñembabi:

—Lipe, stá ehe ga peñ'a'i grí ma grí cai, ju nú'a ra 'ñu nexa Jerusale pa rí zønga asta ja ra hnini Gasa.

Nú'a ra 'ñu'a thogui ja 'nara mbonthi. ²⁷Nepu ra cu Lipe 'bestho bi gu ra 'ñu bi ma. Ne de má 'ñu bi ntheu 'nara 'ñøhø mrá me Etiópia. Nú'a mrá eunuco, ne mi gue'a 'namrá danga mfats'i nú'a ra 'bchña mrá nda nuni Etiópia ne mrá thuhu ra Candace. Nura 'ñøhø'a go gue'a mrá me'sboja de ja rá ts'atbi nú'a ra 'bchña mrá nda. Y nu'á xqui mengui xqui xøcambeni Ajuá nuni Jerusale. ²⁸Ne ya mri menga pa ja rá hai ne mri zi rá carro mri gat'a ya fani. Nuni ja mi huhni mi he'ta ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofo ra bađi Isaia. ²⁹Nepu ra Maça Nđahi bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Rí ma ua tsu nuna carro xa mani ne rí meui.

³⁰Nepu nura cu Lipe bi nest'ihi bi ma bá tsu nú'a ra carro, ne bi 'yøde nú'a ra 'ñøhø mi he'tua rá t'ofu ra bađi Isaia, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gui pađi te rí bønnga nú'u ya noya gui he'ti?

³¹Nepu nu'á bi bađi ne bi 'ñena:

—¿Hanja da za ga pađi te rí bøni 'bu hinto da 'ñutcaqui?

Ne bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Bá pøxa ja ra carro ne bá e ga huhui.

³²Y nú'a ra xeni de ra Maça T'ofu mi he'ti'a nu habu ena njaua:

Nú'á bi ts'its'i nja ngu 'nara zi deti pa da tho; ne 'besthó himbi xoxa rá ne nja ngu 'nara zi deti bi 'bɛgui pa da t'axi.

³³ Mri 'ñienda ya ja'i, ne hinto bi ñani;

ha nú'á ya ja'i xi bi nts'o'mai, ne bi tháqua rá te de guecua ja ra ximhai. Njabu mǎnga ra Maça T'ofu.

³⁴ Nepu nú'á ra me Etiopía bi 'ñembabi ra cu Lipe:

—Dí bante'i gui xicagui de nú'á rá 'mɛhni Ajuá, ¿ha gue mi mǎ de gues'e'a, o mi mǎ de ma'na ra ja'i?

³⁵ Nepu nura cu Lipe bi mudi bi ña, ne bi xipabi gatho ra hoga nt'ode de ma zi Hmuhu ra Jesu desde habu mi he'ta ra me Etiopía go gue'a 'nara xeni de ra Maça T'ofu nú'á xqui 'yofo ra badi Isaía. ³⁶ Nepu de mi 'yo'u ja ra 'ñu bi zonga habu mi ja 'nara mothe, ha bi 'ñenga nú'á ra me Etiopía:

—Jani 'nara zi mothe po ra dehe. ¿Ha hinda za ja ga nxisteheni?

³⁷ Ha nura cu Lipe bi 'ñembabi:

—'Bu xi qui camfri con gatho ri mfeni da za, hanja hina.

Nura me Etiopía bi 'ñena:

—Haha, dí camfri gue ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá.

³⁸ Nu'bú nu'á bi 'bɛpa rá 'bego bi 'ba'ma ra carro, nepu bi gai ri yoho'u, ne bi yat'a mbo ra dehe. Nepu ra cu Lipe bi xi'tsa nú'á ra cu me Etiopía. ³⁹ Y nu mi bɔxa ra cu Lipe de ja ra dehe, bi 'metho ngue'a rá Maça Ndahi Ajuá bi zits'i. Nepu nura cu me Etiopía ya himbi yopa hyanda ra cu Lipe ma'na'gui. Y ya mri seh'e'a bi sigui bi ne rá 'ñu co ndunthi ra johya mi pe'tsi. ⁴⁰ Nepu nura cu Lipe bi zonga nuni Asoto, ne de mi 'rani de guehni bi mudi bi mǎnga ra hoga nt'ode asta bi zonga nuni Cesarea.

9

Ra Saulo bi gamfri ra Zidada Jesu (Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ha nuya pa'u ra Saulo mi hu'tsa ya gamfri da hyo, ne bi ma bá nu ra dǎnga ndǎ gǎ macja. ² Bi ma bá a nsequi pa da ma nuni ja yá nija ya xodyo nuni Ndamasco pa da gu nú'u ri demba rá jamfri ra Zidada Jesu, gue dra 'bɛhña gue dra 'ñohø, ne dua tsi pa Jerusale da got'a fadi. ³ Ne de mri ne ra 'ñu ya mi ma da zonga Ndamasco, mi damfri bi got'atho 'nara ñot'i asta mi huexqui nú'á ra hyats'i mri 'ñehe de mahets'i. ⁴ Nepu ra ora'a 'bestho bi dagui ma'memfo ja ra hai. Ne bi 'yode 'nara noya mi ena:

—Saulo, Saulo, ¿hanja gui hongagui pa gui 'yotca ra nts'o'mai?

⁵ Nu'bú ra Saulo bi dǎdi ne bi 'ñena:

—¿To'o'i, zi Hmu?

Nu'á bi dǎdi ne bi 'ñena:

—Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i gui hongui pa gui 'yotcagui ra nts'o'mai ngue'a

gui honi pa gui 'yot'ua ra nts'o'mai nú'u to'o xa gamfrigui. Pe nu'i go gri 'ñanse, gui nja ngu nú'a ø'ta ra ndamfri ora tica ra nsumboi.

⁶ Y ra Saulo asta mri huat'i co ra ntsu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, ¿te rá 'bɛ gui ne ga ø'te'bya?

Nu'bú ra Zidada bi 'ñembabi:

—Nangu ne ri ma ja ra hnini, nuni ja guehni ma da si'a'i nú'a ri 'ñep'a'i gui 'yot'e.

⁷ Y nú'u ya 'ñohø mri 'ñou ra Saulo xi bi ntsu ngue'a nú'u xqui 'yode nehe nú'a ra noya pe hinxqui hyandi ua to'o mi 'bahni.

⁸ Nepu nura Saulo bi nangui de ja ra hai, ne xi mri zøthma yá da pe himbi za bi hyandi. Hangue bri juhni bi ts'its'i pa asta ja ra hnini Ndamasco. ⁹ Y nuni ja bá 'buhni hñu pa ne himi handi. Y nú'u hñu pa ni ts'u hinte bi zi.

¹⁰ Nuni Ndamasco mi 'bahni 'nara gamfri mrá thuhu ra Ananía, y nura Zidada Jesu bi zofu ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—iNugue Ananía!

Nu'á bi dǎdi:

—¿Te'a, zi Hmu?

¹¹ Ha nura Zidada bi 'ñembabi:

—Ri ma, ju nú'a ra 'ñu rá thuhu ra Juá'ñu, ne thogui ja rá ngu ra Juda, ne ja gui 'ñanini ra Saulo nú'a ra me Tarso. Nu xcri tsøni gui tsudi di ø'ta rá sɔcambeni. ¹² Nu'á ya stá xipabi ngu dega t'i gue ma da tsøni 'nara 'ñohø rá thuhu ra Ananía, ne da hñu'tsua yá 'ye pa da yopa hyandi.

¹³ Nu mi 'yode njabu ra cu Ananía bi dǎdi ne bi 'ñena:

—Zi Hmu, stá øde ndunthi de nú'a ra 'ñohø'a gue xi mi ø'tuabi ndunthi ra nts'o'mai ya cu nuni Jerusale. ¹⁴ Ha xa umba nsequi ya ndǎ gǎ macja pa da za da gu gatho nú'u di xɔcambeni'i ri thuhu de guecua nehe.

¹⁵ Nepu ra Zidada bi 'ñemba ra cu Ananía:

—Grí ma gui 'yot'a nú'a dí xi'i, ngue'a go gue'a ra 'ñohø stá huahni pa da mɛpcagui ne da 'ñutua ma thuhu ya me Israel ne gatho nú'u hingyá me Israel ne nuyá ndǎ'u, pa da badi'u to'ogui. ¹⁶ Ne nuga go ma ga utuabi gatho nú'u ya ts'othogui pe'tsi da thogui po rá ngue ma thuhu.

¹⁷ Nu'bú ra cu Ananía bi ma ne bi yat'a ja ra ngu habu mi 'bu ra Saulo. Ne bi hñu'tsua yá 'ye, ne bi 'ñembabi:

—Zi cu Saulo, ra Zidada Jesu nú'a to'o gǎ handa ja ra 'ñu nú'a ngrí nehi pa guecua, go gue'a xa mɛncagui pa da yopa xo ri da ne gui hñanga ra Maça Ndahi.

¹⁸ Ne 'bestho ra ora'a bi dagui nú'a te mi co'tua yá da, ne 'bestho bi yopa hyandi. Ne nu'á bi 'mai bi ma bá nxistehe. ¹⁹ Ne bi ñuni, nepu bi yopa nja rá ts'edi, ne bi 'mahni 'raya pa co ya gamfri nuni Ndamasco.

Ra Saulo bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Ndamasco

²⁰ Nepu 'bestho bi ma bá damajuani de ma zi Hmuhu ra Jesucristo ja yá nija ya xodyo, ne mi ma gue ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuá. ²¹ Y gatho nú'u to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ne mi eñ'u:

—¿Ha hingo guehni nuni xi mi øtua ra nts'o'mai nú'u to'o xøcambenibi rá thuhu ra Jesu nuni Jerusale? ¿Ha hingo guehni xqui 'ñehe da gu nts'ahni ya gamfri pa da zi'tsua ya ndá gá macja?

²² Pe nura cu Saulo ma'na mi ju rá ts'edi pa da damajuani gue ra Jesu go gue'a ra Cristo rá 'mehni Ajuá ne xqui hñuts'i'a pa da e da nda. Y nuya xodyo himbi badi te da beni gatho nú'u mi 'buhni Ndamasco.

Ra Saulo bi c'ot'i de ja yá ye ya xodyo

²³ Bi thogui ndunthi ya pa, nepu bi mudi bi mámbi ya xodyo pa da hyohma ra cu Saulo. ²⁴ Pe nú'a ra cohi bi gohi'u, bi t'umba nt'øde ra cu Saulo gue nu'u ma pa ra xuui mi su gatho ya gosthi de nú'a ra hnini'a pa xa thohma'a. ²⁵ Pe nu mi badi ya cu njabu, bi 'yent'a ra cu Saulo ja 'nara danga 'bøts'e pa bri tonts'a dega xuui pa møte de ra jado nú'a mi cot'a ra hnini, pa bi za bi 'bat'i'a.

Nú'ara pa bi zønga ra Saulo nuni Jerusale

²⁶ Nu mi zønga ra cu Saulo Jerusale mi nehma'a da munts'uii ya gamfri, pe nu'u mi tsu ngue'a himi camfri'u gue nu'a ya mi 'nara gamfri. ²⁷ Pe nura cu Berhna bi zits'i pa habu mbi 'bu ya apostol, ne bi metuabi hanja xqui hyanda ra Zidada Jesu ja rá 'ñu ra cu Saulo, ne xqui ñau. Ne bi metuabi'u gue nu'a ya xqui ña de rá thuhu ra Zidada Jesu co ndunthi ra ts'edi nuni Ndamasco. ²⁸ Y njabu bi za bi 'mai co ya gamfri nuni Jerusale. ²⁹ Nú'a himi tsu da ma de rá thuhu ra Zidada Jesu, ne mi ntsanoyau ya xodyo nú'u mi ñaca griego, ha nu'u mi ecuabi da hyo'a. ³⁰ Pe nu mi badi njabu ya cu bi zixa ra cu Saulo pa nuni Cesarea, nepu bi mehni'u pa Tarso.

³¹ 'Mefa gatho ya gamfri bi me'tsa 'nara hoga'mai nuni Judea ne Galilea ne Nsamaria, ne mi zedi yá jamfri, ne mi 'yo'u co ndunthi rá ntsu Ajuá, ne ma'na mri xu ya gamfri co rá mfats'i ra Maca Ndahi.

Ra Enea bi ñani

³² Ha nura apostol Pedro bi 'ño bi zønga gatho ya gamfri, ne bi ma bá c'a'tsa ya cu nú'u mi 'buhni Lida. ³³ Ne ja bi zuhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Enea, ne ya mi øt'a hñato jeya xqui 'menga ja ra mfidí ngue'a mi tsu 'nara hñeni nú'a nixi mi tsa da anga rá ndo'yo. ³⁴ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi:

—Enea, ra Zidada Jesucristo xa 'yøthe'i. Nangui juxa ri mfidí.

Nepu nu'a 'bestho bi nangui. ³⁵ Y gatho ya mengu de guehni Lida ne ya me Sarón

bi zogui yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu co nú'a xqui hyandi'u.

Ra Dorca bi yopa nte de ra du

³⁶ Nuni Jope mbi 'bu 'nara 'behña mrá gamfri nú'a mrá thuhu ra Tabita, dega griego t'embi ra Dorca. Nú'a nzantho mi øt'a ndunthi ra hñoja'i ne mi faxa ya hyoya. ³⁷ Ha nuya pa'u bi za 'nara hñeni ne bi du. Nepu bi sati ngu myá nzai'u ne bá 'be'gui ja 'nara tøngu. ³⁸ Pe de guehni Jope mi guetbu pa ja ra hnini Lida, ne nuya gamfri de guehni xqui 'yøde gue ja mbi 'buhni ra cu Pedro nuni Lida, hangue bi 'behna yoho ya 'mehni pa dua tsi ne da 'ñembabi:

—Dí bante'ihe ga maha 'bestho pa Jope.

³⁹ Nepu nura cu Pedro 'bestho bi meui'u. Ne nu mi zøni bi ts'its'i pa ja ra tøngu habu xqui munts'a ndunthi ya viuda mi zoni. Ne bi t'utuabi ra cu Pedro nuya pahni ne ma'ra ya he xqui hyoca ra nju Dorca nú'bu mi te'a. ⁴⁰ Nu'bu ra cu Pedro bi 'be'pi da bønga pa thi gatho nú'u mi 'buhni, ne nu'a bi ndandifñamu ne bi 'yapabi Ajuá. Nepu bi zofu nú'a xqui du ne bi 'ñembabi:

—Tabita, nangui.

Ne nu'a 'bestho bi zøt'a yá da, ne nu mi hyanda ra cu Pedro bi nangui bi hñudi'a. ⁴¹ Ha nura cu Pedro bi mipa 'nará 'ye ne bi 'ba'mi. Nepu bi zohna ya viuda ne ma'ra ya gamfri pa bi 'ñutuabi gue ya xqui yopa nte. ⁴² Y gatho de guehni Jope bi nt'øde de nú'a xqui nja, ne ndunthi to'o bi gamfri ra Zidada Jesu. ⁴³ Ha nura cu Pedro bi gohi ndunthi ya pa de guehni Jope ja rá ngu ra cu nú'a rá thuhu ra Simu dexifri.

10

Ra apostol Pedro ne ra Cornelio

¹ Mi 'bu 'nara 'ñøhø nuni Cesarea mrá thuhu ra Neyo nú'a mrá me Italia ne himrá xodyo, nehe go mrá ndá de nú'u ya soldado myá mengu rá hai'a. ² Nú'a xi mrá hoja'i ne xi mi tsu Ajuá, ne gatho nú'u ya mengu rá ngu. Ne mi øt'a ndunthi ra hño ngue'a mi faxa ya xodyo nú'u xi myá hyoya. Ne nzantho mi xøcambenibi Ajuá. ³ Nepu 'nara pa ngu mi nzanga hñu nde bi hyanda 'nará enxε Ajuá ngu dega t'i, bi yat'a habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—¡Neyo!

⁴ Nu mi hyandi xi bi nu'ti ne xi bi ntsu, ne bi 'ñena:

—¿Te'a, zi Hmu?

Nura enxε bi 'ñembabi:

—Nuri nt'adi xa 'yøde Ajuá ne nú'u ri mfats'i xcá 'yøt'e xa hyandi'a. ⁵ Hangue nubya pehna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a thu'mbabi nehe ra Pedro. ⁶ Nú'a bi 'bui ja rá ngu ma'na ra Simu nú'a ra dexifri, 'bui guetbu ja rá hyo ra

ndehe. Y nú'a ra Pedro go gue'a ma da xi'a'i te rí 'ñep'a'i gui 'yot'e.

⁷ Nu mi ma ra enxé nú'a mi ñaui ra Neyo, bi zohna yoho yá 'bego ne 'namrá nzai soldado nú'a mi xocambeni Ajuá nehe. ⁸ Go gue'u bi xipabi te 'be'a bi nja, ne bi mehni pa ra hnini Jope.

⁹ Ha nurá hyax'a de mi 'yo yá 'ñu'u y ya mi ma da zonga ja ra hnini Jope, nu'bá nura ora'a ra cu Pedro bi bõxa ja 'nara tõngu pa da 'yapabi Ajuá nuni ja ra hnini Jope, y mi ngu nde ma pa nura ora'a. ¹⁰ Y xi mi tsu 'nara thuhu y ya xa nehma xa ñuhma, pe ja mi thocuabi te da zi. Y nú'a ra ora'a bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹¹ Ne bi hyandi bi xogui mahets'i ne bá ja'ma pa ja ra hai 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani. ¹² Y ja nú'a ra dutu'a mbra cani gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int's'u. ¹³ Nepu bi 'yode 'nara noya bi 'ñena:

—Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue ne hyo pa gui tsi.

¹⁴ Nu'bá nura cu Pedro bi dadi ne bi 'ñena: —Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.

¹⁵ Ne nú'a ra noya'a bi 'ñemba ma'na'qui: —Oguí embi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.

¹⁶ Bi njabu hñu'qui, nepu bi bõxa ma'na'qui pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹⁷ Ha nura cu Pedro mi 'buhni mi 'yo rá mfeni ne mi ne da badi te mri bõnga nú'a ngu ra t'i xqui hyandi. Nura ora'a bi zõhõ yá 'mehni ra Neyo ja ra gosthi, xqui 'ño xqui 'ñani habu mi ja rá ngu ra Simu dexifri. ¹⁸ Ha nu mi zõni ja nú'a ra ngu'a bi 'ñani ua ja mi 'buhni ra Simu nú'a xqui thum'babí nehe ra Pedro. ¹⁹ Pe nura cu Pedro tobya mi oda rá mfeni nú'a ngu ra t'i xqui hyandi, ne ra Maça Ndahi bi 'ñembi:

—Bi zõ hñu ya 'ñõhõ hoñ'a'i. ²⁰ Bai cai rí meui'u. Ne ote xqui ma gui tsu, ngue'a go stá penca'u.

²¹ Nepu ra cu Pedro bi gai habu mi 'ba nú'u yá 'mehni ra Neyo, ne bi 'ñembi:

—Nuga go gueque gui honju. ¿Te xqui 'beñ'ahu?

²² Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Xpá mencahe ma ndá gá soldadohe ra Neyo, 'nara hoga 'ñõhõ xi tsu Ajuá, ne gatho ya xodyo ñamahño de gue'a. Y 'nará enxé Ajuá bi xipi gue mahyoni da mehni to'o da e da zix'a'i pa gui ma ja rá ngu'a, pa da 'yode nú'a ma gui xipabi.

²³ Nepu ra cu Pedro bi umba ntsaya'u habu mi 'bui'a, ne ja bi 'ñoxini'u con gue'a nú'a ra xuui'a. Ha nurá hyax'a ra cu Pedro bi ma con gue'u ne bi me ma'ra ya cu nú'u mi 'buhni Jope.

²⁴ Y rá hyax'a bi zõñ'u nuni Cesarea habu mi 'bu ra Neyo mi tõ'mi, ne xqui zohna

gatho nú'u ja te myá njau, ne nú'u xi myá hmad'i'a. ²⁵ De mi zõnga ra cu Pedro ja rá ngu ra Neyo, nu'á bi bõni pa da dadi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Pe nura cu Pedro bi 'ba'mi ne bi 'ñembabi:

—'Bai, ngue'a nequi 'nadrá 'ñõhõ nehe ngu'atho.

²⁷ Y de mi ña'u bi yat'a ri yoho mbo ra ngu, ne mi 'buhni ndunthi ya ja'i xqui munts'i. ²⁸ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gui pahu gue nuje dyá xodyohe hingui tsa ga nthantshe co nú'ahu hingyá xodyohe, y nixi tsa ga cuthé ja ri ngu'u, ngue'a 'rama'na'ño ma jamfrihu. Pe Ajuá xa xicagui gue hinga embabi xá nts'o'o hingui t'axi ni 'nara ja'i. ²⁹ Hangue ngu mi xicagui ya 'mehni gue ga eheua, 'bestho duá ehe nsinque te dá ma. Ne dí ne ga padi pa te uá tsigaguihu.

³⁰ Nu'bá ra Neyo bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Ot'a goho ma pa ngu ra zi orabya ndí 'bucua ja ma ngu stí ayuna ne ndí apabi Ajuá ngu ma nzai dega nde, ndá thamfri dá handa 'nara 'ñõhõ mi he 'raya dutu asta mi huxqui. ³¹ Ne bi 'ñengagui: “Neyo, Ajuá xa 'yot'a'i ri t'adi ne xa hyanda nú'a xcá 'yot'ua ya hyo'ua xcá fats'i. ³² Pehna pa ja ra hnini Jope to'o ma dua tsi ra Simu nú'a xa thum'babí nehe ra Pedro. Nu'á bi 'bu ja rá ngu ma'na ra Simu ra dexifri nú'a bí 'bu guetbu ja rá hyo ra ndehe. Y nu sta zõ'a ma gui ñaui pa da zo'a'i,” njabu bi 'ñengagui. ³³ Hangue 'bestho dá pempu to'o bá hoñ'a'i, ne xá hñõ'a xcá ehe. Y nubyá dí 'buehua gatho ja rá thandi Ajuá, ne dí ne ga õhe gatho nú'a xa xi'a'i pa gui xicje.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja rá ngu ra Cornelio

³⁴ Hangue nura cu Pedro bi madi bi ña ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, stá padi gue xi majuañi Ajuá hingui huahna ya ja'i 'ra co ma'ra. ³⁵ Ngue'a nu'á ri madi gatho nú'u to'o 'yo ja rá ntsu'a ne ot'a nú'a xá hño, masque haburaza dya mengu. ³⁶ Ajuá bi zocje nuje dyá me Israelhe pa dá mádihe con gue'a po ra Zidada Jesucristo nú'a to'o ma Hmuhu drí gathohu. ³⁷ Ngu gui pasehu nú'a bi nja nuni ja ma haihe nuje dyá xodyohe, ra Xuua bi 'yot'a ra sistehe, 'mefa ma zi Hmuhu ra Jesu bi fata rá 'befi nuni Galilea ne bi 'ño gatho ja ra hai Judea. ³⁸ Ne gui pasehu gue Ajuá bi umba ra Maça Ndahi ra Jesu nú'a mra me Nasare pa bi umba ra ts'edi. Nú'a bi 'ño bi 'yot'a ra hño, ne bi 'yõthe gatho nú'u mi hñeni ne mi pe'tsa ya ts'ondahi. Ra Zidada Jesu mi ot'a njabu ngue'a Ajuá mi 'bui con gue'a. ³⁹ Y nuje go drí damajuñihe gatho nú'a bi 'yot'a ra Zidada Jesu nuni ja ya t'uca hnini Judea ne ja ra danga hnini Jerusalem. Y 'mefa nubyá bi ts'ata ja 'nara pont'i asta

himbi tho. ⁴⁰ Pe Ajuá bi 'yòt'e pa rá hñupa bi yopa nte, ne bi 'yòt'e pa bi hnecanja'i pa dá hanthe ma'na'qui. ⁴¹ Pe hingo gatho ya ja'i bi yopa hyant'a, hõnseguihe dá hanthe, ngue'a Ajuá xqui huancahe desde rá mudi pa ga dahe majuañi de gue'a gue nu'á bi yopa nte ma'na'qui de ja ra du. Y nu de ya xqui yopa nte de ja ra du, dá yopa ñuñhe ne dá ntsithehe con gue'a. ⁴² Nepu nu'á bi 'bepcahe ga zofhe ya ja'i ne ga dahe majuañi gue Ajuá go xa hñuts'i'a pa da hñá'mba nguenda nú'u te, ne nú'u xa du. ⁴³ Nehe gatho yá 'mehni Ajuá mi 'bui desde rá mudi bi damajuani de ra Zidada Jesu gue nu'a tó'o da gamfribi rá thuhu dra pumbabi yá ts'oqui.

Bi hñanga ra Maça Ndahi nú'u hingyá xodyo

⁴⁴ Ha de mi manga ra cu Pedro nuya ya noyaya, bá cai ra Maça Ndahi ne bi yat'a ja yá coraso gatho nú'u to'o mi òde nú'a mi manga ra cu Pedro. ⁴⁵ Ha nú'u ya xodyo myá gamfri nú'u bá 'ñoui ra cu Pedro, xi bi 'yò ngue'a xqui hñanga ra Maça Ndahi nehe nú'u himyá xodyo. ⁴⁶ Ngue'a bi 'yòde mi ña nehe de ma'ra ya hñacui nú'u himi padi, ne mri xocambeni'u Ajuá. ⁴⁷ Nepu nura cu Pedro bi 'ñena:

—¿To'o ja da hñacuabi da nxistehe nú'u to'o xa hñanga ra Maça Ndahi ngu stá hañhu?

⁴⁸ Nu'bú ra cu Pedro bi 'bepabi'u da nxistehe de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. Nepu nu'á bi bantebi ra cu Pedro gue da gohi con gue'u ma'ra ya pa.

11

Ra apostol Pedro bi xipa ya gamfri me Jerusale de rá ts'edi Ajuá

¹ Bi 'yòde nú'u ya apostol ne ma'ra ya gamfri mbi 'bu Judea gue ne nú'u himyá xodyo ya xqui hñanga rá noya Ajuá. ² Ne mi menga ra cu Pedro pa Jerusale, ja bá nuuini nú'u yá mixodyoui ya myá gamfri pe mri denbatho yá nzai ya xodyo. Nú'á bi zai ra cu Pedro, ³ ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá cut'a ja yá ngu nú'u ya 'ñòhò hingyá xodyo ne xcá ñuni con gue'u?

⁴ Nu'bú ra cu Pedro bi metuabi gatho nú'a xqui nja desde ra mudi ne bi 'ñembabi'u:

⁵ —Nuga ndí 'buhni ndí apabi Ajuá ja ra hnini Jope, ne dá handa 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bá ja'mi de mahets'i 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani, ne bi zòhò habu ndí 'bui. ⁶ Ne dá handa xá hño te mi cani, dá handi mi cu gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'su. ⁷ Ne dá òde 'nara noya bi 'ñengagui: “Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue, ne hyo pa gui tsi.” ⁸ Ne dá embabi: “Hina, zi Hmu, ngue'a

hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.” ⁹ Nepu nú'a ra noya de mahets'i bi yopa ña ne bi 'ñengagui: “Oguí embabi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.” ¹⁰ Bi njabu hñu'qui, nepu bi njets'i pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹¹ Ha nú'a ra ora'á bi zòhò ja ra ngu habu ndí 'bui hñu ya 'ñòhò xqui 'behni de Cesarea pa da zixcagui. ¹² Y nura Maça Ndahi bi 'ñengagui ga me'be'u, masque himyá xodyo. Nehe dá me'be nú'u má 'rato ya cu, ne dá tsòñhe dá cuthe ja rá ngu nú'a to'o xqui mehna ya 'mehni da zixcagui. ¹³ Nura 'ñòhò'a bi xicje hanja xqui hyandua 'nará enxé Ajuá de guehni ja rá ngu gue nu'á bi 'ñembabi 'na: “Pehna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁴ Nu'á go da xi'a'i hanja da za gui mpòhò ne gatho ya mengu ri ngu.” ¹⁵ Ha nu ndá fudi dá ña, bi hñani'u ra Maça Ndahi mahyegui ngu dá hañhe ra mudi nehe. ¹⁶ Ra ora'á dá beni de nú'a xqui manga ma zi Hmuhu nú'u bi 'ñena: “Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahá ma gui nxistehehu co ra Maça Ndahi.” ¹⁷ 'Bu Ajuá njabu rá paha xa umbabi'u ra Maça Ndahi ngu bi 'racaguihu nú'u dí camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo, to'oguiga pa go ga hacua rá 'befi Ajuá.

¹⁸ Ha nu mi 'yòde njabu nú'u ya cu mi 'buhni Jerusale, ya bi go'tatho yá ne, ne bi nsunda Ajuá bi 'ñena:

—iNjabu rá paha Ajuá gue da ñobri nehe nú'u hingyá xodyo pa da me'tsa ra te pa nzantho ngu nú'a dí pe'tshu nehe!

Ya gamfri me Antioquia

¹⁹ Desde bi tho ra cu Teba, bi mudi bi t'utsa nú'u ma'ra ya gamfri. Hangue nu 'ra de gue'u bi 'bat'i gá ma Fenicia, ha nu ma'ra Chipre, ha nu ma'ra Antioquia. Y nu habu gá ma'u bá zo yá mixodyoui de rá noya Ajuá, hinto ma'ra bá zofu. ²⁰ Pe mi 'bu 'raya cu myá me Chipre ne nu ma'ra myá me Cirene, nú'á bi zonga ja ra hnini Antioquia, y bi zofu nehe nú'u ya ja'i himyá xodyo de ra hoga nt'òde de ra Zidada Jesu. ²¹ Ajuá bi umba ra ts'edi'u ne bi mats'i, ne ndunthi ya ja'i bi hyepu yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu.

²² Ne mi badi ya gamfri nú'u mi 'buhni Jerusale de nú'a mbi ja de guehni Antioquia, hangue nu'á bi mehna ra cu Berhna pa guehni. ²³ Ne nu mi zòñ'a bi hyandua rá 'befi Ajuá, nu'bú nu'á bi badi gue Ajuá xqui japi'u, ne nu'á xi bi johya. Ne bi zofu gatho nú'u xqui gamfri de guehni gue xá hño da sigui da gamfri Ajuá co yá mfeni strá nt'axi ne da zedi yá jamfri. ²⁴ Ngue'a nú'a ra cu Berhna 'namrá hoga cu mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi ne xi mi ja rá jamfri. Y ndunthi ya ja'i bi gamfri ra Zidada por gue'a.

²⁵ Nepu ra cu Berhna bi ma pa Tarso pa da hyonga ra cu Saulo, ne de mi zadi bi zits'i bi meui pa Antioquia. ²⁶ Ne ja bi 'muhni'u maxogwe 'na njeja, ne mri munts'i'u co ya gamfri, ne bi 'ñutuabi ndunthi ya ja'i de rá noya Ajuá. Y nuni Antioquia ja guehni bi mudi bi thu'mba ya gamfri gue dya cristiano ngue'a bi gamfri ma zi Hmuhá ra Jesucristo.

²⁷ De nuya pa'u bi bonga 'rayá 'mehni Ajuá de guehni Jerusale pa bi ma Antioquia. ²⁸ Ne 'na de gue'u mrá thuhu ra Agabo bi 'mai madetho de habu xqui munts'a ya cu ne bi ma gue xqui xipa ra Maça Ndáhi gue mi ma da nja 'nara danga thuhu maxogwe rá ngani ra ximhai. Y há bi njabu nú'u ya pa mrá ndá ra Claudio. ²⁹ Nepu nuya gamfri de Antioquia bi beni gue da mempa 'nara mfats'i nú'u ma'ra ya gamfri mi 'bu nuni Judea, bi uni cada 'na de gue'u ngu nú'a mi tsapa yá ts'edi. ³⁰ Y nú'a ra mfats'i bi uñ'u bi 'bempa nuya ndá de ra nija Judea, y go bi hñaxa ra cu Berhna co ra cu Saulo pa guehni.

12

Bri tho ra apostol Cobo, nepu ra apostol Pedro bri ju nts'ahni

¹ Nuya pa'u randa Erode bi mudi bi 'yot'ua ra nts'o'mai ya gamfri. ² Nú'a bi manda da thécua rá 'yega ra apostol Cobo rá cu ra apostol Xuua. ³ Ha nu mi hyandi'a gue ya xodyo mri ho njabu, nu'bú bi manda dra ju ra apostol Pedro nehe. Ne bri ju ja 'nará ngo ya xodyo de rá pa ra thuhme nsinque rá nzoi. ⁴ Ha nu mri ju'a bi jot'a fadi ne bi t'ent'ua ja yá 'ye goho ya hmunts'a soldado pa da su'a, cada 'nara hmunts'i mi goho ya soldado. Ngue'a ra Erode mi beni gue de xa ua ra ngo de ra pascua xa ponga de ra fadi pa xa thohma ja yá thandi ya ja'i. ⁵ Pe nu de mi ofadi ra cu Pedro ne mri su xá hño, nuya gamfri himi tsaya mi apabi Ajuá por gue'a con gatho yá jamfri.

Ra Zidada bi xocuabi ra apostol Pedro ra gosthi fadi

⁶ Y nú'a ra xuui'a ante da manda ra Erode dua ts'i de ja ra fadi, ra cu Pedro mi aha de guehni, y mi that'i co 'nara soldado ja rá 'ñei ne ma'na ja rá ngaha, gatho ri hñu mi that'i co ya cadena, y nu ma'ra ya soldado mi 'bai ja ra gosthi fadi mri su ra cu Pedro pa hinda bñni. ⁷ Y masecho bi zohø 'nará enxé Ajuá ne asta mri yot'a mbo ra fadi, y nura enxé bi dani ra cu Pedro pa bi 'ya, ne bi 'ñembabi:

—Nxøni dama nangui.

Y nura ora'a 'bestho bi xot'a ya cadena de ja yá 'ye ra cu Pedro. ⁸ Ha nura enxé bi 'ñembabi:

—Da'ta ri ngat'i ne ti'ta ri thiza.

Y nú'a 'bestho bi 'yot'a njaba. Nepu ra enxé bi 'ñembabi:

—Pat'a ri pat'i ne maha.

⁹ Nu'bú ra cu Pedro bi bñni bi dena ra enxé, nixi mi padi gue xi majuañi xqui 'yot'a njaba ra enxé ngue'a mi hu rá mai'a gue mi 'ui'tha. ¹⁰ Ne bi thogui'u habu mi 'ba ya mudi soldado, nepu bi thogui habu mi 'ba rá ñoho ra hmunts'a soldado, ne 'bestho bi zonga ja ra danga gosthi dega bõja nú'a mi ja de thi ja ra 'ñu. Y nú'a ra gosthi'a bi xoguisé. Nepu bi bñni'u pa ja ra 'ñu. Y de guehni bi 'ño 'na tui'u, nepu 'bestho ra ora'a ra enxé bi 'uegue de ra cu Pedro. ¹¹ Nu'bú ra cu Pedro ya bi gu rá mfeni, ne bi 'ñense:

—Nubyá há dí padi gue xi majuañi Ajuá xpá mehni rá enxé pa bi ñangagui de yá 'ye ra Erode ne de gatho nú'u mi ne xa 'yotcagui ya xodyo.

¹² De mi beni njabu ra cu Pedro bi gu ra 'ñu bi ma pa ja rá ngu ra nju Maria nú'a rá nana ra cu Xuua, nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. Ne ja mi 'buhni ndunthi ya gamfri mi apabi Ajuá por gue'a. ¹³ Nepu nú'a bi gant'a ra gosthi, ne 'nara nxutsi mrá thuhu ra Rode bi ma ja ra gosthi pa da nu to'o mri gant'i. ¹⁴ Y nú'a ra nxutsi 'bestho bi batua rá noya gue go mi gue'a ra cu Pedro. Pe co ra johya mi pe'tsi himbi xocua ra gosthi. Bi nest'ihi bá xipabi nú'u ma'ra ya gamfri gue ya mi 'bahni ra cu Pedro ja ra gosthi. ¹⁵ Nepu nú'a bi 'ñembabi:

—Xcá 'be ri mfeni!

Pe nú'a xi mi zedi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Hangué nu'ú bi 'ñembabi:

—Hingo gue'a, zai go di gue'a rá enxé Ajuá nú'a su'a.

¹⁶ Pe nura cu Pedro himi tsaya mi gant'a ra gosthi. Ne de mi xoca ra gosthi'u bi hyandi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Nepu nu'ú xi bi ntsu. ¹⁷ Pe ra cu Pedro mi utua ra seña co rá 'ye gue da go'ta yá ne, ne bi metuabi gue Ajuá xqui ponga ja ra fadi. Nepu nu'ú bi 'ñembabi'u:

—Xiphu ra cu Cobo ne gatho ma'ra ya cu hanja bi za dua ponga ja ra fadi.

Y nú'a 'bestho bi ma de guehni pa ja ma'na ra hnini.

¹⁸ Y nura hyax'a xi mi tu yá mui ya soldado y himi pa te da beni, ngue'a himi padi te xqui nja co ra cu Pedro. ¹⁹ Nepu ra ndá Erode bi manda da yopa thoni'a, pe himbi za bi ts'adi. Hangué nura ndá Erode bi xacua ra uenda nú'u ya nsufadi, nepu bi manda da tho'u. Nepu nu'ú bi bonga de guehni Judea, bi ma bá 'bu ja ra hnini Cesarea.

Ra ndá Erode bi du

²⁰ Ra ndá Erode xi mri utsa ya me Tiro ne ya me Sidó. Pe nuya mengu de guehni bi go 'nara cohi pa da ma da c'a'tsa ra Erode,

pe 'met'o bi gu'tuabi ra Blasto nú'a mi supa rá hudi, pa nú'a da zofu ra Erode pa da za da ñaui'u, pa njabu da bantebi gue ya hinda ntuhni'a con gue'u. Bi 'yot'e njabu ngue'a ra Erode mi ja rá nsu pa da umba nsequi ya me Sidó ne ya me Tiro da ts'ocui te da zi'u ja yá hai. ²¹ Hangué 'nara pa ra Erode bi zohna ya me Tiro ne Sidó, y nú'a ra pa'a xqui nhye dega nda, bi hñudi ja ra hudi habu mi ja ra ts'utbi ne bi mudi bi zofu'u. ²² Nepu nú'u ya ja'i xqui munts'ni xi mi thø ya hmafi mi ena:

—iNúni dí øhu ña, go 'nara zidada, hingrá ja'i!

²³ Nura ora'a 'nará enxε Ajuá bi japi bi hñenga ra Erode ngue'a hinxqui umba rá nsu Ajuá pa da ña njabu, ngue'a nu'a xqui guε ra ts'edi. Hangué ra Erode bi za 'nara ts'ohñeni nú'a bi ya 'raya zu'ue mbo rá mai, ne 'bestho bi du.

²⁴ Ha nuya pa'u bi 'ño bi ntanga rá noya Ajuá haburaza ya hnini.

²⁵ De mi ua yá 'befi ra cu Berhna co ra cu Saulo nuni Jerusale bi bøni pa bi menga Antioquia, ne bá 'ñoui ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Marco.

13

Ra apostol Berhna ne ra apostol Saulo bi mudi bi 'ño bi mamba rá noya Ajuá

¹ Mbi 'bu ja ra nija nuni Antioquia 'rayá 'mehni Ajuá ne 'raya xahnate, ra cu Berhna ne ra cu Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Negro, ne ra cu Lucio nú'a mrá me Cirene, ne ra cu Saulo, ne ra cu Manaén nú'a bi teui mahyεgui ra nda Erode. ² 'Nara pa xqui munts'i mi xocambeni Ajuá ne xqui ayuna. Nepu ra Maça Ndahi bi 'ñembabi'u:

—'Uegaguihu ra Berhna ne ra Saulo pa da me nú'a ra 'befi stá umbi.

³ Nu'bu ya cu bi ayuna ne bi 'yapa Ajuá po ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne bi hñu'tsua yá 'ye'u, nepu bi 'ñehui'u.

Ya apostol bi mamba rá noya Ajuá nuni Chipre

⁴ Nu'bu ra cu Berhna ne ra cu Saulo xqui mehna ra Maça Ndahi da me rá 'befi Ajuá ne bi zits'i pa bi ma ja ra hnini Seleucia, ne de guehni bi ma co ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja 'nara zi hai rá thuhu Chipre bí o madetho de ja ra ndehe. ⁵ Nu mi zonga de guehni ja ra hnini Salamina ja rá hyo ra ndehe bi mudi bi mamba rá noya Ajuá mbo ja yá nija yá mixodyoui. Ne mi 'ñoui'u ra cu Xuua mi faste nehe. ⁶ Y de ya xqui 'ranga gatho maxøgue ra hai de Chipre bi za ma'nara zi t'uca hnini mrá thuhu Pafos ja rá hyo ra ndehe. Ne de guehni bi nthēui 'nara xodyo mrá thuhu ra Barjesu mrá 'ñete ne mi 'ñet'a bađi de Ajuá. ⁷ Nú'a nzantho mri 'ñoui ra nda Sergio Paulo nú'a xi mrá nimfeni. Nepu nú'a ra nda bi zohna ra cu

Berhna ne ra cu Saulo ngue'a mi ne da 'yotua rá noya Ajuá. ⁸ Ne nú'a ra 'ñete'a mi t'embí nehe ra Elima rí bøni da 'ñena 'ñete, nú'a bi nø'tua ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne mi ne da hñacuahma ra nda pa hinda gamfribi nú'a mi udi'u. ⁹ Nu'bu ra cu Saulo nú'a xa thu'mbí nehe ra Paulo, mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi ne xi bi nu'ta nú'a ra 'ñete, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—iNu'i 'nagrá 'yu'tate ne 'nagrá c'uamba, rá t'u'i ra ts'ondahi grí utsa gatho nú'a xá hño! ¿Hanja xi gui ts'ocua yá mfeni nú'u ne da gamfri Ajuá? ¹¹ Nubyá Ajuá ma da castiga'i. Ma gui ngoda pa ndunthi ya pa, nixi da za gui hyanda ra hyadi.

'Bestho ra ora'a bi go'mba yá da 'nara 'bexuui, himbi za bi hyandi. Nepu mi honi to'o da guhni ngue'a ya himi tsa da hyandi. ¹² Nu'bu nú'a ra nda nu mi hyanda nú'a bi nja, bi gamfri Ajuá ngue'a xi bi ho nú'a bi 'yøde de ra Zidada.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi 'ño ja ra hnini Antioquia de Pisidia

¹³ Ra cu Pablo co nú'u ma'ra mi 'ñoui bi gu ra motsa de guehni Pafos pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja ra hnini Perge de ja ra hai Panfilia. Pe nura cu Xuua bi 'uegue de gue'u, bi menga pa Jerusale. ¹⁴ Nepu de guehni Perge bi gu yá 'ñu bi ma'u pa ja ra hnini Antioquia nú'a bí ja ja ra hai Pisidia, ne bi 'muhni 'raya pa. Ne nú'a ra pa dega tsaya bi yut'a ja yá nija yá mixodyoui ne bi hñudini'u. ¹⁵ Nepu de mi uadi bi the'ta ra Maça T'ofu nú'a xa 'yofo ra Moise ne nú'u xa 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá, nu'bu ya nda de ra nija bi zohna ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi 'ñembabi:

—Zi cuhu, 'bu gui ne te gui xiphu ya ja'i pa gui zofohu, da za gui xiphubya.

¹⁶ Nu'bu ra cu Pablo bi 'mai ne bi 'ñu ra seña co rá 'ye pa hinto da ña ne bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá me Israelhu, ne gatho'ihu guí tsuh Ajuá, 'yøhu núna ma ga xi'ahu.

¹⁷ Nu Ajuá nú'a ri xocambeni ma ja'ihu ya me Israel bi huahna nú'u ndu ma dadahu pa bi japi'u, ne bá nxandi nuni Egipto de mi 'buhni ngu myá nzøhø'u. Nepu Ajuá co rá danga ts'edi bá põni'u de nú'a ra hai'a. ¹⁸ Ne bi zetua yá nts'o'mui de guehni ja ra mbonthi ngu ñote njeya. ¹⁹ Nepu Ajuá bi huata yoto ya hnini de nuni ja ra hai Canaán, pa go bi t'umba nú'u ndu ma dadahu pa ja bi 'muhni'u. ²⁰ De guehni Ajuá bi hñuxa ya nzaya pa bi manda'u ngu goho nthebe made ya jeya, asta bi 'mui ra bađi Samue pa bi sigui bi manda nehe'a. ²¹ Nepu nu'ú bi 'yadi 'nayá nda pa da nda de gue'u. Y Ajuá bi umba ra Sau pa bi nda ñote njeya, nú'a mrá t'u ra Cis, mi gue'a 'nara 'ñøhø desde yá t'u ra Benjami. ²² Y 'mefa Ajuá bi zica ra Sau dega nda, pa go bi hñuxa ra Davi. Ne

bi mā de gue'a bi 'fiēna: “Nuni ra Davi rá t'u ra Isai, guehni stá hopa rá 'māi, ne ma da 'yotca gatho nú'a ma pahaga.”²³ Y de ja yá t'u ra Davi bá ehe ra Jesu. Y nú'a ra Jesu go gue'a xqui hñuxa Ajuá pa da pøhø ya ja'i de Israel ngue'a njabu xqui ñagui.²⁴ Ne ante da mta rá 'befi ra Jesu, nura Xuua mi zofogatho ya ja'i de Israel gue da ñobri ne da nxistehe.²⁵ Ne de ya mi ma da ua rá 'befi ra Xuua bi 'fiēna: “Nuga hingo gueque ngu guí beñhu gue go gueque nú'a xi guí tømhu. Pe 'mefa de gueque xa 'ñepu ma'na nú'a to'o ma'na ja ndunthi rá nsu de gueque, nú'a hindí 'ñepcagui nixi ga xo'tua yá thiza.”

²⁶ Zi cuhu, nú'ahu yá ja'i'ihu ra Abrá, ne nú'ahu guí tsuhu Ajuá, pa gue'ahu xpá 'behni nuna ra noya pa guí mpøhøhu.²⁷ Nuya me Jerusale ne yá nda'u himi padi'u to'o gue'a ra Jesu, y nixi mi tso yá mfeni'u te 'be'a mi ne da mā nú'u ya noya bi 'yofomaya'bu yá 'mehni Ajuá, masque mi he'ti'u nú'a ra pa dega tsaya. Hangue nu'ú bi 'yε'mbi pa da hyo pa bi njabu ngu nú'a xqui manganaya'bu yá 'mehni Ajuá.²⁸ Ne masque hinhya'mu bi zatua 'nara ts'oqui xqui 'yø'te'a pa xa za xa hyohma, pe nu'ú bi 'yapa ra Pilato pa da manda'a da tho.²⁹ Ne bi uadi bi 'yø'tuabi'u gatho ngu nú'a xqui 'yofoyá 'mehni Ajuá ja ra Māca T'ofu, nepu bi ja'ma de ja ra pont'i pa bá t'agui.³⁰ Pe nu Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.³¹ Ne nú'u to'o xqui 'ñoui de Galilea pa Jerusale, go gue'u bi hyandi ndunthi ya pa 'mefa de xqui yopa nte. Ne nuya go gue'u ri damajuani de gue'a ja ya ja'i.

³² Hangue nuje dí xi'ahe ra hoga noya gue Ajuá ya bi 'yø'te nú'a xqui ña'tua ndu ma dadahu.³³ Y nú'a xqui ña'tuabi'u go bi 'racju núju dyá batsihu de ndu ma dadahu, ngue'a bi japi da yopa nte ra Zidada Jesu de ja ra du, ngu xa nt'ofu ja rá ñoho ra Salmo ne ena njaua: “Nu'i go gue'e ma T'u'i, ne nuya ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri dadagui.”³⁴ Ajuá xqui mā gue mi ma da japi da yopa nte de ra du, ne nurá ndo'yo'a hinda 'ya ja ra hai. Hangue bi manganajaua ja ra Māca T'ofu: “Ga 'ra'ahu gatho nú'u ya japi stí ña'tua ra Davi.”³⁵ Nehe ja ma'na ra Salmo bi 'ñenga njaua ra Davi: “Stá padi gue nu'i hingui ma guí hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmāca 'begogui.”³⁶ Xi majuani ra Davi bi 'yø'tua rá paha Ajuá de nú'u ya pa bi nte'a ne mi pepabi nuyá ja'i'a. Nepu bi du ne bi t'agui, ha nurá ndo'yo bi 'ya ja ra hai ngu gatho nú'u ma'ra ndu ma dadahu.³⁷ Pe nura Zidada Jesu himbi 'ya rá ndo'yo ja ra hai, ngue'a Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.³⁸ Hangue zi cuhu, dá zo ri mfenihu núna dí xi'a'ihu, gue por gue'a da za guí tsuhu ra pumbate de ri ts'oqui'u.³⁹ Nurá ley ra Moise himi tsa ja da ts'uhni ra pumbate, pe nuyá gatho nú'u to'o camfri

ra Zidada Jesu, ya xra pumbabi yá ts'oqui.⁴⁰ Hangue nubya jamasuhu pa hinda za'ahu nú'a xa manganaya 'mehni Ajuá ne bi 'fiēna njaua:

⁴¹ Nú'ahu guí øtbuhlathohu, 'yøhu. Ma guí 'yøhu nú'a ma ga ø'te co ma ts'edi, pe ma guí 'medihu.

Ngue'a núga drá Ajuá ma ga ø't'a 'nara danga t'ø'te de nú'u ya pa gri 'buhu,

pe nu sta si'ahu, hingui ma guí camfrihu.

⁴² Y nu mi uadi bi manganjabu ra cu Pablo, bi bønga de ja yá nijá ya xodyo mahyegui co nú'u mri 'ñoui. Y mi 'buhni 'ra himyá xodyo, ne bi bantebi ra cu Pablo da gohi pa ma'na ra pa dega tsaya pa da yopa zofu ma'na'qui.⁴³ Ne mi ua ra hmunts'i ja ra nijá, ndunthi ya xodyo ne ndunthi ma'ra ya ja'i nú'u xqui demba yá jamfri ya xodyo, bi gamfri nú'a bi xipabi ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi meui. Ne nu'ú bi xipi gue mahyoni da zedi yá jamfri ne da sigui da 'mu ja rá hñoja'i Ajuá.

⁴⁴ Y rá hñato'a ra pa dega tsaya pa munts'a maxøge nú'a ra hnini'a pa da 'yø'tua rá noya Ajuá.⁴⁵ Pe nu mi hyanda ya xodyo gue xi mi ndunthi ya ja'i, xi bi bø yá cue' ngue'a mi ne da nsehe'u, ne bi mudi bi mā gue nú'a mi mangan ra cu Pablo hinga majuani, ne bi ñama'ñu'u de gue'a.⁴⁶ Hangue nura cu Pablo ne ra cu Berhna mi ña con gatho ra ts'edi ne bi 'ñembi:

—Rá mudi dá xi'ahe rá noya Ajuá nú'ahu gyá xodyohu ngue'a mahyoni njabu. Pe hinga ne gá camfrihu, ne guí mansehu gue hindí 'ñep'ahu ra te pa nzantho. Hangue nubya ma ga zofu nú'u hingyá xodyo.⁴⁷ Ngue'a njabu bi 'bepcahe Ajuá bi 'ñenje:

Stá hux'a'ihu ngu 'nara ñot'i pa guí yo'tuahu yá mfeni gatho ya ja'i,

ne pa guí mañhu ra noya dega pøhøte haburaza maxøge de ra ximhai.

⁴⁸ Nu mi 'yøde njabu nú'u himyá xodyo xi bi johya ne bi mudi bi mañ'u gue rá noya Ajuá xá hño, ne bi gamfri gatho nú'u xqui thahni pa da me'tsa ra te pa nzantho.⁴⁹ Ne bi mudi bi hmamba rá noya Ajuá maxøge ja nú'a ra hai'a.⁵⁰ Pe nuya xodyo bi 'ñu'tui ya nda de ra hnini co ya 'behña nú'u xi ya 'yonija, pa da t'utsa ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne da juui de nú'a ra hnini'a.⁵¹ Nu'bu ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi huat'a ra hai nú'a mi tu ja yá thiza, gue'a 'nara seña gue ya hinda ma da ñaui ya ja'i de guehni ne hinda ma da dá de gue'u ngue'a nú'u himbi ne bi gamfri Ajuá. Nepu nu'ú bi ma pa ja ra hnini Iconio.⁵² Pe nuya gamfri xqui gohini xi mi johya'u ne mi hampa rá ts'edi ra Māca Ndahi.

14

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mamba rá noya Ajuá nuni Iconio

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi zonga ja ra hnini Iconio, nepu bi yut'a ja yá nija yá mixodyou pa bi zofo ya ja'i de rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Ne ndunthi de gue'u bi gamfri, ngu ya xodyo ngu nú'u himyá xodyo. ² Pe nú'u ya xodyo himbi ne bi gamfri bi 'yu'ta nú'u himyá xodyo pa da benga ya ts'omfeni de nú'u ya cu. ³ Hangue ra cu Pablo co ra cu Berhna bi gohni ndunthi ya pa, ne himi tsu da mamba rá noya Ajuá ngue'a mi camfri gue Ajuá mi fats'i'u. Ne nu Ajuá mi umbabi'u ra ts'edi pa da 'yot'a ya nt'udi ne ya danga t'ot'e de ja yá thandi ya ja'i pa da gamfri'u gue nú'a mi mañ'u go gue'a majuaní. ⁴ Pe nuya mengu de guehni xqui hyegue, 'ra mri dena ya xodyo ha nu ma'ra mri dena ya apostol. ⁵ Nepu 'raya xodyo ne 'ra de nú'u himyá xodyo bi 'ñu'ti'u co ya ndá de ra hnini pa da 'yot'ua ra nts'o'mui ya apostol ne da c'ahni co ya do. ⁶ Pe nura cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'yode de nú'a mi ma da t'ot'ua'u, hangue bi 'bat'i ne bi ma pa ja ra hnini Lистра ne Derbe, ya hnini de ja ra hai Licaonia. Ne bi thexa ja gatho nú'a ra hai'a. ⁷ Ne ja mi mambani rá noya Ajuá.

Ya me Lистра bi c'ahna ra apostol Pablo co ya do

⁸ Nuni ja ra hnini Lистра mi 'bu'nara 'ñohó himi tsa da 'ño ngue'a desde mi 'mui ya mi njabu, ne hinhya'mu xqui 'ño, ha mi huhnitho. ⁹ Nura 'ñohó'a bi 'yode nú'a mi mangan ra cu Pablo. Nepu ra cu Pablo bi nu'ti ne bi badi gue mi ja rá jamfri pa da 'ñani. ¹⁰ Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi nts'edi: —'Bai manjuantho.

Y nura 'ñohó'a 'bestho ra ora'a bi 'yenga ra sagui bi 'mai ne bi 'ño. ¹¹ Nepu ndunthi ya ja'i de guehni bi hyanda nú'a xqui 'yot'a ra cu Pablo, ne bi mangan nts'edi de yá hñáqui de Licaonia bi 'ñena:

—¡Ma ajuáhu xa mpunga ja'i ne xua 'ñehe pa ja ra ximhai, xiyu 'bahni!

¹² Hangue ra cu Berhna bi t'embabi gue go mi gue'a ra zidada Jupite, ha nura cu Pablo ra zidada Mercurio ngue'a nú'a go gue'a mi ñá'a. Ngue'a mi gue'u yá thuhu yá ajuá ya me Licaonia. ¹³ Nepu nura macja bá tsi ya ndamfri ne bá ha ya thodri pa ja rá nija ra Jupite nú'a mi ja ja ra gosthi hnini, ne ja bi munts'ini co ndunthi ya ja'i pa da nsunda'u ya apostol, ne mi ne da hyopa ya ndamfri dega hñá'ti. ¹⁴ Pe nu mi badi njabu ya apostol bi danga yá dutu co ra dumui ngue'a hingo rí 'ñepi da t'ot'ua'u njabu. Ne bi yut'a ja ra hmuntsja'i ne bi 'ñena njaua:

¹⁵ —¿Hanja guí othu njabu? Nuje dyá ja'íhe ngu'ahu. Nuje stá ehehe pa ga xi'ahe

gue nuya c'oi grí nsundahu hinte ri muui, hangue mahyoni gui 'ueguehu de gue'u pa gui pephu Ajuá nú'a te, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja. ¹⁶ Maya'bu nú'a mi hopta ya ja'i da 'yot'a gatho nú'a go mi beni'u. ¹⁷ Pe nzantho xa 'ñutuabi'u tengu rá 'mui'a ngue'a xa 'yot'ua bi ya hño, ngue'a go gue'a penna ra 'ye ne ya hoga sofo, ne 'racju te ga tsihu, ne hubga ma muihu pa ga johyahá.

¹⁸ Pe masque ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi xipa ya ja'i njabu pa hinda hyopa ya ndamfri nú'a ma xa t'umbi'u dega hñá'ti, pe xmá hñei pa da hñacuabi'u.

¹⁹ Ra ora'a bi zohó 'raya xodyo xqui 'ñehe de ra hnini Antioquia ne Iconio. Nú'u bi 'yu'ta ya ja'i pa bi c'ahna ra cu Pablo co ya do. Nepu bi gut'i'u bi pønga de ja ra hnini pa bá fote ngue'a mi hu yá mui'u gue ya xqui du. ²⁰ Y nu de ya xqui munts'a ya gamfri habu mi 'benga ra cu Pablo, nú'a ra ora'a bi 'mai ne bi yopa yut'a ja ra hnini. Nepu rá hyax'a bi meui ra cu Berhna pa ja ra hnini Derbe.

²¹ Ne ja bá mambani'u rá noya Ajuá nehe, ne ndunthi ya mengu de guehni bi gamfri. Nepu bi mengui pa bi ma Lистра, ne bi 'ranga Iconio, nepu bi ma Antioquia. ²² De nú'u ya hnini'u bi japi da zedi yá jamfri nú'u ya gamfri mi 'buhni, bi xipi gue hinda 'uegue de yá jamfri, ne bi xipi gue mahyoni da zeta ya nt'atsate ne ya ts'othogui pa da hyandua rá nsunda Ajuá. ²³ Ne bi thahna 'raya cu pa da ndá cada 'nara nija de nuya ya hnini habu xqui 'rani. Nepu bi 'yapabi Ajuá ne bi ayuna, ne nú'u to'o xqui thahni pa da ndá bi 'yent'ua ja yá 'ye Ajuá nú'a to'o xqui gamfri'u.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mengui pa ja ra hai Antioquia de Siria

²⁴ Nepu bi thogui bi ma ja ra hai Pisidia ne bi zõñ'u ja ra hai Pamfilia. ²⁵ Nepu nú'u bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Perge, nepu de guehni bi ma'u ja ra hnini Atalia. ²⁶ Ne de guehni bi gu'u ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi menga Antioquia nuni habu xqui t'ent'ua yá 'ye Ajuá pa bi me nú'a ra 'beffi xqui t'umbi'u ne ya bi uadi. ²⁷ Ne nu mi zõni bi munts'a mahyegui con gatho ya gamfri ne bi xipabi'u gatho nú'a xqui 'yot'e co rá ts'edi Ajuá. Ne bi xipi gue Ajuá bi mats'i pa bi zofo nehe nú'u himyá xodyo, ne bi xocua yá mfeni'u pa bi za bi gamfri'u ra Zidada Jesu nehe. ²⁸ Nepu ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'muhni ndunthi ya pa co ya gamfri de guehni.

15

Ya ndá de ya gamfri bi munts'a Jerusale

¹ De nú'u ya pa'u 'raya cu xqui 'ñehe de ra hai Judea pa ja ra hnini Antioquia bi mudí bi

xipa gatho ya cu gue pa da mpøhø'u mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña xqui mąnga ra Moise da thu'tsua gatho ya xodyo nú'u dya 'ñøhø. ² Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoyai'u ndunthi. Hangue bi thahna ra cu Pablo ne ra cu Berhna ne ma'ra ya cu pa da ma pa Jerusale da c'a'tsa ya apostol ne ya ndá de ra nija de guehni, pa da ñgui'u de nú'a ra seña'a.

³ Nepu ya gamfri de ra nija Antioquia bi 'ñehui nú'u ya cu. Ne dega 'ñu bi 'ranga ja ra hai Fenicia ne Nsamaria, ne bi xipa ya cu gue nú'u himyá xodyo ya xqui hyeꝑu yá ndaxjua jamfri ne ya xqui gamfribi rá noya Ajuá nehe. Nu'bú gatho ya cu xi mri johya ndunthi.

⁴ Ne nu mi zonga Jerusale, nuya apostol de guehni ne ya ndá de ra nija co ma'ra ya cu mi 'buhni bi umba'u 'nara hoga 'ñehe. Ne ra apostol Pablo ne nú'u to'o mi 'ñoui bi xipabi'u gatho nú'a xqui 'yøt'e co rá mfats'i Ajuá. ⁵ Pe 'raya fariseo mi 'buhni nú'u ya xqui gamfri, bi 'mai ne bi 'ñena:

—Mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña gatho ya gamfri masque hingyá xodyo, ne dra 'beꝑabi da 'yøt'a gatho nú'a mąnga rá ley ra Moise.

⁶ Nepu ya apostol ne ya ndá de ra nija bi munts'i'u pa da ñá'u de rá ley ra Moise ne de nú'a ra seña, ua mahyoni da t'øt'e pa da mpøhø 'na. ⁷ Nepu de ya xqui ñá'u ndunthi, ra apostol Pedro bi 'mai ne bi 'ñena:

—Zi cuhu, ngu gui paꝑehu ya øt'a ndunthi ya pa Ajuá bi huancagui pa dá umba ra hoga nt'øde de ra mpøhø nú'u hingyá xodyo pa bi gamfri'u nehe. ⁸ Ne Ajuá nú'a to'o paꝑa gatho ma mfenihu bi 'ñudi gue mi ja yá jamfri'u, ngue'a bi umba ra Maça Ndañi'u njabu ngu bi 'racju nehe. ⁹ Njabu stá pañu gue Ajuá handgaguihu gue dí mahyeguihu con gue'u, ngue'a nú'a bi xucua yá mfeni ngue'a bi gamfribi rá noya'a. ¹⁰ Nu'bú çhanja hingui ne gui camfriu'u nú'a xa 'yøt'a Ajuá? Çhanja gui japhu ya cu da 'yøt'a núna himbi za dá øthu, ne nixi ndu ma dadahu himbi za bi 'yøt'e? ¹¹ Hingui tsa ga øthu njabu. Nujá dí camfriu gue stá mpøhøhu po rá hñoja'i ra Zidada Jesucristo, y njabu xa mpøhø'u nehe.

¹² Nepu mi uadi bi mąnga ra cu Pedro njabu, bi go'ta yá ne gatho pa da 'yøde nú'a mi ma ra cu Berhna ne ra cu Pablo. Nu'ú bi ma de gatho ya nt'udi ne ya dąnga t'øt'e xqui 'yøtuabi Ajuá nú'u himyá xodyo por gue'u. ¹³ Y de mi uadi bi ñá'u bi 'ñenga ra cu Cobo:

—Zi cuhu, 'yøhu nú'a ma ga mąngá. ¹⁴ Ra cu Pedro ya bi xicju hanja Ajuá xqui mudí xqui japa nú'u hingyá xodyo ne go xqui huahna 'ra de gue'u pa nehe'u drá hnini'a. ¹⁵ Hangue bi njabu ngu nú'a xqui 'yofo 'nará 'mehni Ajuá ne bi 'ñena:

¹⁶ 'Mefa de guehna ma ga japi da yopa nja rá hmanda ra ndá Davi masque ya xa du, ne masque ya xa nhuati ma da yopa nja ngu rá mudí.

¹⁷ Pa njabu gatho ma'ra ya hnini da hyon-gagui, ne gatho'u da xocambenigui ma thuhu. ¹⁸ Njabu bi 'ñena Ajuá nú'a to'o xa 'yøt'a nuya ya t'øt'e nú'u bi 'ñudi maya'bu.

¹⁹ Hangue ringue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga xaxhu nú'u hingyá xodyo nú'u xa hyeꝑu yá ndaxjua jamfri ne xa gamfri Ajuá. ²⁰ Høñse mahyoni ga opabihu pa ga haꝑuahú hinda zipa yá ngø ya mbo'oni nú'u xa hña'tua ya c'oi. Nehe ga ophu gue hinda hñuxui 'nara 'behña nú'a hingue xi rá 'behña, ne hinda zipa yá ngø nú'u ya mbo'oni hinxra 'bømba yá ji. Nehe ga xiphu gue hingui ho da zipa yá ji ya mbo'oni.

²¹ Nuga dí beni ga xiphu njabu ngue'a desde ya'bu 'bui to'o he'tuabi rá ley ra Moise tat'a pa dega tsaya ja gatho ya hnini.

²² Hangue nuya apostol ne nú'u ya ndá de ra nija ne gatho ya gamfri bi beñ'u gue xá hño da huahna 'raya cu pa da mehna Antioquia co ra cu Pablo ne ra cu Berhna. Ne bri thahna yoho ya dąnga cu, ra cu Juda nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Barsabá, ne ra cu Sila. ²³ Ne bi umbabi'u 'nara he'mi pa da hña'tsua ya cu nuni Antioquia habu mi ena:

“Núje dyá apostolhe ne núje dyá ndahe de ra nija, ne gatho ya cu de guecua Jerusale, dí pen'ahebu ra nzengua nú'ahu ma cu'ihe hingyá xodyohu gui 'buhuhu Antioquia, ne nú'ahu gui 'buhuhu ja ra hai Siria ne Cilicia. ²⁴ Stá pahe gue 'raya cu de guecua xa ma xqui mabu nsingue ma nseꝑuihe, ne xpá xax'ahu, y co nú'u yá noya xa xi'ahu'u xa ts'oc'a ri mfenihu. Xa xi'ahu gue mahyoni gui 'yøthu nú'a ra seña xqui mąnga ra Moise, ne mahyoni gui 'yøthu gatho nú'a bi mañ'a ja ra ley. ²⁵ Hangue nuje dá beñhe xá hño ga huañhe 'raya cu de guecpe pa ga peñhebu da ma da c'a'ts'ahu pa da meui mahyegui ma zi cuhu ra Berhna ne ra Pablo. ²⁶ Nuyu ri yoho xa hñuxa yá te pa da mamba rá noya ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ²⁷ Hangue stá pen'ahebu ra cu Juda ne ra cu Sila, y nú'ú go ma da xi'asehu nehe núna dí xi'ae. ²⁸ Ra Maça Ndañi, necaguihe stá beñhe gue xá hño hinga 'beꝑ'ahe ndunthi ya hmanda, høñse ga 'beꝑ'ahe gui 'yøthu nú'a xi mahyoni. ²⁹ Hangue oxqui ma gui tsiphu yá ngø ya mbo'oni nú'u xa hña'tua ya c'oi, ne oxqui ma gui tsiphu yá ji ya mbo'oni, ne oxqui ma gui tsiphu yá ngø ya mbo'oni nú'u hinxra 'bømba yá ji, nixi gui hñuxhu 'nara 'behña nú'a hingue xi ri 'behñahu. 'Bu gui jamasuhu hingui øthu nuya t'øt'e dí xi'ahu, nu'bú gui 'buhu xá hño. Nsøct'a ndí ne ga xi'ae. Nubyá Ajuá da max'ahu.”

³⁰ Nepu nú'u to'o xqui 'behni bi ma pa Antioquia. Ne mi zõñ'u bi munts'a gatho ya gamfri ne nu'á bri dapabi ra he'mi. ³¹ Y nu mi uadi bi hñe'ti'u, xi bi johya co nú'a ra danga humá xqui 'bempabi. ³² Ra cu Juda ne ra cu Sila myá 'mehni Ajuá nehe, ne mi ña'u co rá ts'edi'a, hangue bi zofo ya cu ne bi nupa yá mfeni'u pa da ze yá jamfri. ³³ Ne bi gohni ndunthi ya pa con gue'u. Nepu 'mefa ya cu me Antioquia bi 'ñedi co 'nara hmate pa da menjhma pa Jerusale habu xqui 'behni. ³⁴ Pe nura cu Sila bi beni gue ja da gohni'a nuni Antioquia. ³⁵ Nehe ra cu Pablo ne ra cu Berhna ja bi gohni nehe'u, ne mi udi ra hoga nt'ode de rá noya Ajuá co ma'ra ya cu de guehni mi mfax'u.

Ra apostol Pablo bi yopa 'ño ma'na'qui bi mamba rá noya Ajuá

³⁶ Nepu xqui tho 'raya pa, ra cu Pablo bi 'ñembabi ra cu Berhna:

—Maha ma'na'qui, ma ga c'a'tshu ya cu gatho nú'u ya hnini habu dá mamfu rá noya Ajuá pa ga nuhu te gra ma'u.

³⁷ Ra cu Berhna mi nehma xa zixa ra cu Xuaa nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. ³⁸ Pe ra cu Pablo bi 'ñena gue hinxá hño da zits'i'a ngue'a 'nara pa mri 'ñoui bi 'uegues de guehni Panfilia, ne ya himbi ne bi meui'u da mamba rá noya Ajuá. ³⁹ Y por gue'a ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoya'u, nepu bi beni gue ma'na xá hño da ma 'ra 'nambu. Hangue nura cu Berhna bi zixa ra cu Marco, ne bi meui ja ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Chipre. ⁴⁰ Ha nura cu Pablo bi huahna ra cu Sila pa da meui. Ne nuya cu de guehni Antioquia bi 'yent'uabi'u ja yá 'ye Ajuá. ⁴¹ Nepu bi gu yá 'ñu bi ma'u pa ja ra hai Siria ne bi 'ranga Cilicia, ne mi nupa yá mfeni ya cu mbi 'bui de guehni pa da zedi yá jamfri.

16

Ra Timoteo bi meui ra Pablo ne ra Sila

¹ De mi zõnga ra cu Pablo co ra cu Sila ja ra hnini Derbe, de guehni bi thogui pa rí ma Listra, y ja bi nthuini 'nara gamfri rá thuhu ra Timoteo, nura nana mrá xodyo ne mrá gamfri'a, y nura dada mrá me Grecia. ² Ha nuya cu mbi 'bu Listra ne Iconio mi ña xá hño de ra cu Timoteo. ³ Ha nura cu Pablo mi ne da zits'i pa da meui'a. Pe 'met'o bi japi da thu'tsua nú'a ra seña manga rá ley ra Moise, pa hinda bõ yá cue nú'u ya xodyo mi 'buhni, ngue'a gatho'u mi padi gue mrá me Grecia rá dada. ⁴ Nepu nú'u bi ma de guehni bi thogui pa ja ma'ra ya hnini, ne mi xipa ya cu nú'u ya noya xqui mehna ya apostol ne ya ndá de ra nija nuni Jerusale pa da 'yot'e'u. ⁵ Ne njabu ma'na bi te yá jamfri gatho nú'u ya gamfri de nú'u ya hnini habu xqui 'rañ'u.

Ne hyastho mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i de rá noya Ajuá, ne mi munts'ini ma'ra ya cu.

Ra apostol Pablo bi hyanda 'nara me Macedonia ngu dega t'i

⁶ De guehni bi thogui'u pa bi ma ja ra hai Frigia ne Galacia, ngue'a ra Maca Ndahi himbi hopabi da thogui ja ra hai Asia pa da mamba rá noya Ajuá de guehni. ⁷ Ne bi thogui'u pa bi ma ja ra hai Misia, ne mi ne xa mahma'u pa ja ra hai Bitinia, pe rá Maca Ndahi ra Jesu himbi hopi da ma'u. ⁸ Hangue bi thoguito de guehni Misia pa bi ma ja ra hnini Ntroa. ⁹ Ne mi nxuui ra cu Pablo bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bi hyanda 'nara 'ñohø mrá me Macedonia, mi 'bahni ne bi 'ñembabi: "Thogui pa Macedonia pa grí faxcaheni." ¹⁰ Ne nu mi hyanda njabu ra cu Pablo nú'a ra nt'udi'a ngu dega t'i, 'bestho dá hñoce pa dá mahe ja ra hai Macedonia, nuga drá Luca ne ra cu Pablo ne nú'u ma'ra ya cu. Dá pahe gue Ajuá mi pencahe pa ma grá mañheni ra hoga nt'ode de ra mpøhø.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Filipino

¹¹ Hangue dá pøñhe de guehni Ntroa dá juhe ra motsa pa dá 'raxhe ja ra ndehe. Ne dá mahe manjuantho ja ra zi t'uca hai rá thuhu Samotracia o madetho ra ndehe. Nepu rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Neapoli de ra hai Macedonia. ¹² De guehni dá mahe pa Filipino gue'a 'nará hnini ya me Nroma, ne gue'a 'nara danga hnini de ra hai Macedonia. Y ja dá 'buheni 'raya pa. ¹³ Ha ra pa dega tsaya dá pøñhe de ra hnini ne dá mahe ja ra dæthe habu xqui nzai ya ja'i da ma dua apabi Ajuá. Ne ja dá huheni habu xqui munts'a 'raya 'behña, ne dá fuhe dá xiphe de rá noya Ajuá. ¹⁴ Ne 'na de gue'u mrá thuhu ra Lidia mrá me Tiatira, mi pa ya hoga dutu xqui jat'i dega murado, ne mi xocambeni Ajuá. Bi 'yøde nú'a mi manga ra cu Pablo, y Ajuá bi xocua rá mfeni pa bi gamfri. ¹⁵ Ne bi nxistehe'a con gatho ya mengu rá ngu. Nepu bi banteguihe bi 'ñenje: —'Bu nu'ahu guí hanthu gue xi majuani drá gamfri de ra Zidada Jesu, maha pa ja ra ngu ga 'buhani.

Ne bi jacje dá 'buheni 'raya pa.

¹⁶ Ne 'nara pa ndrã mahe habu nzantho mi t'apabi Ajuá, de má 'ñu dá nthche 'nara nxutsi mrá 'bego ne mi pe'tsa 'nara ts'ondahi nú'a mi japi da xipabi te ma suerte mi pe'tsa cada 'nara ja'i, y nuyá hmu'a mi taha ndunthi ra boja po nú'a ra 'befi mi pefi'a ngue'a nura nxutsi'a mrá badi. ¹⁷ Nepu nu'á bi dengage ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Nuyu ya dameyu go guehyu yá 'bego Ajuá de mahets'i, ne utua ya ja'i hanja da za da mpøhø.

¹⁸ Nduhthi ya pa bi dengage ne nzantho mi manga njabu. Pe ra cu Pablo ya himi

ne da 'yøde da manga njabu. Hangu e bi mpunts'i ne bi zofu nù'a ra ts'ondahi mi pe'tsa nù'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—De rá thuhu ra Zidada Jesucristo dí 'bep'ta'i guí pøni de gue nuna nxutsina.

Y nura ora'a 'bestho bi bõnga ra ts'ondahi.

¹⁹ Ha nu mi hyanda yá hmu gue ya himi tsa da dahá ra bojá co rá 'befi nú'a ra nxutsi, bi bõ yá cue ne bi gu ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi zi'tsua ya ndá ja ra tai. ²⁰ Ne bi zi'tsua ya nzaya ne bi 'ñembabi:

—Nuya ya 'ñohø go ya xodyo, ne hõnse rí 'ñehe pa da japi da nxaxni ma hninihú. ²¹ Ne udi yá nzai nú'u hindi 'ñepi ga øthu ngue'a dyá me Nromahú y dí ohú ja yá 'yε ma ndahú me Nroma.

²² Nu'bú nú'u ya ja'i xqui munts'ini bi bõ yá cue con gue'u, nepu ya ndá bi manda da 'bõcua yá dutu ne dra fet'i co ya ts'ut'o. ²³ Y mi uadi bi hna'mbabi nts'edi, bi jot'a fadi ne bi sipa ra nsufadi gue da su xá hño. ²⁴ Y mi 'yøde njabu ra nsufadi, bi cu'ta asta xi ra ts'at'a fadi, ne bi ze'mba yá ua ja 'nara danga za habu hingui tsa da xocse'u.

²⁵ Pe ngu made ra xuui ra cu Pablo ne ra cu Sila mi apabi Ajuá ne mi tutuabi ya jahñá Ajuá, ne gathu ma'ra ya 'yofadi mi øde'u, ²⁶ mi damfri bi nja 'nara danga mbimhai, asta mi 'ñanga yá ua ya jado de ra fadi, ne asta bi xogui gathu ya gosthi fadi, ne bi xot'a gathu ya cadena nú'u mi that'a ya 'yofadi. ²⁷ Ha nura nsufadi bi nuhu bi hyanda ya gosthi fadi gathu mi xogui, hangue bi gaca rá mahuai pa xa hñoshma'a, ngue'a mi hu rá mui gue ya xqui 'bat'a gathu ya 'yofadi. ²⁸ Pe nura cu Pablo bi ma'ti ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma guí hñose. Nuje dí 'buehua gathu.

²⁹ Nepu nura nsufadi bi 'yadi 'nara ñot'i, ne bi yut'i hnest'ihí asta mri huat'i co ra ntsu, ne bá ndandiñghmu ja yá ua ra cu Pablo ne ra cu Sila. ³⁰ Nepu 'bestho bi pøni pa thi ne bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Ñohøhu, zte rá 'be ga øt'e pa ga mpøhø?

³¹ Nu'bú nu'ú bi 'ñembi:

—Camfri ra Zidada Jesucristo pa njabu guí mpøhø nu'i ne gathu ya mengu ri ngu.

³² Nepu ra cu Pablo ne ra cu Sila bi xipa rá noya Ajuá nú'a ra nsufadi ne gathu ya mengu rá ngu. ³³ Y mi nxuitho ra nsufadi bi xucubabi'u habu xqui t'umba ya mfei. Nepu nu'á bi nxistehe 'bestho ne gathu ya mengu rá ngu. ³⁴ Ne bi zixa pa ja rá ngu ne bá umbi te bi zi'u. Y nú'a ra nsufadi ne nú'u ya mengu rá ngu xi mri johya ngue'a xqui gamfri'u Ajuá.

³⁵ Nurá hyax'a ya ndá bi mehna ya polecia da xipa ra nsufadi gue da hyegui ra cu Sila ne ra cu Pablo. ³⁶ Hangue ra nsufadi bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Xuá menca ra noya ya ndá ga hec'ahu. Hangu da za guí pøñhu ne guí maha te rá entho.

³⁷ Pe ra cu Pablo bi zofu nú'u to bá há ra noya pa da thegui'u, ne bi 'ñembi:

—Hina, ngue'a nuje dyá me Nromahe nehe y dí ohe ja yá 'yε ma danga ndahú me Nroma, ne bri fetc'ahe ja yá thandi ya ja'i nsingue bi t'angahe 'nara nt'ani, ne bi jotcaguihe ja ra fadi. Ha nubyá go ne da hyegaguihe nsingue to da badi. Hinda za. Duá ese'u pa da pøngaguihe de guecua.

³⁸ Nu'bú ya polecia bi ma bá xipa njabu ya ndá. Nu'bú nu'ú bi ntsu nu mi badi gue myá me Nroma ne mi o ja yá 'yε ra danga ndá Nroma. ³⁹ Hangu nu'ú bi ma bá apa ra pumbate ra cu Pablo ne ra cu Sila, bi pøni de ra fadi ne bi bantebi da bõni'u de ja ra hnini. ⁴⁰ Ha nu mi bõnga fadi'u bi ma ja rá ngu ra nju Lidia. Ne bá hu'mba yá mui ya cu. Nepu bi ma'u.

17

Ya me Tesalonica bi ñunts'i'u

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Sila bi ma bi 'ranga ja ra hnini Anfipoli ne ja ra hnini Apolonia, ne de guehni bi zõnga asta ja ra hnini Tesalonica. Ne ja mi jani 'nará nija ya xodyo. ² Y nuni ra nija'a nú'a ra pa dega tsaya ra cu Pablo ngu xi mrá nzai bi ma bi yut'ini hñu semana dega tat'a hñato pa mi ntsanoyauí ya xodyo. ³ Mi he'ta ra Maça T'lofo ne mi xipabi'u hanja mi pe'tsi da sufri ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá, ne da du ne da yopa nte. Ne mi embabi:

—Nuna ra Jesu dí xi'ahu go guehna ra Cristo bá pehna Ajuá pa da ndá.

⁴ Ne 'ra de ya xodyo bi gamfri ne bi munts'ui ra cu Pablo ne ra cu Sila. Nehe bi gamfri ndunthi ya me Grecia nú'u mri xocambeni Ajuá, ne ndunthi ya 'behñá nú'u xi myá fadi de ra hnini. ⁵ Hangue xi bi bõ yá cue ya xodyo nú'u himyá gamfri, ne bá munts'a 'raya ts'oja'i mbi 'yoi dega dahñei ja ra hnini pa bi 'yut'i ne bi japi da ñunts'i maxøgue ra hnini. Nepu bi ma'u ja rá ngu ra cu Jasón pa xa gucjhmaha ra cu Pablo ne ra cu Sila pa xa 'yent'ua ja yá 'yε ya ja'i. ⁶ Pe nu'ú mi jo'oni, hangue go bri jaca ra cu Jasón co ma'ra ya cu, bi ts'ixa ja ya ndá de ra hnini, ne mi mafi nts'edi ya ja'i mi ena:

—Nú'u ya 'ñohø to'o xa ts'ocua gathu ra ximhai co yá ts'ont'udi ya xa zøcjuua nehe.

⁷ Nuna Jasón go guehni xa umba nsequi ja rá ngu. Gathoyu hingui øta ma ndahú Nroma ngue'a nuyú ma gue 'bu ma'na ra ndá, ne nú'a ra ndá'a rá thuhu ra Jesu, 'na.

⁸ Y nu mi 'yø njabu ya ja'i ne ya ndá de ra hnini, xi bi bõ yá cue gathu ne mri ñahnitho'u. ⁹ Pe ra cu Jasón ne nú'u to'o mri 'ñoui bi 'yadi'u 'nara fiansa pa bi thegui.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Berea

¹⁰ Ne ngu bi nxuui ya cu bi mehna ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi ma ja ra hnini Berea. Ne nu mi zōni de guehni bi yat'a ja yá nija ya xodyo. ¹¹ Y nuya xodyo de guehni Berea xi myá hoja'i'u, hingue ngu ya me Tesalonica. Co ndunthi ra paha bi gamfri'u rá noya Ajuá, ne hyastho mi hongá ja ra Maca T'ofó pa da bádi ua gue xi majuani nú'a mi mañ'u. ¹² Hangué ringue'a ndunthi de gue'u bi gamfri, ne 'raya me Grecia bi gamfri nehe, nehe ndunthi nú'u to'o xi myá fadi ngu ya 'behña ngu ya 'ñohø, gathó bi gamfri'u. ¹³ Pe nu mi 'yode ya xodyo me Tesalonica gue ra cu Pablo mi manguá rá noya Ajuá de guehni Berea, bi ma de guehni'u pa bá u'ta ya ja'i. ¹⁴ Pe nuya cu de guehni Berea bi dama zixa ra cu Pablo pa bi ma ja ra ndehe. Pe ra cu Sila ne ra cu Timoteo ja bi gohnitho'u Berea. ¹⁵ Ha nú'u to'o bi zixa ra cu Pablo bi meui asta ja ra hnini Atena. Nepu nú'á bá pengui bá ha ra noya nú'a bá xipa ra cu Pablo gue da xipa ra cu Sila ne ra cu Timoteo da ma 'bestho pa ja dí nthuini.

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hnini Atena

¹⁶ Ha nu de mi 'buhni Atena ra cu Pablo mi t'oma ra cu Sila ne ra cu Timoteo, xi mi tu rá mui ngue'a bi hyandi xi mi ja ndunthi ya c'oi nú'u mi nsunda ya ja'i de guehni. ¹⁷ Hangué bi zofó ya xodyo ja yá nija, ne nú'u ma'ra mi xocambeni Ajuá de guehni. Ne hyastho mi 'yoni ja ra tai mi zofó ya ja'i. ¹⁸ Ne bi ntsanoyau 'raya 'ñohø de guehni mri nxadi nú'a mi utuabi ya ja'i nú'u mi t'embí ya epicureo, ne ma'ra mri nxadi de ya estoico. Ne 'ra de gue'u mi ena:

—¿Te xicju 'bu nuna 'ñohø xi ña ndunthi?

Ha nu ma'ra mi ena:

—'Matho mamba rá noya ma'ra ya zidada.

Nu'á bi mangu njabu ngue'a ra cu Pablo xqui xipabi'u de ra Zidada Jesu, ne xqui xipabi gue xqui yopa nte de ra du. ¹⁹ Nepu de guehni bi zixa ra cu Pablo ja 'nara zi loma rá thuhu Areópago, ngue'a mri nzai ja da munts'ini gathó ya ja'i pa da nxahni'u 'na ngu ma'na, ne bi t'ambabi:

—¿Ha da za gui 'ñutcaguihe nuna ra 'ra'yo nt'utuante guí udi? ²⁰ Ngue'a guí xicaguihe ya 'ra'yo noya hinstá øhe, hangué di ne ga pahe te ri bonga nuya noya guí ma.

²¹ Bi mangu njabu'u ngue'a gathó ya me Atena ne ya nzohø gá ja'i mi 'bui de guehni mri nzai mri munts'i hōnse pa da 'yode ne da ma de nú'u ya 'ra'yo noya xqui 'yode.

²² Hangué ra cu Pablo bi 'mai madetho de gue'u nuni ja ra Areópago ne bi 'ñena:

—Nú'ahu gyá me Atenahu, dí handi gue nu'ahú xi gri xocambeni'u gathó nú'u ri zidadahu. ²³ Ngue'a de dá thogui de guehni ja

ri nijahu habu guí xocambeni ri zidadahu, dá handa 'nara ata habu nt'ofó ne ena: "Nuna ata ja guecua di xocambeni nú'a ra ajuá hinhya'mu xa fadi", njabu ena. Y nú'a Ajuá hinhya'mu xcá pahu, go gue'a dí xi'ahabya.

²⁴ Nú'a Ajuá to'o bi hyoca ra ximhai ne gathó nú'a jaua, go gue'a ra Ndá de mahets'i ne de ra ximhai. Nu'á hingui 'bu ja ya nija nú'u xa hyoca ya ja'i. ²⁵ Ne nixi hingui ø'tua ra 'bedi nú'a ø'ta ya ja'i pa gue'a, ngue'a go guese'a ri 'racju ra te ne ra ndahi pa ga junshu, ne gathó ya t'ø'te nú'u dí hoñhu.

²⁶ Ne 'nadra ji bi hyoca gathó ya ja'i nú'u 'bui haburaza nuua ja ra ximhai. Ne nú'a go bi ma hangu ya jeya da nte'u ne habu da 'mu'u. ²⁷ Ajuá njabu bi hyogaguihu pa ga hoñhu'a pa xahma ga tsadihu, masque nú'a hingui 'bui yabu de guecju. ²⁸ Ngue'a por gue'a dí 'buhu ne dí 'ñanihu, nja ngu 'rari 'yofohu bi 'yofó njaua bi 'ñena: "Xi majuani nujú go yá batsiguihu Ajuá", njabu bi 'ñena. ²⁹ Hangué nu'bu yá batsiguihu Ajuá, hinda za ga eñhu gue Ajuá 'nara c'oi dega oro o dega t'axi o dega do nú'a xa hyoca ya ja'i ngu nú'a beni hanja da hyocse'u. ³⁰ Ajuá mi hopi da thoguiho nú'a xqui 'yø'ta ya ja'i maya'bu ngue'a hinte myá fadi, pe nubyá ri manda gue da ñobri gathó ya ja'i. ³¹ Ngue'a Ajuá xa hñuxa 'nara pa, ne nú'a ra pa'a ma da hñam'ba nguenda gathó ya ja'i de ra ximhai co 'nara hoga ts'utbi. Y nú'a to'o bi hñuts'i pa da hñanga nguenda go gue'a ra Zidada Jesucristo. Ne ngu 'nara nt'udi de gue'a, Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.

³² Y nu mi 'yode'u gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, 'ra mi 'ñant'utho, ha nu ma'ra mi ena:

—Ma'na xá hño ma'na ra pa gui xicje nú'a guí ma.

³³ Nepu ra cu Pablo bi 'uegue de gue'u. ³⁴ Pe 'ra de gue'u bi gamfri ne bi deñi'a. Ne 'na de gue'u mrá thuhu ra Nisio, mi gue'a 'na de nuya nda mri munts'ini ja ra Areópago. Nehe 'nara 'behña mrá thuhu ra Damari bi gamfri rá noya Ajuá, co ma'ra ya mengu de guehni.

18

Ra apostol Pablo bi zofó ya me Corinto

¹ Nepu de gue'a ra cu Pablo bi bōni de guehni Atena pa bi ma ja ra hnini Corinto.

² Ne ja bi nthuini 'nara cu mrá xodyo mrá thuhu ra Aquila, mrá me Ponto ne ja xqui 'ñehe de ra hai Italia, ne mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Priscila. Nú'á xqui bōni de ra hnini Nroma ngue'a ra nda Claudio bi manda da juui de guehni gathó ya xodyo.

³ Ra cu Pablo bi ma bá 'buhui ra cu Aquila co rá 'behña ngue'a mi 'nada yá 'befi'u, mi hoca ya carpa dega dutu. ⁴ Ne cada ra pa dega tsaya ra cu Pablo mi pa ja yá nija

ya xodyo pa mi ñaui'u, nehe mi ñaui nú'u himyá xodyo, y mi zofu'u de rá noya Ajuá.

⁵Ne nu mi zøhø ra cu Sila ne ra cu Timoteo xqui 'ñehe'u de ra hai Macedonia, bi zahní'u ra cu Pablo mi ja ndunthi ra 'befi ngue'a hyastho mi zofu ya xodyo mi xipabi gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a xqui mehna Ajuá pa da ndá. ⁶Pe nuya xodyo bi nø'tuabi ne bi zani. Nu'bú ra cu Pablo bi hñaca rá pat'i ne bi huat'i, gue'a 'nara seña gue mi ma da 'uegue de gue'u ne hinda ma da dadi de yá ts'oqui, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahu go ma gui thadisehu de ri duhu, ngue'a nuga ya hinte dí thadi de gue'ahu. Desde nubya ma ga zofu nú'u hingyá xodyo.

⁷De guehni ra cu Pablo bi 'uegue de gue'u ne bi ma ja rá ngu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Justo mi 'bu gueta yá nija ya xodyo, ne nu'á mi xøcambeni Ajuá. ⁸Nepu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Crispo mrá ndá de yá nija ya xodyo bi gamfri ra Zidada Jesu con gathu ya mengu rá ngu. Ne ndunthi ya me Corinto bi 'yøtua rá noya Ajuá mi manga ra cu Pablo, bi gamfri'u ne bi nxistehe. ⁹Nepu 'nara xuui ra Zidada Jesu bi zofu ra cu Pablo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Oguí tsu, sigui gui manga ra maça noya, oguí tsaya gui ña. ¹⁰Ngue'a nuga dí 'bui con gue'e, y hinda za to da 'yø't'a ra nts'o'mui. Ngue'a ja nuna hnina 'bui ndunthi ya ja'i go ma meti, y nú'u ma da gamfrigui.

¹¹Hangue ra cu Pablo bi gohni 'na njeya made nuni ja ra hnini Corinto. Ne nzantho mi zofu ya ja'i de rá noya Ajuá de guehni.

¹²Pe de nú'u ya pa mrá nda pa Galio nuni ja ra hai Acaya, ya xodyo bi 'ñu'ti pa da gu ra cu Pablo, ne bi zix'u ja ra ts'utbi. ¹³Ne bi 'ñembabi ra ndá:

—Nuna 'ñøhøna u'ta ya ja'i pa hinda nsunda Ajuá ngu manga rá ley ra Moise.

¹⁴Ra cu Pablo mi ma da dahmaha, pe ra ndá Galio bi 'ñemba ya xodyo:

—'Bu di jahmá te xa 'yø't'ahu nuna ra 'ñøhø, o xa 'yø't'a 'nara ts'ocate nuua ja ra hnini, nu'bú ha, da za ga øt'a nú'a guí mañhu. ¹⁵Pe nú'a guí mañhu hønse dega noya ne de ri leyhu, go da nuhu te gui 'yøthu. Nuga hinte dí 'ñent'i con guehna.

¹⁶Nepu bi japi da bøn'u de guehni ja ra ts'utbi. ¹⁷Nu'bú gathu nú'u himyá xodyo mi 'buhni bi mihi ra Soste nú'a mrá ndá de yá nija ya xodyo de nura hnini'a, ne ja bi hna'mbabini nts'edi ja rá thandi ra ndá Galio, pe nu'á nixi bi 'yø't'a ncaso, y nixi hinte bi ma.

Ra apostol Pablo bi menga pa Antioquia, ne ya rá hñu'qui bi mudí bi 'ño bi mamba rá noya Ajuá

¹⁸Ha nura cu Pablo bi gohi ndunthi ya pa de guehni. Nepu de gue'a bi 'ñedi gathu ya cu, ne bi meui ra cu Aquila co ra nju

Priscila pa bi ma ja ra hai Siria. Ne de má 'ñu bi 'ranga ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Cencrea. Ne ante da gu ra motsa'u pa da 'raxa ja ra ndehe, 'met'o ra cu Pablo bi 'ñaxa gathu rá stá pa bi 'yø't'a ra hñ'a'ti ngu nú'a xqui ma. ¹⁹Y nu mi zønga Efeso ra cu Pablo ja bi zoguini ra nju Priscila co ra cu Aquila, y nu'á bi ma ja yá nija yá mixodyou pa bá ñaui'u. ²⁰Y nu'á bi bantebi ra cu Pablo da gohi 'raya pa, pe nu'á himbi ne. ²¹Hangue bi 'ñehui'u ne bi 'ñembabi:

—Dí pe'tsi te grá 'bu Jerusale pa ga øt'a ra ngo nú'a ya ma da dat'i, pe ma ga penga ma'na'qui pa ga ca't'a's'ihu 'bu Ajuá go rá paha.

Ne bi bøni de guehni Efeso, ne bi gu ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Cesarea. ²²Nu mi zøni de guehni bi thogui 'bestho pa bi ma Jerusale. Ne nu mi uadi bi zengua gathu ya cu de guehni, bi thogui pa bi ma Antioquia. ²³Nepu de ya xqui 'mähni 'raya pa, bi bøni ma'na'qui pa bi ma gathu ja ya hnini de ra hai Galacia ne de Frigia pa da nu te gra ma rá 'befi Ajuá, ne mi xipi da zedi yá jamfri gathu ya gamfri nú'u mbi 'buhni.

Ra Apolo bi mamba rá noya Ajuá nuni Efeso

²⁴Nú'u ya pa'u bi zønga Efeso 'nara xodyo mrá thuhu ra Apolo mrá mengu ja ra hnini Alejandria. Xi mi padi da ña xá hño, ne mi padi xá hño gathu nú'a manga ra Ndxajua T'ofu. ²⁵Nu'á xqui t'utuabi rá noya ra Zidada Jesu desde bi gamfri'a, ne xi mrá ehya mi udi xá hño de nú'a mi padi de ra Zidada Jesu, masque hønse mi padi de rá sistehe ra Xuua. ²⁶Ne bi mudí bi zofu ya xodyo ja yá nija'u, ne himi tsu. Nepu mi 'yøde ra nju Priscila ne ra cu Aquila, bi zixa 'nambu pa bi 'ñutuabi ma'na xá hño de rá noya Ajuá. ²⁷Nepu nu'á 'mefa mi ne da ma Acaya, y ya cu de guehni Efeso bi xipabi gue xá hño da ma. Ne nu'á bi 'yopa 'nara he'mi pa bi mempa ya cu Acaya pa da t'umba ra hoga 'ñehe'a. Ne nu mi zønga Acaya, nu'á bi mats'i de guehni nú'u xqui gamfri bi rá noya Ajuá. ²⁸Ne xi mi ntsanoyau ya xodyo ja yá thandi gathu ya ja'i. Nu'á mi xipi ngu nú'a manga ja ra Ndxajua T'ofu gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da ndá, ne go gue'a nú'a mi tøm'i'u.

19

Ra apostol Pablo bi zofu ya me Efeso

¹Nura cu Apolo mi 'buhni Corinto, ha nura cu Pablo mbi 'yo ra 'ñu pa mri ma Efeso, bi 'ranga ja 'raya t'øhø xi myá mboza, ne de gue'a bi zønga Efeso habu mi 'bui 'raya gamfri. ²Nepu nu'á bi 'yambabi'u ne bi 'ñembabi:

—Z'Ha gue gá hñañhu ra Maça Ndahi núbya gá camfrihu rá noya Ajuá?

Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:
 —Hina, nixi stá øhe ua 'bú ra Maca Ndahi.
³ Hangué nura cu Pablo bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma sistehe xcá hñáñhú 'bú?
 Ne nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:
 —Rá sistehe ra Xuua.

⁴ Ra cu Pablo bi 'ñembabi'ua:
 —Nura Xuua mi xi'tsa ya ja'i ngue'a gue'a ngu 'nara seña gue nuya ja'i'ú ya xqui ñobri de yá ts'oqui. Pe bi xipabi'ua nehe gue mahyoni da gamfri nú'a mi ma da zøhø 'mefa de gue'a, go gue'a ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá.

⁵ Ha nu mi 'yøde njabú bi nxistehe'ua de rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁶ Nepú ra cu Pablo bi hñuxa yá 'ye ja gatho ya gamfri pa bi hñanga ra Maca Ndahi. Y nura ora'a bi ñá'ú 'rama'na'ño ya hñáqui ne bi mañ'ú ngu nú'a xqui xipabi Ajuá da má. ⁷ Ngu mi 'ret'amayoho por gatho nú'ú xqui hñanga ra Maca Ndahi.

⁸ Ngu hñu nzaná ra cu Pablo bi ma ja yá nijá ya xodyo habú mbi mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Nu'á mi ntsanoy-ai ya ja'i' ne mi ø't'a 'nara ts'edi pa da gamfri'ú nú'a mi xipabi hanja go ri manda Ajuá. ⁹ Pe 'ra de gue'ú xi xmá me yá coraso hangue himbi ne bi gamfri, hønse mi tsanba rá noya Ajuá ja yá thandi ya ja'i. Hangué nura cu Pablo bi 'uegue de gue'ú, ne bi zixa nú'ú xqui gamfri ja 'nara escuela, ne nura xahnate mi 'buhni rá thuhu ra Tiranno. Y ja guehni ra cu Pablo mbi mamba rá noya Ajuá hyastho. ¹⁰ Njabú bi 'yøt'a yo njeya pa bi 'yødebi rá noya ra Zidada Jesu gatho nú'ú mi 'bú ja ra hai Asia, ya xodyo ne nú'ú himyá xodyo. ¹¹ Y Ajuá bi umba ra ts'edi ra cu Pablo pa bi 'yøt'a ya danga nt'udi, ¹² asta mi thá'tsua yá nthu'tañaxu ne ma'ra yá dutu nuya da'thi pa mi thani'a ne mi yopa thá'tsuabi ya da'thi y nu'ú mi ñani, y nu'ú tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi nu'ú mi pøni de gue'ú.

¹³ Pe nu 'raya xodyo myá 'ñete mi 'yo'ú mi japa ya ts'ondahi da bøni de ja ya ja'i, nepú nu'ú bi beni gue da zapi da 'yenga ya ts'ondahi de rá thuhu ra Zidada Jesu nehe ngu mi ø't'a ra cu Pablo. Ne mi embabi ya ts'ondahi:

—Dí xi'a'ihe gui pøni de rá thuhu ra Jesu nú'a manganá ra Pablo.

¹⁴ Guehna bi 'yøt'a nú'ú yoto yá t'ú ra Seva nú'a 'namrá ndá gá macjá gá xodyo. ¹⁵ Pe nu mi 'yøt'ua njaua 'nara ts'ondahi, nu'á bi dadi ne bi 'ñemba nú'ú ya 'ñøhø:

—Nuga dí paça to'o ra Jesu, ne dí paça to'o ra Pablo, xi nu'ahú, ¿to'o'i'ú?

¹⁶ Ha nú'a ra 'ñøhø to'o mi pe'tsa ra ts'ondahi bi ma bá ju nú'ú ya 'ñete co rá ts'edi ra ts'ondahi ne xi bi na'mbi nts'edi. Ha nu'ú bi nest'ihi bi bøni de guehni myá thelo ngue'a bi thamba gatho yá dutu, ne

bi hñaxa ndunthi ya nts'eni. ¹⁷ Y gatho ya xodyo mi 'buhni Efeso ne nú'ú himyá xodyo bi 'yøde'ú nú'a xqui nja, nu'ú nú'ú xi bi ntsu. Ne ma'na xi mri t'e'tsua rá nsu rá thuhu ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ne ndunthi de nú'ú xqui gamfri mi pa mri njuani de yá ts'oqui. ¹⁹ Y ndunthi ya 'ñete bi hñaxa yá t'ofø pa bi tsat'a ja yá thandi ya ja'i, ha nuya libro'ú nu mi t'øt'a ra uenda, mri muui ngu made nthebe 'mo ya t'axaboja. ²⁰ Njabú ma'na mri ntanga rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi.

²¹ Nepú de gue'a ra cu Pablo bi hñuts'i gue da ma da c'a'tsa ya cu asta ja ra hai Macedonia ne Acaya, nepú ri 'ñehe Jerusalem, nepú de guehni mahyoni ri ma Nroma. ²² Hangué bi mehna yoho yá mfats'i da 'met'o pa ri ma Macedonia, bi mehna ra cu Timoteo ne ra cu Erasto. Ha nura cu Pablo bi gohnotho ma'ra ya pa de guehni ja ra hai Asia.

Ya me Efeso bi ñunts'i'ú

²³ Nú'ú ya pa'ú bi ñunts'a gatho ya me Efeso ngue'a bi zøniini rá noya Ajuá. ²⁴ Mi 'buhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Demetrio. Nura 'befi mi pad'i'a mi pøe ya bojá dega t'axi. Ne mi 'bú yá mfats'i mi hoca ya c'oi de 'nara zinana rá thuhu Diana pa mi papa ya ja'i. Y xi mi taha ndunthi ra bojá. ²⁵ Nepú 'nara pa ra Demetrio bi munts'a gatho nú'ú yá mfats'i ne ma'ra nú'ú to'o mi hoca ya c'oi nehe, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahú gui padihú gue co nuna 'befina stá taha ndunthi ra bojá, ne hinte stá 'bèhu. ²⁶ Pe ngu xcá 'yøhú ne xcá hyanthú gue nura Pablo ri 'yo ne má gue nú'ú ya zidada nthoqui, hingyá zidada. Y njabú xa hñacua ndunthi ya ja'i gue hinda nsunda ya zidada, hingue hønseua Efeso, nehe maxøgue gatho ma haihú Asia. ²⁷ Nuna guehna ma'na xá nts'obyana, ha go guehna ma 'befihú dí hanthmahuna. Nubyá da ne ma ga 'bedihú zai, asta ne ra nijá de ma zinanahá Diana nú'a xi rá nsunda, ma da 'medi nú'a ra nsu pe'tsi. Ha ne gue numa zinanahá Diana ri nsunda gatho ya ja'i de guecua ja ma haihú Asia ne gatho maxøgue ra ximhai.

²⁸ Nu mi 'yøde njabú gatho nuyá mfats'i ne gatho nú'ú ma'ra to'o mi hoca ya c'oi xi bi bø yá cue'ú, ne mi mafi mi ena:

—Xi rá nsunda ma zinanahá Diana!

²⁹ Ne bi nja ngu ra mpumfri gatho ja ra hnini, ne bri mihi ra cu Gayo ne ra cu Aristarco myá me Macedonia nú'ú xqui 'ñoui ra cu Pablo. Ne bri jut'i ne bri ts'its'i asta habú mi ø't'a yá hmunts'i. ³⁰ Ha nura cu Pablo mi ne xa yat'ini pa xa zofo ya ja'i, pe nuya gamfri himbi hyopi bi yat'i. ³¹ Nehe 'raya ndá de Asia nú'ú mi ntsixui ra cu Pablo, bi mempa ra noya gue hinda yat'a de guehni. ³² Nura ora'a xi mbi ja 'nara hmahni ja yá hmunts'i'ú, 'rama'na'ño

mi mañ'u, ngue'a gatho xi xqui mpumfri, ne xi ndunthi de gue'u nixi mi padi hanja xqui munts'i. ³³ Pe nu 'ra de gue'u bi xipabi ra Jandro hanja xqui munts'i. Nuya xodyo xqui umba ya nt'ent'i ra Jandro pa da 'mai da ña ja yá thandi ya ja'i. Nepu nu'á bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'ye pa da go'ta yá ne. Nu'á mi ne da ñanga yá mixodyoui nú'u xcri ju. ³⁴ Pe nu mi badi ya ja'i gue mrá xodyo'a, nu'á bi mafi nts'edi ngu yo ora, ne mi ena:

—Xi rá nsunda ma zinanahú Diana!

³⁵ Nepu 'nara ndá de ra hnini bi go'tua yá ne ya ja'i ne bi 'ñemi:

—Nú'ahu gyá menguhua Efeso, habaraza xa fadi gue nuua ja ma hninihu xi dri suphu rá nija ma zinanahú Diana nú'a xá nsunda, y dri suphu rá c'oi nú'a bá cai de mahets'i bá pehna ma zidadahu ra Jupite. ³⁶ Guí pahú gue xa fadi habaraza, ogú tu ri muihu, ne ote guí øthu 'bu hinxcá beñhu xá hño 'met'o nú'a guí ne guí øthu. ³⁷ Nuyú ya 'ñohø xcuá tsihu hinte xa 'yø't'ahu, ha nixi xa ñama'ñu de ma zinanahú dri nsundahu. ³⁸ Y nura Demetrio ne nú'u ma'ra to hoca ya c'oi, 'bu ja te da ñapabi, dá ñapabi ja ra ts'utbi, ne dá nhyanthayui ja ra nzaya. ³⁹ Nu'bu ja ma'na te guí mañhu, da za guí maha ja ra ts'utbi guí mañhu ja ma hmunts'ihu ngu mangan ra ley. ⁴⁰ Ngue'a pa guecju xá nts'uni. Da za da hñapcahu da 'tina gue xi dyá necatuhnihu pur nuna ra ñunts'i stá øthubya, ne hindí pahú te ga thadihu nu sta t'angahu.

⁴¹ Nepu mi mangan njaua ra ndá, bi 'ñehui ya ja'i ne bi ua ra hmunts'i.

20

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hai Macedo-nia ne Grecia

¹ Ha nu mi uadi nú'a ra danga ñunts'i xqui nja, ra cu Pablo bi zohna gatho ya cu pa bi umba 'nara ts'ofu. Nepu bi 'ñehui gatho co 'nara nthafi ne bi bøni de guehni bi gu ra 'ñu bi ma pa ja ra hai Macedonia. ² Ne bi yopa zøni habu gatho mi 'bu ya cu pa bi nupa yá mfeni, nepu bi ma pa Grecia. ³ Y nuni ja bi 'muhni hñu zana. Ne 'mefa ya mi ma da gu ra motsa pa da 'raxa ja ra ndehe pa dí ma Siria, pe bi 'yøde gue ya xodyo xqui go 'nara cohi pa da 'yø'tua ra nts'o'mai, hangue nu'á bi beni gue ma'na xá hño da yopa 'ranga Macedonia. ⁴ Ne bi meui ra cu Sopate mrá me Berea, ne ra cu Aristarco ne ra cu Segundo nú'u myá me Tesalonica, ne nura cu Gayo mrá me Derbe, ne nura cu Tiquico ne ra cu Trofimo myá me Asia, ne ra cu Timoteo. Mri 'ñoui ra cu Pablo bi zønga Macedonia habu ndí 'buiga núga drá Luca. ⁵ Nú'u ya cu'bi bi 'met'o pa ja ra hnini Ntroa ne ja bá tøbgaheni. ⁶ Nuje asta mi ua ra ngo de ra nts'ithuhme nsi rá nzoi, dá pøñhe de

guehni Filipo, dá juhe ra motsa pa dá 'yohe ja ra ndehe cut'a ma pa pa dá tsøñhe Ntroa, ne ja dá ntheheni nú'u ya cu xqui 'met'o, nepu ja dá 'buheni yoto ma pa.

Ra apostol Pablo bi zofu ya gamfri nuni ja ra hnini Ntroa

⁷ Y nú'a ndomingo bi munts'a gatho ya gamfri pa da zi ra Maça Nt'oxi. Y ra cu Pablo bi zofu de rá noya Ajuá asta made ra xuui, ngue'a mi ma da bøni'a rá hyax'a 'bestho. ⁸ Y nu habu xqui munts'i'u mrá tøngu y ja mi zøni ndunthi ya ñot'i. ⁹ Nepu 'nara zi ts'ant'u mrá thuhu Eutico mi huhni ja 'nara ventana, xqui do'ma ra t'aha ngue'a ra cu Pablo xi bi ña ndunthi ya ora. Ne nu mi 'ñaha bi dagui desde rá hñu ra tøngu asta nja'ti. Y nu mri jats'i 'ñena ya xqui du. ¹⁰ Nu'bu ra cu Pablo bi gai ne bi 'yots'i ne bi hyafi nú'a ra zi ts'ant'u. Ne bi 'ñembabi ya cu:

—Ogú tsuhu, hinxa du, tetho.

¹¹ Nepu nura cu Pablo bi yopa bøxa ma'na'qui habu xqui munts'i'u. Ne bi hyeca ra thuhme pa bi zi'u ra Maça Nt'oxi, ne bi sigui bi ñau ya cu asta mi hyats'i, nepu bi ma. ¹² Y nu mi ts'ixa nú'a ra zi ts'ant'u ya mi te xá hño, ne gatho ya cu bi hñu yá mui ne bi johya.

Ra apostol Pablo bi ma de guehni Ntroa pa ri zønga Mileto

¹³ Nepu dá nchoe ga juhe ra motsa pa ga 'bet'öhe grá mahe ja ra hnini Asón pa ja grá ntheheni ra cu Pablo ngu nú'a stí mañhe, ngue'a nu'á bi beni da ma 'ñoua. ¹⁴ Nepu de guehni Asón dá nthehi, nepu nu'á bi gu ra motsa habu ndí ohe pa dá mahe mahyegui ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne de guehni rá hyax'a dá pøñhe pa dá tsøñhe gueta ja ra hnini Quío. Y rá yopa dá tsøñhe ja 'nara danga hnini rá thuhu Samo nú'a ja ja rá hyo ra ndehe. Nepu ma dá coheni ja ra hnini Trogilio. Ne rá hñupa dá tsøñhe asta ja ra hnini Mileto. ¹⁶ Ra cu Pablo himbi hyodi ja ra hnini Efeso ngue'a himbi ne bi 'ma ndunthi ya pa ja ra hai Asia. Nu'á bi dama nxøni pa da zøni 'nitho ja ra hnini Jerusalem, pa sta dat'a ra ngo Pentecoste ya di 'buhni'a 'bu da za.

Ra apostol Pablo bi zofu ya ndá de ra nija nuni Efeso

¹⁷ Ne de ya mi 'buhni Mileto ra cu Pablo bi mempa ra noya ya ndá de ra nija de guehni Efeso gue mi tømí nuni Mileto. ¹⁸ Ne nu'á bá ehe habu mi 'bu ra cu Pablo, y nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu guí pahú xá hño tengu ma 'mai con gue'ahu desde dá tsøhø de guecua ja ra hai Asia. ¹⁹ Stá pepabi ma zi Hmuhu con gatho ra hñoja'i, ne ndunthi ya 'mi'qui xa du ma mui asta stá nzoni co nú'u ya nts'o'mai xa 'yøtca ya xodyo asta mi ne da hyogagui'u. ²⁰ Masqué, pe nuga hindá tsaya

dá xi'ahú nú'a ra hño mri 'ñep'ahú. Ne xi dá u't'a'ihú ja ri hmunts'ihú ne ja ri nguhú. ²¹ Ne dá zo'a'ihú nú'ahú gyá xodyohú ne nú'ahú hingyá xodyohú pa gui ñobrihú de ri ts'oquihú ja rá thandi Ajuá, ne gui camfrihú ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ²² Nubyá ra Mäca Ndähi tsixcagui grá ma Jerusale, pe nixi dí paði te ma grá thogui de guehni. ²³ Hõnse dí paði gue ja gatho nuya hnini habú drá ma, xicagui ra Mäca Ndähi gue bí tøbgagui ya fadi ne ndunthi ya ts'othogui. ²⁴ Pe ni 'na de guehya hingui picagui, nixi tu ma müi, nixi ma te hindí tsu ga 'bedi ngue'a hinte dí muui, qué go ga juata ra 'befi xa 'racagui ma zi Hmu ra Jesu, y nura 'befi'a gue'a ga mąnga ra hoga noya de rá dąnga hmąte Ajuá.

²⁵ Ha nubyá dí paði xá hño gue nú'ahú stá xi'ahú hanja ri manda Ajuá, ya hingui ma gui yopa hyandgahú ma'na'quui. ²⁶ Nubyá dí ne ga xi'ahú gue nuga ya hinte dí thadi de gue'ahú. ²⁷ Ngue'a nuga ya stá xi'ahú gatho nú'a xa 'ñutcagui Ajuá de nú'a beni'a, ne hinte stá cõñ'ahú. ²⁸ Hangue nu'a dí xi'ahúbya, nsusehú, ne suhú gatho nú'u ya gamfri xa 'yent'a'ihú ja ri 'yehú ra Mäca Ndähi nú'a xa hñux'ahú pa gui suphú rá nijá ra Zidada nú'a xa dai co rá maça ji. ²⁹ Nuga dí paði xá hño gue de xcrá ma de guecua ma da 'ñepú 'raya ts'oja'i nú'u to'o da ne da huata gatho ya gamfri de ra nijá, nja ngu 'nara miñ'o hinda pumba ni 'nara deti. ³⁰ Ne ma da 'mupú 'ra de gue'asehú ma da xi'ahú ya nt'udi nú'u hingo majuani pa da 'ueia ya gamfri da zits'i. ³¹ Hangue xi da nsuhú, ne beñihú gue nuga stá zo'ahú hñu njesya ma pa ra xuui, ne asta stá zont'a'ihú cada 'na de gue'ahú.

³² Nubyá zi cuhú, ra Zidada da max'ahú, ne da te't'a ri jamfrihú co rá maça noya'a, ne da 'ra'ahú gatho nú'a xa ñá'tuabi da umbi gatho nú'u to'o yá meti'a. ³³ Nuga hinto stá apa ra boja pa guecsche, nixi hinto stá api te ga he. ³⁴ Ngue'a nuga ngu xcá pasche stá mpefi co ma 'ye pa stá tsadi nú'a dí honi pa gueque ne pa nú'u ndrí 'ño'be. ³⁵ Nzantho stá u't'ahú gui 'yøthú ngu stá ø'te, gui mpehú pa gui faxhú nú'u to'o othobi, ne gui bembabihú nú'a bi mąnga ra Zidada Jesu ne bi 'ñena: "Ma'na njapi nú'a to'o ri uni que nú'a to'o hani."

³⁶ Nepú mi uadi bi mąnga njabú ra cu Pablo, bi ndandiñahmu gatho ya cu, ne bi 'yapabi Ajuá mahyegui. ³⁷ Nepú gatho ya cu bi nzoni ne bi hyafi ra cu Pablo ne bi zwt'sua rá hmi, ³⁸ ngue'a xi mi tu yá müi co nú'u ya noya xqui mañ'a gue ya himi ma da yopa hyandi ma'na'quui. Nepú bi ma bá eni'u ja ra motsa pa bi nets'i ne bi ma.

Bi ma Jerusale ra apostol Pablo

¹ Dá 'ueguehe de ya cu dá mahe co ra motsa manjuantho asta ja 'nara zi xeca hai rá thuhu Cos bí o madetho ra ndehe. Nepú rá hyax'a dá thohe ja ma'na ra hai rá thuhu Roda bí o madetho ra ndehe nehe. Ne de guehni dí mahe ja 'nara hnini rá thuhu Patara bí ja ja rá hyo ra ndehe. ² Nepú de guehni Patara dá tsuhe 'nara motsa mri ma pa Finicia dá mahe con gue'a. ³ Ha nu de ndrí pahe ja ra ndehe dá hanthe ra hai Chipre mi ja lado ngaha, ne dá siguihe asta dá tsøñhe Siria, ngue'a nú'a ra motsa ndrí 'ñohe mi ma da zogui nú'u ndrude ja ra hnini Tiro nú'a bí ja ja rá hyo ra ndehe, ja dá caheni. ⁴ Ne ma dá tsuheni ya gamfri, ne dá 'buheni yoto ma pa con gue'u. Ha nu'ú bi xipa ra cu Pablo gue hinda ma pa Jerusale ngue'a ra Mäca Ndähi xqui xipi'u te ma da thoguini. ⁵ Pe nu mi uadi nú'u yoto ma pa, dá mahe con gatho ya gamfri, ya 'behñá ne ya batsi, dá pøñhe de ra hnini pa bi nexcahe ja ra motsa, ne dá ndandiñahmuhe gatho ja ra ñanthe pa dá apabihe Ajuá. ⁶ Nepú dá edihe ya cu dá nhyufihe 'na ngu 'na, ne dá pøxhe ja ra motsa dá mahe. Ha nu'ú bi menga ja yá ngu.

⁷ De guehni Tiro dí mahe ja ra hnini Tolemaida. Ja dá zenguaheni ya cu, y dá 'buheni 'na pa con gue'u. ⁸ Nepú rá hyax'a dá thohe pa dí mahe ja ra hnini Cesarea. Y ja mi 'buhni ra cu Lipe nú'a mi mamba rá noya Ajuá ne mi 'na de gue nú'u yoto ya ndá de ra nijá, hangue ja dá ma dá oxheni ja rá ngu. ⁹ Nú'a ra cu Lipe mi pe'tsa goho yá t'ixu, y nu'ú hinxqui nthati, y mi ñá co rá ts'edi ra Mäca Ndähi. ¹⁰ Ne dá 'buheni 'raya pa, ne bi zøhø 'nará 'meñni Ajuá mrá thuhu ra Agabo xqui 'ñehe de Judea. ¹¹ Bá ehe pa e da c'ascahe, ne bi hñamba rá ngut'i ra cu Pablo, nepú con gue'a bi du'tase yá ua ne yá 'ye, ne bi 'ñena njaua:

—Rá Mäca Ndähi Ajuá ena gue ya xodyo de guehni Jerusale ma da du'ta njaua nú'a to'o rá meti nuna ngut'ina, ne da 'yent'ua ja yá 'ye ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹² Nu ndá øhe njabú nuje ne ya cu de guehni Cesarea dá bantebihe ra cu Pablo gue hinda ma Jerusale. ¹³ Nepú nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Pa te guí zoñhu? Hõnse guí jacju da du ma müi nehe. Nuga ya dí 'bui pa da thogagui de guehni Jerusale po rá thuhu ma zi Hmu Jesu, y hingue hõnse pa dra thu'tcagui.

¹⁴ Pe himbi za dá haçuahe ra cu Pablo pa da ma de guehni, ne ya hinte dá mañhe, hõnse dá embabihe:

—Nu'bá dá t'ø't'a ngu nú'a rá paha ma zi Hmuhú.

¹⁵ Ne de gue'a dá hñocje dá mahe pa Jerusale. ¹⁶ Ne bi dengahe 'raya cu de guehni Cesarea, y 'na de gue'u mrá thuhu ra

Nasó mrá me Chipre, ya mi pe'tsa ndunthi ya jeya xqui gamfri ra Zidada Jesu. Y mi ja rá ngu nuni Jerusale hangue bi zixcahe pa duá 'buheni con gue'a.

Ra apostol Pablo bi c'a'tsa ra apostol Cobo

¹⁷ Y nu ndá tsõñhe Jerusale ya cu de guehni bi 'racje 'nara hoga 'ñehe. ¹⁸ Ha nurá hyax'a ra cu Pablo bi ma con guecje pa dá c'a'tshe ra cu Cobo, ne ja mi 'buhni gatho ma'ra ya danga cu de ra nija. ¹⁹ Nura cu Pablo bi zengua'u, ne bi metuabi gatho nú'a xqui 'yot'e co rá ts'edi Ajuá pa bi gamfri nú'u ya ja'i hingyá xodyo. ²⁰ Y nu mi 'yode njabu'u, bi xocambeni Ajuá, ne bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nde'bu zi cu, pe ya guí paði gue ya 'motho de ma mixodyohu ya xa gamfri ra Zidada Jesu, pe nu'ú ma gue mahyoni da t'ot'e ngu nú'a manganá ley ra Moise. ²¹ Ne xa sipabi'u gue nú'i guí utuabi nú'u ma'ra ma mixodyohu bí 'bu ja ma'ra ya hai gue hinda 'yot'a ngu nú'a manganá ley ra Moise. Nehe nu'ú ena gue xcá xipabi'u gue hinda hñu'tsua nú'a ra seña yá batsi, ne hinda 'yot'a ngu nú'u ma nzaihu. ²² Xibya, ¿te ga othu? Ngue'a nu sta baði ya ja'i gue guí 'bucua ma da munts'i gatho'u. ²³ Hangue ma'na xá hño 'yot'a núna ma ga xi'ahé: De guecjua 'bucua goho ya cu mahyoni da 'yot'a 'nara hña'ti bi ña'tuabi Ajuá. ²⁴ Tsits'i ri me ua nxuqui con guehyu ngu yá nzai ma mixodyohu, ne ju'tuabi yá gasto. Nepu nu'ú da za da 'ñaxi. Y njabu ha, da baði gatho ma mixodyohu gue hinga majuaní nú'a xa sipabi'u gue go xcá manda njabu. Y njabu da baði'u gue ne'i guí ot'e ngu nú'a manganá ley ra Moise. ²⁵ Pe nú'u ya gamfri hingyá xodyo, ya stá opabihe gue hinga mahyoni da 'yot'e ngu ma nzaihu, hõnse gue nu'a mahyoni da 'yot'e, hinda zi ra ngõ nú'a xa hña'tua ya c'oi, nixi yá ji ya mbo'oni, nixi nú'u ya mbo'oni xa hmi'tua yá 'yuga hinxa 'bõmba yá ji, ne ni 'na de gue'u hinda hñuxui 'nara 'behña nú'a hingue xi rá 'behña.

Bri ju nts'ahni ra apostol Pablo ja ra ndanija

²⁶ Nu'bu rá hyax'a ra cu Pablo bi zixa nú'u goho ya cu pa dua nxaca mahyegu con gue'a ngu yá nzai ya xodyo. Ne 'mefa bi yut'a ja ra ndanija pa bi unga nt'ode ha'mu da ua yá pa de ra nsuqui, ne ha'mu da dat'a ra pa da unga yá hña'ti nú'u ya cu'u.

²⁷ Pe ya mi ma da uadi nú'u yoto ma pa de ra nsuqui, 'raya xodyo me Asia bi hyanda ra cu Pablo gue mi o mbo ra ndanija. Nepu nu'ú bi 'yu'ta ya ja'i pa bi japi bi ñants'i, nepu bi gu ra cu Pablo. ²⁸ Ne nu'ú xi mi mafi mi ena:

—iNú'ahu gyá me Israelhu, faxcaheua! Nuna guehna ra 'ñõhõ 'yo haburaza u'ta ya

ja'i da ñama'ñu de ma hninihu ne de ma leyhu ne de ma nijahu. Ha nubyá xa cu'ta 'raya me Grecia ja ma nijahu, núyu hindi 'ñepi da yut'i, y hõnse ri ts'onga ma maça nijahu.

²⁹ Mi manga njabu'u ngue'a xqui hyandi'u ra cu Pablo ja ra hnini mri 'ñoui ra cu Trofimo ra me Efeso. Ha nu'ú mi hu yá mai gue go gue'a xqui zixa ra cu Pablo ja ra nija.

³⁰ Hangue gatho ra hnini bi njats'i, ne gatho mri nest'ihí'u haburaza mbri 'ñehe. Nepu bi gu ra cu Pablo ne bi gat'i pa bi pøni de ra nija, ne 'bestho bi jot'a ya gosthi nija. ³¹ Ne nu'ú mi 'ramanu pa xa dama hyo. Pe bi 'yode ra danga ndá gá soldado gue gatho ra hnini de Jerusale xqui njats'i. ³² Hangue nú'a bi munts'a gatho yá soldado ne ma'ra ya ndá gá soldado, ne bi ma hnest'ihí pa habu xqui munts'a ya ja'i. Nepu ngu mi hyanda ya ja'i ra danga ndá gá soldado bi zõni mi zi yá soldado, ra ora'a ya himbi sigui bi na'mba ra cu Pablo. ³³ Hangue nura danga ndá gá soldado bi gu nts'ahni ra cu Pablo ne bi manda dra that'i co yoho ya cadena, nepu 'mefa bi 'ñani to'lo mi gue'a ne te xqui 'yot'e. ³⁴ Nu'bu nuya ja'i xi mi thõ ya hmafi ne 'rama'na'ño mi mañ'u, hangue njabu himbi za bi baði ra danga ndá gá soldado de nú'a xqui nja ngue'a mi mantho'u. Hangue ma'na xá hño bi manda da ts'ixa ra cu Pablo asta ja ra cuarte. ³⁵ Ha nu mi zõni ja ra 'rendo de ra cuarte ya soldado bi ndudetho ra cu Pablo ngue'a xi mi ne da na'mbabi ya ja'i. ³⁶ Ngue'a gatho ya ja'i mri 'befa mi mantho mi ena:

—iDá tho nura 'ñõhõ'a!

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri

³⁷ Ne de mi ma da ju'ta mbo ra cuarte, ra cu Pablo bi 'ñemba ra danga ndá gá soldado:

—¿Ha hingui 'raca nsequi ga ña ts'u?

Ha nura danga ndá gá soldado bi 'ñembabi: —A, xi guí paði guí ña dega griego.

³⁸ Nu'bu hingui gue'a'i grá me Egipto nú'a to'lo bi 'yot'a 'nara tuhni ya pe'tsa ya pa, ne bi zixa ja ra mbonthi nú'u goho 'mo ya 'yot'atuhni.

³⁹ Nepu nura cu Pablo bi daði ne bi 'ñembabi:

—Hina. Nugá drá xodyo, drá me Tarso nú'a ra danga hnini de ra hai Cilicia. Ne dí bante'ibya guí 'raca nsequi ga zofu nuyu ya ja'i 'bahni.

⁴⁰ Nepu nú'a ra danga ndá gá soldado bi umba nsequi da ña. Nu'bu ra cu Pablo bi 'mai ja ra 'rendo ne bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'ye pa da go'ta yá ne, ne ya hinto bi ña. Ha nura cu Pablo bi ña dega ebreo ne bi 'ñembabi'u:

22

¹ —Nú'ahu ma cu'ihu guí 'bahabu, ne nú'ahu gyá ndahu de ma nijahu, 'yõhu núna

ma ga xi'ahũ pa gui pahũ te rá 'be nú'a stá øt'e.

² Ha nu mi 'yøde'u gue ra cu Pablo bi ñaca ebreo ngu'u, ma'na xi bi go'ta yá ne, y nura cu Pablo bi 'ñena:

³—Nuga drá xodyo nehe ngu'ahũ, ne duá 'bui ja ra hnini Tarso de ra hai Cilicia, pe ja stá te de guecua Jerusale. Ne stá nxadi ja rá hmanda nú'a ra xahnate rá thuhu ra Gamalie. Y nú'á bi 'ñutcagui xá hño te rí bonga rá ley ndu ma dadahũ. Nzantho xi stá pepabi Ajuá con gatho ma mui, ngu nú'a guí øthu nehe mapaya. ⁴ Nuga rá mudi ndrĩ utsa nú'u to'o mi camfri rá noya Ajuá, asta ndĩ ho nehe. Ne ndĩ tsixa dega nthu'ti ja ra fadi ya 'ñøhø ne ya 'behñã. ⁵ Nura danga ndá gá macja ne numa ndahũ de ma nijahũ da za da mangan nýba gue nú'ú bi 'raca nsequi co 'nara he'mi pa dá ha'tsuahmã nú'u ma mixodyohũ de guehni Ndamasco pa da hñe'ti'u. Nuga ndrã mahmã pa guehni pa ma ga tonga nú'u xqui gamfri rá noya Ajuá pa ga xi dega nthu'ti nuua Jerusale pa dra castiga.

Ra apostol Pablo mi pede de hanja bi gamfri

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Pe de ndĩ ne ra 'ñu de ya ma ga tsønga Ndamasco ngu mi nde ma pa, ndá thamfri bi gobgatho 'nara ñot'i xqui 'ñe de mahets'i y asta mri huexqui nts'edi. ⁷ Nepũ nuga dá tagui ne dá ø 'nara noya mi engagui: "Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui?" ⁸ Nepũ nuga dá ambabi njaua: "¿To'o'i, zi Hmu?" Nepũ bi 'ñengagui: "Nuga go gueque drá Jesu drá me Nasare. Ha nu'í guí hongui pa gui 'yøtca gui ra nts'o'mui ngue'a guí honi pa gui 'yøt'ua ra nts'o'mui nú'u to'o xa gamfriguí", bi 'ñengagui. ⁹ Nehe nú'u ndrĩ 'ño'be bi hyanda nú'a ra ñot'i nehe, ne xi bi ntsu. Pe nu'ú himbi 'yøde nú'a ra noya bi zocagui. ¹⁰ Ha nuga dá ambi nú'a to'o bi zoqui ne dá embabi: "Ma zi Hmu'í, ¿te mahyoni ga øt'ebya?" Ha nu'á bi 'ñengagui: "'Bai ne sígui ri 'ñu pa grí ma Ndamasco. Ne ja guehni ma da si'ani gatho nú'a mahyoni guí 'yøt'e." ¹¹ Y co nú'a ra ñot'i'á bi jaqui dá ngoda 'bestho. Nepũ nú'u ndrĩ 'ño'be go gue'u bi guncagui pa bi za dá tsønga Ndamasco.

¹² Ne de guehni ja mi 'bahni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne xi mi øt'a gatho nú'a mangan ra ley, ne gatho nú'u ma mixodyohũ mbi 'bahni Ndamasco mi ñã xá hño de gue'a. ¹³ Y nu'á bi ma bá c'ascagui, ne mi zøni bi 'ñengagui njaua: "Zi cu Saulo, hñanga ri thandi ma'na'gui." Ne 'bestho ra ora'a bi za dá handa ra Ananía mi 'bahni. ¹⁴ Nepũ nu'á bi 'ñengagui: "Ajuá nú'a mi xøcambeni ndu ma dadahũ go gue'a xqui huahn'a'i desde ra mudi pa gui patua rá paha'a, ne pa guí

hyandua rá T'u'a nú'a to'o hingui tu ni 'nara ts'oqui, ne pa gui 'yøtua rá noya'a nu sta zo'a'i. ¹⁵ Ngue'a go nu'i ma gui damajuani ja gatho ya ja'i habũraza de nú'a xcá hyandi ne xcá 'yøde. ¹⁶ Xibya, ¿te rá 'be guí tøm'i? Nxøni maha guí xistehe, ne 'yapabi ra Zidada da pun'a ri ts'oqui."

Ra apostol Pablo bi ma hanja xqui 'behna da zofo ya ja'i hingyá xodyo

¹⁷ Nepũ dá penga pa Jerusale ne dá cut'a ja ra ndanija pa dá apabi Ajuá, ne ja dá handini 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹⁸ Dá handa ra Zidada, ne bi 'ñengagui: "Nxøni dama pøni de guecua Jerusale, ngue'a nuya ja'i de guecua hinda ma da gamfri'í nú'a ma gui damajuani de gueque." ¹⁹ Hangue nuga dá embabi: "Ma zi Hmu'í, nu'ú padi xá hño gue nuga ndĩ cut'a mbo ja gatho ya nija, ne ndĩ tsixa fadi nú'u to'o mi camfri'í ne ndĩ tsahni, ne ndĩ na'mbabi. ²⁰ Ne nu mi mfanga rá ji ri hoga mefi ra cu Teba nú'a mi damajuani de gue'e, nequi ndĩ 'bahni nehe, ne xi dá ho nú'a bi t'ø'tuabi'a. Ne go ndĩ supabi yá dutu nú'u ya hyote." ²¹ Pe nura Zidada bi 'ñengagui: "Grí ma, ngue'a ma ga pen'a asta habũ bi 'bũ nú'u hingyá xodyo pa guí zofo'u."

Ra apostol Pablo mi o ja yá 'ye ra danga ndá gá soldado

²² Hømse gue'u ya noya bi za bi mangan ra cu Pablo, ngue'a ra ora'a bi mudi bi mafi gatho ya ja'i ne mi ena njaua:

—iNuni dí 'ñepi da tho ngue'a ya hindi 'ñepi da nte!

²³ Ha nuya ja'i mi mantho himi ne da go'ta yá ne asta mi pants'a yá dutu ne mi føta ya hai co yá cue. ²⁴ Nepũ nura danga ndá gá soldado bi manda da jot'a ra cu Pablo ja ra cuarte, ne bi manda dra fet'i pa da mahmã te ma ts'oqui xqui 'yøt'e, pa njabu da badi hanja mi pø yá cue ya ja'i con gue'a. ²⁵ Pe nu mri that'a ra cu Pablo pa dra fet'i, nu'bú bi 'ñembabi 'nara ndá gá soldado mi 'bahni: —¿Ha gue xá hño guí fetu 'nara 'ñøhø me Nroma nixi hinxcá pahũ 'met'o ua xi xa 'yøt'a 'nara ts'oqui ua hina?

²⁶ Ha nu mi 'yøde njabu ra ndá gá soldado, bi ma bá xipa ra danga ndá gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Jamasu nú'a ma gui 'yøt'ua nú'a ra 'ñøhø, ngue'a nu'á ra me Nroma.

²⁷ Nepũ ra danga ndá gá soldado bi ma bá tsadi ra cu Pablo ne bi 'yambabi:

—¿Ha gue xi majuani grá me Nroma?

Ra cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, majuani.

²⁸ Nu'bú nura danga ndá gá soldado bi 'ñembabi njaua:

—Conque nuga xi dá jut'a ndunthi ra boja pa bi za dá me Nroma.

Ha nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Pe nuga drá mengu desde dá 'bui.

²⁹ Ne nu mi 'yøde njabu nú'u to'o mi ma xa methma ra cu Pablo, nú'ú 'bestho bi 'uegue de gue'a. Ne ra danga ndá gá soldado mi baði gue xi majuañi mrá me Nroma, bi ntsu ngue'a xqui manda dra that'i.

Ra apostol Pablo mi ña ja yá thandi ya hmunts'a ndá gá xodyo

³⁰ Nepu rá hyax'a ra danga ndá gá soldado bi 'yøt'e pa da nja ra nthantha pa da baði hanja xqui ñapabi ya xodyo ra cu Pablo. Hangue bi manda da thacua ya cadena nú'u mi that'a ra cu Pablo ne bi zohna gatho ya ndá gá macja ne gatho ya ndá gá xodyo pa da munts'i. Nepu bri pønga ra cu Pablo ne bi 'ba'ma ja yá thandi'u.

23

¹ Nu'bú ra cu Pablo bi hyanda gatho ya ndá gá xodyo xqui munts'ini ne bi 'ñembabi: —Ma cu'ihu, nuga nzantho stá 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá co ma mfeni xá nt'axi asta mapaya.

² Nu'bú ra Ananía nú'a mrá danga ndá gá macja bi 'bepabi nú'u mi 'bahni guetbu ra cu Pablo da me'tua rá ne. ³ Nu'bú nura cu Pablo bi 'ñemba ra danga ndá gá macja:

—¡Ajuá ma da 'ra'a ri nju'ti, nu'i 'nagrá yohmi! Pa gue'a guí hupu gui 'yangagui te stá øt'e ngu mंगा ra ley. Nu'bú, ¿hanja hingui øt'e ngu mंगा ra ley, gue hønse go grí manda da hñabgagui?

⁴ Ha nu ma'ra ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi: —¿Ha gue njabu gui thatuabi rá danga macja Ajuá?

⁵ Nu'bú nura cu Pablo bi 'ñembabi'u: —Ma cu'ihu, nuga hindui pahmahá ua go guehni ra danga ndá gá macja. Stá pahma hinstá ma njabu, ngue'a mंगा ja ra Maça T'ofu njaua: “Oxqui ñama'ñu de ni 'nari ndá de ja ri hnini.”

⁶ Nepu ra cu Pablo bi baði gue 'ra de gue'u myá saduceo, ha nu ma'ra myá fariseo. Hangue bi 'ñenga nts'edi:

—Ma cu'ihu, nuga nequi drá fariseo ne drá t'u de ya fariseo. Hangue nubyá xuá ts'igagui pa guecua hønse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du.

⁷ Nu de mi mंगा njabu ra cu Pablo, ya fariseo ne ya saduceo bi mudí bi ntsanoya'u, ne bi hyegue 'ra 'nambu. ⁸ Ngue'a nuya saduceo ena gue nú'u xa du ya hinda ma da yopa nte, ne ena gue hingui 'bu ya enxé, nixi ya ndáhi. Pe nuya fariseo ha, camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du, ne camfri gue 'bui ya enxé ne camfri gue 'bu ya ndáhi. ⁹ Nepu xi bi mu ra mahni'u. Y nura ora'g bi 'mai 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo ne bi 'ñena:

—Nuna ra 'ñøhø hinte ma ts'oqui dí tsøtuahu. Xi'bu xa zofu 'nara ndáhi o 'nara enxé, hingui tsa ga nø'tuahu rá ts'edi Ajuá.

¹⁰ Ha nu'ú co yá cue xi mri mantho, hangue ra danga ndá gá soldado xi bi ntsu ngue'a mi hu rá mai gue nú'ú ma xa hyo ra cu Pablo. Hangue bi manda dua ts'i ya soldado pa da zica ra cu Pablo de ja yá 'ye ya xodyo, ne bi yopa zixa ja ra cuarte.

¹¹ Y nu mi nxuui ra Zidada bi zofu ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—Pablo, oxqui ntsu, ngue'a ngu xcá damajuani de gueque nuua Jerusale, njabu ma grí damajuani de gueque nuni Nroma nehe.

Yá ncontra ra apostol Pablo bi 'yøt'a 'nara cohi'u pa da hyohma'g

¹² Ha nurá hyax'a 'raya xodyo bi go 'nara cohi pa da hyohma ra cu Pablo. Bi hñuts'i gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda 'yøt'e nú'a xqui 'ye'mbabi'u. ¹³ Mi thogui ñote ya 'ñøhø nú'u to'o xqui me'tsa nú'a ra cohi'a. ¹⁴ Met'o bi ma bá c'a'tsa ya ndá gá macja ne yá ndaxjua ndá ya xodyo, ne bi 'ñembabi'u:

—Nuje stá cohe 'nara cohi xá nts'uni gue hinte ma ga tsihe asta hinga hohe ra Pablo. ¹⁵ Ha nubyá nu'ahu ne ma'ra ya ndá de ma hmunts'a ndáhu 'yaphu ra danga ndá gá soldado gue rixudi dua tsin'ahu'a ja ri thandih. Gui 'ñemfu gue guí ne gui pahu xá hño de nú'a xa 'yøt'a. Ha nuje ma xi ga acje pa ga hohe ante da zøhø de guecua.

¹⁶ Pe nu 'nará 'bedatsi ra cu Pablo bi baði gue mi t'ecua rá tio, hangue 'bestho bi ma bá xipabi ja ra cuarte. ¹⁷ Nu'bú nura cu Pablo bi zohna 'na de ya ndá gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Tsi'tsua ra danga ndá gá soldado nuna ts'unt'ana, ngue'a ha 'raya noya da xipabi.

¹⁸ Hangue nura ndá bi zi'tsua ra danga ndá nú'a ra ts'unt'u, ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra Pablo ofadi bi zoncagui pa duá tsin'a nuna ts'unt'u ngue'a ne da xi'a'i 'raya noya 'na.

¹⁹ Nu'bú nura danga ndá gá soldado bi mipa rá 'ye ra ts'unt'u ne bi zixa 'nambu pa bá ambace ne bi 'ñemi:

—¿Te 'me gui ne gui xicagui?

²⁰ Ha nú'a ra ts'unt'u bi 'ñembabi:

—Ya xodyo xa 'yøt'a 'nara cohi gue ma da 'ya'a'i ra favo gui pempa ra Pablo rixudi ja yá thandi yá hmunts'a ndá'u, ne ma da 'ñeñ'a'i gue nu'ú ne da baði xá hño nú'a te xa 'yøt'e. ²¹ Pe oxqui camfri nú'a da xi'a'u, ngue'a ngu ñote ya 'ñøhø acate, ne xa ma gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda hyo ra Pablo. Nubyá nu'ú hønse tømtho nú'a go gui mangue.

²² Nepu nura danga ndá bi 'ñehui nú'a ra ts'unt'u ne bi hyu'mba ra hña ne bi 'ñemi:

—Oto xqui xipabi de nú'a gá xicagui.

Ra apostol Pablo bi 'behni pa ja ra nda Feli

²³ Hangue nura danga nda bi zohna yoho ya nda gá soldado ne bi 'bepabi gue da hñoqui co yo nthebe ya soldado dega 'ñoua, ne má hñu'rate ma 'ret'a ya soldado dega ntøgue, ne má yo nthebe ya soldado co ya lansa, pa da ma'u ja ra hnini Cesarea nzanga guto nxuui. ²⁴ Nehe bi manda gue da t'umbabi 'na yoho ya fani ra cu Pablo pa da ma ntøgue, ne da ts'its'i, pe xi dra su xá hño pa dra dapabi ra Feli nú'a mrá nda ja ra hai Cilicia. ²⁵ Nehe bi t'umba 'nara t'ofu ya nda gá soldado pa da umba ra nda Feli, habu mi enga njaua:

²⁶ “Núga drá Claudio Lisia, dí zengua'i, nu'i hoga nda Feli. ²⁷ Nuna ra 'ñøhø rá thuhu ra Pablo bi gu ya xodyo ne mi ma da hyohma. Pe nuga dá padi gue ra me Nroma, hangue dá ñaniga co ma soldado. ²⁸ Nuga ndí ne ga padi hanja mi ñapabi'u, hangue dá tsixhe ja yá thandi ya hmunts'a nda'u. ²⁹ Ne nú'a dá padi gue mi ñapabi de yá leys'e'u, hingo te xqui 'yøt'e de ma leyhu pa xa tho nixi pa xa jothma fadi. ³⁰ Pe nuga bi sicagui gue nuya xodyo mi ne xa 'yaqui pa xa hyohma'u, hangue 'bestho dá pen'abu'a. Ne dá xipabi nú'u to'o ri ñapabi gue da ñapabi ja ri thandi nú'a xa 'yøt'e. Gue'a mi ja te ga xi'a'i. Nzenguathohu.”

³¹ Nu'bá ya soldado bi 'yøt'a ngu nú'a bri 'bepabi, bi zixa ra cu Pablo dega xuui asta ja ra hnini Antipatri. ³² Ha nurá hyax'a ya soldado nú'u mi 'ñoua bi menga pa ja ra cuarte, ha nú'u mi pa ntøgue bi thoguui ra cu Pablo. ³³ Ha nu mi zonga Cesarea bi t'umba ra t'ofu ra nda Feli, ne ra cu Pablo bi t'ent'ua ja rá 'ye'a. ³⁴ Ha mi uadi bi hñe'ta nú'a ra t'ofu ra Feli bi 'yambabi habu mrá mengu. Ha nu mi xipabi gue mrá me Cilicia, ³⁵ nu'bá bi 'ñembabi:

—Ma ga ø te gui ma nu sta 'ñepu nú'u to'o ri ñap'a'i.

Nepu bi manda gue dra su xá hño ja nú'a ra ngu habu mi ja rá ts'utbi ra nda Erode.

24

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Feli

¹ De ya mi pe'tsa cut'a ma pa mi 'buhni ra cu Pablo nuni Cesarea, bi zonga ra danga nda gá macja nú'a mrá thuhu ra Ananía co 'rayá ndaxjua nda ya xodyo, ne mi 'ñou'u 'nara pønija mrá thuhu ra Tértulo, bi zøñ'u pa da ñapa ra cu Pablo ja ra nda Feli. ² Nepu bá ts'i ra cu Pablo pa bi nja ra nthanthya ja rá thandi ra Feli, y ra Tértulo bi mudí bi ñate ne bi 'ñembabi ra Feli:

—Dí jamadi'ihe, ma hoga nda'ihe, ngue'a stá pe'tshe 'nara hoga'mai ne hinto stá

ntuñhe. Po ri danga mfats'igüe xa 'mai xá hño ma hñinihe. ³ Gathu nuya ya hño xcá 'yøt'e de guecua ne haburaza, guehna 'nara danga jamadi dí 'ra'ahe, nú'i ma zi hoga nda'i Feli. ⁴ Pe pa hinga hac'ahe ri 'bæfi, dí bante'ihe gui øtca ra favo gui hñuxa nt'ode 'na zi ora de núna ma ga xi'ahe. ⁵ Nuje stá hanthe gue nuna 'ñøhøni gue nuyá noya ma 'ñena 'nara hñeni teste, ne xa 'ño haburaza xa heca ya xodyo, ne dí pahe gue go guehni 'nara nda de nú'a ra hmunts'i rá thuhu nasareno. ⁶ Nuni mi ne xa ts'onga ma njáhe ngue'a ya mi tsixa 'raya ja'i hingyá xodyo. Hangue nuje dá jøhe ne ndí ne stá nhyanthyahe con gue'a ngu nú'a manga ma leyhe. ⁷ Pe nura danga nda gá soldado rá thuhu ra Lisia bi yut'a madetho de guecye, ne bi ja bi zingaehe nuna ra 'ñøhø. ⁸ Nepu nu'a bi ma gue nú'u to'o mi ne da ñapa nuna ra 'ñøhø gue da 'ñehe pa guecua pa da e da ngaste con gue'e. Nu'i go da za gui 'yambase pa gui padi hanja dí ñaphe.

⁹ Gathu nú'u ya xodyo mi 'buhni mi eñ'u gue xi majuañi nú'a mi manga ra Tértulo. ¹⁰ Nepu nura Feli bi 'ñutua ra seña ra cu Pablo gue da ña, hangue nura cu Pablo bi mudí bi ña ne bi 'ñena:

—Con gatho ra paha ma ga ma ja ri thandi nú'a te stá øt'e, ngue'a dí padi gue ya øt'a ndunthi ya jeya grá nda de nuna hnina. ¹¹ Da za gui 'ñani pa gui padi gue nuga ja øt'a 'ret'amayoho ma pa dá tsonga de guehni Jerusale pa ga xøcambeni Ajuá. ¹² Ne hinto xa zucagui to'o dí ntsanoya'be nixi to'o xa zøqui dí øt'a ya ja'i ja ra ndanija, nixi ja ma'ra ya nija, nixi ja ra hnini. ¹³ Nuyu ya ja'i hingui tsa da xitca ma hmi de nú'a te gra ñapcagui. ¹⁴ Nuga ma xi ga xi'a'i nú'a majuañi. Nuga dí pepabi nu Ajuá nú'a mi pepa ndu ma dada, ne drí dena 'nara 'ra'yo jamfri nú'a manyu gue hinga majuañi. Pe nehe nuga dí camfri gatho nú'a xa t'ofu ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi 'yofu ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¹⁵ Nuga dí camfri nehe ngu camfriu ye Ajuá da 'yøt'e pa da yopa nte nú'u xa du, ngu ya hoja'i ngu ya ts'o'mai. ¹⁶ Hangue nzantho stá øt'a ra ts'edi ga 'bui xá hño co 'nara hoga mfeni ja rá thandi Ajuá ne ja yá thandi ya ja'i.

¹⁷ Øt'a 'raya jeya ndí 'yo ja ma'ra ya hai, ne duá yopa penga nuua ma hai pa ga umba 'nara mfats'i ya hyoya ne ga unga ma hñ'a'ti. ¹⁸ Guehna ndí øt'a ja ra ndanija ha bi zø 'raya xodyo ya me Asia, ne ja bi zøcni ya stí nxøqui ngu yá nzai ma ja'ihe, hingue bi zøcni co 'nara hmuntsja'i ndí øt'i pa da ñants'i. ¹⁹ Bu nú'u ya xodyo me Asia xa zucagui gra øt'a 'nara ts'ocate, nu'bá go guehma'u dí ñapcagui, hingo nuyu. ²⁰ Dá manga nuyu ua bi zutca 'nara ts'ocate nú'bu dá 'ba ja yá thandiyu ne ja yá thandi ma'ra ya nda de ra hmunts'a nda gá xodyo.

21 Hõnse nu'a dá má ja yá thandiyá dá ena njaua: "Nubya xcá ñapcaguihu hõnse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du."

22 Ra Feli ya mi padi xá hño de yá jamfri nú'u to'o xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y nu'á bi zoguiho njabu de nú'a mi mañ'u, ne bi 'ñena:

—Nu sta zõhø ra danga ndá gá soldado ra Lisia gue'bu ma ga yopa øthu ra nthanthya pa ga padi xá hño de nú'a guí mañhu.

23 Nepu ra Feli bi 'bepabi 'nara ndá gá soldado gue da su ra cu Pablo mbo ra fadi, ne da umba nsequi nú'u yá ja'i'a da c'a'tsi ne da umbi nú'a te da hyoñ'a.

24 Nepu ya xqui tho 'raya pa, bi yopa zõhø ra ndá Feli mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Drusila ne mrá xodyo. Y ra Feli bi manda bi ts'i'tsua ra cu Pablo pa bi 'yode'u bi ña de rá noya ra Zidada Jesucristo. 25 Pe nu mi mudi bi mangan ra cu Pablo nda'a ri ho Ajuá ga øthu ne ga nsuhu pa hinga øthu ya ts'oqui, ne mangan Ajuá gue ma da hñ'a'mba nguenda ya ja'i de rá ngats'i ra pa, nu'bu nura ora'a ra Feli bi ntsu, ne bi 'ñembabi:

—Grí mahma, ne nu sta 'ñotho ma 'befi ga yopa zo'a'i pa da za ga ñahu xá hño.

26 Mi hu rá mai ra Feli gue ra cu Pablo mi ma da umba ra boja pa da hyegui, hangue ja guetbu mi zohni pa mi ñaui. 27 Rá yo njeya bi bõnga ra Feli dega ndá, ne go bi gohi ra Porcio Festo. Nura Feli hinhya'mu bi hyegui ra cu Pablo ngue'a mi ne da gohi xá hño co ya xodyo.

25

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Festo

1 Ha nu mi zõnga ra Festo nuni Cesarea pa da 'mai dega ndá, rá hñupa'a bi ma pa Jerusale. 2 Ne de guehni nuya ndá gá macja ne ma'ra ya ndá gá xodyo bi ma bá c'a'tsi pa bi xipabi nú'a xqui 'yot'a ra cu Pablo. 3 Y nu'á bi 'yapa ra fave gue da manda da ts'i ra cu Pablo pa Jerusale, ngue'a nu'á bi benga ma'na'gui xa daca ja ra 'ñu pa xa hyo. 4 Pe nura Festo bi datuabi'u ne bi xipi gue nura Pablo ja da gotritho ja ra fadi Cesarea, cabu nu'á 'bestho mi ma da mengui pa guehni. 5 Ne bi 'ñembabi'u:

—Dí xi'ahu 'bu 'ra de gue'ahu guí ne ga maha, maha pa ja grí xicjuni 'bu te xa 'yot'a nú'a ra 'ñõhø'a.

6 Ra Festo bi 'mu Jerusale hõnse ngu hñato ma pa o 'ret'a ma pa, ne bi menga pa Cesarea. Ne rá hyax'a bi gu rá hudi ne bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. 7 Nepu de mi yat'a ra cu Pablo de habu mi hudi ra ndá, nuya xodyo xqui 'ñehe de Jerusale bi 'yot'a 'nara nthets'i habu mi 'bai'a, ne bi ñapabi de ndunthi ya nthøsthai, pe hinte bi ts'utuabi'a.

8 Ha nura cu Pablo bi mudi bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga hinstá ts'ocuabi yá ley nuyá ma cu ya xodyo, nixi stá ts'onga ma nijáhe, nixi hinte stá ts'ocuabi ra Cesa nú'a ma ndáhu Nroma.

9 Pe nura Festo mi ne da gohi xá hño co ya xodyo, hangue bi 'yambabi ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne ga maha pa Jerusale pa ja grá xac'ani ra uenda de nú'a xcá 'yot'e'?

10 Nu'bu nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Pode hina, ngue'a dí 'bucua ja rá thandi ra ts'utbi de ma ndáhu Nroma, ne ja guecua mahyoni ga nhyanthya'be núyu to'o ñapqui. Y ngu guí padi gue nuga hinte stá ts'ocua ma mixodyo'be. 11 Nu'bu stá øt'a 'nara danga ts'ocate ne rí 'ñepcagui da thogagui, da za. Nuga hindi tsu ma du. Pe nu'bu hinga majuani de nú'a ñapcaguiyu, ni 'na hingui pe'tsa ra nsequi da 'yentc'a ja yá 'ye ya xodyo. Nuga dí adi gue numa danga ndáhu ra Cesa de Nroma go gue'a da hñabga nguenda ua xi stá øt'a 'nara ts'ocate ua hina.

12 Nu'bu nura Festo bi ñaui rayá mfats'i, nepu bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Nu'xcá 'yadi gue ma dí hñap'a nguenda ra ndá Cesa de Nroma de nú'a xcá 'yot'e, hangue nubya ma guí ma pa guehni.

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Agripa

13 Nepu de ya xqui thogui 'raya pa, ma'na ra ndá rá thuhu Agripa bi meui rá 'behña nú'a mrá thuhu ra Berenice, ne bi ma pa Cesarea pa bá zengua ra ndá Festo. 14 Ne bá 'bu de guehni ndunthi ya pa. Y nura Festo bi metuabi ra ndá Agripa de ra cu Pablo, ne bi 'ñembabi:

—Nuua jot'a ja ra fadi 'nara 'ñõhø bi zogui ra Feli. 15 De dua 'bõhni Jerusale 'raya ndá gá macja ne 'rayá ndaxjua ndá ya xodyo bi ma bí ñate'u ne bi xicagui te xqui 'yot'a, ne mi adi'u gue stá manda xa tho. 16 Pe nuga dá embabi'u gue ra ts'utbi de Nroma hinga nzaí da hyo 'nara ja'i 'bu hinxá nhyanthya'houi nú'a to'o xa ñapabi. 17 Hangue ngu dá tsoheua nú'u ya 'ñõhø de Jerusale, rá hyax'a dá hudi ja ma hudi, ne dá manda dua ts'i nú'a ra 'ñõhø. 18 Pe nú'u to'o mi ñapabi hinte bi má de gue nú'a ndí beni. Ngue'a nuga ndí beni gue nu'á mi ts'oca ma leyhu de Nroma. 19 Pe hina, hõnse nu'a mi ñate'u, por nuyá jamfri pe'tsase'u, ne bi má de 'nara 'ñõhø rá thuhu ra Jesu mañ'u gue xa du, pe nura Pablo ena gue bi yopa nte 'na. 20 Ha nuga hinduí padihma te ga øt'e con gue'u, hangue dá ambabi ra Pablo 'bu mi nehma xa ma pa Jerusale pa ja xuá tha'mbani nguenda de nú'a mi hñapabi. 21 Pe nu'á bi 'yadi gue go da hñ'a'mba nguenda ma ndáhu ra Augusto Cesa, hangue dá manda

da gohitho ja ra fadi asta hinga pehna ja ma ndahu Nroma.

²² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo: —Nequi dí ne ga øde te rá 'be'á manga nú'a ra 'ñòhø'a.

Nu'bu ra Festo bi 'ñembabi: —Nu'bu 'bestho rixudi ma gui 'yøde te 'be da ma.

²³ Hangué nura hyax'a ra Agripa ne ra Berenice bi zøhø bi yat'a co ndunthi ra nsu ja ra ts'utbi, nehe mi 'ñoui ma'ra ya nda de ra hnini ne ya nda gá soldado. Nepu ra Festo bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ²⁴ Nepu bi 'ñena:

—Ma nda'ihe Agripa, ne gathoi'hu gui 'buhuaa con guecje, xi 'bucua nuna ra 'ñòhø xi xa ñama'ñu ya xodyo de guehni nuni Jerusale ne de guecua Cesarea, ne hingui tsaya xicagui'hu gue mahyoni ga manda da tho. ²⁵ Pe nuga hinstá tsutuabini ni 'nara ts'oqui pa da za ga manda da tho. Y nuni xa 'yadise gue da ma pa nuni ja ma ndahu Augusto Cesa pa go da hña'mbase ra uenda, hangué stá beni ma'na xá hño ga pempabi'a. ²⁶ Ha nuga hindí padi te ma noya ga ofo pa ga pempa ma ndahu Nroma, hangué stuá tsin'a ja ri thandi, ma nda'ihe Agripa, ne ja ri thandihu gatho nú'ahu gui 'buhuaa, pa gui 'yamfu ts'u te xa 'yø'te pa gui xicaguihu te ma noya da za ga pempabi ma ndahu. ²⁷ Ngue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga pehna 'nara ts'ahni ja ma ndahu Cesa 'bu hindí pehna ra noya hanja xa hñapabi.

26

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri ja rá thandi ra nda Agripa

¹ Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Dí 'ra'a nsequi gui ma hanja xa hñap'a'i. Hangué nura cu Pablo bi 'ñena:

² —Con gatho ma paha ma hoga nda'i Agripa ma ga xi'a'i hanja ñapcagui nú'u 'ra de ma mixodyohu. ³ Ne drí johya ngue'a nu'i gui padi xá hño gatho ma nzaihu nú'u dyá xodyohu, nehe gui padi de gatho nú'a te dí mañhu. Hangué nuga drí bante'i gui 'yøde gatho núna ma ga ma.

Ra apostol Pablo bi ma de rá 'mni ante da gamfri

⁴ Gatho ya xodyo xa batca ma 'mui desde nú'bu ndrá notsi, nú'bu ndí 'bu'be ma ja'i ja ma hai ne ja ndá ehe Jerusale. ⁵ Ne'u nehe padi xá hño ne tsa da ma 'bu go da ne'u gue desde ndí ts'unt'u stá 'yo xá hño ja ma jamfrihu ngue'a ndrá fariseo, ne gui padi gue nuya fariseo ma'na ø'tua rá ley ra Moise que gatho ma'ra ma mixodyohu. ⁶ Nubya xa ts'ancagui de guecua ja ra ts'utbi hønse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du ngu nú'a xqui ña'tua Ajuá nú'u ndu

ma dadahu. ⁷ Hangué gatho ma mixodyohu tø'mi da hñanga nú'a ra hña'ti'a, ne nzantho ri xøcambeni Ajuá ne pepabi ma pa ra xuui. Nuna guehna dí tø'mi nehe, ma hoga nda'i Agripa, y hangué por gue'a xa ñapcagui'hu. ⁸ ¿Hanja hingui camfrihu gue Ajuá ma da japi da yopa nte nú'u xa du?

Ra apostol Pablo bi ma de rá nts'o'muise co ya gamfri

⁹ Nequi nehe rá mudi ndí benga ndunthi ya ts'omfeni pa ga ø'tua ra nts'o'mui nú'u to'o mi camfri ra Jesu nú'a mrá me Nasare. ¹⁰ Y njabu dá ø't'e nuni Jerusale. Stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macja pa ndí ju ndunthi ya gamfri pa ndí cot'a fadi, ne dá thadi gue ha da tho 'ra de gue'u. ¹¹ Ne ndunthi 'mi'qui ndí castiga nts'edi ya gamfri ja yá nija ma mixodyohu pa ndrí japi da ncøni de yá jamfri xqui me'tsi. Ne xi ndí ncue con gue'u ne ndí pa ja ma'ra ya hnini yabu pa nduí honi pa ga ø'tua ra nts'o'mui.

Ra apostol Pablo bi ma ma'na'qui de hanja bi ñobri de yá ts'oqui
(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Hangué gue'a ndrá mahma Ndamasco ngue'a ya stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macja ne xqui 'raca ra ts'edi pa ga ju ga cot'a fadi ya gamfri. ¹³ Pe dí xi'a'i ma nda'i, nu ja ra 'ñu ngu mi nde ma pa, nura ora'a dá handi bi gobgatho 'nara ñot'i mahyegui co nú'u to'o ndrí 'ño'be, y nura ñot'i'a ma'na mi tsedi que ra hyadi. ¹⁴ Nepu ra ora'a dá taguihe gatho, y nuga dá øde 'nara noya bi ñaca ebreo ne bi 'ñengagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja gui hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui? Nu'i grí 'ñansche, gui nja ngu ra ndamfri ora tica ra nsumboi.” ¹⁵ Nepu nuga dá embabi: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nu'bu nú'a bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i gui hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui ngue'a gui honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'mui nú'u to'o xa gamfrigui. ¹⁶ Nubya nangui ne 'bai, ngue'a nuga go stá zo'i y go stá huan'a'i pa gui pepcagui, ne pa gui damajuani ja ya ja'i de nú'a xcá hyandibya ne de nú'a ma ga u't'a'i 'mefa. ¹⁷ Nuga go ma ga ña'ñ'a'i de ja yá 'ye ya xodyo ne de nú'u hingyá xodyo nuni habu dí peñ'a'i gui ma. ¹⁸ Nuni ja guehni ma gui zofu ya ja'i pa da pata yá mfeni pa da 'ño ja ra maça ñot'i, ne ya hinda sigui da 'ño ja ra 'bexuui. Ne gui xip'u da 'uegue de ja yá ts'o'befi ra Satá, ne da mepabi Ajuá ma Dada, ne da gamfrigui pa da hñanga ra mpumbi de yá ts'oqui, ne pa dyá metigui ngu gatho nú'u ma'ra xa nt'axca yá mfeni ngue'a xa gamfrigui.” Njaua guehna bi xicagui ra Zidada.

Ra apostol Pablo himrá ts'o'yøde de rá noya ra Zidada

¹⁹ Hangue njaba, ma nda'i Agripa, hindá nts'o'yøde de nú'a dá øde de mahets'i. ²⁰ Hangue dá fudi dá zofu ya ja'i 'bestho de guehni Ndamasco, nepu dá ma pa Jerusale ne gathu ja ma'ra ya hnini Judea. Ne dá ma nehe habu bi 'bu nú'u hingyá xodyo, dá zofu gue da ñobri'u de yá ts'oqui ne da gamfri Ajuá, ne da 'yøt'a nú'a xá hño pa da hnequi gue majuañi xa pata yá 'mwi. ²¹ Y hangue por guehna ma mixodyohu bi gagagui ja ra ndanija ne mi ne xa hyogagui. ²² Pe co rá mfats'i Ajuá asta nubya dí siguitho dí zofu nú'u ja yá nsu ne nú'u otho yá nsu. Y nuga nzantho dí ma ngu nú'a bi mangua ra Moise ne ma'ra yá 'mechni Ajuá de nú'a mi pe'tsi da nja. ²³ Nu'ú mi ma gue ra Cristo nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da nda, mi pe'tsi te da thogui ndunthi ya ts'othogui asta hinda tho. Pe 'mefa de rá du'a go gue'a rá mudi mi pe'tsi da yopa nte de ra du. Ne go gue'a mi ma da xipa ya xodyo ne nú'u hingyá xodyo de nú'a ra 'ra'yo te da umbi, ne nura 'ra'yo te'a nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i'u.

Ra apostol Pablo bi zofu ra nda Agripa

²⁴ Y nu mi mangua njaua ra cu Pablo pa bi ma hanja xqui hñapi, ra ora'a ra Festo bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi:

—Asta xcá 'be ri mfeni, Pablo! Ngue'a oda ri mfeni de ya he'mi xcá hñe'ti, hangue xcá 'be ri mfeni.

²⁵ Pe nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinstá 'be ma mfeni, ma hoga nda'i Festo, ngue'a nuga dí mangua nú'a majuañi. ²⁶ Nuni ra nda Agripa, nehni padi xá hño de nú'a dí ma, hangue nuga hindí tsu ga ña ja rá thandini. Dí padi xá hño gue nuni ya xa unga nguenda de gathu nú'a dí ma, ngue'a hinxá t'øt'e mant'agui. ²⁷ Ma zi hoga nda'i Agripa, zha guí camfri nú'a bi mangua yá 'mechni Ajuá? Nuga dí padi gue nu'i guí camfri nú'a bi mañ'u.

²⁸ Nepu nura nda Agripa bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya ma'na tai ri 'bedi pa guí jacagui ga camfri ra Jesucristo nehe.

²⁹ Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Haha, co rá mfats'i Ajuá da njabu, ne hinga hõnse'i, nehe gathu nú'u xa 'yøde nú'a stá mambya. Dí ne da gamfriyu ngu stá camfriga nehe, hõnse hindí ne dra that'i co ya cadena ngu xra jagagui.

³⁰ Nepu de ya bi uadi bi ña ra cu Pablo, bi 'mai ra nda Agripa co ra Berenice ne ra Festo ne gathu nú'u mi huhuini. ³¹ Ne bi njagui'u pa bá ñase'u 'na ngu 'na, ne bi 'ñembabi:

—Hinte xa 'yøt'a nuna ra 'ñøhø pa ri 'ñepi da tho, nixi pa da mfadi.

³² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Ya xa za xa thehma nuna ra 'ñøhø 'bu hinxqui 'yadi da ma ja ma ndahu ra Augusto

Cesa pa ja dí tha'mbani nguenda 'bu te xa 'yøt'e.

27

Ra apostol Pablo bri ts'ixa nts'ahni pa Nroma

¹ Y mi zø ra pa de nú'a xqui bengá ra nda Festo pa da mencahe ja ra hai Italia, ra cu Pablo ne ma'ra ya 'yofadi bi t'ent'ua yá 'ye 'nara nda gá soldado mrá thuhu ra Julio nú'a 'na de yá soldado ra nda Augusto Cesa. Y núga drá Luca dá me'be'u. ² Y bi zixcahe 'nara danga motsa xqui 'nehe de ra hnini Adramitio, ne dá pøñhe de guehni Cesarea pa dá 'raxhe ja ra ndehe dí mahe pa ja ra hai Asia. Nehe drí 'ñohe ra cu Aristarco nura me Tesalonica 'nara hnini de ra hai Macedonia. ³ Y rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Sidó. Y nura Julio xi bi nhyoja'i co ra cu Pablo ne bi umba nsequi da ma dua c'a'tsa ya cu nú'u mi 'bu de guehni, ne ma bá t'umbi nú'a te mi honi. ⁴ Nepu dá pøñhe de guehni Sidó dá thothe po ra lado mac'angui de ra hai Chipre nú'a o madetho ra ndehe. Dá øthe njabu pa dá 'banpahe ra bunthi mi 'yo. ⁵ Ne dá 'raxhe ja ra ndehe dá 'ranthe manjuantho de ra hai Cilicia ne Panfilia, ne dá tsøñhe ja ra hnini Mira de ra hai Licia.

⁶ De guehni ra nda gá soldado ja bi zuhni 'nara motsa mrá me Alejandría de ra hai Egipto mri ma pa ja ra hai Italia. Nu'bu dá juhe nú'a ra motsa'a pa dá thoguie habu ndrá mahe. ⁷ Ndunthi ya pa ndrí 'yohe 'ramats'u ja ra ndehe, xi xmá hñei pa dá tsøñhe gueta Gnido. Nepu ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocaguie ga 'yohe, hangue dá 'rañhe gueta ra hnini Salmón, dá 'bañhe po lado mac'angui de ra hai Creta o madetho ra ndehe. ⁸ Xi dá 'yohe masque 'ramats'u ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocje ga 'yohe xá hño. Y hingá 'me dá tsøñhe ja rá hyo ra ndehe habu xqui thu'mbabi Ya Hoga Gosthi gueta ra hnini Lasea.

⁹ Ya xqui thogui ndunthi ya pa ndí 'yohe ja ra ndehe, y ya ma'na xi xmá nts'uni pa ga 'yohe ngue'a ya mi ma da zøhø ya pa de ya tse, ne gue'bu xi 'yo ndunthi ra bunthi. Hangue nura cu Pablo bi zofu gathu ya ja'i, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Compahu, dí handi gue ma ga thohu ndunthi ya ts'othogui má 'ñu, da za da yui ra motsa con gathu nú'a te dí cu, ha nujá ga tuhú nehe.

¹¹ Pe nura nda gá soldado himbi 'yøt'ua ncaso ra cu Pablo, ma'na bi 'yøta nú'a mi mangua ra 'yet'amotsa ne nú'a to'o mrá meti. ¹² Y ngue'a xmá nts'uni da gohni ra motsa ja Ya Hoga Gosthi pa nú'u ya pa'u de ya tse, hangue ndunthi nú'u to'o mi pani bi beñ'u gue ma'na xá hño da bøni de guehni pa

xahmá xa zahmá xa zønga Fenice nú'a ja ja ra lado yuhyadi de ra xeca hai Creta, pa ja xa 'muhmani'u nú'u ya pa de ya tse.

Ra data bunthi ja ra ndehe

¹³ Nepu bi mudi bi 'ño 'na tui ra ndahi nú'a mri 'ñe ngue mac'angui, hangue bi beñ'u gue xá hño da sigui da thogui pa habu mri ma'u. Hangue dá pøñhe de guehni habu sti ntsayahe, ne dá 'bañhe gueta rá hyo ra hai Creta. ¹⁴ Nepu hinga ya'a bi zucje 'nara bunthi xi nts'edi mbri 'ñehe ngue mahuifi habu ndrã mahe. ¹⁵ Nura bunthi'a bi duxa ra motsa ngue'a xi mi tse'di, ne himi tsa ga tsamhe. Hangue dá hehe bi duts'i. ¹⁶ Dá thothe gueta 'nara zi xeca hai rá thuhu Claudia o madetho ra ndehe, ja ra lado habu hints'u mi tse ra bunthi. Nu'bú ja dá pøtsheni ra t'uca motsa pa ja ra danga motsa nú'a mri gat'i, pe xi dá henbahe. ¹⁷ Nepu de ya dá pøtshe ra t'uca motsa, dá thathe co ya nthahi nura danga motsa ne xi dá du'the pa hinda nhuati. Nepu nú'u to'o mri 'yet'a ra motsa, mi tsu da pø'tsa pa ja ra 'bomu ja 'nara t'uca hai rá thuhu ra Sirte, hangue bi ja'ma ya dutu nú'u xqui thuxa maña de ra motsa pa da 'ño co ra ndahi, ne bi hopabi'u da duxa ra ndahi. ¹⁸ Ha nurá hyax'a hinxqui tsayatho nú'a ra bunthi xi mi tse'di, hangue nu'u bi føta ja ra ndehe nú'u te mri du ra motsa. ¹⁹ Nepu nurá hñupa dá føthe nehe ja ra ndehe ma'ra ya pø'te nú'u mi pepabi ra motsa. ²⁰ Bi thogui ndunthi ya pa hindá hanthe ra hyadi nixi ya tsø ngue'a xi mi 'yo ndunthi ra bunthi, hangue ndí hu ma muihe gue ya ma stá tuhmahe.

²¹ Ya mi pe'tsa ndunthi ya pa hinte sti tsihe, hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de guecje ne bi 'ñena:

—Compahu, 'bu xcá 'yøhmahú nú'a dá xi'ahu gue stá cohmahúni Creta, nu'bú hinstá thohmahú núna dí thohu, ne hinxá 'medihmá gatho nú'a stá 'behu. ²² Pe nubyá, ogúi tu ri mauhu, ngue'a ni 'na de guecju hinga ma ga tuhu, masque ra motsa da nxeni ne da yui nuua ja ra ndehe. ²³ Ngue'a manxuui bi zocagui 'nara enxé bá penca Ajuá nú'a to'o dí camfri ne dí pepabi. ²⁴ Y nú'a ra enxé'a bi 'ñengagui: “Pablo, ogúi tsu, ngue'a mahyoni gui tsønga Nroma habu bi 'bu ra ndá Cesa, ne gui 'ba ja rá thandi'a, ne por gue'a'i Ajuá ma da ñanga de ra du núyu gui peuiua ja ra motsa.” ²⁵ Hangue compahu, nubyá dí xi'ahu, ogúi tu ri mauhu, ngue'a nuga dí camfri gue Ajuá da suju, ngue'a dí camfri gue ma da njabu ngu nú'a bi xicagui rá enxé'a. ²⁶ Nu'a ma da nja, ma da 'yetc'ahu ra ndahi ne ma dí zogahu ja 'nara zi xeca hai o mbo ra ndehe.

²⁷ Ne ya mi pe'tsa 'net'ocut'a ndí 'yohe njabu co nú'a ra bunthi, ndí 'yohe ja ra danga ndehe nú'a rá thuhu Adria, mi

'yetc'ahé ra ndahi pa haburaza. Ne ngu made ra xuui nú'u to'o mi et'a ra motsa bi mudi bi unga nguenda gue ya mi ma ga tsøñhe ja 'nara hai. ²⁸ Nu'bú bi mudi bi 'yeni hangu rá hñe ra dehe, y ya mi pe'tsa ntsøca 'natema'tet'a ne 'rato metro rá hñe. Nepu dá thohe má ts'u de guehni pa ja ra hai, bi yopa 'yeni ma'na'qui, y ya mi pe'tsa ntsøca 'natemayoto metro. ²⁹ Y co ra ntsu da mfant'ui ya do nura motsa, bi ja'ma goho ya bøjá de møte ra motsa asta habu bi zudi ra hai pa ya hints'u bi ntihí nts'edi, y gathoguihe ga nehmahe ya xa hyats'i. ³⁰ Y nú'u to'o mi et'a ra motsa bi mámbi gue xahmá xa za xa 'bathma'u, hangue nu'u bi yopa ca'ma ra t'uca motsa ja ra ndehe mi mantho'u gue pa xa 'yent'a ma'ra ya bøjá ja rá ñaxu ra motsa. ³¹ Hangue nura cu Pablo 'bestho bi xipabi ra ndá gá soldado ne ma'ra ya soldado ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu núyu da gai de guecua ja ra motsa, nu'bú hinda za ga pøñhe de guecua.

³² Nu'bú ya soldado bi dama hycua ya nthahi de ra t'uca motsa ne bi døgue bi ma.

³³ Nepu rá hyax'a hamxuditho, ra cu Pablo bi xicje drí gathohe gue ga tsihe te ga tsihe, ne bi banteguihe bi 'ñenje:

—Nu'ahu, ya øt'a 'net'ocut'a hinte xcá áhu ne hinte xcá tsihu. ³⁴ Dí bante'ihu gui tsihu te gui tsihu, ngue'a guehna mahyoni pa njabu da nja ri ts'edihú, ngue'a dí padi gue ni 'na de gue'ahu hingui ma gui tuhu.

³⁵ De mi mangu njabu ra cu Pablo bi gu 'nara thuhme ne bi umba njamadi Ajuá ja yá thandi'u. Nepu bi heque, ne bi mudi bi zi'a. ³⁶ Nepu gathoguihe xi bi hñu ma muihe, ne dá ñunihe nehe. ³⁷ Y núje ndí pahe ja ra motsa, ndí tsøxhe yo nthebe ne hñu'rate ne 'ret'ama'ratio. ³⁸ Y ya de dá juade dá ñuñhe ne dá niñahe, nú'a ra trigo bi bongui dá føthe mbo ra ndehe pa ma'na ya hinxmá hñu nú'a mri du ra motsa.

Ra motsa bi nxeni co rá ts'edi ra dehe

³⁹ Nepu de ya bi hyats'i, nú'u to'o mri 'yet'a ra motsa bi hyandi gue ya ma da zønga ja ra hai pe himi padi te ma hai'a. Ne bi hyanda 'nara luga ngu ra gosthi mbo ra zi xeca hai habu mri hnequi 'na xeni ra 'bomu guetbu rá hyo ra ndehe. Ne nu'u bi beni xahmá da za da zønga ra motsa asta habu mi ja ra 'bomu. ⁴⁰ Bi hycua ya nthahi nú'u mi that'a ya bøjá nú'u mri gat'a mbo ja ra dehe. Nehe bi xo'tua yá nthahi nú'u ya za dega nt'et'a motsa. Nepu bi pø'tsa ya dutu pa da daca ra ndahi ja rá ñaxu ra motsa. Nepu ra motsa bi 'yent'a ra ndahi gá ma ja rá hyo ra hai. ⁴¹ Pe bi zønga habu mi ja yoho yá ts'edi ra dehe, nepu bi 'yent'a ra motsa pa ja ra 'bomu. Ha nurá ñaxu ra motsa xi bi yu ja ra 'bomu, hangue ya himbi za bi 'ño. Ha nu de ri møte bi mudi bi nxeni co rá ts'edi

ra dehe. ⁴² Nura ora'a ya soldado mi ne xa hyo gatho ya 'yofadi pa hinda 'ba'tuabi'u dega ncunthe. ⁴³ Pe nura ndá gá soldado bi hñacuabi'u pa hinda hyo, ngue'a nu'á mi ne da ñanga ra cu Pablo. Nepu nu'á bi 'bepabi gue da mfote rá mudí pa ja ra dehe nú'u to'o mi pá da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, pa da zonga asta ja ra hai. ⁴⁴ Ha nu'u ma'ra nú'u to'o himi pá da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, bi 'bepabi da gu 'ra 'na xeni ra za nú'u xqui xõ'tsa ra dehe de ja ra motsa. Y njabu ha, bi za bi zonga gatho'u ja ra hai.

28

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra xeca hai rá thuhu Malta nú'a o madetho ra ndehe

¹ Nu ndá pøñhe gatho de ja ra dehe, ni 'na de guecje hinda jathe. Nepu ja dá pahe te rá hu nú'a ra hai habu dá tsøñhe. Gue'a 'nara xeca hai rá thuhu Malta o ja ra ndehe. ² Nepu nuya mengu de guehni xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'l. Ne bi 'ñutcahe 'nara danga faspí pa dá mpa'the, ngue'a xi xmá tse 'nara 'ye mi 'uá. ³ Nepu ra cu Pablo bi xu 'raya za pa mi u'tsa ja ra tsibi. Y nura ora'a co ra pa bi bonga 'nara zatequ'eña habu xqui t'u ra tsibi, ne bi 'mat'a ja rá 'ye ra cu Pablo. ⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'u ya mengu de nú'a ra hai'a gue ra qu'eña mi zudi ja rá 'ye ra cu Pablo, mri 'ñembi'u 'na ngu 'na:

—Nuna 'ñøhøni pøde xa hñote. Nuní masque bi c'othma rá du de ja ra ndehe, pe nura ts'utbi xa zudi de guecua, ya hinda hopi da nte.

⁵ Pe nura cu Pablo bi huat'a rá 'ye ja ra tsibi pa bi dagui nú'a ra zatequ'eña, y hinte bi ja ra cu Pablo. ⁶ Gatho ya mengu de nú'a ra hai'a mi tømí gue xa hyandi xa nenga rá 'ye, o xa datho xa du. Mi tømtho'u te xa thogui hmaha'a, pe nu mi hyandi gue ya hinte bi ja, nu'bú nu'ú bi pata yá mfeni. Nepu nu'a bi beñ'u, gue nura cu Pablo mi gue'a 'nara zidada.

⁷ Guetbu de guehni ja mi jani yá hai 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Publio nú'a mrá ndá de maxøgue nú'a ra hai'a. Nu'á xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'l ne bi 'racje ntsaya hñu pa ja rá ngu. ⁸ Y nura dada'a mi 'benga ja ra mfidí mri hñeni mri umba ra nzø ne ra nast'i. Y nura cu Pablo bi ma bá c'a'tsi pa bá apabi Ajuá por gue'a ne bi hñu'tsua rá 'ye. Nepu 'bestho bi ñani'a. ⁹ Y nu mi fadi njabu, bi zøhø ndunthi ya dá'thi nú'u myá mengu de nú'a ra hai'a, ne gatho bi ñani. ¹⁰ Ne xi bi numansuguihe, y nu ndá pøñhe de guehni bi 'racje gatho nú'a mi padi'u gue da 'yøtcahe ra 'bedi má 'ñu.

Ra apostol Pablo bi zonga Nroma

¹¹ Dá 'buheni hñu nzana con gue'u. Nepu ja dá juheni 'nara motsa nú'a xqui gohni nehe nú'u ya pa dega tse. Nú'a ra motsa'a

mrá me Alejandría 'nara hnini de ra hai Egipto. Ne de mbo ra motsa xqui thøteni 'raya c'oi de 'ra nú'u t'embi ya ajuá, 'na de gue'u rá thuhu ra Casto, ha nu ma'na rá thuhu ra Polu. ¹² Nepu dá tsøñhe ja 'nara hnini rá thuhu Siracusa, ja dá 'buheni hñu pa. ¹³ De guehni dá thoguihe mahuifi dá mahe ja rá hyo ra ndehe pa dá tsøñhe asta ja ra hnini Regio. Nepu rá hyax'a bi 'ño ra ndahi mri 'ñehe mac'angui, nepu rá yopa dá tsøñhe ja ra hnini Puteoli de ra hai Italia. ¹⁴ Ne de guehni ja dá nthèheni 'raya cu nú'u bi zixcahe pa ja yá ngu pa dá 'buheni con gue'u hñato ma pa. Nepu de ya dá pøñhe de ra hnini Puteoli dá ma dí mahe ja ra hnini Nroma. ¹⁵ Y nuya cu de guehni Nroma ya mi padi gue ma ga tsøñhe, hangue nu'á xqui bøni e da dacje ja ra dá'ñu nú'a mri ma Nroma, gueta ra tai de ra t'uca hnini rá thuhu Foro de Apio ne ra hnini rá thuhu Hñu Ngu. Ha nu mi hyanda ra cu Pablo nú'u ya cu, nu'á bi umba njamadi Ajuá ne bi hñu rá mei ne xi bi johya'a. ¹⁶ Nepu de dá tsøñhe Nroma, ra ndá gá soldado bi 'yent'ua ja rá 'ye ra ndá gá nsufadi nú'u ya 'yofadi mri zi'a. Pe nura cu Pablo bi umba nsequi pa bi ts'ixa 'nambu bá 'bai, ne bá 'buhuni'a 'nara soldado pa bi su.

Ra apostol Pablo bi mamba rá noya Ajuá nuni Nroma

¹⁷ Ne rá hñupa de xqui zonga ra cu Pablo nuni Nroma, bi zohna gatho ya ndá gá xodyo nú'u mi 'buhni. Nepu de ya xqui munts'i bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihu, masque núga hinte stá ø'tua ma mixodyohu, nixi stá ø't'a 'nara nts'o'mei co nú'u yá nzai ndu ma dadahu, pe masque hinte stá ø't'e, nuga bri jægagui nts'ahni nuni Jerusalem ne bi t'ent'c'a ja yá 'ye ya ne Nroma. ¹⁸ Pe nu ndá nhyanthyahe, himbi ts'utcagui ni 'nara ts'oquí te stí ø't'e pa xa hyocjhma'u, hangue nu'ú mi ne da hyegagui. ¹⁹ Pe numa mixodyohu de guehni himbi ne'u gue da thegagui, hangue ma'na xá hño dá adi ga ehe pa guecua pa go da hñanga nguenda ma ndahu ra Augusto Cesa, pe hingue pa e ga ñapabi ma mixodyohu. ²⁰ Hangue stá zon'ahu pa ga ñahu. Nuga dí 'bacua ja ri thandihu dí that'i co ya cadena ngue'a dí tømí nú'a ra hñat'i xa ñatcaguihu Ajuá núju dyá me Israelhu.

²¹ Nu'bú nuya ndá gá xodyo bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nuje ni 'nara he'mi hinte stá hañhe de guehni Judea de gue'a'i, ne ni 'na de gue nú'u ma mixodyohu xqui 'ñehe de guehni hinte xa xicje de gue'a'i, nixi xa ñap'a'i. ²² Dí ne ga øhe nú'a guí ma de nú'a guí camfri, ngue'a dí pahe gue haburaza ñama'ñu ya ja'i de nuna ra 'ra'yo jamfri.

²³ Nepu bi mámbi'u te ra pa mi ma da yopa ña'u ma'na'qui. Y nu mi dat'a nú'a ra pa'a xqui mañ'u, ndunthi de gue'u bi zonga habu mi 'bu ra cu Pablo. Desde mi xudi bi mudi bi ña'a asta mi nde tobya mi zofo ya ja'i de hanja ri manda Ajua. Nú'a mi ma de rá ley ra Moise ne gatho nú'a xqui 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajua, pa nu'á da gamfri nehe gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajua pa da nda. ²⁴ Nepu 'ra de gue'u bi gamfri nú'a mi mangu ra cu Pablo, pe nu ma'ra himbi gamfri. ²⁵ Ne 'ra de gue'u bi ntsanoyase ne bi mudi bi ma'u. Pe ante da ma'u ra cu Pablo bi 'ñembabi'u:

—Go gue'a majuañi bi mangu ra badi Isaia po rá Maca Ndañi Ajua bi xipa ndu ma dadahu, ne bi 'ñena njaua:

²⁶ Rí ma ua xipa nuya ja'i:

Ma gui 'yodehu, pe hinda zo ri mfenihu,
ma gui hyanthu, pe hingui ma gui pahu te ri
bõni nú'a gui hyanthu.

²⁷ Ngue'a xi xa megui ri mfenihu,
ne hingui ne gui hñuxhu nt'ode nú'a gui
odehu,

ne hingui ne gui pahu nú'a gui hanthu.

Nu'ahu hingui ne gui hanthu,

nixi gui 'yodehu,

nixi gui pahu,

ngue'a hingui ne gui ntsø'mhu pa ga pun'a
ri ts'oquihu.

Guehna mangu ra Maca T'ofu. ²⁸ Hangu pahu xá hño gue desde nubya ma da t'umbabi ra noya dega mpøhø nú'u hinguá xodyo. Nuga dí camfri gue nu'á ha, ma da 'yode ne da gamfri.

²⁹ Ne nu mi uadi bi mangu njabu ra cu Pablo, ya xodyo bi ma ne mri ntsanoya sche'u.

³⁰ Ha nura cu Pablo bi 'mehni maxøgue yo njeya ja 'nara ngu dega njut'i, ne mi umba ntsaya gatho nú'u mi tsøni pa da ñaui. ³¹ Ne mi zofo ya ja'i hanja go ri manda Ajua, ne mi xipabi'u de ra Zidada Jesucristo. Himi tsu da ña, ne hinto mi hacuabi'a.

RA ROMANU RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME NROMA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Nroma

¹ Núgui drá Pablo, rá 'bégogui ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Ajuá ra Dada bi zoncagui pa ga 'ñapostol, ne xa hñuxcagui pa ga mamba rá maça hoga noya'a.

² Nuna maça hoga noyaná, guehna bi ñagui maya'bu Ajuá ja ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofu yá 'mehni'a. ³ Y nuna maça hoga noyaná xicjú de ma zi Hmuhú ra Jesucristo nú'a to'o rá T'ú Ajuá, ne utcaguihú gue nú'a ra T'ú'a, de rá ndo'yo, bá ehe de rá ji ra ndá Davi, ⁴ pe de rá ndáhi xá nt'axi bi fadi gue go gue'a rá T'ú Ajuá, ngue'a co rá danga ts'edi bi yopa nte de ja ya du. ⁵ Po rá ngue'a, Ajuá xa 'racagui ra 'b'efi dega apostol pa ga mamba ra maça hoga noya gatho ja ya hnini, pa da gamfri'u ne da 'yote Ajuá. Guehna ra 'b'efi dí p'efi pa nuya ja'i da nsundabi rá maça thuhu ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ⁶ Hangué nehe nu'ahu, Ajuá xa zohn'a'ihú pa gui tenhú ra Zidada Jesucristo.

⁷ Hangué dí op'ahu gatho'ihú zi cuhú gui 'b'uhú Nroma, nú'ahu xi ri ma'ahu Ajuá ne xa zohn'a'ihú pa gui nt'axquihú. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo da jap'a'ihú ne da max'ahu pa gui 'b'uhú te rá 'ñen'ho.

Ra apostol Pablo ne da zonga ya cu me Nroma

⁸ Nuya ya mudi noya dí op'ahu ja ma carta, dí xi'ahu gue dí umba njamadi Ajuá ma Dadahú por gatho'ihú de rá thuhu ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ngue'a haburaza ja ra ximhai hmá gue xi xcá camfrihú xá hño. ⁹ Ajuá dí p'epabi con gatho ma coraso pa da ntunga nú'a ra maça hoga noya nú'a habu xicjú de rá maça T'ú'a, y nu'á go gue'a padi gue nzantho dí apabi'a por gue'ahu. ¹⁰ Masque stá t'oma ndunthi ya pa pa ga mabu ga ts'oni'ahu, pe hinstá tsaya ga apa Ajuá pa da xoga ra gosthi pa da za ga mabu 'nitho. Hõnse go dí t'oma nú'a ra pa da mañ'a Ajuá pa ga mabu. ¹¹ Ngue'a xi dí ne ga mabu ga 'bui con gue'ahu pa da za ga u'ta'ihú ra m'fadi nú'a xa 'ñutcagui ra Maça Ndáhi, pa ma'na da nja ri jamfrihú. ¹² Y dí ma gue numa jamfrihú da 'racjú ra ts'edi 'na ngu ma'na. Nuri jamfrihú da jaqui ma'na da ze ma jamfri, ha numa jamfriga da ja'ahu ma'na da ze ri jamfrihú nehe, ngue'a 'nat'a ma jamfrihú.

¹³ Ne dí ne gui padihú, ma zi cu'ihú, gue ndunthi ya i'qui stá huts'i ga mabu ga

ts'oni'ahú, pe tobya hinxa za. Dí ne ga mabu pa ga fax'ahu ngu stá faxa ma'ra ya cu ja ma'ra ya hnini. ¹⁴ Ngue'a xuá 'b'encagui ga xipa gatho ya ja'i nuna maça hoga t'ode de ra mpõhõ, hangué mahyoni gatho ga zofo, ngu nú'u ñá griego ne ngu nú'u ñá ma'ra ya hñáqui, ngu nú'u ya bamhyá ne ngu nú'u hinte yá fadi. ¹⁵ Hangué nú'a ra pa go da ne Ajuá, nugui xi dí ne ga mabu pa ga mamba ra maça hoga t'ode nehe nubú Nroma.

Rá ts'edi ra maça hoga t'ode

¹⁶ Hindí ntsa pa ga mamba ra maça hoga t'ode, ngue'a go gue'a 'nara noya dega ts'edi nú'a xuá p'ehna Ajuá pa da põhõ gatho nú'u to'o da gamfri, ra mudi ya xodyo, nepu gatho nu ma'ra ya ja'i. ¹⁷ Nuna maça hoga t'odena udi gue Ajuá ma gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'u to'o camfri, y nu'á 'bui xá hño co Ajuá hõnse po yá jamfri. Ma njabú nehe ra Ndaxjua T'ofu habú ena: "Nu'a t'ó'o xa gamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, nú'a p'e'tsa 'nara 'ra'yo te."

Yá thai tu ya meximhai

¹⁸ Ajuá utuabi ya meximhai tengu rá ndangui rá cue'a, ne brí nhyoqui'a pa dua p'ehna ra castigo de mahets'i pa da zudi nú'u ya ts'o'yode hingui ne da 'yot'e xá hño. Ajuá ri ncue ngue'a nuya ja'i masque padi gue 'bui Ajuá ne padi te ri 'ñepi da 'yot'e'u, pe hingui ot'e, nu'á ri sigui co yá 'ñaqu'equ'e'i ne yá ts'oqui. ¹⁹ Gatho nú'a te da za da fadi de Ajuá, nu'á xa t'utuabi xá hño, y nu Ajuá go guese xa 'ñutuabi'u. ²⁰ Desde nú'bu Ajuá bi hyoca ra ximhai, desde gue'bu, Ajuá bi 'ñutuabi'u tengu rá 'mai'a. Gatho nú'u ya t'ot'e ri hnequi, gue'u utuabi ya ja'i tengu rá 'mai Ajuá nú'a hini hnequi, y njabú ri hnequi gue Ajuá 'bui ne ja rá ts'edi pa nzantho. Hangué ya ja'i hingui tsa te da dadi de nú'a te xa 'yot'e'u. ²¹ Nu'á, masque bi badi Ajuá, pe himbi ne bi nsunda'u ngu ri 'ñepi, nixi bi umba njamadi de gatho ya hño xa hñani'u. Nu'á bi 'yot'e, bi t'oc'a yá mfeni ne bi megui yá coraso pa himbi za bi badi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ²² Masque mi eñ'u gue xi myá bamhya, pe hinte myá fadi. ²³ Hangué bi zogui nú'a ra s'ocambeni mi 'ñepi da umbabi Ajuá nú'a xá nsunda ne p'e'tsa ra te nzantho, pa go bi x'ocambeni ya c'oi nú'u xa thoqui ngu yá 'bai ya ja'i nú'u p'e'tsi da du, nehe ya c'oi nú'u xa thoqui ngu rá 'bai 'nara ts'int's'u, ne nú'u ngu rá 'bai 'nara mbo'ni, ne nú'u ya c'oi dega qu'eña.

²⁴ Hangué Ajuá bi hyetho ya meximhai pa bi 'yot'a gatho nuya ts'onc'at'i mi beni ja yá mfeni, y njabú bi 'betua sehe yá tsa yá ndo'yo'u. ²⁵ Ngue'a nuya meximhai'u bi zogui nú'a Ajuá majuani pa go bi dena nú'u t'embabi gue go gue'u Ajuá; y nuya ja'i'u go bi nsunda nuya t'ot'e nú'u xa hyoca Ajuá,

hingo bi nsunda Ajuá to'o bi hyoca gatho, ne xá nsunda rá thuhu'a pa nzantho.

²⁶ Hangue Ajuá bi hyetho'u pa bi 'ño ja yá hne dega 'betsa, asta ya 'behña bi hñuxui yá mi'behñai hingo hõnse co ya 'ñhõ ngu nú'a xqui manda Ajuá. ²⁷ Nehe ya 'ñhõ bi me'tsa 'nara ts'onc'at'i pa da hñuxui yá mi'ñhõui hingo hõnse co ya 'behña, y njabu 'ñhõ co 'ñhõ bi 'yõt'a ra t'õt'e xi xá nts'o. Hangue ja gues'e bi hñani nú'a mi 'ñepi da hñani'u por yá ts'ot'õt'e.

²⁸ Nehe nguetho himbi ho da beni'u de Ajuá, hangue nu Ajuá bi hyetho'u pa bi beni ya mfeni xá nts'o ne pa bi 'yõt'e nú'a himri 'ñepi'u, ²⁹ ne bi 'yõt'e'u ya t'õt'e hingui ho, ne bi me'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'omfeni. Myá nduste, myá hyote, myá 'yõt'atuhni, myá hyate, myá ts'o'mui, myá nõnte, ³⁰ mi ja'tsua ya nc'uamba ma'ra, mi utsa Ajuá, myá 'ñaqu'equ'e, mri 'ñexa she, mi beni hanja da za da 'yõt'a ya t'õt'e xá nts'o, myá ts'o'yode co yá dada yá nana. ³¹ Bi ts'oca yá mfeni hangue himi padi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu, ne himbi cumpli yá noya. Ne himbi me'tsa ra hmate co yá ja'i, ne himbi me'tsa ra hucate. ³² Nehe nubya njabu, masque padi ya ja'i nú'a te xa ma Ajuá, gue nu'u t'ó'o ø't'a nuya t'õt'e'u rí 'ñepi da du, pe masque padi njabu, pe nu'u ø't'e nuya ya ts'ot'õt'e, y hingue hõnse ø't'e, nehe ri johyau nú'u ma'ra to'o handi'u ø't'a njabu nehe.

2

Ajuá ma da hñá'mba nguenda yá ts'oqui ya ja'i co ra hoga ts'utbi

¹ Hangue dá ngu'a dá ngu, otho te grí ncõni nú'i guí 'yø de nú'a te ø't'a ma'ra, ngue'a nú'a ra ora guí 'yø de nú'a te ø't'a ma'ra, nu'í guí ncondena she, ngue'a guí ø't'a nehe ngu ø't'a nú'u ma'ra. ² Dí padihue gue Ajuá ma da hñá'mba nguenda co ra hoga ts'utbi nú'u to'o ø't'a ya ts'oqui. ³ Hangue 'bu nú'i guí 'yø de ma'ra ne guí ø't'a nehe ngu ø't'e'u, oguí beni gue ma guí mpont'ui rá cue Ajuá nú'a ra pa da hñap'a nguenda. ⁴ Oxqui beni gue ngue'a Ajuá xi ra hoja'i con gue'i ne xa ze't'a ri nts'o'mui ne astabya hinxa castiga'i, gue nu'i da za guí siguí guí 'yõt'a ya ts'oqui. Padi gue Ajuá ra hoja'i con gue'i pa guí ñobri. ⁵ Pe nu'í hinguí ne, ngue'a xi rá me ri coraso ne hinguí øde ne hinguí ñobri, hangue ma'na ma da castiga'i nú'a ra pa da hnequi rá cue Ajuá pa da 'yõt'a rá hoga ts'utbi'a. ⁶ Y nu'á ma da umbabi nú'a rí 'ñepabi cada 'na ngu nú'a xa mefi. ⁷ Nu'á ma da umba ra te pa nzantho nú'u to'o xa hyomba rá nsunda ne xa hyoni pa Ajuá da 'ñe'tsua yá nsu ne xa hyonga ra te pa nzantho, ne hinxa zabi xa 'yõt'a ya hoga 'befi. ⁸ Pe pa ya ts'o'yode nú'u 'met'o go ø't'a nú'a hingui ho, ne hingo ne

da 'yõt'a nú'a xá hño, Ajuá ma da umbabi'u 'nara castigo con gatho rá cue. ⁹ Ma da nja ya danga uguí ne ya dumui pa gatho nú'u ya ja'i ø't'a ya ts'oqui, rá mudi pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i. ¹⁰ Pe Ajuá ma da cu'ta ja rá nsunda gatho nú'u to'o xa mefi ya hoga 'befi. Nehe ma da 'ñe'tsua yá nsu ne da umba ra hoga'mui, rá mudi pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i.

¹¹ Ngue'a Ajuá hinda ma da huahnitho ya ja'i nura ora da hñá'mba nguenda'u. ¹² Ajuá ma da hñá'mba nguenda gatho ya ja'i mahyegui, ngue'a gatho nú'u to'o xa 'yõt'a ya ts'oqui masque hinxa batua rá ley ra Moise, nu'á ma dra tha'mba nguenda ne dra castiga nsingue da the'ta ra ley; ha gatho nú'u bi badi ra ley ne himbi 'yõt'a nú'a ma, nu'á ma da tha'mba nguenda ngu nú'a manga nú'a ra ley'a. ¹³ Ngue'a hingue nú'u xa 'yødetho rá ley ra Moise gue go gue'u 'bui xá hño co Ajuá, hina, pe nú'u to'o øte ra ley ha, go gue'u ma da hma gue hinte ma ts'oqui tu. ¹⁴ Ne nú'a ra ora nuya ja'i hingyá xodyo ø't'a she'u nú'a xá hño ngu nú'a manga rá ley ra Moise, njabu ri hnequi gue pe'tsa she 'nayá ley, masque hinxa badi rá ley ra Moise. ¹⁵ Ja gue'u ri hnequini 'nara ley ngu xa nt'ofa ja yá coraso. Nehe nu'á pe'tsa 'nayá ts'edis pa da badi ua xá hño nú'a ø't'e'u ua hina; nehe yá mfeni xipabi gue hingui ho nú'a ø't'e, o ja ra ora xipabi gue xa 'yõt'a xá hño. ¹⁶ Nehe ma da njabu nú'a ra pa'a sta 'yõt'a ra nsuca uenda Ajuá ngu nú'a gra 'mui yá mfeni ya ja'i, masque nú'a xqui beni mant'agui'u. Ne nú'a to'o ma da hñá nguenda go ma Zidadahu ra Jesucristo. Njabu udi ra maça hoga noya nú'a xa 'bencagui ga ma.

Ya xodyo ne ra ley nú'a bi 'yofo ra Moise

¹⁷ Nu'í xodyo, guí beni gue ja ri nsu ngue'a grá xodyo, ne guí camfri gue guí 'bui xá hño ngue'a guí pe'tsua rá ley ra Moise, ne grí 'ñets'i ngue'a guí nsunda nú'a ra Ajuá majuani, ¹⁸ ne guí patua rá paha'a, ne guí padi guí uahna nú'a xá hño ngue'a njabu u't'a'i ra ley. ¹⁹ Ne nu'í guí camfri gue da za guí cahna ma'ra ya ja'i ja ra uenda ya goda, y guí ngu 'nara ñot'i pa nú'u 'bui ja ra 'bexuui. ²⁰ Y guí camfri gue da za guí utui ma'ra ya ja'i nú'u 'ñena ya t'ubatsitho hinte yá fadi, ngue'a nú'a ra ley guí pe'tsi ja xcá tsuhni ra hoga mfadi ne nu'á majuani. ²¹ Nú'í guí utui ma'ra, çhanja hingo guí ø't'e nehe nú'a guí udi? Y nú'í guí ma gue hinda mpe 'na, çha gue nu'í hinguí mpe? ²² Nú'í guí ma gue hingui tsa da ts'inga 'nara medinthati, çha gue nu'í hinguí ø't'a njabu? Nú'í guí utsa ya c'oi, pe çha gue hinguí mpe ja yá nija'u? ²³ Nú'í grí 'ñets'i ngue'a guí pe'tsua rá ley ra Moise, çha gue hinguí 'betua rá tsa Ajuá ngue'a hinguí ø't'a nú'a manga nú'a ra ley'a?

24 Hangue ja ra M̄aca T'ofu 'nará 'mehni Ajuá bi xipa ya xodyo ne bi 'ñembi: "Ya ja'i nú'á hingyá xodyo ñama'ñu de Ajuá po rá ngue'ahu."

25 Nubyá nura circuncisio go gue'a ngu 'nara seña nú'a xa thuts'i ja ri ndo'yohu ne go gue'a ra nt'udi de ra cohi nú'a bi gohi Ajuá co ndu ri dadahu ra Abrá. Nú'a ra seña'a da max'ahu ndunthi 'bu gui 'yøthu nú'a m̄anga ra ley. Pe nu'bu hingui øthu ngu m̄anga ra ley, nu'bú ra nt'udi de ra cohi ja ra uenda hinga ra nt'udi. 26 Nehe nu'bu nú'á ya ja'i hingyá xodyo nú'á to'o hingui pe'tsa nuna seña, nu'bu nú'á pefi ya hoga 'befi ngu nú'á m̄anga ra ley, nu'bú nehe'á Ajuá ma da hyandi gue ja ra uenda pe'tsa nú'a ra seña de ra cohi. 27 Ne njabu nú'a to'o hingrá xodyo, ma da 'ñudi gue nu'i grá 'yøt'ats'oqui, ngue'a nú'a desde bi 'm̄ai xa gohi rá ndo'yo ngu bi hyoca Ajuá nsi ra seña pe xa 'yøt'a ya hoga 'befi ngu nú'á m̄anga ra ley, ha nu'i guí pe'tsa ra seña de ra cohi ne guí pe'tsa rá ley Ajuá nt'ofu, pe hingui øte nura ley'a. 28 Hangue ra xodyo xi majuani hingo nú'a de rá 'baitho, ne ra seña xi majuani hingo nú'a hnequi de thi ja rá ndo'yo. 29 Pe nu'a xi majuani ra xodyo, gue'a nú'a to'o øta Ajuá ja rá coraso, ha nu'a ra seña xi majuani, gue'a nú'a ja mbo ja rá coraso 'na, nú'a ra seña xa 'yøt'a Ajuá ja rá te 'na, hingue nú'a t'øt'e ja rá ndo'yo ngu xa nt'ofu ja ra ley. Y nú'á to'o xi majuani ya xodyo ngue'a øta Ajuá ja yá coraso, go gue'á ma da 'ñe'tsua yá nsu Ajuá, hingo ya ja'i.

3

1 Nu'bú, ¿te ma'na ra mfats'i pe'tsa ra xodyo? O ¿te ma mfats'i hani de ja ra seña de ra cohi? 2 Ndundthi ya mfats'i pe'tsa ya xodyo nú'a hingui pe'tsa nú'á ma'ra ya ja'i. 'Na de nuya mfats'i'á gue'a gue Ajuá bi umba rá noya'a pa go bi su'á. 3 'Ra de gue'á himbi gamfri nú'a bi ña'tuabi'á Ajuá, pe nu'a hingui ne da 'ñena gue Ajuá hinda ma da cumpli nú'a xa ñagui. 4 Hanja hina, nu'a ma da cumpli nú'a xa ñagui. Ajuá hinga ma ga ec'uambahu, ma'na xá hño ga beñhu gue gatho ya ja'i go ya c'uamba y hingo Ajuá. Ngu m̄anga ja ra M̄aca T'ofu habu sipa Ajuá njaua ne ena:

Ma da fadi gue go gue'i guí m̄anga majuani, y ma gui ntate nú'a ra pa da 'ñec'uamba'i ya ja'i.

5 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: "Nu'bu ma ts'oquihu japi da hnequi tengu rá hoga'm̄ai Ajuá, nu'bú ¿ha gue ra hoga ts'utbi da castigaguihu?" Njabu m̄anga nú'á ma'ra ya ja'i, hingo dí m̄angá. 6 Hina, nujá hinda za ga beñhu ngu beñ'á. Ngue'a nu'bu di njabu ngu nú'a mañ'á, nu'bú ¿hanja da za da 'yøt'a ra ts'utbi'a co ra ximhai?

7 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: "Nu'bu por 'nara nc'uamba ga m̄a ga japi da hnequi rá nsunda Ajuá ngue'a ja ri hnečni gue Ajuá cumpli rá noya, nu'bú ¿ha gue rí 'ñepabi da castigagui?" 8 Ne asta da za da 'ñena 'nara ja'i gue 'na da za da 'yøt'a nú'a xá nts'o pa da nja ra hño. 'Ra xa guscagui ra nc'uamba y 'bai mañ'á gue guehna dí udi. Nuya ja'i'á rí 'ñepabi da secuabi 'nara castigo.

Gathoguihu dí tuhu ya thai

9 Hangue ¿te ga beñhu? ¿Ha gue ga beñhu gue nú'á dyá xodyohu ma'na dí 'bøhu xá hño que ma'ra ya ja'i? Hina, hingui tsa; ngue'a ya stá m̄a gue gathoguihu, ngu ya xodyo ngu nú'á hingyá xodyo, gathoguihu dí øhu ja rá 'ye ra ts'oqui. 10 Hangue ra M̄aca T'ofu enga njaua:

Jo'o ni 'na nú'a hindi tu ya ts'oqui. Haha, jo'o ni 'na.

11 Jo'o ni 'nara ja'i nú'a strá nt'axi rá mfeni, ne jo'o ni 'na to'o di honi Ajuá.

12 Gatho'á ya ts'o'yøde, gatho'á xa nts'oqui. Ni 'na hingui øt'a xá hño, haha ni 'na.

13 Yá ne'á xá nts'o, nja ngu 'nara nt'agui xots'i;

ne nzantho hate'á.

Nehe xá nts'uni yá ne, nja ngu rá ne ra qu'eña nú'a hote.

14 Pøni ya ts'one de yá ne, ne ya noya dega cue.

15 Co 'na tui nu'á da ma hnest'ihi pa da hyo yá miqu'eiu.

16 Haburaza 'yo'á øt'a ya nhuati ne tsogui ya uguí,

17 y hinga badi'á hanja da 'm̄ai'á te rá 'ñenthø.

18 Y nu'á ni ts'á hingui tsupabi rá cue Ajuá.

19 Nubyá dí padihu gue nú'a m̄anga ja rá ley ra Moise, m̄a pa nú'á to'o 'bu ja nú'a ra ley'a pa da me'tsa yá tsa y da go'ta yá ne, pa njabu nu'á ne gatho ma'ra ya ja'i de ra ximhai da dø'ma nú'a ra castigo ma da hñani de Ajuá. 20 Ngue'a ni 'nara ja'i hinxá 'yøt'e gatho nú'a m̄anda ja ra ley. Hangue enga ja ra M̄aca T'ofu gue Ajuá hinda ma da m̄a gue ni 'nara ja'i hingui tu ra ts'oqui, masque da 'm̄ai'ra da 'ñena gue xa 'yøt'a ngu nú'a m̄anga ra ley. Ngue'a nu'araza ra ley xo'tsuabi yá ts'oqui ya ja'i.

Ra mpøhø bí ehe po ra jamfri

21 Pe nubyá Ajuá xa 'ñudi 'nara hño pa ra meximhai, y nura hño'a, nú'a hanja grá 'bøhu xá hño ja rá thandi'a. Pe nura hño'a hingui pe'tsi te da nu ni co ni 'nara ley, masque ja dí mahma ja rá ley ra Moise ne ja nú'a bi 'yofo ma'ra ya 'mehni Ajuá. 22 Nuna danga hñona ma gue nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ya 'bai xá hño ja rá thandi Ajuá. Y nuna hñona ja pa gatho nuto da gamfri'a, ngue'a gatho ya ja'i mahyegui, gue dra xodyo gue hindra xodyo. 23 Y gathoguihu

dyá 'yøt'ats'oquihũ, ne ni 'na de guecjũ hin-
gui tsa ga 'yohũ xá hño ngu ri ho Ajuá. ²⁴ Pe
nu'á xi ra hojã'i, hangue mã de rá pahase
gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhũ ngue'a dí
camfrihũ ra Zidada Jesucristo. Ajuá tsa da
mã njabũ ngue'a ra Zidada Jesucristo ya bi
gutca ma thaihũ. ²⁵ Ajuá bá pehna ra Zidada
Jesucristo pa bi du ja ra pont'i ngu 'nara
hñã'ti, pa bi hñãga ma ts'oquihũ po rá mãca
ji bi mani, pa njabũ nu'a tó'o da gamfri'a
ya hinda ma da zũtua rá cue Ajuá. Njabũ
bi 'yøt'a Ajuá pa bi 'ñudi rá hoga ts'utbi,
masque himi hnequihmã ngue'a po rá mãca
pasencia hinxqui castiga ya ja'i nuya pa
xqui thogui. ²⁶ Ha nubyá, po rá du rá T'ũ,
Ajuá bi 'ñudi rá hoga ts'utbi, ne nu'á mã gue
ya hinte ma ts'oqui tu nú'ũ to'o camfri ra
Zidada Jesu.

²⁷ Hangue nubyã hingui tsa to da 'ñets'i.
'Bũ xa za 'na xa me ya hoga 'befi ngu nú'ũ
mãnga rá ley ra Moise pa xa mpøhøhma,
nu'bũ xa zahmã xa 'ñets'i. Pe nuto ya hinte
ma ts'oqui tu ngue'a xa gamfri ra Zidada Je-
sucristo, nu'á hingui tsa da 'ñets'i. ²⁸ Ngue'a
dí pahũ xá hño gue Ajuá mã gue ya hinte
ma ts'oqui tu nú'á to'o camfri ra Zidada Jesu
nsinque te da nu co ya 'befi de ra ley.

²⁹ ¿Xi ha gue Ajuá go ra Ajuá nsøctho pa ya
xodyo? ¿Ha hingrá Ajuá nehe pa nuya ja'i
hingyá xodyo? Hãhã, go gue'a ra Ajuá nehe
pa gue'ũ. ³⁰ Ngue'a 'nat'a Ajuá 'bũ, y nú'á
mã gue ya hinte ma ts'oqui tu ya xodyo nú'ũ
pe'tsa ra seña de ra cohi ja yã ndo'yo nú'ũ
camfri ra Zidada Jesucristo. Nehe go guet'a
Ajuá mã gue nehe nú'ũ hingui pe'tsa ra seña
ja yã ndo'yo ya hinte tu nú'ũ camfri'ũ ra
Zidada Jesucristo. ³¹ ¿Ha gue dí puthũ rá
ley ra Moise ngue'a dí udihũ ra jamfri de ra
Zidada Jesucristo? Hina, hinda za da feni
njabũ, ngue'a núj mã'na dí umfũ rá ts'edi
nura ley'a.

4

*Ra Abrá himbi mpøhø po nuya hoga 'befi
bi 'yøt'e*

¹ Xi ra Abrá nú'á ma mũdi dadahũ nújũ
dyá xodyohũ, ¿te rá 'bẽ da za ga beñhũ 'bũ
de gue'a? ² Nu'ũ Ajuá xa mãhmã gue
ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu por yã
hoga 'befi mi øt'e, nu'bũ nu'á xa zahmã xa
'ñets'i. Pe hina, himbi za bi 'ñets'i ja rá
thandi Ajuá. ³ Ngue'a ra Mãca T'ofø enga
njaua: "Ra Abrá bi gamfri gue mi ma da
hñãni nú'á bi ñã'tuabi Ajuá, hangue Ajuá
bi mã gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui
mi tu." ⁴ Nu'ũ 'nara ja'i øt'a 'nara 'befi,
nurá thãhã da t'umbi hingui t'umtho co ra
hñoja'i; t'umbabi ngue'a xa mpøfi ne thupi.
⁵ Pe nura ja'i to'o camfri Ajuá ne camfri gue
hingue po yã hoga 'befi da za da mã Ajuá
gue ya hinte ma ts'oqui tu, nura ja'i'a, Ajuá

da mã gue ya hinte tu ngue'a bi gamfri'a.
⁶ Nehe ra Davi xicjũ gue Ajuá mãnga nuna
noyanã dega japi. Nu'á ena gue Ajuá mã gue
'nara ja'i ya hinte ma ts'oqui tu nsinque da
'yũ'tua nguenda de yã 'befi. ⁷ Ra Davi bi 'yøfo
njaua:

Njapi ndunthi nú'á to'o xra pumba yã
ts'oqui.

⁸ Hãhã, njapi ndunthi nú'á hingui mã Ajuá
te xa 'yøt'e.

⁹ Xi nuna ra noya dega japi mãnga Ajuá,
¿ha gue mã pa gatho ya ja'i, o hønse pa nú'ũ
pe'tsa ra seña de ra cohi bi gohi Ajuá co ya
xodyo? Hina, nu'á mã pa gatho. Dí padihũ
gue Ajuá bi mã gue ya hinte ma ts'oqui
mi tu ra Abrá ngue'a bi gamfri'a. ¹⁰ ¿Ha
gue ra Abrá mi pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo
nura ora'a o hina? Hina, himi pe'tsta nú'á
ra seña'a, mi 'bũtho njabũ. ¹¹ Nura seña
de ra cohi bi thu'tsua ja rá ndo'yo pe asta
'mẽfa; y nura seña'a gue'a ngu 'nara seyo bi
hñũ'tsuabi Ajuá pa da fãdi gue ri muui nú'á
xqui mãñ'a gue ra Abrá hinte ma ts'oqui
mi tu ngue'a bi gamfri. Ajuá bi mã gue ra
Abrá ya hinte mi tu ante da thu'tsuabi nura
seña, y njabũ ra Abrá bi ndada de gatho nú'ũ
to'o camfri masque nú'ũ hinxã me'tsa nú'á
ra seña, pa njabũ nehe'ũ Ajuá bi mã gue ya
hinte tu'ũ. ¹² Nehe ra Abrá bi ndada de ya
ja'i to'o pe'tsa ra seña de ra cohi ne camfri,
nú'ũ to'o hingue hønse pe'tsa ra seña pe nehe
tenba rá jamfri ma dadahũ ra Abrá nú'á to'o
bi gamfri ante da thu'tsua ra seña.

Nuju ga hãñhũ ra hñã'ti nú'ũ ga camfrihũ

¹³ Ajuá bi ñã'tua ra Abrá da umbabi ra
ximhai ngu 'nara tsogui pa gue'a ne pa yã
ja'i 'mẽfa de gue'a. Bi ñã'tuabi pe hingue
ngue'a xqui 'yøta ra ndaxjua ley; nu'á bi
ñã'tuabi njabũ ngue'a mi camfri ne ya hinte
ma ts'oqui mi tu. ¹⁴ 'Bũ nú'ũ to'o ri dena ra
ndaxjua ley da gohui nú'á ra tsogui, nu'bũ
ra jamfri da bøni gue hinte ri muui, ne nú'á
ra hñã'ti'a ma da njabũtho. ¹⁵ Pe ra ley
ri japi da hnequi rá cue Ajuá ngue'a dyá
ts'o'yødehu, pe 'bũ dí otho 'nara ley, nu'bũ
¿hanja gra ts'o'yødehu?

¹⁶ Hangue nura hñã'ti de ra tsogui ja pa
nú'ũ to'o camfri, pa njabũ Ajuá da za da
unga ra tsogui po rá hñoja'i. Ma dra t'umbi
pa gatho yã ja'i ra Abrá, hingue hønse pa
nú'ũ to'o bi nte ja ra ley nepũ bi gamfri, pe
nehe pa nú'ũ to'o hinxã te ja ra ley ne bi
gamfri ngu bi gamfri ra Abrá nú'á to'o go
ra dada de gathoguihũ nújũ dyá gamfrihũ.
¹⁷ Ngu mãnga ja ra Mãca T'ofø gue Ajuá bi
xipa ra Abrá ne bi 'ñembi: "Stá hux'a'i pa gui
ndada de ndunthi ya hnini." Hangue ja rá
thandi Ajuá ra Abrá bi ndada de gatho nú'ũ
to'o camfri. Y nu'á mi camfri gue Ajuá tsa da
japi da yopa nte nú'ũ xa du, y ri manda nú'á
hingui 'bũtho, pa gue'a ja ra uenda ya 'bũ.

¹⁸ Ne masque ngu xmá hñei, pe ra Abrá mi camfri gue da zohò nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi sigui bi d'omi. Hangue njabú nu'á bi ndada de ndunthi ya hnini ngu nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi 'ñembabi: "Ma da ndunthi ri b'atsi da 'mú." ¹⁹ Ra Abrá xi mi ja rá jamfri gue da me'tsa 'nará t'u. Nu'á himi jamasu ua ya mrá daqu'ei, masque mi ma da got'a 'na nthebe njeja. Nixi himi jamasu gue ra Sara nurá 'behña'a ya mrá daqu'ei nehe ne hinxqui me'tsa ni 'nara b'atsi. ²⁰ Pe de nú'a xqui hña'tuabi ni ts'u himbi 'be rá jamfri, nu'á ma'na bi nja rá jamfri, ne bi nsunda Ajuá. ²¹ Ngue'a mi padi xá hño gue Ajuá mi ja rá ts'edi pa da 'yot'e ngu nú'a xqui ñá'tui. ²² Hangue por gue'a Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, ngue'a ra Abrá bi gamfri'a.

²³ Pe nuya noya nú'u ena gue Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, himbi t'ofó hñense pa ra Abrá; ²⁴ bi t'ofó pa guecaguihú nehe, ngue'a Ajuá ma mahyegui de guecju núju dí camfrihú'a. Dí camfrihú gue nu'á pe'tsa ra ts'edi pa bi 'yot'e bi yopa nte ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ²⁵ Nu'á bri da pa bi du po rá ngue ma ts'oqui, ne bi t'ot'e pa bi yopa nte pa bi t'udi gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhú.

5

Ya hño nú'u pe'tsa ra gamfri ngue'a Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui tu

¹ Nubyá Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhú ngue'a stá camfrihú'a, hangue ya dí 'buhú te rá entho con gue'a por ma Zidadahú ra Jesucristo. ² Nehe ngue'a dá camfrihú ma zi Hmuhú ra Jesucristo, hangue ya stá jonihú co Ajuá ra Dada ne stá tsuatahú rá hñoja'i'a. Y nubyá ya dí 'buhú ja nú'a ra hñoja'i'a, ne dí t'omhú co ndunthi ra johya nú'a ra pa ga 'buhú ja rá nsunda Ajuá. ³ Y hingue hñense dí johyahú por gue'a, nehe rí 'ñepi ga johyahú ora dí thohú ya ts'othogui, ngue'a dí padihú gue ya ts'othogui rí jacju ga zedihú. ⁴ Y nu'bu ga zedihú, ga pòñhú 'radyá hoga gamfrihú, y por guehna ma'na da ndangui ma nthò'matehú. ⁵ Y nuna nthò'matená hinda ma da njabútho nepu ga 'be ma tsahú, ngue'a ra Mäca Ndahi nú'a xa t'acaguihú xa 'ñutcahú xá hño gue Ajuá macaguihú.

⁶ Dí pahú gue Ajuá macaguihú, ngue'a ja nú'a ra pa xqui beni'a, bá pèhna ma zi Hmuhú ra Jesucristo pa bi du po rá nguecju núju ndyá dadits'oqui, ngue'a nuju otho ma ts'edihú pa ga mpòhòschú. ⁷ Xi xá hñei to da ne da du po rá ngue 'nará miq'ueiui nú'a dí othmá xá hño, pe ja ra ora da za 'na da rezga da du po rá ngue 'nara hoja'i. ⁸ Pe Ajuá xa 'ñutcaguihú tengú rá ndangui rá hmäte nú'a pèschahú, ngue'a

masque 'nandyá dadits'oqui, pe bá pèhna ma zi Hmuhú ra Jesucristo pa bi du po rá nguecju. ⁹ Y núbya ya gue nu'á bi du pa bi ñangaguihú co rá maça ji, ne ya hinte ma ts'oqui dí tuhú, nu'bu nubyá go dí t'omhú gue nu'á da ñangaguihú de rá cue Ajuá sta 'ñepu. ¹⁰ Nuju ndi ncontrahú co Ajuá, pe nubyá dí mádiuhú con gue'a po rá du rá maça T'u. Y núbya stá mádiuhú con gue'a, dí padihú gue ma ga mpòhòhú po rá te'a. ¹¹ Pe hingue hñense'a, nehe nuju dí johyahú ndunthi ngue'a dí 'buhú xá hño co Ajuá por nú'a bi 'yot'e ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ngue'a por nú'a bi 'yot'e'a ya stá mádiuhú co Ajuá.

Nú'a bi 'yotcahú ra Adá y nú'a bi 'yot'a ra Zidada Jesucristo pa guecju

¹² Hangue nu mi yat'a ra ts'oqui gatho ja ra meximhai, bi yat'i po nú'a bi 'yot'a 'nara 'ñhò, y go gue'a numa madi dadahú. Nehe po rá nts'o'yòde'a ra du bi yat'i ja gatho ya ja'i, ngue'a xa t'ot'a ra uenda gue gatho bi 'yot'a ra ts'oqui. ¹³ Hangue ante da thuxa ra ley ya mi ja ra ts'oqui ja ra ximhai, pe nú'u ya ts'oqui bi t'ot'e himbi thanga nguenda ngue'a hinxqui thusta ra ley, ngue'a hingui tsa da thanga nguenda ya ts'oqui nu habú otho ni 'nara ley. ¹⁴ Pe madi njabú, ra du bi ntate ja ya ja'i desde ra Adá asta ra Moise, masque nú'u ya ja'i'u himbi 'yot'a ngu nú'a ra nts'o'yòde bi 'yot'a ra Adá. Nura Adá po nú'a bi 'yot'ase hangue bi nja ra du pa gathoguihú; njabú nehe bi 'ñehe ra Zidada Jesucristo bi 'yot'ase pa bi nja ra te pa nzantho.

¹⁵ Pe nú'a ra ts'oqui bi 'yot'a ra Adá hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha bi unga Ajuá dega hñoja'i. Po rá ngue rá ts'oqui 'nadra 'ñhò bi nja ra du pa gatho, pe Ajuá po rá hñoja'i bá pèhna 'nadra 'ñhò nehe pa da unga ra te pa nzantho ngu 'nara 'baha pa gatho ya ja'i po rá hñoja'i nú'a 'nadra 'ñhò. Y nura 'ñhò'a go gue'a ma Zidadahú ra Jesucristo. ¹⁶ Ra ts'oqui dí tuhú por nú'a bi 'yot'a 'nada ra ja'i hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha xa t'acju. Ajuá bi hña'mba nguenda de nú'a 'nadra ts'oqui, ne bi 'ye'mba ra du pa gatho ya ja'i; pe 'mefa Ajuá po rá hñoja'i bi unga nura 'baha'a masque ya ja'i xi xqui 'yothmá ndunthi ya ts'oqui, pe Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁷ Ya gue bi ntate ra du po nú'a ra ts'oqui bi 'yot'a 'nada ra 'ñhò, pe nubyá nú'u to'o xa hñani nú'a ra 'baha xa unda Ajuá po rá hñoja'i y xa hñani nura noya gue nu'á ya hinte ma ts'oqui tu, nu'á ma go da ndá'u ja nú'a ra te xa 'ñepu po rá ngue nú'a bi 'yot'a 'nada ra 'ñhò, y nura 'ñhò'a go gue'a ma zi Hmuhú ra Jesucristo.

¹⁸ Hangue por nú'a ra ts'oqui bi 'yot'a 'nada ra 'ñhò, Ajuá bi 'ye'mba ra du pa gatho ya ja'i, y nehe por nú'a ra hoga 'befi

bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, Ajuā ena pa gatho ya ja'i gue ya hinte ma ts'oqui tu'u ne umbabi'u ra te. ¹⁹ Po 'nara ts'o'yøde gá 'ñøhø, bi japi bi nts'oqui gatho ya meximhai, njabu nehe po 'nara hoga'yøde, ndunthi da t'embí gue ya hinte ma ts'oqui tu.

²⁰ Pe 'mefa bi nja ra ley pa ma'na bi ndunthi ya nts'o'yøde. Y masque xa ndunthi ya nts'o'yøde, ma'na xa ndangui rá hñoja'i Ajuā. ²¹ Masque ra ts'oqui xi bi ntatehma ngue'a bi nja ra du, pe ma'na bi ntate rá hñoja'i Ajuā, ngue'a po rá hñoja'i'a nu'á ma gue nuju ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, ne xa 'racaguihu ra te pa nzantho po ma Zidadahu ra Jesucristo.

6

Núju stá 'ueguehu de ra ts'oqui rí 'ñepi ga 'buhu 'nara 'ra'yo te co ra zi Hmu Jesucristo

¹ Xibya, ¿te ga mañihu? ¿Ha gue ga sigui ga øthu ya ts'oqui pa ma'na da ndangui rá hñoja'i Ajuā pa guecju? ² ¡Hina! ¡Hinda za ga beñihu njabu! Núju ma'met'o ndí øhu ja rá 'ye ra ts'oqui, pe nubyá ya stá pøñihu, ya hindí øhu ja rá 'ye, ja ra uenda ya stá tuhu. Nu'bu ¿hanja da za ga sigui ga øthu ya ts'oqui? ³ ¿Ha gue hingui padihu gue núju stá nxistehehu stá 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne nura ora dá nxistehehu ja ra uenda dá tuhu con gue'a? ⁴ Nehe nú'a ra ora dá nxistehehu, ja ra uenda dá nt'aguihu ngu bi nt'agui'a ngu 'ñena stí tuhu nehe, pa ngu bi yopa nte'a de ja ra du po rá maca ts'edi Ajuā rá Dada, njabu necaguihu stá yopa ntehu ma'ra'yo pa ga 'buhu 'nara 'ra'yo 'mui.

⁵ Ngue'a nu'bu stá 'nathohu con gue'a ngue'a ja ra uenda stá tuhu ngu bi du'a, nu'bu ma ga 'buhu 'nara 'ra'yo 'mui ngu gra 'mu'a, ngue'a ja ra uenda dá yopa ntehu ngu bi yopa nte'a de ja ra du. ⁶ Dí padihu gue ma ndaxjua 'muhu bi mpont'i mahyegui con gue'a, pa gue numa ndaxjua 'muhu nú'a mi pepa ra ts'oqui, ngu ya xra huati pa ya hinga 'megohu de ra ts'oqui. ⁷ Ngue'a nu'a tó'o ya xa du, ya hingui o ja rá 'ye ra ts'oqui. ⁸ 'Bu stá tuhu mahyegui co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, dí camfrihu gue ga 'buhu con gue'a. ⁹ Ngue'a dí pahu gue ma zi Hmuhu to'o bi yopa nte de ja ya du, ya hingui pe'tsi te da yopa du'a, ne ra du hinda ma da yopa ntate de gue'a. ¹⁰ Ngue'a nu mi du'a, bi du 'na'quitho pa bi gutca gatho ma ts'oquihu, y ya hingui pe'tsi te da nu co ra ts'oqui. Y nubyá nu'á bi yopa nte y 'bui pa rá nsunda Ajuā. ¹¹ Njabu necju ga øthu ra uenda gue ya stá tuhu ne ya hindí pe'tshu te ga nuhu co ra ts'oqui, ne ya dí 'buhu pa rá nsunda Ajuā ngue'a dí 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo.

¹² Hangué ya oxqui hophu ra ts'oqui da sigui da manda ja ri ndo'yohu nú'u ma da du. Oxqui hophu da ja'ahu gui 'yøthu nú'a go da ne ri ndo'yohu. ¹³ Oxqui sigui gui pephu ra ts'oqui nú'a ja'ahu gui 'yøthu nú'a hingui ho. Nu'a gui 'yøthu, daphu ri tehu ja rá 'ye Ajuā pa gui 'yø'tuahu rá paha'a, ngue'a nu'ahu ja ra uenda ya xcá tuhu de ra ts'oqui ne xcá yopa ntehu ma'ra'yo. Hangué daphu ri ndo'yohu ne ri ts'edihu Ajuā pa gui pephu rá 'befi'a. ¹⁴ Ngue'a nura ts'oqui ya hinda ma da nda de guecju, ngue'a ya hindi 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley, nubyá dí 'buhu ja rá hñoja'i Ajuā.

Núju ndí øhu ja rá 'ye ra ts'oqui, ¿pa te ga yopa penjani?

¹⁵ Nde'bu, ¿ha gue ga øthu ya ts'oqui ngue'a dí 'buhu ja rá hñoja'i Ajuā ne ya hindí 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley? ¡Hina! ¡Hinda za ga beñihu njabu! ¹⁶ Dí padihu gue dyá 'begohu de nú'a to'o dí øtehu. Nu'bu gui øtehu ra ts'oqui go rá 'bego'ihu'a ne go gue'a da ja'ahu gui 'medihu. Ha nu'bu gui øthu Ajuā go rá 'bego'ihu'a y nu'á da 'yøt'e pa gui 'buhu xá hño ja rá thandi'a. ¹⁷ Pe jamadi Ajuā gue masque gá 'megohu de ra ts'oqui, pe nubyá ya xcá ndahu pa gui 'yøthu con gatho ri muihu ra nt'utate xa t'u'tahu. ¹⁸ Ajuā bi zin'ahu de rá 'ye ra ts'oqui nú'a nguí pephu, pa go gui pephu'a ne gui 'yøthu xá hño ngu ri ho'a. ¹⁹ Núna dí xi'ahu, dí hec'ahu ngu ya 'bego pa da zo ri mfenihu. Njabu ngu xcá ndahu pa gá 'megohu ja ra ts'oqui ne nguí nts'o'yødehu, njabutho nehe ndahu ja rá 'ye Ajuā pa gui 'yøthu nú'a xá hño, ne gui 'buhu xá nt'axi.

²⁰ Nguetho nú'bu nguí 'megohu ja ra ts'oqui, himi tsa gui 'yøthu nú'a xá hño. ²¹ ¿Te ma thaha gá hañihu de nú'u ya t'ø'te xmá nts'o nguí øthu? Ha nubyá grí ntsahu de gue'u. Ngue'a nú'a ra thaha ri uni nú'u ya t'ø'te xá nts'o, go gue'a ra du. ²² Pe nubyá ya hingyá 'begohu de ra ts'oqui, ya gyá 'begohu de Ajuā, hangué ya xcá hañihu 'nara danga thaha, y nura thaha'a go gue'a gui 'buhu xá nt'axi y rá ngats'i 'nara te pa nzantho. ²³ Nguetho nura njut'i ra ts'oqui go gue'a ra du, pe nura 'baha Ajuā go gue'a 'nara te pa nzantho nú'a da 'racju ngue'a drí 'nathohu co ma Zidadahu ra Jesucristo.

7

Dí 'buhu co ra Zidada, hingue dí 'buhu ja ra ndaxjua ley

¹ Zi cuhu, nu'ahu gui padihu ya ley, gue mientras ra ja'i te, pe'tsi da 'yø'te ngu manga ra ley, pe 'bu da du, ya hina. ² Nja ngu 'nara 'behña ra medinthati, mientras te rá dame pe'tsi da 'yø'te nú'a manga ra ley dega nthati, pe nu'bu ya xa du rá dame, nura 'behña'a ya hingui 'bui ja nura ley'a. ³ Pe

nu'bu te rá dame, ne da meui ma'na ra 'ñøhø, nura 'behña'a da thu'mbabi ra zinga medinthati; pe nu'bu xa du rá dame, nura 'behña'a ya hingui 'bui ja nura ley'a, ne hinda ma da thu'mbabi ra zinga medinthati masque da nthatui ma'na ra 'ñøhø.

⁴ Njabu necaguihu ndí 'bahuma ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe nubyá ja ra uenda stá tuhu mahyegui co ra Zidada Jesucristo nu mi du'a, ne ya hindí 'buhu ja nura ley'a. Dá njahu ngu nú'a ra 'behña bi du rá dame ne bi nthatui ma'na, ngue'a nuju ya hindí 'buhu ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya dá 'nathohu co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi yopa nte de ra du. Y stá njahubu pa da za ga øthu ya hoga 'befi pa rá nsunda Ajuá. ⁵ Ngue'a nú'bu ndí 'buhu ja ma ndaxjua 'maihi xá nts'o, nura ley ma'na bi nupca ma mfenihu pa dá øthu nú'u ya ts'onc'at'i ndí pe'tshu, y nu'á mri mpefi ja gatho ma ndo'yohu pa dá øthu ya ts'oqui ne pa xa zixcahmaja ja ra du. ⁶ Pe nubyá ja ra uenda stá tuhu de ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya hindí 'buhu ja rá hmanda nú'a ra ley'a. Ya hindí øhu ja rá 'ye ra ley, hangue nubyá da za ga pepuhu Ajuá co 'nara 'ra'yo mfeni nú'a bi 'racju ra Maça Ndahi, ne hingue ngu ma'met'o nú'bu ndí 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley ne ndí pepuhu ngu nú'a xqui t'ofu.

Ra ts'oqui nú'a dí hahu

⁷ ¿Te ga beñhabya? ¿Ha gue ra ndaxjua ley tu ra thai de ra ts'oqui? ¡Hina! ¡Hinda za! Ngue'a go gue'a bi 'ñutcagui te rá 'be'a ya ts'oqui. Ngue'a hinduí padi hmaha ua ra ts'oqui pa dra hyøcua nú'a te pe'tsi ma'na. Dá padi asta nu mi 'ñengagui ra ley: "Oxqui hyøca nú'a hinga ri meti." ⁸ Pe nu ndá øde nura hmanda'a, nuya ts'onc'at'i bi mpefi ja ma ndo'yo pa dá hyøque ndunthi ya t'øt'e, y njabu dá tu ra ts'oqui ngue'a hindá øt'e ngu nú'a mangu ra ley, ngue'a nsi ra ley hingui tsa to da du ra ts'oqui. ⁹ Ma'met'o hinduí pahma ra ley, y ndí beni gue nduí 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá. Pe nu ndá padi ra ley, gue'bu dá padi tengu rá ndangui ra thai ndí tu, ha nura ts'oqui ma'na bi nja rá ts'edi pa bi cacagui ga pepi. ¹⁰ Njabu ra ley nú'a ña'tui ra te pa nzantho pa to'o da cumplibi, bi 'ñutcagui gue ya dí nehí ra 'ñu pa ja ra du. ¹¹ Ngue'a ra ts'oqui mi cacagui ga øt'a nú'a mi hagahma ra ley pa hinga øt'e, hangue ra ley bi condenagui ga tu po rá ngue ra ts'oqui.

¹² Hangue ra maça ley xá nt'axi y nú'a ri manda'a go gue'a xá nt'axi ne xá hño y øt'a ra hoga ts'utbi. ¹³ Nu'bú, ¿ha gue nú'a ra hoga ley go gue'a bi 'yøtca 'nara 'ñu pa xa zixca ja ra du? ¡Hina! ¡Hinga beñhu njabu! Ngue'a nuya ts'oqui stá øt'e go gue'a bi 'yøtcaui nura 'ñu pa xa zixcahma ja ra

du. Y njabu xa fadi gue nura ts'oqui xi ra cate, ngue'a por nú'a ra hoga ley, ra ts'oqui bi jaqui dá 'medihma. Hangue po ra ley bi hnequi gue ra ts'oqui nts'edi xá nts'o.

¹⁴ Dí padihu gue ra ley bá ehe de mahets'i. Pe ngui drá ja'i dega ximha, ne dí o ja rá 'ye ra ts'oqui, hangue otho ma ts'edi pa ga øt'a ngu nú'a ri manda ra ley. ¹⁵ Nugui hindí padi nú'a dí pefi, ngue'a hingo xi ma paha nú'a dí pefi, pe nú'u ya 'befi dí utsa xcá thamfri ya dá øt'e. ¹⁶ Y nu'bu dí øt'e nú'a hingui ho ne hingo ma pahaga, nu'bú numa pahaga ri nthu ngu mangu ra ley, ngue'a ra ley ma gue hinxá hño nú'a dá nts'o, hangue dí handi gue ra ley xá hño. ¹⁷ Hangue njabu hingo de guece dí pefi nuya t'øt'e. Nuya ts'onc'at'i dí pe'tsi ja ma ndo'yo, go gue'u ri jaqui dí øt'a njabu. ¹⁸ Y ngui dí padi gue hinte ma t'øt'e xá hño dí øt'e ja ma ndaxjua 'mai, ngue'a ga nehma ga øt'e nú'a xá hño pe hingui tsa ga øt'e. ¹⁹ Nguetho nura hño dí ne ga øt'e, hindí øt'e, pe nú'a ne nú'a hingo ma paha pa ga øt'e, nu'á go gue'a dí øt'e. ²⁰ Pe nu'bu ngui ga øt'e nú'a hingo dí ne, nu'bú ha, hingo dí pefi nura 'befi'a, nuya ts'onc'at'i dí pe'tsi ja ma ndo'yo go gue'u ri jaqui dí øt'a njabu.

²¹ Hangue dí padi gue nzantho ri ndá 'nara ts'edi ja ma ndo'yo, y ri mpefi njaua: 'bu dí ne ga øt'a nú'a xá hño, hingui tsa ngue'a nzantho go dí øt'a nú'a hingui ho. ²² Ngue'a ngui de ja ma mfeni dí ho rá ley Ajuá, ²³ pe ja 'nara ts'edi ma'na'ño nú'a ri ndá ja ma ndo'yo. Nura ts'edi ri ntuncui ma paha, ne nzantho jaqui ga øt'a ya ts'oqui pa ma'na ri datc'agui'a.

²⁴ ¡Huecategui! Xibya, ¿to da ñangagui de nuna ts'edi ri ndá ja ma ndo'yo nú'a tsixcagui ja ra du? ²⁵ Jamaði Ajuá gue ya bi ñangagui'a po ra Zidada Jesucristo. Guehna nú'a dí ma: ngui de ma paha dí ne ga pepabi rá ley Ajuá, pe rá ts'edi ra ts'oqui ri ndá ja ma ndo'yo.

8

Ra te nú'a ja po rá ts'edi ra Maça Ndahi

¹ Nubyá, Ajuá ya hinda ma da condenaguihu ni 'na de guecu núju drí 'nathohu co ra Zidada Jesucristo ne dí 'yohu ngu nú'a utcahu ra Maça Ndahi, y ya hindí ø'tuahu rá paha ma ndo'yohu. ² Ngue'a Ajuá xa ñangaguihu de rá ts'edi ra ts'oqui nú'a mi tsixcahu ja ra du, y nubyá ra Maça Ndahi go gue'a ri mandaguihu ne tsixcahu ja ra 'ra'yo te ngue'a drí 'nathohu co ra Zidada Jesucristo. ³ Ra ndaxjua ley mi xicju ndunthi ya 'befi pa stá øthu hmaha, pe himbi za bi maxcahu pa stá øthu ngue'a ndí ø'tuahu rá paha ma ndo'yohu. Pe Ajuá ha, xa maxcahu ngue'a bá pèhna rá T'u, bi 'ñe bi njá'i ngu núju dyá 'yøt'ats'oquihu pa bi za bi unga rá

maça ndo'yo po ma ts'oquihu, y njabu Ajuá bi hñacua rá ts'edi ra ts'oqui pa hinda sigui da ndá ja ma ndo'yohu. ⁴ Ajuá bi 'yot'a njabu pa da za ga øthu ya hoga 'befi ngu ri manda ra ndaxjua ley, ngue'a nubyá go dí øthu ngu nú'a rá paha ra Maça Ndáhi, y ya hindí øthu nú'a go rá paha ma ndo'yohu.

⁵ Ne dí padihu nu'a tó'o øtua rá paha rá ndo'yo, hõnse oda rá mfeni nú'a go da ne rá ndo'yo, pe nu'a tó'o øtua rá paha ra Maça Ndáhi, nu'á ha, oda rá mfeni hanja da 'yot'tua nú'a ri ho ra Maça Ndáhi. ⁶ Nguetho nu'a tó'o hõnse oda rá mfeni ra ndaxjua 'mui go gue'a ma da 'medi. Pe nuto oda rá mfeni da 'yot'e ngu nú'a ri ho ra Maça Ndáhi, nu'á pe'tsa ra te nzantho ne 'bui te rá 'ñenthó. ⁷ Nguetho nu'a tó'o oda rá mfeni ra ndaxjua 'mui, go gue'a ri ncontraui Ajuá, nguetho hingui øte rá ley Ajuá ha nixi hinda za da 'yot'e. ⁸ Nu'a tó'o øtua rá paha rá ndo'yo, hingui tsa da 'yot'e ngu nú'a ri ho Ajuá.

⁹ Pe nu'ahu ya xcá tsohubu nuri ndaxjua 'muihu, ne ya hingui øtuahu rá paha ri ndo'yohu. Nubyá gui øtuahu rá paha ra Maça Ndáhi ngue'a nu'á 'bui ja ri corasohu. Y nu'a tó'o hingui pe'tsa ra Maça Ndáhi nú'a bá pehna ra Zidada Jesucristo, nura ja i'a hingo rá meti ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ Pe 'bu ra Zidada Jesucristo 'bui ja ri corasohu, masque ri ndo'yohu xa t'e'mbi da du po rá ngue ra ts'oqui, pe nuri ndáhihu ma da 'mui pa nzantho ngue'a ya hinte ma ts'oqui gui tuhu. ¹¹ Ajuá to'o bi japi bi yopa nte ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da japi da yopa nte ri ndo'yohu nehe ngue'a ra Maça Ndáhi 'bui ja ri corasohu. Nú'a ri ndo'yohu xa du, Ajuá ma da japi da yopa nte po ra Maça Ndáhi nú'a 'bui ja ri corasohu.

¹² Hangue ringue'a zi cuhu, hinga mahyoni ga øtuabihu rá paha ma ndo'yohu ngue'a ya hindí 'buhu ja rá hmanda'a. ¹³ 'Bu go gui øtuahu rá paha ri ndo'yohu, nu'bú ma gui tuhu. Pe nu'bu co rá ts'edi ra Maça Ndáhi gui hñacju ya ts'ot'ø'te de ri ndo'yohu, nu'bú hingui ma gui tuhu.

¹⁴ Nguetho gatho nú'a to'o ø'te ngu nú'a utuabi ra Maça Ndáhi, go gue'a yá batsi Ajuá. ¹⁵ Nura Maça Ndáhi bi t'acju pa ya hinga 'mëgohu ja ra ts'oqui, hangue njabu ya hinga yopa ntsuhu. Nura Maça Ndáhi bi t'acju go gue'a bi 'yot'e pa dyá batsiguihu Ajuá. Hangue po rá ts'edi ra Maça Ndáhi dí emfú Ajuá: "¡ma hmáca Dada'ihé!" ¹⁶ Nguetho ra Maça Ndáhi gue'a damajuani ja ma ndáhihu gue yá batsiguihu Ajuá. ¹⁷ Y dí pahu gue nuya batsi gatho nú'a te pe'tsa yá dada go yá meti nehe. Hangue necju nehe ma metihu nú'a te pe'tsa Ajuá, y mahyegui co ra Zidada Jesucristo ma ga hñihu nú'a ma da 'racju Ajuá ngu 'nara tsogui, pe mahyoni ga tsethu ya thogui ngu

bi zeta ra Zidada Jesu, pa nehe da za ga 'buhu ja rá nsunda con gue'a.

¹⁸ Dí padi gue nuya ts'othogui dí thohu nuya pabya ni ts'u ri nhyecuaui rá ndangui de nú'a ra nsunda ma ga hanthu 'mefa. ¹⁹ Gatho nú'a xa hyoca Ajuá, ja ra uenda ngu tøbgahu co ndunthi ra johya nu xcrá hneguihu ja rá nsunda Ajuá núju yá batsiguihu'a. ²⁰ Gatho nú'a te xa hyoca Ajuá xmá hñohma pe 'mefa bi ts'oqui. Pe hingo de yá pahasche'u, go rá paha Ajuá pa bi njabu, pe nu'á bi 'ye'mbi gue da yopa hogui 'mefa. ²¹ Y nura pa'a ma da uadi yá nzabi de gatho nú'a te xa hyoca Ajuá, ngue'a ma da yopa hogui ma'ra'yo. Hangue gatho nuya t'ø'te ja, ya hinda ma da 'yo ja rá 'ye ra ts'oqui nu sta zixcaguihu Ajuá de nuna ra ts'oximhai pa grá 'buhu ja rá nsunda núju yá batsiguihu'a. ²² Dí pahu gue gatho nú'a bi hyoca Ajuá, astabya ri sufri ngu ri sufri 'nara 'behña ma da 'mu rá zi batsi, pe nu sta thogui yá uguia'a, ma da haxamahai. ²³ Y hingue hõnse nú'u ya t'ø'te bi hyoca Ajuá, necju nehe drí tsahu ya uguia, ne dí ga'tsihu, pe Ajuá xa 'racju ra Maça Ndáhi ngu 'nara seña de ra johya ma ga pe'tshu, hangue dí tømhu gue nu xcrá 'buhu ja rá nsunda Ajuá ma da 'ñudiguihu gue yá batsiguihu'a co ma ndo'yohu strá nsunda nsi ra nzabi ni ra uguia. ²⁴ Nu ndá mpøhøhu bi t'acju ra nthø'mate gue ma ga 'buhu habu xá nsunda. Pe nu'bu ya dí hanthu nú'a xa sicju ga tømhu, nu'bú ya hinga mahyoni ga ndø'mhu ngue'a ya dí hanthu. ²⁵ Pe nu'bu dí tømhu nú'a hindí handathohu, nu'bú pe'tsi te ga tømhu asta hinga hanthu.

²⁶ Nehe ra Maça Ndáhi 'bui pa da maxcahu, ngue'a de guecsgeuihu otho ma ts'edihu pa ga tsethu. Ngue'a núju hindí pahu te ga aphu Ajuá nixi hanja ga ñahu con gue'a. Pe ra Maça Ndáhi ri jacju ga nga'tsihu masque hinda za ga mañihu te ga mañihu, nu'bú ra Maça Ndáhi ri bantebi Ajuá por guecju. ²⁷ Y Ajuá nú'a patca ma mfenihu, padi nú'a adi ra Maça Ndáhi ngue'a adi ngu nú'a rá maça paha Ajuá y ri bantebi Ajuá pa yá gamfri'a.

Ma ga ntatehu co rá mfats'i Ajuá

²⁸ Núju xa zoncaguihu Ajuá ngu nú'a xqui beni maya'bu, ne dí mañihu'a, dí padihu gue nu'á ri supca ma tehu pa gatho nú'a da 'ñepcaguihu go pa ma hñohu. ²⁹ Ngue'a Ajuá ya mi pãcaguihu desde ra mañi, hangue nu'á bi huancahu ne bi hñuxcahu pa ga 'buhu ngu gra 'mu rá T'u, pa njabu nura T'u'a dra cu madá de gathoguihu dyá cuhu. ³⁰ Nujú bi hñuxcahu Ajuá pa ga 'buhu ngu gra 'mu rá T'u, y hingue hõnse'a, nehe bi zocju pa dá camfrihu'a. Y hingue hõnse'a, nehe bi xicju gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhu. Y hingue hõnse'a, nehe ma da zixcaguihu ja rá nsunda.

³¹ Nubyá, ya dí pahú gue Ajuá 'búi con guecju, nu'bú ¿hanja da za to da daçaguihu? Hinda za. ³² Ajuá bi unga rá 'ra T'u pa bi du po rá nguecju. Nu'bú ¿ha gue hinda 'racju nehe mahyçgui con gue'a gatho ma'ra te dí hoñhu? ³³ ¿To'o da za da mambgahú núju yá hmádiguihu Ajuá? Jo'o, ngue'a Ajuá go gues'e'a xa ma gue ya hinte dí tuhú. ³⁴ ¿To'o tsa da condenaguihu? Jo'o, ngue'a ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du por guecju, y 'mefa bi yopa nte, y nubya bí 'búi ja rá nsu ja rá 'ñei Ajuá, y ja guehni brí bantebi Ajuá por guecju. ³⁵ ¿Nda'a gue'a tsa da 'uegaguihu de rá hmáte ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue ya ts'othogui, o ya dumai, o ya njute, o ra thuhu, o ra 'ñáhe, o ra ntsu, o ra du? Hina, ni 'na. ³⁶ Ngu mánja ra Mäca T'ofu habu ena njau:

Nuje stá camfri'ihe, hangue nzantho t'ebgaguihe da thoje ngu 'nara zi deti ho ra hyomgö.

³⁷ Pe de gatho nú'a dí thohú, xi dí tatehu po nú'a to'o ri maçaguihu. ³⁸ Hangue dí pahú gue jo'o ni 'na to'o da za da 'uegaguihu de rá hmáte Ajuá, nixi nú'bú ga tuhú, nixi núbya dí tehu, nixi ya enxé, nixi ya ndá gá enxé, nixi nú'a jabya mapaya, nixi nú'a ma da nja 'mefa, ³⁹ nixi nú'a ja maña de mahets'i, nixi nú'a ja ri ga'ti de ra ximhai; ni 'na de nú'u xa hyoca Ajuá, hinda za da 'uegaguihu de rá hmáte'a nú'a pçcahu ngue'a dí 'nathohú co ma zi Hmuhu ra Jesucristo.

9

Ajuá xa huahna ya me Israel

¹ Nugui, nú'a dí ma, dí mánja majuáni ngu ri 'ñepagui ngue'a dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangue nú'a ma ga ma hingrá nc'uamba. Nu ja ma mfeni dí padi xá hño gue dí mánja majuáni ngue'a go ra Mäca Nðahi xicagui gue nú'a dí ma gue'a majuáni. ² Xi 'raca 'nara ntsø'mi y nzantho zonga ma mfeni. ³ Nugui, ga nehma gue masque go ga 'mediga de rá thandi ra Zidada Jesucristo, qué pa da mpøhø ma'ra ma mixodyo'be nú'u hinxá gamfritho ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nú'ú go gue'u ya me Israel. Ajuá bi hñuts'i'u pa dyá bñts'i'a, ne mi utuabi'u rá maça nsunda'a ja rá ndañija'u, ne bi gohui'u 'raya cohi. Nehe bi umbabi'u ra maça ley, ne bi 'ñutui hanja da xocambeni'a ja rá nija'u. Nehe Ajuá bi ña'tuabi'u ya hñá'ti. ⁵ Nuyá xita'u go gue'u ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne yá t'u, y ja nuyá ja'i'u ja bi 'ñe bi nja'ini ra Cristo nú'a bá pçhna Ajuá pa da nda, y nu'á go gues'e'a Ajuá, y go gue'a rá meti gatho nú'a te ja ne 'búi. Drá nsunda'a pa nzantho. Njabu gue'a.

⁶ Pe hini 'ñepi ga beñhu gue Ajuá hinxá cumpli rá noya co ra hnini Israel, ngue'a Ajuá xqui ña'tuabi da japi nura hnini'a, pe

hingue gatho ya me Israel go gue'u rá hnini Ajuá. ⁷ Masque bi 'mui ndunthi yá 'beto yá mbong'бето ra Abrá, pe hingue gatho'u t'ø't'a ra uenda gue yá bñtsi majuáni, hønse nú'u yá bñtsi ra Isaac. Ngue'a ja ra Mäca T'ofu ena gue Ajuá bi xipabi ra Abrá njau: "Go dri 'beto yá bñtsi ra Isaac." ⁸ Nubyá ne da 'ñena gue hingo gatho nuyá bñtsi de rá ji ra Abrá go gue'u yá bñtsi Ajuá, pe hønse nú'u bi 'mui dega hñá'ti ngu bi 'mui ra Isaac. ⁹ Guehna ra hñá'ti bi ña'tuabi ra Abrá, bi 'ñembabi Ajuá: "Rijeya ngubya, ma ga yopa ehe ga c'a'ts'a'i, ha nura Sara ma da me'tsa 'nará t'u."

¹⁰ Y hingue hønse ra Isaac bi huahna Ajuá, nehe ra Rebeca bi 'mu yoho yá t'u de 'nadra dada, go gue'a ndu ma xitahu ra Isaac, y de nú'u yoho ya t'u'u, 'natho bi huahna Ajuá nehe. ¹¹ Y nú'bú hinxqui 'muitho nú'u ya t'u ne hinte xqui 'yø't'atho nú'a xá hño o nú'a hinxá hño, Ajuá ya xqui huahna 'na de gue'u, pa njabu da hnequi xá hño gue nu'á huahna ya ja'i hingue po yá 'befi'u pe po nú'a xa beni'a, ngue'a nu'á zohni nú'a to'o go da ne'a. ¹² Hangue ante da 'mui nú'u yoho ya t'u'u, Ajuá ya xqui 'ñembabi yá nana njau: "Nura cu maçi ma da mepi nú'a mbñtsi." ¹³ Y ja ma'na ra xeni de ra Mäca T'ofu ma mahyçgui habu Ajuá ena njau: "Dá maçi ra Cobo ha nura Esaú dá utsa."

¹⁴ Nu'bú ¿xi te ga mañhubyá? ¿Ha gue ga eñhu gue Ajuá hingui ø't'a ra ts'utbi xá hño? Hina, hinga beñhu njabu. ¹⁵ Ngue'a go gues'e'a pe'tsa ra nsequi, hangue bi 'ñemba ra Moise njau: "Nugui dí huequi nú'a go ga ne ga huequi." ¹⁶ Hangue dí pahú gue 'nara ja'i hingui tsutua rá hmáte Ajuá ngue'a go da nese ra ja'i, nixi ngue'a da 'yø't'ase ra ts'edi. Hina, go Ajuá beni'sche to'o gue'a ma da huequi'a. ¹⁷ Nehe ja ra Mäca T'ofu xa t'ofu gue Ajuá bi xipabi ra Faraó nú'a mrá ndá Egipto, y bi 'ñena njau: "Stá hux'a'i pa gui nda, ngue'a dí ne da hneca ma ts'edi ja gue'i pa da faði to'ogui ne tengu ma ts'edi ja gatho ra ximhai." ¹⁸ Hangue ringue'a dí pahú gue Ajuá ri huequi nú'a go da ne'a y ri japi da necio nú'a go da ne'a.

¹⁹ Nu'bú, da ne 'nara ja'i da 'ñengui: "Nu'bú ¿hanja Ajuá ri condena ya ja'i? ¿To'o gue'a xa c'a'tsuabi nú'a rá paha'a?" ²⁰ Pe nugui ga tha'tuabi'a ne ga embi: "¿To'o'igue pa gui nø'tua Ajuá? 'Nandi gue ra ts'e dega dohmi ma da nø'tuabi nú'a to'o bi hyoqui ne da 'ñemi: '¿Pa te xcá hogagui njau?" ²¹ Nura hyocatrase tsa da hyoca nú'a go da ne. Nu'á hã ra ts'edi pa da hyoca de 'nadra bøhai 'nara ts'e dega nsu y nu ma'na pa ra 'befi hingue dega nsu."

²² Njabu nehe Ajuá masque mi ne xa 'ñudi gue ja rá ts'edi'a ne nu'á ri castiga ya ts'o'mui gá ja'i, pe nu'á desde maya'bu xa me'tsuabi ndunthi ra pasencia ya ts'o'mui gá ja'i, pe 'mefa ma da castiga'u ngu xa beni y ngu

nú'a ri 'ñepabi'u. ²³ Nu'á bi 'yòt'a njabu pa bi 'ñudi tengu rá ndangui rá nsunda ja guecjü, ngue'a xi xa mescaguihu ra nthe cate núju to'o xa beni desde maya'bu ma ga 'buhu 'nadbü ja rá nsunda'a. ²⁴ Nu'á xa zoncahu pa ga 'buhu con gue'a, masque dyá xodyohu o hinda'yá xodyohu. ²⁵ Ra badi Osea bi 'yofu de guehna ja ra Mäca T'ofu gue Ajuá bi 'ñena njaua:

Ma ga hu'mbabi gue ma hnini nú'u hingue ma hninihmä,

y nú'u hinduí madihmä, go gue'u ma ga maði.

²⁶ Nu habu bi t'embabi ya ja'i njaua: "Nu'ahu hingo ma hninihu",

nuni ja guehni ma da thu'mbabi gue go gue'u yá t'u Ajuá nú'a te.

²⁷ Nehe ra badi Isaía bi mä de ra hnini Israel, y bi 'ñena: "Masque ya me Israel da ndunthi ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ra ñanga ndehe, pe husthoho to'o ma da mpòhø de gue'u.

²⁸ Ngue'a Ajuá masectho da huata ndunthi de gue'u ngu nú'a xqui 'yε'mbi asta hinda gohi 'na zi tuitho." ²⁹ Nehe go guet'a ra Isaía bi 'yofu 'met'o ja ma'na ra xeni de rá t'ofu'a, ne bi 'ñena:

'Bu Ajuá nú'a ri ndá de ya mundo enxε mahets'i hinxa huegaguihu ne hinxa zogaguihu hmaha 'raya ja'i, nu'bu stá njahu ngu bi nja ra hnini Sodoma ne Gomorra nú'u bi nhuati gathu.

Ya me Israel ne ra mäca hoga t'øde

³⁰ Nu'bu dí pahübya gue ya ja'i hingyá me Israel nú'u himbi 'yòt'a ra ts'edi pa da 'mui xá hño co Ajuá, go gue'u ya 'bui xá hño con gue'a, ngue'a ya xa gamfri bi rá noya'a. ³¹ Pe nuya me Israel mi øt'a ra ts'edi pa da 'yòt'a nú'a mangu ra ndaxjua ley pa xa 'muhmä xá hño co Ajuá, pe nu'ú himbi za bi 'mui xá hño con gue'a. ³² ¿Hanja himbi za bi 'mui xá hño? Himbi za ngue'a mi honi da 'mui xá hño co Ajuá honda po ya 'befi nú'a mangu ra ley pe hingue po ra jamfri de ra Zidada Jesucristo. Hangu nu'ú bi hñaxa 'nara mfe'tse ja nú'a xa t'embabi "ra Mfe'tsado." ³³ Ngu ena Ajuá ja ra Mäca T'ofu:

Dí pegui nuni Siön 'nara do pa da mfe'tsa ya ja'i, 'nara danga do nú'a japi da dagui, pe nu'á tó'o da gamfri'a hinda ma da 'be rá tsa, ngue'a nú'a xa gamfri gue'a majuani.

10

¹ Zi cuhu, xi dí ne con gathu ma coraso gue da mpòhø ra hnini Israel, y gue'a dí apabi Ajuá. ² Dí damajuani de gue'u gue xi øt'a ra ts'edi pa da deni Ajuá, pe hingui øt'e'u co ra mfaði. ³ Ngue'a nu'ú hingui tso yá mfeni nú'a xa mangu Ajuá de hanja da za da 'mui xá hño ja rá thandi'a, ne nu'ú ri 'ramanu de gues'e'u pa da 'mui xá hño

hmaha ja rá thandi'a, hangu nu'ú fe'tsuabi nú'a ma Ajuá. ⁴ Ngue'a pa nu'ú to'o camfri ra Zidada Jesucristo ya hinte ri muui ra ndaxjua ley pa da za da 'mui xá hño ja rá thandi Ajuá.

⁵ Ra Moise bi mä de nú'u to'o da demba ra ndaxjua ley pa da 'mui xá hño ja rá thandi Ajuá, ne bi 'ñena gue nu'a tó'o da 'yòt'e gathu ngu nú'a mangu ra ley, go gue'a da zadi ra te ngue'a xa 'yòt'e gathu ngu ri manda. ⁶ Pe nu'a tó'o da gamfri ra Zidada Jesucristo pa da 'mui xá hño ja rá thandi Ajuá, ja ra Mäca T'ofu mangu njaua: "Oxqui bensehe njaua ja ri coraso ne gui 'ñena: ¿To'o da za da bøxa ja mahets'i? —nuna guehna pa da tsincahu ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nixi oxqui bensehe njaua ja ri coraso gui 'ñena: ¿To'o da za da gai asta habu bi 'bui nú'u xa du?" —nuna guehna pa da yopa tsi ra Zidada Jesucristo de ja ya du. ⁸ Nu'á xá hño gui beni, ngu nú'a mangu ra Mäca T'ofu ne ena: "Ya xcá 'yøde nú'a xa mangu Ajuá, y nú'a xa mañ'a xa zo ja ri mfeni, y nu'á go gue'a ya xcá mä." Njabu mangu ra Mäca T'ofu. Y nú'a xa mangu Ajuá go guehna ra noya dega jamfri dí mañihu, ne ena njaua: ⁹ Nu'bu gui mä gue ra zi Hmu Jesu go gue'a ri Hmu, ne 'bu gui camfri ja ri coraso gue Ajuá ra Dada bi 'yòt'e pa bi yopa nte'a de ra du, nu'bu mä gui mpòhø. ¹⁰ Ngue'a nu'bu ga camfrihu ja ma corasohu, nu'bu Ajuá ma da mä gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, y nu'bu ga mañihu gue dí camfrihu ra zi Hmu Jesucristo, nu'bu ga mpòhøhu.

¹¹ Ngue'a enga ja ra Mäca T'ofu njaua: "Nu'a tó'o da gamfri'a hinda ma da 'be rá tsa, ngue'a nú'a camfri gue'a majuani." ¹² Ra Mäca T'ofu bi 'ñena gue nu'a tó'o da ne da gamfri, dá gamfri, ngue'a otho ni 'nara nthahni dega xodyo ni nú'u hingyá xodyo, ngue'a ra Zidada go gue'a ra Zidada pa gathu, nehe ra memati'a pa gathu nuto da hyomba rá mfats'i'a. ¹³ Ngue'a ra Mäca T'ofu ena gue gathu nuto da 'yapa ra Zidada da mpòhø, da pòhø'a. ¹⁴ Pe ¿hanja da za da 'yapabi 'na gue da pòhø 'bu hingui camfri gue 'bui? Y ¿hanja da za da gamfri 'bu hinxa 'yøde de gue'a? Y ¿hanja da 'yøde 'bu jo'o to'o da xipabi? ¹⁵ Y ¿hanja da za to'o da ma da manba rá noya Ajuá 'bu hinto xa mehni? Y ya xa 'behni nú'u to'o manba rá noya Ajuá, ngue'a enga ja ra Mäca T'ofu: "iHangu ra johya dí pe'tshu ngue'a xa zòhø nú'u to'o bra hña 'nara hoga t'øde gue gathu ma da 'mui te rá 'ñentho!"

¹⁶ Pe hingue gathu ya ja'i xa ne xa 'yøde ra mäca hoga t'øde. Ngu xqui mangu ra badi Isaía maya'bu, ne bi 'ñena: "Zi Hmu, hinxa ne to xa gamfri numa noyahu." ¹⁷ Hangu pa da za da gamfri 'na, mahyoni da 'yøde 'na, y mahyoni dra hma de ra Zidada Jesucristo pa njabu da nt'øde de gue'a.

¹⁸ Pe dí ena: ¿Ha gue hinxa 'yøde'u? ¡Haha, xi majuaní ya xa 'yøde'u! Ngue'a engá ja ra Mäca T'ofó:

Gatho ja ra ximhai xa nt'øde yá noya'u.

Haha gatho maxøgue ra ximhai xa njabu.

¹⁹ Ma'na'qui dí mä: ¿Ha gue himbi unga nguenda ya me Israel? Haha, bi unga nguenda, ngue'a ra Moise bi mä rá müdi gue Ajuá bi 'ñena:

Nugui ma ga japi nú'u ya ja'i hingo ma hnini hma, y nu'ahu ma da zøt'a ri müihu por gue'a.

Por nuya japi ma ga umba ya 'ñamfadi gá ja'i, nu'ahu ma da bø ri cuéhu.

²⁰ Nepu ra badi Isaiá himbi ntsu bi mä gue Ajuá bi 'ñena njaua:

Nu'u himi hongagui go gue'u bi zucagui,

ha nu'u himri 'ñanigui dá ma dá tsadiga'u.

²¹ Nehe bi 'ñena de ya me Israel gue Ajuá bi 'ñena njaua: “Nugui hindá tsaya dá zofó nuya ja'i pa xa ñobrihma, pe nu'u himbi ne bi 'yøde ngue'a xi ya ts'o'yøde ne ya nøt'e.”

11

Ajuá bi huahna 'raya me Israel hangue nu'u bi mpøhø

¹ Nu'bu, ¿ha gue ga beñhu gue Ajuá xa hycpu rá hnini? ¡Hina, hinhya'mu! Ngue'a nequi drá me Israel sti 'ñehe de yá ja'i ra Benjami de rá ji ra Abrá. ² Ajuá hinxa zogui rá hnini nú'a bi 'ñembi gue go rá hnini'a de rá müdi. ¿Ha gue hingui pahu te manga ra Mäca T'ofó habu mä de ra Elía, gue nu'a mi manbabi ra hnini de Israel co Ajuá? Ne bi 'ñena njaua: ³ “Ma zi Hmu'i, nuna hnininga xa hyop'a'i gatho ri 'mehni, ne xa huata gatho ri ata. Y de gatho nú'u to'o mi camfri'i hønsegui dí pongui, y nu'u xi honi hanja da hyogaguihma.” ⁴ Nu'bu Ajuá bi datuabi njaua: “Dí pe'tsitho yoto 'mu ya 'ñøhø pa da nsundagui, nú'u hinxa ndandiñahmu ja rá thandi ra c'oi Baal.” ⁵ Nehe njabu nuya pabya xa gohi hønse 'na zi tui ya me Israel nú'u xa huahna Ajuá co rá hñoja'i. ⁶ Y 'bu bi huahni co rá hñoja'i, nu'bu hingue po yá 'bæfi øt'e'u. 'Bu di gue'a dega 'bæfi hma, nu'bu Ajuá hindi øt'e co rá hñoja'i.

⁷ Xibya ¿te ga beñhu de nú'a thogui ya me Israel? Nu'u ya me Israel mi ndunthi, himbi zædi hanja da da 'mui xá hño co Ajuá, pe nu'u 'na tui xqui thahni, nu'bu ha, bi za bi 'mui xá hño ja rá thandi Ajuá. Y nu'u ya me Israel mi ndunthi, bi meguibi yá mfeni, y himbi ne bi gamfri nú'a bi manga Ajuá. ⁸ Ngu xa nt'ofó ja ra Mäca T'ofó: “Ajuá bi japi'u bi mpumfri, bi japi bi ngoda pa hinda 'yøde asta mapaya.” ⁹ Y ra Davi bi mä de ya japi xqui t'umba ya me Israel, bi t'ents'ua ra 'ñu ne bi 'ñena njaua:

Nuyá mexa da 'bø'tsuabi gue'a da ngu 'nara xit'a ne 'nara trampa habu da zo'u, y ja da japini da gut'i nú'a tu'u.

¹⁰ Dá njøt'a yá da'u pa hinda hyandi, y dá ndoqui nzantho co yá 'bats'i ri du.

Ajuá hinxa 'medi pa nzantho nurá hmate coya xodyo, hangue nú'u hingyá xodyo ri 'ñepi da su yá jamfri

¹¹ Nu'bu, xi nú'u, ¿ha gue xa 'betuabi rá hmate Ajuá pa nzantho po yá 'ñajamfri? ¡Hina, hinhya'mu! Pe po yá nts'o'yøde'u bi zu ra mpøhø gatho ma'ra ya hnini, pa njabu da nuhu yá mfeni ya me Israel pa da yopa hñani'u ra japi ngu nú'a xa hñanga ma'ra ya hnini hingyá xodyo. ¹² Ya gue po rá nts'o'yøde ra hnini Israel bi nja ra hño pa gatho ya meximhai, ne bi nja 'nara danga japi pa nu ma'ra ya hnini hingyá xodyo, nu'bu jtengu hma ra japi da hñanga nú'u hingyá xodyo nú'a ra pa ya xodyo da gamfri Ajuá!

¹³ Nu'ahu hingyá xodyohu, ja'a dí ne ga xi'ahu. Ajuá bi hñuxcagui dega apostol pa gue'ahu nú'ahu hingyá xodyohu, hangue dí øtsua rá nsu ma 'bæfi ¹⁴ pa xahmä da za nupa yá mfeni 'ra de nú'u ma mixodyo'be da ne da hñanga nehe nú'a ra japi xcá hañhu, ne da mpøhø'u. ¹⁵ Ya gue Ajuá bi hycpu ya xodyo ne go bi japi gatho ya meximhai ngue'a bi 'yøt'e pa bi za bi 'mai xá hño con gue'a, nu'bu jtengu ra japi ma da umbabi'u nu sta yopa munts'a ya xodyo ma'na'qui! Ne nura japi'a go gue'a 'nara 'ra'yo te. ¹⁶ Nu'bu Ajuá bi huahna ya müdi xita de ra hnini Israel go rá metitho Ajuá, nja ngu 'nara 'bai gá za, 'bu Ajuá ri japa yá 'yu, nehe yá 'yeza njapi, y nehe nja ngu ya hme, 'bu ra müdi hme njapi, nu'bu gatho ra bola jüni njapi.

¹⁷ Ngu 'nara 'bai gá hoga olivo da ts'ecua 'nará 'yeza ne da cueta 'nará 'yeza ra mbanga olivo pa nu'á da zipa rá ngui rá 'yu nú'a ra hoga olivo, njabu nehe 'raya xodyo bri t'eque de Ajuá ne nú'ahu hingyá xodyohu go xra hmunts'a'ihu pa dyá hnini'ihu Ajuá nehe, ne xcá hñanihu yá japi Ajuá. ¹⁸ Masque'a oxqui ndanguihu de ya xodyo, ngue'a guí padihu gue hingui ya 'yeza ri umba ra te yá 'yu ra za, nuya 'yu go gue'u ri umba ra te ya 'yeza.

¹⁹ Nu'ahu ma gui 'ñenahu: “Ya 'yeza bri ts'equi pa bi za bri juetcahu.” ²⁰ Majuaní, bri t'eque'u, pe bri t'eque ngue'a himbi ne bi gamfri'u. Ha nu'ahu ya rá hnini'ihu Ajuá ngue'a guí camfrihu. Hangue oxqui ndanguihu. Nu'a guí 'yøthu, tsuhu Ajuá. ²¹ Nu'bu Ajuá xa castiga ya xodyo nú'u to'o ngu ya 'yeza hingá njuete, nehe nú'ahu hingyá xodyohu y guí njahu ngu ya 'yeza xa njuete, da za da castiga'ihu nehe. ²² Hangue

dá zo ri mfenihú nú'a bi 'yøt'e Ajuá, njabú ngu ra hoja'i, njabú ra zute nehe. Bi nhyoja'i con gue'ahú, ha nu'ú ya xodyo bi nts'o'yøde, bi 'ueque'ú. Hangué nu'a mahyoni gui 'yøthú, sigui gui 'buhú ja rá hñoja'i, ngue'a nu'bu hina, da 'uec'ahú nehe. ²³ Y nehe nuya xodyo nu'bu hinda sigui yá 'ñajamfri, nu'bu dra yopa cuete ja ra 'bai gá olivo habu mi tøgue'ú, ngue'a Ajuá ja rá ts'edi pa da yopa cuete'ú. ²⁴ Ngue'a 'bu nú'ahú hingyá xodyohú ngu gyá 'yezahú de 'nara mbanga olivo, xa ts'ec'ahú de ri 'baihú, y bi za bri juet'ahú ja ra hoga olivo masque nu'ahú grá mbanga olivohú, ðihmá ya xodyo gue go gue'ú ya 'yeza yá meti ra hoga 'bai gá olivo, ma'na da za da ncuete ma'na'qui ja rá 'bai!

Rá ngats'i ma da mpøhø ra hnini de Israel

²⁵ Zi cuhú, dí ne gui padihú nuna mfadi xgui nt'agui hmah. Dí ne gui padihú pa hingui beñhú gue hønse'ihú xa huahn'ahú Ajuá. Pahú gue masque Ajuá xa japi xa megui yá mfeni ndunthi ya me Israel, pe 'ra de gue'ú xa me'tsitho ja rá hnini'a. Pe hingue pa nzantho ma da megui yá mfeni, hønse asta hinda zøxa ra 'bede de nuya ja'i hingyá xodyo nú'ú ma da mpøhø. ²⁶ Nepu de gue'a gatho ya me Israel ma da mpøhø. Ma da nja ngu xa t'ofu ja ra Maca T'ofu ne ena: Nuni Sión nú'a rá hnini Ajuá ja ma drí 'ñehni ra Nante

nú'a ma da xacuabi yá ts'ot'øt'e ya me Israel nú'ú yá ja'i ra Cobo.

²⁷ Y nu xcrá xacuabi yá ts'oqui'ú, ya stá cumpli ma cohi nú'a stá cohi con gue'ú.

²⁸ Pa da za da ntanga ra maça hoga t'øde ja ma'ra ya hnini ngu xa beni Ajuá, nu'á xa hyanda ya xodyo ngu yá ncontra'a, pa go da jap'a'ihú nú'ahú hingyá xodyohú. Pe Ajuá maditho ya xodyo po rá ngue yá xita'ú nú'ú bi huahni'a. ²⁹ Ajuá hingui pata rá mfeni. Nú'a da uni, hinda ma da hñaqui, ne hinda ma da hyepu nú'ú to'o xa huahni'a. ³⁰ Nú'ahú hingyá xodyohú hingui camfrimahú Ajuá, pe nubýa co rá nthecate Ajuá bi jap'a'ihú ngue'a ya xodyo himbi ne bi gamfri ra zi Hmu Jesucristo. ³¹ Nubyá nuya xodyo bi 'ñagamfri, pe bi njabu pa 'mefa, co rá nthecate Ajuá da japi'ú ngu bi jap'a'ihú. ³² Njabu Ajuá bi zotho gatho co yá 'ñajamfri, gue dya xodyo gue hindya xodyo, pa 'mefa da huequi'ú mahyegui.

³³ ði ra dangui rá mfadi Ajuá, ngue'a padi gatho nú'a t'øt'e, y padi hanja da 'yøt'e gatho nú'a go da ne! Hinda za to da badi gatho nú'a te beni Ajuá, ne hinda za to da badi hanja øt'e nú'ú ya danga 'befi øt'e'a. ³⁴ "¿To'o gue'a patuabi rá mfeni Ajuá? y ¿to'o gue'a xa 'yo'umbabi rá 'ñu'a? ³⁵ Y ¿to'o 'met'o xa nja te xa umbabi Ajuá, pa njabu Ajuá da co'tsuabi'a?" ³⁶ Nguetho go guese'a bi hoqui

gatho nú'a te ja, y gatho o ja rá 'ye'a, y gatho'ú pa rá nsunda'a. Y nu'á drá nsunda pa nzantho. Njabu gue'a.

12

Ga umfu Ajuá gatho ma tehú pa ga pøpøhu ngu ne'a

¹ Nubyá, ma zi cu'ihú, xcá hyanthú rá ndangui rá nthecate Ajuá xa 'yøtcahú. Hangué dí bante'ihú gue gui daphu Ajuá gatho ri tehú. Gue'a 'nara hña'ti strá nt'axi ngu nú'a ri ho'a, ngue'a nu'bu gui øthú njabu, gui xøcambenihú Ajuá co ri corasohú.

² Oxqui tenbahú yá 'múi nú'ú ya ja'i 'yo ja ra ts'oqui. Nu'a gui 'yøthú, tenda ri 'ra'yo mfenihú pa njabu xi gui 'buhú 'nara 'ra'yo 'múi, y 'bu gui njahubú ma gui patuahú nda'a rá paha Ajuá gui 'yøthú, y nú'a rá paha'a gue'a nú'a gui 'yøthú nú'a xá hño ne nú'a ri ho'a, ne gui 'buhú xá hño ja rá thandi'a.

³ Ajuá xa 'racagui nuna ra nsu dega apostol po rá hñoja'i, hangué ma ga xi'ahú nda'a ri 'ñepi gui 'yøthú. Oxqui ma gui beñhú gue gyá danguihú y masque hina. Benihú xá hño ne hyandaschú hangu rá ndunthi ri jamfrihú nú'a xa 'ra'ahú Ajuá cada 'na de gue'ahú. ⁴ Ngue'a nja ngu ma ndo'yohu dí pe'tshú ndunthi ya xeni pe gatho ya xeni hingue 'nada yá 'befi pefi. ⁵ Njabu nehe masque dí ndunthihú, pe dí 'nada ra ndo'yohu co ra Zidada Jesucristo, y gatho nú'ú ngu dyá xenihú de 'nada ra ndo'yo.

⁶ Ne 'rama'na'ño ya mfadi ne ra ts'edi xa 'racaguihú Ajuá po rá hñoja'i'a pa ga pefihú nú'a ra 'befi xa 'racaguihú. 'Bu 'nara cu xa t'umbabi 'nara ts'edi pa da manba rá noya Ajuá, dá mañ'a ngu rá ndunthi ra jamfri pe'tsi'a. ⁷ Nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da mfaste, dá mfaste. Ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da nxahate, dá nxahate. ⁸ Nu'a tó'o xa t'umba ra mfadi pa da unga ra ts'ofu, dá nzote'a, ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da unga 'nara mfats'i, dá uni con gatho rá múi. Nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da nda, dá nda con gatho rá mfeni, ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da mats'i nú'ú to'o othobi, dá mats'i con gatho rá múi.

Nú'a ri 'ñepi da mafi ra gamfri

⁹ Dá nja ri hmatehú pa gatho ya ja'i, pe hingue de maxøts'etho. Øtsahú nú'a xá nts'o, y tenhú nú'a xá hño. ¹⁰ Mádiuhú 'na ngu 'na co ra hmate nú'a xa 'ra'ahú Ajuá ngue'a gyá cuhú, ne 'ñumbahú ra 'tequ'e'i 'na ngu ma'na.

¹¹ 'Yøthú ri 'befihú con gatho ri ts'edihú. Ostí ma da zú'ahú ra ndahñei. Pøpabihú ma Zidadahú ra Jesucristo con gatho ri múihú.

¹² Johyahú ngue'a gui tømhu ma gui 'buhú ja rá nsunda Ajuá. Tsøthú gatho ya ts'othogui, ne ogui tsayahú gui 'yaphú Ajuá.

¹³ Faxhú ya cu nú'ú hingui tsapi, ne umfu ntsaya nú'ú to'o tsøñ'ahú.

¹⁴ 'Yaphu Ajuá da mats'i nú'u to'o ø't'ahu ra nts'o'mui, oxqui tsañhu'u.

¹⁵ Johyahu co nú'u to'o ri johya, ne nzonihu co nú'u to'o zoni.

¹⁶ 'Buhu mahyegui co 'nadra hmate, oxqui 'ñets'ihu nixi gui 'ueguehu de ya zi hyooya cu. 'Yohu mahyegui con gue'u. Oxqui beñhu de ri mfenischehu gue gyá bamhyahu.

¹⁷ Oxqui ø'tuahu ra nts'o'mui nú'a to'o da 'yø't'ahu ra nts'o'mui. Nu'a gui 'yøthu, gui jamasuhu gui 'yohu xá hño ja yá thandi gathu ya ja'i. ¹⁸ 'Yøthu 'nara ts'edi asta habu da za pa gui 'buhu 'nara hoga'mui con gathu ya ja'i. ¹⁹ Ma zi hmaði cu'ihu, oxqui co'tsuahu nú'a da 'yø't'ahu ya ts'o'mui, tsocuoathuhu Ajuá, ngue'a Ajuá ma ja ra Maça T'ofu ne ena: "Nugui hønsegui tsa ga co'tsuabi nú'u to'o ø't'a ra nts'o'mui, nugui go ga unga ra njut'i." ²⁰ Nehe ena njaua: "Nu'bu ri ncontra tsu ra thuhu, umbabi te da zi, ha nu'bu tsu ra nduthe, umba ra dehe da zi. Nu'bu gui 'yø't'e njabu, nu'bu nú'a da ntsø'mi ndunthi." ²¹ Oxqui hoñhu hanja gui 'yøthu 'nara ñu. Gathu nú'a to'o da 'yø't'ahu 'nara ñu, co'tsuabi co 'nara hño, y njabu ma gui ntátehu de ra ñu.

13

¹ Gathu ya ja'i ri 'ñepi da 'yøte nú'u to'o ha ra ts'utbi, ngue'a go Ajuá xa hñuxa gathu ya ts'utbi ja ra ximhai. Nehe go gue'a xa hñuts'i nú'u to'o ha ra ts'utbi. ² Hangué nu'u tó'o nø'tua ra ts'utbi, go gue'u nø'tua nú'a xa manda Ajuá nehe. Y nu'u tó'o nø'tua ra ts'utbi, go honse ra castigo. ³ Ya ndá hinxa thuts'i pa da zu nú'u to'o ø't'e xá hño, nu'ú xa thuts'i pa da zu nú'u to'o hingui ø't'e xá hño. Hangué nu'bu hingui nehu te da xi'ahu nú'u to'o ha ra ts'utbi, nu'bu 'yøthu gathu nú'a xá hño, y njabu nu'ú da ñamañho de gue'ahu. ⁴ Nu'ú go gue'u yá 'bego Ajuá pa ri hñohu. Pe 'bu gui 'yøthu nú'a hingui ho, ri 'ñepi gui tshu'u, ngue'a nu'ú ha ra ts'edi pa da castiga'ihu, ngue'a Ajuá go gue'a xa hñuts'i'u pa da castiga gathu nú'u to'o hingui ø't'e xá hño. ⁵ Hangué mathoni gui 'yøtehu'u, ne hingue hønse pa hinda castiga'ihu, nehe pa gui 'yøtehu nú'a xi'ahu ri mfenihu. ⁶ Hangué nehe dí juthu ya njut'i ja ra gobierhnu, ngue'a nu to'o ha ra ts'utbi go yá mefi Ajuá, ne nu'ú xi ri 'ramanu da mefi nuna 'befina.

⁷ Ju'tuabihu gathu nú'u to'o guí tuphu. Ju't'a ri cotahu, ju't'a ri rentahu. Nu'u tó'o ri 'ñepi gui umfu ra 'tequ'ei, umfu, ha nu'u tó'o ri 'ñepi gui numansuhu, numansuhu. ⁸ Oto guí tuphu ni 'nara thai, hønse gui beñhu gue ri 'ñepi gui mádiu 'na ngu ma'na, ngue'a nu'a tó'o mádi rá miq'u'eiu ya bi cumpli ra ley. ⁹ Nu'ahu guí pahu ya hmanda nú'u manga ra ley ne ena: "Oxqui ntsinga medinthaði, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui ja'tsua ya nc'uamba ri miq'u'eiu, oxqui

hyøcua nú'a pe'tsa ri miq'u'eiu." Pe nuya ya hmandaya ne nú'u ma'ra ya hmanda, gue'a mahyegui nú'a ra hmanda ena: "Madi ri miq'u'eiu ne su ngu grí nsu sehe." ¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o pe'tsa ra hmate, hingui ø'tua ra nts'o'mui rá miq'u'eiu, hangué nu'a tó'o pe'tsa ra hmate go gue'a ri cumpli ra ley.

¹¹ De dí øthu gathu nú'a ngu dí xi'ahu, ga beñhu de nuya ya pa dí 'buhu ne ga japhu da nu ma mfenihu, ngue'a ma Zidadahu ya ma'na 'bui guetbu de nú'a ndá camfrihu pa e da ñangaguihu de nuya ts'othogui dí thohuaa ja ra ximhai. ¹² Ya 'yo ri thogui ra 'bexuui, 'yo ri moca ra xudi. Hangué mathoni ga tsoguihu ya ts'o'befi dega 'betsa ngu nú'u ø't'a ya ja'i dega xuui. Ya ga hñocju pa ga øthu ya hoga 'befi dega pa, ngu ri hñoca 'nara soldado pa da ma ja ra tuhni. ¹³ Ga 'yohu ngu ri 'ñehe ngu nú'u 'yo dega pa, hinga maha habu ja ya ngo dega tixfani, nixi ga ntixfanihu. Hinga hñuxhu co nú'u to'o hingue xi ma 'behñahu, nixi ga 'yohu ja ma'ra ya ts'ot'ø't'e. Hinga 'ñø't'atuhnihu, y nixi ga ne ga nsehchu. ¹⁴ Nu'a ga øthu ha, ma ga honbahu rá mfats'i ra Zidada Jesucristo pa ga 'yohu ngu bi 'ño'a, y hinga hoñhu hanja ga øthu yá hne ma ndaxja 'm'ihu.

14

Hinda za to da ñoni yá cu

¹ Umfu nsegui da 'mui ja ri nijahu nú'a to'o otho ndunthi rá jamfri, pe hingue pa gui ntsanoyahu con gue'a de nú'u ya mfeni xa gu. ² Ngue'a 'ra camfri gue tsa da zi gathu nú'a ja te da ts'i; ha nu'u ma'ra tó'o otho ndunthi yá jamfri hingui ne da zi nu'araza, hønse ya zi c'ani. ³ Nu'a tó'o tsi gathu nú'a te ts'i, odi tsa nú'a to'o hingui tsi. Ha nu'a tó'o hingui tsi gathu nú'a te ts'i, odi 'yø de nú'a to'o tsi, ngue'a nu Ajuá bi 'yø't'a rá batsi nu mi camfri'a. ⁴ ¿To'o'ihu pa gui 'yøbihu rá 'bego ma'na ra ja'i? ¿Ha hingui pahu gue nurá hmu nú'a ra 'bego'a go gue'a da ma ua 'yo xá hño ua hina? Y njabutho nehe nuya cu'u, go guesc Ajuá ma da ma ua xá hño o hingui ho nú'a ø't'e'u, hangué nu'ú ma da 'mui xá hño ja rá thandi Ajuá ngue'a go guesc'a ja rá ts'edi pa da mats'i'u.

⁵ 'Ra camfri gue mathoni da thahna 'raya pa pa dra søcambeni Ajuá, ha nu ma'ra camfri gue gathu ya pa ri 'ñepi da thandi mahyegui. Cada 'na ri 'ñepi da baði xá hño de nú'a te beni. ⁶ Nu'u tó'o ri jamasu de ra pa, ø't'e njabu pa da ho ra Zidada, ha nu'u tó'o hini jamasu de ra pa, nehe ø't'e njabu pa da ho ra Zidada. Y nu'u tó'o tsi gathu nú'a te ts'i, nu'ú tsi pa rá nsunda Ajuá, ngue'a ri umba njamaði Ajuá. Ha nu'u hingui tsi gathu nú'a te ts'i, nu'ú ø't'e'u pa rá nsunda Ajuá, y umba njamaði Ajuá nehe.

7 Ngue'a ni 'na de guecju hindí tehú pa ga øthú nú'a go ga neschú, y nu xcrá tuhú, hingo nú'a ra ora go ga huanschú. 8 Ngue'a nu'bu dí tehú dí ohú ja rá 'ye ra Zidada ne dí 'buhú pa rá nsunda'a, y nu'bu ga tuhú guet'atho dí ohú ja rá 'ye ne dí 'buhú pa rá nsunda'a. Hangué nuju, nzantho dí ohú ja rá 'ye gue gra tehú gue hina. 9 Ngue'a pa guehna bi du ra Zidada Jesucristo y bi yopa nte pa bi Hmu de nú'u te y de nú'u xa du.

10 Hangué nu'ahú çpa te guí 'yø ri cuhú? O çpa te guí utsahú ri cuhú? Ngue'a nu xcrá tuhú gathoguihú ma ga 'baihú ja rá thandi ra Zidada pa go da hñabgahú nguenda'a. 11 Ngue'a ma da njabú ngu xa t'ofó ja ra Maça T'ofó ne ena:

Nugui drá Ajuá dí te, hangué ma da njabú nú'a ma ga má nubya, gue gatho ya ja'i ma da ndandiñahmu ja ma thandi,

ne da xocambenigui.

12 Hangué cada 'na de guecschú ma ga daphu nguenda Ajuá.

Ga nsuschú pa hinga japhú ma cuhú da 'yø't'a 'nara ts'oqui

13 Hangué hinga 'ñøhú 'na ngu ma'na. Nu'a ga øthú hã, ma ga nsuschú pa hinga japhú ma cuhú da 'yø't'a 'nara ts'oqui.

14 Nugui dí padi xá hño gue gatho nú'a ja da ts'i hinxá nts'o, ngue'a njabú xa 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Pe nu'a tó'o beni gue xá nts'o 'nara t'ø't'e nú'a ts'i, pa nú'a to'o beni njabú hã, xá nts'o. 15 Hangué nu'bu guí tsi 'nara t'ø't'e nú'a beni'a ri cu gue hingui ho da ts'i, y njabú da du rá mai, nu'bú nu'i ya hingui 'yo co ra hmãte. Oxqui tsi 'nara t'ø't'e nú'a da japi da 'mædi ma'na, ngue'a nehe po rá ngue'a bi du ra Zidada Jesucristo. 16 Hangué oguí honi pa hanja da hñama'ñú'i, masque nu'i guí beni gue xá hño nú'a guí øt'e. 17 Núju dí 'buhú ja rá hmãda Ajuá, hingui oda ma mfenihú ya hñuni nixi ya ts'ithe. Nu'a oda ma mfenihú, nú'a ga 'yohú xá hño, ne ga 'buhú te rá entho, ne ga johyahú co nú'a ra johya ri 'racaguihú ra Maça Ndãhi. 18 Y nu'a tó'o pepa ra Zidada Jesucristo co nuya hoga 'bëfiya, Ajuá ri ho'a. Nehe ya ja'i ma da hyandi gue 'yo xá hño'a.

19 Hangué ga øthú nú'a faxcaguihú pa ga 'buhú 'nara hoga'mai 'na ngu ma'na, ne pa ga ntetua jamfrihú 'na ngu ma'na. 20 Oxqui ts'ocua rá 'bëfi Ajuá por nú'a te gui tsi. Xi majuaní gatho nú'a te ts'i xá nt'axi, pe hingui ho guí tsi nú'a guí japi da nts'oca ri cu. 21 Xá hño hingui tsi ra ngø, nixi guí tsi ra vinu, nixi guí 'yø't'a ni 'nara t'ø't'e nú'a guí japi da ts'ocua rá mfeni ri cu pa da zo ja ra ts'oqui o pa da ts'ocua rá jamfri. 22 Nu'bu guí camfri da za guí tsi gatho nú'a te ts'i, nu'bá zë ri jamfri guí pë'tsi ne pasëui Ajuá. Nu'a tó'o beni gue xá hño nú'a øt'e, ne 'mëfa

hinda ma da dühú de nú'a xa 'yø't'e, go gue'a njapi ngue'a padi gue xa 'yø't'e xá hño. 23 Pe nu'a tó'o ri dühú de nú'a te tsi, nú'a tu ra thai, ngue'a hingui tsi co rá jamfri, y gatho nú'a dí øthú ne 'bu dí camfrihú gue hinxá hño, gue'a 'nara ts'oqui.

15

'Yøthú nú'a da ho ri miq'ueihú

1 Núju dí zëdihú ja ma jamfrihú, ri 'ñëpi ga pahú hanja ga tsctuahú ya mfeni xa gu nú'u ts'utho yá jamfri, y hinga øthú nú'a go dí neschú. 2 Cada 'na de guecju ga øthú nú'a da ho ma miq'ueihú pa yá hño'u ne pa da te yá jamfri. 3 Ngue'a nehe schë ra Zidada Jesucristo himbi 'yø't'e nú'a go rá paha schë. Nu'a bi zetuatho yá 'múi nú'u to'o mi utsa'a, ngu enga ja ra Maça T'ofó habú bi sipa Ajuá ne ena: "Stá tsctuatho yá m'utsate nú'u to'o ri utsa'i." 4 Ngue'a gatho nú'a bi t'ofó maya'bu ja ra Maça T'ofó, bi t'ofó pa ma nt'tuuatehú, pa njabú ngu nú'u bi zeta maya'bu y ngu bi thu'mba yá m'ui'ga, njabú ma da thubga ma m'uihú nehe pa ma'na da ndangui ma nthø'matehú. 5 Nubyá nu Ajuá to'o faxcahú pa ga ntsetuahú ne 'racju ra humai, dá 'yø't'e pa guí 'buhú co 'nada ra mfeni ngu bi 'ñutcahú ma zi Hmuhú ra Jesucristo, 6 pa njabú co 'nadra mfeni ne 'nadra jahñã guí nsundahú Ajuá ra Dada nurá Dada ma Zi Hmuhú ra Jesucristo.

Bi sipabi ra maça hoga t'øde nú'u hingyá xodyo

7 Hangué numahñøhú 'na ngu ma'na, ngu bi nügaguihú ra Zidada Jesucristo pa rá nsunda Ajuá. 8 Dí má gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñë bi mëpabi ya xodyo pa bi cumpli yá hñã'ti Ajuá nú'u xqui ñã'tuabi ndu yá xita'u, y njabú ra Zidada Jesu bi 'ñudi gue Ajuá øt'a gatho ngu nú'a má. 9 Nehe bi 'ñëhe pa ya ja'i hingyá xodyo da nsunda Ajuá po rá nthecate, ngu xa t'ofó ja ra Maça T'ofó ne ena:

Ja ya ja'i hingyá xodyo nugui ma ga manganu tengu rá ndangui ri thuhu,

y ja ga tu't'a'ini ya jahñã.

10 Nehe enga ja ra Maça T'ofó:

Nú'ahú hingyá xodyohú, johyahú mahyëgui co rá hnini Ajuá.

11 Nehe ena:

Nsundahú Ajuá gatho nú'ahú hingyá xodyohú guí 'buhú ja gatho rá ngani ra ximhai.

ne xocambenihú'a po yá danganu t'ø't'e.

12 Nehe ra baði Isaia bi 'yofo ja ra Maça T'ofó ne ena njaua:

Ma da 'mú 'nara t'u de yá ja'i ra Isai rá dada ra Davi,

y nura t'u'a ma da ndã ja ya ja'i nú'u hingyá xodyo,

y nú'u ma da gamfri'a.

¹³ Ajuá nú'a to'o 'racj_u ra hoga nthø'mate, dá 'ra'ah_u ndunthi ra johya ne ra hmetho ja ri corasoh_u po ri jamfrih_u, pa njab_u ma'na da ndangui ri nthø'mateh_u po rá ts'edi ra Mäca Ndähi.

¹⁴ Ma zi cu'ih_u, dí camfri gue xi ja ndunthi ri hñoj_a'ih_u ne ja ndunthi ri mfädi_u y tsa gui nzofoh_u 'na ngu ma'na. ¹⁵ Masque njab_u, pe nugui dí resga dí op'a'ih_u pa ga yopa ben'ah_u 'raya t'ø'te ngu nú'a ya xcá padih_u. Dí ø't'a njab_u pa ga cumpli nú'a ra 'bëfi xa 'racagui Ajuá po rá hmäte'a. ¹⁶ Ngue'a nú'a bí hñuxcagui pa ga pëpabi ra Zidada Jesucristo pa ga zo ya ja'i hingyá xodyo, pa ga xipabi'u rá hoga noya Ajuá, pa njab_u nugui da za ga udi'u ja rá thandi Ajuá ngu 'nara hñä'ti xä nt'axi ngu ri ho'a' nú'a xa xüca ra Mäca Ndähi.

¹⁷ Hangue po ra Zidada Jesucristo da za ga 'ñets'i de nú'a ra 'bëfi xa 'racagui Ajuá.

¹⁸ Hini 'ñepcagui ga 'ñets'i de nú'a xa 'yø't'a ma'ra pa bi gamfri ya ja'i hingyá xodyo. Pe dí pädi gue ra Zidada Jesucristo xa mpëfi ja ma noya ne ja ma 'bëfi pa bi gamfri ndunthi de gue'u. ¹⁹ Ra Zidada Jesucristo xa 'raca ra ts'edi pa stá ø't'a ndunthi ya milagro, ne stá hanpa rá ts'edi ra Mäca Ndähi, hangue xa za stá mänga ra mäca hoga t'øde de ra Zidada Jesucristo maxøge ja gatho ya hai desde Jerusalem asta ra Iilirico. ²⁰ Hangue njab_u nugui stá ø't'a ra ts'edi pa ga ma ga mänga ra mäca hoga t'øde hab_u hinxä t'ødetho de ra Zidada Jesucristo pa hinga mpëfi hab_u ya xa mpë ma'ra. ²¹ Guet'a nehe mänga ra Mäca T'ofø ne ena:

Nú'u hinxqui siptho de Ajuá,
y nú'u hinhya'mu xqui 'yøde, go gue'u ma da 'yøde ne da bädi.

Ra apostol Pablo beni da ma Nroma

²² Hangue njab_u astabya hinxä za stá mab_u. ²³ Pe núbya nguetho ya dá juadi ma 'bëfi ja nuya hnini de guecua, y ngue'a pë'tsa ndunthi ya jeya stá ne ga mab_u ga tsøñ'ah_u, ²⁴ hangue dí tøm'i gue 'nitho ga thogui ga tsøñ'ah_u má 'ñu nu grá ma Spaña, y ga johya ndunthi ga 'bui con gue'ah_u. Nep_u de gue'a dí tøm'i gue gui nexcaguih_u de guerp_u pa ga thogui grá ma Spaña. ²⁵ Pe nubýa ma ga ma pa Jerusalem pa ga ha'tsuabi 'nara mfats'i nuya zi cu de guehni. ²⁶ Ngue'a nuya zi cu de guehni Macedonia ne de guecua Acaya co 'nara paha bi unga 'narä mfats'i'u pa ga ha'tsuabi nuya zi hyooya cu bí 'bühni Jerusalem. ²⁷ Nuya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi beni gue mri 'ñepi'u da 'yø'tuabi njab_u'u, ngue'a nu'á hingyá xodyo ne xqui hñäni ra mpøhø po yá noya ya xodyo, hangue ri 'ñepi'u da maxa ya xodyo nehe co ya hño de ra ximhai. ²⁸ Hangue nu xcrä juadi ga pë nuna 'bëfi_{nä} pa ga tsocuabi nuna mfats'i ya cu me Jerusalem, ja grá thop_u

ga tsøñ'ah_u má 'ñu nu xcrä ma Spaña. ²⁹ Y dí pädi gue nú'b_u xcrä tsøñ'a'ih_uab_u, ra Zidada Jesucristo ma da jap'a'ih_u ndunthi ngue'a ma ga zo'ah_u de rá noya'a.

³⁰ Nubyá, zi cuh_u, dí bante'ih_u de rá thuhu ma Zidadah_u ra Jesucristo y po rá hmäte ra Mäca Ndähi ri 'racj_u 'na ngu ma'na, gue gatho'ih_u gui faxcaguih_u gui 'yaph_u Ajuá por guequi. ³¹ 'Yaph_u Ajuá pa nu'á da ñangagui de ya me Judea nú'u hingyá gamfri, gue ya zi cu nuni Jerusalem da hñäni co 'nara johya nura mfats'i ma ga tsocuabi, ³² pa njab_u 'b_u gue'a rá paha Ajuá ga tsøñ'a'ih_u co 'nara johya, ne ga tsaya ts'u con gue'ah_u. ³³ Ajuá nú'a faxcah_u pa ga 'buh_u te rá entho, dá 'müi con gatho'ih_u. Njab_u gue'a.

16

Ya nzenjua

¹ Ra Febe go gue'a 'nara hoga nju, ne ja rá nsu, ngue'a gue'a 'nara maste de ya gamfri me Cencrea. ² Hangue umf_u ntsaya co ra t'equ'ei ja ri hmunts'ih_u, ngu ri 'ñep'a'ih_u nú'ah_u gyá gamfrih_u, y faxh_u'a de nú'a te da 'yø'tua ra 'bëdi, ngue'a nú'a xa maxa ndunthi ya ja'i y necagui xa maxcagui nehe.

³ Fat'ajuah_uab_u ra zi nju Prisila ne ra zi cu Aquila. Nu'ú xi bi maxcagui ndunthi ja rá 'bëfi ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nu'ú mi resga da unga yá te por guequi, hangue hingo sehëgui dí jamädibi'u, ne gatho nú'u ya cu hingyá xodyo nehe'u ri jamädibi'u.

⁵ Fat'ajuah_uab_u nehe nuya zi cu ri munts'a ja rá ngu nú'a ra nju Prisila y ra cu Aquila. Fat'ajuah_uab_u nehe ma hmäca cuh_u ra Epeneto, nú'á go gue'a ra müdi bi gamfri ra Zidada Jesucristo nuua Acaya.

⁶ Fat'ajuah_uab_u ra nju Mala, nú'á xi xa max'a'ih_u ndunthi. ⁷ Fat'ajuah_uab_u ra cu Andronico y ra cu Junio, nú'ú go gue'u mengu ma hai, nehe go gue'u ndí o'be fadi mahyëgui'u. Nu'ú ya yá nsu ja ya apostol, nehe gue'u 'met'ø bi gamfri ra Zidada Jesucristo gue quequi.

⁸ Nehe fat'ajuah_uab_u ra Amplia numa hmäca cu ja ra jamfri. ⁹ Nehe fat'ajuah_uab_u ra cu Banu nú'a ma mfats'i ja rá 'bëfi ra Zidada Jesucristo, nehe ma hmäca cu ra Estaqui. ¹⁰ Fat'ajuah_uab_u ra cu Apele, nú'á xa bøni 'nara hoga gamfri de ra Zidada Jesucristo. Ne fat'ajuah_uab_u nú'u ya cu ya mengu rá ngu ra cu Aristobulo. ¹¹ Fat'ajuah_uab_u nehe ra cu Erodio, nú'a mengu ma hai. Nehe fat'ajuah_uab_u nú'u 'b_u ja rá ngu ra cu Ciso nú'u xa gamfri ra Zidada. ¹² Nehe fat'ajuah_uab_u ma zi njuhu ra Trifena y ra Trifosa, nú'ú ri mpëfi ja rá 'bëfi ra Zidada, nehe ma zi njuhu ra Persida, nú'á xa mpëfi ndunthi ja rá 'bëfi ra Zidada. ¹³ Nehe fat'ajuah_uab_u ra Rufo nú'á xi ra hoga cu ja ra jamfri; nehe

fat'ajuahubu rá nana'a, nú'a dí ø't'a ra uenda gue ma nana nehe. ¹⁴ Nehe fat'ajuahubu ra cu Asíncrito y ra cu Flegonte, y ra cu Erma, y ra cu Patroba, y ra cu Erme, y nehe nuya zi cu 'bui con gue'u. ¹⁵ Nehe fat'ajuahubu ra cu Filologo y ra nju Julia, y ra cu Nereo ne rá nju'a, y ra cu Olimpa, y nehe gatho ya zi cu nú'u 'bui con gue'u.

¹⁶ Nehe fat'ajuahubu gatho nú'u ma'ra ya cu co 'nara nthafi dega hmäte. Ri fat'ajua'ihu gatho yá nija ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Nehe dí bante'ihu zi cuhu, gue gui thamfrihu ndunthi de nú'u ne da heca ya cu y japi'u da 'yø't'a ya ts'oqui. Nu'ú hingui udi ngu nú'a ya xa t'u't'ahu, hangue 'ueguehu de gue'u. ¹⁸ Nuya ja'i'u ri mpefi hønse pa yá hñose'u; hingue pepabi ma zi Hmuhu ra Jesucristo. Nu'ú manga 'raya noya xi ri nt'øde gue xi xá hño, pe hina, hingo gue'a majuañi. Nu'ú hat'a nuya zi ja'i hinte yá fadi. ¹⁹ Gatho ya ja'i padi gue xi gyá hoga 'yødehu, hangue njabu nugui xi dri johya de gue'ahu. Pe nehe, nu'a dí ne, dí ne gue da nja ri mfidihu pa gui 'yøthu ra hño, hingue pa gui 'yøthu ra 'ñu. ²⁰ Y Ajuá nú'a to'o faxcahu pa ga 'bahu te rá entho, go gue'a da 'yø't'e 'bestho pa gui ntätehu de ra ts'ondahi. Ma Zidadahu ra Jesucristo da max'a'ihu co rá hmäte'a.

²¹ Nehe fat'ajua'ihu ma mfats'i ra cu Timu, nehe fat'ajua'ihu ra cu Lucio, ra cu Jaso y ra cu Sosipate nú'u ya mengu ma hai.

²² Nugui drá Tercio, dí ofo nuna cartana, dí fat'ajua'ihu de rá thuhu ra Zidada Jesucristo.

²³ Nehe ra cu Gayo pehna'ihu ra nzenjua, nú'a to'o xa 'raca nsequi ja rá ngu. Nehe xa umba nsequi gatho ya cu pa ja ri munts'iuu. Nehe fat'ajua'ihu ra cu Erasto, nú'a go gue'a ra me'tsboja de ra hnini. Nehe fat'ajua'ihu ra cu Cuarto.

²⁴ Ma Zidadahu ra Jesucristo da max'a'ihu gatho'ihu co rá hmäte'a. Njabu gue'a.

'Nara søcambeni bi 'yø't'a ra apostol Pablo nu mi uadi rá carta

²⁵ Drá nsunda Ajuá nú'a ja rá ts'edi pa da ja'ahu gui ze ri jamfrihu ngu nú'a ri udi ra maça hoga noya dí ma. Y nuna ra maça hoga noyaná go gue'a ra maça noya nú'a hmambya de ra Zidada Jesucristo. Y por nuna noyaná Ajuá bi 'ñutcahu nú'a xqui beni'a desde rá mudi ne xqui me'tsa nt'agui, gue da unga ra mpøhø pa ya ja'i ja gatho ya hai. ²⁶ Y nubyá po ra maça hoga noya dí ma, ya xa 'ñutcahu Ajuá nú'a xqui beni. Nehe njabu bi 'yofø maya'bui ja yá t'ofø yá 'mehni Ajuá nú'u bi 'yofø gue da mpøhø ya ja'i hingyá xodyo. Ngue'a Ajuá nú'a 'bui pa nzantho xa manda da ts'ofø ya ja'i ja gatho ya hai pa da gamfri'u ne da 'yøte'a.

²⁷ ¡Ajuá go guese'a ja rá mfadi, ga nsundahu pa nzantho po ra Zidada Jesucristo! Njabu gue'a.

RÁ MŪDI RA CORINTIO RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI YA GAMFRI ME CORINTO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Corinto

¹ Nugui drá Pablo, Ajuá go rá paha'a pa bi zoncagui pa drá apostolgui ma zi Hmuhá ra Jesucristo. Nugui ne ra cu Soste dí op'a'íhe nuna ra carta, ² nú'ahú gyá gamfrihú guí 'báhúhú Corinto. Nu'ahú bi zohn'ahú Ajuá pa gá camfrihú ma zi Hmuhá ra Jesucristo, ne bi 'uec'ahú de ja ya ts'oqui pa go gui pepabihú'a, ne bi t'axca ri mfenihú mahyégui con gatho nú'ú 'bú habaraza ri xócambeni'a. Nú'a ma zi Hmuhá drí xócambenihú go guet'a ri xócambeni nehe'ú. ³ Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhá ra Jesucristo da jap'a'íhú ne da max'ahú pa gui 'báhú te rá 'ñenho.

Ya japi xa thani po ra Zidada Jesucristo

⁴ Nzantho dí umba njamádi Ajuá por gue'ahú, ngue'a nú'a co rá hñoja'i xa pòhò'íhú po ra Zidada Jesucristo. ⁵ Ajuá xa jap'a'íhú ndunthi ngue'a xcá camfrihú ra Zidada Jesucristo, hangue xa 'ra'ahú ra ts'edi pa guí ñáhu de rá noya'a, ne xa 'ra'ahú ndunthi rá hoga mfadi'a nehe. ⁶ Nubya ri hnequi gue xcá camfrihú xá hño gatho nú'a dá xi'áhe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Hangue nubýá hinte grí 'behú de gatho ya hoga japi nú'ú ri 'racjú Ajuá, ne guí tòm'hú nú'a ra pa stua yopa pengui ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁸ Nú'a go gue'a ma da su'a'íhú asta ra pa'a rá gats'i ri t'ehú de guecua ja ra ximhai, pa hinda za to da má gue nu'ahú guí tuhú ra ts'oqui nu stua yopa penga ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁹ Ajuá nzantho ót'a gatho nú'a xa má, y nú'a go gue'a xa huahn'ahú pa gui 'báhú co ma zi Hmuhá ra Jesucristo rá T'ú'a.

Ya gamfri 'rama'na'ño beni

¹⁰ Zi cuhú dí bante'íhú de rá thuhu ma Zidadahú ra Jesucristo gue da 'nat'a guí mañhú, pa da 'ñotho ya hegue de gue'ahú. Nu'a guí 'yòthú, 'báhú mahyégui co 'nada ra mfeni ne 'nada ra jamfri. ¹¹ Dí xi'ahú njabú ma zi cu'íhú ngue'a xa xicagui nú'ú ja te yá njau ra nju Cloé gue ja ra ora grí ntunshú. ¹² Dí xi'ahú njabú ngue'a 'ra de gue'ahú guí mañhú njaua: "Nugui drí dena ra cu Pablo", ha nu ma'ra guí eñhú: "Nugui drí dena ra cu Polo", y nu ma'ra guí eñhú: "Nugui drí dena ra cu Pedro", ha nu ma'ra guí eñhú: "Nugui drí dena ra Zidada Jesucristo." ¹³ ¿Ha gue hingue gatho'íhú guí denhú ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue bi du ja ra pont'i ra Pablo

po rá ngue'a'íhú? ¿Ha gue xcá nxistehehú de ja rá thuhu ra Pablo? Hina. ¹⁴ Dí umba njamádi Ajuá gue nugui hõnse ra cu Crispo ne ra cu Gayo stá xi'tsi de gue'ahú, y hinto ma'na stá xi'tsi. ¹⁵ Hangue hinda za guí mañhú gue xcá nxistehehú de ma thuhuga. ¹⁶ Nehe dá xi'tsa nú'ú ya mengu de ja rá ngu ra cu Teba. Pe de guehni hinstá xi'tsa ma'ra. ¹⁷ Ra Zidada Jesucristo himbá pëncagui pa ga ót'a ra sistehe, nú'a bá pëncagui pa ga m'anga ra maça noya. Pe hindí má co 'raya noya xi mahotho nú'ú de ma mfadise, pa hinda t'ena gue xi ja ma mfadi ne da gamfri ya ja'i hõnse co ma hoga noya. Nugui dí ne da gamfri'ú hõnse po nú'a ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i.

Ra ts'edi ne ra mfadi de Ajuá go ma zi Hmuhá ra Jesucristo bi 'ñutcahú

¹⁸ Nujú dí mañhú gue bi du ra Zidada Jesu ja ra pont'i pa ga mpòhòhú, ha nu'ú tó'o hingui camfri'a ma da 'med'íhú ngue'a mañ'ú gue hinte ri muui nú'a dí mañhú de rá du ra Zidada Jesucristo. Pe pa nú'ú stá mpòhòhú ri muui, ngue'a go gue'a hanpa rá ts'edi Ajuá. ¹⁹ M'anga njaua ja ra Maça T'ofó:

Ma ga huatuabi yá mfadi ya bamhya, ne ga hacuabi yá mfeni ya nimfeni.

²⁰ ¿To'o nú'a ra bahmyabya? O ¿to'o nú'a xi ja rá mfadi? Ne ¿to'o nú'a padi gatho te ja mapaya? Jo'o, ngue'a ja rá thani Ajuá hinte ri muui yá mfadi ya ja'i. ²¹ Ngue'a ya ja'i masque xi ja yá mfadi, hinxa za hanja da bad'íhú Ajuá. Pe Ajuá rá paha'a da pòhò nú'ú to'o da gamfri nú'a ra noya dí mañhú, masque nú'ú ya bamhya ena gue hinte ri muui nú'a dí mañhú. Pe Ajuá xi ja rá mfadi hangue bi 'yòt'a njabu.

²² Ya xodyo nzantho adi da t'utua 'nara nt'udi, y nuya griego hõnse ra mfadi honi, ²³ pe nú'ú dí mañhú de ra Zidada Jesucristo nú'a bi tho ja ra pont'i. Y guehna 'nara mfe'tse pa ya xodyo, ne nú'ú hingyá xodyo ena gue hinte ri muui nú'a dí mañhú de rá du ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Pe nú'ú xa huancahú Ajuá, gue dyá xodyohú gue hindyá xodyohú, gathoguihú dí pahú gue ma zi Hmuhá ra Jesucristo bi hñanpa rá ts'edi ne rá mfadi Ajuá pa bi pòhòguihú. ²⁵ Ajuá ma'na ja rá mfadi ne ma'na ja rá ts'edi de gatho ya ja'i, masque eñ'ú gue hinte ri muui nú'a ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i. ²⁶ Zi cuhú, pahú gue nu'ahú xa huahn'ahú Ajuá, masque hinga ndunthi de gue'ahú guí pe'tshú ra mfadi de ra ximhai, ne hinga ndunthi de gue'ahú guí hahú ra ts'utbi, y ne hinga ndunthi de gue'ahú guí pe'tshú 'nara d'anga nsu. ²⁷ Ajuá bi huahna nú'ú hinte yá fadi de guecua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa ya bamhya. Ajuá bi huahna nú'ú hingui há ra ts'ediua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa nú'ú há

ra ts'edibya. ²⁸ Ajuá bi huahna nú'u hinte ri muui ja ra ximhai ne nú'u xi ya t'utsa, ne nú'u to'o ni ts'u yá nsu otho, pa da 'betua yá tsa nú'u to'o pe'tsa yá nsu, ²⁹ pa njabu hinto da 'ñets'i ja rá thandi Ajuá. ³⁰ Ajuá go gue'a bi 'yot'e pa dá 'nathohu co ra Zidada Jesucristo, ngue'a nuse Ajuá go gue'a bá pehni'a pa bi 'ñutcahu rá mfadi Ajuá, ne bi hñasca ma ts'oquihu, ne bi t'axca ma mfenihu pa bi za dá 'bahu xá hño ja rá thandi Ajuá. ³¹ Ajuá bi 'yot'e njabu pa da nja ngu nú'a xa nt'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena: "Nu'a tó'o ne da 'ñets'i, dá 'ñets'i, pe de nú'a xa 'yot'a Ajuá, hingue de nú'a xa 'yot'asc."

2

Ra apostol Pablo bi ma de ra Zidada Jesucristo ne de rá du

¹ Zi cuhu, nugui nu ndá mabu pa dá zo'ahu de rá noya Ajuá, hindá zo'ahu co 'raya danga noya xá hñei, nixi co ndunthi ra mfadi de guecsche. ² Pe nu de nduá 'bupu, dá ja dá zo'ahu hõnse da ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a bri pont'a ja ra pont'i ne bi tho, ne hindá zo'ahu de ma'na ra noya. ³ Nu ndá zo'ahu mi otho ma ts'edisce, ne mi 'racagui ndunthi ra ntsu pa ga ña, asta ndrí huat'i. ⁴ Hindá ne dá zo'ahu co ra mfadi de ra ximhai pa gá camfrihu, nugui dá zo'ahu co rá ts'edi ra Maca Ndahi. ⁵ Dá zo'ahu njabu pa bi za gá camfrihu co rá ts'edi ra Maca Ndahi, hingue ngue'a gá 'yodehu yá mfadi ya ja'i.

Ajuá utcaguihu tengurá 'mui'a corá ts'edi ra Maca Ndahi

⁶ Nú'u to'o xa ze yá jamfri dí zofuhe co ra mfadi pe nura mfadi'a go bra 'ñehe de Ajuá, hingue de ra ximhai, nixi de yá mfadi ya ndá nú'u ma da uadi da thogui. ⁷ Dí mañhe de nú'a bi 'yot'a Ajuá pa bi za dá mpõhõhu ne ga tsõhõhu ja rá nsunda'a. Y nú'a dí mañhe go gue'a ra hoga mfadi xqui beni Ajuá desde ante da nja ra ximhai, ne himi fadihna, pe nubyá ya xa 'ñutcahu. ⁸ Ni 'na de nuya ndá de ja ra ximhai himbi baði nuna ra mfadi xa 'racju Ajuá, ngue'a nu'bu xa baði'u, hinxa hyohma ja ra pont'i numa Zidadahu xá nsunda. ⁹ Bi nja ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena: Ni 'nara ja'i himbi za bi hyandi, nixi bi 'yode, nixi bi zo rá mfeni tengurá 'mui de ja rá ñani Ajuá,

ne hinto xa baði gatho nú'u ya japi xa beni da umbabi nú'u to'o ri maði'a.

¹⁰ Y nujá, Ajuá bi 'ñutcauihu gatho nuya t'õt'eya po rá ts'edi ra Maca Ndahi, ngue'a nura Maca Ndahi go gue'a paði dá hño gatho, ne asta paði gatho nú'a te benga Ajuá.

¹¹ Ni 'nara ja'i hingui tsa da baṭua rá mfeni ma'na rá miq'euui, ngue'a cada 'na go paðise tengurá mfeni. Njabutho nehe

ni 'na hinto paṭua rá mfeni Ajuá. Nura Maca Ndahi ha, go gue'a paṭuabi rá mfeni Ajuá. ¹² Y nura Maca Ndahi'a xuá mencahu pa da 'ñutcahu gatho nuya hño ri 'racju'a, y hingó dí hamfá rá mfadi ra ximhai pa ga pahú nuya hño'u. ¹³ Nuge dí udihe ngu nú'a utcahe ra Maca Ndahi, hindí udihe co ma mfadisce. Nú'u to'o pe'tsa ra Maca Ndahi ja yá coraso, dí utuabihe co ya noya nú'u 'racaguihe ra Maca Ndahi.

¹⁴ Pe nú'a ra ja'i hinxa gamfri Ajuá hingui hani nú'a udi rá Maca Ndahi Ajuá, ngue'a beni'a gue hinte ri muui. Ne hingui tsa da baðise'a, ngue'a mahyoni go da 'ñutuabi ra Maca Ndahi pa da za da baði'a. ¹⁵ Pe nu'a tó'o xa gamfri Ajuá ne pe'tsa ra Maca Ndahi ja rá coraso, nú'a ha, paði xá hño gatho nú'u ya nt'udi'u, ne paði nda'a ra hño y nda'a ra 'ñu. Pe nu'a tó'o hingui pe'tsa ra Maca Ndahi, hingui tsa da xipabi te gra 'mui'a. ¹⁶ Enga ja ra Maca T'ofu: ¿To ja gue'a xa baṭuabi rá mfeni ra Zidada? O ¿to ja gue'a xa za xa 'ñutuabi te da 'yot'e'a? Jo'o. Pe nujabya ha, dí paṭuahú rá mfeni ma Zidadahu ra Jesucristo.

3

Ra apostol Pablo ne ra Apolo mahyegui yá mfi Ajuá

¹ Zi cuhu, dá zo'ahu ngu ts'ofu nú'u hints'u xa ze yá jamfri, ngu ya t'ubatsi hinte yá faditho, ngue'a himbi za dá zo'ahu ngu 'raya cu nú'u paði xá hño nú'u ya nt'udi udi ra Maca Ndahi. ² Dá zo'ahu 'ramats'u ngu 'raya zi baṭsi nú'u tsatho, ngue'a himbi za dá xi'ahu ya noya xá hñei, ngue'a mi otho ndunthi ri mfadihu, y asta nubyá hinxa za stá xi'ahu gatho. ³ Ngue'a nu'ahu guí õt'athohu ngu nú'a õt'a nú'u hingyá gamfri, ngue'a gyá ndustehu, ne gyá necatsuihu, ne gyá necatuhnihu. Hangu por gue'a hinxcá 'ueguethohu de ja ya ts'oqui, ngue'a guí 'yohu ngu nú'u hinxa gamfri Ajuá. ⁴ 'Ra de gue'ahu guí eñhu: "Nugui drí dena ra cu Pablo", ha nu ma'ra guí eñhu: "Nugui drí dena ra cu Polo". Xi de guí mañhu njabu, ¿ha gue hingui õthu ngu nú'u ya ja'i hingyá gamfri?

⁵ Xi ¿te ma 'befi dí pefi? Y ¿te ma 'befi pefi ra cu Polo? Nugui ne ra cu Polo dyá 'begethohe de Ajuá, ne go guecaguihe dá zo'ahu pa gá camfrihu'a. Nugui ne ra cu Polo, cada 'na de becje dí pefihe ra 'befi xa 'racaguihe Ajuá.

⁶ Nugui go rá mudi dá zo'ahu de rá noya Ajuá, ha nura cu Polo go xa su'a'ihu asta nubyá, pe nu'a tó'o xa 'ra'ahu ra jamfri, go guecsche Ajuá. ⁷ Hangu ni guequi ni ra cu Polo hinda za te ga pehe de guecsche. Nu Ajuá go gue'a ja rá ts'edi pa xa japi xa te ri jamfrihu. ⁸ Hangu guí njahu ngu 'nara huahi habu stá mpehe, nugui go stá pot'i, ra

cu Polo go xa 'ñunthe. Hangue ngu ra mot'i ne ra 'ñunthe, Ajuá ma da gutcahe ngu nú'a stá pefihe. ⁹ Nuje dyá mēfihe de Ajuá, ha nu'ahū guí njahū ngu 'nara huāhi habū ri mpefi'a.

Ne guí njahū ngu 'nará hoga ngu Ajuá ri ja'tsuabi. ¹⁰ Nugui go dí nja ngu 'nara hoga hyocangu dá ju'tsua rá ua ra ngu, gue'a ra 'befi bi 'racagua Ajuá, ha nu ma'na go juxa ra jado. Pe cada 'na mahyoni da jamasu nú'a pefi. ¹¹ Ngue'a otho ma'na ra cimientto da da dra juts'i, hōnse nú'a ya ja, y nura cimientto'a go guesē ma zi Hmuhū ra Jesucristo. ¹² 'Bū to'o da gats'i de mañā nú'a ra cimientto ya ja, pe'tsi da beni xá hño ua da gats'i dega oro o dega t'axi o dega hoga do, o ua da gats'i dega za o dega xot'o o dega xithi. ¹³ Cada 'na de ya gamfri ma da hnequē da 'befi'a, ngue'a nú'a ra pa de ra nsuca uenda gue'bū ma da fadi tengu rá 'befi cada 'na. Nú'a ra pa'a ma da nzó ra tsibi, y nuni ja ra tsibi ja ma dra tsapabini rá 'befi cada 'na nú'a xa mēfi. ¹⁴ 'Bū 'na to'o bi hoca rá 'befi mañā de ra cimientto ne hinda zat'a nurá 'befi'a, nu'bú nú'a to'o bi hoca nura 'befi'a ma da hñānga rá thāhā. ¹⁵ Pe nu'bū 'na xa mpefi ne nurá 'befi'a ma da zat'i, nu'bú hinda ma da t'umbabi rá thāhā. Hinte ma da hñāni, ngue'a bi zat'a nú'a xqui mēfi, pe nu'á ma da mpohō, nja ngu nú'a to'o bi tho ra nzat'i ne bi 'bedi gatho nú'a xqui mēfi. ¹⁶ ¿Ha gue hingui pahū gue nu'ahū go gue'ahū rá nija'ihū Ajuá, y nurá Maça Ndahi'a 'bui ja ri corasohū? ¹⁷ 'Bū 'na to'o da huatua rá nija Ajuá, nu'bú Ajuá da huati'a nehe, ngue'a rá nija Ajuá xi xá nsunda. Ne go gue'a'ihū nurá nija'a.

¹⁸ Osti ma da hya'ahū ri mfenihū gue gyá bahmyahū. 'Bū 'na de gue'ahū guí beñhū gue xi guí pe'tshū ra mfadi, y nu'bū nura mfadi'a go de nuna ximhai, 'yōthū ra uenda gue 'besthó hinte guí pahū, pa njabū hā, da za guí pe'tshū nú'a xi ra hoga mfadi brí 'ñehe de Ajuá. ¹⁹ Ngue'a pa ja rá thandi Ajuá 'besthó hinte ri muui nú'a ra mfadi de ra ximhai. Hangue enga ja ra Maça T'ofō: "Ajuá xi patuatho yá mfeni ya bamhya de ra ximhai gue nu'á hatetho, hanguē co yá mbamhya ri 'mēdisē'u." ²⁰ Nehe xa t'ofō njaua: "Ajuá pađi gue hinte ri muui nuyá mfeni ya bahmya." ²¹ Hanguē ogrí 'ñets'ihū guí 'ñēñhū gue grí dēnhū 'na o ma'na, ngue'a gatho nú'a to'o xa mpefi con gue'ahū go pa ri hñohū. ²² 'Bū rá 'befi ra cu Pablo, 'bū rá 'befi ra cu Polo, 'bū rá 'befi ra cu Pedro, gatho pa ri hñohū. Nu'ahū gatho go o ja ri 'yehū pa ri hñohū, ra ximhai, ra te, ra du, gatho nú'a ja mapaya ne nú'a bra 'befa. ²³ Y nu'ahū guí ohū ja rá 'ye ma zi Hmuhū ra Jesucristo, y ma zi Hmuhū ra Jesucristo go o ja rá 'ye Ajuá.

Nú'a bi thogui ya apostol ja yá 'befi

¹ Dí nehe guí pahū gue nuje yá mēfinguihe ra Zidada Jesucristo, ne dí udihe nú'a xa 'ñutcahe Ajuá nú'a xqui beni maya'bū ne himi fadihma. ² Hanguē mahyoni ga mañhe gatho nú'a xa 'ñutcahe Ajuá, ngue'a go yá mēfinguihe'a. ³ Nugui hingui tu ma mui de gatho nú'a guí mañhū de guequi, nixi nú'a mānga ra ts'utbi de guequi. Nixi nugaguise hindí ena gue dí 'yo xá hño. ⁴ Masque nugui dí beni gue xá nt'axi ma mfeni, pe hingue por gue'a ma da hmā gue hinte dí tu. Nura Zidada go gue'a ma da hñābga nguenda'a. ⁵ Hanguē ogo guí hamfū nguenda te ø't'a ri miq'ueihū, ngue'a ma dua yopa penga ma Zidadahū ra Jesucristo, y nu'bú nú'a hā, ma da hñābga hū nguenda. Ne nu'á go gue'a ma da japi da hnequi gatho nú'a xa t'ø't'e mant'agui. Ne ma da mā gatho nú'a te xa beni ja yá mfeni ya ja'i. Y nura pa'a Ajuá ma da 'ñe'tsua rá nsu ngu ri 'ñepabi cada 'na.

⁶ Zi cuhū, nūna stá xi'ahū stá ma de guequi ne de ra cu Polo, pa njabū guí pahū nda'a ri 'ñepi guí 'yōthū. Nuje hindí ueñhe rá 'befi Ajuá. Hanguē guí njahū nehe hingui nueñhū 'nara cu. Stá xi'ahū njabū pa guí 'yohū ngu mānga ra Maça T'ofō, pa njabū hingui 'ñe'tsua hū yá nsu 'ra, ha nu ma'ra go guí utsahū. ⁷ ¿Hanja grí 'ñets'ihū? Xi gatho nú'a te guí pe'tshū, ¿ha gue hingō xa 'ra'ahū Ajuá? Nu'bū go xa 'ra'ahū'a, nu'bú ¿hanja grí 'ñets'ihū? Njabū ja ra uenda hingō xa 'ra'ahū'a.

⁸ Nu'ahū 'ñena hinte grí 'behū, 'ñena ya guí pe'tshū gatho nú'a guí hoñhū, ya ngu grí 'ñet'a ndahū, ha nuje go xcá hyēgaguiheua, 'ñena hinte drí muuihe. Xi dí nehmahe gue ya xcá ndahmahū, pa njabū ga ndahmahū mahyēgui. ⁹ Nuje dyá apostolhe, dí beni gue Ajuá xa hñuxcahe ngu 'raya ja'i nú'u hinte ri muui, ne xa secuabi pa da tho ja yá thandi gatho ya ja'i ne ja yá thandi yá enxe Ajuá. ¹⁰ Nuje t'engaguihe gue dyá 'bemfenihe ngue'a dí pēpabihe ma zi Hmuhū ra Jesucristo, ha nu'ahū xcá bēnsēhū gue xi gyá bamhya hū de rá noya'a. Nuje xa t'enje gue othoguihe ra ts'edi, ha nu'ahū guí beñhū gue xi ja ri ts'edihū. Ne guí beñhū gue xi t'e'ts'a ri nsuhū, ha nuje xi dyá t'utsahe.

¹¹ Asta nubya xi dí sufrihē nts'edi, dí thōhe ra thuhu ra nduthe ne ra 'ñāhe. Nabgaguihe ya ja'i, ne hindí pe'tshe 'nara ngu nú'a dua mētihe. ¹² Xi dí thōhe ra nzabi pa dí hoñhū nú'a dí tsihe nehe. Nura ora dí øhe tsanje ya ja'i, nuje dí aphe Ajuá por gue'u. Y ra ora øtcahe ra nts'omai'u, gatho dí tsētathohe. ¹³ Nura ora ñama'ñū ya ja'i de guecē, nuje dí zofohe co ndunthi ra t'equ'e'i. Pe nuje pa ja yá thandi'u dí njahē ngu ra paxi xa fōtbū hinte ri muui, ngue'a pa gue'u xá nts'oje.

¹⁴ Hindí op'ahū nuya pa noya pa ga 'be't'a ri tsahū. Dí op'ahū pa ga zo'ahū ngue'a

pa guequi ja ra uenda ma hmāca batsi'ihū, ngue'a go dá xi'ahū rá noya Ajua. ¹⁵ Masque grí pe'tshū 'ret'a 'mo nú'ū to'o di u't'ahū de ma zi Hmuhū ra Jesucristo, pe schegui go rá mudi dá hā'ts'ahabū rá noya Ajua pa gá camfrihū ma zi Hmuhū ra Jesucristo, hangue nugui ja ra uenda go drá dada de gue'ahū. ¹⁶ Hangue di bante'ihū gui tengaguihū ma 'mūi.

¹⁷ Hangue dá pehn'ahabū ra cu Timu nú'a ma hmāca t'ū de ja ra jamfri, ne nu'á 'yo xá hño ja rá thandi ra Zidada. Y nu'á go gue'a ma da yopa ben'ahū tengu ma 'mūi ja ra Zidada Jesucristo. Gue't'atho di udi nehe haburaza de ja ya nijā. ¹⁸ Pe nu 'ra de gue'ahū xi xá űuxa ri mfenihū dega nt'ets'i, guí hu ri mūihū gue hinga ma ga yopa penguibū ga c'a'ts'a'ihū. ¹⁹ Pe nugui di beni ga mabū bestho pa ga c'a'ts'ahū ma'na'qui 'bū njabū rá paha ma Zidadahū. Nu'bú hā, ga pādi ua xi hā ra ts'edi nú'ū 'yobū ri 'ñets'i, o hōnse 'yobū mantho. ²⁰ Ngue'a nu'a tó'o da mēpa Ajua, mahyoni di hānpā rá ts'edi pa da za te da mēfi, hingue da mantho. ²¹ ¿Nda'a guí nehū, ga mabū ga zo'ahū dega cue, o ga zo'ahū dega hmāte?

5

Ranhangā nguenda de 'nara gamfri nú'a bi 'yot'a ra ts'oqui

¹ Xa fādi xá hño gue 'nara cu de gue'ahū xa guxa rá hōme ne 'būhū ngu rá 'behñā. Pōde nixi nú'ū hingyá gamfri hingui ó't'a njabū. ² ¡Pe nu'ahū xcá pahū ne grí 'ñets'ihū guí eñhū gue guí 'būhū xá hño! ¡Rí 'ñep'a'ihū xa du ri mūihū hmāhā ne ya xcá hñācjhmahū nú'a to'o ó't'a nú'a ra ts'oqui'a! ³ Nugui masque hindí 'būi con gue'ahū, pe numa mfeni 'būi con gue'ahū, y ja ra uenda dí 'būi con gue'ahū. Hangue nugui ya stá beni te ma ga ó't'e co nú'a to'o ó't'a nú'a ra ts'oqui'a. ⁴ Hangue 'yothū nú'a ma ga xi'ahū. Gue da muntshū de rá thuhu ma Zidadahū ra Jesucristo, y numa mfeni ma da 'mūi con gue'ahū, ne rá ts'edi ma Zidadahū ra Jesu ma da 'mūi con gue'ahū. ⁵ Ne 'yent'uahū ja yá 'ye ra ts'onđahi nú'a ra cu'a ó't'a nú'a ra ts'oqui'a, pa da thogui ya stá othogui ja rá ndo'yo, pe nurá te'a da mpøthø nura pa'a stua yopa penga ma Zidadahū.

⁶ Hanja grí 'ñets'ihū guí eñhū gue guí 'būhū xá hño, hā 'na de gue'ahū ó't'a nú'a ra ts'oqui'a. Ngue'a nu'ā nja ngu ra levadura masque 'na zi tui pe ri ntsini gatho ja ra arina ora dra thants'i. ⁷ Hangue hñācju nú'a ra ts'oqui'a ne gatho nú'a nguí øthū ja ri ndaxjua 'mūihū, pa njabū da za guí 'būhū co 'nara 'ra'yo 'mūi. Ngue'a nu'ahū ya guí pe'tshū ra 'ra'yo 'mūi por ma Zidadahū ra Jesucristo nú'a bi tho ngu 'nara zi deti nú'ū tho de ra ngo de ra pascua, pa njabū bi

gutca ma ts'oquihū'a. ⁸ Hangue mahyoni ga 'ueguehū de ma ndaxjua 'mūihū pa ga 'būhū strá nt'axiguihū. Nja ngu ya xodyo mi ó't'ango mi tsi ra thuhme nsi ra levadura, necjū nehe ngu ga ntsamgoh de ra pascua ne ga tsihū ra thuhme nsi ra levadura, nú'á gue'a ga 'ueguehū de ya ts'oqui de ja ma mfenihū ne de ja ma 'mūihū.

⁹ Ja nú'a ma'na ma carta dá pehn'ahabū ja dá xi'ahūni gue hingui ntsixhū co nú'ū to'o ya 'ñe'behñā, o nú'ū ya 'behñā ya 'ñedame. ¹⁰ Hingue dá xi'ahū gui 'uehū 'na'quitho de nú'ū hingyá gamfri ne ya 'ñe'behñā, o ya nduste, o ya be, o nú'ū to'o camfri ya c'oi. Nu'bū stá xi'ahū njabū, nu'bú mahyoni guí mahū de guecua ja ra ximhai. ¹¹ Pe nugui nu'a dá xi'ahū, hingui ntsixhū ni 'nara cu nú'a dra 'ñe'behñā, o dra nduste, o nú'a di camfri ya c'oi, o dra zante, o dra tixfani, o dra be. Nu'ū tó'o ó't'a njabū dí xi'ahū gue hingui ho nixi guí űuñhū con gue'ū. ¹²⁻¹³ Nujú hingo ri 'ñepi ga hā'mbahū nguenda nú'ū hingui o ja ma 'yehū, nu' Ajua go gue'a da hñā'mba nguenda'ū. Pe nu'ahū mahyoni guí hñā'mbahū nguenda nú'ū o ja ri 'yehū, hangue dí xi'ahū gue guí hñācju nú'a tó'o ó't'e nú'a ra ts'oqui'a.

6

Ya gamfri ri nhyanthya ja ya nzaya hingyá gamfri

¹ 'Bū 'na de gue'ahū guí pe'tshū 'nara tsui co ma'na ra cu, ¿hanja guí paha 'bestho ja ra ts'utbi pa guí ñatehū co nú'ū hingyá gamfri? ¿Ha gue hingue 'nara 'betsa'a? ¿Hanja hingo guí paha guí ñatehū ja ya cu? ² ¿Ha hingui pahū gue nú'ū dyá gamfrihū ma go ga hā'mbahū nguenda nú'ū hingyá gamfri? Nu'bū nú'ū ma ga hā'mbahū nguenda yá dānga t'ø't'e'ū, nu'bú ¿ha gue hingo da za ga hāñhū nguenda de nuya t'ø't'e xi ya t'ūquí? ³ ¿Ha hingui pahū nehe gue ma ga hā'mbahū nguenda asta ya enxe? ¡Xihma de nuya t'ø't'e de ra ximhai! ⁴ Nu'bū nu'ahū guí pe'tshū ya tsui co nuya t'ø't'e de nuua ja ra ximhai, 'bestho guí paha guí ñatehū co nú'ū hingyá gamfri ne hinte dri 'ñent'i con gue'ahū. Hingui ho njabū ngue'a nu'ū hingui pādi da hñā'mba nguenda ya cu. ⁵ Dí xi'ahū njabū pa guí 'bē ri tsahū ne pa ya hingui sigui guí 'yøthū. Xi de grí gathohū ¿ha gue jo'o ni 'na de gue'ahū nú'a di ja rá mfādi pa da za da hñāp'ahū nguenda de nú'a guí øthū? ⁶ Ha nu'ahū ora guí pe'tshū ya tsui co 'nara cu, 'bestho guí paha guí ñatehū co nú'ū hingyá gamfri.

⁷ Hiní 'ñep'a'ihū guí ñapabihū 'na ngu ma'na co nú'ū hingyá gamfri. ¿Hanja hingui tsetathohū nura ora t'ø't'ahū 'nara nts'o'mūi, ne ora te fep'a'ihū? ⁸ Pe nu'ahū go gue'aschū

gui ø'tuahũ ra nts'o'mũ ri cuhũ, y asta gui pephũ.

⁹ ¿Ha gue hinguí pahũ gue ya ts'o'ja'i hinda ma da yut'a nuni mahets'i habũ bí manda Ajuã? Odi ha'ahũ ri mfenihũ. Ngue'a gatho nú'ũ ri hñuxui ya 'behñã nú'ũ hingue xi yá 'behñã, ne gatho nú'ũ camfri ya 'coi, ne nú'ũ ya zinga medinthãti, ne nú'ũ ya 'ñøhø ri hñuxui yá mi'ñøhøui, o ya 'behñã ri hñuxui yá mi'behñãui, gatho nú'yã hinda ma da yut'a nuni mahets'i habũ bí manda Ajuã. ¹⁰ Nixi ya be, nixi ya nduste, nixi ya tixfani, nixi ya zante, nixi nú'ũ ri mpe co ra nthate, ni 'na de gue'ũ hinda ma da yut'a nuni mahets'i habũ bí manda Ajuã. ¹¹ Ante gui camfriu Ajuã nguĩ njahũbũ nehe 'ra de gue'ahũ. Pe nubyá ya xa t'axca ri mfenihũ, ne ya xa t'ec'a'ihũ de gatho nuya ya ts'o'qui, ja hundy ya hinte ma ts'o'qui guĩ tuhũ ja rá thandi Ajuã po rá ts'edi ma Zidadahũ ra Jesucristo ne po rá ts'edi rá Maça Ndãhi Ajuã.

Ga nsuhũ xá hño pa strá nt'axi ma ndo'yohũ

¹² Da za ga beñũ gue dí pe'tshmahũ ra nsc'qui ga øthũ nú'ã go ga nehũ. Pøde hã da za, pe hingue gatho ri 'ñepi ga øthũ. Masque ja ra nsc'qui ga øthũ nú'ã go ga nehũ, pe hinga hophũ ni 'nara t'øt'e da dajũ pa ga øthũ. ¹³ Ra hñuni thoqui pa da ma mbo ra mũi, ha nura mũi ja pa ra hñuni. Pe gatho nú'ũ yoho, Ajuã ma da hñacua yá 'befi'ũ. Numa ndo'yohũ hinxa thoqui pa ga hñuxhũ co ya 'behñã nú'ũ hingue xi ma 'behñãhũ, nixi ra 'behñã hinda hñuxui ma'na ra 'ñøhø nú'ã hingue xi rá dame. Numa ndo'yohũ xa hoca Ajuã pa ga pepabihũ'a, y nu'ã go gue'a supca ma ndo'yohũ. ¹⁴ Nu Ajuã bi japi bi yopa nte rá ndo'yo ma Zidadahũ ra Jesucristo, njabũ nehe ma da japi da yopa nte ma ndo'yohũ po rá ts'edi'a.

¹⁵ ¿Ha hinguí pahũ gue numa ndo'yohũ xa 'natho co ma zi Hmuũ ra Jesucristo gue'a stá camfriu'a? Nujá ya dí 'nathohũ co ma zi Hmuũ ra Jesucristo, nu'bu'¿hanja da za ga hñuxhũ co 'nara ts'o'behñã ne ga 'nathohũ con gue'a nehe? Ni ts'ũ hinda za. ¹⁶ O ¿ha gue hinguí pahũ gue nu'ã tó'o da hñuxui 'nara ts'o'behñã ya bi 'natho rá ndo'yo con gue'a? Ngue'a' engã ja ra Maça T'ofu njaua: "Ra 'ñøhø co rá 'behñã, gue'ũ ya ri 'natho." ¹⁷ Pe nu'ã tó'o ya ri 'natho co ma Zidadahũ ra Jesu, ya ri 'natho con gue'a pe dega Maça Ndãhi.

¹⁸ Hangue oguí hñuxhũ co ya 'behñã nú'ũ hingue xi ri 'behñãhũ. Gatho ya ts'o'qui hingui ho, pe hinga gatho ya ts'o'qui ri ts'ocua rá ndo'yo 'na. Pe nú'ã ra ja'i da hñuxui 'nara 'behñã hingue xi rá 'behñã, nu'ã hã, ri ts'ocse rá ndo'yo. ¹⁹ ¿Ha gue hinguí pahũ gue numa ndo'yohũ gue'a rá nijã ra Maça Ndãhi nú'ã 'bui ja ma corasohũ? Ajuã go

gue'a xa 'racaguihũ'a. Hangue ya hingo drí mandasehũ. ²⁰ Ngue'a Ajuã bi gut'aguihũ xá maði co rá ji rá hmãca T'ũ. Hangue 'yøthũ ra ts'edi gue da hneca rá nsunda Ajuã ja ri ndo'yohũ ne ja ri corasohũ, ngue'a numa ndo'yohũ ne ma corasohũ go rá meti Ajuã.

7

Ya hoga ts'ofu pa nú'ũ 'bũ yá 'behñã ne pa nú'ũ jo'o

¹ Nubyá ma ga xi'ahũ de nuya nt'ani grí 'ñanihũ nu ngá 'yopcahũ: Xá hñohmã 'bũ ra 'ñøhø hinda me'tsa rá 'behñã, ² pe ndunthi ya 'ñøhø hinda za da 'muse nsingue rá 'behñã. Hangue por gue'a, pa hinda hñuxui ya 'behñã nú'ũ hingue xi yá 'behñã, ma'na xá hño 'nara 'ñøhø dá nthãtui 'nara 'behñã pa gue'a drá meti. Ha 'nara 'behñã ma'na xá hño dá nthãtui 'nara 'ñøhø pa gue'a xi drá dame. ³ Ra 'ñøhø mahyoni da 'yøt'e co rá 'behñã nú'ã ri 'ñepi, nehe njabũ da 'yøt'a ra 'behñã co rá dame nú'ã ri 'ñepi. ⁴ Y nura 'behñã ya hingo da mandase rá ndo'yo, ngue'a nurá dame go ri mandabi rá ndo'yo'a. Njabũ nehe ra 'ñøhø ya hingo ri mandase rá ndo'yo, ngue'a nurá 'behñã go ri mandabi rá ndo'yo'a. ⁵ Hangue 'yøthũ ngu nú'ã ri 'ñep'a'ihũ de gue'asehũ, odi 'ra'ahũ ra mfada 'na ngu ma'na. Pe 'bũ xcã cohũhũ 'nara cohi pa gui 'yaphũ Ajuã, nu'bu' hã, da za gui 'ueguehũ 'raya pa. Nepũ de gue'a da za gui 'buhũ 'nadbũ mahyegui ma'na'qui pa njabũ hinda za da hya'ahũ ra Satá gui hñuxhũ co ma'na ra ja'i.

⁶ Stá xi'ahũ gue xá hño gui hongã ri 'behñãhũ, pe hingo drí ja'ahũ, go da huanhũ nú'ã gui 'yøthũ. ⁷ Pa guequi ga nehma gue gatho da nja ngu dí nja hinstã nthãti jo'o ma 'behñã, pe cada 'na 'rama'na'ñio yá mfeni xa umbabi Ajuã.

⁸ Nú'ahũ viudahũ, ne gatho nú'ahũ hincã nthãtũhũ, jo'o ri 'behñãhũ nixi ri damehũ, dí xi'ahũ ga nehma gui njahũ ngu dí nja hinstã nthãti jo'o ma 'behñã. ⁹ Pe nu'bu' guĩ hanthũ gue Ajuã hinxa 'ra'ahũ ra ts'edi pa gui 'buschũ, ma'na xá hño gui nthãtũhũ, ngue'a' hingui ho gui 'buhũ hønse co ra nc'at'i.

¹⁰ Y nú'ahũ 'bũ ri 'behñãhũ, ha nú'ahũ 'behñãhũ 'bũ ri damehũ, dí 'bep'ahũ ngu nú'ã bi mãnga ra Zidada, gue ni 'na de gue'ahũ hinda za gui nhyeguihũ. Hingo de guecsehe dí 'bep'ahũ gui 'yøthũ njabũ, nura Zidada go gue'a ri 'bep'a'ihũ. ¹¹ Nu'bu' ra 'behñã da hyepũ rá dame, odi ju ma'na ra 'ñøhø pa drá dame, y nu'bu' ra 'ñøhø da hyepũ rá 'behñã, odi ju ma'na ra 'behñã pa da 'yøt'e drá 'behñã. Nu'ã da 'yøt'e, ma'na xá hño dá mpumbabi ri yoho ne da yopa 'mũ 'nadbũ ma'na'qui.

¹² Nubya nugui go ma ga xi'ahū nū'a dí beni gui 'yōthū, hingo ra Zidada ri 'bep'ahūbya. Nu'bu 'nara cu pe'tsa rá 'behñā híngrá gamfri, ne nu'bu nū'a ra 'behñā hini ūtsa rá dame ngue'a ra gamfri, osti hēpu. ¹³ Y nu'bu 'nara nju di pe'tsa rá dame hín-dra gamfri pe nu'bu nū'a ra 'ñōhō hini ūtsa rá 'behñā ngue'a ra gamfri, osti hēpu rá dame'a. ¹⁴ Ngue'a nu'bu 'nara 'behñā ra gamfri ne rá dame híngrá gamfri, nū'a ra 'ñōhō'a hani rá japi Ajuā po rá 'behñā, ngue'a rá 'behñā rá bātsi Ajuā. Y nu'bu 'nara 'ñōhō ra gamfri ne rá 'behñā híngrá gamfri, nū'a ra 'behñā'a hani rá japi Ajuā po rá dame, ngue'a nūrā dame rá bātsi Ajuā. Nu'bu hín-dri njabū co ra 'ñōhō o ra 'behñā híngrá gamfri, nu'bu nixi yá bātsi híngrá njapi. Pe nu'bu njabū hā, njapi yá bātsi. ¹⁵ Pe nu'bu 'nara 'ñōhō híngrá gamfri ne da hēpū rá 'behñā ngue'a ra gamfri, o nu'bu 'nara 'behñā híngrá gamfri ne da hēpū rá dame ngue'a ra gamfri, dá 'uegue, ngue'a nū'a ra cu o nū'a ra nju pe'tsa ra nsequi da 'uegue de nū'a híngrá gamfri, ngue'a Ajuā bi zoncahū pa ga 'būhū 'nara hoga'mūi. ¹⁶ Xi nu'i tī nju, zha gri pādī ua da mpōhō ri dame po rá ngue'i? Nehe nu'i zi cu zha gri pādī ua da mpōhō ri 'behñā po rá ngue'i?

¹⁷ Cada 'na de gue'ahū 'būhū ngu nū'a xa 'yep'ahū ra Zidada ante da zohn'ahū'a pa gá camfrihū. Nuna guehna drī 'bepabi da 'yōt'a gatho ya cu de habūraza ya nija. ¹⁸ Nu'bu 'nara cu ya xa gamfri Ajuā ne xqui thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo, hinte ja. O 'bū 'būi 'nara cu xa gamfri Ajuā ne hinguí pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo, ya odi huxa nū'a ra seña'a. ¹⁹ Hinte ri muui 'bū to'lo pe'tsa ra seña o hinguí pe'tsi. Nu'a ma'na ri muui, nū'a ga øthū nū'a ri manda Ajuā. ²⁰ Cada 'na dá sigui dá mpefi habū mri mpefi de ante da gamfri Ajuā. ²¹ Nu'bu xi ngrá nzai'be-go de ngá camfri ma xi Hmuhū ra Jesucristo, hini japi. Pe nu'bu da za gui pōni dega 'be-go, pōni 'bestho. ²² Nū'a mi 'būi dega 'be-go ante da gamfri ra Zidada, ya nubya híngrá 'be-go de 'nara ja'i ja rá thandi Ajuā ngue'a ya rá 'be-go ra Zidada. Nehe nu'a ra ja'i bi gamfri ra Zidada ne himi 'būi dega 'be-go, nū'a go gue'a 'nara 'begobya de ra Zidada Jesucristo. ²³ Ajuā bi gut'aguihū xá madi, hangue nubya ma ga pēphū'a, hingo ma ga pepabihū ya ja'i. ²⁴ Zi cuhū, sigui gui mpehū há ngrī mpehū de gá camfrihū ra Zidada Jesucristo, y Ajuā ja da 'mūhni con gue'ahū.

²⁵ Y gatho nū'ahū jo'o ri 'behñāhū, ha nū'ahū 'behñāhū jo'o ri damehū, hinte xa 'bepcagui ra Zidada ga xi'ahū, hōnse dí 'ra'ahū 'nara ts'ofō de ma mfenise. Y nura ts'ofō'a gue'a majuañi ngue'a Ajuā po rá ntheate xa hūxcagui pa ga mānbabi rá noya'a, hangue dí 'ra'ahū 'nara hoga ts'ofō. ²⁶ Nugui dí beni gue xi hño gui 'būthū nsi

ri 'behñāhū nsi ri damehū ngu guí 'būhū, ngue'a xi ja ya ts'othogui nuya pabya dí 'būhū. ²⁷ Nu'bu 'bū ri 'behñā, oxqui hēpu. Ha nu'bu jo'o, oxqui honi. ²⁸ Ha nu'bu gui hongra ri 'behñā, híngrá ts'oqui. Ha nu'bu 'nara nxutsi da hyonga rá dame, híngrá ts'oqui nehe. Pe nu'a tó'o da hyonga rá 'behñā, o nura 'behñā da hyonga rá dame, ma da thogui ndunthi ya dumūi, hangue nugui ga nehma gue hinguí thohū ya dumūi.

²⁹ Zi cuhū, dí ne ga xi'ahū gue ya hinga ndunthi ya pa dí 'būhūua. Hangue nu'a tó'o pe'tsa rá 'behñā, dá 'yōt'a ra uenda gue hinguí pe'tsi, pa da za da mēpabi Ajuā. ³⁰ Nu'a tó'o zoni, odi oda rá mfeni nsōcta ra ts'oni, ne nu'a tó'o ri johya, odi oda rá mfeni nsōcta ra johya. Nu'a tó'o ri ntai, dá 'yōt'a ra uenda gue hinte pe'tsi. ³¹ Ha nu'a tó'o ri johya co nuna ra ximhai, dá 'yōt'a ra uenda gue hini johya, ngue'a nuna ximhai 'yo rí uadi rí thogui.

³² Nugui ga nehma hinguí jamasu ya t'ōt'e de nuna ra ximhai, ngue'a nu'a tó'o jo'o rá 'behñā xi ri jamasubī rá 'befi ra Zidada, ne 'būi pa da 'yōt'a nū'a ri ho rá Zidada. ³³ Pe nu'a tó'o 'bū rá 'behñā mahyoni da jamasu ya t'ōt'e de nuna ra ximhai, ne da 'yōt'a nū'a ri ho rá 'behñā. ³⁴ Ha nuya 'behñā, hinga mahyēgui nū'a 'bū rá dame co nū'a jo'o rá dame. Nu'a jo'o rá dame, ma'na ri jamasubī rá 'befi ra Zidada, ne 'būi pa da mēpabi Ajuā con gatho rá ts'edi ne con gatho rá mfeni. Pe nu'a tó'o 'bū rá dame, mahyoni da jamasu ya t'ōt'e de nuna ra ximhai, ne da 'yōt'a ngu nū'a ri ho rá dame.

³⁵ Nūna dí xi'ahū guehna pa go ri hñohū. Dí zo'ahū pa gui 'yōthū ra hño ngu rí 'ñēpi gui 'yōthū pa da za gui pepabihū Ajuā con gatho ri mūihū ne hinte da hūy'ts'ahū. Nugui hín-dri eñ'ahū gue 'bū gui hongra ri 'behñāhū hinguí 'yōt'uahe rá paha Ajuā.

³⁶ Nu'bu 'nara cu dí 'bū rá t'ixu, y handi gue ya da za da nthāti'a, dá 'yōt'a ngu nū'a xa bengra rá dada ante sta tho rá mbātsja'i. Hingo 'nara ts'oqui nū'a xa beni da nthāta rá t'ixu. ³⁷ Pe nu'bu 'nara cu 'bū rá t'ixu, ne nura dada'a xa beni gue hinda thāta rá t'ixu, ne 'bū 'nadra mfeni xa beni gue hinhya'mū da umba nsequi da nthāta rá t'ixu, nū'a ra cu'a øt'e xá hño nehe. ³⁸ Hangue nu'a tó'o ri unga rá t'ixu pa da nthāti, xá hño øt'e. Nehe nu'a tó'o hinguí ne da thāta rá t'ixu, ma'na xá hño nū'a øt'e.

³⁹ Nu'a ra 'behñā xa nthāti, hinguí tsa da 'uegue de rá dame nūbya te rá dame, ngue'a njabū mānga ra ley. Pe nu'bu ya da du rá dame, nū'a ra 'behñā'a 'bū da beni da nthāti, da za da nthāti co nū'a da ne'a, hōnse gue drá gamfri hā, ne 'bū go rá paha Ajuā. ⁴⁰ Pe nu'a go dí māngá, ma'na xá hño hinda yopa nthātihma. Guehna dí bengá, y dí camfri gue dí hanpabi rá Maça Ndāhi Ajuā.

8

Ya hñuni nú'a thoqui pa da hñá'tua ya c'oi

¹ Nubyá ma ga xi'ahú de nuya hñuni thoqui pa da hñá'tua ya c'oi. Dí pahú gue gathoguihú ja ma m'fadihú. Pe nura m'fadi nsinque ra hmáte ri jacjú ga 'ñets'ihú, pe nura hmáte xa 'racjú Ajuá go gue'a ri jacjú ga tetuahú yá jamfri ma miq'u'eihú. ² Nu'á tó'o beni gue xi ja rá m'fadi, go gue'a hingui padi gatho nú'a ri 'ñepi da badi. ³ Pe nu'á tó'o ri madi Ajuá, Ajuá ma gue xá hño rá 'mú.

⁴ Nuya hñuni hñá'tua ya c'oi 'bucua ja ra ximhai, hinte ri muui, ngue'a dí pahú gue nuya c'oi'ú hinte ri muui. Ngue'a nuju dí pahú gue 'nat'a Ajuá 'bui, hingui 'bui ma'ra. ⁵ Masque t'ena gue nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai 'bui ndunthi nú'u t'embabi gue go gue'ú Ajuá, pe masque t'embí njabú, nu'á hini mandaguihú. ⁶ Ngue'a pa guecaguihú dí pahú gue 'nat'a Ajuá 'bui, y go gue'a ma Dadahú. Nú'á go gue'a bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne dí 'buhúua pa ga nsundahú'a. Nehe 'nat'a ma zi Hmuhú 'bui, y go gue'a ra Zidada Jesucristo nú'a tó'o bi t'ent'ua ja rá 'ye pa go bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne go gue'a bi 'racjú 'nara 'ra'yo te.

⁷ Pe hinga gatho ya cu xa badi xá hño gue 'nat'a Ajuá 'bui. 'Ra astabya hinxa pumfritho yá nzai mi pe'tsi nu de mi camfri ya c'oi, ne ora da zi nú'a ra hñuni xa hñá'tuabi ya c'oi, beni gue go gue'a 'nara ts'oqui, ngue'a benthó gue nehe ya c'oi ja yá ts'edi, pe hina. ⁸ Pe hingue po ra hñuni da za ma'na ga 'buhú xá hño ja rá thandi Ajuá. 'Bú ga ñunihú, hinte ja, y nu'bu hinga ñunihú, nehe hinte ja. ⁹ Pe masque dí pe'tshú ra nsequi pa ga othú 'na de guehya, mahyoni ga jama-suhú pa hinga japhú da 'yot'a ya ts'oqui nú'u otho ndunthi yá jamfri. ¹⁰ 'Bú 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ne da hyant'a'i gri hudi gri ñuni ja 'nará ngo 'nara c'oi, nu'bu nú'a ra cu'a 'na tui rá jamfri, gri cadi pa da thogui da ñuni nehe'a. ¹¹ Y njabú masque pa ja ri mfeni hingerá ts'oqui ngue'a guí padi nú'a guí ot'e, pe njabú guí japa nuri cu da menga ja ra ts'oqui. Y guí padi gue nehe po nura cu'a bi du ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ¹² Hangué nu'bu njabú nú'i guí ts'ocua rá mfeni 'nara cu nú'a othotho ndunthi rá jamfri, padi gue numa zi Hmuhú ra Jesucristo go gue'a guí ot'ua nú'a ra ts'ocate'a. ¹³ Hangué 'bú po 'nara hñuni ga tsi, ga japi da nts'oca 'nama cu, nu'bu má'na xá hño hinhya'mú ga tsi nura hñuni'a.

9

Ra nsequi nú'a mi pe'tsa ya apostol

¹ Pahú xá hño gue nugui drá apostol de ra Zidada Jesucristo dí pe'tsa ra nsequi ga ot'a ngu nú'a ri 'ñepagai ngue'a drá apostol. Nugui stá handa ma Zidadahú ra Jesu, ne go

dá zo'ahú de gue'a pa gá camfrihú. ² Nu'bu ma'ra ya cu beni gue hinga majuaní drá apostol, pe nu'ahú há, guí pahú gue drá apostol ngue'a xcá camfrihú Ajuá po ma noyaga.

³ Ne nú'u to'o ñama'ñu de guecagui, njaua dí xipabi: ⁴ ¿Ha gue hini 'ñepagai da t'aqui nú'a te ga tsi? ⁵ ¿Ha gue hindí pe'tsa ra nsequi 'bú ga ne ga hongá ma 'bchñá ne ga tsits'i habú dí 'yo ngu ot'a ra cu Pedro ne ma'ra ya apostol ne nú'u yá cu ra Zidada Jesu? ⁶ Nugui ne ra cu Berhna ¿ha gue hñnse'guihe hini 'ñepahmahe da t'acje te ga tsihmahe nsinque ga mpehe? ⁷ ¿To'o gue'a 'bui dega soldado ne hingui t'umbi te da zi? ¿To'o nú'a pe'tsa 'nara uq'obxi ne hinda zipabi rá fruta? ¿To'o nú'a pe'tsa ya mbo'ni, ne hinga ja ri ñuni ja yá mbo'ni? ⁸ Núna dí má, oguí beñhú gue go dí manse, ngue'a njabú mangua rá ley ra Moise, ⁹ ne ena njaua: "Oxqui tu'tuahú rá ne ra ndamfri ora net'a ra trigo ja ra era." ¿Ha gue Ajuá bi má xi majuaní de ra ndamfri? ¹⁰ Hina, nu'á bi má pa guecaguihú, ne bi t'ofó pa go ma hñohú, ngue'a nu'á tó'o faxa ra hai ne nu'á tó'o juxa ra sofo, ri 'ñepi da zi de nú'a pot'í'u. ¹¹ Hangué nu'ahú guí njahú ngu 'nara 'bot'i y nuje ngu go dyá mot'íhe ngue'a dá xi'ahé rá noya Ajuá. Nu'bu ¿ha gue hini 'ñepi guí faxcahe ne guí 'racje te ga tsihe? ¹² Nu'bu nú'u ma'ra ya cu ri mpefi con gue'ahú go guí faxhú ne guí umfú te da zi, xi nuje ¿ha gue hingo ma'na ri 'ñepagaihe guí faxcahe?

Nuje, asta nubyá hinte stá a'ahé, masque ri 'ñepagaihehéma. Nu'á dí othe, dí tsethe ra thuhu ra nduthe pa hinto da ñama'ñú de rá noya ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ¹³ ¿Ha gue hingui pahú gue nu'á tó'o ri mpefi ja yá ndañija ya xodyo ja da t'umbabini te da zi? Y nu'á tó'o ri mpefi ja ra ata tsi nú'u ya mbo'ni tho dega hñá'ti pa Ajuá. ¹⁴ Njabú bi manda ra Zidada nehe gue nu'á tó'o mangua ra máca hoga noya ri 'ñepabi da t'umbabi te da zi. ¹⁵ Pe nugui masque ri 'ñepagai, pe hinte stá a'ahú nixi hindí op'a'íhú pa ga a'ahú nú'a te dí honi. ¿Ngue'a nugui masque drí 'ñuni ga tu pe hindí ne to'o da 'ñena gue dí mangua ra máca hoga noya pa hñse dí taha nú'a dí tsi!

¹⁶ Hingui tsa ga 'ñets'i ngue'a dí manbabi rá noya Ajuá, ngue'a nu'bu hinga má, ¿te ma ga thadi ja rá thandi Ajuá? Nu'bu hinga manba rá noya Ajuá, guehna 'nara dumai pa guecagui. ¹⁷ Nu'bu núgui dí manba rá noya Ajuá con gatho ma paha, nu'bu dí t'ot'mi gue go ma da gutcagui Ajuá. Pe nu'bu núgui hinga nehéma ga manbabi rá noya Ajuá, pe guehna ma 'befi xa t'acagui, hangué mahyoni ga ot'e. ¹⁸ Nu'bu, ¿xi nda'a ma thahá? Nu'á ma thaháhma, ga johya ga manba rá noya Ajuá nsinque te da t'aqui de guecua, masque ri 'ñepahma.

¹⁹ Nugui hindrá 'bego de 'nadra ja'i, nugui drá 'bego pa gatho ya ja'i, ngue'a dí zofo'u pa njabu ndunthi de gue'u da gamfri ma zi Hmuhá ra Jesucristo. ²⁰ Nugui dí ot'a ngu yá nzai pa da za ga zofo'u, nehe dí ot'a ngu yá nzai nú'u 'bu ja rá hmanda ra ndaxjua ley pa da za ga zofo nehe'u, masque nugui ya hindí 'bui de ja ra ndaxjua ley. ²¹ Nehe dí ot'a ngu yá nzai nú'u hingui 'bui ja rá hmanda ra ndaxjua ley pa njabu da za ga zofo'u nehe. Pe nugui hinstá 'uegue de ja rá ley Ajuá, ngue'a nugui dí 'bui de ja rá hmanda ma Zidadahá ra Jesucristo. ²² Nehe dí ot'a ngu yá nzai nú'u ya cu ts'utho yá jamfri, pa da za ma'na ga zofo'u. Nugui stá nzai ga tembabi yá nzai gatho ya ja'i pa da mpohó 'ra de gue'u, ngue'a cada 'na de gue'u, 'rama'na'ño hanja gra zofoga'u. ²³ Dí ot'a njabu ngue'a dí ne gue ma'na da ntanga ra maça hoga noya, ne pa njabu da za ga hani ndunthi ya japi bra hñá nura maça noya'a.

²⁴ Ha gue hingui páhu gue gatho nú'u ri ntsa'rihi, da ma mahyegui, pe 'mefa 'natho nú'a to'o ma da dāhā. Nuju nehe ma ga othá njabu, ga 'yohá xá hño ja rá thandi Ajuá pa njabu ga hānga ma thāhā nehe nú'a ma da 'racju'a. ²⁵ Dí páhu gue gatho nú'u to'o ri ntsa'rihi xi ri su rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi. Nu'ú ot'a njabu hōnse pa da dāhā 'nara thāhā nú'a ma da thegue. Pe nuju dí páhu gue ma ga hñihū 'nara thāhā nú'a hinhya'mu ma da thegue. ²⁶ Hangué nugui drí hñá ra 'rihi nehe, pe drá ma manjuantho pa nuni habu ma ga tsōni, ne co rá ts'edi Ajuá drí ntuhni pa ga ntāte, hingue hōnse dí 'ñenitho. ²⁷ Nugui xi drí su ma ndo'yo nehe pa hinte da 'yot'e, y drí japi da 'yot'e nú'a go dí ne, ngue'a hindí ne ga 'be ma tsa ja rá thandi Ajuá, masque stá zofohmā ndunthi ya ja'i.

10

Ra ts'ofa pa hinda sōcambeni ya c'oi

¹ Zi cuhū, dí ne ga ben'ahū nehe gue nú'u ndu ma xitahū nu de bá pōnga de Egipto bra zi ra Moise, ne mri 'bet'o 'nara guui, ne bi 'rax'u ja ra Thēnga Ndehe. ² Nu'ú bi dena ra guui ne bi 'ranga ja ra Thēnga Ndehe, hangué nu'ú bi 'natho co ra Moise, go gue'a 'nara nt'udi de ra sistehe. ³ Ne dí páhu gue gatho'u mahyegui bi zi nú'a ra nzaqui bá ehe de mahets'i. ⁴ Ne gatho mahyegui bi zi nú'a ra dehe bá pēhna Ajuá ne bi bōhō de ja 'nara do. Y nú'a ra do'a gue'a 'nara nt'udi de ma zi Hmuhá ra Jesucristo mi 'yo con gue'u haburazi mi 'yo'u. ⁵ Pe ndunthi de gue'u, Ajuá bi hyandi gue hinxmá hño nú'a mi ot'e'u, hangué ndunthi de gue'u bi du ja ra mbonthi.

⁶ Gatho nú'a bi thogui'u go gue'a ngu 'nara ts'ofa pa guecju, pa hinga hyōcju nú'u ya

t'ot'e xá nts'o, ngu nú'a bi 'yot'e'u. ⁷ Hinga beñhū ga nsundahū ya c'oi ngu bi 'yot'a 'ra de gue'u, ngu engá ja ra Maça T'ofa: "Ya ja'i bi hñudi bi ñuni ne bi ntsithe, nepu de gue'a bi 'mai bi 'yot'ua yá ngo ya c'oi co ya hnei." ⁸ Ne hinga hñuxhū co ya 'behñā nú'u hingue xi ma 'behñāhū ngu bi 'yot'a 'ra de gue'u, hangué nu'ú 'nada ra pa bi du 'natemāhñū 'mo ya ja'i. ⁹ Nixi hinga beñhū ga tsō'tuahū rá mui Ajuá ngu bi 'yot'a 'ra de gue'u, hangué 'nara pa ndunthi de gue'u bi mūhna ya qu'eñā, ne bi du'u. ¹⁰ Ne hinga ñāma'ñūhū de nú'a ot'e Ajuá con guecju ngu bi ñāma'ñū 'ra de gue'u, hangué 'nara pa Ajuá bá pēhna 'nara enxe pa bi hyo'u.

¹¹ Gue'a gatho bi thogui ndu ma xitahū, ne bi t'ofa pa njabu ga beñhū gue guehna 'nara ts'ofa pa guecju núju dí 'buhūua ja ra ximhai de nuya ngāxa pabya. ¹² Hangué nu'u tó'o beni gue xi 'bui xá hño, dá nsu pa hinda dāpi da 'yot'a ya ts'oqui. ¹³ Gatho nú'u ya ts'othogui dí thoguihū, njabu thogui nehe gatho ma'ra ya ja'i. Pe Ajuá nzāntho sugaguihū, y nu'á hinda hocju ga thohū ya ts'othogui nú'u da hyandi'a gue hinda za ga tsēthū. Ha nura ora dí thohū 'nara thogui, nu'á ri 'racju ra ts'edi pa ga tsēthū.

¹⁴ Hangué dí xi'ahū zi cuhū, ogrí nsundahū ya c'oi. 'Ueguehū de nú'a ra nzai'a. ¹⁵ Dí xi'ahū njabu ngue'a dí pādi gue nú'a dí xi'ahū 'bestho tso ri mfenihū, y nu'aschū da za gui páhu ua majuanu nú'a dí mā ua hina. ¹⁶ Ora dí tsihū ra Maça Nt'oxi, gue'a 'nara nt'udi gue dí 'nathohū co ma Zidadahū ra Jesucristo ne núju 'na ngu ma'na. Nu de dí aphū Ajuá dí tsihū ra vinu, y nura vinu'a go gue'a 'nara nt'udi de rá maça ji ma zi Hmuhá ra Jesucristo nú'a bi mani ja rá pont'i'a po rá nguecju. Y nú'a ra thuhme dí hñeguehū, go gue'a 'nara nt'udi de rá zi ndo'yo'a nú'a bi uni pa bi tho po rá nguecju. ¹⁷ Masque nuju drí ndunthihū, pe 'nada nú'a ra thuhme dí tsihū, hangué por gue'a drí 'nathohū.

¹⁸ Ngu dí páhu gue nuya me Israel nú'u to'o mi tsi nuya mbo'ni mi ts'at'i dega hñā'ti, mi 'natho yá jamfri mi xōcambeni Ajuá, hangué nu'ú mi 'natho nehe'u po nú'a mi tsi'u. ¹⁹ Nugui hingo dí xi'ahū gue ya c'oi ja yá ts'edi, ne hindí xi'ahū gue ri muui nú'u ya hñuni xa hñā'tuabi'u, ngue'a nu'ú hinte ri muui y nixi otho yá ts'edi'u. ²⁰ Nu'á dí xi'ahū gue nuya hñuni hoca nú'u hingyá gamfri pa da umbabi ya c'oi, nuya hñuni'u go gue'u pa ya ts'ondāhi, hingue pa Ajuá. Y nugui hindí ne gui 'nathohū co ya ts'ondāhi. ²¹ Hinda za gui tsihū ra Maça Nt'oxi ne gui tsihū nú'a thocubi ya ts'ondāhi. Ne hinda za gui hñuhū ja rá mexa ra Zidada nepu ma grí hūhū ja ya mexa habu t'ot'ua yá ngo ya c'oi, ngue'a nu'ú go gue'u de ra ts'ondāhi.

²² ¿Ha gue guí nehū ga tsō'tuahū rá mui ra

Zidada? O ¿ha gue guí beñhū gue go ma'na ja ma ts'edihū de gue'a? Hina.

Ra gamfri pe'tsa ra nsequi da 'yøt'a nú'a go da ne pe co ra hmaqte

²³ Zi cuhū, da za guí beñhū gue hā dí pe'tshmahū ra nsequi ga øthū gatho nú'a ga nehū. Pøde hā da za, pe hinga gatho ri 'ñepi ga øthū, ne hingue por gatho ya t'øt'e da za ma'na da te ma jamfrihū. ²⁴ Oguí suhū hønse ri tehū, supabihū rá te nehe ri miq'u'eihū.

²⁵ Tsihū gatho nú'a te 'ba ja ra tai, ogrí 'ñanihū 'met'o' ua xa hñā'tuabi ya c'oi o hina, pa hinda ts'oca ri mfenihū. ²⁶ Ngue'a ra Zidada go rá meti gatho ra ximhai ne gatho nú'a ja ja ra ximhai.

²⁷ Nu'bu 'nara ja'í hingrá gamfri da zix'ahū ja rá ngu pa guí ñuñhū con gue'a, ha nu'bu guí ne guí maha con gue'a, ri maha ne tsihū gatho nú'a da 'ra'ahū nsinque guí 'yambabihū habū xuá hñā, pa hinda ts'oca ri mfenihū. ²⁸ Pe nu'bu da 'mū 'na to'o da xi'ahū gue nú'a te ma guí tsihū xa hñā'tuabi ya c'oi, nu'bu oguí tsihū pa hingui ts'ocuahū rá mfeni nú'a to'o bi xi'ahū. ²⁹ Nugui hindi xi'ahū gue go ma da ts'oca ri mfenihū, dí xi'ahū pa nú'a to'o da xi'ahū gue hingui ho nú'a ma guí tsihū, pa hingui ts'ocuahū rá mfeni'a.

Pe da za da benga 'na ne da 'ñena: “¿Hanja go da za da thagagui hinga øt'a 'nara t'øt'e ngue'a ma'na ra cu beni gue ra ts'ocui? ³⁰ Nu'bu dí tsi te dí tsi ne dí umbabi njamađi Ajuā, ¿hanja ma go da nongagui ma'na ra cu por nú'a te dí tsi?” ³¹ Pe nugui dí xi'ahū, gatho nú'a guí øthū, 'bu gri ñuñhū, 'bu gri tsihethū, 'bu gri øthū ma'na te gri øthū, 'yøthū gatho pa rá nsunda Ajuā. ³² Jamasuhū nú'a guí øthū pa hingui ts'ocuahū yá mfeni ya xodyo, nixi nú'ū hingyá xodyo, nixi nú'ū ya cu 'bui ja rá nijā Ajuā. ³³ Nugui dí øt'a ra ts'edi pa ga øt'a nú'a xá hño pa ga hu'mbabi yá mui gatho ne hinga ts'ocua yá mfeni. Nugui hindi honse ra hño pa guegui, dí øt'a nú'a xá hño qué pa da mpøhø ma'ra.

11

¹ 'Yøthū ngu núna dí øt'e, ngue'a nugui dí øt'a ngu nú'a bi 'yøt'a ma zi Hmuhū ra Jesucristo.

Ra ts'ofa pa ya 'behñā nú'ū pa ja ya hmunts'i

² Zi cuhū, nugui drí johya ne dí ex'ahū ngue'a hinxcá pumfrihū gatho nú'a stá xi'ahū, ne guí øthū gatho ngu nú'a stá u't'ahū guí 'yøthū. ³ Pe nugui dí ne guí padihū gue numa zi Hmuhū ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de gatho ya 'ñøhø, y nura 'ñøhø gue'a ra ñaxu de rá 'behñā, y nu Ajuā ra Dada go gue'a ra ñaxu de ma zi Hmuhū ra Jesucristo. ⁴ Nu'bu 'nara 'ñøhø xa go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuā de ja ya hmunts'i, o de ora ñā

de rá noya Ajuā, njabū ri 'betua rá tsa rá ñaxusc. ⁵ Pe nu'bu 'nara 'behñā hinxa go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuā ne ora manbabi rá noya'a, ri 'betua rá tsa rá ñaxusc, tsatho xa 'ñāxi. ⁶ Nu'bu ya 'behñā hingui co'ma yá ñaxu, ma'na xá hño dá 'ñāxi, pe nu'bu gue'a 'nara 'betsa da 'ñāxi, ma'na xá hño dá go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuā. ⁷ Nura 'ñøhø hiní 'ñepi da go'ma rá ñaxu ngue'a nura 'ñøhø bi hyoca Ajuā ngu tengu rá 'bai'a ne ja ri hnequini nurá nsunda Ajuā. Pe nu ja ra 'behñā, ja ri hnequini rá nsu ra 'ñøhø. ⁸ Ngue'a nura 'ñøhø hingue bi thoqui de ra 'behñā, nura 'behñā bi thoqui de ra 'ñøhø. ⁹ Y nura 'ñøhø himbi thoqui po rá ngue ra 'behñā, nura 'behñā hā, bi thoqui po rá ngue ra 'ñøhø. ¹⁰ Hangué nura 'behñā ri 'ñepi da go'ma rá ñaxu po rá ngue ya enxe handgahū, ngue'a gue'a 'nara seña gue 'bui to'o ma'na ri manda que ya 'behñā. ¹¹ Pe de ja rá thandi Ajuā gatho'ri muui mahyεgui, gue dra 'behñā gue dra 'ñøhø, ngue'a nsinque ra 'ñøhø hinxa 'mū ra 'behñā, ha nsinque ra 'behñā hindi 'bu ya 'ñøhø. ¹² Ngue'a desde ra mudi nura 'behñā gá 'ñehe de ja ra 'ñøhø, y nubyá, nura 'ñøhø ri 'ñehe de ja ra 'behñā, pe gatho go øt'e Ajuā.

¹³ Xi da beñhū xá hño, ¿ha gue ri hnequi xá hño 'nara 'behñā ora apabi Ajuā ne hinxa go'ma rá ñaxu? ¹⁴ ¿Ha gue hingrá 'betsa 'bu 'nara 'ñøhø da hopi da te rá stā? ¹⁵ Pe nu'bu ra 'behñā da hopi da te rá stā, nú'a hā, rá ntsøhui, ngue'a gue'a xa t'umbabi pa da go'ma rá ñaxu ngu 'ñena 'nara øni. ¹⁶ Pe nu'bu da 'mū 'ra to'o da ne da ntsanoya de núna dá mā de yá stā ya 'behñā, pahū xá hño gue nuje gue'a ma nzaihe, ne yá nzai ma'ra ya cu nú'ū 'bui ja ma'ra yá nijā Ajuā.

Ya cu bi zi ra Maça Nt'oxi ngu himi 'ñepabū

¹⁷ De núna dí op'ahūbya hingui tsa ga ex'a'ihū ngue'a stá øde de nú'a guí øthū ora grí muntshū, hingui øthū nú'a xá hño, hønse guí øthū nú'a hingui ho ja rá thandi Ajuā. ¹⁸ Dí øde gue ora grí muntshū, guí øthū ya hegue, ngue'a hinga mahyεgui nú'a guí mañhū, y dí camfri gue ngu'bu gue'a guí øthū. ¹⁹ Pe pøde mahyoni da njaba, pa ja da hnequini nú'ū to'o hanpa rá mfađi Ajuā, y nú'ū to'o hina. ²⁰ Ora grí muntshū pa guí nt'oxihū nepū guí tsihū ra Maça Nt'oxi, nú'a guí øthū hingui øthū pa ra Zidada, ²¹ ngue'a nú'a tsí haxhū pa guí tsihū, grí 'bet'ohū guí dama tsisichū, ne hinte guí xepabihū nú'ū ma'ra ya cu. Hangué 'ra de gue'ahū guí tuhū ra thuhu, ha nu ma'ra xi grí tithohū. ²² ¿Hanja guí øthū njabū? ¿Ha gue otho ri nguñū habū guí ñuñhū ne guí ntsitethū? ¿Ha gue grí utsabihū rá maça nijā Ajuā? ¿Ha gue hingui 'betuahū yá tsa nú'ū ma'ra othobi te da zi? Xibya, ¿te guí ne ga xi'ahū? ¿Ha gue ga

e'ts'a ri nsuhá? Hina, ngue'a núna guí øthú hinxá hño.

Ra Maça Nt'oxi

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Nugui ya stá u't'a'ihú hanja grí tsihú ra Maça Nt'oxi ngu nú'a bi 'ñutcagui ra Zidada. Nú'a ra xuui bri da'a, bi gú ra thuhme, ²⁴ nepú bi umba njamaði Ajuá. Ne de gue'a bi hyeca nura thuhme'a, nepú bi 'ñena: "Tsihú nuna ra thuhme, ja ra uenda go guehna ma ndo'yo núna ma da hna'mbabi po rá ngue ri ts'oquihú. Ne ora guí tsihú nuna ra thuhme, 'yøthú ngu 'nara feni de guecagui." ²⁵ Nepú ngu bi uadi bi nt'oxi'u, ra Jesu bi gú 'nara vaso habú mi po ra vinu, ne bi 'ñembabi'u: "Nuna vinuná, go guehna 'nara nt'udi de nú'a ra 'ra'yo cohi ma ga øt'e co ma ji nú'a ma ga fani. Ora guí tsihú nuna vinuná, 'yøthú ngu 'nara feni de guecagui." ²⁶ Hangue nú'a ra ora guí tsihú ra thuhme ne ra vinu gue'a ra ora guí udiuh de rá du ma Zidadahú asta nú'a ra pa'a stua yopa pengui.

Hanja da za da ts'i ra Maça Nt'oxi ngu ri ho ra Zidada

²⁷ Hangue nugui dí xi'ahú gue nu'a tó'o da zi nú'a ra thuhme'a ne nú'a ra vinu'a ne hinda zi ngu rí 'ñehe, nú'a ra cu'a ma go da daði de rá zi ndo'yo ne de rá zi ji ra Zidada. ²⁸ Hangue cada 'na de gue'ahú, beñhú xá hño 'met'o ua guí 'buhú xá hño co Ajuá pa guí tsihú ra thuhme ne ra vinu. ²⁹ Ngue'a nu'a tó'o hinda zi nú'a ra thuhme ne nú'a ra vinu ngu rí 'ñehe, ne hinda beni xá hño te ri muui rá du ra Zidada, nú'a ra cu'a tuxase ra ts'oqui. ³⁰ Hangue por gue'a ndunthi de gue'ahú grí hñenihú ne otho ri nzaquihú, ha nehe xa du 'ra de gue'ahú. ³¹ Pe nu'bu ga bensehú de nú'a te stá øthú ne ga ntsø'mhú, nu'bu Ajuá ya hindua pencaguihú nuya ya mfei. ³² Nu'á bí pencahú ya mfei pa da zocju pa hinda condenaguihú mahyegui co nú'u hingyá gamfri.

³³ Hangue ma zi cu'ihú, ora grí muntshú pa guí ñuñhú, ntø'mhú 'na ngu ma'na pa guí ñuñhú mahyegui. ³⁴ Nu'bu 'na de gue'ahú dí tsu'ahú ra thuhu, ma'na xá hño ñuñhú 'met'o ja ri nguhú pa nu xcrí muntshú guí 'yøthú ngu nú'a ri ho Ajuá, pa hinda za'ahú rá mfei'a. Y de nú'u ma'ra ya t'øt'e xa nja, nu'á asta hinga mabú pa ga ñahú de gue'u.

12

Ya mfaði ne ra ts'edi nú'u ri 'racju ra Maça Ndahi cada 'na de guecju

¹ Zi cuhú dí ne guí pahú de nuya mfaði ne ra ts'edi ri 'racju ra Maça Ndahi cada 'na de guecaguihú. ² Guí pahú xá hño gue nú'bu hingú camfrithohú rá noya Ajuá ngrí hothohú da zix'ahú to'oraza pa nguí

xøcambenihú nú'u ya c'oi otho yá ts'edi ne hingui ña. ³ Pe nubyá dí ne guí pahú gue nu'a tó'o tsanga ra Zidada Jesu, hingui hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi. Ha nu'bu to'o da 'ñena, dí camfri ra Jesu gue go gue'a ra Zidada, nú'á hã, hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi.

⁴ 'Rama'na'ño ya mfaði ne ra ts'edi xa 'racju ra Maça Ndahi pa ga pepabihú Ajuá, pe ra Maça Ndahi go gue'a 'natho. ⁵ Y nehe 'rama'na'ño ya 'befi xa 'racju ra Zidada ga pefihú, pe ra Zidada go gue'a 'natho. ⁶ Nehe 'rama'na'ño hanja drí mpefihú, pe nu Ajuá go gue'a ri 'racju ra ts'edi gathoguihú, pa ga pèhú ngu nú'a xa 'racju'a, y nu Ajuá go gue'a 'natho. ⁷ Cada 'na de guecju dí hanpahú rá ts'edi ra Maça Ndahi pa ga faxhú gatho nú'u ma'ra. ⁸ 'Ra de guecju xa 'racju ra ts'edi ra Maça Ndahi pa ga ñahú co ndunthi ra mfaði, ha nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ra mfaði pa ga udiuh te rí bõnga rá noya Ajuá. ⁹ Nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ndunthi ra jamfri, ha nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ra ts'edi pa ga øthehú ya da'thi. ¹⁰ Ma'ra de guecaguihú xa t'acju ra ts'edi pa ga øthú ya danga nt'udi. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acaguihú ra ts'edi pa ga manbahú rá noya Ajuá. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acaguihú ra ts'edi pa ga pahú xá hño ua de ra Maça Ndahi ña 'nara ja'i, o hina. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acju ra ts'edi pa da za ga ñahú de ma'ra ya hñagui. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acju ra ts'edi pa ga pahú te rá 'be manga nú'a to'o gra ña de ma'na ra hñagui. ¹¹ Pe go guet'a ra Maça Ndahi ri 'racju ya mfaði ne ra ts'edi cada 'na de guecaguihú ngu nú'a go da ne'a.

Gathoguihú dí 'nada ra ndo'yohú co ra Zidada Jesucristo

¹² Cada 'na de guecaguihú numa ndo'yohú xi pe'tsa ndunthi ya xeni, pe masque njabú 'nada ma 'baihú dí pe'tshú. Dí njahubú nehe co ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ngue'a nujú ngu go dyá xenihú de rá ndo'yohú, pe rá ndo'yo'a 'natho. ¹³ Ngue'a gathoguihú 'bu dyá xodyohú o hindyá xodyohú, 'bu dyá 'bøgohú o hindyá 'bøgohú, gathoguihú stá nxistehehú pa dá 'nada ra ndo'yohú co rá ts'edi ra Maça Ndahi, ne gathoguihú 'nat'a ra Maça Ndahi stá hãñhú.

¹⁴ Numa ndo'yohú xi pe'tsa ndunthi ya xeni, hingue 'natho ra xeni pe'tsi. ¹⁵ 'Bu 'nama uahú da 'ñena: "Nuguí hindí 'búi ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá 'yè", pe hingue ngue'a manga njabú ya hingui 'búi ja ma ndo'yohú. ¹⁶ O nu'bu 'nama guhú da 'ñena: "Nuguí hindí 'búi ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá da", pe hingue ngue'a manga njabú ya hingui 'búi ja ma ndo'yohú. ¹⁷ 'Bu gatho ma ndo'yohú dra da, ne di otho ma guhú, nu'bu çhanja da za ga ødehú? 'Bu gatho ma

ndo'yohu dra gu, ne 'bu di otho ma xiñuhu, nu'bú çhanja da za da nja ma fahahu? ¹⁸ Pe Ajuá bi hñuscaguihu gatho ya xeni de ma ndo'yohu pa hinte da 'yotcahu ra 'bedi. Y bi hñuts'i ngu nú'a go bi ne'a. ¹⁹ Nu'bu di 'nada ra xeni ma ndo'yohu, ne di 'nada rá 'befi, nu'bú hindri xogue ma 'baihu. ²⁰ Pe numa ndo'yohu masque pe'tsa ndunthi ya xeni, pe 'nada ra 'bai pe'tsi.

²¹ Numa dahu hingui tsa da 'ñemba ma 'yehu: "Nugui hindí hoñ'aua." Nixi ma ñaxuhu hingui tsa da 'ñemba ma uahu: "Nugui hindí hoñ'aua." ²² Hina, hinda za da 'ñutsa'u, ngue'a nú'u ya xeni de ma ndo'yohu ri hnequi ngu hinte ri muui, go gue'u ma'na ø't'a ra 'bedi. ²³ Ha nuya xeni de ma ndo'yohu nú'u dí beñhu gue otho yá nsu, nú'ú go gue'u ma'na xi dí japamasuhu. Y nú'u ya xeni ngu ra 'betsa 'bu da hnequitho, nú'ú go gue'u dí hethu pa da hnequi xá hño. ²⁴ Pe nuya xeni de ma ndo'yohu ri hnequi mahotho, nú'ú hinga mahyoni ga hethu pa da hnequi xá hño. Njabu Ajuá bi hyoga ma ndo'yohu gue nú'u ya xeni mi otho yá nsu go gue'u ma'na da nja yá nsu, ²⁵ pa njabu da mpefi mahyegui gatho ya xeni de ma ndo'yohu, ne gatho'u da mfats'i 'na ngu 'na. ²⁶ Hangue 'bu ga tsama'ñuhu 'nara xeni de ma ndo'yohu, gatho ma ndo'yohu tsama'ñu nú'a ra ugui'a. Y nu'bu 'nara xeni de ma ndo'yohu hanja 'nara hoga hño, nu'bú gatho ma ndo'yohu ri johya.

²⁷ Nujá go guecu rá ndo'yoguihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo, y cada 'na de guecaguihu dí 'nara xeni de rá ndo'yo'a. ²⁸ Ajuá bi hñuxa ja rá nija 'dama'na'ño ya mefi: Nu'a xi rá mudi bi hñuxa ya apostol. Nurá ñoho bi hñuxa nú'u to'o da manbabi rá noya'a. Nurá hñu bi hñuxa ya xahnate. Nepu de gue'a bi hñuxa nú'u to'o ø't'a ya danga nt'udi, nepu nú'u to'o øthe ya da'thi. Nepu bi hñuxa nú'u to'o faste ja rá 'befi'a, nepu bi hñuxa nú'u to'o ri su gatho nú'u ya 'befi'u, nepu bi hñuxa nú'u to'o da za da ña de ya hñagui nú'u hingui fadi. ²⁹ Nde nu'bú, çha gue gatho ya cu go ya apostol? O çha gue gatho xa t'umbabi ra 'befi pa da manbabi rá noya Ajuá? O çha gue gatho pe'tsa ra 'befi dega xahnate? O çha gue gatho da za da 'yot'a ya danga nt'udi? ³⁰ O çha gue gatho xa t'umbabi ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi? O çha gue gatho da za da ña de ya hñagui hingui fadi? O çha gue gatho da za da badi da ma te manga nú'a to'o ña de ya hñagui hingui fadi? Hina, hinga gatho da za. ³¹ 'Yøthu 'nara ts'edi pa da za gui pe'tshu ya mfadi ne ra ts'edi nú'u ma'na ya dangui pa gui pephu Ajuá. Pe nubyá ma ga u't'ahu hanja grí 'buhu co 'nara hoga'mui nú'a ma'na xá hño de gatho.

13

Ra hmäte

¹ 'Bu nugui gra ña co 'raya noya xi mahotho, o gra ña ngu 'nara exxe, pe 'bu hindí pe'tsa ra hmäte, nu'bú gra nja ngu 'nara 'bixfani nsøctho ri 'nohni o ngu 'nara t'egui nsøctho zani. ² O 'bu gra pe'tsa gatho ra ts'edi pa ga manba rá noya Ajuá, ne gra padi gatho nú'u ya t'øt'e xi xá hñe de rá noya'a, ne gra pe'tsa gatho ra mfadi, ne xi gra pe'tsa ndunthi ra jamfri asta da za ga japi da mponga 'nara t'øhø, pe 'bu hindí pe'tsa ra hmäte, nu'bú hinte rá 'mecagui. ³ Nehe 'bu ga umbabi ya hyoya gatho nú'a dí pe'tsi, ne asta ga unga ma ndo'yo da ts'at'i, pe nu'bu hindí pe'tsa ra hmäte, nu'bú hinte ri muui nú'a dí øt'e.

⁴ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmäte, tseta gatho nú'a da 'ñepabi; xi ra hoja'i co yá miqu'eui, ne hini hyocua nú'a te pe'tsi'u; hingrá 'ñets'i, ha nixi hini ndangui de ma'ra. ⁵ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmäte hinto xaxi, hini nsu sche, hingrá cue ne hingui ete. ⁶ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmäte hini johya 'bu ri nts'oca 'nará miqu'eui, ngue'a nú'a nzantho ri johya hønse de ra hño. ⁷ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmäte tseta gatho nú'a t'øtuabi, camfri gatho nú'a xá hño, nzantho ø'mi de ra hño, ne tseta gatho ya ts'othogui.

⁸ Nura hmäte hinhya'mu ma da uadi, pe nura mfadi dí pe'tshu pa dí mamfu rá noya Ajuá, nu'adí há, ma da zø ra pa da 'ñotho. Nehe ma da uadi ra mfadi dí pe'tshu pa xa za stá ñahu de ma'ra ya hñagui hingui fadi. Ne ma da zø ra pa ya hinda 'yotcahu ra 'bedi gatho nú'a ra mfadi dí pe'tshu. ⁹ Ngue'a 'na tui nú'a stá padihu hangue hinxa za stá mañhu gatho nú'a xa ma Ajuá. ¹⁰ Pe nu xcrá 'buhu co nú'a to'o rá meti ra mfadi, nu'bú há, ja ma ga pahui gatho nú'a hinxa za stá pahua.

¹¹ Nú'bu ndrá notsi ndí ña ngu ña ya batsi, ha ndí pe'tsa ya mfeni ngu rá mfeni ya batsi, pe ya de ndá ndanga ja'i, ya dá tsopu nú'a ra 'mui ndí pe'tsi dega batsi. ¹² Hangue njabatho nehe numa mfadi dí pe'tshu de guecua ja ra ximhai hini xogue, nja ngu nú'a to'o ri yot'a rá hmi dega xuui ja ra hñe, pe hini hnequi xá hño. Pe nu xcrá 'buhu mahyegui co Ajuá, gue'bu ma xi ga pahu xá hño gatho, njabu ngu xa bacaguihu xá hño Ajuá. ¹³ Nura jamfri ne ra hoga nthø'mate ne ra hmäte, guehya ri hñu ma da nja pa nzantho. Pe nu'a ma'na xi ra dangui de gatho, ra hmäte.

14

Ya hñagui hingui fadi

¹ Hangue xi da 'yøthu 'nara ts'edi pa gui pe'tshu ra hmäte, nehe hyoñhu nú'u ya mfadi ne ra ts'edi ri unga ra Maça Ndahi. Y de gatho nuya mfadi'u, ma'na go gui hyoñhu

ra mƒadi pa gui manbahu rá noya Ajuá. ²Ora ña 'nara cu de 'nara hñagui nú'a hingui ƒadi, padihu gue nú'a ra cu'a ña co Ajuá, hingui ña co yá mija'iuí ngue'a nú'ú hingui padi nú'a mañ'a. Nu'á ña co rá ts'edi ra Maça Ndahi, ne ma de nú'a hingui padi ya ja'i. ³Pe nura ora manba rá noya Ajuá 'nara cu de rá hñagui'a, ña njabu pa da zofu ya cu, pa da te yá jamfri, ne pa da nupabi yá mfeni, ne pa da hñu'mba yá mui. ⁴Nura ora ña 'nara cu co 'nara hñagui nú'a hingui ƒadi, nuse'a ma'na ri te rá jamfri. Pe nu 'nara cu manbabi rá noya Ajuá de rá hñagui'a, nú'a ri japi ma'na da te yá jamfri gathu ya cu.

⁵Nugui ga nehma ga øde gui ñahu de ma'na ra hñagui nú'a hingui ƒadi. Pe ma'na dí ne ga øde gui ñahu de rá noya Ajuá. Ngue'a nú'a tó'o manba rá noya Ajuá, ma'na ri muui nú'a ma que nú'a to'o ña co 'nara hñagui hingui ƒadi. Xá hño to'o da ña co 'nara hñagui hingui ƒadi, pe nú'bu dí 'bui to'o da 'ra'tsa nú'u ya noya de nú'a ra hñagui'a, pa njabu ma'na da te yá jamfri ya cu. ⁶Zi cuhu, nu'bu nugui ga mabu pa ga zo'ahu co 'nara hñagui nú'a hingui pahu, çte 'be da za gui pahu njabu? Nu'a ma'na xá hño pa gue'ahu, ga u't'ahu ngu nú'a xa 'ñutcagui Ajuá, ne ma'ra ya t'øt'e mahyoni gui pahu, ne ga zo'ahu de rá noya Ajuá, ne ma'ra ya hoga nt'udi.

⁷Nuya 'bida ngu ra thaza o ra arpa, 'bu hingui zuni xá hño, nu'bu çhanja da za da ƒadi te ma thuhu'a pei? ⁸O nu'bu ra corneta hinda ña xá hño pa da t'umbabi ra seña ya soldado 'yo ja ra tuhni, çha dí badi'u te ra ora da mudí da ntuhni? ⁹Dí njahabu nehe, 'bu nuju hinda ñahu ngu yá hñagui nú'u to'o dí zofuhu, hinda za da badi'u nú'a te dí mañhu, ne hinte ri muui nú'a dí mañhu. ¹⁰De guecua ja ra ximhai xi ja ndunthi ya hñagui, y cada 'na to'o padi nú'u ya hñagui'u, padi xá hño te ma. ¹¹Nu'bu nugui ga øde 'nara ja'i da ña de ma'na ra hñagui nú'a hinda padi, nu'bu pa guequi ga beni gue nú'a ra ja'i'a hinga mengu, ngue'a hinda padi nú'a ra hñagui gra ña'a. Ne pa gue'a da beni gue hindrá mengu nehe, ngue'a nixi gue'a hingui padi nú'a te dí ma. ¹²Dí padi gue xi gui hoñhu ya mƒadi ne ra ts'edi nú'u ri unga ra Maça Ndahi, hangue 'yøthu ra ts'edi gui hoñhu nú'u ya mƒadi ne ra ts'edi nú'u da za da japi da te yá jamfri ya cu.

¹³Hangué nu'a tó'o ña de ma'na ra hñagui nú'a hingui ƒadi, dá 'yapabi Ajuá da umbabi ra mƒadi pa da za da 'ra'tsi nú'a ma pa da ƒadi te ma. ¹⁴Nu'bu nugui dí apabi Ajuá co 'nara hñagui nú'a hinda padi, njabu dí xøcambeni Ajuá, pe hingui tsa ma'na dí te ma mƒadi ngue'a nixi dí padi nú'a dí ma. ¹⁵Nu'bu, çte da za ga øthu? Da za ga aphu Ajuá co 'nara hñagui nú'a hinda pahu, pe nehe da za ga apabihu Ajuá co

ma hñaguisèhehu pa da zo ma mfenihu xá hño nú'a dí mañhu. Ga tutuabihu Ajuá co 'nara hñagui nú'a hinda pahu, pe nehe ga tutuabihu Ajuá co ma hñaguisèhehu pa da zo ma mfenihu xá hño nú'a dí mañhu. ¹⁶Ngue'a 'bu ga xøcambeni Ajuá co nuya hñagui hinda pahu, nu'bu nú'a tó'o hingui øde nuya hñagui'u hingui tsa da xøcambeni Ajuá mahyegui con guecju, ngue'a hingui padi te ri bøni nú'a te dí mañhu. ¹⁷Nu'bu dí xøcambeni Ajuá njabu, nujú dí mañhu ra hño, pe nu'u tó'o øcaguihu hinda tetuahu yá jamfri ngue'a hingui padi te ri bøni nú'a dí mañhu. ¹⁸Nugui dí umba njamadi Ajuá ngue'a ma'na dí ña ndunthi que gue'ahu co ya hñagui nú'u hingui ƒadi. ¹⁹Pe de ja ya hmunts'i, ma'na xá hño ga manga çut'a ya noya de ma hñagui pa da ƒadi te dí ma, pa njabu da za ga utuabi ya cu de rá noya Ajuá, que ga manga 'ret'a 'mo ya noya de ma'na ra hñagui hingui ƒadi ne hinda za da zo yá mfeni ni 'nara noya nú'u ya cu.

²⁰Zi cuhu, nuri mfenihu odi nja ngu yá mfeni ya batsi. Njahu ha ngu ya zi batsi hingui øt'a ya ts'oqui. Pe dá nja ndunthi ri mfenihu ngu ri 'ñep'ahu, ngue'a ya gyá danga ja'ihu. ²¹Ajuá bi zofu ya ja'i de Israel co nuya ya noya xa t'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua: "Ma ga pèhn'ahabu 'raya ja'i hinda mengu pa da zo'ahu de ma'naño ra hñagui ngue'a hinda ña ngu grí ñahu, pe masque njabu hingui ma gui 'yøtcaguihu ma ts'ofu." ²²Hangué nura ora dí ñahu co ya hñagui hingui ƒadi, gue'a ngu 'nara nt'udi pa nú'u hinga gamfri. Pe nura ora dí manbahu rá noya Ajuá, dí umfu ra ts'ofu de rá hmate Ajuá nú'u to'o camfri, pe nu'u tó'o hingui ne da gamfri, hingui ne nehe da hñangu nú'a ra ts'ofu'a. ²³Nu'bu ja ri hmunts'ihu gathoihu gui ñahu co ya hñagui nú'u hingui ƒadi, nepu da zøhø 'ra nú'u hints'a dí patua rá noya Ajuá, o da zøhø 'ra nú'u hinda gamfri, çha gue hinda 'ñena'u gue xcá 'be ri mfenihu? ²⁴Pe nu'bu nuju dí muntshu ne dí manbahu rá noya Ajuá ne da zøhø 'na hinda gamfri, o 'na hints'a dí patua rá noya Ajuá, nu'bu co nú'a da 'yøde di hma, da unse nguenda de yá ts'oqui. ²⁵Nu'bu nú'u ya ja'i'u da badi te gra 'mai yá coraso, ne nu'ú bestho da ndandifamhu ne da xøcambeni Ajuá. Nepu nu'ú da 'ñeñ'a'ihu, xi majuaní Ajuá 'bui con gue'ahu.

Beñhu gui 'yøthu gathu xá hño ngu ri 'ñehe

²⁶Nu'bu zi cuhu, çte da za gui 'yøthu ora grí muntshu? 'Ra de gue'ahu gui tuthu ya jahña, nu ma'ra de gue'ahu gui nxahnatehu, nu ma'ra de gue'ahu gui mañhu nú'a xa 'ñu't'ahu Ajuá. Nu ma'ra de gue'ahu gui ñahu de ya hñagui nú'u hingui ƒadi, ha nu ma'ra de gue'ahu gui mañhu te ri bønga nú'u ya noya'u. 'Yøthu gathu pa ma'na da te ri

jamfrihu. ²⁷ Nu'bu gui ñahu de ya hñagui hingui fadi, da za gui ñahu hõnse yoho o hñu de gue'ahu, pe 'rama'na gui ñahu, ne da 'mahni 'na nú'a to'o da 'ra'tsi pa da fadi te ri bõnga nú'u ya noya'u. ²⁸ Y nu'bu di jo'oni to'o da 'ra'tsa nú'u ya noya'u, nu'bá nú'u to'o ne da ña de 'nara hñagui hingui fadi, odi ña ja ra hmunts'i, ma'na xá hño dá ñascui Ajuá. ²⁹ Y nú'u to'o manbabi rá noya Ajuá, dá ña hõnse yoho o hñu, y nú'u to'o øde nú'a te mañ'u, dá hñuxa nt'øde xá hño pa da badi ua gue'a ma o hina. ³⁰ O nu'bu 'nara cu manbabi rá noya Ajuá, ne 'bu Ajuá da umbabi ra mfadi ma'na ra cu di 'buhni, nu'bá, nú'a to'o mi ña ra mudi, ya odi sigui da ña, pa njabu da za da ña nehe nú'a ma'na ra cu. ³¹ Nu'bu tó'o xa t'umba ra mfadi pa da manbabi rá noya Ajuá, da za da manbabi, hõnse gue 'rama'na da ña ha, pa njabu gatho nú'u ya cu di øde da za da batua xá hño rá noya Ajuá, ne ma'na da za da te yá jamfri. ³² Nu'a tó'o manba rá noya Ajuá, go padise ua ri 'ñepi da ña o hina. ³³ Ngue'a Ajuá ri ho ga øthu ma hmunts'ihu ngu ri 'ñehe, ne di o rá 'ñu nú'a ga øthu.

Mahyoni ga øthu ngu xa nzai øt'a ja yá hmunts'i gatho nú'u ma'ra ya cu. ³⁴ Ogui hopabihu ya 'behña da 'mai ne da manba rá noya Ajuá ja ya hmunts'i, ngue'a pa gue'u otho ra nsequi da 'yøt'a njabu. Dá hñoga'ñode ha, ngu manga rá ley Ajuá. ³⁵ Nu'bu ya 'behña ne da 'yøt'a 'nara nt'ani, dá 'yamba yá dame ja yá nguse, ngue'a hini hnequi xá hño 'bu 'nara 'behña da 'mai ne da ña madetho de ja ra hmunts'i.

³⁶ Bensehu gue nurá noya Ajuá hingo pa gue'asehu, ne hingo ja xa nexpu pa go gui 'yøt'asehu nú'a guí neh. ³⁷ Nu'bu nu'ahu xi majuani guí hanpahu rá ts'edi ne rá mfadi ra Maça Ndahí pa gui manbahu rá noya Ajuá, nu'bá ma gui padihu xá hño gue nuya noya di op'ahu go guehya 'raya hmanda xa 'bepcagui ma Zidadahu ga xi'ahu. ³⁸ Pe nu'a tó'o hinda ne da gamfri núna dí ma, nixi gue'a hinda ma da jamfribi nú'a da ma nehe.

³⁹ Hangué ma zi cu'ihu, 'yøthu 'nara ts'edi pa gui manbahu rá noya Ajuá, ne ogui hacuahú nú'u ya cu ña de ya hñagui nú'u hingui fadi. ⁴⁰ Ne 'yøthu gatho xá hño ngu ri 'ñehe.

15

Ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ra du

¹ Ha nubyá zi cuhu, dí ne ga yopa ben'ahu de nú'a ra maça hoga noya ya stá xi'ahu. Y nu'ahu xcá hñanihu ne xcá camfrihu xá hño. ² Y po nuna ra hoga noya stá xi'ahu, ya xcá mpøhøhu. Hangué sigui gui camfrihu, ngue'a hinda 'meditho nú'a ri jamfri xcá pe'tshu, ngue'a nú'a dá xi'ahu gue'a majuani.

³ Nugui dá u't'ahu ngu nú'a bi t'utcagui nehe. Nú'a ra nt'udi xi ra dangui dá u't'ahu, dá xi'ahu gue ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du pa bi hñasca ma ts'oquihu, ngu xqui nt'ofa ja ra Ndxajua T'ofa gue njabu mi ma da thogui'a. ⁴ Nehe dá xi'ahu gue nú'a bi t'agui, pe rá hñupa'a bi yopa nte de ja ra du, ngu xqui nt'ofa nehe. ⁵ Ne 'mefa de ya xqui yopa nte'a de ja ra du, bi nthui ra cu Pedro pa bi hyandi. Nepu 'mefa bi hyanda gatho nú'u ma'ra yá nxadi. ⁶ Y de gue'a, 'na'qui xqui munts'a thogui cut'a nthebe ya cu, y gatho'u bi hyandi nehe'a. Y ndunthi de gue'u tetho asta núbya di op'ahu, ha nu ma'ra ya xa du. ⁷ Nepu 'mefa bi hyandi nehe ra zi cu Cobo. Nepu gatho nú'u ma'ra ya apostol bi hyandi'a.

⁸ Y 'mefa de gatho'u dá handi nehega, bi hnequi ja ma 'ñu'a, masque nugui ndrí nja ngu 'nara zi ñaxca batsi. ⁹ Nú'u ma'ra ya apostol xi ma'na ya dangui yá nsu de guecagui, ngue'a nugui, ni ts'u hini 'ñepcagui da t'engagui gue drá apostol, ngue'a xi stá øtua ra nts'o'mui ya gamfri. ¹⁰ Pe nugui dí padi gue Ajuá xi ra dangui rá hmäte pa guecagui, ngue'a nú'a ra 'mui ndí pe'tsa ma'met'o ya hinga gue'a dí pe'tsbya. Ngue'a Ajuá bi patca ma 'mui ne bi 'racagui 'nara 'ra'yo 'mui. Y nú'a bi 'yøt'e con guecagui hinxa 'meditho, ngue'a nugui ma'na stá mpefi de gue nú'u ma'ra ya apostol. Pe hingo de ma ts'edise stá øt'a nú'a ra 'befi'a, nu Ajuá xi ra dangui rá hmäte con guequi, go gue'a xa 'yøt'a gatho nú'a ra 'befi'a. ¹¹ Nu'bu nugui dí zo'ahu o nú'u ma'ra ya apostol, guet'a ra noya dí mañhe mahyegui, ne go guet'a xcá camfrihu.

Ma da yopa nte nú'u xa du

¹² Nuje stá xi'ahu gue ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du. Nu'bá, çhanja 'ra de gue'ahu gui eñhu gue ya hinda za da yopa nte nú'u tu? ¹³ Nu'bu hinda za da yopa nte ma'na'qui nú'u tu ngu guí mañhu, nu'bá nixi ra Zidada Jesucristo hinxa yopa ntehma 'bu. ¹⁴ Y nu'bu hinxa yopa nte ma zi Hmuhu ra Jesucristo, nu'bá hinte dri muuihma nú'a dí u't'ahu, nixi hinte dri muui nú'a xcá camfrihu 'bu. ¹⁵ Nu'bu hinda za da yopa nte nú'u tu, nu'bá hingue majuani nú'a gra mahmahe de nú'a xa 'yøt'a Ajuá. Nuje dí mañhe nú'a majuani gue Ajuá bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma Zidadahu ra Jesucristo de ja ra du, pe 'bu hinga majuani gue Ajuá ri japi da yopa nte nú'u xa du, nu'bá njabu hinxa japi xa yopa ntehma ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Nu'bu nú'u xa du hinda ma da yopa nte, nu'bá nixi nuse ra Zidada Jesucristo hinxa yopa ntehma 'bu. ¹⁷ Nu'bu Ajuá hinxa japi xa yopa nte ma zi Hmuhu ra Jesucristo de ja ra du, nu'bá nuri jamfrihu hinte dri muuihma, ne gri duda ri ts'oquihu nehe.

18 Nu'bu di njahmabu, nu'bu gatho nú'u xa du masque xa gamfri ma zi Hmuhu ra Jesucristo, nu'ú xa 'medihma. 19 Nu'bu nsótho núbya dí tehuaa ja ra ximhai di tó'mhu ya hño da 'racja ra Zidada Jesucristo, ne nurá ñoho ra te ya hinte dí tó'mhu ga hañhu de gue'a, nu'bu nuju xi dyá huecatehu de gatho ya ja'i ngue'a hinte dí tó'mhu.

20 Pe nu'a xi majuañi, nura Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du, ne go gue'a xi rá mudi bi nuhu de gatho nú'u xa du. 21 Po rá ts'oqui 'natho ra 'ñohò, hangue gatho ya ja'i pe'tsi te da du. Pe 'natho ra 'ñohò nehe nú'a to'o bi 'yò't'e pa da yopa nte ma'na'qui nú'u tu. 22 Ngue'a nu'á yá batsiguihu ra Adá, hangue dí tuhú nehe ngu bi du'a, ngue'a por nú'a ra ts'oqui bi 'yò't'e'a hangue bi nja ra du. Pe nubya ya dí 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, hangue ma ga yopa ntehu nehe ngu bi nja'a. 23 Ma zi Hmuhu ra Jesucristo go gue'a xi rá mudi bi yopa nte de gatho, ngu xqui 'ye'mba Ajuá. Nepu núju stá camfrihu'a, nu stua yopa pengui'a ma ga yopa ntehu nehe 'mefa con gatho nú'u ma'ra xa gamfri. Go gue'a xa 'ye'mba Ajuá nehe. 24 Y de gue'a ma da nja ra ngaxhmai, nu sta uadi ma zi Hmuhu ra Jesucristo da huatua yá hmanda gatho nú'u ri nda ne gatho yá nsu'u ne yá ts'edi'u. Numa zi Hmuhu ra Jesucristo ma da nda, nepu da yopa 'yent'ua ja rá 'ye Ajuá rá Dada ma'na'qui nú'a ra hmanda xqui t'ent'ua ja rá 'ye. 25 Ngue'a numa Zidadahu ra Jesucristo pe'tsi ma da nda asta hinda hyandi gue ya xi bi ntáte de gatho yá ncontra. 26 Y nu'a rá ngats'i ra ncontra ma dra huati, go gue'a ra du. 27 Ja ra Maça T'ofó ma gue Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'ye ma zi Hmuhu ra Jesucristo gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. Pe nu habu ena gue gatho bi t'ent'ua ja rá 'ye, dí pahú gue Ajuá ra Dada hingui 'bui de ja rá hmanda ma zi Hmuhu ra Jesu, ngue'a nura Dada go xa umbabi ra ts'edi'a. 28 Y nu sta uadi da ntáte ra Zidada Jesu de gatho ya hmanda, nu'bu nu'á ma da 'múi nehe ja rá hmanda rá Dada nú'a to'o xa 'yent'ua ja rá 'ye gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui, pa njabu Ajuá ra Dada go gue'a ma da manda gatho.

29 Nu'bu hinda yopa nte nú'u xa du ngu guí mañhu, nu'bu ¿pa te ri nxistehe 'ra por nú'u xa du? 'Bu xi majuañi hingui tsa da yopa nte nú'u tu, nu'bu ¿hanja 'ra ri nxistehe por gue'u?

30 Nuje nu'araza ra ora da za ga thamfrihe ga thohe 'nara ts'othogui. Pe nu'bu hinda yopa nte nú'u tu, nu'bu hinte ri muui gra 'yohe njabu. 31 Nugui xi majuañi hyastho thongagui pa da thogui. Dí xi'ahu njabu zi cuhu ngue'a dí pañi gue xi guí camfrihu xá hño ma zi Hmuhu ra Jesucristo. 32 Xi stá ntun'be nuya ts'ojá'i de guecua Efeso. Ha

nu'bu stá ø't'a njabu pa ma hñose de guecua ja ra ximhai, xi'bu xa hyogaguihma, nu'bu ¿te dí tahaga 'bu hinda yopa nte nú'u tu? Nu'bu, ma'na xá hño ga ena ngu enga 'ra: "Ma ga ñuñhu ne ma ga ntsithehu, cabu rixudi ndamani ma ga tuhu."

33 Oxqui hophu to'o da hya'ahu, ngue'a nu'a tó'o da ntsixui ya ts'ojá'i, da japi da nts'oqui nehe. 34 Xi da pe'tshu 'nara hoga mfeni xá hño ngu ri 'ñehe. 'Yohu xá hño, oguí øthu ya ts'oqui. Dí ma njabu ngue'a 'ra de gue'ahu nixi xcá camfrihu Ajuá. Dí xi'ahu njaua pa xama da nja ri tsahu de nú'a guí øthu.

Hanja ma da yopa nte nú'u xa du

35 Tsa 'ra de gue'ahu guí 'ñeñhu: Nú'u xa du, ¿hanja da za da yopa nte? ¿Tengu nú'a ra ndo'yo da me'tsi'u 'bu? 36 Pøde nu'ahu otho ri mfenihu. ¿Ha gue hingui pahú gue nú'a ra nda guí pothu, mahyoni 'met'o da 'ya, nepu ja da c'onts'a nú'a ra 'ra'yo 'bai gá ndapo? 37 Ora guí pothu ra trigo o ma'na ra nda, nú'a guí pothu gue'a 'nara ndatho, pe nu sta c'onts'i ya dra ndapo. 38 Pe nu Ajuá go gue'a ri japi da nte nú'a guí pothu ne ri umbabi rá 'bai cada 'nara nda ngu nú'a xa 'ye'mbi. 39 Njabu nehe numa ngóhu hinga mahyegui ngu yá ngó ya mbò'ni, y 'na'ño yá ngó ya ts'int'su nehe. Y ya hua 'na'ño nehe yá ngó'u. 40 Njabu nehe nú'u bí 'bu mahets'i 'na'ño yá 'bai, ha núju dí 'buhua ja ra ximhai 'na'ño ma 'baihu con gue'u, y 'rama'na'ño yá hotho'bu con guecju. 41 Nehe nura hyadi 'na'ño rá ñot'i, ha nura zana 'na'ño rá ñot'i nehe. Nehe 'na'ño yá ñot'i ya tsø, ne cada 'na de gue'u 'rama'na'ño gra yot'i'u. 42 Nehe ma ga njahubu nu xcrá yopa ntehu de ja ra du. Numa ndo'yo dí hahubya ma da nt'agui ja ra hai ne da 'ya, pe de gue'a nura ndo'yo'a ma da yopa nte ma'ra'yo y ya hinhya'mu ma da du. 43 Nubyá hini hnequi xá nsunda nuna ma ndo'yohu ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo ha, ma da hnequi xi strá nsunda. Nuna ma ndo'yohu hingui ja rá ts'edi ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo, ya dí ja rá ts'edi. 44 Ma da du nuna ma ndo'yo dí hahubya, pe nu xcrá yopa ntehu ma ga pe'tshu ma'na'ño ma ndo'yohu. Nubyá dí hahu nuna ndo'yo ngue'a dí 'buhua ja ra ximhai, pe nu xcrá yopa ntehu ma ga pe'tshu ma'na ra ndo'yo ngue'a ma ga 'buhuni mahets'i.

45 Xa nt'ofó ja ra Maça T'ofó ne ena njaua: Nú'a ra mudi 'ñohò go gue'a ra Adá, nú'a Ajuá bi umbabi rá te, y 'mefa bi zøhø ma'na ra 'ñohò mi ngu ra Adá, pe nuse'a umba ra 'ra'yo te ya ja'i, y go gue'a ma Zidadahu ra Jesucristo. 46 'Met'o bi t'acju 'nara ndo'yo de guecua ja ra ximhai, nepu 'mefa ma dí t'acju 'nama 'ra'yo ndo'yohu nuni mahets'i. 47 Nu'a xi ra mudi 'ñohò bi 'múi, Ajuá bi

hyoqui de guecua ja ra ximhai dega hai, ha nu'a rá ñoho ra 'ñõhõ bi nja'lua ngu ra Adá, nu'a bá ehe de mahets'i. ⁴⁸ Ngu bi nja ra Adá bi thoqui dega hai nuua ja ra ximhai, necju nehe drí nhyaxhu'a. Ha nura Zidada ra mengu mahets'i, hangue necju ma grá menguhuni ne ma grá hñá'tsuahu rá 'bai'a. ⁴⁹ Njabu ngu drí hñats'ihubyu ngu rá 'bai ra Adá xa thoqui dega hai, njabu nehe ma grá hñats'ihu ngu rá 'bai ma Zidadahu nú'a bí 'bui mahets'i.

⁵⁰ Dí xi'ahu zi cuhu gue hinda za ga cathu nuni mahets'i habu bí manda Ajuá co nuna ma jihu ne nuna ma ndo'yohu d'í hahabya. Ngue'a nuna ndo'yo dí hahabya ma da nhyai ne hingui tsa da nte pa nzantho. ⁵¹ Nubyu ma ga xi'ahu nú'a bi xica Ajuá ne hinxá pathu, gue hinga gathu ya ja'i de ra ximhai ma da du, pe gathu mahyegui ma dra patca ma 'baihu. ⁵² Masectho ma da njabu, ngu 'na ts'ant'i ma dahu, nú'a ra ora sta 'be ra trompeta de Ajuá de rá ngats'i ra ximhai. Nu stí nt'ode nú'a ra trompeta'a gathu nú'u ya cu xa du ante da yopa 'ñehe ma Zidadahu ra Jesu, ma da yopa nte'u co 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a hinhya'mu ma da nts'oqui. Y núju gra 'bathaua ja ra ximhai, 'bestho ra ora'a da mpadi ma 'baihu nehe. ⁵³ Ngue'a mahyoni da mpadi nuna ma ndo'yo dí hahu ma da nhyai, pa ga pe'tshu 'nara ndo'yo nú'a hinhya'mu da nts'oqui. Ha nuna ma ndo'yo dí hahu núna ma da du, mahyoni da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhya'mu da du. ⁵⁴ Ha nu stí njabu ma ndo'yohu da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhya'mu da nts'oqui ne hinhya'mu da du, nu'bu ma da nja ngu nú'a huxa ja ra Māca T'ofu habu ena njaua: "Nura du bi 'bedi ne bi nhuati pa nzantho." ⁵⁵ Ne ena: "¿Habu jabya rá ts'edi ra du? ¿Habu jabya gathu nú'a mi ot'e?" ⁵⁶ Ra ts'oqui go gue'a ri jacju ga tuhū, ne ra ndaxjua ley go gue'a ri umba ra ts'edi ra ts'oqui. ⁵⁷ Pe nubyá, ga umfu njamadi Ajuá ngue'a numa Zidadahu ra Jesucristo go gue'a bi 'yot'e pa dá tapabihu ra du.

⁵⁸ Hangue nubyá, ma zi hmāca cu'ihu, xi da camfrihu xá hño con gathu ri muihu. Xi da mpefihu nzantho ja rá 'befi ma Zidadahu, ngue'a nu'ahu ya gui pahū gue hinda ma da 'meditho gathu nú'a ra 'befi xa 'racja'a pa ga pefihu.

16

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya gamfri

¹ Nubyu ma ga xi'ahu de nú'a ra mfats'i gui muntshu pa gui pempahu ya cu me Jerusale. 'Yothu nehe ngu nú'a stá 'bepa ya cu me Galacia da 'yot'e. ² Tat'a domingo cada 'na de gue'ahu 'uecju 'na tui nú'a xcá tahahu, ngu nú'a rá ndunthi bi 'ra'ahu Ajuá. Ne gui haxhu ja ra nija pa ja da hmunts'ini, pa

njabu nu xcrá mabu hingue ja ra ora'a gui munts'a ri mfats'ihu. ³ Ne de ante ga mabu, dí ne gui huanhu 'raya cu pa nu xcrá tsõmbu ga umbabi'hu 'nara he'mi pa da hñá'tsua nú'u ya cu me Jerusale nú'u to'o ma dua ts'ocua nú'a ra mfats'i'a. ⁴ Ha nu'bu ga handi gue xá hño ga ma nehe, ga me'be'u.

Ra apostol Pablo ri hñoqui pa da ma dua c'a'tsaya gamfri

⁵ Stá beni nehe ga ma ga c'a'tsa ya cu nuni Macedonia, hangue 'met'o ma ga 'rani de guehni. ⁶ Stá beni ga 'bui con gue'ahu ndunthi ya pa, y 'bu da zahma, ga 'bui con gue'ahu asta hinda thogui ya pa de ya tse, nepu de gue'a da za gui faxcahu ne gui nexcaguihu nu habu grá ma. ⁷ Nubyu xcrá mabu, hndí ne hõnse ga hant'a'ihu ne 'bestho ga thogui. Nu'a dí ne, ga 'bui con gue'ahu 'raya pa 'bu njabu rá paha ra Zidada. ⁸ Pe ma ga cohi de guecua Efeso asta da zõ ra pa de ra Pentecosté. ⁹ Ngue'a nu de guecua xi xa xogui ya gosthi pa ga manbabi rá noya Ajuá, ne ndunthi ya xa gamfri. Pe nehe 'bui ndunthi ya ncontra.

¹⁰ Ne nu'a dí xi'ahu, nu sta zõmbu ra cu Timu, suhu xá hño pa da 'mui te rá 'ñencho ne hinda du rá mui, ngue'a ne'a pepabi Ajuá ngu dí pepabi nehe. ¹¹ Hangue por gue'a oxqui ma grí 'ñenithohu de gue'a. Y nu stua pengui'a, bá nets'ihu co ra johya pa da 'ñe da c'ascagui ma'na'qui, ngue'a nugui dí tõi'mi da zõhõ'a co nú'u ma'ra ya cu ma dua 'ñoui.

¹² Ha nura zi cu Polo xi stá bantebi da mabu ne da meui núyu ma'ra ya cu dua tsõñ'ahu. Pe hinxu ne xa mabu. Bi xiqui gue ma da mabu da c'a'ts'ahu nú'a ra pa'a da nja rá luga.

Ra nzenjua pohna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

¹³ Xi da nsuhu de yá ts'o'befi ra ts'ondahi, ne xi da pe'tshu 'nara jamfri. Oxqui tshu nú'u to'o ri utsa'ihu, 'yothu ra ts'edi pa gui 'yothu nú'a xá hño. ¹⁴ Gathu nú'a gui 'yothu, 'yothu co ra hmāte.

¹⁵ Zi cuhu, ya gui pahū gue nura zi cu Teba ne con gathu ya ja'i de rá ngu, go gue'x xi ya mudi gamfri de guepu Acaya. Ne gui pahū gue nú'u de yá pahase xa 'mui pa da maxa ya cu. ¹⁶ Dí bante'ihu gui 'yothu nú'u ya zi cu'u, ne nú'u ma'ra to'o pepabi Ajuá ngu'u. 'Yothu nehe nú'u ma'ra to'o fax'ahu ja rá 'befi Ajuá ne gathu nú'u to'o pepabi'a. ¹⁷ Xi drí johya ngue'a bi zõhõ de guecua ra cu Teba ne ra cu Nato ne ra cu Acaico, ngue'a xa 'yotcagui nú'a hinxu za xcá othu. ¹⁸ Nuyū ya cuyu xi bi hñubga ma mui ngu xa hñup'a ri muihu nehe. Numansuhu nuyū cuyu ngue'a go guehyu 'rayá hoga mefi Ajuá.

¹⁹ Nuyū cu de guecua Asia ri fat'ajua'ihu. Nehe ra zi cu Aquila ne ra zi nju Prisila xi pehn'ahu ndunthi ra nzenjua, nú'ahu gui

'buh co ra Zidada ngu nja nehe'u. Nehe pehn'ah ndunthi ra nzenjua nú'u ya cu ri munts'i ja yá ngu'u. ²⁰ Ne ri fat'ajua'ih gatho ya cu de guecua. Ne nzenjuah 'na ngu ma'na co 'nara nthufi dega hmate.

²¹ Nugui drá Pablo, de ma 'yese dí op'a'ih nuna nzenjua.

²² Nehe dí xi'ah, nu'u tó'o hini mađi ma Zidadah ra Jesucristo, dá t'eqe pa da zatua rá cue Ajuá. Ra Zidada ya ma da zøhø.

²³ Y nubyá, ma Zidadah ra Jesucristo da max'a'ih. ²⁴ Dí pehn'ahub ma hmate de ja rá thuhu ma Zidadah ra Jesucristo. Njab gue'a.

RÁ ÑOHO RA CORINTIO RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI YA GAMFRI ME CORINTO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Corinto

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'á pa bi hñuxcagui deca apostol. Nugui co ra cu Timoteo dí op'a'íhe nuna carta, nú'ahú gyá gamfrihú gui 'buhúbu Corinto, ne pa gatho nú'ú ma'ra ya gamfri 'bui ja ma'ra ya hnini de gueru ja ra hai Acaya. ² Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo da jap'a'íhú ne da max'ahú pa gui 'buhú te rá entho.

Ra apostol Pablo bi thogui ya nt'utsate

³ Ga xocambenihú Ajuá nurá Dada ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ngue'á go gue'á ma Dadahú nú'á pëscahú ra nthecate ne go gue'á nzantho hubga ma muihú. ⁴ Nú'á hubga ma muihú ora dí thohú ya ts'othogui, pa njabú nujá da za ga hu'mbahú yá mui nú'ú ma'ra to'lo thogui ya ts'othogui nehe, ngu bi hñubga ma muihú nehe Ajuá. ⁵ Njabú ngu ma zi Hmuhú ra Jesucristo bi thogui ndunthi ya ts'othogui, njabú nehe dí sufrihú por gue'á, pe por gue'á dí hañhú ndunthi ra humú nehe. ⁶ Hangue nujé xi dí thohé ya ts'othogui pa njabú nu'ahú da za gui hañhú ra humú ngu nú'á dí hañhe ne pa da za gui mpòhòhú. Nujé Ajuá hubga ma muihe pa njabú nu'ahú nehe da za gui hañhú nuna ra humúina ora gui thohú ya ts'othogui nehe, pa njabú da za gui tsethú. ⁷ Nujé xi dí camfrihe gue nu'ahú ma gui tsethú nuya ts'othogui ngu stá tsethe, ngue'á dí pahe gue nura ora gui thohú ya ts'othogui, ra ora'á gui hañhú ra humú ngu nú'á dí hañhe nehe.

⁸ Zi cuhú, dí nehe gui pahú de nuya ts'othogui dá thoguihe de guehni Asia. Gue'ú 'raya ts'othogui xi ya dangui, ya mi otho ma ts'edihe pa ga tscthe, ya nixi ndi tòmhe gue stá yopa ntehe ma'na'qui. ⁹ Nujé ya ndi njahé ngu 'raya ja'í nú'ú xa t'e'mbi pa da tho. Dá thohé njabú pa ma'na dá padihe gue Ajuá go gue'á ñangaguihe de ya ts'othogui, ngue'á de guecsche hinte tsa ga øthe, y nu'á ja rá ts'edi pa da japi da yopa nte nú'ú ya xa du. ¹⁰ Ajuá go gue'á bi ñangaguihe de nú'ú ya danga ts'othogui habú ma xa thogaguihe, y asta nubya ri sigui ri ñangaguihe, ne dí tòmhe gue ma da sigui da ñangaguihe. ¹¹ Nú'á ma da sigui da ñangaguihe 'bú gui faxcahe gui 'yaphú'á por guecje. Y nu'bu ndunthi ya cu apabi Ajuá por guecje, nu'bu 'mefa ndunthi ma

da umba njamádi'á por nú'á xa 'yøt'e'á con guecje por yá nt'adi'ú.

Hanja himbi ma 'bestho ra apostol Pablo pa Corinto

¹² Co 'nara johya ne co 'nara mfeni xá nt'axi dí xi'ahé gue nujé stá 'yohe xá hño ja yá thandi ya ja'í de gatho ya hnini habú stá 'yohe, ne ma'na ndunthi gá handgahe nu ndá 'buhebu. Co rá mfats'í Ajuá nzantho stá 'yohe xá nt'axi ja rá thandi'á, ngue'á nu'á xa 'racje ra ts'edi pa dá øthe njabú, hingo de ma mfenische dá øthe. ¹³ Gatho nuya noya dí op'áhe de ja xa ma cartáhe go guehna da za gui hñe'tihú ne gui padihú, ne dí tòmhe gue gui padihú xá hño. ¹⁴ Ya gui pahú teraza de nú'á stá xi'ahé gue nu stí yopa menga ma Zidadahú ra Jesu nuya ja ra ximhai, ma gui esca ma nsuhe ngu nujé ma ga e'ts'ahé ri nsuhú nehe, ne dí tòmhe gui pahú ma'na xá hño de guehna.

¹⁵ Nugui ndi humamú gue nguí numahñoguihú, hangue por gue'á ndi beni stá c'a'ts'ahú de ndá ecua Macedonia, ngue'á ndi beni gue xcá johyahmahú 'bu stá thopú ra xa za stá c'a'ts'ahú yø'qui. ¹⁶ Nu nduá ehe pa nuua Macedonia, dá behmá gue de má 'ñu stá gathmahú Corinto pa stá tsøñ'ahmahú, y ndi beni nehe gue nura pa stá ma de guecua, stá yopa gathmahú ma'na'qui, y de gueru xcá nexcahmahú pa stá thogui asta ja ra hai Judea. ¹⁷ Xi nu de ndá xi'ahú gue ga mabú, ¿ha gue gá beñhú gue ndi ma ga ha'ahú? O ¿ha gue gui beñhú gue dí øt'a ngu nú'á øt'a nú'ú hingyá gamfri? Ngue'á nú'ú go gue'ú øt'a njabú, ts'ú da 'ñena há, ts'ú da 'ñena hina. Pe nugui hindí njabú. ¹⁸ Ajuá padi gue nujé hinda za ts'ú ga eñhe há, ts'ú ga eñhe hina. ¹⁹ Nugui co ra cu Silvano ne ra cu Timoteo nzantho stá xi'ahé rá noya ra Zidada Jesucristo rá T'ú Ajuá, y nurá noya'á, hingue ts'ú da 'ñena há, ts'ú da 'ñena hina. Nu'á nzantho øt'a nú'á má. ²⁰ Ngue'á gatho nú'á xqui ñatcahú Ajuá, bá pëhna rá T'ú pa go bi 'yøt'e'á, pa bi nja gatho ngu nú'á xqui ñagui. Hangue po ra Zidada Jesucristo dí xocambenihú Ajuá, ne dí eñhú, "Njabú gue'á". ²¹ Nu Ajuá go gue'á bi 'yøt'e pa dá 'buhú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne go xa 'racju ra ts'edi pa ga pëphú'á. ²² Ne xa 'racju ra Maca Ndahí pa da 'mui ja ma corasohú, go gue'á 'nara seña gue yá metiguihú'á. Y nú'á go gue'á 'nara mudi japi dí hañhú de guecua ja ra ximhai de dí t'acju ma'ra ya japi nuni mahets'í.

²³ Pe nugui hindá catbú Corinto ngu ndi behmá, ngue'á ndi tsu stá zo'ahú nts'edi y njabú xcá ahú. Ajuá padi xá hño gue dá beni njabú, ne dí unga ma te 'bú hindí mangu majuani. ²⁴ Hindí ne ga mabú pa go ga xi'ahú nda'na gui camfrihú pa go da ua'á ga má, ngue'á nu'ahú ya xcá camfrihú xá hño

rá noya Ajuá. Hõnse nu'a dí ne, ga nup'a ri mfenihu pa ma'na gui johyahú.

2

¹ Hangue nugui hindá ne dá gat'ibú ga tsõñ'ahú, ndí tsu xi'bu stá ja'ahú xa du ri muihu. ² Ngue'a nu'bu nugui ga ja'ahú da du ri muihu, nu'bu'á zto'o ja da hñubga ma maiga? Ngue'a 'bu go stá ja'ahú xa du ri muihu, ya hinxa za xcá hñubga ma muihu. ³ Ne guet'atho ngu nú'a ya stá op'ahú, dá xi'ahú nú'a mahyoni gui 'yõthu, pa njabu 'bu stá mahmábu hincá jacú da du ma mui, ngue'a nu'ahú rí 'ñep'ahú gui jacú ga johya. Y nugui ndí camfri gue gatho nu'ahú de xcá hyandgahú stá johya, ne'ahú xcá johyahú nehe. ⁴ Y nu ndá op'ahú ra mudi, dá op'ahú co ndunthi ra dumai asta ndí zoni, pe hingue pa ndí ne da du ri muihu nehe, hõnse dá op'ahú pa gui pahú hangú rá ndangui nura hmáte dí pe'ts'ahú.

Ra pumbate pa nú'a ra cu xqui 'yõt'a 'nara ts'oqui

⁵ Nubyá, nú'a ra cu bi jaqui bi du ma mui, hingue hõnsegui, ne'ahú nehe, masque hinga gatho'ihu bi du ri muihu de gue'a. ⁶ Y ya da zatho nú'a gá ø'tuahú nura cu'a. ⁷ Nubyá, nu'a gui 'yõthu, pumbahú'a ne hñu'mbahú rá mui, nu'bu hina, xi'bu da 'uegue de rá jamfri co ra dumai. ⁸ Y dí xi'ahú nehe, gui 'ñu'tuahú gue grí maðihú'a. ⁹ Rá mudi dá op'ahú pa gui tsuihu nura cu'a pa njabu ga padi ua gui 'yõthu gatho nú'a dá 'bep'ahú gui 'yõthu. ¹⁰ Hangue nubyá, nu'a tó'o gui pumbahú, necagui ga pumbabi'a. Y po rá ngue'ahú ya stá pumbabi nura cu'a ja rá thandi ma Zidadahú ra Jesucristo, ngue'a ja ra uenda go xa 'yõtqui te xa 'yõtqui nehe. ¹¹ Ma ga õthu njabu pa hinda dácú ra Satá, ngue'a ya dí patuahú tengú yá ts'o'befi'a.

Bi du rá mui ra apostol Pablo nuni Ntroa

¹² De ndá tsõnga ja ra hnini Ntroa pa dá manba rá noya ra Zidada Jesucristo, xi bi xo ya gosthi pa dá zofu ndunthi ya ja'i, y ndunthi de gue'u bi gamfri ra Zidada. ¹³ Pe nuni xi bi du ma mui ngue'a mi jo'oni nuni ra cu Tito. Hangue dá 'ñedi 'bestho nú'u ya cu ya mengu de guehni pa duá ehe pa guecua Macedonia pa ja dá nthé'beuani.

Co rá mfats'i ma Zidadahú ra Jesucristo ga ntátehú

¹⁴ Nujá ga umfú njamádi Ajuá ngue'a nú'a nzantho faxcahu pa dí tátehú ngue'a dí 'buhú co ma Zidadahú ra Jesucristo. Nehe Ajuá faxcaguihu pa dí mañhú ra maça noya de ra Zidada Jesucristo pa habaraza da fadi de gue'a. Y nura maça noya dí mañhú nja ngu 'nara hoga ñani xi tse rá ñani. ¹⁵ Y nuju nehe dí njahú ngu 'nara hoga ñani ngue'a dí mañhú de ma Zidadahú ra Jesucristo, y nú'a dí mañhú gue'a ri ho Ajuá. Ne dí

zofohú nú'u ma da mpõhø ne nú'u hinda mpõhø. ¹⁶ Y nú'u hinda ma da mpõhø, hini ho nú'a dí mañhú, ngue'a pa gue'u, gue'a ngu 'nara ñani dega du. Pe pa nú'u to'o da mpõhø, go gue'a 'nara hoga ñani dega te pa nzantho. Nu'bu'á zto'o ja da za da manba rá noya Ajuá de guese 'na? ¹⁷ Pe nuje co rá mfats'i Ajuá dí manbahe rá noya'a ngue'a yá 'mehñiguihe'a ne dí mañhe con gatho ma muihe ja rá thandi'a, ne dí hanpahe rá ts'edi ma Zidadahú ra Jesucristo. Hindí njahe ngu ma'ra manba rá noya Ajuá co ra nthate, hõnse pa da dá ra boja.

3

Ra apostol Pablo ma de ra 'ra'yo cohi

¹ Xibya çha gue gui beñhú gue go dí mansehe de ma hoga'muihe pa gui yopa camfriguie ngue'a dí mañhe njabu? Çha gue mahyoni ga u't'ahé 'nara he'mi habú di má tengú ma 'befihe? O çha gue mahyoni gui 'racje 'nara he'mi 'met'o habú di má tengú ma 'befihe pa njabu da gamfriguie ma'ra ya cu? Ma'ra ha, ø't'a njabu. ² Pe nuje hina, hinga mahyoni ga øthe njabu, ngue'a nu'aschú gui njahú ngu 'nara he'mi xa t'ofu habú he'ta ya ja'i tengú ma 'befihe, ne ja ri hnečni gue xi majuani yá 'mehñiguihe Ajuá. Y nura t'ofu'a ya xa t'ofu ja ma mfenihe. ³ Nu'ahú gui njahú ngu 'nara he'mi bi 'yofu ma Zidadahú ra Jesucristo, ngue'a nú'a bi mpefi ja ri corasohú nu ndá zo'ahú de gue'a. Guehna 'nara he'mi xa t'ofu co rá Maça Ndahi Ajuá nú'a te, hingue xa t'ofu dega tinta, ne xa t'ofu ja ri mfenihu, hingue xa t'ofu ja 'raya xingdo.

⁴ Dí camfri gue núna dí mañhe guehna majuani ngue'a nura ts'edi dí hahe rí 'ñehe de Ajuá ne go xa 'racje ra Zidada Jesucristo. ⁵ Nuje hingui tsa ga eñhe gue go dí pe'tsasche ra ts'edi, ngue'a gatho nú'a rá hoga 'befi Ajuá dí øthe, Ajuá go ri 'racje ra ts'edi. ⁶ Nehe go gue'a bi hñuxcaguihe pa ga udihe nú'a ra 'ra'yo cohi bi 'yõt'e, ne bi 'racje ra mñadi pa dí udihe ngu rí 'ñehe. Nuna 'ra'yo cohina, má de ra 'ra'yo te ri 'racju po ra Maça Ndahi, y hingui nja ngu nú'u ya hmanda xqui t'ofu ja rá ley ra Moise, ngue'a nú'a xqui t'ofu ja nura ley'a má gue nu'a tó'o hinda 'yõt'e nú'a má, ma da ncondena pa da du, pe nuna ra 'ra'yo cohi má gue co rá ts'edi ra Maça Ndahi da za ga pe'tshu ra te pa nzantho.

⁷ Nurá ley ra Moise nú'a bi t'ofu ja ya xingdo, mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yõt'a nú'a má, y nu de mi t'umba ra Moise xi bi huexca rá hmi co rá hyats'i Ajuá, y nuya me Israel himi tsa da hyandua rá hmi co nura hyats'i'a. Pe nura hyats'i mi huexca ja rá hmi, 'ramats'u bi 'medi. ⁸ Hangue 'bu xmá nsunda nú'a ra hyats'i mi huexca ja rá hmi ra Moise, jxi hmahá rá

nsunda ra hyats'i xa 'racjü ra Maça Ndähi po ra 'ra'yo cohi bi 'yot'a ma Zidadahü ra Jesucristo! ⁹ Nu'bu ra ley xi xmá nsunda masque mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yot'a nú'a ma, jxi hmähä rá nsunda ra 'ra'yo cohi, ngue'a go gue'a xicaguihu gue Ajuä xa punga ma ts'oquihu pa ga 'buhu xá hño ja rá thandi'a! ¹⁰ Ngue'a rá müdi, ra ley xi xmá nsunda, pe nubyá nuna ra 'ra'yo cohi ma 'na xi xá nsundabya. ¹¹ 'Bu nura ley mi ja rá nsunda ne bi uadi bi thogui, jxi hmähä rá nsunda nuna ra cohi hinhya'mü ma da uadi!

¹² Nuje dí pähe xá hño gue nura 'ra'yo cohi ma da nja pa nzantho, hangue haburaza dí mañhe de gue'a co ndunthi ra ts'edi. ¹³ Hindi njahe ngu ra Moise, ngue'a nu'á mi co'ma rá hmi co 'nara velo pa njabu ya me Israel himi tsa da hyandi da 'medi nú'a ra hyats'i xá nsunda mi ja ja rá hmi'a. ¹⁴ Pe nu'ú xi bi megui yá mfeni, y asta nubyá mapaya ora he'ta ra ndaxjua t'ofe hingui padi te rí bñni nú'a ma, ja ra uenda xra jutua yá mfeni co 'nara velo. Ha nura velo'a, pa da za da thacuabi de ja yá mfeni'u, mahyoni da gamfri ma Zidadahü ra Jesucristo. ¹⁵ Pe asta mapaya ya me Israel hinxa bäditho te rí bñni rá ley ra Moise ora he'ti'u, ngue'a hada nú'a ra velo pa jutua yá mfeni pa hinda badi te rí bñni ra ley. ¹⁶ Pe nu'bu nú'u da gamfri ra Zidada, nu'bu da thacua nú'a ra velo xa jutua yá mfeni. ¹⁷ Y nú'a ra Zidada'a go gue'a ra Maça Ndähi, y nu'a tó'o pe'tsa ra Maça Ndähi ja rá coraso ya hingui 'bui ja rá hmanda ra ndaxjua ley. ¹⁸ Pe núju stá camfrihu, ya hindí pe'tshu nú'a ra velo mi jutca ma mfenihu. Nujú ri hnequi rá nsunda ma Zidadahü ja ma 'müihu, nja ngu 'nara hñe ri yot'i. Ne 'na pa ngu 'na pa dí handuahü rá nsunda'a, y 'ramats'u ri mpadi ma 'müihu asta hinga 'buhu 'nara 'müi ngu rá 'müi ma Zidadahü, y nura Maça Ndähi ma Zidadahü go gue'a patca ma 'müihu.

4

¹ Nuje hinxa zabiguihe ga ø'tuahe rá 'befi Ajuä ngue'a nu Ajuä go gue'a xa 'racje nuna 'befina po rá nthecate. ² Y gatho nú'a dí pefihe hindí pefihe mant'agui nixi dí mpefihe co 'nara 'betsa. Hindi udihe co 'raya nthate, nixi dí patuahe rá noya Ajuä. Nu'a dí øthe, dí mañhe nú'a majuani de ja yá thandi ya ja'i. Y njabu da za da hyandgahe gatho ya ja'i gue dí pefihe 'nara 'befi xá hño ja rá thandi Ajuä. ³ Nu'u tó'o hinxa mpøhø ne hingui ne da gamfri rá noya Ajuä dí mañhe, go gue'u hingui tso ja yá mfeni te rí bñni rá noya'a, ngue'a hada ra velo pa jutua yá mfeni. ⁴ Nu'ú xa go'tua yá mfeni ra ts'ondähi nú'a dí ndä de guecua ja ra ximhai, pa hinda yot'a ja yá mfeni rá noya Ajuä nú'a utcahu rá nsunda ma Zidadahü ra

Jesucristo, nú'á xi xá nsunda rá 'müi'a ngu rá 'müi Ajuä rá Dada. ⁵ Nú'a dí xi'ahe, hindí xi'ahe pa go gui camfriguihe, dí xi'ahe pa go gui camfrihu ma Zidadahü ra Jesucristo. Y nuje hñense dyá 'begohe de gue'ahu po rá ngue ra Zidada Jesu. ⁶ Nu mi hyocra ra ximhai Ajuä bi 'ñena: "Dá nja ra ñot'i ja ra 'bexuui." Y nu Ajuä go guet'a xa yotca ma mfenihu nehe, pa njabu bi za dá handuahü rá nsunda'a nú'a bi 'ñe bi 'ñutcahu ma Zidadahü ra Jesucristo co rá 'müi.

Ga 'buhu po ra jamfri

⁷ Nujú dí njahu ngu 'nara ts'øe dega dohmi xa t'ø'te dega 'me'tsboja, dí pe'tsuahe rá noya Ajuä pa dí mañhu. Y dí njahubu pa da hnequi gue nura ts'edi dí pe'tshu go xa 'racjü Ajuä, hingo de ma ts'edishe. ⁸ Nuje masque haburaza t'utsaguihe, pe Ajuä go gue'a ñangaguihe. Ha masque ya hindí pähe te ga øthe, pe Ajuä nzantho faxcahe pa hinda du ma müihe. ⁹ Masque ri dengage ya ja'i pa te da 'yotcahe, pe Ajuä hingui hegache. Masque ya ja pa da hyoje ya ja'i, pe Ajuä ri suje pa hinte ga thohe. ¹⁰ Nzantho t'ø'tcahe ngu bi t'ø'tua ra Zidada Jesu y asta himbi tho, pe nu'á bi yopa nte de ra du, y nubyá go gue'a ri ñangaguihe de ya ts'othogui, y njabu ri hneca rá ts'edi ja ma 'müihe. ¹¹ Nuje mientras dí tehe, 'na pa ngu 'na pa dí thoguihe njabu y asta da za da thogaguihe po rá ngue ma Zidadahü ra Jesucristo. Dí thohe njabu pa da hnequi ja ma 'müihe gue ra Zidada Jesu bi yopa nte ne ri ñangaguihe de ja ya ts'othogui. ¹² Nuje dí thohe ya ts'othogui ne asta da za da thogaguihe, pa njabu nu'ahu da za gui pe'tshu ra te pa nzantho.

¹³ Nuje dí pe'tshe ra jamfri ngu mi pe'tsa nú'a to'o bi 'yofo njaua ne bi 'ñena: "Nugui dá camfri Ajuä da maxqui, hangue por gue'a dá ma gue nu'á xi majuani ja rá ts'edi." Necje dí camfrihe Ajuä, hangue hindí tsuhe ga manbahe rá noya'a. ¹⁴ Ngue'a nuje dí pähe gue nu Ajuä to'o bi japi bi yopa nte de ra du ma Zidadahü ra Jesu, go guet'a ma da jacjü ga yopa ntehe nehe de ra du ngue'a dí 'buhu co ma Zidadahü ra Jesu, ne da zixcahu, ngue ngu'ahu, pa grá 'buhuni ja rá thandi'a. ¹⁵ Gatho nuya ts'othogui stá thohe, stá thohe njabu po rá ngue'ahu, ne pa da gamfri ma'ra ya ja'i nehe, pa njabu gathoguihu ga umfu njamadi Ajuä, y njabu ma'na da hnequi rá nsunda'a.

¹⁶ Hangue hinga 'be ma ts'edihu pa ga pephü'a, masque 'yo ri the ma nzaquihu, pe numa 'ra'yo tehu 'na pa ngu 'na pa 'yo ri nja rá ts'edi. ¹⁷ Nuya ts'othogui dí thohabya, 'bestho ma da thoguitho y hingyá dangui ngu rá ndangui nú'a ra johya ma dí t'acjü, ngue'a po nu'á dí thohabya ma dí t'acjü 'nara danga johya nu xcrá tsøñhu nuni habu

xá nsunda, y nura johya'a xi dra dangui ne hinhya'mu ma da uadi. ¹⁸ Hangué hinda 'yoda ma mfenihu ya t'ot'e nú'u dí hanthu de guecua ja ra ximhai, ngue'a gatho'u ma da uadi da thogui. Go dá 'yoda ma mfenihu nú'u ya hño bí ja mahets'i nú'u hini hnequi, ne hinda ma da uadi da thogui.

5

¹ Nuna ndo'yo dí hahúbya nja ngu 'nara ngu ma da nhuati. Y nu stí zø ra pa da nhuati, dí pahú gue Ajuá ya xuá hyogahu 'nara 'ra'yo 'múi nuni mahets'i, nú'a hinxa hyoca ra ja'i, ne hinhya'mu ma da nhuati. Y nú'a ra 'ra'yo 'múi'a go gue'a 'nama 'ra'yo ndo'yohu ma dí t'acju. ² Xi majuani, de núbya dí hahu nuna ndo'yo, xi dí thohu ndunthi ya dumai, hangué ga nehmahu ya gra 'buhmahu nuni mahets'i co ma'na ma 'ra'yo ndo'yohu. ³ Nuni ma grá pe'tshu ma'na ra 'ra'yo ndo'yo, hingue ma dí 'muse ma tehu nsi ra ndo'yo. ⁴ Núju dí 'buthua ja ra ximhai xi tu ma muihu ngue'a dí hahu nuna ndo'yo. Ga nehmahu ga tsohuua nuna ra ndo'yo dí hahu, pe hingue pa ya hinga pe'tshu nuna ma ndo'yohu, hõnse pa ma grá hãhu 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a ma dí t'acju, pa njabu ya hinhya'mu ga tuhu. ⁵ Nuse Ajuá go gue'a bi hñuxcahu pa da 'racju 'nara 'ra'yo ndo'yo, ne bi 'racju ra Maça Ndahi pa da za ga padihu gue xi majuani ma da 'racju nú'a xa ñatcahu.

⁶ Hangué nujú dí tømhu ne dí camfrihu gue ma da njabu. Ne dí pahú gue mientra dí 'buhua ja ra ximhai co nuna ndo'yona, hingui tsa grá 'buhu 'nadbú co ma Zidadahu nuni mahets'i. ⁷ Dí tømhu gue ma da njabu ngu núna dí camfrihu, hingue po nú'a dí hanthu, pe po ra jamfri nú'a dí pe'tshu. ⁸ Hangué po nuna ra jamfrina, ya ga nehmahu ga tuhu pa ga tsohuua nuna ra ndo'yo dí hahu pa grá 'buhu 'nadbú co ma Zidadahu nuni mahets'i. ⁹ Hangué nujú dí øthu ra ts'edi ga 'buhu xá hño ja rá thandi'a nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i nu xcrá 'buhu con gue'a, pa nu'á da hopca ma 'muihu. ¹⁰ Ngue'a pe'tsi ma grá 'bahuni ja rá thandi ma Zidadahu ra Jesucristo pa da hñabgahu nguenda 'na ngu 'na ua stá øthu ra hño nuua ja ra ximhai, ua hina. Ne cada 'na de guecju ma da 'raca ma thahahu ngu nú'a rí 'ñepcahu.

Ra apostol Pablo ma gue da za ga 'buhu xá hño co Ajuá

¹¹ Dí tsuphe rá cue ra Zidada, hangué dí øthe ra ts'edi dí zofoho ya ja'i pa da gamfri'u. Ajuá patca xá hño ma 'muihe, ne dí tømhe gue ne'ahu ya guí patcahe tengu ma 'muihe. ¹² Pe nuje, hindi manshe tengu ma 'muihe pa njabu guí camfriguhe. Dí mañhe njabu pa nu'ahu go da za guí mañhu tengu ma

'muihe. Nu'bú ha, da za te gui thatuahu nú'u ya ja'i ri 'ñexase gue 'bui xá hño pe yá 'baitho, ngue'a hingui 'bui xá hño de yá coraso. ¹³ Nu'bu núje stá 'be ma mfenihe ngu guí mañhu 'ra de gue'ahu, dí njahebu ngue'a dí pephe Ajuá con gatho ma ts'edihe. Pe hina, ngue'a nuje ri xø ma mfenihe, ne dí njahebu pa ga u't'ahé hanja gri 'yohu xá hño. ¹⁴ Numa Zidadahu ra Jesucristo xi ri macju'a, hangué ringue'a dí pephu'a. Nuju dí pahú gue nu'á bi du pa ya hingo ga tuhu, ha nu mi du'a, ja ra uenda dá tuhu mahyegui con gue'a. ¹⁵ Nu'á bi du po rá nguecju pa njabu núju dí tehubya ya hinga ma ga 'buhu de ma pahascahu, ma ga 'buhu pa ga øtuahu rá paha nú'a to'o bi du po ma ts'oquihu y nehe bi yopa nte pa guecju. ¹⁶ Hangué nubya ya hindi jamasue te gatho pe'tsa ra ja'i pa ga pahe te gra 'mui, ngu ndí øthe ma'met'o, asta nehe ma Zidadahu ra Jesucristo dá hyeuahe ya meximhai, pe nubya ya hindi øthe njabu. ¹⁷ Nu'a tó'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo go gue'a ya xa yopa 'mui ma'ra'yo, nurá ndaxjua 'mui ma'met'o ya bi uadi bi thogui, y nubya ya pe'tsa 'nara 'ra'yo 'mui.

¹⁸ Gatho gue'a bi 'yot'a Ajuá. Go gue'a bi punga ma ts'oquihu po rá du ra Zidada Jesucristo pa bi za dá 'buhu xá hño con gue'a. Ne núje yá 'mehnguighe'a bi 'racje ra 'befi pa ga xiphe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a. ¹⁹ Ajuá bá pehna ra Zidada Jesucristo pa bi umbabi ra pumbate ya ja'i, pa da za da 'mui'u xá hño con gue'a, y nu'á ya hinda ma da benbabi yá thai de yá ts'oquiu'. Ha nuje, bi 'racje ra 'befi pa ga xipabihe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a pa nu'á da za da 'mui xá hño con gue'a. ²⁰ Hangué nuje ya 'mehnguighe ra Zidada Jesucristo dí zo'ahé, ja ra uenda go zo'asehu Ajuá, hangué dí bante'ihé de rá thuhu ma Zidadahu ra Jesucristo guí 'yaphu ra pumbate Ajuá pa njabu da za guí 'buhu xá hño con gue'a. ²¹ Numa Zidadahu ra Jesucristo himi tu ni 'nara ts'oqu'i, pe po rá nguecju Ajuá bi 'yot'e pa go gue'a bi hñasca gatho ma ts'oquihu ja rá zi ndo'yo'a. Ajuá bi 'yot'a njabu pa bi za bi ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhu ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo.

6

¹ Hangué núje yá 'mehnguighe Ajuá dí bante'ihé gue hinda 'meditho nuna ra mpøhø xa 'ra'ahu Ajuá po rá hñoja'i. ² Ngue'a Ajuá bi manga ja ra Maça T'ofø ne bi 'ñena:

Nú'a ra pa dá pehn'a ra mpøhø, gá hongagui ne dá ø't'a'i ri t'adi.

Y nú'a ra pa dá ne dá ña'ñ'a'i, gá hongá ma mfats'i, y dá fax'a'i.

Ha nubyá nugui dí xi'ahú gue nubyá guepya ya pa da za gui hyoñhú Ajuá pa gui mpòhòhú.

³ Nuje hinto dí ø'tuahe ni 'nara nts'o'mui, pa njabú hinto da ñama'ñú de rá 'bæfi Ajuá nú'a xa 'racje. ⁴ Nu'a dí øthe, dí udihe 'nara hoga'mui pa da hnequi gue yá hoga mæfiguihe Ajuá. Hangué dí tsetathohe gatho nú'a dí thohe, ya ts'othogui, ra nhyoya, ne ya dumui. ⁵ Stá tsethe ya mfei, xa jocje fadi, xa nabgahe ya mundo ja'i. Stá thohe ra nzabi, stá 'ñatháhe, stá thohe ra thuhu. Ne gatho dá tsetathohe. ⁶ Dí 'yohe co ma mfenihe xá nt'axi. Dí ÷atuahe xá hño rá noya Ajuá. Dí tsetathohe nú'a øtcahe ya ja'i ne dí pe'tsuahe ra 'tequ'eí. Ne dí 'yohe ngu utcahe ra Maça Ndáhi, ne xi dí pe'tsuahe ra hmæte ya ja'i, hingue dí manthe. ⁷ Dí manbahe rá noya Ajuá, ne gatho nú'a dí øthe, dí øthe co rá ts'edi'a. Co rá ts'edi'a dí 'yohe xá hño pa da za ga ntætehe ne ga ñanbahe rá noya'a. ⁸ 'Raya i'qui xi ri numahñoguihe ya ja'i, ha nu ma'ra ya i'qui ri numa'ñuguihe. 'Raya i'qui esca ma nsuhe, ha nu ma'ra ya i'qui ñama'ñú de guecje. 'Ra pecaguihe gue dyá c'uambahe, pe masque ri jaje njabú ya ja'i pe nuje hindí tsaya dí mañhe nú'a majuani. ⁹ 'Ra øt'e gue ngu hingui paçje, pe Ajuá go gue'a paçje xá hño. 'Raya i'qui ya 'ñena da thogaguihe, pe hina, 'yøt'a Ajuá dí tethohe. Stá thohe ndunthi ya ts'othogui pe asta nubyá hinstá tuhe. ¹⁰ 'Raya i'qui xi xa du ma muihe, pe ja rí hñuse ma muihe co nú'a ra 'racje ra Zidada. Masque dí thohe ra nhyoya, pe ndunthi to'o stá zohe pa xa hñanga ya hño de Ajuá. Masque 'ñena hinte dí pe'tshe, pe Ajuá hæ pe'tsa gatho nú'a dí hoñhe, hangué njabú hinte ri 'betcahe.

¹¹ Ma zi cu'ihú gyá menguhú Corinto xi drí ma'ahe, hangué stá xi'ahe gatho nú'a stá bæñhe, ne hinte dí øn'ahe. ¹² Xi drí ma'ahe con gatho ma muihe, pe nu'ahú hingrí maçje con gatho ri muihú. ¹³ Nùgui dí zo'ahú dí nja ngu 'nara dada zofó yá bætsi, hangué dí to'mí gui coscahú ra hmæte.

Nujú rá nijaguihú Ajuá nú'a te

¹⁴ Nubyá dí xi'ahú, oguí ntsixhú co nú'u hingyá gamfri. Ngue'a çhanja da za da 'mui 'nadbú ra hñoja'i co ra nts'o'mui? Ne çhanja da za da 'mú mahyεgui ra ñot'i ne ra 'bexuui? ¹⁵ Ne çhanja da za da me'tsa 'nadra mfeni ra Zidada Jesucristo co ra Satá? Ne çhanja da za da me'tsa 'nadra mfeni ra gamfri ne nú'a hingrá gamfri? ¹⁶ Ne çhanja da za da nja ya c'oi ja rá nija Ajuá? Hina, hinda za. Nugui dí xi'ahú njabú ngue'a nuju go rá nijaguihú Ajuá nú'a te, ngu bi 'ñena'a ja ra Maça T'ofó: Nugui ma ga 'bui con gue'ahú, ne ma ga 'yo habú gri 'yohú;

nugui go drí Ajuáguihú,

ha nu'ahú go dua hnini'ihú.

¹⁷ Hangué Ajuá bi 'ñena nehe ja ra Maça T'ofó:

'Ueguehú de nú'a øt'a ya ts'oja'i pa hingui tenbahú nuyá ts'ot'øt'e øt'e'u, ena njabú ma Zidadahú;

ne oxqui øthú nú'a xá nts'o,

pa njabú da za gui 'buhú con guequi, ha nugui con gue'ahú.

¹⁸ Ne go drí dadaguihú,

y nu'ahú dua t'uihú ne dua t'ixu'ihú, njaua xicju Ajuá ma Hmuhú nú'a to'o pe'tsa gatho ra ts'edi.

7

¹ Ma zi cu'ihú, guehya ya danga hñá'ti xa ñatcahú Ajuá, hangué mahyoni ga 'ueguehú de gatho ya ts'oqui de ma mfenihú ne de ma ndo'yohú. 'Na pa ngu 'na pa ga t'axca ma mfenihú ne ga 'yohú co rá ntsu Ajuá.

Ra apostol Pablo bi johya de hanja bi ñobri ya cu me Corinto

² Jøgrí ætsaguihe! Xi da maçje, ngue'a ni 'na de gue'ahú hinstá øt'ahe ni 'nara nts'o'mui, nixi hinstá øt'ahe, ne nixi hinstá ha'ahe pa ga han'ahe te ga han'ahe. ³ Hingo 'nara nts'ui núna dí xi'ahú, ngue'a ja juadi dá xi'ahú gue xi drí ma'ahú con gatho ma mui, nubyá y asta ma du. ⁴ Dí camfri gue guí øthú nú'a dá xi'ahú, hangué dí e'tsa ri nsuhú, y masque dí thogui ndunthi ya ts'othogui, pe nu'ahú guí hubga ma muihú ne xi drí johya ndunthi por gue'ahú.

⁵ Desde ndá tsøhe de guecua Macedonia, himbi za dá 'buehú xá hño, ngue'a xi ndí thohe ndunthi ya ts'othogui, habaraza mi 'bui nú'u to'o mi ætsaguihe po rá noya Ajuá, ne xi mi tu ma muihe por gue'ahú. ⁶ Pe Ajuá nú'a hu'mba yá mui nú'u to'o tu yá mui, bi hñubga ma muihe ngue'a bá pencahe ra cu Tito pa da zønje. ⁷ Xi dá johyahe nu mi 'ñe bi zønje, ne bi xicje gue xi mri johya de gue'ahú, hangué ma'na bi hñubga ma muihe. Ne bi xicje gue guí nehmañú gui hyandgahe. Ne bi xicje gue xi xa du ri muihú por nú'a xcá øtcahú. Ne bi xicje gue xi guí øthú ra ts'edi pa gui 'yøthú nú'a dá xi'ahú. Hangué ma'na xi dá johyahe.

⁸ Dí paði gue numa carta dá pehn'ahubú bi ja'ahú bi du ri muihú, nequi bi duhma ma mui nehe. Pe nugui hindí yohna ma mfeni, ngue'a dí handi gue nú'a ra carta'a bi ja'ahú bi du ri muihú masque 'raya zi patho. ⁹ Hangué nubyá drí johya co nú'a ma carta dá pehn'ahubú ngue'a bi ja'ahú gá tu ri muihú pa njabú gá øthú nú'a dá xi'ahú, hingue dá johya ngue'a gá thohú ya dumui. Xa du ri muihú, pe gá ñobrihú, y njabú gá øthú ngu nú'a ri ho Ajuá. Hangué odi tu ri muihú de nú'a dá op'ahú ngue'a hinte gá jahú. ¹⁰ Nu'ú tó'u tu yá mui de

yá ts'oqui ne da 'uegue de gue'a pa go da 'yò'tua rá paha Ajuá, nu'ú go gue'u ma da mpòhò ne hinhya'mu da beni gue go 'nara ñu nú'a ra dumai bi thogui. Pe nu'u tó'o da du yá, mui de yá ts'oqui ne hinda 'uegue de gue'u, go gue'u ma da 'medi ja ra du pa nzantho. ¹¹ Nu'ahu ha, gá tu ri muihu ne gá ø'tuahú rá paha Ajuá, ne gá ntsø'mhu ngue'a hinxqui tsaithohú nú'a ra cu bi 'yò't'a ra ts'oqui. Hangué xi gá 'yò'thu ra ts'edi pa gá 'yò'thu nú'a dá xi'ahu. Gá mañhu gue hinhya'mu gá tshéhu nú'a ra cu'a. Gá ncuehu de nú'a bi 'yò't'e, ne gá ntsuhú ngue'a hinte xqui xiphu, ne 'mefa gá zofohú'a pa bi ñobri. Nubyá guí ne gui hyandgahu, ngue'a ya xcá 'yò'tuahú'a ngu nú'a mri ñepi. Nubyá ha, dí padi gue hinte guí tuhú de nú'a ra t'ò't'e bi nja. ¹² Hindá op'ahu hønse po rá ngue nú'a xqui 'yò't'a nú'a ra cu, nixi por nú'a to'o bi t'ò'tua ra ts'oqui. Nugui dá op'ahu pa gui dama 'yò'thu nú'a dá xi'ahu, pa njabu da zo ri mfenihu gue xi guí ne gui 'yò'tcaguihu ja rá thandi Ajuá nú'a dí xi'ahu. ¹³ Hangué nubyá xcá hubga ma muihu.

Ne ma'na xi stá johyahe ndunthi ngue'a nuni ra cu Tito gá hu'mbahú rá mui nehe, hangué xi bi johyani. ¹⁴ Nugui xi stá e'ts'a ri nsuhú ja rá thandini, ne hinstá 'bè ma tsa de nú'a stá xipabini de gue'ahu, ngue'a gatho bi njabu ngu nú'a dá ma. Gatho nú'a stá xi'ahu go gue'a majuañi, ne nú'a stá xipabini. ¹⁵ Ha nuni xi ri ma'ahu, ngue'a bentho gue nú'a ra pa'a bi mabu bi zøñ'ahu gá umfa ntsaya co ndunthi ra t'equ'ei ne ra hmate, ne gá 'yò'thu nú'a bi xi'ahu. ¹⁶ Hangué nubyá ma'na xi drí johya ngue'a dí padi gue guí ø'thu gatho nú'a stá xi'ahu.

8

Unga ri mfats'ihu con gatho ri pahahu

¹ Nubyá zi cuhu dí ne ga xi'ahu gue Ajuá po rá hñoja'i xa umba ra ts'edi pa xa 'yò't'a 'nara danga 'befi gatho nú'u ya cu ri munts'i haburaza de guecua Macedonia. ² Nú'ú masque xa thogui ndunthi ya ts'othogui ne xi nts'edi tho ra nhyoya, pe xi ja yá johya'u. Hangué masque hyoya'u, pe con gatho yá paha xa unga 'nara danga mfats'i dega boja pa da mats'i ma'ra ya cu. ³ Nugui dí padi xá hño nú'a dí xi'ahu, gue nu'ú bi unga yá mfats'i con gatho yá mui asta habu bi zupa yá ts'edi, ne bi uni'u masque mi ø'tuahma ra 'bedi'u. ⁴ Y asta mi acje ra favo ga umfe nsequi'u pa da munts'a nú'a ra mfats'i'a ne da 'racje pa ga ha'tsuahe nú'u ya cu xi tho ra nhyoya nuni Jerusale. ⁵ Y hingue hønse bi unga yá mfats'i dega boja'u, nehe bi 'yò't'a ma'na ndunthi de nú'a hindui tømhe, ngue'a ma'na xi bi du'tsua yá mui da mepabi Ajuá, ne da 'yò't'a ngu nú'a dá xiphe, ngu nú'a bi xicje Ajuá. ⁶ Hangué nuni ra cu Tito ya dá xiphe da mabu Corinto pa da ben'ahu

gui sigui gui munts'a ri mfats'ihu nú'a ya xcá fahu xcá muntshu ngu nú'a bi xi'ahuni nura mudi. ⁷ Nu'ahu xi xcá pønga ri hmihu ngue'a xi ja ndunthi ri jamfrihu, ne xi guí pahú gui 'ñuidihu xá hño rá noya Ajuá, xi ja ri mfadihu, xi guí ø'thu xá hño nú'a mangua rá noya Ajuá, ne xi grí macje nehe. Nubyá, pa ma'na gui pønga ri hmihu nehe, xi da sigui gui muntshu nú'a ra mfats'i.

⁸ Pe nugui hindí ja'ahu gui 'yò'thu. Hønse dí xi'ahu nú'a ø't'a ya cu de guecua Macedonia, pa 'bu gui 'yò'thu njabu nehe, nu'bú ha, da hnequi gue xi majuañi ja ri hmatehu. ⁹ Nu'ahu ya xcá patuahú tengu rá hñoja'i ma Zidadahu ra Jesucristo. Nú'a masque go rá meti gatho ya hño de mahets'i, pe bi 'ñe bi nhyoyaua ja ra ximhai po rá nguecju, pa njabu bi za bi 'racju gatho ya hño de mahets'i pa dua metihu.

¹⁰ Nugui njabu dí beni ga xi'ahu, gue xá hño pa gue'ahu gui sigui gui muntshu nú'a ra mfats'i gá fahu gá muntshu majeya. Nu ngá fahu gá uñhu'a, gá uñhu con gatho ri muihu. ¹¹ Hangué nubyá con gatho ri muihu juahu gui uñhu nú'a ra mfats'i xcá fahu xcá muntshu. Uñhu asta habu da zu ri ts'edihi. ¹² Ngue'a nu'bu gui unga ri mfats'ihu con gatho ri muihu ne asta habu da zu ri ts'edihi, nu'bú ha, gue'a ri ho Ajuá. Ajuá hingui a'ahu nú'a hingui tsu ri ts'edihi.

¹³ Hindi xi'ahu gui umfa ra mfats'i ma'ra pa go gui nhyoyahu. ¹⁴ Nu'a dí xi'ahu, nú'ya ja te guí pe'tshu, da za gui faxhu ma'ra to'o hingui pe'tsi, pa njabu ra pa'a hingo gri pe'tshu, ne 'bu go dí pe'tsi'u, nu'ú da za go da max'ahu nehe. Njabu gui mfaxhu 'na ngu ma'na pa hinte gui 'bèhu. ¹⁵ Gui njahu ngu bi nja ya me Israel nu mi mēnpabi Ajuá te da zi'u, ngu ena ja ra Maça T'ofu: "Nu'a tó'o bi go ndunthi, hinte bi bonguabi; ha nu'a tó'o ts'atho bi go, himbi 'bēpabi nehe."

Ra Tito ne nú'u ma'ra ri ñoui

¹⁶ Dí umba njamađi Ajuá ngue'a nú'ú bi xocua rá mfeni nuni ra cu Tito pa rí dagui rí du por gue'ahu ngugui. ¹⁷ Nuni bi 'yøde ma nt'adihe gue da mabu dua c'a'ts'ahu, ne ma da ma de rá paha sehe ngue'a xi rí dagui rí du por gue'ahu.

¹⁸ Nehe dí penhebú ma'na ra cu pa da meui. Nuni ra cu xi xa t'e'tsua rá nsu ja gatho ya nija, y gatho ya cu ma gue nuni xi manba xá hño rá noya Ajuá. ¹⁹ Y hingue hønse ñamahño'u de guehni, nehe bi hñuts'ini pa ga mahe Jerusale ga tsohe nú'a ra mfats'i dí muntshu. Y núna dí ø'thu guehna pa rá nsunda Ajuá, ne pa da badi nú'u ya cu ma ga ha'tsuahe ra mfats'i, gue nu'ahu xi guí faxhu'u con gatho ri muihu. ²⁰ Y nuje xi drí jamasuhe nuna boja ma ga ha'xe pa hinto da ñamañu de guecje. ²¹ Nuje nzantho dí ø'the ra ts'edi pa ga suhe

gatho ya t'ot'e xá hño ngu rí 'ñehe. Y hingue hõnse ja rá thandi Ajuá dí øthe njabũ, nehe ja yá thandi ya ja'i.

²² Nehe dí penhebu ma'na ra cu pa da meui nuni ra cu Tito co nuni ma'na ra cu, ngue'a stá hanthe ndunthi ya i'qui gue xi xa supabi yá 'befi Ajuá con gatho rá mui. Y nubyá xi ne da mabũ dua c'a'ts'ahũ ngue'a camfrini gue nu sta zõmbũ ma gui 'yõthũ xá hño ngu rí 'ñehe. ²³ Ha nu'bu to'o da 'yan'ahũ de nuni ra cu Tito, xipabihũ gue dri mpe'be mahyegui ja rá 'befi Ajuá ne go guehni stá penpu pa da max'ahũ. Ha nuyũ má yoho ya cu, go xa mehna ya nija de guecua. Y nuya cuyũ ri hnequi ja yá 'mui rá nsunda ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Hangué 'ñutuahũ 'nara hoga hmäte nuya cuyũ, pa njabũ da badi gatho ma'ra ya cu gue xi majuani ja ri hmätehu ngu nú'a stí xipabi'ũ de gue'ahũ.

9

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya cu

¹ Ma zi cu'ihũ, ya hinga mahyoni ga yopa op'ahmahũ pa ga ben'ahũ de nú'a ra mfats'i ma ga umfũ ya cu, ² ngue'a ya stá pat'a ri hoga pahahũ. Xi stá e'ts'a ri nsuhũ ngue'a stá xipabi ya cu de guecua Macedonia de nú'a ri hoga paha gui pe'tshũ, nú'ahũ gyá menguhũbũ Acaya. Ne stá xipabi gue nu'ahũ de majeya gá fũhũ gá muntshũ ra mfats'i. Y co nuri hoga paha gui pe'tshũ xcá nuphũ yá mfeni ndunthi ya cu de guecua Macedonia. ³ Pe masque'a, dí pehn'ahũbũ nuyũ ya cu pa da ben'ahũ gui sigui gui muntshũ nú'a ra mfats'i ngu nú'a stá xipabi ma'ra ya cu de gue'ahũ, pa da njabũ ngu nú'a stá xipabi'ũ. ⁴ Dí xi'ahũ njaua ngue'a xi'bhũ ga me'bebu 'raya cu de guecua Macedonia ha nu xcrá tsõñhebu dí otho tho ra mfats'i de nú'a stá ma gue ya xcá muntshũ. Nu'bhũ hã, ja ga 'behni ma tsähe, hinga hõnseguihe, ne'ahũ nehe. ⁵ Hangué dá beni gue ante ga mahebu, mahyoni ga pehn'ahẽbu da 'me't'o nuyũ hñũ ya cu da ma da ben'ahũ de nú'a ra mfats'i xcá mañhũ gui uñhũ. Nuyũ ya cuyũ guehyũ ma da max'ahũ gui muntshũ nú'a ra mfats'i'a. Y dí nehe gui uñhũ con gatho ri muihũ, hingue dí nehe gue nu xcrá tsõñhe ja ga ja'ähe pa gui uñhũ, dí nehe gue nu xcrá tsõñhe, ya dí ja.

⁶ Beñhũ nũna ma ga xi'ahũ: Nu'a tó'o da mot'a 'na tui, gue'a 'na tui da sofo, pe nu'a tó'o da mot'a ndunthi, ma da sofo ndunthi nehe. ⁷ Hangué bensehũ ja ri mfenihũ nú'a ma gui uñhũ, y gue'a gui uñhũ'a. Pe uñhũ con gatho ri pahahũ, ne ogrí hyõcju nú'a gui uñhũ, ngue'a Ajuá xi ri mađi nú'ũ to'o ri unga 'nara mfats'i con gatho yá paha. ⁸ Ajuá ja rá ts'edi pa da jap'ahũ ne da xup'ahũ gatho nú'a te gui pe'tshũ, pa njabũ hinte da 'yõ't'ahũ ra 'bedi, y njabũ ma'na da xup'ahũ

pa da za gui faxhũ nú'ũ ma'ra to'o hingui tsapabi. ⁹ Nu'bhũ gui øthũ njabũ, nu'bhũ hã, gui øthũ ngu nú'a xa t'ofõ ja ra Maça T'ofõ habũ ena:

'Nara hoja'i con gatho rá mui xi hecuabi ya hyoya ndunthi ya hño,
y nurá hñoja'i'a hinhya'mũ da 'medí.

¹⁰ Ajuá 'racju ya nda pa ga pothũ, ne ri japi da nte pa da nja te ga tsihũ. Nehe go gue'a da xup'a'ihũ nú'a ra mfats'i gui uñhũ, pa njabũ ma'na da nja nú'a te gui uñhũ. ¹¹ De nú'a ra mfats'i ma gui uñhũ, ma'na ma da xup'ahũ pa ma'na da za gui uñhũ. Y gatho nú'a ri mfats'ihũ ma ga hã'tsuahe ya cu, nu stí hñãni'ũ ma da umba njamađi Ajuá po nú'a ri mfats'ihũ. ¹² Y njabũ hingue hõnse ma gui umfũ nú'a te ø'tua ra 'bedi'ũ, pe nu'ũ ma da umba ndunthi njamađi Ajuá de gatho nũna xcá 'yõthũ con gue'ũ. ¹³ Y nu sta hñãnga nú'a ri mfats'ihũ, ma da xõcambeni Ajuá'ũ ngue'a ma da badi gue xi xcá camfrihũ rá noya ra Zidada Jesucristo ne gui øtehu. Nehe da xõcambeni'ũ Ajuá ngue'a gui umfũ ri mfats'ihũ con gatho ri muihũ. Y nú'a gui øthũ gue'a 'nara hño pa gatho ya cu. ¹⁴ Y nuya cu'ũ ma da 'yapabi Ajuá ndunthi por gue'ahũ, ne da me'ts'ahũ ra hmäte ngue'a Ajuá xa 'ra'ahũ ra ts'edi pa gui uñhũ ri mfats'ihũ. ¹⁵ ;Ga umfũ njamađi Ajuá ngue'a bá pencahũ rá hmãca T'ũ, y guehna 'nara 'baha ma'na xi ra dangui de gatho!

10

Rá ts'edi nú'a mri hñã ra Pablo ngue'a mrá apostol

¹ Núgui drá Pablo dí zo'a'ihũ co ra t'equ'eí ne ra hmäte nú'a ri 'racagui ma Zidadahũ ra Jesucristo. 'Ra de gue'ahũ gui eñhũ gue ora dí 'bui con gue'ahũ xi drá hoja'i, pe nu'bhũ dí 'bui yabũ de gue'ahũ, gui eñhũ gue hindí tsu pa te ga xi'ahũ. ² Pe ngui dí xi'ahũ oxqui jacju ga zo'ahũ nts'edi nu xcrá 'bui con gue'ahũ, ngue'a stá beni ga tsá'ahũ 'ra de gue'ahũ nú'ahũ xcá mañhũ gue dí mpefihe de ma mfenische, hingue de nú'a 'bẽpcahe Ajuá. ³ Xi majuani nuje dyá ja'ithohe otho ma ts'edihe pa ga ntunhe co ra nts'o. Nuje dri ntunhe pe co nú'a ra ts'edi ri 'racje Ajuá. ⁴ Y nú'a dí hãhe pa ga ntunhihe hingue ngu nú'a hã ya meximhai, ngue'a nú'a dí hãhe, dí hanpahe rá ts'edi Ajuá xa 'racje pa ga huatuahe yá 'befi ra ts'ondãhi. ⁵ Y con gue'a hã, dí co'tuahe yá ne nú'ũ to'o hingui pa Ajuá ne xi ri 'ñets'i gue xi ja yá mfađi pe hinga gue'a nú'a ma, ne 'ũ'ta ma'ra ya ja'i pa hinda gamfri nehe. Nuje dí zofõhe ya ja'i da hyẽpu ya mfeni de nuna ra ximhai pa da nhyoga 'yõde de ma Zidadahũ ra Jesucristo. ⁶ Y nu xcrí hñãñhũ nuna ra ts'ofõ dí 'ra'ähe, ma ga hãmbahe nguenda nú'ũ hinda ne da 'yõ'tcahe.

⁷ Nu'ahú hinguí huxhú nguenda xá hño tengu gra 'mui 'nara ja'i pa gui camfribihú, nguetho nu'ahú guí camfribihú hõnse de nú'a ri hnequi. Nú'ahú guí pahú gue rá mēti'ihú ma Zidadahú ra Jesucristo, pahú gue necje ya mētiguihe nehe'a. ⁸ Nugui hindí ntsa ga mā de nú'a ra ts'edi bi 'racje Ajuá pa dá zo'ahē, ngue'a nu'á bi 'racje nura ts'edi'a pa ga zo'ahē pa ma'na da nja ri jamfribihú, hingo pa da 'mē ri jamfribihú. ⁹ Ne nugui hindí ne guí 'ñēñhú gue dí ne ga pi'ahú co numa carta dí pēhn'ahubú. ¹⁰ 'Ra de gue'ahú guí eñhú gue nú'bu dí 'bui yabú de gue'ahú xi dí tsá'ahú co ya carta dí pēhn'ahú, nepú guí māñhú nehe gue nú'bu dí 'bui con gue'ahú othogui ra ts'edi pa ga tsá'ahú. Ne guí māñhú gue nixi pa ga ñá hindí pađi. ¹¹ 'Bú nú'ahú guí māñhú njabú, pahú xá hño gue ngu nú'a dí op'ahú nú'ya hindí 'bui con gue'ahú, njabú nehe ga ø'e nu xcrá 'bui con gue'ahú.

¹² Nuje hindí njahe ngu nú'ú 'yobú xi ri 'ñexa sehe. Nu'ú ri hñe'cau sehe 'na ngu ma'na, ngue'a ya 'bemfeni. ¹³ Pe nuje hindí njahe ngu'ú, hõnse nu'a dí øthe, dí māñhe nú'a majuani stá pēfihe, ngue'a Ajuá go xa 'racaguihe nuna ra 'befina, ne bi hñuxcaguihe pa dá mahebú Corinto dá zo'ahē de rá noya'a. ¹⁴ Hingrá nt'ets'i nú'a dí māñhe gue go rá mēdiguihe dá mahebú dá ha'ts'ahē rá noya ma Zidadahú ra Jesucristo, ngue'a nu'á xi majuani dá mahebú. ¹⁵ Hindí 'ñexhe gue go stá pēfihe nú'a xa mēfi ma'ra, hõnse nu'a dí nehe gue ma'na da nte ri jamfribihú, pa njabú ma'na da ndāngui rá 'befi Ajuá nú'a xa 'bēpcahe ga pēhe con gue'ahú. ¹⁶ Nehe dí to'mhe gue 'mefa ma ga zofohē ma'ra ya ja'i de nú'ú ma'ra ya hnini thogui de ri hninihú habú hinxá nt'ødetho rá noya Ajuá, pa njabú hinda t'ena gue drí 'ñexhe co nú'a ya xa mēfi ma'ra.

¹⁷ Nu'bu to'o da 'ñets'i de nú'a te xa mēfi, dá 'ñets'i 'bu xa mēfi co rá ts'edi Ajuá. ¹⁸ Nu'bu 'nara ja'i dí 'ñexase de nú'a xa mēfi, hinte ri muui rá nt'ets'i. Pe nu'bu go Ajuá e'tsua rá nsu'a, nu'bu há, ri muui nú'a rá 'befi'a.

11

Ra apostol Pablo ne nú'ya 'ñet'a apostol

¹ jxamā hinda zøt'a ri mēihú de núna dí xi'ahubya, masque guí beñhú gue dí nja ngu 'nara 'bemfeni ngue'a ma ga mā de nú'a stá ø't'e, pe osta zøt'a ri mēihú! ² Nugui dí tagui dí tu por gue'ahú ne dí ne xi guí 'buhú xá hño ngu nú'a ne Ajuá, ngue'a nugui go rá mēdigui dá zo'ahú de ma zi Hmuhú ra Jesucristo pa gá camfribihú'a. Ne dí ne guí 'buhú xá hño ja rá thandi'a, guí njahú ngu 'nara nxutsi xá nt'axi ma dra dapabi ja rá 'yē nú'a to'o ma da 'yøt'e drá dāme. ³ Pe nugui dí tsu dra t'ut'ahú pa dra ts'oc'a ri mfenihú ne guí

'ueguehú de nura hoga hmāte guí pe'tsua hú ra Zidadá Jesucristo. Dí tsu guí njahú ngu ra Eva bi hyat'a ra ts'ondāhi nú'bu bi mpunga qu'eñá. ⁴ Ngue'a nu'ahú 'bestho guí camfribihú nuto pahú zo'ahú de ma Zidadahú ra Jesu pe de ma'na'ño ra mfeni, hingo ngu nú'a stá xi'ahú. Ne guí camfribihú nuto zo'ahú de rá Maça Ndāhi Ajuá, pe hinguí u't'ahú ngu nú'a stá u't'ahē. Ne guí camfribihú nuto zo'ahú de ma'na ra noya hinga mahyēgui co nú'a ra maça noya stá xi'ahē, gatho xi guí camfribihú 'bestho. ⁵ Pe nugui dí camfri gue ma'na dí pe'tsa ra nsu que nú'ú ri 'ñet'a apostol. ⁶ Masque hindí pađi ga manga ya noya mahotho ngu māñ'ú, pe dí pađi gue nú'a dí mā gue'a majuani ngu xcá 'yøhú stá mā, ngue'a nzantho stá zo'ahú co ra mfadi nú'a xa 'racagui Ajuá.

⁷ ¿Ha gue 'nara ts'ocate dá ø't'e ngue'a hindá han'ahú nú'a ra bojá nguí 'racjū nu ndá zo'ahú de rá noya Ajuá? ¿Ha gue bi ú ri mfenihú hõnse ngue'a gá handgahú dá mpefi pa dá tsudi nú'a te mi 'bēcagui pa bi za dá zo'ahú de rá noya Ajuá? ⁸ Nu'a ra mfats'i dá hāni, dá hāni de ma'ra ya nija pa bi za dá mabú dá zo'ahú de rá noya Ajuá. ⁹ Yu nduá 'bupú con gue'ahú, hindá ne dá xuhñá'ihú ni 'na de gue'ahú de nú'a te mi øta ra 'bedi, ngue'a nuya zi cu de guecua Macedonia go gue'ú bi hñascabú nú'a te mi øta ra 'bedi. Nugui xi dá ø't'a ra ts'edi pa hindá xuhñá'ihú, ne nzantho ma ga ø't'a njabú. ¹⁰ Nugui dí mānga nú'a majuani ngu nú'a bi 'ñutcagui ma Zidadahú ra Jesucristo ga ø't'e, y dí xi'ahú gue hinda za to'o da jacagui ga hanbabi yá bojá ya cu de guepú Acaya nsøcta por ngue'a dí manba rá noya Ajuá. ¹¹ ¿Te guí beñhú? ¿Ha gue guí beñhú gue dí utsa'ihú ngue'a hindá han'ahú ri mfats'ihú? Hina, hindí utsa'ihú. Ajuá pađi gue xi drí mā'a'ihú.

¹² Nugui ma ga sigui ga ø't'a ra ts'edi pa hinga han'ahú ni 'nara mfats'i, pa njabú hinda 'ñenga nú'ú ma'ra 'yobú ri 'ñet'a apostol gue nú'a ø't'ú, gue'a dí øthe nehe. ¹³ Nu'ú 'yobú ri 'ñet'a apostol de ra Zidadá Jesucristo ne ri 'ñet'a mēfi de Ajuá, pe hinga majuani, ngue'a go ya hyate. ¹⁴ Y hinga 'yøhú de nú'a ø't'a nú'ya c'uamba ja'i, ngue'a asta ra Satá nehe ri 'ñet'a enxē de Ajuá. ¹⁵ Hanguē hinga 'yøhú gue nuyá mēfi ra ts'ondāhi ri 'ñet'a mēfi de Ajuá. Pe nuya mēfi'ú ma da gu'tuabi Ajuá ngu nú'a xa 'yøt'e'ú.

Nú'a bi thogui ra Pablo ngue'a mrá apostol

¹⁶ Ma'na'qui dí yopa xi'ahú: Oxqui ma guí beñhú gue xi stá 'bē ma mfeni ngue'a dí mā de nú'a stá ø't'e, pe nu'bu njabú guí beñhú, ua beñhú. Pe 'racjū nsequi ga 'ñexa ts'ú ngu ri 'ñexa nú'ú ma'ra. ¹⁷ Núna dí mā, dí mānse de guecsehe, hinga gue'a xa 'ñutca hmāhā ma Zidadahú, ne dí nja ngu

'nara 'bemfeni drí 'ñexase. ¹⁸Ngue'a ndunthi ya ja'i xi ri 'ñets'i co ya t'øt'e nú'u jaua ja ra ximhai, hangue nequi ma ga 'ñexa ts'u. ¹⁹Nu'ahu gui behmahue gue xi ja ri m'fadihu, pe hinga majuañi ngue'a grí ho gui 'yøthue nú'a xi'ahu nú'u xi ya 'bemfeni. ²⁰Nu'ahu hingui tsøt'a ri muihu de nú'a xi'ahu nú'u ya ja'i'u, masque ri ja'ahu gui p'epabihu ne a'ahu ya boja, ne masque h'a'ts'a'ihu gatho nú'a gui p'e'tshu, ne masque ri 'ñet'a nda'u pa da za da manda'ihu, ne ñama'ñu de gue'ahu, pe xcá hoptahu pa xa njabu'u. ²¹Nugui dí m'anga majuañi gue nuje hinhya'mu stá beñhe ga øt'a'he njabu ngu nú'a øt'a'hu nú'u ri 'ñet'a apostol, hangue 'ra de gue'ahu gui eñhu gue hinte ma fadihe.

Pe nugui hindí tsu ga 'ñets'i ngu ri 'ñets'i nú'u ya 'ñet'a apostol, masque gui beñhe gue dí nja ngu 'nara 'bemfeni. ²²¿Ha gue nu'á ñaca ebreo? Nequi dí ñaca ebreo. ¿Ha gue nu'á ya me Israel? Nequi drá me Israel. ¿Ha gue nu'á xqui 'ñehe desde yá ja'i ra Abrá? Nequi ja stí 'ñehni nehe. ²³¿Ha gue nu'á mañ'u gue yá mefi ra Zidada Jesucristo? Nugui ha, go rá mefigui. Nubyá dí ña 'ñena 'nara 'bemfeni ngue'a dí m'anga njabu. Nugui ma'na stá m'pefi que gue'u, ne ma'na xra fetc'agui que gue'u, ne ma'na ndunthi ya i'qui xa jocagui ja ya fadi, y ndunthi ya i'qui stá c'ot'i ya pa xa thogagui. ²⁴Cu't'a ma i'qui bi metc'agui ya xodyo, y cada ra inqui mi fetc'agui, mi 'racagui 'natema'ret'a ne guto ya m'fei. ²⁵Hñu'qui bi hnabgagui co ya za. 'Na'qui ya ma xa thogagui co ya nc'ahni. Hñu'qui bi yui nuya motsa habu ndí pa, ne de guehni 'na'qui dá o mbo ra dehe 'na pa ne 'na xuui. ²⁶Xi stá 'yo ndunthi. Stá 'raxa ja ya dathe xá nts'uni. Stá c'ot'i de yá 'ye ya dacate, ne stá c'ot'i de ja yá 'ye ma miq'u'e'i'be nú'u ya xodyo ne de ja yá 'ye ya ja'i hinya xodyo. Stá thogui ya ts'othogui ja ya hnini ne ja ya m'bonthi ne ja ra ndehe. Ne xuá nts'uni pa guequi nura ora ndí 'ño'be nú'u mri 'ñet'a cu. ²⁷Stá thogui ndunthi ya nzabi ngue'a xi stá m'pefi ndunthi. Stá 'ña'tha. Stá tho ra thuhu ra nduthe. Stá tho ra tse ne stá tho ra 'ñahe.

²⁸Hingue hõnse ndí thogui gatho nuya ya ts'othogui'u, nehe ndí tho ya dumai ngue'a mi oda ma m'feni de gue'ahu ne de gatho ma'ra ya gamfri. ²⁹Bu 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ja ra uenda gue nequi dí njabu nehe. 'Bu 'nara cu da t'u'ti pa da 'yøt'a 'nara ts'oqui, nugui xi ri u ma m'feni ne tsøt'a ma mui co nú'u ya 'yu'tate. ³⁰Nu'bu mahyoni ga 'ñets'i, ma ga ma gatho nú'a stá thogui habu xa hnequi gue de guecshe hinte xa za stá øt'ase. ³¹Nu Ajuá rá Dada ma zi Hmuhu ra Jesucristo xá nsunda pa nzantho, nu'á go gue'a paði xá hño gue majuañi nú'a dí ma. ³²Nu ndá 'bui de guehni Ndamasco mi 'bui 'nara gobierhnu de guehni nú'a xqui hñuxa

ra ndá Arena. Nura gobierhnu'a go gue'a bi manda da thøbgagui ja ya gosthi hnini pa dra jagaguihma. ³³Pe nuya cu bi 'yenc'agui ja 'nara danga 'bøts'e ne bi tonsc'agui ja 'nara ventana mi ja ja ra jado nú'a mi cot'a maxøgue ra hnini, ne ja bi cabgaguini'u pa njabu bi za dá c'ot'i de rá 'ye ra gobierhnu.

12

Ya thedi ne ya nt'udi nú'u bi 'ñutua ra apostol Pablo ra Zidada Jesucristo

¹Hini 'ñepcagui ga 'ñets'i, pe mahyoni ga øt'e njabu. Pe nubyá ma ga xi'ahu de nú'u ya thedi stá handi xa 'ñutcagui ra Zidada. ²Ma ga xi'ahu ngu 'ñena ma'na ra cu bi t'utua nú'u ya thedi'u, pe hina, ngue'a nugui go bi t'utcagui'u. Nú'a ra cu'a ya øt'a 'ret'amagoho njeya bi ts'ixa asta xi mahets'i. Hõnse gue hindí paði ua bi ts'its'i co rá ndo'yo, ua hõnse rá ndahi bi ts'i'tsuabi. Hõnse Ajuá go gue'a paði. ³Nugui dí paði nú'a ra cu bi ts'its'i asta xi mahets'i, hõnse hindí paði ua bi ts'its'i con gatho rá ndo'yo o hina, hõnse Ajuá go gue'a paði xá hño. ⁴Nu'á bi ts'ixa mahets'i nuni habu bá øde 'raya noya nú'u xá nsunda asta hingui tsa da ma, ngue'a Ajuá hinxa umba nsequi pa da ma. ⁵Nugui dí e'tsua rá nsu nú'a ra cu'a, pe hingui tsa ga 'ñets'i de guecse. Nu'a ga øt'e, ga ma gatho nú'a stá thogui habu dí hnequi gue de guecshe hinte xa za stá øt'ase. ⁶Pe nu'bu ga nehma ga 'ñets'i de nú'a te stá øt'e, pøde ni 'na hinto ma da 'ñengagui gue stá 'be ma m'feni, ngue'a ga m'anga nu'á majuañi. Pe hinga 'ñets'i, ngue'a da t'esca ma nsu ne da t'engui gue xi drá dangui pe hina. Nu'a dí ne, dí ne gui pa'cahu xá hño tengu ma 'mai ngu nú'a gui handaschu ne gui øschu.

⁷Y pa hinga dama 'ñets'i de gatho nú'a xa 'ñutcagui ra Zidada, bá 'bencagui 'nara ts'o ugui xi xá 'ñu ngu 'nara nsuni. Dí paði xá hño gue nura Satá go gue'a bá ha nuna uguina pa ga tsama'ñu ne pa hinga 'ñets'i. ⁸Hñu'qui stá apabi ra Zidada da hñagahma nuna ts'o ugui. ⁹Pe nu'á bi 'ñengagui: "Nugui dí 'bui con gue'i pa ga fax'a'i y ya hinte ma'na gui honi, ngue'a nura ora otho ri ts'edi, gue'a ra ora ma'na ri hnequi ma ts'edi ja ri 'mui," njabu bi 'ñengagui. Hangue xi drí johya ngue'a otho ma ts'edi, ngue'a njabu tsa da hnequi ja ma 'mui rá ts'edi ra Zidada Jesucristo. ¹⁰Hangue nugui drí johya ga p'epabi ma Zidadahu ra Jesucristo masque otho ma ts'edi, ne nongagui ya ja'i, ne dí tho ra nhyoya, ne t'utsagui, ne dí tho ya dumai, ngue'a nura ora otho ma ts'edi, gue'bu ma'na dí hanpa rá ts'edi Ajuá.

Ra apostol Pablo ri dagui ri du po ra nija Corinto

¹¹Nugui dí nja ngu 'nara 'bemfeni ngue'a dí mansc de nú'a te stá øt'e, pe go ri ts'oqui hu

pa dí øt'a njabu. Ngue'a nu'ahu go mri 'ñep'ahmañu xca 'ñescahu ma nsu, pe go guí e'tsuahu yá nsu nú'u ri 'ñet'a apostol nú'u manse gue xi ya dangui'u pe hingo ma'na ya dangui que guequi, masque hinte dri muui. ¹² Nu ndá ha'ts'ahubu rá noya Ajuá, ja bi hnequibu gue xi majuani go guequi 'nadrá apostol co nú'u ya hoga nt'udi ne ya milagro gá hyanthu dá øt'e co rá ts'edi Ajuá, ne xi dá tséta ya nt'utsate. ¹³ Nugui nzantho stá jamasu'ihu mahyεgui ngu stá jamasu ma'ra ya nija nehe. Hønsε nu'a stá øt'ahu, nú'a hindá ne dá han'a'ihu nú'a ra mfats'i ngui 'racjhmañu, ngue'a hindá ne ga xuhña'ihu. ¡Pe nu'bu guí beñhu gue gue'a 'nara nts'o'mui dá øt'ahu, dí a'ahu ra pumbate!

¹⁴ Y nubyá ya dri hñoqui pa ga mabu ga c'a'ts'ahu, y con guehna i'quina, ya rá hñu'qui dí pabu. Y nu xcrá tsømbu hindí ne ga xuhña'ihu. Ngue'a nu'ahu go dí hoñ'ahu, hingo dí hongá nú'a te guí pe'tshu, ngue'a 'nara dada go gue'a ri 'ñepi da munts'a ra boja pa da zocua yá batsi, hingue nuya batsi go da munts'a ra boja pa da zocua yá dada. ¹⁵ Nugui con gatho ma johya ma ga tegue gatho nú'a te dí pe'tsi, ne masque dá thegue gatho ma nzaqui nehe, ngue'a dí ne guí 'buhu xá hño co Ajuá. ¿Ha gue ma guí utsaguihu ngue'a ma'na dí ma'ahu?

¹⁶ Nu'ahu guí pahu xá hño gue hindá ne ga xuhña'ihu, pe 'ra de gue'ahu guí mañhu gue 'nadrá hyate, ne guí mañhu gue nugui stá ha'ahu pa stá han'ahu te stá han'ahu. ¹⁷ Xi nú'u ya cu stá pen'ahubu, ¿ha gue stá penpu pa da hya'a'ihu pa da hñan'ahu nú'a te guí pe'tshu? ¹⁸ Dá pen'ahubu nuni ra cu Tito co nú'a ma'na ra cu pa dua c'a'ts'ahu. ¿Ha gue xa hya'ahu? ¿Ha gue hingue 'nat'a dí beñhu ne 'nat'a ra 'befi dí pehe?

¹⁹ Zaj da ne guí beñhu gue go dí da'ahu nguenda de nú'a te stá pefi, pe hina, nu Ajuá ra Dada go gue'a dri dapa nguenda de nú'a te dí øt'e, ne guehna dí ma ja rá thandi'a de rá thuhu ma zi Hmuñu ra Jesucristo. Y gatho núna stá xi'ahu, ma zi hmaði cu'ihu, stá xi'ahu pa njabu ma'na da nte ri jamfrihu. ²⁰ Nu xcrá tsømbu, dí tsu xi'bu hingri øthu ngu nú'a dí nega, o xi'bu hingo gra øt'e ngu nú'a go guí nehú. Dí tsu gri pe'tshu ya tsui, o gri nehú guí nschehu, gri ncuehu, gri pe'tshu ya hegue, gri njw'tsua nc'uambahu, gri nõñhu 'na ngu ma'na, gri 'ñets'ihu, ne ya hinga 'na gri øthu. ²¹ Nu xcrá yopa mabu dí tsu ga 'be ma tsa ja rá thandi Ajuá por nú'a gri øthu, y pøde da daqui ga nzoni ngue'a ndunthi de gue'ahu ya maya'bu guí øthu ya ts'oqui, y hinxcá ñobrihu pa guí hyehabu ya ts'ot'øt'e, ne guí siguihu gri hñuxhu ya 'behña nú'u hingue xi ri 'behñahu, ne guí øthu nú'a go guí nehú.

13

Ra apostol Pablo benba ya gamfri da 'ño xá hño ne penpa ya nzenjua

¹ Con guehna i'qui ma ga mabu, ya rá hñu'qui dí tsøñ'ahu. Y nu xcrá tsømbu ma ga hamp'ahu nguenda ngu nú'a manga ra ley habu ena: Pa da za da jamfri gue xa nja te xa 'yøt'a 'nara ja'i nú'a hñapabi, mahyoni dí 'buhni yoho o hñu nú'u to'o damajuani gue xi majuani xa 'yøt'e nú'a te hñapabi. ² Nu ndá maburá ño'qui, dá xi'ahu gatho'ihu nú'ahu xca øthu ya ts'oqui, gue nu xcrá mabu rá hñu'qui ma ga hamp'ahu nguenda gatho nú'a xca øthu. Y nubyá hindí 'buiho con gue'ahu dí yopa ben'ahu ne gatho nú'u ma'ra guí 'buhabu, gue ma ga hamp'ahu nguenda ngu nú'a ya stá xi'ahu. ³ Nu'bu há, ma guí pahu gue go ra Zidada Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi pa ga zo'ahu. Y nu'á go gue'a pe'tsa ra ts'edi pa da pa't'a ri 'máihu, nehe pa da castiga'ihu. ⁴ Nu'á masque bri pont'i ne bi thopa rá zi ndo'yo nú'a mi otho rá ts'edi, pe co rá maça ts'edi Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du'a. Nuje nehe otho rá ts'edi ma ndo'yohe ngu rá zi ndo'yo. Pe dí pahe gue dí 'buhe con gue'a, hangue Ajuá ri 'racje ra ts'edi pa ga zo'ahu.

⁵ Bensehu ja ri mfenihu ua xi majuani guí camfrihu xá hño ra Zidada Jesu o hina. Hangue bensehu xá hño. Nu'ahu go guí pashu ua 'bui ra Zidada Jesucristo ja ri corasohu o hina, pa guí pahu ua hingri 'ñet'a gamfrihohe. ⁶ Ne nuje dí tømhe guí pahu xá hño gue nuje hindyá 'ñet'a apostolhe. ⁷ Nuje xi dí aphe Ajuá pa guí 'yohu xá hño ja rá thandi'a. Dí nehe gue guí 'yohu xá hño, pe hingue pa da hnequi gue dyá hoga apostolhe. Nu'a dí nehe, dí nehe guí 'yohu xá hño masque dá t'enje gue dyá 'ñet'a apostolhe. ⁸ Ngue'a nuje hingui tsa ga øthe 'nara t'øt'e nú'a dri ncontraui nú'a majuani. Nuje dí øthe ra ts'edi pa nzantho go da ntäte nú'a majuani. ⁹ Masque nuje xa t'acje ra ts'edi pa ga castigahma'ie, pe ga johyahe 'bu nu'ahu guí 'yohu xá hño. Nuje hindí tsayahe dí apabihe Ajuá pa xi guí 'yohu xá hño ja rá thandi'a. ¹⁰ Dí op'ahu nuna carta nubyá ante ga mabu ga tsøñ'ahu, pa nu xcrá tsømbu ya xca øthu ngu nú'a dí ne, pa ya hinga ts'ahu co nuna ra ts'edi xa 'racagui ra Zidada. Y nuna ts'edina xa t'aqui pa ga zo'ahu pa ma'na da nte ri jamfrihu, hingue pa ga ja'ahu guí 'be ri jamfrihu.

¹¹ Nubyá, zi cuhu, núna ma ga xi'ahu ya go guehna rá ngats'i. Xi da johyahu ne 'yohu xá hño, dá hñu ri máihu, ne 'buhu te rá entho ne co 'nada ra mfeni. Ajuá ri macaguihu ne hubga ma máihu pa ga 'buhu te rá entho, nú'a go gue'a da 'mai con gue'ahu. ¹² Ne nzenjuahu 'na ngu ma'na co 'nara nthufi

dega hmäte. ¹³Nehe ri fat'ajuã'ihũ gatho ya cu de guecua Macedonia.

¹⁴Y nubyá, ma zi Hmuũ ra Jesucristo da max'a'ihũ, y Ajuã ra Dada da su'ahũ co rá hmäte, ne da 'mũi ra Maça Ndãhi nzãntho con gue'ahũ. Njabũ gue'ã.

RA GALATA RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME GALACIA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Galacia

¹ Núgui drá Pablo drá apostol. Hingo ya ja'i xa hñuxcagui, nixi xa mēncagui. Numa zi Hmuhú ra Jesucristo ne Ajuá ma Dadahú go gue'ú xa hñuxcagui pa dyá 'mēhngui'ú pa ga mǎnga nú'á ra maça noya xa 'racagui'ú. Ma zi Hmuhú ra Jesucristo go gue'á xqui du y Ajuá ma Dadahú go gue'á bi 'yot'e pa bi yopa nte ma'na'qui. ² Nugui ne gatho ma zi cu 'buiua con guequi dí op'ahe nuna carta nú'ahú grí muntshábu ja ya nija Galacia. ³ Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo dá max'ahú ne dá jap'a'ihu. ⁴ Ajuá ma Dadahú go rá paha'á gue ma zi Hmuhú ra Jesucristo bi unga rá te pa bi hñasca ma ts'oquihu ne pa bi ñangaguihu de nuna ts'oximhai mapaya. ⁵ Ajuá go gue'á rí 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njabu gue'á.

Otho ma'na ra maça noya pa da za da mpohø ya ja'i

⁶ Ajuá bi zoncahu pa ga 'buhú xá hño con gue'á po nú'á bi 'yot'a ma zi Hmuhú ra Jesucristo po rá hñoja'i'a. Y nubyá guí ne gui 'ueguehu de gue'á pa gui tenhu ma'na'ño ra jamfri hingue ngu nú'á mǎnga ra maça noya. Y nugui xi drí 'yø ngue'á 'bestho guí ne gui 'ueguehu. ⁷ Xi majuñi otho ma'na ra maça noya. Pe de gue'ahúbu 'bui 'raya ja'i nú'ú ri ts'oc'a ri mfenihu. Nú'ú xi nehma dá patua rá maça noya ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁸ Pe nuya ja'i'ú hinda ma dá mpon'tui rá cūe Ajuá. Ha nu'bu nuje nehe ga patuahe hmahá rá noya Ajuá ne ga u't'ahe ma'na ra jamfri nú'á dí 'na'ño de nú'á ya stá u't'ahe, nu'bú necje hinga ma ga mponthe rá cūe Ajuá. O 'bu 'nara εηξε dua ehe de mahets'i ne da ne da 'yot'a njabu nehe, nu'bú nú'á nehe hinda ma dá mpon'tui rá cūe Ajuá. ⁹ Dí yopa xi'ahú nú'á ya stá xi'ahú: 'Bu da 'mui 'na to'o da zo'ahú de ma'na ra jamfri nú'á dí 'na'ño de nú'á ya stá u't'ahe, nú'á ra ja'i'á hinda ma dá mpon'tui rá cūe Ajuá.

¹⁰ Ya guí pahú xá hño gue nugui hindí má njabu pa dá numahñogui ya ja'i. Dí mǎnga njabu pa dá hyandgagui xá hño Ajuá. Hindí ø't'a ra ts'edi pa ga pønga ma hmi co ya ja'i, ngue'á 'bu go ga pønga ma hmi co ya ja'i, nu'bú ya drá 'bege de gue'ú y ya hindrá 'bege de ra Zidada Jesucristo.

Hanja biza bi mēpa Ajuá ra apostol Pablo

¹¹ Ma zi cu'ihu, dí ne gui pahú gue nú'á ra maça noya dá xi'a'ihu hingo rá noya 'nara

ja'i. ¹² Nú'á ra maça noya dá u't'ahú go gue'á bi 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Hingo bi 'ñutcagui ya ja'i nú'á ra maça noya dí ma, y nixi dá hani de gue'ú.

¹³ Nu'ahú gá patcahu ma 'mui ma'met'o nú'bu ndá pe'tsta ra jamfri mahyegui co ya xodyo. Nugui xi ndí ø'tua ndunthi ra nts'o'mui nú'ú to'o mi camfri Ajuá, ne ndí ne hmahá stá ho gatho. ¹⁴ Nugui hønsegui go ma'na dá tenba yá jamfri ya xodyo de ma'ra ma compa nú'ú myá xodyo nehe, ngue'á xi dá ø't'a ra ts'edi pa dá tenba yá nzai ndu ma xitahe ne ndu ma dadahe. ¹⁵ Pe nugui ante ga 'bui, Ajuá ya xqui huancagui. Y nu mi zø ra ora de nú'á xqui beni Ajuá, nú'á bi zocagui con gatho rá hñoja'i. ¹⁶ Ajuá ma Dadahú bi zocagui pa dá camfribi rá maça T'ú. Bi zocagui pa bi za dá zofu nehe nú'á hinyá xodyo. Y pa dá nzote, hingue 'met'o dá anba 'nara ja'i. ¹⁷ Nixi dá ma Jerusale pa stá ña'be 'met'o nú'ú ya myá apostol 'met'o de guequi. Nu'á dá ø't'e, dá ma ja ra hai Arabia. Nepu de guehni dá pengui pa Damasco.

¹⁸ Ha nu mi thogui hñu njeya de dá camfri, nu'bú ha, ja dá ma Jerusale pa duá c'a'tsa ra cu Pedro, y dá 'bu'beni'a 'net'ocut'a. ¹⁹ Hinto ma'ra ya apostol dá nu de guehni. Hønse ra apostol Cobo nú'á rá cu Zidada, go gue'á dá nu'beni'a. ²⁰ Ajuá go gue'á padi gue hingrá nc'umba nú'á dí op'ahú.

²¹ 'Mefa dá ma pa ja ra hai Siria, y ja ra hai Cilicia. ²² Y asta ra pa'á himi paçaguitho nuya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo nuni Judea. ²³ Nu'ú hønse xqui 'yode gue nugui ma'met'o ndí ø'tua ra nts'o'mui ya cu, pe nubyá dí ña de ra jamfri, masque ma'met'o ndí ne hmahá stá huata nuna jamfrina. ²⁴ Hangué nuya cu'ú xi bi xøcambeni Ajuá ngue'á bi badi'ú gue nugui ya stí camfri ma Zidadahú ra Jesucristo.

2

Nú'ú ma'ra ya apostol bi ncomptau i ra apostol Pablo

¹ Y mi thogui 'ret'amagoho njeya de dá ma dá c'a'tsa ra cu Pedro nuni Jerusale. Nēpabya dá yopa mani ma'na'qui pa dá ña'be ya apostol. Dá me'be ra cu Berhna, ne dá tsixa ra cu Tito nehe. ² Dá mani ngue'á njabu bi xicagui Ajuá. Y ja dá ña'beni ya apostol nú'ú myá ndá de ra nija pa bi badi'ú xá hño nú'á ra maça noya dí xipabi nú'ú ya ja'i hinyá xodyo. Dá ø't'a njabu pa himbi 'meditho ma 'befi nú'á stí pefi ne astabya dí pefi. ³ Ha nú'ú ya apostol'ú bi 'ñena gue haña xá hño nú'ú ya noya dá xipabi'ú. Hangué nu'ú bi 'ñena gue haña xá hño gue hinda me'tsa ra seña ra cu Tito ngu ø't'a ya xodyo gue pe'tsa ra seña ja yá ndo'yo. Nura cu Tito hingrá xodyo, pe ra me Grecia ha, y hinxa thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo. ⁴ Nú'á

himbri japi da me'tsa ra seña, masque 'raya 'ñiet'a gamfri mi ne'ue gue xa thu'tsua ra seña hmaha'a. Nú'u ya 'ñiet'a gamfri mi cut'a ja ra nija y 'na'ño ra mfeni mi beni. Mi ne da badi'ua ua ndí tenhe rá ley ra Moise ua hina. Pe ra Zidada Jesucristo ya xqui pøngaguihe de nura ley'a. Pe nu'ú ha, mi tentho ra ndaxjua ley, y bi yat'i ja ra nija ngue'a mi nehma'ua xa jacje stá yopa penjmahe ja ra ndaxjua ley. ⁵ Pe nuje ni ts'u hindá øthe nú'a mi mañ'ua. Hindá yopa tenhe ra ndaxjua ley. Y dá øthe njabu pa nú'ahua hinguá xodyohua da za gui sigui gui camfrihu nú'a ra maça noya dá xi'ahua nú'a ma gue ga mpøhøhu ngue'a stá camfrihu ra Zidada Jesu.

⁶ Nú'u ya apostol myá ndá de ra nija hinte ma nt'utuete bi 'ñutcagui'ua. Pa guequi hinte ja 'bu ya myá apostol'ua 'met'lo de guequi 'bu hina, ngue'a ja rá thandi Ajuá gatho ya ja'i mahyegui. ⁷ Nuya apostol'ua bi badi xá hño gue Ajuá xqui mencagui ga zofu nú'u hinguá xodyo, ngu ra cu Pedro nehe xqui 'bchni da zofu ya xodyo. ⁸ Nu'a ra Zidada bi maxa ra cu Pedro pa bi zofu ya xodyo, go guet'a ra Zidada bi maxcagui nehe pa dá zofu nú'u hinguá xodyo.

⁹ Nuya apostol bi badi gue Ajuá xqui 'raca ra ts'edi pa dá ma dá zofu nú'u hinguá xodyo. Hangué nura cu Cobo ne ra cu Pedro ne ra cu Xuua nú'u ya apostol myá ndá de ra nija, bi 'racje yá 'ye pa nugu ne ra cu Berhna dá mip'yeche con gue'ua. Gue'a 'nara nt'udi pa dá ncompahe con gue'ua. Dá cohe 'nara cohi gue nugu co ra cu Berhna ga me'be ga zohe nuya ja'i hinguá xodyo, ha nu'ú da ma pa da zofu ya xodyo. ¹⁰ Nú'u ya apostol nsøtho bi xicje gue ga sigui ga beñhe nú'u ya zi cu hyoya. Hangué nuguí dí øt'a ra ts'edi pa dí fats'i'ua.

Ra apostol Pablo bi zui ra apostol Pedro

¹¹ Ñepu nuje dá penje ma'na'qui pa Antioquia. Y 'mefa ra cu Pedro bi mani bá ntsønte. Hangué ja dá yopa nth'e'beni ma'na'qui con gue'a. Y nuni ja dá tsuini'a ngue'a mi ne da yopa dena ra ndaxjua ley ma'na'qui. ¹² Nurá mudi ha, mi øt'e xá hño, mi ñuni co ya cu hinguá xodyo. Pe 'mefa bi zønni ma'ra ya cu myá xodyo xqui mehna ra cu Cobo. Ha nu mi zønga nuya cu'ua, ra cu Pedro bi 'yøt'a ñohmi ne bi mudi bi 'uegue de nú'u ya cu hinguá xodyo pa ya himbi ñuni con gue'ua. Bi 'yøt'a njabu ngue'a mi tsu te da ma nú'u ya cu mi tenba yá nzai ya xodyo. ¹³ Ha nu'ua ma'ra ya cu nú'u myá xodyo bi 'yøt'a ñohmi mahyegui co ra cu Pedro, hangué asta ra cu Berhna bi cadi'ua pa bi ñohmi ne'a. ¹⁴ Pe nu ndá handi gue nu'ú bi 'yøt'a ñohmi ne himbi dena xá hño rá noya Ajuá, dá xipabi ra cu Pedro ja yá thandi gatho ya cu, ne dá embi: "Nu'í grá xodyo, pe ya gá camfri ra Zidada Jesu y ya hinguí tenhmaha ra

ndaxjua ley. Nu'bú ¿hanja gui nehma gue da dena ra ndaxjua ley nú'u ya cu hinguá xodyo?"

Ya xodyo ne gatho ngu ma'ra ma da mpøhø nú'bu da gamfri ra Zidada Jesu

¹⁵ Nugaguiui dyá xodyou desde dá 'buhua. Nu ma'met'lo nzantho ndí øt'ui nú'a manga ra ndaxjua ley, ne hindá njaii ngu nú'u hinguá xodyo hindi dena ra ndaxjua ley, nú'u enga ya xodyo gue nu'ú ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ua. ¹⁶ Pe rá ngats'i dá padiui gue nu'a tó'lo da gamfri ra Zidada Jesucristo ya hinguí tu ra ts'oqui, hingué ngue'a da 'yøt'a ngu nú'a manga ra ndaxjua ley. Hangué nugaguiui stá camfriui ra Zidada Jesucristo ne ya hinte di tuui, ngue'a di camfriui ra Zidada Jesu, hingué ngue'a dá øt'ui ngu nú'a manga ra ndaxjua ley. Ra Maça T'ofu ena gue ni 'na hinda za to da t'embi gue ya hinguí tu ra ts'oqui masque da 'yøt'a gatho nú'a manga ra ndaxjua ley.

¹⁷ Nugaguiui stá camfriui ra Zidada Jesu ne ya hinte di tuui. Nubyá dí njaii ngu nú'u hinguá xodyo ngue'a ya hindri denui ra ndaxjua ley. Hangué ya xodyo engaguiui gue dyá 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ui. Nu'bú ¿ha gue ri 'bepcaui ra Zidada Jesu ga øt'ui ya ts'oqui ngue'a ya hindri denui ra ndaxjua ley? ¡Hina, hinguí tsa! ¹⁸ Pe 'bu ga yopa tenui nú'a ra ndaxjua ley ya stá tsohuibu, nu'bú ha, ga yopa tuxui ra ts'oqui ma'na'qui. ¹⁹ Ma'met'lo nuguí ndí 'bui ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe ra ndaxjua ley himbi za bi pøhøgui. Hangué nubyá ya dá 'uegue de gue'a, y nubyá di p'epabi Ajuá. ²⁰ Nu mri pont'a ra Zidada Jesu, ja ra uenda nequi ja bri pontcaguini nehe. Hangué ya hindí 'bui de ma paha sehc. Nubyá go ra Zidada Jesu 'bui ja ma coraso. Y ya di 'bui po ra jamfri nú'a di pe'tsuabi rá T'ua Ajuá nú'a to'lo bi macagui ne bi unga rá te por guecagui. ²¹ Nuguí hinstá utsabi rá danga hmate Ajuá. Nu'a po rá danga hmate bá pehna rá T'ua pa bi du ne pa njabu bi pøhøguihu. Pe nu'bu stá mpøhø hmaha'ua ngue'a dá tenhmaha ra ndaxjua ley, nu'bú hinte dri muui hmaha rá du ra Zidada Jesu.

3

Ra ndaxjua ley y ra jamfri

¹ ¡xi gyá 'bemfenihu nú'ahu gyá me Galaciahu! ¡Hanja xcá hophu to'lo xa 'yu't'a'ihu pa gui ne gui 'ueguehu de nú'a majuaní ne gui tenhu ra ndaxjua ley! Y nu'ahu ya xa t'u't'ahu xá hño pa te bi du ra Zidada Jesucristo nú'a bri pont'i. ² Dí ne gui xicaguihu: ¿Ha gue gá hañhu ra Maça Ndahi ngue'a gá øthu nú'a manga ra ndaxjua ley? Hina. Nura Maça Ndahi gá hañhu ngue'a gá camfrihu ra maça noya nú'a gá ødehu. ³ ¿Hanja xcá 'be ri mfenihu? Nu'ahá ya xcá cuthu ja

rá 'ñu Ajuá po rá ts'edi ra Măca Ndăhi. Nde nu'bu, ħha gue guí beñhu da za gui nehu nura 'ñu'a co ri ts'edisehu? ⁴ ħHa gue da njabutho gatho nú'a xcá thoguihu? ħHina, ngue'a nugui dí camfri gue hinda njabutho! ⁵ Ajuá ri 'ra'ahu ra Măca Ndăhi, ne xi u't'aihu ndunthi ya nt'udi. ħHa gue ot'a njabu ngue'a guí othu ra ts'edi pa gui 'yothmahu nú'a mąnga ra ndaxjua ley? Hina. Nu'á ot'a njabu ngue'a guí camfrihu ra mąca noya nú'a gá odehu.

⁶ Ndu ra Abrá nehe bi gamfri Ajuá. Hangue por gue'a Ajuá bi mą gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu. ⁷ Hangue pahu gue nu'uh tó'o pe'tsa ra jamfri go gue'uh hinte ma ts'oqui tu, y go gue'uh yá bątsi ndu ra Abrá ngue'a camfri ngu mi camfri'a. ⁸ Maya'bu Ajuá xqui beni gue hingue hönse nuje dyá xodyohe ya hinte ma ts'oqui ga tuxhe, pe nú'ahu nehe hingyá xodyohe, 'bu gui camfrihu ngu mi camfri nehe ra Abrá, nu'bu ne'ahu ya hinte ma ts'oqui gui tuxhu. Hangue de maya'bu Ajuá bi xipa ra Abrá ra mąca noya ne bi 'ñemi: "Po rá ngue'i ma ga japi gatho ya ja'i 'bu ja rá nguni ra ximhai." Njabu mąnga ra Măca T'ofu. ⁹ Hangue nu'uh tó'o pe'tsa ra jamfri go gue'uh njapi mahyegui co ra Abrá nú'a to'o bi me'tsa ra jamfri.

¹⁰ Pe nu'uh tó'o hu yá mai gue ma da mpohö ngue'a ot'a nú'a mąnga ra ndaxjua ley, nu'uh hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá, ngue'a hingui 'bui ni 'na nú'a to'o tsa da 'yot'a gatho nú'a mąnga ra ndaxjua ley. Y ra Măca T'ofu enga njaua: "Nu'á tó'o hingui nu'uh gatho nú'a xa t'ofu ja ra ley, hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá." ¹¹ Nehe di padihu gue nu'uh tó'o ri dena ra ndaxjua ley, Ajuá hinda 'ñemi gue ya hinte ma ts'oqui tu, ngue'a nu'uh hingui pe'tsa ra jamfri. Y ra Măca T'ofu ena gue nu'uh tó'o pe'tsa ra jamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, y nu'uh pe'tsa 'nara 'ra'yo te. ¹² Pe nu'uh tó'o ri dena ra ndaxjua ley hingui pe'tsa ra jamfri. Nú'á mahyoni da 'yot'e hmaha gatho nú'a mąnga ra ndaxjua ley pa da za da me'tsa hmaha ra te pa nzantho, ngue'a ra Măca T'ofu enga njaua: "Nu'á tó'o da 'yot'a gatho ngu nú'a mąnga ra ley, go gue'a da zudi ra te ngue'a xa 'yot'e gatho ngu ri manda."

¹³ Pe ma Zidadahu ra Jesucristo go gue'a bi ñangaguihu de rá cue Ajuá nú'a mąnga ra ndaxjua ley gue da zudi nú'a to'o hingui ot'e gatho nú'a xa t'ofu ja nura ley'a. Bi ñangaguihu de rá cue Ajuá ngue'a go guesse'a bi zudi rá cue Ajuá nú'a mri 'ñepcahahu go xa zucju. Nu'á bi zudi rá cue Ajuá nu mi du ja ra pont'i, ngue'a ja ra Măca T'ofu xa t'ofu njaua ne ena: "Nu'á tó'o da du ja 'nara za, go gue'a ya bi zudi rá cue Ajuá." ¹⁴ Ra Zidada Jesucristo bi du pa bi ñangaguihu de rá cue Ajuá. Bi njabu bi hingue hönse nuje dyá xodyohe bi za dá hañhe ra japi nú'a

xqui hñ'a'tuabi ra Abrá. Nehe nú'ahu hingyá xodyohe bi za gá hañhu nú'a ra japi'a. Nehe bi za dá hañhu ra Măca Ndăhi nú'a xqui hñ'a'tuabi nú'uh to'o da gamfri ra Zidada Jesu.

Ra ndaxjua ley y rá hñ'a'ti Ajuá

¹⁵ Zi cuhu, nubyá nurá cohi Ajuá bi gohui ra Abrá ma ga hyecuabihu ngu rá cohi 'nara ja'i. 'Bu 'nara ja'i xa 'yot'a 'nara cohi ne ya bi t'ot'e ngu nú'a ra cohi bi nja, nu'bu nura cohi'a ni ts'uh hingui tsa to da huati nixi da pati, masque nura cohi'a go bi 'yot'a 'nara ja'i. ¹⁶ Nde nubyá, Ajuá bi gohui 'nara cohi ndu ra Abrá co rá 'roho, y bi ñ'a'tuabi 'nara hñ'a'ti. Ajuá himbi 'ñemba ra Abrá: "Nú'uh ri 'roho", y nixi bi mą de gatho yá 'beto yá mbong'beto ra Abrá. Nu Ajuá bi mą de 'nada rá 'roho ra Abrá, hangue bi 'ñena: "Nuri 'roho." Y nubyá dí pahu gue nura 'roho'a go gue'a ra Zidada Jesucristo. ¹⁷ Nubyá ma ga xi'aihu xá hño te ri bonga nú'a dá mą de rá cohi 'nara ja'i. Ajuá bi gohui 'nara cohi ra Abrá nú'a mi e da cumpli ra Zidada Jesucristo. Y de mi gohi ra cohi bi thogui goho nthebe ne 'natema'ret'a njeya, ñepu ja bi thoca ra ndaxjua ley. Hangue nura ndaxjua ley hingui tsa da huata nura cohi'a pa go da njabutho nú'a ra hñ'a'ti xqui ñ'a'ti Ajuá. ¹⁸ Pe nu'bu nú'uh ya japi xqui ñ'a'ti Ajuá go di ehe hmaha de ja ra ndaxjua ley, nu'bu nuya japi'uh ya hindi ehe de ja ra hñ'a'ti. Pe ra Abrá bi hñanga ra japi ngue'a njabu xqui ñ'a'tuabi Ajuá, hingue bi hñanga ra japi ngue'a bi 'yot'a nú'a mąnga ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'bu ħpa te bi t'unga ra ley? Ra ley bi t'uni pa bi za dá padihu nda'a gue'a ra ts'oqui. Nú'a ra ley'a bi muui asta nú'a ra pa bi zohö ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a ra 'roho to'o xqui t'umba nú'a ra hñ'a'ti xqui ñagui Ajuá. Nura ndaxjua ley bi t'uni njaua: Ajuá bá pehna yá enxé pa bi umba ra ley ra Moise. Ha nura Moise go gue'a bi hñanga ra ley, ñepu bi umba ya ja'i. ²⁰ Pe nura cohi himbi t'uni ngu bi t'unga ra ley. Nura cohi go Ajuá sehe bi hyoqui co ra Abrá ne bi xipse de ra hñ'a'ti. Hinto bi 'mande de gue'uh ngue'a go guesse Ajuá bi 'yot'e, y nu'á gatho.

Nú'a bi 'yot'a ra ndaxjua ley

²¹ Nu'bu, ħha gue nura ley ri ncontraui nurá hñ'a'ti Ajuá bi ñ'a'tua ra Abrá? Hina, hingui tsa. Nura ndaxjua ley himbi t'uni pa da 'racju ra te ma'ra'yo. Nu'bu xa t'uni hmaha 'nara ley nú'a xa zahma xa 'racju ra 'ra'yo te, nu'bu xa zahma gue ya hinte gra tuhmahu ngue'a ndí denhu nura ley'a. ²² Pe nura ndaxjua ley hindi pöhö ya ja'i. Nu'á ena gue gatho ya ja'i pe'tsi te da duxa yá ts'oqui. Bi mąnga njabu ra ndaxjua ley pa bi za dá hañhu nú'a ra japi bi ñagui Ajuá ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesu, hingue ngue'a dá othu nú'a mąnga ra ndaxjua ley.

²³ Pe ante da zø ra Zidada Jesu pa dá camfrihu'a, nujá ndí 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley, y ja dá 'buhuni asta mi zøhø ra Zidada Jesu nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da 'ñehe. ²⁴ Hangué nura ndaxjua ley bi nja ngu 'nara 'bemú bi suju hmahá asta ra pa bi zøhø ra Zidada Jesucristo. Bi suju ra ley pa 'mefa bi za dá camfrihu ra Zidada Jesu, y hangue nubyá ya hinte dí tuhu. ²⁵ Ha núbya mi zøhø ra Zidada Jesu, ya hingo bi suju ra ley.

²⁶ Nubyá gathoguihu ya yá batsiguihu Ajuá ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo. ²⁷ Nujá stá nxistehehu ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesu, y nubyá ya dí 'buhu ngu gra 'mái'a. ²⁸ Nubyá ya hingui thahni to'o ra xodyo, to'o hingrá xodyo, to'o ra 'bego, to'o hingrá 'bego, nixi to'o ra 'ñøhø, nixi to'o ra 'behña, ngue'a gathoguihu ya dí 'nathohu ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo. ²⁹ Nujá dí 'nathohu co ra Zidada Jesucristo, hangue necju dyá 'rohohu de ra Abrá, y go ma metihu nehe nú'a ra japi bi ñá'ti Ajuá.

4

¹ Nubyá ma ga nhyecuahu ngu 'nara batsi nú'a bi ts'ocuabi rá tsogui. Nu'á masque go rá meti gatho nú'a bi ts'ocuabi, 'bu hingui tsøsta yá jeya pa da manda sche rá tsogui, nú'a ja ra uenda ngu 'nara 'bego ngue'a hindi manda sche. ² Nura batsi'a 'bui ja yá hmanda nú'u to'o su'a ne nú'u to'o supabi nú'a bi ts'ocuabi. Nu'á ma da manda asta da zøxa yá jeya nura batsi'a' ngu nú'a bi mangu rá dada ra batsi. ³ Necju nehe, ante da zøhø ra Zidada Jesu ndí njahu ngu nú'a ra batsi himi tsøsta yá jeya, ja ra uenda ndyá 'begohu ndí pephu yá 'befi ya ndaxjua jamfri de ra ximhai. ⁴ Pe 'mefa bi zø ra pa de nú'a xqui beni Ajuá. Ñepu nú'a bá pehna rá T'u pa bi 'ñe bi mbatsi ja 'nara 'behña ne bi 'mái. Nehe bi 'ñe bi 'mái ja rá hmanda rá ley ra Moise. ⁵ Bi 'ñe bi 'mái ja rá hmanda rá ley ra Moise pa bi za bi zigaguihu de rá hmanda nura ley'a pa njabu ya hinga 'megohu ja nura ley'a. Bi 'ñe bi mbatsiua ja ra ximhai pa njabu Ajuá bi za bi jabatsiguihu.

⁶ Y nubyá nujá ya dyá batsihu de Ajuá y nu'á go gue'a ma Dadahu. Y ya stá hañihu ra Mäca Ndähi nú'a bá pencahu Ajuá pa bi 'mái ja ma corasohu. Hangué nubyá co rá ts'edi ra Mäca Ndähi dí emfu Ajuá: "iNu'i go gue'i ma zi Dada'íhe!" ⁷ Hangué nujá ya hindí njahu ngu 'nara 'bego hingui t'umba ra tsogui. Ya dyá batsihu de Ajuá y go ma metihu nú'a ra tsogui bi ñagui Ajuá. Nu'á go gue'a bi 'racju nú'a ra tsogui'a ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo.

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofu pa hinto da yopa 'mego ja yá hmanda ya ndaxjua jamfri

⁸ Nu'ahu ma'met'o xi majuaní hinguí pahu Ajuá. Ngúi pephu nú'u hingo gue'u Ajuá majuaní. ⁹ Pe nubyá ha, ya gá pahu Ajuá. Nú'a go gue'a 'met'o bi ba'ahu ne bi zohnahu pa gá pahu'a. Nu'bú çhanja guí ne gui yopa penju ja yá ndaxjua jamfri ra ximhai nú'u hingui pe'tsa ra ts'edi pa da pøhøguihu ne hinte ri muui? çHanja guí ne gui yopa 'megohu de nuya jamfri'u? ¹⁰ Nu'ahu xi grí jamasuhu ya pa, ya zana, ya jeya, ne guí øthu ma'ra ya ngo pa guí eñhu gue njabu da za gui mpøhøhu. ¹¹ Nugui dí tsu da njabutho nura 'befi stá pefi con gue'a'hu.

¹² Zi cuhu dí bante'ihu gue gui 'ueguehu de ra ndaxjua ley ngu stá njaga. Ngue'a ngui stá tsopu ra ndaxjua ley pa stá nja ngu ngúi njahu hinguí tenhahá ra ndaxjua ley. Nu ndá zo'ahu de rá noya Ajuá, nu'ahu xi gá numahñoguihu. ¹³ Nu'ahu guí pahu gue rá müdi dá zo'ahu de ra mäca noya ngue'a ndrí hñeni, hangué rá ngue'a dá 'bupu pa dá zo'ahu. ¹⁴ Hingá utsaguihu nixi gá cuju masque numa hñeni mi xuhña'ihu. Gá 'racju ntsaya ha, ja ra uenda 'nará enxe Ajuá xqui zøhø. Ne ngúi øthu ra uenda gue go gá umfu ntsaya ra Zidada Jesucristo. ¹⁵ çHabu bi ma nú'a ra hmäte ngúi pescahu? Nugui drí damajuani gue xi ngúi macaguihu asta nu'bu xa za hmahá pøde xcá haihu hmahá ri dahu pa xcá 'racjhahá. ¹⁶ Nu'bú çte bi ja? çHanja grí utsaguihu'bya? çHa gue grí utsaguihu'bya ngue'a dá xi'a'ihu nú'a majuaní?

¹⁷ Yobu 'ra to'o rí dagui rí du por gue'ahu, pe hingue pa rí hñohu. Nu'a ne'u, ne gue da 'uec'a'ihu de guecje, pa njabu go gui tenhu'u. ¹⁸ Nzantho xá hño to'o da nu por gue'ahu pe nú'bu da nu pa rí hñohu. Nugui xi grá tagui grá tu por gue'ahu, masque ya hindí 'bui con gue'ahu. ¹⁹ Ma zi cu'ihu, ja ra uenda ma batsi'ihu ngue'a dá zo'ahu de rá noya Ajuá. Nurá müdi ndá zo'ahu xi dá sufri, ja ra uenda dá tho ya uguí ngu nja 'nara 'behña thogui yá uguí. Dá thogui njabu pa bi za gá 'buhu ma'ra'yo. Y nubyá xi yopa tu ma müi ma'na'qui ngue'a dí ne xi gui camfrihu xá hño ra Zidada Jesucristo con gatho rí müihu. ²⁰ iHindí pa'di te ga øt'e con gue'ahu, hangué ga ne hmahá gue núbya 'bestho ga 'bui con gue'ahu pa ga zo'ahu ngu nú'a guí hoñhu!

Ra Sara nera Agarri nhyecuabi nú'u yoho ya choi

²¹ Nu'ahu guí ne gui tenhu ra ndaxjua ley, xicju: çha gue hinguí pahu nú'a mangu ra Ndaxjua T'ofu? ²² Ja ra Ndaxjua T'ofu mangu njaua: Ra Abrá bi me'tsa yoho yá t'u. 'Na mrá t'u rá 'bego ra Abrá, ha nu'a ma'na mrá t'u nurá 'behña'a, y nura 'behña'a himrá 'bego. ²³ Nurá batsi ra 'bego bi 'mái ngu xi rá 'bui gatho ma'ra ya batsi, hingue bi 'mái dega hña'ti. Pe nurá batsi nú'a himrá 'bego

bi 'm'ai dega hña'ti. ²⁴ Nuya yoho ya nana ga hñe'cuahu ngu nú'u yoho ya cohi bi 'yot'a Ajuá co ya ja'i. Nú'a ra 'behña mrá thuhu ra Agar go gue'a mrá 'bego. Nú'á gue'a ri nhye'cuaui nú'a ra cohi de rá ley ra Moise bi gohi Ajuá co ya xodyo nuni ja ra t'ohø Sinaí. Y nu'u tó'o ri dena nú'a ra cohi'a go gue'u 'mego ja rá hmanda ra ndaxjua ley ngu bi 'mego nehe ra Agar co rá bñtsi ja rá hmanda ra Abrá. ²⁵ Ra Agar gue'a 'nara nt'udi de ra t'ohø Sinaí nuni Arabia. Nehe go gue'a 'nara nt'udi de ra Jerusale mapaya nuni habu yá hai ya xodyo, ngue'a nuya xodyo ri dena nura cohi de ra ndaxjua ley nú'a bi hoca Ajuá ja ra t'ohø Sinaí, y go gue'u bi 'mego ja rá hmanda nú'a ra ley'a. ²⁶ Pe ra Sara nú'a ra 'behña himrá 'bego go gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra Jerusale bí ja nuni maña mahets'i. Y gatho núju dí camfrihu go dyá menguhu de guehni. Hangue hindyá 'begohu ja rá hmanda ra ndaxjua ley. ²⁷ Nu ja ra Maça T'ofu bi mangan njaua maya'bu de ra Sara ne ra Agar, ne ena:

Johya nú'i hincá nda'thi, nixi hinxá 'ma ri bñtsi;

mafi co ra johya ne con gatho ri mai, nú'i hincá thogui ya ugui ngu thogui nú'u to'o 'bu yá bñtsi.

Ngue'a nú'i hingui 'bhui ri dame bya, pe ña'tsi ma'na ma gui pe'tsa ri bñtsi que nú'a to'o 'bhui ri dame bya.

²⁸ Hangue núju zi cuhu go guecju yá bñtsiguihu Ajuá ngue'a njabu bi ñagui'a, ngu ra Isaac nehe bi 'mai ngue'a njabu xqui ñagui Ajuá. ²⁹ Ra Ismae bi 'mai ngu xi 'bui gatho ya bñtsi, y nu'á xi bi utsa ra Isaac nú'a bi 'mai dega hña'ti. Nepya mapaya njabu. Núju stá yopa 'buhu ma'ra'yo co rá ts'edi ra Maça Ndahi, jacju hmaha nú'u to'o ri dena ra ndaxjua ley pa necju hmaha ga tenhu ra ndaxjua ley ngu teni'a. ³⁰ Pe zte mangan ra Maça T'ofu? Ra Abrá bi sipi gue da guui rá 'bego co rá bñtsi, ngue'a nurá t'u ra 'bego himbi za bi ts'ocua ra tsogui. Nurá t'u ra Sara nú'a himrá 'bego, nu'á ha, go bi ts'ocua ra tsogui. ³¹ Hangue zi cuhu, dí njahu ngu rá bñtsi nú'a himrá 'bego, hindí njahu ngu rá bñtsi nú'a mrá 'bego.

5

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofu pa hinto da yopa menga ja ra ndaxjua ley

¹ Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi pøngaguihu de ra ndaxjua ley pa ya hinga 'buhu ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a. Hangue ma ga zedihu pa hinga yopa 'megohu ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a.

² 'Yohu, núgui drá Pablo dí xi'ahu gue nu'bu da thu'ts'a'ihu ra seña, nu'bu ya hinda za te gui hañhu de ra Zidada Jesucristo. ³ Hangue osta ma da thu'ts'a'ihu ra seña,

ngue'a nu'bu da thu'ts'a'ihu pe'tsi te gui 'yothu nehe gatho ma'ra ya hmanda nú'u mangan ja ra ndaxjua ley. Guehna dí yopa xi'a'ihu. ⁴ 'Bu gui beñhu gue hingui ma gui tuhu ra ts'oqui ja rá thandi Ajuá ngue'a grí denhu ra ndaxjua ley, nu'bu ya xcá 'ueguehu de ra Zidada Jesucristo, ne ya xcá 'ueguehu de ra mpøhø nú'a bi 'racaguihu Ajuá po rá danga hmate pescaguihu. ⁵ Pe hinga ma ga mpøhøhu ngue'a drí denhu ra ndaxjua ley. Hina. Nujá dí tømhu gue hinte ma ga tuhu ja rá thandi Ajuá ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesu ne ngue'a ra Maça Ndahi 'bui ja ma corasohu. ⁶ Núju dí camfrihu ra Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'bu xa thuscaguihu ra seña o hina. Numa jamfrihu ri ñequei ja ma 'mihu pa nuya hoga 'befi dí øthu dega hmate, nu'á ha, go gue'a ri muui.

⁷ Nu'ahu ngui camfrihu hmaha xá hño. Nu'bu zhanja gui hophu to'o da 'yu't'ahu pa gui ne gui 'ueguehu de rá maça noya ra Zidada Jesu ñepu gui tenhu ra ndaxjua ley? ⁸ Ajuá bi zohnahu pa xcá camfrihu, y hingo gue'a bi 'yu't'a'ihu pa gui ne gui 'ueguehu de ra maça noya ñepu gui tenhu ra ndaxjua ley. ⁹ Nú'u to'o u't'ahu, gue'u nja ngu ra ixcajani, ngue'a "co 'na zi tui ra ixcajani da japi da ixca gatho ra juni". ¹⁰ Pe nugui dí camfri gue nu'ahu, co rá mfsats'i ra Zidada, hingui ma gui camfrihu ma'na'ño de nú'a stá xi'ahu. Y nu'u tó'o ri ts'oc'a ri mfenihu ma da duxa ra ts'oqui, dá ngu'a dá ngu ra ja'i.

¹¹ Zi cuhu, nu'bu ngui gra udi thoho hmaha nú'a ra seña ø'ta ya xodyo, nu'bu hindri utsagui hmaha'u. Pe nu'á xi ri utsagui ngue'a dí ma gue ga mpøhøhu nsøtho ngue'a dí camfrihu gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguihu. ¹² jNugui xi dí nehma da 'uegue de gue'ahu nú'u to'o ri ts'oc'a ri mfenihu!

¹³ Zi cuhu, nujá xa zoncahu Ajuá pa ya hinga 'megohu ja ra ndaxjua ley. Pe hingue ngue'a hindí 'megohu ja ra ndaxjua ley ma ga øthu nú'a go ga neh. Hina. Nu'a ga øthu ha, ga mádihu 'na ngu ma'na, ne ga mfaxhu 'na ngu ma'na. ¹⁴ Da za ga cumpliuh gatho nú'a mangan ra ndaxjua ley 'bu ga øthu nuna hmandana, ena: "Maði ri miq'u'eui ne su ngu grí nsu sehe." ¹⁵ Pe nu'bu drí 'ñutsahu ne drí ntunhu 'na ngu ma'na, nu'á ha, ma ga nhuatihu 'na ngu ma'na.

Yá 'befi nú'a to'o ø'tuará paha rá ndo'yo, y yá 'befi nú'a to'o ø'tuará paha ra Maça Ndahi

¹⁶ Dí xi'ahu gue ga 'yohu ngu nú'a utcahu ra Maça Ndahi. Ha nu'bu ga 'yohu ngu nú'a utcahu ra Maça Ndahi, hinga ma ga umbabihu rá paha ma ndo'yohu. ¹⁷ Ngue'a nurá paha ma ndo'yohu ri ncontraui rá paha ra Maça Ndahi, y nurá paha ra Maça Ndahi ri ncontraui rá paha ma ndo'yohu. Nuri yohoya ri ntuhni ja ma mfenihu,

hangue rá ngue'a hingui tsa ga øthu nú'a dí beñhu ga øthu. ¹⁸ Pe nu'bu dí 'buhu ja rá hmanda ra Mäca Ndähi, ya hingo dí 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, faditho nuya ts'o'befi ø'te: ra zinga medinthäti, xi ra 'ñe'behñä, ø't'a ra nts'udi, ne ø't'a gatho nú'a go da ne. ²⁰ Nura ja'í'a xocambeni ya c'oi ne camfri ra nt'ete, ra 'yatsate ne ra 'yøt'atuhni, nzantho ne go da nsche, ra cue, ra nehmya, ri ho to da ntsanoyau, ra 'ya'tate ne 'ueca ya ja'í. ²¹ Ri hyöca ya t'ø't'e, ra hyote, ra tixfani, ne ø't'a ya ts'ø't'e ora ri ti, ne ø't'a ma'ra ya ts'ø't'e nguyatho. Dí xi'ahu ma'na'qui ngu ya stá xi'ahu gue nu'ü tó'o xi ri ho da 'yøt'a nuya t'ø't'eya, hinda za da 'mu nuni mahets'i habü bí manda Ajuä.

²² Pe nu'bu ga 'yohu ngu nú'a utcahu ra Mäca Ndähi, nu'bü ga pe'tshu ra hmäte, ra johya, ra hoga'mui, ra nts'etuate, ra t'equ'e, ra hoga paha, ra jamfri, ²³ ra hñoja'í, ra ntsuni. Guehya gatho ri 'racju ra Mäca Ndähi. Y nura ley hingui xicju gue hinga øthu nuya t'ø't'eya. ²⁴ Núju ya stá camfrihu ra Zidada Jesucristo, ya hindí umfü rá paha ma ndo'yohu ngue'a ya stá pont'ihu ma ndo'yohu, y nubyá ya stá tsohubu ya ts'omfeni ndí pe'tshu. ²⁵ Nubyá nura Mäca Ndähi go gue'a 'bui ja ma corasohu. Hangue ma ga 'yohu ngu nú'a utcahu'a.

²⁶ Hinga ma ga 'ñets'ihu, y nixi ga nxas-tehu 'na ngu ma'na, y nixi ga hyöcuahu nú'a pe'tsa ma'ra ma cuhu.

6

Ga mfaxhu 'na ngu ma'na

¹ Zi cuhu, nu'bu 'nara cu sta damfri da 'yøt'a 'nara ts'oqui, núju dí 'yohu ngu nú'a utcahu ra Mäca Ndähi, ma ga zofohu nura cu'a co ra hmäte pa da yopa mengui. Ga jamasuhu de guecschehu nehe, pa hinga øthu 'nara ts'oqui nehe. ² Ma ga mfaxhu 'na ngu ma'na ga hñäcua 'bats'ihu, pa njabu ga øthu nú'a ri mandaguihu ma Zidadahu ra Jesucristo gue ga mádihu 'na ngu ma'na.

³ Pe nu'bu 'nara cu ri 'ñets'i gue xi ma'na ra dangui que ma'ra, nura cu'a ri hñat'a sche, ne hinga majuani ra dangui ngu beñ'a.

⁴ Hangue cada 'na de guecju ga hanthu xá hño nú'a dí pefihu. Nu'bü ha, da za ga johyahu de nú'a gra 'buhu, hingue ga 'ñets'ihu ga eñhu gue ma'na dí 'buhu xá hño que ma'ra. ⁵ Ngue'a cada 'na ri hñäse rá 'bats'i, ne ma da dädisé.

⁶ Nu'a tó'o t'utuabi rá noya Ajuä, mahyoni da umba 'nara hoga mfats'i nú'a to'o utuate.

⁷ Hinda ma da hyacju ma mfenihu. Ajuä hingui tsa to dí 'ñeni. Gatho nú'a ga pothu, gue'a ma ga xofohu. ⁸ Nu'bu núju ga umfü rá paha ma ndo'yohu ne ga øthu ya ts'oqui,

nu'bü ga xofohu ra du pa nzantho. Pe nu'bu ga ø'tuahü rá paha ra Mäca Ndähi ne ga øthu ra hñoja'í, nu'bü ga xofohu ra te pa nzantho. ⁹ Hangue hinga tsayahu ga øthu ra hñoja'í, ngue'a ma da zø ra pa ga hanga ma sofohu, nú'bu hinxa zabiguihu. ¹⁰ Hangue núya ja ma ts'edihu, gatho ya ja'í ga ø'tuabihu ra hño, ma'na nuya gamfri.

'Nara ñä'tsa ts'ofu ne ra nzenjua pa ya cu

¹¹ Hyanthu hangu yá ndangui ya letra dí op'ahüya co ma 'ye sche. ¹² Nú'ü to'o ri manda da thu'ts'ahu ra seña, go gue'ü ne da pönga yá hmi co ya xodyo. Nu'ü da nehmä gue da thu'ts'ahu ra seña pa njabu hinda t'utsa'ü. Ngue'a 'bu da mañ'ü gue ga mpøhøhu nsøctho 'bu ga camfrihu gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguihu, nu'bü da t'utsa'ü. ¹³ Pe nixi gue'ü, masque thu'tsua ra seña ja yá ndo'yo, pe hingui ø't'a gatho nú'ü ma'ra ya hmanda mangu ja ra ndaxjua ley. Pe nu'ü da nehmä gue ne'ahu da thu'ts'ahu ra seña pa njabu da johya'ü ngue'a ya gui 'yøthu ngu ø't'ü. ¹⁴ Pe ngui ga johya nsøctho ngue'a ma Zidadahu ra Jesucristo bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguihu, hingue ga johya de ma'ra ya t'ø't'e. Nu mi du'a ja ra pont'i, ja ra uenda nequi dá tuga, y nubyá ya stá tsopu gatho ya t'ø't'e de ra ximhai, y pa guequibya ya hinte ri muui nuya t'ø't'e'ü. ¹⁵ Núju dí camfrihu ra Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'bu xa thuscaguihu ra seña o hina. Numa 'ra'yo 'mühübya ha, go gue'a ri muui. ¹⁶ Y nú'ahu gui camfrihu nehe ngu núna dí mä, Ajuä da hñup'a ri mühü ne da me'ts'ahu ra huecate. Y núju dí camfrihu go guecju majuani rá hninguihu Ajuä.

¹⁷ Pa rí 'ñepu hindí ne to da tsøtca ma müi, ngue'a ngui dí ha ja ma ndo'yo ya seña de ya mfei bi t'aqui ngue'a dí pepabi ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ma Zidadahu ra Jesucristo da max'a'ihu, zi cuhu. Njabu gue'a.

RA EFESIO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRĪ ME EFESO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Efeso

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuhá ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Dí op'ahá nú'ahá zi cuhá guí 'buhábu Efeso guí camfrihá ma zi Hmuhá ra Jesucristo ne yá met'i'há Ajuá. ² Ajuá ma Dadahá ne ma zi Hmuhá ra Jesucristo da jap'ahá ne da max'ahá pa guí 'buhá te rá 'ñienho.

Ajuá xajapi nú'u to'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo

³ Ga xocambenihá Ajuá ma Dadahá nú'a to rá Dada nehe ma zi Hmuhá ra Jesucristo, ngue'a nú'a xa 'racjú gatho nú'u ya japi ja pa guecju ngue'a dí 'nathohá co ma zi Hmuhá ra Jesucristo, ja ra uenda ya dí 'buhá con gue'a nuni mahets'i. ⁴ Ante da hyoca nuna ra ximhai, nú'a ya xqui huancahá pa ga 'nathohá co ma zi Hmuhá ra Jesucristo, pa njabá strá nt'axiguihá ne hinga pe'tshá ni 'nara ts'oqui ja rá thandi'a. ⁵ Ante da hyoca ra ximhai, nú'a ya xqui hñuxcagá po rá danga hmate pa bi jabatsiguihá'a. Hangue bá pehá ma zi Hmuhá ra Jesucristo pa bi njabá ngu nú'a xqui hñuxcagá. Gue'a rá paha'a, hangue bi beni njabá da 'yot'e. ⁶ Nú'a po rá hñoja'i bá pencahá rá hmaça T'u pa bi jabatsiguihá, pa njabá nuju xi ga e'tsuahá rá nsu po nú'a ra hñoja'i pescaguihá. ⁷ Ngue'a po rá hñoja'i bá pehá rá hmaça T'u pa bi manga rá ji ja ra pont'i, y njabá bi gutca ma thaihá'a, ne bi pungahá gatho ma ts'oquihá ngue'a ya dí 'nathohá con gue'a. ⁸ Nehe ngue'a ra dangui rá hñoja'i pa guecaguihá hangue bi 'racjú ndunthi ra mfeni ne ra mfadi, ⁹ pa bi za dá pahá nú'a himi fadi ma'met'o nú'a xqui beni da 'yot'e'a de rá paha sehe. Y go bi hñuxa ma zi Hmuhá ra Jesucristo pa go da 'yot'e gatho ngu nú'a xqui beni maya'bu. ¹⁰ Nú'a go gue'a ma da ndá de gatho nú'u bí 'bu mahets'i ne nú'u 'bucua ja ra ximhai. Go gue'a xqui beni Ajuá da 'yot'e. Y ma da njabá nú'a ra pa'a ngu xa beni Ajuá da nja.

¹¹ Ajuá bi huancahá desde rá mudi pa dyá batsiguihá'a pa da 'racjú gatho ngu nú'a xqui beni da 'racjú ngue'a dí 'nathohá co ma Zidadahá ra Jesucristo. Gue'a xqui beni da 'yot'e Ajuá, ne nú'a ot'e ngu nú'a xa beni ne ngu nú'a ri ho'a da 'yot'e. ¹² Ajuá bi 'yot'a njabá pa nje dyá mudi gamfrihe de ma zi Hmuhá ra Jesucristo ga e'tsuahá rá nsu'a, pa njabá ma'ra da nsunda'a nehe.

¹³ Y nu'ahá nehe ya xcá 'yotuahá rá noya'a nú'a xicjú hanja da za grá mpøhøhá, ne xcá camfrihá. Hangue nubýa guí 'nathohá nehe co ma Zidadahá ra Jesucristo ne guí e'tsuahá rá nsu Ajuá nehe. Ne ra Maça Ndahi 'bui ja ri corasohá nehe, ngu nú'a xqui ñatcahá Ajuá da 'racjú. Y nú'a go gue'a 'nara seña gue ya yá batsiguihá Ajuá ngue'a 'bui ja ma corasohá. ¹⁴ Nehe ngue'a ra Maça Ndahi 'bui con guecju dí pahá gue Ajuá ma da 'racjú nehe gatho nú'a xa ñatcahá da 'racjú nu stí zixcagá de nuna ra ts'oximhai pa ma grá 'buhá 'nadbá con gue'a. Gatho gue'a da 'yot'a Ajuá pa ma'na dra nsunda'a ne da t'e'tsua rá nsu.

Ra apostol Pablo apa Ajuá pa da umba ra mfadi ya gamfri

¹⁵ Nuguí stá øde gue xcá camfrihá ma Zidadahá ra Jesucristo, nehe stá øde de nú'a ra hmate guí pe'tsuahá gatho nú'u ma'ra yá batsi Ajuá. ¹⁶ Hangue desde dá øde njabá, cada dí apa Ajuá por gue'ahá, hindí tsaya ga umbabi njamadi'a por gue'ahá. ¹⁷ Ajuá ma Dadahá go gues'e'a á nsunda ne go gue'a bá pehá ma zi Hmuhá ra Jesucristo pa bi 'ñutcaguihá tengu rá 'ma'a, dí apabi gue da 'ra'ahá ra mfadi ne ra hoga mfeni co rá ts'edi ra Maca Ndahi, pa ma'na da za guí pahá'a. ¹⁸ Nehe dí apabi'a da xoc'a ri mfenihá pa guí pahá xa hño gue dí tømhá ga 'buhá con gue'a ngue'a bi zoncahá pa dyá metiguihá'a. Nehe dí apabi pa guí pahá tengu ya nsunda nuya hño xa ñatcahá da 'racjú ngue'a yá batsiguihá'a. ¹⁹ Nehe dí apabi'a pa guí pahá hangui rá ndangui rá ts'edi'a. Y nura ts'edi'a gue'a faxcahá núju stá camfrihá'a. ²⁰ Y guet'a rá danga ts'edi Ajuá bi japi bi yopa nte ma zi Hmuhá ra Jesucristo ne bi japi bi nangui de habá xqui nt'agui. Nepá bá umba rá hudi ja rá 'ñei'a nuni mahets'i. ²¹ Nehe bi hñuts'i'a pa da ndá de gatho ya ndá, ne de gatho nú'u to'o hua ja ra ts'utbi ne ra ts'edi ne ra hmada nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Nehe bi umba 'nara nsu nú'a xi ra dangui de gatho ma'ra ya nsu nú'u ja ne nú'u ma da nja. ²² Nehe bi hñuts'i pa da ndá de gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui. Nehe bi thuts'i'a pa go dra ñaxu de ra nija, y nuju go guecju rá nijaguihá'a. ²³ Ha núju rá nijaguihá'a go guecju rá ndo'yoguihá nehe, hangue con guecju ri nxøgue rá ndo'yo'a, ne dí ohá ja rá 'ye'a, ne o ja rá 'ye gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui.

2

Nu'u tó'o xa gamfri, xa mpøhø po rá hñoja'i Ajuá

¹ Nu'ahá xqui 'medihá hmahá ma'met'o ja ya ts'oqui ne nguí øthá ya nts'o'mai, pe Ajuá ya xa 'ra'ahábya 'nara 'ra'yo te. ² Nu'ahá nguí øthá ya ts'oqui ngue'a ngrí denbahá rá

'mái ra ximhai, ne nguí ø'tuahu rá paha ra ndá de ya ts'ondahi nú'a ri mpefi ja yá mfeni nú'u hingui øta Ajuá. ³ Ma'met'o gathoguihu ndí 'buhú nehe ngu gra 'm'u, ne ndí ø'tuahu yá ts'onc'at'i ma ndo'yohu, ne ndí ø'thu gatho nú'a ndí benga ja ma mfenihu xá nts'o. Hangue nujá hõnse rá cue Ajuá ndí tøm'bahú xa zúcjú ngu nú'a ma da zúdi nú'u hingyá gamfri. ⁴ Pe Ajuá xi ra dangui rá ntheate ne rá hmáte pa guecaguihu. ⁵ Hangue ngu bi japi bi yopa nte ma zi Hmuhú ra Jesucristo, njabú nehe bi 'racjú ma 'ra'yo tehú, ngue'a ya stí 'mehmahú ja ma ts'oquihu, ja ra uenda ya stí tuhmahú. Hangue po rá hñoja'i Ajuá bi pøhøguihu. ⁶ Nehe ngu bi gaxa ma zi Hmuhú ra Jesucristo de habú xqui nt'agui, njabú nehe bi gaxcahu, ne ja ra uenda ya dí hudihu co ma zi Hmuhú nuni mahets'i, ngue'a ya dí 'nathohú con gue'a. ⁷ Bi 'yøtcahu njabú pa nuya pa bra 'ñepú ma da fadi tengu rá ndangui rá hñoja'i bi mescahu, ne tengu ra hño bi 'yøtcahu ngue'a bá pèhna ma zi Hmuhú ra Jesucristo pa bi pøhøguihu. ⁸ Ajuá po rá hñoja'i bi pøhøguihu ngue'a dá camfrihu, y hingue de guecschu, nu Ajuá go guese bi 'yøt'a gatho pa bi pøhøguihu. ⁹ Hinto xa mpøhø po 'nara hoga 'bèfi xa 'yøt'e, pa njabú hinda za to da 'ñets'i. ¹⁰ Ajuá go gue'a bi hogaguihu ma'ra'yo ngue'a ya dí 'nathohú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Y bi hogaguihu ma'ra'yo pa da za ga øthu gatho nú'a xá hño ngu nú'a xqui beni Ajuá maya'bu ga øthu.

Nú'u ya xodyo ne nú'u hingyá xodyo ya bi mádi po ra Zidada Jesucristo

¹¹ Hangue por gue'a nú'ahu hingyá xodyohú oguí pumfrihu gue desde maya'bu gatho nú'u ya ja'i himyá xodyo mi 'bui yabú de Ajuá, ne nixi himi pè'tsa ra seña ja yá ndo'yo ngu pè'tsa ya xodyo. Hangue nuya xodyo xi bi øtsa'ihu ne bi hñump'ahu gue gyá ja'ihu dega 'ñaseña, masque nura seña'a go 'nara ja'itho nú'a to øt'e. ¹² Ma'met'o nguí 'buhú yabú de ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne nguí 'buhú 'nambú de ya me Israel nú'u to'yo ya xodyo. Nu'ahu himri 'ñep'ahmahú nú'a ra cohi bi 'yøt'a Ajuá co ya me Israel, nixi hingo mri metihu nú'a xqui hñá'tuabi'u. Nixi te nguí tøm'ahmahú ngu nú'a guí tøm'hubya, ne nixi nguí pahmahú Ajuá. ¹³ Ma'met'o nu'ahu nguí 'buhú yabú de Ajuá, pe nuya ya gá jonihu con gue'a ngue'a ma zi Hmuhú ra Jesucristo bi manga rá ji po rá ngue'ahu ne ya guí 'nathohú con gue'a. ¹⁴ Núje dyá xodyohe ne nú'ahu hingyá xodyohú, po rá du ma zi Hmuhú ra Jesucristo bi huata nú'a ra nthaquí dega nt'øtsate xqui 'uegahu. Y bi 'yøt'e pa dá 'nada ra hñinihu ne pa dá mádihu. ¹⁵ Nu mi du ja ra pont'i'a, gue'bu bi huata nú'a ra nt'øtsate, ngue'a gue'bu bi hñacua rá ts'edi

ra ndaxjua ley con gatho yá hmanda ne yá nzai. Hangue de nú'u yoho ya hñini, nu'á bi hyoca 'nada ra hñini ngue'a ya bi 'natho con gue'a. Hangue ya bi za bi mádi'u. ¹⁶ Nu mi du ja ra pont'i'a, gue'bu bi huata nú'a ra nt'øtsate mi pè'tsa nú'u yoho ya hñini'u. Hangue nubyá bi za bi mádi'u ne bi za bi mádi'u nehe co Ajuá, ngue'a ya bi 'nada ra ndo'yo'u co ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Hangue numa zi Hmuhú ra Jesucristo bi 'ñehe pa bi zocaguihu ne bi xicjú gue ya bi za dá mádihu co Ajuá, nú'ahu nguí 'buhú yabú de gue'a ne núje dyá xodyohe ndí 'buehe guetbu de gue'a. ¹⁸ Y nubyá ngue'a ma zi Hmuhú ra Jesucristo bi du por guecju, gathoguihu ngu ya xodyo ngu nú'u hingyá xodyo da za ga jonihu co Ajuá ma Dadahu co rá ts'edi ra Mäca Nðahi nú'a xa t'acjú mahyegui. ¹⁹ Hangue por gue'a nu'ahu ya hingui 'na'ñohú nixi gyá nzøhøhu, ngue'a nubyá ya gyá menguhú de ja rá hñini Ajuá nehe, ne yá bats'i'ihu nehe'á ngu gatho ma'ra ya gamfri. ²⁰ Y mahyegui ya dí 'buhú ja rá nija Ajuá. Nurá nija Ajuá nja ngu 'nara ngu thoqui. Numa zi Hmuhú ra Jesucristo nja ngu ra müdi do xa 'bègui pa bi thoqui ra nija, y núje dyá apostolhe ne nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá go guecje dí njahé ngu dyá müdi jadohe, ha nu'ahu guí njahé ngu ya do ri he'tsa nú'a ra jado. ²¹ Y ngu 'nara ngu ri bøts'e mahyegui yá jado, y nura müdi do go gue'a ri ndude gatho rá hñú ra ngu, njabú necjú rá nijaguihu Ajuá 'yo grá ntehu. Ne dí 'yohú co 'nada ra mfeni co ma zi Hmuhú ra Jesucristo, y nú'a go gue'a ri 'racjú ra ts'edi pa nú'u rá nijaguihu Ajuá ga 'buhú strá nt'axi. ²² Ngu'ahu nguje dí 'nathohú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo ne go grá 'yo grá ntehu mahyegui con gatho ma'ra ya gamfri pa drá mäca nijaguihu Ajuá habú da za da 'mái rá Mäca Nðahi Ajuá.

3

Ra apostol Pablo bi thuts'i pa da xipa rá noya Ajuá nú'u to'o himyá xodyo

¹ Hangue ringue'a dí apabi Ajuá por gue'ahu, núgui drá Pablo dí jot'ua fadi ngue'a dí pepabi ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne ngue'a dí zo'ahu de gue'a, nú'ahu hingyá xodyohú. ² Pøde ya guí padihu gue Ajuá po rá hñoja'i xa 'bèpcagui pa ga xi'ahu de rá mäca noya'a. ³ Nú'a go guese'a bi xicagui pa go dá padí nú'a mi beni'a, y nú'a bi xicagui himi faditho. Y go gue'a ya stá op'ahu masque co 'na yoho ya noya ja nuna cartana. ⁴ Y nu xcri hñe'thu, ma da zo ri mfenihu gue Ajuá go bi xicagui nú'a mi beni go da 'yøt'a ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ⁵ Y nú'a bi xicagui hinto xqui badi ma'met'o. Pe nubyá ha, po rá Mäca Nðahi Ajuá stá pahe nú'a mi beni'a, núje dyá 'mehnihe de gue'a

ne dí mamfe rá noya'a. ⁶ Ne guehna nú'a bi xicagui Ajuá gue nú'u hingyá xodyo ya da za da mbatsi de Ajuá nehe, mahyεgui ngu ya xodyo. Hangué núje dyá xodyohe ne nú'ahu hingyá xodyohu ya dí 'nada ra ndo'yohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo. Ne gathoguihu go ma metihu nú'u yá hñ'a'ti Ajuá ngue'a dí 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo ne dí camfrihu ra maça noya.

⁷ Y nú'a ra maça noya'a go xa hñuxcagui Ajuá pa ga xi'ahu'a. Gue'a ra maça 'befi bi 'racagui Ajuá po rá hñoja'i co rá danga ts'edi. ⁸ Pa guequi dí beni gue hinte drí muui de gatho ma'ra ya cu. Pe Ajuá po rá hñoja'i bi 'racagui nuna ra hoga 'befi pa ga xi'ahu nú'ahu hingyá xodyohu de gatho ya danga japi nú'u drí t'acju ngue'a dí camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. Xi ndunthi'u, ne hinda za ga pahu hangu yá ndunthi'u. ⁹ Y Ajuá xa 'bεpcagui ga xipabi gatho ya ja'i nú'a xqui beni maya'bu ne hinxqui 'ñuditho. Nehe go guet'a Ajuá bi hyoca gatho nú'a te ja ne gatho nú'u 'bui. ¹⁰ Nú'a mi beni Ajuá hinxqui 'ñudi maya'bu, pe nubya há, ya xa 'ñutcaguihu núju rá nijaguihu'a. Y po rá nguecju, asta nuya εnxε nú'u bí há ra ts'edi nuni mahets'i ya padi nehe'u nú'a xqui beni Ajuá. ¹¹ Ngu nú'a xqui beni Ajuá maya'bu gue'a bí nja, y numa zi Hmuhu ra Jesucristo xqui thuts'i pa go gue'a da 'ñehe da 'yot'a nú'a xqui beni Ajuá. ¹² Núju dí 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo hangué dí pe'tshu ra nsequi ga ñahu co Ajuá nsi ra ntsu ni ra ntsa ngue'a dí camfrihu'a. ¹³ Hangué ogui tu ri muihu ngue'a dí tho ya ts'othogui por gue'ahu. Nu'a gui 'yøthu, johyahu, ngue'a nú'a dí thogui go 'nara hño pa gue'ahu.

Rá hmäte ma zi Hmuhu ra Jesucristo

¹⁴ Hangué ringue'a drí ndandihghmu ja rá thandi Ajuá ma Dadahu nú'a to'o rá Dada ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ¹⁵ Go guet'a rá Dada nehe gatho nú'u to'o camfri ne 'bucuaatho ja ra ximhai ne nú'u ya bí 'bui nuni mahets'i. ¹⁶ Go gue'a ma Dadahu nú'a to'o xi ja ndunthi yá japi pa da 'racju, dí apabi da 'ra'ahu ndunthi ra ts'edi po rá Maça Ndahi'a. ¹⁷ Nehe dí apabi gue da zεdi ri jamfrihu pa da 'mui xá hño ri corasohu ngue'a ja guehni 'bui ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne pa gui 'buhu xá hño ja rá hmäte Ajuá, nja ngu ya 'yaza ri cuna mbo ra hai. ¹⁸ Nehe dí apabi Ajuá pa da za gui pahu xá hño hangu rá ndangu ne rá nsunda rá hmäte ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ngu dí apabi da badi nehe gatho ma'ra ya gamfri. ¹⁹ Dí apabi pa gui patuahu rá hmäte'a, masque nurá hmäte ma'na ra dangui que ma mfenihu. Nehe dí apabi Ajuá gue xi da 'yoda ri mfenihu'a, pa njabu da za gui hñaghhu gatho nú'a ne da 'ra'ahu'a, ne gui 'buhu ngu gra 'mui'a.

²⁰ Nubyá drá nsunda Ajuá nú'a to'o há ra ts'edi pa ma'na xi da 'yøt'a ndunthi de gatho nú'a dí aphu ne nú'a dí beñhu ngue'a nu'á xi ja rá ts'edi, y nurá ts'edi'a ri mpefi ja ma corasohu. ²¹ Núju rá nijaguihu Ajuá ne drí 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, nzantho ga nsundahu Ajuá desde nubya y pa nzantho! Njabu gue'a.

4

Dí 'nathohu po ra Maça Ndahi

¹ Nguí dí jot'ua fadi po rá noya ma zi Hmuhu, hangué hñuxhu nt'ode xá hño nuna dí xi'ahu. Dí bante'ihu gue gui 'yohu xá hño ngu rí 'ñehe ngue'a Ajuá xa zohñ'ahu pa dyá bñtsi'ihu'a. ² Ogrí 'ñets'ihu. Mpe'tsuhu ra t'equ'e'i 'na ngu ma'na, ne ntsetuahu 'na ngu ma'na, ne mādihu 'na ngu ma'na. ³ Nu'ahu gui 'nathohu ngue'a ra Maça Ndahi 'bui ja ri corasohu, hangué 'yøthu ra ts'edi pa gui pe'tshu 'nada ra mfeni ne gui 'buhu co ra hoga'mui. ⁴ Nujú dí 'nada ra ndo'yohu co ma zi Hmuhu. 'Nada ra Maça Ndahi 'bui ja ma corasohu. Ajuá xa zoncahu pa ga pe'tshu 'nada ra ntho'mate. ⁵ 'Nada ma zi Hmuhu dí xεcambenihu. 'Nada ra jamfri dí pe'tshu. 'Nada ra sistehe stá hñahu. ⁶ 'Nat'a Ajuá 'bui, ne go gue'a ma Dadahu ne ra Dada de gatho nú'u ma'ra to'o camfri'a. Y nú'a go gue'a ri manda de gatho, ne go gue'a 'bui con guecju, ne 'bui ja ma corasohu cada 'na de guecju.

⁷ Cada 'na de guecju ma zi Hmuhu ra Jesucristo xa 'racju 'nara 'befi pa ga pehu y nehe bi 'racju ra mñadi ne ra ts'edi pa ga pehu nú'a ra 'befi xa 'racju. ⁸ Hangué bi nja ngu nú'a mangua ja ra Maça T'ofu habu ena:

Ma zi Hmuhu bi ntate de nú'a to'o xqui ntatehma, nepu bi yopa mengui pa mahets'i,

ne de guehni bá pempa ra ts'edi ya ja'i pa bi umba yá 'befi cada 'na.

⁹ ¿Te rí bñni da 'ñena nú'a ra noya ena gue ma zi Hmuhu "bi yopa mengui pa mahets'i"? Ne da 'ñena gue nu'á mbi 'bu mahets'i nepu bá cai pa guecua ja ra ximhai. ¹⁰ Y nú'a bá cai pa guecua ja ra ximhai, go guet'a bi yopa menga mahets'i pa da manda gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui. ¹¹ Nú'á bi 'racju ma 'befihu ne bi 'racju ra mñadi ne ra ts'edi pa ga mpehu ja rá 'befi'a. Bi hñuxcaguihu 'ra dega apostol, ma'ra pa da mamba rá noya Ajuá, ma'ra pa da zofu ya ja'i, ma'ra pa da ma'yo ja ya nija, y nu ma'ra pa da nxahnate ja ya nija. ¹² Hangué numa zi Hmuhu njabu bi hñuxa nú'u ya mēfi'u co 'rama'na'ño yá 'befi bi umbi pa da maxa gatho ma'ra ya cu, pa njabu nehe nú'u ma'ra ya cu da mēfi nú'a ra 'befi xa t'umbi. Nú'á bi 'yøt'a njabu pa ma'na da te rá nija. ¹³ Hangué njabu drí mfaxhu 'na ngu ma'na, asta hinga camfrihu xá hño co 'nada ra mfeni, ne asta hinga pahu

xá hño ma zi Hmuhü ra Jesucristo rá T'u Ajuá, ne asta hinga 'buhü xá hño ngu gra 'mu'á. ¹⁴ Ya hinga njahü ngu ya batsi ri maua ri mani pa go ga ténhü ma'ra ya nt'utuete nú'ü xa bense ya ja'i ja yá ts'omfeni ne utcaguihü 'ñena xi majuani nú'á udi pa da hyacjhmahü. ¹⁵ Nu'á mahyoni ga øthü, ga sigui ga ténhü nú'á xi majuani co ndunthi ra hmáte, pa njabü ma'na ga 'buhü xá hño ngu gra 'mu ma zi Hmuhü ra Jesucristo nú'á to ra ñaxu de ra nija. ¹⁶ Nura nija nja ngu rá ndo'yo 'nara ja'i ri mpefi mahyegui. Numa zi Hmuhü ra Jesucristo go gue'á ra ñaxu de gatho, ne go gue'á 'racjü ra ts'edi pa ga pehü nú'á ra 'befi xa 'racjü'á. Ha nujá drí mpefihü mahyegui ne drí mfaxhü 'na ngu ma'na ne drí mádihü 'na ngu ma'na. Hangué njabü ma'na ri te rá nija Ajuá.

Ga 'buhü 'nara 'ra'yo 'mui'ngue'á dí camfrihü ra Zidada Jesucristo

¹⁷ Dí 'bep'ahü de rá thuhu ma Zidadahü, ne dí xi'ahü gue ogui 'yohü ngu gra 'ño nú'ü hingyá gamfri, ngue'á gatho nú'á benga ja yá mfeni'ü hinte ri muui, ¹⁸ ne xa zo ra 'bexuui ja yá mfeni. Nu'ü hinxa ne xa baði nú'á majuani ngue'á xi xá me yá coraso, hangué hingui pe'tsa ra 'ra'yo te ngu nú'á ri 'racjü Ajuá. ¹⁹ Ni ts'ü otho yá tsa, hangué xi xa 'ñent'a ja ya ts'oqui pa da 'yøt'a gatho nú'á go da ne'ü con gatho yá paha. ²⁰ Pe numa Zidadahü ra Jesucristo hinxa 'ñu't'ahü gui 'yøthü njabü. ²¹ Ngue'á xcá 'yøhü de gue'á ne xa t'u't'ahü nú'á majuani ngu nú'á bi 'ñudi'á. ²² Hangué por gue'á 'uehü de nú'á ri ndaxjua 'mühü gui pe'tshü, ngue'á xi xá nts'o nú'á ra 'mui'á, ngue'á nuri ts'omfenihü go gue'ü ha'ahü pa gui nts'ocjü. ²³ Ne 'buhü co 'nara 'ra'yo mfeni xá nt'axi. ²⁴ Nehe 'buhü 'nara 'ra'yo 'mui, ngue'á Ajuá ya bi yopa hyoc'ahü ma'ra'yo pa gui 'buhü ngu gra 'mui'á, pa njabü xi majuani da za gui 'yohü xá hño co 'nara mfeni strá nt'axi.

²⁵ Hangué por gue'á hyehübü ya nc'uamba, mañhü nú'á majuani 'na ngu ma'na, ngue'á gathoguihü ya dí 'nada ra ndo'yohü.

²⁶ Nu'bü gui ncuehü, oxcrí øthü 'nara ts'oqui co ra cue, ne oxcrí ncuehü ya'á, ²⁷ pa njabü hinda da'ahü ra ts'ondahi.

²⁸ Nu'á tó'o ra be, ya odri mpe. Ma'na xá hño dá gu 'nara 'befi ne da mpefi xá hño, pa njabü da za da mats'i nú'ü to'o hingui tsupabi.

²⁹ Pa gui ñahü, ogui ñahü co ya ts'onoya, ñahü xá hño pa da za gui nuphü yá mfeni nú'ü to'o da 'yø'ahü. ³⁰ Ne ogui japhü da du rá mui rá Maca Ndahü Ajuá nú'á to'o 'bui ja ma corasohü, ne go gue'á 'nara seña gue ya yá batsiguihü Ajuá, ne nu'á ri sugaguihü asta hinda zixcaguihü Ajuá pa mahets'i pa grá 'buhüni con gue'á.

³¹ Nu'bü te da t'øt'a'ihü, osti tsøt'a ri muihü. 'Bü to da xax'ahü, oxqui ncuehü nixi gui má'tihü ne nixi gui ntsanihü, ne oxqui øthü ma'ra ya ts'ot'øt'e. ³² Nu'á mahyoni gui 'yøthü, gui nhyoja'ihü 'na ngu ma'na ne gui mádihü 'na ngu ma'na, ne mpumbahü 'na ngu ma'na, ngu Ajuá xa pun'ahü por nú'á bi 'yøt'e ra Zidada Jesucristo.

5

Hanja ri 'ñepi da 'mui nú'ü to'o yá batsi Ajuá

¹ 'Yøthü ra ts'edi gui tembahü rá 'mui Ajuá, ngue'á gyá hmáca batsihü de gue'á. ² 'Buhü co 'nara hmáte, ngu bi macaguihü ma zi Hmuhü ra Jesucristo ne bi du por guecju. Bi unse rá te pa bi tho pa bi gutca ma thailü, y nurá du'á bi hñani Ajuá ngu 'nara 'baha nú'á yani xá cahi ne bi ho'á.

³ Nujü dyá gamfrihü hinga hñuxhü 'nara 'behña nú'á hingo ma 'behñahü, nixi ga øthü ma'ra ya ts'onc'at'i de ma ndo'yohü, nixi ga øthü ra nduste co ra ts'onc'at'i dí pe'tshü, y nixi ga beñhü pa ga mañhü de nuya ts'ot'øt'eya. ⁴ Hinga mañhü ya noya dega 'betsa, nixi ga 'ñant'ahü co ya noya xá nts'o, nixi ga thøta ma nehü te ga mañhü, ngue'á hindí 'ñepcahü ga øthü njabü. Nu'á ga øthü, ga xøcambenihü Ajuá. ⁵ Ya guí pahü gue nu'ü tó'o xi ya 'ñeja'i hingui tsa da yat'a ja rá hmanda Ajuá ne de ma zi Hmuhü ra Jesucristo, nixi nú'ü ma'ra to'o øt'a ma'ra yá ts'onc'at'i, ne ya nduste hingui tsa da yat'a ja rá hmanda Ajuá. Nura nduste ma'na go ri maði ra ximhai que Ajuá. ⁶ Hangué oto sta hyacjü da 'ñenju gue rá cue Ajuá hinda zicjü 'bü ga øthü nuya ts'oquiya, ngue'á majuani rá cue Ajuá ma da zadi nú'ü to'o hingui øt'e'á. ⁷ Hangué hinga ntsixhü co nú'ü to'o øt'a nuya ya ts'ot'øt'e.

⁸ Ma'met'o ndí 'buhü ja ra 'bexuui dega ts'oqui, pe nubyá ya dí 'buhü ja ra ñot'i ngue'á stá camfrihü ma zi Hmuhü ra Jesucristo. Hangué ma ga 'yohü ngu ri 'ñepcahü ngue'á ya dí 'buhü ja ra ñot'i. ⁹ Nu'á tó'o ya 'bü ja ra ñot'i øt'e nú'á xá hño, ne 'yo ngu ri 'ñehe, ne manga nú'á majuani. ¹⁰ Hangué ma ga øthü ra ts'edi pa ga pahü ga øthü gatho nú'á ri ho Ajuá. ¹¹ Y hinga tembahü yá 'mui nú'ü to'o 'yo ja ra 'bexuui dega ts'oqui, ngue'á nú'á øt'e'ü hinte ri muui. Nu'á ga øthü, ga zofohü pa hinda sigui da 'yøt'a njabü. ¹² Ngue'á asta 'nara 'betsa 'bü ja mañhü nú'á øt'e mant'agui nú'ü to'o 'bü ja ra 'bexuui. ¹³ Pe 'bü dra yot'i co ra ñot'i nuya ts'ot'øt'e øt'ü, nu'bü há, da hnequi te rá 'be gatho øt'e'ü, ngue'á co ra ñot'i ri hnequi gatho. ¹⁴ Hangué xa t'ena njaua:

Nuhu, nú'í gui áha,

nangui de habü xa t'ac'a'i habü xa t'agui nú'ü xa du,

y ma zi Hmuhá ra Jesucristo go gue'a da yo't'a ri mfeni pa gui 'bui ja rá ñot'i'a.

¹⁵ Beñhu xá hño hanja grí 'buhá. 'Buhá co ndunthi ra hoga mfadi, oguí 'buhá ngu nú'a gra 'má nú'a hinte yá fadi. ¹⁶ Oguí 'yohubú grí 'beta ri orahú, nzantho 'yóthu nú'a xá hño, ngue'a xi xá nts'o ya pa di 'buhabya. ¹⁷ Ogrí hñeguihohá, 'yóthu ra ts'edi pa gui pahá nda'a go rá paha Ajuá. ¹⁸ Ogrí ntihá, ngue'a nura nti ma'na da ja'ahá gui 'yóthu ya t'ó'e xá nts'o. Nu'a gui 'yóthu, 'yó'tuahá rá paha ra Mácá Ndáhi. ¹⁹ Hñu'mba máihu 'na ngu ma'na gui tuthá ya salmo ne ya jahña ne ma'ra ya máca thuhu. Tutuahá Ajuá ne xócambenihá con gatho ri máihu. ²⁰ Nzantho umfú njamádi Ajuá ma Dadahá de gatho nú'a da 'ñep'ahá de ja rá thuhu ma zi Hmuhá ra Jesucristo.

Ra hoga'mai ja yá ngu nú'a to'o xa gamfri

²¹ Ñótuahá 'na ngu ma'na co rá ntsu Ajuá. ²² Nu'ahá 'behñahá medinthátihá, 'yóta ri damehá, y ja ra uenda go guí óthu ra Zidada Jesucristo. ²³ Ngue'a nura 'ñohó go gue'a ra ñaxu de rá 'behña, nja ngu ma Zidadahá ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de ra nija, ngue'a go gue'a xa pòhø ra nija, y nura nija go gue'a rá ndo'yo'a. ²⁴ Nja ngu ra nija óta ma Zidadahá ra Jesucristo, njabú nehe mahyoni gui njahubú 'behñahá, gui 'yóta ri damehá de gatho nú'a da xi'ahá.

²⁵ Y nu'ahá 'ñohóhá medinthátihá, mádi ri 'behñahá, nja ngu ma Zidadahá ra Jesucristo ri macaguihá núju rá nijaguihá'a, ne bi unse rá te pa bi za bi pòhøguihá. ²⁶ Bi du pa bi 'uegaguihá de ma ts'oquihá. Bi xuga ma corasohá co ra dehe, y nura dehe'a go gue'a rá noya'a. ²⁷ Nu'á bi xuga ma corasohá pa drá nijaguihá'a strá nt'axi. Bi 'uegaguihá de ma ts'oquihá ne de gatho ma nts'o máihu, pa na sta 'ñehe da zixcaguihá pa grá 'buhá con gue'a, ya hinga tuhú ni 'nara ts'oqui ngue'a ya strá nt'axiguihá. ²⁸ Nja ngu ma Zidadahá ri macaguihá núju rá ndo'yoguihá'a, njabú nehe nu'ahá 'ñohóhá ri 'ñepi gui mádi ne gui su ri 'behñahá ngu grí suse ri ndo'yohá. Nu'a tó'o ri su rá 'behña, gue'a ngu ri suse rá ndo'yo. ²⁹ Hinhyá'mu to'o ri utsase rá ndo'yo. Cada 'na ri su rá ndo'yo ne ri umbabi te da zi, ngu ma Zidadahá ra Jesucristo ri sugaguihá núju rá nijaguihá'a, ³⁰ ngue'a go guecju rá ndo'yoguihá'a, ne cada 'na de guecju go dyá xenihá de rá ndo'yo'a. ³¹ Hangué ja ra Mácá T'ofó ena gue ra 'ñohó da zogui rá dada ne rá nana pa go da 'muhui rá 'behña y de ri yohó'a ya da 'natho. ³² Nuna nt'utuatená xi ra dangui, ne má de ra Zidada Jesucristo ne de rá nija'a. ³³ Hangué nu'ahá suhá ri 'behñahá ngu grí suse ri ndo'yohá. Y nu'ahá 'behñahá, umfú ra t'equ'e'i ri damehá.

6

¹ Nu'ahá batsihá, 'yóta ri dadahá ne ri nanahá ngue'a gui camfrihá ra Zidada y gue'a ri 'ñepi gui 'yóthu. ² 'Yóthu ngu manganá ja rá noya Ajuá habú ena su. "Umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri nana ne gui su." Nuna guehna ra mádi hmánda ri 'ñoui 'nara hña'ti. ³ Y nura hña'ti'a go gue'a nú'a "gui 'bú co 'nara johya, ne gui 'bú ndunthi ya jeya nuua ja ra ximhai."

⁴ Ha nu'ahá dadahá ne nanahá, oxqui japhá da ncue ri batsihá; zofohá co ya hoga ts'ofó, ne 'ñutuahá rá noya ma Zidadahá.

⁵ Nu'ahá 'begohá, 'yóta ri hmuhá de nuua ja ra ximhai co ndunthi ra ntsu, ne co ndunthi ra t'equ'e'i, ne con gatho ri máihu. 'Yóthu ra uenda gue go guí pephá ma zi Hmuhá ra Jesucristo. ⁶ Mpehá xá hño, pe hingue hõnse ra ora hant'a ri hmuhá pa gui põnga ri hmihá con gue'a. 'Yóthu ngu rá paha Ajuá con gatho ri máihu, ne pepabihá ri hmuhá ngu ri 'ñepi gui 'yóthu ngue'a gyá 'begohá nehe de ma zi Hmuhá ra Jesucristo. ⁷ 'Yó'tuahá xá hño yá 'befi ri hmuhá co 'nara hoga paha. 'Yóthu ra uenda gue go guí pephá ma Zidadahá, hingo guí pephá 'nara ja'i. ⁸ Beñhu gue ma Zidadahá ma da 'racju ma thaháhu ngu nú'a stá óthu, ngu ra 'bego ngu nú'a hingrá 'bego.

⁹ Nehe nu'ahá hmuhá, suhá xá hño ri 'begohá. Ogrí pidihá'u. Beñhu gue ngu'a ne ngu'ahá bi 'bú 'nari Hmuhá nuni mahets'i nú'a to'o hingui huahna ya ja'i.

Ga hñehú co nú'a ra he xa 'racju Ajuá ngu ri hñe 'nara soldado

¹⁰ Nubyá zi cuhá, zedihá co nú'a ra ts'edi xa 'ra'ahá ma Zidadahá. ¹¹ Ngu ri hñe 'nara soldado pa da ma ja ra tuhni, njabú nehe ma ga hehá ra he nú'a xa 'racaguihá Ajuá, pa hinda za da dácju ra ts'ondáhi co yá nthate. ¹² Ngue'a numa ncontrahá hingo 'nama mijá'ihá. Nujá drí ntunhá co ya ts'ondáhi nú'á ri nhyaxa maña ja ra ndáhi, ne co nú'á ya ndá de ya ts'ondáhi nú'á ri manda ja ra 'bexuui jaua ja ra ximhai. ¹³ Hangué ngu ri hñe 'nara soldado, ga hñehá njabú nehe co nú'a ra he xa 'racju Ajuá, pa njabú nura ora da ne da hyacju ra ts'ondáhi hinda za da dácju, nujá go ma ga taphu'a ne ga 'buhá ngu nzantho, ne hinda za te da 'yótcáhá. ¹⁴ Hangué ma ga zedihá. Nja ngu 'nara soldado ri ngut'a rá ngut'i pa da nja rá ts'edi ora 'yo ja ra tuhni, njabú nehe ga camfrihá nú'a majuani pa da za ga zedihá. Ne ngu ri su rá coraso co nú'a ra nthaquí há ja rá tiña, njabú nehe ga nsuhá pa ga 'yohá xá hño pa hinte ga thohá. ¹⁵ Ngu ri su yá ua 'nara soldado pa da za da 'ño xá hño ja ra tuhni, njabú necju ma ga hñocju pa da za ga máha haburaza ga mañhá ra máca noya nú'a udi ra hoga'mái. ¹⁶ Nehe ngu 'nara soldado ri hña rá nthaquí

ja rá 'ye pa da ntaqui, necj_u mahyoni ga pe'tsh_u ra jamfri pa ga ntacj_u de yá nthate ra ts'ondahi. ¹⁷ Ne ngu ri su rá ñaxu 'nara soldado co ra fúi dega bøj_a pa hinte da ja, njab_u nehe da za ga ntacj_u ngue'a dí pah_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ya xa pøhøguih_u. Nehe nja ngu 'nara soldado dri hñ_a rá mahuai, ma xi ga patuah_u xá hño rá noya Aju_a pa ga mañh_u, go gue'a ra mahuai ri 'racj_u ra Maça Ndahi. ¹⁸ Ne de gatho nú_a di øth_u, nzantho ga aph_u Aju_a. Ga aph_u co rá ts'edi ra Maça Ndahi pa da maxcah_u de gatho nú'a da 'ñehe, ne nzantho ga ndø'mh_u ne hinga tsayah_u ga aph_u Aju_a, ne ga aph_u por gatho ma'ra ya gamfri nehe. ¹⁹ Nehe 'yaph_u Aju_a por guequi, pa nu xcrá ñ_a, ga ñ_a nsi ra ntsu ni ra ntsa, ne go gue'a da 'raca ya noya pa ga mamba rá noya'a ngu nú'a xa 'ñutcagui, nú'a hinxqui fadi. ²⁰ Nugui rá 'mehngui Aju_a pa ga mamba nuna rá maça noya'a, masque nú_uya dí ofadi pe dí mamba rá noya. Hangue 'yaph_u Aju_a pa ga mamba rá noya'a ngu rí 'ñepqui ga ma nsinqe ra ntsu.

Ya nzenjua pehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Pa gui pah_u de ma 'befi ne te gra 'bui de guecua, nuni ra cu Tiquico go guehni ma da xi'ah_u gatho. Nuni ma zi cuh_u go guehni 'nará hoga mefi ma Zidadah_u. ²² Dí pehn'ahub_u pa da xi'ah_u te gra 'buehea ne pa da hñup'a ri muih_u.

²³ Aju_a ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'ah_u ne gatho ma'ra ya cu pa gui 'buh_u te rá 'ñentho, ne da max'ah_u pa gui mpe'tsua hmäteh_u 'na ngu ma'na ne pa gui pe'tsh_u ndunthi ra jamfri. ²⁴ Aju_a da japabi gatho nú'ü to'o ri madi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo co 'nara hmäte nú'a hinhya'm_u da uadi. Njab_u gue'a.

RA FILIPENSE RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRÍ ME FILIPO

*Ra apostol Nsan Pablo mi ofadi bi yopabi
ya gamfri me Filipo*

¹ Nuga drá Pablo ne ra cu Timu, yá 'bégoguihe ma zi Hmuh ra Jesucristo, dí op'a'ihé nuna carta gatho'ihu zi cuhu guí 'buhubu ja ra hnini Filipo, ne guí camfrihu ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne gatho'ihu gyá ndahú de ra nija ne nú'ahú gyá mastehu. ² Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuh ra Jesucristo da jap'a'ihú ne da max'ahú pa guí 'buhú te rá 'ñenhu.

*Ra apostol Nsan Pablo apabi Ajuá po ya
gamfri*

³ Ora dí beni de gue'ahú dí umba njamadi Ajuá por gue'ahú. ⁴ Y ora dí apabi Ajuá, dí apabi co ndunthi ra johya pa cada 'na de gue'ahú, ⁵ ngue'á desde gá camfrihu rá maça noya Ajuá asta nubya, xcá faxcahu pa xa ntanga nura maça noya'á. ⁶ Nuga dí camfri gue nu Ajuá to'o xa mudi xa pa't'a ri 'maíhu, ma da siguí da 'yot'a njabu pa sta yopa penga ma Zidadahú ra Jesucristo ya gri 'buhú xá hño ja rá thandi'á. ⁷ Y xá hño nú'á stá beni de gue'ahú, ngue'á xi dí pe'ts'ahú ndunthi ra hmáte, y ngue'á xi guí faxcahu co nú'á ra 'befi xa 'racagui Ajuá pa dí ñanga ra maça noya ne pa dí ma gue'á majuaní, masque dí ofadi o dí 'bai ja yá thandi ya nda. ⁸ Ajuá padi xá hño gue nuga nts'edi dí beñ'ahú co nuna hoga hmáte xa 'racjé ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁹ Dí apabi Ajuá pa ma'na da zi'ta ri hmátehu, ne ma'na guí pe'tshu ra hoga mfadi pa guí pahú ma'na xá hño nda'á gue'á ri ho Ajuá. ¹⁰ Njabu da za guí pahú guí huanhu nzantho nú'á xá hño, ne guí pe'tshu 'nara te strá nt'axi, y njabu hinto da za te da má de gue'ahú nu stí yopa menga ma Zidadahú ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. ¹¹ Njabu dí tømí gue ra Zidada Jesucristo da 'yot'e pa da hneca ya hoga 'befi ja ri tehu. Y nú'á ra hoga 'befi da hnequi ja gue'ahú go gue'á ngu 'nara hoga sofo pa rá nsunda Ajuá, pa njabu ma'na da t'e'tsua rá nsu'á.

*De ga 'bucua, nzantho ga ø't'e nú'á go rá
paha ra Zidada Jesucristo*

¹² Ma zi cu'ihú dí ne guí pahú xá hño gue gatho nú'á xa t'otcagui gue'á ma'na xa umba ra ts'edi ra maça noya. ¹³ Hangue gatho nuya soldado 'bucua habu ja ra ts'utbi, ne gatho ma'ra ya ja'i, padi gue nuga xa jocagui fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ¹⁴ Y hangue por guehna ndunthi ya cu ma'na

xa gu ra ts'edi pa xa mambabi rá noya Ajuá nsinque ra ntsu, ne ma'na xa nja yá jamfri ja ra Zidada.

¹⁵ Nuga dí padi xá hño gue 'ra de gue'ú ña de ra Zidada Jesucristo ngue'á ri hyøca nú'á dí pefi, ngue'á nu'ú ne go da uadi nú'á da mañ'ú. Pe nú'ú ma'ra há, mambabi rá noya Ajuá co yá mfeni xá nt'axi. ¹⁶ Pe nu'ú tó'o ri hyøca nú'á dí pefi, mamba rá noya ra Zidada Jesucristo pa yá hñose'ú ne pa da t'embi gue go ma'na ri mpefi'ú. Nu'ú ø't'a njabu hønse pa ma'na da hyondga ra 'ñu núbya de dí oua ja ra fadi. ¹⁷ Pe nu'ú ma'ra há, mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra hmáte ngue'á padi'ú gue nuga dí 'bucua pa ga ñambabi rá maça noya Ajuá. ¹⁸ Pe hinte ri 'yø'tuabi de nú'á gra ña'ú. 'Bu mañ'ú con gatho yá mui o hina, pe xi drí johya ngue'á ma'na rí ntanga rá noya ra Zidada Jesucristo.

Ne ma xi ga johya ndunthi, ¹⁹ ngue'á nuga dí padi gue núna dí thogui ma ga pøni xá hño, ngue'á guí faxcahu guí aphú Ajuá por gueque, y nurá Maça Ndahi ma Zidadahú ra Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi. ²⁰ Nuga hindí ne ga ntsa, dí ne ga ña con gatho ma jamfri, ngu xi stá nja nzantho. Ne dí ne ma'na da hnequi rá ts'edi ra Zidada Jesucristo ja ma 'mui, hinte ri 'yø'tuabi 'bu ga tu o ga siguí ga nte. ²¹ Ngue'á nuga 'bu ga siguí ga 'bucua ja ra ximhai, gue'á pa ga ø't'e nú'á go rá paha ra Zidada Jesucristo, y nu'bu ga tu, ma grá hanga ma thaha. ²² Pe nu'bu ga siguí ga 'bucua ja ra ximhai, ga mpefi pa da gamfri ma'ra ya ja'i, hangue hindí padi nda'á ga beni, ua ma'na xá hño ga siguí ga nte, o ma'na xá hño ga tu. ²³ De ri yoho hindí padi nda'á ga beni. Nu'á dí nehma, ga ma de guecua pa ma ga 'bu'be ra Zidada Jesucristo nuni mahets'i, ngue'á pa gueque gue'á ma'na xá hño de gatho. ²⁴ Pe dí padi gue ma'na xá hño pa gue'ahú ga siguí ga 'bucua. ²⁵ Hangue dí padi gue ma ga siguí ga 'bucua con gue'ahú pa da za ga fax'ahú pa ma'na da nte ri jamfrihu ne ma'na guí johyahu. ²⁶ Hangue nu xcri yopa hyandgaguihu ga yopa 'bui con gue'ahú, ma xi guí xøcambenihu ma Zidadahú ra Jesucristo ngue'á ma ga 'bui ma'na'qui con gue'ahú.

²⁷ 'Yøthú ra ts'edi guí 'yohú xá hño ngu nú'á manganá rá noya ra Zidada Jesucristo. Y njabu tsa ga mabu ga c'a'ts'ahú o hina, pe ya ga øde gue gri 'buhú xá hño co 'nada ra mfeni ne gri mpefihu mahyegui co ndunthi ra ts'edi pa guí ñañhu nú'á ra jamfri xcá hñanihu de ra maça hoga noya. ²⁸ Ne oxqui hophu da pi'ahú nú'ú tó'o ri utsa'ihú, ngue'á nu stí hyandi'ú gue hingri tshu, njabu da badi'ú gue ma da 'mèdi'ú, pe nu'ahú guí pahú gue co rá ts'edi Ajuá xa pøhø'ihú. ²⁹ Ngue'á Ajuá bi hñux'ahú hingue hønse pa guí camfrihu ma zi Hmuh ra Jesucristo, nehe pa guí

thohu ya nt'atsate po rá ngue'a, y nú'a guí thohu gue'a 'nara danga hño pa gue'ahu. ³⁰ Guí pahu gue nuga ne nu'ahu mahyegui dri ñambahu rá noya Ajuá, y ya gá pahu xá hño gatho nú'a stá thogui pa dá ñani'a, ne ya xcá øhu te gatho dí thoguiya.

2

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi nja'i, ne 'mefa Ajuá bi umba 'nara nsu xi ra dangui

¹ Nu'ahu xa nup'a ri mfenihu numa zi Hmuhu ra Jesucristo, ne xa hup'a ri muihu co rá hmáte'a, ne ra Maca Ndáhi 'bui con gue'ahu, ne xa t'a'ahu ra hmáte ne ra huecate. ² Hangué 'bahu co 'nada ra mfeni ne co 'nada ra hmáte, pa njabu ha, gui hubgahu ma mui pa ga johya. ³ Ote guí øthu pa ri hñoschu, nixi pa gui pønga ri hmihu. Ne ogrí 'ñexaschu. Nu'a guí 'yøthu, 'ñe'tsuahu yá nsu ma'ra. ⁴ Ogui hoñhu ra hño pa gue'aschu, hñoñhu pa ma'ra nehe.

⁵ Beñhu ngu bi bengma ma zi Hmuhu ra Jesucristo himbi 'ñets'i. ⁶ Ngue'a nu'á masque go gues'e'a Ajuá, pe bá tsopu rá nsu nú'a mbi pe'tsa nuni mahets'i masque mri mandani'a mahyegui co rá Dada. ⁷ Pe bá tsogui rá nsu pa bi e bi nja'i nuua ja ra ximhai, ne asta bi nja ngu 'nara 'bego, ne bi me'tsa rá 'bai ngu rá 'bai 'nara ja'i. ⁸ Y ya de mi 'bucua, bi 'mui ngu himri 'ñepi da 'muhma, y bi 'yø'tua nú'a go rá paha rá Dada asta xi bi du, ne nurá du'a xi xmá nts'o, ngue'a bi du ja 'nara pont'i. ⁹ Hangué Ajuá bi umba 'nara nsu xi ra dangui, ne bi hñu'mba 'nará thuhu nú'a ma'na ja rá nsu de gatho ya thuhu. ¹⁰ Pa njabu ma da ndandiñahmu ne da xøcambenibi rá thuhu ra Zidada Jesu maxøgue gatho nú'u bi 'bui mahets'i ne nú'u 'bucua ja ra ximhai ne nú'u 'bui ri nga'ti de ra ximhai. ¹¹ Y gatho'u ma da 'ñena gue ra Jesucristo go gue'a ma zi Hmuhu pa ma'na dra nsunda Ajuá ra Dada.

Nu'u tó'o xa gamfri go gue'u nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ja ra ximhai

¹² Ma zi cu'ihu, ngu gá nhyoga'yødehu nu ndá 'bui con gue'ahu, dí ne nehe núbya dí 'bui yabu de gue'ahu gue ma'na guí 'ramanuhu guí nhyoga'yødehu. 'Yøthu xá hño gatho nú'a ri 'ñepi guí 'yøthu ngue'a xcá mpøhøhu, ne nsuhu ja rá thandi Ajuá. ¹³ Ngue'a Ajuá go gue'a ri 'ra'ahu ra ts'edi ne ya hoga mfeni pa guí 'yøthu nú'a xá hño, ngu nú'a ne'a.

¹⁴ Gatho nú'a guí 'yøthu, 'yøthu nsinque guí nøntehu ne nsinque guí ntsanoyahu, ¹⁵ pa hinto da zu't'ahu ni 'nara ts'oqui. 'Bahu xá hño co ri mfenihu strá nt'axi, ngue'a yá bat'si'ihu Ajuá, masque guí 'bahu madetho de ya ts'o'mui gá ja'i nú'u hinxá nt'axi yá mfeni. Nuni ja da hñecni ri hoga'muihu ngue'a nu'ahu guí njahu ngu ya tsø ri yot'a

ja ra 'bexuui, ¹⁶ ne guí mañhu ra hoga noya dega te pa nzantho. Nu'bu guí 'bahu xá hño ngu núna dí xi'ahu, ma ga johya ndunthi nu stua yopa penga ra Zidada Jesucristo, ngue'a gue'bu ma ga paði gue gatho nú'a stá pefi hinxá ma 'medi, ma da hñeca ra hoga sofo nú'a stá pefi ja gue'ahu. ¹⁷ Ha nu'bu ga tu po rá ngue'ahu, guehna ngu 'nara hña'ti dí umbabi Ajuá mahyegui co ri jamfrihu. Nu'bú ga johya ngue'a dí paði gue dí uñhu mahyegui ma hña'tihu, y njabu ga johyahu mahyegui. ¹⁸ Hangué johyahu nehe, pa ga pe'tshu 'nada ra johya.

Ra Timoteo ne ra Epafrodito

¹⁹ Dí beni ga pempu 'bestho ra cu Timu dua c'a'ts'ahu 'bu njabu rá paha ma Zidadahu, pa nu stua pengui'a da xicagui de gue'ahu, pa njabu da hñu ma mui, ne ga johya. ²⁰ Ngue'a hønse ra cu Timu go gue'a 'nada ra mfeni dí pe'tshe, ne dí tagui dí tuhe por gue'ahu. ²¹ Ngue'a gatho nú'u ma'ra ya cu oda yá mfeni de yá 'befi pa yá hños'e'u, hingo oda yá mfeni de rá 'befi ra Zidada Jesucristo. ²² Y nu'ahu guí patuahu rá 'mui ra cu Timu. Nú'a xi faxcagui pa dí mamba rá noya Ajuá, nja ngu 'nara t'u faxa rá dada ja rá 'befi. ²³ Hangué dí beni ga pempu pa dua c'a'ts'ahu, hønse dí tøm'i ga paði te grá ma de núna dí thoguia. ²⁴ Dí camfri gue co rá mfats'i Ajuá necagui ga mabu 'bestho ga c'a'ts'ahu.

²⁵ Nehe dí beni gue mahyoni ga pempu nehe ra cu Epafrodito, guehni 'nama hoga compa de ja ra 'befi pa dí ñambaheua rá noya Ajuá. Nuni ra cuni go guehni uá penhu pa e bi maxcagui. ²⁶ Y xa beni ndunthi de gue'ahu pa da mabu, ne xi tu rá mui ngue'a bi baði gue gá pahu bi hñeni. ²⁷ Xi majuani bi hñeni nts'edi asta ya mi ma xa duhma, pe Ajuá bi me'tsa ra huecate de guehni, y hinga hønseñi, necagui nehe, bi mesca ra huecate, ngue'a 'bu xa duhmañi, nu'bú ma'na xa du ma mui. ²⁸ Hangué por gue'a xi dí ne ga pempu pa guí johyahu nu xcri hyanthu ma'na'qui, y necá ga johya nehe. ²⁹ Nu xcri hyanthu da zømbani, xi da johyahu ndunthi, ngue'a guehni 'nama cuhu de ja rá thuhu ma Zidadahu, ne xi da umfu ra hmáte, ne numahñobihu gatho ma'ra yá 'mehni Ajuá dí nguni. ³⁰ Ngue'a nuni ya mi ma da du hmañá po rá 'befi ra Zidada Jesucristo. Nuni himbi jamasu de ya ts'othogui, hangué e bi mefi 'nara 'befi nú'a himbi za go gá pefihu ngue'a guí 'bahu yabu de guecua.

3

'Yohu xá hño ngu ri 'ñepi

¹ Y nubyá zi cuhu, johyahu ja rá thuhu ra Zidada. Pa gueque hingui tsabigui ga xi'ahu ma'na'qui de nú'a ya stá op'ahu, y xá hño ga ben'ahu ngue'a go pa ri hñoñu. ² Nsuhu de

nú'a ya ts'oja'i hingui øt'e nú'a xá hño ne ri manda da thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo 'na, ngu mąnga ra ndaxjua ley. ³ Ngue'a nujá go guecaguihu dí pe'tshu ra seña xi majuani ja ma corasohu ngue'a stá camfrihu Ajuá ne dí nsundahu'a po rá ts'edi ra Maça Ndahi ne drí johyahu ngue'a yá metiguihu ra Zidada Jesucristo. Hindí camfrihu gue nú'a ra seña thu'tsua ja rá ndo'yo 'na gue por gue'a ma da mpøhø 'na. ⁴ Nuga da zahma ga beni gue ma ga mpøhø co ma hoga 'befi ne ma hñoja'i stá øt'e de ma ts'edi sche, asta ma'na da za ga beni ndunthi que ma'ra ya ja'i. ⁵ Ngue'a rá hñato ma pa de sti 'bai, bi thusca nú'a ra seña ja ma ndo'yo ngue'a drá me Israel, sti 'ñehe de yá ja'i ndu ra Benjami, drá xodyo ngue'a ma dada ma nąna myá xodyo. Y nuga ndí øt'a gatho ngu nú'a mąnga ja rá ley ya xodyo, ngue'a ndrá fariseo. ⁶ Xi ndí øt'a gatho yá ley ya xodyo, hangue xi ndí øt'ua ra nts'o'mai nú'a ya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y mi jo'o to'o da 'ñena gue hindú øt'a gatho ngu nú'a mąnga ra ley. ⁷ Gatho nuya ya t'øt'e ndí øt'a ma'met'o, pa guecagui xi mri muui ndunthi, pe nýba ndá camfri ra Zidada Jesucristo, dá pađi gue nú'a ndí øt'a ma'met'o hinte ri muui. ⁸ Y xi majuani gatho ya t'øt'e nú'a ja ja ra ximhai, pa guecagui hinte ri muui'u, dí øt'a ra uenda ngu ya paxi dá føt'ba pa go dá pađi ra Zidada Jesucristo. Stá tsopu gatho pa go dá pađi ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ⁹ ne pa bi za dá 'natho'be'a, y njabu dí 'bai xá hño ja rá thandi Ajuá. Y hingue ngue'a dí øt'a ngu nú'a mąnga ra ndaxjua ley dí 'bai xá hño ja rá thandi Ajuá, nuga dí 'bai xá hño ja rá thandi'a ngue'a dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangue por gue'a Ajuá handgagui gue xá nt'axigui ngue'a stá camfri. ¹⁰ Nubyá nu'a dí ne, dí ne ma'na ga pađi ra Zidada Jesucristo. Dí ne ga patua rá ts'edi de nú'a ra 'ra'yo te bi me'tsi de mi yopa nte'a de ja ya du, ne dí ne ga nja ngu bi nja'a himbi mađi rá te, bi thogui ya ts'othogui ne asta bi du. ¹¹ Dí ne ga njabu masque ga tu, pa njabu ga pe'tsa 'nara 'ra'yo te nehe ngu nú'a ra te bi me'tsi nu mi yopa nte de ja ya du'a.

Ga øthu ra ts'edi pa ga tsøñhu asta rá ñani nuna ra 'ñu dri nehú

¹² Pe hindí ena gue ya xi dí 'bai xá hño ngu núna dí ma, dí pađi gue drí 'betho pa ga 'bai xi xá hño, pe nuga dí sigui dí øt'a ra ts'edi pa ga ts'edi nú'a ra hoga'mai xi xá hño ngu nú'a bi ne ra Zidada Jesucristo ga ts'edi nu mi zucagui ra mudi'a. ¹³ Zi cuhu, nuga hindí ena gue ya dí pe'tsa nú'a ra hoga'mai'a, pe nu'a dí ne, ga pumfri gatho nú'a ya stá øt'e, ne ga øt'a ra ts'edi ga sigui ga hongu nú'a ra hoga'mai asta hinga ts'edi. ¹⁴ Ne dí øt'a ra ts'edi pa ga tsøni asta rá ñani nuna ra 'ñu dri nehú asta hinga hąnga nú'a ra thąha

xpá mescaguihu Ajuá nuni mahets'i, nú'a xa ñatcahu da 'racju ngue'a dí camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo.

¹⁵ Gathoguihu núju xa ze ma jamfrihu, mahyoni ga beñhu ngu nú'a ja juadi dá ma. Pe 'bu hingui beñhu ngu dí bengá, Ajuá de 'ñu't'ahu pa gui beñhu ngu dí bengá. ¹⁶ Pe nu'a mahyoni ga øthu, ga teñhu nú'a ya stá pahú.

¹⁷ Ma zi cu'ihu, 'yøthu ngu nú'a xcá hyanthu dí øt'e, ne hyanthu nú'a ma'ra to'o øt'e ngu nú'a dí øt'e, pa njabu gui 'yøthu ngu øt'u nehe. ¹⁸ Ngue'a ngu stá xi'ahu ndunthi ya 'mi'qui ne dí xi'ahu ma'na'qui co ndunthi ra dumai asta taqui dí zoni, xi 'bai ndunthi nú'a ri 'ñe'ta gamfri, pe co yá ts'o'befi ri hnequi gue ri øtsabi rá du ra Zidada Jesucristo. ¹⁹ Pe nú'a ya ja'i'u hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá. Nuyá ts'onc'at'i'u go gue'u ja ra uenda ngu yá zidada'u, ne ri johyatho'u da 'yøt'a ya ts'ot'øt'e nú'a ri japi da 'be yá tsa. Nu'ú oda yá mfeni ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai. ²⁰ Pe nuju oda ma mfenihu ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ya dyá menguhu de guehni, ne dí tømhu nehe gue ja dí 'ñehni ma zi Pøhøtehu, y nú'a go gue'a ma Zidadahu ra Jesucristo. ²¹ Nú'a go gue'a ma da patca nuna ma 'baihu dí hąhabya pa da za ga 'bahú ngu rá 'bai'a xá nsunda. Nu'ú ma da patca ma 'baihu co nú'a ra danga ts'edi pe'tsi pa ri manda gatho ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai ne mahets'i.

4

Johyahu nzantho ngue'a gui camfrihu ma Zidadahu

¹ Hangue por gue'a ma zi hmąca cu'ihu, xi da sigui gui 'bahú xá hño co nú'a ra jamfri xcá hñahnu de ma Zidadahu. Nu'ahu xi dí ma'ahu ne dí ne ga hant'ahu ma'na'qui, ngue'a por gue'ahu xi drí johya, ne po ri jamfrihu ma ga hąnga 'nara thąha.

² Dí bantebi ra nju Evodia ne ra nju Sintique da mpumbabi pa da 'mai'u co 'nada ra mfeni ngue'a ri 'natho'u co ra Zidada. ³ Y nú'i ma hoga mfats'i'i de ja rá 'befi Ajuá, dí bante'i gui faxa nú'a ya nju pa da mpumbabi, ngue'a go gue'u bi maxcagui ndunthi de ndí 'yobu ndí mąnga ra maça nuya co ra cu Mente ne gatho nú'a ma'ra ya cu mri mpefi con guecagui. Nú'ú ya xpá t'opa yá thuhu'u nuni mahets'i ja ra libro dega te.

⁴ Xi da johyahu nzantho ja rá thuhu ra Zidada, ne dí xi'ahu ma'na'qui: ¡xi da johyahu! ⁵ 'Buhú nzantho co rá hñoja'i pa da bađi gatho ya ja'i gue nu'ahu xi gyá hoja'ihu. Ma Zidadahu ya ma dua yo pengui 'bestho.

⁶ Ne ote gui tu ri maihu. Nu'a gui 'yøthu, xipabihu gatho Ajuá, ne 'yapabihu te gatho øt'ahu ra 'bedi, nehe umfu njamađi de gatho nú'a te da 'ñe'ahu. ⁷ Nu'bu gui 'yøthu njabu,

Ajuḗ da 'ra'ahḗ 'nara humḗi nú'a xi ra dḗngui asta hingui tsa to da bḗdi, y nuna humḗina da sup'a ri corasohḗ ne ri mfenihḗ ngue'a guí 'bḗhḗ co ra Zidada Jesucristo.

²³ Ma Zidadahḗ ra Jesucristo da jap'ahḗ gatho'ihḗ. Njabḗ gue'a.

Dá 'yoda ri mfenihḗ nú'a xá hño

⁸ Nubyá ma zi cu'ihḗ, dá 'yoda ri mfenihḗ gatho nú'a majuḗni, ne nú'a xá nsunda, ne nú'a xá hño, ne gatho nú'a xá nt'axi, ne ra hñogaja'i, ne nú'a ya t'øt'e hmḗ gue xá hño. Dá 'yoda ri mfenihḗ nú'a guí pahḗ gue xá hño, ne nú'a ri 'ñep'ahḗ.

⁹ 'Yøthḗ ngu nú'a dá u't'ahḗ ne nú'a gá pahḗ ndí øt'e, ne nú'a gá 'yøhḗ dá xi'ahḗ, ne nú'a gá hyanthḗ ndí øt'e. 'Yøt'ehḗ njabḗ y nu Ajuḗ da 'mḗi con gue'ahḗ ne da 'ra'ahḗ ra humḗi.

Ya gamfri me Filipo pempa ra mfats'i ra apostol Pablo

¹⁰ Drí johya ndunthi ja ra Zidada ngue'a nubyá ya xcá yopa benjḗ, ne xcá faxcahḗ. Hingue xqui pumfriguihḗ, hønse ngue'a himi tsa hanja gui faxcahḗ. ¹¹ Nuga hindí mḗnga njabḗ ngue'a te øtca ra 'bēdi, nuga stá paḗdi ga johya co nú'a dí pe'tsi. ¹² Stá paḗdi ga tseta ra hñoya, ne stá paḗdi ga 'bui co ra hño. Stá paḗdi de gatho, ra hñiñḗ o ra thuhu, ne 'bḗ di ja o di otho. ¹³ Co nú'a ra ts'edi di 'racagui ra Zidada Jesucristo, nuga gatho da za ga tseti nú'a da 'ñepqui. ¹⁴ Pe xi xcá øtcahḗ ra hño ngue'a gá faxcaguihḗ ja ma ts'othogui.

¹⁵ Ngu guí pahḗ nú'ahḗ guí 'bḗhḗbḗ Filipo, nu de ndá fudi da mḗnga ra maça noya, ne de ndá pømbḗ Macedonia, bi njo'o ma'ra to'o bi 'racagui ra mfats'i, hønse nuri nijahḗ nguí pencahḗ ra mfats'i dega jamḗdi ngue'a stí xi'ahḗ rá noya Ajuḗ. ¹⁶ Ne de nduí 'bḗ ja ra hnini Tesalononica, hingue 'na'quitho gá pencahḗ ra mfats'i pa nú'a te ndí honi. ¹⁷ Nuga hindí ja po nú'a ra mfats'i gá 'racjḗ. Nuga dí ja pa gui hañhḗ nú'a ra thḗḗ da 'ra'ahḗ Ajuḗ. ¹⁸ Nuga ya stá hani nú'a ri mfats'ihḗ asta ma'na ndunthi de nú'a ndí honi, nú'a gá pencahḗ co ra cu Epafrodito, y con gue'a asta pongui. Nú'a gá pencahḗ gue'a ngu 'nara 'baha yḗni xá cuhi nú'a xcá umfḗ Ajuḗ, ne nu'a ri ho'a. ¹⁹ Ajuḗ ma Dadahḗ da 'ra'ahḗ gatho nú'a guí hyoñhḗ, ngue'a go gue'a tsa da 'racjḗ gatho ya hño xá nsunda por nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesucristo. ²⁰ ¡Drá nsunda pa nzantho Ajuḗ ma Dadahḗ! Njabḗ gue'a.

Ra nzengua pehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Dí peñ'ahḗbḗ ra nzengua de rá thuhu ra Zidada Jesucristo gatho nú'ahḗ gyá gamfrihḗ me Filipo. Nehe peñ'ahḗbḗ ra nzengua gatho nuya cu dí 'bḗ'beua. ²² Nehe peñ'a'ihḗbḗ ra nzengua nuya gamfri pepabi ra Cesa ra dḗnga ndḗ de guecua Nroma, ne gatho ma'ra ya cu 'bui de guecua.

RA COLOSENSE RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'Á BI 'YOPABI YA GAMFRI ME COLOSA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Colosa

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Nugui ne ra cu Timu ² dí op'a'ihé nuna carta nú'ahú ma zi cu'ihú guí 'buhúbu ja ra hnini Colosa, guí camfrihú ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne yá batsi'ihú Ajuá. Ajuá ma Dadahú da jap'a'ihú ne da max'ahú pa guí 'buhú te rá entho.

Ra apostol Pablo apabi Ajuá pa da japi ya gamfri

³ Ajuá ma Dadahú go gue'a rá Dada nehe ma zi Hmuhú ra Jesucristo dí apabihe por gue'ahú ne nzantho dí umfe njamádi'a ⁴ngue'a stá øhe de ri jamfrihú guí pe'tsuahú ma zi Hmuhú ra Jesucristo ne de nú'a ra hmáte guí pe'tsuahú gatho nú'a ma'ra yá batsi Ajuá, ⁵ngue'a guí tøm'hú ma guí 'buhú nuni mahets'i habú xúá hyoqui Ajuá pa gue'ahú. Nu'ahú guí pe'tshú ra hoga nthø'mate ngue'a xcá 'yøhú ra maça noya nú'a mangá majuani, ne xcá camfrihú. ⁶Nú'a ra maça noya xcá 'yøhú xa si'ahú, rí ntangui gatho rá nguni ra ximhai, ne rí gamfri ndunthi ya ja'i. Gue'a ngu 'nara hoga sofo ri unga rá noya Ajuá de haburaza de ra ximhai, ngu bi nja de guepú Colosa nu ngá 'yødehú bi si'ahú ne nú'a bi 'yøt'a Ajuá go rá hñoja'i, ne gá pahú gue go gue'a xi majuani nú'a bi si'ahú. ⁷Gue'a bi 'ñu't'a'ihú numa hmáca cuhú ra Epafra, guehni 'nará hoga mefi ma Zidadahú ra Jesucristo stá 'ño'be ja rá 'befi Ajuá, ne bi zo'ahú de rá noya Ajuá. ⁸Nuni go guehni bi xicaguihe de nú'a ra hoga hmáte guí pe'tshú ngue'a xcá camfrihú.

⁹Desde nú'a ra pa'a dá øhe njabú, hindí tsayahe dí apabihe Ajuá por gue'ahú, pa da 'ra'ahú 'nara hoga mfeni pa guí patuahú xá hño nda'a go rá paha'a, ne da 'ra'ahú ra mfa'di pa guí pahú xá hño gatho nú'a u't'ahú ra Maça Ndahi, ne guí pahú nda'a xá hño guí 'yøthú. ¹⁰Dí apabihe gue nzantho guí 'yøthú ngu nú'a rí 'ñep'a'ihú guí 'yøthú ngue'a guí camfrihú ra Zidada, ne guí 'yøthú ngu nú'a rí ho'a, pa njabú da xup'a ri hoga 'befihú, ne ma'na guí pahú'a. ¹¹Nehe dí apabihe gue da 'ra'ahú ndunthi rá maça ts'edi'a pa da za guí tsethú gatho nú'a da 'ñep'a'ihú, ne guí tsethú co ra johya ne ra pacencia. ¹²Ga umfú njamádi Ajuá ra Dada ngue'a nu'á xa 'racjú ra ts'edi pa ga 'buhú ja rá maça ñot'i'a, ngu nú'a xa umbabi gatho ma'ra yá

batsi'a. ¹³Ajuá go gue'a bi pøngaguihú de ja ra 'bexuui habú ndí 'buhú ja rá hmanda ra ts'oqui, y bi hñuxcaguihú ja rá hmanda rá hmáca T'h, go gue'a ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ¹⁴Nú'á go gue'a bi manga rá ji ne bi du pa bi pungaguihú gatho ma ts'oquihú ne pa bi pøhøguihú.

Dí 'buhú xá hño ja rá thandi Ajuá po rá du ma zi Hmuhú ra Jesucristo

¹⁵Ajuá hingui hnequi, pe bá ehe rá T'h nú'a mahyeguiuí rá 'múi, ne xa thandi ne xa 'ñutcahú tengu rá 'múi rá Dada. Nú'á ya mi 'bui ante da nja gatho nú'a jabya, ne go gue'a ra ndá de gatho. ¹⁶Y Ajuá bi 'yent'ua rá 'ye'a pa go bi hyoqui gatho nú'a ja ne 'bui nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai, gatho nú'a ri hnequi ne nú'a hini hnequi, gatho nú'a to'o ri manda ne ri nda, nú'a ja yá ts'utbi ne yá ts'edi, gatho go bi hyoc'a, ne gatho pa rá nsunda'a. ¹⁷Nú'á ya mi 'bui ante da nja gatho nú'a jabya, ne gatho go o ja rá 'ye pa ri su'a. ¹⁸Ha nú'a nehe go ra ñaxu de ra nija. Y nura nija nú'a to'o camfri'a, ne nu'á go gue'a rá ndo'yo'a. Y nu'á umbabi'ra ra 'ra'yo te nú'a to'o camfri'a. Nu'á go rá madi bi yopa nte de ja ya du, pa go bi nda'a de gatho. ¹⁹Ajuá go rá paha pa bi mahyeguiuí rá 'múi ne rá ts'edi ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ²⁰Nehe Ajuá go rá paha pa bá pehni'a pa njabú por nú'a bi 'yøt'e'a da za da yopa hogui gatho nú'a xqui ts'oqui nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Po rá ngue'a bi manga rá ji ja ra pont'i'a ne ja bi duni, pa nu'á bi za bi mádi'co Ajuá ne bi za bi 'múi xá hño ja rá thandi'a.

²¹Nu'ahú ma'met'o nguí 'buhú yabú de Ajuá ne ngrí utsahú'a ja ri mfenihú, ngue'a nguí øthú ya ts'ot'øt'e, pe nubýá Ajuá xa 'yøt'e pa gá mádi'hú con gue'a ne gá 'buhú xá hño ja rá thandi'a. ²²Ngue'a Ajuá bá pehna rá T'h y nú'á gue'a ra Zidada Jesucristo bi e bi nja'i pa bi tho ja ra pont'i, pa njabú da za guí 'buhú strá nt'axi ja rá thandi Ajuá, ne ya hinte ma ts'oqui guí tuhú, ne njabú hinto da 'be't'a ri tsahú ja rá thandi'a. ²³Hangue mahyoni guí siguihú co nú'a ra hoga jamfri xcá hañhú, ne guí zehú ngu ya 'yuzá ri cuna mbo ra hai, ne nzantho guí tøm'hú nú'a ra nthø'mate xa si'ahú ne ma guí hañhú ngue'a xcá camfrihú ra maça noya nú'a gá ødehú. Nuna ra maça noyaná xa nt'øde maxøgue rá nguni ra ximhai, y núgui drá Pablo xa thuxcagui pa ga xanga nuna ra maça noyaná.

Ra apostol Pablo bi t'umbabi ra 'befi pa da su ya gamfri

²⁴Xi drí johya ngue'a dí tho ya thogui po rá ngue'ahú. Dí sufri ngu bi sufri ma zi Hmuhú ra Jesucristo, pa ga thogui nuya thogui hinxa njatho po rá ngue rá nija, y nú'á go rá ndo'yo'a. ²⁵Nugui 'nadrá mefi

ja rá nija Ajuá xa hñuxcagui pa ga xi'ahú gatho ngu nú'a manganá noya'a. ²⁶ Ajuá bi hñuxcagui pa ga xi'ahú nú'a xqui beni'a desde maya'bu ne hinto xqui badi, pe nubyá ha, xa 'ñutcahu núju yá batsiguihu'a. ²⁷ Ajuá gue'á rá paha bi 'ñutcahu nú'a xqui beni'a ne hinxqui fadhima, pa njabu da badi gatho ya ja'i ja ra ximhai tengu rá ndangui nú'a xqui beni Ajuá da 'yø't'e. Y nú'a xqui beni'a go gue'á gue ma zi Hmuhu ra Jesucristo 'bui ja ma corasohu, y hangue dí tømhu ga 'buhu pa nzantho ja rá nsunda'a.

²⁸ Nuje ya mefiguihe Ajuá, haburaza dí mañhe de ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne dí umfe ra hoga ts'ofogatho ya ja'i, ne dí utu-ahé'u co nú'a ra hoga mfadi xa 'racaguihe Ajuá, pa njabu to gatho da gamfri'a da te yá jamfri pa da za da 'mu'u ngu gra 'mu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ²⁹ Hangue por guehna xi dí mpefi con gatho ra ts'edi nú'a xa 'racagui ra Zidada Jesucristo.

2

¹ Nubyá, dí ne gui pahú gue nugui xi dí apabi Ajuá con gatho ma ts'edi por gue'ahu ne por nú'u ya cu bí 'bui ja ra nija Laodicea, ne por gatho nú'u ma'ra ya cu hinstá mpadi'be. ² Dí apabi Ajuá gue da nup'a ri mfenihu, ne pa gui 'buhu co 'nada ra hmate, ne pa da 'ra'ahu ra hoga mfadi pa ma'na gui pahú xá hño ma zi Hmuhu ra Jesucristo nú'a bi 'ñe bi 'yø't'a nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui fadhima, ne ja dá padihu. ³ Ngue'á ja guehni ja ma zi Hmuhu ra Jesucristo ja janí gatho ra hoga mfadi ne ra hoga mfeni. ⁴ Dí xi'ahú njabu pa hinda za to da hya'ahu co 'raya noya nú'u xi ri nt'ode mahotho pe hinga majuani. ⁵ Masque nugui hindí 'buiya con gue'ahu, pe dí ja ra uenda dí 'bui con gue'ahu ngue'á oda ma mfeni de gue'ahu, y xi dí johya ngue'á dá øde gue gui øthu gatho nú'a xá hño, ne xi xcá zedi ri jamfrihu nú'a gui pe'tsuahu ma zi Hmuhu ra Jesucristo.

⁶ Hangue 'buhu xá hño co ma zi Hmuhu ra Jesucristo ngu nú'a xa t'u't'ahu nu ngá camfrihu. ⁷ Njahu ngu ya 'yuzza xa cuna mbo ra hai, xi da nt'uthu con gue'á, ne dá ze ri jamfrihu ngu nú'a xa t'u't'ahu. Ne umfa njamadi Ajuá nzantho.

Dí pe'tshu 'nara 'ra'yo te ngue'á dí camfrihu ra Zidada Jesucristo

⁸ Xi da nsuhu, oxqui hophu da hya'ahu nú'u ya c'uamba ja'i 'yobu xi'ahú nú'a te bense de yá mfeni hønse pa da hya'ahu, ngue'á nu'ú hingui udi ngu nú'a bi 'ñudi ra Zidada Jesucristo, nu'ú udi hønse nú'a xa bense yá mija'iuí de yá mfenise ne xa 'ñudi.

⁹ Ja ma zi Hmuhu ra Jesucristo ja bi hnequini gatho tengu rá 'mai Ajuá ngue'á nu'á mahyeguiuí rá 'mai'a. ¹⁰ Y nu'ahu ya

xcá tsuhu gatho ra te maxøgue, ngue'a ya gui 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo nú'a ri manda gatho nú'u to'o pe'tsa ra ts'edi ne nú'u to'o pe'tsa ra ts'utbi. ¹¹ Nu ngá 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, gue'bu gá hañhu ra seña ja ri corasohu ngue'á Ajuá bi 'uec'a'ihu de ja ra ts'oqui. Y nú'a ra seña gá hañhu hingue ngu nú'a ra seña ø't'a ya xodyo gue hønse ri señabitho rá ndo'yo 'na. Nuna ra seña gá hañhu, gá hañhu ja ri corasohu ngue'á gá camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ¹² Ngue'á nu ngá nxistehehu, ja ra uenda gá nt'aguihu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo ne gá yopa ntehu ma'na'qui con gue'á, ngue'á xcá camfrihu gue Ajuá ja rá ts'edi pa bi japi bi yopa nte ma zi Hmuhu ra Jesucristo de ra du. ¹³ Nu'ahu ma'met'o xqui 'mehmahu ja ra ts'oqui, mi ja ra uenda ya xcá tuhmahu, ne hingui pe'tshmahu nú'a ra seña ja ri corasohu, pe nubyá Ajuá bi 'yø't'e pa gá yopa ntehu ma'ra'yo ngue'á ya gui 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne bi pun'a'ihu gatho ri ts'oqui. ¹⁴ Ajuá ya xa putca gatho ma ts'oqui, ngue'á xi 'nandyá 'yø't'ats'oqui hindá øtehu ngu nú'a manda ja rá ley'a, hangue ma xa mencahmanu ja ra nidu. Pe gatho nuya ts'oqui ndí tuhu, go ma zi Hmuhu ra Jesucristo bi gut'a gatho ja ra pont'i. ¹⁵ Ne mi du ma zi Hmuhu ra Jesucristo ja ra pont'i, gue'bu bi ntate de gatho yá ts'edi ya ts'ondáhi ne yá hmanda'u, ne njabu bi 'betua yá tsa'u ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi zixa nts'ahni'u.

Hyoñhu ya hoga hño bi ja nuni mahets'i

¹⁶ Ostí ma da du ri mañhu 'bu noñ'ahu ya ja'i ngue'á hingui øthu ngu yá nzai'u, o de nú'a gui tsihu, o ngue'á hingui øthu ya ngo ngu yá nzai ya xodyo, ne ngue'á hingui øthu ya ngo dega tat'a zana ne de ya pa dega tsaya. ¹⁷ Ngue'á gatho nú'a mi ø't'a ya xodyo go 'nara nt'uditho de ma zi Hmuhu ra Jesucristo hinxqui zøtho, pe nu mi zøhø'a, ja bi uahni gatho yá ts'edi de nú'a mi ø't'a ya xodyo. ¹⁸ Oxqui hophu to'o da hya'ahu da xi'ahú gue hinte ma gui tahahu ngue'á hingui øthu ngu ø't'u, ngue'á nú'u ya hyate ja'i ri 'ñet'a hoja'i ne asta ri nsunda ya enxenehe, ne ma te gatho xa hyandi dega thedi, ha ne gue hinte xa hyandi, ne xi ri 'ñets'i de yá mfenise. ¹⁹ Nu'ú hingui camfri ma zi Hmuhu ra Jesucristo nú'a to'o ra ñaxu de rá nija'a. Y nurá nija'a gue'á rá ndo'yo, ha nujú go dyá xenihu de rá ndo'yo'ne ne dí hamphu rá ts'edi'a pa ga ntehu, y njabu ri te rá nija'a ngu nú'a xa bengá Ajuá.

²⁰ Nu'ahu ja ra uenda xcá tuhu mahyegui co ma zi Hmuhu ra Jesucristo ne xcá 'ueguehu de nú'a ri bense de ja yá mfeni ya ja'i. Nu'bu çhanja gui øthu ngu yá nzai'u, 'ñena hingyá gamfrihu? çhanja gui øthu ngu nú'a ri 'bep'a'ihu'u? ²¹ Ngu nú'a eñ'u: "Ogui

thañhũ núná, oguí tsihũ núná, oguí jaxhũ co ri 'yehũ.”²² Gatho nuya ya hmandaya ma hõnse de nú'ũ ma da uadi da thogui, ne hinte ri muui ngue'a go 'raya hmandatho nú'ũ xa zanse ya ja'i pa da 'ñudi'ũ.²³ Nu'a tó'o da 'yõt'a nuya ya hmanda, ri hnequi ngu øt'a xá hño ngue'a øt'e co ra hñoja'i ne ndunthi ra sòcambeni, ne asta da japi da sufri rá ndo'yo, pe nuya ya hmanda hinte ma ts'edi umbi pa da zama rá ndo'yo.

3

¹ Nu'ahũ ja ra uenda gá yopa ntehu mahyegui co ma zi Hmuhũ ra Jesucristo nu mi yopa nte'a de ra du, hangue hyoñhũ nú'ũ ya hoga hño bí ja nuni mahets'i habũ bí 'bu'a ne bí hudi ja rá 'ñei Ajuá rá Dada.² Dá 'yoda ri mfenihũ de ya t'øt'e nú'ũ bí ja nuni mahets'i, hingue de nú'ũ ya t'øt'e jaua ja ra ximhai.³ Ngue'a nujú ngu 'ñena dá tuhu mahyegui co ma zi Hmuhũ ra Jesucristo ne dá yopa ntehu con gue'a, hangue ja ra uenda ya dí 'buhũ 'nadbũ con gue'a nuni habũ bí 'bu Ajuá ra Dada.⁴ Ne nu stua yopa pengui, ma ga hnequihũ mahyegui con gue'a strá nsunda ngue'a 'nada ma tehũ con gue'a.

'Ueguehũ de ri ndaxjua 'mũihũ ngue'a ya guí pe'tshũ ra 'ra'yo 'mũ

⁵ Hangue 'uehũ de gatho ya ts'oqui nú'ũ jaua ja ra ximhai. Oxqui ntsinga medinthatihũ, ne oxqui pe'tshũ ra ts'onc'at'ajá'i, nixi ma'ra ya ts'onc'at'i, nixi oxqui øthũ ma'ra ya ts'o'befi. Ne oxqui c'at'ihũ ra boja ne ma'ra ya hño de ra ximhai, ngue'a 'bu guí øthũ njabũ, nu'bú go grí nsundahũ, hingo grí nsundahũ Ajuá.⁶ Por nuya ts'ot'øt'eya ma da zatusa rá cue Ajuá gatho nú'ũ to'o ya ts'o'yøde.⁷ Ne'ahũ ja nguí ohũnihma ja nú'ũ ya ts'ot'øt'e'ũ.⁸ Pe nubyá ya guí pe'tshũ ma'na ra 'ra'yo 'mũ, hangue nehe hychubũ gatho nú'ũ ma'ra ya ts'ot'øt'e, ngu ra nt'atsate, ra cue, ra nts'o'mũ, ra ts'ante ne ma'ra ya ts'onoya.⁹ Oguí mpetua nc'uambahũ 'na ngu ma'na, ngue'a nú'ũ ri ndaxjua 'mũihũ ya xcá hchubũ.¹⁰ Nubyá ya xa mpata ri 'mũihũ, ne 'yo grí patuahũ rá 'mũ Ajuá nú'ũ to'o xa 'ra'ahũ ra 'ra'yo te, asta xi ma guí 'buhũ ngu rá 'mũ'a.¹¹ Y ja nú'ũ ri 'ra'yo 'mũihũ xcá pe'tshũ, nuni hingui fadi ua ra griego ua ra xodyo, ua pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo o hina, ua ra mengu ua ra nzohø ja'i, ua ra 'bego ua hingrá 'bego, ngue'a ma zi Hmuhũ ra Jesucristo gatho o ja rá 'ye'a, ne nu'á 'bui mahyegui con gatho.

¹² Ajuá xi ri ma'a'ihũ ne xa huahn'ahũ pa dyá met'i'ihũ'a. Hangue nubyá dá nja ri nthecatehũ, ne 'yøthũ ra hñoja'i, ogyá 'ñets'ihũ, dá nja ri t'equ'eihũ, ne ri pacenciahũ.¹³ Ntsetuahũ 'na ngu ma'na, ha nu'bu 'na de gue'ahũ to'o da 'yøt'ahũ 'nara

nts'o'mũ, pumbahũ, ngu bi pun'ahũ nehe ra Zidada.¹⁴ Pe nu'a ma'na mahyoni, nura hmäte gui pe'tshũ, ngue'a go gue'a ri jacjũ ga 'nathohũ pa ga 'buhũ co 'nada ra mfeni.¹⁵ 'Buhũ co nú'ũ ra hoga'mũ xa 'ra'ahũ Ajuá ja ri corasohũ, ngue'a Ajuá bi zohñ'ahũ pa gui 'buhũ co 'nara hoga'mũ ngue'a guí 'nada ra ndo'yohũ co ma Zidadahũ. Ne nzantho umfũ njamadi Ajuá de gatho nú'ũ da 'ñe'ahũ.

¹⁶ Dá 'yoda ri mfenihũ rá noya ma zi Hmuhũ ra Jesucristo. 'Ñutuahũ ne nupa mfenihũ 'na ngu ma'na co nú'ũ ra hoga mfadi xa t'a'ahũ. Ne tuthũ ya salmo ne ya jahñá ne ma'ra ya maça thuhu. Tutuahũ Ajuá ne umfũ njamadi'a con gatho ri corasohũ.¹⁷ Gatho nú'ũ gui 'yøthũ o nú'ũ gui mañhũ, 'yøthũ gatho pa rá nsunda ma zi Hmuhũ ra Jesucristo, ne ja rá thuhu'a umfũ njamadi Ajuá ra Dada.

Nú'a ri 'ñepi da 'yøt'a ya gamfri pa da 'mũ xcá hño co yá miq'u'eui

¹⁸ Nu'ahũ 'behñahũ, 'yøta ri damehũ ngu ri 'ñepi guí 'yøthũ ngue'a gyá gamfrihũ de ma Zidadahũ.¹⁹ Nu'ahũ 'ñõhøhũ, madi ri 'behñahũ ne ogyá ts'o'mũihũ con gue'ũ.²⁰ Nu'ahũ batsihũ, 'yøta gatho nú'ũ da xi'a ri dada ri nanahũ, ngue'a guehna ri ho ra Zidada.²¹ Ha nu'ahũ dadahũ, oguí ts'ihũ nts'edi ri batsihũ pa hinda du yá mui'ũ.²² Ha nu'ahũ 'begohũ, 'yøtehũ ri hmuhũ nuua ja ra ximhai gatho nú'ũ da 'bep'a'ihũ, ne hingue hõnse ra ora hant'ahũ xi grí mpchũ pa guí põnga ri hmihũ con gue'ũ, pep'hũ con gatho ri muihũ ngue'a guí tsuhũ Ajuá.²³ Ne gatho nú'ũ guí pchũ, pchũ con gatho ri pahahũ, jahũ ra uenda gu guí pep'hũ ra Zidada, hingue nuya ja'i.²⁴ Ya guí pahũ gue numa Zidadahũ ra Jesucristo ma da 'ra'a ri thahahũ ngue'a go guí pep'hũ'a.²⁵ Pe nu'a tó'o øt'a ra nts'o'mũ, ra Zidada da gu'tuabi ngu tengu nú'ũ xa 'yøt'e, ne hinda ma da nja ra nsuqui.

4

¹ Nu'ahũ hmuhũ, manda ri 'begohũ ngu ri 'ñepi, ngue'a guí pahũ gue ne'ahũ guí pe'tshũ 'nari Hmuhũ nehe nuni mahets'i.

² Oguí tsaya guí 'yapabihũ Ajuá con gatho ri muihũ, ne umfũ njamadi'a ngue'a øt'a'ihũ ri nt'adihũ.³ 'Yapabihũ por guecje, pa da xogahe ya gosthi pa da za ga mañhe de gatho nú'ũ xa 'yøt'a ra Zidada Jesucristo ngu nú'ũ xqui beni Ajuá ne hinxqui fadihũ, pe Ajuá ya xa 'ñutcahũ. Ne ngue'a go dí ma de gue'a, hangue dí jøt'ua fadi.⁴ 'Yapabihũ Ajuá pa da za ga manganá dá hño de gue'a ngu ri 'ñepcagui ga ma.

⁵ Jamasuhũ hanja guí 'yohũ, 'yohũ co ndunthi ra mfadi ja yá thandi nú'ũ hingyá gamfri. Ogrí 'beta ri orahũ, zofohũ de rá noya Ajuá.⁶ Ñahũ co ndunthi ra t'equ'e'i

ne ra hm̄ate, ne beñh̄u xá hño hanja grí th̄atuah̄u cada 'na nú'uh̄ grí ñ̄auih̄u.

Ya nzenjua p̄hna ra ap̄ostol Pablo mi uadi ra carta

⁷Nuni ma hm̄aca cuh̄u ra Tiquico guehni 'nará hoga m̄efi Ajuá stá mp̄eche mahȳεgui, y nu sta z̄omb̄u dua c'a'ts'ah̄u, ma da xi'ah̄u gatho nú'a te dí thoguiua. ⁸Hangue pa gue'a dí p̄ehn'ah̄ub̄u pa da xi'ah̄u tengu gra 'm̄uihe de guecua ne pa da nup'a ri mfenih̄u. ⁹Ma da meui nehe ma zi hoga cuh̄u Onesimo, nuni ja ra mengu de guep̄u ngu guí p̄ah̄u. Nuyá ma da xi'ah̄u gatho nú'a dí thoguihe de guecua.

¹⁰Ne ri fat'ajuá'ih̄u ra zi cu Aristarco nuni drí ncompa'beua ja ra fadi, ne ri fat'ajuá'ih̄u ra zi cu Marco nuni rá primo ra cu Berhna. Nu'ah̄u ya xa si'ah̄u gue ma da mab̄u da c'a'ts'ah̄u ra cu Marco, ne sta z̄omb̄u umf̄u ra tsaya co ndunthi ra hm̄ate. ¹¹Nehe ri fat'ajuá'ih̄u nuni ra cu Jesu xa thu'mbabi nehe ra Justo. De gatho ya xodyo nú'uh̄ xa gamf̄ri h̄onse nuȳu ya cuȳu faxcagui pa dí m̄ambahe rá noya Ajuá de guecua, pa njab̄u ndunthi to'o xa yat'i ja rá h̄m̄anda Ajuá, y go guehȳu xi ri hubga ma m̄ui. ¹²Ne ri fat'ajuá'ih̄u ra cu Epafra, guehni 'nará m̄efi nehe ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo, nehni ra mengu de guep̄u. Nuni nzantho apabi Ajuá con gatho rá m̄ui pa hingui 'uegueh̄u de ri jamf̄rih̄u ne pa guí 'yoh̄u xá hño ja rá thandi Ajuá ne guí 'ȳo'tuah̄u nzantho ngu nú'a go rá paha'a. ¹³Nugui go dí damajuani xá hño de guehni, ngue'a nzantho tagui tu por gue'ah̄u, ne por ya cu ya me Laodicea, ne nú'uh̄ ya me Yerapoli. ¹⁴Ri fat'ajuá'ih̄u nehe ra cu Luca, nuni ra medico xi ra hm̄adi, ne ra cu Dema.

¹⁵Fat'ajuah̄ub̄u ts'uh̄ gatho ya cu nú'uh̄ ya me Laodicea, ne fat'ajuah̄ub̄u ra cu Nimfa, ne gatho nú'uh̄ ya cu ri munts'i ja rá ngu'a pa ri x̄ocambeni Ajuá. ¹⁶Nu xcrí juah̄u guí hñe'thu nuna ra carta, p̄empabih̄u nú'uh̄ ya cu ya me Laodicea, pa da hñe'ti nehe'uh̄. Ha nú'a dá p̄empabi'uh̄ da m̄en'a'ih̄u pa guí hñe'thu nehe. ¹⁷Nehe xipabih̄u ra cu Arquipo gue da m̄efi xá hño nú'a ra 'b̄efi xa umbabi ra Zidada, asta hinda juatbi gatho.

¹⁸Núgui drá Pablo de ma 'ȳese dí op'ah̄u nuna ra nzenjua. Oxqui pumfriguih̄u gue dí oua ja ra fadi. Ha nubyá, Ajuá da jap'a'ih̄u. Njab̄u gue'a.

**RÁ MŪDI RA
TESALONICENSE**
**RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL
NSAN PABLO BI 'YOPABI YA
GAMFRI ME TESALONICA**

Ra apostol Pablo ne yá compa opabi ya gamfri me Tesalonica

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pehn'a'ihebu nuna ra carta, nu'ahu gýá gamfrihu guí 'buhabu Tesalonica ne guí 'buhu co Ajuá ra Dada ne co ra zi Hmu Jesucristo. Ajuá ma Dadahu ne ma zi Hmuhu ra Jesucristo da jap'a'ihu ne da max'ahu pa guí 'buhu te rá 'ñenaho.

Ra hoga'mui mi udi ya gamfri me Tesalonica

² Dí aphe Ajuá por gue'ahu ne nzantho dí umfe njamadi'a por gatho'ihu. ³ Nú'bu dí aphe Ajuá ma Dadahu, nzantho dí beñhe ra 'befi de ri jamfrihu ne ri 'befihu dega hmate, ne dí beñhe de gatho nú'a guí tséhu ngue'a guí tó'mhu da 'ñe ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ⁴ Ma zi cu'ihe yá hmad'i'ihu Ajuá, dí pahe gue xa huahn'a'ihu Ajuá. ⁵ Nura maça hoga noya dá xi'ahé hindá xi'a'ihé hõnse dega noya, dá xi'ahé co rá ts'edi ra Maça Ndáhi, nehe dí camfrihe gue go guehna xi majuani. Nu'ahu gá pahú tengu ma 'muihe nú'bu duá 'buhébu con gue'ahu pa ri hñohu.

⁶ Ya guí tanga ma 'muihe, nehe guí tēmbahu rá 'mui ra Zidada Jesu. Gá hññu rá noya Ajuá co ndunthi ra nt'atsate, pe nehe co ra johya nú'a xa 'ra'ahu ra Maça Ndáhi. ⁷ Hangué gatho ya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi den'a ri 'muihu. ⁸ Por gue'ahu bi ntanga rá noya ra Zidada hingo sehe Macedonia nixi sehe Acaya; nehe haburaza fadi gue guí camfrihu Ajuá. Nde nubýá, ya hindí p'etshe te ga mañhe, ⁹ ngue'a ya ja'i ri mpede hanja bi za dá cūthe ra maça noya con gue'ahu. Nehe mañ'u gue gá tsohuhu ya c'oi nú'u hingo gue'u Ajuá pa guí pēpabihu Ajuá nú'a te y go gue'a Ajuá xi majuani. ¹⁰ Nehe guí tēmbahu rá T'u Ajuá nu stí 'ñehe de mahets'i. Ajuá go bi 'yot'e pa bi yopa nte'a de ja ya du, ne go gue'a ra Zidada Jesu nú'a to'o ñangaguihu de rá cūe Ajuá ma da 'ñehe.

2

Rá 'befi ra apostol Pablo nuni Tesalonica

¹ Zi cūhu guí pahú gue himbi 'meditho ma 'befihe nú'bu dá hāts'ahébu rá noya Ajuá. ² Masque bi sicje ndunthi ya ts'onoya nuni Filipino ne bi hnabgaguiheni ngu guí pahú, pe Ajuá bi 'racje ra ts'edi pa dá xi'ahé ra maça noya, hindá ntsahe nixi dá ntsuhe, masque ndí thöhe ya nt'atsate. ³ Dá zo'a'ihé

de nú'a xi majuani, hindá zo'a'ihé dega ts'oqui nixi dega nthate. ⁴ Ajuá bi hyandi gue mi 'ñepcaguihe ga mañhe ra maça noya ne bi 'bēpcahe ga mañhe. Hangué gue'a dí mañhe, hingo pa go da t'ò'tua yá paha ya ja'i, hõnse pa go da t'ò'tua rá paha Ajuá nú'a to'o patca ma mfenihu. ⁵ Hindá ha'ahé co 'raya hoga noya mahotho, ngu guí pahú, nixi hindá ha'ahé dega nc'at'aboja, Ajuá go padi. ⁶ Ne hindá nehe to'o da 'ñesca ma nsuhe, nixi nu'ahu nixi ma'ra, masque mri 'ñepcaguihe hmañ ngue'a dyá 'mchñihe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'a dá òthe, ndí p'ets'ahé ra hmate ngu 'nara nana su yá zi bātsi. ⁸ Nts'edi xi stá ma'ahé, hangué hingue nsòctho dá 'ra'ahé rá hoga noya Ajuá, nehe xa za stá uñhe ma tehe po rá ngue'ahu ngue'a xi drí ma'ahé. ⁹ Zi cūhu, nu ndá xi'a'ihé rá noya Ajuá, guí pahú gue ndí mpefihe ma pa ra xuui co ndunthi ra nzabi pa hindá ò't'a'ihé ra xuhñā ni 'na de gue'ahu.

¹⁰ Guí pahú ne Ajuá padi gue nu ndá 'buhébu dá 'yohe xi xá hño ne dá nhyo- oja'ihé con gue'ahu nú'ahu gýá gamfrihu, ne hindá òthe nú'a xá nts'o' hangué himbi za to bi c'ascahe. ¹¹ Ne guí pahú hanja ndí zo'a'ihé ne ndí nup'ahé ri mfenihu cada 'na de gue'ahu, ngu 'nara dada zofo yá bātsi. ¹² Ndí 'bēp'ahé gue guí 'yohu ngu rí 'ñep'a'ihu ngue'a Ajuá xa zohn'a'ihu pa guí 'buhé ja rá maça hnini ne ja rá nsunda'a.

¹³ Nuje nzantho dí umfe njamadi Ajuá ngue'a gá òhu ra maça noya nú'a dá xi'ahé ne gá pahú gue go gue'a rá noya Ajuá ne hingo rá noya 'nara ja'i. Ne majuani go gue'a rá noya Ajuá, ne ri mpefi ja ri corasohu nú'ahu gýá gamfrihu. ¹⁴ Nu'ahu, zi cūhu, xcá thoguihu ya nt'atsate mahyēgui ngu xa thogui ya cu de yá nija Ajuá nuni Judea, nú'u 'bui co ra Zidada Jesucristo. Xa utsa'ihu ya mengu ri haihu mahyēgui ngu ya xodyo xa utsa ya cu nuni Judea. ¹⁵ Nuya xodyo go gue'u bi hyo ra Zidada Jesu, nehe bi hyo sehe yá badi'u, y necje bi guje. Hingui òt'e'u nú'a rá paha Ajuá ne ri utsa'u gatho ya ja'i. ¹⁶ Mi hagaguihe hmañ ga zofho ya ja'i nú'u hingyá xodyo pa hinda mpòhò'u. Njabu ya xodyo xi bi 'yot'a ya ts'oqui asta habu bi za, ne rá ngats'i rá cūe Ajuá ya xa zudi'u pa nzantho.

Ra apostol Pablo xi mi ne da ma da c'a'tsa ya gamfri me Tesalonica

¹⁷ Nuju zi cūhu ya p'ets'a ya pa hinstá nuhu, pe de ma corasohe dí beñ'ahé. Hangué xi ndí nehmahe ga nuhu. ¹⁸ Ndí nehmahe stá mahebu ga c'a'ts'ahu pe ra Satá himbi hocje. Núga drá Pablo ndunthi ya 'mi'qui dá ne ga mahmābu. ¹⁹ Nde, ¿te rá 'be'a dí tó'mhe, nda'a ma johyahe, ne hanja da thuscahe ra corona nu sta 'ñehe ma Zidadahu ra Jesucristo? ¿Ha gue hingue por gue'ahu? ²⁰ Por

gue'ahũ ma da t'esca ma nsuhe ne ma ga johyahe.

3

¹ Ya himbi za dá tømhe ma'ra ya pa pa dá pahe te gri 'buhũ, hangue dá beñhe ga coheni Atena. ² Ha numa zi cuhũ ra Timu dá pehn'a'ihebhũ. Gue'a 'nará mefi Ajuá ne ma mfats'ihe ja rá 'befi ra Zidada Jesucristo. Dá pehn'a'ihebhũ'a pa da nup'a ri mfenihũ pa ma'na da zedi ri jamfrihũ, ³ pa da njo'o ni 'na de gue'ahũ to'o da ntsu de ya nt'utsate guí thohe. Nu'ahũ guí pahũ gue pa guehna dí 'buhũua. ⁴ Nu nduá 'buebhũ con gue'ahũ dá xi'a'ihe gue mi pe'tsi te ga thohe ya nt'utsate ngu ya xa t'øt'e ne ya guí pahũ. ⁵ Por gue'a nuga ya himbi za dá tømhe ma'ra ya pa, hangue dá pehn'ahubũ ra mefi pa dá paði te gra 'mũ ri jamfrihũ, xi'bũ xqui hya'ahũ ra ts'ondahi y nu'bú nú'a ma 'befihe xa 'medithoho hmaha.

⁶ Ra cu Timu ya bá pengui de guepũ ne ja ri zøhø, hangue go bá hancahe'a ra noya de ri jamfrihũ y de ri hmætehu. Nzantho guí bengaguihe co ra hmæte ne xi guí nehmahũ ga nuhũ mahyegui ngu dí nehmahe nehe ga hant'a'ihe. ⁷ Zi cuhũ, nu ndá pahe te gra 'mũ ri jamfrihũ xi bi hñũ ma muíhe, masque dí thohe ya nt'utsate ne ya ts'othogui. ⁸ Nubyá ha, xi dí johyahe ndunthi ngue'a xi majuaní guí 'buhũ xá hño co ra Zidada. ⁹ Nde nu'bú, otho con te ga ju'tuabihe Ajuá por gatho nú'a ra johya dí pe'tshe ja rá thandi'a ngue'a guí 'buhũ xá hño con gue'a. ¹⁰ Ajuá dí aphe ma pa ra xuui con gatho ma muíhe gue da 'racje nsequi ga nuhũ pa ma'na da nxøgue ri jamfrihũ.

¹¹ Ajuá ma Dadahũ ne ma zi Hmuhũ ra Jesucristo da zixcahe pa ga tsøn'a'ihe. ¹² Ma zi Hmuhũ da 'yøt'e pa ma'na da zi'ta ri hmætehu pa xi guí máðihũ 'na ngu ma'na ne xi guí máðihũ gatho ma'ra, mahyegui ngu nuje dí ma'a'ihe. ¹³ Ne da max'a'ihe pa guí zedihũ, ne guí 'ueguehũ de ya ts'oqui pa da njo'o to'o da c'a'ts'ahũ ja rá thandi Ajuá ma Dadahũ nu stí 'ñehe ma zi Hmuhũ ra Jesucristo con gatho nú'a to'o ga gamfri'a.

4

Ra hoga'mui gue'a ri ho Ajuá

¹ Nubyá zi cuhũ, dí bante'ihe ne dí zo'a'ihe de rá ts'edi ra Zidada Jesu gue ma'na guí 'yohũ xá hño ngu dá u't'ahe, njabũ ngu ne Ajuá.

² Ya guí pahũ nuya hmanda dá 'bep'ahe de rá ts'edi ra Zidada Jesu. ³ Nurá paha Ajuá gue da t'axca ri mfenihũ. Oxqui hñuxhũ co ya 'behñá nú'u hingo xi ri 'behñahũ, nixi ya 'behñá hinda hñuxui ya 'ñøhø nú'u hingo xi yá dame. ⁴ Cada 'na de gue'ahũ guí pahũ hanja guí pe'tsa ri 'behñahũ, hingue

gui pe'tshũ dega ts'oqui, guí 'ñøtehu 'na ngu ma'na. ⁵ Oxqui pe'tshũ ra ts'onc'at'aja'i ngu øt'a ya 'ñagamfri ja'i nú'u hinxa bá Ajuá. ⁶ Oxqui øt'uahũ ni 'nara 'ñũ ri cuhũ nixi guí hyathũ de nuya t'øt'eya, ngue'a Ajuá go gue'a unga ra nju'ti de gatho nuya, ngu ya stá xi'a'ihe ne stá zo'a'ihe ndunthi. ⁷ Ajuá xa zoncahũ pa da nt'axca ma mfenihũ hingue pa ga øthũ ya ts'oqui. ⁸ Nu'a tó'o ri utsa nuna ra noya, hingo m'atsa 'nara ja'i, pe utsa Ajuá nú'a to'o 'racju rá Mæca Ndahi.

⁹ Hingo mahyoni ga op'a'ihe pa guí maði ri cuhũ, ngue'a Ajuá ya xa 'ñu't'a'ihe gue guí máðihũ 'na ngu ma'na. ¹⁰ Ne majuaní ya guí øthũ njabũ con gatho ya cu 'bũ gatho rá nguni Macedonia. Pe dí zo'a'ihe zi cuhũ gue ma'na da zi'ta ri hmætehu. ¹¹ 'Yøthũ ra ts'edi pa guí 'buhũ 'nara hoga'mui. Mpefihũ sehe co ri 'yehũ ngu nú'a stá 'bep'a'ihe, ¹² pa da ñamahño de gue'ahũ nuya 'ñagamfri ja'i, ne pa hinte guí 'beshũ.

Rá yo'ehe ra Zidada

¹³ Zi cuhũ, dí ne ga xi'ahe de nú'u xa du pa guí pahũ ne pa hinda du ri muíhũ ngu nú'u ma'ra hinte tøm'i. ¹⁴ Nde, 'bũ dí camfrihũ gue ra Zidada Jesu bi du ne bi yopa nte ma'na'qui, nu'bú nehe dí camfrihũ gue Ajuá dua tsi co ra Zidada Jesu nu stí 'ñehe'a nú'u to'o bi du ne mi camfri ra Zidada Jesu.

¹⁵ Dí xi'ahe rá noya ra Zidada, gue núju gra 'buthũua ja ra ximhai asta ra pa da 'ñehe ra Zidada, hingo ma ga 'bet'ohũ de nú'u ya xa du. ¹⁶ Pe ra Zidada ma dua çai de mahets'i co 'nara hmafi dega hmada, ne co 'nara noya de 'nara nda'εnxε mahets'i, ne co rá nzani ra trompeta de Ajuá. Nu'bú nú'u ya cu ya xa du ante da 'ñehe ra Zidada Jesu, nu'ú 'met'o da yopa nte'u. ¹⁷ Nepũ núju gra 'buthũua ja ra ximhai, 'bestho da guxcachũ mahyegui con gue'u pa maña ja ya guui pa ga ma ga nthehũ ra Zidada maña ja ra ndahi, ne njabũ ma ga 'buhũ nzantho co ra Zidada. ¹⁸ Hangue hñu'mba muíhũ 'na ngu ma'na co nuya noyaya.

5

¹ Zi cuhũ, hingo mahyoni ga op'a'ihe pa ga xi'ahe de nuya pa xa 'ñepũ ne ha'mũ ma da nja nuya t'øt'eya. ² Ngue'a nu'ahũ ya guí pahũ xá hño gue nu sta dat'a ra pa da 'ñehe ra Zidada, nura pa'a ma da nja ngu øt'a ra be dega xuui. ³ Nura pa sta 'ñenga ya ja'i gue ja ra hmetho ne ra hoga'mui, nu'bú sta damfri'u da 'ñe 'nara nhuati pa gue'u ngu yá uguí 'nara 'behñá, ne hinda mpont'ui'u. ⁴ Pe nu'ahũ zi cuhũ ya hingui 'buhũ ja ra 'bexuui, hangue nura pa'a hinda ma da za'ahũ ngu 'nara be. ⁵ Gatho'ihũ guí 'buhũ ja ra ñot'i ne guí 'buhũ dega pa. Nuju ya hindi 'buhũ ja ra xuui nixi ja ra 'bexuui. ⁶ Hangue hinga ahũ ngu ma'ra, ga ndømhũ nzantho,

ne di ja ma mfenih_u. ⁷ Nuto aha, aha 'b_u nxuui, ne nuto ri ti, ri ti dega xuui. ⁸ Pe nuju dí 'b_uh_u dega pa ne di ja ma mfenih_u. Ga hñeh_u co ma heh_u dega jamfri y dega hm_ute pa hinte ga jah_u. Njab_u ga hñeh_u ngu ri hñe nú'uh to'o 'yo ja ra tuhni. Ne ga pe'tsh_u ra nthø'mate pa ga mpøhøh_u ngu 'nara nthagui ja ma ñaxuh_u. ⁹ Aju_u hinxa hñuxcah_u pa da z_uc_u rá cue'a, xa hñuxcah_u pa ga mpøhøh_u por ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁰ Nú'á bi du por guecju pa da za ga 'b_uh_u con gue'a masque gra 'b_uth_uua o ya stá tuh_u. ¹¹ Hangue hñu'mba muih_u ne nupa mfenih_u 'na ngu 'na ngu ya gui øth_u.

Ra apostol Pablo umba ra ts'ofu ya gamfri

¹² Zi cuh_u, dí bante'ihe gue gui pe'tsuah_u ra t'equ'e'i nú'uh brí mpefib_u ja rá 'befi ra Zidada ne su'ah_u ne zo'a'ih_u. ¹³ Pe'tsuah_u ndunthi ra hm_ute po yá hoga 'befi. 'B_uh_u co 'nara hoga'mui 'na ngu 'na. ¹⁴ Nehe dí bante'ihe zi cuh_u gue gui zoh_u ya cu nú'uh ya dahñei, gui nupa yá mfeni nú'uh to'o tu yá mui, gui faxh_u nú'uh to'o ts'atho yá jamfri, ne gui tsetuah_u gatho.

¹⁵ Jamasuh_u gue hingui co'tsh_u ra nts'o'mui co ra nts'o'mui. 'Yøth_u nzantho ra hño 'na ngu ma'na nehe con gatho ya ja'i.

¹⁶ Johyah_u nzantho. ¹⁷ Ja guetbá gui 'yaph_u Aju_u. ¹⁸ Umfu njamadi Aju_u de gatho nú'a da 'ñehe, ngue'a gue'a rá paha Aju_u pa gue'ah_u nú'ah_u gui 'b_uh_u co ra Zidada Jesucristo.

¹⁹ Oxqui hacuah_u rá ts'edi ra Maça Ndahi.

²⁰ Oxqui utsah_u nú'a te u't'ah_u nú'uh ña de rá noya Aju_u. ²¹ Pah_u nda'na nú'a xá hño, ne teñh_u'a. ²² Ueh_u de gatho nú'a xá nts'o.

²³ Aju_u hubga ma muih_u, ne go gue'a da t'axca maxøgue ri mfenih_u, pa da 'be'tsi xá hño ri hoga ndahih_u ne ri mfenih_u ne ri ndo'yoh_u, pa hinto da c'a'ts'ah_u nu sta 'ñehe ma Zidadah_u ra Jesucristo. ²⁴ Hingui pata rá mfeni nú'a to'o xa zohn'a'ih_u, ne go gue'a da 'yøt'e.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'i rá carta ri yopa zengua ya gamfri ne apa Aju_u por gue'uh

²⁵ Zi cuh_u, 'yaph_u Aju_u por guecju.

²⁶ Fat'ajuah_u b_u gatho ya cu co 'nara nthuafi dega hm_ute.

²⁷ Dí 'bep'a'ih_u nts'edi de rá thuhu ma Zidadah_u gue gui hñe'tuabih_u nuna ra carta gatho ya cu.

²⁸ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u. Njab_u gue'a.

**RÁ ÑOHO RA
TESALONICENSE
RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA
APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A
BI 'YOPABI YA GAMFRI ME
TESALONICA**

Ma'na'qui ra apostol Pablo ne yá compa opabi ya gamfri me Tesalonica

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pahn'a'ihébu nuna ra carta nu'ahú gyá gamfrihu gui 'buhábu Tesalonica ne gui 'buhú co Ajuá ma Dadahú ne co ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ² Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo da jap'a'ihú ne da max'a'ihú pa gui 'buhú te rá 'ñenthó.

Ajuá ma da castiga nuya 'yot'ats'oqui nu sta yopa zohó ra Zidada Jesucristo

³ Zi cuhú, pe'tsi te ga umfe nzantho njamádi Ajuá por gue'ahú ngu rí 'ñepcahe ga óthe ngue'a xi rí te rí jamfrihu ne gathó'ihú ma'na rí zi'ta ri hmátehu 'na ngu ma'na. ⁴ Hangue nuje dí e'ts'a'ihé ri nsuhú ya já nija Ajuá ngue'a xi ra dangui rí jamfrihu masque gui thohú ya ts'othogui ne ya nt'atsate. ⁵ Pe gatho nuya thogui gui thohú, ja ri hnečni gue Ajuá ót'a nú'a xá hño ne ma da 'yot'a ra hoga ts'utbi, ngue'a por nuya ts'othoguiya Ajuá da za da ma gue rí 'ñep'a'ihú gui 'buhú habú bí manda'a, ne por gue'a grí sufrihu.

⁶ Ajuá ót'a nú'a xá hño da co'tsuabi nú'a to'o rí utsa'ihú. ⁷ Nehe nú'ahú t'atsa'ihú, Ajuá ót'a nú'a xá hño da 'ra'a'ihú ra tsaya mahyégui con guecje nu stua pengui de mahets'i ra Zidada Jesu co ya enxé nú'u hampa rá ts'edi'a. ⁸ Nu stí 'ñehea'a, ma da hnequi 'nara danga tsibi ja rá nthets'i. Ma da 'ñehe pa da castiga nú'u to'o hingui pa Ajuá nixi hingui ótuabi rá maça noya ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁹ Nu'ú ma da gut'a yá thai ja ra nidu pa nzantho, ne hinda zá da 'm'u'ú ja rá thandi ra Zidada habú ja rá nsunda ne rá ts'edi. ¹⁰ Nura pa stí 'ñehea'a, gatho ya cu nú'u to'o camfri'a ma da 'yó ne da nsunda'a. Ne'ahú ma gui 'yóhú ne gui nsundahú'a ngue'a gá camfrihu nú'a dá xi'a'ihé.

¹¹ Por guehna nzantho dí aphe Ajuá gue da max'a'ihú pa gui 'buhú ngu rí 'ñep'a'ihú ngue'a xa zohn'a'ihú'a, ne dí aphe gue da nup'a ri mfenihú co rá ts'edi'a pa gui 'yóthú co 'nara johya gatho nú'a xá hño ne pa gui 'yóthú ya 'befi dega jamfri, ¹² pa njabú da hnequi rá nsunda ma Zidadahú ra Jesucristo ja ri 'múihú ne da t'e'ts'a ri nsuhú po rá hñoja'i Ajuá ne ra Zidada Jesucristo.

2

Ma da hnequi ra 'yot'ats'oqui gá ja'i

¹ Núbya zi cuhú dí ne ga xi'ahé de rá yo'ehe ma Zidadahú ra Jesucristo nu xcrá muntshú con gue'a. ² Dí bante'ihé zi cuhú gue hingui ntsuhú nixi to gui hophú da 'uec'a'ihú de ri hoga mfenihú ne da 'ñeñ'ahú gue ra Zidada ya bá yopa pengui, nixi dega thedi, nixi dega noya, nixi dega he'mi nú'a di ma gue go stá penhe, ne nú'u di ma gue rá pa de rá yo'ehe ra Zidada ya bi zohó. ³ Oxqui hophú ni 'na tui to da hya'ahú ne da 'ñeñ'ahú gue nura pa ya bi zohó. ⁴ Met'o ma da nanga ndunthi to'o da ña ncontra de Ajuá, ne da hnequi nú'a ra 'ñohó dega 'yot'ats'oqui ma da ma ja ra nidu. Nepu 'mefa de gue'a ma da zohó ra Zidada. ⁵ Nura 'yot'ats'oqui gá ja'i'a ma da ma ncontra de Ajuá ne da 'ñexa she, ne da ne da hñamba yá luga gatho nú'u t'embi gue go gue'u Ajuá, nú'u rí nsunda ya ja'i, asta hinda hñudi ja rá ndanija Ajuá, ne da mañ'a gue go gue'a Ajuá.

⁶ 'Ha gue hingui beñhu gue nú'bu ndí 'bui con gue'ahú dá xi'a'ihú de guehna? ⁷ Nu'ahú gui pahu te rá 'be'a hinxá hopi da hnequitho nura 'yot'ats'oqui gá ja'i'a. Ma da hnequi asta nú'a ra pa da zó rá ora. ⁸ Nura ts'oqui ya ri mpéfi mant'agui, hõnse tó'mabya da thaca nú'a to'o hingui hopi da hnequi. ⁹ Nu'bu gue'bu da hnequi nú'a ra ts'ojá'i, ne ra Zidada ma da hño'a co 'nara noya da ma, ne da ma da huati co rá nsunda nu sta 'ñehea'a. ¹⁰ Nu sta hnequi nura ts'ojá'i'a dri hñampa rá ts'edi ra Satá ne ma da 'ñudi ndunthi ya nt'udi ne da 'yot'a ndunthi ya milagro dega nthate. ¹¹ Ne ma da hyat'i co ya nthate xi xá nts'o nú'u to'o ma da ma ja ra nidu. Nu'ú mi tsa da mpohó hmahá pe himbi ne bi gamfri nú'a xi majuaní hangue ma da ma ja ra nidu. ¹² Hangue ringue'a Ajuá da pu'tua yá mfeni'u pa da gamfri nuna ra nc'uambana. ¹³ Pa njabú da duxa ra ts'oqui nuto gatho himbi ne bi gamfri nú'a majuaní, nú'u to'o ma'na bi ho ra ts'oqui que nú'a majuaní.

Ajuá xa huancahu pa ga mpohóhu

¹³ Pe nuje rí 'ñepcahe gue nzantho ga umfe njamádi Ajuá por gue'ahú zi cuhú yá hmádi'ihú ra Zidada, nguetho Ajuá bi huahn'a'ihú ante da hyoca ra ximhai pa gui mpohóhu. Ne gá mpohóhu ngue'a ra Maça Ndáhi bi 'uec'a'ihú de ya ts'oqui, ne xcá camfrihu nú'a majuaní. ¹⁴ Pa guehna bi zohn'a'ihú Ajuá por nura maça noya stá xi'a'ihé pa da hnequi rá nsunda ma Zidadahú ra Jesucristo ja ri 'múihú.

¹⁵ Hangue ringue'a zi cuhú oxqui 'ueguehu. Pe'tshú xá hño ya nt'utuate nú'u stá u't'a'ihé dega noya o nú'a stá op'ahé. ¹⁶ Ajuá ma Dadahú bi maçaguihu ne bi huegaguihu hangue bi 'racju ra humú pa nzantho ne bi 'racju 'nara hoga nthó'mate. ¹⁷ Nú'á ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo da

nup'a ri mfenihũ ne da ja'ahũ gui 'yohũ xá hño de nú'a guí øthũ ne nú'a guí mañhũ.

3

Ra apostol Pablo xipa ya cu gue da ora por gue'ũ pa njabũ ma'na da ntũnga rá noya Ajuã

¹ Nubyá zi cuhũ dí a'a'ihẽ gui 'yaphũ Ajuã por gueje pa da dama ntũnga rá noya Ajuã habũraza, ne da jamfri ngu xcá camfrihũ. ² Nehe 'yaphũ Ajuã gue da ñangaguihe'a de ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i nú'ũ øt'a ya nts'o'mũ, ngue'a hinga gatho pe'tsa ra jamfri. ³ Masque njabũ, nu Ajuã hingui pata rá mfeni, nú'á da ja'ahũ gui zedihũ ne da ñañ'a'ihũ de ra nts'o. ⁴ Dí camfrihe gue guí øthũ nú'a stá 'bep'ahe ne ma gui sigui gui 'yøthũ njabũ ngue'a Ajuã ri 'ra'ahũ ra ts'edi. ⁵ Ra Zidada Jesu da xoc'a ri mfenihũ pa gui pe'tshũ rá hmãte Ajuã ja ri corasohũ, ne pa gui tsethũ ngu bi zeta ra Zidada Jesucristo.

Ya cu rí 'ñepi da mpefi

⁶ Zi cuhũ, dí 'bep'a'ihẽ de rá thuhu ma Zidadahũ ra Jesucristo gue gui 'ueguehũ de gatho nú'ũ ya cu xa mpũnga dahñei ne hingui 'yo ngu nú'a dá u't'a'ihẽ. ⁷ Nu'ahũ ya guí pahũ gue rí 'ñep'a'ihũ gui tẽnga ma 'mũihẽ. Nuje hindá ndahñeihe nu ndá 'buhũbu. ⁸ Nixi to'o bi 'uinjethoho. Nu'a ndí øthe, ndí mpefihe ma pa ra xuui co ndunthi ra nzabi pa himbi 'me te dá tsihe, ne pa hindá øt'a'he ya xuhñã. ⁹ Hingue himrí 'ñepcaguihe pa gui 'racaguihe te ga tsihe. Dá øthe njabũ pa da za gui 'yøthũ ngu nú'a dá øthe. ¹⁰ Ngue'a nú'bu nduá 'bũhe con gue'ahũ dá 'bep'ahe gue nu'a tó'o hinda ne da mpefi hinda ñuni nehe. ¹¹ Dí xi'ahe nuna ngue'a dí øhe gue 'ra de gue'ahũ ya xcá mpũnga dahñeihe ne hingui ne te gui pehũ, hõnsc guí 'yohũbu grí hñøthũ habũ hindí 'ñepi gui hñøthũ. ¹² Nuya cu'ũ to'o øt'a njabũ, dí 'bephe ne dí zohe de rá ts'edi ma Zidadahũ ra Jesucristo gue da mpefi te rá 'ñentho pa njabũ da dahã nú'a da zi.

¹³ Zi cuhũ odi tsabi'ihũ gui 'yøthũ ra hño. ¹⁴ Nu'a tó'o hinda 'yøtcaguihe nú'a dí mañhe ja nuna ra carta, mañhũ to gue'a ne ogrí ntsixhũ'a pa njabũ da ntsa. ¹⁵ Pe ogui utsahũ. Umfũ ra ts'ofu ngu rí 'ñepi 'nara cu.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'i rá carta apa Ajuã por ya cu

¹⁶ Nubyá, ra Zidada nú'a 'racjũ ra humũ, nzãntho da 'ra'ahũ 'nara humũ de nú'a te gatho da 'ñehe. Ra Zidada da 'mũ con gatho'ihũ.

¹⁷ Núga drá Pablo dí op'ahũ ra nzengua co ma 'ye sehe, guehna 'nara seña ja gatho nú'ũ ya carta dí ofo. Njaua dí ofo. ¹⁸ Ma Zidadahũ ra Jesucristo da max'a'ihũ gatho. Njabũ gue'a.

RÁ MŪDI RA TIMOTEO RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

¹ Nūgui drá Pablo rá apostolgui ra zi Hmu Jesucristo. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo go gue'ú bi huancagui pa drá apostol. Ajuá go gue'a bi pòhøguihu, y ra zi Hmu Jesucristo go gue'a di tømhu. ² Dí op'a'i nu'i Timu dí ja ra uenda gue ma t'ú'i ngue'a go dá zo'a'i de ra jamfri. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo da jap'a'i, da me'tsa ra nthecate, ne da max'a'i pa gui 'bui te rá 'ñentho.

Ra ts'ofò pa ya gamfri pa hinda dena ya nt'utuete n'ú'ú hinga majuani

³ Ante ga ehe de guepú Efeso pa nuua Macedonia, dá bante'i gue gui cohibú pa gui zofo n'ú'ú 'raya cu 'bui de guepú udi ma'na'ño ra jamfri de n'ú'ú stá padihú, gui haçuabi'ú gue ya hinda sigui da 'ñudi n'ú'ú udi'ú. ⁴ Nixi hinda sigui da mangu n'ú'ú ya 'bede xa zanse ya ja'i de maya'bu, n'ú'ú xi xcra matho ne hingui o rá 'ñu n'ú'ú ma. Ngue'a n'ú'ú ya cu udi nuya nt'utuete'ú, udi hõse pa da ntsanoya'ú, hingui uti ya cu de rá noya Ajuá pa ma'na da nte yá jamfri'ú.

⁵ Dí 'bep'a'i gue gui zofo ya cu pa da me'tsa 'nara coraso xá nt'axi ne 'nara hoga mfeni ne 'nara jamfri hingue maxòts'etho, pa njabú da za da me'tsa 'nara hoga hmate. ⁶ 'Raya cu ya xa 'uegue de nuya hoga t'ò't'e, hangue nubya hõse mangu ya noya hinte ri muui. ⁷ Nu'ú ne maha'gue da nxahnate de ra ndaxjua ley, y ma'gue go gue'a xi majuani n'ú'ú mañ'ú masque nixi padí n'ú'ú mañ'ú.

⁸ Haha, nura ndaxjua ley xá hño, pe n'ú'ú bu da t'ò't'e ngu n'ú'ú bi beni Ajuá. ⁹ Ga pahú gue himbi thuxa ra ley pa ya hoja'i. Ra ley bi thuts'i pa ya ts'o'yòde ne ya 'ñaqu'equ'e'i, pa ya ts'o'ja'i ne ya 'yòt'ats'oqui, pa n'ú'ú hingui tsu Ajuá ne ya 'ñaagamfri, pa n'ú'ú to'o ho yá dada ne yá nana, ne pa ma'ra ya hyote. ¹⁰ Nehe pa n'ú'ú to'o ya 'ñeja'i, pa n'ú'ú ya 'ñhø ri hñuxui yá mi 'ñhøui, ne pa n'ú'ú ya 'bchñá ri hñuxui yá mi 'bchñáui, pa n'ú'ú to'o pe ya ja'i, pa ya cu'umba, pa n'ú'ú to'o hõxa ra thai rá miq'u'eiu, nehe pa gatho n'ú'ú to'o ò't'a ya ts'ot'ò't'e n'ú'ú xicxú Ajuá gue hingui ho ga òth'ú. ¹¹ Gatho guehna mangu rá maça noya Ajuá n'ú'ú to'o xá nsunda. Nuna go guehna ra maça noya bi t'acagui pa ga ma.

Ra jamadi po rá nthecate Ajuá

¹² Nūgui dí umba njamadi ma Zidadahú ra Jesucristo ngue'a bi 'raca ra ts'edi pa ga

pepabi. Bi hyandi gue xá hño ga pepabi, hangue bi hñuxcagui pa ga pepabi'a. ¹³ Nūgui ma'met'o xi ndí ñama'ñu de ra Zidada Jesu y ndrí utsa, nehe xi ndrá ts'o'mai co ya gamfri. Pe nu'á bi mesca ra nthecate ngue'a hindí padí maha' n'ú'ú ndí ò't'e nguetho hindí camfri thoho'a. ¹⁴ Pe nurá hmate Ajuá xi ra dangui pa guequi. Nu'á bi xoga ma mfeni pa dá camfri ra Zidada Jesucristo ne pa bi za dá pe'tsua rá hmate'a.

¹⁵ Nuna noya ma ga xi'a'i go guehna majuani, hangue rí 'ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri: gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñeheua ja ra ximhai pa da pòhø ya 'yòt'ats'oqui, y nūgui ma'na go ndrá 'yòt'ats'oqui. ¹⁶ Pe masque ndrá 'yòt'ats'oqui, nura Zidada Jesucristo bi mesca ra nthecate, pa nūgui 'nandrá danga 'yòt'ats'oqui da hnequi ja ma 'mai gue Ajuá bi zetca ma nts'o'mai ne bi pungagui. Bi 'yòt'a njabú con guequi pa njabú da hyanda ma'ra ne da gamfri'ú pa da me'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Hangue n'ú'ú 'nat'a Ajuá rí 'ñepi dra søcambeni ne dra nsunda pa nzantho. Go gue'a 'nat'a Ajuá n'ú'ú hindí hanthú, go gue'a pe'tsa gatho ra mfadi, go gue'a ra Ndá de maya'bu, de nubya ne pa nzantho, nehe go gue'a 'bui pa nzantho ne hinhya'mú da du. Njabú gue'a.

¹⁸ Ma zi t'ú'i Timu, dí 'bep'a'i gue gui pe rá 'befi Ajuá ngu rí 'ñehe, ngu 'nara soldado pe xá hño rá 'befi ja ra tuhni. Ne dí ben'a'i de n'ú'ú bi mangu ra Maça Ndahi gue ma gui pefi, pa njabú da za gui sigui gui pe xá hño rá 'befi Ajuá. ¹⁹ Nehe su ri jamfri ne strá nt'axi ri mfeni. Nu 'ra bi ts'oca yá mfeni hangue xa 'be yá jamfri. ²⁰ 'Ra de gue'ú go gue'a ra Imeneo ne ra Jandro n'ú'ú dá ent'ua ja rá 'ye ra Satá pa da badi gue hinda ñama'ñu de rá noya Ajuá.

2

Hanja da za dra t'apabi Ajuá

¹ Rá mudi dí 'bep'a'ihu gue gui orahú por gatho ya ja'i. Gui 'yaphú Ajuá da mats'i'ú, ne gui umfú njamadi'a. ² Gui 'yaphú Ajuá po ya danga ndá ne por gatho n'ú'ú hã ra ts'utbi, pa njabú da za ga 'buhú 'nara 'mai te rá 'ñentho, ne pa da za ga pe'tsuahú rá ntsu Ajuá ne ga 'yohú ngu rí 'ñepahú ne hinte ga jahú. ³ Nuna go guehna xá hño, ne go guehna ri ho Ajuá ma Pòhøtehu. ⁴ Nu'á ne gue gatho ya ja'i da mpòhø ne da badi'ú n'ú'ú xi majuani. ⁵ 'Nat'a Ajuá 'bui, nehe 'bui'natho n'ú'ú to'o 'bande de Ajuá co ya ja'i, y n'ú'ú go gue'a ra Zidada Jesucristo n'ú'ú to'o bá e bi nja'iaua ja ra ximhai. ⁶ Nu'á bi unse rá te pa bi du pa bi gu'tua yá thaj gatho ya ja'i. Ha nu mi zò ra ora, bi t'unga nt'òde pa bi fadi gue nu'á bi du pa bi pòhø ya ja'i. ⁷ Y pa gue'a bi thuxcagui dega apostol pa ga mamba rá maça noya Ajuá. Hindí hate, dí mangu majuani. Bi

thuxcagui pa ga nxahnate de ya ja'i nú'u hingyá xodyo pa ga utuabi'u de ra jamfri nú'a majuani.

⁸ Dí ne gue haburaza ra luga habu ri munts'a ya cu, gatho ya 'ñhø da guxa yá 'ye da 'yapabi Ajuá co yá mfeni strá nt'axi, ne hindri ncué, nixi da nehmya. ⁹ Nehe dí ne gue gatho ya 'behñá da jamasu pa da hñe ngu rí 'ñehe. Hinda hñe dega nt'ets'i. Hindí ne gue da 'ñeñá dega nt'ets'i, nixi da 'ñets'i co ra oro, ni co ya do mahotho, nixi co ya he nú'u xi xá mađi. ¹⁰ Nu'a dí ne gue da 'yøt'e'u, dá 'yøt'a ya hoga 'befi ngu rí 'ñepa 'nara hoga 'behñá nú'a 'yo ja rá ntsu Ajuá. ¹¹ Ya 'behñá dá 'yødetho rá noya Ajuá ja ra nija pa da bađi, ne dá 'yøt'e ngu nú'a da sipabi. ¹² Hindí ne gue go ya 'behñá da xahna ya 'ñhø ja ya hmunts'i, nixi hingo ma'na da manda'u que ya 'ñhø. Dá 'yøstho. ¹³ Ngue'a Ajuá bi hyoqui rá mudi ra Adá, nepu ra Eva. ¹⁴ Y hingo ra Adá bi thát'i. Nura 'behñá go gue'a bi thát'i, hangue bi dagui ja ra ts'oqui. ¹⁵ Hangue nubýá 'bui yá bađsi co ndunthi ya uguí, pe ya 'behñá da mpøhø 'bu hinda 'uegue de yá jamfri, 'bu da me'tsa ra hmáte, 'bu da 'ño strá nt'axi, ne 'bu da 'múi ngu rí 'ñepi.

3

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya ma'yo de ya nija

¹ Nuna noyaná guehna majuani: 'bu to'o beni da mepa Ajuá dega ma'yo gue'a 'nara hoga 'befi ne. ² Pa to da ma'yo mahyoni di 'bui xá hño y di otho te di hmá de gue'a. Dra medinthađi co 'nada ra 'behñá. Di su rá mfeni, di 'yo co ndunthi ra mfađi ne di pe'tsa ra t'equ'ei. Di pa da unga ntsaya, di pe'tsa ndunthi ra mfađi pa da 'ñutuáte. ³ Hindra ti, hindra 'yøt'atuhni, mahyoni di ja rá hmáte, hindra zøt'amúi. Hindra nduste pa da daħa ra boja dega nthate, nixi da ne da me'tsa ndunthi ra boja. ⁴ Di pađi da manda xá hño rá ngu, ne di pađi da zofó yá bađsi ngu rí 'ñepi pa da 'yøt'e'u. ⁵ Ngue'a nu'a tó'o hingui pađi da manda rá ngu, nu'bú žhanja da za da manda rá nija Ajuá? ⁶ Hinda za da ma'yo 'nara 'ra'yo gamfri, ngue'a xi'bu da 'ñets'i'á ne njabu da ncondena ngu bi nja ra ts'ondahi. ⁷ Mahyoni di udi 'nara hoga'múi pa njabu nehe nú'u hingyá gamfri da ñamahño de gue'a, pa njabu hinda 'be rá tsa nixi da zo ja rá 'ye ra ts'ondahi.

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya maste de ya nija

⁸ Nehe 'nara maste de rá nija Ajuá mahyoni dra 'ñequ'ei, hindi ña maxøts'etho, hindra ti, hindra nduste pa da daħa ra boja dega nthate. ⁹ Di camfri xá hño nú'a ra jamfri xa t'utcahu co rá mfeni strá nt'axi. ¹⁰ Nehe mahyoni 'met'o dra tsapabi pa da fađi ua da 'ño xá hño ua hina. 'Bu da 'ño xá hño ne hinto da c'a'tsi, nu'bú ħa, da za

dra maste ja ra nija. ¹¹ Nehe nú'u ya 'behñá pepabi Ajuá mahyoni di pe'tsa ra hoga'múi. Hindra guxa nc'uamba. Di su rá mfeni, ne nzantho di øt'e gatho nú'a xá hño. ¹² Nura maste dra medinthađi co 'nada ra 'behñá. Nehe di pađi da manda xá hño rá ngu ne yá bađsi. ¹³ Nu'a tó'o faste xá hño ja rá 'befi Ajuá, gue'a da t'e'tsua rá nsu, ne ma'na da nja rá ts'edi pa da ñaui ma'ra ya ja'i de ra jamfri pe'tsua ra Zidada Jesucristo.

Ra jamfri nú'a xa t'utcahu nú'a hinxqui fađi maya'bu

¹⁴ Zi cu Timu, dí ne 'bestho ga mabu ga c'a'ts'a'i, pe dí op'a'i nuna carta ¹⁵ pa 'bu hingá 'me ga mabu, ma gui pađi hanja da za gui mpefi xá hño ja rá nija Ajuá nú'a te. Nu ja rá nija Ajuá ja jani nú'a majuani ne ja hmáni nú'a majuani. ¹⁶ Majuani xi ra dangui nú'a ra jamfri xa t'utcahu nú'a hinxqui fađi ma'met'o, ne ena: Ajuá bi 'ñehe bi nja'i; y ra Maça Ndađi bi 'ñudi gue majuani go gue'a rá T'u Ajuá. Nehe ya enxe bi hyandi'a. Nú'u ya ja'i hingyá xodyo bi ts'ofó de gue'a. Nepu haburaza ya ja'i ja ra ximhai bi gamfri'a. Y nu'a bi ts'its'i pa mahets'i pa ja rá nsunda'a.

4

Nú'u to'o da 'uegue de ra jamfri

¹ Ra Maça Ndađi xa ma xi xá hño ne ena gue nuyá ngats'i ya pa 'raya cu ma da 'uegue de ra jamfri ngue'a ma da hñuxa nt'øde nú'a di manga ya hyate ja'i nú'u di udi ya nt'udi dega ts'ondahi. ² Nú'u ya yohmi ja'i ma da manga ya nc'uamba ne da ts'oca yá mfeni. ³ Nuya ts'oja'i'u ma da hñacuabi ya ja'i pa hinda nthati. Ne da hñacuabi pa hinda zi 'raya nzaqui, masque gatho ya nzaqui go bi hyoca Ajuá pa ga tsihu co ra jamáđi nú'u dyá gamfrihu ne stá pahu nú'a majuani. ⁴ Ngue'a gatho nú'a bi hyoca Ajuá, gatho xá hño. Hingui ho te ga utsahu, hønse ga umfu njamáđi Ajuá ora te dí tsihu. ⁵ Ngue'a rá noya Ajuá ena gue gatho ya nzaqui xá nt'axi. Hangue ga aphu Ajuá da japi gatho nú'a te dí tsihu, y njabu xá nt'axi nú'a dí tsihu.

Rá hoga mefi ra Zidada Jesucristo

⁶ 'Bu gui 'ñutua ya cu gatho nú'a dí xi'a'i, ne 'bu gui pađi xá hño ra maça noya nú'a ma de ma jamfrihu ne ra hoga nt'utuáte nú'a xcá teni, nu'bú ma xi gui hñoga mefi de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Ogrí ho gui 'yøde nuya ts'o'bede de ra ximhai ngu nú'u manga ya 'ñamfeni ja'i. 'Yøt'a ra ts'edi pa ma'na gui 'bui 'nara hoga'múi. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o japi da 'ñanga rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi, hønse 'na tui ri muui rá 'befi. Pe nu'a tó'o

øt'a ra ts'edi pa da 'mū 'nara hoga'mūi, nurá 'bēfi'a ma'na ri muui, ngue'a hingue hōnse nuua ja ra ximhai ma da muui rá 'bēfi'a, nehe ma da muui ja rá ñoho ra 'mūi. ⁹ Nuna noya stá xi'a'i go guehna majuani, hangue ri 'ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri. ¹⁰ Y hangue por gue'a xi dri mpefihu ne dí thohu ya ts'othogui ngue'a dí camfrihu 'nat'a Ajuá nú'a te. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte pa gatho ya ja'i, pe ma'na pa nú'u to'o camfri'a.

¹¹ 'Nudi nuya ya noya dí xi'a'i, ne manda da t'øt'e. ¹² Oto di dintstho nú'a guí ma ngue'a grá basja'itho. Nu'i 'ñudi ra hoga'mūi pa gue'a da 'yøt'a ya cu nehe. Nura hoga'mūi guí 'ñudi, nú'a guí maha ya hoga noya, guí 'ñequ'eí, guí pe'tsa ra hmäte, guí pe'tsa ra jamfri, ne strá nt'axi ri mfeni. ¹³ Mientra ga mabu, 'yøt'a ra ts'edi pa guí hñe'tuabi ra Maca T'ofu ya cu, pa guí zofu'u ne guí 'ñutuabi'u. ¹⁴ Jamasu nú'a rá 'bēfi Ajuá bi t'a'a'i nú'a bi maha ra Maca Ndahi guí pēfi nu ndá hu'ts'ahe ma 'yēhe núje dyá ndahe de ra nija.

¹⁵ Pēfi gatho nuya t'øt'eya. Ja da mpefini con gatho ri mūi, pa gatho ya cu ne ma'ra ya ja'i da hyandi gue rí te ri jamfri ne ri mfādi ja rá 'bēfi Ajuá. ¹⁶ Xi da nsu sehe, ne jamasu de nú'a guí udi. Oguí tsaya guí 'yøt'a njabu, ngue'a nu'bu guí 'yøt'a njabu, nu'bá guí mpøhø ne da mpøhø nú'u to'o da 'yøde'i.

5

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya gamfri

¹ Oguí tsai ya zi ndaxjua. Umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri dada. Y nuya batsa'ñøhø umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri cu. ² Ha nuya zi tia umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri nana. Nehe ya bas'behña umba ra ts'ofu co ri mfeni xá nt'axi, ja ra uenda ri nju.

³ Xipa ra nija da mats'i ya viuda nú'u xi majuani ya viuda ne jo'o to'o da mats'i. ⁴ Nu'bu 'nara viuda 'bui yá bātsi o 'bu yá 'beto, nuyá bātsi o yá 'beto go yá uenda da su'u, hingo ra nija. Mahyoni gue nuyá bātsi o nuyá 'beto da bādi da hñoj'a'i co ya mengu ja rá ngu ne da co'tsuabi yá dada yá nana de xa tede, ngue'a gue'a xá hño ne gue'a ri ho Ajuá. ⁵ Nú'a xi majuani ra viuda ne 'bu sehe, nú'a jo'o to ri su, hōnse tømabai rá mfats'i Ajuá, ne nzantho ma pa ra xuui apabi Ajuá, ne api da mats'i'a. ⁶ Pe nu'a ra viuda øt'e nú'a go da ne, ne hingui 'butho, nú'a hini 'ñepi da t'umba ra mfats'i, ngue'a masque te, pe ja ra uenda ya xa du. ⁷ 'Bepabi ya cu da 'yøt'a nuna dí op'a'i nehe, pa hinda nja te da hma de gue'u. ⁸ 'Bu 'nara cu hini jamasu nú'u ja te yá njauí, ne ma'na nú'u ya mengu ja rá ngu, nura cu'a hinte ri muui rá jamfri, ne ma'na xá nts'o nú'a øt'e que 'na nú'a hingerá gamfri.

⁹ Nú'a ra lista habu thu'tsua yá thuhu nú'u ya viuda pepa Ajuá ne t'umba ra mfats'i, nuni mahyoni ja guí hñu'tsuahani yá thuhu hōnse nú'u ya viuda ya pe'tsa thogui hñu'rate njeya, ne bi me'tsa 'nada rá dame. ¹⁰ Nehe hñu'tsuahu yá thuhu ya viuda nú'u thandi ne fādi gue pe ya hoga 'bēfi, ne bi tede xá hño yá bātsi, pādi da unga ntsaya ja yá ngu, ne bi xucua yá ua nú'u ya cu mí tsonga ja yá ngu, ne bi mats'i nú'u mi thto ya ts'othogui, ne xa bādi xa mēfi gatho ya hoga 'bēfi.

¹¹ Pe nu'u ya viuda ya bas'behñatho, oguí hu'tsua yá thuhu ja ra lista, ngue'a ma da zø ra pa da ne da yopa nthati 'ra de gue'u, y njabu ya hinda za da mēpabi Ajuá ja ra nija. ¹² Y njabu da hñoma'ñu de gue'u ngue'a bi 'uegue de nú'a ra cohi bi me'tsi. ¹³ Nehe da nzai gue hinte dyá 'bēfi ngue'a da nengu. Y hingue hōnse dya dahñei, nehe dya me'bede ne da hñøt'e habu hini 'ñepi, ne da mā nú'a hini 'ñepi da mahma. ¹⁴ Hangue nguui dí ne gue da nthati nuya viuda ya bas'behñatho, ne da me'tsa ya bātsi, ne da bādi da su yá ngu. Njabu ha, hinda nja te da maha ma ncontrahu de guecju. ¹⁵ Dí xi'a'i njabu ngue'a 'raya viuda ya xa 'uegue de rá 'ñu Ajuá ne xa deni ra Satá.

¹⁶ Hangue 'bu 'nara cu o 'nara nju di pe'tsa 'nara viuda ja rá ngu, dá su pa hinda t'apabi ra mfats'i ja ra nija, pa njabu nura nija da me'tsa ndunthi te da umba nú'u xi majuani ya viuda ne jo'o to'o da mats'i.

¹⁷ Nubyá nuyá mēfi Ajuá nú'u ri manda xá hño ja ra nija, xi da hnu xá hño por gue'u, ma'na nú'u to'o mamba rá noya Ajuá ne utuate. ¹⁸ Ngue'a ra Maca T'ofu ena njaua: "Oxqui tu'tua rá ne nú'a ra ndamfri net'a ra trigo ja ra era." Nehe enga njaua: "Nú'a tó'o ri mpefi rí 'ñepi da t'umba rá thaha."

¹⁹ 'Bu da 'mūi 'na to'o da ñapabi 'nará mēfi Ajuá, oxqui camfri 'bu da njo'o yoho o hñu pa da damajuani. ²⁰ Pe nu'bu 'nará mēfi Ajuá xi majuani øt'a ya ts'oqui, tsui nts'edi habu da 'yøde gatho ya cu, pa njabu da ntsu nehe nú'u ma'ra. ²¹ Dí 'bep'a'i gue guí 'yøt'a njabu mahyegui con gatho yá mēfi Ajuá. Hingui hñamtho nú'u to'o guí 'yøt'ua ra ts'utbi. Nehe pādi 'met'o xá hño nú'a te xa nja pa njabu gue'a guí mañ'a. Njabu dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuá ne ja rá thandi ma Zidadahu ra Jesucristo ne ja rá thandi yá enxe Ajuá nú'u xa thahni pa da mēpabi'a. ²² Oxqui hu'tsua ri 'yē 'bestho nú'u to'o ne da mēpabi Ajuá, ngue'a xi 'bu hingui 'yo xá hño, y njabu da hma gue guí fats'i thoho'u ja yá ts'oqui. Pe nu'i, 'bui nzantho strá nt'axi'i.

²³ Ya oguí tsi nsøtho ra dehe. Tsi 'na tūqui ra vinu dega obxi por nú'a ra amui tsu'i.

²⁴ Jamasu 'met'o nú'u to'o guí hu'tsua ri 'yē pa da mēpabi Ajuá, ngue'a 'ra ri hnequi yá ts'oqui ante dra sūcua ra uenda, pe nu ma'ra asta hinda thammba nguenda ja da

hnequi yá ts'oqui. ²⁵ Nehe njab_u nú'u to'o øt'a ya hoga 'befi. 'Raya hoga 'befi ri hnequi 'bestho. Ha nu ma'ra da hnequi asta 'mefa, ngue'a hingui tsa da gohitho mant'agui ya hoga 'befi.

6

¹ Gatho nú'u to'o 'mego, dá umba ndunthi ra t'equ'ei yá hmu, pa njab_u hinda hnøma'ñi rá thuhu Ajuá nixi da hnøma'ñi ma jamfrih_u. ² Nu'u tó'o pe'tsa yá hmu ha ya gamfri, odri dintstho nú'a xipa yá hmu hønse ngue'a nuyá hmu gue go ya gamfri nehe. Dá mepabi ma'na xá hño ngue'a go ya hmádi gamfri nú'u to'o hocuabi yá 'befi. 'Ñudi núna dí op'a'i ne njab_u gui nzote.

Conbasta ra jamfri di johya 'na co nú'a te pe'tsi

³ Nu'bu 'nara ja'i udi ma'na ra nt'utuete ne hingo udi rá hoga noya ma Zidadahu ra Jesucristo, ne hingo ri deni nú'a ra nt'utuete nú'a di mā de ma jamfrih_u, ⁴ nura ja'i'a ra 'ñets'i ne hinte rá fadi. Xa 'bē rá mfeni ngue'a ri ho to da ntsanoyau ne da ntsaiui. Y nuni ja fuhni ra nduste, ya hnecatuhni, ya ts'ante, ya nt'ensfeni. ⁵ Nu'u tó'o ri ntsanoya njab_u, gue'u xa ts'oca yá mfeni ne hingui padi nú'a majuani, ne di 'ñet'a gamfri pa da dahā ra boja. Pe nu'i, 'uegue de gue'u. ⁶ Haha, numa jamfrih_u xi ri muui ndunthi, pe nehe ga johyah_u co nú'a dí pe'tshu. ⁷ Ngue'a núju ndá tsøh_uua ja ra ximhai hinte duá hah_u, y nehe hinda za te ga haxh_u de guecua. ⁸ Hanguē ga johyah_u gue hindri 'bē te ga tsih_u nixi te ga heh_u. ⁹ Ngue'a nu'u tó'o ne da memati, tagui ja ya ts'oqui ne thát'i pa da 'yøt'a nú'a xá nts'o, ne pe'tsa ya ts'onc'at'i hinte ri muui, ne hønse ra 'ñi. Hanguē gue'a da japi da nhuati'u ne da 'mēdi. ¹⁰ Ngue'a nura hmāte de ra boja ja bí ehni ndunthi ya ts'oqui. 'Raya cu xi xa mādi ra boja, hanguē xa 'uegue de yá jamfri ne xa thogui ndunthi ya dumai.

Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri

¹¹ Pe nú'i rá mēfi'i Ajuá, 'uegue de gatho nuya ts'ot'øt'eya. Go da tēna ra hoga'mui, ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmāte, ra pacencia, ne ra ts'etuete. ¹² Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri. Su ra te pa nzantho nú'a bi 'ra'a Ajuá nu mi zohna'i'a, ne gá damajuani de gue'a ja yá thandi ndunthi ya ja'i. ¹³ Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuá nú'a to'o ri umba yá te gatho nú'a te 'bui. Y nehe dí 'bep'a'i ja rá thandi ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi mānga majuani ja rá thandi ra Pilato. ¹⁴ Guehna dí 'bep'a'i gue gui su xá hño nú'a xra 'bep'a'i pa hinto da c'a'ts'a'i, asta ra pa da yopa pengaua ma Zidadahu ra Jesucristo. ¹⁵ Ngue'a nu sta zø ra ora, Ajuá dua yopa pēhna ra Zidada Jesucristo

dua ehe. Ajuá go guese'a xá nsunda, ne go guese'a ri manda. Go gue'a ra dānga Ndā de gatho ya ndā, ne go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu. ¹⁶ Go guese'a ya mi 'bui ne nzantho da 'mui. Go gue'a 'bu ja ra ñot'i nú'a xi tsēdi, ne hinhya'mu to xa hyandi'a nixi hingui tsa to da hyandi. ¡NÚ'á ja rá ts'ēdi pa nzantho, ne go gue'a ri 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njab_u gue'a.

¹⁷ 'Bepabi nuya memati de nuua ja ra ximhai gue odri 'ñets'i, nixi odi pe'tsua ra jamfri ra boja nú'a hate. Dá mētsua ra jamfri Ajuá nú'a te ne xi ri 'racj_u gatho nú'a te di hoñh_u pa ga johyah_u. ¹⁸ Nuya memati'u 'bepabi da 'yøt'e xá hño ne xi da mēfi ndunthi ya hoga 'befi. Nu'a te da uni, dá uni con gatho yá mui ne con gatho yá paha. ¹⁹ Y njab_u da munts'a 'nara thaha'u pa rá ñoho ra 'mui, ne njab_u da su ra te pa nzantho.

Yá ngats'i ya noya nú'u bi 'bempa ra Timoteo

²⁰ Nde nubyá, nu'i zi cu Timu, su ra māca noya nú'a xra 'bep'a'i gui mā. Ne oxqui øde ya ts'o'bede nú'u hinte ri muui, nixi oxqui 'yøde nú'u to'o ri ntsanoya, nú'u mā gue pe'tsa 'nara hoga mfadi hmāhā. ²¹ Y nu'u tó'o xa dena nú'a ra mfadi'a, ya xa 'uegue de ra jamfri.

Ajuá da max'a'i. Njab_u gue'a.

RÁ ÑOHO RA TIMOTEO RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ma'na'qui ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

¹ Nūgui drá Pablo, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Ajuá go gue'a rá paha pa bi hñuxcagui drá apostolgui'a ne bi mēncagui ga mā de ra te pa nzantho nū'a bi ña'ti da umbi gatho nū'a to'o da gamfri ra Zidada Jesucristo. ² Nū'i zi cu Timu ma hmāca t'u'i ja ra jamfri, dí op'a'i. Ajuá ma Dadahū ne ma Hmuhū ra Jesucristo da jap'a'i, da mē'ts'a ra nthecate, ne da max'a'i pa gui 'bui te rá 'ñienho.

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo da mā de ra Zidada Jesucristo

³ Ajuá dí api ma pa ra xuui, ne ra ora'a nzantho dí beñ'a'i, ne dí umba njamādi'a por gatho nuya jap'i 'ra'a'i. Y nehe go gue'a dí pēpabi co ma mfeni xá nt'axi, ngu mi pēpabi nehe ndu ma mbōxita xi maya'bū. ⁴ Y nura ora tso ma mfeni de gue'i nū'a ra pa'a gá nzoni nū'bū dá nhyēguiui, ga nehma ga hant'a'i pa njabū ma'na ga johyaga. ⁵ Nehe dí beni de ri hoga jamfri guí pē'tsi nū'a bi mē'tsa 'met'lo ri ngande ra nju Loida ne ri māmā ra nju Eunice, y dí pađi xá hño gue ne'i go guet'a ra jamfri guí pē'tsbya.

⁶ Hanguē por gue'a dí zo'a'i gue guí 'yōt'a ra ts'edi pa guí pēfi xá hño nū'a ra 'befi bi 'ra'a Ajuá guí pēfi nu ndá hu'ts'a ma 'ye. ⁷ Ngue'a Ajuá bi 'racjū 'nara ts'edi pa ga zēdihū, pa da nja ma hmātehū, pa ga su ma mfenihū, hingue pa ga ntsuhū. ⁸ Hanguē oxqui ntsa guí mā gue guí camfri ma Zidadahū, nixi oxqui ntsa guí mā gue dí ntsixhū nūgui dí jot'ua fadi ngue'a dí māmā rá noya ra Zidada. Nu'a guí 'yōt'e ha, mānga ra māca noya masque guí tho ya ts'othogui ngu dí thoguiga, ne Ajuá da 'ra'a ra ts'edi pa guí tseti. ⁹ Nū'a go gue'a bi pōhōguihū ne bi zoncāhū pa ga 'buhū strá nt'axi. Bi pōhōguihū po rá dānga hmāte bi mēscaguihū, y hingo por ma 'befisehū bi pōhōguihū. Go gue'a rá mfeni sehē pa bi pōhōguihū, ngue'a ante da hyoca ra ximhai ya mi beni dua pēhna ra Zidada Jesucristo pa da pōhōguihū. ¹⁰ Y nu mi zōhōua ja ra ximhai numa Pōhōtehū ra Zidada Jesucristo, ja gue'bū bi hnequi nū'a ra dānga hmāte Ajuá pēscaguihū pa bi pōhōguihū. Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi ntāte de ra du, ne bi 'racjū ra te pa nzantho nū'a hinhya'mū da uadi. Y nurá noya Ajuá go gue'a xicjū de gue'a.

¹¹ Y nugui go bi thuxcagui pa ga mānga nū'a ra māca noya'a. Nehe bi thuxcagui dega apostol pa ga zofō nū'a ya ja'i hingyá xodyo, ne pa ga utuabi'u rá noya Ajuá. ¹² Y hanguē por gue'a dí thogui nuya ts'othoguiya. Pe masque dí ofadi, hindí 'be ma tsa, ngue'a dí pađi nū'a to'o stá camfriga, ne dí pađi xá hño gue nu'á ja rá ts'edi pa da supca ma te nū'a stá ent'ua ja rá 'ye asta ra pa'a da yopa pengui.

¹³ Nu'i oxqui pumfri nū'a stá xi'a'i, pa njabū gue'a guí 'ñudi nehe, ngue'a go gue'a 'nara hoga nt'utuāte. Ne guí 'ñudi co ra jamfri ne ra hmāte nū'a ri 'racjū bi Zidada Jesucristo. ¹⁴ Su nehe nū'a ra māca noya xa t'ent'a ja ri 'ye co rá ts'edi ra Māca Ndāhi nū'a 'bū ja ma corasohū.

¹⁵ Nu'i guí pađi gue nuya cu de guepū Asia bi zogaguiua sehē. 'Ra de gue'ū go nura cu Figelo ne ra cu Ermogene. ¹⁶ Pe nura cu Onesiforo nū'á himbi ntsu bi e bi c'ascaua ja ra fadi ne ndunthi ya 'mi'qui bi hñubga ma mui. Y ra Zidada go gue'a da mats'i ne gatho nuya mengu ja rá ngu'a. ¹⁷ Ngue'a nu mí zōcua Nroma nura cu'a, nū'á bi ja bi hyongagui asta himbi zēcagui. ¹⁸ Hanguē ra Zidada da mē'tsua ra nthecate nura pa'a da nja ra nsuca uenda. Nu'i guí pađi xá hño gue nu ndá 'buhūbū Efeso xi bi maxcaguihū nū'a ra zi cu'a.

2

'Nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo

¹ Nu'i Timu ma zi t'u'i ja ra jamfri, xi da zēdi ja rá 'befi Ajuá co nū'a ra ts'edi 'racaguihū ra Zidada Jesucristo. ² Gatho nū'a dá ut'a'i ja yá thandi ma'ra ya cu, 'ñutuabi nehe nū'a ma'ra ya hoga cu pa nehe da bađi'u, y njabū da 'ñutuabi nehe nū'a ma'ra ya cu.

³ Nehe tseta ya ts'othogui ngu 'nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nu 'nara soldado hōnse nū'a ra 'befi xa t'umbi gue'a tsa da mēfi. Hingui tsa da mēfi ma'na ra 'befi. 'Bū da mēfi ma'na ra 'befi, hinda pōnga rá hmi co nū'a to'o bi umba rá nsu dega soldado. ⁵ Nehe nura 'ñeni 'bū hinda 'ñeni ngu ri 'ñehe, hinte ma thāgā da t'umbi. ⁶ Nehe 'nara mot'i mahyoni 'met'lo da mpefi pa da za da xofō nū'a bi mot'i. ⁷ Beni xá hño nū'a dí op'a'i, y ra Zidada go gue'a da 'ra'a ra mēfādi de gatho.

⁸ Dá 'yoda ja ri mfeni ra Zidada Jesucristo nū'a bá e bi 'mūi de rá ji ndu ra Davi, ne bi du, nepū bi yopa nte ma'na'qui, ngu mānga rá noya Ajuá y dí mā nehe. ⁹ Dí tho ya thogui ngue'a dí māmā rá noya Ajuá, ne asta dí jot'a fadi ngu 'nara ts'ojā'i. Pe nurá noya Ajuá, nu'á hingui jot'i. ¹⁰ Nugui dí tseta gatho nuya ts'othogui pa njabū nū'a

xa huahna Ajuá da za da gamfri ra Zidada Jesucristo ne da mpòhò'u, ne da 'múi pa nzantho ja rá nsunda Ajuá.

¹¹ Nuya ya noya dí op'a'i go guehya xi majuañi, ne ena:

'Bú stá tuhu co ra Zidada Jesu, nehe ga 'bahu con gue'a;

¹² 'Bú ga tsethu ya ts'othogui, nehe ma ga mandahu con gue'a.

'Bú ga cònihua, nehe da gòngaguihua.

¹³ 'Bú nú'u hindi òthu nú'a dí mañ'u, nu'á ha, nzantho òt'e gatho nú'a ma, ngue'a nú'á hingui pata rá mfeni.

Rá 'befi rá hoga mefi Ajuá

¹⁴ Benbabi ya cu nuya noya dí op'a'i. 'Bepabi'u ja rá thandi ra Zidada gue hinda ntsanoya, ngue'a hinte ri muui, hõnse pa da ts'ocua yá mfeni nú'u to'o òde. ¹⁵ 'Yòt'a ra ts'edi gui nhyoga mefi pa da 'ñotho hanja gui ntsa, ne gui mamba xá hño rá noya Ajuá nú'a manga majuañi, pa njabu da za gui 'búi xá hño ja rá thandi Ajuá. ¹⁶ 'Uegue de nú'u hingui o rá 'ñu nú'a ma y nixi hinte ri muui nú'a mañ'u, ngue'a nu'u tó'o òt'a njabu ma'na rí duxa ya ts'oqui. ¹⁷ Y nú'a mañ'u da ts'ocua yá mfeni ya cu, nja ngu ra cance dí ntsini maxògue ja rá ndo'yo 'na. 'Ra to'o òt'a njabu go gue'a ra Imeneo ne ra Fileto. ¹⁸ Nu'ú go gue'u ya xa 'uegue de nú'a majuañi, ne mañ'u gue ya xa nuhu nú'u xa du, ne ri ts'ocua yá jamfri ma'ra. ¹⁹ Pe nu'u tó'o majuañi 'búi ja rá nija Ajuá hinda ma da ts'ocua yá jamfri, ngue'a ra Maça T'ofò engajaua: "Ra Zidada paði to'o gatho yá meti'a." Nehe ena: "Dá 'uegue de ya ts'oqui gatho nú'u to'o dí xòcambenibi rá thuhu ra Zidada Jesucristo."

²⁰ Y nurá nija Ajuá gue'a ngu 'nara danga ngu habu ja ndunthi ya traste, 'ra dega oro, 'ra dega t'axi, 'ra dega za, ha nu ma'ra dega dohmi. Nu'u xá hño, gue'u ma'na thoni'u ne ma'na ri muui. Ha nu'u hints'u xá hño, hints'u thoni ngue'a hini muui. ²¹ Hangue njabu nehe ya cu, 'bu da 'uegue de gatho nú'a xá nts'o, nu'bú ri muui y thoni pa da hoga 'befi, ne strá nt'axi ne strá hño pa da mepabi ra Zidada. Nehe di 'búi pa da mefi gatho ya hoga 'befi.

²² Hangue nu'í oxqui tenba yá nts'o'múi ya basja'i. Go da tena ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmate, ne ra hoga'múi mahyegui co nú'u ma'ra ya cu ri xòcambeni ra Zidada co yá mfeni xa nt'axi. ²³ Nehe oxqui òt'e ngu nú'a òt'a nú'u ya necio ri ntsanoya ne hinte yá fadi, ngue'a ja fuhni ya tshí. ²⁴ Y nu 'nará mefi ra Zidada hini 'ñepi dra necatsi. Dra hoja'i con gatho ha, ne di paði da nxahmate, ne gatho tsetatho. ²⁵ Nehe co ndunthi ra hñoja'i da umba ra ts'ofò nú'u to'o 'na'ño ma. Xama Ajuá da xocua yá mfeni'u pa da ñobri ne pa da e da baði nú'a majuañi. ²⁶ Ne da

c'ot'i de yá 'ye ra ts'ondahi nu habu o'u pa òt'ua rá paha'a.

3

Nú'a ma da 'yòt'a ya 'ñagamfri de yá ngats'iyapa

¹ Oxqui pumfri gue nuyá ngats'i ya pa ma da hnequi 'raya pa xá nts'o. ² Ngue'a ya ja'i dri nsu sehe, xi da ne da me'tsa ndunthi ra boja, dya 'ñets'i, dya c'at'i, dya zante, dya ts'o'yòde co yá dada, dya ts'oc'baha, dya 'ñaqu'equ'ei. ³ Hindi ja yá hmate, dya zamai di otho yá nthecate, dya gaxa nc'uamba, hindi tsa da zama yá mfeni pa hinda 'yòt'a ya ts'oqui, dya ts'o'muija'i, ne di òtsa gatho nú'a xá hño. ⁴ Dya betetho'u, hindi tsu te da 'yòt'e o te da ma. Nu'ú ma'na da ne da 'yòt'a ya t'òt'e xá nts'o que da maði Ajuá. ⁵ Dri 'ñet'a hoja'i pe hindi pe'tsa ra ts'edi pa da 'ñudi ra hñoja'i.

Hangue nu'í gui 'uegue de gue'u. ⁶ Go guehya ya ja'i cut'a ja ya ngu pa cadi ya 'behña nú'u ri zutho, pa da gamfribi nú'a xipabi'u. Nuya 'behña'u xi tuxa ndunthi ya ts'oqui, ne pe'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i. ⁷ Nzantho ri nxadi nú'a sipi, pe hinhyama da za da baði nú'a majuañi. ⁸ Nuya ja'i'u nzantho ri nòt'a thoho ora sipa rá noya Ajuá, nja ngu ra Jane ne ra Jambre bi nò'tuabi ra Moise. Gue'u ya ja'i'u xi xa ts'oc'a yá mfeni ne hingui pe'tsa nú'a ra jamfri xi majuañi. ⁹ Nuya ja'i'u ya hinda ma da hyat'a ma'ra ya ja'i, ngue'a gatho ya ja'i ma da batuabi yá necio, ngu bi nja nú'u yoho ya 'ñòhò bi nò'tuabi ra Moise.

Yá ngats'iyá noya ra apostol Nsan Pablo nú'u bi mempa ra Timoteo

¹⁰ Pe nu'í xcá tena ma nt'utuante, xcá tenga ma 'múi, xcá patca ma mfeni ne ma jamfri, xcá tena ma pacencia ne ma hmate, ne xcá paði gatho nú'a stá tseti. ¹¹ Xcá paði de ya nt'utsate ne de ya ugui dá thogui nuni Antioquia, nuni Iconio, nuni Lистра. Pe de gatho nuya thogui'u Ajuá bi ñangagui. ¹² Xi majuañi, nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ne xi ne da 'múi 'nara hoga'múi, nu'á da thogui ya nt'utsate. ¹³ Pe nuya ts'oja'i ne ya hyate ma'na rí ma xá nts'o. Nu'ú 'yo hate ne thát'i. ¹⁴ Pe nu'í oxqui 'uegue de nú'a xcá paði, ngue'a ya gui paði xá hño gue go gue'a majuañi ngue'a gui paði nú'u to'o bi 'ñu't'a'i. ¹⁵ Y desde gá mbatsi gá paði ra Maça T'ofò nú'a xicju de ra Zidada Jesucristo pa da za ga camfrihu ne njabu ga mpòhòhu. ¹⁶ Gatho ra Maça T'ofò, Ajuá go bi unga ra mfeni pa bi t'ofò. Hangue xá hño ra Maça T'ofò pa da 'ñutuante, pa da ntsate, pa da unga ra ts'ofò, ne pa da 'ñudi ra hñoja'i, ¹⁷ pa njabu nú'u to'o xa gamfri Ajuá da nxògue yá mfaði ne da baði da mefi ya hoga 'befi.

4

1 Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuá ne ja rá thandi ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da hñá'mba nguenda gatho ya ja'i nú'u di te ne nú'u ya hindi te nu stua yopa ehe pa da ndá. ² Guehna dí 'bep'a'i gue gui mamba rá noya Ajuá, ne gui ja gui 'yøt'e nzantho. Unga ra ts'ofó, ntsute ne nzote con gatho ri hñoja'i, ne gui 'ñutuáte. ³ Ngue'a ma da zø ya pa gue ya ja'i hinda ne da 'yøde nura hoga nt'utuáte. Nu'ú ma'na da ho da 'yøde nú'a hinxá hño, hangue ma da hyonga 'raya xahñate nú'u di ma ngu nú'a di ho da 'yøde'u. ⁴ Nu'ú ya hinda ne da 'yøde nú'a xi majuañi. Ma da 'uegue'u pa da yopa ðena ya 'bede nú'u xa zanse ya ja'i. ⁵ Pe nu'í, xi da su ri mfeni de gatho nú'a da 'ñehe, ne gui ts'eta ya dumui. 'Yøt'a ra ts'edi pa gui mamba rá noya Ajuá, ne gui p'efi gatho nú'a ra 'b'efi xa t'a'a'i.

⁶ Ngue'a nugui ya bi zø ra ora pa ga unga ma te. Ya bi zø ra ora ga tsocua nuna ximhai. ⁷ Ya stá øt'a ra ts'edi pa stá ntáte ja ra hoga tuhni. Ya stá juata nú'a ra 'b'efi bi t'aqui, ne stá su nú'a ra jamfri bi t'ut'cagui. ⁸ Hangue nubyá bí 'b'escagui 'nara thaha nú'a ma da t'umba gatho nú'u to'o ri hñoja'i. Ha nú'a ra thaha'á ma go da 'raca ra Zidada nú'a ra pa da yopa 'ñehe. Nú'á go gue'a ra hoga nzaya. Y hingo pa hønsegui nura thaha'á, nehe pa gatho nú'u to'o tøm'babi rá yo'ehe'a.

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo te da 'yøt'e

⁹ Nde nubyá, 'yøt'a ra ts'edi gue 'nitho gui 'ñe gui c'ascagui. ¹⁰ Ngue'a ra cu Dema xa zogagui seh'ua ne bi ma pa Tesalonica, ngue'a nu'á ma'na bi ho nuna ra ximhai. Ha nura cu Crecente bi ma pa Galacia y nura cu Tito bi ma pa Dalmacia. ¹¹ Hønse ra cu Luca dí 'b'u'beua. De má 'ñu gui tsincab'u ra cu Marco ngue'a xi xá hño'a pa da maxcagui ja ra 'b'efi. ¹² Y nura cu Tiquico dá penp'u pa Efeso. ¹³ Nu xcrí ehe gui hancab'u ma pat'i duá tsop'u Ntroa ja rá ngu ra cu Carpo. Ne gui hancab'u ya libro. Nehe oxqui ma gui pumfri gui hancab'u nuya libro dega xifri.

¹⁴ Ra Jandro nú'a ra huiti xi xa 'yøt'ca ndunthi ra nts'o'mui. Ra Zidada go gue'a ma da gu'tuabi de nú'a xa 'yøt'e. ¹⁵ Hangue ne'j nsu ndunthi de gue'a, ngue'a nu'á xi ri nøt'atho de nú'a dí mañ'h'u.

¹⁶ Nurá muði bi zonca ra ts'utbi pa bi xuga ra uenda, ni 'na hinto bi maxcagui, ngue'a gatho bi hyegagui sehe. Ajuá da punduabi'u.

¹⁷ Pe ra Zidada himbi hyegagui sehe. Nú'á go bi 'raca ra ts'edi pa dá ma xá hño gatho nurá noya'a, ne pa bi 'yøde gatho nú'u ya ja'i hingyá xodyo. Hangue njab'u ra Zidada bi ñangagui pa dá c'ot'i de rá ne ra zate. ¹⁸ Nehe ma da ñangagui de gatho nú'a xá nts'o, ne ma da zixcagui pa ga ma ga 'b'u

nuni mahets'i hab'u bí manda'a. ¡Nú'á go gue'a dra nsunda pa nzantho! Njab'u gue'a.

Rá ngats'irá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zenjua ya gamfri ne apa Ajuá por gue'u

¹⁹ Fat'ajuab'u ra nju Prisca ne ra cu Aquila ne gatho ya mengu rá ngu ra cu Onesiforo. ²⁰ Nura cu Rasto bá cohi nuni Corinto, y nura cu Trofimo dá tsogui nuni Mileto ngue'a bi hñeni. ²¹ 'Yøt'a ra ts'edi gui ja gui 'ñehe ante da dagui ya tse. Fat'ajuá'ri ra cu Eubulo, ra cu Pudente, ra cu Linu, ra nju Claudia ne gatho nuya cu 'b'uia.

²² Ra Zidada Jesucristo da 'm'ui con gue'i. Ajuá da max'a'ih'u. Njab'u gue'a.

RA TITO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA TITO

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Tito

¹ Núgui drá Pablo rá 'begogui Ajuá ne rá apostolgui ra Zidada Jesucristo nú'a bá pencagui pa ga mąnga ra noya de ra jamfri, pa da gamfri nú'u xa huahna Ajuá. Ne bá pencagui pa ga utuabi'u nú'a majuani ngu nú'a dí camfrihu, pa njabu da 'múi'u xá hño ja rá thandi Ajuá, ² ne da me'tsa ra ntho'mate de ra te pa nzantho nú'a bi ñatcaguihu Ajuá ante da hyoca ra ximhai. Nu'á pe'tsi da njabu ngue'a Ajuá hinhya'mu hate. ³ Ha nu mi zó ra pa, Ajuá ma Pòhòtehu bi 'ñudi nú'a xqui ñatcaguihu por nuna maça noya bi 'bepcagui ga ma. ⁴ Nu'i zi cu Tito, dí op'a'i nuna carta, dí ja ra uenda gue ma t'u'i ngue'a go dá zo'a'i de nuna ra jamfri dí pe'tshu. Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo numa Pòhòtehu da jap'a'i ne da max'a'i pa guí 'bui te rá 'ñentho.

Nú'a rá 'befi ra Tito nuni Creta

⁵ Nu ndá tsoc'abu Creta, dá tsoc'a'i pa guí juata nú'a ra 'befi ri 'bèdi, ne pa guí hñuxa ya cu pa da ndá cada 'nara niја de ya hnini habu ri munts'a ya cu ngu nú'a dá 'bep'a'i. ⁶ Nuya cu'a mahyoni di 'yo xá hño ne di jo'o to'o da c'a'tsi, ne 'nada rá 'behña di pe'tsi, ne dya gamfri gatho yá bątsi, ne di jo'o to'o da ma gue yá bątsi te yá maña'u ne ya ts'o'yòde'u. ⁷ Ngue'a ya ma'yo de ya niја di supabi rá 'befi Ajuá, hangue mahyoni di 'yo xá hño pa hinto da c'a'tsi. Hindra 'ñets'i, hindra cue, hindra ti, hindra necatuhni, ne hinda ne da dahą ra boја dega nthate. ⁸ Nu'á di ø't'e, mahyoni di padi da unga ntsaya nzantho, ne dri ho nú'a xá hño, ne di 'yo co ndunthi ra mfadi, di 'yo ngu ri 'ñehe, di ø't'e ngu nú'a ri ho Ajuá, ne dri nsu sehe. ⁹ Nu'á mahyoni di padi da su nura hoga noya nú'a mąnga majuani ngu nú'a bi t'utuabi, pa njabu da za da zo ma'ra co ra nt'utuute nú'a majuani ne da badi da datuabi nehe nú'a ma'ra to'o di ña de ma'na'ño ra mfeni.

¹⁰ Ngue'a 'bui ndunthi ya ts'o'yòde mąnga ya noya hinte ri muui, ya hyate. Ma'na ø't'a njabu nú'u ya xodyo tenda yá jamfri. ¹¹ Nuya ja'i'u mahyoni da jo'tua yá ne ngue'a udi nú'a hini 'ñepi da 'ñudi, ne habu udi'u ri ts'ocua yá mfeni maxøgue nú'u to gatho 'bui ja ra ngu. Nu'á ø't'a njabu hønse pa da data ra boја.

¹² Nuya me Creta, 'na de yá badi'u bi ma de yá mengu rá haise ne bi 'ñena: "Ya me Creta nzantho xi ya cu'amba. Xi ya ts'o'mui ngu ya zate, ne ya ts'o'yo'u, ne xi

ya dahñei." ¹³ Nú'a bi mąnga nura badi'a gue'a xi majuani. Hangue ringue'a xi da zofu nts'edi nuya cu pa da gamfri xá hño nú'a majuani. ¹⁴ Nehe xipi gue hinda hñuxa nt'òde ya 'bede nú'a xa bensehe ya xodyo, nixi nú'a ri manda de yá mfeni sehe nú'u ya ja'i hingui camfri nú'a majuani.

¹⁵ Pa nú'u to'o xá nt'axi yá mfeni, gatho ya t'òt'e xá nt'axi pa gue'u. Pe pa nú'u to'o xá nts'o yá mfeni ne hingyá gamfri, gatho ya t'òt'e xá nts'o pa gue'u, ngue'a xá nts'o yá mfeni ne hingui tsa da badi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ¹⁶ Nu'á ma gue pa Ajuá, pe co yá ts'o'befi dri hnegui gue hina, ngue'a ya ts'o'mui ne ya ts'o'yòde, ne hingui tsa da 'yòt'e nú'a xá hño.

2

Ra hoga nt'utuute

¹ Pe nu'i, nu'a guí ma, ma ngu nú'a udi ra hoga nt'utuute. ² Zofu nuya zi tio pa hinda nti, dya 'ñequ'ei, ne da 'ño co ndunthi ra mfadi, da 'múi xá hño ja ra jamfri, da me'tsa ra hmate, ne da zeta nú'a da 'ñepi. ³ Nehe ya zi tia da 'ño xá hño co ra t'equ'ei, hindya guxa nc'uamba, hindya tixfani, da 'ñudi nú'a xá hño. ⁴ Da 'ñutuabi ya bas'behña gue da madi yá dame ne yá bątsi. ⁵ Da 'ñutuabi gue da 'ño co ndunthi ra mfadi, da 'ño strá nt'axi yá mfeni, da badi da su yá ngu, dya hoја'i, ne da 'yøte yá dame. Mahyoni da 'yøt'a njabu pa ni 'na hinto da ñama'ñu de rá noya Ajuá.

⁶ Nehe zofu ya bątsa'ñøhø gue da 'ño co ndunthi ra mfadi. ⁷ Ne'i nzantho guí 'yo xá hño pa njabu nu ma'ra da 'yøt'a nehe ngu guí ø't'e. Ora guí utuute, 'ñudi nú'a xi majuani, ne 'ñudi ngu ri 'ñehe. ⁸ Nehe guí mąnga ya hoga noya nú'u hinda za to da c'a'ts'a'i. 'Bu guí njabu da 'beta yá tsa nú'u to'o ri utsaguihu, ne hinda za da ñama'ñu de guecju.

⁹ Nehe zofu ya 'bego gue da 'yøta yá hmu, ne nzantho da mefi con gatho yá mui nú'a dra 'bepi. Hindya dadi. ¹⁰ Hinda bepi rá hmu, da supa nú'a te pe'tsa rá hmu, pa njabu ya 'bego nzantho da 'ñe'tsua rá nsu rá noya Ajuá ma Pòhòtehu.

¹¹ Ajuá ya xa 'ñudi rá hñoја'i pa gatho ra meximhai da za da mpøhø. ¹² Ne co rá hñoја'i'a utcahu gue ga 'ueguehu de ya ts'oqui ne de yá ts'onc'at'i ra ximhai, ne utcahu ga 'buhu ngu ri 'ñehe de di 'yøhuua nuya pabya, ne ga 'yøhu co ndunthi ra mfadi, ne ga øthu nú'a xá hño ja rá thandi'a.

¹³ Nehe utcahu ga ndø'mhu co ra johya nú'a ra pa da yopa 'ñehe ma zi Pòhòtehu ra Jesucristo co rá nsunda, ngu nú'a xa ñatcaguihu. Y nú'a go guess'e Ajuá ja rá dąnga ts'edi. ¹⁴ Nu'á go gue'a bi unsche rá te pa bi ñangaguihu de gatho nú'a xá nts'o. Bi du'a pa bi xugaguihu de gatho ma ts'oquihu

pa dyá metiguihu'a, nehe pa ga ja ga øthu nú'a xá hño.

¹⁵ Nuna guehna gui ma, ne gui nzote y gui ntsate. Ne gui ma con gatho ra ts'edi nú'a xa 'ra'a Ajuá pa hinto da 'ñena gue hinte ri muui nú'a gui ma.

3

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya gamfri

¹ Nehe bembabi ya cu gue da 'yøta ya ndá ne gatho ma'ra nú'u to'o há ra ts'utbi, hinda nø'tuabi, ne di 'bui pa da 'yøt'a gatho nú'a xá hño. ² Hinda ñama'ñu de ni 'nayá miqu'eiu, hindya necatuhni, di ja yá hmáte, ne xi da nhyoja'i con gatho yá miqu'eiu.

³ Ngue'a nuju ma'met'o ndyá 'ñamfenihu, ndyá ts'o'yødehu, hindui øtehu Ajuá. Stí 'medihu ja ya ts'oqui. Ndi pe'tshu ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'ojohya de ra ximhai. Ndi 'buhu ja ra nts'o'mui ne ndi hyøcuahu nú'a te mi pe'tsa ma'ra. Ndyá nt'utsahu ne ndrí 'ñutsahu 'na ngu ma'na. ⁴ Pe Ajuá ma zi Pøhøtehu bi 'ñutcahu rá hñoja'i ne rá danga hmáte nú'a pøscahu. ⁵ Hangué nu'a bi pøhøguihu. Hingue bi pøhøguihu por ma hoga 'befihu nú'a stá øthmahu. Nu'a bi pøhøguihu ngue'a bi huegaguihu ne bi xagaguihu de ma ts'oquihu nu ndá yopa 'buhu ma'ra'yo, ne bi 'racju ra Mäca Ndahi pa bi patca ma 'müihu. ⁶ Ajuá bá pencaguihu rá Mäca Ndahi con gatho rá ts'edi ngue'a ma zi Hmuhu ra Jesucristo bi pøhøguihu. ⁷ Hangué po rá danga hñoja'i Ajuá ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, ne dí tømhu ra te pa nzantho nú'a bi ñatcahu.

⁸ Nuya noya dí ma go guehya majuani, hangue dí ne ja guetbu gui ma pa da ja da 'yøt'e'u xá hño gatho to'o xa gamfri Ajuá. Go guehya ya noya xá hño, go 'nara hño pa gatho ya ja'i. ⁹ Oxqui hu'tsua nt'øde nuyá noya ya 'bemfeni gá ja'i, nixi nuyá 'bede xa zanse'u de maya'bu. Oxqui mpamhyau'u nixi gui ntsanoyau de rá ley ra Moise, ngue'a gatho nuya 'bede'u hinte rí hñaqui y nixi hinte ri muui.

¹⁰ 'Bu 'na to'o 'ueca ya cu ne ya xcá zofo yo'qui o hñu'qui ne hinxá ne xa 'yøde, 'ueque'a. ¹¹ Ngue'a nu'i gui padi gue nú'a ra ja'i'a ya xa 'uegue de nú'a majuani ne øt'a ya ts'oqui, hangue po rá mfeni sehe'a ya xa ncondena.

Ra Tito sipi da mats'i 'raya cu

¹² Nu xcrá pehn'abu ra cu Artema o ra cu Tiquico, gui ja gui 'ñehe 'bestho pa Nicopoli pa ja grá nthuini, ngue'a stá beni gue ja ma grá 'buhni nuya pa sta dagui ya tse. ¹³ Bá nexa ra cu Sena nú'a ra pønnya, ne ra cu Polo, ne umbabi'u gatho nú'a te da 'yøtua ra 'bedi má 'ñu. ¹⁴ Nehe numa zi cuhu bí 'bui de gueru gui zofo pa da nzai da mpefi

xá hño, hingue da 'mutho, pa njabu da za da mfaste'u habu mahyoni.

Rá ngats'irá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zenjua ya gamfri ne apa Ajuá por gue'u

¹⁵ Ri fat'ajuá'i gatho núyu dí 'bu'beua. Nehe fat'ajuabu gatho nú'u ma hmäca cuhu ja ra jamfri. Ajuá da jap'a'ihu gri gathohu. Njabu gue'a.

RA FILEMÓN RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA FILEMÓN

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Filemón

¹ Núga drá Pablo dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ma zi Hmuhá ra Jesucristo. Zi cu Fili, ma zi hmáca cu'ihé ne ma compa'ihé de ja rá 'bēfi Ajuá, núga ne ra cu Timu dí op'a'ihé nuna carta. ² Dí pempabihe ra nzengua gatho ya cu nú'u ri munts'ibá ja ri ngu. Nehe dí pempahe ra nzengua ra nju Apia, ne ra cu Arquipó, go gue'a faxcahe pa dí ñambahe rá noya Ajuá. ³ Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhá ra Jesucristo da jap'a'ihú ne da max'ahú pa gui 'buhú te rá 'ñentho.

Rá jamfri ne rá hmáte ra Filemón

⁴ Ora dí apa Ajuá, nzantho dí beñ'a'i nehe, ne dí umba njamádi'a ⁵ ngue'a dí øde de nú'a ra hmáte ne ra jamfri guí p'e'tsua ma Zidadahú ra Jesu, ne de ra hmáte guí p'e'tsua gatho nú'u xa gamfri Ajuá. ⁶ Nehe dí apabi Ajuá por nú'u to'o xa gamfri ngue'a xa hyant'a'i ri jamfri, pa da hñani'u gatho nú'u ya japi ri 'racju ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'i ma zi cu'i, xi xcá jaqui ga johya ne xcá hubga ma mui, ngue'a dí øde tengu ri hmáte, asta ma'ra ya cu xcá nupa yá mfeni.

Ra apostol Nsan Pablo apa 'nara favo ra Filemón pa ra Onesimo rá nzai'be go

⁸ Núga rá apostolgui ra Zidada Jesucristo, hangue dí há ra ts'edi pa ga 'bep'a'ihmá gui 'yøt'e nú'a rí 'ñep'a'i, ⁹ pe nu'a ga øt'e, ma'na xá hño ga a'a'i 'nara favo co ra hmáte. Núga drá Pablo ya drá daqu'e'i y dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo, ¹⁰ dí bante'i po ra cu Onesimo, núni ri 'begohmá, ya bi gamfri Ajuá ngue'a dá zofó de guecua ja ra fadi, y dí øt'a ra uenda gue ma t'u ngue'a bi gamfri nú'a dá xipi.

¹¹ Ya pa xa thogui, nuni ra Onesimo himrá hoga 'bego himi pep'a'i ngu rí 'ñehe, pe nubyá há, go 'nara hoga 'bego pa gue'e ne pa gueque nehe. ¹² Dí pen'a'ibú pa da yopa 'mupú ma'na'qui, hangue numahño, ja ra uenda go gueque dá tsømbú, ngue'a xi drí madini. ¹³ Nuga ga nehma ga tsami pa da mepcaguiua ja ra fadi, pa nú'a go gui pepcahma, go da mepcani núbya de dí oua fadi po rá ngue ra máca noya. ¹⁴ Pe hindí ne ga øt'a njabú nsinque ri nsequi, ngue'a hindí ja'i gui faxqui, pe 'bú gui faxqui, dí ne gue de ri pahase. ¹⁵ Pøde Ajuá bi 'yøt'e pa bi 'ba't'a'i 'raya pa ra Onesimo, pa njabú da yo menga ja ri ngu pa gui 'buhú pa nzantho, ¹⁶ ya hingue ngu 'nadra 'begotho, nubyá ya go 'nara hmáca cu. Nugá xi dí madini, pe

nu'i ma'na rí 'ñep'a'i gui madí ngue'a nubyá hingo hñse ri 'begotho, nehe go ri cu de ja ma Zidadahú.

¹⁷ Nu'bu grí macagui ngu 'nara hoga compa ja rá 'bēfi Ajuá, nu'bu nu sta zømbú ra cu Onesimo, xi da numahño, 'yøt'a ra uenda gue go guecagui dá tsømbú. ¹⁸ 'Bú xa 'yøt'a'i 'nara nts'o'mui, o 'bú tu'a 'nara thai, go da tsogagui de ma uenda. ¹⁹ Núga drá Pablo dí huxa ma thuhu co ma 'yese gue go ma ga ju't'a'i. Nugá hinga ma ga eñ'a'i gue go guí tucagui ngue'a go dá xi'a'i rá noya Ajuá. ²⁰ Hangue dí bante'i gui 'yøt'a núna dí xi'i, ngue'a guí camfri ra Zidada Jesucristo, pa njabú gui jaqui ga johya, ngue'a dí ncuhu ja ra Zidada Jesu.

²¹ Dí op'a'i ngue'a dí padi xá hño gue xi grá hoga'yøde, ne dí padi gue ma'na ndunthi ma guí 'yøt'e que núna dí xi'a'i. ²² Y nehe dí ne ga xi'a'i gui hoqui habú ga tsaya, ngue'a dí tø'mi gue nú'a xcá 'yaphú Ajuá ma da 'yøt'e pa ga mabú ga tsøñ'ahú.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zengua ya gamfri ne apa Ajuá por gue'u

²³ Peñ'a'i ra nzengua ra cu Epafra núni jot'ua fadi nehe mahyegui con gueque po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Nehe peñ'a'i ra nzengua ra cu Aristarco, ne ra cu Dema, ne ra cu Luca, nuyú go guehyú faxcagui ja rá 'bēfi Ajuá.

²⁵ Ma Zidadahú ra Jesucristo da jap'a'ihú guí gathohú. Njabú gue'a.

RA EBREO RA CARTA NÚ'A BI 'BEMPA YA EBREO

Ajuá bá pèhna rá T'u pa bi zocaguihu

¹ Maya'bu Ajuá bi zofo ndu ma xitahu ndunthi ya 'mi'gui de 'rama'na'ño ya modo. Go yá 'mèhni bi xipabi rá noya 'na hangutho pa go bi zofo'ndu ma xitahu. ² Pe nubyá de yá ngats'i ya pa, Ajuá bá pèhna rá T'u pa bi zocaguihu. Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'ye'a pa bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja, ne xa dapabi'á gatho nú'a te ja pa rá meti'a. ³ Y nurá nsunda rá T'u Ajuá gue'a rá nsunda rá Dada nehe, y nurá 'mui rá T'u Ajuá gue'a rá 'mui Ajuá ra Dada. Gatho ya t'òt'e nú'u bi ja mahets'i ne nú'u jaua ja ra ximhai o ja rá 'ye ra T'u, ne nu'á ri su'u co rá ts'edi rá noya. Go gue'a bi du pa bi xugaguihu gatho ma ts'oquihu, nepu bi ma mahets'i ne bá hudi ja rá 'ñei de habu bi hudi Ajuá rá Dada to pe'tsa gatho ra ts'edi.

Rá T'u Ajuá ma'na hã ra ts'edi que ya enxé

⁴ Rá T'u Ajuá ma'na hã ra ts'edi que ya enxé, ne Ajuá bi hñu'mbabi'a 'nara thuhu ma'na ja rá nsu que nú'a pe'tsa ya enxé. ⁵ Ajuá hinhya'mu xa 'ñembabi 'nara enxé ngu nuna ra noya bi xipa rá T'u, bi 'ñembi: Nu'i go gue'e ma T'u'i, ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri Dadagui.

Ajuá hinhya'mu bi ma de 'nara enxé:

Nuga go gueque drá Dadagui'a, ne nú'a go di gue'a ma T'u.

⁶ Ha nu mbá pèhna Ajuá rá 'ra T'u ja ra ximhai, bi 'ñena njaua:

Gatho ya enxé dá nsundabi ma T'u.

⁷ Y de ya enxé Ajuá bi 'ñena njaua:

Ya enxé nú'u pepcagui ne dí pèhni, dí japi da nja ngu ra ndahi,

ne dí japi da nja ngu 'nara tsibi.

⁸ Pe Ajuá bi 'ñemba njaua rá T'u:

Nu'i grá Ajuá, ma gui ndá pa nzántho;

ne nuri hmanda gue'a 'nara hmanda dega hoga ts'utbi.

⁹ Xi grí ho 'bu t'òt'a ra hño, pe hingrí ho 'bu t'òt'a ra nts'o'mui;

hangue por gue'a nú'a ri Ajuágui stá hux'a'i, ne stá 'ra'a ndunthi ra johya que gatho ma'ra nú'u to'o 'bui con gue'e.

¹⁰ Nehe Ajuá bi 'ñemba njaua rá T'u:

Nu'i grá zi Hmu, go gue'e gá hoca ra ximhai de mi othotho gatho nú'a te ja;

ne go gue'e gá hoca mahets'i.

¹¹ Gatho'u ma da uadi, pe nu'i ma gui 'bui pa nzántho.

Gatho'u ma da thegue ngu thegue 'nara dutu;

¹² ma gui pants'i'u ngu 'nara he,

ne ma gui pati'u ngu 'raya zèhe.

Pe nu'i go di gue'atho pa nzántho, y nuri te hinhya'mu ma da uadi.

¹³ Ajuá hinhya'mu bi 'ñembabi ni 'nara enxé ngu nuna ra noya bi xipa rá T'u, bi 'ñembi: Hñudiua ja ma 'ñei,

asta hinga tsogui ri ncontra rí nga'ti ri ua.

¹⁴ Gatho ya enxé go dega ndáhitho ne pèpabi Ajuá, xuá mèhni pa da mepabi gatho ya nthahni nú'u ma da mpòhò.

2

Jamasuhu ra mpòhò

¹ Hangue por gue'a mahyoni ga huxhu nt'òde de nú'a stá ødehu, pa njabu hinga 'ueguehu de nú'a di camfrihu. ² Nú'a ra ley bi manda Ajuá maya'bu po ya enxé bi fadi gue go gue'a majuaní, ne Ajuá bi castiga ngu mri 'ñepi nuto bi 'yòt'a ya ts'oqui ngue'a himbi ne bi 'yòt'e'a. ³ Nu'bú çhanja da za ga mponthu rá cue Ajuá 'bu núju hindí huxhu nt'òde xá hño nuya hoga noya xi di muui ndunthi ne xicju hanja da za ga mpòhòhu? Nuya hoga noya dega mpòhò go rá mudi bi manse ra Zidada Jesu, nepu nú'u to'o xi bi 'yòde nuya noyaya bi xicju gue go gue'a majuaní. ⁴ Nehe Ajuá bi damajuani mahyegui co nú'u to'o bi xicaguihu nuya ya noya, ngue'a bi 'ñudi 'raya nt'udi, ne bi 'yòt'a ya danga milagro ne ma'ra ya danga 'bèfi, ne bi 'racju ra ts'edi de ra Maça Ndahi ngu tengu rá paha Ajuá pa ga pèphu'a cada 'na de guecju.

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi njá'i ngu núju yá cuguihu

⁵ Nehe Ajuá hinxá hñuxa ya enxé pa go da ndá ja nú'a ra 'ra'yo ximhai ma ga xi'ahu.

⁶ Nu'a xa 'yòt'e, xa hñuxa ya ja'i pa go da ndá'u, ngu mangua 'na xeni de ja ra Maça T'òfo ne ena:

Nu'i Ajuá ma Dada'i, çte ri muui ra ja'i de ra ximhai pa guí beni de gue'a?

çTe ri muui'a pa guí ne gui fats'i?

⁷ Go 'raya patho ma'na xcá umba yá nsu ya enxé que gue'a,

ne 'mèfa gá umba ra nsu xi ra dangui ngu nú'a ra nsu t'umbabi 'nara ndá.

Ne xcá hñuts'i pa da manda ya t'òt'e nú'u xcá hooqui;

⁸ xcá hñuts'i'a pa da manda gatho.

Njabu Ajuá xa hñuxa ya ja'i pa da manda gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne himbi gotho ni 'nara t'òt'e nú'a himbi t'ent'ua ja yá 'ye'u.

Pe nubyá hinxá hnequitho gue ya ja'i dri ndá de gatho ya t'òt'e. ⁹ Pe dí pahu gue nura Zidada Jesu hã, ri ndá de gatho ya t'òt'e.

Pe po 'raya patho ma'na bi nja yá nsu ya enxé que gue'a, y njabu bi du po rá ngue gatho ya ja'i po rá hñoja'i Ajuá.

Pe nubyá ya xa t'umba 'nara nsu dega ndá, ngue'a bi sufri ne bi du por guecju.

¹⁰ Ajuá bi hyoca gatho ya t'øt'e pa rá nsunda'a, ne ri su. Hangue bi 'ñepi bi mehna ra Jesu pa bi sufri, pa njabu bi nhyoga pohøte pa da za da zixa gatho nú'u yá batsi Ajuá pa da 'mahui'u ja rá nsunda'a. ¹¹ Ra zi Hmu Jesu go gue'a ri t'axca ya ja'i de yá ts'oqui. Y nú'á ne nú'u to'o xa t'axqui, 'nada yá Dada. Hangue ra zi Hmu Jesu rá T'u Ajuá hindi ntsa da 'ñena gue go gue'u yá cu. ¹² Hangue enga ja ra Maça T'ofu: Nú'u ma cu ma ga xipabi de gue'e, y con gue'u ma ga tu't'ahé ya jahña ja ra hmunts'i.

¹³ Nehe ena:

Ma ga huxa ma jamfri ja Ajuá.

Nehe ena:

Ja dí 'bucua co nuyá yá batsi Ajuá xa 'yentc'a ja ma 'ye.

¹⁴ Nuyá batsi Ajuá go ya meximhai pe'tsa ra ji co ra ndo'yo, hangue ra Zidada Jesu bi 'ñe bi nja'i nehe ngu'u pa bi za bi du, ne co nú'á rá du bi thogui'a bi za bi huatua rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a to'o mi há ra ts'edi de ra du. ¹⁵ Y njabu bi za bi 'be ra ntsu nú'u to'o nzantho mi tsu ra du. ¹⁶ Dí padihú gue ra Zidada Jesu himbi 'ñehé pa e da mats'i ya enxe. Nu'á bi 'ñehé pa e bi maxcaguihú nú'u stí 'ñehéhú de yá ja'i ndu ra Abrá. ¹⁷ Y pa bi za bi maxcaguihú, mahyoni bi thogui gatho ngu nú'á dí thoguihú nú'u yá cuguihú'a. Hangue ja rá nthecaté con guecju, ne bi nhyoga ndá gá macja de guecju ja rá 'befi Ajuá, gue'a po nú'á ra du bi thogui, Ajuá bi za bi pungá ma ts'oquihú. ¹⁸ Y nubyá nu'á tsa da maxa nú'u to'o tho ya thogui, ngue'a nusse'a bi sufri ne bi tho ya thogui nehe.

3

Ra Zidada Jesu ma'na ja rá nsu'a que ra Moise

¹ Hangue ma zi maça cu'ihú, nú'ahú xa zohna'ihú Ajuá pa gui maha mahets'i, xi da beñhú ra Zidada Jesucristo nú'á rá 'mehni Ajuá pa bi 'ñutcahú nú'á dí camfrihú, nehe go gue'a ma ndá gá macjahú de ma jamfrihú. ² Ajuá go bi hñuts'i'a pa da ndá gá macja, y nu'á xi pepabi xá hño, nja ngu ra Moise bi mepabi xá hño nu mi supa gatho rá hnini Ajuá. ³ Y ra Zidada Jesu ma'na ri 'ñepi da nja rá nsu que ra Moise, nja ngu nú'á to'o hoca 'nara ngu, ma'na ja rá nsu'a que ra ngu. ⁴ Ngue'a 'nara ngu, 'bui to'o xa hyoqui, pe nu Ajuá go gue'a bi hyoca te gatho ja. ⁵ Xi majuaní ra Moise mi gue'a 'nara hoga 'be go mi supa rá hnini Ajuá, y nú'á mrá 'befi'a mri damajuaní de nú'á mi ma da manga Ajuá 'mefa. ⁶ Pe ra zi Hmu Jesucristo go gue'a ra ndá de rá hnini Ajuá, ngue'a go gue'a rá T'u'a, y nu'á nzantho øt'a rá 'befi xá hño. Y nujú go rá hninguihú Ajuá 'bu xi ga suhú ma jamfrihú asta rá ngats'i ra pa, ne xi ga

tø'mhú co 'nara johya nú'á ra nthø'mate dí pe'tshú.

Ra tsaya pa rá hnini Ajuá

⁷ Ra Maça Ndáhi bi 'ñena ja ra Maça T'ofu: 'Bu nú'ya gui 'yøhú, nú'ahú zo'ahú Ajuá, ⁸ osti megui ri corasohú ngu bi nja nú'ú ya ja'i mri 'ñoui ra Moise ja ra mbonthi ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá mui. ⁹ Nehe bi 'ñena Ajuá: Ndu ri dadahú xi mi mfadagui'u, masque xqui hyanda ya danga nt'udi stí øt'a ja yá thandi de nú'ú ñote njesya bi 'ñoi'u ja ra mbonthi.

¹⁰ Hangue por gue'a bi tsøtca ma mui'u, ne dá ena: "Nuya ja'i'u nzantho 'yo 'nambu yá mfeni,

ne hinxa ne'u xa 'yøt'a ngu nú'á stá xipabi."

¹¹ Hangue bi tsøtca ma mui'u, ne dá jurabi gue hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

¹² Ma zi cu'ihú, jamasuhú gue ni 'na de gue'ahú hinda nts'oca ri mfenihú po ra 'ñajamfri nú'á da ja'ahú gui 'ueguehú de Ajuá nú'á te. ¹³ Nu'á gui 'yøthú, 'na pa ngu 'na pa gui nupa mfenihú 'na ngu ma'na de nú'ya zocju Ajuá, pa ni 'na de gue'ahú hinda hya'ahú ya ts'onthate de ya ts'oqui ne da ja'ahú da megui ri corasohú. ¹⁴ Ngue'a 'bu ga siguihú ga camfrihú asta rá ngats'i ra pa, ne hinga 'ueguehú de nú'á stá camfrihú desde rá mudi, nu'bú há, ga johyahú ga 'buhú mahyegui co ra Zidada Jesucristo pa nzantho.

¹⁵ Beñhú nú'á ra xeni habú ena:

'Bu nú'ya gui 'yøhú, nú'ahú zo'ahú Ajuá, osti megui ri corasohú ngu bi nja nú'ú ya ja'i mri 'ñoui ra Moise ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá mui.

¹⁶ ¿To'o nú'ú bi 'yøde rá noya Ajuá nepu bi nø'tuabi? ¿Ha gue hingo gue'u nú'ú bá pønga de Egipto, nu'ú bá tsi ra Moise? Haha, go gue'u. ¹⁷ Ne ¿xi con to'o bi bø rá cue Ajuá gatho nú'ú ñote njesya? ¿Ha gue hingue co nú'ú bi 'yøt'a ya ts'oqui, hangue ja bi du de guehni ja ra mbonthi ne ja bi gohini yá ndo'yo'u? Haha, go gue'u. ¹⁸ Ne ¿xi to'o nú'ú bi ma Ajuá gue xi majuaní hinda ma da ntsayauí Ajuá ja rá tsaya? ¿Ha gue hingo nú'ú bi nts'o'yøde? Haha, go gue'u. ¹⁹ Hangue dí pahú xá hño gue nu'ú himbi za bi ntsayauí Ajuá ja nú'á rá tsaya ngue'a himbi ne bi gamfri'u.

4

¹ Nubyá jatho nú'á ra tsaya xqui hñá'tuabi nú'ú ya ja'i mri 'ñoui ra Moise, y go gue'a ri ñatcaguihú Ajuá. Hangue mahyoni xi ga nsuhú pa ni 'na de guecaguihú hinga 'behu nú'á ra tsaya'a. ² Ngue'a nú'á ra hoga noya bi sipabi nú'ú ya ja'i'u hinte bi muui pa gue'u ngue'a himbi gamfri'u. ³ Pe nú'á dyá

gamfrihu ha, ma ga cuthu ja rá tsaya Ajuá pa ga tsayahu con gue'a, pe nú'u to'o mri 'fioui ra Moise, himbi ntsaya'u ja rá tsaya Ajuá, ngue'a Ajuá bi 'fienu:

Nú'u ya ja'i'u bi tsotca ma mui, ne dá jurabi gue hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

Nu'ú himbi yut'i ja rá tsaya Ajuá masque ya mi ja nú'a ra tsaya'a desde mi uadi bi hyoca ra ximhai, hangue ja bi ntsaya'a. ⁴ Ngue'a ja ra Mäca T'ofu ma de rá yoto ma pa, habu ena njaua:

Rá yoto ma pa Ajuá hinte ma 'befi bi 'yot'e, ngue'a ya xqui ua gatho rá 'befi, hangue bi ntsaya.

⁵ Ne ma'na ra xeni de ra Mäca T'ofu ena:

Nú'u ya ja'i'u hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

⁶ Nú'u to'o rá müdi bi 'yode ya hoga noya himbi yut'i'u habu da ntsaya'u con gue'a, ngue'a myá ts'o'yode'u, hangue nubya jatho ra hñá'ti pa to da yut'i da ntsaya con gue'a.

⁷ Ngue'a Ajuá bi hñuxa ma'na ra pa pa to da yut'i da ntsaya con gue'a, y nú'a ra pa bi ma go guepya ya paya. De ya xqui thogui ndunthi ya jeya Ajuá bi zocaguihu po yá noya ndu ra Davi. Nu'á bi ma ja ra Mäca T'ofu ja nú'a ra xeni habu stá máñhu, ne ena: 'Bu núbya gui 'yohu, nú'ahu zo'ahu Ajuá, osti megui ri corasohu.

⁸ 'Bu ra Josue xa zixhma nú'u mri 'fioui ra Moise pa xa ntsayahma'u, nu'bu Ajuá hinxa yopa mahma de ma'na ra pa. ⁹ Hangue dí pahu gue jatho 'nara tsaya pa gatho rá hnini Ajuá, 'nara tsaya hinhya'mu ma da uadi. ¹⁰ Ngue'a nu'u tó'o ya xa yut'a ja nú'a ra tsaya'a, ya tsaya de gatho yá 'befi, ngu bi ntsaya Ajuá de gatho rá 'befi'a. ¹¹ Hangue nu'á ga øthu ra ts'edi pa ga cuthu ja nú'a ra tsaya'a. Xi ga nsuhu gue ni 'na de guecju hinga nts'o'yodehu ngu nú'u mri 'fioui ra Moise, hangue himbi za bi yut'a habu mi ne Ajuá xa ntsayauihma'u.

¹² Ma ga nsuhu, ngue'a rá noya Ajuá ja rá te, ne pe'tsa ndunthi rá ts'edi, ne patcahu asta mbo ma mfenihu. Nu'á ma'na ja rá ts'edi que nu'araza ra huai dega yo filo. 'Nara huai tsa da yut'a ja ya tó'cand'o'yo ne tsa da hyeca ya ndo'yo, pe nurá noya Ajuá ma'na ja rá ts'edi, nú'a tsa da xenga gatho ya mfeni pa da japi da hnequi gatho nú'a benga ja rá mfeni 'na, ne hanja ne da 'yot'e nú'a beni da 'yot'e. ¹³ Ajuá handi ne padi gatho nú'a dí øthu ne dí beñhu, ngue'a nu'á gatho go xa hyoqui ne padi gatho nú'a te ja. Ne hinda za te da t'acuabi nixi te da jombabi'a, ngue'a nu'á ya padi gatho, y go gue'a ma ga daphu nguenda de gatho nú'a stá øthu.

Ra Zidada Jesu go gue'a ra ndá gá macja

¹⁴ Ra Zidada Jesucristo rá T'u Ajuá gue'a ma danga ndá gá macjahu y bi ma bí 'bui ja rá thandi Ajuá. Hangue por gue'a mahyoni ga siguihu xá hño ja ma jamfrihu.

¹⁵ Ngue'a numa ndá gá macjahu padi gue otho ma ts'edihu ora dí thohu ya ts'othogui o ra ora ne da thacju pa ga øthmahu 'nara ts'oqui, hangue nu'á pescahu ra nthecate, ngue'a ne'a bi thogui njabu ngu nú'a dí thohu nehe, pe nu'á hinhya'mu bi 'yot'a 'nara ts'oqui. ¹⁶ Hangue hinga ntsuhu ga joñhu ja rá thandi Ajuá nú'a ra hoja'i, ne ga xiphu gatho nú'a dí thoguihu, y nu'á da huegaguihu, ne da maxcaguihu ora dí homfu rá mfats'i, ngue'a nu'á xi ra dangui rá hñoja'i pa guecaguihu.

5

¹ Cada 'nara ndá gá macja de ja ra ndaxjua ley xa thahni de ja ya ja'i, ne xa thuts'i pa da mepabi Ajuá po rá ngue ya ja'i. Nu'ú xa thuts'i pa da umbabi Ajuá nú'u ya 'baha haça ya ja'i, ne gatho ya hñá'ti dega mbo'oni nú'u umbabi Ajuá pa da pumba yá ts'oqui.

² Nú'u ya ndá gá macja ja yá ts'oqui nehe. Hangue por gue'a tsa da zofo co ra nthecate nuya ja'i ø'ta ya ts'oqui ne hingui padi nú'a ø't'e'u. ³ Hangue ya ndá gá macja pe'tsi da hyo ya mbo'oni pa da umba Ajuá, hingue hõnse pa yá ts'oqui ya ja'i, nehe pa yá ts'oqui de gues'e.

⁴ Y hingui tsa de gues'e 'na da gu ra nsu dega ndá gá macja. Ngue'a Ajuá go huanse'a nú'a to'o da me nú'a ra 'befi'a, njabu ngu ra Aarón, Ajuá go bi huanse'a. ⁵ Ra Zidada Jesucristo bi njabu nehe. Nu'á himbi hñuxase rá nsu dega ndá gá macja, nu Ajuá go gue'a bi umbabi nú'a ra nsu'a. Xqui 'ñembabi ja ra Mäca T'ofu:

Nu'i go gue'e ma T'u'i;

ne nubya ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri Dadagui.

⁶ Nehe ja ma'na ra xeni de ra Mäca T'ofu, Ajuá bi xipabi rá T'u, bi 'ñembi:

Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho ngu bi macja ra Melquisede.

⁷ Nu de mi 'bucua ra Zidada Jesucristo ja ra ximhai, bi 'yapabi Ajuá rá Dada nú'a mi tsahma xa ñani'a pa hinxa duhma. Xi mi apabi rá Dada con gatho rá mui asta mi zoni'a. Y nurá Dada bi 'yotua rá nt'adi'a, ngue'a ra Jesu nzantho mi ø'tua gatho rá paha rá Dada. ⁸ Pe nu'á masque go gues'e'a rá T'u Ajuá, pe ma'na mi 'yo mi padi da 'yot'ua rá paha Ajuá po nú'a bi sufri. ⁹ Hangue nu de mi padi da 'yot'ua gatho rá paha'a, nu'bu nu'á bi za bi pøh nú'u gatho to'o ø'te'a. ¹⁰ Y Ajuá bi umbabi ra nsu dega ndá gá macja ngu bi macja ra Melquisede.

Xá nts'o pa to'o da 'uegue de rá jamfri

¹¹ Dí pe'tsa ndunthi te ga xi'ahú de guehna, masque xá hñei ga xi'ahú xá hño ngue'a hinxá nehú da zo ja ri mfenihú xá hño rá noya Ajuá. ¹² Ya øt'a ndunthi ya pa xcá camfrihú. Y nubyá ya go gri xahnatehú hmahá pa ma'ra, pe hinxá te xcá 'yøthú. Nu'ahú mahyoni to da yopa 'ñu't'ahú ma'na'quí nú'ú ya mudi nt'utuete hingui hei de ra Mäca T'ofó. Xcá yopa njahú ngu ya batsi nú'ú tsutho, otho yá ts'edi. ¹³ Hangue mahyoni da t'u't'ahú co ya noya hingui hei, ngu ra t'uca batsi nú'ú hõnse ra 'ba tsi, ne hingui padi da zi ma'ra ya nzaqui, ngue'a nu'ahú hingui pahú tengu ra hoga te de ja rá noya Ajuá. ¹⁴ Pe nú'ú ma'ra ya nzaqui, gue'ú pa ya danga ja'i, njabutho nehe nú'ú ya nt'utuete ma'na xá hñei gue'ú pa nú'ú to'o ya ja yá mfeni xá hño pa da badi nda'a ra hño nda'a ra 'ñú.

6

¹ Hangue hinga ñahú hmahá de nuya ya mudi nt'utuete de ra jamfri de ra Zidada Jesucristo, ma ga ndanga ja'ihú ja ma jamfrihú. Ya hinga yopa mañhú gue mahyoni ga ñobrihe de gatho nuya 'befi tsixcahú ja ra du, y gue mahyoni ga camfrihú Ajuá. ² Nixi ga yopa mañhú de nura sistehe, nixi de nú'ú dí hu'tsuhú ma 'yehú nú'ú xa gamfri, nixi de nú'ú ma da yopa nte nú'ú xa du, nixi de ra nsuca uenda nú'ú ma da nja rá ngats'i ra pa, pa da hñanga cada 'na rá njut'i pa nzantho. ³ Nu'a ga øthú, co rá mfats'i Ajuá, ma'na ga pahú nú'ú da maxcahú pa ma'na da nte ma jamfrihú.

⁴ Nu'ú to'o ya bi hñani ra hyats'i de rá noya Ajuá, ne xa badi tengu nú'ú ra 'baha dega te bí ja mahets'i, ne xa badi tengu ra japi ri unga ra Mäca Ndahi. ⁵ ne xa badi tengu ra hño de rá noya Ajuá, y co nuya danga nt'udi xa hyandi xa badi'ú tengu rá nsunda nú'ú ra te ma da nja 'mefa, ⁶ pe masque gatho nuya bi badi'ú, nu'ú himbi ne bi sigui, hangue bi 'uegue'ú de rá 'ñú Ajuá, y ya njabú hinda za da yopa mengui pa da ñobri'ú. Ngue'a go gue'ú ngu ri yopa pont'ua rá T'ú Ajuá co yá 'ye sche'ú, ne ri 'betua rá tsa ja yá thandi ya ja'i. ⁷ Gatho ya ja'i nja ngu ra hai ri 'ñuni co nura 'ye 'uqi. 'Bú nú'ú ra hai da umbabi 'nara hoga sofo nú'ú to'o pefi'a, nu'bú ja ri hnequini rá japi Ajuá. ⁸ Pe nu'bú nú'ú ra hai da unga 'nara sofo dega 'mini ne dega ts'ondapo, nu'bú hinte ri muui'a, hõnse ra ts'one tømí ne ra tsibi pa da nzø.

Ra nthø'mate nú'ú faxcaguihú pa hinga 'ueguehú de nú'ú dí camfrihú

⁹ Pe nu'ahú, ma zi hmadi cu'ihe, masque stá xi'ahé gatho nuya noyaya, dí pahé xá hño gue nu'ahú hinxá 'uehú de rá 'ñú Ajuá ngu xa nja nú'ú ma'ra. Dí camfrihe gue ma gui hñañhú gatho ya japi de ra mpøhø.

¹⁰ Ajuá xi ra hoja'i, hinda ma da pumfri de nuri 'befihú xcá pefihú dega hmäte ja rá thuhu'a. Xcá faxhú ya cu y astabya guí sigui guí faxhú'ú. ¹¹ Pe nu'ú xi dí nehe, dí nehe gue cada 'na de gue'ahú mahyεgui ngu guí øthú ra ts'edi guí faxhú ma'ra ya cu, nehe guí øthú ra ts'edi guí pe'tshú xá hño asta rá ngats'i ra pa nú'ú ra nthø'mate guí pe'tshú, pa njabú guí hñañhú nú'ú guí tømhú. ¹² Hindí nehe da z'ahú ra ndahñei. 'Yøthú ngu bi 'yøt'a nú'ú bi gamfri xá hño ne bi dø'mí asta himbi hñani nú'ú xqui ña'tua Ajuá.

¹³ Ajuá, nu mi ña'tuabi ya japi ra Abrá, bi jurase da umba nú'ú bi ña'tuabi. Himbi jura de ma'na, bi jura de rá thuhuse'a, ngue'a go guese'a ra dangui de gatho ma'ra. ¹⁴ Hangue nu'ú bi 'ñena: "Ma xi ga jap'a'i pa da nxanda ndunthi ri 'beto ne ri mbong'beto." ¹⁵ Ra Abrá bi dø'ma ndunthi ya pa asta himbi hñanga nú'ú xqui hñañtuabi. ¹⁶ Ya ja'i di jura co 'nara thuhu nú'ú padi gue ma'na ra dangui de gue'ú, pa da jamfri nú'ú mañ'ú, ne njabú hinda za to'o da 'ñembi gue hinga majuani nú'ú mañ'ú. ¹⁷ Hangue por gue'a Ajuá bi jurabi nú'ú to'o xqui ña'tua ra hñañti, pa da 'ñutu'ú gue nú'ú hinda ma da pata nú'ú xqui beni. ¹⁸ Hangue ga pahú gue nú'ú ra hñañti bi ñatcahú Ajuá ne nú'ú bi jura'a, gue'ú yoho ya noya hinda za da mpadi, ngue'a Ajuá hingui tsa da nhyate de nú'ú xa mä. Hangue co nú'ú ya noya'ú Ajuá 'racja 'nara danga humú nú'ú stá joñhú con gue'a pa da sugaguihú, ne dí tømhú ga hañhú nuna ra hñañti dega hoga nthø'mate bi 'racja'ú. ¹⁹ Y nuna nthø'matená faxcahú ndunthi pa hinga 'ueguehú de Ajuá. Nja ngu nú'ú ra bøjá rá thuhu ra ancla dí t'ent'a ja ra ndehe pa tsama ra barco pa hinda 'uegue de habú 'bai'a, njabú nehe numa nthø'matehú xa zøni asta ra Mäca Luga habú bi 'bú Ajuá. ²⁰ Nuni ja bi 'buhni nehe ra Zidada Jesu. Nú'ú bi 'met'ó de guecju pa bi xogahú ra 'ñú, ne pa bi ndá gá macja pa nzantho ngu bi ndá gá macja ra Melquisede.

7

Ra Zidada Jesu bi thuts'i dega macja ngu bi macja ra Melquisede

¹ Nura Melquisede mrá ndá de ra hnini Salé, ne mrá macja de Ajuá nú'ú bí 'bui mahets'i. Bi ma bá thadi ra Abrá pa bá japi nu de ya mbá pengui bá ntunhui 'raya ndá ne bá ntate'a. ² Nepu nura Abrá bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'ú bá hanga ja ra tuhni. Nura thuhu Melquisede ne da 'ñena "ra hoga ndá", y nura nura Salé ne da 'ñena "ra hoga'mui". Hangue nura Melquisede mrá hoga ndá ne mrá ndá dega hoga'mui. ³ Nú'ú hingui mąnga ja ra Mäca T'ofó to'o mrá dada nixi to'o mrá nana, y nixi habú bá ehe. Nehe

hingui mā de rá 'bui, nixi hingui mā ua bi du. Hangué go gue'a 'nara nt'udi de rá T'u Ajuá nú'a to'o ra macja pa nzantho.

⁴ Pahū gue nura Melquisede xi mrá dangui rá nsu. Hangué nura Abrá nú'a mrá daga de ya xodyo bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'a bá hānga ja ra tuhni. ⁵ Nú'u yá t'u ra Leví bi thuts'i dega macja bi hmandabi ngu mānga rá ley ra Moise nue dá 'yapabi gatho ya ja'i de ra hnini 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, y gatho ra hnini mi ncu con gue'u, ngue'a gatho ya ja'i de ra hnini mahyegui co ya macja bá ehe de ra Abrá. ⁶ Masque nura Melquisede hinte myá njauí nuya Levita, pe nura Abrá bi umbabi ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, ha ra Melquisede bi japa ra Abrá nú'a to'o ya xqui ña'tuabi yá japi Ajuá. ⁷ Y dí pahū xá hño gue nu'a tó'o ri unga ra japi, ma'na ra dangui rá nsu que nú'a to'o hāni. ⁸ Ya Levita mi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe bi du'u. Ha ra Melquisede nehe'a bi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe nu'á ja ra uenda tetho, ngue'a hingui mānga ja ra Māca T'ofu ua bi du. ⁹ Ra Leví ne gatho yá t'u nú'u bi macja mi t'umbabi'u ra 'ret'a parte de ra nthebe, ne da za ga mañhu gue nehe'u bi umbabi ra Melquisede ra 'ret'a parte de ra nthebe nú'bu mi ø't'a njabu nehe ra Abrá. ¹⁰ Masque ra Leví himi 'buihtho nu mi ma ra Melquisede bá thadi ra Abrá, pe ja ra uenda ya mi 'bui'a, ngue'a nu'á mi 'buihtho ja rá ndo'yo ra Abrá.

¹¹ Ya Levita mi utuabi ya me Israel te mi mahyoni da 'yø't'e pa da 'yø't'a nú'a mi mānga ra ley, ngue'a nu'á go myá macja'u. 'Bu co yá 'bēfi ya Levita mi tsa da 'mahma xá hño ya me Israel co Ajuá, nu'bú ya himi mahyoni xa thuxhmahā ma'na'ño ra macja. Pe bi thuts'i ma'na'ño ra macja, y nura macja'a bi thuts'i dega macja ngu bi macja ra Melquisede, hingue ngu ra Aarón. ¹² 'Bu da mpadi ya macja, mahyoni da 'bata ra ley nehe. ¹³ Bi mānga ja ra Māca T'ofu gue ma Zidadahū ra Jesucristo mi ma da macja ngu bi macja ra Melquisede. Ra Zidada Jesucristo hinte myá njauí ya Levita, y nú'u mi ja te yá njauí'a hinhya'mu xqui macja'u. ¹⁴ Ngue'a xa fadi xá hño gue numā Zidadahū bá ehe de yá ja'i ra Judá. Ne ra Moise nu mi mā de ya macja, hinhya'mu bi mā gue da 'mai ya macja de yá t'u ra Judá.

¹⁵ Nu mi thuxa ma'na'ño ra macja nú'a di ngu ra Melquisede, nu'bú ma'na bi fadi gue nuya Levita mi pe'tsi te da 'bati. ¹⁶ Nura macja'a himbi thuts'i ngu mānga ja ra ley gue mahyoni di ja te dyá njauí ra Leví pa da za da macja, pe nu'á bi thuts'i ngue'a pe'tsa rá te nu'á hinhya'mu da uadi. ¹⁷ Hangué Ajuá bi mā de gue'a ne bi 'ñena: Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho,

ngu bi macja ra Melquisede.

¹⁸ Bri 'bata ra ndaxjua ley nú'a mi ja, ngue'a bi 'ñotho rá ts'edi ne hinte bi mfaste, ¹⁹ ne himbi za bi patua yá mfeni ya ja'i pa bi 'mui xá hño co Ajuá. Pe nubyá dí pe'tshu 'nara hoga nthø'mate ma'na xá hño, ngue'a po ra Zidada Jesucristo da za ga 'buhū xá hño co Ajuá.

²⁰ Ajuá bi jura nu mi hñuxa ra Zidada Jesucristo dega macja. ²¹ Nu mi thuxa ya Levita dega macja, himbi 'mui to'o mri jura por gue'u. Pe nu mi thuxa ra Zidada Jesucristo hā, Ajuá bi jura por gue'a, ngue'a ja ra Māca T'ofu bi 'ñena njaua:

Ajuá bi jura, ne hinda pata nú'a bi mañ'a ne bi 'ñena:

“Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho, ngu bi macja ra Melquisede.”

²² Hangué ra Zidada Jesucristo go ra ndā gá macja ne bí 'bui ja rá thandi Ajuá, hangué dí pahū xá hño gue ma da t'ø't'e nú'a ra cohi dí pe'tshu co Ajuá, nú'a ma'na xá hño que nú'a ra mudi. ²³ Ja ra ndaxjua ley mi mahyoni da mpadi ya macja ngue'a nzantho mi tu'u. ²⁴ Pe nura Zidada Jesu go gue'a 'buihya pa nzantho, y hinhya'mu dra patua rá nsu dega macja. ²⁵ Hangué nu'á tsa da pøhø pa nzantho gatho nú'u to'o ri joni co Ajuá po rá thuhu'a, ngue'a nu'á go gue'a 'bui pa nzantho pa da 'yapabi Ajuá por gue'u.

²⁶ Hangué ra Zidada Jesu gue'a ra dānga ndā gá macja ndí hoñhu, ngue'a xá nt'axi, hingrá hyate, himbi 'yø't'a ni 'nara ts'oqui masque xi bi 'ñoiuia ya 'yø't'ats'oqui, ne 'mfa bri 'ueque de gue'u, ne bri ts'its'i pa mañā mahets'i habū bi t'umba rá nsu. ²⁷ Nu'á hinga mahyoni da hyo ya mbo'oni hyastho ngu mi ø't'a ya ndā gá macja ja ra ndaxjua ley. Nu'á 'met'o mi ho ya mbo'oni pa dra súcua yá ts'oqui de gues'e'u, nepu 'mfa mi ho ya mbo'oni pa dra súcua yá ts'oqui ma'ra ya ja'i. Pe ma Zidadahū ra Jesucristo hingui njabu, ngue'a nu'á 'na'quitho bi unse rá te pa da xucua yá ts'oqui ya ja'i. ²⁸ Nuya ndā gá macja mi thuts'i ngu mānga ra ley, myá 'ñøhø dega 'yø't'ats'oqui. Pe 'mfa de ra ley, Ajuá bi jura ne bi hñuxa rá T'u pa bi ndā gá macja, nú'á bi nhyoga ndā gá macja pa nzantho.

8

Ma zi Hmuhū ra Jesu go gue'a bi maxcahu pa dá hañhu ya hñ'a'ti de ra 'ra'yo cohi

¹ Nú'a xi dí ne ga xi'ahu go guehna núna ma ga mā, gue dí pe'tshu 'nama ndā gá macjahū nú'a bí hudi nuni mahets'i ja rá 'ñei de habū bí hudi Ajuá ra Dada to'o pe'tsa gatho ra ts'edi. ² Go gue'a pe ra 'bēfi dega macja nuni mahets'i habū bí ja nú'a ra Māca Luga bi hyocse Ajuá, hingo bi hyoca ya ja'i. ³ Gatho ya ndā gá macja xa thuts'i pa da

umba Ajuá ya 'baha ne da hyo ya mbo'oni pa da umbabi'a, hangue ne ma Zidadahu ra Jesucristo mi pe'tsi da uni te da uni nehe. ⁴ Nu'bu nú'a dí 'bucua thoho hmahá ja ra ximhai, hindi tsa da macjá'a de guecua, ngue'a ya 'buiua ya macjá nú'u ri unga ya 'baha ngu mǎnga ja rá ley ra Moise. ⁵ Nuya macjá 'buiua pe ra 'befi dega macjá pe nú'a pefi'u gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí t'ot'a nuni mahets'i. Hangue Ajuá xqui xipabi ra Moise ante da mudi da hyoca ra nija dega carpa, ne xqui 'ñembabi: "Beni gui 'yot'a gatho ya t'ot'e ngu nú'a dá u't'a'i nuni ja ra t'ohó Sinai." ⁶ Pe numa ndá gá macjáhu bí ot'a 'nara 'befi nú'a ma'na xá nsunda, ngue'a po nú'a bi 'yot'e'a, Ajuá bi 'yot'a 'nara cohi con guecú nú'a ma'na xá hño que nú'a mi ja ja ra ndaxjua ley, y nuna 'ra'yo cohina bi mudi co ma'ra ya hña'ti ma'na xá hño.

⁷ Nu'bu nú'a ra mudi cohi xa bõni xá hño hmahá, nu'bú ya himi mahyoni xa njahma nuna ma'na ra cohi. ⁸ Pe Ajuá bi hyandi gue hinxmá hño nú'a mi ot'a ya ja'i co nura mudi cohi, hangue Ajuá bi ma de gue'u ja ra Maça T'ofó, ne bi 'ñena njaua:

Núga drá Ajuá dí ena: Ma da zø ra pa ra ora ga pe'tsa 'nara 'ra'yo cohi co ya me Israel ne ya me Judá.

⁹ Hingá ngu nú'a ra cohi dá pe'tsua ndu yá xita'u

nu ndá pe'tsua ra nthecate de duá tsi de Egipto;

nu'ú himbi 'yot'a nú'a ra cohi dá pe'tsi con gue'u,

hangue nugá dá hepu'u, njabu ena Ajuá.

¹⁰ Nuna guehna ra cohi ma ga pe'tsi co ya me Israel nu sta thogui ya pa de ra mudi cohi, njabu ena Ajuá:

Ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yotca ma hmanda.

Y numa ley ma da 'mú ja yá coraso'u pa njabu nura ley'a ma da 'yot'e'u con gatho yá paha.

Nepu ma da badi'u gue go drá Ajuá de gue'u, y nu'ú go ma hnini'u.

¹¹ Nuya pa'u ni 'na hinda 'ñutuabi rá miq'eiui

y nixi 'nará cu, pa da 'mú con gueque, ngue'a gatho'u mahyegui ma da 'mú con gueque,

ngu ya dangui ngu ya notsi.

¹² Ngue'a ma ga pumbabi'u yá ts'ot'ot'e, ne hinhya'mu ma ga yopa benbabi yá ts'oqui.

¹³ Nu mi má Ajuá de nura 'ra'yo cohi, nu'bú nu'á ya bi zogui dega ndaxjua nura mudi cohi. Hangue nú'a ya bi ts'oqui dega ndaxjua, ne 'yo ri ndaxjua, nú'á 'bestho ma da 'mudi.

9

Ra Maça Luga habu mi ja ra sòcambeni nuua ja ra ximhai, ne nu'a bi ja mahets'i

¹ Ja nura mudi cohi mi ja ya hmanda pa hanja da sòcambeni Ajuá, nehe mi ja 'nara nija nuua ja ra ximhai. ² Nú'a ra nija'a xqui thoqui dega carpa, y madetho de nura nija xqui jot'i co 'nara xuni dutu mrá thuhu ra cortina. Nura mudi ngu mi thu'mbi ra Maça Luga, ne ja mi jani ra mfoxyo, ne ra mexa habu mi cuxa ya thuhme nú'u mi thuts'i ja rá thandi Ajuá. ³ Y de mbo habu mi jot'i co nú'a ra cortina'a, ja mi jani nú'a ya xingdo habu mi thu'mbi ra Maça Luga Xá Nsunda. ⁴ Ne mbo de guehni ja mi jani ra ata dega oro pa ja mi ts'atni ra t'uts'i, ne ja mi jani ra caha de ra cohi nú'a mi tu ra oro maxøgue, y de mbo ra caha'a ja mi jani ra t'uca ts'øe dega oro habu mi 'be'tsa ra maná. Nehe ja mi 'be'tsini de mbo ra caha nurá ts'ut'o ra Aarón xqui 'roho. Ne ja mi 'be'tsini nú'a ya xingdo habu mi nt'ofó nú'u 'ret'a ya mandamiento de ra mudi cohi. ⁵ Y maña de ra caha'a ja mi t'ohni yoho ya enxε xqui thoqui dega oro, y nuni ja guehni mri hnequi rá nsunda Ajuá. Nuya enxε mi co'ma co yá hua nú'a ra caha dega oro habu mi joxa ra ji pa ra pumbate. Y ya dá gue'a dá xi'ahu, ngue'a nubyá hinda za ga xi'ahu gatho de guehna.

⁶ Y ya de mi ja gatho nuya t'ot'eya, nuya macjá nzantho mi cat'a ja ra mudi ngu pa mi pe yá 'befi dega macjá. ⁷ Pe nurá ñoho ra ngu hõnse ra ndá gá macjá mi cat'ini 'na'quitho ra jeya. Y nura ora mi cat'ini'a, gue'bu mi haxa ra ji dega mbo'oni pa mi umbabi Ajuá, pa 'met'o dra sacubai yá ts'oqui'a, nepu pa yá ts'oqui ya ja'i. ⁸ Con guehna utcahu ra Maça Ndáhi gue nú'a ra Maça Luga Xá Nsunda hinxqui xogutho pa to da yut'ini nú'bu mi t'ot'et'ha ra sòcambeni ja ra mudi ngu. ⁹ Nú'a ra nija'a dega carpa gue'a 'nara nt'udi pa nú'u dí xocambenihu Ajuá nubyá mapaya. Nuni ja t'uni ya 'baha ne tho ya mbo'oni ngu mǎnga ra ndaxjua ley. Pe hinga co nuya t'ot'e'u da za da t'axca yá mfeni nú'u to'o ot'a ya sòcambeni njabu.

¹⁰ Ngue'a nuya sòcambeni'u gue'u hõnse dega hñuni, ne dega ts'ithe, ne dega nsuqui. Nú'u ya hmanda mi ot'u gue'u hõnse pa mi t'axca yá ndo'yo. Nú'u ya hmanda'u bi nja rá ts'edi asta nú'a ra pa bri pata ra ndaxjua cohi pa bi nja 'nara 'ra'yo cohi nú'a ma'na xá hño.

¹¹ Y nubyá ya xa zøhø ra Zidada Jesucristo y go gue'a ra ndá gá macjá de gatho nú'u ya hoga t'ot'e ot'a nura 'ra'yo cohi jabya. Nú'a ra Maça Luga Xá Nsunda nú'a bi ja nuni mahets'i habu bí 'bui dega macjá ma Zidadahu, hingo xa hyoca ya ja'i y gue'a ma'na xá hño que habu mi ot'a yá sòcambeni ya macjá nuua ja ra ximhai. ¹² Ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi yut'a nuni ja ra Maça

Luga Xá Nsunda mahets'i. Ne himbi unga yá ji ya t'axi, nixi ya t'untfani, ngue'a nu'á go bi unse rá maça ji, pa njabu da za da unga ra mpøhø pa nzantho. ¹³ Ma'mæt'o co ra jintfani ne ra ji'yo ne rá 'bospi ra t'untfani nú'á mi ts'at'a ja ra ata, mi hnaxa nú'u ya ja'i xqui nts'oqui pa mri yopa t'axca yá ndo'yo, pa da 'mai xá hño ma'na'qui. ¹⁴ iPe nubyá, xi ma'na ndunthi di muui rá ji ra Zidada Jesucristo! Ngue'a nu'á po rá ndahi'a nú'a pe'tsi pa nzantho, bi unse rá te ngu 'nara hña'ti pa Ajuá, y nsinque ni 'nara ts'oqui mi tu. Y njabu nurá ji'a xugaguih gatho ma mfenih pa hinga siguih ga øthu ya 'befi nú'u da za da zixcahu ja ra du, y njabu da za ga pepabih Ajuá nú'a te.

¹⁵ Hangue po rá du ma Zidadahu ra Jesu bi nja ra 'ra'yo cohi, pa njabu gatho nú'u to'o bi zohna Ajuá da hñanga pa nzantho gatho nú'a xa hña'tuabi Ajuá'u ngu 'nara tsogui. Ngue'a ra Zidada Jesucristo bi du pa njabu Ajuá bi za bi pumbabi yá ts'oqui nú'u to'o mi 'bui ja ra ndaxjua cohi. ¹⁶ Dí pahú gue pa da muui 'nara tsogui, mahyoni 'mæt'o da du nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁷ Pe hinte di muui nú'a ra tsogui 'bu tetho nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁸ Hangue nu mi t'øt'e ra mudi cohi mi mahyoni da hña'ma ra ji pa bi mudi. ¹⁹ Ra Moise nu mi hñe'ta gatho ya hmanda de ra ley pa bi 'yøde gatho ya ja'i, bi ga 'nará 'ye 'nara ndapo rá thuhu ra isopo, ne mi thu'ta ja rá hñani co ra thenga xi'yo, ne bi thint'a ja ra jintfani ne ra ji'yo nthants'i co ra dehe, nepu bi naxa habu mi nt'ofa ra ley, nepu bi naxa gatho ya ja'i. ²⁰ Nu mi 'yøt'a njabu ra Moise bi 'ñena: "Nuna go guehna ra ji pa da mudi ra cohi nú'a bi 'yøt'a Ajuá con guecju." ²¹ Nehe bi naxa ra ji ja ra nija dega carpa ne gatho ja ya t'øt'e mi jani pa mri mpefi ja rá 'befi Ajuá de mbo nú'a ra nija'a. ²² Hangue mąga ra ley gue casi gatho mahyoni da nt'axqui co ra ji, y nu'bu hindra hña'ma ra ji hinda za da thaca ya ts'oqui.

Ra Zidada Jesu bi unse rá te'a 'na'quitho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui

²³ Hangue co yá ji ya mbo'oni mi pe'tsi dra t'axca ra nija dega carpa ne gatho ya t'øt'e mi jani, nú'ú gue'u 'nara nt'udi de nú'a bí ja mahets'i. Pe gatho nú'a bí ja mahets'i ma'na di muui que nuya t'øt'e'u. Por gue'a mi mahyoni da nt'axqui nú'a bí ja mahets'i co ma'na ra ji nú'a ma'na di muui que yá ji ya mbo'oni. ²⁴ Ngue'a ra Zidada Jesucristo himbi yat'a ja 'nara maça luga nú'a xa hyoca ya ja'i, ngue'a nú'a ra luga habu mi cat'a ya macja pa da hñaxa ra ji gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí ja mahets'i. Ra Zidada Jesucristo bi yat'a ja ra Maça Luga nuni mahets'i, y nuni ja bí 'buhni'a ja rá thandi Ajuá pa bí adi por guecju. ²⁵ Nu'á himbi manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui. Pe nú'a ra nda gá macja

nua ja ra ximhai tat'a jeya mi cat'a ja ra Maça Luga Xá Nsunda ne mi haxa ra ji, pe hingo rá jise'a. ²⁶ Nu'bu ra Zidada Jesucristo mi pe'tsi xa manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui, nu'bu mi pe'tsi xa du hmahá ndunthi ya 'mi'qui desde mi thoca ra ximhai. Pe nu'a bi 'yøt'e'a, de yá ngats'i ya pa bá ehe ja ra ximhai pa bi unse rá te'a 'na'qui tho ho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui. ²⁷ Ajuá xa hñats'i gue pe'tsi te da du 'na'qui nuya ja'i, nepu de gue'a da tha'mba nguenda'u. ²⁸ Njabu nehe ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi du pa bi hña'tsua yá ts'oqui ya ja'i. Y nurá ño'qui ma da menguiua ma'na'qui, ma da mengui pe ya hingue pa da yopa hña'tsua yá ts'oqui ya ja'i, ngue'a 'na'quitho bi 'yøt'e. Nu'á ma da mengui hønse pa da zixa nú'u to'o t'ø'mi'a.

10

¹ Ra ndaxjua ley mi gue'a 'nara nt'uditho de nuya japi mi ma da nja 'mefa. Nura ley'a hingo xi mi gue'a majuani. Nura ley'a co nuyá ji ya mbo'oni mi tho nzantho tat'a jeya himbi za bi t'axca yá ts'oqui ya ja'i pa xa za xa 'mai xá hño co Ajuá. ² Bu majuani co yá ji ya mbo'oni xa za xa xucua yá ts'oqui gatho, nu'bu ya hinxá sigui xa thohma ya mbo'oni, nu'bu co 'na'quithohma. 'Bu xi majuani xa t'axca yá ts'oqui nú'u to'o mi hopa ya mbo'oni Ajuá, nu'bu ya hinxá behma'u gue mi tuda yá ts'oqui. ³ Pe co nuya mbo'oni mi ho'u tat'a jeya, ma'na mi beni'u de yá ts'oqui mi tu, ⁴ ngue'a hinda za da thaca ya ts'oqui co ya jintfani nixi co ya ji'yo.

⁵ Hangue nu mi zøhø ma zi Hmuhu ra Jesu nuua ja ra ximhai bi 'ñembabi Ajuá njaua: Ma Dada'i, nu'i hingat ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha; hangue gá hogagui co ma ndo'yo.

⁶ Nixi gá ho nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui.

⁷ Hangue nugá dá ena: "Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga øt'a'i ri paha, ngu nú'a xa t'ofa ja ra Maça T'ofa gue ga øt'e."

⁸ Rá mudi, ra Zidada Jesu bi 'ñena: "Nu'i hingat ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha, nixi hingat ne nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui. Hingat ho gatho nuya t'øt'eya." Njabu bi ma ra Zidada, y gatho nuya t'øt'e'u gue'u ri manda nura ndaxjua ley. ⁹ Nepu bi 'ñena: "Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga øt'a'i ri paha." Nú'u ya noya bi manga ma zi Hmuhu ra Jesu ne da 'ñena gue nú'a bí 'ñe bi hñaca nú'u tho ya mbo'oni pa go bi unse rá te'a pa da xucua yá ts'oqui ya ja'i. ¹⁰ Hangue go rá paha Ajuá pa bi xugaguih ngue'a 'na'quitho bi unga rá ndo'yo ma Zidadahu ra Jesucristo pa gathoguih.

¹¹ Gatho ya macja de ya xodyo hyastho mi pe yá 'befi dega macja, mi ho ya mbo'oni

nzantho y guet'u ya hñá'ti mi uni nzantho. Mi sigui mi øt'a njab'u masque co nuya mbo'oni mi ho'u hinhya'mu bi za bi xuca ya ts'oqui. ¹² Pe nura Zidada Jesucristo 'na'quitho bi unse rá te pa bi xuca ya ts'oqui pa nzantho. Nepu de mi uadi bi 'yøt'a njab'uá bi ma bá hudi ja rá maça 'ñei Ajuá. ¹³ Y nubyá ja bí 'buhnitho tøm'i asta hinda 'múi gatho yá ncontra de nga'ti ja yá ua'a. ¹⁴ Ngue'a nu'á bi unga rá te 'na'quitho pa njabu bi 'taxca yá mfeni pa nzantho nu'u to'o xa xucua bi yá ts'oqui. ¹⁵ Nehe ra Maça Ndahi damajuani de guehna, ne ena:

¹⁶ Nu sta thogui ya pa de ra mudi cohi ma ga pe'tsa ma'na ra 'ra'yo cohi con gue'u, njabu ena Ajuá:

Ma ga huxa ma ley ja yá coraso'u pa njabu nura ley'a ma da 'yøt'e'u con gatho yá paha.

Nehe ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yøtca ma hmanda.

¹⁷ Nehe ena:

Hinhya'mu ma ga yopa benbabi yá ts'oqui nixi yá ts'øt'øt'e.

¹⁸ Hangue nu'a tó'o ya bri punduabi yá ts'oqui, ya hingue mahyoni da hyo ya mbo'oni pa da thacua yá ts'oqui.

Ga joni'u ja rá thandi Ajuá pa ga aphu te ga aphu

¹⁹ Hangue zi cuhu, dí pahu xá hño gue nubyá da za ga cuthu ja ra Maça Luga Xá Nsunda nuni mahets'i ngue'a bi manga rá ji ra Zidada Jesu por guecju, hangue hinga ntsahu nixi ga ntsuhu ga joni'u ja rá thandi Ajuá pa ga aphu te ga aphu. ²⁰ Ngue'a ma Zidadahu ra Jesucristo po rá ndo'yose bi xogaguihu 'nara 'ra'yo 'ñu pa da za ga cuthu ja ra Maça Luga Xá Nsunda nuni mahets'i, ngue'a nu mi du'a bi ntanga nú'a ra xani dutu mi cot'a ra Maça Luga Xá Nsunda nuni ja yá nija ya xodyo, y nura xani dutu'a gue'a 'nara nt'udi de rá ndo'yo ra Zidada Jesucristo nú'a bri sunbabi. ²¹ Ra Zidada Jesu go gue'a ma ndá gá macjahu, ne go gue'a ri sugaguihu gatho nú'u rá hninigiuihu Ajuá.

²² Hangue ma ga joni'u co Ajuá con gatho ma muihu, ne con gatho ma jamfrihu, ne co ma mfenihu strá nt'axi, ngue'a go guehe ma Zidadahu ra Jesucristo xa naxcacehu rá ji pa njabu ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, ja ra uenda xa suga ma ndo'yohu co 'nara dehe xi xá nt'axi. ²³ Hinga 'ueguehu de nú'a stá camfrihu nixi de nú'a ra nthø'mate dí pe'tshu, y hinga dahuhu, ngue'a Ajuá xa ñatcaguihu nú'a dí tømhu, y nu'á hinda pata rá noya. ²⁴ Ne ga beñhu hanja da za ga nupa mfenihu 'na ngu ma'na pa ga mádiu ne pa ga øthu ya hoga 'befi. ²⁵ Ne hinhya'mu ga 'ueguehu de ma hmunts'ihu, masque 'ra xa nzai hingui pa. Nujú, nu'a ga øthu, ga nzofohu 'na ngu ma'na. Y nubyá ma'na

mahyoni ga øthu njabu ngue'a dí hanthu ya 'bui guetbu ra pa de rá yo'ehe ma Zidadahu ra Jesucristo. ²⁶ 'Bu stá padihu xá hño te manga rá noya Ajuá ne dí siguihu dí øthu ya ts'oqui, ya otho ma'na con te da za da put'a ma ts'oqui. ²⁷ 'Bu ga sigui ga øthu ya ts'oqui, ya hinte dí tømhu. Nu'a dí tømhu, høse 'nara castigo xi xá nts'o de rá cuc Ajuá, ne ra tsibi nú'a ma da tsat'i ne da huata gatho nú'u to'o yá ncontra Ajuá. ²⁸ Nu'bu 'nara ja'i bi nts'o'yøde de rá ley ra Moise, ne 'bu mi 'bui yoho o hñu to'o bi damajuani de nú'a xqui 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a mi pe'tsi te da du nsingue te da huegui. ²⁹ xiHma nú'a to'o ri utsabi rá T'u Ajuá! Handi ngu hinte di muui nú'a ra ji bi mfeni pa bi nja ra 'ra'yo cohi, ne con gue'a ra ji'a bi sacua rá mfeni nú'a ra ja'i'a, ne da zani ra Maça Ndahi nú'a utcahu rá hmate Ajuá. ¿Ha gue hingui beñhu gue nura ja'i'a ma'na ri 'ñepabi dra dangui rá castigo? ³⁰ Nujú dí pahu gue Ajuá bi 'ñena: "Nuga go ma uenda ga øt'a ra ts'utbi, ne ga ju'tuabi ngu ri 'ñepabi." Nehe bi 'ñena: "Nuga ma ga ha'mba nguenda ma hnini." ³¹ xi Xá nts'o pa 'nara 'yøt'ats'oqui nu sta zo ja rá 'ye Ajuá nú'a te!

³² Nu'ahu, beñhu de nura mudi gá pahu rá noya Ajuá gá tsethu gatho nuya thogui gá thohu. ³³ 'Ra de gue'ahu mi ts'añ'ahu ne xi mi t'utsa'ihu ja yá thandi ya ja'i. Ha numa'ra de gue'ahu gá ma gá faxhu nú'u mi thogui ya ts'othogui. ³⁴ Gá faxhu nú'u mi ofadi. Nehe gá johyathohu nu mi than'ahu nú'a te nguí pe'tshu, ngue'a guí pahu gue guí pe'tshu nuni mahets'i ma'ra ya hño ma'na xá hño nú'u hinda ma da than'ahu. ³⁵ Hangue ogrí 'be ri jamfrihu, ngue'a con gue nura jamfri'a ma dí t'a'ahu 'nara danga thaja. ³⁶ Mahyoni mi tsethu ne gui 'yøt'ua hu rá paha Ajuá, pa da 'ra'a'ihu nú'a xa ña't'a'ihu'a. ³⁷ Ngue'a Ajuá manga ja ra Maça T'ofu ne ena:

Ya mero da zøhø nú'a to'o ma da 'ñehe.

Ya ts'utho ya pa ri 'bedi pa da zøhø'a.

³⁸ Nu'a tó'o 'bui xá hño con gueque ma da me'tsa ra te po ra jamfri.

Pe nu'bu da 'uegue de gueque, hindrí ho njabu.

³⁹ Pe nujú ma ga pe'tshu ma jamfrihu pa ga mpøhøhu, hingue ma ga 'ueguehu pa ga 'medihu.

11

Ra jamfri

¹ Co ra jamfri dí pahu gue xi majuani ma ga hañhu nú'a dí tømhu. Nehe co ra jamfri dí pahu xá hño gue xi majuani ja nú'a hingui hnequi. ² Ajuá bi ñamahño de ndu ma xitahu ngue'a nu'ú bi me'tsa ra jamfri.

³ Po ra jamfri dí pahu gue Ajuá bi ma pa bi nja mahets'i ne ra ximhai. Hangue gatho nuya t'øt'e dí hanthuba, ma'met'o

mi othotho, pe 'mefa bi thoqui de nú'a hin-hya'mu xqui hnequui.

⁴ Po ra jamfri ra Abé bi hyo 'nara mbo'oni pa bi umbabi Ajuá dega 'baha, y nura 'baha'a gue'a ma'na xá hño que nú'a bi unga ra Caí. Y Ajuá bi 'ñudi gue ra Abé mi 'bui xá hño ngue'a bi hñãba nú'a rá 'baha bi uni. Masque ya xa du ra Abé, pe gue'a zocaguihu thoho, ngue'a nú'a rá jamfri bi me'tsi'a utcaguihu bya.

⁵ Po ra jamfri ra Enoc bi ts'ixa mahets'i ne hinxa du. Bi thoniua'a pe himbi ts'udi ngue'a Ajuá ya xqui zits'i pa mahets'i. Pe ante da ts'its'i'a de guecua bi hmá gue bi 'yot'e nú'a ri ho Ajuá. ⁶ Pe nu'a tó'o hingui pe'tsa ra jamfri hingui tsa da 'yot'a nú'a ri ho Ajuá, ngue'a nu'a tó'o ne da joni co Ajuá pe'tsi da gamfri gue 'bui Ajuá, ne da gamfri gue ma da hñãni 'nara hño nú'a to'o da hyoni'a.

⁷ Ra Noé bi gamfri nú'a bi xipabi Ajuá de nú'a mi ma da nja, masque ni 'nara seña hinxqui hyandi de nú'a ra danga nzøthe bi ñu'tsa ra ximhai. Pe ra Noé bi 'yøde nú'a bi 'bepabi Ajuá, hangue bi hyoca ra arca pa bi yut'i con gatho ya mengu de rá ngu, pa njabu himbi jat'i'u ja ra dehe. Y co nú'a bi 'yot'e ra Noé po ra jamfri, ja bi hneeni gue nu'a mi 'bui xá hño que gatho nuya 'yot'ats'oqui bi du ja ra dehe. Y Ajuá bi má gue ra Noé ya hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a xqui gamfri'a.

⁸ Po ra jamfri ra Abrá bi 'yøte Ajuá nu mi xipabi gue da zogui nú'a ra hai habu mi 'bui'a pa da ma da 'mui ja nú'a ra hai mi ma da t'umbi dega tsogui. Hangue ra Abrá bi ma, masque himi paði habu mri ma. ⁹ Po ra jamfri bi 'mui ngu 'nara nzøhø nuni ja ra hai habu xqui ñã'tua Ajuá. Ja bi hyocni rá ngu dega carpa, ne ja bi 'muhni co ra Isaac ne ra Cobo, nehe ja bá hocni'u yá ngu dega carpa, y nehe bi 'muhni'u ngu 'raya nzøhø, masque gatho'u xqui hñã'tuabi nú'a ra hai'a. ¹⁰ Ra Abrá mi tø'mi gue da ma da 'mui nuni ja ra dahni habu nthoqui xá hño y hinda za to da huati. Y go guesε Ajuá bi beni hanja da hyoca nura hnini'a, y go bi hyocse'a.

¹¹ Nehe ra Sara hinxqui za xqui me'tsa ra batsi, nu'a bi gamfri gue Ajuá himi tsa da pata rá noya nú'a xqui xipabi'a, hangue po nú'a ra jamfri'a bi t'umba ra ts'edi pa bi 'mui 'nará batsi masque ya mrá zi tia. ¹² Hangue ra Abrá masque nehe ya mrá zi ndaxjua, pe bi 'mui 'nará t'u, y co nú'a ra t'u'a bi nxãnda ndunthi ya ja'i, y nubya ya hingui tsa to da mede, ngu yá ndunthi ya tsø, ne ngu rá ndunthi ra 'bomu nú'a 'bonga ja rá hyo ra ndehe.

¹³ Ra Abrá ne gatho yá ja'i bi du, y himbi hñãni nú'a xqui hñã'tuabi'u de ante da du. Pe nu'ú bi gamfri Ajuá gue ma da umbabi 'mefa gatho nú'a xqui ñã'tuabi'u, hangue nu'ú bi dø'mi co ra johya. Hangue njabu mi

mañ'u gue ngu myá ne'ñu ngue'a himi ma da nzangua ja ra ximhai. ¹⁴ Nu'u tó'o manga njabu, má gue hongá ma'na ra hai pa habu da 'mui'u. ¹⁵ Nu'bu nú'u mi behmahá nú'a ra hai de habu bá ehe ra mudi, nu'bú xa zahmá xa mengui'u pa guehni. ¹⁶ Pe nu'ú mi hongá ma'na ra hai ma'na xá hño, y nura hai mi hoñ'u go gue'a nú'a bí ja mahets'i. Hangue Ajuá hindi ntsa pa da má gue go gue'a ra Ajuá de gue'u, ne nu'á xa hoca 'nara hnini pa gue'u.

¹⁷ Po ra jamfri ra Abrá bi 'yøte Ajuá nu mi tsapi ua xi mi ja rá jamfri. Hangue bi zixa ra Isaac nú'a rá 'ra t'u pa xa hyohma pa xa umba Ajuá ngu 'nara 'baha, masque Ajuá xqui ñã'tuabi gue de ra Isaac mi ma da nxãnda ndunthi ya ja'i, ne xqui 'ñemi: ¹⁸ "Go dri 'beto yá batsi ra Isaac." ¹⁹ Ra Abrá mi camfri gue Ajuá ja rá ts'edi pa xa japi xa yopa nte ra Isaac. Y ra Abrá bi 'yot'a ra uenda gue bi yopa nte ra Isaac ngue'a ya mi 'bui pa da du, pe Ajuá bi ñãni'a ne bi umbabi ra Abrá ma'na'qui.

²⁰ Po ra jamfri ra Isaac bi japabi nú'u yoho yá t'u, 'na mrá thuhu ra Cobo y nu ma'na ra Esaú, masque ya japi mri 'betho da nja. ²¹ Po ra jamfri ra Cobo nu ya de mi ma da du bi japabi nú'u yoho yá t'u ra Jose, y nú'a ra ora mri japabi mi xocambeni Ajuá, xqui ntø'tse co rá bordo. ²² Ra Jose nu de ya pa da du bi má co ra jamfri gue ya me Israel mi pe'tsi da bøni de Egipto. Ne bi xipabi'u gue ra pa'a da bøni de guehni'u, da hñã'tsua rá ndo'yo'a pa da nt'agui habu mi ma da 'mui'u.

²³ Po ra jamfri nu mi 'mui ra Moise, rá dada ne rá nañã himbi zu nú'a ra danga ndã de Egipto, masque nu'á xqui manda pa da tho ya zi t'uca ts'unt'u. Nu'ú bi hyandi gue ra Moise mrá zi hoga ts'unt'u, hangue bi 'ñãgui'u hñu nzana. ²⁴ Po ra jamfri, nu de ya mi ndangui ra Moise, ya himbi ne'a bi t'embabi gue go mrá nañã nurá t'ixu ra ndã de Egipto. ²⁵ Ra Moise ma'na bi ho bi sufri mahyegui co rá hnini Ajuá que xqui gohi ja rá ngu ra ndã pa xa johyahmá co nuya ts'ot'ø'e nú'u da uadi ne da thogui.

²⁶ Nú'a bi gamfri gue nu'bu da thogui ya nt'atsate ngu nú'u mi ma da thogui ra Zidada Jesucristo, nu'bú mi ma da t'umbabi ma'na ndunthi ya danga hño de gatho nuya hño mi ja nuni Egipto, ngue'a nú'a mi tø'ma 'nara hoga thãhã nú'a mi ma da umbabi Ajuá. ²⁷ Po ra jamfri ra Moise bi bøni de Egipto ne himbi zupabi rá cue nú'a ra ndã de guehni. Ne bi sigui co nú'a xqui beni da 'yot'e ngue'a mi camfri gue mi 'ñoui Ajuá masque himi handi.

²⁸ Po ra jamfri ra Moise bi 'yot'a nú'a ra ngo dega pascua, bi manda bi tho ya deti, y nuyá ji'u bi hnãxa ja ya gosthingu pa njabu nu mi thogui rá enxε Ajuá pa da hyo yá mudi t'u de cada 'naya ngu de Egipto, bi thoguitho

ja yá ngu ya me Israel, y hinte bi ja'u. ²⁹ Po ra jamfri ya me Israel bi 'raxa ja ra ndehe rá thuhu ra Thenga Ndehe. Bi hyegue ra dehe pa bi net'i ra 'yonyhai ne bi thogui'u, y de mi ma da thogui njabu nú'u ya me Egipto, bi jat'i gathu'u.

³⁰ Po ra jamfri ya me Israel bi thexa yoto ma pa gatho ja rá nthets'i ra hnini de Jericó mi jot'i dega danga jado. Y co yá jamfri'u bi daguise ya jado. ³¹ Ra Raab mi 'nara ts'o'behñá'a, pe co rá jamfri'a himbi tho ngu bi tho gatho nú'u ya 'ñagamfri mi 'buhni ja ra hnini Jericó, ngue'a nura Raab xqui umba ntsaya nú'u to'o xqui 'met'o da c'a'tsa nú'a ra hai'a.

³² ¿Te ja ma'na ga ma? Hinga juadi ga ma, 'bu ga ma de ra Gedeó, de ra Barac, de ra Samsó, de ra Jefe'te, de ra Davi, de ra Samue, ne de ma'ra yá 'meñni Ajuá. ³³ Nú'ú go gue'u co ra jamfri bi ntáte'u de ma'ra ya hnini, y bi 'yot'a ra hoga ts'utbi, y bi hñañ'u nú'a ra mfsats'i xqui ñá'tua Ajuá. Co ra jamfri hinte bi ja nú'u bi t'ent'ua ya zate. ³⁴ Nehe hinte bi ja nú'u bi t'ent'a ja 'nara tsibi xi mi zó nts'edi. Nehe ma'ra himbi za to bi hyo'u co ra mahuai. Po ra jamfri mi t'umbabi ra ts'edi ora mi othobi'u. Himi tsu'u nura ora mi 'yo ja ra tuhni, hangue mi japi mi nest'ihí gatho yá ncontra. ³⁵ Po ra jamfri 'raya 'behñá bi hyandi gue bi yopa nte 'ra de yá ja'i xqui du.

Ha nu ma'ra bi t'ot'ua bi ndunthi ya ts'ot'ot'e pa xa ncøhma de Ajuá, pe masque bi tho'u himbi ncøni, ngue'a bi gamfri'u gue mi ma da yopa nte'u pa da me'tsa 'nara te ma'na xá hño. ³⁶ Nu ma'ra bi zeta ya nt'atsate ne ya mfei, ha nu ma'ra asta bi njot'a fadi ne bri that'i co ya cadena. ³⁷ Nu ma'ra bi tho dega nc'ahni. Nu ma'ra bi thecuabi madetho yá ndo'yo. 'Ra bri tsapi pa xa 'uehma de yá jamfri. Ha nu ma'ra bi tho co ra huai. Ha nu ma'ra mri mau mri mani mi he ya xifri dega deti ne dega t'axi ngue'a mi otho te da hye, ne xi mi thogui ra nhyoya, ya uguí, ne ma'ra ya ts'othogui. ³⁸ Masque nú'ú go mri 'ñepabi 'raya t'ot'e ma'na xá hño que gatho nú'u ja ja ra ximhai, pe nu'ú mi naxni ja ya mbonthe ne ja ya t'ohø, ne mri 'ñagui ja ya ma'ye ne ja ya hñádo. ³⁹ Gatho nú'u to'o bi sufri njabu, hma xá hño de gue'u ngue'a bi gamfri xá hño Ajuá. Pe nu'ú himbi za bi hyanda gatho nú'a xqui ñá'tuabi Ajuá, ⁴⁰ ngue'a Ajuá xqui beni de guecju nú'u dyá gamfrihu, gue da 'racju 'nara japi ma'na xá hño que nú'a bi hñani'u, pa nú'u ya 'bet'o gamfri da dø'mi pa njabu ngu'u ne ngujú ga hññu mahyegui gatho nú'a xa ñatcahu Ajuá, ne ga 'bahu xá hño ja rá thandi'a.

Ga huxa ma thandihú ja ra Zidada Jesu

¹ Hangue nu'ú dí pahú gue bi 'mai ndunthi nú'u to'o bi gamfri, y nú'ú utcahu gue xi bi 'ño xá hño ja yá jamfri. Hangue ma ga tsohahu gatho nú'a hindi hocaguihu ga ø'tuahu rá paha Ajuá. Nehe ga 'ueguehu de ra ts'oqui dri duhu, pa njabu hinda zamgahu. Ga njahu ngu nú'u pa ra tahá dega 'rihi, ga tsethu gatho huxa ga tsøñhu habu drá maha. ² Ma ga asta ma thandihú ja ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a xa 'racju ma jamfrihu, ne go gue'a faxcaguihu pa ga camfrihu xi xá hño. Nú'a xi bi sufri ja ra pont'i, pe himbi jamasu gatho nuya nt'atsate de nú'a ra du dega 'betsa bi thogui'a, ngue'a mi padi gue 'mefa de gatho nú'a xqui thogui mi ma da me'tsa ndunthi ra johya. Hangue nubyá ya bi hudi ja ra 'ñei de habu bí hudi Ajuá rá Dada.

³ Beñhu de gatho nú'a bi zeta ra Zidada Jesu, pa hinda zabi'ihu de nú'a guí thohu, nixi da du ri muihu. Nu'a bi zeta gatho ya ts'ot'ot'e bi 'yot'ua bi 'yot'ats'oqui gá ja'i. ⁴ Nu'ahu, masque gri ntunhu nzantho co ra ts'oqui, pe ni 'na de gue'ahu hinxá tho'ahu. ⁵ ¿Ha gue ya xcá pumfrihu nú'a ra ts'ofu bi 'ra'ahu Ajuá nú'ahu gyá batsihu de gue'a? Ja ra Maca T'ofu enga njaua:

Ma zi t'u'i, ogrí utsabi rá ts'ofu Ajuá, nixi hinda du ri mai nú'bu tsu'a't'a.

⁶ Ngue'a Ajuá zofu nú'u to'o ma'di'a, nehe ri castiga nú'u to'o ri jabatsi nú'bu hinda 'yot'e xá hño'u.

⁷ Ogrí uhu rá ts'ofu Ajuá. Nu'a ri su'a'ihu ngue'a gyá batsihu de gue'a. Dí pahú gue gatho ya dada hacuabi nú'a ra maña di pe'tsa yá batsi, ¿ha ngue ha? ⁸ Gatho ya batsi t'umba ra ts'ofu 'bu hingui øde. Hangue 'bu Ajuá hingui 'ra'ahu ra ts'ofu, nu'bu hingue xi gyá batsihu de gue'a. ⁹ Nú'bu ndyá ntsihu, numa dadahu mi tsucaguihu 'bu hinduí øtehu, y nu'ú ndí umfu ra t'equ'ei. Nu'bu ¿hanja hingo ma'na ga umfu ndunthi ra t'equ'ei nú'a ma Dadahu bi 'bu mahets'i, pa njabu da nja ma tehu nzantho? ¹⁰ Nú'bu ndyá ntsithohu, numa dadahu bi 'racju ra ts'ofu po 'raya zi patho y ngu nú'a bi ne'u. Pe nu Ajuá ri 'racju ra ts'ofu pa ma hñohu pa nzantho, pa njabu ga 'bahu xá nt'axi ngu 'bu'a. ¹¹ Xi majuaní, ni 'nara ja'i hindi johya nura ora di ncastiga. Tu rá mai, ha. Pe nu'a tó'o da hñanga ra ts'ofu, 'mefa ma da me'tsa 'nara hoga te ne da 'mai te rá thento.

Xá nts'o ma da thogui nú'u to'o hingui ne da 'yøde rá noya Ajuá

¹² Hangue nú'ahu guí tu ri muihu, dá nuhu ri mfenihu ne 'yøthu ra ts'edi pa guí siguihu co Ajuá. ¹³ Ne 'yohu xá hño, pa njabu nú'u ya cu hingui 'yo xá hño ja rá 'ñu Ajuá, da 'ño xá hño, ne da ze yá jamfri.

¹⁴ Yøthu gatho nú'a da za pa gui 'bahu 'nara hoga'mai con gatho. Nehe nsuhu pa strá nt'axi ri tehu, ngue'a nú'u hinstrá nt'axi yá te, hinda ma da hyandi Ajuá. ¹⁵ Nsuhu xá hño pa ni 'na de gue'ahu hingui 'behú nú'u ya japi ri 'racju Ajuá. Y nsuhu pa hinda te ya ts'omfeni madetho de gue'ahu, pa hinda ts'ocua yá mfeni gatho ma'ra, ngu 'nara ts'ondapo xá nju. ¹⁶ Nu'a ma gui 'yøthu, gui jamasuhu pa ni 'na de gue'ahu hingui hñuxhu co ya 'behña nú'u hingo xi ri 'behñahu, nixi ya 'behña hinda hñuxui ya 'ñhø nú'u hingo xi yá dame. Nehe jamasuhu gue ni 'na de gue'ahu hingui 'tsahu gatho nú'a di muui ja rá thandi Ajuá, ngu bi 'yøt'a ra Esaú bi unga rá japi hønse po 'nara hñuni bi t'umbabi, y nura japi'a xqui umbahma Ajuá ngue'a gue'a mra mudi t'u de ra Isaac. ¹⁷ Gui pahú gue ra Esaú nu mi nehma da yopa hñanga ra japi de rá dada, ya himbi za bi t'umbi ma'na'qui. Masque xi bi nzoni ra Esaú, pe ya himbi za bi pata ra cohi pa xa yopa t'umba nura japi'a.

¹⁸ Nujú hindí njahu ngu nú'u ya me Israel nu mi umbabi Ajuá nura ley. Nu'ú bi zøni asta ra t'øhø Sinai nú'a tsa to da net'i. Nura t'øhø'a mi zø, ne mi jani ra 'bexuui ne ra bunthi. ¹⁹ Nu'ú bi 'yøde nú'a ra trompeta bi nzani, nehe bi 'yøde rá noya Ajuá mi zofo'u. Nu mi 'yøde'u nura noya'a, bi bantebi'u ra Moise pa da xipabi Ajuá gue ya hinda sigui da zofo njabu'u. ²⁰ Ngue'a himbi za bi zeta nú'a ra hmada bi xipabi'u Ajuá ne bi 'ñena: "Asta 'nara mbo'oni, 'bu da net'a nuna t'øhøna, pe'tsi da tho co ya nc'ahni o co ra lansa." ²¹ Xi mi unga ra ntsu nú'a mri hnequini, asta ra Moise bi 'ñena nehe: "Asta ri 'raca ra huat'i co ra ntsu."

²² Pe nujú nu de dá camfrihu Ajuá ya stá jonihu ja nú'a ra t'øhø rá thuhu Sion habu bí ja rá hnini Ajuá nú'a te, y nú'a go gue'a ra Jerusale nú'a bí ja mahets'i habu bí 'bu ya 'motho dega enxé. ²³ Nú'ú xa munts'i pa brí nsunda Ajuá. Ne stá muntshani con gatho ma'ra ya bati de Ajuá nú'u ya xa t'opa yá thuhu nuni mahets'i mahyegui con guecju, y stá hañhu yá japi Ajuá ngu t'umba nuya mudi t'u. Ne stá tsøhu ja rá thandi Ajuá nú'a to'o ra Nzaya de gatho. Stá tsøhøhu habu bí 'bui nú'u bi hñoja'i, nú'u ya xa zits'i Ajuá pa da 'mai xá hño ja rá thandi'a pa nzantho. ²⁴ Ne stá jonihu ja ra Zidada Jesu nú'a to'o po rá du bi nja ra 'ra'yo cohi, y stá mpøhøhu po rá ji bi mfani nú'a utcaguihu nú'a ma'na xá hño que rá ji nú'a ra mbo'oni bi hyo ra Abé dega hña'ti.

²⁵ Por gue'a jamasuhu gui 'yøtehu Ajuá nú'a zo'a'ihu. Nú'u to'o himbi 'yøte rá noya Ajuá nú'a bi manga ra Moise nuua ja ra ximhai, nu'ú himbi mpont'ui rá cue Ajuá. Xigaguihu, 'bu hinga øtehu nú'a bá ehe de mahets'i pa e bi zocaguihu, ma'na hinga

mponthu rá cue Ajuá. ²⁶ Ajuá co rá noya bi japi bi mbi ra hai nú'a ra pa bi unga ra ley. Pe nubyá ena njaua: "Ma ga japi da mbi ra hai ma'na'quitho, nehe mahets'i ma ga japi da mbi." ²⁷ Nu mi 'ñena "ma'na'quitho", xicju gue ma da 'mædi gatho nuya t'øt'e xa hyoqui ne ri mpadi, pa go da gohi nú'u ya t'øt'e hingui tsa da mpadi. ²⁸ Hangue ma ga umfu njamadi Ajuá gue nurá hnini'a habu ma ga maha hingui tsa da mpadi. Ma ga pepu Ajuá co ndunthi ra t'equ'e'i ne co ndunthi ra ntsu ngu nú'a ne'a. ²⁹ Ngue'a Ajuá ma da huata gatho ya ts'oqui, nja ngu 'nara tsibi ri huata gatho nú'a ja.

13

Hanja da za ga øthu nú'a ne Ajuá

¹ Siguihu gui mpe'tsua hmætehu 'na ngu ma'na. ² Ne oxqui pumfrihu gui umfu ntsaya nú'u tsøñ'ahu ja ri nguhu, ngue'a bi njabu 'ra bi umba ntsaya 'raya enxé masque himi pad'i'u ua myá enxé.

³ Ne oxqui pumfrihu ya 'yofadi, 'yøthu ra uenda gue go gui øhu fadi. Nehe oxqui pumfrihu nú'u thogui ya nt'atsate, ngue'a ne'ahu gui 'yothuua ja ra ximhai.

⁴ Gatho'ihu cumplihu nura cohi gá pe'tshu nu ngá nthatihu. Xi da nsuhu pa hingui ts'oca ri nthatihu, ngue'a Ajuá ma da hña'mba nguenda nú'u ya zinga medinthati ne nú'u ya 'ñe'behña.

⁵ Odi oda ri mfenihu ra boja. Dá hñu ri muihu co nú'a ya gui pe'tshu. Ngue'a Ajuá ena: "Hinhy'a'mu ga tsoc'athohu, nixi ga héc'athohu." ⁶ Hangue co ma jamfrihu da za ga eñhu:

Ajuá go gue'a faxcagui;

hangue hinga tsu ni 'nara ja'i de nú'a beni te da 'yøtcagui.

⁷ Oxqui pumfrihu nú'u ri ma'yohu bi zo'ahu de rá noya Ajuá. Pahú xá hño de yá te'u ne de yá hoga 'bæfi. Tenuhú nú'a ra jamfri xa me'tsu.

⁸ Ra Zidada Jesucristo go guet'a de mande, de nubya, ne pa nzantho. ⁹ Hangue oxqui hophu to da zix'a'ihu pa gui tenhu ma'ra ya nt'utuate nú'u 'na'ño. Ma'na xá hño ga hoñhu rá mfats'i Ajuá que ga tenhu ya nzai dega hñuni nú'u t'øt'e pa Ajuá, ngue'a nuya hñuni'u hingui faxa nú'u to'o ri deni'u pa da za da 'mai xá hño co Ajuá.

¹⁰ Ya macja de ya xodyo nú'u pepabi Ajuá ja yá nija'u, ho ya mbo'oni pa umbabi Ajuá dega hña'ti, nepu nura ngø go tsi'u. Pe nura hña'ti bi t'øt'e por guecju, 'na'ño. Y nuya macja'u, pa gue'u hinte ri muui nú'a ra hña'ti bi t'øt'e por guecju 'bu sigui'u ho ya mbo'oni dega hña'ti. ¹¹ Nuyá ji nuya mbo'oni tho, haxa ya nda gá macja pa mbo ra Maca Luga Xá Nsunda pa da hña'ca ya ts'oqui. Y nuyá ngø nuya mbo'oni'u ts'at'a møte ra hnini.

¹² Hangue nehe ra Zidada Jesu bi du mōte ra hnini pa bi xugaguih_u co rá maca jí'a.

¹³ Hangue ma ga tenh_u ra Zidada Jesu, ne ga tsoh_u gatho ma ndaxjua jamfrih_u, ga øth_u ra uenda gue necj_u ya stá pøñh_u de ra hnini pa ga sufrih_u ra nt'atsate mahyegui co ra Zidada Jesu. ¹⁴ Ngue'a nujú hndí pē'tsh_u 'nara hnini de guecua ja ra ximhai hab_u ga 'buh_u pa nzantho. Nujú dí hoñh_u 'nara hnini nú'a ma da hnequi 'mefa. ¹⁵ Hangue po rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ma ga xøcambenih_u Ajuá nzantho. Nuna søcambenina guehna ngu 'nara hñá'ti pa Ajuá nú'a rí 'ñepi ga umf_u co ma neh_u. ¹⁶ Nehe oxqui pumfrih_u gui 'yø'tuah_u ra hño ma'ra, ne gui faxh_u nú'u to'o hinte pē'tsi. Nu'b_u gui 'yøth_u njab_u, gue'a ngu 'nara hñá'ti guí umf_u Ajuá, y nú'a gue'a ri ho'a.

¹⁷ 'Yøte rí ma'yoh_u. 'Yøth_u nú'a da xi'a'ih_u, ngue'a go gue'u ri su'a'ih_u ne go gue'u pē'tsi ma da dapa nguenda Ajuá. 'Yøteh_u pa da za da mpefi co ra johya, hingue co ra dumai. Nu'b_u co ra dumai ri mpefi'u, nu'bú hinte ma gui hañh_u.

¹⁸ 'Yaph_u Ajuá por guecje. Nuje dí camfrihe gue dí 'buehe xá hño, ne dí nehe gue nzantho ga 'yohe xá hño de gatho nú'a dí øthe. ¹⁹ Y nehe xi dí bante'ih_u gui 'yaph_u Ajuá pa 'nihi ga pengui ga tsøñ'ah_u.

Rá ngats'i ra carta hab_u 'benpabi ra nzengua ya gamfri ne t'apa Ajuá por gue'u

²⁰ Ajuá nú'a unga ra hoga'mui bi japi bi yopa nte de ja ya du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nú'a go gue'a ma danga Ma'yoh_u, y po rá jí'a bi nja nú'a ra cohi pa nzantho.

²¹ Ajuá da 'ra'ah_u ra ts'edi pa gui 'buh_u xá hño pa da za gui 'yø'tuah_u rá paha'a, ne pa njab_u co rá mfats'i ma Zidadah_u ra Jesucristo gui 'buh_u ngu nú'a ne'a. ¡Drá nsunda ra Zidada Jesucristo pa nzantho! Njab_u gue'a.

²² Dí bante'ih_u zi cuh_u, gue osti tsabi'ih_u gui 'yødeh_u xá hño nuna ra ts'ofu dí 'ra'ah_u, ngue'a himbi za dá xi'ah_u gatho nú'a ndí ne ga xi'ah_u. ²³ Ne dí ne ga xi'ah_u gue ma zi cuh_u ra Timu ya bi bøni de ja ra fadi. 'B_u 'nihi da zøhø de guecua'a ga me'beb_u pa ma ga c'a'ts'a'ih_e.

²⁴ Fat'ajuah_u gatho nú'u to'o su'a'ih_u, ne gatho nú'u ma cuh_u de ra jamfri. Ne ri fat'ajuá'ih_u ya cu me Italia.

²⁵ Ajuá da max'a'ih_u guí gathoh_u. Njab_u gue'a.

RA SANTIAGO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA SANTIAGO

Ra Santiago opabi ya gamfri nú'u xa bōni de yá hai ne haburaza 'bu'u

¹ Nuga drá Yego di pepabi Ajuá ne ra zi Hmu Jesucristo. Dí zengua'ihú gatho nú'ahú xcá ehehú de nú'u 'ret'amayoho yá t'u ra Israel, xcá pōñhú de ri haihú ne haburaza guí 'buhú.

Ra mfadi nú'a bí ehe de Ajuá

² Ma zi cu'ihú, xi da johyahú ora guí thohú ya thogui. ³ Ngue'a guí padihú gue nura ora guí thohú ya thogui gue'bu ma'na da zé ri jamfrihú pa ma'na guí tsethú. ⁴ Hangué osta zabi'ihú guí tsetihú, pa njabú ma'na da nja ri jamfrihú, ne hinte guí 'bedihú pa xi guí 'buhú xá hño ja rá thandi Ajuá.

⁵ 'Bú 'na de gue'ahú grí 'behú ra mfadi, 'yaphú Ajuá y nú'á da 'ra'ahú, ngue'a nu'á umba gatho nú'u to'o da 'yapabi'a ne uni ndunthi, ne hingui uni dega cuc. ⁶ Pe nuto adi ra mfadi, dá 'yadi co ra jamfri, hinda dahu. Ngue'a nu'á to'o di dahu, nurá mfeni'a nja ngu ra dehe nú'a ent'a ra ndahi ri maua ri maní. ⁷ Hangué nu'á to'o njabú rá mfeni, odi hu rá múi gue da ma da hñani te da hñani de Ajuá. Nú'á hinte ma da hñani'a. ⁸ Ngue'a nu'á to'o di yohna rá mfeni, hingui padi nda'a da 'yot'e.

⁹ 'Bú 'nara gamfri hinte pe'tsi ne othobi ni 'nara nsu, dá johya'a ngue'a Ajuá e'tsuabi rá nsu. ¹⁰ Ha nu'bu 'nara gamfri pe'tsa ndunthi ya hño, dá johya'a 'bu da badi gue nú'a pe'tsi hinte di muui ja rá thandi Ajuá. Ngue'a nuya rico tu, nja ngu yá dōni ya ndapo, hinte tseti'u. ¹¹ Nurá dōni ra ndapo, sta c'onts'a ra hyadi ne sta pat'i, da 'yot'a rá 'bai, ne da hyoe yá dōni, ya ja bi uahni gatho ra dōni, y ya hingui hnequi mahotho. Njabú thoho 'nara rico co rá nsu ne yá ndunthi yá hño, di mpefi y sta damfri da uadi gatho.

Ya ts'othogui ne ya ts'omfeni

¹² Njapi nú'a to'o tseta ya thogui, ngue'a nu'bu da zeti, Ajuá ma da umbabi ra te pa nzantho ngu 'nara corona dega thaha nú'a xa ña'tui da umba nú'u to'o di madi'a. ¹³ 'Bú 'na benga 'nara ts'omfeni pa te da 'yot'e, odi mā gue nú'a ra ts'omfeni beni'a gue xqui 'ñehe de Ajuá, ngue'a Ajuá hingui beni ni 'nara ts'omfeni y nixi japa 'nara ja'i da benga 'nara ts'omfeni. ¹⁴ Pe rá ts'onc'at'i cada 'na ja eheni ya ts'omfeni ne di hñat'ase'a, y go gue'u japi da 'yot'a ya ts'oqui. ¹⁵ 'Bú rá ts'onc'at'i 'na japi da beni te da 'yot'e xá nts'o, nepu da 'yot'a nú'a beni,

nu'bú ya xa 'yot'a 'nara ts'oqui, ne nura ts'oqui'a japi da 'medi.

¹⁶ Hangué ma zi hmadi cu'ihú, ogui hōpa ri mfenihú da hya'a'ihú. ¹⁷ Ajuá nú'a bí 'bai mahets'i, nú'a to'o bi hyoca ra hyadi ne ra zana ne ya tsō, go gue'a di 'racju gatho ya hño. Ra hyadi ne ra zana ne ya tsō di mpadi, pe Ajuá hinhya'mú xa pata rá 'múi y nixi hinhya'mú ma da pati. ¹⁸ Ajuá po rá paha sehe bi 'yot'e pa da dá mbatsihú de gue'a nu ndá camfrihú rá noya nú'a majuaní. Y njabú go guecaguihú dyá mudí sofohú de nú'u bi hyoca Ajuá.

Ra jamfri nú'a majuaní

¹⁹ Hangué ma zi hmadi cu'ihú, hñuxhú nt'ode xá hño nú'a guí ødehú. Beñhú xá hño nú'a ma guí mañhú, ne ogui ncuchú 'bestho. ²⁰ Ngue'a 'bu 'nara ja'i xi ri ncué, hingui tsa da 'yot'a nú'a ri ho Ajuá. ²¹ Hangué tsohubú gatho ya ts'ot'ot'e ne gatho nú'a xá nts'o. Camfrihú can gatho ri maihú rá noya Ajuá nú'a ya xa 'bot'i ja ri corasohú. Nura noya'a ja rá ts'edi pa da pōhō'ihú.

²² 'Yothú nú'a xi'ahú rá noya Ajuá, hingue hōnse guí 'yodehú, ngue'a nu'bu hingui 'yot'ehú nú'a guí ødehú, njabú guí hñat'asehú. ²³ Ngue'a nu'a to da 'yode rá noya Ajuá ne hinda 'yot'a nú'a mā, nu'bú nja ngu 'nara ja'i nú'a di yot'a rá hmi ja ra hñe. ²⁴ Ha ngu bi uadi bi yot'a rá hmi, 'bestho bi pumfri mi tengu rá hmi. ²⁵ Pe nuto da hñuxa nt'ode nú'a te manganá rá noya Ajuá ne hinda pumfri, ne da 'yot'e nú'a mā, nu'bú Ajuá da japi. Rá noya Ajuá nja ngu 'nara ley nú'a dí øthú co ma pahahú pa da nja ma hoga tehu.

²⁶ 'Bú 'na de gue'ahú guí beñhú gue guí pephú Ajuá, ne hingui handa nú'a guí mañhú, guí hu ri maihú gue guí pephú xá hño Ajuá, pe hina. ²⁷ Nuna guehna ra hoga 'befi nú'a ri ho Ajuá ma Dadahú: Gue nu 'na da maxa ya hyoya bātsi nú'u jo'o yá naná ni yá dada, ne nuya hyoya viuda, ne da nsu pa hinda nts'oqui co ya ts'ot'ot'e de ra ximhai.

2

Hinga xácju nú'u to'o ga numansuhú

¹ Ma zi cu'ihú, 'bu majuaní guí camfrihú ma zi Hmuhú ra Jesucristo xá nsunda, ogui xácju 'met'o nú'u to'o guí numansuhú. ² Nu'bu da yat'i habú guí øt'a ri hmunts'ihú 'nara ja'i xi dri hñe xá hño y dri hñe ya mfo'ye dega oro, ha nehe da yat'a 'nara hyoya di he ya zi zedutu. ³ y nú'a to'o dri hñe xá hño go guí umfu ntsaya co ra t'equ'e'i ne guí 'ñembabihú: "Yotcahe ra mate grí 'ñecua guí hñudi", ha nura zi hyoya guí 'ñemfu: "Nu'í ja da 'bahmabu", o guí 'ñemfu, "Ja da hñupú ja ra hai." ⁴ Zhanja guí øthú njabú gue guí ha'mdahú nú'u to'o guí numansuhú? Hingui ho nú'a ri mfeni gue guí xáctahu ya ja'i.

⁵ Ma zi hmaḍi cu'ihũ, 'yødehu: ¿Ha hinguí pahũ gue go Ajuá xa huahna ya hyoia nuua ja ra ximhai pa go gue'ũ da hñani ya japi de mahets'i po yá jamfri? Nehe go gue'ũ xa huahna Ajuá pa da ma dí 'm̄huini habũ bí manda'a, nehe xa hñá'tuabi gue da 'm̄huini gatho nú'ũ to'o ri maḍi'a. ⁶ Pe nu'ahú guí numa'ñũhu ya hyoia, ha nuya rico go guí numansuhũ. Pe ¿ha gue hinguí pahũ gue go ya rico ha'a'ihũ ne tsix'ahũ ja ra ts'utbi? ⁷ ¿Ha hingo gue'ũ tsani nurá hoga thuhu ma zi Hmuhũ ra Jesucristo nú'a to'o po rá thuhu'a xa thump'a'ihũ gyá gamfrihu?

⁸ Ra Maça T'ofu ena njaua: "Maḍi ri miq'u'eiuí ne gui su ngu grí nsu sehẽ." Nu'bu xi majuañi guí øthu nuna ra maça hmanda, nu'bú ha, guí øthu xá hño. ⁹ Pe nu'bu guí xáctahũ hõnse nú'ũ to'o guí maḍihũ, nu'bú guí øthu 'nara ts'oqui, y nurá ndaxjua ley ra Moise ma gue guí tuxhũ ra ts'oqui ngue'a hingá øthu nuna ra maça hmandana. ¹⁰ Ngue'a nú'a to'o øt'a gatho nú'a m̄anga ra ndaxjua ley, pe 'bu da 'm̄edi 'nara hmanda hinda 'yøt'e, nu'bú nura ja'i'a ya bi duxa ra ts'oqui de gatho nú'a m̄anga ra ndaxjua ley. ¹¹ Ngue'a Ajuá bi m̄anga ja ra ndaxjua ley ne bi 'ñena: "Oxqui nzinga medinthati", nehe bi 'ñena: "Oxqui hote." Nde'bu, 'bu hingrá zinga medinthati pe 'bu grá hyote, njabũ ya hinxá øt'e ngu nú'a m̄anga gatho ra ndaxjua ley. ¹² Pe nujá dí camfrihu ra 'ra'yo ley nú'a dí øthu co ma pahahũ, hangue ga ñahũ ngu ri 'ñehe ne ga øthu gatho nú'a xá hño, ngue'a Ajuá ma da hñabgahũ nguenda ua stá øthu nú'a m̄anga nuna ra 'ra'yo ley ua hina. ¹³ Nú'a ra pa Ajuá ma da hñá'mba nguenda ya ja'i hinda ma da huequi nú'ũ to'o himbi hueca yá miq'u'eiuí. Pe nu'ũ to'o ri hueca yá miq'u'eiuí, Ajuá ma da huequi'ũ nú'a ra pa'a.

'Bu da nja ra hoga jamfri da nja ya hoga befi

¹⁴ Ma zi cu'ihũ, ¿te di muui 'bu 'nara ja'i da 'ñena gue camfri, pe hinguí øt'e nú'a xá hño? ¿Ha gue nú'a rá jamfri'a tsa da pøhø'a? Hina, hinda za. ¹⁵ 'Bu 'nara cu o 'nara nju otho te da hye ni te da zi, ¹⁶ y 'na de gue'ahũ guí 'ñemfu: "Nde, ga nze'guathohũ, ri ma te rá 'ñentho y Ajuá da mag'a'i", pe nu'bu hinguí umfu nú'a honi nura cu'a, nu'bú hinte bi muui nú'a gá xiphũ'a. ¹⁷ Nehe njabũ ma jamfrihu. Nu'bu hõnse ra jamfri dí pe'tshu ne hindí øthu xá hño, nu'bú hinte di muui nú'a ra jamfri dí pe'tshu.

¹⁸ Da za njaua ga xiphũ 'nara cu: "Nu'í hõnse guí camfri, y nugá go dí øt'a nú'a xá hño. Guí nehma guí 'ñutca ri jamfri pe hinguí øt'a nú'a xá hño, ha nugá ga u't'a'i ma jamfri ngue'a dí øt'a nú'a xá hño. ¹⁹ Nu'í guí camfri gue 'nat'a Ajuá 'bui, y xá hño guí camfri njabũ. Nehe ya ts'ondahi camfri gue

'nat'a Ajuá 'bui, pe nu'ũ di huat'i co ra ntsu. ²⁰ Nu'í grá 'bẽmfeni. ¿Ha hinguí padi gue hinte di muui ri jamfri 'bu nehe hinguí øt'e xá hño?" ²¹ Ndu ma dadahũ ra Abrá bi zixa rá t'ũ mrá thuhu ra Isaac pa xa hyohma ja ra ata, hangue Ajuá bi ma gue hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a nú'a bi 'yøt'a nú'a bi xipabi Ajuá. ²² Hangue njabũ ya di pahũ gue rá jamfri ra Abrá mi peui mahyẽguí nú'a ra hoga 'bẽfi bi 'yøt'e nehe. Y co nú'a ra hoga 'bẽfi bi 'yøt'e bi 'ñudi gue xi mi ja rá jamfri. ²³ Hangue bi njabũ ngu nú'a m̄anga ra Maça T'ofu, ne ena: "Ra Abrá bi gamfri Ajuá, hangue Ajuá bi ma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu." Nehe Ajuá bi ma gue mrá amigo'a.

²⁴ Hangue dí pahũ xá hño gue Ajuá ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhũ ngue'a hingue hõnse dí camfrithohũ, pe nehe dí øthu nú'a xá hño. ²⁵ Nehe ra Raab masque mi 'nara ts'o'be'hñá'a, pe Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu'a ngue'a xqui 'yøt'e xá hño nu mi umba ntsaya yá 'm̄ehni ra Josue, nehe bi mats'i'ũ pa bi bõni pa ma'na ra 'ñu pa bi mengui'ũ habũ xqui 'ñehe. ²⁶ Hangue njabũ numa jamfrihu, 'bu hindí øthu nú'a xá hño, hinte di muui, nja ngu ma ndo'yohũ, 'bu ya xa du, ya hinte di muui.

3

Ya noya nú'ũ dí mañihũ

¹ Ma zi cu'ihũ, hinxá hño gue ndunthi de gue'ahũ guí ne gui nxahatehũ ja ya nija, ngue'a dí pahũ gue ma'na ma da thabgahũ ra uenda nú'ũ dyá xahnatehũ. ² Ngue'a gathoguihũ xi dí øthu ndunthi ya t'øt'e xá nts'o ne hinguí tsa da 'm̄tho ma nehũ. Pe nu'bu 'nara cu padi da zama rá ne, nu'bú nura cu'a padi da zama gatho rá ndo'yo nehe, ne xi øt'e gatho nú'a xá hño. ³ Ngu 'nara fani ga hu'tsuañũ 'nara frenu pa ga tsambahũ rá ne pa da 'yøde, nu'bú da za ga tsambahũ gatho maxøgue ra ndo'yo. ⁴ O ngu 'nara barco, masque xi dra dangui ne xi di tseḍi 'nara bũnthi pa da 'yent'i, pe 'nara ja'i da za da 'yet'a nura barco'a co 'nara t'ũca bõja, ne da zits'i habũ go da ne'a. ⁵ Njabũ ma nehũ nehe, masque xi ra notsi pe da za da japi da nja ndunthi ya ts'ot'øt'e. Nja ngu 'nara zi xeca tsibi, jhangu rá ndanguí hmañhã 'nara mboza tsa da nzø! ⁶ Hangue njabũ ma nehũ, tsa da 'yøt'a ndunthi ya ts'ocate, y nja ngu ra ximhai nehe xi xá nts'o, ngue'a ma nehũ ri ts'oga gatho ma ndo'yohũ co nú'a te ma. Co ma nehũ da za da nts'oca ma hoga'mũihũ, ne 'bu te dí mañihũ xá nts'o, nuya noya'ũ bí ehe de ja ra nidu. ⁷ Ra ja'i tsa da max'o gatho nu'araza ra m̄banga zu'ue, ngu ya ts'int'sũ, ngu nú'ũ ya zu'ue jut'a yá muí ja ra hai, ne ngu nú'ũ ya zu'ue 'bui ja ra ndehe, ne ya xa max'o'ũ. ⁸ Pe numa nehũ

hingui tsa ga tsamihũ, ngue'a xi xá nts'o, nja ngu rá ne ra qu'efiã hote. ⁹ Co ma nehũ dí xocambenihũ Ajuã ma Dadahũ, y co ma nehũ dí tsañihũ ma miqu'eihũ masque gathoguihũ xa hyógaguihũ Ajuã ngu rá 'bai'a. ¹⁰ Hangué co ma nehũ dí xocambenihũ Ajuã, y co ma nehũ dí tsantehũ nehe. Ma zi cu'ihũ, hindí 'ñepcahũ ga øthũ njabhũ. ¹¹ ¿Ha gue da za 'nada ra pøthe da bøhø ra t'asdehe mahyẽgui co ra uxcadehe? Hina, hinda za. ¹² Ma zi cu'ihũ, ¿ha gue da za 'na 'bai ra igo da unga ya olivo? ¿O 'nara 'bai gá obxi da unga ya igo? Hina, hinda za. Nixi 'nara pøthe hingui tsa da bøhø ra ts'ot'he ne ra t'asdehe.

Ra mfadi nú'a majuañi

¹³ ¿To'o 'na de gue'ahũ ra nimfeni ne ra bamhya? Nu'a tó'o ra bamhya ne ra nimfeni dá 'ñudi rá hoga'maui co ya hoga 'befi, ne hinda 'ñets'i co nura mfadi pe'tsi, ngue'a nu'a tó'o pe'tsa ra hoga mfadi hingrá 'ñets'i. ¹⁴ Pe nu'bhũ gyá ndustehũ ne guí ne guí nschehũ, ogyá 'ñets'ihũ guí 'ñeñhũ gue xi guí pe'tshũ ra hoga mfadi, ngue'a gue'a 'nara ncuamba. ¹⁵ Ngue'a nú'a ra mfadi guí pe'tshũ gue'a dega ximhai, ne dega ja'i, ne dega ts'ondahi, hingo de Ajuã. ¹⁶ Ngue'a nu habũ ja ra nduste ne habũ ne da nsche 'na, nuni ja guehni ja ra tuhni ne gatho ya ts'ot'ø't'e. ¹⁷ Pe nu'bhũ tó'o pe'tsa nu'a ra mfadi bí ehe de mahets'i, gue'ũ xá nt'axi yá mfeni ne hingyá 'yøt'atuhni. Nu'á ya hoja'i, ya hoga'yøde ne xi ja yá huecate ne nzantho ø't'e xá hño. Hingui yohna yá mfeni, nixi hingyá yohmi. ¹⁸ Nu'bhũ tó'o 'bhui te rá 'ñentho, ne hingyá 'yøt'atuhni, nu'á udi 'nara hoga'maui pa nehe ma'ra da 'mũ 'nara hoga'maui, nja ngu 'nara 'bot'i nú'a 'bot'i pa 'mefa da nja 'nara hoga sofo.

4

Mahyoni hinga mañihũ ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai

¹ ¿Hanja grí ntsuñhũ ne grí ntuñhũ 'na ngu ma'na? Nu'ahũ grí ntuñhũ ngue'a guí pe'tshũ ya ts'onc'at'i y nuya ts'onc'at'i'ũ gue'ũ ja'ahũ guí ntuñhũ. ² Guí nehmañhũ te guí pe'tshũ, pe hingui tsa te guí pe'tshũ, hangué guí ne guí hñotehũ. Gyá ndustehũ pe hingui tsa guí pe'tshũ nú'a guí nehũ, hangué asta grí ntuñhũ pa guí pe'tshmañhũ nú'a guí nehũ. Hingui tsa te guí pe'tshũ ngue'a hingui aphũ Ajuã. ³ Haha, guí adihũ, pe hingui t'a'ahũ nú'a guí adihũ ngue'a hingui adihũ ngu rí 'ñehe. Guí adihũ hønse pa guí johyahũ ja ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai. ⁴ ¡Nú'ahũ guí mañihũ ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai ne hingui mañihũ Ajuã, guí njahũ ngu ra zinga medinthañi! ¿Ha hingui pañihũ gue 'bhũ grí mañihũ ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai, nu'bhũ grí utsahũ Ajuã? Hangué nu'a tó'o xi ne da mañi ya t'ø't'e de ra ximhai, nú'á ya rí utsa Ajuã.

⁵ ¿Ha guí beñhũ gue hinte ri muui ra Maça T'ofu nu habũ ena?: “Nurá Maça Ndahi Ajuã bá peñni pa da 'mũ ja ma corasohũ, nú'á go gue'a mañihũ, y nu'á ne gue xi ga mañihũ Ajuã.” ⁶ Nehe Ajuã go gue'a ri 'racjũ ra danga mfats'i. Nu ja ra Maça T'ofu ena njaua: “Ajuã hingui faxa nú'bhũ to'o ri 'ñets'i ne ri nø't'e, pe nu'bhũ tó'o hingyá nø't'e ne hingyá 'ñets'i, nú'á ha, fats'i.” ⁷ Hangué 'yøtehũ Ajuã, ne nø'tuahũ ra ts'ondahi y nú'á da 'uegue de gue'ahũ. ⁸ Jonihũ co Ajuã y nú'á da joni con gue'ahũ. Nú'ahũ guí øthũ ya ts'oqui, 'ueguehũ de gue'a pa strá nt'axi ri tehu. Ha nú'ahũ guí yohna ri mfenihũ, ntsø'mhũ de nú'a guí øthũ, pa njabhũ da za da t'axca ri corasohũ. ⁹ Ntsø'mhũ de ri ts'oquihũ, ne dá du ri mañhũ de gatho nú'a xcá 'yøthũ, ne nzoñhũ. Nuri thedehũ, dá mpunga ts'oni, y nuri johyahũ, dá mpunga dumui. ¹⁰ Ogrí 'ñexhũ ja rá thandi ra Zidada. Nñobrihũ y nu'á go da 'ñex'a'ihũ 'mefa.

Hini 'ñepi ga 'yøhũ ma cuhũ

¹¹ Ma zi cu'ihũ, ogrí nøñihũ 'na ngu ma'na. Nu'a tó'o nøni rá cu o ri 'yø de nú'a te ø't'e, nú'á ja ra uenda go nomañhũ ra ley ne ri 'yø. Nu'a tó'o ri 'yø ra ley, ya hingo ø't'a ngu nú'a mangan ra ley, ngue'a ya ri 'ñet'a nzayase. ¹² Ajuã go bi hyoca ra ley y go gue'a ra nzaya. Y nu'á go gue'a tsa da ñanga ya ja'i, nehe tsa da mehna to da mehna ja ra tsibi. Pe xi'a'i, ¿to'o'igüe pa guí 'yø ri miqu'eiuí?

Hinto padi te da nja rixudi ndamañi

¹³ Nú'ahũ guí eñhũ njaua: “Núbya rapaya o rixudi ga maha ja nú'a ra hñini dí mañihũ, y ja grá 'bhuhni 'na njeja, ne grá ntuquihũ ne grá mpahũ pa grá tahahũ ra boja.” ¹⁴ Njabhũ guí beñhũ, pe nixi guí pañihũ te grá haxhũ xudi. Nujú hindí pahũ hangu ya pa ma ga ntehuua, ngue'a dí njahũ ngu ra 'bhønguui ri hnequi ne hints'ũ ya'a da 'mætho. ¹⁵ Hangué ma'na xá hño guí 'ñeñhũ njaua: “Bũ Ajuã gue'a rá paha, ne 'bhũ da 'racjũ ra te ne ra nsequi, nu'bhũ ha, ga øthũ gatho nú'a dí beñhũ.” ¹⁶ Pe nu'ahũ grí 'ñets'ihũ co ri mfeni sehehũ. Y nu gatho ri nt'ets'ihũ xi xá nts'o. ¹⁷ Ne nu'a tó'o padi da 'yø't'e nú'a xá hño pe hingui ø't'e, nú'á go gue'a 'nara ts'oqui.

5

Ra ts'ofu pa ya rico

¹ Nú'ahũ rihũ 'yødehũ! Mamts'onihũ ngue'a ma guí thohũ ya danga egui. ² Ma da 'ya gatho nú'a te guí pe'tshũ, ne ma da zip'ahũ ra zu'ue gatho ri hoga hehũ. ³ Ma da boxcua gatho ri bojahũ ngu ra t'axi ne ra oro nú'a xcá muntshũ ne xcá pe'tsthoñhũ, ne ja da hnequini gue hinxá hño nú'a xcá øthũ gue xcá pe'tsthoñhũ. Ne'ahũ ma guí njahũbhũ ngu ri bojahũ gue ma guí juadihũ, y nuri ts'onc'at'ihũ pa xcá pe'tshũ ri bojahũ, gue'a

ngu 'nara tsibi ma da juat'ahũ. Ja nuya ya paya xcá muntshũ ndunthi ri bojahũ, y ya yá gats'i ya pa. ⁴ Ya xa nt'ode yá ts'oni ri mēfihũ nú'ũ to'o xa xop'ahũ ri huahihũ. Nu'á zoni ngue'a xcá hyathũ ne hinxcá ju'tuahũ ngu rí 'ñepabi'ũ. Pe ma Zidadahũ nú'á to'o ra ndá de gatho ya enxē mahets'i, ya xa 'yøtuabi yá ts'oni nú'ũ ri mēfihũ. ⁵ Nuua ja ra ximhai guí øthũ nú'á go ri pahasehũ, ne hinte grí 'bēhũ, pe guí njahũ ngu 'nara mbo'oni nú'á xa hnoqui pa da tho. ⁶ Nu'ahú guí høxhũ ra thai nú'ũ hinte ma thai tu, ne guí hohũ'ũ masque hinte xa 'yøt'e, y nu'á hingui nøt'ahũ.

Rí 'ñepi ga tsethũ gatho ya ts'othogui ne ga aphũ Ajuá da maxcahũ

⁷ Pe nu'ahũ ma zi cu'ihũ, tsethũ gatho nú'á da 'ñep'ahũ mientras da zøhø ma Zidadahũ. Njahũ ngu ra mot'i nú'á tø'ma ra mudi 'ye ne ra 'befa 'ye pa njabũ da za da guxa 'nara hoga sofo. ⁸ Ne'ahũ ndø'mhũ, ne zedihũ ri jamfrihũ ngue'a ya 'nitho ma da zøhø ma Zidadahũ. ⁹ Ma zi cu'ihũ, ogrí hñøxa thaihũ 'na ngu ma'na pa hingui tuxhũ ya ts'oqui. Befihũ gue ma Zidadahũ to'o ra nzaya, ya ts'ũtho ya pa di 'bedi pa da zøhø'a. ¹⁰ Ma zi cu'ihũ, tsethũ gatho nú'á te guí thohũ, ngu bi zeta yá 'mehni Ajuá nú'ũ bi 'mũ maya'bũ ne bi mamba rá noya'a. ¹¹ Dí pahũ gue Ajuá japi nú'ũ to'o tseta gatho ya thogui nú'ũ thogui'ũ. Stá øhũ de ra Job, hangu ya thogui himbi zethmá'a. Pe 'mēfa Ajuá xi bi japi'a ngue'a Ajuá xi ja ndunthi rá huecate ne ja ndunthi rá hmäte.

¹² Ma zi cu'ihũ, jamasuhũ oxqui jurahũ, nixi por mahets'i, nixi po ra ximhai, nixi por ma'ra ya t'øt'e. Mañhũ nú'á majuani; nu'bũ hã, guí mañhũ "Ha", y nu'bũ hina, "Hina", pa njabũ Ajuá hinda castiga'ihũ.

¹³ 'Bũ 'na de gue'ahũ grí sufrihũ, 'yaphũ Ajuá pa da max'ahũ. O 'bũ grí johyahũ, tuthũ ya jahñã. ¹⁴ 'Bũ 'na de gue'ahũ grí hñenihũ, zoñhũ ya ndá de ra nijã pa da 'yapa Ajuá por gue'ahũ, ne da gox'ahũ ra aceite de rá thuhu ma Zidadahũ. ¹⁵ Y 'bũ guí 'yadihũ con gatho ri jamfrihũ, nu'bú guí ñanihũ y ra Zidada da 'ra'ahũ ra nzaqui, y 'bũ xcá 'yøthũ 'nara ts'oqui, nu'á da puñ'ahũ. ¹⁶ Hangue njuánihũ de ri ts'oquihũ 'na ngu ma'na, ne mfaxhũ 'na ngu ma'na guí 'yaphũ Ajuá da puñ'a'ihũ, y pa njabũ nu'á da 'yøthe'ihũ nehe. Ajuá øtuabi rá nt'adi nú'á to'o 'bui xá hño con gue'a ne apabi con gatho rá mui. ¹⁷ Nura bađi Elía 'namrá ja'i nehe nguju, y nú'á xi bi 'yapa Ajuá pa hinda 'uái, hangue himbi 'uái hñu njeya made. ¹⁸ Nepũ ma'na'qui bi yopa 'yapabi Ajuá pa da 'uái y bi 'uái, y nu'bú xi bi hogui ndunthi ra sofo ma'na'qui.

¹⁹ Ma zi cu'ihũ, 'bũ 'nara cu da 'uegue de rá noya Ajuá, nepũ 'na de gue'ahũ guí

zofohũ'a pa da yopa mengui, y nu'á da mengui, ²⁰ nu'bú pađihũ gue nu'a tó'o da co'tsa 'nara 'yøt'ats'oqui de ja rá ts'o'ñu, nu'á bi ñanga 'nara 'yøt'ats'oqui pa hinda ma ja ra nidu, y Ajuá go gue'a bi pumbabi yá ts'oqui nú'á ra 'yøt'ats'oqui'a masque xi ndunthi yá ts'oqui.

RÁ MŪDI RA PEDRO RA MŪDI CARTA NŪ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi nŭ'u ya gamfri xa nxani habwraza

¹Nŭgui drá Pedro, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Dí op'ahŭ nuna carta nŭ'ahŭ gyá gamfrihŭ xcá pŏnhŭ de ri haihŭ ne xcá nxañhŭ habwraza ma'ra ya hai, 'ra de gue'ahŭ guí 'buhŭ Mpono, ma'ra Galacia, nu ma'ra Capadocia, nu ma'ra Asia, ha nu ma'ra Bitinia. ²Ajuá ma Dadahŭ bi huancahŭ ngu nŭ'a xqui beni desde rá mŭdi pa dá camfrihŭ ma zi Hmuhŭ ra Jesucristo. Y po rá Maça Ndahŭ bi t'axca ma mfenihŭ pa ga ōtehŭ ra Zidada Jesu co 'nara mfeni xá nt'axi, y co rá maça jil'a xa xuga ma ts'oquihŭ. Ajuá da jap'a'ihŭ ndunthi ne da max'a'ihŭ pa gui 'buhŭ te rá 'ñenthŭ.

Ya gamfri pe'tsa 'nara nthŏ'mate de ra te pa nzanthŭ

³Ga xŏcambeni hŭ Ajuá nŭ'a to'o ma Dadahŭ ne go gue'a rá Dada ma zi Hmuhŭ ra Jesucristo. Nŭ'á xi ja ndunthi rá huecate pa guecaguihŭ, hangue xa 'racjŭ 'nara 'ra'yo te. Ne nubyá dí tŏ'mhŭ gue ma ga yopa nte hŭ ngue'a ma zi Hmuhŭ ra Jesucristo bi du nepŭ bi yopa nte ma'na'qui'a. ⁴Nehe dí tŏ'mhŭ ga hañhŭ nŭ'a ra tsogui bí pescaguihŭ Ajuá nuni mahets'i nŭ'a hinda za da nhuati, nixi hinhya'mŭ da nts'oqui, nixi hinhya'mŭ ma da 'medi ngu yá xi ya za. ⁵Ajuá xi sugaguihŭ co rá ts'edi ngue'a dí camfrihŭ'a. Nŭ'á sugaguihŭ asta nŭ'a ra pa da ñangaguihŭ nuua ja ra ximhai pa dí 'racjŭ nuni mahets'i gathŭ nuya japi de ma mpŏhŭhŭ nŭ'u 'bescaguihŭ ne ma da hnequi rá ngats'i ra pa.

⁶Hangue por gue'a xi drí johyahŭ masque dí thŏhŭya ya ts'othogui nuua ja ra ximhai ngue'a go gue'a rá paha Ajuá, pe nuya thogui'ŭ bestho ma da uadi ngue'a 'raya patho ma da njabŭ. ⁷Nubyá dí thŏhŭ ya ts'othogui pa ma'na da zedi ma jamfrihŭ, pa njabŭ nu stua yopa penga ra Zidada Jesucristo, Ajuá ma xi da 'ñesca ma nsuhŭ ne da johya'a ngue'a xa zedi ma jamfrihŭ. Nja ngu ra oro 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, nŭjŭ nehe dí thŏhŭ ya ts'othogui pa ma'na da zedi ma jamfrihŭ. Nura oro masque huadi ne thogui, pe 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, y numa jamfrihŭ ma'na ri muui que ra oro.

⁸Nu'ahŭ grí mađihŭ ma Zidadahŭ ra Jesucristo masque hincá hyanthŭ, ne gui camfrihŭ'a masque nubyá hingu'ŭ hanthŭ'a, hangue xi grí johyahŭ co 'nara đanga johya

xi xá nsunda. ⁹Y nurá ngats'i ra pa, ngue'a xcá camfrihŭ, ma gui tsŏñhŭ mahets'i habu ma dí t'a'ahŭ gathŭ ya japi de ri mpŏhŭhŭ.

¹⁰Maya'bŭ nuyá 'mehni Ajuá bi ma gue nujŭ ndi ma ga mpŏhŭhŭ po rá hñŏja'i Ajuá. Nuya 'mehni'ŭ himbi za bi bađi de nuna mpŏhŭ xa 'racjŭ Ajuá nubyá. Nu'á xi mi ōt'a ra ts'edi pa xa bađihma te ri bŏnga nŭ'a bi mañ'ŭ, pe himbi za. ¹¹Nu'á bi ma ngu nŭ'a mi xipa rá Maça Ndahŭ Ajuá gue ra Zidada Jesucristo mi ma da thogui ya ōgui asta rá du, pe 'mefa mi ma da t'umba ra nsunda. Pe nu'á himbi za bi bađi ha'mŭ mi ma da njabŭ, nixi hanja mi ma da nja. ¹²Nuya 'mehni'ŭ bi sipi gue himi ma da hyanda nŭ'a mi mañ'ŭ, pe nujŭ hŭ. Pe bi sipabi'ŭ gue mi pe'tsi da nja gathŭ nŭ'a mi mañ'ŭ, pe asta 'mefa. Dí pa hŭ gue nuya pabya xa nja gathŭ nŭ'a bi mañ'ŭ, ne gue'a ya xa xi'a'ihŭ nŭ'u to'o manba rá noya Ajuá ne hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahŭ nŭ'a xuá 'bchna de mahets'i. Ne nuna mpŏhŭhŭ xi xá nsunda, hangue asta ya enxŭ da nehma da bađi nehe.

Ajuá ne ga pe'tshŭ 'nara te strá nt'axi

¹³Hangue beñhŭ xá hño de nŭ'a te gathŭ gui 'yŏthŭ, ne nsuhŭ xá hño, ne xi da tŏ'mhŭ nŭ'u ya japi ma da 'ra'ahŭ Ajuá po rá hñŏja'i nu stua yopa penga ma Zidadahŭ ra Jesucristo. ¹⁴Nubyá ya yá batsi'ihŭ Ajuá ne gui ōtehŭ'a, hangue oxqui beñhŭ gui 'yŏt'ehŭ ya ts'ot'ŏt'e ngu nŭ'u ngui ōthŭ ma'met'o ante gui camfrihŭ ra Zidada. ¹⁵'Yohŭ co ri mfenihŭ strá nt'axi ngu rá nt'axi Ajuá nŭ'a xa huahn'ahŭ pa da pŏhŭ'ihŭ. ¹⁶Ngue'a Ajuá xicaguihŭ ja ra Maça T'ofŭ ne ena: "Buhŭ xá nt'axi, ngue'a ngui xá nt'axigui."

¹⁷Ajuá go gue'a ma Dadahŭ nŭ'a to'o dí aphŭ ma nt'adihŭ, y nŭ'á go gue'a nehe ma da hñabgahŭ nguenda de gathŭ nŭ'a te stá ōthŭ. Nŭ'á hinda ma da xáctho nŭ'u to'o ma da hñá'mba nguenda, hangue mahyoni ga 'yohŭ co rá ntsu Ajuá gathŭ nŭ'u ya pa ga 'buhŭua ja ra ximhai. ¹⁸Dí pa hŭ gue Ajuá bi 'uegaguihŭ de ma nts'o'maihŭ nŭ'a xqui 'ñutca ndu ma dadahŭ. Nu'á bi pŏhŏguihŭ, pe hingue co ra t'axi nixi co ra oro nŭ'a juadi ne thogui. ¹⁹Bi pŏhŏguihŭ co rá maça ji ra Zidada Jesucristo nŭ'a bi mani nu mi tho'a, nja ngu 'nara zi t'wca deti xá nt'axi ne hinte ja. ²⁰Nŭ'á de ante da thoca ra ximhai ya xqui t'egue pa da du ne pa da pŏhŏguihŭ, pe hinga 'bestho bi 'ñehe, asta nuya pabya ja bi 'ñehe pa bi pŏhŏguihŭ. ²¹Nujŭ dí camfrihŭ Ajuá ngue'a bá pencahŭ'a ra Zidada Jesucristo pa bi du por guecŭ, y 'mefa de gue'a Ajuá bi japi bi yopa nte ma'na'qui, ne bá umba rá nsunda. Hangue dí camfrihŭ Ajuá, ne dí tŏ'mhŭ da zixcahŭ ja rá nsunda nehe.

²²Y stá camfrihŭ rá noya Ajuá ne ya stá nxŭcŭ de ma ts'oquihŭ pa xa za stá mpe'tsua hmaťehŭ 'na ngu ma'na, hangue xi ma ga

mádiñu 'na ngu ma'na con gatho ma muihu.
²³ Nubyá ya stá yopa 'buhu ma'ra'yo ngue'a
 ya stá camfrihu rá noya Ajuá nú'a hin-
 hya'mu ma da uadi. Nuna ra te dí pe'tshu de
 guecua ja ra ximhai ma da uadi da thogui,
 pe nuna ra 'ra'yo te stá hãñhabya hinhya'mu
 ma da uadi. ²⁴ Ra Maça T'ofu ena njaua:
 Rá te ra ja'i nja ngu 'nara ndapo,
 ha nú'a gatho te pe'tsa nura ja'i'a nja ngu
 'nara dõni.

Nura ndapo da du y nura dõni da hyøe,
²⁵ pe nura noya Ajuá hinhya'mu da uadi.
 Y nura noya'a go gue'a ra maça noya ya xa
 si'ahu.

2

¹ Hangué ya hñacju gatho nú'a xá nts'o,
 ngu ra nthate, ra ñohmi, ra nduste, ra
 nt'etsate, guehya dí xi'ahu ya hingui 'yøthu.
² Njahu ngu 'nara zi bãtsi xi tsu ra thuhu
 dega 'ba, ne ne da zi ndunthi pa da niña,
 ne'ahu dá zu'ahu ra thuhu de rá noya Ajuá,
 pa njabu ma'na da ndangui ri jamfrihu,
³ ngue'a nu'ahú ya xcá paťuahu rá hñoja'i ra
 Zidada.

*Ra Zidada Jesucristo gue'a ra mudi do bi
 megui Ajuá ja rá nija nú'a te*

⁴ Jonihu co ra Zidada Jesu nú'a to'o ra
 mudi do bi megui Ajuá ja rá nija'a nú'a te,
 y nú'a ra nija'a go guecju núju stá camfrihu.
 Nja ngu nú'a ra mudi do bi utsa ya gado ne
 bi fôte'u, njabu bi t'utsa nehe ma Zidadahu
 ra Jesucristo asta bi tho ja ra ponza. Pe ja
 rá thandi Ajuá xi ri muui, ne bi hñuts'i'a
 dega mudi do. ⁵ Y núju nehe dí njahu ngu
 'raya do nú'u t'ets'i ja ra jado pa ri te rá
 nija Ajuá, y Ajuá go gue'a ra gado. Nuju
 go guecju dyá macjahu majuani ngue'a dí
 pephu'a. Hangué ma ga umfu ma tehu'a ngu
 'nara hñ'a'ti, ngue'a gue'a ri ho Ajuá ga umfu
 de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. ⁶ Ngue'a
 Ajuá mi mangua de ra Zidada Jesu ja ra Maça
 T'ofu, ne ena njaua:

Nugui dí pegui ja ma hnini Sion nuna ra
 mudi do pa ma nija,
 ngue'a guehna stá huts'i ne xi ri muui ndun-
 thi;

y nuto gatho da gamfri, hinda ma da 'be yá
 tsa.

⁷ Hangué núju dí camfrihu ra Zidada Jesu,
 dí pahu gue xi xá nsunda, pe nú'u to'o hingui
 camfri'a, hingui pađi ua xá nsunda. Ja ra
 Maça T'ofu ma njaua de ra Zidada Jesu-
 cristo, ne ena:

Nú'a ra do bi fõthmabu 'na lado nuya hyøngu,
 nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

⁸ Ra Maça T'ofu sigui ma de ra Zidada Jesu-
 cristo ne ena:

Ya ja'i da za da mfe'tse ja nura do'a, ne da
 dagui.

Y nu'u to'o ri mfe'tse, ri mfe'tse ngue'a hin-
 gui camfri rá noya Ajuá. Nú'ú ma da dagui
 pa da 'mædi ngue'a bi mangua Ajuá da njabu.

Ya gamfri gue'a rá hnini Ajuá

⁹ Pe núju go guecju rá hniniguihu Ajuá
 xa huancahu ne xá nt'axiguihu, ne dyá ndá
 gá macjahu dí pephu Ajuá ra danga nda,
 ne dí mañhu de yá danga 'befi nú'a to'o bá
 tsicju de ja ra 'beXuui pa ga 'buhu ja rá maça
 ñot'i'a, y nú'á go guesε Ajuá. ¹⁰ Ma'met'o
 himrá hniniguihu Ajuá, pe nubya há, ya
 rá hniniguihu'a. Ma'met'o hinsti tsuhu ra
 huecate, pe nubya há, Ajuá xa huegaguihu.

Pephu Ajuá co ri tehu

¹¹ Ma zi hmadi cu'ihu, nú'ahu gyá nzøhøhu
 de guecua ja ra ximhai, dí xi'ahu gue oxqui
 beñhu ya ts'omfeni de ra ximhai, ngue'a
 nuya ts'omfeni'u go gue'u da za da ts'oc'a
 ri 'ra'yo tehu. ¹² 'Yohu xá hño ja yá thandi
 nú'u hingyá gamfri. Nú'ú ri numa'ñu'ihu, ne
 eñ'ahu gue gyá ts'oja'ihu, pe nu sta hyanda
 ri hoga'muihu, ne'u ma da xøcambeni Ajuá
 nú'a ra pa'a da thã'mba nguenda'u.

¹³ 'Yøtehu gatho nuya ja'i há ra ts'utbi,
 ngue'a guí camfrihu ra Zidada. 'Yøtehu nuri
 danga ndahu, ¹⁴ ne gatho nuyá mfats'i'a
 nú'u xa thuts'i pa da castiga nú'u hingui øt'e
 xá hño, ha nehe pa da ñamahño de nú'u øt'e
 xá hño. ¹⁵ Ajuá gue'a rá paha gui 'yøthu
 gatho nú'a xá hño, pa njabu gui co'tuahu yá
 ne nú'u ya ja'i ñama'ñu de gue'ahu ne hinte
 yá fadi.

¹⁶ Nubyá ya hingui 'buhu ja rá hmanda
 ra ndaxjua ley, pe hingue ngue'a ya hin-
 gui 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley ma
 gui 'yøthu ya ts'ocate. Nubyá ma'na mahy-
 oni gui 'yøthu ra hño, ngue'a gyá 'beçohu
 de Ajuá. ¹⁷ Hangué mahyoni gui umfu ra
 t'equ'e'i gatho ya ja'i ngu ri 'ñepi cada 'na de
 gue'u, ne xi gui mádihu gatho ya cu, ne gui
 'yohu co rá ntsu Ajuá, ne gui umfu ndunthi
 ra t'equ'e'i ri danga ndahu.

*Ra Zidada Jesucristo bi zeta ya
 ts'othogui, y njabu ga ts'ethu nehe*

¹⁸ Nu'bu nú'ahu guí 'buhu dega 'beço, 'yøta
 ri hmuhu co ndunthi ra t'equ'e'i, hingue
 hønse nú'u ja yá hmate ne ya hoja'i, nehe
 nú'u xi ya ts'o'mui. ¹⁹ 'Bu guí tsethu gatho ra
 nts'o'mui t'øt'ahu masque hinte go xcá øthu,
 hønse ngue'a xcá camfrihu Ajuá, nu'bú há,
 guí øthu xá hño ja rá thandi Ajuá. ²⁰ Pe nu'bu
 dra castiga'ihu ngue'a guí øthu nú'a hingui
 ho, ne guí tsetathohu, xi njabu, ¿ha gue da
 t'e'ts'a ri nsuhu? Hina, hinda za. Pe nu'bu
 guí sufrihu ngue'a guí øthu ra hño ne gatho
 guí tsetathohu, nu'bú há, guí øthu xá hño ja
 rá thandi Ajuá. ²¹ Ajuá bi huancahu pa ga
 tsethu ya ts'othogui ngu nú'a bi zeta ra Zi-
 dada Jesucristo. Nú'á xi bi zeta ya ts'othogui
 nsinque te ma ts'oqui mi tu, hønse po rá

nguecju, hangue ri 'ñepcahu ga tsethu nehe ngu bi zeti'a. ²² Nu'á hinhya'mu bi 'yot'a ni 'nara ts'oqui, nixi to bi hyat'i. ²³ Ora mi ts'ani'a, nu'á himi thadi. Ora mi hna'mbabi, nu'á himbi nõt'e. Nu'a mi ot'e, hõnse mi tsocuatho ja rá 'ye Ajuá ngue'a go gue'a padi da 'yot'a ra ts'utbi ngu ri 'ñehe. ²⁴ Ma Zidadahu ra Jesu bi hñasca gatho ma ts'oquihu nuni ja ra pont'i habu bi du'a. Bi du'a pa bi 'uegaguihu de ra ts'oqui pa da za ga 'buhu xá nt'axi. Nú'á xi bi thogui 'raya danga ugu pa go bi hñasca ma uguihu. ²⁵ Nujá ndi njahu ngu 'raya deti xqui nxani haburaza, pe nubyá ya stá yopa penguihu co ma hoga Ma'yohu nú'á to'o ri supca ma tehu.

3

'Nara ts'ofu pa ya medinthati

¹ Nú'ahu 'behñahu, 'yota ri damehu, pa njabu nu'bu ri damehu hinga gamfri, da za da gamfri'u nsinque gui zofohu, hõnse ngue'a da hyanda ri hoga'muihu. ² Da gamfri'u ngue'a da hyandi gue gui 'yohu xá nt'axi, ne ngue'a xi di ja ri t'equ'eihu. ³ Odi oda ri mfenihu ra nthoqui de ri stahu, nixi de nú'a ra oro gui hñuxhu, ne nixi de nú'a ra he gui hñuxhu pa da hnegui mahotho'ihu. ⁴ Nu'a mahyoni gui 'yothu, go da beñhu gui nhyocju de mbo ja ri corasohu co 'nara nthoqui nú'a hinda ma da ts'oqui. Gui hñoja'ihu ne gui 'buhu co 'nara hoga'mui, ngue'a guehna ri ho Ajuá. ⁵ Njahu nehe ngu bi nja nú'a ya hoga 'behñá mi 'bu maya'bu, xi mri hñoqui xá hño mbo ja ya coraso, mi camfri Ajuá ne mi óta yá dame. ⁶ Ngu ra Sara, xi bi 'yota rá dame nú'a mrá thuhu ra Abrá, ne xi bi jamasu'a, y asta mi embi gue go mi gue'a rá hmu. Nu'ahu da za gui njahu ngu nú'a ra 'behñá'a 'bu gui 'yohu xá hño, ne hingui tshu gatho nú'a da 'ñehe. ⁷ Nú'ahu 'ñhõhõhu, 'buhu xá hño co ri 'behñahu ngu nú'a ri manda Ajuá, ngue'a Ajuá xá 'ra'ahu 'nada ra te mahyegui con gue'u, ne ngue'a hinga mahyegui yá ts'edi con gue'ahu. Hangue numansuh'u pa njabu Ajuá da 'yode nú'a gui 'yapabihu.

Mahyoni da sufri nú'a to'o ot'a ra hño

⁸ Nubyá, nú'ahu grí gathohu, pe'tshu 'nada ra mfeni, hñu'mbahu yá mui nú'u to'o tu yá mui, mádihu 'na ngu ma'na, pe'tshu ra nthecate 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñexhu 'na ngu ma'na. ⁹ Oxqui ot'uahu ra nts'o'mui nú'u to'o ot't'ahu ra nts'o'mui, nixi gui tsañhu nú'u to'o tsañ'ahu. Nu'a gui 'yothu, 'yaphu Ajuá da japabi'u, ngue'a Ajuá xa huahn'a'ihu pa gui 'yothu njabu, ne pa da jap'a'ihu'a. ¹⁰ Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua: Nu'a tó'o ne da 'mu 'nara hoga'mui gatho ya pa de rá te, dá su rá ne pa hinda nhyate, ne hinda mangu ya ts'onoya.

¹¹ Dá 'uegue de ya ts'oqui ne dá 'yot'a ra hño. Dá 'yot'a ra ts'edi pa da 'mu te rá 'ñentho, ne hindra necatuhni.

¹² Ngue'a Ajuá ri japa nú'u to'o ot'a ra hño, ne otuabi yá nt'adi'u.

Pe nuya ts'o'mui, hini japabi'a.

¹³ ¿To'o gue'a da 'yot'ahu 'nara nts'o'mui 'bu gui othu ra hño? Jo'o. ¹⁴ Pe nu'bu gui sufrihu ngue'a gui othu ra hño, nu'bu gui njapihu. Hangue oxqui tshu te da t'ot'ahu, nixi da du ri muihu. ¹⁵ Xocambenihu ma Zidadahu ra Jesucristo ja ri corasohu, ne gui ja gui pahu hanja gui thatuahu nú'u to'o da 'yan'ahu de ri jamfrihu. Haha, gui thadihu, pe co 'nara t'equ'ei ne hingue dega nt'ets'i. ¹⁶ Hangue 'yohu xá hño co ri mfenihu strá nt'axi, pa njabu da 'be yá tsa gatho nú'u to'o ñama'ñu de gue'ahu. Nu'á ñama'ñu de gue'ahu ngue'a gui tenbahu rá 'mui ra Zidada Jesucristo. ¹⁷ 'Bu Ajuá go rá paha pa gui sufrihu, ma'na xá hño gui sufrihu ngue'a gui othu nú'a xá hño, pe hingue gui sufrihu po 'nara nts'o'mui gui 'yothu.

¹⁸ Nehe ra Zidada Jesucristo bi sufri. Nú'á 'na'quitho bi du pa bi hñasca ma ts'oquihu. Nú'á hinte ma ts'oqui mi tu pe bi du por guecju núju dyá 'yot'ats'oquihu. Bi njabu pa bi za dá jonihu co Ajuá. Dí pahu gue xi majuani bi thopa rá ndo'yo, pe rá zi ndahi hina. ¹⁹ Ha nu mi du, bi ma bá ña ja yá thandi nú'u to'o ya mi jot'a ja ra nidu. ²⁰ 'Ra de gue nú'u ya ja'i'u go gue'u mi 'bui de nú'u ya pa mi 'bu ra Noé. Nuya ja'i'u himbi ne bi 'yote Ajuá, y nú'bu mi hoca ra arca ra Noé, Ajuá bi me'tsa ndunthi ra pacencia pa 'bu xa nts'omahma'u, pe himbi ne. Hangue hõnse hñato ya ja'i bi bongui de ra nzõthe ngue'a hõnse gue'u xqui 'yote Ajuá, hangue himbi jat'a ja ra dehe ngue'a bi yat'a ja ra arca. ²¹ Ha nu mi nhyaxa ja ra dehe nú'u ya ja'i mi 'bu mbo ra arca, gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra sistehe t'ot'ebya. Nura sistehe'a hingo gue'a pa da t'axca ma ndo'yohu, nú'á go gue'a pa da t'axca ma mfenihu, ne go gue'a 'nara nt'udi de ma mpõhõhu. Stá mpõhõhu ngue'a bi du ne bi yopa nte ma Zidadahu ra Jesucristo. ²² Nepu nú'á bi yopa mengui pa mahets'i, ne bi huhnibya ja rá 'ñei Ajuá. Ne bi o ja rá 'ye gatho ya enxé nú'u ha ra ts'utbi ne ha ra ts'edi.

4

Pe'phu Ajuá co nú'a ra mfadi ne ra ts'edi xa 'ra'ahu'a

¹ Ra Zidada Jesucristo xi bi sufri, hangue ne'ahu ri 'ñep'ahu gui hñañhu gatho nú'a da 'ñep'ahu ne gui sufrihu ngu bi nja'a. Ngue'a nu'á tó'o xa sufri, go gue'a ya xa 'uegue de ra ts'oqui. ² De gui 'buhua ja ra ximhai, mahyoni gui 'ueguehu de ya ts'oqui, pa njabu da za gui 'yot'uahu rá paha Ajuá, y hingo gui

'yò'tuahú rá paha ri ndo'yohú. ³ Ma'met'o ngúí òthú nehe ngu nú'a òt'bya nú'ú hingyá gamfri. Ngúí òthú ya ts'ot'òt'e, ngúí beñhú ya ts'omfeni pa ngúí òthú gatho nú'a xi xá nts'o, ngúí 'yohú ja ra ntxifani ne ja ra nts'o'yo. Ngúí òt'atuhnihú habú ngrí ntihú. Ngúí xòcambeniha ya c'oi nú'ú ni ts'ú hini ñepi dra sòcambeni. Pe nubyá ya dá gue'a xcá 'yòthú. ⁴ Nubyá nuya ja'i hingyá gamfri hingui tsa da baði hanja ya hingri ñòhú'ú ja yá ts'ot'òt'e nú'ú òt'e'ú, hangue nubyá ñama'ñu'ú de gue'ahú. ⁵ Pe nuya ja'i'ú pe'tsi te ma da dapa nguenda Ajuá nú'a to'o ma da hñá'mba nguenda gatho nú'ú te, ne nú'ú ya xa du. ⁶ Nehe nú'ú ya xa du, ne'ú ya xqui ts'ofó de rá noya Ajuá, pa njabú masque ya xa du yá ndo'yó'ú, ma da yopa me'tsa ma'na ra 'ra'yo te nú'a ma go da umbabié Ajuá.

⁷ Ya ts'útho ya pa ri 'bedi pa da nja ra ngaxhmai, hangue xi da nsuhú xá hño, ne ogúí tsayahú gui 'yapabihú Ajuá. ⁸ Nu'a xi mahyoni gui 'yòthú, máðihú 'na ngu ma'na, ngue'a co ra hmáte da za gui mpunba ts'oquihú 'na ngu ma'na. ⁹ Nehe ñumba ntsayahú 'na ngu ma'na ja ri nguhú ne ote gui máñhú. ¹⁰ Cada 'na de gue'ahú pèhu nú'a ra 'befi xa 'ra'ahú Ajuá co nú'a ra ts'edi ne ra mfáði xa 'ra'ahú, pa njabú da za gui mfaxhú 'na ngu ma'na ne gui nhyoga mefihú de hangutho ya 'befi xa 'ra'ahú Ajuá po rá hñoja'i. ¹¹ 'Bú 'na xa t'umba ra 'befi pa da nzote, dá nzote xá hño ngu nú'a mąnga rá noya Ajuá. Ha nu'bu 'na xa t'umba ra 'befi pa da mfaste, dá mfaste co nú'a ra ts'edi xa umbabi Ajuá. 'Yòthú njabú pa da hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'múihú de rá thuhu ra Zidada Jesucristo, ngue'a nú'á go rá meti ra nsunda ne go ri manda'a pa nzantho. Njabú gue'a.

Ya gamfri mahyoni da sufri

¹² Ma zi hmáði cu'ihú, odi tu ri múihú ngue'a guí thohú ya ts'othogui. Nixi gui beñhú gue ngue'a gyá gamfrihú hinda za gui thohmąhú njabú, pe mahyoni gui thohú njabú pa ma'na da zedi ri jamfrihú. ¹³ Nu'a gui 'yòthú, johyahú, ngue'a grí sufrihú ngu bi sufri ma Zidadahú ra Jesucristo. Ngue'a nu'bu grí sufrihú, ma xi gui johyahú nu xcri hyanthú stua yopa penga ra Zidada Jesu con gatho rá nsunda'a. ¹⁴ 'Bú tsafi'ahú ya ja'i ngue'a xcá camfrihú ma Zidadahú ra Jesucristo, paðihú gue gui njapihú, ngue'a ra Maça Ndáhi 'bú con gue'ahú ne fax'ahú. Xi majuani, nuya ja'i tsani Ajuá, pe pa gue'ahú ri hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'múihú. ¹⁵ Pe ni 'na de gue'ahú oxqui sufrihú po 'nara nthote, nixi po 'nara mfe, nixi po 'nara nts'o'mú, nixi por gui hñòthú habú hini ñep'ahú. ¹⁶ Pe nu'bu grí sufrihú hõnse ngue'a gyá gamfrihú, hinga 'nara 'betsa'a. Xòcambeniha Ajuá hą, ngue'a gyá gamfrihú.

¹⁷ Ya bi zò ra ora gue rá ts'utbi Ajuá ma dí mąði co ya gamfri. Hangue nu'bu rá ts'utbi Ajuá ma dí mąði con guecaguihú, çixihmą nú'ú to'o ri útsabi rá noya Ajuá, tengu sta thá'mba nguenda'u? ¹⁸ Nu'bu ya hoja'i xá hñei pa da mpòhò'ú, çixihmą nú'ú ya ts'o'mú ne ya 'yòt'ats'oqui ga ja'i, tengu xi ma da thogui'u? ¹⁹ Hangue 'bú dí sufrihú ngue'a dí ò'tuahú rá paha Ajuá, ma ga siguihú ga òthú nú'a xá hño ne ga tsocuathohú gatho ja rá 'ye Ajuá, ngue'a go bi hyogaguihú'a, y nu'á hinda ma da hyegasehú.

5

'Nara ts'ofó pa ya gamfri

¹ Nú'ahú gyá ndahú de ya nija, dí zo'ahúbya. Nugui drá ndá nehe de rá nija Ajuá, ne dá handi ne dí damajuani de nú'ú ya ts'othogui bi thogui ra Zidada Jesucristo. Y ngugui ngu'ahú ma ga 'buhú mahyegui con gue'a ja rá nsunda nú'a ma da hnequi nu stua yopa pengui'a. ² Jamasuhú nú'ú ya gamfri xa 'ra'ahú Ajuá gui suhú, ngu 'raya hoga ma'yo xi ri jamasu xá hño ya deti. Suhú con gatho ri pahahú ngu nú'a ri ho Ajuá. Pèhu nura 'befi'a con gatho ri múihú, hingue gui mpefihú pa gui tòmuhú gue da t'ra'ahú ra boja. ³ Oxqui ma gui ndanguihú de 'yó' grí suhú. Nu'a gui 'yòthú, 'yohú xá hño, pa njabú da ðen'a ri 'múihú'ú. ⁴ Y nu stua yopa pengui nú'a ra ndá de gatho ya ma'yo, ma da 'ra'ahú 'nara thąhą xi xá nsunda, ne hinhya'mú da thegue.

⁵ Nehe nu'ahú basja'ihú, dí xi'ahú gue gui 'yòtehu ya ndá de ra nija. Y gatho'ihú, 'ñòtehu 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñets'ihú nixi gui nòt'ehú, ngue'a rá noya Ajuá ena njaua:

Ajuá hingui faha nú'ú to'o ri 'ñets'i ne ri nòt'e,

pe nu'ú tó'o hingyá nòt'e ne hingyá 'ñets'i, nu'ú hą, fats'i.

⁶ Hangue ogrí 'ñets'ihú, nixi gui nòt'ehú. Nu'a gui 'yòthú, hanithohú gatho nú'a bí pèhn'ahú Ajuá nú'a hą ra ts'edi, pa njabú nu'a ma da 'ñe'ts'a ri nsuhú 'mefa nu sta zò ra ora. ⁷ Gatho ri dumúihú go da tsocuahú Ajuá, ngue'a go gue'a ri su'ahú ne hup'a ri múihú.

⁸ Xi da nsuhú, ngue'a nura ts'ondáhi go gue'a ma ncontrahú ne 'yo gatho ja rá ngani ra ximhai honi to'o da hyat'i. Nu'a nja ngu 'nara dumanthuhu gá zate mafi ne 'yo honi to'o da za. ⁹ Hangue dá zedi ri jamfrihú ne gui nò'tuahú ra ts'ondáhi. Beñhú gue nuya thogui gui thohú, gue'a thogui nehe nú'ú ma'ra ya cu 'bú gatho ja rá ngani ra ximhai. ¹⁰ Pe hinga nzantho ma gui thohú ya ts'othogui, hangue odi tu ri múihú, ngue'a Ajuá ra dangui rá hñoja'i pa gue'ahú, y nu'á go gue'a da 'ra'ahú ra ts'edi pa ma'na

da nja ri jamfrih_u, ne pa gui tsetih_u ya ts'othogui, pa njab_u gui 'b_uh_u xá hño. Nu'á po rá hñoja'i xa huahn'ah_u pa gui 'b_uh_u ja rá nsunda pa nzantho ngue'a gui 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹¹ Ajuá go rá me_{ti} ra nsunda, ne go ri manda'a pa nzantho. Njab_u gue'a.

Ya nzenjua p_ehna ra apostol Pedro nu mi uadi rá carta

¹² Dí p_ehn'ah_ub_u nuna carta co nuni ma hoga cuh_u ra Silvano. Hinga ndunthi ya noya dí op'ah_u, pe dí op'ah_u pa ga nup'a ri mfenih_u, ne pa ga xi'ah_u gue nú'a ra maça noya xcá camfrih_u go gue'a xi majuani rá noya Ajuá, ne go gue'a xicj_u de rá hm_ate'a, hangue dí xi'ah_u gui sigui gui camfrih_u xá hño.

¹³ Ri fat'ajuá'ih_u nuya cu 'b_ucua ja ra nijá nuua ra hnini xa thu'mbabi Babilonia. Nuy_u guehy_u ya cu xa huahna Ajuá ngu xa huahn'a'ih_u nehe. Nehe ri fat'ajuá'ih_u ra cu Marco núni dí ja ra uenda gue ma t'_u. ¹⁴ Nubyá, go dí xi'ah_u gui nzenjuah_u 'na ngu ma'na co 'nara nth_ufi dega hm_ate.

Gui 'b_uh_u te rá 'ñentho gatho nú'ah_u gui camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. Njab_u gue'a.

RÁ NŌHO RA PEDRO RÁ NŌHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSĀN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi ya gamfri

¹ Nūgui drá Simu Pedro, rá 'bcogoui ra Zidada Jesucristo ne drá apostol de gue'a. Dí op'ahū nū'ahū guí pe'tshū nū'a ra jamfri xi xá nsunda ngu nū'a dí pe'tshe nehe, ngue'a Ajuā ma Zidadahū ra Jesucristo nū'a to'o ma Pōhōtehu ōt'e gatho nū'a xá hño ne xa 'racjū nuna ra jamfri dí pe'tshū. ² Ajuā da jap'a'ihū ndunthi ne da max'ahū pa guí 'buhū te rá 'ñenho ngue'a rí te ri mfādiū de Ajuā ra Dada ne ma zi Hmuhū ra Jesucristo.

Te mahyoni da 'yōt'a ya gamfri

³ Ajuā co rá mača ts'edi xa 'racjū ma 'ra'yo tehu, ne xa 'racjū gatho nū'a te dí hoñhū pa da za ga 'buhū xá hño ja ma 'ra'yo tehu, ne xa 'racjū ra mfādi pa dá pahū nū'a to'o xa zoncahū po rá nsunda ne po rá ts'edi. ⁴ Nū'á po rá nsunda ne rá ts'edi bi 'racjū gatho nuya japi xa ñatcahū, nū'á xi ya dangui, ne xi ri muui ndunthi. Y co nū'á ya japi'ū faxcahū pa ga 'buhū ngu rá 'mu'á, ne pa ga 'ueguehū de gatho nuya ts'ot'ot'e jaua ja ra ximhai, nū'á bí ehe de yá ts'onc'at'i ya ja'i. ⁵ Hangué por gue'a 'yōthū ra ts'edi pa guí 'yohū xá hño, hingue hōnse guí camfrithohū. Y hingue hōnse guí 'yohū xá hño, mahyoni guí pātuahū xá hño rá noya Ajuā nehe. ⁶ Y hingue hōnse guí pātuahū rá noya Ajuā, mahyoni guí nsusehū nehe. Y hingue hōnse guí nsusehū, mahyoni guí tsethū nehe gatho nū'a da 'ñehe de gue'ahū. Y hingue hōnse guí tsethū nū'a da 'ñehe de gue'ahū, nehe mahyoni guí 'yō'tuahū rá paha Ajuā. ⁷ Y hingue hōnse guí 'yō'tuahū rá paha Ajuā, nehe mahyoni guí mpe'tsua t'equ'eihū 'na ngu ma'na. Y hingue hōnse'á, nehe mahyoni guí mādihū 'na ngu ma'na.

⁸ Nu'bu guí 'yōthū gatho nuya ya t'ot'eya con gatho ri muihū, nu'bú hā, guí pēphū xá hño Ajuā, ne hinda ma 'mēditho nū'a xcá pahū de ma Zidadahū ra Jesucristo. ⁹ Pe nu'bu hingui 'yōthū gatho nuya ya t'ot'eya, nu'bú ja ra uēnda gýá godahū, ne otho ri mfenihū, ne ya xcá pumfrihū gue bri sac'a ri ts'oquihū nū'á nguí ōthū ma'met'o. ¹⁰ Hangué zi cuhū, xi da 'yōthū ra ts'edi pa da hnequi ja ri 'muihū gue xi majuāni bi huahn'ahū Ajuā pa bi pōhō'ihū. Nu'bu guí 'yōthū njabū, nu'bú hā, hinhya'mū guí 'ueguehū de gue'a. ¹¹ Nehe nu'bu guí 'yōthū njabū, nu'bú Ajuā co rá dānga hmāte ma dí 'ra'ahū 'nara hoga tsaya nuni mahets'i, nuni

habū ma grá 'buhū pa nzantho co ma Zidadahū ra Jesucristo nū'a to'o bi pōhōguihū.

¹² Hangué por gue'a nuguí hinga tsaya ga ben'ahū nuya ya t'ot'eya, masque ya guí pahū, ne ya xi xa zēdi ri jamfrihū ja rá noya Ajuā nū'a xa t'u't'ahū. ¹³ Hangué mientra dí te, nuguí rí 'ñepqui ga nup'a ri mfenihū co ndunthi ra ts'ofō. ¹⁴ Ngue'a dí pađi gue 'nitho ma ga tsocua nuna ma ndo'yo, ngu bi xicagui ma Zidadahū ra Jesucristo. ¹⁵ Nehe ma ga ja ga ben'ahū gatho nū'a stá xi'ahū, pa hinhya'mū guí pumfrihū, masque ya gra jo'oua ja ra ximhai.

Hñu de ya apostol bi hyandua rá nsunda ra Zidada Jesucristo

¹⁶ Nū'á dá xi'āhe de rá ts'edi ma Zidadahū ra Jesucristo, ne de rá yo'ehe, hingue 'nara 'bedetho xa zana ya ja'i. Nuje dá xi'āhe nū'a dá hanthe ngue'a nucsehe co ma hmi ma dahe dá handuahe rá nsunda'á. ¹⁷ Ajuā ra Dada go gue'a bi 'yōt'e pa bi hnequi rá nsunda ma zi Hmuhū ra Jesu ne bi 'ñe'tsua rá nsu, ngue'a nū'á bá ñā desde mahets'i ne bi 'ñena: "Nuni go guehni ma hmāca T'u, ne xi drí johya con guehni." ¹⁸ Nuje dá ōhe nuya ya noya bá ehe desde mahets'i ngue'a ndí 'būheni co ma zi Hmuhū ra Jesu nuni ja ra mača t'ōhō habū bi pata rá 'bai'á.

¹⁹ Hangué dí pahū gue nū'a bi manga yá 'mēhni Ajuā maya'bu go gue'a majuāni. Hangué xá hño hinga pumfrihū nū'a bi mañ'ū, ngue'a nū'a bi mañ'ū gue'a ri yotc'ahū nuua ja ra ts'oximhai, nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i ja ra 'bexuui. Pe dí t'ōmhu gue ma da nja ra hyats'i nu sta yot'a ma Zidadahū ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. Nū'bú hā, gue'bu ma ga pe'tshū maxōgue ra hyats'i'á ja ma corasohū. ²⁰ Mahyoni ga beñhū xá hño gue hingui tsa ga pahū de guecsehū te rí bōnga nū'a bi manga yá 'mēhni Ajuā ne bi 'yofo ja ra Mača T'ofō. ²¹ Ngue'a ní 'na xēni de ra Mača T'ofō himbi 'yofo de rá mfenise 'nara ja'i. Pe nuya mača hoga 'mēhni de Ajuā mi hanpa rá ts'edi Ajuā ne mi mañ'ū ngu nū'a mi xipa ra Mača Ndahi.

2

*Ya hyate xahmate
(Juda 4-13)*

¹ Maya'bu ja ra hnini de Israel mi 'bui 'raya ja'i mi 'ñet'a 'mēhni de Ajuā. Nehe nū'ya mapaya ma da 'mūi 'raya 'ñet'a xahmate madetho de gue'ahū. Nu'á ma da 'ñu't'ahū mant'agui 'raya nt'udi xá nts'o nū'á da za da ts'oc'a ri mfenihū. Nehe ma da gōni ra Zidada nū'a to'o bi du pa da pōhōhma'ū. Hangué Ajuā ma da huati 'besthō'ū po yá ts'o'befi'ū. ² Ndunthi to ma da dēnba nuyá ts'ot'ot'e ma da 'yōt'e. Y po yá ts'oqui nū'á bi cadí'ū, ndunthi to'o ma da ñāma'ñū de

nú'a ra nt'utuete majuañi, y nú'a go gue'a rá hoga noya Ajuá. ³ Nuya 'ñet'a xahnate'u po yá nc'at'a boja ma da 'ñu't'ahu 'raya noya nú'u 'ñena xi majuañi, pe hõnse pa da hñan'a ri bojahũ. Pe nuyá castigo'u hinda ma da mpont'ui, ngue'a ya maya'bu mi má Ajuá gue ma da huati'u, y ya ma da zõhõ ra pa pa da njabu.

⁴ Ngu nú'u ya ts'o'enxe bi 'yõt'a ya ts'oqui maya'bu nehe, Ajuá himbi pumbabi'u, hangue bi meñni pa ja ra nidu ne bi got'a ja ra 'bexuui, y ja bi jot'ini'u asta hinda zõhõ nú'a ra pa da t'õt'a ra ts'utbi. ⁵ Ajuá himbi pumbabi nehe nú'u ya ts'oja'i mi 'bui nú'a ra pa'a bi nja ra danga nzõthe. Hangue co nú'a ra nzõthe'a, Ajuá bi huata gatho ya 'yõt'ats'oqui gá ja'i mi 'bucua ja ra ximhai. Hõnse ra Noé nú'a to'o bi zofu ya ja'i pa xa 'uehma de yá ts'oqui, hõnse'a bi ñani Ajuá mahyegui co nú'u má yoto ya ja'i. ⁶ Nehe Ajuá bi huata ra hnini Sodoma ne Gomorra, y hõnse ra 'bosp'i bi gohi. Ajuá bi 'yõt'a njabu pa da ntsu nú'u ma'ra ya ts'oja'i bra 'bafa. ⁷ Pe Ajuá bi ñani ra Lot nú'a mi 'buhni Sodoma. Nú'a mi 'nara hoja'i, y xi mi tu rá mui ngue'a mi handua yá ts'õt'e nuya ts'oja'i mi 'bui de guehni. ⁸ Nú'a ra hoja'i'a mi 'bu madetho de nuya ts'oja'i. Hangue nzantho xi mri 'ñanga rá mfeni por nú'a mi õde ne mi handi mi õt'a nú'u ya ts'oja'i de guehni. ⁹ Hangue dí padihũ gue Ajuá ja rá ts'edi pa da ñani de gatho ya ts'othogui nú'u to'o ya hoja'i. Nehe ja rá ts'edi pa da 'ueca gatho ya ts'oja'i ne da castiga nú'a ra pa sta 'yõt'a ra ts'utbi'a.

¹⁰ Y ma'na ma dra castiga nú'u to'o xi ri 'ñent'i pa da 'yõt'a gatho nú'a go da ne, ne ri nõ'tuabi gatho nú'u to'o ha ra ts'utbi, ne hinte tsutho, xi ya necio. Ne hingui tsu pa da ñama'ñu de nú'u to'o ha 'nara danga ts'utbi. ¹¹ Pe nuya enxe bí 'bu mahets'i, masque ma'na ja yá ts'edi ne yá nsu que nuya ts'oja'i'u, pe hinhya'mu xa manbabi ja rá thandi Ajuá.

¹² Nuya ts'oja'i'u nzantho ñama'ñu pe nixi padi nú'a ma. Ngue'a nú'u nja ngu ya mbo'ni otho yá mfeni, ne xa 'mui hõnse pa dra ju ne da tho. Nuya ja'i'u po yá ts'oquise ma da 'medi pa nzantho. ¹³ Y ma da hñanga ya thahã po yá ts'o'befi õt'e. Hyastho xi ri johya ja yá ts'onc'at'i. 'Bui con gue'ahu pe hõnse ri 'be't'a ri tsahu. Masque 'bui ne ri ñuni con gue'ahu 'ñena xi ya cu, pe hõnse oda ja yá mfeni yá ts'onc'at'i, y ha'ahu eñ'ahu gue xá hño nú'a õt'e.

¹⁴ Nzantho oda yá mfeni nú'u ya ts'oqui ne da 'yõt'e co ya 'behñã. Hingui tsaya da 'yõt'a ya ts'oqui, y hinhya'mu tsu yá nc'at'i. Nuya ja'i'u cadí nú'u hingui padi ua ra hño õt'e ua ra 'ñu. Xi ya c'at'aboja. Pe hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá. ¹⁵ Nú'u xa 'uegue de rá 'ñu Ajuá, ne xa denba rá nts'o'mai ra Balaam

nú'a mrá t'u ra Beor. Nura Balaam xi mi nehma da dahma ra boja co yá ts'o'befi. ¹⁶ Hangue Ajuá bi zhi'a po nú'a mi beni da 'yõthma. 'Nara pa Ajuá bi japi bi ñã nurá burru ngu ñã 'nara ja'i, ne bi zofu ra Balaam. Hangue njabu ra Balaam bri japi bi pumfri nú'a ra ts'omfeni mi beni'a.

¹⁷ Nuya hyate ja'i'u nja ngu 'nara pøthe nú'a xa xa. Nehe nja ngu ya guui ri du ra bunthi. Ya xa t'egue'u pa da ma da 'mu ja ra nidu habu bí ja 'nara danga 'bexuui pa nzantho. ¹⁸ Nú'u manga ya danga noya, pe hinte ri muui nú'a mañ'u. Y co yá ts'õt'e cadí nú'u ya 'ra'yo gamfri ya xqui 'ueguehma de ja ya ts'oqui, cadí pa da 'yõt'e ngu nú'a õt'e'u. ¹⁹ Nehe xipabi gue da za da 'yõt'a gatho nú'a go da ne'u, ngue'a ya hinto ri manda'u. Pe go guese'u ya 'bego de ra ts'oqui, hangue hingui mandase'u, ngue'a 'bu 'nara ja'i da 'bedi, go gue'a da 'mego de nú'a to'o da dapabi. ²⁰ Xi majuañi, 'bu 'nara ja'i xa badi ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhõguihu, ne xa 'uegue de ya ts'oqui, pe 'mefa da yopa mengui da 'yõt'a ya ts'oqui pa go da ntãtã ra ts'oqui, nu'bá nura ja'i'a ya ma'na strã nts'o pa gue'a que rá mudi ante da gamfri. ²¹ Ma'na xá hño hinxa batuahma rá 'ñu Ajuá, que nú'a bi badi ne bi yopa menga ma'na'qui ja ra ts'oqui ne bi 'uegue de rá maça noya Ajuá nú'a xqui sipabi. ²² Nura ja'i'a bi nja ngu ra tsat'yo ne ra ts'udi hma ne t'ena: "Ra tsat'yo bi yopa zi nú'a xqui zogui, y nura ts'udi xmã nt'axihma, pe bi yopa nxa ja ra bõhai."

3

Ma Zidadahu ya ma da zõhõ

¹ Ma zi hmaði cu'ihu, nuna guehna rá ñoho ra carta dí op'a'ihu. Nu'a rá mudi ra carta dá op'ahu ja guehni dá ben'ahu nú'a xcã padihũ, ne dá nup'a ri mfenihi. Y nepya dí yopa ben'ahu de gue'a pa njabu hingui pumfrihu nú'a xcã padihũ. ² Dí ben'ahu nú'a bi manga ya maça 'meñni Ajuá maya'bu, nehe dí ben'ahu nú'a bi manga ma Zidadahu nú'a to'o bi pøhõguihu. Y nú'a go gue'a bá pencahe nũje dyã apostolhe pa dá xi'a'ihe nú'a bi mañ'a.

³ Pahũ gue nuyá ngats'i ya pa ma da 'mu 'raya 'yõt'uhla gá ja'i nú'u dya zistema ne dí õt'a nú'a go da ne'u. ⁴ Nú'u ma da 'ñena: "¿Habũ ja nú'a bi manga ra Jesu gue ma da yopa 'ñehe?" Nú'u ma da 'ñena gue ya hinda ma da 'ñehe ma Zidadahu, ngue'a ma da 'ñeñ'u gue desde mi 'bu ndu ma xitahu asta mapaya, desde mi thoca ra ximhai guet'atho ngu nzai. ⁵ Nuya ja'i'u ya hinda ma da ne da gamfri gue Ajuá go gue'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai desde maya'bu, ne hindi camfri gue hõnse co rá noya Ajuá bi ma bi nja 'bestho ra ximhai, mi o mbo ja ra

dehe, ne ja bi bøhøni. ⁶ Nepe nura ximhai'a 'nara pa bi go'ma ra dehe ne bi nhuati'a. ⁷ Pe nubyá nura ximhai ne mahets'i ja mapaya, Ajuá xa 'ye'mbabi da tsøgue. Y de da zø ra ora da nzø, Ajuá ri su hmáha, y nú'a ra pa'a da nja ra nsuca uenda ne dra huata gatho ya ts'o'mui gá ja'i.

⁸ Pe nu'ahú, ma zi hmádi cu'ihu, oxqui pumfrihu gue pa ma Zidadahu, nu'a 'na pa gue'a ngu 'na 'mo njeya, ha nu'a 'na 'mo njeya pa gue'a ngu 'na patho. ⁹ Ra Zidada hinxa pumfri da 'yøt'a nú'a xa ñatcahu gue ma da yopa 'ñehe, ngu mangu 'ra gue ya xa pumfri. Hina, hinxa pumfri. Pe nu'a pescahu ra pacencia, ne hingui ne'a gue ni 'nara ja'i hinda 'medi. Nú'a ne gue gatho da ñobri.

¹⁰ Pe dí pahú gue nura Zidada ma da yopa 'ñehe, y sta dāmfri ya ja'i ma da zø ra pa de rá yo'ehe ngu ra ora tsøhø 'nara be. Nu'bu mahets'i ne gatho nú'u te bí jani ma da nhuati co ra tsibi asta dri ñuni. Nehe nuna ximhai ma da zat'i con gatho nú'u te jaua.

¹¹ Hangue nu'ahú, mahyoni gui 'yohu xá hño ne gui pēpabihu Ajuá, ngue'a gatho nú'a jaua ja ra ximhai ne mahets'i ma da nhuati gatho. ¹² Hangue xi da ndø'mhu, ne gui dama mpefihu ja rá 'befi Ajuá pa 'nihu dua yopa pengui ma Zidadahu. Y nú'a ra pa'a gue'bu ma da zat'a mahets'i ne da nhuati, nehe gue'bu ma da zat'a gatho nú'u te jaua. ¹³ Pe Ajuá xa mā gue ma da yopa hyoca mahets'i ne ra ximhai ma'ra'yo nú'a habu ma da nja hønse ra hño, ne hinhya'mu ma da nja ra ts'oqui. Hangue nu'jú dí tø'mhu gue ma da njabu.

¹⁴ Hangue ma zi hmádi cu'ihu, de gui tø'mhu da zø ra ora da yopa 'ñehe ra Zidada, 'yøthu ra ts'edi pa strá nt'axi'ihu pa hinto da ñap'ahu nu sta 'yøt'a ra nsuca uenda ra Zidada, pa njabu gui 'bahu xá hño ja rá thandi'a. ¹⁵ Pahú gue ma Zidadahu pescahu ndunthi ra pacencia, hangue hinxa 'ñehetho ngue'a tø'mi gue da mpøhø ndunthi ya ja'i. Nehe ma zi cuhu ra Pablo co nura mfádi xa umbabi Ajuá, ya xa 'yop'ahu de rá yo'ehe ma Zidadahu, ngu núna dí op'ahu nehe. ¹⁶ Y ja nú'a ra carta bi 'yop'a'ihu'a, ne gatho nú'u ma'ra ya carta xa 'yof'o'a, mahyegui nú'a mā. Y 'raya xeni de nuya t'of'o'u xi xá hñei pa da zo rá mfeni 'na. Hangue nú'u hingui patua rá noya Ajuá ne nú'u ri yohna yá mfeni, 'na'ño ra mfeni beni'u de nú'a mangu yá t'of'o ra cu Pablo, nehe de nú'a mangu nú'u ma'ra ya xeni de ra Maça T'of'o. Hangue nu'ú pe'tsi te da 'medi.

¹⁷ Ma zi hmádi cu'ihu, ya gá pahú nú'a stá xi'ahu te ma da nja. Hangue nsuhu pa hinda ca'ahu nú'u ya ts'oja'i, ngue'a nu'bu da ca'ahu, ma gui 'ueguehu de ri jamfrihu. ¹⁸ 'Yøthu ra ts'edi pa ma'na gui padihu ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihu,

ne pa gui pe'tshu ma'na ndunthi rá hmáte ja ri corasohu. ¡Nu'á rí 'ñepi ga nsundahu nubyá ne pa nzantho! Njabu gue'a.

RÁ MŪDI RA XUUA RA MŪDI CARTA NŪ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Ya noya dega te

¹ Ma ga xi'ahū de ma zi Hmuhū ra Jesucristo nū'a to'o go gueſe rá Noya Ajuā ne ri unga ra 'ra'yo te. Nū'á ya mi 'bui desde rá mudi, y go guet'a dá hanthe ne dá ødehe nū'a te bi mā, dá nhyandahmihe con gue'a ne dá thanihe'a. ² Nū'á mbi 'buhui Ajuā ra Dada, nepu bá e bi nja'iuā ja ra ximhai ne bi za to bi hyandi. Y go guecshe dá hanthe, ne nubyá dí damajuānihe de gue'a nū'a to'o nzantho ja rá te. ³ Nū'á dá hanthe, ne nū'á dá øtuahe rá noya, go gue'a dí xi'ahē, pa nu'ahū nehe gui padihū'a ngu nuje dá pahē'a, ne pa njabū ga 'buhū mahyēgui co 'nada ra mfeni co Ajuā ma Dadahū ne ra zi Hmu Jesucristo rá T'ū. ⁴ Hangue dí op'a'ihū nuya noyaya pa xi ga johyahū mahyēgui.

Ajuā go gue'a ra ñot'i

⁵ Nuje dí xi'ahē nū'a bi xicje ma Zidadahū ra Jesucristo, gue Ajuā xá nt'axi nja ngu 'nara hyats'i ri yot'i, ne habū 'bui'a otho ra 'bexuui. ⁶ 'Bū dí eñhū gue dí 'nada ra mfenihū co Ajuā, pe 'bū dí 'yohū ja ra 'bexuui ne dí øthū ya ts'oqui, nu'bú 'nadyá c'uambahū ngue'a hindí øthū nū'a xá hño. ⁷ Pe 'bū dí 'yohū ja ra hyats'i ngu nja'a 'bui ja ra hyats'i, nu'bú dí pe'tshū 'nada ra mfeni, y co rá ji ma zi Hmuhū ra Jesucristo rá T'ū Ajuā xugaguihū gatho ma ts'oquihū.

⁸ 'Bū dí eñhū gue hindyá 'yot'ats'oquihū, dí nhyat'aschū ne hinxa yat'a ja ma mfenihū nū'a majuāni. ⁹ 'Bū ga daphū ma ts'oquihū Ajuā, nu'á da pungaguihū, ne da xugaguihū gatho ma ts'oquihū, ngue'a nu'á øt'e gatho nū'a xá hño ne øt'e gatho nū'a mā. ¹⁰ 'Bū dí eñhū gue hinstá øthū ya ts'oqui, nu'bú ja ra uenda dí ec'uambahū Ajuā, y rá noya'a hinxa yat'a ja ma mfenihū.

2

Ma zi Hmuhū ra Jesucristo go gue'a ñangaguihū

¹ Ma zi batsi'ihū, dí op'a'ihū nuya ya noya pa hingui 'yøthū ni 'nara ts'oqui. Pe 'bū 'na de guecjū ga øthū 'nara ts'oqui, ma zi Hmuhū ra Jesucristo da ñangaguihū ja rá thandi Ajuā ra Dada, ngue'a nu'á hinte ma ts'oqui tu. ² Nu'á bi unſe rá te ngu 'nara hñā'ti pa bi gutca ma ts'oquihū; y hingue hønſeguihū, nehe gatho ya ja'i de ra ximhai bi gu'tua yá ts'oqui.

³ 'Bū dí øtehu nū'a ri manda Ajuā, nu'bú hā, majuāni stá pahū'a. ⁴ Nu'á tó'o ena

gue pađi Ajuā, pe hønſe mantho, ne hingui øt'e nū'a ri manda Ajuā, nu'bú nū'a go gue'a 'nara c'uamba, ne hingui pađi nū'a majuāni. ⁵ Pe 'bū nū'á dí øtehu nū'a mąnga Ajuā, nu'bú xi majuāni dí mađihū'a, ne njabū dí pađihū gue dí 'buhū xá hño con gue'a. ⁶ 'Bū dí eñhū gue dí 'buhū co ra Zidada Jesucristo, nu'bú ri 'ñepcahu ga tembahu rá 'mēi.

Ra 'ra'yo hmanda

⁷ Ma zi cu'ihū, nura hmanda dí op'a'ihū hinga 'nara 'ra'yo hmanda. Gue'a 'nara ndaxjua hmanda nū'a xcá pađihū desde ra mudi gá camfrihū, gue gui máđihū 'na ngu ma'na. ⁸ Go guet'atho rá hmanda Ajuā dí yopa xi'ahū, pe nubyá gue'a ngu 'nara 'ra'yo hmanda, ngue'a rá hmate ra Zidada Jesu himi fađi ma'met'o, ne nixi ri hmatehū himi fađi. Nubyá dí pađi gue gui máđihū 'na ngu ma'na ngu bi mačaguihū ra Zidada Jesu, ngue'a nu'á ya 'yo ri yot'a ri mfenihū ne ya hingui 'buhū ja ra 'bexuui.

⁹ Nu'á tó'o ena gue 'bui ja ra ñot'i pe utsa rá cu, gue'a 'būta ja ra 'bexuui. ¹⁰ Nu'á tó'o mađi rá cu 'bui ja rá ñot'i Ajuā, ne ni 'nara t'øt'e hinda za rá ts'edi pa da 'ueque de rá 'ñū Ajuā. ¹¹ Pe nu'á tó'o utsa rá cu, gue'a 'bui ja ra 'bexuui. Nū'á 'yo ja ra 'bexuui ne hingui pađi habū 'yo ngue'a ra 'bexuui xa pu'tua rá mfeni.

¹² Nu'ahū batsihū, dí op'a'ihū pa ga ben'a'ihū gue Ajuā ya xa pun'ahū ri ts'oquihū. Xa pun'ahū ri ts'oquihū ngue'a xcá camfrihū ra Zidada Jesucristo. ¹³ Nu'ahū dadahū, dí op'a'ihū nguetho xcá pađihū nū'a 'bui nzantho. Nu'ahū batsa'ñøhøhū, dí op'a'ihū nguetho xcá ntatehū de ra ts'ondahi.

Nu'ahū batsihū, dí op'a'ihū nguetho xcá pađihū ra Dada. ¹⁴ Nu'ahū dadahū, dí op'a'ihū nguetho ya xcá pađihū nū'a 'bui nzantho. Nu'ahū batsa'ñøhøhū, dí op'a'ihū nguetho ja ri ts'edihū ne gui pađihū xá hño rá noya Ajuā, ne xcá ntatehū de ra ts'ondahi.

¹⁵ Oxqui mađihū ya t'øt'e nū'a ja ja ra ximhai, nixi gui ne gui 'yøthū ngu nū'a øt'a ya ts'oja'i. Ngue'a nu'á tó'o ri mađi nū'a ja ja ra ximhai, nu'á hingui mađi Ajuā ra Dada. ¹⁶ Oxqui mađihū ya t'øt'e de ra ximhai, ngue'a gatho nū'a ja ja ra ximhai, ngu gatho ya ts'onc'at'i nū'a bengā ya ja'i ne nū'a handi, ne ra nt'ets'i, gatho'ū go gue'ū yá hmanda ra ts'oximhai, hingo gue'a rá hmanda Ajuā. ¹⁷ Ra ximhai ma da uadi da thogui, nehe yá ts'onc'at'i ya meximhai. Pe nu'á tó'o øtuabi rá paha Ajuā gue'a ma da 'mēi pa nzantho.

Nū'a majuāni ne nū'a go ra nc'uamba

¹⁸ Ma zi batsi'ihū, ya xa zøhø ra ora de yá ngats'i ya pa. Y ngu nū'a xa si'ahū gue ma da 'ñehe 'na to'o ma da ncontraui ra

Zidada Jesucristo, hangue nubyá dí hanthũ gue ya 'bui ndunthi de gue'ũ. Hangue por gue'a dí pahũ gue ya xa zohø ra ora de yá ngats'i ya pa. ¹⁹ Nú'ú go gue'ũ xa 'uegue de guecjũ ngue'a himbi gamfri xi majuãni ngu stá camfrihũ. 'Bũ nú'ũ xqui gamfrihũ xi majuãni ngu'ũ, nu'bú hinxa 'uehmq'ũ de guecjũ. Nú'ú bi 'uegue, y por gue'a stá pahũ gue majuãni hingyá gamfri ngu nú'ũ dyá gamfrihũ.

²⁰ Pe nu'ahũ xa t'a'ahũ rá Măca Ndăhi Ajuă ngu xa t'acje nehe, hangue guí pahũ gatho nú'a majuãni. ²¹ Dí op'a'ihũ, hingue dí ena gue hingui padihũ nú'a majuãni. Xi majuãni guí padihũ xá hño. Ne guí padihũ gue ni 'nara nc'uamba hingui mąnga majuãni. ²² ¿To'o ra c'uamba? ¿Ha gue hingue nú'a to'o mą gue ma zi Hmuhũ ra Jesu hingo ra Cristo nú'a bá pəhna Ajuă? Nu'a tó'o ri ncontraui ra zi Hmu Jesucristo go gue'a mą gue Ajuă hingo rá Dada ra zi Hmu Jesucristo, ne mą gue nu'á hingo rá T'ũ Ajuă. ²³ Nu'a tó'o mą gue ma zi Hmuhũ ra Jesu hingo rá T'ũ Ajuă, nu'á nehe hingui camfri nú'a bi mąnga ra zi Hmu Jesu de rá Dada. Ha nu'a tó'o damajuãni gue ra zi Hmu Jesu go rá T'ũ Ajuă, nu'á hą, go gue'a xa bətuabi rá Dada.

²⁴ Hangue nu'ahũ dá 'yoda ri mfenihũ xá hño de nú'a xcá padihũ desde rá mudi. 'Bũ dá 'yoda ri mfenihũ xá hño, nu'bú ma guí 'buhũ xá hño co ra T'ũ ne co ra Dada. ²⁵ Y ma zi Hmuhũ ra Jesucristo go gue'a xa ñatcaguihũ da 'racjũ ra te pa nzantho.

²⁶ Dí op'a'ihũ ngue'a dí ne ga xi'ahũ te øt'e nú'ũ to'o ne da hya'a'ihũ. ²⁷ Pe nu'ahũ xcá hanihũ ra Măca Ndăhi nú'a xa 'ra'ahũ ra Zidada Jesucristo, ne nu'á 'bui con gue'ahũ, y hingue mahyoni ma'na to da 'ñu't'a'ihũ nú'a majuãni, ngue'a nura Măca Ndăhi go gue'a u't'a'ihũ. Go gue'a mąnga majuãni, hingui mąnga ra nc'uamba. Hangue 'buhũ xá hño co ma Zidadahũ ngu nú'a u't'a'ihũ ra Măca Ndăhi.

²⁸ Hangue nubyá ma zi cu'ihũ, 'buhũ xá hño co ma Zidadahũ pa nu stí 'ñehe xi da 'ñesca ma nsuhũ dí gathohũ ne hinga 'bɛ ma tsahũ. ²⁹ Dí pahũ gue nu'á øt'e nú'a xá hño, hangue nehe dí pahũ gue gatho nú'ũ to'o yá meti'á øt'e xá hño nehe.

3

Nú'ũ dyá gamfrihũ yá bətsiguihũ Ajuă

¹ Benihũ gue Ajuă xa mądiguihũ ndunthi, ne xa hñubgaguihũ yá bətsiguihũ'a. Y majuãni go guecjũ yá bətsiguihũ'a. Y nu'ũ tó'o hinxa gamfri Ajuă, hingui camfri'ũ gue yá bətsiguihũ Ajuă ngue'a nú'ú hinxa bədi Ajuă ma Dadahũ. ² Ma zi hmądi cu'ihũ, nubyá ya yá bətsiguihũ Ajuă. Hønsɛ nu'a hinxa sicaguihũ, nú'á tengu ma ga 'buhũ 'mɛfa.

Pe nu'a dí padihũ gue nu stí 'ñehe ma zi Hmuhũ ra Jesucristo ma ga 'buhũ ngu rá 'mui'a, ngue'a ma ga handuabihũ rá 'mui. ³ Hangue nú'ũ dí tøm'hũ gue ma ga 'buhũ ngu rá 'mui ma zi Hmuhũ ra Jesucristo, ma ga øthũ ra ts'edi pa ga 'buhũ xá nt'axi ngu ra zi Hmu Jesu 'bui xá nt'axi.

⁴ 'Bũ dí øthũ ya ts'oqui, ya hindí ø'tuahũ rá hmanda Ajuă, ngue'a nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui, hingui ø'tua yá hmanda Ajuă. ⁵ Guí padihũ gue ma Zidadahũ ra Jesu bá e bi nja'iuua ja ra ximhai pa bi putca gatho ma ts'oquihũ. Nu'á hinte ma ts'oqui tu. ⁶ Nu'a tó'o 'bui xá hño co ma Zidadahũ ra Jesucristo, hingui øt'a ya ts'oqui. Ha nu'a tó'o xi øt'a ya ts'oqui hinxa bədi to'o gue'a ra Zidada Jesucristo nixi hinxa gamfri'a. ⁷ Ma zi bətsi'ihũ, oxqui hophũ to'o da hya'ahũ. Ngue'a nu'a tó'o øt'e xá hño go gue'a xá nt'axi rá coraso ngu rá nt'axi ma zi Hmuhũ ra Jesucristo. ⁸ Nu'a tó'o xi øt'a ya ts'oqui, ya go rá meti ra ts'ondăhi. Ngue'a ra ts'ondăhi go gue'a bi futa ra ts'oqui desde maya'bu, ne ri siguitho øt'e. Hangue ringue'a bá e rá T'ũ Ajuă bi nja'iuua pa bi huatua yá 'bɛfi ra ts'ondăhi.

⁹ Nu'a tó'o xa yopa 'mui ma'ra'yo ya hingui øt'a ya ts'oqui ngue'a nurá 'mui'a ya ngu rá 'mui Ajuă, ne ya hingui tsa da sigui da 'yøt'a ya ts'oqui ngue'a ya xa yopa 'mui de Ajuă. ¹⁰ Hangue njaua da za ga padihũ nda'ñ'ũ yá bətsi Ajuă ne nda'ñ'ũ yá bətsi ra ts'ondăhi, ngue'a nu'a tó'o xi hingui øt'e xá hño ne nixi hingui mądi yá cu, nú'á hingo rá bətsi Ajuă.

Ga mądihũ 'na ngu ma'na

¹¹ Nguetho guehna rá hmanda Ajuă stá ødehũ desde rá mudi nu ndá camfrihũ, gue ga mądihũ 'na ngu ma'na. ¹² Hinga øthũ ngu bi 'yøt'a ra Cai nú'a mrá bətsi ra ts'ondăhi. Nu'á bi hyo rá cu. ¿Y pa te bi hyo'a? Ngue'a nurá cu mi øt'a xá hño, ha nura Cai mi øt'a nú'a xá nts'o.

¹³ Ma zi cu'ihũ, oxqui 'yøhũ 'bũ ya meximhai da ʉtsa'ihũ. ¹⁴ Nujú stá yopa 'buhũ ne ya hindí njahũ ngu ma'met'o stí 'mɛdihũ. Ne dí padihũ gue ya stá yopa 'buhũ ngue'a dí mądihũ ma cuhũ. Ngue'a nu'a tó'o hingui mą rá cu, nu'á xa 'mɛditho. ¹⁵ Nu'a tó'o ʉtsa rá cu, ja ra uenda bi hyo, ne dí pahũ gue 'nara hyote hinxa yopa 'mɛitho ne hingui pɛ'tsta ra te pa nzantho. ¹⁶ Ra Zidada Jesucristo bi 'ñu'tcahũ nda'a ra hmąte majuãni ngue'a nu'á bi du por guecjũ. Nehe nujú dí 'ñepi ga tuhũ po rá ngue ma cuhũ. ¹⁷ Nu'a tó'o tsəpabi ne hingui faxa rá cu nú'a 'bɛpabi, nu'á otho rá hmąte ne nixi hingui mądi Ajuă. ¹⁸ Ma zi cu'ihũ, hingui ho ga mądihũ hønsɛ dega netho. Nujú mahyoni ga mądihũ con gatho ma mfenihũ ne ga mfaxhũ.

Hinga ntsuhú ga jonihú ja Ajuá pa ga aphú te ga aphú

¹⁹ Ne 'bú majuañi ja ma hmátehu, njabú ga pahú gue majuañi drí denihú nú'a majuañi, y ga pahú nehe gue dí 'búhu xá hño ja rá thandi Ajuá. ²⁰ Pe 'bú ga tu ma muihu gue hindí 'búhu xá hño ja rá thandi Ajuá, nu'bú Ajuá da hñubga ma muihu ngue'a nú'a padi gatho, ne patca ma mfenihu. ²¹ Ma zi hmádi cu'ihu, 'bú dí beñhu ja ma corasohú gue dí 'búhu xá hño ja rá thandi Ajuá, nu'bú hinga ma ga ntsuhú ga jonihú ja gue'a ne ga aphú te ga aphú. ²² Ne nu'araza ma t'adi ga aphú'a, nú'a dá 'racjú nguetho dí øthu nú'a dí manda'a, ne dí øthu ja t'øt'e ngu dí ho'a. ²³ Ne nu'a bi manda ga camfribihu ra zi Hmu Jesucristo rá T'ú, ne ga mádihi 'na ngu ma'na ngu xqui manda nehe ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ²⁴ Y nu'a tó'o ø'tuabi yá hmanda Ajuá, nu'a 'bú xá hño co Ajuá, ne Ajuá 'bú con gue'a. Ajuá bi 'racjú ra Mäca Ndáhi nú'a utcaguihu gue Ajuá 'bú con guecju.

4

Rá Mäca Ndáhi Ajuá ne ra ndáhi nú'a rá ncontra ma zi Hmuhú ra Jesucristo

¹ Ma zi hmádi cu'ihu, oxqui camfribihu gatho nú'a da si'ahu. Pádihi xá hño ua go gue'a xi majuañi xa má Ajuá, pa go gue'a gui camfribihu. Ngue'a ndunthi ya hyate badi 'yo ja ra ximhai, nu'ú 'yobú má gue ña co rá ts'edi ra Mäca Ndáhi, pe nuya noya máñ'ú hingo mahyegui ngu nú'a má Ajuá. ² Ma ga xi'ahu hanja da za gui pádihi nú'a to'o ña co rá ts'edi ra Mäca Ndáhi. Nuto má gue ma zi Hmuhú ra Jesucristo rá T'ú Ajuá bi 'ñe bi nja'i, nú'ú go gue'ú hampa rá ts'edi ra Mäca Ndáhi. ³ Pe nu to'o má gue ma zi Hmuhú ra Jesucristo hingo rá T'ú Ajuá bi 'ñe bi nja'íua ja ra ximhai, nú'ú hingui hampa rá ts'edi ra Mäca Ndáhi. Nú'ú hampa rá ts'edi nú'a to'o ma da 'ñehe da ncontrai ra zi Hmu Jesucristo. Ya xcá 'yødehu ma da 'ñehe ja ra ximhai nú'a ra ncontra'a, y ya 'yo rí mpefi nú'ú to'o hampa rá ts'edi'a.

⁴ Ma zi cu'ihu, yá batsiguihu Ajuá, ne ya stá ntátehu de ya hyate ja'i, ngue'a Ajuá to'o 'bú con guecju ma'na ja rá ts'edi'a que nurá ncontra'a to'o di manda ya ts'o'mú ja'i ja ra ximhai. ⁵ Nuya hyate ja'i pepabi nú'a to'o di manda ya ts'o'mú ja'i ja ra ximhai, hangue má de nú'a ja ja ra ximhai, ne ya ts'o'mú ja'i de ra ximhai øde nú'a te máñ'ú. ⁶ Pe nu'ú yá batsiguihu Ajuá, y gatho nú'ú to'o pádi'a, nu'ú øtcaguihu nú'a dí máñhu. Ha nu'ú to'o hingyá batsi Ajuá, hingui ne da 'yøtcaguihu. Hangue ringue'a tsa ga pahú to'o manganá nú'a majuañi, ne to'o manganá nú'a hinga majuañi.

Ajuá xi ra máte

⁷ Ma zi hmádi cu'ihu, ga mádihi 'na ngu ma'na, ngue'a Ajuá ri macaguihu. Nu'a to'o mádi rá miq'ueiui, go gue'a ya rá batsi Ajuá, ne nu'a pádi xá hño Ajuá. ⁸ Nu'a tó'o útsa rá miq'ueiui, nu'a hingui pádi Ajuá, ngue'a rá 'mú Ajuá xi ra máte nzantho. ⁹ Ajuá bi 'ñutcaguihu gue xi majuañi nú'a madiguihu ngue'a bá pehna rá 'ra T'ú ja ra ximhai pa da 'racjú ra 'ra'yo te. ¹⁰ Ma ga xi'ahu nda'a ra hmáte majuañi: Nu'ú hinsti mádihi Ajuá, pe nu'a xi madiguihu, hangue bá pencahu rá T'ú nú'a bi unga rá te pa bi gutca ma ts'o'quihu.

¹¹ Ma zi hmádi cu'ihu, Ajuá xi bi madiguihu asta habú bi za. Hangue nu'ú dí 'ñepcaguihu ga mádihi 'na ngu ma'na. ¹² Ni 'nara ja'i hinhya'mú xa hyanda Ajuá. Pe 'bú ga mádihi 'na ngu ma'na, nu'bú há, Ajuá 'bú con guecju, y njabú ma'na ga pahú tengú rá hmáte'a. ¹³ Nu'ú dí pahú gue dí 'búhu co Ajuá ne Ajuá 'bú con guecju nguetho nú'a xa 'racjú ra Mäca Ndáhi. ¹⁴ Nu'ú stá hanthe rá T'ú Ajuá bá pehna Ajuá ra Dada pa da pøhø ya meximhai, ne dí damajuanihe njabú. ¹⁵ 'Bú 'na to'o da damajuani gue ma zi Hmuhú ra Jesu go gue'a rá T'ú Ajuá, Ajuá 'bú con gue'a ne nu'a 'bú co Ajuá.

¹⁶ Ya dí pahú gue ri macjú Ajuá, ne gue'a dí camfribihu ngue'a nú'a 'bú con guecju. Nurá 'mú Ajuá xi ra máte nzantho, y nu'a tó'o mádi rá miq'ueiui, go gue'a 'bú co Ajuá ne Ajuá 'bú con gue'a. ¹⁷ Dí mádihi Ajuá ne dí mádihi ma miq'ueihu, hangue hinga ntsuhú nú'a ra pa'a de ra nsuca uenda, ngue'a numa 'muihuua ja ra ximhai gue'a ngu rá 'mú ma zi Hmuhú ra Jesu. ¹⁸ 'Bú dí mádihi Ajuá con gatho ma muihu, hinga ntsuhú nú'a da 'yøtcahu'a. Ngue'a nura ntsu go gue'a rá 'ñoui ra castigo, y nu'a tó'o tsu ra nsuca uenda, tsu ngue'a hinxa mádi Ajuá.

¹⁹ Ajuá go rá mádi bi madiguihu, hangue nu'ú go dí mádihubya'a. ²⁰ Nu'a tó'o ena gue ri mádi Ajuá, pe nu'a útsa rá cu, nu'a go 'nara c'uamba. Ngue'a 'bú 'na útsa rá cu nú'a xa nhyandahmú, nu'bú çhanja da za da mádi Ajuá nú'a hinxa hyandi? ²¹ Nuna go guehna ra hmanda xa xicju Ajuá ga øthu: Nu'a tó'o mádi Ajuá, mahyoni nehe da mádi rá cu.

5

Stá ntátehu de ya ts'øt'øt'e de ra ximhai

¹ Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuhú ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá, nú'a go gue'a rá batsi Ajuá. Y nu'a tó'o ri mádi Ajuá ra Dada, go gue'a da mádi nú'ú to'o yá batsi Ajuá nehe. ² 'Bú majuañi dí mádihi Ajuá, ne 'bú dí ø'tuahú yá hmanda'a, nu'bú dí pádihi gue dí matuahú yá batsi Ajuá. ³ Ngue'a 'bú dí ø'tuahú yá hmanda Ajuá, nu'bú xi majuañi dí mádihi'a, ne nuyá hmanda Ajuá hingui hei ga ø'tehu. ⁴ Ngue'a

nu'a tó'o rá bātsi Ajuá xa dapa gatho ya ts'ot'ot'e de ra ximhai. Nujá stá ntátehu de ya ts'ot'ot'e de ra ximhai ngue'a dí camfrihu Ajuá. ⁵ ¿To'o xa dapa ya ts'ot'ot'e de ra ximhai? Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuhu ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuá, go gue'a xa dapa ya ts'ot'ot'e de ra ximhai.

Nú'u to'o damajuani de rá T'u Ajuá

⁶ Ra Zidada Jesucristo bá eheua ja ra ximhai, bi nxistehe ne bi na'ma rá ji bi du. Hingue hõnse bi nxistehe, pe nehe bi du'a. Ha nura Māca Ndāhi xicju de gue'a ne nu'a mǎnga majuani. ⁷ Nuni mahets'i 'bui hñu nú'u to'o 'nat'a mǎ gue ma zi Hmuhu ra Jesucristo go rá T'u Ajuá. 'Na go ra Dada, ma'na go gue'a nú'a to'o xa thu'mbabi gue go gue'a ra Noya, ha nu ma'na go rá Māca Ndāhi Ajuá. Gatho'u 'nat'a mǎ. ⁸ Nehe nuua ja ra ximhai rá Māca Ndāhi Ajuá utcaguihu gue ma zi Hmuhu ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá. Y nu mi nxistehe'a, Ajuá bi mǎ gue go rá T'u'a. Ne dí mǎñhu gue go gue'a rá T'u Ajuá, ngue'a bi na'ma rá ji ne bi du po rá nguecju. Gatho dí mǎñhu mahyεgui gue ma zi Hmuhu ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá. ⁹ 'Bu ga camfrihu nú'a damajuani ya ja'i, ma'na mathoni ndunthi ga camfrihu nú'a mǎnga Ajuá ra Dada, ngue'a nu'a go guesc'a mǎ gue ma zi Hmuhu ra Jesu go gue'a rá T'u'a. ¹⁰ Nuto camfri bi rá T'u Ajuá, nu'a ya xa bādi ja rá coraso nú'a majuani. Pe nu'a tó'o hingui camfri Ajuá, ja ra uenda ec'uamba'a, ngue'a hinxa gamfri nú'a bi mǎñ'a de rá T'u. ¹¹ Ne nuna guehna nú'a xa xicaguihu Ajuá, gue bi 'racju 'nara 'ra'yo te nú'a da nja pa nzantho. Dí pe'tshu nura 'ra'yo te'a ngue'a rá T'u Ajuá 'bui ja ma corasohu. ¹² Nu'a tó'o 'bui co rá T'u Ajuá, pe'tsa ra 'ra'yo te; pe nu'a tó'o hingui 'bui co rá T'u Ajuá, hingui pe'tsa ra 'ra'yo te.

Ya ngaxa noya dega ts'ofu

¹³ Dí op'a'ihu pa da za gui pādihu gue guí pe'tshu ra te pa nzantho nguetho guí camfrihu gue ma zi Hmuhu ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá.

¹⁴ Y núju dyá gamfrihu da za ga aphu Ajuá nú'a ga ne ga aphu, y nu'bu gue'a rá paha'a, nu'bu da 'yõde ma nt'adihu. ¹⁵ Y 'bu õde ma nt'adihu, nu'bu da 'racaguihu nú'a dí aphu.

¹⁶ 'Bu gui pahu gue 'nara cu xa 'yõt'a 'nara ts'oqui, ne 'bu nú'a ra ts'oqui'a hinda japi da 'mēdi pa nzantho, da za gui 'yapabihu Ajuá por gue'a, y Ajuá da japi da ñobri. Ja 'nara ts'oqui nú'a japi da 'mēdi pa nzantho nú'a to'o ot'e'a. Nú'a hindí xi'ahu gue gui 'yaphu Ajuá por gue'a. ¹⁷ Cada ra 'mi'qui 'nara ja'i ot'e nú'a hingo rá paha Ajuá, nu'a ot'a 'nara ts'oqui. Pe hinga gatho ya ts'oqui japi da 'mēdi pa nzantho nú'a to'o ot'e.

¹⁸ Dí pādihu gue nu'a tó'o rá bātsi Ajuá, hingui sigui ot'a ya ts'oqui, ngue'a rá T'u

Ajuá su'a pa hinte da za da 'yõt'uaabi ra ts'ondahi.

¹⁹ Ne dí pādihu gue nuju yá metiguihu Ajuá, ha nuya ts'oja'i ja ra ximhai o ja rá 'ye ra ts'ondahi.

²⁰ Ne dí pādihu gue rá T'u Ajuá xa 'ñeheua ja ra ximhai. Y nu'a bi 'ñutcaguihu pa ga pādihu to'o gue'a Ajuá majuani. Dí 'buhu co Ajuá nú'a majuani ngue'a dí 'buhu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo nurá T'u'a. Nú'a gue'a Ajuá majuani ne 'racaguihu ra te pa nzantho. ²¹ Ma zi bātsi'ihu, oxqui ma gui camfrihu ni 'nara coi nú'a t'embi gue go gue'a Ajuá, nixi gui xocambenihu. Hõnse Ajuá bí 'bui mahets'i go gue'a gui xocambenihu. Njabu gue'a.

RÁ ÑOHO RA XUUA RÁ ÑOHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Nú'a majuañi ne ra hmáte

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i co ri bātsi nú'i ma zi nju'i, xa huahn'ahū Ajuā. Dí mādi'ihū ngue'a nujū mahyεgui dí tēñhū nú'a majuañi. Ne hingue hōnsegui dí mā'ahū, nehe gatho nú'ū to'o xa badi nú'a majuañi ri mādi'ihū, ngue'a nu'ahú guí pādihū nú'a majuañi. ² Nu'ahú dí mādi'ihū ngue'a gathoguihū dí pādihū nú'a majuañi ne hinhya'mū ma ga pumfrihū'a. ³ Ajuā ra Dada ne ma zi Hmuhū ra Jesucristo rá T'ū, ma da jap'a'ihū ne da me'ts'ahū ra nthecate, ne da max'ahū pa gui 'būhū te rá 'ñenthō ngue'a guí camfrihū nú'a majuañi ne grí mādi'ihū Ajuā.

⁴ Dá johya ndunthi nú'a ra ora dá nth'e'be 'ra de nuri bātsi nú'ū 'yo xá hño ngu nú'a bi xicaguihū Ajuā ra Dada gue ga 'yohū. ⁵ Nubyá ma zi nju'i, xi dí ne ga xi'a'i gue pe'tsi ga mādi'ihū 'na ngu 'na. Dí op'a'ihū nuna ra ndaxjua hmānda nú'a stá ødehū desde ra mudi ndá camfrihū. ⁶ Ne zhanja da za ga mādi'ihū 'na ngu 'na? Ga øthū gatho nú'a xicjū Ajuā ga øthū, nu'bū njabū da za ga mādi'ihū 'na ngu 'na. Ne go gue'a bi sicjū desde ra mudi ndá camfrihū gue nzāntho ga mādi'ihū 'na ngu 'na.

Ya hyate

⁷ Guehna dí xi'ahū ngue'a ndunthi ya hyate 'yo'ū habūraza ja ra ximhai. Nu'ú mā gue himbi nja'i ra Zidada Jesucristo nú'a rá 'mehni Ajuā. Pe nu'ū tó'o mā njabū gue'ū ya hyate ne yá ncontra ra Zidada Jesu. ⁸ Nsusehū pa hinto da hya'a'ihū, pa hingui 'bēthū nú'a ra 'bēfi xcá 'yøthū, pa njabū gui hāñhū ra thāhā nú'a ne da 'ra'ahū Ajuā.

⁹ Nu'a tó'o hingui øte nú'a mānga Ajuā, nu'a hingui camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuhū ra Jesucristo, ne nu'a hingui pādī Ajuā. Pe nu'a tó'o camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuhū ra Jesucristo, nu'a pādī ra Dada ne ra T'ū. ¹⁰ Nu'bū 'nara ja'i da zøñ'a'ihū ne da xi'ahū 'nara nt'udi nú'a hinxa 'ñudi ma zi Hmuhū ra Jesucristo, oxqui ma gui umfū ntsaya ja ri nguhū, nixi gui zenguahū y nixi gui 'ñemfū: "Ajuā da max'a'i." ¹¹ 'Bū 'na to'o da zengua 'na de nuya ja'i'ū o da 'ñembi: "Ajuā da max'a'i", go gue'a di mfaxui yá ts'o'bēfi nuya ja'i'ū.

Ya ngaxa noya

¹² Dí pe'tshma ndunthi te ga xi'ahū, pe hōnse dí xi'ahū nuya ya noya dí op'a'ihū, ngue'a dí beni ga tsøñ'a'ihū ne

ga hñandahmihū pa ga ñahū, pa njabū xi ga johyahū.

¹³ Peñ'a'ihū ya nzenhua yá bātsi ri cu nú'a to'o xa huahna Ajuā nehe. Njabū gue'a.

RÁ HÑU RA XUUA RÁ HÑU RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Mi hmq xá hño de ra Gayo

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i ma zi hmađi cu Gayo nú'i dí ma'i ngue'a mahyεgui dí camfrihu nú'a majuani.

² Ma zi cu'i, dí apa Ajuá da bōni xá hño gatho nú'a guí øt'e. Ngu ri coraso 'bui xá hño co Ajuá, njabu nehe dí ne guí 'bui xá hño ja ri te. ³ Dá johya ndunthi nu mi zōhōua 'raya cu ne bi xicagui'ua gue xi guí 'yo xá hño ne guí øt'e nú'a majuani ngu nú'a ri manda Ajuá. ⁴ Nú'ua to'o xa gamfri nú'a dá uti, nú'ú dí øt'a ra uenda gue ma bātsi, ne xi dí johya ndunthi nura ora dí øde gue ri sigui øt'e nú'a majuani ngu ri manda Ajuá.

⁵ Ma zi cu'i, nu'í guí øt'e 'nara hoga 'bēfi ngue'a guí umba ra mfats'i ya cu masque hingui pađi'ua. ⁶ Nura ora ndí munts'ihēua ja ra nija, nuya cu bi zōhōua bi metcahe de nú'a ra hmate xcá umbabi'ua. Xá hño guí sigui guí fats'i'ua ne guí umbi'ua nú'a mathoni pa da 'ño da mamba rá noya Ajuá, ngue'a nu'ú pepabi Ajuá. ⁷ Nu'ú xa zogui yá ngu ne 'yo zofo ya ja'í de ma zi Hmuhra Jesucristo, ne hinxa hñani'ua ni 'nara mfats'i de nú'ua hingyá cu. ⁸ Por gue'a nuju mathoni ga faxhu'ua. Ga mfaxhu 'na ngu ma'na pa da ntanga rá noya Ajuá.

Rá nts'o'mui ra Diótrefe

⁹ Dá peñ'a'ihūbu 'nara carta ja ri hmunts'ihū, pe nura cu Diótrefe nú'a to'o dí 'ñets'ise pa da ndá de ya cu ja ri nijahu, hingui ne da 'yøt'e nú'a dí mañhe. ¹⁰ Hangue nu xcrá mabu ga tsōñ'a'ihū, ma ga xi'a'ihū ja ri hmunts'ihū te øt'a ra cu Diótrefe. Nu'á nōnje ne ma nú'a hinga majuani pa hinda 'yøtcaguihe ya cu. Nú'á ne gue go da t'øte'a. Ne hinga hōnse'a øt'e, nehe hingui umba ntsaya nú'ua ya cu tsōñ'a'ihū, ne haçuabi ya cu gue hinda umba ntsaya nehe'ua. Nu'a tó'o ri unga ntsaya, ra cu Diótrefe eni de ra nija.

¹¹ Ma zi hmađi cu'i, oxqui ma guí øt'e ngu øt'a ya ts'o'mui gá ja'í. Ma'na xá hño temba yá 'mui nú'ua to'o øt'e xá hño. Nu'a tó'o øt'e xá hño, gue'a rá bātsi Ajuá, ha nu'a tó'o hingui øt'e xá hño, hinxa bađi Ajuá.

Hmq mi øt'e xá hño ra Demetrio

¹² Numa cuhu ra Demetrio, gatho ya cu ña xá hño de gue'a, ngue'a nu'á øt'e nú'a majuani. Necje nehe, dí mañhe gue nu'á øt'e xá hño. Ne guí pađi gue nú'a dí mañhe gue'a majuani.

Ya ngaxa noya

¹³ Ja ndunthi te ga xi'i, pe hindí ofoua gatho. ¹⁴ Ngue'a dí beni ga mabu 'bestho pa ga hñandahmihū ne ga ñahū.

¹⁵ Ma zi cu Gayo, Ajuá da max'a'i. Gatho ma mpađihu nú'ua 'būcua peñ'a'i ra nzengua. 'Yøtca ra mate guí fat'ajua cada 'nama mpađihu nú'ua bí 'bui de guepu. Njabu gue'a.

RA JUDA

RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN JUDA

Ra apostol Juda opabi yá nthahni Ajuá

¹ Núga drá Juda rá cugui ra Cobo ne rá 'b'egogui ma zi Hmuhá ra Jesucristo. Dí op'a'ihá gatho nú'ahá xa huahn'ahá Ajuá. Ajuá ma Dadahá xi ri ma'di'ihá, ne ma zi Hmuhá ra Jesucristo su'a'ihá. ² Ajuá da me'ts'ahá ndunthi ra nthecate ne ra hmáte, ne da max'ahá pa gui 'báhu te rá 'ñen'ho.

Nú'u to'o udi ya nc'uamba
(2 Pedro 2:1-17)

³ Ma zi hmádi cu'ihá, ndí beni ga op'a'ihá hmahá de nú'a stá camfrihá pa ga mpøhøhá. Pe nubyá dí beni mathoni ga op'a'ihá pa ga xi'ahá gue oxqui hophá to'o da 'uec'a'ihá de nú'a xcá camfrihá. Gui njahá ngu 'nara hoga soldado, xi gui ñanihá nú'a xcá camfrihá, nguetho Ajuá ya xa 'y'ent'c'a ja ma 'y'ehá nuna ra jamfri dí pe'tshá nú'u yá metiguihá'a. ⁴ 'Raya ts'ojá'i ya xa yut'a mant'agui habá 'bái ya cu. Nú'ú øt'a ya ts'o'befi ne eñ'u: "Ajuá xi ja rá nthecate hangue hinte da 'yøtcáhá de nú'a dí øthá." Njabá mañ'u, pe hingo majuañi. De maya'bá bi t'ofogúe mi ma da 'maí ya ts'ojá'i ngu'u, ne Ajuá xa 'y'e'mbi pa da castiga'á. Nú'ú ya ts'ojá'i'á gue'á cønga Ajuá ma Hmuhá ne ma Zidadahá ra Jesucristo.

⁵ Dí ne ga ben'a'ihá de nú'a ya guí padihá, gue Ajuá bi ñanga ya me Israel pa bi bøni'á de Egipto, pe 'mefa nu'á himbi ne bi gamfri'á, bi huati'á. ⁶ Nehe dí ne ga ben'a'ihá de nú'á ya enxé mbi 'bá mahets'i ne bi nts'o'yøde ngue'á nú'ú mi ne ma'na ra ts'edi xa t'umbi pa da ndá, ne bi zogui'á yá maça 'mai habá mi 'bái'á. Hangue Ajuá bi mehni'á pa ja ra 'bexuui habá thát'i co ya tøcbøjá asta ra pa'a Ajuá da hñá'mba nguenda ne da castiga'á. ⁷ Nehe dí ne ga ben'a'ihá nú'a te bi tho ya me Sodoma ne ya me Gomorra, ne ma'ra ya hnini guetbá de gue'á. Nuya ja'i mengu de guehni bi nts'o'yøde nehe ngu ya ts'o'énxé. Nuya ja'i'á toraza mi hñuxui'á, y nuya 'ñøhø mri hñuxui yá mi'ñøhøui, ha nuya 'b'ehñá mri hñuxui yá mi'behñáui. Hangue Ajuá bi mempabi'á ra tsibi pa bi zat'i'á. Guehna 'nara nt'udi pa gatho nu'á, hinga nts'o'yødehá pa hindra castigaguihá ja ra tsibi nú'a zø pa nzantho.

⁸ Nuya ts'ojá'i to'o xa yut'a ja ya hmunts'i, gue'á ri nhyecuauí ngu nú'á ya ts'o'énxé ne nú'á ma'ra ya ts'ojá'i. Hingui tsama yá mfeni, 'ñena 'ui'thá, ne ri ts'onga yá ndo'yo co ya ts'ot'øt'e øt'e. Hingui ne'á to da manda, ne ñama'ñá de yá enxé Ajuá nú'á to'o há ra ts'edi. ⁹ Pe nurá danga enxé Ajuá nú'a rá

thuhu ra Migue himbi 'yøt'e ngu øt'e'á. Nu mi ntsanoyauí ra ts'ondahi pa himbi hopi bi hñá'tsua rá ndo'yo ndu ra Moise, himbi ne bi zui de nú'a xqui 'yøt'e'á, nu'á bi 'yøt'e, bi zofo co ya noya xá hñó, ne hønse bi 'ñembabi: "Ra Zidada go gue'á da hñá'n'a nguenda." ¹⁰ Pe nuya ts'ojá'i'á øtbuhlatho de nú'a hingui pad'i'á. Hinte yá fadi nja ngu ya mbo'oni. Nú'ú øt'e nu'araza go da ne'á, hangue njabá ma'na ri nts'ocse'á.

¹¹ ¡Tengu ya ts'othogui ma da thogui'á! Nú'ú gue'á ya ts'o'yøde ngu ra Cai nú'a to'o himbi ne bi 'yøt'a nú'a bi má Ajuá. Nehe nú'á nja ngu ra Balaam nú'a to mi øt'a nú'a xá nts'o pa da dá ra boja. Nehe nu'á nja ngu ra Coré nú'a to'o bi nø'tuabi ra Moise. Hangue nú'a ne gatho nú'á to'o mri deni'á, bi dut'a ra hai, bi du'á. ¹² Nuya ts'ojá'i'á pa ja ri ngohá, ne ri ñuni con gue'ahá, ne xi ya ts'o'yo'á, ne ri japi da ts'oca ri ngohá. Nú'ú nja ngu ya guui 'ñena ma da 'uái, pe di duda ra ndahi, njabátho nuya ts'ojá'i di hyat'ua di hyat'ni. Nú'ú nja ngu ya 'bai gá fruta thø'mi da unga ra fruta pe otho. Njabátho'á. Nú'ú nja ngu ya 'bai gá fruta xa du, xra c'utsi con gatho yá 'yá. Nú'ú má gue ma da 'yøt'a ndunthi, pe hinte øt'e. ¹³ Nú'ú gue'á nja ngu ra ndehe 'yonga ra ndahi asta rá fuguí tsøni ja ra ñanthe ne ja bí tsohni yá paxi. Njabá ri hnequi yá ts'o'befi'á. Nehe nu'á nja ngu ya tsø xa ponga yá 'ñu ne xa 'medi'á ja ra 'bexuui. Njabá nehe nuya ts'ojá'i'á ma da 'medi pa nzantho.

¹⁴ Nura Enoc go gue'á rá 'beto de yá 'beto ra Adá asta rá cut'a, maya'bá bi má de nuya ts'ojá'i, ne bi 'ñena: "'Yøhá gue ma da 'ñepu ra Zidada co ya 'motho gá enxé. ¹⁵ Ma da 'ñehe pa da hñá'mba nguenda gatho ya meximhai, ne pa da castiga ya ts'ojá'i de ya ts'ot'øt'e xa 'yøt'e'á, ne ma da castiga nú'á ya nønte xa nønga Ajuá." ¹⁶ Nuya ja'i'á te yá zeya, y hinte ri ho'á. Nú'ú øt'e nu'araza ra ts'o'qui go da ne'á, te yá 'ñets'i, y xi ho'ta ya ja'i pa ne te da t'umbi'á.

Ra ts'ofogúe pa ya gamfri pa da jamasu te øt'e'á

¹⁷ Pe nu'ahá ma hmádi cu'ihá, beñhá nú'a bi mánga ma'met'o nuya apostol nuyá 'mehni ma Zidadahá ra Jesucristo. ¹⁸ Nú'ú bi xi'ahá gue ma da 'maí nú'á to'o da 'ñøtbuhlatho de Ajuá nu de yá ngats'i ya pa. Nú'ú hønse ri ho da 'yøt'a yá ts'onc'at'i. ¹⁹ Ne 'ueca ya cu, ne hingui øt'e'á ngu nú'a ri manda Ajuá, hønse øt'e nú'a go da ne'á. Nú'ú hingui 'báhuí ra Maca Ndahi.

²⁰ Pe nu'ahá ma hmádi cu'ihá, dá nja ri ts'edihá de nú'a ra maça jamfri xcá hanihá xá nsunda, ne 'yapabihá Ajuá ngu nú'a da 'ñu't'a'ihá ra Maça Ndahi. ²¹ Nsuschá pa gui 'báhu xá hñó ja rá hmáte Ajuá. Hñu'mba muihá. Tø'mhú nú'a ra te ma da t'a'ahá pa

nzantho ngue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo bi yo rá mui con gue'ah_u.

²² Zoh_u nú'u to'o ri d_uh_u. 'Ñutuah_u pa ma'na da badi'u nú'a majuani ne da gamfri'u xá hño. ²³ Nehe zoh_u nú'u ma'ra øt'a ya ts'oqui pa ya hinda sigui da 'yøt'e, ja ra uenda 'na gui hanth_u xa zo ja ra tsibi ne gui d_uma j_uc_u. Huequih_u nú'u to'o xi 'bui ja yá ts'oqui, ne zoh_u'u. Pe jamasuh_u pa hinda ja'ah_u gui 'yøth_u ya ts'oqui nehe. Øtsabih_u yá nts'o'mui'u, 'yøth_u ra uenda ngu 'nara ts'odutu ni pa to da dat'i.

Ya ngaxa noya dega jahña

²⁴ Ajuá ja rá ts'edi, nú'á da su'a'ih_u pa hingui 'uegueh_u de nú'a xá camfrih_u. Ma da 'bap'a'ih_u ja rá thandi'a hab_u da za gui hyanduah_u rá nsunda'a ngue'a ya hinte ma ts'oqui gri tuh_u, ne xi ma gui johyah_u ndunthi. ²⁵ Nubya ne pa nzantho ga nsundah_u Ajuá nú'a to'o bi pøhøguih_u ngue'a bá pehna ma Zidadah_u ra Jesucristo pa bi du po rá nguec_u. Ajuá xi ra d_ungui'a, ne xi ja rá ts'edi ne h_u ra ts'utbi, ne ri manda'a desde rá m_udi, asta nubya, ne pa nzantho. Njab_u gue'a.

RA APOCALIPSI RA LIBRO NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA DE NÚ'A TE BÁ HANDI NE BÁ ØDE NUNI MAHETS'I

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñutua ra apostol Xuua gatho nú'a te ma da nja

¹ Nuna ra noyana bi ma Ajuá ra Dada, bi xipabi ma zi Hmuhá ra Jesucristo pa njabu nehe'a bi 'ñutcaguihú nú'u dí pëpabihú'a. Nú'a bi 'ñutcaguihú nú'u ya t'øt'e ma da nja 'bestho. Hangué bá pëhna rá enxe pa bi 'ñutcaguihú nuga drá Xuua dí pëpabi'a. ² Nuga dí damajuani de rá noya Ajuá ne de nú'a xa xicagui ra Zidada Jesucristo, ne de gatho nú'a stá handi.

³ Njapi nú'u to'o da hñe'ti ne nú'u to'o da 'yøde nuya ya noya de nú'a ma da nja, ne da 'yøt'a nuya ya t'øt'e xa t'ofó, ngue'a ya ma da nja gatho.

Ra apostol Xuua opabi ya gamfri nú'u ri munts'a gatho nú'u yoto ya nija

⁴ Nuga drá Xuua dí op'a'ihú nú'ahú gyá gamfrihú grí muntshú gatho nú'u yoto ya nija nuni Asia. Ajuá nú'a 'bui, ne nzantho xa 'múi, ne ma da 'múi pa nzantho, da jap'a'ihú ne da max'ahú pa gui 'buhú te rá 'ñenho. Nehe da jap'a'ihú nú'u yoto ya ndáhi 'bui ja rá thandi Ajuá habú bí hudi'a. ⁵ Nehe da jap'a'ihú ra Zidada Jesucristo nú'a to'o nzantho manganá nú'a majuani. Nú'a go gue'a xi rá mudi bí yopa nte de gatho nú'u xa du, y nú'a dí manda gatho nú'u ya ndá de ja ra ximhai. Nú'a macaguihú y co rá jí'a xa xugaguihú ma ts'oquihú. ⁶ Ne xa hñuxcaguihú'a ngu dyá ndáhe ne ngu dyá macjahu pa ga pëpabihú Ajuá rá Dada. ¡Drá nsunda'a ngue'a ja rá ts'edi pa nzantho! Njabu gue'a.

⁷ ¡Pahu gue nú'a ma da 'ñehe ja ya guui, y gatho ya ja'i ma da hyandi'a! Nehe dí 'buhni nú'u to'o bí suni'a pa bí du, hangue nehe'u ma da hyandi'a. Gatho ya ja'i de gatho rá ngani ra ximhai ma da nzoni co ra dumúi nu stí hyandi da zøhø'a. Ma da njabu, njabu gue'a.

⁸ "Nuga go gueque rá mudigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fadi desde ra A asta ra Zeta", njabu ena Ajuá nú'a 'bui, ne nzantho xa 'múi, ne ma da 'múi pa nzantho. Go gue'a pe'tsa gatho ra ts'edi.

Ra apostol Xuua bi hyanda ra Zidada Jesucristo xa nsunda

⁹ Nuga drá Xuua ri cuguihú, ne mahyëgui drí sufrihú ya ts'othogui. Pe da za ga tsëthú ngue'a mahyëgui ma mfenihú co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o faxcaguihú pa da za ga

'buhú con gue'a habú dí nda'a. Nuga ndí 'bui ja 'nara zi hai rá thuhu Patmo, nura hai'a o madetho de ra ndehe. Ja guehni bá ts'ogagui, ja ra uenda ndí jot'a fadi, ngue'a ndí mambabi rá noya Ajuá ne ndí damajuani de ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ 'Nará pa ra Zidada, dá handa 'nara thedi bi 'ñutca ra Mäca Ndáhi, ne dá øde 'nara noya de møte ma xatha ngu rá nzani 'nara trompeta, ¹¹ ne mi ena:

—Nuga go gueque rá mudigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fadi desde ra A asta ra Zeta. 'Yofó ja 'nara hë'mi gatho nú'a guí handi, nepu gui pëhni pa Asia nuni habú bí ja nú'u yoto ya nija, nu'a rá mudi rá thuhu ra Efeso, nepu Esmirna, nepu Pergamo, nepu Tiatira, nepu Sardi, nepu Filadelfia, nepu Laodicea.

¹² 'Mefa dá mpants'i pa dá handi to'o nú'a mi zocagui. Y nu ndá mpants'i, dá handa yoto ya mfoxyo dega oro mi jani. ¹³ Y madetho de nú'u yoto ya mfoxyo dá handa 'nara 'ñøhø mi 'bahni ngu nú'a bí 'ñe bi nja'i. Mi he 'nara he xmá ma, y asta mi tsønga ja yá ua, ne mi ngut'a 'nara ngut'i dega oro, y asta mi tsønga ja rá tiña. ¹⁴ Ha nuyá stá xi xmá nt'axi ngu ra t'axa xi'yo o ngu ra tse. Nuyá da mi zø 'ñena ra tsibi. ¹⁵ Nuyá ua asta mri huexqui ngu 'nara hoga c'ast'a bøja rá thuhu ra bronse xa t'ent'a ja ra tsibi ne xá coní. Nurá noya mri nt'øde nts'edi 'ñena ri nhyahni ra nzøthe. ¹⁶ Ne mri hñá ja rá 'ye ra 'ñei yoto ya tsø, y de ja rá ne mi pønga 'nara mahuai dega yo filo. Nurá hmi mi yot'i co rá nsunda sehe'a 'ñena mi zø ra hyadi con gatho rá ts'edi.

¹⁷ Nu ndá handi'a, 'bestho ra ora'a dá tagui ja yá ua, ne dá hødu, y nu'a bí dangagui co rá 'ye ra 'ñei ne bí 'ñengagui:

—Oguí tsu, nuga go gueque rá mudigui ne asta rá gats'i. ¹⁸ Nuga dí te. Dá tuhma, pe nubya stá yopa nte pa nzantho. Ne go drí manda nú'u xa du ne dí há ya nsoqui de habú jot'i'u. ¹⁹ 'Yofó gatho nú'a xcá hyandi, ne nú'u jabya, ne nú'u ma da nja 'mefa de guehya. ²⁰ Nú'u yoto ya tsø xcá hyandi ndí há ja ma 'ñei, ne nú'u yoto ya mfoxyo dega oro xcá hyandi, ma ga xi'i te ri bøni'u: nú'u yoto ya tsø gue'u yoto ya enxe de nú'u yoto ya nija, ha nú'u yoto ya mfoxyo xcá hyandi go gue'u nú'u yoto ya nija.

2

Ya noya pa nú'u yoto ya nija, y rá mudi Efeso

¹ 'Yopabi njaua nú'a ra enxe de ra nija nuni Efeso, ne 'ñembabi: "Nú'a to'o há ja rá 'ye ra 'ñei nú'u yoto ya tsø, go gue'a nú'a to'o 'bu madetho de nú'u yoto ya mfoxyo dega oro, nu'a bí manganá njaua: ² Nuga dí paði

de gatho nú'a guí øthú, xcá mpefihú ndunthi, ne xi xcá tsethú gatho ya ts'othogui, ne hinxcá ntsixhú ya ts'o'múi gá ja'i, ne nú'u to'o ena gue go gue'u yá 'mehni Ajuá pe hinga majuani, xcá unga nguenda nú'a te øt'e'u gue hinga majuani yá 'mehni Ajuá, ngue'a gue'u 'raya cuamba ja'i. ³ Xcá sufrihú ne xcá tsethú ne xcá mpefihú ndunthi po rá ngueque ne hinxa zabi'ihú. ⁴ Pe stá unga nguenda gue hingrí maçaguihú ngu gá maçaguihú rá mudi. ⁵ Hangue beñhú hangu rá ndunthi gá maçaguihú rá mudi. Nubyá ñobrihú, ne pefihú ya hoga 'befi ngu rá mudi. Nu'bhú hingui ne guí ñobrihú, 'bestho ma ga mabú ne ga haç'ahú ri mfoxyohú de habú ja'a, nú'á gue'a ga haç'ahú nú'a ra 'befi stá 'ra'ahú. ⁶ Xá hño gue xcá utsahú yá ts'o'befi ya nicolaita ngue'a nequi drí utsa'u nehe. ⁷ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mangu ra Maça Ndahi pa zofo ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ga umba nsequi da zipari rá fruta nú'a ra 'bai gá za bi 'bai nuni mahets'i habú bí 'bu Ajuá. Nura 'bai gá za'a ri umba ra te pa nzantho nú'a to da zipa rá fruta."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Esmirna

⁸ Nehe 'yopabi nú'a ra enxé de ra nija Esmirna, y xipabi njaua: "Nú'a to'o gue'a rá mudi ne asta rá gats'i, nú'a to'o bi du pe bi yopa nte, go gue'a bi xicagui gue ga xi'ahú njaua: ⁹ Nuga dí paði ri 'befihú ne hanja xa t'utsa'ihú. Gyá hyoyahú dega boja, pe gyá ricohú co Ajuá. Nú'u ya ja'i ri 'ñe'a xodyo, dí paði gue nu'ú xa ñama'ñu de gue'ahú, ngue'a gue'u 'raya ja'i de ra Satá. ¹⁰ Ogui tshuh de nú'a te ma guí thoguihú. Pahú gue ra ts'ondahi ma da got'ahú fadi 'ra de gue'ahú pa ja da hneeni ua xi ja ri jamfrihú. 'Ret'a ma pa ma guí thoguihú nú'u ya ts'othogui'u. Pe dá zedi ri jamfrihú asta ri duhú, y nuga ma ga 'ra'ahú ra te pa nzantho ngu 'nara corona dega thaha. ¹¹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mangu ra Maça Ndahi pa zofo ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, hinda ma ja ra nidu habú bí ja rá ñoho ra du."

Yanoya panú'a ranijá rá thuhu Pergamo

¹² Nehe 'yopabi nú'a ra enxé de ra nija nuni Pergamo, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o ha ra mahuai dega yo filo, nú'á gue'a xi'ahú njaua: ¹³ Nuga dí paði ri 'befihú ne dí paði habú guí 'buhú. Guí 'buhú habú ri manda ra Satá, pe masque ja guí 'buhuni, nu'ahú xcá camfriguihú xi xá hño, ne hinxcá çongaguihú, nixi nu mi tho ra Antipa nú'a bi damajuani xá hño de gueque. Nu'á bi tho nuni habú guí 'buhú, habú ri manda ra Satá. ¹⁴ Pe nuga dí paði gue 'bui 'ra de gue'ahú to'o camfri nú'a te mi udi ra Balaam, y nuga hindri ho njabú. Ra Balaam bi 'ñutua ra Balac hanja bi za bi japa ya me Israel da 'yøt'a

ya ts'oqui. Bi 'ñutuabi'u da zi nú'u ya ngø t'umbi dega hña'ti nuya c'oi, nehe bi 'ñutuabi da hñuxui nu'araza ra 'behña. ¹⁵ Ne 'bui 'ra de gue'ahú nú'u to'o camfri bi yá nt'utuete ya nicolaita, nú'u ya nt'utuete'u drí utsa nehe. ¹⁶ Hangue ñobrihú ne 'ueguehú de gue'u. Nu'bhú hina, 'bestho ma ga mabú pa nú'u to'o øt'a njabú ma ga castiga co nú'u ya noya pønga de ja ma ne, gue'a ngu 'nara mahuai dega yo filo. ¹⁷ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mangu ra Maça Ndahi pa zofo ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ma ga umbi da zi nú'a ra maná xa t'agui, ne ga umba 'nara zi t'axa do, y de ja nú'a ra t'axa do'a xa t'ofu 'nara 'ra'yo thuhu, y hønse nú'a to'o ma da hñani'a, go gue'a ma da baði te di bønga nú'a ra thuhu di huxni."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Tiatira

¹⁸ Nehe 'yopabi nura enxé de ra nija nuni Tiatira, 'yopabi njaua: "Rá T'u Ajuá nú'a to'o zø yá da ngu 'nara tsibi ne di huexca yá ua ngu 'nara bronse xá coní, gue'a ma njaua: ¹⁹ Nuga dí paði te gatho guí øt'e'hú, ne tengu rá ndangui ri hmatéhu ne ri jamfrihú, ne grí mfaxhú 'na ngu ma'na, ne hinxcá tsayahú guí øthú ya hoga 'befi. Nehe dí paði gue nú'a ri 'befihú ma'na xa ndunthibya que rá mudi. ²⁰ Pe dí paði gue guí øt'e'hú ma'ra ya t'øt'e nú'u hindri ho. Guí hoptahú nú'a ra 'behña rá thuhu ra Jesabe da hyat'a nú'u to pepcagui, ngue'a nú'á ena gue go gue'a 'nara 'mehni de Ajuá, pe hinga majuani, ngue'a nú'á 'nara hyate. Nu'á utuabi nú'u to'o pepcagui gue da hñuxui nu'araza ra 'behña, nehe utuabi da zi nú'u ya ngø t'umbi dega hña'ti nuya c'oi. ²¹ Nú'a ra 'behña'a stá tsocuabi 'raya pa da ñobri, pe hinxa ne xa ñobri de nú'a ra ts'o'befi pefi. ²² Pahú gue nú'a ra 'behña'a ma ga japi da 'menga ja ra mfidí co 'nara hñeni, pa da thogui ndunthi ya øgui. Nehe ma ga japi da thogui ya ts'othogui gatho nú'u to'o xa hñuxui'a 'bu hinda ñobri'u nehe de yá ts'o'befi'u. ²³ Nura 'behña'a nehe ma ga japi da du yá batsi. Y njabú da baði gatho ya nija gue go gueque dí patuabi yá mfeni ne yá coraso gatho ya ja'i, hangue ngu rá 'befi cada 'nara ja'i, gue'a ma da njabú rá njut'i nehe. ²⁴ Ha nu'ahú guí 'buhúbu Tiatira ne hinxcá camfrihú nuya ya ts'ont'utuete hinga majuani, y nixi hinxcá ne xcá pahú nú'a ra nt'utuete'a, ngue'a nú'u to'o udi mañ'u gue gue'a rá nt'utuete ra Satá, y mañ'u gue xi xá hñei pa to da baði, dí xi'ahú gue oxqui øthú nú'u ya ts'oqui stá xi'ahú; y hinte ma'na drí 'bep'ahú. ²⁵ Nu'a guí 'yøthú, siguihú co nú'a xcá camfrihú asta hinga yopa pengui. ²⁶ Y nu'u tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ne da 'yøt'e nú'a ra 'befi stá manda asta rá gats'i, nuga ma ga umbabi ra ts'edi pa da ndá ja gatho ya hai de ra ximhai, ²⁷ njabú ngu xa 'raca ra ts'edi ma Dada pa ga

nda. Ne nu'á ma da ndá con gatho ra ts'edi, ja ra uenda di há 'nara ts'ut'o dega bõja pa da huata ya hnini de gatho ya hai de ra ximhai asta hinda gohi ngu 'raya dohmi xa dehmi. ²⁸ Y nuga ga umbabi'u nú'a ra hyats'i ngu rá hyats'i ra haxatsø. ²⁹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mंगा ra Mça Ndahi pa zofo ya nija."

3

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Sardi

¹ Nehe 'yopabi nú'a ra enxé de ra nija nuni Sardi, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o pe'tsua nú'u yoto yá ndahi Ajuá, ne nú'u yoto ya tsø, mंगा njaua: Nuga dí padí ri 'befihu, ri hnequi gue gui tehu, pe xcá tuhú de ja ra ts'oqui. ² Nuhuhu pa gui nsuhu, ne 'uehu de ja ra ts'oqui, ne ma'na dá nja ri jamfrihu nú'a ya mi ja pa xcá 'behmahú, ngue'a stá padí gue hingui ho ri 'befihu ja rá thandi ma Dada. ³ Hangue beñhu de nú'a xcá hañhu. Camfrihu'a xá hño, ne ñobrihu. Nu'bu hingui nsuhu, xcri damfrihu ga tsømba ngu ra ora tsønga 'nara be. ⁴ Pe 'bui 'ra de gue'ahu núbu Sardi nú'u to'o hinxá hopi da ts'oca yá jamfri co nú'u ya ts'o'befi gui øthu, nú'á gue'u xa su yá t'axa he nú'u he pa hinxá nts'oni. Go gue'u ma ga 'ño'be ne ga nhyehe mahyegui dega t'axa he ngue'a dí 'ñepi da hñe njabu'u. ⁵ Y nu'u tó'o da ntáte de nú'a hingui ho, ma da hñe dega t'axi, y hinga ma ga haçuabi yá thuhu de ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to ma da me'tsa ra te pa nzantho, nehe ga xipa ma Dada ne yá enxé'a gue dí padí'u. ⁶ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mंगा ra Mça Ndahi pa zofo ya nija."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Filadelfia

⁷ Nehe 'yopabi nú'a ra enxé de ra nija Filadelfia, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o gue'a Ajuá xá nsunda ne hønse go gue'a øt'a gatho nú'a majuani, nú'a to'o gue'a ngu rá mpøte ndu ra Davi pa da nda, go gue'a há ra nsoqui, hangue gatho nú'a ra gosthi da xoqui'a, hinda za to da got'i, y gatho nú'a ra gosthi da got'i, hinda za to da xoqui, nu'á ena njaua: ⁸ Nuga dí padí ri 'befihu, ne stá xoc'ahu 'nara gosthi pa gui zofohu ma'ra, y hinda za to da got'i. Ngue'a masque hingui pe'tshu ndunthi ra ts'edi, pe xcá 'yøthu nú'a mंगा ma noya, ne hinxá ntsuhu xcá mañhu de gueque. ⁹ 'Bui 'ra ena gue ya xodyo, pe hinga majuani, nu'ú hate, ngue'a nu'á go gue'u yá ja'i ra Satá. Pahú gue nuga ma ga haçuabi'u yá nt'ets'i pa da ndandiñahmu ja ri uahu, pa da badí'u gue drí ma'ahu. ¹⁰ Ngue'a nu'ahú xcá tsethu gatho nú'a te xcá thohu ngu nú'a dá xi'ahu, hangue nuga ma ga su'ahu pa hingui thohu nuya ts'othogui ma da nja maxøge ja ra ximhai. Ma da 'ñehe nú'u ya ts'othogui'u pa dra tsapi gatho

ya ja'i 'bu ja ra ximhai, pa ja da hnečni to'o nú'u ma da zeti, to'o hina. ¹¹ Beñhu gue nuga ma ga ehe 'bestho. Siguihu gui camfriguihu xá hño, pa ni 'na hinda za to da hñan'a ri thahahú. ¹² Y nu'u tó'o da ntáte de nú'a hingui ho, ga japi da nja ngu 'nara 'røts'e de ja ra mça luga habu 'bu ma Dada, y hinhya'mu da bøni de guehni. Nehe ga opabi rá thuhu Ajuá ma Dada ja gue'u, ne rá thuhu de rá hnini'a. Nura hnini'a go gue'a ra 'ra'yo hnini de Jerusale nú'a dua cai de mahets'i po rá ts'edi'a. Nehe ja ga ofo ma 'ra'yo thuhu ja nuto xa ntáte, ngue'a go dua me'ti'u. ¹³ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mंगा ra Mça Ndahi pa zofo ya nija."

Yanoyapanú'arajá thuhu Laodicea

¹⁴ Nehe 'yopabi nú'a ra enxé de ra nija Laodicea, 'yopabi njaua: "Go gueque dí mंगा nú'a majuani y nixi drí mpadi, go gueque rá mädigui de gatho nú'a bi hyoca Ajuá ma Dada, dí xi'ahu njaua: ¹⁵ Nuga dí padí ri 'befihu gue hingri utsaguihu y nixi grí macaguihu. ¡Dí ne gue strá tse'ahu o strá pa'ahu! ¹⁶ Ngue'a gui njahu ngu ra dehe nú'a hinxá pa nixi xá tse pe xá ndumapa, hangue dá gohi njabu. ¹⁷ Ngue'a nu'ahú gui eñhu gue gyá ricohu, ja ri bojahú, ne hinte ø't'ahu ra 'bedi. Pe huecate'ihu ngue'a hinte gui pe'tshu, gyá hyoyahu, hingui pahú gue de ja rá thandi Ajuá ngu gyá godahu ne gyá c'axfanihu. ¹⁸ Hangue dí xi'ahu tamgahu ra oro nú'a xa 'ranga ja ra tsibi, pa njabu gui nricohu. Tamgahu ya he dega t'axi pa gui hñehu ne hingui ntsahu ngue'a gyá c'axfanihu. Nehe tamgahu ra 'ñethi pa gui coxa ja ri dahú pa njabu gui hyanthu. ¹⁹ Nuga dí tsui ne dí japi da tho ya agui gatho nú'u to drí madi. Hangue beñhu hanja gui 'yøthu ra hño, ne ñobrihu. ²⁰ Nehe pahú gue nuga dí 'ba ja ra gosthi dí zote. Nu'a tó'o da 'yøtca ma noya ne da xoga ra gosthi, nuga ga cut'i ne ga nt'oxi con gue'a, ha nu'á con gueque. ²¹ Nu'a tó'o da ntáte de nú'a hingui ho, ga umba nsequi da hñudi con gueque habu gra hudi, njabu ngu stá ntáte nehe, ne dí hu'be ma Dada habu bí hudi. ²² Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mंगा ra Mça Ndahi pa zofo ya nija."

4

Gatho nú'u to'o bí 'bu mahets'i ri xøcambeni Ajuá

¹ Mefa de dá handa nú'u ya t'ø'te, dá handi nuni mahets'i 'nara gosthi mi xogui. Ne dá yopa øde nú'a ra noya xqui zocagui desde rá madi, y nu mi ña bi nt'øde ngu mrá nzani 'nara trompeta, y bi 'ñengagui:

—Bá pøts'e grí 'ñecua pa ga u't'a'i núyu te ma da nja 'mefa.

² Y 'bestho nura ora'a ra Mça Ndahi bi 'ñutqui dega thedi 'na mi hudi ja 'nara hudi

nuni mahets'i, ³ y núa to mi huhni mri hnequi ngu 'nara t'axa do núa t'embri ra jaspe, nehe mri hnequi ngu 'nara thenga do rá thuhu ra cornalina, xi mi huexqui nts'edi. Y de ja rá nthets'i núa ra hudi'a mi 'bahni 'nara 'bajri asta mi huexqui, ne mi hnequi ngu 'ñena 'nara c'angdo rá thuhu esmeralda. ⁴ Nuni thoho ja rá nthets'i núa ra hudi dá handi mi jani má 'natemagoho ya hudi, y de ja nuya hudi'a dá handi mi huhni 'natemagoho ya nda mri hñe dega t'axi ne mi hu'tsa yá corona dega oro. ⁵ Y núa ra hudi mi ja madetho, ja mi pönini ya hucí, ne ja mri nt'ødeni ya ñeni ne ya ngani. Nehe mi zöni yoto ya ñot'i dega tsibi, gue'u yoto yá ndahi Ajuá. Nuya ñot'i'u mi nhyandui núa ra hudi mi ja madetho. ⁶ Nura hudi'a mri nhyandui nehe ngu 'nara ndehe dega xito mi hnequitho núa te mi ja mbo.

Nehe guetbu de nura hudi'a ne ja rá nthets'i mi 'bahni goho ya da'ɛnxɛ xi mi pe'tsa ndunthi yá da ja yá hmi ne de rí môte. ⁷ Nu'a rá mudí ra da'ɛnxɛ mri hnequi ngu 'ñena 'nara zate. Nu'a rá ñoho ra da'ɛnxɛ mri hnequi ngu 'nara ndamfri. Nu'a rá hñu ra da'ɛnxɛ mri hnequi rá hmi ngu rá hmi 'nara ja'i. Ha nu'a rá ngoho ra da'ɛnxɛ mi ngu 'nara nxani ri nhyats'i. ⁸ Y gatho nú'u goho ya da'ɛnxɛ, mi pe'tsa 'rato yá hua cada 'na de gue'u, y de mbo yá hua ne de môte mi pe'tsa ndunthi yá da. Y ma pa ra xuui himi tsaya mi ena'u:

Xá nsunda'i, ma maça Ajuá'ihe ne ma Hmu'ihe,
nu'i guí pe'tsa gatho ra ts'edi,
nu'i go gue'e guí 'bui, ne nzantho xcá 'bui, ne
ma guí 'bui pa nzantho.

⁹ Y nú'u ya da'ɛnxɛ'u ngu da nsunda ne da 'ñe'tsua rá nsu ne da umba njamadi núa to'o mi hudi ja rá hudi, núa to'o 'bui pa nzantho, ¹⁰ nehe nú'u 'natemagoho ya nda mi huhni mi ndandiñahmu'u ne mri xocambeni núa mi hudi ja núa ra hudi mi ja madetho, núa to'o 'bui pa nzantho, ne mi haça yá corona ne mi huxa ja rá ua núa to mi hudi ja nura hudi'a, ne mi ena'u:

¹¹ Ma Hmu'ihe ne ma Ajuá'ihe,
rí 'ñepi dra nsunda'i, ne da t'e'tsa ri nsu, ne
da hma gue go grá nda,
ngue'a go gue'e gá hoca gatho nú'a te ja,
y po ri paha bi njabu.

5

Ra 'bants'a he'mi, ne ra T'uca Deti nú'a rá T'u Ajuá

¹ Nepu dá handa 'nara 'bants'a he'mi mi ha ja rá 'ye ra 'ñei núa to hudi ja rá hudi, ne xqui t'ofó de mbo ne de môte, ne xqui seyo co yoto ya seyo. ² De guehni dá handa 'nara ɛnxɛ xi mi ja rá ts'edi ne mi ña nts'edi mi ena:

—¿Ha gue di 'bui to'o di pe'tsa ra nsequi da xø'tsa ya seyo ne da tants'a ra 'bants'a he'mi?

³ Pe mi jo'o ni 'na de gue nú'u bí 'bu mahets'i nixi de nú'u mi 'bucua ja ra ximhai, nixi de nú'u xa du, himbi za to bi tants'a núa ra 'bants'a he'mi, nixi himbi za to bi hyandi'a. ⁴ Nuga xi dá nzoni ngue'a himbi ts'adi ni 'na núa to'o mri 'ñepi da tants'a núa ra 'bants'a he'mi'a pa da hñe'ti y nixi pa da hyandi. ⁵ Nepu 'na de nú'u ya nda bi 'ñengagui:

—Oguí zoni, 'bui 'na xi ja rá ts'edi ngu 'nara zate, núa xqui 'ñehe de yá ja'i ra Judá ne de ra nda Davi. Núa ha, go gue'a xa ntate, hangue nú'a go dí 'ñepabi da xø'tsa nú'u yoto ya seyo pa da za da tants'a núa ra 'bants'a he'mi.

⁶ Nepu de guehni dá handi madetho de nú'a ra hudi 'nara T'uca Deti núa rá T'u Ajuá, mi hnequi ngu xqui tho, mi 'bahni madetho de nú'u goho ya da'ɛnxɛ ne de nú'u ya nda. Y núa ra T'uca Deti'a mi pe'tsa yoto yá ndani ne yoto yá da. Y nú'u yoto yá da mi pe'tsi, gue'u nú'u yoto yá ndahi Ajuá nú'u xa mehni ja gatho rá nguni ra ximhai. ⁷ Nu'a ra T'uca Deti'a bi joni pa bi hñanga núa ra 'bants'a he'mi mi ha ja rá 'ye ra 'ñei núa to'o mi hudi ja rá hudi. ⁸ Y nu mi hñanga núa ra he'mi'a, nú'u goho ya da'ɛnxɛ ne nú'u 'natemagoho ya nda, bi ndandiñahmu'u ja rá thandi ra T'uca Deti. Gatho nú'u ya nda mi ha ya arpa ne ya njaspi dega oro mi ñuts'i co ra t'uts'i; nura t'uts'i'a gue'a yá sɔcambeni ya gamfri. ⁹ Nehe mi tuti'u 'nara 'ra'yo thuhu mi ena:

Nu'i go dí 'ñepa'i guí hñanga ra 'bants'a he'mi, ne guí xø'tsa nú'u yoto ya seyo pe'tsi,
ngue'a nu'i go bi tho'a'i ne xcá tangaguihe co ri maça ji, pa njabu bi za gue Ajuá bi 'yøt'c'aguihe yá metiguihe'a
núje stí 'ñehehe de gatho ya 'múí gá ja'i, ne de gatho ya hñagui, ne de gatho ya hnini, ne de gatho ya hai de maxøgue ra ximhai.

¹⁰ Ne xcá hñuxcahe dega nda ne dega macja de ja rá 'bɛfi Ajuá,
nehe ma ga ndahe ja ra ximhai.

¹¹ Nepu dá øde 'ra mi ña, y de guehni dá handa ya 'motho ya ɛnxɛ, ya 'mo dega 'motho, ne xqui got'atho de habu mi hudi Ajuá, ne habu mi 'bu nú'u goho ya da'ɛnxɛ ne nú'u ya nda, ¹² ne mi ña'u nts'edi, ne mi ena: Ra T'uca Deti núa bi tho,

dí 'ñepi da nda, ne dí 'ñepi da hñani gatho ya hño,
ne ra mfadi, ne ra ts'utbi,
ne dí 'ñepi'a dra t'e'tsua rá nsu, ne dra nsunda, ne dra sɔcambeni.

¹³ Nehe dá øde bi ña gatho nú'u to bí 'bu mahets'i ne ja ra ximhai, ne de nja'ti ra

ximhai, ne de ja ra ndehe, ne de mbo ra ndehe, gatho mi ena'u:

Drá sɔcambeni Ajuá nú'a to'o hudi ja rá hudi, nehe drá sɔcambeni ra T'uca Deti.

Drá t'e'tsua rá nsu, ne drá nsunda, ne dá hmá gue pe'tsa ra ts'edi pa nzantho ne pa nzantho.

¹⁴Nepu nú'u goho ya dá'enxe mi ena:

—jNjabu gue'a!

Y nú'u 'natemagoho ya ndá bi ndandiñahmu ne bi xɔcambeni'u nú'a to'o 'bui pa nzantho.

6

Nú'u yoto ya seyo

¹'Mefa dá handa ra T'uca Deti ora mi xɔ'tsa 'na de nú'u ya seyo, ne dá øde 'na de nú'u goho ya dá'enxe bi ñá nts'edi ngu 'nara ngani, ne bi 'ñengagui:

—jBá ehe pa gui hyandi!

²Nepu de guehni dá handa 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara t'axfani, y mi há 'nara flecha pa ra tuhni, ne bi t'umbabi 'nara corona. Y nu'á bi ma ja ra tuhni, y nzantho bi ntáte.

³Nu mi xɔ'tsa rá ñoho ra seyo nú'a ra T'uca Deti, dá øde rá ñoho ra dá'enxe bi 'ñengagui:

—jBá ehe pa gui hyandi!

⁴Ne de guehni bi bɔni 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara thenga fani, ne bi t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya tuhni ja ra ximhai, ne da japi da nhyose ya ja'i, ne bi t'umba 'nara danga huai.

⁵Nu mi xɔ'tsa rá hñu ra seyo ra T'uca Deti, dá øde rá hñu ra dá'enxe bi 'ñengagui:

—jBá ehe pa gui hyandi!

De guehni dá handa 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara 'bofri, ne mi há 'nara mbexo. ⁶Ne dá øde 'nara noya madetho de habu mi 'ba nú'u goho ya dá'enxe, mi ena:

—'Na huada ra trigo o hñu huada ra cebada da 'ba pa rá tháha 'nara memapa. Pe oguí huata ya 'bai gá olivo nixi ya ua'obxi.

⁷Nu mi xɔ'tsa rá ngoho ra seyo nú'a ra T'uca Deti, dá øtuabi rá noya rá ngoho ra dá'enxe, bi 'ñengagui:

—jBá ehe pa gui hyandi! ⁸Nepu de guehni dá handa 'nara tɔgue rá thuhu ra Du mri tɔgue 'nara c'ast'a fani, ne mri 'befa 'na nú'a xqui 'ñehe de habu 'bui nú'u xa du. Bi t'umba ra ts'edi pa da hyo 'na de goho parte ya ja'i nú'u 'bu ja ra ximhai, pa da hyo dega huai, ne dega thuhu, ne dega ts'ohñeni, ne co ya mbanga zu'ue 'yo ja ra ximhai.

⁹Nu mi xɔ'tsa rá ncat'a ra seyo nú'a ra T'uca Deti, de nja'ti ra ata dá handa nú'u ya ja'i xqui tho po rá noya Ajuá ngue'a mi damajuani'u de yá jamfri. ¹⁰Y mi ñá nts'edi ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, xá nsunda'i ne gui øt'a gatho nú'a gui má, ¿asta ha'mu ma gui hñá'mba nguenda ya meximhai ne gui

co'tsuabi de nú'a xa 'yɔtcahe gue bi hyogaguihe?

¹¹Nepu nú'u bi t'umbabi ya t'axa he, ne bi t'embabi gue da dɔ'mahmá asta hinda zúdi ra 'bede de nú'u ya cu xqui mpɛhúi mahyegui, ngue'a ri 'betho da tho ma'ra ngu xqui tho'u.

¹²'Mefa dá handi nu mi xɔ'tsa rá 'rato ra seyo nú'a ra T'uca Deti, ne bi nja 'nara danga mbimhai, ne bi 'mexuui nura hyadi ngu 'nara 'bohe dega behe, ne bi thenga ra zana ngu ra ji. ¹³Nuya tsø bi dagui ngu ora ta yá fruta 'nara 'bai gá igo nú'u hingui tá, sta nja ra banthi. ¹⁴Ha nu mahets'i bi 'ñotho, ngue'a bi mpants'i ngu 'nara 'bants'a he'mi, ne gatho ya t'øhø ne ya t'uca hai o madetho ja ya ndehe bi 'mɛdi de habu mi ja. ¹⁵Y nú'u mi 'bui dega ndá ja ra ximhai, ne nú'u mi pe'tsa ndunthi ra nsu, ne ya rico, ne nuya ndá gá soldado, ne nú'u to mi ja yá ts'edi, bi ma'u bá 'ñagui ja ya ma'ye. Nehe ya 'bego ne nú'u himyá 'bego, gatho'u bi ma bá 'ñagui. ¹⁶Gatho nú'u mi emba ya t'øhø ne ya do:

—Yøt'ehu gui cobgahe pa ga 'ñaguihe de rá thandi Ajuá nú'a to hudi ja rá hudi, ne de rá cue ra T'uca Deti pa hinte da 'yɔtcahe.

¹⁷Ngue'a ya bi zø ra pa da hneca rá cue Ajuá, ne jo'o to'o da za da zeti.

7

Bri seyo 'raya ja'i de ya me Israel

¹'Mefa de gue'a dá handa goho ya enxe mi 'bai 'na cada rá ñani ra ximhai pa mi tsami nú'u goho ya ndáhi pa hinda mbu ja ra hai nixi ja ra ndehe y nixi da hmána ni 'nara 'bai gá za. ²Nehe dá handa ma'na ra enxe xqui 'ñe de bɔxhyadi, ne mi hampa rá seyo Ajuá nú'a te, ne bi 'ñembabi nts'edi nú'u goho ya enxe to xqui t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya ts'othogui ja ra hai ne ja ra ndehe, ne bi 'ñembabi'a:

³—Ote xqui øt'uahma ra hai ne ra ndehe nixi ya 'bai gá za ngue'a ri 'bedi ga seyohe nú'u to pɛpabi ma Ajuáhu.

⁴Ne bi sicagui hangu yá ndunthi nú'u xcri seyo, mi tsøxa 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo de gatho nú'u ya ja'i xqui 'ñehe de ya ja'i de Israel. ⁵De nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Judá, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo nú'u xcri seyo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Rubé, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Gad, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁶y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Aser, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Neftalí, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Manase, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁷y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Simiu, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Leví, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Isacar, mi tsøxa

'ret'amayoho 'mo, ⁸ y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Sabuló, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Jose, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Benjami, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo.

Ra apostol Xuua bi hyanda 'nara hmunts'ajá'i xqui hñe dega t'axi

⁹ 'Mefa de guehna dá handa 'nara danga hmunts'ajá'i nixi himi tsa to da mede. Nuya ja'i'u xqui 'ñehe de gatho ya hñi, ne de gatho ya hai, ne de gatho ya hñagui, ne de gatho ya 'múi gá ja'i. Mi 'bai'u ja rá thandi Ajuá habu mi hudi'a ne ja rá thandi ra T'uca Deti, mi hñe'u dega t'axi, ne mi hñe ya denthí.

¹⁰ Ne mi ñá nts'edi, mi ena'u: Ajuá ma Dadahu nú'a to'o hudi ja rá hudi, ne ra T'uca Deti,

go gues'e'u bi za bi pøhø ya ja'i.

¹¹ Nehe gatho nú'u ya enxe mi 'bai ja rá nthets'i ra hudi ne habu 'bu nú'u ya ndá ne nú'u goho ya dá'enxe, bi ndandiñahmu asta bi megui yá hmi manjuantho ja ra hudi ne mi xocambeni Ajuá, ¹² ne mi en'u:

¡Njabu gue'a! Drá sòcambeni Ajuá ma Dadahu, ne drá nsunda, ngue'a go gue'a ja rá mfaí.

Nehe dá t'umba ra jamádi ne dá t'e'tsua rá nsu, ngue'a nú'a ja rá ts'edi, ne go gue'a ra nda.

Dá njabu pa nzantho ne pa nzantho. Njabu gue'a.

¹³ Nepu 'na de nú'u ya ndá bi 'yangagui ne bi 'ñengui:

—Xi núyu 'bahni ri hñe dega t'axi, ¿to'oyu ne habu xqui 'ñeheyu?

¹⁴ Nuga dá thádi ne dá embabi:

—Nuga hindí paí, nu'i go guí paí.

Nu'bá nú'a bi 'ñengagui:

—Nuyu go guehyu xqui 'ñehe de nuni habu mbi ja ya ts'othogui ne xuá t'axca yá he co rá ji ra T'uca Deti. ¹⁵ Hangué nubyá nuyá 'bai ja rá thandi Ajuá habu hudi'a, ne pepabi ma pa ra xuui nuua ja ra maça luga habu 'bu'a. Y nu Ajuá hudi ja rá hudi 'bui con guehyu ne ri suyu. ¹⁶ Y ya hinhya'mu ma da zu ra thuhuyu ngu nú'bu mbá 'bu ja ra ximhai, nixi ra nduthe, nixi ra pahyadi, nixi ma'ra ya ts'othogui. ¹⁷ Ngue'a nuni ra T'uca Deti 'bai habu hudi Ajuá, go guehni ra ma'yo pa da suyu ne da 'ñutuabiyu habu ja ya pøthe de ra dehe dega te. Y nu Ajuá ma da hñu'mba yá mui ne da ducuabi yá guida de ja yá da.

8

Ra apostol Xuua bi hyanda rá yoto ra seyo ne 'nara njuspi dega oro

¹ Nepu de bi xø'tsa nú'a rá yoto ra seyo ra T'uca Deti, bi nja ra hmetho y 'besthó hinte bi nt'øde, ngu made ra ora himbi nt'øde ni 'nara noya nuni mahets'i. ² Nepu dá handa

yoto ya enxe mi 'bai ja rá thandi Ajuá, ne bi t'umba 'ra 'nara trompeta. ³ Nepu bi zøhø ma'na ra enxe mi hñe 'nara njuspi dega oro, ne bi 'mai ja ra ata. Nura enxe'a bi t'umba ndunthi ra t'uts'i pa bi umbabi Ajuá mahyegui co yá sòcambeni ya gamfri ja ra ata dega oro mri nhyandui nú'a ra hudi habu mi hudi Ajuá. ⁴ Y de ja rá 'ye ra enxe bi bøxa ja rá thandi Ajuá nurá 'bifi ra t'uts'i mahyegui co yá sòcambeni nuya gamfri. ⁵ Y nura enxe'a bi gu ra njuspi, ne bi hñaca ts'u ra tsibi nú'a mi zø ja ra ata pa bi ñu'tsa rá njuspi, nepu bi føte pa ja ra ximhai. Y nu mi 'yøt'a njabu'a, bi nja ya ngani ne ya huei ne ra mbimhai asta mi ñani.

Ya trompeta

⁶ Nepu nú'u yoto ya enxe mi hñe ya trompeta bi nhyoqui'u pa da mist'i'u.

⁷ Y nu mi mist'a rá trompeta nú'a ra mudi enxe, bi dagui pa ja ra ximhai ya ndo co ra tsibi mi nthants'i co ra ji. Y nu mi njabu bi zat'a 'na de hñu parte ra hai, ne bi zat'a 'na de hñu parte ya za, ne gatho ya ndapo nú'u xmá nc'ami bi zat'a.

⁸ Nu mi mist'a rá trompeta nurá ñoho ra enxe, 'bestho bi zo ja ra ndehe 'na ngu ra danga t'øhø mi zø, ne bi nji 'na de hñu parte ra ndehe. ⁹ Ne bi du 'na de hñu parte ya zu'ue nú'u mi 'bu mbo ra ndehe, ne bi yui 'na de hñu parte ya motsa.

¹⁰ Nu mi mist'a rá trompeta nurá hñu ra enxe, 'bestho bi dagui de mahets'i 'nara danga tsø ja 'na de hñu parte ya dathe ne ya pøthe. Nura tsø'a mri yot'i ne mi zø, ¹¹ y mrá thuhu ra Ajenjo. Ne bi mpunga ajenjo 'na de hñu parte ya dehe, y co rá nju nura ajenjo'a bi ju'tsa ya dehe, ne bi du ndunthi ya ja'i co rá nju nura dehe.

¹² Nu mi mist'a rá trompeta nurá ngoho ra enxe, 'bestho bi 'mexuui 'na de hñu parte ra hyadi ne ra zana ne ya tsø. 'Na de hñu parte ra pa bi 'ñothro ra ñot'i de ra hyadi, ne 'na de hñu parte ra xuui bi 'ñothro ra ñot'i de ra zana nixi de ya tsø.

¹³ Nepu dá handa 'nara nxani mri nhyats'i madetho de mahets'i, ne dá øde mi ñá nts'edi ne mi ena:

—¡Huecate nú'u to 'bui ja ra ximhai, ngue'a ri 'betho da mist'a yá trompeta má hñu ya enxe!

9

¹ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá ncat'a ra enxe, dá handa 'nara tsø xqui dagui de mahets'i pa ja ra ximhai, y nura tsø'a bi t'umbabi ra nsoqui pa bi xoqui ne bi xo'tsua rá ne nú'a ra o'tsi otho habu bi c'a. ² Y nu mi xo'tsa nú'a ra o'tsi'a, bi bøts'e de guehni 'nara 'bifi ngu rá 'bifi 'nara danga ut'i, ne bi juta ra hyadi asta bi 'mexuui co nú'a ra 'bifi mi 'yo ja ra ndáhi. ³ Y ja ra 'bifi ja mbra ehni 'raya nc'oto, nepu bi nxani'u ja ra ximhai ne

bi t'umba ra ts'edi ngu yá ts'edi ya penza pa da ntsate. ⁴Nuya nc'oto'u bi sipi gue hinda zi ni 'nara c'ama ndapo, nixi ya za. Nu'ú bi sipi gue da za hõnse nú'u ya ja'i hingui pe'tsua rá seyo Ajuá ja yá de. ⁵Bi t'umba nsequi da 'yot'a njaba hõnse pa da japi da suffri ya ja'i cut'a zana, pe hingue pa da hyo. Y nuyá 'ñu yá ne nú'u ya nc'oto ngu rá 'ñu rá ne 'nara ts'o penza ora tsa 'nara ja'i. ⁶Nuya pa'u ya ja'i da nehma da du, pe ma da 'ñotho ra du pa gue'u.

⁷Nú'u ya nc'oto'u mi hnequi ngu 'raya fani xa hñoqui pa ra tuhni, y mi hu'tsa ja yá ñaxu'u ngu 'nara corona dega oro, y nuyá hmi mi ngu yá hmi ya ja'i. ⁸Ne xi xmá ma yá stá ngu yá stá ya 'behña, y nuyá ts'i mi ngu yá ts'i ya zate. ⁹Y de ja yá ndo'yo mi pe'tsa 'nara nthaqui ngu dega bõja, ne nuyá mbani de yá hua mi ngu rá mbani ya carro nú'u ri gut'a ya fani 'yo ja ra tuhni. ¹⁰Y yá cola mi nja ngu yá cola ya penza co ya 'bite, y nuyá 'bite mi pe'tsa ra ts'edi pa da japi da suffri ya meximhai cut'a zana. ¹¹Y nú'a ra ts'o'ence 'bu ja ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a go gue'a mra ndá de nuya nc'oto'u. Nura enxe'a dega ebreo rá thuhu ra Abado, y dega griego ra Apolyo nú'a ri bõni da 'ñena ra hyote.

¹²Nurá mudi ra ts'othogui ya bi uadi, pe ri 'bedi má yoho.

¹³Y nu mi mist'a rá trompeta nurá 'rato ra enxe, 'bestho dá øde 'nara noya mi põni de ja nú'u goho ya ndahi de ra ata dega oro nú'a mi ja de ja rá thandi Ajuá. ¹⁴Y nú'a ra noya'a bi 'ñembabi nú'a rá 'rato ra enxe to mi há ra trompeta:

—Xo'ta nú'u goho ya enxe that'a ja rá hyo ra dathe Eufrate.

¹⁵Y bi so'ta nú'u goho ya enxe xqui hñoqui xqui dõ'mi pa 'bestho ra ora'a da hyo 'na de hñu parte ya ja'i de ra ximhai. ¹⁶Y dá øde hangu yá ndunthi nú'u yá soldado mi tõgue yá fani, dá øde gue mi yo nthebe 'mo ya 'mo.

¹⁷Njaua dá handi gatho nú'a bi 'ñutca ra Maca Ndahi dega thedi: Nu'u tó'o mi tõgue yá fani, mi há yá nthaqui ja yá tiña, ne xi mi huexqui dega theni ne dega c'angui ne dega c'ast'i. Ne nuyá ñaxu ya fani mi ngu yá ñaxu ya zate, y de ja yá ne'u mi põni ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre. ¹⁸Nu'a ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre mi põnga ja yá ne'u, bi japi bi nja ya ts'othogui asta bi du 'na de hñu parte ya ja'i de ra ximhai. ¹⁹Hangue nú'u ya fani'u mi ho ya ja'i co yá ne co yá cola, ha nuyá cola mi ngu 'nara qu'eña mi ja rá ñaxu ne mi tsate, y njabu mi ø'tua ra 'ñu ya ja'i.

²⁰Y nu'u ya ja'i himbi du co nuya ts'othogui'u, himbi ne bi ñobri'u. Bi siguitho bi xocambeni ya ts'ondahi ne nú'u ya c'oi dega oro, dega t'axi, dega bronse, dega do, ne dega za, nú'u hingui handi, nixi øde, nixi ri 'yo. ²¹Nixi himbi ne bi ñobri'u de nú'a mi

ø't'u, ngu ra nthote, ne ya nt'ete, ne de ra nt'e'behña, ne de ya mfe.

10

Ra enxe mi há 'nara t'uca libro

¹Nepu dá handa ma'na ra enxe mi pe'tsa ndunthi rá ts'edi bi gai de mahets'i, ne mi pa madetho ja 'nara guui, ne mi ja 'nara 'bejri ja rá ñaxu. Rá hmi xi mri yot'i nts'edi ngu ra hyadi, y nuyá ua mi zõ ngu ra faspí. ²Ne mi há 'nara zi t'uca libro y bi xo'tsi. De guehni bi 'ba'ma rá ua ra 'ñei ja ra ndehe, ha nurá ua ra ngaha bi 'ba'ma ja ra hai. ³Nepu bi dõ 'nara hmafi xi nts'edi ngu rá hmafi 'nara zate ora mafi, y nu mi mafi'a bi nt'øde yoto ya ngani. ⁴Y nu ndá øde nuya ngani'u, ndí ma ga ofo nú'a te mi mañ'u. Pe dá øde 'nara noya de mahets'i, bi 'ñengagui:

—Dá gohitho njabu nú'a bi mangua nú'u yoto ya ngani, ogui ofo pa hinda fadi.

⁵Nepu 'mefa, nú'a ra enxe dá handi xqui 'ba'ma rá ua ja ra ndehe ne ja ra hai, bi guxa rá 'ye ra 'ñei pa mahets'i, ⁶ne bi jura de rá thuhu nú'a to'o 'bui pa nzantho, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho ra ndehe ne gatho nú'a te ja, ne bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa di 'bedi pa da uadi gatho. ⁷Pe nu sti mudi da mist'a rá trompeta rá yoto ra enxe, nuya pa'u ma da uadi nú'a bi beni da 'yot'a Ajuá ne himi fadi, nú'a bi xipabi yá 'mehni'a nú'u to'o bi mepabi.

⁸Y nú'a ra noya dá øde de mahets'i bi zocagui ma'na'qui ne bi 'ñengagui:

—Gri ma ne gui ju nú'a ra t'uca libro xa xo'tsa ja rá 'ye ra enxe nú'a 'bai ja ra ndehe ne ja ra hai.

⁹Nepu dá ma habu mi 'ba ra enxe ne dá embabi:

—'Racagui ra t'uca libro.

Ne nú'a bi 'ñengagui:

—Na, ne tsi. Ja ri ne ma gui tsa strá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ja ri mui ma gui tsa strá nju.

¹⁰Nu'bu dá hanga ra t'uca libro de rá 'ye ra enxe, ne dá tsi. Ne dá tsa ja ma ne xi xmá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ndá tsi xi xmá nju de mbo ma mui. ¹¹Y nu'á bi 'ñengagui:

—Mahyoni gui yopa mangua ma'na'qui nú'a te ma da t'ø'tuabi ya ja'i de gatho ya hñagui ja gatho ya hai, ne ja gatho ya hnini, ne yá ndá.

11

Mi 'bui yoho to bi damajuani

¹Nepu bi t'aca 'nara xithi pa ra t'eni, ne bi t'engagui:

—Gri ma gui 'yeni rá nija Ajuá ne ra ata, ne gui pede nú'u 'buhni ri xocambeni Ajuá. ²Pe nura patio nú'a ja de mõe rá nija Ajuá, oxqui eni, ngue'a nura patio'a xa t'umba nú'u ya ja'i hingyá xodyo, y nu'á ma da net'a ra maça hnini ñotemayoho nzana. ³Y ma ga

pehna nú'u yoho ma 'mehni pa da m̄anga ma noya 'na 'mo ne yo nthebe hñu'rate ma pa, y ma da hye yá he dega behe.

⁴ Nú'u ya 'mehni'u gue'u ngu nú'u yo 'bai ya olivo ne ngu nú'u yoho ya mfoxyo 'bai ja rá thandi Ajuá nú'á to'o ra ndá de ra ximhai.

⁵ 'Bu da ne to'o te da 'yø'tuabi'u, da bõnga ya tsibi de yá ne'u pa da hyo nú'u yá ncontra. Y njabu da du nú'u to'o da ne te da 'yø'tua'u. ⁶ Nu'ú pe'tsa ra ts'edi pa hinda hopi da 'uai nú'u ya pa ma da xipa ya ja'i de nú'á ma da nja. Nehe pe'tsa ra ts'edi pa da japi da nji ya dehe, ne da japi da nja ya ts'othogui haburaza ja ra ximhai. Y nu'ú da 'yø't'a njabu nú'u ya 'mi'qui da ne'u. ⁷ Pe nu stí uadi da m̄anga nú'á te ma da nja, ma da bõxa 'nara mbanga zu'ue de ja ra o'tsi nú'á otho habu bí c'a pa da ntunhui'u, y ma da ntate nú'á ra mbanga zu'ue, hangue da hyo'u. ⁸ Nuyá ndo'yo'u ma da gohi di 'boni haburaza ja ya 'ñu de ra danga hnini nuni habu bri pont'a ma Zidadah. Nura hnini'á da za ga hye'cuahu co ra hnini Sodoma ne de Egipto, y ja rá thandi Ajuá xi xá nts'o nuya hnini'u.

⁹ Ya ja'i de gatho ya hnini, de gatho ya 'mui gá ja'i, de gatho ya hñáqui, ne de gatho ya hai, ma da hyandua yá ndo'yo nú'u yoho ya 'mehni da 'moni hñu pa made, pe hinda thopi to da 'yagui'u. ¹⁰ Y nuya meximhai da johya'u ne da 'ñumba 'baha sche'u ngue'a ya xqui tho nú'u yoho ya 'mehni to'o xi xqui 'yø't'a ra xuhña pa gatho ya meximhai. ¹¹ Pe 'mefa de nú'u hñu pa made, Ajuá bi japi bi yopa nte, nepu bi nangui'u, y nú'u to bi hyandi'u xi bi ntsu. ¹² Nepu bi nt'ode 'nara noya de mahets'i mi ñá nts'edi ne bi 'ñembabi nú'u to'o xqui yopa nte.

—Bá pøxhu gri 'ñehua.

Nepu ja 'nara guui bi ts'its'i'u pa mahets'i. Y nú'u yá ncontra'u bi hyandi. ¹³ Nura ora'á pa nja 'nara danga mbimhai, ne bi yunt'a 'na de 'ret'a parte de ra hnini co nú'á ra mbimhai, ne bi du yoto 'mo ya ja'i, ha nu'u tó'o himbi du xi bi ntsu, ne bi nsunda Ajuá nú'á 'bui mahets'i.

¹⁴ Nurá ñoho ra ts'othogui ya bi uadi, pe 'bestho ma da nja nú'á rá hñu.

Rá yoto ra trompeta

¹⁵ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá yoto ra enxé, 'bestho bi nt'ode 'raya noya de mahets'i mi ñá nts'edi, mi ena:

Nubyá gatho nuya hmada mi ja ja ra ximhai,

ya go o rá 'ye ma Ajuahu ne ra Zidada Jesucristo

nuto xa hñuts'i'a pa da ndá pa nzantho.

¹⁶ Y nú'u 'natemagoho ya ndá mi hudi ja yá hudi de ja rá thandi Ajuá, bi ndandiñahmu'u ne bi xøcambeni'á, ¹⁷ ne mi ena'u:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe,

go gue'e gui pe'tsa gatho ra ts'edi,

go gue'e gui 'bui, ne nzantho xcá 'bui, ne ma gui 'bui pa nzantho.

Dí 'ra'a'ihe njamadi ngue'a ya xi gá nda.

¹⁸ Ya ja'i de ra ximhai xi xa bø yá cue'u con gue'e,

pe ya bi zø ra pa pa da hnequi ri cue, ne ma gui hñá'mba nguenda gatho nú'u xa du,

ne ma gui umba yá thahá nú'u ri 'mehni bi mep'a'i,

ne gatho ya gamfri, ne gatho nú'u to'o bi xøcambeni'i,

ngu ya notsi ngu ya dangui.

Nehe ya bi zø ra pa pa gui huata nú'u to xa ts'oca ra ximhai.

¹⁹ 'Mefa de gue'a bi xogui ra maça luga nuni mahets'i habu 'bu Ajuá, y ja bi hnequini ra arca de ra cohi, ne xi mri yot'a ya huei, ne mri nt'ode ya ngani, ne xi bi dagui ndunthi ya ndo ne bi nja 'nara mbimhai.

12

Ra 'behñá ne ra mbanga zu'ue

¹ 'Mefa bi hnequi ja mahets'i 'nara danga nt'udi, y nú'á mi 'nara 'behñá mri hñe co ra hyadi ne mi 'bai ja ra zana y mi hu'tsa 'nara corona mi tøgue 'ret'amayoho ya tsø.

² Mi da'thi ne mi zoni nts'edi co ya øgui ngue'a mi ma da 'mui rá batsi. ³ Nepu bi hnequi ma'na ra nt'udi ja mahets'i, y nú'á mi 'nara danga thenga zu'ue mi ngu 'nara qu'eña. Y mi pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani y cada 'nara ñaxu mi hu'tsa 'nara corona. ⁴ Y co rá cola bi gut'a 'na de hñu parte ya tsø de mahets'i, nepu bi føte pa ja ra ximhai. Nepu nura zu'ue'á bi 'mai ja rá thandi nú'á ra 'behñá, pa ngu da 'mui rá batsi, da zipabi. ⁵ Nepu bi 'mui rá batsi mrá ts'unt'u, y nú'á con gatho rá ts'edi ma da ndá de gatho ya hai, ja ra uenda di há

'nara ts'ut'o dega bøja, y 'bestho bi ts'its'i pa habu bí hudi Ajuá. ⁶ Y ra 'behñá bi ma bi 'bat'i pa ja 'nara mbonthi habu xqui hyoca Ajuá pa gue'a, pa ja da 'mahni ne ja da t'inini pa 'ret'amayoho nthebe hñu'rate ma pa. ⁷ 'Mefa bi nja 'nara danga tuhni nuni mahets'i, y ra ndá gá enxé nú'á rá thuhu ra Migue, mahyegui co yá enxé'á bi ntunhui ra danga mbanga zu'ue ne yá ts'o'enxe. ⁸ Y nura danga mbanga zu'ue ne yá enxé himbi ntáte'u y nixi ya himbi thopi dua 'behni mahets'i. ⁹ Hangue brá juui ne brá føte de mahets'i pa ja ra ximhai con gatho yá ts'o'enxe. Nú'á ra danga mbanga zu'ue'á go gue'a ra ndaxjua qu'eña xa thum'babi ra ts'ondahi ne ra Satá, ne go gue'a hat'a gatho ya ja'i de ra ximhai.

¹⁰ Nepu dá øde 'nara noya nuni mahets'i mi ena:

—Nubyá ha, ya bi zø ra ora de ra mpøhø, ngue'a ya bi ntáte Ajuá nú'a to'o ra ndá ne ja rá ts'edi, y nehe ya bi umba rá nsu ma Zidadahú ra Jesucristo pa da ndá, ngue'a ya xra juui ne xra fote de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a to'o mi mambabi ya cu ma pa ra xuui ja rá thandi Ajuá. ¹¹ Nehe ya cu ya xa ntáte de ra ts'ondáhi ngue'a bi mani rá ji ra T'uca Deti, nehe xa ntáte'u ngue'a xa damajuani de rá noya Ajuá, y himi tsu da du, ne himbi 'uegue de nú'a bi gamfri. ¹² Hangué johyahú nú'ahú ya guí 'buhúua mahets'i. Pe huecate'ihú nú'ahú guí 'buthúu ja ra ximhai ne ja ra ndehe, ngue'a ra ts'ondáhi xa juui xqui mabú habú guí 'buhú, ne xi ja rá cue ngue'a pádi gue ts'utho ya pa ri 'bedi pa dra huati'a.

¹³ Y nu mbrá fote de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a ra danga mbanga zu'ue, nu'bé nu'á bi hyonga nú'a ra 'behñá xqui 'múi rá t'u pa xa 'yø'tua ra nts'o'múi. ¹⁴ Pe ra 'behñá bi t'umbabi yoho ya hua dega nxuni pa bi za bi nhyats'i, ne bi 'ba'tuabi nú'a ra danga mbanga zu'ue, nepú bi ma bá 'bú ja nú'a ra mbonthi habú bi t'ini'a hñu njeya made. ¹⁵ Nepú nura danga mbanga zu'ue bi zogui ra dehe de ja rá ne pa bi nja ngu 'nara dæthe. Bi 'yø't'a njabú'a pa nura dehe'a bi dena nú'a ra 'behñá pa xa duts'i hmahá. ¹⁶ Pe ra hai bi xogui pa bi yui nú'a ra dæthe xqui zogui de ja rá ne nú'a ra danga mbanga zu'ue, y njabú ra hai bi mats'i ra 'behñá. ¹⁷ Nepú nú'a ra danga mbanga zu'ue xi bi bø rá cue co nú'a ra 'behñá, ne bi ma pa da ntunhui nú'ú yá 'beto yá mbong'beto nú'a ra 'behñá, nú'ú to'o ø'tuabi yá hmanda Ajuá ne camfri ra Zidada Jesucristo.

13

Yoho ya ts'ozu'ue

¹ Ndí 'bai ja rá ñani ra ndehe y dá handi bi c'onts'i de mbo ra ndehe 'nara mbanga zu'ue mi pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ne cada 'nara ndani mi tøgue 'nara corona, y cada 'nará ñaxu xqui t'ofu 'nara thuhu dega ts'one nú'a mi ñama'ñu de Ajuá. ² Nú'a ra zu'ue dá handi, mi hnequi ngu 'nara tigre, yá ua mi ngu yá ua 'nara 'muhu, y rá ne mi ngu rá ne 'nara zate. Nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eñá mi umbabi rá ts'edi ne ra nsequi pa da ndá ja rá luga'a. ³ Y dá handa 'na de nú'ú yá ñaxu xqui ts'eni ngu pa da du, pe bi ñani rá nts'eni, y gatho ya ja'i de ra ximhai bi hyandi ne bi 'yø'u ne bi deni'a. ⁴ Nepú nu'ú bi xocambeni nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eñá ngue'a xqui umba ra ts'edi nú'a ma'na ra zu'ue. Nehe bi xocambeni'u nú'a ra zu'ue ne mi ena'u:

—¿To'o ngu nuni ra zu'ue? Ne ¿to'o ja rá ts'edi pa da ntunhuini?

⁵ Ne bi t'umba nsequi pa bi nø'te ne pa bi ñama'ñu de Ajuá. Nehe bi t'umbabi ra ts'edi pa bi manda ñotemayoho nzana. ⁶ Bi njabú, bi ñama'ñu de Ajuá y bi zambabi rá thuhu, nehe bi zanga ra maça luga habú bi 'bú Ajuá, ne gatho nú'ú to'o 'buhni. ⁷ Nehe bi t'umba nsequi pa da ntunhui ya gamfri ne da ntáte'a. Ne bi t'umba ra ts'edi pa bi ndá ja gatho ya 'múi gá ja'i, ja gatho ya hnini, ja gatho ya hñagui, ne ja gatho ya hai. ⁸ Nu'ú tó'o ante da thoca ra ximhai bi t'opa yá thuhu ja ra libro habú xa thu'tsua yá thuhu nú'ú to ma da nte pa nzantho, nu'ú hinda ma da xocambeni nura zu'ue'a. Pe nu ma'ra ya ja'i ha, gatho'u ma da xocambeni'a. Nura libro habú huxa yá thuhu nú'ú to'o ma da nte pa nzantho go rá meti ra T'uca Deti nú'a bi du.

⁹ Nu'a tó'o ne da badi, dá badi nú'a ma ga ofobya. ¹⁰ Nu'ú tó'o tsiste nts'ahni, nehe'u da ts'ixa nts'ahni. Y nu'ú tó'o hote co ra huai, nehe'u da tho co ra huai. Hangué nuya gamfri dí 'ñepabi da zedi yá jamfri, pa hinte da 'yø't'e masque da ts'ixa fadi o da tho.

¹¹ 'Mefa dá handa ma'na ra mbanga zu'ue bi c'onts'i de mbo ra hai mi pe'tsa yoho yá ndani ngu yá ndani 'nara deti, pe rá noya mri nt'ode ngu 'nara danga mbanga zu'ue 'ñena 'nara qu'eñá. ¹² Y gatho nú'a mi ø't'e'a, mi ø't'e co nú'a ra ts'edi xqui umbabi nú'a rá mudi ra mbanga zu'ue, ne mri mpæfi ja rá thandi'a, ne mi japa gatho ya ja'i de ra ximhai da xocambeni nú'a ra mudi zu'ue nú'a xqui me'tsa 'nara nts'eni ne xqui ñani. ¹³ Nehe mi ø't'a ndunthi ya danga nt'udi, y asta mi japi da dagui ya tsibi de mahets'i pa ja ra ximhai ya yá thandi ya ja'i. ¹⁴ Y co ya nt'udi nú'ú xqui thopi da 'yø't'e ja rá thandi nú'a ra mudi zu'ue, mi hat'a ya meximhai. Nepú bi 'bepabi ya ja'i da hyoca 'nara c'oi de nú'a ra mudi zu'ue xqui ts'eni co 'nara mahuai pe himbi du. ¹⁵ Nehe bi t'umba ra ts'edi pa bi japi bi nte nurá c'oi nú'a ra mudi zu'ue, pa bi za bi ñá ne pa bi manda da tho gatho nú'ú to'o himbi ne bi xocambeni nura c'oi'a. ¹⁶ Nehe bi manda da thu'tsuabi 'nara seña ja yá 'ñei o ja yá de gatho ya ja'i, ngu ya notsi ngu ya dangui, ngu ya rico ngu ya hyoya, ngu ya 'bego ne ngu nú'ú hingyá 'bego. ¹⁷ Y nu'ú tó'o mi pe'tsa ra hmeya o rá thuhu ra zu'ue o rá numero rá thuhu, hønse'u mi tsa te da dai ne te da pa. Pe nu'ú ma'ra, hina. ¹⁸ Pa da za to da badi te dá bonga núna bi t'uttagui, mahyoni di ja ndunthi rá mfaði pa da za da mede nura numero pe'tsa nura zu'ue, ngue'a nura numero'a gue'a ngu rá thuhu 'nara 'ñøhø, y nura numero'a gue'a 'rato nthebe ne hñu'rate ne 'rato.

14

Ra thuhu nú'a bi duta nú'ú 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya gamfri

¹ Mefa dá handa ra T'uca Deti mi 'bai ja ra t'òhò nuni Sion, y mi 'bahuini'a 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya ja'i nú'u xqui t'opabi ja yá de rá thuhu ra T'uca Deti ne rá thuhu Ajuá rá Dada. ² Nepu dá øde 'nara noya nuni mahets'i. Nura noya'a bi nt'øde ngu yá nhyahni ndunthi ya ðathe ne ngu 'nara ngani xi nts'edi, ne ngu 'ra to'o mi pei ya arpa. ³ Ne mi tuti'u 'nara 'ra'yo thuhu ja rá thandi Ajuá habu bí hudi'a, ne ja yá thandi nú'u goho ya ða'énxe ne nú'u ya ndá. Pe hønse nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo nú'u to bi mpòhø ja ra ximhai bi za bi ðadi nú'a ra thuhu bi nt'øde, ma'ra hina. ⁴ Nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo gue'u hinxa 'mahui ni 'nara 'behña, y nixi mi jo'o yá 'behña. Nu'ú di ðena ra T'uca Deti, y pèui haburaza pa'a. Nú'ú gue'u bi mpòhø de gatho ma'ra ya ja'i pa ra madi sofo pa Ajuá ne pa ra T'uca Deti. ⁵ Ne nu'ú hinxa manga ya nc'uamba nixi hinte ma ts'oqui pe'tsi ja rá thandi Ajuá.

Ya hoga noya nú'u bi manga nú'u hñu ya enxe

⁶ Nepu dá handa ma'na ra enxe mi nhyats'i madetho mahets'i, ne mi xipabi ya ja'i de rá noya Ajuá nú'a ma da nja pa nzantho y ma hanja da za da mpòhø 'na. Bá ehe'a pa bi zofò gatho ya 'muí gá ja'i ja yá hñagui, ja gatho ya hnini ne gatho ya hai maxogue ra ximhai. ⁷ Ne bi 'ñena nts'edi:

—Tsuu Ajuá ne nsundahu'a ngue'a ya bi zò ra ora pa da hñam'ba nguenda ya ja'i. Xòcambeni nú'a to bi hyoca mahets'i ne ra ximhai, ra ndehe ne ya pòthe.

⁸ Nepu bi sigui ma'na ra enxe bi 'ñena:

—Ya bi 'medi ya me Babilonia nú'a ra danga hnini, ngue'a xa japabi gatho ya ja'i de ra ximhai da nts'oqui ngu xa nts'oqui'u, nja ngu 'na to japa ma'na da zi ra vinu asta hinda nti.

⁹ Nepu bi sigui rá hñu ra enxe bi ñá nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o da xòcambeni ra mbanga zu'ue o nú'a rá c'oi, ne da hotho da thu'tsua rá seña ja rá de o ja rá 'ye, ¹⁰ hinda za da mpont'ui rá cue Ajuá nú'a t'ò'mi, y yá mfei'a xi xá nts'o. Nehe ja rá thandi ra T'uca Deti, ne ja yá thandi ya maça enxe, ma da ntsau'i ya ugu'i ja ra tsibi faspí co ra asufre. ¹¹ Y ma da c'onts'i pa nzantho nurá 'bifi nú'a ra tsibi'a habu ma da nzò'u, y hinda me'tsa ra tsaya ma pa ra xuui nú'u to da xòcambeni ra mbanga zu'ue o rá c'oi y da hotho da thu'tsua rá hmeya. ¹² Hangue nu'u tó'o yá meti Ajuá, ne ø'tuabi yá hmanda'a, ne camfri xá hño ra Zidada Jesucristo, mahyoni da zedi yá jamfri pa da zeta gatho nú'a da 'ñehe.

¹³ Nepu dá øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñengagui:

—'Yofò njaua: "Njapi nú'u to tu ne xa gamfri ra Zidada Jesucristo." Ra Maça Ndahi ena, hahá xi majuani njapi ngue'a ma da ntsaya'u de yá 'bèfi, ne yá hoga 'bèfi ma da fadi nuni mahets'i.

Ra sofo ja ra ximhai

¹⁴ Mefa dá handa 'nara t'axa guui, y ja nura guui'a mi hudini 'na 'ñena nú'a e bi nja'i, ne mi hu'tsa 'nara corona dega oro, ne mi há 'nara t'exu xi xmá hño yá ts'i. ¹⁵ Nepu bi bñni de ja ra maça luga habu bí 'bu Ajuá ma'na ra enxe bi ñá nts'edi ne bi 'ñembabi nú'a to mi hudi ja ra guui:

—Ju ri t'exu bá xa ra trigo ngue'a ya bi zò ra ora de ra sofo ja ra ximhai ne ya bi ñats'i.

¹⁶ Nepu nú'a to mi hudi ja ra guui bi ga'tsa rá t'exu ja ra ximhai pa bi nja ra sofo ja ra ximhai.

¹⁷ Mefa bi bñni ma'na ra enxe de ja ra maça luga nuni mahets'i habu bí 'bu Ajuá, mi há nehe 'nara t'exu xi xmá hño yá ts'i.

¹⁸ Nepu bi bñni ma'na ra enxe de ra ata, nú'a to mi su ra tsibi, ne bi zofò nts'edi nú'a ra enxe to mi há ra t'exu, ne bi 'ñembabi:

—Ju ri t'exu, bá heca ya nzadi gá obxi ja ra ximhai, ngue'a ya bi ða.

¹⁹ Nu'bú ra enxe bi ga'tsa rá t'exu ja ra ximhai, ne bi hyeca ya obxi, nepu bi 'yut'a ja ra danga nthe'ma'obxi. Bi 'yot'a njabu ngue'a gue'a 'nara nt'udi de nú'a ma da 'yot'a Ajuá co nú'u ma da mfei co rá danga cue'a. ²⁰ Nura nthe'ma'obxi'a mi ja mte de ra hnini, y nu mi the'ma ya obxi bi bñni ngu yá ji ya ja'i, y co rá ndunthi ra ji bi 'ño hñu nthebe kilometro rá yabu y asta bi zòxa ja yá frenu ya fani.

15

Ya enxe co nú'u yoto yá ngats'i ya ugu'i

¹ Nepu bya, dá handa nuni mahets'i ma'na ra nt'udi xi mrá dangui, y xi dá 'yø. Mi yoto ya enxe mi há 'ra 'nara mfei pa da mfei ya meximhai, mi gue'u yá ngats'i ya ugu'i, ngue'a ya gue'a rá ngats'i rá cue Ajuá.

² Nehe dá handa nú'a ra ndehe dega xito mi nthants'i co ra tsibi, ne nú'u to'o xqui ntate de ra mbanga zu'ue ne rá c'oi, ne himbi xòcambeni'u nixi himbi hotho bi thu'tsua rá hmeya ni rá numero de rá thuhu nura zu'ue'a, mi 'bai'u ja nú'a ra ñanga ndehe dega xito, mi há'u ya arpa nú'u xqui umbabi Ajuá. ³ Nehe mi tuti'u nú'a ra thuhu mi tuta ra Moise nú'a mi pepabi Ajuá, ne go guet'a ra thuhu tuta ra T'uca Deti, ne mi ena'u:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, go gue'e guí pe'tsa gatho ra ts'edi.

Xi xá nsunda ne xi ya dangui nú'u ri 'bèfi guí øt'e.

Y guí øt'e gatho nú'a majuani ne nú'a xá hño.

Nu'i go gue'e grá ndá de gatho ya hai de ra ximhai.

⁴ Ma zi Hmu'uhe, ¿to'o gue'a hinda zu'a'i nú'bu hinda 'yot'e nú'a guí ma?

Ne ¿to'o gue'a hinda xocambeni'ri ri thuhu?

Ngue'a hõnse'i grá maça Ajuá, hangue gatho ya ja'i de gatho ya hai de rá ngani ra ximhai da 'ñe da nsunda'i,

ngue'a xa hyandi'u gue xi guí øt'e gatho nú'a xá hño.

⁵ 'Mefa dá handa nuni mahets'i mi xogui nú'a ra maça luga habu 'be'tsa nuya xingdo habu xa t'ofõ yá hmanda Ajuá. ⁶ Y nuni ra maça luga'a ja bi bõnini nú'u yoto ya enxé mi há nú'u yoto ya mfei, ne mi hñe co ya dutu dega linu xi xmá nt'axi ne mi huexqui, ne mi ngat'a 'nara ngat'i dega oro asta mi tsõxa ja yá tiña. ⁷ Nepu 'na de nú'u goho ya dá'enxé bi umba gatho nú'u yoto ya enxé 'ra 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i co ya uguí nú'u ma da uni Ajuá co rá cue, go gue'a Ajuá to 'bui pa nzantho. ⁸ Nu'bú nuni ja ra maça luga bi ñuxa ra 'bifi nú'a mi ehe de rá nsunda ne rá ts'edi Ajuá. Y himi tse to da yat'ini asta himbi uadi nú'u yoto ya uguí mri hñá nú'u yoto ya enxé.

16

Rá cue Ajuá ma da zudi nú'u to'o hinxa gamfri

¹ Nepu dá øde bi ñá 'nara noya xi nts'edi mbo ra maça luga, ne bi 'ñemba nú'u yoto ya enxé:

—Grí maha guí xañhu ja ra ximhai nú'u yá mfei Ajuá xa me'tsa ja nú'u yoto ya 'bada.

² Nu'bú bi ma nú'a ra mudi enxé bá xanga ja ra ximhai nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi há, hangue nú'u ya ja'i to mi pe'tsa ra hmeya de ra mbanga zu'ue ne mi xocambeni rá c'oi'a, bi c'onts'a ja yá ndo'yo 'raya sasi xi xmá nts'o ne xi xmá 'ñu.

³ Nepu rá ñoho ra enxé bá xanga ja ra ndehe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi há, y nura ndehe'a bi nji ngu rá ji 'na nú'a xa tho, ne bi du gatho nú'u mi 'bu mbo ra ndehe.

⁴ Y rá hñu ra enxé bá xanga ja ya dathe ne ya pøthe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi há, nepu nu'ú bi nji'u. ⁵ Nepu dá øde nú'a ra enxé mi su ya dehe, mi ena:

—Nu'i ma maça Ajuá'i ne ma zi Hmu'i, go gue'e gá 'bui desde ra mudi ne asta nubya guí 'bui. Nu'i hinte guí tugue ngue'a xcá 'yot'a ra ts'utbi xá hño. ⁶ Ngue'a xcá castiga nú'u to bi mamba yá ji nú'u bi gamfri'i, ne nú'u bi mंगा ri noya. Hangue ngu bi 'yot'e'u njabu gá øtuabi nehe. Y dí 'ñepi da njabu'u.

⁷ Nehe dá øde ma'na ra enxé mi ñá mbo ja ra maça luga habu ja ra ata, ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma zi Hmu'i, go gue'e guí pe'tsa gatho ra ts'edi. Guí øt'a ra hoga ts'utbi ne nú'a majuani.

⁸ Nepu rá ngoho ra enxé bi xanga ja ra hyadi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi há, y co rá ts'edi ra hyadi bi zat'a ya ja'i. ⁹ Pe masque xi bi zat'a ya ja'i, nu'ú himbi ne bi ntsø'mi de yá ts'oqui, nixi bi nsunda Ajuá. Nu'a bi 'yot'e'u, bi ñama'ñu de rá thuhu Ajuá nú'a ja rá ts'edi pa bi mehna nuya ya mfei.

¹⁰ Nepu rá ncut'a ra enxé bá xanga nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi há, bá xanga ja rá hudi nú'a ra mbanga zu'ue, ne bi 'mexuui habu gatho mi ndá'a. Y nuya ja'i mi 'bu ja rá hmanda'a asta mi tsa ya ja'ne co ya danga uguí mi thogui. ¹¹ Pe himbi ne bi ntsø'mi'u de yá ts'oqui. Nu'a mi øt'e'u, mi tsani Ajuá nú'a bi 'bu mahets'i, ngue'a mi tsama'ñu ya danga uguí.

¹² Nepu rá 'rato ra enxé bá xanga ja ra danga dathe Eufate nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi há, y nura dathe'a bi 'yot'i pa bi nja ra 'ñu pa bá ehe ya ndá me bõxhyadi.

¹³ Nehe dá handa hñu ya ts'ondahi nú'u mi hnequi ngu 'nara tsan'ue. 'Na bi bõni de ja rá ne ra mbanga zu'ue nú'a ngu 'nara qu'eña, nu'a ma'na bi bõni de ja rá ne nú'a ma'na ra zu'ue mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ha nu'a ma'na bi bõni de ja rá ne ra hyate badi. ¹⁴ Nú'ú go gue'u ya ts'ondahi mi øt'a ya nt'udi, ne mi pa'u ja ya ndá de gatho ra ximhai pa da munts'i'u mahyegui co yá soldado pa da 'ñot'a tuhni'u nú'a ra pa da hñanga nguenda Ajuá nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi. ¹⁵ Ra Zidada Jesu bi 'ñena: "Pahu gue nuga sta damfri ya ja'i ga tsøho ngu 'nara be. Xi da johya nú'a to ga tsudi di ndø'mi ne di he yá he pa hinda 'ño nsinque yá he, nixi hinda ntsa ja rá thandi Ajuá." ¹⁶ Y gatho nú'u ya ndá bi munts'i'u ja nú'a ra luga rá thuhu Armagedo de ra hñáqui ebreo.

¹⁷ Nepu rá yoto ra enxé bá xanga ja ra ndahi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi há, ne bi nt'øde 'nara noya de mbo ra maça luga nuni mahets'i habu mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:

—Nubyá há, ya xa uadi.

¹⁸ Nu'bú bi nja ya huéi ne ya ngani ne 'nara danga mbimhai. Y de gatho ya pa xa 'mu ya ja'i ja ra ximhai hinhya'mu xa nja 'nara danga mbimhai ngu nú'a bi nja nura pa'a, ngue'a xi bi nja nts'edi. ¹⁹ Y nura danga hnini bi 'yot'a hñu hegue, y gatho ma'ra ya hnini de gatho ra ximhai bi ñunt'i'u, y Ajuá bi beni de ra danga hnini Babilonia gue mi pe'tsi da zudi rá cue'a. ²⁰ Y gatho nuya hai mi o madetho de ra ndehe bi go'ma ra dehe, ne ya t'øho bi 'mædi. ²¹ Nehe bi dagui ya danga ndo de mahets'i ne bi zudi ya ja'i. Xi myá data'u, y xi xmá hñu, mi pe'tsa ngu ñote kilo. Ya ja'i mi tsani Ajuá po nuya ndo bá pehni'a,

ngue'a nu'á mi gue'a 'nara danga uguí pa gue'u.

17

Ra ts'o'behña ma da 'medi pa nzantho

¹ Nepu bi 'ñe bi zucagui 'na de nú'u yoto ya enxé mi há 'ra 'nara 'bada habu mi 'be'tsa yá mfei Ajuá, ne bi 'ñengagui:

—Bá ehe pa ga u't'a'i nú'a ra castigo ma da t'umbabi nú'a ra ts'o'behña bí hudi maña de ya ndehe. ² Ya ndá de ra ximhai xa 'yot'a ya ts'oqui co nú'a ra ts'o'behña, nehe xa cadí gatho ma'ra ya ja'i nú'a ra ts'o'behña pa xi xa 'yot'a ya ts'oqui'u, nja ngu 'na to cadí ma'na pa da japi da zi ra vinu asta hinda nti.

³ Nepu ja nú'a ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndahi, nú'a ra enxé bi zixcagui ja 'nara mbonthe, y ja dá handini nú'a ra ts'o'behña mi togue 'nara thenga zu'ue habu mi huxa ndunthe ya thuhu nú'u mi ñama'ña de Ajuá. Nú'a ra zu'ue'a mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. ⁴ Y nú'a ra 'behña mi he 'nará he mi nthants'a morado co ra theni, y xqui tötua ya oro, ne 'raya hothodo ne 'raya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. Nehe mi há ja rá 'ye 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i de ya t'ot'e xá nts'o ne de yá ts'oqui nú'a ra ts'o'behña. ⁵ Y ja rá de xqui t'opabi 'nara thuhu nú'a hinto bi badi te ri bõni, pe mi ena: "Ra danga Babilonia, go gue'a ra nana de ya ts'o'behña, go gue'a bi 'ñudi da t'ot'e ja ra ximhai gatho nú'a xá nts'o." ⁶ Nepu dá handa nú'a ra 'behña ngu mri ti ngue'a xqui hyo ndunthe yá mfei Ajuá ne nú'u bi dena ra Zidada Jesucristo ne bi damajuani de gue'a. Ne nu ndá handi'a xi dá 'yot nts'edi. ⁷ Nu'bú ra enxé bi 'ñengagui:

—¿Hanja guí 'yot? Nuga ma ga xi'i nú'a hinto xa badi de nú'a ra ts'o'behña ne de nú'a ra zu'ue ri togue'a, nú'a pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. ⁸ Nú'a ra zu'ue gá handi mi 'bui, pe nubyá ya jo'o, pe 'mefa ma da c'onts'i de ja ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a, nepu da ma habu da thogui ya uguí pa nzantho, y nuni ja guehni rá gats'i. Ya meximhai nú'u to'o desde ra madi ra ximhai hinxqui t'opabi yá thuhu ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho, nuya ja'i'u ma da 'yot nu stí hyandi'u da bõts'e nú'a ra zu'ue de ja nú'a ra o'tsi'a, ngue'a nu'á mi 'bui nepu bi njo'o, pe ma da 'mai ma'na'nuí.

⁹ Pa da za to da zo rá mfeni núna ma ga ma, mahyoni di ja rá mfaði. Nú'u yoto ya ñaxu, gue'u ngu yoto ya t'ohø habu hudi nú'a ra 'behña. ¹⁰ Nehe nú'u yoto ya ñaxu gue'u ngu yoto ya nda. Cut'a de gue'u ya xa thacua yá ts'edi. 'Na go gue'a ra ndabya, ha nu ma'na hinxa t'umtho rá 'befi, pe nu stí nda'g, 'na tui ya pa ma da nda. ¹¹ Nú'a ra zu'ue mi 'bui ma'met'o pe nubyá ya jo'o, go gue'a ma da

'na de nú'u yoto ya nda, pe ja ra uenda go gue'a ma drá hñato ra nda, y 'mefa ma da ma habu ma dra huati pa nzantho.

¹² Y nú'u 'ret'a ya ndani xcá hyandi gue'u ngu 'ret'a ya ndá hinxa thuts'itho dega nda. Pe ma da t'umbabi'u da nda 'na ora mahyegui co ra mbanga zu'ue. ¹³ Nú'u 'ret'a ya ndá 'nadra mfeni ma da me'tsi'u, hangue ma da umba ra ts'utbi nura mbanga zu'ue.

¹⁴ Ne da ntuhni'u co ra T'uca Deti, y nura T'uca Deti go gue'a ma da ntate, ngue'a go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu, ne ra Ndá de gatho ya nda. Y nú'u to'o 'bui co ra T'uca Deti ma da ntate'u, y nú'u go gue'u xa huahna Ajuá pa da gamfri, y nú'u xa gamfri xá hño.

¹⁵ Nehe bi 'ñengagui ra enxé:

—Nú'u ya dehe xcá hyandi habu hudi ra ts'o'behña, go gue'u ngu nuya ja'i de gatho ya hñaqui 'bui ja gatho ya hnini ne ja gatho ya hai. ¹⁶ Y nú'u 'ret'a ya ndá xcá hyandi co ra mbanga zu'ue, nú'u ma da utsa ra ts'o'behña, ne da hñacuabi gatho yá hño, ne da zogui sinque rá he, ne da zipa rá ngø, y nuyá ndo'yo da ts'a'tuabi. ¹⁷ Ngue'a Ajuá xa umbabi yá mfeni'u pa da 'yotua rá paha'a, hangue 'nat'a bi mañ'u pa bi umba ra ts'utbi nú'a ra zu'ue asta hinda nja nú'a xa ma Ajuá. ¹⁸ Y nú'a ra 'behña xcá hyandi gue'a ra danga hnini habu 'bui 'na to'o di manda ya ndá de ra ximhai.

18

Ra data hnini Babilonia bi 'yot'e

¹ 'Mefa de guehna dá handa ma'na ra enxé bi gai de mahets'i, xi mi ja rá ts'edi, ne bi yot'a ra ximhai co rá nsunda. ² Ne bi ñá nts'edi, bi 'ñena:

—Ra danga hnini Babilonia ya xa 'bedi rá nsu, nubyá ja 'buhni gatho 'rama'na'ño ya ts'ondahi, nehe ja jani yá 'bafi nú'u ya ts'int'su xá nts'o ne xi t'atsa. ³ Ra Babilonia bi cadí ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai pa bi nts'oqui'u, nehe gatho ya ndá de ra ximhai xa nts'oqui'u con gue'a, y gatho ya ma ne ya duqui xa nrico'u co yá ts'ot'ot'e øt'a nura hnini'a.

⁴ Ne dá øde ma'na ra noya de mahets'i mi ena:

—Nú'ahu ma hnini'ihu, pøñhu de nura ts'ohnini'a pa hingui 'yøthu ya ts'oqui ngu øt'e'u, ne pa hinda zu'ahu nú'u ya mfei ma da zudi'u. ⁵ Ngue'a xi xa ndangui yá ts'oqui'u y co yá ndangui asta ya xa zøxa nuua mahets'i, y Ajuá hinxa pumfri de ya ts'ot'ot'e øt'e'u. ⁶ 'Yø'tuabihu nura hnini'a ngu nú'a xa 'yot'e'a pa ma'ra, ne co'tsuahu yo'qui rá ndunthe de nú'a xa 'yot'e. Thantshu yo'qui nú'a ma da t'umbi'a ngu nú'a xi xa 'yot'e'a co ma'ra. ⁷ Japhu da zama'ñu ne da tho ya ts'othogui ngu nú'a xa 'yot'e'a co rá nt'ets'i ngue'a xi pe'tsa ndunthe ya hño, ngue'a nu'á

nja ngu 'nara 'behña ri nda, hangue ena: "Nuga dí hucua drá 'behña dí nda, hinxá du ma dame, nixi hinga ma ga thogui ya dumái." ⁸ Por gue'a 'na patho ma da t'umba ya mfei, y nuya mfei'u go gue'a ra du ne ya dumái ne ra thuhu, ne da zat'a nura hnini'a, ngue'a xi ja rá ts'edi Ajuá ma Hmuhú nú'a to'o da hña'mba nguenda'a.

⁹ Ne ya nda de ra ximhai nú'u to'o xa 'yot'a ya ts'oqui co ra hnini'a ne xa johyauí ja ya ts'ot'ot'e ot'e'u, nú'u ya nda'u ma xi da nzoni ne ma da du yá mui nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra ts'ohnni ma da zat'i. ¹⁰ Nú'u ya nda ma da 'mai yabú ngue'a da ntsu de nú'a ma da nja, ne ma da 'ñena'u:

—¡A, huocate'ihú nú'ahú guí 'buhúbu ja ra danga hnini Babilonia! Nu'ahú mi ja ri ts'ediú, pe 'na oratho xa zú'ahú rá castigo Ajuá.

¹¹ Ya ma ne ya duqui de ra ximhai ma da nzoni'u ne da du yá mui de nú'a bi nja co ra hnini'a ngue'a ya ma da njo'o to da dambi nú'a da pa'u. ¹² Mi hats'i'u da pa ja ra hnini'a ya t'ot'e dega oro ne dega t'axi, ne ya hoga do ne ya perhla, ne ya hoga dutu dega linu ne dega seda, ne nú'u ya hoga dutu dega morado ne dega theni. Nehe mi hats'i 'rama'na'ño ya za nú'u yuni xá cahi, ne ya hoga t'ot'e xa thoqui dega marfi, ya hoga za, ra marmo, ne ya bôja, 'na rá thuhu ra bronse, ha nu ma'na ra yerro. ¹³ Mi hats'i nehe ya canela, ya hoga ndapo yuni xá cahi, ra t'uts'i, ra mirra, ne ya dehe nú'u xi yuni xá cahi, ra vinu, ra aceite, ra hoga arina, ne ra trigo. Nehe mi tsixa ya mbo'oni, ngu ya deti ne ya fani. Nehe mi tsixa ya carro, ne asta ya 'bego, y gue'u ya ja'i mi pa'u ngu ya mbo'oni. ¹⁴ Ya ma ne ya duqui ma da 'ñembabi nú'a ra hnini:

—¡Ya otho'i nú'u ya hoga fruta ngrí ho, y ya gá 'bedi pa nzantho gatho nú'u ya hño ne ya nt'ets'i nguí pe'tshma!

¹⁵ Nú'u ya ma ne ya duqui xa nrico ngue'a xa pa yá t'ot'e ja nura danga hnini, ma da 'mai yabú ngue'a ma da zu nú'a ra castigo ma da nja. Ma da nzoni'u ne da du yá mui, ¹⁶ ne da 'ñena'u:

—¡A, hyocho nuni ra dahni! Ngue'a mi ngu 'nara 'behña mi he ya hoga dutu dega linu ne dega morado ne dega theni, nehe xqui nhyoqui dega oro ne dega hoga do ne dega perhla. ¹⁷ ¡'Na oratho bi uadi gatho yá ndunthi nuyá hño mi pe'tsi!

Nehe gatho nú'u to'o mi manda ya motsa, ne nú'u to'o mi et'i, ne nú'u ma'ra mri mpefini, ne nú'u to'o mi pani, gatho'u ma da 'mai yabú, ¹⁸ y nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra danga hnini ma da zat'i, da ña nts'edi'u ne da 'ñena:

—Mi otho ma'na ra hnini xi mrá dangui ngu nuni.

¹⁹ Nehe da hyôxa ya hai ja yá ñaxu ngue'a da du yá mui'u, ne da nzoni'u co ra dumái, ne da ña nts'edi ne da 'ñena:

—¡A, hyocho nuni ra danga hnini! Ngue'a xi mrá dangui rá tai, y ja xqui nrico gatho nú'u to mi pe'tsa yá motsa ja ra ndehe. ¡Pe 'na oratho bi zat'a gatho nuni ra hnini!

²⁰ Pe nú'ahú gyá gamfrihu ne gatho nú'ahú yá 'mehni'ihu Ajuá, ne gatho nú'ahú ma'ra guí 'buhú mahets'i, johyahu de nú'a bi nja ja nú'a ra danga hnini, ngue'a Ajuá xa hña'mba nguenda nuya ja'i mi 'buhni, ne xa t'ot'tuabi'u ngu nú'a xqui 'yot'a'ihu nehe.

²¹ Nepu 'nara enxé xi mi ja rá ts'edi bi gu 'nara danga do nú'a ma'na xmá hñu que 'nara danga jani, ne bi 'yent'a ja ra ndehe ne bi 'ñena:

—Njaua ma da yai nehe ra Babilonia nú'a ra danga hnini, ne ya hinhya'mu ma da hnequi ma'na'qui. ²² Nixi ya hinhya'mu ma da yopa nt'ode ma'na'qui ya nzani de ya arpa, nixi de ya thaza, nixi de ya trompeta ja nura hnini'a. Ni 'nara mfei de nu'araza ra 'befi hinda yopa 'mui ja nura hnini'a, nixi da yopa mpei 'nara jani. ²³ Ni 'nara ñot'i ya hinda hnequini, nixi hinhya'mu da nja ma'na'qui ya ngo dega nthati. Nú'u ya ma ne ya duqui to mi mpa ne mi ntai ja nura hnini'a, xi bi nja yá ts'edi ja ra ximhai, y co yá nt'ete nuya mengu de guehni mi hat'a ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, pe ya bi uadi yá ts'edi'u.

²⁴ Nura hnini'a ya bi hnequi gue go xi tu ra ts'oqui de de nú'u ya gamfri ne yá 'mehni Ajuá xa tho, ne de gatho nú'u ma'ra xa tho ja ra ximhai.

19

¹ 'Mefa dá ôde mi ña nts'edi ndunthi ya ja'i nuni mahets'i, mi ena'u:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a xá nsunda ne ja rá ts'edi ne bi za bi pøhø ya ja'i.

² Ngue'a nú'a ot'a ra hoga ts'utbi ne nú'a majuaní.

Nu'a xa umba ra mfei nura ts'o'behña nú'a mi japa ya ja'i da 'yot'a ya ts'oqui. Ajuá bi co'tsuabi'a nú'a bi 'yot'e gue bi hyo nú'u to'o mi pepabi Ajuá.

³ Nepu bi yopa 'ñena'u ma'na'qui:

—¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a hinhya'mu ma da ntsaya da bøxa rá 'bifi nú'a ra hnini bi zat'i.

⁴ Nu'bú nú'u 'natemagoho ya nda ne nú'u goho ya dá'enxe bi ndandíahmu'u, ne bi xøcambeni Ajuá nú'a bí hudi ja rá hudi, ne mi ena'u:

—¡Njabu gue'a! ¡Drá nsunda Ajuá!

⁵ Nepu bi nt'ode ma'na ra noya de habu mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:

Nsundahu Ajuá, gatho nú'ahú guí pephu ne guí tsuhu'a,

ngu ya notsi ngu ya dangui.

Ra ngo de rá nthati ra T'uca Deti

⁶ Nepu dá ode 'nara ñahni de 'nara danga hmunts'a ja'i, 'ñena mri nhyahni ndunthi ya dehe, ne 'ñena 'raya ngani, ne mi ena:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a nú'á go gue'a ma Hmuhú pe'tsa gatho ra ts'edi, ne go gue'a ra Ndá de gatho ra ximhai.

⁷ Johyahú ne nsundahu'a, ngue'a ya bi zó ra pa de rá nthati ra T'uca Deti.

Ra navia ya xa nhyoqui,

⁸ ya xa hye nú'á ra hoga dutu xqui t'umbi xá nt'axi y ri huexqui.

Nura t'axa dutu'a gue'a ya te xá nt'axi nú'á to'o xa gamfri Ajuá.

⁹ Nepu ra enxé bi 'ñengagui:

—'Yofo nuya ya noya: "Dá johya nú'á to da sipabi pa da ma ra ngo de rá nthati ra T'uca Deti."

Nehe bi 'ñengagui:

—Nuya guehya yá noya Ajuá, y guehya xi majuaní.

¹⁰ Nepu nuga dá ndandiñahmu ja rá ua ra enxé pa ga nsunda'a, pe nu'á bi 'ñengagui:

—Oguí øt'a njabu, ngue'a necagui ne ma'ra ri cu dyá 'bégohú mahyegui de Ajuá, ne dí mañhú rá noya ra Zidada Jesu. Go da xocambeni Ajuá.

Nu'u tó'o mamba rá noya Ajuá gue'u damajuani nehe de nú'á xa ma ra Zidada Jesucristo.

'Nara togue mri tó 'nara t'axfani

¹¹ Nepu dá handa mahets'i mi xogui, ne dá handa 'nara togue mri tó 'nara t'axfani, y nú'á ra togue'a xa thu'mbabi 'nara thuhu nú'á ri bõni da 'ñena: Nú'á xa ma, nzantho da 'yøt'e. Ne ma'na ra thuhu ri bõni da 'ñena: Majuaní. Ngue'a nu'á xi ra hoga ndá, øt'e xá hño, ne øt'a ya tuhni ngu ri 'ñepi. ¹² Yá da 'ñena mi zø ya tsibi, ne mi hu'tsa ndunthi ya corona, y nehe xqui t'opabi 'nara thuhu nú'á hinto mi padi te mi ne da ma, hõnse'a go mi pa'a. ¹³ Ne mi he 'nara dutu xqui 'bobo co ra ji, y rá thuhu gue'a Rá Noya Ajuá. ¹⁴ Ne mri deni'a ndunthi ya memahets'i nú'á øt'a ya tuhni, mri hñe'u dega hoga linu xi xmá nt'axi, ne mri togue ya t'axfani nehe. ¹⁵ Nu'á ra muði togue mi pøni de rá ne 'nara mahuai dega yo filo. Con gue'a ma da na'mbabi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, ne ma da ndá de gue'u con gatho rá ts'edi, ja ra uenda di ha 'nara ts'ut'o dega bõja. Ne ngu 'nara ja'i net'a ya obxi pa da th'e'mi, njabu'a ma da huata ya ja'i nuto yá ncontra Ajuá nú'á to pe'tsa gatho ra ts'edi ne pø rá cue con gue'u. ¹⁶ Ne ja rá he de ja rá xinthe xqui t'ofó 'nara thuhu ena: "Ra Ndá de gatho ya ndá ne ra Hmu de gatho ya hmu."

¹⁷ Nepu dá handa 'nara enxé mi 'bai ja ra hyadi, ne bi mafi nts'edi pa bi ma'ta gatho ya ts'int's'u di nhyats'i, ne bi 'ñembí'u:

—Bá ehú gui munts'ihú pa gui tsihú nú'á ra danga hñuni ma da 'ra'ahú Ajuá. ¹⁸ Ma da t'a'ahú gui tsihú yá ngø ya danga ndá ne ya ndá gá soldado, ne yá ngø nú'á to xi mi jahma yá ts'edi. Ma gui tsiphú yá ngø ya fani ne nú'á to mi togue'u. Xi ma gui tsiphú yá ngø gatho ya ja'i, ngu ya 'bego ne nú'á hingyá 'bego, ngu ya notsi ne ya dangui.

¹⁹ Nepu dá handa ra mbanga zu'ue ne ya ndá de ra ximhai xqui munts'ihú co yá soldado pa da ntunhui nú'á to mi togue ra t'axfani ne nú'á to mi deni'a. ²⁰ Nú'á ra mbanga zu'ue bri ju co nú'á ra hyate badi to xqui 'yøt'a ya nt'udi ja rá thandi nú'á ra mbanga zu'ue. Co nuyá nt'udi ra hyate badi xqui hyat'a ya ja'i nú'á xqui thu'tsua rá hmeya nú'á ra mbanga zu'ue ne xqui xocambeni'á rá c'oi'a. Nú'á ri yoho bi t'ent'a ma tetho ja ra ndehe dega tsibi nú'á faspí co ra asufre. ²¹ Y nú'á to mi togue ra t'axfani bi hyo nú'á ma'ra to mri dena ra mbanga zu'ue ne ra hyate badi. Bi hyo'u co nú'á ra mahuai mi pøni de rá ne, y gatho ya ts'int's'u xi bi niñá co yá ngø'u.

20

'Na 'mo ya jeya

¹ Nepu dá handa 'nara enxé bi gai de mahets'i mi há ra nsoqui de ra o'tsi nú'á otho habu bi c'a, nehe mi há 'nara danga cadena. ² Ne bi gu ra danga zu'ue nú'á go gue'a ra ndaxjua qu'eñá mi 'bai desde maya'bu, nú'á rá thuhu ra ts'ondahi ne ra Satá. Ne bi dat'i pa 'na 'mo njeja, ³ y ngu bi dat'i bi 'yent'a mbo ja nú'á ra o'tsi'a, ne bi got'i ne bi hñu'tsua 'nara seyo pa ya hinda za da hyat'a ma'ra ya ja'i asta hinda uadi nú'á 'na 'mo njeja. 'Mefa ma dra thøgue pa 'raya patho.

⁴ Nepu dá handa 'raya hudi, y ja mi huhni nú'á to'o xqui t'umba ra ts'edi pa da 'yøt'a ra ts'utbi. Nehe dá handa nú'á xqui thøca yá 'yuga ngue'a xqui damajuani de ra Zidada Jesucristo ne xqui mamba rá noya Ajuá, ne hinxqui xocambeni ra mbanga zu'ue nixi rá c'oi'a, nixi hinxqui hopi to da meya'ú ja yá de o ja yá 'mefa co rá hmeya ra zu'ue. Dá handi bi yopa nte'u ne bi ndá co ra Zidada Jesucristo pa nú'á 'na 'mo njeja. ⁵ Nú'á go gue'u xi ya muði bi yopa nte de nú'á xqui du. Y nu'u ma'ra himbi yopa nte'u asta himbi zøxa nú'á 'na 'mo njeja. ⁶ Njapi ne xá nt'axi nú'á to xa yopa nte ra muði. Y rá ñoho ra du nú'á ma da nja ja ra nidu, hinda za te da 'yø'tuabi'u. Gatho'u da macja ja rá thandi Ajuá ne ra Zidada Jesucristo, ne da ndá'u co ra Zidada Jesucristo pa nú'á 'na 'mo njeja.

⁷ Y nu sta uadi nú'á 'na 'mo njeja, ra Satá ma dra thøgue de habu xa jot'i. ⁸ Nu'á ma da

bøni pa da hyat'a ya ja'i 'b_u ja gatho ya hai de ra ximhai. Da ma pa da hyat'a ra Gog ne ra Magog, nú'á gue'á yá ncontra ra Zidada Jesucristo, ne da hyat'i'á pa da munts'i pa da 'ñøt'a tuhni, y nuyá ndunthi'á ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ja ra ñanthe. ⁹ Gatho nuya ja'i'á dá handi bi ma'á ja rá nguani ra ximhai pa bá thets'i'á hab_u mi ja rá hmáca hnini Ajuá ne mi 'b_u ya gamfri. Pe Ajuá bi mehna ra tsibi de mahets'i pa bi zat'i'á. ¹⁰ Ne ra ts'ondahi nú'á to mi hat'a ya ja'i bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'á faspí co ra asufre, hab_u xqui t'ent'i nehe ra mbanga zu'ue ne nú'á ra hyate badi. Nuni ja guehni ma pa ra xuui da zama'ñ'á ya ugui pa nzántho.

Ma da nja 'nara nsuca uenda ja rá thandi Ajuá

¹¹ Nep_u dá handa 'na mi hudi ja 'nara danga hudi xmá nt'axi. Y ngu bi hnequi'á, 'bestho bi 'metho mahets'i ne ra ximhai, y nixi bi fadi hab_u bi ma. ¹² Nehe dá handi nú'á xqui du, gue notsi ndangui mi 'bahni ja rá thandi Ajuá. Nep_u bi so'tsa ya libro, y nehe bi so'tsa nú'á ra libro hab_u huxa yá thuhu nú'á to'o ma da nte pa nzántho. Y nú'á to xqui du bi thá'mba nguenda de nuya t'øt'e xqui 'yøt'a ja ra ximhai, y nuya t'øt'e'á xqui t'ofó ja nuya libro'á. ¹³ Nú'á ra luga hab_u mi 'b_u nú'á xqui du, nura luga'á xqui da nú'á mi 'bahni, ra ndehe xqui da nuya ja'i xqui zo de guehni, y ra nt'agui xqui da nú'á xqui nt'aguini, y cada 'na de nuya ja'i'á bi thá'mba nguenda de nuya t'øt'e xqui 'yøt'e'á. ¹⁴ Nep_u ra nt'agui ne ra luga hab_u mi 'b_u nú'á xqui du ya bi 'ñotho, ngue'á bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi faspí. Y ra castigo ja nuna ndehe dega tsibi go gue'á rá ñoho ra du. ¹⁵ Hangué bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'á to'o hinxqui t'opabi yá thuhu ja nú'á ra libro hab_u xqui thu'tsua yá thuhu nú'á to'o ma da nte pa nzántho.

21

Ma da nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i

¹ Nep_u dá handi xqui nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i, nguetho nú'á ra mudi ximhai mi ja ne nú'á mahets'i bi 'metho'á. Nehe ya mi otho ra ndehe. ² Nuga drá Xuua, dá handa ra maça hnini Jerusale nú'á xqui nja ma'ra'yo. Dá handi bi gai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá ne mi hnequi mahotho ngu 'nara navia ya xa hñe pa da nthatui nú'á ma drá dame. ³ Ne dá øde 'nara noya de mahets'i mi ñá nts'edi, mi ena:

—Ndi, Ajuá 'buhui ya ja'i, y ma da 'mai con gue'á pa nzántho, y nú'á go gue'á rá hnini'á. Ajuá go gues'e'á ma da 'mahui'á ngue'á go gue'á yá Ajuá'á. ⁴ Ne Ajuá ma da ducuabi gatho yá guida'á. Ya hinda nja ra du, ni ya ts'oni, ni ya dumai, nixi ya ugui, ngue'á nuya t'øt'e mi ja ma'met'o, nubyá ya otho.

⁵ Nep_u nú'á to'o bi hudi mahets'i ja rá hudi bi 'ñena:

—Padi gue nuga dí japi gatho ya t'øt'e da nja ma'ra'yo.

Nehe bi 'ñengagui:

—'Yofo nú'á stá xi'i, ngue'á nuya ya noya go guehya majuani ne ma da nja ngu stá ma.

⁶ Ne bi 'ñengagui:

—Ya xa t'øt'e. Nuga go gueque rá mädigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fudi desde ra A asta ra Zeta. Nu'á tó'o da z_u ra nduthe, ga umbi da zi nú'á ra dehe dega te pøhø ja ra pøthe ne t'untho. ⁷ Y gatho ya t'øt'e go dyá meti nú'á to ma da ntäte. Nú'á go yá Ajuagu'á, y nuga go ma bät'si'á. ⁸ Pe nuya zuse, ya 'ñagamfri, ya ts'oja'i, ya hyote, ya 'ñeja'i, ya 'ñete, ne nú'á to xøcambeni ya c'oi, ne gatho ya c'uamba, gatho'á ma da t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'á faspí co ra asufre. Nú'á go gue'á rá ñoho ra du.

Ra 'ra'yo Jerusale

⁹ Nep_u bi 'ñe bi zucagui 'na de nú'á yoto ya enxé mi hã 'ra 'nara 'bada hab_u mi 'be'tsa nú'á yoto yá ngats'i yá mfei Ajuá. Ne bi 'ñengagui:

—Bá ecua pa ga u't'a'i ra navia nú'á ma da nthatui ra T'uca Deti.

¹⁰ Nep_u ja nú'á ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndahi, nú'á ra enxé xqui zocagui bi zixcagui ja 'nara danga t'øhø xi xmá hñets'i, ne bi 'ñutcagui ra danga maça hnini Jerusale mi cai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá. ¹¹ Nú'á ra hnini'á xi mri yot'i co rá nsunda Ajuá, ne ngu 'nara hothodo xi mri huexqui, ngu nú'á ra hoga do rá thuhu jaspe, ngu ra xito nú'á di hya'tsi. ¹² Mi jot'i co 'nara danga jado xi xmá hñets'i, y mi pe'tsa 'ret'amayoho ya gosthi y mi 'ba 'nara enxé cada ra gosthi. Ja nuya gosthi'á xqui t'ofoni yá thuhu nú'á 'ret'amayoho ya 'mai gá ja'i xqui 'ñehe de nú'á 'ret'amayoho yá t'á ra Israel. ¹³ Mi ja hñu ya gosthi de bøxhyadi, y má hñu de yahyadi, má hñu de mahuifi, y má hñu de mac'angui. ¹⁴ Ra jado de nura hnini'á mi pe'tsa 'ret'amayoho ya mudi do, y ja nuya do'á xqui t'ofoni yá thuhu nú'á 'ret'amayoho yá apostol ra T'uca Deti.

¹⁵ Nú'á ra enxé to'o ndí ñá'be mi hã 'nara t'eni dega oro mri hnequi ngu 'nara xithi pa mi enga nura hnini'á ne rá jado ne yá gosthi. ¹⁶ Ra hnini mi mahyegui rá ma ne rá nxidi ne rá hñets'i. Ra enxé bi 'yeni ra hnini co nú'á ra t'eni mi hã, rá ma bi zudi 'natemagoho nthebe kilometro, nehe rá hñets'i ne rá nxidi bi zudi mahyegui. ¹⁷ Ne bi 'yeni ra jado y bi zudi hñu'rate ne goho metro, go gue'á ra t'eni padi ya ja'i, hangué bi cupa ra enxé.

¹⁸ Ra jado xqui thoqui dega jaspe, ne ra hnini xqui thoqui 'ra'tho dega oro, y mi hya'tsi ngu ra xito. ¹⁹ Nehe ya mudi do de rá jado ra hnini gatho mi tu ya hoga do.

Rá mudi ra do mi tu nú'a ra t'axa do rá thuhu ra jaspe, rá ñoho mi tu nú'a ra ixca do rá thuhu ra safiro, rá hñu mi tu nú'a ra c'anga do rá thuhu ra agate, rá ngoho mi tu nú'a ra cahu do rá thuhu ra esmeralda.²⁰ Rá nca't'a do mi tu nú'a ra do nthants'i ra t'axi co ra theni rá thuhu ra onice. Rá 'rato mi tu nú'a ra do xá ntheni rá thuhu ra coralina. Rá yoto ra do mi tu nú'a ra do xá n'ast'i rá thuhu ra crisolito. Rá hñato mi tu nú'a ma'na ra c'anga do rá thuhu ra berilo. Rá guto mi tu nú'a ra do xá n'ast'i nthants'i ra c'angui rá thuhu ra topacio. Rá 'ret'a mi tu nú'a ma'na ra c'anga do rá thuhu ra crisoprasa. Rá 'ret'ama'ra mi tu nú'a ra do ra 'botheni rá thuhu ra jacinto. Ne rá 'ret'amayoho mi tu nú'a ra do ra nza't'a theni rá thuhu ra amatista.²¹ Nú'u 'ret'amayoho ya gosthi xqui thoqui co nú'a ra t'axa do rá thuhu ra perhla. Cada 'nara gosthi mi gue'a 'nara perhla. Y nura 'fui de mbo ra hnini mi 'ra'tho dega oro ne mri hya'tsi ngu ra xito.

²² Nuni ja ra maça hnini hindá handini ni 'nara nija, ngue'a go guese Ajuá ma Hmuhu 'bahni nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi. Nehe ja 'bhni ra T'uca Deti.²³ Nehe hinga mahy-onini ra hyadi nixi ra zana pa da yot'a ra hnini, ngue'a rá nsunda Ajuá ne ra T'uca Deti go guese'u ri yot'a nura hnini'a.²⁴ Y gatho ya gamfri de maxogue rá nguni ra ximhai ma da 'ñu'u ja ra ñot'i'a, nehe ya nda de ra ximhai nú'u xa gamfri ma da zoni ja nura hnini'a, ne da hñaxa yá nsu pa da zogui ja nura hnini'a.²⁵ Ne ya gosthi hinhya'mu jot'i, nehe hinhya'mu ja ra 'bexuui.²⁶ Nehe ya gamfri de maxogue rá nguni ra ximhai ma da hñaxa yá nsu ja nura hnini'a.²⁷ Pe hinda ma da yut'ini nú'u to'o hinxá nt'axi, nixi nú'u to'o ot'e xá nts'o, nixi nú'u manga ya nc'uamba. Nuni ma da yut'ini hõnse nú'u to'o xa t'opabi yá thuhu ja rá libro ra T'uca Deti, habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho.

22

¹ Nepu ra enxé bi 'ñutcagui 'nara dathe xi xá nt'axi y nura dehe'a gue'a ra dehe dega te. Mi hnequitho nú'a te mi ja mbo ngu nja ra xito, ne mi põni de habu mi hudi Ajuá ne ra T'uca Deti.² Madetho de rá 'ñu ra hnini ne ja yá ñani ra dathe mi 'bahni nú'a ra za dega te, ne ri unga yá fruta 'ret'amayoho 'mi'qui ra jeya, tat'a zana uni yá fruta, y nuyá xi ra 'ñethi pa bi ñani nú'u ya ja'i xqui 'ñe de gatho rá nguni ra ximhai.³ Nehe da 'ñothoni ni 'nara t'ot'e xá nts'o. Nuni ja ma da njani ra hudi habu hudi Ajuá ne ra T'uca Deti, y nu'u t'ot'o pepabi Ajuá ma da xocambeni'a.⁴ Nu'u ma da hyanduabi rá hmi Ajuá, y rá thuhu'a ma da t'ofu ya yá de'u.⁵ Nuni ma da 'ñothoni ra 'bexuui, nixi hinga mahyoni rá ñot'i ra hyadi nixi ma'na ra ñot'i pa da yot'i nuto

gatho ma da 'mahni, ngue'a Ajuá go gue'a ma da yot'i'u, y nú'u ma da nda pa nzantho.

'Bui guetbu rá yo'ehe ra Zidada Jesucristo

⁶ Nepu ra enxé bi 'ñengagui:

—Nuya ya noya go guehya xi majuani, ne ma da nja ngu xa hma. Ajuá ma Hmuhu nú'a ri umba ra mfadi yá 'meñi, go gue'a bi mehna rá enxé pa da 'ñutuabi nú'u to pepabi de nuya t'ot'e ma da nja 'bestho.

⁷ —¡Beñhu gue nuga ma ga ehe 'bestho!

Dá johya nú'a to da hñuxa nt'ode nuna rá noya Ajuá xa t'ofu ja nuna libro.

⁸ Nuga go gueque drá Xuua, dá øde ne dá handi gatho nuya t'ot'eya. Y ngu dá juadi dá øde ne dá handi dá ndandiñahu ja rá ua nú'a ra enxé xqui 'ñutcagui gatho nuya ya t'ot'e pa ga nsunda'a.⁹ Pe nu'a bi 'ñengagui:

—Oguí ot'a njabu, dyá 'begohu mahyegui co nú'u ma'ra ri cu mamba rá noya Ajuá ne nú'u to'o huxa nt'ode nú'a xa t'ofu ja nuna ra libro. Go da xocambeni Ajuá.

¹⁰ Nehe bi 'ñengagui:

—Oxqui agui nuya ya t'ot'e xcá 'yofu ja nuna ra libro, ngue'a ya ma da zohø ra pa pa da nja nuya ya t'ot'eya.¹¹ Ya ts'o'mui dá sigui da nts'o'mui, nu'u xá nts'o dá sigui da nts'oni, ha nu'u to ya hoja'i, dá sigui da hñoja'i, y nu'u t'ot'o øte Ajuá, dá sigui da 'yote.

¹² —Xi majuani, ma ga ehe 'bestho ne ga ju'tuabi cada 'na ngu nú'a xa mcfi.¹³ Nuga go gueque rá madigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fudi desde ra A asta ra Zeta.

¹⁴ Njapi nú'u to'o xa t'axca yá dutu pa da t'umba nsequi da yut'a ja ra maça hnini ne da zipa rá fruta nú'a ra za dega te.¹⁵ Pe ma da gohi ri môte de ra maça hnini nú'u ya 'ñagamfri, ya 'ñete, ya 'ñeja'i, ya hyote, ne nú'u to'o xocambeni ya c'oi, ne gatho nú'u to'o di ho da manga ya nc'uamba.

¹⁶ —Núga drá Jesu, stá pehn'ahuu ma enxé pa da xi'ahu gatho nuya ya noya nú'ahu guí camfriguihu. Núga drá Hmu de ra nda Davi, y sti 'ñehe de yá ja'i'a. Go gueque dí ngu nú'a ra haxatsø ri huexqui.

¹⁷ Ra Maça Ndahi ne ra navia nú'a ma da nthatui ra T'uca Deti eñu:

—Bá ehe.

Nehe nu'u t'ot'o øde nuna ra noyaná dá 'ñena nehe'u:

—Bá ehe.

Nu'u t'ot'o tsu ra nduthe ne ne da ntsithe, dá 'ñehe da zi ra dehe dega te nú'a t'untho.

¹⁸ Gatho'ihu dá xi'ahu gue nu'u t'ot'o da 'yøde nuya ya noya xa t'ofoua ja nuna ra libro, ne da hñu'tsa ma'ra ya noya nú'u hinxá t'ofoua, pahu gue Ajuá ma da umba ya mfei nuya ja'i'u, ngu nú'u xa t'ofoua.¹⁹ Nehe nu'u t'ot'o da hñaca 'raya noya de nú'u xa t'ofu ja nuna ra libro, Ajuá ma da hñacuabi nehe yá thuhu nuya ja'i'u de ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u ma da nte pa nzantho, nehe

nuya ja'i'ɛ hinda yɛt'a ja ra maɕa hnini, nixi
da hñanga nú'ɛ ya japi xa t'ofoua.

²⁰ Go ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi
manga nuya ya noya, ne bi 'ñena:
—Xi majuani ma ga ehe 'bestho.

Y nujá dí thadihɛ ne dí eñhɛ:

—Njabɛ gue'a. ¡Bá ehe, ma Zidada'ihɛ!

²¹ Ma Zidadahɛ ra Jesucristo da max'ahɛ
grí gathohɛ. Njabɛ gue'a.